

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૪. પુસ્તક ૨ જું; અંક ૧ લો.

હવે તે દહાડા ગયા !!

એકાદ ટુંક ભંડોળ્યા મહેતાજીના હાથના

લખાયલાં

કાગળો ઉકલાવવાની તેમજ લખવામાં થતી

હીલની હાડમારીથી કયો વેપારી અજાણ્યો છે ?

એક ટાઇપરાઇટરની ઝડપ અને સફાઈ કોણને

ખબર નથી ?

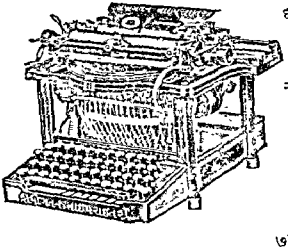
જાણીતી રેમીંગ્ટન ટાઇપરાઇટર કંપનીએ એક તદન સંપૂર્ણ

ગુજરાતી ટાઇપરાઈટર બહાર પાડયું છે.

આ મશીન સરકારી ખાતામાં વાપરવાને સરકારે

પસંદ કર્યું છે.

રેમીંગટન ગુજરાતી ટાઇપરાઈટર.

દરેક મોટી ઓફીસ અને વેપારીને આ

મશીન એક આશીરવાદ સમાન છે.

આજેજ એક કાર્ડ લખો, અમે તમારી

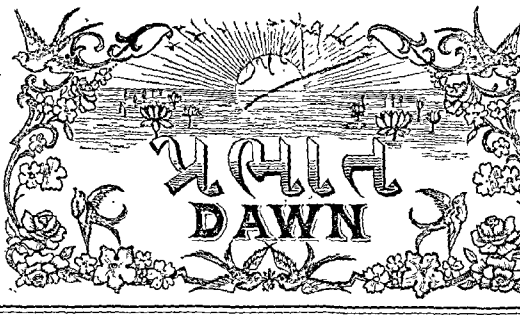
ખાત્રી કરી આપીશું.

રેમીંગટન ટાઇપરાઇટર કંપની

લીમીટેડ,

૭૫ હોરનબી રોડ, ફોર્ટ;

મુંબઇ.

પુસ્તક: ૨ જું. સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૪. અંક: ૧ લો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય તે લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે ભાત પરભાત.

અજ્ઞાન નિશાચિન કંધક પડયાં,
શુભ જ્ઞાન દીના ન એ ઉંચે ચડયાં;
ચડવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ભરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit or Truth shall guide us unto all Truth.

ગ્રાહકોને ખબર.

હમારા જુના તથા નના ગ્રાહકોને ચાલુ નવાં વરસથી હમો શું શું લાભો આપવાર છીએ તેને લગતા વિગતવા ખુલાસા આ અંકના પાછલા ભાગમાં જોવામાં આવેલા ખાસ વધારામાં આપવામાં આવેલ છે તે તરફ વાંચકોનું પૂર્વક ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

હમારો વિવાજ સપ્ટેમ્બરનો પહેલો અંક વી. પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવાનો છે અને તે મુજબ નવા ગ્રાહકોના પહેલો (સપ્ટેમ્બરનો) અંક વી. પી. થી પોષ્ટ કરવામાં આવે છે પણ હમોએ આ વખતે હમારા ગ્રાહકોમાંના જેને તા. ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર સુધીમાં ચોતાનું લવાજમ હમારી ઓફીસ (કાન્તા બીલ્ડીંગ, કાલબાદેવી) માં ભરી જરો અથ મનીઓર્ડર કરી પહોંચવાની આપશે તેઓનેજ ઉપર જણાવવામાં આવેલા વધારામાં બતાવેલા લાભો મળી શકે તે લવાજમ વસુલ કરવા સપ્ટેમ્બર માસનો અંક વી. પી. થી મોકલેલ નથી. ઉપર જણાવેલી તા. ૩૦ મી સપ્ટેમ્ બુધીમાં જે ગ્રાહકો ઉપરનો લાભ લેવાનું ચુકી જઇ લવાજમ નહિ ભરે તેઓને અકટોબર માસનો અંક વી. પી. મોકલવામાં આવશે તો માનવંતા ગ્રાહકોએ વી. પી. સ્વીકારી લેવા મહેરબાની કરવી.

ચાલુ માસથી નવા બનારા ગ્રાહકો માટે અમોએ હમારી ચાલુ વાર્તા નામે **સરજતની સુંદરી** જે ગયા મ માસથી શરૂ કરી છે તેનો લંબાણ સાર નવા ગ્રાહકોને વાર્તાનો લાભ સંપૂર્ણ મળી શકે તેથી છપાવવા માંડયો છે તૈયાર થયેથી મોકલી આપવામાં આવશે.

પ્રભાત માસિક દર મહિને બહાર પડે છે અને તેનું લવાજમ પોસ્ટેજ સાથે રૂા. ૩-૮-૦ છે અને હિન્દુસ્ત બહારના ગ્રાહકો માટે રૂા. ૪-૮-૦ છે. છુટક નકલના ના, પોસ્ટેજ સાથે ૭ આના છે.

પ્રભાતમાં પ્રકટ થતાં લેખો માટે માલેકો જોખમદાર નથી.

એન. બરજોરની કું૦

માલેકો "પ્રભાત."

કાન્તા બીલ્ડીંગ, કાલબાદેવીરોડ., મુંબઇ નં.

આ પોપાણું મેસર્સ એન. બરજોરની કું૦ માટે નવરોજ નસરવાનજી બીલીમોરીયાએ વૅરાગ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ના. ૪ ... ...

Photo by J. S. Taraporevala *Specially taken for "The Prabhat."*

"માતાની પ્રભાત."

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

"તોખમ તજે ન તોખમી, નેક તજે ન ખવાસ;
ભાગ્યો પણ કુવો લુવો, બુજ્યે દીલની પ્યાસ."

ગુઢ તે બારે દુકતાલાના જેની હકુમત કે દાકેમીને
ન થઈ મીસકીન માનવી આ દુનિયા ઉપરનો પોતાનો
। કરામત ભર્યો કારોબાર ચલાવી રહ્યો છે. જેની
ઇ દાનાઓને આધીન થઈ ફેરવાતાં જમાનાના ફેરવાતા
ા વચ્ચેથી માનવી પોતાની ફેસાતીમાં હસ્તી ભોગવી
છે અને પોતાની અકલ અને હોશયારીને હર કીસમે
થી રહ્યો છે. ખુદાતાલાની ખુશીને આધીન થઇ
તીન માનવીએ પોતાની જીંદગીની અંદર છપલાખું
અને અનુભવના ચકરમાં રગદાઇ, સુખ અને દુઃખમાં
ઇ, ગેરીન અને એસ્પતના જોરે ધનસાન પોતાની વૃદ્ધિ
રહ્યા છે. ધનસાનની વૃદ્ધિનો આધાર તેના પોતાનામાં
રહી અકલની ઉપર છે જે અકલનું ખીચવું માનવીના
। તનીની ઉપરજ આધાર રાખે છે. ખુદાતાલા ચાહે
માનવીનું મન કોઇની રીતે ખીલે અને વૃદ્ધિમાન
મનનાં ખીલવા સાથે અકલ કે હોશનો જોશ
દીસે પ્રકાશે. મનને ખીલવવાના સાધનોમાં
જના અનતા હજારો કીસમના સુખ, દુઃખના
કે ભલા, બુરદ કે બુરા બનાવો જીંદગીમાં બન્યા
પણ તે સઘળાની વચ્ચે માનવી પોતાનો મોતેજર
ત્યારેજ સાચરી રહે કે જ્યારે તે વિદ્યા અભ્યાસ
તિમ પાછલ મંડેલી રહી આ જીંદગીમાં કે જન્મમાં
નવું સમજવા, કાંઇ નવું અકલમાં ઉતારવા, રાત
દહાડો સીરજ્યો ધતેજાર રહે. દરરોજની પોતાના
મજાની કે કુદરતને લગની બાનગી કે જાહેર જીંદગી
સમાગમમાં આવતાં દરેક માણુસની સાથે ધનસાન્યત
। બાકીજ્યો વાપરે-સમાંની ભલાઈની પોતાની ગમે
કમીની ને બાકસાર જીંદગીને રમણીય કરે અને
ગમે એવા દુઃખો કે કષ્ટ ખમી પારકાનેજ સુખ
ય તે સ્વાનુ ભને ત્યાંજ માનવીની જીંદગીને ફતેહ
ત્યાંજ જીંદગીની જરૂરીયાત બરેલી જેહમતોની ઉપજની
છે, ત્યાંજ જન્મનો ભેદ છે, ત્યાંજ માનવીના મોતની
ય છે. કહેવામાં આવે છે કે ખુશરોના પ્રકાશ દોઢળ
તો કાંઇપણ નથી. દશે, પણ આપણું અજ્ઞાનપણું તે
કદા કાંઇ અજ્ઞાનપણું રહેશે? ના, તેમ કદી નહિ

બનશે? કુદરતના કાયદાને તાબે થઈ માનવી જ્યારે તમામ
સદ્ગુણોમાં સંપૂર્ણ થશે ત્યારે અને ત્યારેજ પોતાના
જન્મનો ફેરો સફળ થયેલો સમજશે, ત્યાંજ તેની જીંદગીની
તમામ સફળતા સચવાશે, અને ત્યાંજ એક યુગની કળા
મીસાલ તેની જીંદગાની ખીલી રહેલી ગણાશે.

આ સઘળા વિચારોને રસકો આપવા "પ્રભાત" દરરહમેશ પોતાનો "પ્રકાશ" ચાલુ રાખે છે અને પોતાના
લેખક બળની ઉપર આધાર રાખી વાંચનારી આલમના
એલમનો વધારો થાય, વાંચનારાં ઓ-પુરૂષો કે બાળકોમાં
બ્રથરી એસ્પત વધારે મજબુત થાય અને દરેક જણ જ્ઞાની
બની મહા જ્ઞાની મંડળને પીછાનતો થાય એવા નેક
ઇરાદાથી આ કામ અમોએ આરંભું છે અને વીશેષમાં
વિનંતી તો એટલીજ કરવાની છે કે અમારા શરૂ થતાં
આ બીજાં વરસની શુરૂદ આમદાદે અમારા વ્હાલાં વાંચકો
અને કાબેલ લેખકોએ એટલોજ કસદ કરવો કે પોતાના
પ્યારાં "પ્રભાત" ને જ્યાની નવી પણ જીગરની પીઢા-
ગીરીથી ચાર લોકમાં વધારે ફરવું કરવું જેથી સંગીન
વિચારોનો ફેલાવો બહુ. બહેળો થશે અને આફેબતની
અંદર સચ્ચાઇ અને નેકીનીજ જીત થશે, જલદીથી થશે.
વ્હાલા વાંચકો, અમારા પોતાના શરૂ થતાં નવા વરસની
ખુશાલીમાંજ નવી પરંતુ જરથોસ્તી પીરકાના બેસતાં નવ
સાલની શુરૂ મુબારકમાં અમારા ભલા લેખક મિત્રોએ
ચિત્રોના ઉમદા શ્રૃંગાર સાથે જુદા જુદા પ્રકારના સુંદર
લખાણોની જે ઢારમાળા રજુ કીધી છે તે અમારી તરફના
ઉપકારના બીજ ઉપદા હૃદીઆ સાથે તમારી સનમુખ રજુ
કર્યે છીયે. ગયા વરસના અનમ થયલા અંકમાં "પ્રભાત" ની
"પોથીશી" અમોએ ખુલાસે તાર વર્ણવી છે અને
અને ફરીથી એટલુંજ કહીયું કે આપકાઇ કૃપો
હમારો ઇરાદો નથી. અમારાં વ્હાલા બાળકો અને
કોની અમારા માટેની ચોદેનાતજ અમારી મહેનત ને ખરચતને
બદલો છે. અમો આજે એટલીજ દુવા શુભરી અતમ
કરીયું કે આ નવું સાલ સહુને ખરેખર મુબારક
અને કહેવાતા દુઃખમોના દીલમાં દાનાઇ, ભલાઇ
નેકીનો પ્રકાશ જ્યાદા થાય.

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયાં.

રાજ્યોની લડાઇ ને રંઢંગીની લડત.

યુરપમાં ચાલી રહેલી લડાઇ તરફ આખી દુનિયાના લોકો એકી નજરે જોઇ રહ્યાં છે. આપણી રાણી સહેનશાહતે આ લડાઇમાં ફ્રાન્સ અને ઇંગલેંડ્યમની મદદે ઉભા રહેવાને જર્મની અને ઓસ્ટ્રીયા સાથે લડાઇ જાહેર કરી છે અને ફ્રાન્સની મદદે એક મોટું લશ્કર ઉતાર્યું છે. આ ગંજાવર લશ્કરની સાથે હિંદી લશ્કરને મદદ કરવાની તક આપવાની નામદાર શહેનશાહની સરકારે માંગણી સ્વીકારી છે તેથી હિંદી પ્રજા અતિ મગરુર થાય એ સ્વાભાવિક છે. હિંદી લશ્કરનો એક વિભાગ અઠીંથી ઉપડી ચુક્યો છે અને મોટું કર્મા ફ્રાન્સની સરહદ પર સહીસલામત ઉતરી મિત્ર રાજ્યોના લશ્કરની સંકમાં ઉભા રહી પોતાનું ખમીર અને ધૈર્યના બતાવી આપશે. હિંદને મળેલી આ તકને માટે હિંદી પ્રજામાં અતિ હર્ષ સાથે અંતઃકરણની ઉર્મીઓ ઉછાળા મારે છે. યુરોપની ભૂમી ઉપર જે ભયંકર લડાઇ ચાલી રહી છે તેનું પરીણામ શું આવશે તે તો ખુદાનેજ ખબર છે. પણ એ લડાઇની સાથે જોડાયલા કેટલાક જ અનાવો આપણને રંઢંગીના બધા ઓપરાયક શીક્ષણો પુરાં પાડે છે. નામદાર ક્રીશ્ચિઅ સરકારનું પાઉગામદાર લશ્કર તેના ગુરા અધિકારી અને ક્રીચનરની તારીફ લાયક ગોઠ. વણથી ફ્રાન્સની ભૂમી ઉપર વગર હોહાકારે જપરે રવાના કરવામાં આવ્યું ત્યારે નામદાર પ્રજાપ્રીય શહેનશાહ જ્યોર્જે "ફરજ" ની ચાવી પોતાના દરેક સોલ્જરને સ્વાધીન કરી જે નામાંકીત સબુતો ઉચાર્યા હતા તે તો અતિહાસમાં આવી રહી જશે.

ક્રીચનરે તા૰ ૧૮ મી ઓગસ્ટે નીચેનો માયાકુલ પગામ લડાઇપર જતાં સોલ્જરને પુગાડ્યો હતો કે:—

"જીર્મન અને ફ્રાંસના એક દુશ્મન સામે લડવા રાજ્ય આજમપ સીપાહોને મદદ આપવા સારૂ શહેનશાહના એક સોલ્જર તરીકે પરદેશ જવાનો તમોને હુકમ થયો છે. તમોને એવું એક કામ બજાવવાનું છે કે જેને તમોને તમારી હીમત, ચંચળાઇ અને ધીરજનો ઉ કરવાની જરૂર પડશે.

"યાદ રાખજો કે તમારા માંહેલા દરેકની ઉપર બ્રીટીશ લશ્કરની હોરમતનો આધાર રહેશે. "ડીસીપ્લીનના" બાબમાં દાખલો બેસાડવાની ફરજ બજાવવાની છે એટલુંજ નહી પણ આ લડાઇમાં તમારે મદદ આપવાની છે તેમની સાથે મીત્રાચા સંબંધ નીભાવવાની ફરજ પણ તમારે બજાવવાની

"જે હીસાબમાં તમોને ભાગ લેવાનો છે તે ભાગે મીત્રાચારી ધરાવનારા મુલકમાં છે. ફ્રાંસ બેલજીયમમાં બ્રીટીશ સોલ્જર તરીકેનું ખરૂં ખમીર દેખાડી આપશે તો તેના કરતાં વધુ ચડીયાતા પ્ર શેવા તમારાં દેશ માટેની તમો બજાવી શકશો. હમેશાં સભ્ય, વીવેકી અને માયાળુ બનજો, માલ મી તારાજ થવાનો સંભવ બજાવુ તેવું કશુંજ કામ ક કરતા ના. લુટ ચલાવવી તે એક હીચુપસાનીભર્યું કા એમ હમેશાં બાલજો.

"ત્યાં તમોને જરૂરજ આવકાર મળશે અને ઉપર વીશ્વાસ મુકવામાં આવશે. તે આવકાર આ વીશ્વાસને તમો લાયક છો એમ તમો તમારી વર્તણ સાબેત કરી આપજો. તમો તનદુરસ્ત અને હીંમતબંદ નહીં તો તમારી ફરજ તમારાથી બનતી સહાય નહીં દઇની બહાર જતાં હમેશાં બહુજ ચેતીને ચાલવા

"આ નવા અનુભવ દરમ્યાન તમોને દાદ ઓ એ બે તત્વ લક્ષ્યવારો. તે જને સામે તમોને હમેશાં તદનજ ઓસ્તવાર રહેવું અને સબળી ઓએ તરફ સંપૂર્ણ સભ્યતા દેખાડવે દોસ્તની સાથેની મીત્રાચારી બાંધતા હમેશાં અલગ રે તમારી ફરજ બહાદુરીથી બજાવજો, ખુશરી કરતા અને તમારા શહેનશાહને માન આપજો."

આ વાદગાર સખુનો બેટલા લડાઇપર જતા સૈનિ-
અગત્યના છે તેટલાજ બલકે તેથી વધારે દરેક
ને પોતાની જીંદગીની લડતમાં કુરસેતની રંગભૂમી
ઝુરી લાગણીઓની સામે લડત કરતાં ગેબની રાખવા
ન છે. મિનોહ માર્ગમાં દાખલ થયા પહેલાં દરેક
ઓ ભારી લડત લડવાની છે તેમાં કેટલાક કાયદાએ
બનાવ્યા છે જેમાંનો એક ખોટું કરાવનારે ઘણુંજ સીધ-
ો પોતાના ઉપરા અમૂલ્ય સખુનોમાં આપણી
ખે રજુ કરીયા છે.

ર

ી ગયા મહીનામાં આ જણાવેલી
વારસી હોમના મંડળીને વારસીક રીયોર્ટ જાહેર
ંદ સાધ્યનારી પડયો છે અને તેના વખાણવા
ર મંડળી. લાયક ધુંધી સેક્રેટરી રે.
જહેાંગીર ખરશેદજી દાક્ષ જેવા
રીયા પરોપકારી ગૃહસ્થ કેવું નેક કામ બજાવી
છે તેનો સીદ્ધો ને સાચો પુરાવો છે. કોણ જણે શું
સર એ મંડળીને જેવો જોઇએ એવો પૈસાનો, નેહ-
, કે બીજો ત્રીજો ટેકો મલતો નથી. મંડળીનુ
ુયા લાયક કામ તે કેળવણીનુ છે કે જે કેળવણી
ખરીજ પંચાદારીઓ પોતાનું રોટીયું રળી કમાય છે.
મંડળીનું બીજુ સંગીન ને વખાણવા લાયક કામ તે
ી ચાલીઓ છે કે જ્યાં સારી સુખાકારી ભર્યા
ની સગવડ સાથે ગરીબ પારસી કુટુંબોનો વસવાટ
યો છે. આપણે એટલુંજ ઇચ્છીયું છે કે એ મંડ-
કારોબાર દરદીન વધતો જાય અને તેના ભલા
ય અને રેહબર રે. દાક્ષની જીંદગી ન્યાદા તંદરસ્તી
ને લાંબી થાય.

ર

આપણા જરથોસ્તી પ્રીસ્કુલમાં દીન આદમને
વારસી લગતું જ્ઞાન આપનારા ખાતાઓમાં બે
ખાઓ. પુરાણી ભદેસાઓ સર જમશેદજી અને
મુસાં પ્રીસીલ્લા બહુજ અગત્યની જગ્યા રોકે
માં બે પ્રકારની કેળવણી આપવામાં આવે છે
લાસ જરથોસ્તી બેદરીનો કે મુબેદ મોટી સંખ્યામાં
ોય એમ અમેને લાગતું નથી; અને જો કે સત્તા-
ોએ યુનીવરસીટીની પરીક્ષાઓમાં અગત્ય-પેદાશી

દાખલ કીધા પછી ઘણા વિદ્યાર્થીઓ આ ભદ્રેસાઓનો સારો
લાભ લે છે પણ હજી તેઓને વધારે ઉપયોગી કરવાની
જરૂર છે. બીજી એક અગત્યની બાબદ ઉપર અમો આજે
બોલવા માગીએ છીયે તે એ છે કે આગલા અને હાલના
કેટલાક અભ્યાસીઓના ઇનામના લખાયલા રેસાલાઓ
વગર છપાયે એમના એમ પડી રહ્યા છે. આ લખવાનું
કારણ અમોને એ પેરથી મલ્યું છે કે ખાસ "પ્રભાત"
માટે એક "રેકાડર" નો ઇનામનો "રસ્તે ચજંત" ઉપર
આસરે ૨૦) વરસ ઉપર લખાયલો એક રસાલો જોવાને
અને તેને મહેલ વહેલા જાહેરમાં મુકવાને અમો ભાગ્ય-
શાળી થયા છીયે. ઇનામી રેસાલાઓ લખનારા અભ્યા-
સીઓના અગત્યના લેખો અનતી ઉતાવળે છપાવીને
જાહેરમાં મુકવાની જે સગવડ ધરાવતા નું હોય
તો આપણી ભદ્રેસાના કારોબારીઓની તો તે આપન કરજ
છે કે તેવા સંગીન લેખોના વાંચવા લાયક અને ઇનામ
મેલવેળાં લખાણો અનતી ઉતાવળે છાપી-છપાવી જાહેર
વાંચનારી અભ્યાસી આલમને માટે જાહેર પાડવાં.
ઇનામો માટે લખી માગવામાં આવતા રેસાલાઓની
કઇ કઇ બાબદો દર વરસે જાહેર કરવામાં આવે છે તે
પણ બને ભદ્રેસાના અધીકારીઓને જણાવવાની ઘણી જરૂર
છે કારણકે બનવાજોગ છે કે એક ભદ્રેસા એ બાબ માટે
માગવામાં આવતા રેસાલાઓ માટે બીજી ભદ્રેસામાંથી તેજ
બાબદ પાછી રજુ નહિ કરે. વળી એક બીજી બાબદ ઉપર
પણ અમો લાગતાવળગતાઓનું ધ્યાન ખેંચવા માગીએ
છીયે, સારા ફંડની ઉતારુને લીધે મુલ્યાં પ્રીસીલ ભદ્રેસામાં
ધીખતા મારતર સાહેબોને જે વારસીક લવાજમ મળે
છે તે તેઓની મહેનત અને ઓહદા તરફ જોતાં પુરતો
અને સંતોષકારક નથી. અમારી ગણત્રી મુજબ મુલ્યાં
પ્રીસીલ ભદ્રેસાએ પોતાની ઉંમરાતીના ૬૦ વરસ જયા એપ્રીલ
મહીનામાં ખતમ કીધાં છે પણ તેણે સર જમશેદજી
ભદ્રેસાની માફક પોતાની "જુબીલી" હજી ઉજવી નથી
માટે અમો મુલ્યાં પ્રીસીલ ભદ્રેસાના કારોબારીને
સુચના કરવાની રજા લઇએ છીયે કે એ પુરાણી બીના
"હાપમંડ જુબીલી" ઉજવવાની ઘડતી ગોઠવણ
અને શ્રીમંત જરથોસ્તીઓ મારફતે લે પુરતું દ્રવ્ય ઉભરા
બીચારા બીન હંટલ કામ કરતા વીદ્યાર્થીના પગાર
"સ્ટોનરી.અમ" માં પણ વધારો કરી આપવો.

"પ્રભાત" નો પ્રભાવ!

અથવા

"પ્રભાત" માટે પ્રાર્થના.

લખનાર : મી. અકબરઅલી ડી. નુરાની.

હરિગીત છંદ.

હે! પ્રિય બંધુઓ જુવો! છે શુક્ર તે અલ્લાહનો;
જેના પ્રભાવે જન્મ થયો છે: આ પ્રભાતના પલ્લાનો.
હેતે વધાવી હર્ષથી, વાંચો વિવેકી વાંચકો!
વિદ્યા વધારી વિચરો ને, સાહ્ય દઈ તમ સાહ્યકો! ૧
દુનિયા વિષે વિજયી થઈ, જ્ઞાની પ્રકાશો પાથરો;
અંધકારમય અજ્ઞાનીઓને, દો આશવંતો આશરો.
આશિષ આ ઉર્મી સમી, થાવો ફળીભૂત સર્વદા;
જગમાં જશે જશવંત થઈ, ફરકાવો વિજયની ધજા! ૨
સાહીત્યની સેવા સમીપ, આદરો શુભ કેશેશો;
વધારવા જન હિત માટે, ખિલવો નિજ સાહસો!
દિનદિન ચડતી થવા; કદપિ ન પાછળ આવજો!
હર હમેશાં હામથી, કામ તમ પૂર્ણ પાડજો! ૩
આશિશ હુવા અદના તણી, ઓ રંગ! કબુલ ફરમાવજો;
સાહીત્યની ગુમ સાહ્યને, પરવરદિગાર નિભાવજો!
આવું ઇચ્છી અંતરે, ઉંડા હૃદયનાં ભાવથી;
કહે છે "નુરાની" વધો જગમાં જશે, "પ્રભાત"નાંજ પ્રભાવથી! ૪

સાલ મુબારક.

સગન ચોક ચાદન નવા સાલ કાજે, સજ્યાં ઘરમાંરે તોરણ કુલ તાજે.
ખુશ ખોશ શાંતિ ઘરે ઘર ગાજે, કરી લે હમાજોર સહુ સાથ આજે.
આફીયત ને કેફીયતનો દીન આજ વાજે, પરસ્પર ભલાઈની ભલી જમ પાજે.
સોગત ને પરજતનો પલ્લો ધરીને, કરી લે હમાજોર સહુ સાથ આજે.

હરમીસ.

આજ રોજની મ્હારી બંદગી.

લખનાર:—અરદેશર જ. બ. વાહલીયા.

"To find, O Lord! Thy Will in mine
To loose my griefs in work for others,
To fully trust the Love Divine
And cease the load of all my brothers,
This is my prayer."

Sheldon Clark.

બદલાતાં વરસની બુલંદ બ્હાદરે દરેક માનવીનુ મન કિરતાર તરફજ એંચાયલું રહે છે અને પોતાના ઉજ્વલતા ઉજરના ઉછળતા ખ્યાલોમાં તેનું દેમાગ જાણે રોશનમંદ થાય છે. આગલા વરસોમાં થયલી ભુલોની માફી તે જીગરમાં ચાહે છે અને નવા વરસની નવી ઉમેદો સાથે ઇનસાન પોતાની ખ્વાહી દૈયાતીના ખ્વાહી એક નવા વરસમાં દાખલ થાય છે. ખુદાતાલાની હજરો નેયામતો તેની છુપી ખુલંદી દરરોજ પુકારી રહી છે અને દીનની દાનાઇમા કે ઉંડી શીકસુપ્તીમાં જરા કુદરતના કારોબારને અને ખુદાતાલાની તમામ પેદાયશીની હજારો હજાર સીફત અને ખુબીની ઉપર નેગાહ પુગાડી દાદારના ડહાપણ ઉપર દરીયાફત કરીશું તો માલમ પડશે કે વૃદ્ધિ એજ કુદરતનો કાયદો છે અને કુદરતની તમામ પેદાયશ જાણે દર પ્રભાતમાં પોતાનો પ્યારો પ્રકાશ ખુદાતાલાની જનાબમાં હર કીસમે રજુ કરી રહી છે. પણ અફસર એ ઇનસાન! કુદરતની તમામ નેયામતો અને કરામતો વચ્ચે જરાકજ તું ખ્યાલ કર એ દાનવ ઇનસાન કે શું કામ તું જન્મ્યો ને કયાં તું જનાર, ઋષ્ટીમાં સરજત છે શી તારી, તેનો કર કંઇ ખ્યાલ. તો માલમ તને પડશે કે કુદરતની તમામ બનાવટ કરામતમાં ઇનસાન તરીકે જે અકસનું ઉમદા ગહુર તું ધરાવે છે, આનંદનો પ્રકાશ ત્યારે હ્રદયે દરરોજનો દીપી રહ્યો છે અને તમામ જાતની લાગણીઓ તારાં જીગરમાં ખીલી રહી છે. તે બધાનો ભેદ અને મરમ શો છે?

શા માટે તું દરરોજ બંદગી કરી રહ્યો છે?-શા માટે તું તારી આંખ્યો આકાશ તરફ એંચી રહ્યો છે? શા માટે તું તારા ખાલી હાથો જીગરના જોશ સાથે પટકી રહ્યો છે? ફરેસ્તાઓની મદદ તું શા માટે માગી રહ્યો છે? શા માટે તું મંદીરોમાં ને મસજીદોમાં, દેવાલયોમાં અને અગીયારીઓમાં તારા મતલબથી ભણુતર કરી રહ્યો છે? ખુદાતાલા તુને ત્યાં જડનાર નથી, મળ્યા કરી તુને ત્યાં મલનાર નથી. શાણાઓના ઝબુનેલું તું સંગીનપણું સ્વીકાર કે "ધિક્કારથી ધિક્કાર કરી અટકનાર નથી, અટકે છે ધિક્કાર તો મિનીટ પ્યારથી." કહાડી નાખ ત્યારે તારા દીલના વે વીખ ને જીંદગીમાં મિનોઇ મઝહાઇ મોહબ્બતનું સિ તું શીખ. માગી માગીને તું શું માગી રહ્યો છે? કરીને તું શું કરી રહ્યો છે? ફરી ફરીને તું કયાં છે? વિચાર કર હે ઇનસાન તારી આખેર થવી હ ઉપર! નાશવંત આ જીંદગીના નાશવંત કારોબારના લીદો પાયા ઉપર તે મદાર બાંધ્યો છે તો તે કયાં ટકનાર છે? છોડ-છોડ તારી ગુમરાહી, ફેંકી દે તારી રાગ, બાલુએ મુક તારી તકેબ્બરી, તોડી નાખ તારા ત તુંબાઇ, મારી નાખ તારા મનની બેદાયશ, નમનતાઇ તું દીપતો રહે અને દુઃખીઓના દુઃખ તું ટાલતો ફેરવ તારી આંખ્યો આસપાસ અને જો કે કે નીસાધાર પડ્યાં છે, દોદીઆં દોદીઆંને વાસ્તે કટલાં વળતાં રહ્યાં છે. અરે અન-પાણી વગર કેટલાંકા લુ પડ્યાં છે તેઓને માટે તેં શું કીધું? દાન માટે તારી પૈસો નથી તો કાંઇ શીકર નહી, તારી પાસે નથી તો ચીંતા નહી, તારી પાસે અંત તો ગભરા નહી, તારી પાસે એકજ ચીજ તારા દીલનો સાચ્ચો પ્રેમ, દુઃખીઓના દુઃખ તારા દીલની સાચ્ચી દાઝ, વિચારોના વાદ રોહ સાથે આકૃતમાં અટવાંતાં માટે તારાં જીગ દિલાવર દયા, તેજ તું ખીમ્મતને તેનોજ તું ઉપયોગ તારી આંખ્યોમાં આણુંઓ સાથે, હ્રદયમાં પુરતી દયા ર પણ જીગરની ખુશાઇ સાથે અને આતમાના આનંદ સ એકાંત એક કલાક તું ગુજર અને આજે આ પૃથ્વ ઉપર દુઃખોનો જે ભંયકર કકલાટ—લડાઇના પોકાર તેમાં-હા તેમાં-તું તારા દીલશીજ વિચારોના એ મંતી કારણો મોકલી શાન્તિનો પ્રવાહ પુર જોશ પથ્થર, તારાં દીલની ખરી દયાનો જરા વેહતો કરી જીગરના સચ્ચા ખુશાઇ પ્યારની બરકતથી તારી દરરો જીંદગી તું ગુજર, એજ તારી જંદગી છે.

અંગ્રેજી પ્રજાના નામીચા આસામીઓના વૃતાંતને લગતો મહાભારત ગ્રંથ.

ડીક્ષનરી ઑફ નૅશનલ બાયૉગ્રાફી.

લખનારઃ—ભીઠ્ઠ રૂસ્તમજી પેસતનજી કરકરીઆ.

વે લાયતના હાલના સાહિત્યમાં કેટલાક ગંજવર ગ્રંથો આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. એ ગ્રંથો એકાદ બે યા દશ બાર પુસ્તકોમાં સંપૂર્ણ થયલા નથી, પણ તેના પુસ્તકોની સંખ્યા દશબાર અને વળી કુલીનધ પણ ગણાય છે. એ વળી ગંજવર ગ્રંથ માત્ર એમની લંબાઇથીજ આપણું ધ્યાન ખેંચતા તો જો કે લંબાઈ અને પુસ્તકોની સંખ્યા પણ ઉદ્દેશ કરનારી છે, પણ વધારે અજાયબ કરનારું તો છે કે એ ગ્રંથો આવડા મોટા છતાં તેમાં ભરેલા વાની ખુબી અને શ્રેષ્ટતાઇ આપણું ધ્યાન વધારે ખેંચે છે. બધે પુસ્તકો બધા ઉંચી સપાટી ઉપર રચવામાં અને તેના સઘળાં પાનામાં ઘણીજ સંભાળ અને મહેનતીશાનીઓ સ્પષ્ટ રીતે માલમ પડે એ ખરેજ વખાણવા છે. એ ગ્રંથોમાં ભરેલા ભંડારની શ્રેષ્ટતાનું એક મુખ્ય આ છે કે તેમાં એકાદ બે યા પાંચ દશ લખનારોની મહેનતનું ફળ આપણને મળતું નથી, પણ એ ઉપર તો લખનારાઓની એક નાની સરખી ફોજના લગભગ સઘળા ભાગોમાં વહેંચાયલી માલમ પડે દરેક લખનાર ફક્ત પોતાના ખાસ અભ્યાસની ઉપરજ વીચેચન કરે છે, અને તેથી વાંચનારને ખાત્રી છે કે તેનું લખાણ ખરેખર ઉપયોગી અને સત્તાધારી જોઇએ. દુનિયાના સઘળા ભાગો ઉપર પીખરાઈ લખનારાઓના લખાણો મેકસી, ગોઠણી, એક ાં અરાજર રસી પ્રગટ કરવા માટે "ઓડીટરો" અને "એડીટરો", પણ બહુજ કુશળ હોવા જોઇએ; અને ખરેખર આ મહાભારત ગ્રંથોના "એડીટરો" પણ તેવાજ લાયક અને કુશળ આસામીઓ હતા તે વીષે તો કશો સંદેહ નથી. આવા નામીચા ગ્રંથોમાં "એનસાઇકલોપીડીયા બ્રીટાનીકા," "ન્યુ ઇંગ્લીસ આક્ષફર્ડ ડીક્ષનરી," અને "ડીક્ષનરી ઓફ નેસનલ બાયોગ્રાફી" આપણું મુખ્ય ધ્યાન ખેંચે છે. એ ત્રણેદે મહાભારત ગ્રંથો હાલના જમાનાની ઇંગ્રેજી સાહિત્યના મુખ્ય શૃંગાર સમાન છે; અને તેઓને રચવા માટે ખરેખર આપણે જમાનાએ મગરર થવું જોઇયે.

એ દરેક ગ્રંથોની એક નાની જેવી તવારીખ છે, જે ખરેખર જાણવાજોગ અને રસીલી છે. આપણે અત્રે ફક્ત છેલ્લા ગ્રંથ ("ડીક્ષનરી ઑફ નૅશનલ બાયૉગ્રાફી") વીષે થોડુંક ઓલીશું. એ ગ્રંથની બીજી પુરવણી (supplement) ના પુસ્તકો હમણાજ થોડુંક થયું પ્રગટ થયા હતા એટલે એ આપણા મનમાં તાજા બીના છે. એ પુરવણી એ ઉપર કહ્યું તેમ બીજી પુરવણી હતી. પહેલી પુરવણી બાર વરસની વાત ઉપર પ્રગટ કરવામાં આવી હતી તે તો જુદી. એ બે પુરવણીએ છ મોટાં દફ્તરો રોકે છે. હવે જે મુળ ગ્રંથ આ પુરવણીઓમાં સંપુર્ણ કરવામાં આવ્યો છે તેના ગંજવરપણાનો ખ્યાલ એટલાથીજ આવશે કે તે બધા મળી ૬૩ દફ્તરોના બનેલા છે એ રીતે ત્યારે પુરવણીઓ સુદ્ધાં આ નામીચો ગ્રંથ ૬૯ મોટા કદના દફ્તરોમાં સમાયલો છે અને વળી એક જુદાંજ દફ્તરમાં એ ૬૯ પુસ્તકોમાં સમાયલી આત્મ. દોનો ટુંક સાર આપવામાં આવ્યો છે, જે ૭૦ મું પુસ્તક બહુજ ઝીણા અક્ષરના ૧૭૦૦ સફાનું બન્યું છે. આ સઘળાં ૭૦ દફ્તરોમાં પુરી થયલી આ "ડીક્ષનરી ઑફ્ નૅશનલ બાયૉગ્રાફી" ખરેખર જેટલા તેના ગંજવર કદથી આપણું ધ્યાન ખેંચે છે તેટલુંજ તેમાં સમાયલા વાનના ભંડારથી અને લખનારાઓની. કાબેલીઅતથી છે.

અને રચના માટે બે એડીટરો લાંબો વખતપર કામે લાગ્યા હતા અને "સમ્સ એડીટરો" તો ટોટલે ડઝન હતા. એના લખનારાઓ સાતસો ઉપરની સંખ્યામાં હતા. એ લખનારાઓ અને એડીટરોની મહેનતથી આ ગ્રંથ રચાયા પામ્યો છે; પણ તેને હસ્તીમાં લાવવાનું અને પ્રગટ કરવાનું સઘળું માન ફક્ત એક પુરૂષનેજ ઘટે છે, અને તે પુરૂષ બરોબર એક ઘણો સહીલનો શોખીનજ નહી પણ દેશ ભક્ત ગણાવો જોઇયે. એ ગ્રંથ પ્રગટ કર્યામાં એ નરને કંઈ પૈસાની લાલચ તો બીલકુલ ન હતી. બરોબર તો એણે પહેલાંથીજ જોઇ લીધું હતું કે એવા ગંજાવર ગ્રંથને પ્રગટ કરવાને ખરચ ઘણું ભારેજ થવો જોઇએ, અને એ ગ્રંથના કાંઇ એટલો બધો ફેલાવામાં ખપ કહી ન થાય કે જેથી કરી તેની ઉપર થયેલો ભારે ખરચ પાછો નીકળી શકે. એ નરે એક ઘણી જાણીતી પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી અગ્રેઝ પેઢીનો વડો હતો, અને એને પોતાનો ધંધો ચાલુ રાખવા માટે અવશ્ય જરૂરનું હતું કે નફાકારક પુસ્તકોજ બનતા સુધી પ્રગટ કરી પોતાની પેઢીને ફાયદો કરવો. તે છતાં આવા ગંજાવર પુસ્તકનો ભારે ખરચ નફાની બીલકુલ આશા વગર એણે માથે ઉઠાવ્યો એ બરોબર એને માન ભરેલું હતું. એ નામીચા નરનું નામ મી૦ જયોર્જ સ્મીથ (૧૮૨૪-૧૯૦૧) હતું કે "સ્મીથ એલડર" નામની ઘણી જાણીતી પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી પેઢીનો વડો હતો. એ પેઢીએ ઘણા વખણાયલા અંગ્રેજ ગ્રંથકારોના પુસ્તકો, પહેલવહેલા બહોર પાડવાનું માન મેલ્યું છે, અને તેમાં થેકેરે, શાર્લોટ બ્રોન્ટે, કવિ રોબર્ટ બ્રાઉનીંગ અને તેની મહોરદાર,-જે પણ એક નામીચા કવિને ધંધ ગણ છે,-મેથ્યુ આરન્હડ, જેન સીમન્સ ક્રમ્બેંડીગ્ટન વીગેર મુખ્ય છે. એવા પ્રખ્યાત નર-નારીઓના ગ્રંથપુસ્તકો પ્રગટ કરી અલબત્ત જયોર્જ સ્મીથ અને તેની પહેલીએ માન સાથ નફો પણ ઝાઝો મેલવ્યો હતો. તોપણ તેથી કાંઇ તે પહેલી એટલી શ્રીમંત બનેલી ન હતી કે આવા એક લાખ્ખો રૂપીયા ખરચવાનો ગ્રંથ તે પ્રગટ કરી શકે, અને જયોર્જ સ્મીથ જો ફક્ત પોતાની પહેલીની આવક અને તેના નફા ઉપરજ માત્ર આધાર રાખતો હતે તો આવું મહાભારત કામ પોતાની પહેલીને માથે ઉપાડી લેવાને તેની શક્તિજ નહી અને પોતે પણ તેમ કરી શકતે નહી. સુભાગ્યે જયોર્જ સ્મીથની પોતા પાસ બાનગી દોલત બહુ મોટી હતી અને તે કાંઇ ચોપડીઓ કરીને મેળવેલી નહતી, જયોર્જ સ્મીથ પોતાની પ્રગટ કરવાના ધંધા ઉપરાંત "એપોલીનેરીસ" નામે વખણાયલા ગ્લોબરના પાણી (Aperient water) વેચવાનો ધંધો પણ કરતો હતો, અને એ ધંધો નફાકારક નીવડ્યો કે લાખ્ખોની દોલત એને મેળવી આ ઘણી જાણવાજોગ બીના છે કે એની ઝોટી થયા પછી તેના ઉપયોગ માટે તેને જે વિચાર પડેલાં તે પોતાની અંગત મોજમજાહ યા બીજાંને લાભ નહી પોતાની ઈચ્છેજ પ્રજાના હીતને અને સાહિત્યને લગતો

સ્મીથ પોતે કાંઇ ચોપડીઓ લખનાર નહતો, તે પોતાના ધંધાની પ્રગટ કરવાના ધંધામાં તે સાહિ ઘણા નામીચા ઉસતાદો સાથ સમાગમમાં આવ્યો અને તેથી દુકદરતી રીતે સાહીત્યનો તે એક જબરો શો અને ઉતેજક બન્યો હતો. અગ્રેઝ સાહિત્યને પોતાના ઉપરાંત બીજા કેવી રીતે પોતાની ગંજાવર દોલતથી કરી શકે એ બાબત ઉપર એણે ઘણો વખત વેર ચલાવ્યો અને આખરે જે પરીણામ ઉપર આવ્યો તે એ કે એક ગંજાવર "યુનીવરસલ બાયોગ્રાફીકલ ડીક્ષન કે જેમાં દુનિયાના સઘળાં દેશો અને પ્રજાઓના જા પુરૂષોના ચારીત્રો આપવામાં આવે તેવા એક ગ્રંથ બા આશામીઓ પાસ રજાથી પ્રગટ કરવો. પો દોલતનો ફડો ઉપયોગ કરવાને બરોબર સ્મીથનો વિચાર ઘણો ઉત્તમ હતો કારણકે અગ્રેઝ સાહિત્યમાં ગ્રંથની ખોટ છે, જે હજુ સુધી પણ કોઇએ પુરી નથી. અગ્રેઝ ભાષામાં હાલ જે આવા "બાયોગ્રાફીક ગ્રંથો ચાલુ વપરાસમાં છે તે ટુંકા અને સાદડા પર રચાયલા છે. ચરીત્રોની મોટી "ડીક્ષનરી" હાલ હસ્તી ધરાવે છે તે ૧૨ પુસ્તકોવાળી શેઠજની પ્રગટ થવાને આજ ૬૦ ઉપર વરસ થયાં છે અને પુસ્તકોવાલી ચામર્સની જે રોજ કરતાં પણ પચીસેક વધારે જુની છે, એટલે આજે જેને લગભગ ૮૦ થી વરસ થવા આવ્યાં છે, તેઓ છે. બીજી ભાષાઓમાં તેમાં ખ કરીને ફ્રેંચ ભાષામાં એવા ચરીત્રના ગ્રંથો અગ્રેઝ ક કદમા ચડીયાતા છે. "ભીઓગ્રારી જેનરાલ" નામ જાણીતી ફ્રેંચ ડીક્ષનરી પોણોસો ઉપર પુસ્તકોમાં આજ લગ એક સદી અગાઉ પુરી થઇ હતી. પછી તેની નવી આ

ા ગઇ સદીની અધવચ્ચે ૪૦ થી ૫૦ દફ્તરોમાં નીકળી અને આજે પણ એ નામીચી રૅફ્ર બાયૉગ્રાફીકલ નરી આપણને ઘણી ઉપયોગી થઇ પડે છે.

જ્યૉર્જ સ્મિથ અંગ્રેજી ભાષામાં "ઑઆ- ગ્રેનેરાલ" ના પોતાનુ ઉપર એક ગ્રંથ બહાર ાનું પહેલાં નક્કી કર્યું, અને તે કામ માથે લેવા માટે લેઝલી સ્ટિવન (૧૮૩૨-૧૯૦૪) નામના જાણીતા જ લેખકને વિન્નતિ કીધી. સ્ટિવન નામીચા નવલ- લખનાર થૅકરેનો જમાઇ થતો હતો; અને થૅકરેના પ્રસિધ્ધ પુસ્તકો આપણે ઉપર કહ્યું તેમ સ્મિથની ીએ પ્રગટ કર્યા હતા, તેથી સ્મિથ થૅકરે સાથે ઘણા ઘાડા ધમાં આવ્યો હતો; અને સ્ટિવનની ઓળખ પણ થ સાથ થૅકરેએજ પેહેલે કરાવી હતી. "કૉર્નહીલ ાઝીન" નામનું વખણાયલું માસીક સ્મિથને માટે રે પહેલાં એડીટ કરતો હતો અને પોતાનાર સસરાના ી બાદ લેઝલી સ્ટિવન એ માસીક ઘણું કૃતેહમંદ સ્મિથ અને તેની પેહેરી માટે ચલાવતો હતો. લેઝલી વનના સાહિત્ય અને ફિલસુફીને લગતાં પુસ્તકો પણ થજ પ્રગટ કરતો હતો, અને બંને વચ્ચે મજબુત ાનો ગાંઠ બંધાયેલ હતો. ત્યારે કુદરતની હતું કે જ્યોર્જ મથ પોતાની "યુનીવરસાલ બાયૉગ્રાફીકલ ડીક્ષ- નરી યોજના વીષે સ્ટિવનની મસલત અને મદદ માંગે સ્ટિવ- ો આગળ જ્યારે એ વિચાર મુકવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે ાપસંદ તો પડયો પણ તેનાં વિસ્તારમાં એને બહુ અગત્યનો ાર સુચ્યો. બધી પ્રજાના જાણીતા પુરૂષોના ચરિત્રો ા એક સત્તાધારી ગ્રંથ રચવાનું કામ તેને બહુ બીકટ ા લગભગ બની ન શકે તેવું લાગ્યું, પણ તેજ વખતે મથને સુચવ્યું કે પોતાની ઇંગ્રેજ પ્રજનેજ આસા- ો વીશે એવો ગ્રંથ જો રચવામાં આવે તો બહુ ડો થાય, તો જો કે એ કામ પણ ઘણું બીકટ હતું, થે એ સુચના માન્ય કરી અને ફક્ત ઇંગ્રેજ પ્રજના ભાગીઓને લગતી એક "બાયૉગ્રાફીકલ ડીક્ષનરી" ર કરવાનુ ચાલુ કર્યું. લેઝલી સ્ટિવને તેના એડી- તરીકે કામ બજવવાનું ઘણી આનાકાની સાથે કબુલ ૧૮૮૧ માં એ કામ આરંભવામાં આવ્યું અને પેહેલું દફ્તર ૧૮૮૫ ની શરૂઆતમાં પ્રગટ થયું આ પુસ્તકના સંબંધમાં જે બેઠ ઘણી જાણવાજોગ ા આપણું ધ્યાન ખેંચે છે, તે આ છે કે એના બધાં પુસ્તકો બરાબર ત્રણ ત્રણ મહિનાને અંતરે ચાલુ પેહલેથી છેલ્લે સુધી કાંઇ પણ બાંધા વગર પ્રગટ થયાં હતાં. એકે ત્રીમાસીક "રીવ્યુ" યા ચોપાનિયાની માફક બરાબર વખતસર આ ગ્રંથના ભાગો પોતાને દેખાવ દેતા હતા; અને વરસની ચાર મોસમો મોસાલં નીયમીત રીતે જેમ શીયાળો અને ઉનાળો વસંત અને પાનખર રૂતુ એક બીજાં પછવાડે આવ્યા કરે તેમ પુસ્તકો પણ કાંઇપણ નડતલ વગર પોતાનો નીયમીત દેખાવ વરસમાં ચાર વેળા દેતા હતાં. કેટલાક ત્રીમાસીક રીવ્યુઓ. ક્વાચ વખત ચુકી મોડા બાહેર પડતા હતા; પણ "રીવ્યુ" કરતા અતી મેહનત અને શ્રમથી રચાયલા આ ગ્રંથના ભાગો નેમી આપેલા દીવસ કદી ચુકતાં નહી હતા. એ ગ્રંથને બરાબર તૈયાર કરી નીયમીત રચવા માટેની યોજના શક્તિ ખરેખર ઘણી વખાણને પાત્ર હતી. પેહલે લેઝલી સ્ટિવન આશા રાખતો હતો કે એ ગ્રંથ ઘણામાં ઘણો ૫૦ પુસ્તકોનો બનશે, પણ જેમ કામ આગળ ચાલતું ગયું તેમ માલમ પડ્યું કે એ હદ લંબાવવી પડશે અને આખરે થયું, પણ તેમજ. આપણે ઉપર કહ્યું તેમ મુળ ગ્રંથ A થી Z સુધી ૧૬૦૦ ના છેડે ૬૩ દફ્તરોમાં પુરો થયો અને ત્યાર પછીના બાર-તેર વરસોમાં બીજાં ૭ દફ્તરો થયાં તે તો જુદા. એ પુસ્તકોના સંબધા મળી ૩૨૦૦૦ ઉપર સફા છે, અને દરેક સફો ઝીણા ટાઇપનો બે કૉલમનો બનેલો છે. એ ઉપરથી આ ગ્રંથનો કેટલો મહાભારત વિસ્તાર છે તેની સહેજ સમજ પડશે.

લેઝલી સ્ટિવન ૧૮૯૧ સુધી એનો અધિપતિ રહ્યો અને પછી એ કામના બીજાએ એની તબીયત ઉપર ઘણી ભારી અસર કરવાથી એડીટરનું કામ ૨૬ દફ્તરો પછી એણે છોડી દીધું, એ કામ એને સમુળગુ છોડી દીધુ તેની અગાઉ પોતાના "એડીટર" નરીકના કામમાં એક બીજા વીદ્વાન પુરૂષને આમેજ કર્યો હતો જેની સાથે મળી પાંચ દફ્તરો નંબર ૨૨ થી ૨૬ એણે બાહેર પાડયા હતાં. પણ ત્યાર બાદ એડીટર તરીકેનો સંબંધ એની નાદુરસ્ત તબીયતને લીધે સદંતર છોડી દીધો અને નંબર ૨૭ થી છેડા સુધીના સબળાં પુસ્તકો પોતાના આગલા જોડયા એડીટરે એકલાંએ તૈયાર કરી પ્રગટ કર્યા હતાં. "ડીક્ષનરી" ના એ બીજો એડીટર સર સીડની લી (જન્મ ૧૮૫૯) નામનો વિદ્વાન છે જે સર લેઝલી સ્ટિવન માફક અંગ્રેજી સાહિત્યમાં પ્રસિધ્ધ છે. સ્ટિવને જે કે ૧૮૯૧ માં એડીટર તરીકેનો સંબંધ

છોડી દીધો તો પણ ચરિત્રો લખનાર તરીકેનો સંબંધ તે ઓછે મુળ ગ્રંથના છેડા સુધી અને પેટ્રી પુરવણી સુધી થાલુ રાખ્યો હતો. શબ્દાં મળીને ૧૦૦૦ ચારીત્રો એની કલમથી લખાયલાં છે કે જે બે સઘળા સાથે છપાય તો એ ડીક્ષનરીના સત્યાંશે દફતરો જેટલાં થાય. **સર સીડન લી** ને કે ૨૭ માં દફતરથી ૧૮૯૨ મા એનો એકલો એડીટર થયો હતો તે પણ તેનો સંબંધ આ ગ્રંથ સાથે અવલથીજ ચાલુ રહેલો હતો. રિટવને એને પેહલેથીજ પોતાના ડીક્ષનરીના કામમાં મદદગાર સબ-એડીટર તરીકે રાખ્યો હતો. અને એ ગ્રંથના કામ ઉપર બારીક તપાસ રાખવા ઉપરાંત એણે એમાં ચરિત્રો પણ પુશ્કળ લખ્યાં છે, જેની સંખ્યા ૧૩૦૦ ઉપર જાય છે, અને જે સઘળાં સાથે છપાય તો આ ડીક્ષનરીના ચારસાં ત્રણ પુસ્તકો રોકે.

ઉક્ત એડીટરોએ સાથે મળી આ ૭૦ દફતરોમાંથી પાંચ થા છ દફતરો જેટલું લખાણ પોતે કર્યું છે, ત્યારે બાકીનાં સઘળાં પુસ્તકો તેના સબ-એડીટરો અને ૭૦૦ થી વધુ બીજા લખનારાઓએ કર્યા છે. એ લખનારાઓમાં આપણે કહ્યું તેમ ઘણેજ સાહીત્યના લગભગ સઘળા આગેવાન જણીતા લેખકો સમાઇ ગયલા જોવામાં આવશે અને કેટલાકો તો અતી નામીચા પુરૂષો થઈ ગયા છે. **રૉસન ગારડીનર, જેન્સ ગાર્ડનર, બીશપ કૂટન, બીશપ સ્ટબ્સ** જેવા પંકાયલા **ઇતિહાસ** કર્તાઓ **એડમંડ ગૉસ, ફ્રેડીક હેરીસન, વાયકાઉંટ મોરલી** જેવા નુકતેચીનો એવા બીજા અનેક એવાજ વખણાયલાં નામો આપણે એના લખનારાઓની ટીપમાં જોઇએ છીયે.

એ ગ્રંથમાં અત્યેાજ તવારીખની સરૂઆતથી તે હમણા સુધીના સઘળા જણીતા આસામીઓના ચરિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે અને એ "**ડીક્ષનરી**" એવા ત્રીસહજાર ઉપર પુરૂષોના ચરિત્રનો ભંડાર છે. દરમી સદી જેમાં **ઓલફ્રેડ** નામનો જણીતો અંગ્રેજ રાજા થઇ ગયો તેના વખતથી તે શરૂ થઈ આપણા થોડુક પર ગુજર પામેલા રાજા સાતમા એડવર્ડ સુધી એ ગ્રંથ લંબાય છે. મુળ ગ્રંથ મહારાણી વીક્ટોરિયાના મરણ સુધી લંબાયલો હતો પણ પાછળથી ઉમેરા દસ વરસમાં થઈ ગયલા નામીચા નર નારીઓના ચારિત્રો દાખલ કરવા માટે એ ગ્રંથની એક પુરવણી ગયે વર્ષેજ ત્રણ દફતરોમાં જાહેર પાડવામાં આવી હતી. એના લગભગ સઘળાં ચરીત્રો વધીજ સંભાળથી અને મહેનતથી લખનારાઓએ અને તે શીવ એળ કર્યા પછીજ રચવામાં આવ્યાં અને કેટલાંકો તો અત્યાર તુલીકજ સત્તાવાર કબુલ છે. દાખલા તરીકે આ ગ્રંથમાં આવેલું **સેકસપીઅર** ચરિત્ર કે **સર સીડની લીએ** પોતે લખ્યું હતું તે પુસ્તક આકારમાં છુટું છપાયું છે અને સઘળે ઠેકાણે એક તરીકે લેખાય છે. વળી મરહુમ મહારાણી વીક્ટોરિયા નામવર જંદગીનો હેવાલ કે પણ ઘણો લંબાણથી **સીડની લીનીજ** કલમથી લખાયલો છે તે પણ એક એપડીના આકારમાં છે ઘણા વરસ થયા બાદેર પડી વિખ્યાતી પામ્યું છે. મરહુમ મી. ગ્લેડસ્ટનની કારકીર્દિનું ડીટેલીનું વર્ણન આ ડીક્ષનરીમાં લખાણુથી હાલના વિખ્યાત પામેલા લેખક મી. **હરબર્ટ પૉલે** કર્યું છે અને તે પણ એપડીના આકારમાં પ્રગટ થઇ ઘણું જણીતું થયું છે. નાં પુરૂષોના ચારીત્ર ઉપરજ આ ગ્રંથમાં ઘણી મહેનત લેવા એમ બીલકુલ નથી, અને ખરેખર તો એવા નામીચા પુરૂ હેવાસો માટે આ ડીક્ષનરી જેવા ગ્રંથ પાસ સાધારણ વાંચનારાઓ જતા નથી કારણ કે એવા જણીતા નરનાં એના છંદગીના અહેવાલોના ખાસ વર્તાનો જુદા જુદા કોમાં લખાયલાં છે પણ જેને માટે ખાસ કરીને આ ડીક્ષ જેવા ગ્રંથોનો મુખ્ય ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તે નામીચા નહી પણ થોડા જણાયલા પુરૂષોના વર્તાનને મ છે અને એકસર કરીને જે પુરૂષોના ખાસ વર્તાનના પુ હસ્તી ધરાવતાં નથી તેઓ માટેજ આ "ડીક્ષનરી" ઉપયોગી થઇ પડે છે અને તેવા આસામીઓના ચા ખરેખર ઘણી સંભાળથી અને બહુ મહેનતથી ઉપ કહાડવામાં આવેલાં છે. એક મુખ્ય ખુબી આ ડીક્ષ એ છે કે દરેક વર્તાનને છેડે એ વર્તાત કયાં સાધનો રયા ઉપલબ્ધવામાં આવ્યો છે તે દર્શાવવામાં આવ્યું જેથી કરીને તેના વાંચનારાઓને જો વધુ વીગત મેળવ અગત્ય હોય તો તે મેળવવાને સહેલાઇથી બની આવે સાધનોમાં છપાયલી એપડીઓજ નહી પણ હાથના લ અને છપાયા વગર રહી ગયલા એવા પુસ્તકો પણ **બ્રુઝીઅમ-ઑફહીઅન લાઇબ્રેરી** અને એવાંજ દસ્તાવેજો અને ગંજવર પુસ્તક ભંડારોમાં પડી ટાંકવામાં આવ્યાં છે.

આવા મહાભારત ગ્રંથને રચવાનો અને પ્રગટ વાનો ખરચ પણ મહાભારતમાં ગયો છે; અને તે કે લાખનો થવા જાય છે. **લેઝલી રિટ્વન અને સર ની લી** જેવા નામીચા પુરૂષોને એડીટર તરીકે

ટલા વરસો સુધી રોક્ષ રાખવાનો ખરચ અને આ નરીમાં લખાણ કરનારાઓની મહેનતનો બદલો તેમજ વા ૭૦ સુંદર છપાએલા દફ્તરોની છપાઇનો ખરચ બહુ ર હતો. જેનો થોડો ભાગ પણ આ ડીક્ષનરીના વેચા. થી હજુ સુધી ભરપાઇ થયેલો દીસતો નથી. આ મ હમણા થોડાં વરસ સુધી એક દફ્તર–૨૫-શીલીંગની મતમ ખરીદી શકાતું હતું, એટલે આ સધળા ૭૦ ટકાની પડ પાન-ઉડ માને લગભગ ૮૦૦ રૂપીયાની મત ફક્ત એક સદતી પડતી હતી. દેખાતું હતું. આટલી મોંઘી કીમતે સાધારણ શક્તિના તો શું પણ ા શ્રીમંતો પણ એ "ડીક્ષનરી" પોતાને ગમે એટલી ોગી હોવા છતાં ખરીદવાને શકતીવાન નહી હતા; અને કોઇપણ સાધારણ પુસ્તકાલયોને માટે પણ ઘણું ભારી . એક આખી કબાટ એને રાખવા માટે જોઇયે. જેટલી આ કંઈ સધળાઓ પાસે હોય નહી. ભારી કદને અને ી કીમતને કોઇ રીતે કમી કરવા ખાતર ૧૯૦૮ માં નાં પ્રગટ કરનારાઓએ ઘણી તારીફ લાયક કોશેષ કીધી ને ખતરા પણ ટકાડે કાગજ વાપરી એના કદને બે રીઆઉંસ ઓછું ઠરી નાંખ્યું. પણ દફ્તરોનું લખાણ દફ્તરની અંદર સમાએલું અને તેવાં દફ્તરની કીમત ગલની માફક ૧૫ શીલીંગ રાખી. એથી કીમત ઘણી સરી ગઇ એટલુંજ નહી પણ એ ડીક્ષનરી જે અતી ી જગ્યા રોકતી હતી તે પણ ઘણી કમી થઇ ગઇ.

અલબત્ત શસ્તી થયાથી એ ડીક્ષનરીનો ય જરા વધારે જાગ્યો હશે ખરો પણ તે એટલી હદ સુધી તો નહીજ કે એની પાછળ ાયલી થાપણ પાછી ભરપાઇ થઇ રહે. પણ આપણે ું તેમ એ ગ્રંથ બાહેર પાડવાનો હેતુ તેના અસલ પ્રવરતાવનારાઓનો અંમાંથી નફો કહાડવાનો ખીલકુલ ાજજ નહી અને જે કાંઇ એ ગ્રંથ પાછલ ખોટ ગઇ છે જ્યોર્જ સ્મિથે ઘણી ખુશીથી પોતે ખમી છે. ઘણી ખુશી થવા જેવી બીના છે કે જ્યોર્જ સ્મિથ તે તેમજ તેના બંને ઐડીટરો સર લેસ્લી સ્ટિવન ને સર સીડની લી આ મુળ ગ્રંથનો છેડો જોવા પામ્યા ા. મુળ ગ્રંથ આપણે કહ્યું તેમ ૧૯૦૦ માં ૬૩ તરીમાં પુરો થયો ત્યારે એ ત્રણે પુરૂષો જીવતા હતા. ર પછી ઘણીજ ટુંકે મુદતમાં જ્યોર્જ સ્મિથ ૧૯૦૧ ૬ ઠી એપ્રીલે મરણ પામ્યા. સર લેસ્લી સ્ટિવન ડીક્ષનરીની પેહલી પુરવણીના ત્રણ દફ્તરો જે ૧૯૦૧-૨ માં પ્રગટ થયા હતાં તે પણ જોવાને અને તેમાં ચરીત્રો લખવાને જીવવા પામ્યા કારણકે એ છેક ૧૯૦૪ ની ફેબ્રુઆરીમાં મરણ પામ્યા હતા. સર સીડની લી તો સારા નસીબે હજુ સુધી હૈયાત છે અને જે કે આંધા મહાભારત કામમાં સામેલ રહી તેને પુરૂ કરવાને નસીબવાન નીવડયો તોપણ તે હજુ ૫૫ વરસની મધ્યમ વયનો છે. આપણા મરહુમ શેહેનશાહ સાતમાં ઐડવર્ડ આ ગ્રંથ માટે ઘણી ઉલ્હટ ધરાવતા હતા અને ૧૯૦૦ માં એ પુરો થયાની બેાદ્દે આગમચ એના માનમાં જ્યોર્જ સ્મિથે ખાણું આપ્યું તે વેળા પોતે પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ તરીકે હાજર રહી એ ગ્રંથને અને તેના પ્રવર્તાનારાઓને બહુજ માન આપ્યું હતું. પંછી પોતે તખ્તપર આવ્યા ત્યારે એના પેહલા ઐડીટર લેસ્લી સ્ટિવનને K. C. B. યાને નાઇટ કમાનડર ઓફ ધી બાથ નો ઉચ્ચો ખેતાબ બક્ષી એ સાહિત્યના શોખીનની એ ગ્રંથ પાછળની મહેનતની કદર બુજી હતી. ત્યાર બાદ હમણાજ થોડાં વરસ ઉપર હાલના નામદાર શેહેનશાહ પાંચમાં જ્યોર્જે આ ગ્રંથના બીજા અધિપતિની ઉપર નાઇટહુડ ખેતાબની નવાજીશ કરી પોતા તરફથી એ ગ્રંથને પ્રશંસા કરી હતી,

એ ગ્રંથમાં સધળા બ્રીટીશ પ્રજનાજ જણીતા આસામીઓના વૃત્તાંત આવેલાં છે. પણ આપણે જણીયે છીયે તેમ બ્રીટીશ પ્રજા ઘણી મીશ્ર છે અને તેમાં બીજા પ્રજાઓના ઘણા નરો આમેજ થયલા છે, અને તેવા ફ્રેંચ, જરમન, ડચ ઇત્યાદી આસામીઓ જેઓએ બ્રીટનમાં કોઇ પણ રીતે નામ કહાડયું છે તેવોના વૃત્તાંતો પણ આપવામાં આવ્યા છે. વળી નવાઇ જેવું છે કે આપણા થોડા બહુ ગણત્રીનાજ પારસીઓને પણ આ ગ્રંથમાં જગ્યા મેલવવાનું માન મળ્યું છે કારણકે જાતે પારસી હોવા છતાં તેઓએ પણ બ્રીટીશ પ્રજા તરીકેજ અતી વીખ્યાતી મેળવી છે. એવા પારસીઓમાં મુળ ગ્રંથમાં સર જમશેદજી જીજીભાઇ પેહલા મેરોનેટનું ફક્ત વૃત્તાંત હતું. ત્યાર બાદ બીજી પુરવણીમાં પહેલા સર દીનશાહ પીટીટ અને બીજા જમશેદજી તાતાના વૃત્તાંતો પણ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. વળી એ બીજી પુરવણીમાં એક હીંદુ રામેશચંદ્રદત્ત અને એક મોહેમેદન અદુદીન તૈયબજીને પણ જગ્યા મલી છે. એ પાંચ હિન્દીવાન સીવાય બીજા કોઇ પણ આ દેશના વતનીઓના ચરીત્રો એ ગ્રંથમાં આગવામાં આવ્યા નથી.

પારસી સ્ત્રીઓનો.

તે કેવે ધોરણે થવી જોઇયે ?

લખનાર—"ચંદ્રભા."

આ પણી નાની પણ પોતાની સ્ત્રીઓનો માટે પરદેશમાં વખણાતી પારસી કોમમાં જેમ ધર્મબાંધાંઓની ખુટ નથી, તેમજ આનગી રીતે સ્ત્રીઓવત કરનારાં નર નારીઓની પણ ખુટ નથી. અને એ કારણે આપણે ખરેજ મગરૂર છીએ. આપણી કોમમાં ઘણીકો એવુંતો માયાળુ દીલ ધરાવેછે, કે જેથી તેઓ આગળ જઇ માત્ર બે બોલ બોલવાનીજ બોટી રહેછે, અને તેના અમીરી ખવાશના સખી જરથોસ્તીઓની દયાનો લાભ ઘણીક આબા હાડોના અને હરામખોરો લઇ જાયછે. જ્યારે ખરેખરાં નાચારોતો બાપડાં પોતાની કંગાલ્યતમાં સબડતાં સદા પોતાની સરજ-તને શાપ દેતાં પડયાં રહેછે.

ઘોડાક વખતની વાત ઉપર ઓ જરથોસ્તી મંડળના એક બાનુ સાથે મને વાત થતાં તેઓએ એટલા બધાતો કંચવાટથી વિધવા આશ્રમમાં વસતી ઓરતો વિષે પોતાનો ધીકાર જાહેર કર્યો કે, હુંતો તે જોઇ અચરતજ થઇ ગઇ. અને ત્યારેજ મેં જોયું કે, આપણી કોમમાંથી નાચારી દુર કરવાને જે સવલો ઇલાજો હોવાય છે, તે બીલ કુલ કમાર્ગે, અને હરામખોરી તથા નાચારીને ઉત્તેજન આપનારા પુરવાર થયાં પામ્યાછે. તે બાઇના બોલોમાં સાર્યું તો ત્યાં વસતી વિધવાઓ સાથે તેઓની કુંવારી છોકરીઓ પણ રહેછે, અને તેઓ જેવાજ તેમજ મજબુત બાંધાની હોવાથી સહેલાઇથી પોતાનું ગુજરાન કરવાને, તેમજ પોતાની વિધવા માતાને પણ તુકડો રોટી ખવડાવાને સામર્થવાન હોયછે; છતાં તેઓને મુફતનું રહેવાનું મુફતનું ખાવાનું મળતું હોવાથી ઘણુએ સમજણા મેહનત કરવાને સાફ ના પાડેછે, અને આખો દીવસ વસતી બીજી ઓરતો સાથે મારામારી અને ગાળગ કરવામાં પસાર કરેછે, અને બાજે વખતતો એક બીજ ચોટલા પકડીને માર વટીક મારેછે. તે બાબ કહેવે એક વેળાએ હું ત્યાં અચાનક જઇ લાગી, તો જ છોકરીઓ અને તેઓની વિધવા માતાઓ પણ એ ઝપાઝ સામીલ થયલી મારા જોવામાં આવી. મેં તેઓને શિ મણના ઘણીક શબ્દો કહ્યા અને બોધ જેહમતે પાડયાં. હુછ તો હું સીડી ઉપરથી નીચે ઉતરી નહીં લાજ મારી પાછળ મારા ચાળા પાડી મસ્કેરીઓ લાગી, જેટલામાં મેં પાછું ફરીને જોયું, અને ત્યા મેં જાણ્યું કે, તેઓ દયાને યા મહદને બીલકુલ લાયક હતાં. ના, એટલુંજ કરીને તેઓ અટકયાં નહીં; પણ મોંહ ભાવતી ગાળો વરીક દેવાને તેઓ ચુકયાં નહીં. મર બાઇ દીનબાઇ પીડીટે આ આશ્રમ સ્થાપ્યું, તેઓની મંત ઓરીતા હશેજ નહીં, કે આખા હાથ પગની જ ઓરતો, અને તેઓની મજબુત બાંધાની અધોર માત આવી રીતની લાત મસ્તીમાં પોતાનો વખત ગુજારે, નહીં એવી ઓરતો પાસે કાંઇ ઉદયોગ કરાવવામાં અ તે હું સમઇ શકિત નથી. તેઓ ત્યાં બાળસાધમા પોત વખત પસાર કરેછે, અને કહેલીછે કે 'નવરો બેઠો નો બાણે,' તેમ મારામારી અને તારીમારી કરીને દીવ બાળેછે, તેના કરતાં તેઓને મોજું ગુંથવાના સાં સીવવાના સાંચા, નાનાં વણવાની ડાળ, સાડીની કોરો ગેરે ભરવાનો સામાન એવું એવું પુરું પાડી, તેઓ કામ કરાવી, તેની ઉપજમાંથી તેઓનું ગુજરાન કરવામાં આવે, અને જ્યારે કોઇને ત્યાંથી કામે કાઢે એ

હતાં આવે ત્યારે ત્યાં જવાની ફરજ પાડવામાં આવે, તો નાઆપ તેઓ દેકારો આવે. જ્યારે પણ કોઇ વિધવા બ્રહ્મચર્યાશ્રમનો આસરો લેવા આવે, ત્યારે તેની સાથે પેહેરવા કપડાંની જરૂરીઆત કરાવવાની જરૂરછે કે, કોઇને ત્યાંથી રોટલી માંગી, રાંધવા, વાસણ માંજવા, યા બીજાં જેથી કાંઇ કામમાં પડવામાં આવે, ત્યારે પહેલું ત્યાં જવું, અને જે કોઇ કામ માટે ના પાડશે, તેને એ આશ્રમમાંથી તુરતજ ખાલી કરવામાં આવશે. બીજું એ કે જ્યારે બાહેર કામે કાજે જવાનું નહીં હોય ત્યારે આ આશ્રમમાંજ બેસી ઉપર આ ઉદ્યોગોમાંથી કોઇ ઉદ્યોગ કરવો, અને મહીનાની આખરીએ ચોકસ રકમ પેદા કરી આપવી. જે આ પ્રમાણે કરવામાં આવે, તો આપણી કોમમાંથી નાચારીનો ઘણે મોટે ભાગે નાબુદ થાય એમાં શક નથી.

પારસીઓ માટે એક ઇન્ડીસ્ત્રીઅલ હોમની ખાસ જરૂર. નાચાર અને અશકત જરથોસ્તીઓ માટે આજ સોરાબજી પારખની ધર્મશાળા મોજુદછે, ત્યાં ના, બાવા, પહેરવા ઓઢવા સાથે ડૉકટરની સલાહ અને ચીકીત્સક મુકત મળે છે, એટલે અશકત અને નાચારો કે તો તુરત કાંઇ ફીકર કરવાની જરૂર રહી નથી. હવે રહી છે, તે આપણી કોમના તે વર્ગ માટે છે, કે જેઓ મેહનત કરેછે, છતાં પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન ચલાવી શકિત ધરાવતા નથી, અને તેવાઓ માટે સુખ્ય સસ્તાં ભાડાંની ચેહલીઓની જોએયે છે, જે બાન બહુદુર શેઠ મનચેરજી મરઝબાનની પહેલ પછીથી ગોરગામ ખાતે બીલડીંગ એસોસીએશને ઉભાડી લીધી છે, અને તે પણ ગાલું ઠીક ગજરે છે, છતાં ત્યાં વસતાં કુટુંબો પણ મુસીબતે પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન કરી શકેછે. હું જે કાંઇ લખું છું તે ત્યાં વસતાં દરેક માટે નથી, અહીં પહેલેથીજ જણાવી દેવું જોએયે, કારણ મેં ત્યાં ઓરડા એવાં પણ જોયાંછે, કે જેઓ પોતાના ઘરમાં ખાનગી જાહેરની કરકસર કર્યા છતાં પોતાનો ગુજારો કરવાને સમર્થ છે; મગર વળી ત્યાં કેટલાક એવાં પણ છે, કે જેઓના ઘરનાં જૈરાંઓ એકાદી બધ સાંજે કરવા નીકળતાં અભ્યારો ધરાવેછે,—સાંજને છેડે ખુલ્લી હવામાં ફરવા જવું, એ એક સારી ચીજછે; પણ એકાદી યજ્ઞને એ એક નાપસંદ કરવા જોગ ચીજછે—અને ઘણીની આવકનો વીચાર ન કરતાં બેધડા કપડાં ખરીદી લાવી, તે કપડાંની કીંમત કરતાં દહેાડી, અને આજે વખતતો બમણી સીલાઇ આપેછે, અને પાંચ યા દસ વખત પહેર્યા પછી વાસ્કુટને બેારએ નાખેછે; તેનાં કરતાં તેઓ સુતરાઉ કપડાંના લેસ અને ઇનસરશન મેલીને પોતાને હાથેજ જો વાસ્કુટો સીવે, અને તે ધોવાઇને પોતાં અને સફાઇદાર પહેરીને ફરવા જાય, તો શું તે નહીં ચાલે? વળી તેઓ ઘરમાંજ જેટાં બેટાં સાડીની કોરો ભરી, અને લેસો ચુંથી શું પોતાના ધણી યા પિતાની આવકમાં વધારો કરી નહીં શકે? આજે અકેકી કોરની ભરામણજ બારથી પંદર રૂપ્યા આપવામાં આવેછે, અને તેમાં વપરાતો સામાનતો તે ભરાવનાર આપેછે, ત્યારે શું એક મહીનામાં એક કોર તૈયાર કરી નહીં શકાય; અને તેમ કરી પોતાના પાલન કરનારના ખર્ચા ઉપરનો સેજ બોજો ઓછા કરી નહીં શકાય? અગ્રજાતે નાનાં બાળકોની જંજાલ સાથે ઘણું નહીં, તોય થોડું પણ વેચાતું સીવવા-ભરવાનું કરી શકાય. હવે આપણે તે નાચાર વર્ગ તરફ નજર ફેરવીયે કે, જેઓ કામ કરવાને શકિત ધરાવે છે; છતાં કામ મેળવી નથી શકતા, અને તેથી હરામખોરી કરેછે તેવાઓ માટે એક ઇનડસ્ત્રીઅલ હોમની ખરેખરી જરૂરછે, જ્યાં તેઓને રાખી, તેઓ પાસે કામ કરાવી, તેઓને ખવરાવવું જોએયે, અને જ્યારે પણ કોઇ જરૂરીસ્તિને ત્યાંથી નોકર માટે માગણી થાય ત્યારે એ હોમમાંથી માણસો મોકલી આપવાં જોએયે, અને જે કોઇ નોકરી ઉપર જવાને ના પાડે, તેને તુરતજ એ હોમમાંથી રૂખસદ આપવી જોએયે, કે જેથી બીજાઓને ધક્કા મળે. જેમ ઇંગ્લેંડ માટે વર્ક હાઉસ છે, તેજ પ્રમાણે પારસીઓ માટે ઇનડસ્ટ્રીઅલ હોમ ઉઘાડવું જોએયે, અને કોઈ પણ પારસીને દયા કરી ભીખ તરીકે કાંઇ પણ આપવું જોએયે, અને એવો કોઇ પણ પારસી ભીખ માંગતા આવે, તો તેની હાલત જોઇ તેને પારખની ધર્મશાળામાં, યાતો ઇનડસ્ટ્રીઅલ હોમમાં મોકલી આપવો જોએયે, જ્યાં તેને બાલચ્ચી, સુથાર, તેતર ભરનાર, કરનીયર પોલીશ કરનાર, બુક બાઇન્ડર, મીટર, બાગવાન, વીગેરેનો ધંધો શિખવો જોએયે, અને પછી જેવાં માણસ માટે માગણી થાય, તેવાને તે નોકરીએ જવાની ફરજ પાડની જોએયે. વળી સખી જરથોસ્તી નરનારીઓ, જેઓ પોતાનાં કુમળીનો માટે દયા ધરાવતાં હોય, અને તેઓની કહેવાતી નાચારીનુ

હેવાયો સાંભળી તેવા હરામખોરને મદદ કરવા આતુર હોય, તેઓએ એ હોમના ફંડમા પોતાનો ફાળો મોકલી આપ્યો, જેથી એક કાંકરે બે પક્ષી મારવા બરાબર થશે. એકતો પોતાના નાચાર હમદીનોને તેઓ મદદ કરી શકશે, અને બીજુ તો તેઓની હરામખોરીને ફટકો મારી પોતાની કોમની નોક જળવી રાખી શકશે. આ બધુંજ દલગીરી ભર્યું છે, કે મરહુમ શેઠ આલીભાળાની વાડીના વેચાણથી જેવાં નાણામાંથી એક ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ હોમ સ્થાપ વિચાર કર્યો પછી તે પાછો ફેરવી નાખવામાં આવ્યે હતો. પણ કોઇ ઝખી જરથોસ્તી એવાં એક હોમની સ્થ કરશે તો તેણે પોતાની કોમની એક અગત્યની બજાવેલી ગણાશે.

ઘરવાળો કે કરવાળો ?

એક ખરો રમુજી બનાવ.

લખનાર:—**મીસીસ જલાં બરજોર ચીનાઇ.**

સોહરાબજી આએ વેસુ ગામમાં જઇ એક નાનુ ઘરવા બરબર ઘર ખરીદયું પણ પછી તેવણ ને માલમ પડયું કે ઘર તો તદન નકામું છે અને ફરીથી વેચે તો તેવણે આપેલા બસો રૂપ્યાના કોઇ બસો દોડયાં પણ નહિ આપે ને તેથી તેવણ તે ઘર આગલ ઉભા રહી બલાપો કરવા લાગા અને કોઇને પેહેરાની દેવાનો વીચાર કર્યો.

"વેલ મી. આ ઘરના ધણી તમે છેય કે ?" એક દાઢીવાલો પારસી હાથમાં ચોપડી લઇ સોહરાબજી આને પુછવા લાગો.

"હાજી હુંજ છેઉં" મી. સોહરાબજીએ ચોંકી જવાબ આપ્યો.

"આ ઘર ધણું મજાનું છે નહિ ?"

"અરે વાહ ! ધણું મજાનું છે સાહેબ એ મેં બે હજાર રૂપ્યે વેચાતું લીધું. તમેને હું—"

"વાર' પાણી આવેચ કે !" પેલા અજાણ્યા પારસીએ પાછો વચ્ચે સવાલ કર્યો.

"પાણી ! અરે પાણીતો સાહેબ રાત દહાડો ધોધ માર આવેચ." જો કે પાણીતો કોઇ કદાચ આવતું હતું તો પણ સોહરાબજી એ નારયું કે'કેમ કારણ તેવણ સમજતા હતા કે આ કોઇ બચારો ઘર વેચાતું લેવા આયોચ ખરો.

"વાર' મી. તમોને એમ પુછું'છ કે હમણા તો શું આવે વાર' ?"

"હમણાજ સાહેબ એ વીશે વાત થતી હતી. એક દોરત રૂપ્યા સોલ હજાર આપવા માગેચ તમોને હું—"

"મને ! નહિ મી. હું કાંઇ ઘર લેવા નથી માગતો"

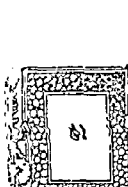
"નહિ ? ત્યારે તમો શાને વરે આયાચ ?"

"હું તો ધનકમ ટેકસ કલેકટરનો, કલાર્ક છું તો આ ઘરની મીલકત જોવા આયોચ, ઠીક છે. તે કહોચ કે મીલકત શારી છે, રાત દહાડો પાણી આ સોલ હજારની માગણી થઇચ ને બધી રીતે તમોને ન છે. મેં સાહેબ એ બધું લખી લીધુંચ હવે મી. ત ઉપર મહિને દહાડે રૂપ્યા પચાશનો કર ભરવાની નો આવશે. સાહેબજી."

અરે તાહરી આ શું. મારેથી કાચું કપાયું ! જાણ્યું કે એ ઘર લેવા આયોચ પણ કેવો કરવાલો ! કમબખ્ત મહીને મને પચાસ દોડયાંથી નથી મલતા પચાસ રૂપ્યા કયાંથી આપશ ? આગ લાગે એ ધ અને અતરે મુખલાજી બબડતા ઘરે જઈ બબ્બો લ પોહરી ગયા.

લગનની મોતેબરી.

લખનાર:—મી, મીનાચેહર માણેકજી માનન.

હાલની અણળ વપેરી શો-ધોના પરિણામે એમ સાબિત થયું ચાલ્યું છે કે માણુસ (જાતીના ફરક) અને જનાવરમાંજ નહીં પણ વનસ્પતિમાં પણ નર અને નારીની જુદી જુદી જાતો હસ્તિ ધરાવે છે અને તે ૨ક છે. દરેક જીવ દરેક તણખલું, દરેક પદાર્થ કુદ-રતી કોઈ મહાભારત કામમાં મદદ દેવા, તેને આગળ ચલાવા કામ કરી રહેલ છે અને આ પૃથ્વિની આબાદાની જાળવી રાખનારાં એક સાંધણ તરિકે એ જાતિ-ફરકે કુદરત ખુદાની પ્રસન્નતા પામેલી છે.

તે પુરાણા કાળો કે જે માટે આપણા પ્રતિહાસો ચુપ અને આપણું જ્ઞાન (લગનની ઉતપત્તિ) અંધકારમાં તે વેળાની ચોક્કસ શહાદતો મુજબ માનવીઓ હાલના સ્થીર જીંદગી નહીં પણ ભટકતી જીંદગી ગુજારતા તે એક તબામ જંગલી સમય હતો કે જે વેળા કપડું તો શું પણ ખુદ પોતાનું ભાન ન હતું. ત્યારે ઝાદાનીને ક્રિયા હતી તે હાલમાં પણ જેવા હેવાતો જનાવરોમાં ચાલુ છે તેવી હતી. વખત પસાર થતો અને કાંઈક સમજ શક્તિ આવતી ગઈ તેમ તેમ તે કરતાં લોકોએ એકજ કરીશ્મા થઇ જ્યાં વાસ ચારો ત્યાં વસતા માંડયું. આનું પરિણામ એ આવ્યું કે 'માઇ' અને 'તાઇ' નો ફરક સમજવા લાગ્યા આ જગ્યા મારી, આ ગાય ઢોર મારાં, આ ઔરત એવો કાંઈ ભાસ તેઓને થવા માંડયો અને ગોયા જનના ગંભીર મરતબાનું પહેલવું પગલું મુકાયું. મજ-બુત પગલે જ્ઞાનનો ઉદય થતો રહ્યો અને આપણે તે લાંબા સમયોને વટાવી હાલની જીવતી જાગતી રોસ્નીમય સદી-ઓમાં આવી પહોંચ્યા છિયે અને એક ઔરતને આપણા સાથી તરિકે જોડતાં કેટલીક ગંભીર ક્રિયાઓ ખુદ ખુદાએ સત્તા સાથ દરેક જાતમાં ચાલુ થઇ છે.

લગન એક ધર્મ સંસ્કાર (Sacrament).

હાલમાં લગન અવસ્થ કરી ક્રિયા સાથ જોડાયલું છે અને લગન કરવાં એ ગોયાં ચોક્કસ ક્રિયામાંથી પસાર થવાનું છે. પણ ઘણાકો એવો વિચાર ધરાવે છે કે લગન સાથ તેની ક્રિયા હોવી જોઇએ એમ કરવું, એ સામે એમ વાંધો ઉઠાવી શકાય કે માણુસ ભૂલ-ખાતાને પાત્ર હોવાથી ક્રિયા હમેશ તેને ચોક્કસ માર્ગે ચલાવાને હિદાયત કરે છે; જેમ પાદશાહનો રાજદંડ તેની સત્તા, મહોબ્બત અને પેદરી સંભાળની જોહરી નીશાની છે જે તેને હમેશ તેની ફરજની યાદ આપે છે. હાલમાં બીજી શહાદતો લઇ તકરાર ન કરતાં ખુદ જરથોસ્તી ધર્મમાં તેને માટે શું જણાવામાં આવ્યું છે તે ઉપર સંતોષ પકડીશું.

જરથોસ્તી ધર્મ અને લગન.

અશો જરથોસ્ત્ર સાહેબ પોતે જબરદસ્તના પંથ માં હામાં પરણવાની કન્યાઓને તેઓના ખાવીંદને તાબેદાર રહેવાની શીખામણ આપે છે. બીજે ઠેકાણે હબસના દેવને મારી નાખવા ફરમાન આપે છે. વંદીદાદની ચોથા પ્રગરદ અને.૪૭—૪૮ ના ફકરાઓમાં ખુદાને ઓલાદ જણાવામાં આવે છે કે આ સૌથી પવિત્ર જરથોસ્ત! આ દુન્યામાં એ પ્રમાણે પવર પરણેલી જીંદગીના કરતાં બાકીવાલાને ઉંચિત હું વધારે પસંદ કરું છું; કુંવારું વસ્તનાના કરતાં કુટુંબવાળાને 'હું વધારે પસંદ કરું છું.

ફરજંદ વગરનાના કરતાં ફરજંદવાળાને (હું વધારે પસંદ કરું છું; કારણ તે એ માણસોમાંનો પહેલો (યાને ઘણાખરાનો) જનવરોની વૃધ્ધિને સારી રીતે ભરપુર કરે છે; તે શખ્સ ભલી મનસની સંધરી લેવાને વધારે શક્તિવાન છે વળી તે ઘરબારવાળો માણુસ નોકરો રાખવાની અને દોલત ધનાવવાની સ્થિતિમાં આવે છે."

જો ધર્મ આબાદની અને માણુસને સિધે રાહે દોરવવા સ્થાપવામાં આવ્યો હોય અને ત્યાં જો ઉપર મુજબનું પરણવા બાબતનું ફરમાન મળતું હોય તો લગન એ ખુદ ધર્મનું ફરમાન છે. ખુદ પયગમબરનું ફરમાન છે અને પયગમબરો ખુદાના મોકલેલા હતા તો તે ખુદ ખુદાનું ફરમાન છે એમ સાબિત થાય છે. જો ધર્મથી અને પયગમબરોથી લગનના કામને ગંભીરતા અને મજબુતાઇ ન મલી હોય તો હયાં સધળું અધિર અને અસમાધાની કેફાઇ રહે કારણ એ પુરવાર થયલી વિના છે કે મનુષ્યના મન ઉપર હજી ધર્મે મજબુત છાપ પાડી રાખ્યો છે. જાણું બોલવું યા અપ્રમાણિક પણે વરતવું તેને લોકે ગુનાહ ભર્યો ધારવા છતાં રાજ્યમાં તે માટે કાયદા ઘડવામાં આવ્યા છે જેમાં હરેક શખ્સ ઉપર આકરતરી ધાક રહે; તેમજ લગન માટે પણ સમજી લેવાનું છે.

હિન્દુસ્થાનમાં આવ્યા પછી પારસીઓએ નામદાર આપણા ઇંગ્રેજ સરકાર પાસથી લગનને લગતા ચોકકસ કાયદા બંધાવી લીધા છે એટલે તેને ગંભીરતા, મજબુતાઇ અને ફરમાનની હદમાં સામેલ કર્યું. તે કાયદાઓમાં ખુલ્લું જણાવેલું છે કે દ્વિધા વગરના લગન કબુલ રાખી શકાય નહીં. (જુઓ The Parsee Marriage and Divorce Act 1865 ch. II. P. 2) એટલુંજ નહીં પણ લગનની જે દ્વિધા કરવામાં આવે છે ત્યાં ખુદ અવરતાઈ ભણુતરો ભણુવામાં આવે છે ત્યારે તે ધર્મના ફરમાનની હદમાં આવી ગઇ એ નિશ્ચય છે. એ મુજબ Civil Contract નો ગમે તેમ કાયદો રક્ષણ કરતો હોય પણ તે કાંઇ ધર્મની પસંદગી મેળવતો નથી કારણ માણુસને એવા બેજવાબદારીની છુટ આપ્યાથી તે કર્યા નો કર્યા બરાબર પડે છે અને તેથી ચોકસ આજ ધાર્મિક ફરમાન તરિકેજ જવાબદારી રાખવામાં આપણી સલામતી સમાયલી છે નહીં તો છુટાપણાનો ગેરલાભ લેવાઇ કકવાં ફલો ચાખવાં પડે !

આજ સદીઓ થયાં ધરાન વતનમાં જુલ્મ અને સખ્તીની તરવાર સામે (પારસી કોમ) શકવાની બિનતાકતીની કમનસીબીથી એક વારની નાદિત અને સાદમિક, જરથોસ્તી પ્રજાએ દેશવટો લઇ હિન્દના મુલકમાં કરીબમ થઇ આ દેશની તે પ્રજા તવારીખ આશા અને નિરાશા, ઉત્તેજન અને નાસીપ જાળકતી કે અંધકાર, આબાદી કે બ્બરાદી, ફતેહ કે નિ ણતાનું એક રંગીન ચિત્ર છે. તેને જે નામ કમાણું જે કામ કર્યાં છે તે તવારીખના સફાએ ઉપર સે હરફેાએ કયામતની જાવેદાની વેર જવાબઈ રહેશે. આ દેશની બદલાએલી હાલતમાં ઘણું ઘણું બીજી તરફનું ધારણ કર્યું, કેટલુંક પોતાનું ગુમાવ્યું અને સટીસ્ટ પળોમાં કે ફતેહની કુલાઇ જતી ઘડીઓમ પસાર થઇ આજે આ કલમ આવે છે ત્યાં તક હ ધરાવતાં આવ્યા છે.

પારસી કોમની ઘણીક પદ્ધતીઓમાં આજે એ પ સધળે દેકારોથી ખાત્રી (લગનનો સવાલ) સાથે રહે છે કે પારસી કોમ લગનમાં ભવભની હદ તક મે થઈ છે જેના પરિણામમાં લગનની મોતેમરી ભૂલાઈ છે. અને ધર્મના ખુલ્લા ફરમાન છતાં કુંવારાપણું હદ તક ફેલાઈ રહયું છે અને જે તે દર્દને વધુ લઇ ચલાવામાં આવશે તો હસ્તી ને સત્તાનો મોટો સ તેને ઉઠાવવો પડશે તે માટે આપણે સંખ્યાબંધ કા રલુ કરી શકીયે.

કારણો.

(૧) ખામી ભરી કેળવણીની દોડા દોડમાં મે ઉમરતક દોહ્યું પણ કમાવા જેવી બિન આવશ્ય આપણામાં આવી છે. (૨) તે કેળવણી ઘણું કરી માં સિક શક્તિઓ ખિલવતી હોવાથી માણુસ તરિકેની ચ જોખમદારી અને જવાબદારી ભૂલાય ગઇ છે. (૩) " સમણી સંભાવો મેં મેરી દોડતા હું" નો એકય મામલો થઈ પડયો છે. (૪) ઓરતોની ખામી ભ કેળવણીથી તેઓમાં (ક) હેકરાઈ ટેકરાઇ દેખા દેખીની દેશનું દરદ લાગુ

થી મરદો જાણી જોઇ મોટા ખરચમાં તણાવા પાડી બેઠા છે. (૫) કેળવણીનું ઘોરણ ખામી હોવાથી જે ચીલે ઘર-સંસારી બાબદમાં કામ તે ચબાડવામાં નથી આવતી અને ઘર-સંસારમાં જ કામ પડતી ઉંચી બાબાદીથી તેઓ પોતાની સંસારી ફરજમાં ભૂલ્યાં છે. (૬) મુરોપ્યન ફેમોના ાક સદાઓ તેઓમાં ફેલાયલા હોવાથી મરદો બાચકી ા છે. (૫) રીતની ભીખની બાયલાસબ, નામરદાઇ, મત, બેશરમ અને કંગાલ બદીથી મરદોએ પોતાના માં ઉપર મુશતાક રહેવા બદલ સસરાના પક્ષસાચે -દમામ, સહેલમહેલ ફરી લગનના બજારને મંદી પર ી નાખ્યું છે; તેથી મા-બાપો હારી બાય છે. (૬) હા લાબો વખત "પરીને શરમાવે" એવા અને ર બેઠા દોલતના દહ્યા લઇ આવે" એવા પરણેતરના ોકમાં પડી રહે છે. (૭) ફેમના રમુજી લેખકો ફેમના ના ભોગે પરણેલી છંદગીનું જે દેહશતનાક ચિત્ર કરે છે જેની માઠી અસર ઉમરતી ફેમ ઉપર થવા ી છે. (૮) હદ બહાર છુટાપણાથી બેઉ બાજુ ચમકી અંદેપામાં પડી છે, (૯) જવાન-બાઓમાં ફલ્ટ-સાઇફ, લ-લાઇફ અને પરાયા દેશમાં પડયા પાથર્યા રહેવાની ોક જાતની ઘેલછા, જે એક જાતની ફેશન કહેવાય છે, તેને પોતાનું ફળ કુવારાપણામાં નિપજાવ્યું છે, (૧૦) નકલી સુધારાથી ન આ તરફ કે ન પેલી તરફ જેવી આપણા ઘરોની સ્થિતિ દુઃખી, કજીયા અને કંકાસવાલી થઈ ગઈ છે. કારણ આપણામાં, અગાઉ Joint Family System થી કામ લેવાતું હતું, પણ હવે જુદું ઘર માંડવાની રૂઢીમાં મા-બાપો તેનેથી અજ્ઞાન રહી ભાંગફાવાટી કજીયાનું બી રોપે છે. એક હાથ ઉપર પારસી કુટુંબમાં સંપ ન રહેવાથી તેમજ ફ્રેનેશગલ દેખાદેખીથી Joint Family System માં અણુહદ કજીયાનું બી રોપાય છે; બીજા હાથ ઉપર, જુદું ઘર માંડતાં યુરોપ્યનોમાં કેમ ચાલે તેની બિન માહેતીથી કજીયો-કંકાસ સાધારણ થઈ પડ્યા છે. (૧૧) લગન ટાંકણે દેખાદેખીથી જે મોટા ખરચો થાય છે અને મહિનાઓ સુધી ખરચાળ આપ રે આ તો માસી-સાસુ કે પ્રયણ સાસુના, સાથીના, વેહવાણના મામા એટલે આટલા રૂ. આપવા જોઇએ તેની બિન જરૂરી ખરચાળુ રૂઢી પણ કુંવારપણું માટે કેટલેક દરજ્જે જવાદાર છે.

આ તો ઘણા સાધારણ ખુલ્લાં કારણો છે જે કદાચ વગર અપવાદે કબુલ રખાશે એમ હું માનું છું. પણ હજી ઉંડાણમાં જતાં જે બે-ત્રણ મોટા કારણો ભળે છે તે તરફ હજી પારસી કોમની નજર બેંચાઇ નથી તે શું તે આપણુ હવે પછી જોઇશું.

આદશાહી માણસો ધંધાદારી તરીકે.

World's Recorder તા. ૨૦ મી જાનેવારી ૨૪ ના વધારામાં નિચલી બિના ખાસ ધ્યાન બેંચી છે.

રાજ્ય કરતા રાજાઓમાં ઘણાક રાજાઓ બાહોશ મોટા પાયા ઉપરના ધંધામા કુશલતા વાપરી રહયા જેઓમાં જરમન કયસર અગત્ય જગ્યા ધરાવતા ર થયા છે. તેવણની બાસ ક્રોડી (porcelain) કોમની તરી છે. જે ફેકતરીમાં માણસો રાખવા તથા તેઓની પહાત પિછાની તેઓના દરજાપા સ્થાપવા જેવા કામો શહેનશાહ, ઘણીજ ઉમંગ સાથે કરે છે. ઉપરાંત ાની સુખશાંતી તથા સગવડ ઉપર બહુજ ખંત રાખતા લમ પડ્યા છે. જેવેને રહેવાની તથા શાન્તીની જગ્યા ાંઇ બાંધે ધંધામાં નફો પણ ભળે એવી ગોઠવણ કરતાં રહે છે. જે નફાનો અડસટો વર્ષે લગભગ ૧૫૦૦૦૦) રૂપીઆ જેટલો વહેંચાય છે.

લેપીદીતમોહ્યના કુંવર સાહેબ ઈંદા તથા માખનનો ધંધો નિભાવવા ઉપરાંત, એક ગીરની કે જર્યા ઇંટ બનાવવામાં આવે છે તેની માહેલી ધરાવે છે.

વેતનજીભાઇના રાજા સાહેબના બે હોટેલ છે, જેની આસરે વાર્ષિક પેદાશ ૬૦૦૦) પૌંડની કહેવાય છે.

ઓસ્ટ્રીયા હનગેરીના શાહનશાહે ચીનાઇ કામની ફેકતરી સ્થાપી છે. જેમાં કળાબાજ હુન્નરમંદ માણસોની આસરે એક હજારની સંખ્યા કામે રોકાય છે.

પણ સરવીઆના રાજા સાહેબતો ઘણીક દુકાનો ઉપરાંત દવા દારૂ વેચાણ કરવા માટે ભારે ઉમંગ લે છે. અને મોટારગાડીની ચલાવવાની એજન્સી વતીક ધરાવે છે.

બદલો તો વાળવો જોઈયે?

નેક્ષીનાં નતિલની એક ટુંકી વાર્તા.

.લખનાર:—મિસીસ મેહરબાનુ ફ્રિરોજશાહ એડનવાળા.

દોલી મેહર હોમજીનાને બોદાનાં હુકમથી પૈસે ટકે કરી રીતની ચિંતા કે ફમાવા જવાની હમત પરક હતીજ નહીં. તેનાં માબાપ ન હતાં; તેઓનો થોડોક પૈસો અને કાકાજીનો મોટો દલ્લો તેને હાથ લાગ્યો હતો; ત્યારથી તે સુખવાસી અને શરતોલી હતો. માબાપોઓ જરૂર મધ ઉપર ભમે તેમ દોલીના પૈસા ઉપર તેનાં મિત્રોના ટોળા હતો, અને પરિણામે તેને થોડોક થોડાની શરતોનો શોખ તેઓ આપી શકયા. જયારે જ્યારે મુંબાઇમાં મ્હાલક્ષ્મીની ઘોડદોડ થતી ત્યારે તે કમભાગ્યે તેની રમતમાં થોડું ઘણું ખોઇતો, તેમ વળી કેટલીક વખત કંઇક મેળવતોથી. એટલું તો ઘણુંજ ઠીક હતું કે પોતાને સદંતર બારણે બેસાડી દે તેવી મોટી શરતો તે હોતો કે રમતોજ નહીં.

થોડોક વખત પોતાનો રમતમાં ગાળવાને તે ટુંકે રકમની રમતો ત્યાં બેસતો. વળી પુનાની ઘોડ દોડની રેસમાં પણ રમવા જ્યા વનાં તેને ચાકયું નહીં.

તેવીજ એક રેસનાં દિવસમાં પુનાથી ઉપડતી સવા-રની ગાડીમાં તે સારૂં જેવું ભાતું બાંધી લઇ મુંબાઇથી બેઠો. કાંઇ હસરોકે ડીનર કારનો ઉપયોગ કરવાને બદલે હવે તે ભાતું સાથે લેવા ભલી જંજથી અને દસ બાર ચર્પ પાછળનો હોય તેમ કેમ બની ગયો? પણ દોલીને બસ પોતાને ત્યાંનાં સાહેલા બાવરચીને હાથનુંજ બાવાનુ બહુ ભાવતું, કારમાં મસતાં વાસી ગોસ્ટનાં કકડાઓને, મસાલાનાં પાણીની કાંદી કે માકોડા જેવા વવરા બાવલ થી તેને ઉબક આવતી. તેવન લાલાજીની તીક્ષ્ન બારસ્ટ સાહેલા ભરતો તે બે ઘડી જોઇને છ્ય બેબાસ થઇ જાય, તેનોજ બોલ બોલે તો, બેબાસ થાય એવું હાથનું રંધેલુ કાંદ અને પુલાઉ બોયાને હાથનું વઘું સઘું સરોવલું કયાં? એથી તે મોહું જેવું ભાતું ટીફીન બારકોકમાં બંધાવી લઇ બઈ, તેમજ સોડા સઉ સગવડ સાથે ઉપડતી ગાડીમાંનાં સેકંડ કલાસમાં બેઠો. તે ચાહતો હજી રેસને બે દીનનો વાર છે એથી સામાં સોક ગાડીમાં જવાનાં ન હશે, અને તે એકલોજ હોય સારૂં, પણ તેટલાં એક સાદા માંડા લાયાછ જેવા બે પાવડીવાળા પારસી, હાથમાં એક હાવનાં હળમો ડાકટરો હુંમેશાં રાખેછ તેવો હેંડબેગ લઇને અંદર બેઠા, અને કેવાક ઓળખાંણના હોય તેમ હસીને દોલ સાહેબજી કીધી.

દોલી શેઠ પારસીબી એટલું સારૂં કે અપટુડેટ વાનો ધખારો ન હતો, વળી ઓળખાંણ પડયા પે વાત તે કેવી કરવાની! એવું વમાસીને વકરમાં બેસી તો મોંહ ફીકસવાનું વળે નહીં, તેથી આ સાદા દેખ પારસીને દોલીએ વાતમાં ઉતાર્યા, તેઓ વાતચીત ક અને હસતા બોલતા આગળ વધ્યા, તે ભાદેલા ગામ પારસીએ તો કંઇ કંઇ ગામડેની વાતો તેનાં આગળ કરી અને દોલીને તે બહુજ ભાવ્યું. બપોરે અગ્યાર વા એટલે દોલીએ વાંકા વળી ટીફીન બારકેટ, બોલવાનું "અરે બોસી જાવો મેહરબાન, હું બધું બોલું, બા કાઢવું અને તમુને રોજ તમારો બાવરચી ટેબલ પિ વીને જમાડે તેમ બાબતું જમાડું." એમ કહી તે પા ઝ એકડની ઉપર એક મોટા તુવાલ કાઢડી બિછાવ્યો ઉપર બાકી પ્લેટ, કાંટા, ચમચા, છરી, ચમચી, ન દાની, અચારદાનીઓ વગેરે મેલી એક પછી એક વાંકું કાઢવવા માંડી.

અશ્રમતાં દોલીએ તે પારસીને પણ જમવાની બો કીધી અને બઈ બાંછ ગ્લાસોમાં નાંખી, ગ્રીમોલ્ટ સીર બાટલી ભરીને સાથે લીધેલો વ્હીસ્કી બાજે નાં ગ્લાસ બાલી કરી તેઓએ બાવા પિવા માંડયું.

"મને આછું આતાં તો ઘણું ખુશે, પણ સેવકને રે નમીએ આપનાં જેવા અસલ જમાનાનાં હાલમ- નાં સગા ભાઈ સાથેજ મેલાપ થઇ ગયો ત્યારે ના તે કહેવાય. મોહનાં આસલ રત્નજ આવું તેને ના નહીં ોય; દીવા અરાબર". માછલી ને મરથી મોહનાં મોટા સામ્રા વચ્ચે તે ઓલ્યા દેખાવનાંએ બોલવા માંડયું.

"પણ વધિયું બધું રહ્યજ જતેલી?" ઘરમારનાં ખ્યારા દોલીએ કહ્યું. "પુનામાં મને રાજ મહેલ ુલમાં ઉતરવાનું છે. ત્યાં એ લાવું કંઇ મને કામ ાવતે નહી, આપરે જરૂરીયાસ્તી ભાઇઓએ સાથે બેસીને ુંછ તેમાં ખુરે શાનું?" દોલીએ મનાલી લીધું.

"એમ છે તેણીજ તો! હુંબી સમજુંછ કે વધે તે ારે, તેનાં કરતાં પેટમાં જાય તે સારૂં" એક બીજો ાનો પેટમાં હોતાં તેવણું કહ્યું.

"વળી પુના નજદીક આવતું જાયેછ તેમ હવા ખુરસુમા ોછ કે ખાર વખત એટલું તો મુંબાઇમાં ખવાઇ નહીં ., તેટલું ઓછી ટપરે અહિં ખવાય. હું શુકરાનાં ેરદેગારનાં."

દોલીએ તેને દસ દીવસનાં લુખ્યા વરની ઢબે ખાતાં ુંમનથી વિચારું કે કીજ થયું કે તે ઉમદા આવાળી ને તદન રહ ન જતાં વળે લાગી ગઇ, અને એક ારા ભૂખ્યાની ભૂખ ભાંગી.

જમી રહ્યા પછી પેલા પારસીએ બધું સાફસુફ , વખું સખ્યું રટેશનપર આવેલાં ભિખારીઓને ણે દઇ દીધીન બારસ્ટમાં વાસણો ગોઠવી બધું ઘરે કરી દીધું. પછી લાલ રૂમાલ પોતાની પાસડીમાંથી ડી મોટું તુંબતાં દોલીને કહ્યું.

"મેહરબા તતીજે નહીં આપો, તો સારો દાખલો ામાં બેસીજ નહીં. અત્યારે મને છુપે પેટે કડકા ુસ હાલતમાં પુનાં ઉતરવું પડતે પણ તેનાં બદલે, મેહરબાનની નેક મેહરબાનીથી મેં ઘણુંજ ઉત્તમ, ું ને ઉમદા ખાણું ખાધું. તમો સાહેબ પુનામાં નારી પરમ દીનની રેસ માટે ત્યાં જનારાજની! પછી દ દીવસમાં પાછા મુંબાઇ સિધારશો કેમ?" એમ તાં તેને પોતાનો તે બેગ બોલ્યો. "એક મારા જેવા ાન તરફથી આ ભેટ કબુલ રાખોજી. એ ઘેર જાયા

ત્યારે તમારાં નેકબખ્ત ધણીણીને તમો તરફથી આપજો!" એટલું કહીને તેણે અંદરથી એક તદન ન જીવાં દામની દોસ્તી તારની ખોટા હીરા જડેલી બ્રસ્લેટ બાહાર કાહડી દોલીને આપી.

"અરે નહીરે આ, એટલી નજીવી બાબદમાં બદલા શાનાં વાળવાનાં"! દોલીએ તે ન લેતાં કહ્યું. "હું તો કુંવારો છડે?"

"એની કીંમત કંઇજ નથી. હું ગામે ગામ ફરીને તરેહવાર માલ વેચનારો ગરીબડો એજંટ છઉ, આએ બ્રસ્લેટ મને રૂપેલમાં મલીછ. આપ સાહેબ કુંવારા છેઓ ત્યારે તો આપનાં માતાજી સાહેબને આપજોજી."

"નહીરેજી મારાં માતાજીની નથી!" દોલીએ કહ્યું.

"પણ કેણ બહેન ભાઇબી છેકની? સાહેબ, ગરીબને છોડ કાંય હીણું? એકુ બેનથી છેની?"

"હા, મારી નાહની બેન સુન્નુ ઘરે છે."

"ત્યારે લેવો સાહેબ, તમો તરફથી એ નજની ભેટ તમે મુંબાઇ જાવો ત્યારે આપજો."

"એવી, મોટી બ્રસ્લેટને એ શું કરે? બોટા હીરાનું એ કંઇજ નહી પહેરતી." દોલીએ ખુલ્લું કહ્યું.

"ઓહોહો બેઅદબી માફ છે, સાહેબ, ગુનાહની તોબાહ! એવાં મોટાં માણસને બોટા હીરાની ભેટ તે કંઇ હોય? મારબી માથું ગયું છ! એ માફી આપોજી, મારા શેઠનાં કારખાનામાં સેંકાનાં તારનાં બ્રોચ બનેછ, તમારાં બેહેનનું આખું નામ મને આપો તો, સાહેબ. એવા બ્રોચ ઉપર તે નામનાં પહેલા દરફતો ગુંદાવી તમો ઉપર મોકલી આપીસ. નહી, નહી, મને રંજાડા નાં કરો, મને કંઈબી બદલો વાળવા દેવો. એ બ્રોચમાં મને ઝાઝો ખર્ચ થશે નહીં. આવતા નવરોજને દીને એ બ્રોચ તમો મેહરબાન ઉપર હું મોકલાવીસ. તમો તેવણને તે ભેટ કરજોજી." તે પારસીની ભલી નિષ્ઠાની ચીવટાઇ જોઇ દોલી હાર્યો અને તેને પોતાની બેહેનનું નામ "મીસ સુન્નુ કેકોબાદ મહેર હોમજી, વાકફેશ્વર મહેર હોમજી પીલા મુંબાઇ" આ પ્રમાણે હરી આપ્યું.

"મોટી મેહરબાની શેઠજી! હવે તમારાં મુબારક નામ આપશોજી" આપ મહેરબાન બહુજ રવાજા છેઓ, મૂરતનું બધું કોઇને પચે નહીં. સિવાય કેને ધધ્ધ બાઇ

હોય. હમે પ્રમાણીક નોકરીથી ખલાંને જોરે ખાનારા છીયે, અને એક વખતથી કોઇનું મુફતનું ખાધેયે તો હમારો જરીબનો ફાયદો તુટે."

તેને તે બન્ને ભાઇ બ્હેનનાં નામો લઇ પોતાની ઢેંગેમાં મેલ્યાં, બીજી ત્રીજી વાતો કરી તેઓ પુનાનાં સ્ટેશનપર ઉતરાં પડયાં.

દોશી મેહરજીએ તે રેસમાં ૭ ગીનીઓ ખોટી અને ચીલ્લે મોહટે તેહવારનાં દિવસોમાં તે ઘર પાછો ફર્યો.

રાત હોવાથી તે સુઇ ગયો, અને સહવારનાં નાસ્તાની ટેબલ ઉપર તે પોતાની બ્હેન સાથે ભેગો મલ્યો. જરૂર જોયું પુછી પરછીને તેણે નાસ્તો અણમણ્યાં દીલે લેવા માંડયો.

"હું સારી રીતે જાણું છું કે તમારો જીવ ઘણોજ ઉદાસ ને બેચને છે, તમે હવે ઘણી મોટી રકમોની હાર જીત રમવા લાગ્યાછ, હું: દોશીભાઇ," સુન્નુએ તેને ઉદાસ જોઇ કહ્યું. "તમે બરાબર જાણે છ કે એ રમત ચોરા વખત જીવને ઉશ્કેરીને સચેતપણું લાવેછ, પણ તેનાં પરિણામો કેટલી ખરાબી નિપજાવેછ. સારે સપરમે દહાડે તમારો જીવ કેટલો ઉદાસ ને બેચને છે. એવું કરોછથી તે કાંય?"

દોશીએ તો આ બધું નાહની બ્હેન તરફનું લેકચર ઢાચું વકાસી સાંભળ્યાજ કર્યું. "એ શું કેહવાય! સુન્નુ, માણસને પોતાનો જીવ જરાક ઉદ્વેગી અને રમતાળ રાખવાને વારતે સહેસાજ એ રમતમાં જપલાવવા ગમે તેમાં એટલું બધું લેકચર કોણ તુને કરવા કહેછ, કોણે કહ્યું કે હું હાર્યો?"

"એટલે એ સવાલજ કેવો? તમે સાત હજાર હારીને આવ્યા—" "સાત હજાર? જ, જ, ગાંડી, અમથી અમથી મનથી કાંય દુઃખાવછ. સુન્નુને બધુ બોલતી અટકાવી તે વચે પુરાયો. "હું હાર્યો બરો, પણ એવી મોટી રકમ હું કોઇ દહાડે હારજતમાં મેલતો, બ્હેનજ નથી, મેં ૭ ગીનીઓ પુનાની રેસમાં ખોઇ."

"એમ?" સુન્નુએ લગભગ મીસ મેતી પુ "અચ્ચે તાર કોણનો! તારથી રૂપ્યા સાત હજાર મ વનાર, તમેજ કે કોઇ બીજે?"

"લાવ જોઉ, એ શું બકેછ? તેણે તે તા ચીઠ્ઠી હાથમાં લઇ વાંચીને ફુગલાઇને સુનાને પુછ્યું.

"જલ્દી બોલની સુના! તેં એ સાત હજાર મે ત્યાતો નથી!"

"પણ વળી નહીં કાંય મોકલ્યું? તમે ખુલ્લી લખેછ કે તારથી રૂપ્યા સાત હજાર મોકલી દેવા, હાર્યોછ. ત્યારે નહીં કાંય મોકલ્યું?"

"મુવો હું!" દોશીએ કપાળ કુટ્યું. "બરે તારમાં મારે નામે તુંએ ખુલ્લું લખેલું છે કે રૂ. હજાર તાબડતોડ તારથી મોકલજો. હવે તારો વાંક તે કાઢવું? એ પેલા નેકાનો નતીએ વાળનારો ગામ પારસી! તેનાં એ પ્રાક્રમ!" હુંથી કેટલો બોલો, ઇ છંઉ, મેં એક પારસીને મેસન્યું સાથે જમાડયું' તેનાં બદલામાં તારને મારું નામ મેસન્યું અને બો કરીને તારે વારતે મારી ઉપર તારાં નામનો ટે મોકલનાર હતો. કહેજે મેહરજાનીનો બદલો વાળ્ય જોયએ. તે જોયું આએ? આવી રીતે બદલો વાળ્યો.

અહીં હવે સુન્નુને મોકલવાનું કાર્યું. તેની એ શ લેખ માટેની ખરાબીનાં સિદ્ધા ચિતારો પોતાનાં આગળ રજુ કર્યો, અને તેને ત્યાંજ કસમ લીધ ફરી હવે એ દુર્ગુણમાં જવું નહીં.

સાત હજારની મોટી રકમ તે છંઉથી ભર કર શકવાનો ન હતો, તે એક દિવસમાં હાથમાંથી ઉડી અને ટુંક ટુંક રકમથી રમતાં તેને તે શોખ વધ્યો ને રકમોથી રમાડવા શીખ્યો એમ તેને લાગ્યું, તેથી એકજ વાતનાં નુકશાનથી કાંન ચીમની તે બેટે જતો સુન્નુનું કેહણુ માની લઇ પાછો ફર્યો.

સુન્નુ દુવા ચાહેછ કે ખરાબ લખ ધરાવનાર આજનાં લેખથી સમજી તેથી બાબાં ફરી મુસ્લરી આમીન! આમીન!!

શાન્તિ.

લખનાર:–ભા. મણિલાલ મોહનલાલ વકીલ પાદરાકર.

:o:

વાડિ, ગાડી, ને ધન ભંડાર,
સ્ત્રી પુત્રો કે સુખ–આગાર,
કીર્તિ અને બહુ માન–મતાય,
"શાન્તિ" વીના સૌ વ્યર્થ ગણાય !

પાદરાકર.

લક્ષ્મિનો કંઈ મહારે ત્યાં તોટો નહોતો, ગાડી, વાડી, લાડી, સાહ્યબીને અનેતનાં સુખનાં સાધનો મહારે ત્યાં હાજર હતાં, અને ભોગવતો પણ "નથી સાહ્યબી સદાય કોઇની ટકી" એ પ્રમાણે કમનસીબે મ્હારાં બાહ્ય સુખનાં સૌ સાધન, ધન, સંપત્તિ, વીગેરે સૌ જતાં રહ્યાં. કેાગળીયાથી મુખને ઘરડી ડોશી પણ યમપૂરી તરફ સીધાવી ગયાં. એક માત્ર મ્હારાં સગા, સહોદર, ને મીત્ર મંડળમાં અંદાજ રહ્યા. તે પણ કોડી કહ્યા વિનાનાજ !

હવે અહિ રહેવાથી શો ફાયદો ? વિટંબના, દુઃખ, ત્રાસ અને શોક ! એ સીવાય બીજું કંઈજ નહી. મને ચેન પડતું નહી. આવી સ્થિતિમાં એક દહાડો સવાર જોરજ હું બહાર પડ્યો. ઠીક કર્યું ! મ્હારે એક ચીજની ખાસ ગરજ હતી. માહરે શાતિની જરૂર હતી. જોઉંછું દુનીયામાં રખડતાં પણ કંઈ શાંતિ મળે છે ?

ઘણા દેશો દેશ રખડ્યો. ઘણાં મંદિરો, રાજ મહેલો, રાજાની અગીયારીઓ, મસ્જીદો ને પાદરીનાં દેવલોમાં ગયો. પણ કયાંય તે ન મળી. જોને માટે પ્રાણાર્પણ પણ કર્યા તૈયાર છું તે શાંતિ કયાં હશે ? તે કયાં મળશે ? નથી ?

આ વખતે શિશિર ઋતુનું સામ્રાજ્ય આખી દુનીયા પર પ્રસર્યું હતું. બરફ પડતો હતો પવન પ્રચંડ વેગથી વાતો હતો, પાંદડા વીનાનાં ઝાડ થર થર કંપતાં હતાં, પ્રાણી તુષાર, સબળ ધોળું ધન, ને હું પણ તહાડ્યો જતો હતો. હું પણ માણસજ ! કંઈ જનવર હતો કે ઠંડ લાગે ?

વા : ઠીકજ થયું ! દુર એક પ્રકાશ જણાય છે તે તરફ લક્ષ રાખીને સીધોજ ચાલ્યો તો એક મોટું મકાન જણાયું, તેના દરવાજામાંજ એક નાનો બાળક ખેલતો હતો.

"હું આજ અહી રહું કે છોકરા ?" મેં તે છોકરાને પુછ્યું.

બાળકે અજાયબ થઇને મારાં તરફ જોયું. મને લાગ્યુ કે તેને મારી બીક લાગી. તે બોલ્યો "મને તે ખબર નથી ; પેલી ખોલીમાં મોટા ભાઇ વાંચે છે ત્યાં જાવ! તેનેજ પુછો !"

હું તે ખોલી તરફ ગયો મેજ પર એક દીવો મુકી એક તરૂણ વાંચવામાં નિમગ્ન થઇ ગયો હતો.

"કેમ શું કામ છે ?" તે તરૂણે પુછ્યું.

"કૃપા કરીને જો મને—"

"તે માટે પિતાજીનેજ પુછોને ! પેલા દિવાનખાનામાં ત્યાં–પેલા બેઠા–ત્યાં—"

હું તે દિવાનખાનામાં ગયો. મોટી મુછોવાલો એક વૃધ્ધ પણ મજબુત માણસ ત્યાં બેઠેલો હતો ને તંબાકુ પીતો હતો.

"શું જોઇએ આપને ?"

"આજ રાતનીરાત—"

"આ બોલીમાં દાદાજી છે તેમને પુછો! તેજ ઘરના વડિલ છે.

તે બોલી તરફ હું ગયો. અંદર એક વૃધ્ધ પુરૂષ નિદ્રા લેતો હતો. તે અતિશય જરા ગ્રસ્ત વૃધ્ધ હતો, તે મરેલો હતો કે જીવતો તે પણ સમજી શકાતું નહોતું.

"મહારાજ—"

અતિ ક્ષિણ સ્વરે જવાબ મળ્યો "શો હુકમ છે!"

"હું આજ અહિં—"

"તે મારે મને શામાટે કહો છો! ઘરના ધુરન્ધી દાદામહ આ પાસે ઓરડીમાં છે તેમનેજ પુછોને મહેરબાન!"

પાસેની ખોલીમાં હું ગયો. લોખંડી પાટાથી લટકા-વેલા એક ઈંચિકા પર એક અત્યંત વૃધ્ધ માણસ પડયો પડયો થથરતો હતો. વૃક્ષસ્થળના હાલવા સાથે આખુ શરીર હાલી ઉઠતું હતું. શરીરની ચામડી લાલ થઈ ગઈ હતી. ને જાણે હમણાંજ તુટી પડશે એમ લટકતી હતી. જરાક ધક્કો લાગેતો તેનું દેહ પીંજરૂ ચુરેચુરા થઈ જવા જેવું જણાતું હતુ.

"મહારાજ મ્હારે આજ—"

એક આંગળી વડે મને તે વૃધ્ધે પાસેની ઓરડી બતાવી. પાસેની એ ખોલીમાં વળી એક બીજો વૃધ્ધ પુરૂષ મને જણાશે એમ મને લાગ્યું—પણ તેવો વૃધ્ધ મને જણાયો નહી. તે ખોલીમાં એક કૃષ્ણ મૃગ ચર્મ પર, એક અપૂર્વ સૌંદર્ય શાલિની તરૂણી—યુવાન સ્ત્રી કાળા વસ્ત્ર પહેરીને બેઠી હતી. તેના સૌંદર્યથી તે આખી ઓરડી જવાલ્યમાન બની રહી હતી. કાળાં વસ્ત્રથી તે ઘણીજ રૂપવતી લાગતી હતી.—

આ તરૂણી સાથે શું બોલવું! અને કેમ બોલવું તે મને સમજાયું નહી—અરે કલ્પના પણ થઇ નહી. જે મુખમાંથી અત્યાર સુધી એક સરખો વાકપ્રહાર ચાલતો હતો તે મુખ એકદમ બંધ થઈ ગયું.

ઘણીજ વખત હું ત્યાં ઉભો રહ્યો પણ એક શબ્દ હું બોલી શક્યો નહી.

મને રતબ્ધપણે ઉભો રહેલો જોઇ તે તરૂણી મને પુછયું—"આપને શું જોઇએ?

અહાહા! કેટલો મધુર સ્વર! સ્વર્ગની દિવ્ય વી પણ મને લાગે છે કે આટલી મધુર ન હશે! તે સ્વર શાંતિની માફ હૃદય શાંત થયું. આટલો સમય જે દારૂણ વેદના હૃદયમાં થયાં કરતી હતી તે એક માંજ નાબુદ થઈ.

તે સુન્દરી ફરીથી પોતાના સુમધુર મંજુલ બોલી "શું! આપને ભય લાગે છે? આપને શું જોઇ તે કહો! હું સર્વ આપી શકું છું. મારૂ નામ જણીલો!

"નહી—"

"મૃત્યુદેવતા. શું જોઇએ? માંગો!"

"શું માંગવું આની પાસે! હૃદયમાં લાખો વા ઉત્પન્ન થઇ. ઉલ્ટે મનમાં વિચાર કર્યો કે, જે માગે આપે તેનોજ મને લાભ થાય તો કેવું સારૂં. ઇચ્છે તે તત્કાળ મળશે?

સુન્દરીએ પુનઃ પુછયું—"શું જોઇએ આપને

ધૈર્ય ધરી મેં કહ્યું—"તુંજ જોઇએ મને તો

"ઠીક લઇજા મને!"

એવું બોલીને રમણી આગલ ચાલી. તેના રૂપી ઓષ્ટ યુગલનો મારા લલાટ પ્રદેશપર સ્પર્શ થયો—

અહાહા! કેવી અલૌકિક—અવર્ણનીય શાન્તિ?!

માણસની મુરાદ:—

પવિત્ર ગાથા કહે છે:—"ખાલેસ પરસ્તેસ કરનાર તરિકે રાસ્તીની મારફતે તથા ધણીજ નેક નિયતથી (અએ અહુરમજદ, આ બે ચીજ હું માગું છું:—(૧) તારાં ફરીશ્તા (૨) દીન બાબે તારી સાથ વાતચિત.

(અહુનવદ ગાથા, હા ૩૩, ફ. ૬.)

બંદગીનું બળ:—

પવિત્ર ગાથા કહે છે: "ઓ અહુર! નાપરૂ તથા ખુરાદને તારી બંદગીની મારફતે હમારેપી દુર શક્યું તથા હમારા પોતાનાઓ, હમારા પાડોશી હમારાં ભાઇબંધોના ગોરાપદ, માલ મિલકત, સામે નાશ, આફત, બરાબી આવે તે સર્વને બંદગી તથા દારીની મદદથી સહન કરી શક્યું. (હા ૩૩, ફ.

"સુધારો અને સુધારકો."

(ગઝલ.)

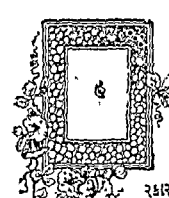
લખનારઃ—કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.

સુધારાના સપાટામાં, ગપાટા મારતા ગાંડા,
ઝપાટા મારતા ઝાઝા, શું ? સાચો એ સુધારો છે ? ૧
ખુવારી થઇ ખુમારીમાં, જુવાની ગઇ જુસ્સાઓમાં,
કીધું નહિ લોકનું કલ્યાણ, શું એ સાચો સુધારો છે ? ૨
બગાડયાં લોક કરી બકવા, ખરે રસ્તે જતાં ખાળ્યાં;
ભમાવે લોક ભોળાંને, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૩
સુધારાને જ શરમાવ્યો, સુધારકને જે શરમાવ્યા,
કપાવ્યું નાક કુધારે, શું ? એ સાચો સુધારો છે. ? ૪
બીડીની મુખમાં બદબો, અને રાતી રહે આંખો,
નિશામાંહિ કરે નીશા, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૫
વડાઇની કરે વાતો, મુરબ્બીનું નહિ માને,
જુનાને મારતા જુતા, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૬
પિતાને માતને પજવે, પિતાના વેણ ના પાળે,
મુરબ્બ માને ન માતાનું, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૭
પ્રિયાને રાખી પાસામાં, ફરે મેદાનમાં ફેરા;
મુરબ્બીનું નહિ માને, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૮
તમા રાખે ન તિરથની, પ્રભુની ના ધરે પરત્ના;
પ્રિયાની રાખતા પરવા, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૯
રસોડાં નાહિ રૂચે ને, હમેશાં જાય હોટલમાં,
વટલવામાં વડાઇ લે, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૧૦
વિલાયત એ જ વૈકુંઠને, અમેરિકા જ અક્ષર ધામ;
સુધા સમ માનતા રીમપીન, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૧૧
ભવાની ભાખણો ભાણતા, સુધારાના ઉંચા શૂરે;
લટકતા હાથ કરી લાંબા, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૧૨
રહે છે રાતમાં રાછી, ઉલ્લુક સમ દીવસે ઉંચે;
પચીશે થાય છે પૂરા, શું ? એ સાચો સુધારો છે ? ૧૩
ભવાની ભાવતાં ભોજન, કરે છે રોજ કલબોમાં;
નિશાચર જાય નાટકમાં, શું ? એ સાચો સુધારો છે. ૧૪

મેસમેરીક લેડી.

લખનાર:—જરબાનુ મેહરવાનજી કોહાવાલા.

હવો બોટન, તારૂં તો પુરકે ફાટલું દેખું! સ્કારબરોના મોહલ્લામાં એક મોટા હોટલ આગળ ઉભેતી, ફડક મોટા-રકારમાં બેઠેલા એક જવાનને ડા૦ વેબસ્ટીએ કહયું.

ચોડાક વર્ષો ઉપર જ્યારે ડા૦ વેબસ્ટી પોતાના સ્કુલ મીત્ર બોટનને મળ્યો હતો ત્યારે બીચારા ડા૦ બોટનનું એક ડાકટર દાખલ કરૂંજ ટકુ ચાલતું નહતું પણ આજે તેને આવી સુંદર કાર ફડકાવતો અને આ ધીકતાં મોટે બાંધેરેના હોટલમાં દેખીતો વસતો જોઇ વેબસ્ટી અજબ થયો.

"હા, દોસ્ત, સેવકનું પુરકે ફાટેછ." બીજીક વર સના એક જવાનાએ તે મોટારમાંથી બ્હાર કુદી પડતાં કહયું.

"હું સાંભળીને ઘણો ખુશીછું બોટન, પણ એ અચીંતો ફેરફાર થવાનું કારણ શું?" વેબસ્ટીએ પુછયું.

"હું પરણીયો." તે સંતોષી હસવાં સાથે બોલ્યો.

"ઓહો, એમકે? પૈસાને પરણીવા દેખું?"

બોટન ખુશમીઝાજે હસીયો.

"અને હવે તું કરેછ શું?" બોટને પુછયું.

"હું કે? મારી ઘણી બેઠળા ધરાકી છે. લેનકેશા-એરેનો જણીતો ધોરી રસતો ઘણો મારાં ધરાકથી ઉભરાઇ જાયછે અને ચાલતે દહાડે પ્રેકટીસ જમશે કે હું અચ્છું કમાવસ. કેમ વાંઇ?

બોટને શાબ્શી ડોકયું ધુણાવ્યું.

"તે તો કોણ જાણે બા. નવા ડાકટરને ધરાકો મળવાંને કમાવને ગાંસરા બાંધવા અહીં કાંઇ સહેલ હોય એમ મને લાગતું નથી. ડાકટરો પાસે આવવાના કર બીજાં નીમદાળીમો પાસે બેઠી ઇને ખાતર જવા લોકો વધારે પસંદ કરેછ પછી છોને તેમાં તેઓને વધ હેરાન થવાનું હોય પણ ડાકટરો કરતાં નીમ હકીમો સસ પડેછ એટલુંજ એ જંગલીઓને મનસે ગણીમત પણ આજ હવે દોસ્ત, મારી ઘણીયાણી સાથ તુ ઓળખાણ કરાઉ અને હમારી સાથેજ જમજે.

ડા૦ વેબસ્ટીએ કામનુ બ્હાનું બતાવ્યું, તેને ક હતું ખરૂં પણ તેમ બોટન જે તેના ધારવા મુજબ પૈ ઉપર પરણીયો હતો તેની બૈરીમાં કાંઇ ખુબસુરત બેચાણ હોય એમ તેને લાગ્યું નહી! એટલે તે બ્હા બતાવી પોતાના દોસ્તથી છુટો પડી ચાલી ગયો.

આટેક દહાડા પછી ડા૦ વેબસ્ટી રસતે ચાલ પોતાના મીત્ર બોટનના શબ્દો યાદ કરતો હતો, તેના કહે મુજબ ત્યાંના લોકો એટલાં અબુધ હતાં કે ડાકટરો ક નીમ હકીમોને વધારે પસંદ કરતાં તેટલાં એક બ્હાર જમા થએલી ટોકોની ગંજાવર ટ્રે તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું. તંબુમાં ઇલેકટ્રીક બતીઓ જળતી હતી બાજુમાં બ્હાર બાસ બેન્ડ વાગતું હતું અને તે તંબુમાં પેહલાં જવાની એકમેક સાથે હરીફાઇ કરતાં

આ શું ધમાલ હતી?

આ વાર તેના હાથમાં કોઇએ જાહેર બ્રહ્મ હેન્ડબીલ પકડાવ્યું જેની ઉપર મોટા હરફે "મેસમે લેડી" લખાએલું હતું અને અંદર ખત્રર આપ આવી હતી કે—"આજની સાંજ છેલ્લી છે. આજ મેસમેરીક લેડી પોતાની સમાધીમાં પડી દુખ્યાંઓની કરશે, અને સલાહ આપશે. સલાહ માટે બે શીલીંગ સલાહ અને દવા માટે પાંચ શીલીંગ, "કાવળી ગામડામાંથી એ બાનુ ઉઠાગરી કરી જશે" વગેરે.

ડા૦ વેબસ્ટીને આ વાંચી જરૂ ક્રોધ ચઢયો. પોતાની ઇંતજાસા તૃપ્ત કરવા ખાતર તે પણ ચેલાં ટોળ

ચવાયો. તેણે જોઇ લીધું કે બે શીશીઓ અને પાંચ શીશ ખખરાવતાં ત્યાં એટલાં બધાં આદમીઓ ભેગાં ત્યાં હતાં કે તેટલાં ઘરાકો તો તેણે એક મહીનામાં પણ મળ્યાં ન હતાં.

તેણે તંબુમાં હવે ડોકાવ્યું. ત્યાં સ્ટેજ ઉપર એક નેરી તખત જેવી મોટી મજબુતી ખુરસી મેલી હતી ી ઉપર એક નાજુક રૂપાળી સ્ત્રી અરથી આંખ વીંચીને ે હતી. તેણીએ ધણીજ શોભીતો ને મજબુત યતો રીએન્ટલ પહેરવેષ પેહર્યો હતો. તેનાં માથા ઉપરથી ને એક બહુજ ભારી મોટી જાલી, પાછળ પીઠ ઉપરથી ી નીચે જમીન ઉપર પડી હતી જે તમામ સફેદ ીનની હતી તે જાલીની અંદર તેણીએ પોતાનો ડાબો હાથ મેલ્યો હતો અને જમણા હાથમાં કલમ પકડી તેણી ર કહ્યું તેમ સમાધી જેવી હાલતમાં બેઠી હતી. ીજા માથાં ઉપરથી પાછળ પડેલી પેલી, ભારી જાલી, ી રાખવા માટે કપાસને કૂરતી એક સોનેરી કડી ાએ પેહરી હતી જેની વચમાં મોતીના સુંદર ઝુમખા ેકતા હતા, અને મોઢાં ઉપર એક બહુજ બારીક જાલી પેલી હતી.

એકજ નજરે કેહવાઇ શકાય કે તે અબલા બહુજ ખસુરત હતી અને તેણીના ચેહેરા ઉપર સમાધીથી કે થાકથી કહો પણ બેચેનીના ચી-હો જણાતાં.

તે લાકડાનાં સ્ટેજને બન્ને છેડે પાંચ છ લાકડાંના ીવાનો બે દાદરા મુકાએલા હતા એક તરફથી લોકો ચડીને ઉપર આવતાં, અને સલાહ લઇને બીજે થી ઉતરી જતાં.

બધું કામ નીચે પ્રમાણે ચાલતું.

એક ઘાડા ઘોઘારી અવાજનો સખસ જે સરકસમાં તા લાલ મખમલી ટીબીના ડરેસમાં રાજ થયેલા અને જેને ડા૦ વેળકીએ પેલી, મેસમેરીક બાનુના દાખલ ધારી લીધો તે એક પછી એક આવતાં ીને પેલી બાનુ આગળ લઇ જતો અને તેણીના હાથ જે પેલી મોટી જાલીની અંદર છુપાયેલા હતો, રૂ ખુરસી આપીને બેસાડતો અને તે દરદીને જે પોતાના દરદ માટે કેહવું હોય તે પેલેા લાલ મખમ-ેસવાલો એક રબરની નળીમાં બોલતો જેનો એક છેડો પેલી અબલાના કાન ઉપર બંધાએલો જણાતો. પેલી બાનુ લોકોના દરદની ફર્યાદ સાંભળતી તે પ્રમાણે પેલાં કાગલ ઉપર લખતી. કોઇવાર આદમીઓ પેલાં રબરની નળીમાં પોતેજ પોતાની કહાણી કેહતાં અને પેલેા આદમી એક ખીનીટથી વધુવાર કોઇની ઘરાકને ત્યાં બેસવા દેતો નહી. પેલી બાનુ પોતાની બંધ આંખોએ એક કાગલ ઉપર કાંઇ ચીતરતી તે પેલેા સખસ લાલ ઉપર નંબર પોતાને હાથે લખી તે કાગલ ઘરાકને આપતો અને બીજે દાદરેથી તેને ઉતરી જવાનું ફરમાન મલતું. દરેક ઘરાક જે મુકટ સલાહ લેવા આવતું તે ત્યાંની ટેબલ ઉપર બે શીશીમ મુકીને જતું.

જ્યારે ડા૦ વેબલી ત્યાં જઇ પુગીયો ત્યારે બે શીશીવાળાં ઘરાકોની ત્યાં ધમાલ ચાલી રહી હતી, ચહેલાં તે લોકથી પરવારી પછી પાંચ શીશીવાલાંનાં ઘરાકોની વારણ આવનાર હતી. એક અરથા કલાકમાં ડા૦ વેબલીએ પંચોતેર રૂપાનો વકરો થયેલો ગણી કહાયો.

તેને ભારે ગુસ્સો ઉપજ્યો. જે રીતે મુર્ખ આદમીએ પોતાની આંખો ખુલ્લી રાખીને આ દેખાતી ઠગબાજીથી યાહોમ ઠગાતાં હતાં તે ઉપર તેને ઘણો ખેદ થયો પણ તેટલાં તો લોકોનું ટોળું વધુજ ગયું અને જે ચીયર તેઓને સલાહનું મળ્યું તે ઉપર ખરચેલા પોતાના સકમાઇના પૈસા માટે સહેજપણી દલગીર થવાને બદલે તેઓ ખુશી ખુશી જણાતાં.

હવે વેબલીની ધીરજ ખુટી, તેને એક લહ જેવા સેનકેશીયરને પુછયું કે આવી રીતે તેઓ કેમ લોકોની ઠગબાજીનો ભોગ થઇ શકતાં હતાં અને આવે ઠેકાણે તો પોલીસે વચ્ચે પડવું જોઇતું હતું પણ પેલા શબ્દો તુરત કહ્યું.

"જોજો હું, એઇ બીસટર, તમે કાંઇ પોલીસ ફોલીસનું નામ લીધું છે તો ખબરદાર. આજે વરસ દહાડો થયો હું અને માર કુટુંબ આય બાનુની દવા કરીએછ ને હમે બધાં તદન સાદ્દગં થઇ જઇએછ, મારા પગમાં કલતર ચાલતીતી તે હું શીખેલા ભણેલા ડાકટર પાસે ગીયો તે ઉલટી વધી ગઇ ને જ્યારથી આય બીચારી બેલાની ખારી આજની સલાહ લેઉછ ત્યારથી હું સાલ્લે તાજે થઇને ફરૂંછ. ઠગબાજ બી નહી ને ઠગે બી નહી ને

પેલીસની શું મગદુર કે વચ્ચે આવે, હમે છેયે, બધા સીપાઇઓના હારમાં તોરી નાખ્યે." તે નાકના શીરનાં ફફડાવી બેાલ્યેા.

હવે વેબલી ઘેાડાક જુવાન છેકરાઓના ટેાળાં તરફ ફર્યા અને કેવી રીતે તેઓ આ ઠગબાજોમાં ફસતા હતા તે તેણે સમજવવાની તજવીજ કરીઃ

"એ ઝેર દેવાની ને ઠગાઇ ચાલી રહેલીની વાત કેાણ લાવું છે?" એક જવાન છેકરાએ તેનું ફેરવી નાખીને વેબલીને કહ્યું. "મારી ખાતરી થાએછ કે તું કેાઇ તારે તેા ડાકટર હેાવેા જેાએએ. ન, ન, તારા જેવાઓથી જેટલાં ઝેર દેવાયાંછ તેટલાં બધાં એ બાતુથી નવે છાંદ ગીએ બચેલ."

"અને આમ બાનુ જો હમુને ઝેરજ આપતી હેાએ તેા હવે બધાં મરી કાંય નહી જતાં? એક બીજા છેકરાએ ઝનુની આંખે પુછયું "કેમ હવે ચુપ થઇ ગીયેા તે કહેવેા?"

ડાં વેબલીએ જાણીયું કે આ અભણેા સાથ માથું ફેાડવામાં સાર હતેા નહી તેથી તે થેાડેા વખત એક બાજુએ ઉભેા રહયેા તેટલાં તજુમાં વધારે મેાટી બીજલીક બત્તીઓ ચળગી રહી અને પેલા લાલ મખમલવાલા શખ્સે તંબુ બ્હાર આવી ઘાંટેા કાઢીયેા. "પાંચ સીલીંગવાલા ઘરાકેા, આવેા." કે નવેસરથી બીજાં જબરાં ટેાળાંએ એક પછી એક અંદર જવા માંડયું.

અને વેબલીએ કમદ કાપેા કે તેણેાની અંદર જવું, તે ગયેા. તેને તુરતજ બેઠક આપવામાં આવી અને પેલી બાતુના જે હાથ બાજીની અંદર હતેા તે બાતુએ તેને હાથ અંદર મુકવાને ફરમાસ થઇ. આટલું તેા ડાકટર વેબલીને મનસે કબુલ કરવું પડયું કે જે રીતે તેનેા હાથ પેલી બાજીથી અંદરથી પકડાયેા હતેા તે બતાવી આપવું હતું કે આ ઓને નાશ તપાસતાં તેા બરાબર આવડતી હતી. હવે તેને પેલી રબરની નળી પેાતાના હાથમાં ઉઠાવી અને તેમાં હેાઠ ઓસીને ધીમા અવાજે પણ મજબુતીથી નીચે પ્રમાણે તે બેાલ્યેા.

"મારાં માથાંમાં હાલીનેા મેાટેા ધસારેા થાએછ, અને જ્યારે હું અભણ બેાળાં આદમીઓને આવી રીતની દેખીતી ઠગબાજમાં ગહેરામ આંખ નીચીને બીપલાતાં જોંઉછ ત્યારે મારાં હાર્ટના ધબકારા બહુ વધી જાએછ ઘણી મને એ જોઇને એટલું દુખ થાએછ કે એ બાપડા જંગલી આદમીઓને બચાવવા ખાતર આ ઠગબાજોને છેડા લાવવા પેલીસની મદદ લેવાનેા મને વીચાર આવ્યા કરેછ."

ડાં વેબલી ધીમે સાહટે એમ બેાલી ગયેા પણ તે બધું ધણા ઠરાવથી બેાલ્યેા હતેા અને તે બેાલેાથી પેલી મેસમરીક બાનુ ઉપર શું અસર થઇ હતી તે જેવા તેણે પેાતાની નજર તેણીના ચેહરા ઉપરજ ટેકવી રાખી.

તેણી ભારી અજાએથી વચ્ચે પેસા બેઉને કુંટાયેલ જેવા પેલી બાતુના ચેહરા ઉપર જરાએ અસર થએલ જણાઇ નહી.

હવે તેને એક નવેા વીચાર સુઝયેા અને તેને પેલ રબરની ટયુબને એક આંચકેા આપી જોયેા પણ અજાએથી તેનેા બીજો છેડેા જે પેલી બાતુને કાને બંધાએલેા જેવે દેખાતેા હતેા તે લગાર હાલ્યેા નહી. હવે તેને વહેમ પે અને આ બધું કામ કેવી રીતે ચાલતું હતું તે શેાધ કાઢવાનું નક્કી કર્યું પણ પેલેા લાલ મખમલવાલા ડ્રેસવાલે અધીરેા પડેલેા જણાયેા અને એક મીનીટ થઇ ગઇ એ કહી તેણે ડાકટર વેબલીને ઉઠી જવા કહયું. અને એ કાગલનું તેના હાથમાં મેલી તેને એક કલાક બાદ દ લેવા આવવાનું જણાવી પાછી બીજાં ઘરાકને બેાલાવ્યેા.

ડાં એ સ્ટેજ ઉપરથી ઉતરી પડી પેાતાને મલે પેલું પ્રીસ્કીપશન બેાલીને વાંચી જોયું. તેમાં લખ હતું:—

"બીજાના કામમાં નાખ બેાસવાનું મેાકુફ રા અને તમે જે પીડાઓથી દુઃખી થાવેાછ તે દુર થશે.

ડાં વેબલીથી ખર ખરાટ-હસી પરાયું અને તે તેને લાગીયું કે જરૂર એનાં ઉંડાણ સુધી પુગી વળ્યું

હવે તેણે લેાકેાનાં પ્રીસ્કીપશનેા લખને વાંચી જો માંડયાં. તેણે અજાએમેા વચ્ચે જોયું કે પેાતે ડાકટ દાખલ જે દરદ ઉપર દવાએા આપતે તેવીજ બધી રી રબરની અને સમજદારીની દવાઓનાં પ્રીસ્કીપશન લખ એવાં હતાં. તેણે ધાર્યું કે આ આદમીઓનેા કેાઇ મસ કાંઇ નહી તેા કેાઇ કેમીસ્ટની દુકાનનેા કેાઇ મદદગાર હેા

ાગ્યે ત્યારે બહારથી તેણે ધાર્યું હતું તેમ. આ કોઈ
ો ગાંડો લોહને ગાંધી થઈ બેઠેલો. ન હતો પણ
ટરોની પુરે પુરી નહી તો ઘણેભાગની સમજ ધરાવતાં
.

પરંતુ તેના ક્રોધ હજુર ઓછો થયો નહી. આ ડૉલી
ી રૂપાલી સ્ત્રીને સમાધીમાં આવેલી માનીને મુખી લોકો
ાનો પૈસો આટલો બધો વેરી નાખતાં તેને બહલ તેના
ા શાખેલા ડાકટર પાસ જઈ તો વધારે વાજબી
ા હતું, એમ તેને લાગીયું.

તેણે ત્યાંજ ભમ્યા કીધું. અંતે સારા દશે અંદર
ુમાંથી પેલો સખસ બોલ્યો કે પેલી બાળુની સમાધી
થવા આવી હતી માટે લોકોએ વીખરાઇ જવું અને
ા વખત પછી દવા લેવા આવવું.

લોકોની પુઠે ડા૦ વેબલી આગળ ચાલીયો. એક
ુ આગળ એક સખસ જાત જાતની દવાના બાટલા લઇ
ા હતો. વેબલી જાણવા માટે ઘણો ઇંતેજાર હતો કે
શું દવા આપવામાં આવશે એટલે તેની પોતાનુ
દ્રીપણાન લઇને અંદર ગયો તુરતજ તેના હાથમાં એક
અરની બાટલી મુકવામાં આવી. વેબલી ફરીને હસી
યો. આ કોઇ જબરા દોદવણ આદમીઓ હતાં એમાં
નહી. કાયદાથી એવાંઓ સામે લડત કરવામાંથી
ી શકાય એવી કશી બાતથી તેને મલતિ નહતી. અંતે
ારમાં ને બીચારમાં તે આગલ ચાલ્યો. મોહલાને છેડે
ક ઓદામ ઉભેલી હતી ત્યાં તે જઇ પુગીયો તેણે
ે જોયું તો અંદર એક બાનુ બેઠી હતી અને
ે તેણીએ પોતાનો ઓરીએન્ટલ પેદરવેય અને ઘરેણાં
ાધાં હતાં અને યુરોપ્યન લેડીના લેબાસમાં હતી છતાં
લીએ એકે તકાકે જોઇ લીધું કે તે પેલીજ સમાધીવાલી
ુ હતી.

તે તુરતજ અંધારામાંથી તેણીની નજદીક જઇને
ા તેને જોતાં પેલી બાનુએ ધીમી ચીચયારી મુકી.

"બીહોના મેડમ, માતું છે તમે પેલાંજ બાનુ
ોકે જેઓ દુખી દરદી આદમીઓને સાહજ કરવાનું
ં માથે લીધું છે. હને હું પોતે એક તબીબ હોવાથી
રી પોતાની તબીબી ડીગ્રી શું છે તે જાણવા માગું છ
ીજ કરવું.

તેણીનો ચેહરો એક બાળક જેવો બીહો ને નીરદોષ
હતો પણ આ મારા સવાલથી તેણીએ ગભરાટમા આંખ
ફાડી મુકી. "તમે કાંઇ ભુલ કરતાં હશે—" તેથણ બોલતાં
ગઇ. "એમાં ભુલ જેવું કશુંજ નથી. તમેજ પેલાં મેસ્-
મેરીક બાનું છો. અને જ્યારે તમે "નર્કસ વાગીકા" જેવી
ઝેરી ચીજો બેલાડોક પ્રસિદ્ધાણ કરો છો ત્યારે તમારી
તબીબી ડીગ્રી એક ડાકટર દાંખલ મને જાણવાની જરૂર
છે, તબીબીથી અજાણ આદમીથી આવી દવા આપી
શકાએ નહી તેતો તમે જાણોછ.

"હું-હું-એ વાતની બધી સંમજ ધરાંઉછ—તેણી
ઉતાવળે બોલી પડી.

"હું ધારૂંછ કે તમેા કોઇબી તેવા દીપક્ષોમાં અને
બતાવી શકશેા નહી. વળી હું કાંઇ વધારે જાણું છ.
તમે ફકત એક પુતલાંની માફક ત્યાં બેસેાછ, અને જે
રબરની ટયુબમાં તમારાં ધરાકા પોતાના દુખનાં બ્યાન
કરેછ તે રબરની ટયુબનો બીજો છેડો તમારે કાને બંધા-
એલેા નથી રહેતેા પણ તે કોઇ ત્રીજા ત્રાહીત સખસને
કાને અંદરબાનેથી બંધાએલેા છે અને તમે જે એક હાથ
તમારા ઝબ્બાની નીચે રાખેાછ તે હાથથી તમે હમારી
નાડી તપાસતાં નથી મગર તે ઝબ્બામાં છુપાએલા કોઇ
ત્રાહીત મર્દ હમારી નાડ તપાસે છે અને તે મર્દ સાથ
હું હમણાં વાત કરવા ઉભેાછ, કારણ આપી હમણાંજ હું
વધારે વખત ચાલવા દરશ નહીં."

આ સાંભળી પેલી નાજુક બાનુ તો આંખે હાથ દઇ
ડચકાં ખેંચવા લાગી, વેબલી ગભરાયેા, એક જવાન
સુંદર બાનુનાં આંસુએા આગળ તે પાણી પાણી થઇ ગયેા
તેટલાં એક આદાર અંધારામાંથી તે ગાદી નજદીક આવ્યેા.
પણ વેબલીને ત્યાં ઉભેલેા જોતાંજ તે એકદમ પાછે ફરવાને
અંધારામાં દોડયેા.

"એમ કેમ તારે તેા તારામાં બાપ હોવું જોઇએ
નહી તેા તું એમ દોરી જઇએ નહી" એટલું બબડતેા
વેબલી પણ તે આદારની પુઠે દોડયેા.

બે એક મીનીટ તેઓ બાહાર દોડયા હશે તેટલાં
પેલા પહેલા દોડનારને આંટી આવી અને તે નીચે તુટી
પડયેા. ડા. વેબલીએ દોડી આવી તેને પકડી લીધેા. પહે-
લાંતેા પેલા નીચે પડેલાએ પોતાનેા ચેહેરેા છુપાવવાની

તજવીજ કરી પણ અંતે સપડાઈ ગએલા જાણી તેણે પોતાના મોહ ઉપરથી પોતાના હાથ ખસેડયા. ડા૦ વેબ-લીએ ભારે અવઢવમાં વચ્ચે પોતાનાં એકાએક તબંગર થએલા જવાન મીત્ર ડા૦ બ્રોટન એમ. ડી. ને ત્યાં ભોંયે બેઠેલા જોયો.

"મારા ખોદા!" વેબલીએ અજાઅજાથી પુકાર્યું. "તું અહીં શું કરે છે? શું તું—"

બ્રોટન ભોંય ઉપરથી પોતાનો ડગલો વખોડતો ઉઠીને ઉભો થયો.

"હા, હું. રોજના બધુસોના આરસો રૂપયા કમા-નારો છેઉં. તું અને હજારાળ કહેવા નીકલશે પણ આવા દરકારથી ભુખે મરવાને બદલ આવી હીકમતથી મારો ધંધો ચલાવી પુષ્કળ કમાવવામાં હું કાંઈ હીણું સમજતો નથી."

"ત્યારે આજથી આ ધંધો તમુને બંધ કરવો પડશે, બ્રોટન વેબલીએ ધમકીથી કહ્યું.

"અને પાછો ભુખે મરું! કદીબી નહીં." તે જવાન બોલ્યો. "ત્યારે હું તુંને ઉઘાડો પાડીશ."

"વેબલી તારા એક પુરાણા મીત્ર સાથ તું એવો સળત થશે? તું વીચાર કરી જો કે હું શું બધુધ્યતું કામ કરું છું. તું પામી ગયોછ તેમ મારી વાધક બીચારી એક પુતલી માફક ફકત એસી રહેછ. હું તેની પાછલ ખુર નીચે ભરાણ ઠોકાની નાલ તપાસું છું ને પ્રીસક્રીપશન લ આપું છું મારી વાઈફ પોતે કાંઈબી લખતી નથી. એ હું લખી આપેલાં કાગલો પેલા મારા મકાનને છુપે તે હમારાં ઘરાકોને આપેછ, આવી રીતે તું જોશે કે એક એમ. ડી. થએલા મારાં બધાં ઘરાકોની દવા ક વાને લાયક છું—"

"પણ આવી રીતની દગલાજી કરવાનું શું કામ?"

"એટલુજ કે બત્તારે દવાખાનું ખોલીને એનાથી સદસ દવા હું આપતો હોઉં અને એના કરતાં અર શ્રી લેતો હોઉં તોપણ એમાંની પત્નીસમે લીસેભી ઘરાકી મલે નહી તેથી મેં આ નીરદોષ તાગરો રચ્યો મને જાહેર કરવાથી તારા હાથમાં શું આવશે. વેબલી લોકે મારી વાઈફ ઉપર એવો વિશ્વાસ છે કે તેઓ તાઈ માનશે નહી. ચાલ, ચાલ, દોસ્ત, કાંઈ નહી તો મારી ધણીયા ખાતર તું મને જાહેર ના કરેતો. તું જાહેર કેળવાએ આદમીઓની દવાદારૂ કર અને મારે વરે આંય મુખીઓ ટોળાં રહેવા દે."

ડા૦ વેબલી હસ્યો અને બન્ને મીત્રોએ પાછા દોસ્ત માં હાથ હલાવ્યા.

પ્રભાત.

લખનારઃ—ચી૦ છોટાલાલ રવીશંકર માસ્તર.

લોઇ "પ્રભાત" થયો આનંદ, ઉરભારી
વીતી ગઇ રાત, "પ્રભાતે" નિંદ્રા વિસારી
"પ્રભાતે" સુવર્ણ કિર્ણ પ્રસર્યા ઉઠયા જાગી ઉમંગી થયા સજ્જન
"પ્રભાતે" નેકી પોકારી વળ્યાં કામે નરનારી
ધન્ય "પ્રભાત" ત્યજાવી આળસ કરાવે તું કિરતારનું ભાન
નેકીની રીતી તું શીખવે, કરે આભાર અમપર ભારી, થયો આનંદ.

પરોપકાર.

લખનારઃ—મી૦ અરદેશર બેરામજી હોમાવજીર.

ભરે જો તું માનવ, તો જશથી ભરી જા,
અરે નેક કામો, અહીં કંઈ કરી જા;
ભુવનમાં ખરે છે, ભલાંની ભલાઈ,
હીંમતથી જરા ભાઇ, તે તું હરી જા
નથી આવવાનું કશું સાથ તારી,
ઘણું થાય નહીં તો, કરી કંઈ જરી જા.

દીલજાન.

આ ગોપ્યી રાખવા જોગ લીટીઓ—માત્ર થોડાં દીન થયાં—બેહરતનશીન થયલાં આપણી કોમના અને ધર્મના ખરેખરા ખ્યાહ પારસી કરી મી. દાદી તારાપોરવાલાના છે. કેરી પ્રસુચક લીટીઓ કે ઓ માનવી! જો તું મરી જાય તો દી આબુબાજુ ફુલના પમરાટના મીસાલ કીર્તીનો પમરાટ તારી મરી જા કારણ ભલાં માણુસોની ભલાઈજ માત્ર દુન્યામાં યાદગાર રહે છે. માટે આ ભલાઈનાં કામોની તિ જય હિંમતથી તું મેળવ, તારી સાથ આ ભલાઇ કીર્તી સીવાય બીજુ કાંઇ આવનાર નથી માટે ઘણું, તો થોડીભી ભલાઇ બધી કામો તું કરી જા. આજ ાણે સ્પીનોઝા નામનો એક લેખક પણ કહે છે કે મુસોનાં જીગરો કાંઇ દયીયારથી ઝીતી શકાતાં નથી તે જીનવા દયાળુ તથા પ્યાર ભર્યા કામોની જરૂર છે. ણ ખુદા પ્યાર છે અને પ્યારમાં રહે છે તે ખુદ ખુદામાં છે, માટે હંમેશા પ્યારની લાગણીથી પરોપકારી કર્મો ાં રહેવું. બીજો એક લેખક હેવરલ કહે છે કે ાને સુખી કરવાની કોઇ પણ તક હાંયથી જવા દેવો ના.

ખરેજ, ખગોળવિદ્યા આપણને શીખવે છે કે સૂર્ય મંડળમાં આપણી પૃથ્વીનો ગોળો એક ગૃહ છે, અને ચંદ્ર એક ઉપગૃહ છે અને એવા તો અનેક સૂર્યમંડળો છે જેઓ એકમેકના ગુરુત્વાકર્ષણથી યાને એકમેકની ખેંચી નિયમિત ગતીથી ભ્રમણ કરે છે તેજ મિશાલ આ દુન્યાનાં વાતાવરણમાં એક આદમીનો પોતાની આજુબાજુના સર્વ આદમીઓ તરફ કેવા પ્રકારનો સંબંધ છે અને તે પોતાની આજુબાજુનાઓ તરફ એકમેક સાથ ફરજની કેવી ગાંઠો જોડાયલો છે તે વિષે હિરેકલીટસ નામનો એક લખનાર આ પ્રમાણે ખુલાસાવાર જણાવે છે. તે કહે છે કે આપણુ દરેક જણ એક મધ્ય બિંદુ છેએ અને તેની આસપાસ ઘણાં ગોળાકાર ફરી વળેલા છે. બીજા એક ગોળાકાર આપણું પોતાનું છે જેમાં આપણા માબાપ અને બાયડી છોકરાં સમાયલાં છે. બીજા એક ગોળાકારમાં સગાવહાલાંઓ અને અતલગના અંગત મીત્રોનું મંડળ સમાય છે. એક બીજું ગોળાકાર છે જે દુમજાતીઓનુ બનેલું છે. જ્યારે એક છેલ્લું ગોળાકાર છે જે મધ્યે કુલ્લે મનુષ્ય જાત આવી જાય છે.

આ પ્રમાણે દરેક આદમી—શું અલબતનું કે દુરનું, શું ઓલખપાલખનું કે શું અજાણ્યા દુમજાતી કે

પરજાતનું એ દરેક તરફ કાંઇ નહિ ને કાંઇ રીતે પોતાનો સબંધ ધરાવતું હોય છે. પોતીકા પળનો પુખ્ત વિચાર આપણને શીખવે છે કે આપણું રોજનું ખાનપાન જે આપણે મેળવ્યે છીએ તે ઉપર દુન્યાના અસંખ્ય માણુસોનો આધાર લટકેલો હોય છે અને તેથી સાબેત થાય છે કે એક પુરૂષ યા ઔરત આ દુન્યામાં પુકટ પોતા તેમજ પોતાનાજ ભલા માટે જીવતો નથી પણ તેને જે જીંદગી બક્ષવામાં આવી છે તે કુલ દુન્યાના ભલા માટેની કોશેશ કરવા. કેટલાકોને મનથી આ જીંદગી તે બોજમજાહ માત્ર છે જ્યારે કેટલાકોને જીંદગી દુઃખ સમાન છે પણ આકેલ માણુસોને મન જીંદગી એ ફરજ અને પરોપકાર છે. જેઓની મજબુત ઇચ્છા દરેક ભલા કામની આશા રાખીને ઉપયોગી કામો બજા લાવવાની હોય છે કારણ કે તેઓ અચ્છી રીતે સમજે છે કે તખ્તનશીન રાજાથી તે રોટલી માટે ટળવળતાં એક ભિક્ષુક સુધી દરેક ને દરેકજ અને હર પળ કાંઇને કાંઇ ફરજ બજા લાવવાની હોય છેજ.

પરમેશ્વરે માનવી માત્રને જાત જાતની શક્તિઓથી નવાજ્યા છે અને આ જુદી જુદી શક્તિથી પૈસા કમાવાના અને ગુજરાનના રસ્તા બતાવ્યા છે કોઇ ખેતીવાડીમાંથી યાને એકુલ બની જીંદગી ગુજારે છે, કેટલાકો હુન્નર તથા વેપાર વણજે પૈસા પેદા કરે છે જ્યારે બીજાઓ કેળવણીના બળથી જુદાં જુદાં પરાક્રમોનાં સાધનોથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે. કોઇકને કુદરતે પૈસા ટકાએ નવાજ્યા છે તો કોઇક શરીરના જોર પર મુસ્તાક રહી જીવે છે. આ પ્રમાણે જોકે દરેક આદમીમાં આત્માતો એકજ પરમ કૃપાળુએ મેલ્યો છે છતાં તે દરેકને જુદી જુદી રીતની રહેતી કરણી સોંપી આવી છે. ત્યારે પરીણામ માત્ર જે આપણું જોઇએ તે બેજ કે પોતાને મળેલી શક્તિની ભેટનો સદઉપોગ કરી અરસપરસ મદદ કરતાં બની લોકોનું ભલું કરવું તથા ભલું ઇચ્છવું.

ખુદાની મેહેરથી જો સારી વિદ્યા આપણને મલી હોય તો તેનો લાભ દરેક ગરીબ જીવને આપવો. ખુદાની મેહેરથી સારી સભાવાલા ઓલ્યેદાર જન્મ હોયએ તો લક્ષમનસાહ, પ્રમાણીકપણું અને કુશળતાથી લોકોપકારી કામો કરવાં. પૈસાની મહીસ થઇ હોય તો કેળવણીના પ્રસાર માટે નિશાળો તથા પુસ્તકખાણાઓ, હુન્નર ઉદ્યોગ મથકો, રોગીઓના નીવારણ માટે ધર્માદા દવાખાના હોસ્પીતાલો તથા ધર્મશાળાઓ વગેરે સ્થાપી લોક હીત ઉદાર કાર્યો કરવાં એ સર્વે જેમ દ્રવ્યતરામ કવિ કહે તેમ ધર્મના ધણુંઓની ધર્મ યાને ફરજ છે.

આ જગે મરહુમ કવિ દાદી તારાપોરનો એક દોહ અતી ઉપયોગી થઇ પડશે કે:—

દાન કોઇ હાતમ જરથી કરે,
કોઇ મુખથી, કોઇ દીલથી, કોઇ કરથી કરે.

આ બે લીટીના દોહેરો ઘણુંઓની બુલ બાંગરો કે પરોપકાર કાંઇ પૈસા માનથીજ બની શકે એમ નથી. પરોપકારનું ભલું ચાહી તેવું ભલું કરવા એક બનસાન હોય તો તેમ કરવાની દૃસ્તિની કંઇ ઉણ હદ નથી.

નરસીંહ મેહેતા વિષે કહેવામાં આવે છે કે એ વખત તેઓ આગલ ઢેડાઓનું એક ટોલું આવ્યું અ તેઓ નરસીંહને અરજ કરવા લાગ્યા કે હમારે ઘરે આ એક દીન ભજન ગાઓ. આ ઢેડાઓની ભક્તી ઉપર ભાવ જોઇ નરસીંહનું હૈયું પીગલ્યું અને તેઓએ તે કરવા કબુલ્યું. તેઓ એક સતના આ ઢેડાઓનાં મંડોલ્યા ગયાં અને તેમણે માટે તૈયાર કાપેલી જગાયે બેસી તેઓ આખી રાત સુધી ત્યાં ભજન ગાયું આથી મેહેતા વણોતા લોકોએ મેહેતાની ભક્તીઓ અને ઢેડાઓ કર માંઠી કે મેહેતાજી તમે એવા શું, નાત ન જોણે જાત જાણે ન જાણે કંઇ વિવેક વિચાર." આનો ઉત્તર મેહે તાએ થોડે કવેજે આપ્યો હતો કે:—

એવારે અમો એવારે, વલી તમે કહેશો તેવારે,
હરી ભક્તિ ગાતાં કહેશો એવા, તો કરશું ઢામોદરની ગોવા
કેવો ઉમદા ઉદાહરણ !

પરોપકાર કરવો તે શું કાંઇ આપણાં સ્વાં બદા માટેજ યા શું આપણને કાંઇ નુકશાન ન વેઠવું તોજ ? નહીં ! નહી !

આવું સાંકડું મન ખરા પરોપકારી માણસનું હો નથી કારણ તે તો પોતાના સર્વ લાભો તજી માત્ર પારકા ભલાને માટેજ કાર્યો કરવાની તલપ ધરાવે છે આ Self-sacrifice યાને મની ભોગ આપી જે કા ખમવાં પડે તે સહી પોતાનું ભલું કામ બજાવે છે.

ુ વેખક કહે છે "ખુદ મુખી ઔર ગવરડા લેઝઝત એ-ાદ દમ કબાબમેં દેખા". યાને કબાબ પોતે ખાઈને ાને લેહેઝઝત આપે છે.

પરોપકારી માણસ તો દરેક આદમી શું રાજા કે ગરને તેની તંગ હાલતમાં આપણા નરસીંહ મેહેતા ફક મદદ આપવા તૈયાર થાય છે અને કોઇ તેની ૭લ્લ શું બોલશે તેની તલબાર પણ દરકાર કરતો નથી. તો એક કુદરતીજ નીયમ છે કે આળસું અયાસીઓ ો કાંઈપણ કરી શકતા હોતા નથી તેઓ આવા ઉદાર ો કરનારની ગીણસ કરે છેજ પણ જે ખરો પરોપકારી ંસાન છે તે આવી તાણતોડની મુદલ દરકાર કરતો ી. આજ બાબદ ઉપર કબીર કહે છે કે.

જબલગ નાતા જાતકા,
તબ લગ ભ્રત ન હોય.
નાતા તોરે, હરી ભજે,
ભગત કહાવે સોય.

જ્યાં સુધી એક માણસ નાત—જાતના વહેમ હૈયે ાળે યાને એમ કરશે તો લોક એમ બોલશે—આમ કરશ પેલાને ગમશે કે નહીં—એવા તુરંગો એક આદમી ામાં ધારે તો તે ખરા સત્યતાના માર્ગે જઈ શકતો ી આટલા કાજે જે સત્ય લાગે એજ કરવું.

જરથોસ્તી મજહબ ખીલવવા મરહુમ ઓલવા શેઠ રોદજી કામાએ—કન્યા કેળવણીના પ્રસાર કરવા મરહુમ ક શોરાબજી બંગાળીએ—પારસી કોમના અભણ તથા ેર લુવાન કુંવારીકાઓ તથા મરહુમોની કમીનાટ રૂપી ાટકણીઓ કાઢવા મરહુમ દાદી તારાપોરે—ગરીબ કંગાલો ને આફતમાં સપડાયલાઓનાં દુઃખ ટાળવા નામદાર ેરોલા સર જમશેદજી તથા લેડી આવાબાઇએ પોતાની ંગીઓ અર્પણ કરી હતી તથા હીંદના દાદા આપણા ોગ્ય શેઠ દાદાભાઈ નવરોજીએ દેશીઓના હકોની લડત ્યામાં કાંઈપણ બાકાત દેખાડી નથી.

આ પ્રમાણે દરેક, પોતાની જુદી જુદી શક્તિઓના દુઃખોગની લોકોપકાર કર્યા છે. પારકાના ભલાની યોજના મનમાં ઘડવી તો તે કયા કાનુન પર ઘડવી તે આખેની ઘટતી શીખામણ આપણને એક ફારસી કવિ આપે છે તે કહે છે કે.—

ચુન રંદેહ બે સુયે ગયર બખશ હમખાશ—ચુન
તીરેહ બે સુયે ખીશ પારાનદેહ મખાશ—તબક્ષીમગે
—અરરેહ ગયર દર કરમે મખાશ—ચીઝી બે સુયે ખુદ
કશ વ ચીઝી મી પાશ—

યાને કે રંડાની માફક બીજાઓની બાળુમાંજ ફકત ના નાખ—કોહાડીની માફક માન તારી તરફજ ઝેકું ના કર પણ કરવતની માફક બેાું તારી તરફ બેંચ તથા બેાું વેરબીખેર કર.

ઘણાં માણસોની ધારણા આમ હોય છે કે પરોપકાર કરવું એ એક મહાભારત કામ છે અને તેથી તેઓ તેમ કરવાને તદનજ અશકત છે. આ ખોટી દહેશત માત્રથી તેઓ પરોપકારી થતાં અટકે છે. પરોપકારી કર્મો તે કંઈ મહાભારત યા મોટુંજ હોવું જોઇએ એમ નથી, એવાં મહાભારત કર્મોની જો રાહ જોતાં બેસો તો પોતાની આખી જીંદગી દરમ્યાન પણ કદાચ એક આદમીને એવી એકાદ તક ન મલે. પણ દરરોજની સાધારણ વલણ વલણ અને રહેણી કરણી દરમ્યાન પરોપકારી કર્મોની કર્યા ખોટ છે! જેમ એક ઉંચુ અને મોટું મકાન બાંધવા પહેલાં તેની શરૂઆત એકદમ નીચાણમાં પાયાથી કરવી પડે છે, જેમ એક મોટું ઝાડ ઉગાડવાની શરૂઆત જમીનમાં નાના બી રોપવાથી થાય છે, જેમ નાનાં ટીપ મોટો પાણીનો મહાસાગર બનાવે છે, જેમ નાની પડે અનંતકાલના જમાનાઓ બનાવે છે, જેમ માનવીની નાની નાની ભુલો તેઓને નેકીના રસ્તાથી પાપના ઉંડા ગાર તરફ ઘસડી જાય છે તેમ મહાભારત કામો કરવાની હોંસ ઉવટો નાના નાના કામો કરવાની આદતથી પાર ઉતરે છે. માટે નાના અભ્યાસોને પરોપકારી બનતા શીખુવનાર મા બાપ તેમજ ઉસ્તાદોની ફરજ છે.

(સંપુર્ણ છે.)

ચોરને ઘર ચોર પરોણો

(એક ટૂંકી વાર્તા.)

લખનારઃ—સોલન.

તે હું કંઇ સહજમજતો નથી મનું મારવાડી બોલ્યો, "મને તો મારા પૈસા જોઇએછ, ધંધો તે ધંધો. હું તમુને સાફ ચેતાવુંછ કે આજથી બરાબર દશમે દીવસે મારા રૂપૈયા પાકે છે જો તમારે ઝરપાઇ કરવાજ જોઇશે નહી તો હું શું કરશ તે કહી શકતો નથી."

"પણ મને થોડાક વધુ વખતની મેહતલ આપો ભા, મંચેરજી, "દીનશાહ દુકાનદારે કહ્યું." હું તમારા રૂપૈયા ભરપાઇ કરશ. હાલમાં મારી દુકાન જરાક ઠીક ચાલવા લાગીછ એટલે થોડા વખતમાં હું પગભર થવશ અને માલ વેચાતો જશે તેમ તેમ હું તમારા રૂપૈયા વ્યાજ સાથે ભરપો જવશ!"

"હું તમુને એક કલાકનીપી મેહતલ આપનાનો નથી" મંચીએ જવાબ વાળ્યો. "બશ, તો તમુને ચેતાવવા આપોછ, નહી ભરપઇ કરશો તો હું તમારી દુકાન જપત કરશ."

એટલું બોલી તેણે ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

દીનશાહ દુકાનદારે ધંધો કરવા સારૂ મંચીશારવાડી પાસે ૨૫ ટકાના વ્યાજે એક હજાર રૂપૈયા, વરસ દહાડાની મુદત માટે, ઉછીકા લીધા હતા. આ રૂપૈયા આજથી દશ દીવસની મુદતમાં પાકતા હોવાથી મંચી મારવાડી તેની યાદ આપવા દીનશાહની દુકાને આવ્યો હતો, અને તેઓ વચ્ચે ઉપરની વાતચીત થયલી આપણે જોઇ આવ્યા છીએ.

દીનશાહના માબાપ બાદારગામ (વલસાડ) રહેતાં હતાં. દીનશાહ કાંઇ ભીખ્યો ભણ્યો નહી એટલે તેનાં માબાપે તેને મુંબઇ નોકરી કરવા મોકલ્યો, પણ નોકરીમાં કાંઇ વલ્યું નહી એમ ધારી મંચી પાસે નાણા કહાડારી પરચુરણ સામાનની એક દુકાન ગાંદરેાડ તરફ કહાડી હતી જે તયુમયુ ચાલ્યા વેર ચાલતી હતી.

દીનશાહ રોજ બપોરના પોતાના એક ફ્રેન્ડ સોરાબ ત્યાં જમવા જતો હતો. આજે પણ તે રાબેતા મુજ જમવા ગયો, પણ મંચીના નાણા માટેના તકાદાને લી તેની ભુખ મરી ગઇ હતી.

"કેમ આજે તું કંઇ ખાતો નહી દીનશાહ!" ઇ ખાતાં નહી જોઇ સોરાબે પુછ્યું, "તુને શુ છે? મને તો કહે,

"કંઇ નથી સોરાબી!"

"નથી કેમ, શું છે મને તો કહે હું કાંઇ ઉપાય કરૂ

"ઉપાય શું કરશે, મેં મંચી મારવાડી પાસે હ રૂપૈયા પચીશ ટકાના વ્યાજે કહરાવ્યાછ તે તો તું જાણે એનો વાયદો આજથી બરાબર દશમે દીવસે પાકેછ તે યાદ આપવા એ મને આપેાતો. બધા મળી સાહડી બા રૂપૈયા જોઇએછ."

"એ મચી કંઇ શેભે એવેા આશામી નથી સોરાબી કહ્યું. "તુંથી એવા એક આદમીના સપા સપડાયેાછ કે જેના પંજામાંથી છુટવેા મુશ્કેલ છે."

"મેં જેમ તેમ અઢીસેા રૂપીયા મગાવ્યાછ," ઇ શાહે કહ્યું, "બાકીના હજાર રૂપીયા લાવવા કાંદથી એક મેાટેા વીચાર છે."

"તું હમણા તેા જા. તું કંઇ એવેા ઘાટ ઘડ મંચી બરાબર બેાજ વીચારી જશે" સોરાબે કહ્યું

દીનશાહ જમીને દુકાને ગયેા. સાંજના મેા હસતાં હસતેા તેની દુકાને આવ્યેા. તેના હસતા મે પરથી દીનશાહને કાંઇક ધીરજ આવી.

"કેમ સોલી તેં પછી શું ઉપાય કીધેા? પુછ્યું, "મારેા કંઇ રસ્તેા કીધેા?"

"હા, દીકરા, મેં તાલ તો એવી જોઈ છે જેવી
ી આપણા સપાટામાં આખાંઈ સપડાશે."

ત્યાર પછી સોલીએ તેને કંઈ કાનમાં કહ્યું જે ઉપ-
। દીનશાહ ખુશી થયેલો દેખાયો અને બંને હસતા
તા છુટા પડયા.

બહારવણે રવીવાર હતો. સોલીને ઓફીસમાંથી રજા
. નારતો બાકીને તે તૈયાર થયો, અને પોતાના કબા-
ીથી એક બહુજ જુનુ અસલી વાઝ હતું તે કહાડયું.
કપડામાં લપેટયું અને ત્યાંથી સીધો મંચુ મારવાડીને
ઘેરથી લીધું.

મંચુએ તેને રાબેતા મુજબનો આવકાર દીધો. તે
ી પુરાણી ચીજોનો પણ સારૂ શહ કરતો હતો.

"કેમ મું છે મા?" તેણે પુછયું.

"મારે એક વાઝ વેચવું છે! સોલીએ કહ્યું, અને
ેલું બોલી તેણે કપડામાં વીંટાળેલું પેલું વાઝ કહાડીને
ીની નજર સામું ધર્યું.

મંચુએ તે લીધું અને બારીકાઇથી તપાસ્યું, બેશક
વાઝ બહુજ જુનું અને ઉમદા કારીગરીનું હતું.

"હું, વાઝ એનું શું કેશો મા.?" મંચીએ પુછયું.

"પાંચશો રૂપિયા!" સોલીએ કહ્યું.

"પાંચશો? બટ, પાંચસો તો નથી પચ્ચ બસો
ુંછ, જોઇએ તો લેચો!" જો તમારી પાસે એની
ા હોતે તો વધી જોડીનાં પાંચસો આપતે!"

"મારી પાસે એની જોડો નથી!" સોલીએ કહ્યું,
રે પાંચસો રૂપિયા આપવા હોય તો આપો નહી તો
હું મારે ઘરેયો."

"ઠીક છે આવજો મારે તો બશોજ આપવાછ!"

"મારે તે કબુલ નથી." સોલી બોલ્યો, પણ વાર
તમારો વીચાર ફરે ને પાંચશો આપવાની મરજી થાય
આય બાજ ટેકાણું છે ત્યાં આવજો હું બસશ."

એટલું બોલી તે ચાલી ગયો અને સીધો દીનશાહની
ગયો અને જે થયું હતું તેથી તેને વાકેફ કર્યો.

"આય વાઝ તારી દુકાનમાં રેહવા દે!" સોલીએ
કહ્યું, "એને બરાબર એવે ટેકાણે મુકજે કે પેલો મંચી
આવે તો તેની તે પર નજર પડે!"

એટલું બોલી તે (સોલી) ત્યાંથી ગયો. દીનશાહે તે
વાઝ, એક બુણામાં મુકયું. સોલીનાં ગયા પછી પાએક
કલાકમાં મંચી ત્યાં આવ્યો.

"કેમ પછી મારાં રૂપીયાની કંઈ ગોઠવણ કરી છ
કે?" તેણે આવતાંને વાર પુછયું. "હું તમને યાદ
આપવા આયોછ!"

એટલું બોલતાં તેની નજર બુણામાં મુકેલા પેલાજ
વાઝ પર પડી અને તે ચમકયો. અરરર, આપ તો તેને
માટે આખેતો ચાનસ હતો! આય વાઝ સસતામાં પડાવી
લેય અને પછી પેલુ વાઝ ગોરાજ પાસેથી પાંચશો રૂપિયે
લઇને જોડી બેએક હજાર રૂપિયે વેચવાનો એક સપાટામાં
તેને મન સાથે વીચારણી કરી લીધો!

"મંચુ આય વાઝ વેચવાનું છે?" તેણે પુછયું.

"હા."

"કેમ આપવું છે?"

"બારશો રૂપિયે" દીનશાહે કહ્યું.

"બારશો બટ ઘણા છે, બશો આપું છ આપવું છે?"

"નહી, બારશોમાં એક અરબી ઓછી નહી."

આખરે ઘણી રકઝક પછી અબજારસોમાં મંચીએ
તે વાઝ ખરીદ્યું. તેની સામે રચાયલી જાળનો તેને મુલ્લ
ખ્યાલ આવ્યો નહી. એક કલાક પરજ આવું વાઝ તેને
જોયું હતું, અને એટલા થોડા વખતમાં તેજ માણસ આ
વાઝ દીનશાહને વેચી જાય એમ તેના માનવામાં આવ્યું
નહી. એટલે તે ખુશી થતો સોલીને ઘરે ગયો. ઘરે પુગતાં
નોકરે તેને સનાનના સમાચાર કહ્યા.

"છેટ તો આજે નરોજ છે તે બાણીપીણી કરવા
દોઢદારો છાતે ઉતરી પરબાશ. તે છેક આવતી હાલે
ુવારે આવછે?"

આ ઉપરથી તો મંચીની વધારે ખાત્રી થઇ કે
સોલીએ તે વાઝ વેચેલું નહીંજ હોવું જોઇએ.

ઝોલીને ત્યાંથી સીધો તે પોતાને ઘરે ગયો અને વાઝ તીજોરીમાં સંભાળથી મુકયું, બીજે દીને સહવારના તેને ટપાલ મારફતે દીનશાહનું કાગજ મળ્યું કે તેનો સઘળો હીસાબ ચુકતે કરી જવો. આ ઉપરથી તે તુરતજ દીનશાહની દુકાને ગયો અને પોતાનો હીસાબ બ્યાજ સાદિ ચુકતે કરી તેની રીસીટ પણ લખી આપી.

દીનશાહની દુકાનેથી નીકળી સીધો તે ઝોલીને ત્યાં ગયો.

"કેમ સાહેબ કંઈ ફરમાશ?" ઝોલીએ પુછયું "કંઈ સહવારના પહોરમાં તકલીફ લીધી?"

"હું તમારું પેલું વાઝ ખરીદવા આવ્યો!" તેણે કહ્યું.

"તમે વહાજ મોડા આવ્યા!" ઝોલીએ કહ્યું. "તે એ વાઝ દીનશાહ દુકાનદારને તેજ દહાડે વેચી નાંખ્યું. તમે કદાચ એને તાંહ જાઓ તો મળે ખરું!"

આ જવાબ સમજી મંચીનો ચેહરો ઉતરી ગયો. કાંઇ બબડતો કહેતો ત્યાંથી ચાલી ગયો.

* * *

આજે પારસીઓની પધેડી છે. ઝોલીને ઘરે ન્યાર ધમાલ છે. મંચી મારવાડી જેવાને સપાટામાં આ વીને તેનાજ રૂપીયાએ તેનું કરજ ભરપાઇ કરી શકે માટે ઝોલી અને દીનશાહ ખુશ ખુશાલ છે અને એકમેકની સલામતી વારા કરતી ચાહવાહ કરે છે.

અવસ્તાની મહત્વતા,

સત્તાધારી અભ્યાર્થી રેવરંડ ડો. લૉરન્સ બ્રીઝ **અવસ્તા** માટે આ શબ્દો લખે છે: "Yes, the Avesta is important, if anything at all like it could be ever called so: and it should be preserved to us not only as a mass of documents considered by some to be of interest nor mere as a quantity of unique monuments, but most of all as a **holy Book.**" અર્થ:- "હા, જો તેના જેવા કોઇપણ ચીજને કહી અગત્યની કહેવામાં આવે તો, અવસ્તા અગત્યના છે; અને તે બધાકોના ધારવા મુજબ ધ્યાન આપવા જેવ લખાણોના જથ્થા તરિકેજ માત્ર નહીં, એક અસાધારણ યાદગીરી તરિકેજ માત્ર નહીં પણ સર્વોતમ તો એક પવિત્ર ધર્મ પુસ્તક તરિકે આપણે તેને બહવી રાખવા જોઇએ!"

પરમેશ્વરનો પ્યારો, "તે ભક્ત શત્રોપ, શાંત, દઢ, મન ઉપર કાબુ રાખનારો અને જે દુનિયાથી ડરીને હટી જતો નથી; જેનેથી દુનિયા ત્રાસ પામતી નથી; જે દ્વિદ્વ, દલગીરી અને ખુશાલીથી દુર છે, જે કશું ચાહતો નથી; જે પવિત્ર, હુશ્યાર, શાંત, જુસ્સા વગરનો; જે જેમ પ્રેમી નથી તેમ દુશ્મન નથી; જે ગમ કરતો નથી કે માગતો નથી; ભક્તીભાવથી ભરપુર છે; દોસ્ત અને દુશ્મન તરફ એક સરખો છે; જે નિંદા અને પખા-થામાં શાંત છે; દુઃખ અને સુખમાં સરખો છે; તમામ સતોષ, તેજ ભક્ત મને પ્યારા અને મારો પ્રેમી છે." (અધ્યાય ૧૨ શ્લોક ૧૪-૧૯.) (મી૰ મા૰ માદન.)

ઘરની શાંતીના ઉપાય,

રેવરન્ડ સીમની સ્મીથ નામનો લેખક કહે છે કે ને માણેકના પથ્થરોને કહી પણ વિચાર કરતા નથી. મેં કે મારા ઘરમાં સાબુનો મોટો ખપ છે અને નોકરો દરકારીથી વાપરે છે તેથી હું હલકી કીમતનો અને ભારી કીમતનો સાબુ લાવ્યો અને ભાવતી ચિઠ્ઠી કરી અને પછી નોકરને બોલાવી પુછયું કે તેને કયો પસંદ છે, નોકરે દેખાડતી રીતે જે ઉપર મોંઘા કીમ ચિઠ્ઠી હતી તે પસંદ કર્યા મેં તેને કહ્યું કે તે કીમતનો છે માટે સંભાળથી વાપરવો. એ મુજબ હહાડે હું કેટલા રૂ. બચાવી શકયો. મીસીસ હેમી પોતાની એક ચોપડીમાં ઘરના સમાન્ય કારોબાર ત્રણ કાયદા સુચવે છે જે લે કે ઉપરથી ઘણા સાદા મા પડે છે પણ તેનો ભંગ આપણું ઘરોના કજીયાનું છે. (૧) સઘળું લાયક વખતે કરો (૨) સઘળાને તેને ઘટતા વપરાસમાં રાખો (૩) સઘળું તેની લાયક જગાએ

સ્વપનાની તાસીર,

ઉંઘમાં સ્વપનાની હાલતની તરેહ તરેહની સમ અપાય છે. તે ખરી હશે પરંતુ તે બહુજ અધુરી અને તકરી છે. નીચેની સત્તાધારી બનાવ છે જે ઉપરથી આ ણને કાંઈ વધુ ઉંડાણમાં જવાની ફરજ પડે છે. ૧૯૧૨ સાલમાં હાલના નામદાર ઝારીનાએ સ્વપનો જોયો કે શખ્સ કહે છે, "હું છેક સાઈબીરીયા વેરથી તમો દારની વરસગાંઠ જોવા આવ્યો અને તમારા બેડેસ્વારોએ મારી નાખ્યો." બીજીજ દિવસે ખબર મલી કે એક હુલ્લડ લોકો અને બેડેસ્વારો વચ્ચે થયું હતું જેમાં લ ૨૦૦૦ માણસો કપાઇ ગયાં હતાં. (મી૰ મા૰ મા

જુદી જુદી કોમના હિંદુસ્થાનના પ્રથમ બેરોનેટ્સ.

વંશપરંપરાનો જે ખેતાબ વિલાયત મધ્યે આપવામાં આવે છે, તેમાં પ્રથમ દરજ્જો ડયુકનો છે; પછી માર્કવીસ; ને અર્લ; ચોથો વાઇકાઉન્ટ અને તે બાદ બેરનનો ખેતાબ આવે છે. આ ખેતાબો સાથે જાગીર શબ્દ પડે છે આપણી તરફ જાગીર ધરાવનાર ઘણા ક્ષોકોને આને મળતા વંશપરંપરાના ખેતાબો મળ્યા છે. ઉદાહરણાર્થે:- રાજા, રાજા, નવાબ, સરદાર વગેરે.

જાગીર સિવાયનો જે ઉચ્ચો ખેતાબ 'નાઇટહુડ' નો છે. તેમાં સૌથી પ્રથમ દરજ્જે બેરોનેટ પદનો આવે છે તે પણ વંશપરંપરાનો છે. આજ દિને આપણી તરફ જુદી જુદી કોમના પ્રથમ બેરોનેટ પદ પામનારાઓની નોંધ રજુ કરું છું.

જેહીસન લ. ડી. બારભાયા.

સર જમશેદજી જીજીભાઇ.

દેશ પરદેશ વેપાર કરનાર પારસી, જે પ્રથમ બાટલીઓ તા હતા. વેપારમાં પૈસો મેળવી ઘણી મહોટી સખાવતો થી. હિંદુસ્થાનમાં સૌથી પહેલાં માન પામનારા પહેલા બેરોનેટ.

સર જેહેમ્બ ઇ. સાસૂન.

બગદાદવાળા ડેવીડ સાસૂનના વડીલ પુત્ર વિલાયત વસી લગભગ આખી દુનિયામાં વ્યાપાર ચલાવનાર જે જેને મુંબાઇમા સાસ્સની કૉલેજ સ્થાપી છે. પ્રથમ યહુદી બેરોનેટ.

૩. સર ફરીમભાઇ ઇબ્રાહીમ.

કચ્છવાલા વહાણવટી ઇબ્રાહીમ પઘાનીના પુત્ર મુંબાઇમાં ઘણી મીલો ઉભી કરનાર અને દેશ પરદેશ વ્યાપાર ચલાવનાર ખોજા ગૃહસ્થ અને પહેલા મહોમેદન બેરોનેટ.

---

૪. ધી ઓનર. સરદાર ચીનુભાઈ મા. રણછોડલાલ.

અમદાવાદમાં પ્રથમ મીલ સ્થાપનાર રા૦ બા૦ રણછોડલાલના પૌત્ર જેની મહોટી સખાવતોને લીધે પ્રથમ સી. આઇ. ઇ પછી સર નાઇટ અને આખરે બેરોનેટ બનાવવામાં આવ્યા છે. આવું ઉંચુ માન પામનાર પહેલા નાગર અને પ્રથમ આર્ય.

સર જમશેદજી જીજીભાઇ,
પહેલા પારસી બેરોનેટ.

સર જેકબ ઇ. સાસુન.
પહેલા યાહુદી બેરોનેટ.

સર કરીમભાઇ ઇબ્રાહિમ.
પહેલા મહોમેદન બેરોનેટ.

સર ચીનુભાઇ મા. રણછોડલાલ.
પહેલા હિંદુ બેરોનેટ.

પડી હતે, મરતારે એ મારેની યોજના નકી કરી હતી; રંતુ બીજી અનેક યોજનાઓ સાથે એ હોસ્પીટલની યોજના ૂલ તુરત તો મુલતવી રહી છે; જે કમનસીબીની વાત : આ નાની હોસ્પીટલમાં બિમારોની સારવાર સદનની ીઓજ કરે છે એ ખુશી થવા-જેવુ છે. સદનનાં રાહત ાપનારાં ખાતાંઓ:- આશ્રમો, દવાખાનું અને હોસ્પીટલની ે મુલાકાત લઇ, હવે સદનના ઉદ્યોગી અને ઉપયોગી ાતાંઓ તરફ નજર કરીશું:—

રાંધણ કળા જે દરેક સ્ત્રીને જાણવાની જરૂર છે; સંસારમાં સગવડ આપનારી, અને ખરચમાં ઉગારો નારી છે; જે સ્ત્રીના પોતાનો ખાસ હુનર છે; અને તે હિંદુ સ્ત્રીએ હજી પણ શૃંગાર જેમે ગણે છે, તે ૂથી ઉંચા પકવાનો બનાવવાની તાલીમ આપણાં પરેા ારી આવું શારીનગાઇ ક્રામા આપે છે; અને ૨૧ આનુઓ ા હાલમાં લાગ લે છે. જાત જાતની પેસ્ત્રીઓ અને ામ કિસમના પકવાનો માટે આજે ચાલુ માગણીઓ ખીનો તરફથી થાય છે; અને એવી પેસ્ત્રી અને પક વનાં વેચાણથી કમાઇ કરી શકાય છે. જેઓને ખુદાએ ુવું હોય, તેઓ પોતાનાઓને ખિસારી ખુશી કરી શકે, ોને જીંદગી લુગવવાની મુંશ્કેલી હોય, તેઓ આ હુન ા ગુજરો કરી શકે. રાંધણ કળા જેવા. જાણવા અને ામવાના પછી, એક બીજું બીજુ કામ તે :—

સીવવા, વેતરવા, ભરવાની તાલીમ જેવાનું આ માટે જુદા જુદા વર્ગો ચલાવવામાં આવે છે. આશરે . આનુઓ એ વર્ગોનો લાભ લે છે. તેઓને વેતરવાનું, વવાનું, ભરવાનું, સાંચામાં મોજાં ગુંથવાનું, કસબ કામ વાનું, સાદું અને સુંદર કામનું શિક્ષણ મિસ કેપ્ટન ા મિસ અવારયા આપે છે, જેઓ આ વર્ગો બહુ ઉમ ા ચલાવે છે. પણ રાંધવા અને સીવવા સાથેજ એની ર પૂર્ણ થતી નથી. પરંતુ આકસ્મીત થા અચાનુચ બિમારી ં શું ઉપાયો લેવા તે પણ જાણવું જરૂરી છે. એ માટે ામાં:—

એમબ્યુલન્સ કલાસ ચલાવવામાં આવે છે, ૨૦ છોકરીઓ હાજરી આપે છે, તે ખુશીની વાત ે ૬૦ની તેના ઘર સંસારને તપાસવાની અને ે સંસાર પાયો, એટલે કે ાને અક-

સમાત થવાની, કોઇનું ધજ્જા થવાની, કોઇને એકાએક બિમારી લાગુ પડવાની વાતો અને બનાવો તો સાધારણ હોય છે, તે વેળાં શું કરવું, શું ઉપાયો લેવા, કેમ જોવા, અને ડાકટર આવે ત્યાં લેવ તેને કેમ સહત આપવી, ચ તેનું દુખ વધતું કેમ અટકાવવું, તેનું વધું ઉપાયોની જાણ ડા. મિસ. ખરેઘાટ અને મીસીસ પંથી અચ્છી રીતે આપે છે. હવે જેઓને બિમારોની મારજત કરવાની, તેઓને સહત આપવાની, અને તેમ કરી પોતાનું કુટુમ્બ કરવાની ઇચ્છા હોય છે તેઓને :—

નર્સિંગની તાલીમ આપવાની જોગવાઇ કરવામાં આવે છે; અને તેઓને નર્સિંગ અને મીડવીફરી શીખવા માટે હોસ્પીટલોમાં મોકલવામાં આવે છે; જ્યાં તેઓના અભ્યાસો માટે ડાકટરોએ સારાં મતો ઉચ્ચારી છે, તે માટે સદનને સંતોષ ઉપજે એ કેવળ સ્વભાવિક છે. હવે જેઓને ભાષા શીખવાની ખુશી હોય, તેઓ માટે:—

ભાષાની કેળવણીના વર્ગો ચલાવવામાં આવે છે, જ્યાં ગુજરાતિ, મરાઠી અને અંગ્રેજીના ચડ ઉતર શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. આ વર્ગોનો લાભ પર બોરાશે અને ઓછા લે છે. જેઓને ચિત્ર કળાનો શોખ હોય તે, તેઓને માટે:—

ડ્રોઇંગ ક્લાસ ખોલવામાં આવ્યો છે, જ્યાં ૩૦ છોકરીઓ ભેગી મળે છે; અને મિસ આરપાની સહેરી હેઠલ ત્રણે ગ્રેડની પરિક્ષાઓ માટે તૈયાર થાય છે. બીજી સામાન્ય કેળવણીમાં:—

સંગિતનું શિક્ષણ અગત્યની જગ્યા રોકે છે. સંસારની અનેક અપવીરતા વચ્ચે પોતાનાં પ્યારાંઓને ઘડી રિજવવાને, અને તે સાથે જગતના આપની ઝમે બક્ષેશની યાદ આભાર સાથે કરવાને, જેઓ આતુર હોય છે, તેઓને સંગિતનું શિક્ષણ આપવાને એક આખું હિંદુ હાજર રહે છે, જેઓ પોતાની સુંદર કળાથી અમૂલું શિક્ષણ આપતા કહેવાય છે.

ઉદ્યોગ અને ઉપયોગ. આ રીતે સદન ઉદ્યોગી ખાતાંઓની ઉડતી મુલાકાતમાં આપણે જે જોયું છે, તે એ છે કે, સ્ત્રીઓને પોતાની ખુબિ, શક્તિ અને સામાન્ય પ્રકૃતિ પ્રમાણેનું વ્યવહારુ અને ઉપયોગી આપવામાં આવે છે; જેથી તેઓને જ્યારે જેવુ

સ્વમાન જાળવીને, પોતાનું ગુજરાત કરી શકે, અને પોતાની ગરીબ સંસાર સંતતિને બનાવી શકે. સદનના આ ઉદ્યોગી ખાતાંઓમાં બહારની ઘણીક અજમાયેશો આવે છે અને તેમાં ઉભરાયેલી પોતાનું શિક્ષણ લેવે થા કામ કરે છે. પણ સદનની એક ખૂબ નેમ સ્ત્રી જાતિનું જ્ઞાન અને તેમનો વધારવાની છે; અને જેઓને વાંચનનો શોખ હોય, તેઓ માટે એક :—

મુફત પુસ્તક ખાતું સ્થાપ્યું છે, જેમાં મરહુમ મલબારીના હિતાવબોધનાની લગભગ સર્વે હિતાબો જે સદનને ભેટ મળી છે, તે સભાસદોમાં આવી છે, જેમાં એન સાહકરો પીઢયા ચિટેનીકા આપણું ધ્યાન ખેંચે છે. સદનના રીંઢીયા ક્રમે માટે જુદાં જુદાં બારીક છાપાઓ અને ચોપાનીયાંના ગ્રાહકો પોતાનાં પત્રો મુફત મોકલાવે છે, જે માટે વાંચનારાઓ આભારી છે. હવે સદનના કામને જાણીતું કરનારાને, અને વાંચવું વગેરે ખીલવણી કરવા અને દિલ ખોલ મેળવવાને :—

મુફત સાહિત્ય લખાણ

પહેરાવ છે. સેવા, સ્વમાન ભાષ છે, છૂટથી વિગેરે બાબતો ઉપર, જુદી જુદી, જુદાંજી, મુફત પહેરાવામાં જુદા લેખો, ચોપાનીયાં, ભેગ છે. હવે છે, જે વાંચવા અને વિચારવા

ઠાયદા—

પણ કરવાને **મુફત સલાહ,** આપવાની ગોઠવણીઓ છે. કેળવણીના બધારા સાથે કામદા ઉપાયો અને મુકદમાઓ. પણ વર્ષે છે તે એક ખાંખરી છે. ગમે તે હોય, પણ ગરીબોને કામદા પેદાશીથી અને મુફત સલાહ આપવાને આપણું સદનવાસ્થા મિસ બીબાઇજી એનબ્સન આજે તેના રી લેખે બિરાજતાં છે. હવે સદનનું કામ

અટકતું નથી, મગર

હોસ્પીટલ સેવાઓ બજાવવાને સદનની બેદરકારને ને હોમોમાં બધ છે; પુરુષો અને ફળો બિમારોને આપી છે; અને વળી ડાકટર વેગા પુસ્તકો પણ ખાતે છે. આ ઉપરાંત, ગીરગામ અને આંટોપ. છે. મુંબઇ બીજા બધારે છે જે બરોજ સ્તુતિ પાત્ર

ત પૂતા અમદાવાદ અને ખાતે

પણ સદનની શાખાઓ છે. સેવાસદનનું એક સત્ર ખાતું તે :—

વરસપોરનું બહીનું સેનેટોરયમ છે. સીમ જતાં ૫૦૦૦ ફીટ ઉંચા પહાડ ઉપર એક સુંદર સ્ થા સેનેટોરયમ આવેલું છે. હવાં ગયે વર્ષે ૧૩૪ બિમારો દાખલ કરી હતાં; જેમાંથી ૩૬ જણાં સારાં થયાં હ ૪૧ જણામાં સુધારો થયો હતો; જ્યારે ૫૮ જણ દુખનો વધારો થતે અટકયો હતો, જે ડા૦ નાણાવટી કાબેલ કારોબારનું ખુબ પરિણામ દેખાડે છે. હવે સદનના

મૂખી અને માનવંત પરોણાઓનાં લીસ્ટ જે નિચલાં નામાંકિત નામો નજરે પડે છે. પ્રમુખ શે મિસીસ મહાદેવ ગોવીંદ રાનડે બિરાજે છે; જ્યારે વિ ટરો લેખે ડોકી મોટિ, ડોકી ક્લાર્ક, ડોકી મેરેટ, ડો વીલીંગડન, લાલા લજપતરાય અને દિવસોમાં મિ. પા પ્રસન્નતા

તરફ દર્શાવી છે. છતાં કેવી આત્મપ્રભા અને દલગીરી એક વાચકને વાત છે કે :—

નાણાંની તંગીથી સેવા સદન જેવું જન સમાજ સેવા કરતું અનાથો અને અજ્ઞાનો, બિમારો અને લાચારો તત્પરતાં અને રજાળતાંઓને આશરો આપનારું, સુધાર અને સ્વપ્નાંને બનાવનારું આવું જન સમાજને ઉપયોગી થવાની મરજી અને ઉત્સાહ છતાં, નાણાની સખ્ત મદદ નહિ કરી શકે, જ્યાં સુધી મુંબઇ દયાળુ શેઠીઓને શોભા આપનારી નથી.

વહાલસોયા ફંડની મદદ. મરેજ મરહુમ મલબારી મરણ પછી વહાલસોયા ફંડની મદદ વિના સેવા સદનને મુશ્કેલી નડતી, તે કહ્યાં છુપાવું નથી. છતાં સહેલી, હવે સંગીન કામ તરફ માનવંત નરસી સાહેબજીની પ્રથમ પસં ઉતરે, અને તેઓનો આભાર જેવા મરહુમ પ્રેમા મેળવ સદન ભાગ્યશાળી થાય, એવી સર્વે મુનેચ્છકોની અને દુવા છે, તે હજાર આમીન કરે!

અમર શાંતિ, અજારી! સેવા સદનને પોષવા રાખ નાર, તેને સાથ અને પ્રત્યમાં સ્નેહપુર કરનાર, તેને તે માન સમાજમાં પ્રિય બનાવનાર, મરહુમ મલેબારીએ પોતે તે સ સ્થાપનાતીમાં જેમ સદનને સહાયતા આપી હતી, તેમ આપણે!

દુઃખ ક્યાં છે? સુખ ક્યાં છે!

લખનાર:— ભી. મેહેરજીભાઇ ખાબેદાદ રતુરા.

માણુસ જાતને માથે દુઃખ હાલમાં છે તે કોઇથી પણ ના પાડી રાકાય તેમ નથી. ગરીબ આંખોમાં પાંણીમાં માણુસો ટળવળી ટળવળી મરે છે, તે દુઃખ આપણી આંખો આગળ હરપળે હોય છે: ગરીબ બીચારાં ભીખારી જનો તાપતડકામાં રીબાઇ અને ભુખમરાથી પીડાય દિવસો ગાળે છે, તે દુઃખ પણ આપણે હરપળે જોઇએ છીએ; ધનવાન લોકો પણ કાંઇ શરીરની કે મનની પીડાઓથી અત્યંત શોકમાં રહે છે, તે દુઃખ પણ આપણે દારહાર જોઇએ છીએ; વળી મહાન છત્રપતિ મહારાજાઓ પણ મુંઝવણ, કે મુંઝવણના રાત દિવસના ભોગ થઇ પડે છે, જે દુઃખથી પણ આપણે અજાણ નથી. આ પ્રમાણે આ જગતમાં અનેક દુઓ અનેક માણસને વિવિધ રીતે પીરે છે. જ્યારે આપણા ઉપર કાંઇ દુઃખ સહન નહીં થઇ શકે તેવાં પ્રમાણમાં આવી પડે છે, અને જગતમાં બીજાં લોકોને પણ દુઃખ પામતાં જોઇએ છીએ ત્યારે સાધારણ રીતે આપણા મનમાં એવો વિચાર આવે છે કે જગતમાં સુખ નથી. પણ આ વિચાર મોટો ભૂલ ભરેલો છે, કેમકે, દુઃખ જગતમાં નથી પણ દુઃખ આપણામાં એટલે માણસમાં છે. દાખલા તરીકે, ગરીબ માણસના ઘરમાં કલાય દીવાનું ભાંગેલું કોડીયું તેની કંગાલ મુંજીને પ્રકાશીત કરવા નથી હોતું, પણ જગતમાં તો દીવ્ય અને દીપ્યમાન સૂર્ય અને ચંદ્ર બે દીવાઓ સદા માટે ઝળાઇ રહેલા છે; આંખોમાં પાંણીમાં માણુસો શરીરની આધિ-વ્યાધિથી પીડાય છે; પણ જગતમાં તો સરોવર તીરે, નવખંડે, અનેક રમ્ય સ્થળે આરોગ્યતાના પ્રવાહો સદા વાયુ રહેલા છે; ગરીબ વર્ગને ધન ભલે નહી હોય, પણ જગતમાં તો સોના રૂપાની ખાણો ઠાર ઠાર ભરેલી . આ પ્રમાણે જોતાં જગતમાં તો કાંઇ દુઃખ દેખાતું જ નથી અને જે દુઃખ આપણે જોઇએ છીએ તે આપણામાંજ એટલે માણસમાંજ છે, જો આપણે ઝાટકું કશુક કરીએ તો દુઃખ માણસમાંજ તો વધુ વિચાર કરતાં આપણને માલમ પડે કે એ દુઃખ આપણામાં છે તો એ આપણું પોતાનું હોવું જોઇએ, એટલે એ દુઃખ આપણે એટલે માણસે પોતે પોતાના માટે ઉભું કરેલું હોવું જોઇએ, કેમકે, આ જગતમાં આપણે આ એક અચળ નિયમ નિરખીયે છીએ કે ગુલાબ વાવ્યો તો ગુલાબ જ ઉગશે, અને થુવેરના બીનું રોપણ કરીયે તો કંટ ભરેલું વૃક્ષજ પ્રાપ્ત થશે. માટે જો માણસને દુઃખ હો છે તો તેનું પ્રથમનું વાવેલું કાંઇ અનિષ્ટ તત્વ દુઃખરૂ ફળ રૂપે ઉગી નીકલ્યું છે. અને પ્રથમનું અનિષ્ટ તે માત્ર દુષ્ટ કૃત્યજ છે. અને, આ ઠેકાણે માણુસ જાત ખાસ લક્ષમાં રાખવાનું છે કે જો તેને દુઃખમાંથી મુક રહેવું હોય તો માત્ર એકજ માર્ગ છે, અને તે એ છે દુષ્ટ કૃત્યો, વાવવાં નહી. કેમકે, જેમ કોઇ એક વાછરૂ હજારો ગાયોમાંથી તેની પોતાની માતાને પળમાં શોધી કહાડી તેનાંજ સ્તનમાંથી પય પાન કરે છે અને બીજી કોઇ ગાયને જરાને પય પાન માટે વળગતું નથી; જે અનેક ઋતુ આવવે તે તે ઋતોનાં ફળ પાનો આપોઆપ પ્રગ નીકળે છે; તેમ દુષ્ટ કૃત્યોનું ફળ જે દુઃખ છે તે દુ કૃત્ય કરનારનેજ ચોકસ પકડી પાડવાનું અને તેના દુઃખ ચોકસ વખતે તેના ઉપર આવી પડવાનું. આ રીતે આપ દુષ્ટ કૃત્યોની આપણા ઉપર સત્તા જોઇને આપણે ત્રા પામીશું, પણ આપણે ત્રાસ પામવાનું કાંઇ કારણ નથ કેમકે આપણે સ્પરટ જોઇએ છીએ કે કાંઇ દુષ્ટ કૃત્ય આપ કરશું નહીતો તેનાં પરીણામે કાંઇ દુઃખ આપણને પક પાડવાનું નથી કે આપણને ઘેરી વળવાનું નથી. હવે દુ એ ભુતળનાં પોતાનાં દુષ્ટ કૃત્યનું ફળ છે તો આપણે જો રાખીયે છીએ કે પ્રથમ કરેલાં દુષ્ટ કૃત્યોનાં ફળ રૂપે દુઃખ આવી પડ્યાં તે તો કાંઇ આપણને મુકવાનાં નથ અને તેમાંથી મુક્ત થવાનો તો રસ્તો એટલેજ છે સહનતાયીન્ન, સબુરીથી, અને સારા દિવસની આશા રાખ તે ખમવાં અને અકળાવું નહી. કેટલીક વખતે માણ ઉપર એટલાં દુઃખો આવી પડેલાં હોય છે કે તે સ કરનાર માણસ જાત માટે અશકય છે, એમ આપણે

જાઓ. એક બીચારી બાર વરસની બાળકી આ તેણીની નાની ઉમરમાંજ વૈધવ્ય પ્રાપ્ત કરે, અને તેણીના ધર્મ માણે તેણીથી પુનર્લગ્ન થાય નહી, તો તેણીના આ ભવ માટે તેણીનું દુઃખ માણસ જાતથી સહન નહી થઇ શકે તુંજ છે; જન્મથી આંધળા અવતરેલા મનુષ્યનું દુઃખ પણ તુંજ અસલ માણસ માટે છે. પણ એવાં દુઃખો સમયે માણસ જાતે યાદ રાખવાનું છે કે જો કે આ ભવમાં તાની ઘડી સુધી એ દુઃખોમાંથી મુક્ત થવાનું નથી, પણ બીજા ભવોમાં તો એ દુઃખોમાંથી મુક્તી છેજ, તો ા ભર જેવું લાંબામાં લાંબુ આયુષ્ય ૧૦૦ વરસનું છે. ને બીજા ભરેલું આયુષ્ય અસંખ્ય વરસોનું છે, તે ા ભવને આખા ચોરાસી કલ્પકાના દિવસના એક પળને ંણ ત્રાંશ ભાગ કહી શકાય, તેં પછી આ અવતારમાં ાખા ભવનાં દુઃખને એકદરે માત્ર એક ઘણાજ ટુંક ળનું રૂપ ગણી, મનમાં ધિરજ રાખવી અને જન્મ દેનાર રમાત્મા ઉપર તેની સહાયતા માટે લાગેવો રાખવો, તો ાવાં અસહ્ય દુઃખો માણસથી સહેલાઇથી તેમજ ાડી વેદના વિના સહન થઇ જશે. વળી, કેટલીક વખતે ાણસો કહે છે અમે તો સુકૃત્યો ઘણાં કરીએ છીએ પણ ાનાં ફળ રૂપે કાંઇ સુખ અમને મલતું નથી, તો તે લોકોએ નમાં આ ચમત્ર લેવી કે જે સુખ તેઓ ઇચ્છે છે તે ખ માટે તેમનાં આ ભવનાં સુકૃત્યો પુરતાં નથી. એક ાલનાં ઘરમાં છાણ માટીની લીપેલી ભોંય હોય તો કાંઇ રંવાર વાળવાથી તે આરસપહાણ પથ્થરની શોભીતી કદી થવાની? જેની ઝુંપડી આગળ માત્ર એક નાનકડી ય છે તો તે શું તે કોઇ દિવસ કહી શકાશે કે મારી નકડી દુધ આગળ સરોવર તીર સમાન શાંતા કેમ નીકતી નથી? વળી, કેટલાક સુકૃત્યોનું ફળ તેના નિયમીત વખતે મળે છે. આજે આંબો વાવ્યો તો કાંઇ તે ઉગી નીકળવાનો નથી પણ તેની ઋતુ આવતાંજ તેના ઉપર અમૃત ફળ આવશે આ રીતે માણસનાં સુકૃત્યોનું ફળ અમુક સુખ માટે પુરતું નહી હોય તો વિશેષ સુકૃત્યોની જરૂર છે, તેમજ તે સુખ રૂપી ફળ માટે તેના નિર્માણ થયેલા વખત માટે વાટ જોવાની જરૂર છે પણ એટલું તો માણસે જરૂર યાદ રાખવું કે સુકૃત્યનું ફળ તેના પ્રમાણમાં તેના નિર્માણ થયેલા વખતે જરૂર માણસને મળશે અને મળશે ત્યારે આપણે આટલી હકીકત મનમાં સારી રીતે સ્થાપીશું કે દુઃખ એ કાંઇ જગતમાં નથી, અને આપણામાંજ છે, અને આપણે દુઃખમાંથી સદા માટે મુક્ત થઇ સદા સુખમાંજ મહાલવું હોય તો સદાં સુકૃત્યોમાં રહેવું એજ માર્ગ છે. આ પ્રમાણે વર્તતાં માણસ જેશે કે સુખ તેને અનેક ઠેકાણેથી આવી મળે છે, અને જે સુખ તેને આવી મળે છે તે તેનાં સુકૃત્યોનું ફળજ છે. સુકૃત્યોથી સુખ માણસને આવી મલે છે, તેથી માણસ જાતે એવો ગર્વ કરવાનો નથી કે સુખ ઉપર મારો હક છે અને મારાં સુકૃત્યથી મેં તે ઉપાર્જન કરેલું છે. માણસે યાદ રાખવાનું છે કે સુકૃત્યના ફળરૂપે સુખ માણસને મલે છે તેનું કારણ માત્ર એટલુંજ છે કે તોતી તોતીને સુખ દેનાર દાતાર શ્રી પરમાત્મા આ વિશ્વમાં સર્વ સ્થળે ન્યાયનું તાજવું લઇ બેઠેલા છે, અને જે પ્રભના દાતાર પરમાત્મા સુખ દેવા બેઠેલા નહી હોત તો કોટિ સુકૃત્યોમાંથી પણ એક પણ સુખ માણસ જાતને મળી શકતજ નહી. માટે, મનુષ્ય દુઃકૃત્યો કરતાં બંધ થશે અને સુકૃત્યોમાં પ્રવૃત રહેશે તો શ્રી હરી તરફથી તેમનામાં રહેવડે સુખજ વ્યાપી રહેશે, અને જગતમાં જે કાંઇ સુખનાં સાધનો છે તે વળી મનુષ્યમાં પોતામાં વ્યાપી રહેલા સુખમાં વધારો કરશે.

પવિત્રાઇની હારમાળાઃ-"તમારા યકીનમાં સદ્‌ગુણ, સદ્‌ગુણમાં જ્ઞાન; જ્ઞાનમાં મિતાહારપણું; મિતાહારપણામાં ખુશી; ખુશીમાં પવિત્રાઇ; પવિત્રાઇમાં ભાઇબંધ; અને ભાઇબંધમાં સખાવતનો સમાવેશ કરો. ત્યારેજ તું પવિત્ર માહેતી મેળવશે. " (St, Peter ch.1-5-8)

મુસેહુની સરત,

"ઓ હદ્દેજ, અગરચે તું ખુદાનો મેળાપ ચાહતો હોય તો દરેકની સાથે સુલેહથી કામ લે; મુસલમાન સાથ અલ્લાહ, અલ્લાહ કર અને અદ્વમણ સાથ રામ."

અવસ્તાનો પરોદર્શ નામનો મરઘો અને ઉઘોગ વિષે મલતું ફરમાન.

લેખનારઃ—ભી૦ અરદેશર ખ. વેસાવેવાલા, બી. એ.

આપણા અસલી ન્યાગાનોમાં જે જનાવરો તેમજ પક્ષીઓ માણસને ઉઘોગી હોય છે તેઓને વખાણવામાં આવે છે અને તેઓને પવીત્ર ગણવામાં આવે છે. એવું એક પક્ષી પરોદર્શ મરઘો છે અને સવારની સુખસાંતી દેનાવનાર (Harbinger of morn) કહેવેલો છે. અસલથી સુનાતીઓ એને સુર્યનું પવીત્ર પક્ષી ધારેછે. એવું વાસ્તુ જણે એ સવારની સલામ ગણાતી હતી Shakespeare પોતાની Richard III માં એને માટે કહે છે કે :—

"The early village cock"

Hath twice done salutation to the morn.

એ પક્ષીને પરશીયા વાને ઇરાની પક્ષી કહેતા હતા અને એને માટે કહે છે કે એને એશીયાથી ૪૭૫માં અને ઇરાનથી યુરોપ તરફ લઇ જવામાં આવ્યું હતું. આપણા ન્યાગાનોમાં ગાય, કુતરો, અને મરઘો એ ત્રણે ઘણા પવિત્ર જનવરો ગણાતા હતા. વંદીદાદની ૧૮ મી પરગરદમાં અશોજરથોસ્ત અશોઅહુરમજદને સવાલ કરે છે કે એ અશોઅહુરમજદ અશોસરોશયજદના હોકમો પ્રમાણે ચાલનાર કોણ છે? સરોશ યજદનું કામ અહુરમજદના હોકમો માણસ જનતે જાહેર કરવાનું છે, અને તેવા માણસનું સરોશયજદ આખો દહાડો રક્ષણ કરે છે. ત્યારે અહુરમજદે જવાબ આપ્યો કે "એ જરથોસ્ત મરઘો જેને સાધારણ રીતે ડોહો કહેવેતાસ કહે છે અને જેનું ખરનામ પરોદર્શ છે તે અશો સરોશયજદના ફરમાન પ્રમાણે ચાલનાર છે. મરઘા માટે અવરતા બોલ પરોદર્શ છે જેનો અર્થ 'પર' એટલે આગમજથી અને "દર્શ" એટલે જોનાર યાને આગમજથી જોનાર એવો થાય છે. સુર્યની રોશની આપણ સર્વ જોઇએ તેની આગમજથી તેને આવી પહોંચતી જાણી મરઘો વાસે છે અને પોકાર કરે છે તેથી એને પરોદર્શ કહે છે. મરઘો પરોદર્શ નીચે પ્રમાણે પોકાર કરી માણસોને બીદાર કરે છે કે "એ માણસો બીદાર થાઓ. સર્વથી સરસ અશોજની સ્તુતી કરો અને દેવોનો તુચ્છકાર કરો તે લાંબા હાથવાળા બુધ્યાંસ્ત તમારી પર ધસી આવે છે તે સઘળી હાડમંદ દુનીયાને આમદાદને વખતે જગાડે છે. યતાને વાર ઉઘમાં નાંખે છે. તમે આદમીઓ! લાંબા વખત સુધી સુઇ રહેવું તમોને લાયક નથી, ઉપલા કુદરતી મતલબ આ છે કે હોરમજદ કહે છે કે સરે યજદને મેં માણસોના રખવાની પાસમાની કરવાનું કામ સોપ્યું છે. મરઘો બામદાદે પોકાર કરી માણસોને બીદાર કરે છે કે તેઓ સવારે સકાળે ઉઠી કામકાજે લાગી પોતપોતાની ઉઘોગે વળગી તને અને મને સુખી થાય અને પોતપોતાના રખવાની ચદતી કરે. વળી મરઘો બીદાર કરી માણસોને ચેતવણી દેવારે છે કે તેઓએ ભલાદીયાર ભલાવચન અને ભલાકામ અખત્યાર કરવા અને બુંડાદીયાર બુંડાવચન અને બુંડાકામ છોડી દેવા. હાલેપ્ત તુથક પ્રમાણે આલસાલસના દેવ બુધર્યા અને ઉઘોગનું ભાન આપનાર મરઘા વચ્ચે ભણે હરીફાઇ છે. જ્યારે મરઘો પોકાર કરી માણસોને હુંશીયાર કરે ત્યારે આલસાઇનો દેવ પોકાર કરે છે કે ઓ માણસો તમે સુઇ રહો હવે ધરના ધરધણી રાતના પહેલા પોકારે બીજાને જવા આગમજ ધરના આતશને એળવે છે એને રાખથી ઢાંકે છે કે તે સહવારે પાછો રોશણ કરે. આ એક રીતે તેને ઉઘોગી અને ચપળ થવાને તાકીદ કરે છે કે" ઓ ધરધણી મારી મદદ માટે તું બીદાર થા, કુદરતી પડેર, તારા હાથો ચે, લાકડા ચોલ, અને મારી બળતણ આવ. દેવનો પેદા કરેલો આજચ દેવ મારી જીંદગી દુખદેહ કરવા આવે તે આગમજ ચોએલા હાથે સાફ કરી કાઢીઆમાંની કાઢીયો તું મને રોશન કર. એ મુજબ ખેતી બીદારીના સબુતો મરઘો તેમજ આતશ પણ કામ કરનારાઓને અને ઘર બહાર ખેડુતોને પણ કહે. એમ મરઘાના પોકારથી બીદાર થનાં સુતેલાઓ એકદમ બીદાર કરે છે કે "હે નવો દહાડો સાર થયો જે વહેલો ઉઠે અને કામકાજે લાગે તે જલદીથી ખેડેજ જશે, અને એઓ એમ ઉધ્યોગે લાગે છે તેને ધરનો અને નીચલી દુનીયા દે છે "તારે ત્યાં ગાય ચોસપદોળી

ને, દીમતવાન બેટાઓની વૃદ્ધી હોજો, તારૂં મન ચપળી
ા, તારી છંદગી ચાલાક રહેજો જેટલી રાત તું જીવે
ી રાત ખુશાલી ભરેલી છંદગી સાથ જીવજે. આ
ા ઉપરથી વાતચીત ઉપરથી આપણે નીચલો સાર
ચીએ છીએ ૧) આપણે વખતનો સારો ઉપયોગ કરવો
જ્યે અને જે તકો મળતી હોય તેનો સારો ઉપયોગ
વેવો તે તકો ફોકટમાં જવા દેવી નહી. ૨) આપણા
ખા દહાડાના કામકાજમાં ધરમાંહે તેમજ ધરની બહાર
ત હુમત હુવરશત આપણા કામકાજમાં અખત્યાર કરવાં
એવા પ્રમાણીક ઉદ્યોગથી દાદાર અહુરમજદ ખુશ થાય
તેના ફરમાનો પોહોચાડનાર સરોશયજદ ખુશ થાય છે,
પણ ધરનો આતશ ખુશ થાય છે અને આપણને તન
ની દરસ્તી ગાથ ગોસપંદ અને બેટાઓની વૃદ્ધી ધ્રુજે
ૂ ૪) એવો રૂડો ઉદ્યોગ આપણી હાલત ચઢાવી કરે
અથી ઉલટું અપ્રમાણીક, આલસાઇ આપણી હાલત
ાબ કરે છે.

આ ઉપરથી આપણને પેલી કહેતી ખરી
. છે કે:—

Early to bed and early to rise
akes a man healthy, wealthy and wise.'

વળી આગળ જતાં અશો અહુરમજદ જરથોસ્તને
છે કે "ઓ સ્પીતમાન જરથોસ્ત જે કોઇ ઘણી
ન ભલા ઘણીને આશીરાદ તરીકે પ્રમાણીક ઉદ્યોગનું
આપનાર મરથાનું એક જોકરૂ બેટ આપે તો તે
ને તે ઘણીને આશીરાદમાં એક મોટા મહેલ જેવું ઘર
આપું હોય તેટલા સવાબ લાગે." આ ઉપરના વાક્ય
ામતવજ એ છે કે કોઇ ભલા ગરીબને આપતી દોલત
ઘરબાર આપવું તેના કરતાં તેને કોઇ એક સાધન
પાવું જેથી તે બોધ લઇ તાબેદે ઉદ્યોગ કરી આપ
પોતાનું ગુજરાન કરી આગલ વધે તો તે વધારે સારૂં.
વખતે મરથો કવખતે પણ પોકારે છે, તેને કેટલાક
નીશાની ધારે છે. સદર કેતાબ કહે છે કે તેને ઘુરી
ાની નવી ધારણી અને તેને અપમુકત નવી કહેવા પણ
એક જાતની ચેતવણી છે જે માણસે બીદાર રહેવું
ઘુરી અક્ષરોથી સાવચેતીમાં રહેવું. તે ચોપડી કહે
મરથો કોઇ નજીક આવતી આફત થાય છે તેથી તે

કવખતે વાંસે છે. વળી મરથા વિષેની એક વાર્તા આપણને
મીરખોંડ તવારીખ નવેસર જણાવે છે કે "એક દહાડો
કોમરસ ઝરથોસ્તીની શોધમાં નીકળ્યો. માર્ગમાં તેણે એક
સાપને મુરથીને ડંખ મારતો દીઠો, પણ એક મરથો તેની
સામો થઇ તે મુરથીનો બચાવ કરતો હતો. આ બેલ જોઇ
પાદશાહ કોમરસ મરથાની ચાલથી ખુશી થયો અને તેણે
સાપને મારી નાખ્યો. પછી થોડા દાણા પેલા મરથાને
બોલાવી સાથે ખાધા પેલા મુરથા વિષે કોમરસનો ઉત્તમ
આર્યા જોઇ તે એમના બાધા નહી પણ પેલી મુરથીને
વીચાર આવ્યો, તેણે તેને સારા સગનવાંસો માની લીધો ને
કહયું કે આ બકી કરર અને જબાલત અને બરાબે છે.
કહે છે કે જે ઘરમાં મરથો હોય તે ઘરમાં દેવ દરજ્જે
હોતા નથી.

Dr. Geiger પોતાની Civilization of the Eastern Iranians માં મરથા વિષે નીચલો વિચાર જણાવે છે, 'Watchfulness and early rising are reputed a great virtue by the Mazda Worshippers. In it they were aided by the cock, which at early dawn awakens sleepers by his crowing. For this reason he is so highly praised and even held sacred in the Avesta." વળી એમ પણ કહેવામ છે કે મરથાને વાસ્તવાનું પહેલ વહેલું તેહમુરસ્પ પાદશાહે શીખવ્યું હતું. તેહમુરસ્પને અવસ્તામાં તખ્મઉરૂપ કરી કહેતા હતા. વળી તેને દેવજંદ કરી કહયો છે તેનું કારણ એ કે તેણે બુરા માણસો તેમજ દુષ્ટોનોને નાશ કીધો હતો. વળી મરથો પણ બુરી શકતીઓને નાશ કરનાર સાધન કહેવામ. વળી મરથાના વસવાટથી બુરી શકતીઓ અને ભુત પ્રેતનું નાશ પામે છે તથા નાણું થઇ જાય છે. એ વિષે Shakespeare પોતાના Hamlet નાટકમાં નીચે મુજબ કહે છે:—

HORATIO— "I have heard
The cock, that is the trumpet to the morn
Doth with his lofty and shrill-sounding throat
Awake the God of day, and at his warning
Whether in sea or fire in earth or air
The extravagant and erring spirit hies
To his confine.

MARCELLUS—
It fade1 on the crowing of the cock
This bird of dawning singeth all night long
And then, they say no spirit dares stir abroad,
The nights are wholesome, then no planets strike
No fairy takes nor with hath power to charm
So hallowd and so gracious is the time."

અધિપતિઓની અકળામણ.

બે સખીઓ વચ્ચે સંવાદ.

લખનારઃ—મિસ ભીખાબજ લીબ વાલકેશ્વર.

વાલકેશ્વરના એક સુંદર મકાનનાં કુશાદે સણગારેલા દિવાનખાનામાં બચુબાઇ બરજોરજી બનાજી પોતાની એક સખી સુનાબાઇ સોરાબજી ગ્રાંટાકની રાહ જોતી બેઠી હતી. તેથી પોતાની હમેશની ઢબ મુજબ ફેશનમાં અથાઈ ગઇ હતી. અને જાણે કોઇ મોટા મેળવડા યા લગ્નની મીજલસમાં જવાની હોય, તેમ કિમતી ઝવેરાતી પોશાક સાથે હીરા મોતીના ઝવેરાત પેહરીને પોતાનો બપકો દેખાડવા, તેમજ ગરીબ પણ સાદી સુનાબને ઝાંખી નાખવા અને પોતાથી ઉતરતી દેખાડવા માટે આટલો બધો બપકો કીધો હતો. તેથીના બેજબમાં બનાજી બ્યાનદાનની જબરી રાઇ ભરાયલી હતી. અને બનાજી અટક શિવાયનાં સઘળાંનિ ઉતરતાં બ્યાનદાનની ગણતી હતી; વારંવાર સર્ગા-દનેહીઓ આગળ પોતાના પડવાઓની લહોજલ્લાજીની વાત સહરાગત કરીને કરતી હતી. અને જેમ નેરતાંવાલીઓ ગરબો ગાતી વખતે વચ્ચે તોપડો મૂકે, તેમ દરેક વાતમાં પોતાની ખાલી મગરૂરી દેખાડતી વખતે વચમાં બ્યાનદાનને લાવી મૂકતી, છાપામાં કોઇ બીજા બ્યાનદાનની ખુબી ગવાતી તો નાકનું ટીચકું ચડાવીને અધિપતિઓને બારી માછલી બાકુ વીંછરી નાખતી. આજે તેબીજ કોઇ બાબત છાપામાં વાંચેલી હોવાથી અને કેળવણીનાં સંબધમાં એક જણીનાં કુટુંબની કેળવણીથી કુંવારીકાની કીર્ત્તિની તારીફ સાંભળીને બચુબાઇનો મિજજ બરબેવાર થયો હતો ! તેથી પોતાની સખી સુનાબ સંતોકને ટેલીફોનથી બોલાવી છાપાના અધિપતિનાં અમિકાર પર તડકાર કરવા ભાગતી હતી.

અત્રે સુનાબાઇ સોરાબજી સંતોકની બોજબ વાંચકવર્ગ સાથે કરાવવી ઠીક થઇ પડશે. સુનાબાઇ એક કેળવાયલા બાપની કેળવાયલી દીકરી હતી. તેથીને બાપ તરફથી નિર્દભતા વારસો બલો હતો અને માતા તરફથી સાદાઇ, નમ્રતા અને સહનશીળતાના ગુણો તેણીમાં ઉતર હતા. સુનાબને સાહિત્ય તરફ કુદરતી શોખ હતો આ નિશાળની કેળવણી સંપૂર્ણ થતાંજ તેણીએ વર્ત્તમાન-પ અને ચોપાનિયાંઓમાં લખાણ કરવા પોતાની કલમ રૂડો ઉપયોગ કરવા માંડેા. રહેતે રહેતે તેણી એક જા લેખક થઇ અને વર્ત્તમાન-પત્રો અને ચોપાનીયાવાળા તેણીનાં લખાણ માટે આગ્રહ કરતા અને આતુર રહે બચાઇ બનાજી તેબીજ સાદી પણ લિખેણી સુનાઇની દોર રાખતી હતી.

બી-જાતીની અણુઘટતી વળાણ પર સુનાઇની ક લગાર સમ્ર હતી, અને જ્યારે પણ પોતાની જાની મિ લખવું પડે, ત્યારે એક પુરૂષને બાલુએ બેસાડે ઉ હિમ્મતથી, છટાથી, અને દલીલથી લખાણ કરતી, કે લખાણની દલીલ ડાહ્યા અને સમજુ લેખકેા પણ તે શકતા નહિ હતા. કોઇ સમયે કેટલાક જાહેર લખનાર કરતાં પણ તેણીનાં લખાણમાં જાહેર જુસ્સો, જાહેર હિ વિશેષ જણાતાં હતાં; અને ખરી બીનાં સભ્યપ્રથમી જ કરવા માટે સાદી સુનાઇને પૈસાવાળાઓ અને લાગ વાળાંઓની ખુશ્તીમાં બેંચાવું પડતું; કેટલાએ છ સૂંપીની દુશ્મનાઇ કીધી હતી; કારણ કે જાહેર સેવા પ્રશ્ન-લાભની તરફેણના તેણીના લખાણે ઘેંક ખાનગી જાહેર ખાતાંઓ અને મંડળોનાં સુકાનીઓની મરજી મતલબ ખુલ્લી કરતાં, તેમજ તેઓની આપ ખુદીને ઉ પાડી આપતાં. તે સમયે એક જાહેર લેખકની પવિત્ર પ્ર તેઓ બૂરી જતાં, જેથી બાપડી સુનાબને ભમવું હતું; પણ તેથી તેઓની નબળાઇ અને કમ અક્લ અફસોસ કરવાની સ્વાધી સુનાઇને સહેજ પણ દરકા અવકાશ નહિ હતો. તેથી પોતાની પવિત્ર પ્રજા એક લેખક તરિકની બજાવેની અને બોલતી કે " મને જે

પણની વિરુદ્ધ પણ વાજબી રીતે પ્રજા લાભ માટે લખવું પડે તો હું લખું." આવો તેણીનો જાહેર ખુલાસો જોઈ લલા લલા લખનારાઓ દંગ થઇ જતા. વાંચક-વર્ગ-સાથની ગાઢતી ઓળખ સારી સુનાઈ માટે બસ છે. હવે આપણે ગળ વધે.

બચુભાઇ બનાઝએ પોતાની મોટરકાર સુનાઇને લેવા રહી હતી, તેમાં તેણી સાંજે ચાર વાગે જઇ પહોંચી.

બચાઇ—"સુનાઇ તું આવી કે? ચાલ, સારૂં થયું." તાઇને ભેટતાં બચાઇ બોલી.

સુનાઇ—"કેમ શું છે? મને કાંઇ તેવીકિન કરીને લાવી?"

બચાઇ—"આજનું 'આઝુડ' વાંચ્યું કે? પેલી બાતું ભમોટની તારીફનાં બ્યુગલો ફુંકાયાં છે. તે. જાણે હુરીઅજ છે ને ગામમાં બીજા બધાં ઠોઠ છે."

સુનાઇ—"નહિ, મેં તેમાં નથી વાંચ્યું પણ ખરાં 'ચટપટી' માં બાતું બામમોટની તારીફ છે ?. જોઉં, આઝુડ લાવની, તેમાં શું છે?" બચાઇએ નીજર ટેબલ પરથી તે હાજર કર્યું. (સુનાઈ વાંચે છે.)

"વાંચ્યું. તું શું કહેછ, બચાઇ? કંઇ દમ નથી. બચારીએ કંઇ મહેનત-જહેમત ઉઠાવી હોશે, ત્યારે માં બે-ચાર બોલ લખ્યા છે, તેમાં તુંને શું બોટ ની કે? તું બી કંઇ કરી દેખાડની કે તારીખી નામ છાપે છપાય. તારો તો વખત બધો ટેનિસમાં, ક્રીટ" માં ને પાર્ટિઓમાંજ પૂરો થાય તેથી તુંને જાહેર -પાન ને કીર્તી કયાંથી મળે? બધાંને મુલાકાતો આપી પાર્ટી આપીને પાર્ટીમાં ગયાં તેમાં કંઇ વલ્લુ એ બે પેપરની જગાએ હું કોનું તો હું કંઇ લખું. આપણી કોમમાં એવાં હુશીયાર હોય તેને નથી આદર લાવે? ને કાંઇ નથી તેઓ વાસ્તે લખે?" બચાઇ પોતાની હમેશની જહેર દીમત દેખાડી.

બચાઇ—"સુનાઇ, એ રીપવલાટ કયારથી કરતાં થીળી? સુધાર મીઝી જેવાં જાહેરમાં આવે ને આપરે બાનદાની ખાં બેસે કે? એ મુઝાએલ બાનદાન ને બખીર શું.

સુનાઇ—"કોણે કહ્યું કે બાનું બામમોટ બાનદાન બગરની છે? એતા વડવાઓએ શું જાહોજલાલી ભોગવી છે, તેનો તુંને કંઇ ખ્યાલ કે બાનખી છે? બધા વેપારીએ ને શાહ સોદાગર હતા; એનો બાપ કેવો વિદ્વાન છે, વે તું જોતી નહી? એનામાં બધી એના મા-બાપની ખાસીએત છે, કોઇને વારસામાં પૈસાને બદલે હુશિયારી મળી હોય ને તે જાહેર આવે, તો તેમાં ખોટું શું છે? આપણે જાત-ભાઈ તરિકે ને જરૂરીયાતી તરિકે ખુશ થવું જોઇએ કે આપણી કોમમાં પણ એવાં છે."

બચાઇ—"પણ બી. એ. ને એમ. એ. થયાં, તેમાં વાધ શું માર્યો? ભરડી, ભરડીને બેજાતું દઈ કાઢું, તો પૂછની કે બીજાનું ગેસ રાંધતાં આવેછ કે? એમ-એ થઇને ભાગ્યે સો રૂપીઆની કમાયતો."

સુનાઇ—"પણ બચાઇ, તુને એક સવાલ પૂછું. તું જ્યારે સ્કુલમાં જતી'તી ત્યારે તુને રાંધણીમાં જવાનો વખત મલતોતો કે? તું આજે ઘેર બેઠેલી છે, તોમી તુંને ચારલમાં મીઠું કેટલું નાખવું તે આવડેછ કે? બેજોં જવાબ દેની. તું તો કહે છે કે મને ધુબ્બી કરતાં નથી આવડતું. હવે તું બધી વાત રહેવા દે ને મને કહેકે તે મને શું કામ બોલાવી."

બચાઇ—"હલ્લુર નહી સમજતી? આજે બાનું બામમોટ વાસ્તે."

સુનાઇ—"તે તો જાણું કે એને પુશકળ મહેનત-જહેમત કરીને જરા રની તારીફ થઇછ. તેમાં શું થયું?"

બચાઇ—"તે પરતો બધાં કહે જે સુનાઇ 'જાહેર લેખક' છે. સાદી એક વાત નથી સમજતી. તું એક એની બાબત પર લખાણ કર કે એની બધી તારીફ ને મહેનત પર પાણી ફરી વળે ને એને તેરી પાર, કે બધાં બી. એ. ને એમ. એ. થાય તેનાં કરતાં કંઇ હુનર હોંસલ કરે તો ફાયદો. કે કંઇ ધંધો કરે કે નસ થાય કે ડૉક્ટર થાય. બીજી બધીઓ બી. એ. એમ. એ. થઇને શું ધોરેછ, કે એ ધોરસાની છે, એમ ખુલ્લું જાહેરમાં લખ તું તો કહેજે હું તો મારા બાપ સામેથી લખવું પડે તે લખું, તો જોઉં હવે તારી દીમત ને બહાદુરી."

બન્નેની વાતચીત વચ્ચે બંટ વાગ્યો ને એક આર્યા કાઈ લઈને દિવાનખાનામાં દાખલ થઈ. "મિસ આઇમાએ ઘુમલાચોર." કાર્ડ વાંચીને બચાઇ ચમકીને બોલી "મરે એ કહેવા પૂરી નિકળી. વરી કંઇ સભાવતને નામે રૂપીઆ ઓકાવા આવી હોશે. એ બલાથી તો ભલા ભલા માટી-ડાઓ બાર ગાઉ દૂર નાહશેજ કે વરી એ બલા અમારાં બચ્ચાંના મુખમાથી કદાંથી લુટવા આવી. એ બેઅ કાટેલી સાથે કેટલુ માથા-દુખણ કરશે." બચાઇ બોલી—"આવવા દે એને અંદર, જરા ચેરવશું તો મજાદ પરશે. ચહરાઉ તારીનું ધરીયું છે."

બચાઇએ આયાને હુકમ કર્યો. "આઇમાએને બોલાવ."

આઇમાએ ઘુમલાચોર દિવાનખાનામાં દાખલ થઈ, બચાઇ અને સુનાઇએ તેણીને આવકાર આપી બેમાડી.

બચાઇ—"કેમ આઇમાએ કહાંથી આવ્યાં ? કંઇ ઘણે લાંબે વખતે દેખાયાં."

આઇમાએ—"અરે બોલોજ નાં, બચુમાઈ, મને કંઇ જપછે. હું કંઇ બીજાં સાધારણ બૈરાંઓની માફક પરવારતી કે ઘેરમાં બેઠેલી હેઉં. આજે ગરીબાનું તે સભાવતનું કામ કરવાનું, તે કંઇ ઘેર બેસીને થાય ? લોકોને ઘેરે ઘેર ને બંગલે બંગલે રખડવું પડે, સભાવતની ટીપમાં પંચ રૂપીઆ ભરાવનાં લોહીનું પાણી થાય, કોઈ કદ બોલે ને કોઇ કંઇ બબારે, ત્યારે નાકનું ટીચકું ચડવી પાંચ પચ્ચીસ ભરી આપે. હવે એવી રખડપટી કરતાં મારો જીવ કંટાલી ગયોછ, કેટલીક વખત તો માટીડાઓ ઘેરમાં હોયજ તોબી તે લોકને ઘેરનાં બૈરાં જુઠું બોલે કે ઘેરમા નથી. કોઈ કહેશે અમારાં બચ્ચાં છોકરાને ખવારીયે કે તમારાં ટીપણાનુંજ ભરતીયું ભર્યું, ને મને જોઇને તો હવે બધાં ચમકીજ જાયછ કે હું તો પૈસા ભરાવજ આવીછ. તે દાહરે મિચારી એક ગરીબ બાઇને એનેવોજનની જરૂર હતી તે ફરદુનજી ફરાકામાને કેટલા પ્રયત્નોયા, ત્યારે એક સીસી અપાવી બીજાઓ ગરીબોને અન—વસ્તર અપાવે તે કેટલું પુણ્યનું કામ છેર નહિ સુનાબાઇ ?"

"જેનો પૈસો તેને પુન—રાંચે તેને ઘુમાડો" સુનાઇ એ અર્થ સૂચક જવાબ આપ્યો "તમે તમારા બીજામાથી કોઢીને ગરીબોને આપો; તેજ પુનનું કામ કર્યું બે ચાર બોલ બોલીને લોકોને તમે શાન નાંખીને નીચવો તો તેઓ કચવાઈને તમને બે પાંચ આપે ને મનમાં થોડી સેસ તમોને ભરે. સભાવત કરવું છે તે ખુશીથી, પોતાના મનથી, દરેક આદમીએ જોઇએ. તમે સભાવત કરવાની લોકોને ફરજ પાડો તે સભાવત નહિ કહેવાય. લોકો એવાં બકરદાર બધ તે લોકોને તમારાં ભાષણની કે શીખામણની જરૂર તે લોકોનો પૈસો છે તે તેઓ પોતાની મરજીમાં આ ખાતામાં ભરે, જે ખાતામાં પૈસો આપવાની તે મરજી નહી હોય તેમાં તમે તેઓને ફરજ નહી પાડી તેથી કંઇ એમ નથી કરતું કે તેઓ દયા-ધર્મ વગરના

સુનાબાઇએ દલીલથી તકરાર કર્યો.

બચાઇ—"પણ આઇમાએ આજે તમે શું આયાંછ, તે તો જણાવો, તમે અમથાં તો કંઇ નહિ. વરી કંઇ રૂપિઆ ઓકાવા આયાં હોશે. પ બધાની પાસે ઓકાવેવાજ તે તમોને કોઇ દાહરે "વે થાયજ કે? તમોએ કોઇ ફંડમાં એક રૂપીઓબી સુધી ભર્યો હોય એમ મેં સાંભળ્યું કે વાંચ્યું નથી

આઇમાએ—"પણ મારી પાસે શું બરવું બધાં ફંડમાં ભરું? હું તો આજે ગરીબો વાસ્તે કરી છુટું; મારી કંઇ એવી સ્થિતિ નથી. "

સુનાઇ—"ત્યારે પહેલાં તમારીજ સ્થિતિ સુધારે સુનાઇ વચ્ચે પુરાઇ. "નહિતો તમારોજ હાલ જેવો થશે."

બચાઇ—"સુનાઈ તું મુગી રહે. માએ, અ તમે આજે શું કામ આયાંછ તે બોલોતી, અમે બાહર જવાનાં છઇએ તેથી પૂછી લેવું છે."

આઇમાએ—"જી, જોવાની, એક બીચારૂ કુટુંબ ૧૨ માણસનું છે, તેમાં આઠ છોકરીઓ લોકોને, માટે જુનાં થોડાં વપરાયલાં કપરાં મારે ઘેર આપજો. હું તે લોકોને વેહચી આપશ."

બચાઇ—"હું એજ કે, બીજું કંઇ?" કાંઇ બચાઇએ ટૂંકું પતાવ્યું. "બારૂ, હુ મોકલવશ. મા

પાઇમાઓ, હુમોને બાહેર જવાનું છે, નહી તો બેરતે" બોલી બચાઇએ ઉદ્યવા માંડ્યું, એટલે આઇમાઓને મારી પડ્યું ને દરવાજા તરફ રસ્તો લીધો. બચા-ચોટકાર તૈયાર રાખવાને હુકમ કર્યો. આઇમાઇએ મળીને ચાલી ગઇ.

બચાઇ—"પેલી ધુતારીને તાલ કરીને કાઢવી," સુનાઇ કરીને બોલી. "હમેશા ભીખારીની માફક પૈસા માગ-પણ આજે તો કપરાં લેવા આવી. મેં તો સાંભલ્યું કપરાં ગરીબો વાસ્તે આપેછ, તેમાંથી સારાં સારાં પોતે રાખેછ ને પહેરેછ; શક્તિના ખોરાક માટે કોઈ વા-દાડની સીસીઓ આપે, તેમાં પહેલ્લાં પોતે અજ-જોય, ને નહી સડે તો વાપરેલી અર્ધી પોણી સીસી-ને આપે. ઘણાં ગરીબ માણસો પાસેથી અસલી-ને અસલી ગારા ને અસલી કસબી કેરો સસ્તે ભાવે-હે, ને પછી તે બેવડી કીમતે મારે ઘેરે વેચે, એવાં-એનાં બોપાલાં હમણા જાહેર પડ્યાંછ, તેથી તો ઘણો-એને હવે દ્રસ્તુત કરીને નીચે ઉતારેછ ને કોઇ તો-ાણીએજ કાસર કાઢરેછ ને લોકોમાં "દયાની એન" પરેછ. મુખના પોતાના હાલ અવતારનાં તો કેકાણાં-ને ગરીબોની હાલત સુધારે, સુનાઇ તેં ઠીક ચપકે-ઝટકો તો ઘણો લાગો હોસે. એની પાસે બરપું-ઇ-રીઓને નામે પોતાનું બી કોણ જાણે કેટલું ભજન-ને કરતી હોસે. પણ સુનાઇ, એને મરવા દે. આપણી-આબીને એણે ખરેલ કીધી. ચાલ, બોલની, તું-ેખકમાં ખપેછ તે હવે શું લખવા માગેછ? ક્લેહ-ુકીઆરી?"

સુનાઇ—"તું જાણે કે હું માર સ્વતંત્રપણું વેચું, દલાડે બનશે નહી, બચાઇ, તારીને મારી વચ્ચે-મમે તેવી હોય; પણ જ્યાં જાહેર બાબત કે જાહેર-ખાબ્યો, ત્યાં તો મને તારી વિરુદ્ધની લખવું પડે-."

બાઇ—"તું કોઇ બીજાનીજ તારીફનાં બોલાં-ું કે. ને બધું "સુપરલેટીવ ડીગ્રી" માંજ લખ-લ ઉત્તમ ને બીજાને ધોણે તારો પેસો શુદ્ધ ગુજ-ાલ, સરેઘત, ચોસ્ત, શું તે લીટીએ લીટી ઉમેર, ને જેટલા વિશેષણો બધા હોય તે ડીકસનરી ઉઠલાવી ઉઠ-લાવીને લખતીજ ચાલ."

સુનાઇ—પણ, બચાઇ તું કોણની તારીફ કરવા કહેછ-તે મને સમજ નહી પરતી."

બચાઇ—"કોણની વરી? તુંજ કહેછ ની કે જે-લોક લાયક હોય તેઓની તારીફ કરવી, તે તું ને કોઈ લાયક-દેખાતુંજ નહી? કોઇ હુનરવાલીને વાસ્તે લખ. શે, આપરાં-આઇજી માંજરા, જેની કેવાં હુશીઆર ડ્રોઇંગ ને પેનતી-ગમોકે. મહિને રૂ. ૫૦૦ કમાયછ, ૧૦૦ને છોકરાંઓને-શીખવેછ ને સેંકડો છોકરાંઓ સ્કુલ ઑફ આર્ટની પરિ-ક્ષામાં થડે ઝેક સુધી માન સાથે પસાર થાયછ. આપણી-કોમમાં એવાં હુનરવાલાં બાઇઓ કેટલાં છે? બીજાં કોણને-ચીત્રકલા શીખવતાં આવરેછે તે કેહની? શીખ્યાં તો ઘણાંબી-પણ ધોયું શું? શીખવતાં આવરે તો શીખવે કેની? પોતાનેજ આવડે નહી, તો બીજાને શું સમજાવે? કપાળ? આજે તો પોતે પોતાનું આબરૂ ઇજ્જતથી ગુજરાન કરવા-ઉપરાંત, પોતાના જ્ઞાનનો લાભ બીજાઓને આપેછ એ તે-બરૂ પુનનું કામ."

સુનાઇ—"અરે બચાઇ, તું તો કંઇ વાંચતી નથી-આબરૂ બાબરા વાસ્તે તો પુષ્કળ લખાયું; તેવણને હવે-કંઇ જરૂર નથી. તેવેણ તો જગ-જાહેર થઇ ગયાં. મુંબઇ-ની બધી નીશાળોમાં શીખવે, એટલે પોણી મુંબઇ એવણને-ઓળખેછ. હવે મારી તરફના લખાણ ને તારીફથી કંઇ-તેવણનું ગાડું ગબડશે, નહી તો અટકી પડશે, તેમ નથી-તેવણેતો પોતાનાં ધંધામાં વર્ષો થયાં "સેટલ" થઇ ચુકાં. હવે આબરૂની ગમે તેટલી પરવા લખે કે તરફેણમાં લખો, તેવણે તો પોતાની બાહોશી, ખંત અને મેહનતથી "હૉલ-માર્ક" મેલવી લીધોછ."

બચાઇ—"મરે સુનાઇ, તું તો આજે મને જાણે-હરાવવા ને હંફાવવાજ આવીછ. તું મોટી લેખક થઇ, તારે-શું લખવાની છે? વાઇ, ત્યારે એ વાત પરતી મુક ને-પેસો ટેમુલ તરકતી, નવરોજ નકટાના રૂપીઆ બાઇ જાણે-દીવાળું કાઢયું, તેની પર તારી કલમ ચલાવ, એણે મારી-ગરીબ માસીની તેંદુખીના રૂપીઆ પચાવી પારીને બીચારીને-નિરાધાર ને પે વગરની કરી મૂકી. એવા હાવતાંણાજ પર

કરમ કાંય નહીં ચલાવતી? એ લોકોને ખરે નામે ઉઘારા પાર ને પુછ કે એવા કોરણાઓ લોકોને નીરાધાર ને કંગાળ બનાવીને પછી આવરદાર પારમી દુઃ ખેમા ને ખોબાથળી ઓમા ભેગાના લાયક છે કે? આપણામા ખોસામગીના કાયદા જેવું શુ છે? દીવાના કાઢી આપનારાના નામ દુકાનોને પછી નકટે નાકે લાલ વાવટે ફરે, તે પૈસા કાઢાથી મવેછ? ગરીબ બાપ બાવરોઓ અને પીવરાઓને રડાવીને પૈ તે મજાદ મારે '

સુનાપ—"તે આજે લખુ, નામ ઠામ સાથે સતાવ મને મુબઈમાથી એવેા કોઈ ભાએનેા પુત કે જે હીમ્મ તથી પોતાના છાપામા માઝ લખાણ લે કયા છે આજે એક કેખરાર કાગરાજી, કે એક ગોરાસ પાનખેટ? ક્યા છે એ હલકાર કે એક મનસુખ? કર્યા આજના તમ રા કમખત બીહકણ અધી તીઓ ને કયા તે જમાનાના હીમ્મત વાન બાહદુર જગ—જાહેર લખનારાઓ? તેઓ શુ સચાઇ જાહેર કરવા સ્વતંત્રતાથી, દલીલથી, નડનાતા ને આજના ક્યા, દુઃ ખ દમાવીને નાશ—ભાગ કરતા પોયા—પર અધી પતીઓ છે, આ પી મુબઇના અધીપતીઓને ચેતેન્જ કરૂ છ કે તેઓનામા જો અધીપનીના તનને લ ધકનેા જરાની અશ હોય તો જે કુકર્મી કપીલોએ કાલના કરીને નીર્દોષોને હેરાન કીધા છે, તેઓને ખરા નામ સાથે ઉઘાડા પાડે, ને પોતાના છાપામા છાપે છે કે એ તારા અધીપતીઓમા હીમ્મત ને જાહેર લુગ્ગા? એના તો મારી પાસે ઘણા દાખનાઓ છે, કે જેમા ખરીસ ખવામના નીચ કુતરાઓ કકર નીર્દો દુઃ ખમા ભુમી જઇને તેઓને નીરા ધાર અને છઠ્ઠી ગુધીના દુઃ ખી બના યા છે, અને તેમ કરીને પોતાનું દામી રાખેનુ વર્ષોનુ વેર લીધુ છે એવા તો કેક દુઃ ખાક ઉ નીમ્મહરામે ના દાખના મે જોયા છે કે જેઓએ અદેખાની આગમા ભરમ થઇને પે સાચા દોસ્તોને જુ પાડ્યા છે, કક સુખી ઘરોમા કરાન કજીયાનુ નેહસ્ત કરમ દાખન કરી નાશ કીધા છે ઘણી ઘણીઓનુ સુખનુ સત્યાનાશ વાળુ ઠ, ભાઇ—બહેન વચ્ચે વેર ખરા થાઇ માબેપ—દિકરાને વીખુટા પાયા ઠ નબનાઓ સામે અને નાલુક નીરાધાર અબળાઓ સામે પોતાનુ જોર વાપર્યુ ઠ જો એ હીચમારાઓમા ખરેખરી હીમનજ હોય તો હમણા લડાઇ ચાલે ઠ તેમા ફ્રીંચના સરમાર તરફની જબરાઓ સામે લડવા કાં નહી પોતાનું જોર દેખાડત બીચારા ઉંકે નીર્દોષો રહે સાથ જશે, તેને બદલે એ મેર કાપીસખાઉઓને વાહવુ ભારીને દુશમન સામે લડવા મો લવા જોઇએ, કે જેથી તના કપાઇ વહેરાઇ જાય, ત્યારે બીજાઓને દુઃ ખ દીધુ ઠ, તે લોકોનુ વેર વળે એવા ના રસ પારસીઓ ને પારસણોના મે કડો દાખનાઓ મારી પા એલદુર છે પણ તેઓને ઉઘડા પાડનારા વીરતાઓ આ કોણ છે? નિર્દોષોની નાજુએ ઉભા રહી તેઓને ધામ અબાવનારા શુરવીર અધીપતીઓ આજે કતા છે? આ કાવના અધિપતિએ બગાઇ પગાઇ જવાની ધરતી ખાઇ ધામની ઓઢીને પોદી જાય નિર્દોષોની તરફેણ બે વાને બદલે સામા દુશમનાઓની દોસ્તી આવે છે ના, બે મુગી મુગી, સચાઇ, આજ—કાલના સોડાવૉટરની બા માફક જેવી જતા અધીપતીઓનો દુઃ ખ—ખરેા કહ્યા છે? એવ કેખરાર કાગરાજ ને ગોરાસ પાનખેટ જેવા સ્વ ખવાસતા, જાહેર લુગ્ગાવાના ને પ્રજા—સેવા કે કોમ—ઉ મલવનારા હીમતવાન અધી તીઓ પે ા થતા એક બી જમાનો જોઇએ '

બચાઇ—'વાહ, સુનાઇ, હે તારી સાથે સરત બકુ તું એક એવુજ લખાણ કર ને જોઇએ, મુ તર્કના છાપ કોઈ અધીપતી નથી હે તો મારે તુને પાચ હજાર રૂપી આપવા ખરા નામ—ઠામ સાથે એક ખરેા બનેલેા દીન બનાવ લખ ને પ્રજાધીઓના કાયદાવા ઉઘાડા પા "

સુનાઇ "હજુન છે મનેજ લખીને મોકલુ બચાઇને તાજજ માણસ પાસે તે લખાણ ટપાલ એ સમા મોકલવુ ને જે જવાબ આવે તે બચાવુ ચાન મને જરા દે આજે જે "ઇન્સપીરેશન' મા લખે તેવુ નરે નથી લખાણે હુ રાતના લખી કાઢ સવારે લખાણ વહી આવશ."

સુના ાઇએ તાથી ૨ મસદ લીધી બચાઇ પાચ હ રીબાની સરત માટે વિચારના વમળમા પડી ને અ રાત ઉઘા નહિ

બીજે દિને સુનાઇ સતોક કબનાત મુજબ બ લકિ દુઃખાતા દુઃખાતા બ્યુગાઇ સનાઇને મળવા અ ને તે લખાણ બચાવી બચાવનિજ માણસ પાસે ! ઓરીસ માકૂને એક અધિકારિ પર મોકલાવ્યા

ખીઓ તે પછી દાસી-ઓલીને છુટાં પડ્યાં; સુનાબાઇને અધિપતિઓની અકરવરને ઠીક અનુભવ મળ્યો હતો, પરંતુ અધીનીઓના અવતાર જોઇને તેથી મનમાં હસતી હતી, જેઓના સાદિત્યમાં જન્મ નહિ, તેવાઓને અધિપતિ તેવા જોઇને મનમાં મુંઝાતી હતી અને બીહડબહુ અધિકારીઓની અર્ધ અકલામણ જોઇને અજાણ થઇને મુગો મુગો ચમત્કાર દેખાતી. પેલી કહેવત:-'માદીઓનાં ભેજાં મોટાં,' તેને ઘડીકારથી વારંવાર મનમાં બોલતી.

બે દહાડા પછી પેલા અધિપતિ તરફથી સુનાબાઇ ઉપર તેડાને જવાબ મળ્યો:—

"કલ્યાણ બેનજી સુનાબાઇ,

તમારી કાળેલ કલમથી લખાયલો વિગ્ય પીગળાવનારો કાગળ વાંચી દુ ખેદ પામ્યો છું. એવાં તો કંઇ નિર્દોષ કુટુંબો ઉપર કારણોના બોજ થઇ પડીને કચ્ચરાઇ ગયાં છે, કંઇકોએ ગાનીનિય તેમ પાર પાડવા ને મતલબી ઇચ્છામાં ફાવી જવા દુઃખી આદમીઓને વધુ દુઃખ કરીને ઘર-બારથી ને પૈસા-ટકા વિનાધાર બનાવ્યાં છે. તમો એને જે હેવાલ લખ્યો છે તે વાંચી મારી આંખમાં આંસુ આવ્યાં છે ને લખેલી વિગતો પણ ખરી છે તે હું પોતે પણ જાણું છું; પણ ગીર થું કે કોમ્બસ કારણો ને સંજોગોને લીધે તમારા ભાણ, મારી ઘણી મરજી બતાં, બાપરામાં ઘણો જોખમ ઘવાનો ભેદ છું. હું ઇનસાફ આપું તેનાં કરતાં વખ-દારીના સાથે કોમ પોતેજ તે નિર્દોષોને ઇનસાફ આપશે, સચાઇ શો વાંધો પણ જાદેર થશેજ. આપણી કોમમાં ભાઇબું ફકડાઓ ઘણા વધ્યા છે અને એ બદીને તમે ઓ તેમ સજ્જ દબાણથી ને મજબુત હાથે, બે-ચારને નામે ઉંધા પાડીને દાબી દેવી જોઇએ, કે જેથી સુખી-સંસારને સરો લગાડી બીજાઓના ઘરની તમાં, પોતાનું વેર લેવા, માથું નહી મારે. એ બાબત નું નિરાંતે એક જબરી જોરદાર આર્ટીકલ લખી કાઢવાનો છું; તેટલાં તમો બહેન ધીરજ ધરશો ને આ તમારાં લખાણ છાપી મારવાની મને ફરજ નહિ પાડશોજી.

લી૦ તમારો ભેરૂ,
ધનજીભાઇ ધાસ્તીખાઉ,
અધિપતિ—"સચાઇ અને હિમ્મત."

ઉપરો જવાબ લઇને સુનાબાઇ સંતોક બચુભાઇ બનાજીને બંગલે જવા તુરતજ નિકળ્યાં. સુનાબાઇને એકા એક આવેલાં જોઇને બચુભાઇ ઘરબાઇ ગયાંને બોલ્યાં:- "કેમ સુનાબ પેલા અધિપતિ તરફથી કંઇ જવાબ મળ્યો કે?"

સુનાઇ—"હાજતો, તેથી તો હું આવી. લાવ રૂ. ૫ ૦૦૦ ને લે આ કાગલ વાંચ."

બચુભાઇ બનાજીએ તો પહેલાં મશ્કરી માની, પણ કાગળ વાંચતાંજ શ્રીમાં કૃત્ય થઇ ગયાં. મોહડાં પરથી ટોટી ઉડી ગયું, ને બનાજી ખાનદાનની મગરૂરી એક પળ વારમાં ઉડી જતાં જે ઉંચા ઉંચાને ઉંચાજ રહેતો તે કુરસીજ હવે નીચે ઝુલાઈ પડી ને કબુલાત પ્રમાણે મુંડી બંજ-વાળીને કુકુખનું નાક ને ટેક રાખવા રૂ. ૫૦૦૦ કાઢી આપવા પડ્યા. બચુભાઇ જરા ઓખરાં થવાથી બનાજી ખાનદાનની બેલમાં ભરાયલી ૨૪ ઘોડી કમી થઇ! તોપણ બંલ સખીઓ વચ્ચેની દોસ્તી તૂટી નહિ સુનાબને તો ખાતરી હતીજ; કે અધિપતિઓ એટલા બીહડબહુ અને ધુજરા રહેજ કે કોઇ દહાડે ખરાં નામ હામ સાથેનો ખરો બનાવ છાપે નહિ; એ જાતની હિમ્મત ઘણા થોડા અધિપતિઓમાં હોય છે; પણ બચાઇની મગરૂરી અને અદેખાઇ તોફાનોના આ એક પ્રસંગ હતો, તેનો લાભ સુનાબાઇએ લીધો.

તે દિવસથી બન્નેનાં બાપમાં અદેખી વાત નહીં થઇ. બચાઇ બનાજીએ બાપામાં આવતી કોઇની તારીફ માટે અદેખાઇ કે બબુળાટ કરવાનું છોડી દીધું; અને સુનાબાઇ સંતોકનાં મનમાં કેટલાક બીહડબહુ અધિપતિઓનાં ધુજરાં માટે જે ઉતરતો ખ્યાલ હતો, તે સદાનો કાયમ રહ્યો.

કાર્યનું બળ:" જે મારો બાપ મારૂં કાર્ય કરે છે તે કરતા પણ અંતરા રાખ્યા વિના; તે મારી પાસ આવે છે." (અધ્યાય ૧૧ શ્લોક ૫૫)

આદમ અને ખુદા.

તન-રવાન-ઔાધ-રૂરોહર-અને અહુર-મઝદ.

Body-Soul-Christ-Spirit and God.

લખનાર:—ડૉ. જહાંગીર ખરશેદજી દાજી, એલ. એમ. એન્ડ એસ.

"આદમ ખુદા નહીં હુય, આ-દમ ખુદ-આ નહીં, લેકીન ખુદા નુરસે, આ-દમ જુદા નહીં."

"We feel we are nothing,
For all is Thou and in Thee ;
We feel we are something,
That also has come from Thee
We are nothing, O Thou !
But Thou wilt help us to be."

નથી કંઇ સનાતન[1] હમારી અંદર
સર્વ છે તું અને તારે આધાર
જે અમર જડે છે હમારી અંદર
તેનો તુંજ છે નિરાળો[2] દાતાર.[3]
હમો છીયે ના—ચીજ ઓ પરવરદેગાર!
સીવાય કે કરે તું અમારો નીભાવ.

આદમનો અર્થ બહુ ઓહોળો થાય છે. જે શરીર વડે આદમ દીઠામાં અને ઓળખવામાં આવે છે તે શરીરમાં કોઇક સાહેબો આદમની સઘળી હસ્તી, શક્તી અને જોગવાઇ સમાઇ ગયલી સમજે છે; તેઓની સમજ મુજબ અમુક શરીરની ક્રીયા બંધ પડી અને શરીરનું મૃત્યુક નીપજ્યું, એટલે મજકુર શરીર વડે દીઠામાં અને ઓળખવામાં આવતા આદમનો અંત આવ્યો, તેનું મૃત્યુક નીપજ્યું. બીજાઓ એ માને છે, અને તેઓ મધેના કોઇક ખાતરી પુરવક રી જણે છે, કે મજકુર શરીરમાં આદમની અઘણી હસ્તી શકતી અને જોગવાઇ સમાઇ જતી નથી; તેઓની સમ મુજબ શરીર આદમનો એક ભાગ છે, અને તે ભાગ કુંકી દુન્યવી જીંદગી દરમ્યાન આદમ સાથે જોડાયલો કે જે જીંદગીના આખેરીએ મજકુર ભાગનો નાશ છતાં આદમની જીંદગી ચાલુ રહેશે, જો કે તેના પ્રકાર મજકુર ભાગની ગેરહાજરીને લીધે ચોક્કસ ફેરફાર થશે. ખુદરતનાં ભેદી પાસાંના જાણકારો જેઓને લખાણમાં જાણ-ભેદુઓ તરીકે ઓળખાવવામાં આ તેઓની સમજ મુજબ જે દેખીત શરીર વડે આ ઓળખાય છે, તે આદમનું સર્વસ્વ નથી, તેનો એક તત્વ નથી, એટલુંજ નહીં પણ વળી તેનું એક પુરૂં વડીક નથી. મજકુર દેખીત શરીર કે જે સ્થુળ આ

[1] અમર, અવિનાશી, હમેશનું [2] પુરો, નોખો. [3] બક્ષિસ આપનાર, બક્ષ કરનાર.

રઝ્ન યઝ્ત અને તેને લગતો ખોલાસો રઝ્ન યઝ્ત વિષે અવસ્તા તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મલતું બ્યાન.*

લખનારઃ—ખી. ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

જે રઝ્ન યઝ્ત વિષે એ યઝ્તની બાબત જોઇએ તેવું પ્રમાણુ આપણને આપણી પાક કેતાબો (અવસ્તા-તથા-પહેલવી) થી મલતું નથી તો પણ જેટલું આપણે મેળવ્યે તેટલું આપણને તે યઝ્ત વિષે તેના કામ બાબત આપણને ક પડશે. જેમ દરેક યઝ્તો દરેક ચીઝની ઉપર મલ્ક હોય છે તેમજ એ રઝ્ન યઝ્ત પણ મુખ્ય કરીને દુન્યામાં "રાસ્તી"ની ઉપર તથા "સચ્ચાઇ"ની ર મલ્કલ છે. એ એવું આ દુન્યામાંના કામોનું એય ખ્ય છે. અને બીજું જે પેલી દુન્યામાં એવું મુખ્ય છે તે એ કે આ દુન્યામાં માણસ ભલે જે કામો હોય તે કર્યા વિને જે તેને પેલી (મીનોઇ) દુન્યામાં બાબ આપવાનો, તે એ રઝ્ન યઝ્ત એક માણસના ખું બાદ ચોથી બામદાદે તે ઇનસાફ કરનાર તરીકે બોલે છે.

અવસ્તા ઉપરથી જે આપણને લખાણ મળે છે તે આ પ્રમાણે છે. પેહેલું; ગાથાવાણી કે જે આપણ અહોરાસ્ત સાહેબના પોતાના બેનાવેલા છે તથા જે ઘણા તરીકે એટલે લગભગ આસરે ૧૦૦૦ યા ૧૨૦૦ નની અગાઉના છે, તેમાંથી એ ખુદ રઝ્ન યઝ્તને ફક્ત એકજ ફકરો મળે છે જે "ઉશ્તવદ ગાથા" ાને નો ૪૬ મોહા-ફકરો પાંચમો)માં મળે છે. જે સ્તી તથા સચ્ચાઇની બાબતના ઘણાક ફકરાંઓ મલે જે આપણે તેની ખરી જગાએ જોઇશું. બીજું; ાદમાં (પ્રગર્દ ૧૯, ફકરા ૨૮-૩૨). માણુસના મરણ તેનું રવાન કર્યા બાદ થે છે તથા તેનું શું થાય છે તે નું લખાણ મળે છે અને એજ મતલબનું લખાણ ન્ત નોરકમાં પ્રગર્દ બીજામાં તથા મીનોખેરદના બીજા બાબમાં તથા ડોક્ટર-હાઉગ અને દસ્તુર હોસંગજીનું અરદાંએ વીરાફ્નના પાંચમાં બાબમાં પણ મળે છે. બીજું; યઝ્તોમાંથી જે કાંઇ મળે છે તે ફક્ત તેને, જેમ દરેક ગેહેમાં દરેક યઝ્તોને આરાધેલા છે, તેમ ઉશહેનગેહેમાં યાદ કરીયે છે અને બીજા વખતે જ્યારે સામટા અમુક્પદ્ધ તથા યઝ્તોને યાદ કરીયેલા છે ત્યાં તેને પણ યાદ કરીયેલા છે અને એ સિવાય યઝ્તોનેમાં તેને લગતું બીજું લખાણ મળતું નથી. (ગાથા સિવાય-કે જેને હું આ બાબતને માટે ઉપર કેહેવા પ્રમાણે ભુલા રાખું છું.) બોલું; આપણી પાક ખોરદેહ અવસ્તા પ્રમાણે આપણને ઓને લગતું મુખ્ય વર્ણન રઝ્ન યસ્ત પરથી ઘણું મળે છે. કે જેની અંદર આ દુન્યામાં તેના શું શું કામો છે તથા પેલી દુન્યામાં બેહેસ્ત વગેરેની ઉપર સંભાળ રાખે છે તે વિષે મળે છે. એ રઝ્ન યઝ્તને લગતું બીજું લખાણ બાકીની બીજી યસ્તોમાંથી મળે છે જેમ કે એના હમશરીકો રોશ્ન અને મેહેર એઓની યસ્તમાંથી મળે છે તેમજ ફ્રરવરદીન યસ્ત કે જેમાં દરેક અશો ફ્રોહરને આરાધેલું છે ત્યાં એના ફ્રોહરને આરાધેલું છે, તથા બેહેરામ-યસ્ત-અશી તથા અશીશંગ યસ્તમાંથી વગેરે મળે છે. પાંચમું; પેહેલવી કેતાબો કે જેની અંદર માણુસના મરણું બાદ તેના રવાનને લગતી બાબત ઘણીજ બારીકથી આપે છે તે એ ચોપડીઓમાંથી મળે છે. જેમ કે મીનોશ્ચેદેરની "દેરતના ને દીની," ખોરશેદ (સનાલ) ૧૩ માં પુછે છે કે રવાનના સારાં તથા ખરાબ કર્યોના હીસાબ કોણ રાખે છે. ઇનસાફ કોણ કરે છે-તેઓની જગા ક્યાં છે અને તેઓનું શું થાય છે વગેરે. તથા એવુંજ લખાણ "સાયેસ-લા-સાએસ્ત"ના બાબમાં બાબમાં તથા "ખુનદેશમાં" તથા "બહમન યસ્તમાં" તથા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે "મીનો ખેરદ" તથા "અરદા વિરાફ નામું" એઓમાંથી મળે છે.

* આ રવાયો અત્રેની જગીની મુલ્લા શીરોશ મટેશા તરફથી ઇ. સ. ૧૮૯૫-૯૬ માં શીખતા વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી લખાવી આવ્યો હતો અને એ ઉપરાંતને ફ્રેતદમાં ફ્રેતદમાં રેસાલા તરીકે લહેર કરવામાં આવ્યો હતો. લગભગ ૨૦ પછી અત્રે "પ્રસાદ" માં તે પહેલ વહેલો પ્રસ્ટર કરવામાં આવે છે.

૨૭૬-તેની આરાધના કયે દહાડે તથા કયા વખતે થવી જોઇએ. અમસાસપંદ યજતોની આરાધના તેના દહાડાના ચોક્કસ વખતેજ થવી જોઇએ અને તેવે વખતે કર્યાથી થતા ફાયદા અને બીજે વખતે કર્યાથી થતા ગેરફાયદા.

અમસાસપંદ યજતની આરાધના કયા વખતે થવી જોઇએ તેને લગતું લખાણ આપણને પેહેલવી તથા અવસ્તા કેતાબોમાંથી બરાબર શુધ્ધ (directly) મલતું નથી. આપણી સાધારણ અકલે આપણે જાણીએ છીએ કે દરેક કામ તેના અનુસરતા વખતે થવું જોઇએ. અને તેજ પ્રમાણે અમસાસપંદ-યજતોની પણ આરાધના તેના ચોક્કસ દહાડે અને ચોક્કસ વખતેજ થવી જોઇએ કે જેથી તેની અસર માણસની ઉપર બરાબર થાય અને નહીં કે તેથી ઉલટું ગેરફાયદા થાય. જેમ કે અર્દીસુરઅે આપણને સુરજ ઉગ્યાથી તે સુરજ અસ્ત પામે ત્યાં સુધી કરવાને માટે ફરમાવેલું છે અને એ વખતના ૬૪ માં ફકરા અશો જરથોસ્ત સાહેબ નિર્મળા અર્દીસુર અનાહીતાને પુછે છે કે "આ દુન્યામાં તારી જે ક્રિયાઓ બુરા-દેદ-પરસ્તાનો **સુરજના અસ્ત** પામવા પછી કરે છે તે કોણને પહોંચે છે." ત્યારે અર્દીસુર અનાહીતા જવાબ આપે છે "ઓ, સાચ્ચા અને સ્પીતામાનને લગતા અશો જરથોસ્ત ; લિયન્યક-નિયરનક-અપસ્કરક અને અપધ્મઓસક જે (બદ રહો), મારે લગતી દેવસ્તનોઅે **રાત**ને વખતે કીધેલી ક્રોધોને સ્વીકારે છે, અને તે બદ રહો છતાં ગના હજર જે દેવોની આરાધનાને હું સ્વીકારતી નથી તેની પુઠે જાય છે (યાને તે સ્વીકારવાને તે ક્રિયા કરનારની આશપાશ ભેગાં થાય છે)." અે ઉપરથી આપણે જોઇશું કે અમસાસપંદ-યજતોની ક્રિયા તેના ચોક્કસજ વખતે કરવી જોઇએ, નહીં તો ફાયદાને બદલે ગેરફાયદા થાય છે. અને કે આપણને કોઅે વખતે તેઓની આરાધના કરવી અે તકદી નથી મળતું પણ આપણે ચોક્કસ કારણોથી શોધી કાઢવાને શક્તિવાન થઇ શકીઅે. પેહેલું કારણ આપણું કોઇ ભણવાનું શરૂ કરીઅે તેની અગાઉ આપ ભણતી વખતે જે વખત હોય તેની "ગેહ" પેહેલુ જોઇએ છીઅે અે ગેહોમાં તેના વખત પ્રમાણે ચો યજતોને આરાધેલા છે. જેમ કે હાવન ગેહેમાં મે અને રામયજદને અને અે પ્રમાણે બીજા યજદોને.[૧] **બીજું કારણ** જે દહાડે જે રોજ હોય તે રોજનો જે યજ હોય તેની તે રોજ બંદગી કરવી, અથવા જો તે રોજ બંદગી ન હોય તો જે રોજના તેના હમકાર હોય દરેક તે યજતને લગતા બીજા યજતો જેમ કે હોરમજદ લગતા દરેક-૫-આદર દરેક-૫-મેહેર દરેક-૫-દીન પ્રમાણે બીજા રોજને લગતા યજદોની બંદગી કરવી. **ત્રીજું કારણ** દરેક વસ્તના તરજુમાં પરથી માલુમ છે કે તે યજત રાતને માટે આરાધવાને વધારે સારો દિવસને માટે. જેમ કે ઉપર લખ્યું તેમ આવાં અ સર દિવસને માટે તેમજ તેસ્તર તીર યજતની આરા રાતના ઠીક પડે છે કેમ કે અે વસ્તના ૧૩ માં ફકર આવે છે કે તે (તીર યજત) પેહેલી દશ રાત[૩] શરી આકાર લે છે અને (માણસને મદદ કરવા જાય છે અને મરદની શીકલમાં જાય છે. તેજ પ્રમાણે જાય બીજી પીશ રાતોને માટે શરીરનો આકાર લઇને ગો તથા ઘોડાની શીકલમાં જાય છે. તથા મોહોટી

† આપણા લોકોને અેહેવો વીચાર છે કે અદ્રિસુરની ક્રિયા અથવા બંદગી ઉસહેન ગેહેમાં નહિ થઈ શકે; પરંતુ નવાજે (ફકરો ૧૬ મો. ફકરો ૬૧ મો.) અને બંદગી ઉસહેન ગેહેમાં કરી છે (અને તેની મુનાસ બર આવી તે ઉપરથી જણાને છે કે ઉસહેન ગેહેમાં અદ્રીસુરની બંદગી થઈ શકે. (અેરવદ-તે. દા. અકલેઝેરીઆ).

(૧) અે માટે વધુ દરેક ગેહેના પેહેલા તથા બીજા ફકરા જુઅો. તથા મહોટી હાવન વસ્તમાં જ્યાં રાશ્ન ત્રણ ફકરા પછી જે ગેહ બોલીઅે છે તથા છેલે બોલીઅે છીઅે તેજ પ્રમાણે શરીરના વસ્તમાં.

(૨) અેજ પ્રમાણે બીજા અમસાસપંદોને લગતા યજદોનું ધ્યાન માટે જુઅો અેરવદ. ઇ. અે. કાંગાની અે અવસ્તા આવૃતી ત્રીજી-પાનું ૧૪૫ મું.

(૩) અેજ પ્રમાણે અેહેરામ વસ્તમાં પણ અેહેરામ યજદ માણસની મદદને માટે દશ શીકલો ધારણ કરે છે. અેહેરામવસ્ત પેહેલા ૧૦ ફકરા તથા અેને મળતું સાહનામામાં જ્યાં ફિરેશ્તો અરદેસર આબેરાનની બાબમાં જણાવે છે.

રત્ત (કરદો સાતમો) જે રાતનો ઉગાયો વગર એટલે રાખી રાત બજુન પછીથી આપણી સંભાળે છે. આપે ણે કારણો સાથે દીધાથી તથા બીજા એનાં કેવી અંત ાં કારણોથી આપણે અમસાસપરેા તથા યજ્ઞતોની આ ધનાના દિવસ તથા વખત નકી કરી રાખીએ. અને ારે એજ પ્રમાણે આપણે આપણી આપનને કેદવાતા ન્નુ યજ્ઞતને માટે પંચુ નકી થઇ શકે. (૧) રસ્તુને ોહેન ગેહેમાં એના હમશરીકા સાથે વાંદ કરે છે જેમ "આશિસ (અને) પવીત્રતા વખત ઉશહેન જે વખને ાદ ચાદવાનું તથા ઘરખણીનાં અધિકારને લગતું (કામ રે છે) તે વખતમાં (દાદાર હોરમજ્દને) ખુશાલી કર- ને માટે પાક, અશોઇવાસ્ત, કૃતિવંદ તથા દુખાની વૃદ્દિ માર શરોશ યજ્ઞદની સડથી સાચા રસ્તે યજ્ઞદની તથા ાની વૃદ્દિ કરનાર અને દુખાની આબાદી કરનાર આ ાદ (યજદ) એ બધાઓની આરાધના કરવાને વીગેરે .....પછી "દાદેસ્તાને દીની" ના ૩૦ માં બાબના ાસમાંથી એવું માલમ પડે છે જે માણસના મરણ ી ત્રીજી રાતે એટલે બેયા દહાડાના બામદાદે જે ક્રિયા ામાં આવે છે અને તેની અંદર ગ્રંથ યજ્ઞદોને તેની ાધના દશન યજ્ઞતથી કરવામાં આવે છે તેની અંદર એક દશનની ક્રિયા રસ્તન તથા આસ્તાદનું માટે કરવામાં આવે છે તે એટલા માટે કે બામદાદની રોશની અને ઉશ- હેન ગેહેનું મલે છે. કારણ કે આશતાદ યજ્ત કે જે બામદાદની વખતે (ઉશહેન ગેહેમાં) કૃતેહેનો પાદશાહ છે. (Ruler of glory) અને માણસનો ગ્રાંણ તેના મરણ પછી બેયા દહાડાની બામદાદે (ઉશહેન ગેહેમાં) પોતાની હીસાબ આપે છે તેને. (આસતાદને-એટલા તેના ભોગવા રસ્તનને પણ) ખુશ કરવાને એ ક્રિયા તેનો અરપણ કરે છે. એ ઉપરથી આપણે જોઇશું કે દરેક અમસાસપરેા યજ્તની ક્રિયા તેના ચોક્કસ વખતેજ કરવી જોઇએ કે જેથી તેના પુરતા ફાયદા હાંસલ થાય. જેમ કે એક બીજો હાજરો લઇએ હમેસાં આપણે આપણી નજરે જોઇએ છીએ તે લઇએ. ખુરશેદ-મેહેરની નીઆએસ તથા યસ્નો આપણે સવારથી સાંજ સુધીમાંજ કરીએ છીએ કારણ કે મુરજના ઉગવાથી બધાજ ચીજો જેવી કે અંધકાર વગેરે દુરા થાય છે અને બીજી ચીજોને રાહીજાગી પ્રગાસને સબળ થાય છે. ત્યારે આપણે જોઇશું કે રસ્તુ યસ્ત ઉશહેન ગેહેમાં કરવી જોઇએ અને તે મુખ્ય કરીને મુરશદ્દ (અમેરેતાત) રસ્તુ આસતાદ અને જમીઆદારોને ભણવી જોઇએ.

(અધુરૂ.)

(૧) જીઓ ખુરશેદ નિઆએશ. પ્રકાશ ૧૧ થી ૧૫

વિષે વાંચે
ઉપર અભ-

ક મી. કેખશરૂ કાબરાજી પારસી કોમને આ મુજબ લીમેન્ટ આપી હતી." "દિ-દુસ્તાનમાં પેથી આગળ ા કોમ પારસીજ઼ીજ઼ છે, પણ આગળ વધતી કોમ ે જે કાયુનો ધરાવા જોઇએ તે કાયુનોની આપણી ા ગેરહાજરી માલમ પડે છે; આ સભાને મારી અરજ ે કોઇપણ મુંઝવણ ભર્યા સવાલ આવી પડે તે વખતે ોગ્રસ્તે, વિચાર કરજો, અને પછી આગળ ો, આજનો પારસી સંસાર એક "બેલુકેડ્રા" સમાન મને લાગે છે, ભી. મા. માદન.

વાળું પડે છે. જાંબુડો રંગ માણસને ઉદાસ બનાવે છે, રસ્તાના બત્તીખાનામાં 'વેનટીલેશન' ના કાચમાંથી જાંબુડી રોશની પડતી હતી જેથી ત્યાં રહેનાર કેદીઓ સુસ્ત અને ઉદાસ બની જતા, જો તેઓને બીજા ઓરડાઓમાં બદલવામાં આવતા તો ફરી તેઓ ચપળ બનતા. દરછ- ઓની આ સાધારણ કરવાદ છે કે લાલ રંગનાં કપડાં ઉપર દામ કરવાથી તેઓને માથાનો સખત દુખારો અને ઉલટી થાય છે. તેમજ એ રંગ ગાનતંતુની બીમારી લાવે છે.

ભી. મા. માદન.

બહેસ્તના બાગનો દરવાજો કેમ ખોલશો?

ગુમ જ્ઞાનીનું એક જાણવાલાયક સ્વપ્નું.

લખનાર—મીં બેહમન શેરાબજી જહાં. બનાજી.

એક ગુમ જ્ઞાની એક દિવસે પોતાના ગણેતા મુજબની અખ્ય રાતની પ્રખ્યરની ભક્તિ કરી તમામ મનુષ્ય જાત ઉપર શાંતી અને મીનોધ્ય રક્ષાના પ્રવાહ પોતાની ઉમદા ભક્તિ વડે મોકલ્યા અને પોતાના બીછાના ઉપર જઈ નિદ્રાવશ થઈ ગયો અને એક જાણવાલાયક સુંદર સ્વપ્નું જોયું જે નીચે પ્રમાણે રજુ કરવામાં આવે છે.—

"મને પોતાને એક મહોટા પહાડ ઉપર ચઢતાં મેં જોયો. ચઢતાં ચઢતાં થાકીને સુસ્ત થઈ ગયો છું. આખરે પહાડને મથાળે આવી પુગ્યો છું અને આરામની જગા મેળવવાને માટે આજીતરફ નજર ફેંકું છું તો મારી નજરે એક મહોટો દરવાજો માલમ પડ્યો અને તેને મથાળે એમ લખેલું જણાયું કે "આ દરવાજે બેહસ્તના બાગમાં દાખલ થવાનો છે. આ દરવાજે એક હજાર તાળાંઓથી બંધ કરવામાં આવ્યો હતો, અને એ વતરીગે વચમાં એક મોહું તાળું હતું. સર્વ તાળાંઓ ખોલી શકાય તેવાં હતાં, પણ પેલું સર્વથી મહોટું તાળું ખોલ્યા વગર કોઈથી અંદર દાખલ થઈ શકાય તેમ નહોતું. આ મોટાં તાળાની દશા હજાર કળો હતી"

આવી રીતે આ બેહસ્તના બાગના દરવાજાને બંધ કરેલો જોઇ હું તદન નીરાશ થઈ ગયો. અને એ દરવાજે કેમ ખોલી શકાય અને મને ક્યારે રાહત મળશે એવા વિચારોથી આ દરવાજે નીહાળતો હતો.

બેહસ્તના બાગના દરવાજા ઉપરના લેખો.

એ દરવાજા ઉપર આ પ્રમાણેનો લેખ નજર પડ્યો. "માણુસ પોતાની મરજીનું બળ (Will-force) વાપરતું નથી તેજ નીરાબળ નીવડે છે." તુરત આ લેખ ગુમ થઈ ગયો અને તેની જગા ઉપર "કોશેષ કર" એવા શબ્દો નજરે પડ્યા. આ શબ્દો વાંચતાંજ મારી નીરાશી દુર થઈ અને ખુબ ઉંડાણથી વિચાર કરવા માંડ્યું કે દરવાજે કેમ ખુલી શકે. એકદમ વિચાર આવ્યો કે બેહસ્ત દરવાજે તો સદગુણથી ખોલી શકાય, આવા વિચાર વમળમાં મેં દરવાજા તરફ નીગાહ કરીતો આ પ્રમાણે લેખ નજર પડ્યો. "બોલ તારું બોલેલું સાંભળવા આવશે! બોલ, માણુસ જાતના ભલાંને માટે અને તું આત્માની મુક્તિને માટે તેં શું શું કર્યું છે. હવે, જે શબ્દોમાં આ તાળાંઓ બોલવાની ચાવી સમાયલી હશે તે બોલો તું બોલશે ત્યારે આ દરવાજે બોલશે અને દાખલ થઈ શકશે."

આ લેખ હાવે હળવે હળવે ગુમ થઈ ગયો અને તે સોના જેવી ચળકતી અને સાફ માલમ પડી. હું દરવાજામાં દાખલ થવાનો મારો હક સાબિત કરવા માટે અવાજે મારા સદગુણ વિષે બોલવા લાગ્યો અને અવાજથી આજુબાજુની એકાંત જગા તીના પડઘાર ગાજી રહી

હું આ પ્રમાણે બોલ્યો," નાની વયથીજ હર તરેહ સંકટો વેઠી મોટો થયો છું કેટલીક મુસ્કેલીઓ છતા અભ્યાસ ચાલુને ચાલુ આગળ વધીયો ગયો અને લાયક લોકોને આપતો ગયો, ઉમદા હેતુથી પ્રેરિત છ ગુજરતો રહ્યો અને છોકરા તરફથી માનઅકરામ કીર્તી મેળવતો ગયો. જેમ જેમ કીર્તી મેળવતા ગ તેમ તેમ મારા ઓળખના અદેખાં અને બદ માણસો નીંદા કરવા લાગ્યા, મારી કીર્તીને કલંક લગાડવા લા મારી સાથે ક્રમશઃ ચલાવા લાગ્યા, અને મને તોડી સર્વે છોકરા પોતે કીર્તી મેળવવાની કોશેષ કરવા લ મેં મારી ખુદ જોઇ કે આ દુન્યવી કીર્તી તકલીફ મનને બેચેન કરનારી છે, છ દહીની જોનને જુબાવી

અને મરણ પછી પણ અશાંતી કરનારી છે. પણ ઉદ્યોગથી અને સદ્‌ગુણથી જ્યાં પણ જતો ત્યાં ા છાપ લોકો ઉપર બેસાડતો અને સર્વને ઉપયોગી પડતો, માને મારામાં ઉપયોગીપણું પ્રગટ થવા માંડ્યું. બોલ્યા પછી મેં પૂર્ણ આશા રાખી હતી કે દરવાજો શે; પણ મારી મોટી અજ્ઞાનતા અને નીરાશા વચ્ચે કે દરવાજો જરા પણ હલ્યો નહીં પણ મારો "ઉપયોગીપણું" ના અવાજનો પડઘો ચોતરફથી રહ્યો.

વળી પાછો "કોરોપ કર" નો લેખ દરવાજા ઉપર ી નીકળ્યો. મેં મારા બીજા સદ્‌ગુણો યાદ કરી બોલવા માંડ્યું.

પારકી સ્ત્રીઓને મા બહેન તરીકે ચાહી છે અને આપ્યું છે, કોઇપણ સ્ત્રી સાથે બદવહેવાર રાખ્યો નથી પવિત્ર જીંદગી ગુજારી છે. વળી "પવિત્ર જીંદગી" ના બોલોના પડ્યા આળુબાજુની જગામાં ગાજી રહ્યા, દરવાજાના ચોકાંક તાળા ખુલી ગયાં.

થોડીક આશા આવ્યાથી વળી મારા બીજા સદ્‌ગુણો કરી બોલવા માંડ્યું.

ધર્મનું ઘેલું કરમાન મનની સ્વચ્છતા રાખવાનું વિનેના જ્ઞાનનો લોકોમાં ફેલાવો કરીને, કોમમાંથી રી, બીમારી અને બદી દુર કરવાની દરેક કોશેશ , તુંડાઇ, મગરૂરી અને રીતભાત વગરના માણસોને વર્તણુક બસાવવા કોશેરી છે. આવી કોશેશ કરતાં ા બદ જીંદગી ગુજરનાર માણસો મારા દુશ્મન થયાં, મારી સામે કાવાદાવા કરવા લાગ્યા, લોકોમાં મારી મશ્કરી ઠામ કરાવી, સંસારમાં કંકાસ અને ભંગાણ પડાવ્યું. બદ જીંદગી ગુજરનાર માણસોએ તરેહવાર રીતે મને દુઃખ દીધું, મેં તેઓને પાછું દુઃખ દીધું નહી પણ તેઓના કાવાદાવામાં નહી ફસ્યો તેથી તેઓથી દુર રહ્યો, લહારથી તેઓ તરફ પ્રેમકાર દેખાડવા લાગ્યો, આંતરમાં તેઓ તરફ દયા દેખાડવા લાગ્યો અને તેઓને બોદા સારા માર્ગ દેખાડે તે માટે બંદગી કરતો હતો અને તેઓએ મને જે દુઃખ દીધું તે માટે તેઓને મેં "માફી બક્ષી" આમ બોલતાંજ ઘણાક તાળા બોલી ગયાં અને "માફી"ના બોલના અવાજના પડઘાથી તે જગા ગાજી રહી.

આથી મને ઉતેજન મલવાથી મેં વળી બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું.

"ચાલતા હાલતાં કામ કરતાં દરરોજ ખુદાને યાદ કરું છું. ખુદાની ભક્તિમાં પ્રવૃત્તદનો વખત પસાર કરું છું. ભક્તિનું બળ એવું તો વધવા માંડ્યું છે કે તમામ ચીજમાં ખુદાજ નજરે પડે છે. તેનીજ ખુબસુરતી જણાય છે તેથીજ તમામ ચીજ, અને સર્વ માણસ ખલ્ક તેઓ તેઓ ઉપર ભક્તિનો પ્રેમ ઉભરી નીકળે છે અને સર્વને આનંદ અને સુખ આપવામાંજ મને સુખ અને આનંદ મલે છે. દુઃખીના દુઃખનું તારણ કરવા, ભુખ્યાને અનાજ આપવા, દલગીરને આનંદ આપવા, શોકાતુરને દીલાસો દેવામાંજ મારૂં સુખ અને ધર્મની સેવા માનું છું."

આ બોલોના પડઘાથી સર્વ જગા ગાજી રહી, સર્વ તાળા ખુલી ગયા અને બેહરતનો દરવાજો ખુલ્લો થઇ ગયો અને હું ખુશાલીમાં લીન થઇ ગયો. (અધુરું)

અક્કાડો બાળ્યો.

હવે હું કદી પરણવાનો નથી" બાનુએ તેની ુ ના પાડવાથી હોમીએ કહ્યું.

અમ પેસાં નાં કહારો!" બાનુ બોલી, "વળી ાંય નહી!"

તારા જેવી સામરી મને નાપસંદ કરો તો બીજુ મને પસંદ કરવાનું છે?

ુ બોલી તે ત્યાંથી ઉભી પુગડીએ નહોતી.

(ચોલન.)

ફ્રેશનની પુછ.

"આજનું પેપર વાંચ્યું કે જમશેદજી" મીસીસે કહ્યું, "આજે રસતાપરથી એક બાઇ જતીતી તેને મું પહેરમું છે તે જોવા સારૂ એક બાઇ બારીમાંથી ડોકાઇને જોવા જતાં રસતાપર પડી ગઇ."

"નશરજર છે," જમશેદે જવાબ વાળ્યો, "આજ કાલ બાઇરાઓ ફેશનની પુઠે પુંછેજ પડતરાયછની."

(ચોલન.)

રમુજ સંગ્રહ.

ડાહ્યો ડોહરો દીકરો.

બમનજી બહેનાની બરણી પધેડીની સવારમાં પોતાના મીસીસ અને ૭ વરસના બુચાણ્ડને લઇને ત્રામવેમાં બેસી ચોમાસીલાવ આતરાપેઢેરામ જતા હતા. ત્રામવે ઘણીજ ચીકાર હતી અને વચમાં પણ ઘોક ઉભું રહયુ હતું. એક સ્ટેન્ડ પર એક મધ્યમ વયની પુરોપ્યન બાઈ ત્રામવેમાં બેસવા ચઢી પણ જગા ન હોવાથી તે બાઇ વચ્ચે ચક્ષચરા દરવરીમાં ઉભી રહી. કંડકતરે તેબુને ઉતરવા કહયું પણ તેબુ ઉતરી નહિ અને પાચેક મીનીટ ત્રામવે પેસેનજરોના બબરાટ વચ્ચે ખોટી થઇ એવામાં એકાએક મી૦ બમનજી બહેનાની બરણીના બુચાણ્ડ બધા સમજે તેમ તીણા અવાજે બોબી ઉઠયો. "પપા, તમોએ મને તે દહાડે કહેલું ની કે કોઇ મોટું માણસ ઉભું રહે તો આપરે ઉઠીને જગા આપેલ?"

"હાસ્તો દીકરા! લાખ રૂપાની વાત છે. કેવો મારો ડાહ્યો દીકરો!" મી૦ બમનજી મુછ પર હાથ દેતા દીકરાને પસવારતા બોલ્યા ને બમાણ્ડની દીકરાની દુરબારી જોઇ ઘોડા જોર તેમ હસવા લાગ્યાં.

"હું તે પપાણ્ડ, આય બજારી મડમ ઉભી સ્ટીણ્ડ હું તમારા બોલા પરથી ઉઠી જાઉ ને મારી જગાએ એને બેસવા કહું? સાં લાગશે કેમ બમાણ્ડ?"

પેસેનજરોમાં હસવાનો અવાજ, મી૦ બમનજી બહેનાની બરણીના મીત્સ ગેબ ને બમાણ્ડનો સ્વભાવ પર ખેલાઇ. કેમ પાંચક! કેવો ડાહ્યો ડોહરો દીકરો?"

બરજોર ર. ચીનાઇ.

લીસ્ટ લાંબું હોવું જોઇએ.

"ચાલ હોભી, એમ આવ મને તારા માગનારાઓનાં નામ અને તેઓ તારી પર કેટ કેટલી રકમ માંગે તેનું એક લીસ્ટ લખાવ."

"એક મીનીટ સબર કરજો હું કાકાણ્ડ" હોભીએ કહયું "મને તમારા ખરખાસા સહી બરના દેજો!"

(સોબત)

"બોરશેદબાઇ બા."

બરીબ બચારી બોરશેદબાઇ બાં.! બચારીએ તેમ બે પ્રાણભરો શીબી ને પછી બણે એમજ સમ લાગી કે મારાં જેવું ધ્રેજી જ્ઞાન ધરાવનારાં કોઇજ બસ જરા જરામાં પોતાના માપ થાયે, બપાસ થાયે, મ થાયે, બપક થરના રામા થાયે યાતો દુધવાળા યા ધંડા થાયે બસ ધ્રેજીબાંજ કે! એક દહાડે પધેડીનું સીતારવા દરજીને બોલાવ્યો. ને અરધું ધ્રેજી ને બા ગુજરાતીમાં તેની થાયેબી કે કેવા લાગી ને છેવટે બા બાઇ બાંને સીવાઇ બારી પડી.

"પણ મારો જુનો તેબર તો રૂપીસ બી હોતો ને તું ૪ રૂ) સીવાઇ સાની માગિય? સ્પીક!"

"બાઇ માઁ! કામ જોવ ને તેનું કામ જોવ" મુબમાં બાબનું સુરધાનું ધ્રેજી સમજતો હસતાં બો,

"નોનસન્સ! બધી કામ શું જોવું? તો પેલા કરતાં "you are dearer to me." વાચક! વાઇબનો શું તરજુમો થયો!

મીસીસ બલા બરજોર ચીના.

કુનેહબાજ.

ઝરાબ એક દુકાનદારને ત્યાં ગયો.

"તમે મને માલ મોકલી આપ્યો, પણ હજુર પૈસા લેવા કેમ નથી આવ્યા?" તેણે પુછયું.

"ઓહ, એક મરડથ આદમી પાસે હું કદી માગતો નથી."

"નહીં નહી? તાહરે એક માણસ ને પૈસા નહી તો તમારો ટટ્ટુ કેમ ચાલે?"

"થોડો વખત હું થોભી જઉછ. પછી જ્યારે પૈસા આપરી મેળે પૈસા તોલતો નથી તાહરે હું અનુમાનપર આધિ છે એ મરડથ નથી, અને તેથી પાસેથી પૈસા ઊધરાવું છે."

(સોબ-

ત્રીજાની યુકતી."

પેશી—પીતાં હું કાકાની પાવરતે જાઉંછ ને તેથી
ગજવામાં બે રૂમાલ મુકજે. સમજ્યું કે?

પીતાં—બે રૂમાલ? મરે બે રૂમાલનું શું કામ?

પેશી—તે એની ડીઅર; વાત એમ છે કે મારા
એ મને કહેલું કે તેવણ પોતાના વીલમાં મારે નામે
૧૦,૦૦૦ લખશે ને તેથી ડીઅર કાકીએને ને બધાંને
વા મને ઘણું આશુંઓ પારવા પડશે ને તેથીજ બે
ં—

પેશી—પણ બાપું, સમજો કે તમારે નામે કંઈ નથી
તું તો?

પીતાં—તો તો ડીઅર, બેને બદલે ત્રણ રૂમાલો
તેં સારી યાદ આપીન્હે.

બરજોર. ૨. ચીનાઇ.

રીઝવર્ડ.

રામ એક દહાડો પુને જવા ત્રેનમાં બેઠો, તેણે
આગલની જગ્યા લીધી હતી. થોડીક મીનીટ પછી
ીને પારસી ત્યાં આવી લાગ્યો.

મી• આપ જગ્યા તો મેં લીધેલી હતી" તેણે
ને કહ્યું "બરોબર?" એરામ જવાબમાં બકવાં
બોલ્યો.

હા પેલાએ કહ્યું, "ને મેં વળી સીટપર ન્યુસપેપરથી
!"

રામ ઉઠ્યો અને બેઠક પરથી ન્યુસપેપર કહાડ્યું.
કાકા આપ તો ગેઇ કાલનું ન્યુસપેપર છે," તેણે
ી તારીખ જોતાં કહ્યું, તમે શું આપ ગેઇ કાલની
રીઝવર્ડ ફીલ્ડી શું?"

ાએ વધારે બોધક કરવાનું માંડી વાળી બીજી ગ્રમ
ી જગ્યા લીધી.

(સોસન.)

કઇ જાતનો આદમી ?

એ કેવો આદમી છે વા?"

ી આકરા, તે આપણે એની પસંદગી સારૂ બે
ર ઘરે તો એક તે રજાઓમાં ફેરવી દેય છે ને બીજા
ીને ફેંકવા માટે છે.

(સોસન.)

હોજર-જવાબ.

શોલી—સાહેબ મારા પપાએ પુછાવ્યું છે તમારૂં
નામ શું?

મહેતાજી—અરધા મારૂં નામ બી હજુર તુંને માલમ
નથી? મારૂં નામ પાનાચંદ! ગધેડા!

શોલી—વાહ સાહેબ.

મહેતાજી—શું મારૂં નામ? બોલની જોઉં?

શોલી—તમારૂં નામ પુલચંદ ગધેડા. જોયઉંને મહે-
તાજીનો ચહેરો.

બરજોર. ૨. ચીનાઇ.

CHAT.

કુંવર કસરેવજને સારાં ગામની અનવાર હતી! રોકની
નીંદ કરવામાં તેણી નંબર વન હતી, પરોઢી આગળ
રોજની કોઇની ને કોઇની નીંદ કરવાની હમેશની તેણીની
આદત હતી.

એક દીવસ કુંવર હાથમાં કંઈ સીવવાનું લઇને પોતાની
પડોસણને તાંહ ગઇ.

"મરે તમુંને ખબર કે દીનામાયં, પેલું નાંકેનું વેર
ખાલી ઉતુંની તેમાં તો આજે ભારત આયું જો!"

"હા હું જાણું છું," દીનામાયે કુંકેથી કહ્યમયું.

"મરે તમે એ રોકનો સામાન જોયો કે?

"નહી, મેં કંઈ ધ્યાન આપયું નથી.

"એ ગારાં ભરેલાં ઉતારે સામાન તો એવો કે હું તો
તેના સો રૂપીયાથી નહીં આપું. કંઈ બરતીને બામટાં
તો એવાં એબશ બેબરાં જોયા કે જોવા નહી ગમે તેવી
સીયોને ગારામાં ભરેલાં!-ને છોકરાંઓ! તોબાહ કેહશે
બોલેઇ, પણ મરે એવાં ડરી કે જોઇને મુગ લાગે,
મારાં છોકરાંઓને તો એ રોકની સાથે બેજાવાથી નહીં
દેઉં! ને બોય! જીદ્દાં પીદ્દાં જેવી સારી ને તેવુંજ
બદધ્યાન. આપને મોને કોણ જાણે પીધયું હોશે? મરે
એ કોણ હોશે. તમે ઓળખોઇ?"

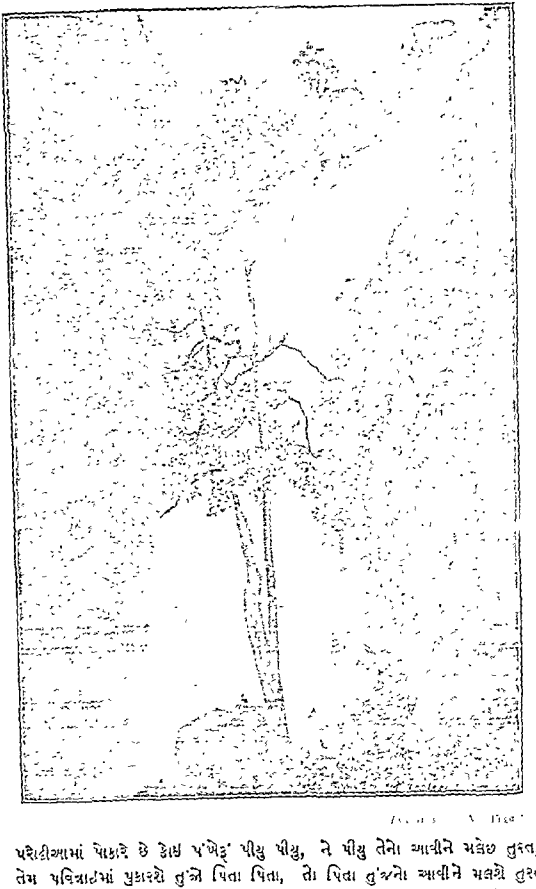
"હા ઘણાં સારી રીતે!"

"કે? કોણ છે?"

"મારા એન બંધેલી!

કુંવરે ત્યાંથી ચાલતીજ પકડી.

(સોસન).

પરોક્ષીઆમાં પોકારે છે કોણ પંખેરૂં પીયુ પીયુ, ને પીયુ તેનો આવીને મલેછ તુરત, તેમ પવિત્રાત્મા પુકારશે તુંજો પિતા પિતા, તો પિતા તુંજનો આવીને મલશે તુરત, ને પુછશે કે શું કામ છે બેટા મ્હારા, ને ઉત્તર તું દેજેકે દર્શન કરવાં છે મ્હારાં. ખુરશેદ.

પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, કુબર્ટ.

ટ્રીઝ ઓડ્રેસેલનરી, પી સાઇટ ઑનરેબલ,
ફ્રીમન ફ્રેમિન થૉમસ બૅરન
વીલીંગડન.
મુંબઈનાં નામદાર ગવર્નર.

આર્યાવર્તના વીર રત્નો.

[૧૫].

હીઝ એક્સેલન્સી, ધી રાઈટ ઑનરેબલ

ફ્રીમેન ફ્રીમેન-થૉમસ્સ, બેરન વીલીંગડન.

જી. સી. એમ. જી; પી. સી;

લખનારઃ—જે. એલ. ટી. બારભાયા.

Experience is the best teacher.
Only the school fees are heavy.

મહાન નિશાળ તે અનુભવશાળા મનાય,
જેનો ખરો પરિચય ભાગ્યેજ મેળવાય.

અંગ્રેજી રીત ભાત અને ચારિત્રોનાં પુસ્તકો વાંચતા કોઈને પણ તાજાતોજ જણાઇ આવશે કે વિનાયત તરફ મનુષ્યનાં સારાં ખાનદાન અને સારાં સગપણ તરફ પણ માનવીય દૃષ્ટિએ જોવામાં આવેછે, કે જેટલું માત પૈસાને અપાતું નથી. મનુષ્યનાં સારાં આચરણ અને ગુણો અને ખાનદાન એની પછી એટલી બધી તો ઉત્તમ લેખવામાં આવે છે કે તેના ઉપરથી નિચેની બે કહેવતો ખાસ નિકળી છેઃ—

A man is known by the company he keeps=સંગત ઉપરથી મનુષ્ય ગુણ જણાય.

A man is influenced by the Society he possesses=સંબન્ધને લઇને આગળ પગ મુકાય.

આજે અત્રે હું આપણી ઉપર સરદારી ભોગવતા મુંબઇ ઈલાકાના હાકેમના જીવનની રૂપરેખા આલેખું છું; જેના જીવન ઉપરથી જણાઇ આવશે કે એક વખત મહેનત પુર્વક ટેકા પછી, મનુષ્ય પોતાના ગુણ અને નશીબને અંગે કેટલો આગળ વધી શકે છે.

ઇંગ્લન્ડના એક અંગ્રેજ રહીશ મી૰ ફ્રેડરીક ફ્રીમેન-થૉમસ કે જે હેમ્પશાયરના પહેલા બાઈકાઉન્ટની પુત્રી મેબલને પરણ્યો હતો. ઉભય દંપતિને પેટે એક પુત્રનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૬૧ ના સપ્ટેમ્બરની તા. ૧૨ મી એ થયો હતો, જેનું બચપણનું નામ ફ્રીમેન રાખવામાં આવ્યું હતું.

વ્યાપારી વિષય પુસ્તું જ્ઞાન મેળવ્યા બાદ, નિશાળની જીંદગી દરમ્યાન મી૰ ફ્રીમેન ફ્રીમેન-થૉમસે ક્રિકેટના દુનિ. આર ખેલાડી રૂપે નામના મેળવી હતી અને ઇટન તેમજ કેમબ્રીજના ઇલેવન તરફથી કેપ્ટન નેમાયા હતા.

ઇ. સ. ૧૮૬૨ માં તેના લગ્ન બેરન બ્રાસીની પુત્રી ઑનરેબલ મેરી ગ્રેડેસ જોડે થયાં હતાં.

ઇ. સ. ૧૮૬૩ માં તેઓને પેટે પ્રથમ પુત્ર અવતર્યો કે જે ઑનર૰ મી. જ્હાર્ડ ફ્રેડરીક ફ્રીમેન-થૉમસ ભવિષ્યના બેરન વીલીંગડન છે.

ઇ. સ. ૧૮૯૫ માં લૅર્ડ આસી જ્યારે ઑરટ્રેલીઆમાં વિક્ટોરિઆ પ્રાંતે ગવર્નર નેમાયા ત્યારે તેણે પોતાના

(ભાઈ) મી. ફ્રીમેન-થૉમસને પોતાના ઑર્ડ-ડી-કેમ્પ નેમ્યા હતા.

ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં સરકારી નોકરીમાંથી ત્યાંથી એમની નેમણુંક ચીન્સેરી ખાતાંના જુનિઅર-લૉર્ડ તરીકે થઇ હતી, જે દરમ્યાન ઇ. સ. ૧૯૦૦ માં હેરટીસ તરફથી પ્રિવુંટાઇને તેઓ પાર્લ્યામેન્ટમાં બેઠક મેળવવા પામ્યા હતા. ત્યાર બાદ ઇ. સ. ૧૯૦૬ માં ઑગમીનના ભાગ તરફથી ને ઇ. સ. ૧૯૧૧ માં કેઇનૉસીસ તરફથી તેઓ ફરીથી પ્રિવુંટાઇ પાર્લ્યામેન્ટમાં આવ્યા હતા.

સસેક્સ ઇમપીરીઅલ યૉમેનરીના મેજર તે પછી તેઓ થયા હતા અને ત્યારબાદ સમ્રાટ રાજના લૉર્ડ-ઇન-વેટીંગ પદે આવ્યા હતા. ત્યારબાદ લૉર્ડ વિલીંગડનને ઐરન ગરે ચહલપહલવામાં આવ્યા હતા, અને તેઓની જ્ગીર ડિવડમાં રેટન ખાતે વિલીંગડન મધ્યે હોવાથી તેઓ રેટનના ઐરન લેખાય છે. રેટન ખાતેના ઐરન પદને પામ-નાર તેઓ પ્રથમજ છે. તેઓને એક બીજો પુત્ર પણ છે.

ઇ. સ. ૧૯૧૩ ના એપ્રીલ માસની તા. ૪ થીએ તેઓ મુંબઇના ગવર્નર રૂપે મુંબઇ શહેરના એપૉલ્લો બંદર આવી પહોંચ્યા, અને તા. ૫ મીએ તેઓએ હુકમ તરીકે પોતાની હકુમત ચલાવવા માંડી.

ત્યારબાદ આપણે જોયું છે કે તેઓએ કોઇ પણ જાતની ગડબડ કે ધાંધલ વિના કેવો કારભાર ચલાવ્યો છે. યુરોપમાં ચાલેલી લડાઇના પ્રારંભ કાળમાં જ્યારે અત્રેના વ્યાપારીઓએ રોજની બંધતી ચીજોના ભાવો વધારી મૂક્યાં, ત્યારે તેઓ પુનેથી અત્રે આવી આપણાં શહેરના પોલીસ કમીશનર મી. ઑવર્ડઝ જેડે આંડબજર, માડવીના લત્તા ઓમાં જઇ જન હિતનું નમુના લાયક કાર્ય તેઓએ કીધું હતું. અને તે બાદ આ શહેરના પ્રથમ શહેરી રૂપે સર પ્રીતમશાહ મેહતાએ તેને માટે લાગણી ભર્યા શબ્દો-વડ્રાદારી બતાવવા માટે ભરાએલી જાહેર સભામાં-જે ઓચર્યા છે, તે પછી વિશેષ લખવાનું કશું એ રહેતું નથી.

ચાલુ માસની ૧૨ મી તારીખથી ગેટલે લગભગ પચેતીના પ્રારંભથી નામદાર ઐરન વિલીંગડનને પચાસમું વર્ષ શરૂ થશે. અને આપણે ઇચ્છીએ છીએ કે તેઓને યશ, કિર્તિ અને આબાદી સાથે દીર્ઘ યુષ આપો!

નિર્ભય.

(ગજલ.)

ખંજરથી હું ડરતો નથી, ડરતો નથી હું તીરથી,
આપને શરણે જીગર થાસે નહિ તદબીરથી,
જુલ્મોનો વરસાદ વરસાવો કિંવા જખમી કરો,
જીન્દાનમાં નાખો અગર જકડો ભલે જંજીરથી,
છાના રહીને શું સતાવો આમ આ મજલુમને,
આવો કદમ ગરદન ધરું જલ્લા કરો સમશીરથી,
પ્યાલું ભરેલું પ્યારથી પીતાં કદી પરવા નથી,
હોયે હળાહળ ઝેરથી કે, હો ભલું શીરથી,
ચશ્મની મસ્તી ભૂંધી મહબુબ મળવા માટછે,
પુર નુર થાસે ચશ્મ આ મહબુબની તસ્વીરથી,
મહબુબની બસ એ જ મમાં "શયદા" તણું દિલ છે ખુશી,
આંસુ નહિ ટપકે કદી આ દીદ એ દિલગીરથી.

"શયદા."

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલફરેબ,
"ધર્મોન્માદ," "કુદરતનો ખેલ," "ખુબસુરતીનો ચેરાગ"
વિગેરેના કર્તા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

દેવીદ પોતાની મામીની રોઝેલીનથી છુટો તો પડયો પણ તેને કશું ચેન પડયું નહિ. તેને પોતાના મકાનમાં કશું ચેન પડયું નહિ. નહિ ચેત પડવા સાથે તેનો ચેહરો ઉતરી ગયો. તેણે પોતાનું મન બીજી તરફ રોકવાને ઘણીએ તજવીજ કરી, પણ ફોકટ! તેનું મન જે રોઝીમાં રોકાઇ ગયું હતું તે કેમે કરી બીજી ચીજમાં રોકાય શકયું નહિ. તેની નજર આગે, તેને લાગ્યું કે રોઝીની ભોળી ભાલી સુરત ભમ્યા કરતી હતી. તે મીઠી મુરતે તેનો એવો તો મજબુત પિછો પકડયો હતો કે તે ગમે તેટલી કોશીશ છતાં દુર કરી શકયો નહિ.

રોઝીની આજની ચાલથી તેને બહુજ લાગી આવ્યું હતું. તેણે રોઝીને આજના જેવી અકળાટ ગભરાટમાં કદી પણ જોઇ હતી નહિ. રોઝીનો આ ગભરાટ શાનો હતો તે તે સમજી શકયો નહિ. તેને લાગ્યું કે રોઝી કાંઇ એવો જોટ ફેરવતી હતી જે ખુદને કરવાને તે બીહીતી હતી. તેને લાગ્યું કે આ જોટ તેણીની આગવી ગરીબાઇ સાથે નિકટ સંબંધ ધરાવતો હતો, જોકે તેણીએ પોતાની ગમે તેટલી ગરીબાઇમાં તેણીએ કશું ખોટું કરવાનો તેને સદંતર પણ શક હતો નહિ. તે તેણીને પોતાના જનથી એટલો બધો તો ચહતો હતો કે તે રૂપચું દરી માટે સહેજ પણ બુરો ખ્યાલ લઇ જતાં તે કમકમતો હતો.

કોઇ વાર તેનાં મનમાં કાંઇક બુરો ખ્યાલ પોતાની મેળે ઉભો થયો પણ બીજીજ પળે તે તેને જડમુળથી કહાડી નાખતો હતો. રોઝીને છોડી આવ્યા પછી તેનાં છાપરમાં આરીજ દિસમનું યુદ્ધ જાગ્યું હતું જેનું પરિણામ રોઝીની કૃતેહમાં આવવા પામ્યું. રોઝીના ગભરાટને સાધારણ ગભરાટ સમજયો અને રોઝીની બેદી વર્તણુક નિર્દોષ માની લીધી. આ ખ્યાલ થતાંજ તેણે રોઝીથી દુર રહેવામાં સુખ જોયું. રોઝીને લગતમાં કૃતેહ પામે જેતાંજ તેનું હેવું રોઝાને મળવા તડપવા લાગ્યું. તે લાગ્યું કે તે રોઝી વગર જીવી શકવાનો હતો નહિ, જેથી તેણે આજેજ રોઝીનો જવાબ મેળવવાનો નિશ્ચય કર્યો તેણીના 'હા' યા 'ના' ઉપર તેની જીંદગીનાં સુખ દુઃખનો આધાર હતો.

તે ઉઠયો. તે તૈયાર થયો અને મોટરમાં સવાર તેણે ગ્રેન્જ' તરફ ચાલુ મુકયું, જ્યાં તેની મનની ચોરાદ પરથી હતી.

જ્યારે રોઝીનો પત્તો મલ્યો હતો નહિ ત્યારે બુ જોનનાં નાણાંનો અને ગ્રેન્જનો પાસબાન દેવીદ પોતે હતો તે વેળાએ તે અવારનવાર ગ્રેન્જની મોલાકાત લેતો હતો જેનો અર્થ હેસતર એલ બુદ્રાજ ઉઠાવતી હતી. દેવીદ ગ્રેન્જ તરફનાં ખેંચાણનું મુળ તે પોતાને સમજતી હતી તેણીએ તો એમજ માની લીધું હતું કે જવાન તાલેદ દેવીદ તેણીને ચાહતો હતો. હેસતર એલ પણ તે જવાન ચાહતી હતી, અને તે તેની ઉપરથી પોતાનો જન સદ કરવા માંગતી હતી. દેવીદ પણ તે જવાન ઔરત તર પણ ઘણીજ માયાથી વર્તતો હતો જેથી હેસતર એલન ખુશીનો પાર હતો નહિ. તે ઔરતથી હમાઇ હમા જવાનું હતું. તે વેળાએ બુડા જોનની તમામ દોલત પોત

જ હાથમાં આવવાનો ખુશ-સ્વપ્નો જોતી હતી. વળી બીજી પણ નાકેવંત હતો, જવાન હતો, ખુબસુરત હતો અને જેતાળુ હતો. તે વેળાએ હેસતર બેલને દુરનો પણ તપખો હતો નહિ કે જુદા જોનની દોલત તેણીના હાથમાંથી છિનવી લેવાને રોઝી એકાએક કુદી નિકળનાર હતી.

રોઝી પોતાના કાકાની દોલત છતી જવાને કુદી નિકળી તો નિકળી પણ હેસતર ઝોલે જોયું કે તેણીના ચર્મા આવવાથી દેવીદ તેણીની ઉપર આગળ કરતાં ઓછું ધ્યાન આપતો હતો, અને રોઝી ઉપર ધરપર થઇ ગયો તો. રોઝીના નહિ ધારેલી કુદી નિકળવાથી તે જવાન પણ ઉપર બેવરો કટકો પડયો હતો. એક તો તેણીના ચર્મથી જુદા જોનની દોલત ગઇ હતી અને બીજું તે જવાન દેવીદની તેણીએ મોહજાત ખોઇ હતી. આ યાદ આવતાં તે બાપે આસુંએ રોષ હતી પણ તેમાં તેણીએ પોતાની ભૂલ જોઈ હતી. રોવામાં તેણીએ ખોઇવા જેવું હતું તે ખોઇ લીધું પણ છુપાવને રોઝીનો ચારોમારો જોવામાં પોતાનું ભલું માની લીધું.

તેણીએ જે પળથી રોઝીનો ગભરાટ પેલા કંગાળ બાળકના સંબંધમાં જોઇ લીધો હતો અને જે પળથી તેણી અને પેલા બાળકની નજર એક થતાં 'મમી! મમી' નો પોકાર પેલાં બાળકનાં મોહમાંથી નિકળતો સાંભળ્યો હતો પળથી તેણીને રોઝી માટે મોટા શક થઇ ગયો હતો. તેણીને ખોવા શક થઇ ગયો હતો કે રોઝીએ પોતાને કુંવારી જાહેર કરી પોતાના કાકાના પીતથી ઉલટી રીતે તેણીના હાથમાંથી પાયેલી દોલત દબાવીદ્યુ બની છિનવી લીધી હતી જે બાળ બાળકે રોઝીને જોતાં 'મમી, મમી!" નો પોકાર કર્યો હતો તેજ તેણીનાં પેટનું ફરજંદ હતું યાને રોઝી એક બાળકની માતા હતી.

"પણ એની સાબેતી શી?" આ સવાલ તેણીના મનમાં હરપળ ટોળાયા કરતો હતો, અને આ ઔરત હવે જોઇને તેણીનાં ખરાં રૂપ-રંગમાં ઉઘાડી પાડવાને, દેવીદ પાસળ તેણીને નીચી પાડવાને અને તેણીને ગ્રેન્જમાંથી દુર કરી કહાડવાને જમીન અને આસમાન એક કરી રહી હતી.

જ્યારે દેવીદ પોતાનાં મકાનમાં બેસી રોઝીને મળનારો અને તેણીની પાસેથી 'હા' યા 'ના' નો જવાબ મેળવવાનો વિચાર કરતો હતો ત્યારે રોઝી પોતાના છુપા શત્રુ હેસતર બેલ સાથે વાતમાં રોકાયલી હતી.

રોઝી જ્યારે પણ હેસતર બેલ સાથે એકલી પડતી ત્યારે તે બેહદ અકળાટ ગભરાટમાં પડતી હતી અને આખે દિલે પાણી પાણી થઇ જતી હતી. જે ઔરતનો જુદા જોનની દોલત ઉપર ખરેખરો હક હતો તે દોલત ખોટી રીતે, અપ્રમાણિક રીતે બલકે ઠગાઇથી મેળવવા માટે તેણીનું દિલ સર્પની મિસાલ ડંખતું હતું. રોઝીની આ દિલચાલ હેસતરની આંખોથી છુપી રહી હતી નહિ. તે તુરત પામી ગઇ. તેણીની બાબના ચેનચાળા, આવભાવ, રીત-ભાત અને દરેક દરેક દિલચાલ એક કુંવારી સ્ત્રી કરતાં એક પરણેલી સ્ત્રીને વધુ મળતાં આવતાં હતાં.

"મીસ બેલ, તું હમણાં કયાં હતી?"

"બાનુ, હું, તબેલામાં હતી. આવતી કાલે મારા માનીતા ઘોડા ઉપર—હું ભુલી, કેમકે હવે હું એ ઘોડાને 'મારો' કહી શકતી નહિ. એ ઘોડો તમારા મરનાર કાકાએ સ્વારી માટે મને ભેટો હતો. મરનાર મારી સાથે અવાર-નવાર ઘોડા ઉપર સવારી કરતા હતા, અને અમો ફરતાં હતાં. મરનાર જોકે એ ઘોડાને 'મારો ઘોડો' કરી બોલાવતા હતા તોપણ તેઓએ મને કાંઇ એકદમ આપી દીધો હતો નહિ. અને કદાચ આપી પણ દીધો હોતે તો વરસ દહાડે સો માઉન્ડના ખરાજ ઉપર મારી સાથે એનો પણ હું ગુજારો કરી શકું એમ તો બનેજ નહિ. હું આટલી નાની આવક ઉપર મારી સાથે મારાં એ પ્યારાં જનવરને ભુખે મારવાનું પસંદ કરું નહી."

"ત્યારે મીસ બેલ, તને સવારી કરવાનું પસંદ છે?"

"હા, બાનુ, જ્યારે હું તમારા કાકાની નોકરીમાં આવી ત્યારે ઘોડા ઉપર સવારી કરતાં મને આવડતું હતું નહિ, પણ તમારા કાકાએજ મને સવારી કરતાં શીખવ્યું હતું. એ ઘોડો મારો માનીતો છે પણ એ મારાં માનીતાં જનવરથી છુટા પડતાં મને ઘણું લાગેછે."

આ પળે હેસતર બેલનો સાદ ગળગળી રહ્યો હતો. આ પળે તેણીએ એવો દેખાવ દાખ્યો કે જાણે ભોળી રોઝી તો એમજ સમજી કે મીસ બેલને પોતાના માનીતા ઘોડાથી છુટું પડતાં ઘણું લાગતું હતું, જ્યારે ખરી દાનત તો તેણીને ગ્રેન્જથી છુટું પડતાં ઘણું લાગતું હતું. અગરચે

તે 'ગ્રેન્જ'થી અને રોઝીથી છુટી પડી દુર જાય તો રોઝીને પુરેપુરો ભેદ મેળવવાની તક હાથથી જાય તેમ થતું અટકાવવાને તે પોતાને મળનારી દોલતમાંથી અરધી દોલત વરીક આપવાને તૈયાર થાય. ગ્રેન્જમાં રોઝી સાથે રહી તેણીનો ભેદ મેળવવામાં તો તેણીને દેવીદ એકવાર ફરીથી હાથ કરવાની ઉમેદ હતી.

મીસ બેલ એવો તો ગળગળતા સાદે બોલી હતી કે ભોળી રોઝીને ઘણું લાગી આવ્યું અને તે પહેલીજ વાર મીસ બેલના ચહેરાને ધારી ધારી જોઇ બોલીઃ—

"મીસ બેલ, ગ્રેન્જ છોડવાની એટલી ઉતાવળ કરવાની કશી જરૂર નથી. હું ગ્રેન્જ છોડી જવા કહેતીજ નથી. મીસ બેલ, ભલે તું અહિં તારી ખુશી પડે ત્યાં સુધી રહે. હું કાંઇ તને કાઢવી મુકવા માંગતી નથી. અગર જો તારાં કોઇ સગાંવહાલાં યા દોસ્ત આશનાવો હોય તો તું તેઓ પાસે જવા માંગતી હોય તો ભલે જા."

"બાનું, ખરૂં પુછો તો મારૂં કોઇ સગું વહાલું જેજ નહિ. હું જાઉં તો મને બીજી નોકરી શોધવા વગર—"

"ત્યારે તને એમ કરવાની જરૂરજ શું? અહિં તારે માટે કામ ઘણું છે. તું અહિંજ મારી આગળ કાં નહિ હર પડી રહેતી?"

હેસ્તર બેલ વિચારમાં પડી. દેખીતી રીતે તે વિચારમાં પડેલી લાગતી હતી, પણ ખરી રીતે તો તે મનમાં મજન થતી હતી કે હવેને રચતુંજ વેદે કરમાવ્યું હતું.

"પણ બાનુ, જે ઓરતને તમારા કાકા દોલત આપી જવા માંગતા હતા તે ઓરતને તમો તમારી નોકરીમાં રાખવા માંગતાં નહિ હશો. બાનુ, એ તો સારૂંજ થયું કે તમો પરણેલાં નથી, પણ કુંવારાંજ છો, નહિ તો તમારા મરનાર કાકાના એકાદ બે પળના ફાંટાને લીધે કુંજ તમારી હકની દોલતનો લુટારો બનતે ને તમો મને કાયથી અનેક દુવાથી વધારી દેતે. બાનુ, હું ઘણી ખુશી છું કે તમો પરણેલાં નથી પણ કુંવારાંજ છો અને તમો પેલી બેડીના બાતા નથી."

મીસ બેલનું આ બોલવું રોઝીને સાદુ અને ભોળું લાગતે કે ત્યારે તેણીનું અંતઃકરણ પાક હતે, દિલના ઉંડાથી બિલકુલ સાફ હતે. પણ રોઝીનું અંતઃકરણ ઉંધિયું હતું. જેવી તે મોત જેવી ઠીકી કુંચ પડી ગઇ. મીસ બેલની તિક્ષ્ણ આંખોમાંથી તેણીના ચેહેરા ઉપર ફેરફાર છુપો રહી શકયો નહિ.

રોઝી વધુ અને વધુ ફિકી પડી બોલી, "મ બેલ, તને મોટો ઇનસાફ થયોછ એમાં કશો શક નથી હું મારા કાકાની ખાનીજ હતી અને તેમની પસંદગી જવાન સાથે નહિ પરણવાની જીદ કરવા સિવાય મેં તેમ કશો ગુનોહ કર્યો હતો નહિ. પણ મારા કાકાએ તારા મન દોલત મેળવવાનો ખ્યાલ મુકી જઇ પછી વરસ દા માત્ર સો પાઉન્ડ ઉપર છોડી જવામાં મોટી ભુલ કરી એમ મારે કબુલ કરવું જોઇએ."

"હું મરનારને એ માટે સહેજ પણ દોષ દેતો નથી. મરનાર મારી તરફ સદા દયાળુ હતા, અને મને એ બેટીની તરેહ ચાહતા હતા."

"તે ગમે તે હોય, રોઝીએ હિમ્મતથી બોલવા ચાલુ રાખ્યું, "પણ મીસ બેલ, મેં મા દેવીની સહ લીધીછ તે તને સહેજથી વાંધો નહિ હોય તો હું મ કાકા તને દર વર્ષે સો પાઉન્ડ આપવાનું કરમાવી ગય તેમાં હું સો પાઉન્ડનો ઉમેરો કરવા માગું છું. હું ક કાયમી રીતે ઇનસાફ આપવા માગું છું."

એટલું બોલી રોઝી બારી આગળ ગઇ. હેસ્તર બે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો કેમકે તે આ પળે એટલી ખ તો ગુસ્સે થઇ ગઇ હતી કે રોઝી ગમે તેટલી ભોળી છ તેણીનો ગુસ્સો તરત પાખી ગઇ હોત. હેસ્તર રોઝી માગણીથી ગુસ્સે થઇ હતી નહિ. પહેલાં તો તેણીએ અ માગણીની આશા વરીક રાખી હતી નહિ. તે પોતે રોઝી જગોએ હતે તો દર સાલ સો પાઉન્ડથી ગમે તેવા સજ્ પણ છુટી પડવા માગતે નહિ. તેણીનો ગુસ્સો દેવીડ માટે હતો. દેવીડ જે પહેલાં હેસ્તર બેલ ઉપર બેહદ ધ્યાન આપ હતો, તેણે તેણીની કિમત માત્ર સો પાઉન્ડ્સજ આં હતી. આ ખ્યાલ થતાંજ તે બેહદ ગુસ્સે થઇ ગઇ, પ તેણીનો આ ગુસ્સો સારાં નસીબે રોઝી જોઇ યા જા શકી નહિ તે માટે તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. પ બીજીજ પળે હેસ્તર બેહદ ઉશ્કેરાયલી હમે રોઝી ત દાંતો કચકચાવી બોલી, "મારી પછી ખાત્રી થાયછ દેવીડ એ ઓરતને બેહદ મોહબતથી ચાહેછ. તે મારી રૂ ભાર પણ દરકાર કરતો નથી. જેમ કુતરા આગળ રોટ

રૂા નાંખી તેને શાંત પાડે તેમ તે સૌ પાઉન્ડનો એક ટુકડો
ખી પોતાની તરફની સારી ચાહતનો નીચ બદલો વાળવા
ગેછે પણ તેના કર્મોનાપણાનો બદલો 'નહિ હોઉં
-બસ મારે અદ્ધિજ અટકવું જોઇએ. દીવાલને પણ
ન હોયછ. તેને મારે માટે સહેજ પણ માન મોહબત
ા તો તે કદી પણ મને સૌ પાઉન્ડ આપવાની રોઝીને
ાહ આપતે નહિ. ઓ હું કેવું ધ્રુજુંછ, કે તે બંનેને
ાં પાડું, પણ કેમ, કેવી રીતે એ બંનેને છુટાં પાડું,
રા કીનાનો ધગધગતો અંગાર કેમ બાહેર પાડું?"

એકજ ચીજ માટે તેણીને સંતોષ ઉપજ્યો હતો તે
હતો કે રોઝી તેણીને 'ગ્રેન્જ' માંથી બાહેર કાઢવા
ગતી નથી.

આ પછે રોઝી પોતાની બેઠક ઉપર મીસ બેલ
ણ આવી બેઠી.

"કેમ, મીસ બેલ, મારી માગણી માટે શું ધાર્યું?
ધારૂંછ કે:-

"આતું, તમારી માગણી માટે હું ઉપકાર માનુંછ,
તું તમારા ભલા કાકા મારે માટે જે રકમ નકી કરી
ાછે," તે ઉપરાંતની મારે આશા રાખવી એ હું એક
ય સમજુંછ."

"પણ તું ભુલેછ મીસ બેલ કે મારા કાકા પોતાની
ામ મિલકત તને લગભગ સોંપી ગયાછ. અને હું જો
લેવી હતે તો મારા કાકાની તમામ દોલત તારીજ થતે,
ટલે તેમની દોલતમાંથી સૌ પાઉન્ડ વધુ કમુલ કરવામાં
મરનારના કહેને શાંતી બક્ષી શકશે."

"પણ હા, પણ તમો કાંઇ ધરજેવાં નથી. તમો
રે માટે, બાતુ, એટલી બધી કાળજી ના રાખો; જાણે
ારા કાકાએ મારી સાથે ઘણા ધાતકી ચાલ ચલાવી હોય
ેમ તમેા ધારોછ. તમો બાતુ જે આંખે જોવોછ તે આંખોએ
જોતી નથી."

"એ તારી લાપડી છે મીસ બેલ."

અને મીસ બેલ સૌ પાઉન્ડ વધારે લેવાને ત્યારેજ
ી કે જ્યારે રોઝી તેણીને પોતાના બાનગી સેક્રેટરી તરીકે
ક કામ સોંપવાને રાજી થાય.

હેસતર બેલ 'ગ્રેન્જ' માં રહેવાને જેમ રાજી હતી તેમ
નારાજ પણ હતી. રાજી એટલા માટે કે રોઝીની સાથે
રહેવામાં તેણીનેા બેદ શોધી કાઢવાનું બની આવે, નારાજ
એટલા માટે કે રોઝી અને દેવીનું ધરપણ જોવા કરતાં
પોતાની આંખો ફોડી નાખવાને તે વધુ પસંદ કરે. પણ
અંતે તે ગ્રેન્જમાં રહેવાને કબુલ થઈ.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

દેવીદનું નામ પોકારવામાં આવ્યું ત્યારે રોઝી અને
મીસ બેલ વાતમાં રોકાયલાં હતાં. હેસતર બેલ પોતાનાં
પ્યારાનું નામ સાંભળતાંજ ફિક્કી થઇ ગઇ, અને ગુસ્સાથી
તેણે પોતાની છબી કરડી. દેવીડે જેમ રોઝીને તેમ મીસ બેલને
હસીને શેકહેન્ડ કીધી. શેકહેન્ડ કરતાં હેસતરનો હાથ
કુજતા હતા. તેણીનું જીગર જોકે થરથર કાંપતું હતું,
તેપણ તે પસાર કરતાં વધુ સખ્ત બની ગયું હતું.

દેવીદે હસીને હેસતરની ખબર અંતર પુછી, જોકે
હું કેમજાજ જવાબ દઇ કરસામાંજ પોતાની બેઠક તે ઓદી
ગઇ. એ વેળાએ તેણીનેા ચેહરેા લાલચોળ થઇ ગયેા હતેા,
અને આંખનાં લવાં તીરની માફક ઉભાં થઇ રહ્યાં હતાં.
તે બેઠક છોડી તેા ગઇ પણ તે પોતાના ઓરડામાં જવાને
બદલે રોઝી અને દેવીદવાળા ઓરડાની બાહેર નિકળી
પાડલા રસ્તે તેજ ઓરડામાંના સ્ટૂીન પાછળ છુપાઇ ઉભી.

"કેમ રોઝી, હજી તું તારા વિચારમાંથી ફારેજ
બની છ કે તેજ ખ્યાલમાં તું હજી રમી રહીછ? રોઝી, તું
તારાં ભેળ ઉપર જે ગમતો ભાર લઇ ફરેછ તે માટે હું
ધ્રુજુંછ કે તું મને તારા વિશ્વાસમાં લે."

"પણ દેવીદ, મને કાંઇજ નથી. છેલ્લા બેાંતા માસ
મને ઘણીજ કંગાલ જીંદગી ગુજારવી પડીછ. એક વખત
એવેા હતેા કે મને ભુખમરેા સહેવેા પડયેા હતેા. મેં એક
કંગાળમાં કંગાલ નોકરી મેળવવાની અનેક ફાંફાં મારી
હતાં પણ તે વખતે મારૂં કિસમત એટલું બરજસ્તે બન્યું
હતું કે તે પણ હું મેળવી શકી હતી નહિ. આ મારી
આગલી સ્થિતિ મને યાદ આવતાં હું કમનસીબ બની
જાઉંછ અને તે વખતનેા ખ્યાલ મારૂં કલેજું કેતરી
ખાયછ."

એટલું બોલતાં તે હસી પડી પણ દેવીદે જોયું કે તેણીનું તે હસવું બાહેરનું હતું. દેવીદ હસ્યો નહિ. તે વધુ ગંભીર થઇ બોલ્યો:—

"રોઝી, તને સ્વપને પણ ખ્યાલ હોય નહિ કે મેં તારી પુઠ કયારથી પકડીછે! તારા કાકા મરણ પામ્યા ત્યારથી હું તારી શોધમાં હું. રોઝી, હું તારી ઉપર દીવાનો થયેલ છું."

"બેરહેમ, બેવફા આશક," હેસતર બેલ દેવીદના મોહડેથી ઉપલા સબુતો બાહેર પડતાં ચોંકી ઉઠી બોલી, "ત્યારે તું બેજ કે ગળા ઓરત ઉપર દીવાનો હતોની? તું મારી સાથે તો નાહક મોહબતનો બેલ બેલતો હતોની? બો શેતાનણી ચામડીમાં સંતાયલા શેતાન! તું બહેરમાં મારી ઉપર હતો કુરબાન પણ બાતેનમાં તું રોઝી ઉપર આપતોતો બન! દેવીદ! મેં તો તને બોયોનેજ તારી ઉપર મેં મારો બન બોલ્યો! મેં મારો પ્યાર તને બેહદો બધો તો સપુરદ કીધો કે મેં મારો આબો ભરૂ કીધો!"

હેસતર બેલ ઉશ્કેરણીના આવેશમાં બેથી પણ વધુ બોલતે, પણ તેણી દેવીદને બોલતાં સાંભળી ચુપ થઇ ગઇ.

"રોઝી, બ્યારથી તું તારા કાકાનો આશ્રા છોડી ગઇ ત્યારથી મારી યાદદાસ્ત તને ભુલી ગઇ નથી. હું તને મારી આંખો આગળ ભમતી બોતો હતો. કોઇ કોઇ વાર સ્વપનામાં પણ જોતો હતો. કોઇ વાર હું તને બોરાક વિના ટળવળતી, ભુખે મરતી બોતો હતો. કોઇ વાર તને તંદરોસ્તીના પુર બાહેર ગોલાબના ફુલ સમાન બીલેલી બોતો હતો. એક પળ બેવી, નહિ હતી કે તું મારી નજર આગળથી બસતી હતી. આજે પણ તેજ મારો હાલ છે, રોઝી હું તને બેહદ પ્યારથી ચાહું છ."

"બો દગાબાજ આશક!" છુપાયલી હેસતર બેહદ ગુસ્સાના આવેશમાં પોતાનાં મન સાથે બોલી, "તું રોઝીને ચાહેછની? પણ બનજ કે તું તારી મોહબતનો સવાદ ચાખી શકનાર નથી. દેવીદ, હું તને મારા બાતથી જવાદા ચાહતી હતી પણ આજે હું તને મોતથી વધુ બિકારું છ. મેં તને મોહબતથી વધારી દીધા હતો, હવે હું તને અનેક કિસમની આફતથી વધારી લેવરા. મેં તારી ઉપર મ બન કુરબાન કીધો હતો પણ હવે તારી ઉપર અને ત મારીતી માબુક ઉપર મારા દગલગતા કહેરનો અ વરબાવવાને મારા બનનો પણ ભોગ આપશે. બો બા બેવફા! તમો બને ઉપર બેવી તો જબરા પાપું કે તમો બ બેક બીજાની મોહબતનું નામ જબાન ઉપર પણ શકતા નહિ."

તે વધુ બોલી શકી નહિ, કેમકે તેણીએ દેવ બોલતાં સાંભળ્યો.

"બોલ, રોઝી, તું મને ચાહેછ કે નહિ?"

"દેવીદ, હું તને બરા જીવથી ચાહું છ. ૫-૫-૫૦

તે વધુ બોલી શકી નહિ, કેમકે દેવીદે તેણીને પોત મજબુત હાથથી પોતાની તરફ બેચી લઇ પોતાની બાત બેહદ હેતથી દાબી, અને તેણીએ તેણીના સુવાલા લાલચોળ કરી નાખ્યા."

"બો ખુદા! હું આ દેખાવ કેમ જોઇ શ દેવીદ જેવા જવાનને હું કેમ બોઢી શકું? નહિ, કદી નહિ. હું બે બનેને કરી પણ બેક વખત દેનાર ન હું કોઇ પણ ભોગે બે બનેને દુર અને દુર રાખીશ. બનેમાં અદેખાઇનો બેવો આતશ સલગાવશે કે બે તેમાં જળી મરે, બેકબીજાની જુદાઇમાં બતી મ આફતનો બેવો તો જલેમ શોળો વરસાવું, બનેને બીજાની મોહબતમાં બેવાં રીબાઉં, રાઉં, જવાબુ તેબો મોહબતનું નામ ભુલી જાય, બસ તેબો સંકટ૨ પુરી જાય!"

તે ત્યાં વધુ વાર થોભી નહિ. તે દેવીદ અને રે વચેની મોહબતનો દેખાવ પોતાની નજરો નજર વધુ જોવા માંગતી હતી નહિ. તેણીને પોતાની ઉપર ભરો હતો નહિ. તેણીને મોટી ધાસ્તી પોતાના ઉશ્કેરાઇ જવ હતી કે જેથી તે બારાં રૂપરંગમાં બાફેર આવવા તો પોતાનો ધ્રાનો લેવાને બની શકે નહિ.

આવા ખ્યાલથી તે તે જગો છોડી ગઇ.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનારઃ—**સહનશીલ સખી.**

બેસતું સાલ! આહા! ઘણાં-ઓ મોટે મોંઢે, વગર વિચારે ને વગર અર્થે, આ બેસતે સાલ કંઈપણ લખશે,—મુખ્ય કરીને સારી દુઆ તો બોલશે—કહેશે. મોટે ભાગે જાણે એક રિવાજ હોય તેમ પાળશે; —પણ ઘણાં અપ્રયાસ સાથે આપણે આપણી અત્રાક એ લિખે, કે નવાં વર્ષનો દિવસ પસાર થયા પછી ાં વર્ષ દરમ્યાન તેઓની વર્તણુંક વિચિત્ર થઈ જાય મુબારકબાદીનાં લાંબાં લાંબાં પત્રો ચિતરાશે; પણ વર્ષની સાંજ સાથેજ તેઓનાં તમાશા શુરૂ થશે. સંજે-ાં બાહનાં હેડાળ, ભલું ઇચ્છવાની કબુલાતો પર પાણી વળશે; સ્વાર્થી નેમ સાચવવા ભલું કરવાનાં વચનો ધ જશે; પરોપકારી બનવાનાં પ્રસંગોને પોતાની ણ કાજે પડતાં મૂકવામાં આવશે; તમુમાં તલ ઓછો ાં ઝાટકણી કાઢવા તૈયાર થઇ જશે; મોહ્યાં પર મર-રાખી પેટમાં મોટી કરવત રાખશે; એ સઘળું ણે કોમમાં, સર્ગા—બ્હાલોઓમાં, દોસ્તોમાં, સ્નેહ—ધમાં જોઇએ છિયે, અને તે બધું નવા વર્ષનાં બીજ થીજ શુરૂ થાય છે. જાણે, દુઆઓ, બંદગીઓ, કબુ-વચનો ફકત નવાં વર્ષનાં એકજ દિવસને માટે હોય, આખાં વર્ષ માટે નહિં હોય, તેમ એકજ દહાડો યવાનું ભલું, કરવાનું ડોળ દેખાડ છે!!

ખરી રીતે તો બેસતાં સાલની બંદગી, મુબારકબાદી, વિચારો, ભલી ઇચ્છાઓ, અને નેક કામો કરવાની ાતો એવી હોવી જોઇએ, કે તે ફકત નવાં વર્ષની સાથેજ ખતમ નહિ થતાં, આખાં વર્ષ દરમ્યાન તે-વર્તણુંક ચાલુ રહે, કે જેથી દર વર્ષે બળતા એવા આશિષ આપણી જીંદગીને આ સૃષ્ટિમાં સ્વર્ગનો કેક આપી સુખી ને સંતોષિ બનાવે! સર્ગા—સ્નેહી અને ને મલી દુઆ ઇચ્છતી ચેાઓ આખું વર્ષ તેઓ સ્નેહભાવથી, મિત્રાચારીથી, મનશની, ગવશની અને થી ચાલવાનો નેક નિયમ ધ્યાનમાં રાખી તે વર્તવાની તેમજીજ જોએ ભલી દુઆ ઇચ્છે છે; તેઓનીજ દુઆ—બંદગી ખરી, સાચી હોય છે ને ફળે છે. બાકી જેઓ મનમાં એક ને બાહેર બીજું દેખાડે છે, બોલેછે એક, ને કરે છે બીજું; સ્વાર્થની સેાડ સાંધી પર-માર્થને ઠોકરે મારે છે તેઓ આખાં વર્ષ દરમ્યાન પોતાનાં વર્તનમાં "ઢોંગી" ની ઉપમાં મેળવે છે. આપણે ઇચ્છીશું કે જાણી જોઇને કે આડકતરી રીતે બીજાઓનું બુરું કરવાનો હીણપત્તી ભર્યો ખ્યાલ જેઓનાં ભેજામાં ભરાયો હોય તેઓ કાંટી નાંખે; જેઓએ નિર્દોષોને હેરાન કરી દુઃખ દીધું હોય, અને સાચા સ્નેહીઓને વિખુટાં પાડ્યાં હોય, તેઓ ગાલ પર તમાચા મારીને પોતાનાં પાપનો પસ્તાવો કરે અને ખુદાની હજુરમાં એક પગે ઉભા રહી તોબાહ કરે; તેઓનાં છુટકારા માટે આપણે પણ દુઆ દેખાડી બંદગી કરીશું!

આ બેસતે સાલ આપણે ઇચ્છીશું કે જગદીશ્વરીઓ આ આખું સાલ પોતાનાં વર્તનમાં સાચા, નિમકહલાલ, ભલા, વફાદાર, દયાળુ, માયાળુ, ધર્મી અને સભ્યવર્તણી ભરપૂર પરોપકારી સાબેત થાય; સર્ગા—સ્નેહીઓનાં સંપથી ખુશ થાય; દિલસોઝ મિત્રો વચ્ચેનો એખલાસ જોઈ સંતાપ કરવાને બદલે રાજી રહે; ભાયુતો અને પડોશીઓની આ-બાદી અને ચઢતી જોઇ મનમાં મજન થાય; કોમની ચઢતી કળવણી અને કીર્ત્તિ જોઇ ખુશહાલ રહે; કોમની નિર્દોષ કન્યાઓને વગોવવાને બદલે તેઓનાં બચાવમાં શરવીર પુરૂષોની માફક હિમ્મતથી બાહેર પડે, લાચારીનું નેહસ્ત કદમ કોમમાંથી કમી થાય; પ્રત્યેક ટેકાળે પ્રત્યેક પ્રકારની આબાદી અને શાંતિ ફેલાય! આમીન! આમીન!

જે મહાન બ્રિટીશ રાજ્યમાં આપણે સુખ-સગવડ અને શાંતિ સાથે નિર્ભયપણે રહ્યે છિયે; જે ઇન્સાફી રાજ્યનાં શીતળ છાંયા હેઠળ આપણી મુકીલ કોમ કેળ-વણીમાં, ધંધા-વેપારમાં, હુનર-ઉદ્યોગમાં આગળ વધી પૃથ્વિમાં પ્રખ્યાત થઇ છે, તે મહાન બ્રિટીશ રાજ-તાજ આપણે માથે સલામત રહે; નામવરો શહેનશાહ અને શહેનશાહ બાનું, રાણી—માતા અલેકઝાન્ડ્રા, તેમજ રાજ-કુટુંબને તે કિરતાર જશવંતા, ક્રત્તેહમંદ અને સલા-મત રાખે! આમીન! આમીન!!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૧ લો.

"ભમભમ."

મ્હારા વહાલાં બાળકો,

તમારી ઉઘરતી-ઉઘરતી જીંદગીને રમણિય કરનારાં તરેહવાર ક્રીસમના રમકડાંઓ તેમજ તમારી ખીલતી જીંદગીની અંદર ખુશાલી આપતી ઘણી તરેહની રમત-ગમતો માંહેલી ઘોડીકનું વર્ણન ખ્યાલાં પ્રભાતના આગલા અંકોમાં હું કરી ગયો છું.

પારસીઓના રાજ થતાં નવાં સાલની સાથે સાથેજ "પ્રભાત" પણ પોતાની ટેવાતીનું એક વરસ ખતમ કરી બીજા નવા વરસમાં દાખલ થાય છે અને ત્યારે આ ખુશી ખુરમીનો પ્રસંગ છે તો તે વેળા સ્વભાવિક રીતે તમો સનમુખ. તમારી માનીતી રમત કે ગમત "ભમભમ" ઉપર બેાધક વિવેચન કરિયું આજે વ્યર્થ તો નહી જશે.

મ્હારા વ્હાલાં બાળકો, જેમ જેમ તમારી ઉ ભરાતી જશે તેમ તેમ તમને રોશન થશે કે જી સુખ-દુઃખથી ભરેલી છે; પરંતુ તમને એ પણ રે થશે કે તમારા દુઃખની અંદરથી તમને તારણ ક ખુદાતાલાએ ઘણી જાતની ખ્યાલો તમને બક્ષી છે.

જ્યારે તમો બચ્ચાંજ નાહતા હતાં અને પારણે રડતાં હતાં ત્યારે તમારી વ્હાલી માતા કે બહેનનું હાલરડું તમારા ચોકીલાં મનને કેવું રાહત આપતું ગાયનના ખુશાલ અવાજથી તમારાં ચોકીલાં રા કેવી ઉંઘ આવતી હતી? પછી જ્યારે તમો જરા થયાં ત્યારે વાજીંત્રના સુંદર અવાજે તમારા કચવા કંટાળેલા કાનોને કેટલી રાહત આપતા હતા-અને જ્યારે જરા વધારે મોટાં થયાં ત્યારે કોઇ "આરગી

ીસાડી" કે "ચેપુડી" કે "ઢોલ – તાસા" ના સુંદર
। રળીયામણા રમકઝમોથી તમારૂં મન કેવું રીઝતું
, અને જ્યારે તમે ઢોડવા ને કુદવા લાગ્યા ત્યારે તમારી
ાલીનો પાર કેમ રહેતા નહી પણ જ્યારે તમે પડી જતાં
। લાગ્યાં ત્યારે તમારી મદદે "ભમભમ" શીવાય
ું શું આવ્યું હોય?

પારસી–પર્વેતી ઉપર જે ઉલટથી "ભમભમ"
જ્યાની તમે ઇતેજારી રાખો છો તે કુદરતી છે, અને
ંત્રના તે સુંદર સરોદો તમોને છંદગીના ઘણા ઉમદા
ા દે છે અને તમને કહે છે કે આખુ વરસ તમો ખુશ
ાલીમાંજ ગુજારજો, ગમે એવી આફત યા દુઃખ તમારી
ર આવી પડે તોપણ ખુદાના ગેબી અને ઇનસાફી કાયદા
। બુલતા ના. તમારા ગમને ગાયન વીશરાવશે, તમારા
તમાં તે દીલાશો દેશે, ઝકસાનપણામાં! જીવતાનો તે
ને બોધ દેશે. તમારી સારી ને સુંદર જીંદગીથી આસ-

પાસ વાળાઓમાં ખુશાલીનોજ પ્રવાહ પાથરવાને તે તમને
પાઠ શીખવશે. એક ઇંગ્રેજ કવિના બોલોમાં બોલીયે તોઃ—

"Of all the arts beneath the heaven
That man has found, or God has given,
None draws the soul so sweet away
As music's melting, mystic lay;
Slight emblem of the bliss above
It soothes the Spirit all to love."

મ્હારા વ્હાલાં બાળકો, આ દુંકે લેખ ખતમ કરતાં
હું દુવા ગુજારૂં છું કે આ સરૂં થતું પારસીઓનું અને
"પ્રભાત" નું નવું વરસ તમોને દરેક દરેક રીતે ફાયદા
ભર્યું થાય, તમારા જ્ઞાનમાં અને તમારી નીતી–રીતીમાં
રોશનમંદ થાય અને તમારી ઉપરતી—ઉછરતી જીંદગીના
આવતા સાથો દરેક રીતે આબાદ થાય. આમીન!

લઢ હમેસનુ ભલું ઇચ્છનાર
મોટા ભાવા.

જતીની જપ.

ાશ્યેત પ્રેર્યુાની પવિત્ર પ્રભાત.
ી સાલ સુખવતાં સગનો સાથ,
ામાં હળ મળ્યો હવે હર્ષનાદ,
ીએ અરસ પરસ અંતરની યાદ.
લે જમાડી જગતના જતી,
ન નવાઇ નિત નિર્ધન નથી,
ઇમાં ભેળાઇ ભજ ભલી ભક્તિ,
ઇ રહ રહેશે રસ રંગે રતિ.
તો તણાયું તોડી તેજની તાપુ,
માં મનાયું મેળવે મંલ માન,
કરી ફેળવો કાઠીના કાન.
ાલી ખાણખણશે ખોદતાં ખંતથી ખાણુ.
ો ધુરન્ધર ધીરજના ધણી,
ન્ય ચમકાવ્યું ચીતે ચીત્રો ચણી,
ું વંચાવો વિવિધ વિષયો વણી,
ારો ગુરૂને ગજ્યા ગુણવાન ગણી.

"સોરાબ પટેલ."

બસ?

(ગજલ.)

બનીને ઇશ્કના ચેલા અમે ચેલા થવાના બસ,
રહીને ઇશ્કના શરણે મજાઓ મારવાના બસ?
ભલે આ જગતની બાજી અમારા હાથથી જાયે,
મગર આ ઇશ્કની બાજી કદીના હારવાના બસ?
કરે બે ઇજ્જતી અથવા દિએ દરબારથી ધક્કા,
તથાપી બજમે માશુકમાં અમો તો આવવાના બસ?
ધરીને ઇશ્કની કફની જપું માશુકના દરપર,
જપ જ્યાં ઇશ્કની ભીક્ષા અમોતો માગવાના બસ?
રહીશું મસ્ત મહોબતમાં લપેશું ઇશ્કની તશ્ની,
અને હા? ઇશ્કના જપો મુખેથી જપવાના બસ?
અમો તો ઇશ્કપર "શયદા" અમારો ઇશ્ક છે મજહબ,
અમારો ઇશ્ક છે મહબુબ પગે ત્યાં લાગવાના બસ?

"શયદા."

Hail Holy Zarathustra!

By Dastur Noshirwan Dastur Kaikobad, (Mhow.)

Holy Zarathushtra the promoter protector, promulgator and a profound philosopher of the Mazdayasnian Religion say in one word the Prophet who propitiously poured forth in pathetic prose and poetry his pious prophetic prophecy in Ancient Iran. A native of Media born in Airyana Vaeja North of Eastern Iran; son of a very noble family born of Pourushaspa and Doghdova.

The marvellous miracle that attended Zarathushtra's birth was that as soon as he saw the light of the world he broke out into laughter and this was a clear sign of Holiness and Truthfulness.

In those days there were many monstrous malicious magicians who to serve their bad purpose wanted to end the life of the holy child but the Supreme Author of Righteousness protected him from the evil doers. Furthermore Zarathushtra miraculously escaped from the terrible cruel hands of enemies and through the mercy of Auhra Mazda was well shielded from being crushed by the feet of oxen and horses and was guarded from the devouring jaw of wolves.

We know that every step of progress in the history of our race has been made in the face of opposition and difficulty, and been achieved and secured by men of intrepidity and valour by leaders in the van of thought-by great prophets great discoverers, great patriots and great workers in all walks of life. Holy Zoroastaer was persecuted on account of his Studies in Nature and no doubt he was falsely charged with dealing in magic, because of his investigations and studies in the Holy Language. He endured all and piteously suffered all for truth, honesty and piety. "It is not the tempest" says Daniel "that doth shock the Seaman's cunning; but the fiel that tries the Captain's courage; and we come to know best what men are in their worst jeopardies."

We read in the Farvardin Yasht that Auuramazda spoke to Spitma Zarathushtra "To Thee alone I shall tell the power and strength, glory usefulness and happiness of the holy guardian Angels,—the strong and victorious O Righteous Spitma Zarathushtra." That he was beloved of Ahuramazda is evident from the above mentioned para. We should render therefore all honour to them who deserve it; tribute to whom tribute is due.

It is universally acknowledged that Zoroaster was the greatest of the great prophets, holiest of the holy poets highest of the high philanthropists and last but not least the best and pious

hilosopher Earth had ever seen or roduced. We read in Zamyad Yasht that Zarathushtra was holiest in holiess; and that he thought according to he law." Zarathushtra was the first in verything that was noble, pious and ood. How beautifully reads the Farvarn Yasht "We worship the rule and e guardian Angel of Zarathushtra pitma who first thought good thoughts ho first spoke good words who first perrmed actions, who was the first priest, e first warrior, the first cultivator of e soil, the first prophet, the first ho was inspired, the first who has ven nature truth and words to manand. Whom all Ameshaspentas tother with the Sun, worship with believg inquiry in the mind, for the duration life, as the patron spirit and religious *ceptor* of the WORLD praiser of the ghteousness which is the greatest, best, d most excellent, and the PROMULGATOR the BEST *religion* of *those existing*."

Some one has said. "The man who s any dignity of character should nquer with honour, and not use any base eans even to save his life." So Zoroaster spired by Holy Duty and Good Faith clared himself as not only ready to be und but face death boldly wherever d whenever it pleaseth Auhramazda. e bravely fought with the turbulent il Originators for the good Mazdasnian Religion and thus answered to e chief of the Evil Originator "I will curse the good Mazdayasnian Religion, not if my body, not if my soul, not if my life should part asunder."

Zarathushtras' lifelong faithful partner was Havovi. By her he had three sons and three daughters. His domestic life was virtuous and happy. Zoroster's motto from his infancy was Humata-Hukhta-Hvarshta and he was the first who thought good thoughts, who spake good words who performed good deeds. Zoroaster during his very short stay in this world firmly established the good Mazdayasnian Religion and fulfilled the express wish of Auhramazda. It is truly said that what we think we become. As truly as the influence of calm or tempest, of dew and sunshine, is stamped upon every fibre of the mountain oak from pith to bark so every thought we think, every motive we cherish writes its autograph indelibly upon every fibre of our lives. We are to look, admire, imitate and follow in the footsteps of our Great Holy Prophet Zarathushtra. Yea, who will propitiate Zarathushtra Spitama with gifts midst men, this Man is fitted for the proclamation, and to him Auhramazda will give the prospered life. And he will likewise cause the settlements to thrive in mental goodness. We take him, therefore God's good companion to futher and maintain His Righteousness and His Wisdom and His Peace.

—Amen—Hail! Holy Zoroaster!

A Glimpse into The Religion of China.

By Mr. K. E. Punegar, B. A.

The religion of China is at times identified with the religious system promulgated by that politician of fame, Confucius. But Confucianism is misnomer to represent the religin of China, which dates not from the time of Confucius but from the very origion of China, about five thousand years before the present times. The Chinese religion and civilization are supposed to have been at first fetched from Chaldea by a tribe that came from the banks of the Euphrates and founded the Chinese Empire. Prior to the advent of the founders of the Chinese Empire, the aborigines that occupied the lands watered by the Yellow River were swayed by that crude system of religious thought which is known as fetishism or fetichism.

The principal feature of the primitive Chinese religion is strict monotheism. A supreme being who stood as a godhead over the Chinese nation was, probably from the idea of his residence being in the heaven, called Sublime Heaven and, owing to His being predominant over all, came to be regarded as Sublime Ruler. As such, His function it was to produce, to maintain and to destroy existence, which three-fold aspect of the God of China reminds one of the tripled characteristics of the Hindu God. He is all in all. All human duties and laws are ascribed to him. He is the Judge of the human doings, awarding rewards f merits and administering punishmen for failings. He is the author of pr perity and adversity as well. The E peror on earth was His mundane ma datory nominated and prepared befo hand for his responsible post by sublil Heven for long ages. Heaven thus pla ed an important part and as overrul every issue, divination was resorted to f the prognostications of good or bad tim

The primitive worship addressed dire to this sublime Heaven though simp and expressive, was not devoid of ir molation. Though the primitior Chine made no idols figuring the Heaven or Gc and thus laid claims to a higher religio cult, they nevertheless lay themselv low in mental calibre in propitiating t self-same God, with a view to obvia His wrath and win His good grace, i immolating an ox or such other victim

Next in degree of worship came t Manes or, to use a Zoroastrian term, t Fravashis of illustrious benefactors the Chinese world, the so termed tran cendent beings predominating even ov earth, trees, mountains and so on. T belief in the human soul and its survi after death was prevalent among t primitive Chinese people, though t deia of justice dealt out to the soul af death and of its passing into Purgato

Hell was not to be traced in their stem of religious thought.

The dead were not neglected alike. ituals were instituted in honour of em and these rituals were performed in ght earnestness, probably more with a ew to allure thereby the blessings of the parted. They however required a edium between them and their ancestors in the heaven. At times, a mere tablet of wood acted as the medium, before which were placed articles of offerings and were sung chantings accompanied with bell-ringings and drum-strikings. At times, a relative of the deceased was dressed in the costume of the departed and offered food, drink, songs and addresses as though to a medium.

(To be continued)

Who prays truly?

ho pants and struggles to be free,
ho strives for others' liberty,
ho, failing, still works patiently,
He truly prays.

ho, loving all, dare none despise,
it with the worst can sympathize,
ho for a truth a martyr dies,
He truly prays.

ho, when a truth to him is known,
mbraces it through smile or frown,
ho dares to hold it, though alone,
He truly prays.

musing, strength must come to dare,
titions are but empty air,
ave action is the only prayer,
Thus learn to pray.

—Annie Besant (1875).

This New Year's Day Begin to "Be".

Be patient, Be prayerful, Be humble, Be mild
Be wise as Solomon, Be meek as a child;
Be studious, Be truthful, Be loving, Be kind
Be sure you make subservient to mind;
Be cautious, Be prudent, Be truthful, Be true
Be courteous to all men, Be friendly with few;
Be temperate in argument, in pleasure, in wine
Be careful, of conduct, of money, of time;
Be cheerful, Be grateful, Be hopeful, Be firm
Be peaceful benevolent willing to learn;
Be courageous, gentle, Be liberal Be just
Be aspiring, Be humble because thou art dust;
Be penitent circumspect sound in the faith
Be active devoted, Be faithful till death;
Be honest, Be holy transparent and pure
Be pious Zoroaster like and y'll be secure;
Be afraid of evils of lies and of bee,
Be Ashra-loving devoted and y'll be free.

A Comparative View

Of The Oriental And Occidental Mythologies: And The Characteristic Signs Of The Present Ag

By, Mr. Manekji Kavasji Patel.

In taking a comparative view of the Eastern and Western mythologies, we find a striking difference between them. Oriental creeds proceed from an infinite Deity to a finite world. Western mythologies open their speculative career with finite creatures, and end with the infinite Deity. In the East we have to this end incarnations of the deity; in the West, we have deifications of men. In the East, the human mind strove with no ordinary powers to be emancipated from the shackles of the material world. In the West, man created his own heaven' his own Gods, and made the most strenuous efforts to become like unto God. But how fearfully the attempt to produce the Deity from human resources was revenged in the tragical end of the Western Mythology! When the Romans had obtained universal dominion, they lost their liberty, and were degraded to be slaves. When the Grecians became aware of their greatness, when arts and sciences were in their fullest bloom, they felt the workings of decay! The Neo-Platonists left nothing in the end but an unknown Deity and finite *appearanc* The Grecian mind commenced its spec lations where the Oriental mind h ended; and it ended where the latter h commenced. Western mythology c couraged a taste for science and the fi arts. This is its chief merit, indeed, t only thing that can be said in its prai The natural Religion among the natio of Northern and Western Europe bei more rough, it was calculated to fos a spirit of military prowess and heroi This is a laudable quality, but far t insignificant to be the sole blessing wh natural Religion conferred upon Euro Mythology in the East failed to prod either the one or the other effect up mankind. However, Eastern systems belief proved themselves the most f midable, because they are the most a tique and the most systematic. Acco ing to statistical estimates, there were the last century about nine hundr millions of Non-Christians, and o about two hundred and fifty millions Christians. The number of Christians the last century has been increased

out fifty millions, and it increases still ore rapidly in the present century; hilst the number of Non-Christians mains essentially the same. This is not be wondered at, when we remember at it is against the principles of most the Oriental Religions to admit conrts from other denominations. The ndus and Parsees, for instance, are rrified at the idea of receiving a forgner into religions communion with emselves.

It is one of the characteristic signs of the present age that the Western rtion of the human family has been awn with an irresistible and unprecedented feeling to the native soil its existence. The politician, and e Christian believer, have their ttention equally riveted by the enomena which have arisen on the stern horizen, and which seem pregnt with portentous events. As children mature age return to cherish an aged d brokenhearted parent, being promed by the tender emotions of filial ection and gratitude; so the younger mbers of the human family in the est seem to turn homeward to administhe cordials of political and spiritual nsolation to an aged parent. Whilst, wever, from various motives, chiefly litical, the nations of the West look the East, we find that this feeling of mpathy has been responded to in the ter place in a no less remarkable rree. As the man of Macedonia once stood in the vision before Paul the Apostle, saying, "Come over and help us;" so the Oriental nations, without exception, appear now before their Western brethren with uplifted hands, saying: "My sons, children of my youth, come over and help us!" It is the experience of physicians, that madness often disappears on the approach of death, or after some very severe delirious fever; that after years of unconscious insanity, the faculties awake from their torpid state and become once more sound and sober. Be this as it may, it is a well-known fact, that the Eastern tribes of the human family have now awaken as if from a state of intoxication and madness into which they had fallen. There is at this period such a heaving and fermenting in the mouldering mass of Oriental nations, such a dissatisfaction with every existing institution, both religions and political, as will terminate, sooner or later, in religions and political convulsions of a most important character convulsions upon a grander scale, more sudden, more intense, and more striking, if possible, than the political earthquakes which are agitating the whole of civilized Europe at the present moment. Oriental nations at large seem now to feel more deeply than they probably ever felt before, that the resources of their own power and wisdom must be utilized to the full to rise in the scale of nations. The general confession is now being wrung from the numerous tribes of the

East, that unless they followed the aggressive methods of the West they could not long maintain their religious or political freedom. Their heart is melting within them for despair; and they are stunned, as it were, by a mysterious apprehension of the pending dissolution of their Empires and Creeds. They have, therefore, roused themselves from their habitual apathy. Oriental nations, now, are brought forward in such a degree as they have never been before. Tribes, whose names were sc cely known to our ancestors, are now vaded by European armies, and guid by European diplomacy. Almost in t centre of Asia, kingdoms are overthrow and a new order of things is introduc The slumbering empire of the Chinese h at last been roused by the thunderin accent of unknown strangers from West. But I need not accumulate e dence of what has been said.

THE SELF TO THE SELF.

I seem living in dark Avidya—
With creeping things—with
crawling things.
O Brahma!
With waking things and dying things—
In shadows where my body's standing
Blood is dropping.
In the gloom the deadly nigh-shade
growing.
Ether dripping round a tomb.
And like sentinels, the trees
Through centuries, waiting—
Patience then—I Atma!
A star on the bosom of Buddha—
I'm watching up there in Alaya—
Pallid incense hanging round a sepulcher.
I am living in dark Vedana,
With seductive things—with
sensuous things.
O Brahma!
A wanton there—a woman there—
In shadows where my body's lying
Men are calling.
On the fetid floors the wine is dripping.
Sinuous passions on the soul.
Like a sentinal, true love—
Through centuries, waiting—
Patience then—I Atma!
A star on the bosom of Buddha—
I'm watching up there in Alaya—
Dried rose leaves with a purple perfume.

I am groping about in Maya—
With loving things—with
thinking thi
O Brahma!
With living things and dying thing
In shadows where my mind is search
Hearts are breaking!
In the gloom, with bubbles
men are play
Will not listen to the soul.
And with mockery, the flesh—
Crumbles—and is gone!
Patience then—I Atma!
A star on the bosom of Buddha—
I'm waiting up there in Alaya—
Violet pall-interspersed with waxen b
I fly across Antahkarana—
With winged feet, with humble feet!
O Brahma!
With radiant Things-with loving Thi
In shadows where my body's standin
Life is pouring!
In the Light—Nirmanakaya calling—
In Samadhi, help me come!
In the radiance, near Thee—
Let me help in loving—
Patience then—I Atma
A star on the bosom of Budha—
I'm waiting that peace in Alaya!
Cool lilies—in a field in the dawn.

H. T. F.

Avidya—Ignorance; Alaya—Permanance; Vedana—Sensation; Antahkarana—Channel of communi between the higher and lower aspects of mind; Nirmanakaya—A Master; Samadhi—Meditation.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૪.

રવિ.	છિઠ્ઠ માસ: ભાદરવો, આસો. પારસી માહ: ૧૨ મો, ૧ લો. સુકલપખ: ચઢાલ.	બીજ. ૬ અંનેરાન.	આઠમ. ૧૩ બેહમન.	એકમ. ૨૦ આદર.	આઠમ. ૨૭ મેહર.
સોમ.		ત્રીજ. ૭ ૧ લો ગાથા.	નોમ. ૧૪ અરદીબહેસ્ત.	બીજ. ૨૧ આબા.	નોમ. ગેંક૨૮બંધ. સરોશ.
મંગળ.	બારસ. ૧ અરસીસંગ.	ચોથ. ૮ ૨ જો ગાથા.	દશમ. ૧૫ રાહરેવર.	ત્રીજ. ૨૨ ખુરદાદ.	દશમ. ૨૯ રસને.
બુધ.	તેરસ. ૨ આસતાદ.	પાંચમ. ૯ ૩ જો ગાથા.	અગ્યારસ. ૧૬ અસપનદાદ.	ચોથ. ૨૩ મોહર.	અગ્યારસ. ૩૦ ફરવરદીન.
ગુરૂ.	ચૌદશ. ૩ આસમાન.	છઠ. ૧૦ ૪ થો ગાથા.	બારસ. ગેંક૧૭બંધ. ખુરદાદ.	પાંચમ. ૨૪ તીર.	
શુક્ર.	પુનેમ. ચંદ્રગ્રહણ ૪ જમીઆદ.	સાતમ. ગેંક૧૧બંધ. પંચમો ગાથા.	તેરસ. ૧૮ અમરદાદ.	છઠ. ૨૫ ગોશ.	
નિ.	એકમ. ૫ મારેસપંદ.	સાતમ. ગેંક૧૨બંધ. અહુરમઝદ. નવું વરસ ૧૨૮૪.	અમાસ. ૧૯ દેપાદર.	સાતમ. ૨૬ દપમેહર.	

"પ્રભાત" પ્રગટ કરનાર મંડળી.

પુસ્તક: ૨ જું. | ઓક્ટોબર ૧૯૧૪. | અંક: ૨ જો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરૂપાય નવિન એ કરશે બે વાત;
સુખે ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિરાધિન કંઈક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડ્યાં;
ચડ્યું પડ્યું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit or Truth shall guide us unto all Truth.

ગ્રાહકોને ખબર.

ગયા અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અમારા જે ગ્રાહકોનું લવાજમ ગઈ તા. ૩૦ મી સુધીમાં મળ્યું નથી તેઓને આ મહિનાનો અંક અમોએ રિવાજ મુજબ વી. પી. થી. (લવાજમના રૂ. ૩॥ તથા વી. પી. ફીના એક આનો મળી રૂ. ૩-૬-૦) મોકલવામાં આવશે. જે આશા છે કે ગયે વરસે જેમ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું તેમ આ વખતે પણ સ્વીકારશે, કારણકે અમો કાંઇ બીલ કલેકટર હસ્તક વસુલ કરતા નથી.

અમારાં ગ્રાહકો જેઓ અમારા ચોપડીના ઝીરોના લાભો હજુથી લેવા ઇચ્છતા હોય તેઓને આવતી તા૦ ૩૧ મી ઓક્ટોબર સુધી લાભ આપવાની ઇચ્છા રાખી છે માટે તે લાભ લેવા ચુકવું નહિછ.

હિંદુસ્તાન બહારના ગ્રાહકોને આથી જણાવવામાં આવે છે કે જે ગ્રાહકોનું લવાજમ તા૦ ૩૧ મી ઓક્ટોબર ૧૯૧૪ સુધીમાં અમારા રજીષ્ટરમાં જમે થશે નહિ તેઓને નવેમ્બર ૧૯૧૪ થી પ્રભાત બંધ કરવામાં આવશે.

નવા ગ્રાહકો માટે અમોએ હમારી ચાલુ વાર્તા "સરજતની ચુંદડી" જે ગયા માર્ચ માસથી શરૂ કરી છે તેને, લંબાણ સાર વાતોનો લાભ સંપૂર્ણ મળી રહે તેથી જૂદો છપાવ્યો છે જે આ અંક સાથે ગોઠવવામાં આવ્યો છે.

પ્રભાત માસિક દર મહિને બહાર પડે છે. તેનું વર્ષ સપ્ટેમ્બરથી શરૂ થાય છે અને તેનું લવાજમ પોસ્ટેજ સાથે રૂા. ૩-૮-૦ છે. હિન્દુસ્થાન બહારના ગ્રાહકો માટે રૂા. ૪-૮-૦ છે.

પ્રભાતમાં પ્રકટ થતાં નામો સાથના લેખો માટે માલેકો જોખમદાર નથી.

એન. બરજોરની કું૦
માલેકો "પ્રભાત" કાન્તા બીલ્ડીંગ, કાલબાદેવીરોડ, મુંબઇ નં. ૨.

આ ચોપાનીયું નરોત્તમ નશરવાનજી બીલીમોરીવાલે ચૅરાગ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, નં. ૪ મોદવાડ લેન, ફોર્ટ, મુંબઇમાં છાપ્યું છે, અને શ્રી. બરજોર કે. ખરીમાએ મેનેજર એન. બરજોરની કું૦ માટે કાલબાદેવી, કાન્તા બીલ્ડીંગમાં પ્રગટ કર્યું છે.

પ્રભાત

સાંકલીયું.

ઓકટોબર. ૧૯૧૪.

અંક.	વિષય.	પાનું.
૧	રોશનીના રાજા મહેરબજરંગની સેનાપરા (કવિતા)	૭૮
૨	પ્રભાતનો પ્રકાશ.	૮૦
૩	દુરબીનમાંથી બહાર.	૮૨
૪	પરોપકાર	૮૫
૫	પ્યારનો ભોગ (દુઃખી વાર્તા.) ...	૮૯
૬	લગ્નની મોતેજરી.	૯૫
૭	કયાં ચાલી (કવિતા.)	૯૮
૮	સરજતની સુંદરી (આલુ વાર્તા) ...	૯૯
૯	રૂને મજત અને તેને લગતો ખોલાસો.	૧૦૪
૧૦	બહેરતના બાગનો દરવાજો કેમ ખોલશો?	૧૦૬
૧૧	એક કુદરતી સંજોગ (દુઃખી વાર્તા)	૧૦૮
૧૨	ફેન્સી નીડલ વર્કસ.	૧૧૦
૧૩	દી. બા. અંબાલાલ સાકરલાલ દેસાઈનો સ્વર્ગવાસ.	૧૧૧
૧૪	ગોંડલના ના૦ ઠાકોર સાહેબ ડૉ. સર ભગવતસિંહજી.	૧૧૩
૧૫	બાતુંઓનો બાગ	૧૧૫
૧૬	બાળકોને બરતું.	૧૧૭
૧૭	દેખતે પ્રભાત (કવિતા.)	૧૧૮
૧૮	રમુજ સંગ્રહ.	૧૧૯
૧૯	A Glimpse into The Religion of China	૧૨૧
૨૦	Musings in Solitude ...	૧૨૩
૨૧	God! Save the People! (Poem)	૧૨૬
૨૨	"The A. B. C. of the War." (Poem)	૧૨૭
૨૩	To Death (Poem)	૧૨૭
૨૪	O! Vanity!! (Poem) ...	૧૨૭
૨૫	પંચાંગ	૧૨૮

આ અંકમાં આવેલા ચિત્રો.

૧	લેશનો નમુનો	
૨	લેશને જોડવાની રીત.	
૩	સ્વર્ગવાસી દી. બા. અંબાલાલ સાકરલાલ દેસાઇ.	

અમારા ગ્રાહકોને નમ્ર સુચના.

અમારી ચાલુ જેહમત અને મેહનતથી પ્રભાતને દર મહીને વધુ અને વધુ ખીલતું-ખીલતું કરવાને અને અમારા દરદરદાન વાંચકોને દર રીતે પેસ પડતુ કરવાને અમારો બનતો યત્ન કરીયે છીયે. પ્રભાતનો ઘણો મોટો ફેલાવો થાય અને તે ઘણાકોની મોટી સંખ્યામાં વંચાતુ થાય એજ અમારી ઉમેદ છે. માટે અમારા મેહેરબાન ગ્રાહકો અને વાંચકોને ઓટલીજ માનપુર્વક વિનંતી છે કે પોતાથી કરી પોતાના મિત્ર મંડળમાં પ્રભાત ફેલાવુ કરવુ અને નવા ગ્રાહક થવાની તેઓને મરજીપુર ભલામણ અને તેવા નવા થનારા ગ્રાહકોના મુબારક નામો અમારી ઉપર મોકલી આપવાં અથવા જે નામો સરનામા સાથે અમોને સપ્રસર કરવા જોએ ઉપર હમો સેમપત્ર કોપી ખુશી સાથે મોકલી આ

રોશનીના રાજા મહેર યજદની સેતાયશ.

લખનારઃ—મર્હુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

(રાહ). "એ ખુદા હાથ જોડી કહું છું નમી, આય મારી મુરાદો પુરી પાડતું"

એ યજદ મેહેર તું રોશનીનો ધણી[1], નમું મિથ્ર તારા મહા નામને;
કોલ સચ્ચાઇ દીલમાં લઉં હું ચણી[2], હું નમું મિથ્ર તારા મહા નામને. (૧)
એતરો ઓહોલાં રાખનારો અરો[3], આપ્યે કુલ જગની રોશનીનો અરો;[4]
મીનો-યજદોમાં ગણાતો મણી[5], હું નમું મિથ્ર તારાં મહા નામને. (૨)
જ્યારે હું ત્યાં મળું ચીનવદ પુલ પર, રાખજે તું રહેમ માહરી ભુલ પર;
સાચ ઇનસાફ[6] કરનાર તુંજને ગણી, હું નમું મિથ્ર તારાં મહા નામને. (૩)
દેશ કુલમાં તહારી ફરે હાકમી[*], રોશની, પ્યારની શી તને છે કમી,
બાણુ પોતે ગણાયો જગે તે તણી, હું નમું મિથ્ર તારા મહા નામને. (૪)
રામ આસ્ત્ર તહારો સદા જોડીયો[†], તેં કદીબી તહેને નહી છોડિયો;
સાચ દિલથી મહારાં વખાણો ભણી, હું નમું મિથ્ર તારાં મહા નામને (૫)
છે તહારૂં મકાં પ્હાડ અલબુર્ઝ પર[‡], જ્યાં નથી રાત અંધકાર પડતા નજર[§];
જુએ છે જગત તું સદા આપણી[‖], હું નમું મિથ્ર તારા મહા નામને. (૬)
એ યજદ મહેર તારી મને મહેર દે, તે હરેમંદ ખુરા ઉપર કહેર દે;
આવ લઇ તું ખુશાલી અમારી ભણી[¶], હું નમું મિથ્ર તારાં મહા નામને. (૭)
બેશ વૃદ્ધી અમારી થકી આવ તું[**], બાક દિલની દયા[††], સહાય પણ લાવ તું;
કાઢ "દિલ જાન" નાં બદ વિચારો ભણી, હું નમું મિથ્ર તારા મહા નામને (૮)

(દોહરો.)

મેહેર મહા બલવંત છે, નીતી દર્શક તુર;
પ્રમાણીક સચ્ચાઇ ને, ભલાઇમાં ભરપૂર.

---

* મહેર, ન્યાયેશ ફ. ૧૨, યજરને હા. ૩ ફકરા ૧૩. ૧ યજરને, વંદીદાદ, મહેર યશ્ત—ન્યાયેશ ઇત્યાદિ ૨ મહેર, ન્યાયેશ, યજરને, વંદીદાદ, ઇત્યાદિ. ૩ યજરને હા. ૨, ફ. ૪; મહેર ન્યાયેશ ફ. ૧૩. A વંદીદાદ ૫. ૧૭, ફ. ૧૧. † ખુરશેદ ન્યાયશ ફ. ૧૧. ‡ જુવો નં૦ ૧ વાળી નોટ. § મહેર યશ્ત ફ. ‖ મહેર, ન્યાયેશ શરૂઆતમાં.

¶ ૧ મહેર યશ્ત ફ. ૫૦. ૨ મહેર યશ્ત ફ. ૫૦. ૩. મહેર યશ્ત ફ. ૧૫. ૪ મહેર ન્યાયશ ફ ૧૪. ૫ મહેર ન્યાયશ ફ. ૧૪. ૬ મહેર ન્યાયેશ ફ. ૧૪. ૭ મહેર ન્યાયેશ ફ. ૧૪.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

"બાકી ગાંસડું પારકી, નીંદા કરવા કાજ;
ભગરૂરી મૂરખો કરે, રહે સદા મહોતાજ.

આદમનો અવતાર તો, યુકૃત્યથી શોભાય,
વળખાં મારે શું વળે? માથે પડે જાય."

કુદરત અને કુદરતની તમામ પેદાશોને તરફ જો આપણું નજર પુગાડીશું તો આપણને રોશન થશે કે સઘળું એકજ કાયદે બરપા થઈ રહ્યું છે. જે કાયદાને વિદ્વાનો પ્રગટીકરણ અથવા વૃદ્ધિના કાયદા તરીકે પીછાને છે. જેમ એક બીમાંથી ઝાડ એકદમ આખું ઉભું થયું નથી, જેમ એક તુરતનું જનમેલું બાળક એક તબકે બુજરોગીની હાલતમાં આવી જતું નથી તેમ કુદરતની દરેક દરેક પેદાશ પ્રગટીકરણના ધીમા ક્રમે વૃદ્ધિમાન થઈ રહી છે. પણ સકેથી શ્રેષ્ટ, સકેથી આકેશ વૃદ્ધિ જો કેયેસી ચાલતી હોય તો તે મનુષ્યના હૃદયમાં છે જેના સુંદર પડયે આપણને આજીવનના જ્યોતી સખુનોમાંથી મદે છે કે જ્યાં આપણને શીક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે કે "Consider the lilies of the field how they grow." અર્થાત ખેતરમાં 'લીલી' કેમ ઉગેછ તે તમો જુવો, તે ધ્યાનમાં લેવો. ધ્યાનમાં લેવાની એજ મતલબ કે તે પ્રમાણે આપણા હજરે કાર્ય કરતી આત્મિક શક્તિનેભી આપણે પુરેપુરી ખીલવીએ યા ખીલવા દઈએ. અંદરની આત્મિક શક્તિ ખીલે, તે વૃદ્ધિમાન થાય, તેની અગાઉ અવસ્થાનું છે કે શારીરીક તન અને શારીરીક મન અને શારીરીક અંતઃકરણ ખીલવું જોઈએ ને વૃદ્ધિમાં આગલ વધવું જોઈએ. આપણી લાગણીઓ અને આપણા આચાર વિચારો, આપણા લક્ષનો અને આપણા સ્વભાવોની રાત અને દહાડો વૃદ્ધિ કરવાની છે. પારકાંની નીંદા અને પારકાંની ભાગોળ, પારકાંની અદેખાઇ અને પારકાંની અંટસ તે વૃદ્ધિના કાર્યમાં કોઇ કાળે મદદ કરી શકશે નહી. એતરમાં ઉગતી "લીલી" ની ઉપર નજર કરો. પારકી પીડામાં તેઓ પડતી નથી. પોતાની શક્તિ અને પોતાની દહમત ઉપર મુસ્તાક રહી તેઓ જમીનના ભીતરમાંથી બાહેર આવે છે. બુરી ને બદબથડી જમીનના અંધકાર રૂપી દેહાણમાં એકાદ બી વવાય છે અને તે બીની વૃદ્ધિમાં જમીન ફાડીને એકાદ બીમાંથી બીજાનો ફણુગો બાહેર ડુકતો દેખાય છે. પછી તે બીજાના ડુકતા ફણુગા ઉપર એક બાજુ ગરમ તડકો ને બીજી બાજુ ઠંડું પાણી પોતાની અસર અજમાવે છે અને પરીણામમાં વખતના વહેવા સાથે એક બીમાંથી મોટું દરખત આપણી નજર સનમુખ ખડું રહેતું આપણે જાણે છીએ કે જે ચોમેર પવનના સુસવાટ અને વરસાદના તોફાન વચ્ચેથી ઓસ્તેવારીથી જમીન ઉપર ટટાર ઉભું છે. તે ટટાર કાંય છે? કારણકે તેના મુળાં જમીનમાં જડ ઘાલી બેઠાં છે. તેઓ ઘણા મજબુત છે. તેજ મીસાલ આપણી મનુષ્ય જીંદગીમાંથી આપણને વૃદ્ધિમાન થવાનું છે. સુખ કે ખુશાલીના તડકાં કે દુઃખ કે આંસુઓના પાણીઓ વચ્ચે આપણને આગલ વધવાનું છે અને જીંદગીની જમીન ઉપરનું પડ ફાડી ભિતરની ભાવનાઓ સાથે ટકર ઝીલી હમરો લોભ, લાલચ, ને લંપટોની સાથે મક્કતવારીથી લડી ખુદાઇ જીંદગીમાં ખડું રહેવાનું છે. જે ઝાડોના મુળ મજબુત હોય તોજ તે ઝાડેરના સુસવાટા અને તુફાનોમાં ટકી રહે છે તેમ આપણી મનુષ્ય જીંદગીના જાનો પાયો પકી તે ખાકી શરીરનો હોય કે તેજસ્વી મનમગજનો હોય, પકી તે ભલી કે બુરી લાગણીઓ નો હોય કે આત્મિક આશા કે આશાઓથી ભરપુર હોય તે સઘળા સંજોગો અને સઘળી સ્થીતી વચ્ચે આપણું સર્વને આગલ વધવાનું છે; પણ તેમ કરવા અગાઉ મનનો અહંકાર, મનની મોટાઇ નેં મમરૂની સમુચ્ચી આપણને તજવાની છે. ઝાડ ઉગે છે તે જાણું નથી કે હું ઉગું છું. ફળી ખીલે છે તે જાણતી નથી કે હું ખીલું છું. દુધ પકેછે તે જાણતું નથી કે હું પાકું છું તેજ મીસાલ મીસકીન ઓ માનતી, તારી તમામ કેર-

રાખ તું તજ, નમનતાધર્મમાંજ તું આગલ વધ. ને તનની તુંડાઈ કે તકોરીમાં નહી પણ તાલેવંત તવંગરીમાં, મંનની મુર્ખ મગરૂરીમાં નહી પણ માતજ્ઞ ગોતેજરીમાં, લાગણીઓની લટપટી લાયકાતમાં નહી પણ લાયકીના પુલકિત રાહમાં માનવી તું આગલને આગળ વધ. ત્યાંજ તારી જીંદગીનો પ્રકાશ છે. જીંદગીમાં ભુલોભી થશે, ને ભાનમી ભુલીશું. જીંદગીમાં હુન્નરો આફતોથી નડશે ને દુઃખોમાંભી દબાઇશું પણ તે સઘળાની વચ્ચે આત્મામાંજ વૃદ્ધિ થશે, અનુભવની નીશાળ કરતાં બીજી કોઇ ચઢીઆતી નીશાળ નથી. તે અનુભવની નીશાળ કરતા બીજી કોઇ ગીજ પીશાળ નથી. જીંદગીમાં સુખ અને દુઃખ, ખુશાલી અને ગમીની હુન્નરો લડતો વચ્ચે આદમનો અનદીઠ આત્મા અનુભવ સાગરમાં તરીકે તરી રહ્યો છે અને તેનો હાલનો અનુભવ તેના આવતા ભવનું અનુ ગેયા તૈયાર કરી આપે છે. આ પ્રમાણે જીંદગીની નદી વહી રહી છે. આ મુજબ જીંદગીનું ઝાડ ઉગી રહ્યું છે. તારી જીંદગીની મીનેાઇ પ્રભાત આવશે ને પ્રકાશ પથરાશે ત્યારેજ એ હાલકા વાંચક, તું જાણુશે કે જીંદગાનીમાં જરૂર એવી એક મિનેાઇ મોજ છે. પ્રભાતના પ્રકાશ વચ્ચે આકાશના આપને પીછાનવેા એમાંજ જીંદગીની કૃતેહ છે.

રાજા ફ્રેડરીકની ઉદારતા.

સાત વરસની લડાઈ (Seven Years War) ખલાસ થયા પછી પ્રુશ્યન લશ્કરના એક કરતલને લશ્કરમાંથી કહાડી મુકવામાં આવ્યો હતો. આ કરતલ ફ્રેડરીક રાજાને, પેાતાને લશ્કરમાં પાછેા લેવાને વારંવાર આગ્રહ કરવા કરતેા હતેા રાજા તેથી ખુબ કંટાળી ગયેા.

"ફરીથી આ કરતલને મારી હાજરીમાં કેાઇએ મેાકલવેા નહી." તેણે હુકમ જાહેર પાડયેા.

થેાડાક આઠવાડયાં પછી એક ન્યુસપેપરમાં રાજા ફ્રેડરીક વીશે એક ઘણુંજ અપમાન ભર્યું લખાણ પ્રગટ થયું આમાં હુમલાઓ તેા વારંવાર તેની સામે થતા જોવાથી ફ્રેડરીક તેમની ઝાઝી કનવાર કરતેા હતેા નહીં. પણ આ વાર લખાણ એવી સખત ભાષામાં હતું કે તેનેા જવાબ ચચરાટ રાજાને લાગ્યેા, જેથી તુરતજ તેણે આ લખાણના કરનારને શેાધી કહાડવા માટે પચાસ સેાનાના સીક્કાનું ઇનામ આપવાનું જાહેર કીધું.

ઇનામ જાહેર કર્યાને બીજેજ દીવસે પેલા કરતલે રાજાની હજુરમાં હાજર થવાને એક વાર ફરીથી રજા માંગી જે તેને આપવામાં આવી.

"નામદાર રાજા" કરતલે તેની રૂબરૂ જતાં કહ્યું, આપ નામદારે તમેા સાહેબની સામે થયલાં લખાણનેા ગુનેગાર શેાધી કહાડવા સારૂં ૫૦ સેાનાના સીક્કાનું ઇનામ આપવા જાહેર કર્યું છે, તેા તે ઇનામ હું લેવા આવ્યેા છું. હું જ તે લખાણનેા લખનાર છું! મારી જીંદગીપરથી હું હાથ ઉઠાવું છું. પણ આપ નામદાર તમારા બાદશાહી વચન પાળવાની યાદ રાખજો. મને શીક્ષા કરેા તે ખમવા હું તૈયાર છું પણ મારી બેરી છેાકરીઓને તમેાએ કશુંજેવું ઇનામ મેાકલી આપજો!"

"એકદમ તું દર્યાથી રપેનડેા (Spandau) ના કીલ્લામાં જા" રાજાએ હુકમ કર્યેા, "અને ત્યાં માસ્ હુકમની રાહ જો!"

"હું તમારા હુકમને તાબે છું," કરતલે શીર નમાવી કહ્યું, "પણ નામદાર પૈસા?"

"બે કલાકની અંદર તારી બેરીને તે પહેાંચતા કરવામાં આવશે," રાજાએ કહ્યું, "આ કાગજ લે અને રપેનડેાના કીલ્લાના ગવરનરને આપજે. પણ તેણે આ કાગળ જરબા અગાઉ ઉઘેાડવું નહીં."

કરતલ રપેનડેા ખાતે આવી પુગ્યેા, અને પેાતે કેદી તરીકે ચરણે થયેા, બરાબર રાજાએ નેમેલ વખતે ગવરનરે કરતલે આપેલું કાગજ ઉઘેાડયું અને વાંચ્યું. જે નીચે મુજબ હતું:—

"આ કાગળ લાવનારને તું રપેનડેાના ગવરનરનેા ઓધેા આપું છું. હાલના ગવરનરને તેની આગલી નેાકરી ધ્યાનમાં લઇને હું બરલીન ખાતેના ગવરનર નેમું છું ફ્રેડરીક." (સેાલ્વ.)

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

મુંબઇના કુવાઓ સામે કુચેઠ.

મુંબઇ શહેરમાં દિન પર દિન વસ્તીમાં વધારો થતો જાય છે જેના લીધે વસવાટની જગામાં પણ વધારો થવો જોઇએ. પરંતુ તે તરફ ઓછું લક્ષ અપાતું હોવાથી પ્રજાઓને ઘીચો ઘીચ રહેવું પડે છે. કેટલીક ઓરડીઓ તો એવી નજરે પડે છે કે જાણે કલકત્તાની કાળી કોટડી. આવી ઘીચ વસ્તી હોય ત્યાં તેઓની તંદુરસ્તી સારી ન રહે એ તદ્દન બ્યાજબી વાત છે. મુંબઇની મુખ્યકારી તરફ આપણી મ્યુનીસીપાલટી વધારે લક્ષ આપતી દેખાય છે પણ જે તરફ લક્ષ આપવું જોઇએ તેને બદલે જુદીજ રિતે લક્ષ આપવામાં આવેછે. આજથી એક દાયકા પહેલા મુંબઇમાં મરકી ફાટી નીકળી ત્યારે ખુદથી હવાની પીછાન પ્રજા તથા સરકાર તરફથી થવા લાગી હતી જેના પરિણામે લોકો પરાંઓમાં વસવા જતા રહ્યા હતા અને ત્યાંની હવા અનુકુળ પડવાથી આજે ઘણો મોટો ભાગ પરાંઓમાં વાસો કરી રહ્યા છે. ખુબ મરે ને પસ્તાય જાગે તેમ મરકીનું જોર મંદ પડયું અને મેલેરીયાનું જોર ચાલુ થયું. આ મેલેરીયાને જોર-મંદ કરવા હેતુથ ઓરીસરે શોધ ચલાવી જેમાં મુંબઇના કુવાઓ અને તળાવ મહિના જંતુઓ ખાસ કરીને મેલેરીયા ઉત્પન્ન કરે છે એમ શોધી કહાડાયું અને ત્યાર પછી તેના સામે કુચેઠ ચાલુ કીધી. પહેલાં શહેરમાં ઘુટા છવાયા વપરાસ વગરના અને ગંદા કુવાઓ અને તળાવો હતા તેને પુરી નાંખવામાં આવ્યા અને ત્યાર પછી હમેશાં વપરાતાં કુવાઓ પુરી નાખવા તરફ કુચેઠ ચાલુ કીધી. જ્યાં સુધી કોઇને લાગતુ વળગતુ નહતુ અને ધાર્મીક બાબતોમાં અડચણ નડી નહિ ત્યાં સુધી તો પ્રજા તે કાર્યની આડે આવી નહિ. પરંતુ પારસી અને હિંદુઓ જેઓમાંના કેટલાંક તો નળના પાણી કદી પણ પીવામાં લેતાં નથી અને ધાર્મીક ક્રીયા-ઓમાં કુવાના પાણીનો ઉપયોગ થાય છે તેવા નિત્ય વપરાસના કુવાઓ પુરી નાંખવાની રાજનીતિ મ્યુની-સીપાલટીએ હાથ ધરી ત્યારે દરેકની લાગણીઓ દુઃખાવા લાગી અને હેતથ ઓરીસરની સમંતીથી કુવાઓ પુર્યા સિવાય મેલેરીયાના જંતુઓ દૂર થાય તેવા ઉપાયો લેવા અરજીઓ પર અરજીઓ થવા લાગી છતાં તેમની રાજનીતીમાં ફેરફાર થવા પામ્યોજ નહિ અને બીજી બાજુ મુંબઇની વસ્તીને પુરું પડે તેટલું પાણી મ્યુની-સીપાલીટી તરફથી મળવાં ન લાગ્યુ ત્યારે લોક લાગણી તીક્ષ્ણ થવા લાગી અને ૨૫૦૦૦ ની સહી સાથની એક બ્યાજબી દલીલવાળી આજ મ્યુનીસીપલ કમીશનર તરફ મોકલવામાં આવી. મુંબઇમાં પાકા પાણીના કષ્ટ માટે પુરેપો કરતાં ઓછો જે જાણે છે તેવું ભાગ્યેજ બીજા જાણતા હશે. ચોથા કે પાંચમા માળે રહેનારા શ્રીમંત વર્ગ નળ બંધ થતાં નજદીકની ઢાંકીઓ પાસેથી માથે ઉપાડી પાણી ભરી લાવે ત્યારે તેમને જે પીટ'ભના વેઠવી પડે છે ને તે વખતે મ્યુનીસીપાલીટી તરફ જે ગાળોનો વર્ષાદ વરસે છે તે જેણે સાંભળ્યો હશે તેઓની આંખમાંથી આંસુઓ ખર્યા સીવાય રહેતા નથી. એક બાજુ કુવાઓ પુરાતી હોવા અને બીજી બાજુ કલકાતા કલકાતા નદિ પછી કેટલીક વખત દિવસોના દિવસો સુધી પ્રજાને પાણી ન મળે ત્યારે પ્રજા શું મરે? પ્રજાને આવું સંકટ વેઠવું પડયું ત્યારે તેમની આંખો ઉઘડી અને ટાઢિ

હોલમાં છેલ્લી મળેલી ગંજાવર સભામાં પ્રજાના આગેવાનોએ પોતાના દુઃખોનો ઉલેરો ખાલી કીધો હતો. હજુ પ્રજા તરફથી થયેલી અરજીનો જવાબ કાંઈ મલ્યો નથી અને તે માટે ગયા માસમાં મ્યુનીસીપલ કોરપોરેશનની એક સાધારણ સભા ઓ. સર. ફાજલભાઇ કરીમભાઇના પ્રમુખપણા હેઠળ મળી હતી તેમાં ઘણાં ગરમા ગરમ ભાષણો થયા હતાં અને મી. વાચ્છાએ રાખ્ત ધુસરો ચલાવ્યો હતો. તે મીટીંગમાં એવો ઠરાવ પસાર થયો છે કે "અરજદારોને જણાવવું કે આ બાબતમાં દીવસોઝી બરોબી રિતે કામ લેવાને કોરપોરેશન પોતાથી બનતું કરે છે અને તે કોઇ પણ રીતે લાગણી દુખાવવાનો ઇરાદો રાખતી નથી. અત્યાર મુધી તેજ રાજનીતીને અનુસરી સ્ટેન્ડીંગ કમીટી તથા કોરપોરેશન કામ લેતી આવી છે." પ્રજાની અરજીનો જવાબ તો બહુ સારા ફૉર્મમાં આપવાનો ઘડાયો છે પરંતુ તેવું વર્તન અને વલણ છે કે કેમ એ એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે. શરૂઆતથીજ બોલેલા શબ્દો પ્રમાણે કામ લેવાયું હતતો પ્રજા મોટો પુકાર કરતજ નહિ. પણ કહેવાનું એક અને કરવાનું બીજ ત્યાં પ્રજા સંતોષ થાયજ કેમ? આપણે ઇચ્છીશું કે પ્રજાની લાગણી તરફ લક્ષ આપી કામ લેવામાંજ લાભ સમજશે અને મ્યુનીસીપલ ઓફીસરો પ્રજા સાથે મળીને કામ લેવા તરફ લક્ષ આપશે તોજ પ્રજા સંતોષ પામશે.

હાલની લડાઇના હીંગામમાં દાનેશ્વરી હિંદીવાસો.

હિંદ તેની દાન કરવાની રીતીથી આજનું નહિ પણ લાંબા વખતથી પ્રસિદ્ધ છે. હિંદમાં એવાં નરરત્નો થઇ ગયાં છે કે તેઓએ પોતાનું દરેક સુખ સહાંત તજી શાન્ત જીંદગી ગુજારી છે. દાનેશ્વરી હરિશ્ચંદ્ર જેવો ક્ષત્રી રાજઓ પોતાનું રાજપાટ તજી એક વચનની ખાતર ચૌદ ચોકડીનું રાજ તજી વનવન રખડી આ ભૂમી પરથી ચાલી ગયા છે. એવા દાનેશ્વરીના વીર પુત્રો આજે આ ભૂમી પર વસે છે અને તેજ પુણ્યને આધારે હિંદ તેના ટેકમાં ટકી રહ્યું છે. હિંદે જ્યારે જ્યારે પોતાના કે પારકા દેશમાં જ્યાં જ્યાં આફતો પડી છે ત્યાં ત્યાં પોતા તરફનો ફાળો ભોકલી આપી તેઓના સંકટમાં ભાગ લીધો છે અને તેવોજ ભાગ હાલમાં ચાલતી લડાઇમાં હિંદે બહુજ ઉદારતાથી આપ્યો છે. ના૦ શહેનશાહની સરકારે તેનો માનવી નજરથી સ્વીકાર કીધો છે. હિંદી પ્રજા હમેશાં તેના શીરતાજની તરફ વફાદાર રહ્યો છે એમ ઇતિહાસ શાક્ષી પુરે છે છતાં કેટલાંક ઉતાવળીયા અને હિંદી પ્રજાના હૃદયથી અલગ રહેનારાઓએ ના૦ શહેનશાહની સરકારની લાગણી ડગમગતી કરી નાંખી હતી પરંતુ લડાઇના હાલના મામલા વખતે હિંદી પ્રજા કેટલી વફાદાર અને ફરજ પીછાનનારી છે તેની સંપૂર્ણ ખાત્રી ના૦ હિંદી સરકાર અને ના૦ શહેનશાહની સરકારને થઇ છે તેને ના૦ શહેનશાહના નીચલા સંદેશા પરથી ટેકો મલે છે.

"શેહેનશાહતના બચાવ માટે, અને તેનું અખંડપણું જાળવી રાખવા માટે, શેહેનશાહતની મારી આખી પ્રજા તરફથી જે સંખ્યાબંધ સાબેતીઓ પુરી પડવામાં આવી છે, તેમાં મારાં તાજ તરફ હિન્દ અને ઇન્ડિઅની પ્રજાએ જે જુસ્સાદાર વફાદારીની લાગણી જાહેર કરી છે અને ખાસ કરીને હિન્દના ખંડોના રાજાઓ અને બીજા રાજકર્તાઓએ શેહેનશાહતના બચાવ માટે પોતાનાં લશ્કરો તેમજ પોતાનાં અખુટ સાધનો આપવાની જે માગણી કરી છે તે બનાવથી મને ઘણીજ ખુશાલી ઉપજે છે. દીલ્હી ખાતે સને ૧૯૧૨ ની છેલ્લી તાજ પોશીની ગંભીર ક્રીયા પછી ઇંગ્લંડ પાછા ફરતાં તમોએ ક્ષીરીશ પ્રજા ઉપર ઐતબાસ અને ભાઇબંધીનો જે પેગામ મોકલ્યો હતો તે હું ઘણા માન સાથે યાદ કરું છું અને હાલની કસોટી અને કટાકટીના વખતમાં તમોએ આપેલી ખાત્રીનો ઉમરાવ અમલ કરવામાં આવે છે તે જોઇ મને ઘણો આનંદ ઉપજે છે અને મને જણાય છે કે ઐતબાસ અને હિન્દનો સંબંધ નહી તુટી શકે તેવી રીતે અરસપરસ જોડાયો છે."

ના૦ શહેનશાહે જર્મની સામે લડાઇ જાહેર કરી કે તુરતજ હિંદુસ્તાનના એકે એક નાના મોટા રાજાઓએ પોતાની સર્વ રયાસત સાથે પોતાને ના. શહેનશાહની સેવામાં રજુ કરનારા તારોમાંથી ના. વોઈ દ્વારકીનને

મુંઝાવી નાંખ્યા, એટલુંજ નહિ પણ હિંદની દરેક કોમોથી પોતા તરફનો ફાળો અને દિલસોજી દેખાડવામાં આવ્યા. આવી રાજભક્તિ બીજી કઇ પ્રજામાં જોવામાં આવે છે. હિંદ હમેશાં રાજભક્ત છે એ ઇતિહાસમાં સોનેરી અક્ષરે લખાયેલું છે. તેથી પણ વિશેષ વફાદાર પ્રજા તરીકે હિંદીવાનો હોવાનું ના. શહેનશાહ માન ધરાવે છે એ કાંઇ ઓછું નથી. હિંદી પ્રજા પર અનેક પ્રજાઓ રાજ્ય ભોગવી ગયેલ છે અને હમેશાં વફાદાર રહી છે તેમ ના. બ્રીટીશ સરકારની છત્ર છાંયા તળે હિંદ વફાદાર રહ્યું છે, રહે છે અને રહેશે એના સરટીફીકેટો મેળવવાની ના. શહેનશાહની ખાત્રી થયા પછી હવે હિંદી પ્રજાને જરૂર રહી નથી.

યુરોપમાં ચાલતી લડાઇથી આપણી સંકટ. દરેક કોમોમાં ગુજરાન ચલાવવાના અને જીંદગી ટકાવવાના સાધનો ઘટતાં ચાલ્યા છે. વળી કેટલાકોને તો સદંતર ધંધારોજગારો ગુમાવવા પડયા છે અને રોજીંદા નોકરોને નોકરીઓ પરથી ઘરે બેસવું પડે છે. એમાંતો જરા પણ શક નથી કે હાલના મામલાથી દરેકને ઓછી વધતી પણ કાંઇને કાંઇ અસર ખમવી પડે છે અને તેથી મધ્યમ અને ગરીબ વર્ગ સંકટમાં આવી ઉભા છે. એ તો સ્વભાવિકજ છે કે જ્યાં જીવનના દ્વારો બંધ થાય ત્યાં સંકટ રવાજ થાયજ. આ અણધાર્યા આવી પડેલા સંકટના ભોગ થઇ પડેલાનો બચાવ કરવા દરેક શાનિઓએ ફંડ ઉભા કરવા બોલાઇએ છીએ. કેટલીક કોમો પાસે એવા ફંડો હાલ મોજુદ છે અને તેથી તેનો ઉપયોગ કરવો એ એક ખરેખરી તક છે. આવા અનામત પડી રહેલા ફંડનો અને ન હોયતો બીજું નવું ફંડ ઉભું કરવા માટેની પહેલ મુંબઇમાં વસતા પારસી જરથોસ્તી એસોસીએશન તથા કચ્છોના બંધુઓએ કરી છે તે સર્વ ખુશી થવા જેવ વાત છે. અમો આશા રાખી શું કે અમારી પચરંગી પ્રજા પછી ભલે તે હિંદુ હો કે મુસલમાન હો ગમે તે હો પણ તેમણે પોત પોતાના કુટુંબને, કોમને અને પછી દેશ જનને સંકટમાં સપડાતા અટકાવા અને સંકટમાં સપડાયેલાનો ઉધ્ધાર કરવા પોત પોતાથી બની શકતી મદદનો વહેલો અરો ખુશ્કો કરવો તેજ મહાન પૂણ્ય છે.

આષાઢ ચોમાસુ.

હિંદુસ્તાનમાં ૧૮૭૬ ની મહામારી પછી ના કેટલાંક વરસોમાં ચોમાસુ આષાઢ ઉતરતાં છતાં હિંદુસ્તાનના કોઇને કોઇ ભાગમાં દુષ્કાળનો ડરામણો દોર ખાઉ કરતો ઉભોજ હોય તેનું કારણ કાંતો ટીડોના ટોળાંથી, ઉંદરોનાં મારાથી અને ખપેડીની ખાધથી પાક નીષ્ફળ ઉતરે છે. અનુભવીઓ જણાવે છે કે આમાંનો કાંઇને કાંઇ ભય દરેક વર્ષે હોય ને હોયજ જેના લીધે ખેતિવાડીમાં પ્રજા સળાયાજ કરે છે. ચાલુ વરસમાં ખુદાની મેહેર બાનીથી હિંદુસ્તાનના ચારે ખુણામાં વરસાદ વખતસર પડયો છે અને તેથી ચોમાસુ આષાઢ ઉતર્યું ગણાય છે જેથી સર્વત્ર લીલા લહેર થઇ રહી છે. ચાલુ વરસાદથી કોઇ પણ સ્થળે પાકને કાંઇ પણ ખરાબ અસર થવા સંભવ નથી જેથી અનાજ પાણી તરફનું પ્રજાને કાંઇ પણ સહન કરવું પડે એમ નથી. સુખ અને દુઃખ બન્ને મીત્રો છે તેમ સુકાળની સામે દુષ્કાળ પશ્ચીમમાં ઉભી થયેલી લડાઇને લીધે ઉભો થયો છે. આવાં વરસાદને લીધે જેકે લાભો તૈયાર થશે તે લડાઇને લીધે ઉભી થનારી ખોટ ખાઇ જશે એટલે પાછાં બન્યાને ત્યાંજ ઉભા રહેવું પડશે. આવો ડરામણો મામલો હાલ તુરત ટાળો ધુરકાયતો ઉભો રહ્યો છે. ગયા માસમાં મેઘરાજ ઇંદ્રાજીએ સર્વત્ર મહેર કરી પોતાના ગાંસડા પોટલા છોડી નાંખ્યા છે જેથી એહુવો કમર કસી કામ કરવા લાગ્યા છે. આપણે ૮અચ્છીશું; કે આપણા પર આવતી દુષ્કાળરૂપી ભયની સીગ્નલો ખુદા દુર કરવાને પોતાના હાથો લંબાવે અને સર્વત્ર શાન્તિ શાન્તિના પુકારાઓ વરસાવે.

પરોપકાર.

લખનારઃ—મી૦ અરદેશર બેરામજી હોમાવજીર.

(પાને ૩૨ થી ચાલુ.)

નરસીંહ મહેતા વિષે જે દાખલા આપણે ઉપર જોઇ આવ્યા છીએ તેવાજ વિષે કહેવામાં આવે છે કે નરસીંહના માબાપ ઘણુંજ દોહોપકારી ઘણી ઘણીયાણી હતાં અને આડોશી પાડોશીઓને અતિ મદદ આપતાં. આ નરસિંહ જોતો અને તેથી તેને પણ નાનપણ-થીજ પરોપકારી કર્મો કરવાની ટેવ પડી હતી.

રતીદેવ રાજા ભૂખ અને તરસે મરણ જીવાને પડયો હતો અને જ્યારે તેને પાણી પીવા આપવામાં આવ્યું હતું ત્યારે જેવો તે પાણીનો પ્યાલો પીવા લાગ્યો કે તરતજ એક તરસ્યો માણસ ત્યાં આવી લાગ્યો અને પાણી માટે અરજ કરવા લાગ્યો. રાજાએ આ પાણી તે તરસ્યા માણસને આપી દીધું. આવી રીતે Sir Philip Sydney એ Battle of utphen વેળાએ પાણીનો પ્યાલો પોતા કરતાં એક વધુ તરસ્યાં માણસને આપી દીધું હતું કે Thy need is greater than mine તે કોણને ખબર નથી? આના કરતાં ઉદાર દાખલા કયા હોઇ શકે?

એક ઉમરાવ વિષે કહેવામાં આવ્યું છે કે એક દીને પોતાની ગાડીમાં ફરવા જતો હતો તે વખતે તેણે એક સારંગીવાલાને સુરત જેટલો જોયો. આ સારંગીવાલો દરરોજ બાગુઓ લટકારી પોતાનું ગુજરાન કરતો તે બાબત નીહાળતો હતો તેને આજે આમ સુરત જેટલો જોઇ તે ઉમરાવની જીજ્ઞાસા વધી, તેથી ગાડીમાંથી નીચે ઉતર્યો અને આવી સુરત હાલતમાં બેસી રહેવાનું કારણ તેણે સારંગીવાલાને પુછ્યું તેણે કહ્યું કે આજ આખે દિવસ વગાડયા કર્યું છતાં મને એક ઓટી પૈની પણ હજુ સુધી મલી નથી. આ સાંભળતાં ઉદાર દીલના ઉમરાવના દીલમાં લાગણી પેદા થઈ આવી અને તેણે તરતજ તે સારંગીવાળાની સારંગી પોતાના હાથમાં લઇ વગાડવા માંડી. ઉમરાવને આ પ્રમાણે એક ભીક્ષુક આગળ સારંગી વગાડતાં જોઇ રાહદારીઓ તેમજ ગાડી-ઓની મોટી ઠઠ એકઠી થઇ અને હળવે હળવે સારંગી-વાલાની ટોપી સોના તથા રૂપાના સીક્કાથી મીક્કાર બનવા લાગી. આ ટોપી તે સારંગીવાલાના ખીસામાં ખાલી કરી તે ઉમરાવ ચુપચુપ ત્યાંથી સટકી ગયો અને અજાણથીપી દંગ થયલા લોકોનું ટોળું વીખરાઈ ગયું, જ્યારે તે ભિક્ષુક પેલા ઉમરાવ ઉપર આશીરવાદોનો વરસાદ વરસાવતો પોતાને ઘેર ચાલી ગયો.

ઇ સ. ૧૮૩૮ માં એક વહાણ રાતને સમયે ખડક ઉપર ચઢી જઇ ભાંગી ગયું. દરિયામાં તોફાન ભારી હતું તેથી માત્ર નવ માણુસો જેઓ એક લાક-ડાના કટકાને વલગી રહ્યા હતા તેઓ સીવાય વહાણુ-માંના સર્વ જણા ડુબી ગયા હતા. આ નવ માણુસોનું દુઃખ ગ્રેસ ડાર્લીંગ નામની એક જુવાન સ્ત્રીએ દુરબીન-માંથી જોયું. તેણી તેઓના સંકટ નીવારણ માટે પોતાના ઘરમાં આપને લઇને હોડીમાં ગઇ. ઘણી મોટી મુશીબતે તેણી આ ૯ જણાના જીવ બચાવવા શક્તિમાન નીવડી હતી. એવું કહેવામાં આવે છે કે એક મોટા દેવળની બાંધણી વેળા એક પાલક ધરી પડી જે ઉપર ઉભા રહી કામ કરતા બે મજુરો એક પછુ પડ્ યા

રહેલા બાજુને વળગ્યા. આ બાજુ બે માણસોનો ભાર ઊંચકી શકે એવી હાલતમાં ન હતો આથી એક જણે બાજુ છોડતાં બીજાને કહ્યું ભાઈ હું તો એકલો છું પણ તુંને તો આખું કુટુંબ પળવાનું છે. એવા પરોપકારી શ્રેષ્ઠીને દાખલાઓની કાંઈ ખુટ નથી. પોતાના રાજાના કુંવરને અથવાવારા દાસી પણાએ પોતાના છોકરાને વહાલો ન કરતા તેનો ભોગ શત્રુને લેવા દીધો.

ધનકરણી નામની બહાદુર ઓએ સંવત ૧૯૪૪ માં બંબાતના અખાતમાં ડુબતા બાવાણુને તથા પોતાના ધણીને બચાવવા જે હાકલાનો કકડો પોતે પકડયો હતો તે છોડી દઇ તેઓને આપ્યો. જીવન કોઇને સ્વયં ઉગારીએના બચાવ કાજ આગના સપાટામાં સપડાયા ત્યાં મુકાન છોડયું નહી અને આગબોટને બચક આગળ લઇ જઈ ત્યાં સર્વે ઉગારીઓને સહીસલામત ઉતાર્યા, વગેરે વગેરે દાખલાઓ ઇતિહાસના સફાઓ ઉપર ચોળુદ છે, જેમાં ખરા શૌર્યથી ભાનવી ભીંતોએ પરોપકાર તેના ખરા આકારમાં કરી બતાવ્યો છે. આ સઘળા પરોપકારી નમુનાઓ ઉપરાંત માત્ર એકજ વધુ નમુનો આપણે જોઇ બસ કરીશું. ફ્રાન્સીમાં એક દાખલત છે કે!

એક આદમી એક વેળા એક ઉજ્જડ મેદાનમાંથી પસાર થતો હતો તે વેળા તેણે એક કૂતરાને ભૂખ તરસથી અધમૂઓ બનેલો એક કુવાની પાળના છાંયે પડી રહેલો જોયો, આ વખતે તેણે વધું ધ્યાનથી જોયું કે કોઇ તેની મદદે આવી પહોંચી તેને પાણી પાઈ સજીવન કરે પણ તેવો કોઇ પણ સંજોગ ન બનવાથી તેને એક ઉપાય સુઝયો. તેણે પોતાની ટોપી કાઢી પોતાની કમળી પાવડી માંને ડુબાડી ઓઢી તે દ્વારા તેણે કુવાના પાણીની ઉંડાઇએ ટોપા પહોંચી ત્યાં સેરની લાંબી દોરી બનાવી ટોપીમાં પાણી ભેરવું અને તે તરસ્યા કૂતરાને પાયું આથી તે સજીવન થયો. રાત્રે તેણે એક સ્વપ્નો જોયો કે મરહમ પેગમ્બરે તેને કહ્યું કે તું તારા ભલા કામ માટે આશરાદ થશે.

નીતી—રીતીના કાયદાઓથી વર્તવા સીવાય તથા આમબંધુઓના મુખની પોતાનાઓ કરતા સીવાયની બીજી કીંમત વસ્તાં રતન મીલાક છે. બરેબરો ધર્મી જે હોય છે તે કશા પણ વૈયક્તિ વગર ચુપકીથી નેક અને નીતીનો માર્ગ અખત્યાર કરી બીજાઓનું ભલું કરવામાં મંડયો રહે છે અને તેમ કરવામાં કૃતજ્ઞ માને છે. અંતઃકરણની સ્થીતીનું આ નિઃસંશય તથા નિર્મલ સુખ છે. જે ખરો પરોપકારી નર ગુજરવાને શક્તિવાન નીવડે છે, તેનું અંતઃકરણ તેને કહે છે કે "તારે કદી મરી જવું ન જોઇએ." હુંમેશાંનો પ્યાર તેની ઉપર ચોટી રાખે છે અને જણે તે એક પડાડમાંથી જોતો હોય તેમ કુદરતની તમામ અજબબીઓ બારીકાઈથી નીહાળે છે અને ખુદાને તેની અનંતતા, તેની દયા, અને તેના પુર પ્રતાપમાં જ્યારે નિરંતર નીરાકારને નીહાળ્યા તે કેશીર કરે છે ત્યારે કુદરત તેને કહે છે, તેનો ધર્મ તેને શીખવે છે કે જે બોખામાં તેનો આત્મા રહેલો છે તે બોખું તો નાશ થનાર છે જ્યારે ખુદ આત્માને તો હુંમેશની બેદરકારની જગ્યા પેલી જેહાનમાં મળશેજ.

ખુદ જરથોસ્તી ધર્મની નજરે જોઇએ તો આ પવિત્ર મજદયન આપણને બહુજ નમ્ર થવાનું તથા દરેક ઇનસાન માત્ર તરફ સરખી રીતે વર્તવાનું ફરમાવે છે. આ મજદયન દયા, સખાવત અને ઇનસાફ ઉપર રચાયલો છે. એક પયગંબર ખ્યાલ ત્યારે આપણને જણાવશે કે કાંઈ પણ પરોપકારી કર્મ કરવું એ બીજા માણસને ઇનસાફ આપ્યા બરાબર છે અને ત્યારે જો ઇનસાફ આપવામાં આપણે ખચાત પડયે તો આપણા મજદયનું ફરમાન તોડેલું લેખાય.

મરહુમ બાક્સમોઝ કહે છે કે:—

જરથોસ્તી ધર્મની રીસ્તુરી ગદાન,
શું તને શીખવે છે બોલ ઓ ઇનસાન!
કે પરોપકાર કરવો બસ પારકા ઉપર
ને આબાદાવી ન કદી આબોદાવું ઘર.

ખુદ પરોપકાર અને પરોપકારી માનવી વિષે આટલું બોલવું બસ લેખાશે કારણ જેટલું બોલીએ એટલું આ બાબદ ઉપર બોલાય એમ છે છતાં આ પરોપકાર કરવા માટે થોડીક મુખનાઓ કીધેલી અર્થ ગણાશે નહિ. પરોપકારી કામ કરવાની ઇચ્છા થવું

તો તે ધર્મ્યાને ઠીક કરી ટળવળાવવી જોખમ ભરી છે. એકાદ પરમાર્થી નાનું યા મહોટું કામ કાંઈ કરનાર હો તો તેની શરૂઆત આજથીજ કરજો નહીં તો જેમ એક કમનશેર, નાલાયક, મજબુત બાંધા વગરનું યા સારા રેકા વીનાનું ઉભું કરેલું કાચી બાંધણીનું સમારકામ એકાદ અચાનુચક થયલાં જબરાં તોફાનથી નાશ પામશે તેમ પહેલેથી તકેદારી, બંદોબસ્ત, યા જાળવણી રાખ્યા વીનાનું ધારેલું કામ પણ આવતી કાલના વિચીત્ર સંજોગોથી કદાચ અટકી પડે.

તમોએ હાથ ધરેલાં પરોપકારી કામને નીંદતા જો તમો તમારા શત્રુઓને સાંભરો (આ શત્રુઓ કોઈજ નહીં પણ તમારા કહેવાતા મીત્રો હોય છે) તો સહન શીલતાથી તથા ચીવટાઇથી નીંદાની દરકાર સિવાય મુંગે મહોડે તમારું ધારેલું કામ પાર પાડવા કોશીષ કરતા રહેજો કારણ કે,

J. Collier કહે છે કે:—

"Ease must be impracticable to the invious they lie under a double misfortune, common calamities and common blessings fall heavily upon them."

"અદેખા લોકોને શાંતી નથી. તેઓ પોતાની હાર નહિ ખમી શકવાના અને બીજાની ફતેહ નહિ જોઇ શકવાના બેવડા દુઃખથી પીડાતા હોય છે. પરમાર્થ કરવામાં સ્વાર્થ કદી પણ સાધવો જોઇતો નથી કારણ સ્વાર્થ એક દીવાલ સમાન છે."

જે આપણા આત્માને તેમજ આપણે હાથ ધરેલાં કામને આગળ વધતાં અટકાવે છે. યાદ રાખવું અવશ્યનું છે કે:—

The reward of good deed is the consciousness of having done it.

અમલનાં દરેક કામ માટે બદલો તો હોવોજ જોઇએ ત્યારે જો કાંઇ પણ બદલાની બાહેરા એક પરોપકાર કર્મ કર્યા પહેલાં ચહાતી . ધરાતર હોય તો તે માત્ર એજ કે તે કામ કરવા માટે જોઇતું પુર કૌવત, મજબુતી અને લાંબી છીંદગી ખુદા પાસ માગવી. આપણા વખતુરાન વખતુર સવીતમ જરથુસ્ત્રને પણ આજ રીતની બાહેરા પોતાના દીલ ફેલાવવાના મહાભારત હાથ ધરેલા કામ વેળા ધર્મ્યાતાં આપણે ગાથામાં જોઇએ છીએ.

આ દુન્યાના પરોપકારી કર્મોનો ઇતીહાસ તે દુન્યામાં બેહરતમાં મળવાનોજ ફરીદુન અત્તાર નામનો ફારસી લેખક લખે છે કે:—

હઝતાલા બર દરે જેન્નત નવેસ્ત–ઇનકેહ મર્યે એ સખ્યા, બાશદ બેહરશત–એ સખ્યારા બા જેહન્નમ કાર નીસ્ત–જાયે મોમસેહ, જોએ દરને નાર નીસ્ત—માને કે—

પરવરદીગારે બેહરતના દરવાજા ઉપર લખ્યું છે કે પરોપકારી આદમીઓની જગ્યા બેહરત છે અને પરોપકારી આદમીને જેહનમ સાથ કાંઇ કામ નથી. એકલપેટા આદમીની જગ્યા દોજખની આતશ સિવાય બીજે કેયે નથી. આજ ઠેકાણે સાદીએ એક કપામતના દીનનો સ્વપ્નો જોઈ તે વિષે વર્ણન લખ્યું છે તે જણાવવું ઠીક લેખાશે. સ્વપ્નામાં તેણે કપામતનો દીન જોયો કે જ્યારે સઘળાં લોકો અહીં તહીં દોડધામ કરવા પડ્યા હતા, જ્યારે એકજ નર એક રીતળ છાયા હેઠળ બેસી આરામ કરતો હતો, વગેરે.

પરોપકારી મંડળોમાં સંપ એક મુખ્ય સદ્‌ગુણ છે. આ સદ્‌ગુણ વગર આવા મંડળો નીભી કે ટકી શકતાં નથી. કાચ્ચા સુતરનો દોરો ઝટ તુટી જાય છે પણ જ્યારે તે બીજા દોરાઓ જોડે એકઠો વણાઇને દોરડા રૂપે થાય છે ત્યારે તોડી નાંખવો અતિ મુશ્કેલ થઇ પડે છે. ના, આટલુંજ નહી પણ તે મોટા મોટા ભારોને ખેંચી લઇ જવા કામમાં આવે છે. થોડીક પળ વિચાર કરવાથી સહેજ માલમ પડશે કે જો આપણા ખાતામાંનો દરેક માણસ દરદીઓને મદદ આપવા માટેની માહીતી તથા જ્ઞાન મેળવ્યા પછી જો આ ખાતામાં જોડાય નહી પણ પોતે એકલો કાંઇને કાંઇ પરોપકારી કામ કરવાની બાહેરા રાખે તો કયા દરદીને ખસેડવા કાજ તેને બોલાવવામાં આવે યા એવા કેટલાં દરદીઓને ખસેડવા શક્તિમાન અન્યો હતે! એક પણ

રહેલા આત્મુને વળગ્યા. આ આત્મુ બે માણસોનો ભાર ઝીરી શકે એવી દાલતમાં ન હતો આથી એક જણે આત્મુ ઉંચકાવ્યાં બીજાને કહ્યું ભાઇ હું તો એકલો છું પણ તુંને તો આખું કુટુંજ પાળવાનું છે. એવા પરોપકારી ગ્રુંડો દાખલાઓની કાંઇ ખુટ નથી. પોતાના રાજાના કુંવરને બચાવવા દાસી પન્નાએ પોતાના છોકરાને વહાલો ન કરતા તેનો ભોગ રાજાને લેવા દીધો.

ધનલક્ષ્મી નામની બહાદુર સ્ત્રીએ સંવત ૧૯૪૫ માં ખંભાતના અખાતમાં ડુબતા વાહનોને તથા પોતાના ધણીને બચાવવા જે લાકડાનો કકડો પોતે પકડયો હતો તે છોડી દઇ તેઓને આપ્યો. જેન ફ્રેંકિને સર્વે ઉતારૂઓના બચાવ કાજ આગના સપાટામાં સપડાયા છતાં સુકાન છોડયું નહી અને આગબોટને ખડક આગળ લઇ જઇ ત્યાં સર્વે ઉતારૂઓને સહીસલામત ઉતાર્યા, વગેરે વગેરે દાખલાઓ ઇતિહાસના સફાંઓ ઉપર ચોલુદ છે, જેમાં ખરા સૌંદર્યની મોનાએ મીત્રોએ પરોપકાર તેના ખરા આકારમાં કરી બતાવ્યો છે. આ સઘળા પરોપકારી નમુનાઓ ઉપરાંત માત્ર એકજ વધુ નમુનો આપણે જોઇ બસ કરીશું. ફ્રાન્સીમાં એક હકીકત છે કે!

એક આદમી એક વેળા એક ઉજ્જડ મેદાનમાંથી પસાર થતો હતો તે વેળા તેણે એક કૂતરાને ભૂખ તરસથી અધમૂઓ બનેલો એક કુવાની પાળના છાંયે પડી રહેલો જોયો, આ વખતે તેણે ધાર્યું છત્છયું કે કોઇ તેની મદદે આવી પહોંચી તેને પાણી પાઇ સજીવન કરે પણ તેવો કોઇ પણ સંભવ ન બનવાથી તેને એક ઉપાય સુજ્યો. તેણે પોતાની ટોપી કાઢી પોતાની કમળી પાસથી યાને દુપટો છોડી તે કાઢી તોડી કુવાના પાણીની ઉંડાઇએ ટોપા પહોંચી ત્યાં વેરની લાંબી દોરી બનાવી ટોપીમાં પાણી ભેગું અને તે તરસ્યા કૂતરાને પાયું આથી તે સજીવન થયો. રાત્રે તેણે એક સ્વપ્નને જોયો કે મહમદ પેગમ્બરે તેને કહ્યું કે તું તારા ભલા કામ માટે બાદશાહ થશે.

નીતી—રીતીના કાપડાઓથી વર્ત્યા સીવાય તથા આત્મપ્રશંસાઓના સુખની ચોકલાઓ કરવા સીવાયની કેની કીંમત પથ્થરો રતન મોક્લાય છે. ખરેખરો ધર્મી જે હોય છે તે કશા પણ બોધાટ વગર ચુપકીથી નેકી અને નીતીનો માર્ગ અખત્યાર કરી બીજાઓનું ભલું કરવામાં મંડયો રહે છે અને તેમ કરવામાં ફરજ માને છે. અંતકાળની સ્થીતીનું આ નિઃસંશય તથા નિશ્ચય સુખ છે. જે ખરો પરોપકારી નર ગુજરવાને શક્તિવાન નીવડે છે, તેનું અંતઃકરણ તેને કહે છે કે "તારે કદી મરી જવું ન જોઇએ." ઇશ્વરીનો પ્યાર તેની ઉપર ચોપી રાખે છે અને જાણે તે એક પક્ષમાંથી બોલતો હોય તેમ કુદરતની તમામ અજાયબીઓ આરીકાથી નીહાળે છે અને ખુદાને તેની અનંતતા, તેની દયા, અને તેના પુર પ્રતાપમાં જ્યારે નિરંતર નીરાકારને નીહાળવા તે કોશીષ કરે છે ત્યારે કુદરત તેને કહે છે, તેનો ધર્મ તેને શીખવે છે કે જે બોધમાં તેનો આત્મા રહેલો છે તે બોધું તો નાશ થનાર છે જ્યારે ખુદ આત્માને તો ઇશ્વરીની બેહદ્દતની જગ્યા પેરી જેહાનમાં મળશેજ.

ખુદ જરથોસ્તી ધર્મની નજરે જોઇએ તો આ પવિત્ર મજદ્યસ્ન આપણને બહુજ નમ્ર થવાનું તથા દરેક ઇનસાન માત્ર તરફ સરખી રીતે વર્તવાનું ફરમાવે છે. આ મજદ્યસ્ન દયા, સખાવત અને ઇન્સાફ ઉપર રચાયલો છે. એક પયગંબર ખ્યાલ ત્યારે આપણને જણાવશે કે કોઇ પણ પરોપકારી કર્મ કરવું એ શ્રીમંત માણસને ઇનસાફ આપ્યા બરાબર છે અને ત્યારે જે ઇનસાફ આપવામાં આપણે પછાત પડયે તો આપણું મજદ્યસ્નનું ફરમાન તોડેલું લેખાય.

મરહુમ પાલમર્સ્ટોટ કહે છે કેઃ—

જરથોસ્તી ધર્મની ફીલસુફી ગહન,
શું તને શીખવે છે બોલ એ ઇનસાન!
કે પરોપકાર કરવો બસ પાકનું ઉપર
ને આળસાયથી ન કદી આળોટવું ઘર.

ખુદ પરોપકાર અને પરોપકારી માનવી વિશે ઘાટલું બોલલું બસ લેખાશે કારણ જેટલું બોલે એટલું આ બાબત ઉપર બોલાય એમ છે છતાં આ પરોપકાર કરવા માટે થોડીક સુચનાઓ ટ્રાંકેલી અર્થે ગણાશે નહિ. પરોપકારી કામ કરવાની ઇચ્છા થઇ

તો તે ધમ્ધાને ઠીક કરી ઠળવળાવવી જોખમ ભરી છે. એકાદ પરમાર્થી નાનું યા મહોટું કામ કાંઈ કરનાર હો તો તેની શરૂઆત આજથીજ કરજો નહીં તો જેમ એક ધમ્ધેર, નાલુક, મજબુત પાયા વગરનું યા સારા ટેકા વીનાનું ઉભું કીધેલું કાચી બાંધણીનું સંસારકામ એકાદ અચણચુક થયલાં જબરાં તોફાનથી નાશ પામશે તેમ પહેલેથી તકેદારી, બંદોબસ્ત, યા જળવણી રાખ્યા વીનાનું ધારેલું કામ પણ આવતી કાલના વિચીત્ર સંજોગોથી કદાચ અટકી પડે.

તમોએ હાથ ધરેલાં પરોપકારી કામને નીંદતા તમો તમારા શત્રુઓને સાંભલો (આ શત્રુઓ કોઇજ નહીં પણ તમારા કહેવાતા મીત્રો હોય છે) તો સહન શીલતાથી તથા ચીવટાઇથી નીંદાની દરકાર સિવાય મુંગે મહોરે તમારૂં ધારેલું કામ પાર પાડવા કોશીષ કરતા રહેજો કારણ કે,

J. Collier કહે છે કે:—

"Ease must be impracticable to the invious they lie under a double misfortune, common calamities and common blessings fall heavily upon them."

"અદેખા લોકોને શાંતી નથી. તેઓ પોતાની હાર નહિ ખમી શકવાના અને બીજની ફતેહ નહિ જોઇ શકવાના એવડા દુઃખથી પીડાતા હોય છે. પરમાર્થ કરવામાં સ્વાર્થ કદી પણ સાધતા જોવતા નથી કારણ સ્વાર્થ એક દીવાલ સમાન છે."

જે આપણા આત્માને તેમજ આપણે હાથ ધરેલાં કામને આગળ વધતાં અટકાવે છે. યાદ રાખવું અગત્યનું છે કે:—

The reward of good deed is the consciousness of having done it.

અમલનાં દરેક કામ માટે બદલો તો હોવોજ જોઇએ ત્યારે જો કાંઇ પણ બદલાની ખાહેશ એક પરોપકાર કર્મ કર્યા પહેલાં ચઢાવી . ઘટારત હોય તો તે માત્ર એજ કે તે કામ કરવા માટે જોઇતું પુરૂ કૌવત, મજબુતી અને લાંબી છીંદગી ખુદા પાસ માગવી. આપણા વખથુરૂાન વખથુર સનીતમ જરથુસ્ત્રને પણ આજ રીતની ખાહેશ પોતાના ઠીક કેલાવવાના મહાભારત હાથ ધરેલા કામ વેળા ધ્યાનમાં રાખી આપણે ગાથામાં જોઇએ છીએ.

આ દુન્યાના પરોપકારી કર્મોનો ચોપડો બદલો તે દુન્યામાં બેહસ્તમાં મળવાનોજ ફરીદુન અત્તાર નામનો ફારસી લેખક લખે છે કે:—

હસ્તાલા બર દરે જેન્નત નવેશ્ત–ઇનદેહ મયે એ સખ્યા, બાશદ બેહશ્ત–એ સખ્યારા બા જેહન્નમ કાર નીસ્ત–

જાયે નીમસેક,

બોઝ દરને નાર નીસ્ત—બાને કે—

પરવરદીગારે બેહસ્તના દરવાજા ઉપર લખ્યું છે કે પરોપકારી આદમીઓની જગ્યા બેહસ્ત છે અને પરોપકારી આદમીને જેહનમ સાથ કાંઇ કામ નથી. એકલપેટા આદમીની જગ્યા દોજખી આતશ સિવાય બીજે કેયે નથી. આજ ઠેકાણે સાદીએ એક કયામતના દીનનો સ્વપનો જોઇ તે વિષે વર્ણન લખ્યું છે તે જણાવવું ઠીક લેખાશે. સ્વપનામાં તેણે કયામતનો દીન જોયો કે જ્યારે સઘળાં લોકો અહીં તહીં દોડધામ કરવા પડ્યા હતા, જ્યારે એકજ નર એક શીતળ છાયા હેઠળ બેસી આરામ કરતો હતો, વગેરે.

પરોપકારી મંડળોમાં સંપ એક મુખ્ય સદ્‌ગુણ છે. આ સદ્‌ગુણ વગર આવા મંડળો નીભી કે ટકી શકતાં નથી. કાચ્ચા સુતરનો દોરો ઝટ તુટી જાય છે પણ જ્યારે તે બીજા દોરાઓ જોડે એકઠો વણાઇને દોરડા રૂપે થાય છે ત્યારે તોડી નાંખવો અતિ મુસ્કેલ થઇ પડે છે. ના, આટલુંજ નહીં પણ તે મોટા મોટા ભારોને ખેંચી લઇ જવા કામમાં આવે છે. ચોકીક પળ વિચાર કરવાથી સહેજ માલમ પડશે કે જો આપણા ખાતામાંના દરેક માણસ દરદીઓને મદદ આપવા માટેની માહીતી તથા જ્ઞાન મેળવ્યા પછી જો આ ખાતામાં જોડાય નહી પણ પોતે એકલો કાંઇને કાંઇ પરોપકારી કામ કરવાની ખાહેશ રાખે તો કયા દરદીને ખપેલા કાજ તેને બોલાવવામાં આવે યા એવા કેટલાં દરદીઓને ખપેલા શક્તિમાન થ્યો હતે! એક પણ

નહી! કારણ? કારણ એજ કે એક દરદીને મદદ કરવા ઓછામાં ઓછી ત્રણ ચાર માણસોની જરૂર પડે છે. કુદરતનો આ નિયમ ઘણે મોટે ભાગે સઘળે ફેલાયલો હોય છે, કે એક ઉપોગી માનવીને આળસ ઉપર તીરસ્કાર છુટશે, એક વહેલા ઉઠનાર સખસને ઉઠવાના વખત પછી ઉંઘજ આવશે નહી, તેજ મુજબ એક નિતીરીતીથી ચાલી અશો પરોપકારી જીંદગી ગુજરનાર માણસની વલણ કોઇ પણ હીન પાપના કામો તરફ ઢળશે નહીજ. તેથી પરોપકારી જનવાની આદત બેચ્ચાંને નાનપણથીજ પાડની અવશ્યની છે.

એક પરોપકારી નર પોતા જેવા બીજા નર નારીઓ ઉભા કરવાની હમેશાં તજવીજમાં રહે છે અને તે કદી પણ બીજા પરોપકારી માનવીના કામની કૃતેહની અદેખાઇ કરતો નથી પણ સામેા તેનાં કામમાં ઉલટથી તેને ટેકા તથા વધારી મદદ આપે છે. પરોપકાર વિશેને વિષય અહીં ખતમ કરીશું અને ખતમ કરતાં તે પરમકૃપાળુ પ્રભુને ખરાં અંતઃકરણથી અરજ ગુજારીશું.

ઓ પવિત્ર આપ? ઓ ઇનશાન માતાના મીનેાર મીત્ર તું તારીજ છુપી શક્તિથી મને અને પ્રભાતને લાગણીઓ હૈડે રાખી તેવા કામો કરવા તત્પર એવા મારા બીજા ભાઇ બેહેનોને એવી તાકાની બક્ષ, એવું કૈવત અને જોમ આપ કે તેની મદદથી કુદરે આલમ બનત-પછી શું હમબનત કે પરબનતનાં-બક્ષા અર્થે-તેઓનાં શંકટ નીવારણ અર્થે-હમી તેઓના સંકટના હમશરીક બનીએ અને તે સર્વે સંકટો ટાળવા શક્તિમાન નીવડીએ. ઓ બળવાન આપ તું એવી બુદ્ધીની બક્ષીસ કર કે જે બુદ્ધીના બળથી હમો હમારા દેશની વૃદ્ધિ તથા આબાદાની માટે, સચ્ચાઇ, નીતિ અને ઇનસાફ માટે, કેહલીશો કરીએ અને ત્યારે ને ત્યારેજ માત્ર જોમ સદ્વારનાં સુર્યોદયના કીરણ આત્મામાં ચેરચુ ધારણ લઇ ઘુમસ પીગળી જઇ તેજસ્વી અજવાળું પડે છે તેમ આ અમારા અર્ધ સદ્ગુણોથી ઢીએ ઉમત થતી ખુશાલીની માહીતગારી આત્મામાં મરતી વખતનો જે ભય પાપીઓ અને મીથ્યા જીંદગી ગુજરી મરનાર માણસમાં પ્રગટ થાય છે તેનો નાશ થઈ તેઓનાં દીલમાં સંતેષ પ્રગટ થાય.

જખરો હુંશયાર!

ત્રણ ચાર દોસ્તોનું ટોળું ટાહેલે વળગેલું હતું વાતપરથી વાત નીકલતાં કુતરાની હુંશયારી વીશે તેઓ ગપ મારવા લાગ્યા.

"એક વખત હું સ્ટીમરમાં જતો તો ત્યારે મારા હાથમાંથી એક ગીની દરીયામાં પડી ગઇ. તરતજ મારી આગળ મારો કુતરો ઉભેલો હતો તેણે દરયામાં કુદકી મારી અને પાંચ મીનીટમાં તો પેલી ગીની મારી આગળ લાવીને હાજર કરીથી!" એક કહેયું:—

"અરે એમાં શું મોટી વાત!" બીજાએ કહેયું," મારા કુતરાએ તો તદન અવધીજ કરીથી. એક દહાડો રાતના મારા ઘેરમાં આગ લાગી. જેમ તેમ કરીને બધાંએ સહીસલામત બહાર નીકલ્યાં. એકાએક મને યાદ આવ્યું કે મારો માનીતો કુતરો હજુ રેહી ગયેાછ. મેં તો ધાંધલ કરી મુકી. કોઇ કેહેજે અમે એને પાછો આગમાં જતો જોયેા! ઘણી સીફતોભર ચલાવી પણ ફોકટ! આખેર પાછેક કલાકે હું ઉભેલો હતો તાંહ મારો કુતરો ઘેરમાંથી કુદકા મારીને આવ્યો. તમે લોક તો માનશોજી નહી. પણ મારાં ઘેર અને ફરનીચરની બીમાની પોતીસી એક ભીના નાપકીનની અંદર પોટાલીને તેણે પોતાના મોઢામાં પકડેલી! જે ુપ દેતી કે તેણે મારી આગળ મુકી?" (સોલન.)

દર્દનું મુળ.

પીલ્લા પીપમાંને નજલો થયેા હતેા. પેપેરીને ત્રણ ચાર દીવસજ બાકી હેાવાથી તે જલદી સારેા થવા માંગતેા હતેા કે કલમમાં જઇને નામ પ્રમાણે બાદશાહીના માંથા ભાંગે.

"મારા સાહેબ, એ વારી વારી એમ શું થેયા કરેછ" તેણે ડાકટરને કહેયું, "આપ દરદનું મુળ છે તેજ મારી કહાડેાની કે મને જલ્દીકનો આરામ થાય!"

ડાકટર જે પીલાને એક ખુરશી પર બેશાને તપાસતેા હતેા તે પુર ગંભીરાઇથી ઉઠયેા, એક લાકડી લીધી અને તે પેપેલ પર પડેલી દાદથી ભરેલી દીક્ષાનદરને મારીને ભાંજ નાંખી.

"એ, એ, તમે આપ શું કરેયું?" પીલ્લા પેાતાના દાદનેા નાશ થયેલેા જોઇને બેાલી ઉઠયેા.

"એ—એ તેા મેં તમારાજ કેહવા પ્રમાણે તમારાં દર્દના મુળને મારી કહાડયેા!" ડાકટરે કહેયું.

(સોલન.)

વીકેા બ્યાજ ખાઉ.

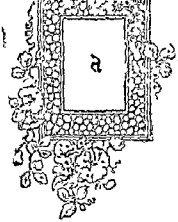
"હું તમારા બાપાને ઓલખતેા તેા તેજીજ તમારી પાસે પંદર ટકાનું બ્યાજ લેવેછ જી" કાયસ્થ, કાયસ્થ—"ઘણી ખુશીની વાત છે કે તમે મારા બાપાને નહી ઓળખતાંતા." (સોલન.)

પ્યારનો ભોગ.

(એક દુઃખી વાર્તા.)

લખનારઃ—મીઠ જાંહુગીર દારાશાહ દુગાઝ.

પ્રકરણ ૧ લું.

તે સાંજનો દીલકશ વખત હતો, અને હજારો નર નારીઓનાં ભેગા થવાથી એપોલો બંદર પોતાના પુર બહારમાં ઝાઝી રહેતો હતો. સર્વ જણાં આનંદમાં ખુશગોફ્તેગો કરતાં આલમ પડતાં હતાં; ત્યારે ફ્રશી દુલાશ પોતાનાં કમનાગ્ય નસીબ ઉપર વીચાર ચલાવતો એક પથર પર બેઠો હતો.

એટલામાં તેનાં ખભાં ઉપર એક નાજુક ગોરો હાથ જઈ પડ્યો, અને તે એકદમ પોતાના વીચારમાંથી જાગૃત થયો. "કેમ વ્હાલા શું વીચારમાં બેઠો છે?" તે નાજુક આકારે પુછ્યું.

"કંઈ નહી દારસીંગ" ઉત્તર મલ્યો.

"ફ્રશી" તે તેની આગલ પોતાની બેઠક લેતાં બોલ્યો "પછી તેં મારે સારૂં પુછ્યું કે?"

"હા દીયર, પણ તેવણે મને જણાવ્યું જે, જો હું ઉપરવારી થઈને તેમ કરશ તો મને માર ઘરબાર સહુ ખોવું પડશે."

ફ્રશી દલગીર ભરયા આલ્હે બોલ્યો,"શું કારણ?"

"યુસ તું જાણેજ તો ખરી જે એમાં મુખ્ય હાથ પેથી મારી સાવકી માય થતીનો છે અને જ્યારે એનું કાંઇ નહી વલ્યું ત્યારે હાલ તે મારી પર પોતાનું વેર લેવા ચાહેછ; પણ હું તેની જરાથી દરકાર કરતો નથી."

"શું તું મારા લીધે ગરીબાઈ ભોગવશે? નહી વ્હાલા, હું કદી પણ તેમ થવા દેનાર નથી," ગુસ્સાથી બોલી.

"દારસીંગ તારે લીધે હું ગમે તેવોણી ભોગ આપવા તૈયાર છું, તો પછી ગરીબાઇથી મારે શું કામ ડરવું જોઇએ?" ફ્રશી તેણીનો નાજુક હાથ પોતાનાં હાથમાં લેતાં બોલ્યો "શું તેવણ જરા પણ સમજતાજ નથી," તેણીએ ઈનેન્દરી ભર્યા સવાલો પુછવાનું ચાલુ રાખ્યું. "નહી" ફ્રશનમ બબડ્યો "મેં મારૂં બનતું કરી એવણને સમજાવ્યાં જરા પણ બાકી રાખ્યું નથી, પણ અફસોસ એવણ તો સાફ નીજ કહે છે, માટે હું હવે મારૂં સમજી કરી લેવાનાં બનતા ઠરાવ ઉપર આવ્યો છું; બોલ વ્હાલી તારી તો મરજી છે ને?" "એ સવાલજ કેવો?" તેણી પોતાની આંખોમાં આંસુ સાથે પોતાનાં નાજુક હાથ તેનાં ગરદનની આસપાસ નાખતાં બોલી. "વ્હાલા હું તારીજ છું. મારે લીધે તારે જરા પણ ફીકર કરવી નહી. આજ આખે ધણું 'બેટ' થયું છે માટે ઘરે જવાએ બચારાં માયજ વાટ જોતાં હશે."

તેવો બેઉ ઉઠ્યાં; અને રસ્તે ચાલતાં બેમાંથી એકે પણ જરામી સખુન કાઢ્યો નહી, "સાહેબજી દીયર" રસ્તામે આગેર ચુપકીડી તોડી છુટા પડતાં બોલ્યો. "સાહેબજી વ્હાલા" જવાબ મલ્યો અને અત્રે તે બેઉ જણાનો હાથો એક બીજા સાથ મલ્યા અને તેવો છુટા પડ્યા.

પ્રીય વાંચનાર રૂશી દુબાશ એક તંવગર બાપનો એક પુરો રોશન ચેરાગ હતો. તે દીક્ષે ઉંચો, સોહા-મણો અને બાહદુર જવાન હતો. રૂશીનાં માબ તે જ્યારે પાંચ વરશનો નાનો બાળ હતો ત્યારનાં મુકી આ ફાની જહાનમાંથી કુચ કરી ગયાં હતાં; રૂશીનાં પીતા જલેજર પોતાની ધણીયાણીનાં હક યત્રા બાદ, રૂશીને એક માતા કરતાં પણ બાલા પ્યારથી તેની બરદાશ લીધી હતી, અને તેને સારી તાલીમ આપી અભ્યાસની ઉંચી પંકતી પર ચઢાવ્યો હતો.

રૂશતમ જ્યારે હુંશીયાર હોવાથી હુંક વખતમાં પોતાના માસતરોનો ચાહ ખેંચી શકયો હતો અને એક વીશ વરશની ઉમરે તે બી. એ. ની પરીક્ષા પસાર કરવામાં નશીબવંત નીવડયો હતો.

તેના પીતા જલેજર પાસ પુશકલ પૈસા હોવાથી, ખુબરતી રીતે તે મોટી મોટી શોસાયટીયોમાં સારી રીતે પંકાઇ ગયો અને ધણીએક નારીઓ તેને પોતાનો બીલું કરવા પુશકલ ફાંફાં મારી રહી હતી તેમાં જર કોટવાલ મુખ્ય હતી.

રૂશતમ વારંવાર જરનાં ત્યાં જતો હોવાથી જર પોતાનાં મગજમાં હવાઇ કીલ્લાઓ બાંધ્યા જતી હતી. જર જેકે રૂશતમ કરતાં ઉમરમાં એક દાયકો જ્યાદા હતી પણ તેણી પોતાને ૧૯ થી ૨૦ વરસની ખપાવવા માગતી હતી.

એક દીવસ તેણીએ રૂશતમને અચાનક ગુલની સાથે ધર્યા-પર્યા કરતાં જોયો અને ત્યારથી તેણીએ પોતાનું વેર લેવાનો કાસદ કર્યો.

જલેજરને ઘરડે ધડપણમાં પરણવાનો શોખ થઇ આવ્યો અને તેવણે પોતાની પસંદગી જર કોટવાલ પર ઢોડાવી અને હુંક વખતમાં તેની સાથ ગોઠવાવા.

દુન્યાના ચાલતા આવેલા રીવાજ મુજબ આ ૬૭ વરસના જુવાન વરરાજ કે જેવણનો એક પગ આયાર આશમચ કબરમાં મુકાઇ ચુકયો હતો. તેવણ પોતાની દીકરી બરાબરની જર સાથ પાછા એક વાર લગનની જુસરીમાં જોડાયાં હતા. ત્યાર બાદ આશરે બે ઘરનો સધરો કારોબાર પોતાનાં હાથમાં લીધો અને બુઢાજી ગોયા જાણે તેનાં હાથમાં રમકડું થઇ પડયા હોય એવી તેમની હાલત હતી.

આ અરસામાં જરે રૂશતમ ઉપર જુલમ પાડવામાં જરા પણ બાકી રાખ્યું ન હતું, અને તે જવાને સબરનું મુગે મોઢે સહન કીધું; ત્યાર પછી શું બન્યું? તે આપણે ઉપર જોઇ ગયા છીયે.

પ્રકરણ ૨ જું.

હુડધુત.

રૂશતમ ગુસ્થી છુટો પડયા પછી એચેન દીલે પોતાનાં ઘર ભણીને રશતો લીધો. ત્યાં જઇ પુગ્યા બાદ તે સીધો પોતાનાં રૂમમા ગયો અને ભવીષ્યમાં કેમ કરવું તેનો વીચાર કરતો 'આરામ-ચેર' પર પડયો. એટલામાં તેનાં પીતા જલેજર ઓરડામાં દાખલ થતાં પોતાની પાછલ્લ આરબું બંધ કરતાં બોલ્યા. "રૂશતમ, આજે મને તારો આખેરીનો જવાબ જોઇએજ. બોલ તું માશ ફરમાન મુજબ ચાલવા ખુશી છે કે?" બુઢાજી એક પછી એક સવાલો પુછતાંજ ગયા.

"બાફ કરો બાવાજી આ બાબતમાં હું તમારા મતને મદી શકતો નથી." આખરે તે જવાન મકમ રશતે પર આવી કાંઇ નાખતી ભરી રીતે બોલ્યો. દુકતા, હું હવે જોઉ છું જે તેં તારી કેળવણીને આંખ લગાડી છે. ગુલ જેવી એક ગરીબ દુકતીની ગોરી ચામડી પરે તું લોભાઇ ગયો છે. પણ વીચાર કર કે આપરે કોણ? આપણો મોભો શું? જો હું તુને તારી મરજી માફક ચાલવા દઉં તો ગામનું લોક મને શું કહે? અને—" "બસ બસ કરો બાવાજી હું હવે જોઉ છું જે તમે મારી ચુપકીદીનો ઘણો લાભ લીધો છે." તે જવાન એકદમ પોતાની ખુરશી પરથી ઉઠતાં પોતાનાં બાપને વધું બોલતો અટકાવી ગુસ્સાથી બોલ્યો.

"નાદાન સમજ, જો તું મારા વીચારથી જરા પણ ઉલટો ગયોજ તો મારી તરફથી એક અરબી નીબી આશા રાખવી ના, જા તારું કાળું કર, આજથી મારા દીકરો તું મુવેલો સમાન છે," બુઢાજી બોબડા અવાજે થર થર ધ્રુજતા બોલ્યો.

"માફ કરો બાવાજી" તે જવાન લગભગ રડી દેતાં આજીજી કરતાં બવાજીને બોલ્યો "જોવ જરા પીચારો તમે પહેલા કેવા મારી તરફ માયાળુ હતા, પણ હું જોઉં છું જે તમે જ્યારથી પેલી મારી માય મરીને અત્રે સાધ્યા છો, ત્યારથી તમારામાં ફેરફાર ચાલુ થયો છે; બાવાજી શું કામ તમે મારા સુખનું નખેદ વાલી આપણી વચ્ચે કડવાસ ઉભો કરો છો?"

રૂશતમના આ આશાકારક બોલેાથી તે બુઢો પીગળ્યો હોય એમ લાગ્યો અને બોલ્યો "તારી મરનાર માતાને મેં વચન આપેલું હોવાથી હું તારાં સુખોની વચ્ચે આડો પડ્યો માગતો નથી, પણ" અને અત્રે જલેજર વધુ બોલે તે આગમચ તે ઓરડાનું બારણું ધડક દેતું ઉઘડી ગયું અને જર લુચ્ચા ધણુંજ ગુસ્સાથી ઓરડામાં દાખલ થઇ ભવા ચઢાવી બોલી.

"હું એ લગન થવા દેનાર નથી, જલેજર આજે તમારો સુધરેલા કો' ગયો? મુઇ એ ગુજ જેવી ભીખારણને તમારી વહુ કરતાં તમને શરમ નથી આવતી? ગામનું લોક મુવું શું બોલશે? બસ હમણાંજ મારા દેખતાં તમારા બોલેલા બોલ પાળા બેચી દેવો." તે એકદમ તાડે થયો અને બોલ્યો "રૂશતમ તારાં માયની મરજી નથી તો હું લાચાર છું, તું જે ચાહતો હોય તો ગામમાં બીજી ઘણી પણ છોકરીઓ છે કે જેને તું ખુશીથી તારી ભાગ્યણુ બનાવી શકશે."

"ચંડાળ તું અત્રે સયતાનના રૂપમાં માય તરીકે આવી છે, તેં તારી આવી રીત ભાતોથી કુલ સ્ત્રી આલમને લજ્જવી છે, તારા કરતાં એક ખુનીનું જીગરજી વધારે દયાવું હોય છે." રૂશતમ એકદમ તરીયાપર પર આવી જઈ આગલો પાછલો વીચાર કર્યા વગર બતુનથી પોકારી ઉઠ્યો.

"જોવ જલેજર એ મુવો મને સયતાન અને ચંડાળ કહે છે તો પણ તમે એનાને જોયા કરો છો અને એ મરી ગયા તે કાંઈ કહેતા પણ નથી. તમેજ એને ઘણો બગાડી મુક્યો છે," જરબાઇએ હવે પોતાનું ખરૂં પળી દેખાડવાનું શરૂ કર્યું અને જલેજર જયારે બોલે પણ શું? તેવધુની હાલત 'સુડી વચ્ચે સોપારી' સમાન હતી.

આપણે ઉપર જોયું તેમ જલેજર પોતાની હાથની ધરતીનાં એક ગુલામ જેવા હતા, આખરે તેણે ચુપકીદી તોડી અને ધીમાં પણ ગંભીર અવાજે બોલ્યા રૂશતમ તેં આજે તારી માયને ઘણુંજ બરાબ શબ્દો ઉચ્ચાર્યા છે, તારી તરફથી મેં આવા બોલોની આશા રાખી હતી નહી, છોકરા, હું તુને હુકમ કરૂં છું જે તારે એકદમ હમણાંજ તારી માયની માફી આલવી."

"નહી કદી નહી" તે જવાન પુકારી ઉઠ્યો "હું એ ચંડાલને મારી માય કહેવા આગમચ મારી જીભ કાપી નાખવાનું વધારે માન ભરેલું સમજું છું."

"જલેજર એ જોયો કે મુવો તમે બાપ થતાં તા મેં પર એ કેવો તરાપાને જવાબ આપે છે. જ્યારે હું તમુને એ મરી ગયા ને સાદ કેતીતી ત્યારે તમે મને તાદાન કહી હડી કાઢના હતા, હવે જોયા તમારા દીકરાનાં ઢંગ!" જરબાઇ આગમાં તેલ નાખતાં બોલ્યા.

"હુકતા જ્યારે તું નથી સમજતો ત્યારે ન તારૂં કાળું કર અને આજ પછી મારાં ઘરની ઉમર પર જરા પણ પગ મુકવોજ તો માથુસો પાસ હડપ્યત કરાવી કાઢી મુકશ," બુઢાઇ એકદમ તેની તરફ ધસી જતાં બારણું ભણી પોતાની આંગળી દેખાડતાં બોખરા અવાજે બોલ્યા. તે જવાન તાડે થયો અને વધુ એક પણ શબ્દ બોલ્યા વીનાં બહાર પડ્યો.

રે! માબાપો તમારાં બચ્ચાનાં સુખની વચ્ચે કુંચર ભારતા પહેલાં, આગવો પાછલો વીચાર કરો, લગન જેવી ગંભીર બાબદ તમારાં કરતાં તેઓ વધુ સારી રેવેશે સમજી શકે છે માટે તેણોનેજ તેમની પસંદગી કરવા દેવો.

પ્રકરણ ૩ જું.

લગન.

કુસ્ત તારી કરામત ઓરજ છે, જે રાખશ દયા બીનીટની વાત ઉપર હલકો રેખા, અને મહેલ–ચહેલનો ધણી હતો તેજ રાખશ હાલ એક ભીખારીની હાલને જ પડ્યો હતો. કુદરતી કરામત અજાબ છે!

રૂશતમ પોતાનાં બાપીક્ષ મહેલમાંથી હડધુત થા પછી કયાં જવું અને રાત કેમ ગુજારવી તેનો

વીચાર કરતો પોતાનો રસ્તો કાપતો હતો. પહેલાં તો તેણે ગુલને ત્યાં જવાનો વીચાર કર્યો પણ તરતજ તે જવાનને ખ્યાલ આવ્યો જે ગુલ પોતાની માતા સાથે જેમ તેમ ગરીબાઇમાં પોતાનાં દીવસો કાઢતી હતી માટે તે ભલાં મા-બેટીનાં આશરામાં જવું તે જુવાનને કુદરતી રીતે પસંદ પડ્યું નહી.

આખરે તેને રાત કોઇના પણ ઓટલા પર મુઇ કાઢવાનો વીચાર કર્યો અને તે ઘણોજ થાકી ગયેલો હોવાથી તેમજ ઉપરાસાપરી બનાવોથી તેનું મગજ ઘણુંજ ખુશી આવ્યું હતું માટે આખરે રસ્તામાં એક 'ફુટપાથ' પર સુઇ પોતાની રાત પુરી કરી.

જ્યારે તે જાગ્યો ત્યારે સવાર પડી ચુકેલી હતી અને ભવીષ્યમાં પોતાનું ગુજરાન કેમ કરવું તેનાં તે ખ્યાલમાં હતો, તેટલાં તેને એક વીચાર સુઝ્યો અને તરતજ તેને એક રોજદાં પત્રની કોપી ખરીદી જેમાં નીચે મુજબ લખેલું વાંચ્યુઃ—

"આફ્રીકા સારૂ તાકીદે જોઇયે છે એક આલાક જવાન કે જેણે અંગ્રેજીનો સારો અભ્યાસ કરીયો હોય, ખાવા પીવા સાથ પગાર રૂ. ૧૨૫, ત્રણ વરશની જમીનગરી મળો ખરશેદજી સેઠનાં મુલતાન બીલ્ડીંગ, ફોટ મુંબાઈ."

તે તૈયાર થયો અને બપ્પર કાઢતો ફોટમાં સેઠનાં ની ઓફીસમાં ગયો જ્યાં તેને એક ઓરડામાં બેસાડવામાં આવ્યો, પાંચ મીનીટ બાદ એક અધીર વયના પારશી મદ્રશ્ય કે જેવણ લાલ બટાકા જેવા અને સધળા બાજુએથી ગોળ દડા જેવા હતા તેવણ દાખલ થયા અને રશતમની સલામનો જવાબ આપતાં બોલ્યા.

"હું ધારૂં છું કે તમો ચાકરી સારૂ આવ્યા હશો. આજે ત્રણ ત્રણ દીવશો થયા હું જાહેર બપ્પરો છપાવું છું પણ મારા વીચાર મુજબનો કોઇથી લાયક આદમી મલ્યો નથી; બાબા, તમુને મારી શરતો કબુલ છે કે ?"

"હા સાહેબ" રૂશી વીવેકથી જવાબ આપતાં બોલ્યો" તમારી સધળી શરતો મને મંજુર છે અને હું તમો સાહેબને ખુબજ્ઞાત આપું છું કે હું તમોને "ખોટાકરક બદલો આપશ."

"જોઇશું" બરશેદજી બોલ્યા અને અત્રે તેવણે રૂશતમની ઉલટ પાલટ તપાસ લીધી અને તેમાં તે જવાન કુતેહમંદ પાખ્યો. આખરે બરશેદજી બોલ્યા, વેલ મી० રૂશતમ દુબારા મને તમારી માગણી કબુલ છે, તમે આવતી અથવા તે પછીની અત્રેથી પી. એંન્ડ. ઓ. ની મેલ સ્ટીમરમાં ઉપડી જજો, તમારી 'પેસેજનો' હું બંદોબશ્ત કરીશ," ઓટલું બોલી તેવણે રૂસતમનાં હાથમાં ૩૦૦ રૂપ્યા બરચનાં આપ્યા અને તે જવાને નમી ત્યાંથી ગુલનાં ઘર ભણી રૂખશદ લીધી.

ગુલના ઘર જવા બાદ રૂશતમે સધળી બનેની બીનાં જાહેર કરી. "બ્હાલા તું શું અત્રે રહી કાંઇ ચાકરી નહી કરી શકે ?" આખરે સધળું સાંભલ્યા પછી ગુલ જેમ તેમ હીમત રાખી બોલી. "નહી, કારણ જે મને આ જગામાં રહેવું જરા પણ પસંદ નથી, હું ત્યાં જઇ સારો બંદોબશ્ત કરીશ અને પછી હું દારલીંગને તાંહ બોલાવશ. તું આવશ કે દીયર?" રૂશતમે તેણીને મમતા ભરી રીતે પુછ્યું.

ગુલે કશો પણ જવાબ આપ્યો નહી અને ત્યાંથી ઉઠી પોતાના ઓરડામાં આવી ગઇ ત્યાં જઇ દુશકે દુશકે રડી પોતાની છાતી ખાલી કરી.

ધનબાઇજી કે જેવણ ગુલનાં માતરતર હતાં તેવણ પણ રૂશતમ વીષેની હકીકત સાંભલી ઘણુંજ દીલગીર થયાં અને તેવણે રૂશતમને આઠલા દીવસ પોતાને ત્યાં રહેવાનું બજન કરીયું અને તે જવાન કબુલ થયો.

ગુલની મરજીને આધીન થઇ આખરે ધનબાઇજી એ પોતાની દીકરીનાં લગન રૂશતમ આફ્રીકા જાય તે આગમજ કરવાનું કબુલ કર્યું અને તેવા છુપા છુપ પરણી લગનની પવિત્ર ગાંઠયો જોડાયાં.

પ્રકરણ ૪ થું.

દેલ્લો મેલાપ.

હવે રૂશતમને જવાને માત્ર વચમાં બે દીન બાકી હતા, અને જ્યારે ગુલ રડતી તો રૂશતમ તેને દીલાશો આપતો, અને જ્યારે રૂશતમ તેમ કરતો ત્યારે ગુલ તેને સબ્યારો આપતી, આ પ્રમાણે તે બેઉ બ્હાલા બો પોતાનો વખત પસાર કરતાં હતાં.

આખરે તે યાદગાર દીવસ આવી લાગ્યો અને હજારો જણાની ભીડ એપોલો બંદર પર ભેગી થઇ હતી, કોઇ ખુશી તો કોઇ દુઃખી એ મુજબનો હાલ હતો.

"ગુલ શું દીયર હું જલ્દી ફરીથી પાછો ફરવાનો નં હોઉં તેમ તું આંખ પાણી કર્યા કરે છે" રૂશતમ તેણીને પોતાની ગોદમાં ચાંપતાં તેનાં પરવાલા હોથ પર મોહબ્બતનું શીલ મારતાં બોલ્યો.

"નહી વ્હાલા તું એવું ના બોલ પણ મુવું શું કરું? મારાથી રહેવાતું જ નથી" ગુલે પોતાનાં આંસુઓ લુંછતાં જવાબ આપ્યો. "આલ દીયર સાહેબજી, ખુદા તું વ્હાલીના નેગેહબાન થાવો," આખરે રૂશતમ તેણીથી છુટો પડતાં બોલ્યો.

"સાહેબજી રબ્બ સવરા" જેમ તેમ તેણી હીમત રાખી ગુંગળાયલા અવાજે બોલી. અને અન્ને તે એક વ્હાલીઓનાં હાથો એક બીજા સાથ મલ્યા અને રૂશતમ તેણીને કીનારે મુકી પોતે દુઃખી જીગરે લોન્ચ પર ઉપડી ગયો, અને જ્યાં સુધી લોન્ચ ગુમ થઇ નહી ત્યાં સુધી તે બેઉ વ્હાલીઓએ રૂમાલ હલાવ્યા કીધા.

રૂશતમને પહોંચાડયા પછી ગુલ દુઃખી જીગર પોતાને ઘેર પાછી ફરી.

તે રાક્ષસી યંત્ર પાણીમાં આગલ અને ઓળી વધતુંજ હતું અને દુઃખ વખતમાં પોતા પાછળ તે મુંબાઇના કીનારો છોડી આગળ વધ્યું. રૂશતમ એકલો હુડક પર બેસી પોતાની ગુલનો વીચાર કરતો પસાર થઇ જતા કીનારા તરફ જોતો આંખ પાણી કરતો હતો.

દીવસ પછી રાત, અને રાત પછી દીવસ એમ ખમાર થઇ જતાં વાર લાગતી નથી તેમ ૧૦ દીવસ કયાં ગજરી ગયા તે પણ કોઇને માલમ પડયા નહી; દુરથી આફ્રીકાનો કીનારો દેખાવા લાગ્યો અને સર્વ ઉતારૂઓ ત્યાં ઉતર્વા ને પોતાને ઘેર જવા પામ્યા.

રૂશતમ પણ પોતાની ચાકરી પર પુર ઉલટથી ચંગઝો અને ૬ મહીનાની ટુંક મુદતમાં તે પોતાના રોકેલું વ્હાલ બેચી શકવાને નશીબવંત નીવડ્યો. આ અરસામાં તે પોતાની વ્હાલી ગુલને ઘડીભર પણ ભુલ્યો નહી.

રૂશતમને તેના શેઠોએ કોલસાની બાબુ પર રોકયે હતો, ત્યાં અચાનક એક દીન તેને હાથ દીરાએ લાગ્યા અને તરતજ તે વીષે તેણે તેવેાને વાકેફ કીધા. તેના શેઠો આ તેની ઇમાનદારીથી ઘણુંજ ખુશી થઇ ગયા અને તેનામાં સારી વેપારની કુનેહ હોવાથી તેઓએ તેને પોતાનો ભાગ્યો બનાવ્યો. આ રીતે રૂશતમનું નશીબ કુદકે ને ભુસકે વધતુંજ ગયું.

ત્રણ વરસ વીતા બાદ રૂશતમને દેશમાં તેના ભાગ્યાઓએ જવા દીધા નહી અને બે વરસ વધુ ખોમી જવા તે જવાનને અગતેમાસ કીધી અને તે કબુલ થયો.

જ્યારે તે હિંદુસ્તાન પાછો આવવાનો થયો ત્યારે તેણે એ વીષે પોતાની ગુલને લખી જણાની વાકેફ કીધી અને તે સુંદરીના હરખનો પાર રહ્યો નહી.

પ્રકરણ ૫ મું.

અહસમાત.

'મશીના' સ્ટીમર પાણીમાં ધમધોકાર રીતે પોતાનો રસ્તો કાપતી આગલ અને આગલ વધતી હતી. રૂશતમ પોતાની કેબીનમાં બેસી પોતાની સરજનતો વીચાર કરતો ગુલને મલવાનાં હરખ ભર્યા ખ્વાબમાં બેઠો હતો. પાંચ વરસ આગમજ તે એક મુકદ્દેશ જેવો હતો અને હાલ તે એક તવંગર સેઠીયો બની મુંબાઇ પાછો ફરતો હતો.

તે રાતનો શાંત વખત હતો, સર્વ ઉતારૂઓ બે ફીકર રીતે ખ્વાબમાં પડેલાં હતાં એવામાં સ્ટીમર 'મશીના' એ એક ભજબુત આંચકો ખાધો અને સર્વ ઉતારૂઓ પોતાની કેબીનમાંથી દોડી આવી શું બનાવ બન્યો તે એકે બીજાને પુછવા લાગ્યાં. એટલામાં કેપ્ટને આવી સ્ટીમર એક કલાકની અંદર પાણીને તલ્યે જશે એમ જણાવ્યું.

'લાઇફ બોટો' દરીયામાં તુરતજ ઉતારવામાં આવી અને ઘણાં ખરાં ઉતારૂઓ તેમાં કુદી પડયાં.

એક કલાક બાદ તે રાક્ષસી યંત્ર પાણીને તલ્યે જવા લાગ્યું અને અંદર રહી ગયલાં ઉતારૂઓના ગભરાટની ચુમો સ્પષ્ટ રીતે સંભલાવા લાગી રૂશતમ પણ આ અકસ્માતનો ભોગ થઇ પડયો અને શાંતીથી દરયાના પેટામાં બીજા ઉતારૂઓ સાથ વાસો કર્યો.

વાલકેશ્વર તરફ આવેલાં એક કુશાદે બંગલામાં ગુલ સવારનાં નવ વાગે પોતાનાં 'ડ્રોઈંગ રૂમ' નાં એક શોફા પર બેસેટાઈ તે દીનનું એક રોજેદું ગુજરાતી પત્ર વાંચતી પડી હતી. "ઓ ખુદા!" એકાએક તે મોટેથી ચીસ પાડી જમીન પર બેભાન થઈ પડી.

તેની ચીસથી ધનબાઈજી તેમજ ઘરનાં નોકરો તે ઓરડા તરફ ધસી ગયાં અને તેઓએ ભારે ગભરાટ વચ્ચે ગુલને બેશુદ્ધ હાલતમાં જોઈ ચાંપતી સારવાર કરવામાં રોકાયાં ત્યારે ધનબાઈજી તે ન્યુઝપેપર કે જે હજી સુધી અસરકારક ખબર આપવું શોફા પર પડેલું હતું તે ઉંચકી ફાટ ફાટ થતી છાતીએ નીચે મુજબ વાંચ્યું:—

ભર દરીયે સ્ટીમર મશીનાની ભયંકર હોનારત.

હજારોના ગયલા જાન.

આફ્રીકાના એક તવંગર વેપારીનું મરણ.

ગઇ કાલે સતાવાર રીતે માલમ પડયું છે કે સ્ટીમર 'મશીના' રાતના એક વાગાના સુમારે ખરાબા સાથ અથડાવાથી પાણીમાં દુબી જવા પામી હતી. એ હોનારતમાં આફ્રીકાના તવંગર વેપારી મી૦ રૂશતમજી જલેજર દુબાસનું અકાલ મરણ નીપજ્યું હતું. મરનાર પાંચ વરસની વાત ઉપર પોતાના બાપ સાથ ઓકસ્ફર્ડ અણુનાવ થવાથી આ દેશનો કીનારો છોડી આફ્રીકા ગયા હતા અને હાલ પાછા પોતાને વતને ફરતા હતા, તેમાં ઉપલો નાશકારક બનાવ બનવા પમ્યો છે. હજો મરનારનાં બેશીઓ તરફ હમારી દીલસોજી બતાવ્યે છીએ, બોલો! મરનારના રૂહને શાંતી બક્ષે!!

ચાંપતી સારવારથી ગુલ શુધ્ધીમાં આવી. ઓ મારા રૂશી આખરે તું પણ મારી દાદ લીધા વગર મને આ જહાનમાં ટવળતી છોડી શું કામ ચાલી ગયો! કેમ નહી પણ તારી સાથ હેતો ગયો?" તે સુંદરી બહુજ કકળાટ ભર્યા અવાજે છાતી ફાડી નાંખનાર રૂદન કરતાં બોલી.

"દીકરી જરા ધીરજ ધર, મોહતબર આગલ કોઇનો કશો પણ ચારો નથી," ધનબાઇજી જેમ તેમ હીમત રાખતાં પોતાની દીકરીને કકલાત નહી જોવાથી, મુરબ્બા અવાજે તેને દીલાશો દેતાં બોલ્યાં.

"અરે! મારાં રૂશી તારા વગર હું હવે જરી શકનાર નથી, કેમ નહી હું તારી આગલ મરી જાઉં! કે જેથી આવો દીવસ મારા જોવામાં આવતે નહી." ગુલ પોતાના માવતરને કશો પ્રત્યુ જવાબ આપ્યા વગર પોતાના કકળાટ ચાલું રાખતાં બોલી.

અત્રે ગુલ પાછી એક વાર બેશુધ્ધ થઈ પડી અને તરતજ ડૉકટરને બોલાવવામાં આવ્યો તેણે આવી જણાવ્યું કે હરદીને 'બ્રેન ફીવર' લાગું પડી છે. ગુલ ચાર પાંચ દીવસ સુધી એજ હાલતમાં રહી અને "મારા રૂશી હું પુધ" એનો જાપ પતપતારો ચાલું રાખ્યો.

પાંચમે દહાડે ગુલની તબીયતમાં વધારે બગાડો થવા પામ્યો "જોવો જોવો આપજી મારો રૂશતમ મારી તરફ કેવો જોય છે ને તે—" અને હજું તે વધારે બોલ બોલે તે આગમચ તેનો વીરદોસ્ત આતમાં તેની વ્હાલા રૂશીને મલવા દાદારની દરબારમાં આં ફાની જહનમાંથી કુચ કરી ગયો.

ધનબાઇજી એ પોતાની બેટીનાં મોહતબર પલ્લુ વીલાપ કર્યો, અને ગુલનાં મરણ બાદ ચાર મહીને તેવણ પણ પોતાની દીકરીને મલવા માટે લાચાર્યા.

જલેજર તેમજ જર પોતાનાં આવાં પત્રદ્વારી એવું માઠું પરીણામ આવેલું જાણી પોતાની મુરબ્બા નો જીંદગી સુધીનો પસતાવો કર્યો.

ખુશાલ કે-ગમગીન થયું?

"કેમ વરી શું થયું! વરી સાનો હસ્તો હસ્તો દખાં આયો?" નાના રૂશીની બહેને પુછ્યું.

"આવા છે તે બીતમાં ખીસો મારતાતાં તે ઉંદીરો ભટકીને આંગણાંપર લાગીને આંગણું ખુંદાઇ ગીયું!"

"પણ તેથી તું શાનો રડી મરેછ? આવાનાં આંસુઓને લાયુ કે તારાં? તુંતો તદન અડુબડો છે તુને તો આખું હસવુ આવવું જોઇએ!"

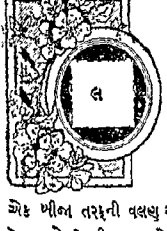
"મને હસવુજ આયું જોયી આવાનો મીજાજ ગરીબ ને મને અપેરી કહારયો!"

(સીલન.)

લગનની મોતેબરી.

લખનારઃ—મી. મીનોચેહર માણેકજી માદન.

(પાને ૧૮ થી ચાલુ.)

લગનની મોતેબરીનું નહી પિછાનવું (૨) પતી અને પરણેતરની ફરજ, કામકાજ, એક એક તરફની મહોબ્બત, એક બીજા તરફની વલણ અને એક એકની મદદ કયાં કેમ અને કેટલી સમત છે તેની તમામ બિનમાહેતગારી (૩) ઘર એટલે શું, તેની અસર બાળકો ઉપર કેમ પડે છે અને તેથી કેવાં કૃત્યો નિપજે છે તે માટેની બિલકુલ બિનમાહેતગારી, લગનની જંજાલયત, કંગાલ્યત અને તેના મરતબા ઉપરથી ઉતારી પાડનારી હું માનું છું.

પારસી કોમની ગમે તેવા સુધરેલાપણાની બડાઈ છતાં પતિ પરણેતરપણાની જે મોતેબરી મુરોપ્યન કોમો ગણે છે તેવી પારસી કોમ ઢાલમાં માને છે કે? (**આપણા પતી પરણેતરનો મામલો.**) આગળ ચાલતાં હું જે દાખલા વર્ણવીશ તે માટે હું જાહેર ચેલેંજ સાથ પુછીશ કે આપણી એશઆ સેખીઓ, સુધરેલી શીલાઓ, દમામદાર ડાયનાઓ, જરદાર જેસીઓના દાખલાઓમાં તેવા દાખલા કેટલા, કેવા અને કયાં મલે છે? હું જે દાખલાઓ આપીશ તેમાં પરણેતરો પોતાના ખાવીંદને મદદ કરતી, તેઓના લખાણો લખતી, તેઓનું કામકાજ સાચવતી, આપણોની નોટસ કરતી વિગેરે અરસપરસની ફરજો સંભાળી લઇ એક એકના દિલ વધુ નજદીક અને મહોબ્બતવાળાં કરતી ત્યારે અફસોસ! પારસીઓમાં તો એથી ઉલટું મદદ કરવાને બદલે આયા-દાયાનો કબ્જોઃ દુધવાળા કે પાઉંવાળાને ઘોલ-થપરાક મારવી હોય તો માટીને હવાલો મળે; બાવરચી આટલું ચાંકિ કરી ગયો તેનો કબ્જો બાપડો ખાવીંદ ચુકવતા મરવા પડે; છાપીની આજે નસકોરી ફુટી અને પાસેના પોરોજ બાહેબે મરઘી ચોરી તેનો દયામણો રડતપાટલો બીચારો પતી થકિલો-પાકેલો સાંભળવા બેસે! બાહીનો વખત ખરાબ ભરાય તારી મારી કરવામાં કે મેલા-ઘેલા ભણ્યાંવાળા સાથ કે જરીપુરાણાવાળા હોરા સાથ મરાઇ છુંદાઇ પેટ પુરતી ગાળો દઇ વખત પુરો કરે! છતાં આપણ કહેવે છિયે કે આપણ સુધરેલા છિયે!!!

હું પુછું છું કે કેટલી ઇંગ્રેજ ભણેલી પરણેતરો પોતાના એનજીનયર ખાવીંદના ડાયેગ્રામ કરવા કે નોટસ ઉતારવામાં મદદ આપે છે? કેટલી ઇંગ્રેજ શીખેલી બાનુઓ પોતાના પ્રેફેસર-પતીના 'કલાસ-લેકચર'ની નોટસ બનાવી તેનું કામ સહેલ કરી આપે છે? કેટલી આપણી કહેવાતી શીખેલી-સુધરેલી ઓરતો લખનાર-ખાવીંદના મુફ તપાસવામાં કે લખાણો 'ફેર' કરવામાં સહાયતા આપે છે? મોટું જેવું ૦ બીજું કાંઇજ નહીં. અફસોસ, એ તો રહ્યું પણ પોતાની સંસારી ફરજોમાં તેઓ ચુકયાં છે. આયા-દાયા કે બાવરચીઓ ઉપર ઘર-સંસારી કામકાજ છોડી મેલ્યું છે; પોતાના ફરજંદોને પારકા માસ્તરો મોટા મોટા પગારો આપી

જો કે તે નજીવું લાગે છે છતાં તે નજીવાપણાંમાજ તે સલ્લાહ ગમે તેવા મગરૂરીયા શકને તાબે કરી શકે છે."

ઓરતને વાજબી પણે કમનસીબોનો ફરેરતો કહેવામાં આવી છે. તેણી નાચારને મદદ કરવા પોતાને ઉંચકવા અને દુઃખીને દિલાસો દેવા હરહમેશ તૈયાર છે. એક હોસપીટલની માતા તે ઓરત છે. વાજબી પણે કહેવાયું છે કે જ્યાં પણ માણસાદ જીવડો દુઃખની હાય મારતો હશે ત્યાં એક ઓરત બેચેન જણ છે. જ્યારે એક ઇંગ્રેજ નામે મંગેપાર્કને આફ્રીકનોએ તેના ઘરબારથી દુર કર્યો અને નાચાર-લાચાર રઝળતો છોડી દીધો ત્યારે અસહય દુઃખથી જંગલમાં એક ઝાડ નીચે તે સુતો. ત્યાંથી એક આફ્રીકન કાળી ઓરતનું પસાર થયું અને તેણીએ તેની પર દયા લાવી તેને પોતાની ઝુપડીમાં તેડી લાવી ખોરાક આપ્યો. તે ઇંગ્રેજ કહે છે કે તેની પોતાની આફ્રીકાની મુસાફરીમાં આ જેવો બીજો બનાવ તેની યાદદાસ્તમાં કોતરાઇ રહયો નથી. તેને એક બીછાનું કરી આપવામાં આવ્યુ ત્યારે તેણીનું આખું કુટુંબ મોડી રાત વેર કામ કરતું રહયું અને મને એક જવાન ઓરતે ગીત ગાઇ રીઝવ્યો. તે ગીતનો અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે કે, "પવન વાયો અને વરસાદ વરસ્યો; અને એક લાચાર અને થાકેલો મરદ એક ઝાડ નીચે દેહયો. તેને મા નથી કે તેને માટે દુધ દોવે યા તેની બાઇડી નથી કે તેને ખાવાનું રાંધી આપે;" "તે મરદ માણસને મદદ આપો કે તેના માનમા." તે ઇંગ્રેજ કહે છે કે આ સાદા પણ મધુર ગાયને મારી પર એટલી અસર કરી કે હું તુરત ભરઉંઘમાં પડી ગયો.

આખણી જીંદગીની અને સંસારના સુખ અને સમાધાની માટે એ જરૂરનું છે કે બેહુ જનિતને તેઓને લાયકની સંપુર્ણ કેળવણી મળે એ એક મોટી ભૂલ છે કે ઓરત અને મરદની જાતિમાં ફરક હોવાથી એક મરદ નીતિના કાપડાને તરછોડી કાઢી પોતાની ખુશી મુજબ વર્તે જ્યારે તેજ મુજબ એક ઓરતથી થયું હોય તો તેણીને પસતાવો કરવાનો વખત આપવા બદલે તેણીની આખી જીંદગી રદ થાય છે.

[અપુર્ણ.]

"ક્યાં ચાલી."

(ગઝલ.)

ચડાવી ઇશ્કના રસ્તે, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી;
ફસાવી પ્રેમના ફાંસે, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
લગાડી ઇશ્કનું ખંજર, જખમકારી કર્યો મુજને;
પ્રીતિ મરહુમ નહિ દેતાં, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
કટારી પ્રેમની પ્યારી, કલેજામાં મને મારી;
રિબાવી રોવ રાવીને, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
પ્રીતિનો પ્યાલો પિવરાવી, દિવાનો તેં કર્યો દિલબર;
રખડતો મુકીને રસ્તે, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
અરે! ઓ! માશુકા મારી, હતી તું પ્રાણથી પ્યારી;
ખુવારીમાં ખપાવીને, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
કહું માશુક કે મહબુબા, સનમ કહીને પુકારું યા;
જખાં પર એ કરૂ જારી, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.
હતો તુજ ચરમપર "શયદા," હુતરો જનનથી દીદની;
ફસાવી આમ પ્રીતવીને, અરે દિલબર તું ક્યાં ચાલી.

લવજી હીરજી દામાણી.

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલકશ.

"ધર્મોજ્ય," "કુલ્લતનો ખેલ," "મુંબઈનો ચોરાશ"
વિગેરેના કર્તા.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

મીસ બેલ છુપાવલી બાહેર નિકળી ત્યારેજ તેણીએ ઘુંટકાશનો દમ ખેંચ્યો, કેમકે રોઝી ઉપર દેવીદનાં પરાંપરાં તે પોતાની દેખતી આંખોએ જોઇ શકતી હતી નહિ. તે બંને વચ્ચેની મોહબ્બત તેણીની આંખોમાં કાંટા અને કવચ મિસાલ ખુંચી રહી હતી. દેવીદની મોહબ્બતનો એકદમ બોલ તેણીનાં જીગરમાં તીર અને ભાલાની માફક બોકાતો હતો.. તે થોડીક પળ રોઝીને આપેના વરસાદ વરસાવતી પોતાના ઓરડામાં બેસી રહી પણ ત્યાં તેણીને સહેજભી ચેન પડયું નહિ તેણીને એમજ લાગ્યું કે દેવીદ મોહબ્બતના મધના મધુરાં પ્યાલાંથી રોઝીને ગુંગળાવી નાખતો હતો અને રોઝી મગરૂરીની રાણીની માફક તે સબુનો હસ્તા હેઠો સાથે ચાખીળની બેઠી હતી.

વળી તે દેવીદને રોઝીના પગ આગળ ઘુંટણીએ પડેલો જોતી હતી. રોઝી અજબ નાઝો નખરાંથી, મોહબ્બતથી તસ તસ થતી આંખો સાથે એક ચીત્તે પોતાના આશકને હસ્તે મુખડે નિહાલતી બેઠી હતી.

આ અને બીજા કલ્પિત દેખાવથી મીસ બેલનું આખું તન બદન બિમારથી કુણ આવ્યું. કમકમાટની તિક્ષણ વિજળીક લાગણી તેણીનાં બદનમાંથી બોલ બોલતામાં પસાર થઇ ગઇ. તેણીનાં કપાલ ઉપર ગુસ્સાથી કરચલીઓ કરચલીઓ વળી ગઈ. ગાલો બોદના આવેશથી ધમધમવા લાગ્યા, હોઠો કીનાના આવેશમાં કીરમજી રંગના બની ગયા.

મીસ બેલ વધુ વાર ત્યાં ઉભી રહી નહિ. તે પાછી પોતાની ભરાવાની જગોએ જઇ છુપાઇ ગઇથી દેવીદ અને રોઝી વચ્ચેની માત્ર વાતચિતજ તે સાંભળી શકતી હતી એટલુંજ નહિ, પણ આશુક માશુકનું જોતું નહિ જોઇ શકે તેવી રીતે તેમની મોહબ્બતમાં ઉછળતા હાવભાવો ઘણી સારી રીતે જોઈ શકતી હતી.

તે જ્યારે છુપાવાની જગોએ ગઇ ત્યારે તેણીએ દેવીદના પાસાંમાં રોઝીને દબાઇ બેઠેલી જોઇ. રોઝીએ પોતાનો એક હાથ દેવીદનાં ગળામાં નાખ્યો હતો, જ્યારે બીજો હાથ તેણીએ દેવીદના હાથમાં આપ્યો હતો. આ બાલુકે હાથ દેવીદે મોહબ્બતથી ધડકતી પોતાની છાતી ઉપર મુકયો હતો.

આ દેખાવ ઉપર નજર પડતાંજ તે અદેખી ઔરત પોતાના બંને હાથો પોતાની બંને આંખો ઉપર દાબી દેતાં બોલી, "ઓ ખુદા! ખુદા! શું આ કમકમાટ ભર્યો દેખાવ જોવાજ હું અહિં પાછી આવી? રોઝી, મગરૂર રોઝેલીન, તેં મારી દોલત લુટી, મારી મોહબ્બત પણ લુટી. હા! ઓ બદબખ્ત ઔરત, તું દેવીદની મોહબ્બતમાં પોતાને આજે સુખી જોઇશ, પણ યાદ રાખજે કે મારા કીનાનો ધમધમતો અંગાર તારી ઉપર એટલો તો જુદ્દી રીતે વરસશે, મારા વેરની બેહદી ડંખ એવો તો તને ડંખશે કે તે વેળાએ તું દેવીદની મોહબ્બતમાં માથોથી પગ સુધી કમકમશે. હું કીનાનો વરસાદ એવો તો જાલમ વરસાવું, દેવીદની મોહબ્બતમાં તને એવી તો તરસાવું કે તને એક પળનું પણ સુખ રહે નહિ."

મીસ એલ હજી પણ કોણ જાણે કયાં સુધી આબાદ કરતે પણ એટલામાં દેવીદના બોલવાથી તે ચુપ થઇ ગઇ.

"મારાં જીગર," દેવીદ રોઝીનાં ગોરાં કપાલ ઉપર ચુંબન લઈ બોલ્યો, "મીસ એલ હમણાં કયાં ગઇછ?"

"તે મારી રજા લઇ લંડન ગઇછ. શું તેણીની સાથે કાંઇ કામ છે?"

"નહિ જીગર, પણ હું જોઉંછું કે હું જ્યારેથી તારી મેલાકાતે આવુંછું ત્યારે એ ઔરત કોણ જાણે શા સબબથી આપણો પિછો છોડતીજ નથી. એ વેળાએ એ ઔરત તને જે હસે દીકાદીકા જોયછ તે મને મુલ્લ પસંદ નથી. કોણ જાણે શા સબબથી એ ઔરતની આ મકાનમાં હાજરી બિલકુલ મને પસંદ નથી."

રોઝી હસી પડી, એવા ખ્યાલથી કે તેનો વહેમ બિલકુલ બેજા હતો.

"ઓ બેવફા આશક!" મીસ એલ પોતાનાં મન સાથે એવા તો વિચાર સાથે બડબડી કે હમણાં તે જાહેર થઇ દેવીદનો તોટો ઢાળી દે. પણ નહિ તે દેવીદ ઉપર વેર લેવા કરતાં રોઝી ઉપર વેર લેવા વધુ તત્પરી રહી હતી. તે ઔરત હજીથી દેવીદને ચાહતી હતી અને હજીથી તેણીને ઉમેદ હતી કે દેવીદની સરજત રોઝીના નહિ પણ પોતાનોજ ખાવિંદ બનવાની હતી. તે ઔરતને હવે સહેજ પણ શક રહ્યો હતો નહિ, કે રોઝી કુંવારી નહિ, પણ પરણેલી ઔરત હતી. જોકે રોઝીના ખાવિંદ જીવતો છે કે મુવેલો તે તે જાણતી હતી નહિ, તોપણ તેણીને લાગ્યું કે તે તે શોધી કહાડવાની અણી ઉપર હતી.

તેણીને મીસ વૉંગનના નામનાં શરનામાનું એક પરજિંદુ ગ્રેજીમાંથી હાથ લાગ્યું હતું. તે ઉપર મીસીસ શાર્પ પરવાશીનું નામ હતું અને ટેકાણું 'હીન' ઓટલું હતું. આ પત્રો હાથ આવવાંથી તે હીન ઓટલમાં સહેલાઇથી જઇ પુગી હતી અને તેણીને મીસીસ શાર્પનું ઘર શોધી કહાડતાં બિલંબ લાગ્યો હતો નહિ.

મીસીસ શાર્પ પગના નજલાથી બીમાર પડેલી હતી, તોપણ તેણીને મીસ એલ તરફથી બહુ સોવેરીન અળવાથી તેણીએ મીસ એલને જોઇતી સઘળી કેફિયત રોઝેલીનને લગતી કહી દીધી હતી. મીસ બેટ્ટે રોઝીના ચેહરાનું ચિતું તો હુબહુ વર્ણન આપ્યું હતું કે મીસીસ શાર્પને મીસીસ વેગન તરીકે ઓળખી કહાડતાં બિલંબ લાગ્યો નહિ. આ પછી તેણીએ મીસ એલને પકી ખાતી આપી હતી કે મીસીસ વેગન પરણેલી હતી. તેણીના ખાવિંદ જીવતો હતો કે નહિ તે તે જાણતી હતી નહિ પણ તેણીએ એટલી તો ખાતરી આપી કે તેણીનો ખાવિંદ તેણીની સાથે કદી પણ જ્યાયો હતો નહિ. મીસ એલના સવાલના જવાબમાં મીસીસ શાર્પ જણાવું કે મીસીસ વેગનને એક બેટીની માતા તરીકે તે ઓળખતી હતી, એટલુંજ નહિ પણ તે બેટીના ચેહરાનું વર્ણન તેણીએ એવું તો હુબહુ આપ્યું હતું કે મીસ એલને હવે સહેજ પણ શક રહેવા પામ્યો નહિ કે જે બાળક કંગાલ પોશાકમાં ફુલ વેચતું હતું અને જેથીએ રોઝીને જોઇ "મમા, મમા" નો પોકાર કર્યો હતો તેજ તેણીએ કર્યેલી અટકળ મુજબ રોઝીના પેટનું એકપુરું ફરજંદ હતું.

આ સઘળી બાતો મીસ એલને બતાવી તેણીને લાગ્યું કે દેવીદની પરણેતર બનવાની રોઝીની સરજત હતી નહિ. એ ઔરત દેવીદની સમક્ષ રોઝીને ઉઘાડી પાડવાની. એક પણ વધુ પગની ધંતેલરી તામેશા કરી શકી નહિ. એ વેળાએ દેવીદને રોઝી ઉપર ધરપટ કરતો કેમ જોઇ શકે? અને તેણીની પરણેતર બનવાની માગણી કરતો. તેને કેમ સાંભળી શકે?

પણ તે સઘળું જોવાની અને સાંભળવાની તેણીની જે સરજત હતી તે ઔરત કેમે કરતાં દુર કરી શકી નહિ.

"ઓ બેવફા આશક!" રોઝી ફરીથી પોતાનાં મન સાથે બડબડી, "તને મારી હાજરી પસંદ નથીની? પણ હું બી તો ખરી કે હું તને મારો ખાવિંદ બનાઉં અને હું તારી ખારી પરણેતર બનું. બોલ! બોલ! ઓ બેદિલ બેવફા આશક કે જે ઔરતને તું આટલા બધા આંબળા ખારથી ચાહેછ તે ઔરતે મને દોલતથી ફગીછ અને તને મોહબતથી ફગીછ, તે તારી નજરો નજર સામેત કરું, એ તારી ઔરતને મહાત કરું, મારાં તડપતાં જીગરને રાહત બખ્શું."

દેવીદને બોલતો સાંભળી તે ફીનાખોર ઔરત વધુ બોલતાં ચુપ થઇ ગઇ.

"રોઝી, મારી જીજર જાન રોઝી, મને કહે, અરે કહે કે તું મને ખરા પ્યારથી ચાહેછ. તારો એટલોજ એકરાર મને જીંદગી ભરનું સુખ બક્ષવાને બસ છે."

રોઝી કશો જવાબ આપવાને જહલે તે દેવીદનાં આંગળામાંની પીડી સાથે રમવા ક્રીપી.

"રોઝી તારી ચુપકીદીજ નહિ, પણ તારી આંખ પણ કહેછ કે મારા મને તારાં જીગરમાં દયા છે પણ અજબ છે કે તારી જબાનમાં વાચા નથી. રોઝી, તું હમણાં લગનની ગોઠવી બોલવા રાજી નહિ હોય તો હું તારી જબાન ઉપર એક જબાનો ચોબાશ પણ મને એટલુંજ કહે કે તું મને ચાહેછ."

રોઝીએ એક ઉંડો નિસાસો નાખ્યો જે જોવાની વખારે દેવીદને આંખ નહિ હતી ત્યારે તે જોવાની બીલ બેલને આંખ હતી.

"ઓ દેવીદ તને શી ખબર કે હું તને કેવી ચાહું છું!"

આ વાકય જોકે રોઝીના મોહઝાંમાંથી ઘણુંજ ધીમા સાદે નિકલ્યો હતો તોપણ તે બીલ બેલને એવાં તો જોસથી તેણીની છાતીમાં લાગ્યો કે તેણીના દમ તેજ પળે આખર થઇ જાય! પણ નહિ, તેણીને લાગ્યું કે હિમ્મતની ઘણી જરૂર હતી. તે ફરીથી હિમ્મતથી ઉભી કેમકે તેણીએ રોઝીને બોલતાં સાંભળી.

"મારા પ્યારા દેવીદ," રોઝી પોતાના બંને હાથો દેવીદના ગળાની આસપાસ વિંટાળી બોલી, "હું ખુદાને હાજર રાખી સાચ્ચો એકરાર કરું છું કે હું તું પ્યારાને મારાં સાચ્ચાં અંતઃકરણથી ચાહું છ."

રોઝીના મીઠા શબ્દને સાંભળતાંજ દેવીદ રોઝીના ગોલાપ સમાન ગાલોને પોતાની મોહમતના છાપથી ચુંગળાવાની અણી ઉપર હતો તેજ પળે રોઝી તેના પાસા માંથી સર્પ કમ ભાંયો હોય તેમ ઉછળી ઉભી. દેવીદ પોતાની પ્યારી માદુકની આ બેદભરી વર્તણુકથી પહેલાં તો અજબ થઇ ગયો પણ જ્યારે તેણે બીલ બેલને દેવીદની મુંઢે આવી ઉભેલી જોઇ ત્યારેજ તેને તેણીની વર્તણુકનો ભાસ થયોકો જોઇ તે ગુસ્સાથી તેણુ ચઢવાની બોલ્યો:—

"કોણ બીલ બેલ!"

પ્રકરણ ૧૮ મું.

"કોણ મારી બેલ!" મારી બેલને જવાબ આપવા વગર પોતાની માદુક તરફ ગુસ્સાના તેણુથી ઝેરી નજરે જોતી ઉભેલી જોઇ દેવીદ પાછો સવાલે ક્રીયો.

"હા, હું તેજ કમબખ્ત ઔરત છું, જેની ખરા દહનની દોલત લુટાઇછ, અને તે લુટારો જેમ મારી દોલતનો છે તેમજ તે તારી મોહમતનો પણ છે."

"અને તે લુટારો ક્યાં છે? તે કોણ છે?" દેવીદ પોતાની મોહમતની મજાદમાં ભંગાણ પાડનાર તરફ ઉંડા કટકાવી બોલ્યો.

"તે લુટારો તેજ છે જે તારાં પાસામાં છે અને જેના તું જલમ કાંસામાં છે."

"તેનું નામ?"

"રોઝેલીન છે, તે મારે આરતીન છે."

"એ કુપની કઠેરી પ્રુંઢથી તારી ઉપરે એટલી તો ઘુરી અસર બતીછ કે મારી તરફ તારી નરમ છાતી સંગ દિલ પથ્થર બનીછ."

"એ સબબો કોણ તરફ તારો એસારો છે?"

"તું એમ સમજેછ કે તેની આંખમાં તું પ્યારો છે, પણ તારો એ ખોટો ધકારો છે. દેવીદ, તારાં પાસામાં ધુજતી થરથરતી ઉભેલી ઔરતેજ મારી દોલત લુટીછ. બસ, હવે તો મારી સબર ખુંટીછ."

"ઔરત! તું શું કહેવા માંગેછ?" દેવીદે ઘણી ગભરાટ ક્રીધો.

"દેવીદ, ઠળવે. જરા ધીરો થા. તારી પાંસે દોલત અને ધમકથી ઉભેલી ઔરતે તને ચાહવાનો ખુદાને હાજર જણી સાચ્ચે સાચ્ચો એકરાર ક્રીધોછ, તો એ ઔરતને લાયેક છે કે, પોતે કુંવારી નહિ પણ પરણેલી હોવાનો એકરાર કરે! અને મોહમતમાં તને અને દોલતમાં મને હરવા માટે તૈયાર કરે! ખુદા! એવી હમારી ઔરતને તબાહ કરે!"

આ વેળાએ બીલ બેલ એટલી બધી તો ઉશ્કેરાઇ ગઇ હતી કે દેવીદ પણ તેણીના ગુસ્સાથી ગભરાઇ બે ચાર કદમ પાછળ હટી ગયો.

આ વેળાએ રોઝીનો ચેહરો ભય ભરેલી હદ બહારે ફિક્કો કુચ મારી ગયો હતો, જે દેવીદથી છુપો નહિ હતો.

"મીસ બ્લેક, તું શું કહેવા માગેછ તે હું મુદ્દલ સમજી શકતો નથી."

આ પછી દેવીદ તરતજ રોઝી તરફ ફર્યો અને ગભરાયલી રોઝીને પોતાની તરફ એમી મીસ બ્લેકની હાજરીની સહેજ પણ દરકાર કરવા વગર તેણીના પાસાંમાં લઇ ઉભો. રોઝીએ પોતાની ડોક દેવીદનાં ખભાં ઉપર નાખી દીધી હતી.

આ દેખાવ જોતાંજ મીસ બ્લેકનો જુસ્સો વધુ અને વધુ ઉશ્કેરાયો. તેણીએ પોતાના હાથ ઉપર હાથ બેહદ જુસ્સાથી ઠોકયા. ગુસ્સાથી તેણીના કપાળ ઉપર કરચલીઓ ઉપર કરચલી વળી ગઇ હતી, જેથી તેણીનો ખુબસુરત ચેહરો કોઇનાં પણ હાડે હાડ મુજબ એવો કદરૂપો અને ખાતરી લાયતો હતો.

"દેવીદ, સાંભળ અને ધ્રુજ કે તારી પસંદ કરેલી માશુકે તને, તારા સોલીસીટરોને, આખી દુનિયાને અને જુલ જોનનાં કહ્યને પણ ઠગ્યા છે. એ ઔરત જેમ કહેછ તેમ કુંવારી નથી પણ પરણેલી પુર બેદયા છે, તે એક ફરજંદની માતા છે. એ ઔરત મીસીસ વેગનનાં નામથી દીન સ્ટ્રીટવાળી મીસીસ શાર્પનાં કબાળ મકાનમાં રહેતી હતી, રોટીના અટક ટુકડા માટે ટવળતી હતી. હું જાણતી નથી કે એના ખાવિંદ જીવેછ કે મુવેછ, તે આ દુનિયામાં છે કે કબ્રમાં સુતેછ. દેવીદ, આ પરણી ઔરતે પોતાને કુંવારીમાં ખપાવી મારા હેયને લાગવાની અણી ઉપર આવેલો દોસ્તની શરમનો પ્યાલો જિનવી લીધોછ, પણ મારા ખરા હકની દોસ્તત હું એને જરપત યતા દેનાર નથી, એને સારી જેહાનમાં રોકાવા કરવા વગર જોપીને બેસનાર નથી."

મીસ બ્લેક એટલી બધી તો જુસ્સામાં બોલતી હતી કે તેનાં ચેહરા અને હાથની નેસ દોરડાંની માફક તણાઇ ગઇ હતી.

દેવીદ ઘડીકમાં મીસ બ્લેક તરફ તો ઘડીકમાં રોઝી તરફ જોતો હતો. તે રોઝીના બેહદ ગભરાયલા ચેહરાથી અને તેણીનાં ધ્રુજતાં તન જોવાથી તે સમજી શકયો નહિ કે રોઝી કેટલી હદ સુધી નિર્દો[illegible]

"મીસ હતી કહી દીધી હતી. મીસ બ્લેકે રોઝીના ઇરાદા ભરેલા [illegible] તો હુબહુ વર્ણન આપ્યું હતું કે મીસીસ ઉપર મુકવાછ [illegible]ોગન તરીકે ઓળખી કહાડતાં વિદ્વજ કે એવો આરોપ મુકે પછી તેણીએ મીસ બ્લેકને પછી

"ધણો મરતબો મીસીસ વેગનને પરણેલી હતી. પોતાની [illegible]તેહુ યત્નાના ખ્યાલ[illegible]હતો કે નહિ તે તે જાણતી.

"અને હું તે સાંભળવા [illegible] ખાતી આપી કે તેણીનો.

મીસ બ્લેકે ચેહરાં પુરૂ [illegible] ગામો હતો નહિ. નજરો નજર જોયેલી હકીકત મરડું મોડું [illegible] એવા તો ચેન ચાળા અને હાવભાવથી જણાવી કે દેવીદ પણ બે ઘડી વિચારમાં પડયો કે "શું રોઝી ખરેખર પરણેલી હતી અને તેણીએ કુંવારી હોવાનો સોલીસીટર આગળ કબુલેલો એકરાર શું ખોટો હતો?"

આ વેળાએ મીસ બ્લેક દેવીદનું જીગર આબાદ જાણી શકી. તે બહાદુર અને હેતાળુ જવાનના મનમાં શું ઘોળાતું હતું તે તુરત પામી ગઇ જેથી તેણીએ રોઝી તરફ ધિક્કારથી જોયું અને રોઝીએ પોતાની ડોક નીચી કરી નાખી.

"ઔરત, આગળ ચલાવ," દેવીદે કાંઇક દુઃખી બની બોખરા સાદે મીસ બ્લેકને કહ્યું.

"તમારી પસંદ કબેલી માશુક કુંવારી નહિ પણ પરણેલી હોવાનો મને શક પડતાં તેણીનું અસલ મકાન શોધી કાહડવાની મેં જુસ્તેજુર કબી, કુદરત મારી તરફેણમાં હતી, મને એ ઔરતના નિશાના આગળથી એક ખાલી એનવલપ મલ્યું, જે ઉપર 'મીસીસ વેગન, મીસીસ શાર્પના મકાનમાં, દીન સ્ટ્રીટ લંડન,' એવું સરનામું કબેલું હતું. મેં ઠરાવ કબ્યો કે આ સરનામે મારે જવું અને મને પકકો ભરોસો હતો કે આ ટેકાણેથી મને જોયલી બાતમી મળી શકશે અને તેમજ થયું. હું મીસીસ શાર્પને મળી ને મને હકીકત મળી કે મીસીસ વેગન કોણ ઔરત હતી."

"એક ડીટેકટીવની શક્તી ધરાવવા માટે હું તમોને મુબારક [illegible] બ્લેક વાહ, આગળ ચલાવો."

હડહડતું કંઢાળ
માશુક બુજે

દેવીદને બોલતો સાંભળી તે કોનાથી બોલતાં ચુપ થઇ ગઇ. રત પાછળ એક "રોઝી, મારી જીગર જાન ઓરત પોતાના કાકાની કહે કે તું મને ખરા પ્યારથી અપરણી જીંદગીને કુંવારી અકરાર મને જીંદગી ભરનું રૂપ તો તેમાં કશું અજબ રોઝી કશો જવાબ — આંખોમાંથી વીજ નાંદ મીસીસ બેલને આગળ બોલતાં ન કર્યું, "રોઝેલીન પોતે મારી આગળ અનેક એકરાર કર્યો છે કે તેણીએ ઘણીજ કંગાલિયતમાં નામાં દીવસો ગુજર્યા હતા. ચાલ, આગળ

મીસીસ શાર્પે સાચ્યો એકરાર કરતાં જણાવ્યું વેગન આ મકાનમાં રહેતી હતી. તે જવાન એક બાળક બેટીની માતા હતી. બેટીના બાલો સોનેરી હતા અને મીસ કેરીસબ્રુક તેણીની બેહન હતી. તમેઓ મને કહેલું યાદ રોઝેલીના કેરીસબ્રુકની એક સાવકી બહેન પણ ને મીસીસ વેગનની જે નીચાની મીસીસ શાર્પે પીછ તે મીસ કેરીસબ્રુક (રોઝેલીન) ને આબાદ આવેછ."

"શું મીસીસ શાર્પે કહ્યું કે બે બહેનો સાથે હતી?" દેવીદે અજબ ઉલટમાં મીસ બેલને કાંધો.

મીસ બેલે કાંઇ અજબ ખ્યાલમાં બેહદ ખુશીના ભાં ડોકું ધુણાવ્યું.

હવે હું સમજ્યો" આટલું બોલી તે રોઝી પ્રેમ બોલ્યો, "ત્યારે રોઝી તારી મુંજવણ તારી બેહન માટે હતી, હું કેવો મુર્ખ કે તારી બેહનની હસ્તી ભુલી જઈ વખતો વખત તનેજ હું ગેર ઇનસાફ કરતો હતો. હા, હવે માલમ પડ્યું કે મીસીસ વેગન તે તારી બેહન છે અને તે ઓરત કાંઇ મારી મુશકેલીમાં છે, તેણીની મુશકેલીનો ભાર તું ઉદાર દિલથી તારે માથે લઈ ફરેછ. હું વખતો વખત જોતો હતો કે તું કાંઇ મારેથી છુપાવતી હતી. રોઝી તું કેવી મુરખ છોકરી કે તારી બેહનની મુશકેલી તું એકલીજ સહન કરતી રહી. એમજ કેની મારી પ્યારી રોઝી?"

જોકે દેવીદ જેવા ભલા, ભોળા રાખ્સને દુઝણી ઠગતાં રોઝીનું જીગર ચીરાઇ ફસાઇ ગયું તોપણ તેણીની પાસે ફરીથી ખોટું બોલવા વિના બીજો એક ઓલાજ હતો નહિ. તે ધીમા અને ધ્રુજતા સાદે બોલીઃ—

"હા, એમજ છે, મારા જન."

દેવીદ મીસીસ બેલની હાજરી વીસરી ગયો અને તે ખુશીમાં એટલો બધો તો પુલી ગયો કે રોઝીના ગોલાકાર ગાલ મોહબતની છાપથી લાલચોળ કરી નાંખ્યા.

મીસ બેલનો ચેહરો જખમી થયલા વાઘણના જેવો વિકરાલ બની ગયો હતો, પોતાની બાજી ઉંધી વળેલી જોઇ તેણીના ગુસ્સો માયો સમાયો રહ્યો નહિ. તેણીની આંખોમાં ખુની ચળકાટ ચળકી રહ્યો હતો. ગુસ્સાથી તેણીએ પોતાના બંને હાથોની મુઠી વાળી રાખી હતી, કપાળ કરચળીઓવાલું બની ગયું હતું, હોઠો જે બેહદ જુસ્સાથી રાખોડી રંગના બની ગયા હતા તે ધ્રુજતા હતા, તેણીનું આખું તન બદન કંપતું હતું.

રોઝી મીસ બેલનો આ દેખાવ જોઇ શકી નહિ. તે બીચેલી હરણીની માફક દેવીદના પાસામાં વધુ અને વધુ ઢંકાઇ.

જંગલનો અર્થ.

મા, જંગલ એટલે શું?" નાનાં રૂંશીએ પુછ્યું.
ગલ એટલે કે જે જગા પર કંઇ પણ ચીજ
"મમાએ સમજાવ્યું.
ણે રૂંશીને ભાસતરે ઉપરોજ સવાલ કર્યો.
। રૂશતમ જંગલ એટલે શું?"
ાવાળ્યું ભાયું?" રૂશીએ તરતજ

(સોજન.)

એ જુગાર કહેવાય કે?

"મેં સમજ્યું છ કે તું જુગાર રમેછ?" બાવાએ દીકરાને પુછ્યું.

"બાવાજી હું પાને રમું છે ના નથી કહેતો, પણ પણ તે ઘણીજ નજીવી રકમે રમું છ!"

"વાહ! ચાલ, તું તરાં ખરચ જોયું કુદી કહાડેછ તો ઠીક છે, પણ જે કહાડે હું એમ જાણુસ કે તું મોટી રકમ રમેછ તો હું તુને ઘરમાંથી બહાર કહાડી મુંકસ!" બાવાએ અલટીમેટમ આપ્યો. (સોજન)

રબ્બને યજ્ઞત અને તેને લગતો બોલાસો, રબ્બને યજ્ઞત વિષે અવસ્તા તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મળતું બ્યાન.

રબ્બુની આરાધના તથા તેની પાસે કરવામાં આવતી માંગણીઓ.

લખનાર—મી. ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

(પાને ૫૬ થી ચાલુ.)

૨ બ્બુ યજદ માટે જે કાંઇ આપણને ઔરદેહ અવસ્તાની રબ્બુ વસ્ત પરથી માલૂમ પડે છે તે એ છે કે તેને ૯ માં ફકરાથી તે ૧૫ મા ફકરા સુધી હમ કેશ્વર જમીન ઇટલે આ દુન્યા કે જે અસલના આપણા ઇરાની પાદશાહોએ તે વખતમાં સાત ખંડોમાં (કે જેને આપણે હાલ પણ હપ્તે કેશ્વર જમીન કરી કહીએ છીએ) વેહેંચી નાંખી હતી. જે સાત ખંડોના નામો નીચે પ્રમાણે છે. અરેજહી-સવહી-ફરદધફશુ-વિદદફશુ-વોઉરૂ જરેસ્તિ-વોઉરૂ જરેસ્તિ તથા ખનિરથ (બાબી) [૧] એ સાતે ખંડો ઉપર રબ્બુને ચોક્સી કરતો તથા સરદારી ભોગવતો જણાવવામાં આવેલો છે. ત્યાર પછી એ યજતને ૧૬ માં ફકરાથી તે ૨૫ માં ફકરા સુધી દરિયા તથા નદી પહાડો તથા ઝાડો જેવાકે વોઉરૂકર્ષ [૨] દરિયા ઉપર; સઞ્જેનનું ઝાડ [૩] કે જે વોઉરૂકરૂ દરિયાની અધવચમાં આવેલું છે. અને જેને ભલા ધન્નાએ વાળું, ઉમદા ધન્નાએ વાળું, તમામ ઘનિઓએ વાળું કહેવામાં આવે છે અને જેના ઉપર તમામ ઝાડોના તોખમો રહે છે તેની ઉપર.....

તથા રંગદા [૪] નદી તથા રંગદા નદીના પાણી સીવાય વગરની જમીન ઉપર, તથા પૃથ્વીની ઉંચી છેડેની હદ ઉપર તથા આ પૃથ્વીના વચલા તથા તમામ ભાગો ઉપર તથા અતીશય વિસ્તીર્ણ, પ્રકાશીત હર-ઓરેજાયતી ઉપર કે જ્યાં નથી રાતકે અંધારૂં, નથી ઠંડો પવન કે નથી સખત ગરમી, નથી પુષ્કળ મોત નિપજાવનાર દુઃખ દરદ કે નથી દેવોની ઉત્પન કરેલી નજીસાઇ તથા જ્યાં વાદળાંઓ

---

(૧) આ સાત ખંડો આ પ્રમાણે આવેલા જણાય છે. પેહેલ્યો કેશ્વર પશ્ચિમ દિશાએ, બીજો પૂર્વ દિશાએ, ત્રીજો નૈરૂત્ય કોણમાં, ચોથો અગ્નિ કોણમાં, પાંચમો વાયવ્ય દિશાએ, છઠ્ઠો ઇશાન દિશાએ, સાતમો ખનિરથ ઉપલા છ કેશ્વરની વચ્ચે. વળી એ છેલ્લા ખનિરથ નામના કેશ્વરને બીજાં બધાં કેશ્વરો કરતાં મોટું તથા સે.બી.ઇ (ઓરીયમ ચગતુ) કહેલ છે (જેની અંદર ઇરાની મુલકો આવેલા છે.) કા. એ. કોંગા.

(૨) પ્રોફેસર હાર્લે એને કેસ્પીયન અથવા ઔરલ સમુદ્ર સાથે અને પ્રોફેસર સર વેસ્ટ અરબી સમુદ્ર સાથે સરખાવે છે. (એ. એ. પા માહનનો તરજુમો.)

(૩) સઞ્જેમર્ન પાછલા જમાનાની દંતકથામાં સિનમૂ તથા સિમૂરૂ કહેવામાં આવે છે. મિનોખેરદમાં કહે છે કે એ પક્ષિની આસાએસની જગા એક ઝાડ ઉપર છે કે જેને જદ-ખેરા (નુકસાન નહીં કરનાર) અને તમામ બીજોના અને જ્યારે તે ઉપર આવીને બેસે છે ત્યારે તે તેની ૧૦૦૦ ડાંખળીઓ તોડી નાખે છે અને તેના બીજ વીખે ચોમેરથી નામનું એક પક્ષિ પેદાશમાંજ રહે છે અને તેનું કામ એ હોય છે કે જદ-ખેરા ઉપરથી બીજ તે તે બેસાં કરે છે અને જે વેહેણોથી તિરાચ્ય વરાળના આકારે પાણી ઉંચકી જાય છે ત્યાં તેણ જઇને તે નાખે જેથી તિરાચ્ય વરસાદની સાથે તે બીજો ને દુન્યાના જુદા જુદા ભાગોને ફળદ્રુપ કરવા માટે વરસાવે છે. (એ. બે પા. તરજુમો.)

(૪) એ નદીને તરજી-ઇન-ઔરીઆમાં આવેલી બે નદીઓ યુફ્રાતીસ અને ટાઇગ્રીસ એ બેઓમાંની ટાઇગ્રીસ નદીને કહે છે.

પહોંચી શકતાં નથી તે ઉપર તથા બુલંદ બખાણવા લાયકના સેતાના બનાવેલા હુકકર્ષ ૫ ઉપર પહાડ કે જેમાંથી ૧૦૦૦ માણુસોની ઉંચાઇ જેટલા તફાવતથી અભ્રિમુર અનાહીત વહે છે તે ઉપર તથા હરપ્રતની ટોચ ઉપર કે જેના ઉપર સેતારાઓ ચંદ્ર તથા સૂર્ય પહોંચે છે તેની ઉપર રબ્બુ ચોકસી રાખે છે. અને ત્યાર પછી ફકરા ૨૬ થી તે ફકરા ૧૨ સુધી જુદા જુદા સેતારાઓ ઉપર તે ચોકસી રાખે છે. જેમકે મજદના પેદા કરેલા "વનત" ૬ પ્રકાશીત અને તુરમંદ "તિશ્ત્ય" ૬ તથા "હુપ્તો ઇરીંગ" ૬ તથા પાણીના તથા જમીનના ૭ તથા ઝાડોના ૭ તોખમો ધરાવનાર સેતારાઓ ઉપર તથા રપેન્ટો મઇન્યુને લગતા સેતારા ઉપર તે ચોકસી કરે છે. અને પછી ૩૩-૩૪ અને ૩૫ મા ફકરાઓમાં રબ્બુ મજદતને ગોધાનું તોખમ ૯ ધરાવનાર ચંદ્ર ઉપર સેતાપચાલના ઘોડાઓવાળા સૂર્ય ૯ ઉપર તથા શત્રુમાત વિનાની અને પોતાનાજ દીપડાવાળી રોશણીઓ ઉપર ચોકસી રાખવા રહેલા છે.

આ પ્રમાણે સાત ખડો ઉપર પછી હરીઆ, નદીઓ, પાહાડો અને ઝાડો ઉપર અને ત્યાર પછી સઘળા સેતારા પર અને ચંદ્ર સૂર્ય તથા સઘળી રોશની પર તેને ચોકસી રાખતો જણાવ્યા પછી તેને છેલ્લો ત્રણ ફકરાઓમાં એટલે ૩૬-૩૭ અને ૩૮ એ ફકરાઓમાં અશોશેકેના પ્રકારીત તમામ દળદાવાળા બેહેસ્ત ઉપર રોશન ગરોથમાન ઉપર તથા ગુજરેસાંઓની લાસ માટે। આરામગાહની જગ્યા ઉપર ચોકસી રાખે છે. ઉપલા ત્રણે ફકરા ઉપરથી માલુમ પડે છે કે બેહેસ્ત રોશન ગરોથમાન તથા ગુજરેસાંઓની માંસ માટેની આરામગાહની જગ્યાઓ એઓમાં ફરક છે અને ત્રણે એકજ નથી જેમકે કૃષ્ણ ઉપરથી એકજ માલુમ પડે છે. "મીનો ખેરદ" ના સાતમા બાબમાં સવાલ કરે છે કે બેહેસ્ત કેટલાં છે અને તે કેમ છે? ત્યારે મીનોખેરદ જવાબ આપે છે કે બેહેસ્ત ત્રણ છે. પહેલું સતર પહાડથી તે માહ પહાડ સુધી માહ પહાડથી તે બુરશેદ પહાડ સુધી અને બુરશેદ પહાડથી તે ગરથમાન સુધી કે જે દાદાર હોરમજદું પોતાનું મથક છે કે જ્યાં એક ઘણોજ પાક આદમી એની પાસે જાય છે. એ ઉપરથી માલુમ પડે છે કેમાંથી સરસ જે બેહેસ્ત છે તે ગરથમાન દાદાર અહુરમજદનું મથક છે અને બેહેસ્ત એનાથી ઉતરતું છે પણ ઉપલા ફકરામાં જે બોલ્યા "હુપન-હુપના-પન સુપ" કરીને આવે છે તે લો કે તું અર્થ સમજતો નથી પણ એ. મે. પા. માદનના તરજુમા પ્રમાણે કરીએ તો "આરામગાહની જગ્યા" કરીને રહે છે. તે કદાચ હોરમજ યસ્તના ૧ લા ફકરાના "મિસ્ત્રાનેહ્ ગાત્વે" કે જેને હમેસ્તગેઢાન કહે છે કે જ્યાં માણુસોના સવાબ તથા પાપ એક સરખાં હોય છે અને જે બેહેસ્તની તથા દોજખની વચ્ચે આવેલા છે. (અધુરૂં.)

(૫) બુન્દહેશના બારમાં પ્રકરણના પાંચમાં ફકરામાં જણાવે છે કે બુલંદ હુંબર (હુકર્ય) તે છે કે જેમાંથી અદ્રીસરનું પાણી દશર માણુસોના જેટલી ઉંચાઇએથી નીચે ફુટે છે. વળી ૧૩ માં પ્રકરણના ૪ થા ફકરામાં જણાવે છે કે અલબુર્ઝ પાહાડની દક્ષિણે એક લાખ સોનેરી ખાણીઓ બનેલી છે. એ ખાણીઓમાંથી પાણી ગરમી તથા સ્વચ્છતા સાથે બુલંદ હુંબર જાય છે. એ પાહાડની ટોચ ઉપર એક સરોવર છે; તે સરોવરમાં તે મેદે છે. વદન સ્વરુપજ થાય છે અને એક જૂની સોનેરી ખાણીમાંથી તે પાછું જમીન ઉપર આવે છે. પ્રોફેસર વેસ્ટ બારે છે કે, હુકર્યે એ કલ્પીત અલબુર્ઝ પાહાડની એક બીજી ટોચ છે અને ઘણું કરીને તેનું ડેમાવંદ પશ્ચિમ તરફ છે-અરણ્ડ કે તે સેતારાઓના સમુદાયની પશ્ચિમ તરફના સરદાર સતવેસ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. (એ. મે. પા. માદનના તરજુમો.)

(૬) બુન્દહેશ પ્રમાણે વંનત સેતારો દક્ષિણ દિશાનો ત્રીજોય સેતારો પૂર્વ દિશાનો અને હપ્તોઇરીંગ ઉત્તર તરફનો સેતારા તરીકે મુખ્ય ગણાતા હતા.

(૭) મીનોખેરદના એક બાબમાં એમ જણાવે છે કે પાણીનો સેતારો પાણીના વધારા માટે, પૃથ્વિનો સેતારો પૃથ્વિના વધારા માટે, ઝાડોનો સેતારો ઝાડોના વધારા માટે તથા ગોરૂપક્ષીનો સેતારો ગોરૂપક્ષીના વધારા માટે છે. પાણી-પૃથ્વી-ઝાડો અને ગોરૂપક્ષીના સેતારાઓ માણુસની રક્ષા માટે છે.

(૮) ગોધાની તોખમ રાખનાર ચંદ્રની મતલબ એ દીસે છે કે માહને ગહમન અને ગોધા સાથે ઘણો સંબંધ ૩ તેથી કદાચ એને ગોધાની તોખમો કહેવાં હોવા જોઇએ.

(૯) સૂર્ય હમેસાં સેતાણી ચાલના ઘોડા સાથે સરખાવે છે તે કદાચ એમ હોય કે ઘણા ખરા વજતમાં ઉદ્દિષ્ટ ઓ તથા બીજાની દંતકથામાં રથને જળવી આવે છે તે કદાચ એને પણ લાગુ પડે.

બેહેસ્તના બાગનો દરવાજો કેમ ખોલશો?

ગુપ્ત જ્ઞાનીનું એક જાણવાજોગ સ્વપ્નું.

બેહેસ્તના બાગનો ક્રિસ્તો.

લખનારઃ—ભીખ બેહમન શેરાયજી જહાંગીર, બનાજી.

(પાને ૫૮ થી ચાલુ.)

બેહેસ્તના બાગની સુંદર રોશની અને મનોરંજક દેખાવ ઉપર એક પળવાર નજર ફેરવું તેટલામાં મને આવા કાર દેવા એક ક્રિસ્તો નીકળી આવ્યો, અને ઘણાજ પ્રેમથી મને બેહસ્તના દરવાજામાં દાખલ થવા ફરમાવ્યું. આ ક્રિસ્તાની શું ખુબસુરતી! શું ચહેરાનું નુર! શું તેના ખોરેનો ઝગકાટ,! શું તેના પોશાકનો સોનેરી રંગ! તેની આંખો તો જાણે ઝળકતા તારાઓ, તેના બાકી સોનેરી કસબના હતા જેવી આ ક્રિસ્તાની અને મહારી નજર એક થઇ તેવોજ મારામાં એટલો તો ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન થયો કે હું એકદમ જમીન ઉપર ગુંહણુરીએ પડ્યો અને તેને નમન કીધું. તેણે ઘણાજ પ્રેમથી મારો હાથ ઝાલ્યો, મને જમીન ઉપરથી ઉભા કર્યો અને બેહસ્તના બાગના સુંદર દેખાવો દેખાડવા લાગ્યો. જે સુંદર પુલ્કણો, ચીજો, દેખાવો અને જોવા તેનું ધ્યાન કરવું ઘણુંજ મુશ્કેલ છે, કારણ ધ્યાન કરવા આપણી પાસે ઓશીયાર નથી. બ, ર દેખાવમાં એટલોતો લીન! થઇ ગયો કે હું શરીરમાં કેમાતુંજ તે તદન વીસરી ગયો અને હું મૂકત આત્માં છું એવો ખ્યાલ મને આવવા લાગ્યો, આવા ખ્યાલોમાં જ્યારે ગરકાવ થઇ ગયો હતો ત્યારે પેલા ક્રિસ્તાએ મારી પીઠ ઠોકી મને આગળ ચાલવા ફરમાવ્યું. આગલ ચાલતાં આ પૃથ્વી કેમ પેદા થઇ, બીજ ચીજો, પુલ્કણો કેમ પેદા થયાં વિગેરે બાબતોનું શીક્ષણ આપ્યું.

દુઃખીઓની સેવા માટે બેહેસ્તના સુખનો ત્યાગ.

પેલા ક્રિસ્તાએ ઘણાજ પ્રેમથી મને જણાવ્યું કે "પ્રિય બેટા તારા ઉમદા સદ્‌ગુણો અને ઉત્તમ પ્રકારની પવિત્ર જીંદગી તેં ગુજારી છે તેના બદલા તરીકે આ બેહસ્તના બાગમાં હવેથી તારૂ રહેઠાણ થયું છે, જેમાં તારા હવે પછીના અવે દીવસો આનંદમાં ગુજરશે." આ છેલ્લા શબ્દો જેવા મારા કાન ઉપર પડ્યા કે હું ચોંકયો. મારા હૈયામાં ધીકજીનાના જેવો આંચકો લાગ્યો. હું ત્વરત ગુંહણુમંડીએ પડ્યો અને પેલા ક્રિસ્તાનો ઉપકાર માની બોલ્યો "શું મારી જીંદગીના બાકીના દીવસો અહિંયા બેહસ્તનાં આનંદમાં ગુજરશે. જ્યારે લાચારીમાં, સપડાયલાં, દુઃખથી પીડાતાં, મુશીબતમાં વીલાપ કરતાં, અંધકારમાં ગોથાં ખાતાં, દુર્ગંણોની જાળમાં ફસેલાં મારા પ્રિય ભાઇ બહેનોને દુઃખના દરિયામાં ગુંગળાતા મુકી હું અહિંયા આનંદમાં રહું? ના

કદી નહીં! આવો આનંદ કદી ભોગવીશ નહીં! હું એ સર્વે દુઃખી માણુસોને મુક્તિ આપી તેઓને આ ઓહેસ્તના દરવાજામાં મારી સાથે લાવી તેઓને પહેલાં આનંદ ભોગવતાં જોઇશ, પછીજ હું આવો આનંદ ભોગવીશ તે અગાઉ હું તેઓજ સાથે રહીશ, તેઓના વિલાપથી હું રડીશ, હું તમામ દુઃખ ખમી તેઓને સુખ આપવાની કોશેષ કરીશ. જે બી કાંઇ મને ભોગ આપવો પડશે તે આપીશ અને તેઓને સર્વ સંકટમાંથી મુક્તિ આપીશ ત્યારેજ આનંદ ભોગવીશ. ઓ! આ ઓહેસ્તના આનંદ! તું મારા દુઃખી ભાઇ બહેનોને ચાહવા આપવા જા! તું મને છોડી દે! એ ઓહેસ્તના બાગ તું તેઓને રીઝવવા તારી તરફ તેડ અને મને વલવાય ના! મારેથી દૂર રહે! મારૂ હૈયું તું દુખવે છે! આવી રીતે બોલતા મારૂ હૈયું ભરાઇ આવ્યું, આંખમાંથી આંસુ વહેવાં લાગ્યાં. આવી મારી સ્થિતિ જોઇ પેલો ફ્રિસ્તો બોલી ઉઠ્યો ધન્ય છે, ઓ ઉમદા બનાવના માનવી, આજથી તું માનવી નથી, તું માનવીની પંકતી ઉપરથી આજથી ફ્રિસ્તાની પંકતી ઉપર મુકાયો છે આમ બોલી પેલા ફ્રિસ્તાએ ઘણુજ વહાલથી મને જમીન ઉપરથી ઉઠાડ્યો. અને ઘણુજ પ્રેમથી કોટી કીધી, આશીશ દીધા અને બોલ્યો એ પ્રિય બધુ તારામાં દેવતાઇ ગુણો પ્રગટ થયા છે, તારે માટે એવી ઉત્તમ પ્રકારનું ઓહેસ્ત હાજર છે કે જ્યાં સર્વ ફ્રિસ્તાઓ અને દેવતાઓજ રહે છે. તારી માગણી દેવતાઇ જેવી પવિત્ર છે, તે કાર્ય મનુષ્ય જાતના રાહબર ફ્રિસ્તના જેવું છે.

ઓહેસ્તનો દરવાજો ખોલવાની ચાવીઓ.

"પ્રિયબંધુ તું નીચલી દુનીયામાં તારી મરજી પ્રમાણે પાછો જા અને ઓહેસ્તનો દરવાજો ખોલવાની ચાવી જે તે મેળવી છે તે તું લોકોને શીખવ. એ ચાવીઓ, ઉપ્પોગીપણું, પવિત્ર જીંદગી, પશ્ચાતાપ કરતા દુશમનોને મારી બક્ષવી, ઉત્તમ પ્રેમથી સર્વને ચાહવું, ઇશ્વરની યાદ ચાલુ મનમા રાખવી, અને ભક્તિના પ્રેમથી સર્વ ઉપર નજર રાખવી, અને દુઃખ્યાઓને સુખ આપી આનંદ મેળવવો. આ ઓહસ્તની ચાવીઓ તું સર્વે માણુસોને શીખવ. "આમ બોલી પેલા ફીરસ્તાએ પોતાના બન્ને હાથ મારા માથા ઉપર મુક્યા, ઇશ્વરની ભક્તિ કીધી, મારી ઉપર આશીશ વરસાવ્યા જે આશીશથી આસપાસની જગા ઉપર ઉત્તમ અત્તર જેવી ખુશબો ફેલાઇ રહી અને મને આનંદમાં લીન કરી નાખ્યો અને આવી હાલતમાં ઘણુજ વહાલથી મને કોટી કીધી, જે કોટીથી મારા શરીરના રૂવે રૂવાં એટલાં તો આનંદી બની ગયા કે મારૂ ભાન ગુમ થવા લાગ્યુ. એવામાં મારા કાને પેલા ફ્રિસ્તાના છેલ્લા શબ્દો સંભલાયા કે "જા તારા ઉમદા કાર્યમાં તે સર્વે શક્તિમાન ઇશ્વર મદદ કરે, તુંને કુશલ મલજો, ફેરી આનંદ મળજો. "આ શબ્દોનો ગંજુ ગણગાટ કાન ઉપર પડતા હું બભૂત થઇ ગયો."

ઓથી વધારે આની શું જોઇએ?

નાનો હોમી એક દહાડો ફરવા ગયો હતો ત્યાંથી ઘરબાતો ઘરબાતો ઘરે પાછો ફર્યો.

"મમા, મમા" તે બોલ્યો, "આજે મને કોઇનો બોલવાયસો બોલ મળ્યો."

"પણ તારી ખાતરી છે કે આય બોલ બોલવાયો હતો?" બાવાજી જેવુ ત્યાં વાંચવા બેઠા હતા તેવણે પુછ્યું.

"હારે પપા." હોમીએ ખાત્રી આપી. "મેં બે જણને બોલ શોધતાં જોયા, ને એ લોક શોધી શોધીને થાકીને ગીયા પછીજ હું જોઇને આવતો રહ્યો."

(સોજન.)

વર્તમાન પત્રનો કાયદો.

"સાહેબ લગભગ એક મહીનો થયો મેં મારૂ બીલ મોકલ્યું છે પણ હજુ તમે તેના પૈસા ચુકવ્યા નથી!" અધીપતીને લખનારે કહ્યું.

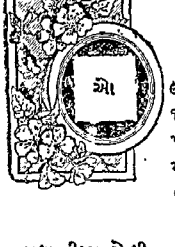
"તમે અમારો ધારો જાણોછોની!" અધીપતીએ પુછ્યું "કાગળની બેઉ બાજુએ લખેલાં લખાણ પર અમે મુલક ધ્યાન આપતા નથી, ને તે છતાં તમે બીલની પછવાડે લખેલું કે "જલદીથી પૈસા ચુકવી દેજો. અગત છે!"

(સોજન.)

એક કુદરતી સંજોગ.

લખનારઃ—"દીલખુશ."

(એક કુંકી વાર્તા.)

એ હતો ત્યારે સુના માસી એમને ૧૦ વરસે પણ યાદ કરીધો ખરો. ગમે તે પણ દોસાં મામાલુ તો ખરાં તેવણ શું લખે છે?

સુરત, તા૦ ૧-૯-૧૪.

વ્હાલા દીકરા સોલી,

મરે આખરે તું ચીનથી આયો ખરો? ગરીબ માસીને માટે ચીનાઇ શાકર કંઇ લાયેાછ કે? લાયેા હોસે તો તેજ શાકરે જીભરૂં તારાં લગન કરી મીહું મોહડુ કરવું પડશે. તું જણેછ દીકરા કે બેદસ્ત ખીચારીને તે તારી માય સાથે આગળથીજ મારી શીરીનનું તારી સાથે ગોઠવવા ધારેલું છે. તેમી હવેતો અખાઇ રહી વીસ વરસની થઇછ તેયા તું જરૂર મારો બોલ કરી ધરડી માસીને ખુશી કરજે. તમે તો બેઉકને નાનપણમાં જોયલાં તેજ. જરૂરજ બેયાર દહારા આવીને જજે. દીકરા શીલાએ તુને દુવા લખાવીછ. ઘણી દુવા સાથે.

લી૦ તારી સુનામાસી.

"વાહ! દોસાંએ તો મારી જૈરીબી શોધી કાઢી દેખું? પણ તે મને ગમશે કે? મેતો જલક્યો વારી જોયલી તેજ આંખ બાંશ! આપરે કંઇ એકદમ કબુલ થવાના નથી. આપરે તો હયાં મુંબઇમાંજ મોજ મારી- એછ જ્યારે દોસાં વાત જોયાજ કરશે, દેખા જાયગા." વાંચનાર ઉપલું દાસ્તાન સોરાબ શેઠના પોતાના મન સાથે રેલવે હોટલમાં બબડતો હતો. તે કમનસીબે માબાપ વિનાનો હતો પણ એક મીત્ર સાથે ચીન જઇ વેપારમાંથી કમાઇ આવ્યો હતો એટલા ખુલાસા પછી આપણી વાર્તામાં આપણે આગળ વધીશું.

ચારેક દીવસ પછી તે ચર્ચગેટના દર્યા કીનારે સાંજે ભણતો હતો. તેટલાં એક બાઇની ચીસ સાંભળી પાછલ ફરી જોતાં એક નવજુવાન બાનુને રેલના પાટાની આંટી લાગવાથી તે ઉડી પડેલી જોઇ. અધુરામાં પુરૂં એક ટ્રોકલ લગભગ નજીક આવી પુગી હતી જેથી તે વાને વેગે દોડયો અને તે બાનુને ઉંચકી બહાર લાવ્યો કે પેલી ટ્રોકલ પસાર થઇ ગઇ. તેણી ગભરાટને મારે બેહુશ થઇ ગઇ હતી. પાણી છાંટી હુશીયાર કરી એક વીકટોરીમાં તેણીને બેસાડી તેણીને ઘર લઇ ગયો. ગાડીમાં તેણીએ જણાવ્યું કે તેણી બેજ દીવસની પોતાના માસી સાથે મુંબઇ આવી હની અને તેવણું માથું દુઃખતું હોવાથી એકલીજ ફરવા આવી હતી. તેણીને મકાને ઉતારી શરમાઇને બહારથીજ તેણીના ઉપકારના શબ્દો સાંભળી તે પોતાના હોટલમાં આવ્યો અને એક ખુશીનો દમ બેચી બબડયો "આહ! હવે સુના માસીને કહીએ કે વાટ જોયા કરજો. આયજ છોકરી-અરે કેવી ગ્રેસફુલ અને. શરમાળ મારે લાયકની છે. પણ, મેં શું કાર્યું કાર્યું. શરમ અને ગભરાટને મારે મારૂં નામ તેણીને સપલ સફરાંત કહેવાઇ ગયું. હવે તો જોઇ ચાલ્લા દેવું જોયએ પછી જે થાય તે ખરૂં. નહીં તો તેણીની નજરમાં હું જુઠો પડીશ." દુંકમાં તેઓ ત્યારબાદ દોસાંની જાણ વગર વીકટોરીયા બાગમાં અને દરીએ કીનારે મલવા લાગ્યાં અને બન્ને બેઉકમેકને ચાહવાં શીખ્યાં.

એક દીવસે તેને મુંબઇબીજ સુના માસી તરફથી પત્ર મળ્યું કે તેઓ મુંબઇ શીરીન સાથે અત્યેકાં છે.

માટે મારી જ્યું તેથી તે ગયો. પહેલાં તેને શીરીન મળી. તેઓ એકમેક સાથે ખુશ ગોષ્ટીગોમાં હતાં જે દોસાં જોઇને ચોંકયાં તે બોલ્યો? વ્હાલા શીરીન, તું મારી થશે?"

"હું દીલગીર છું વ્હાલા, કારણ મારૂં તો મારાં માશીએ મારા મગા સાથે ગોઠવ્યું છે અને તે આજેજ મગના આવવાનો છે." આથી તે નાસીપાસ થઇને પાછો ગયો અને બીજે દીને માશીને મલવા ગયો. દોસાંએ તેને સારો આવકાર આપ્યો અને આહ પાણી કરાવી શીરીન સાથે પરણવાની વાત છેડી: સોલી બોલ્યો, "માશીજ, જો કે મેં તમારી શીરીનને જોઇજ્યી નથી છતાં મારે લાયક બેરી મેં જોઇ કાઢી છે મારે શીરીન આજથી મારી બહેન જેવી છે. મારી 'સ્વીટ' નામથી શીરીનજ છે જેને રેલવે અકસ્માતથી બચાવવાનો શુભ સંજોગ બન્યાથી અમો એકમેકને ચાહતાં થયાં છીયે."

"પણ દીકરા મારા, તે શીરીનને તો કોઇ સપલ સકલાતે બચાવ્યાનું પેપરમાં મેં વાંચ્યું," સુના માસી બોલ્યાં. તે ખરૂં માશીજી, પણ ગકસાટને મારે મારાથી જોહુ નામ અપાઇ ગયું જે હુંજ્યી સુધારવા હું શરમાયજ કરૂંછ. "જો દીકરા, અજાણ્યુ ને આંધળું બરાબર પણ એ અમારાં સુખમાં નડતી પડતી મુશ્ક શીરીન તીરીન કોણ છે? તે અને કહેજો." તેટલાં શીરીન દાખલ થઇ સેલ માસીજ આયજ મારી શીરીન એને તમો સાથે કયાંની ઓળખાણ?

"આય મારી શીરીનને વાસ્તે તું કહેછ? ગરંધીયા તું ધરડી માસીની મશ્કરી નથી કરતો?" માસીજ છેડાયાં. "કાલેતો ઇતીજ સાથે તું પ્યારની વાત કરતો હતો."

"અલબત માસીજ હું ધારૂં છું કે કંઇ આંધરે બેહરૂં કુટાયું છે. જોજ મારી શીરીન, અનેજ મેં અકસ્માતમાંથી બચાવી." સોલીએ ખુલાસો કર્યો.

હા માયજ, એવણે સપલ્લાહેજ મને બચાવી.

"તે તારી માય મરેરે, તું કંઇ અકસ્માતની વાત બોલતો નહીં. મરે, હવે કહાં જઇ મરૂં." દોસાં બોલ્યાં,

"માયજ, તમે એકલા આયા સાથેજી ફરવા નહી મોકલશો કરી બોલ્યા નહીં ને આવાજી. મેજર તે હવારે પાછી વારી."

"અરે, મરેરે, આય એણ જોયાં? પણ શીરીન તુંને તો મારા બહેનના દીકરા સાથે પરણવાની હતી," દોસાં રમુજ કરવા બોલ્યા.

"અને એવણ તો તારે હાથની માગણી કરવા આયાજ?"

જોવ માયજ, તમારી દીકરીને સુખી કરવા માગતાજ હોય તો એવણજ મને ગમેછ," શીરીને કહ્યું.

"જો તારી મરજી એમ છે તો જ એમજ કરીશું," દોસાં બોલ્યાં.

"ઓ મારાં કેવાં માયાળુ મમા, બાપ હોય તો એવાંજ હોજો" કરી શીરીને ફરમ્યી દોસાંને (પ્રેસ) લાધી.

"પણ દીકરી એવણનું નામ સપલ નહીં પણ સોરાબ છે જો? ચોકતી ના પણ એવણ સાથેજ હું તારાં લગન કરવાની હતી," દોસાંએ ખુલાશો કર્યો.

"અને સોલી, હું ઘણુ દહાડાની ડાકટરની સલાહ લેવા મુંબઇ આવીછ જો દીકરા? મરે પેહલેજ અકસ્માતને હવારે તુંને જોતે તો આવી મુશ્ક ખુશ ખુશામણી થતે નહીં જો દીકરા?"

ઓ! ત્યારે એવણે મને કરી? બીજુજ નામ કહી મને બોળાવી. ખરૂં હું કંઇ એવણ સાથે પરણવાની નથી" કરી કહેતાં શીરીનની આંખમાં બેદરામઝાદ આવી ગયા.

"પણ વ્હાલી શીરીન, તું એમ કેમ કરેછ? હું બી તું મારી માસીનીજ શીરીન છે એમ કયારે બન્યુતો હતો જે? ચાલ હવે પાછી હસ્તી પુનવી થા જોઉંછ તો? સોરાબ બોલ્યો. "ત્યારે કેવી 'ખુશ ખુશામણી' થઇ દેખું." આલો માસીજ કાલે પતેતીને દીવસેજ અમારાં લગન કરો. ખુદા આસાથી સૌને કૃપાકર કરે! શીરીન તથા સુના માસી:— "આમીન!"

Fancy Needle Work.

ફેન્સી નીડલ વર્ક.

લખનાર—Irene.

"ચેરી બ્લોસમ" લેસ.

આ સુંદર લેસનો ઉપયોગ ઘણી રીતે કરી શકાશે. એ નમુનો એવો છે કે જેથી તરેહવાર ઉપયોગી અને ઘણી શોભાયમંદ ચીજો ઉપજાવી શકાશે. સદરાના શોખીનો ઘણો શોભીતો સદરો ગુંથી શકશે, તેમજ લેસ, ઇનસરશન, ટી ક્લોથ, ટેબલ કવર યા કોઇપણ નમુનાથી ઘણી સુંદર અને વળી જોવી આકારમાં માંગશો તે આકારમાં બનાવી શકાશે.

ગુંથવાની રીત—૧૦ સાંકરી લઈ તેની ગોળ "રીંગ" બનાવો.

પહેલી હાર—૨ સાંકરી, ૨૩ આંટા વગરના ટાંકાએ રીંગમાં ગુંથો, અને જે બે સાંકરી ગુંથી છે તેની સાથે જોડી નાખો. ૨ સાંકરી, ફેરવો.

બીજી હાર—એક ટાંકો છોડીને બીજામાં આંટા વગરનો ટાંકો ગુંથો, * એક "પીકટ," (એટલે ૪ સાંકરી ૧ આંટા વગરનો ટાંકો પેહેલી સાંકરીમાં), આઠક આંટા વગરનો ટાંકો બીજા ત્રણ ટાંકામાં, * થી ગોલ ગુંથી જાઓ, અને આગળ માફક બે સાંકરી સાથે જોડો. બધા મળી ૮ "પીકટ" થશે.

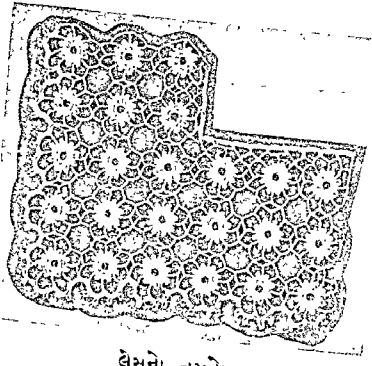
ત્રીજી હાર—૧૩ સાંકરી, એક 'લોંગ ટેબલ' (એટલે સુધા ઉપર બે આંટા લેવા) બે "પીકટ"ની વચ્ચમાંના ટાંકામાં, ૯ સાંકરી, ૧ લોંગ ટેબલ બે "પીકટ" ની વચમાંના ટાંકામાં * થી પાંચ વખત ગુંથો, અને ૧૩ સાંકરીની ૪ થી સાંકરી સાથે જોડી નાંખો. એજ પ્રમાણે બધાં ફુલો ગુંથવાં!

બીજું ફુલ ગુંથતી વેળા તેને પહેલા ફુલ સાથે નીચે પ્રમાણે જોડવું.

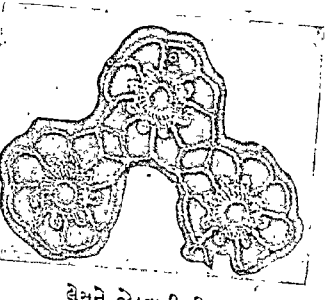
છેલ્લા રાઉંડમાં નવ સાંકરી ગુંથતી વેળા ચાર સાંકરી ગુંથીને સુધા બાહાર કાઢી લેવા અને તે, પેહેલાં ફુલના કોઇપણ નવ સાંકરીવાલાં લુપની પાંચમી સાંકરીમાં પોખને મુંકી દીધેલી સાંકરી ઉપાડી લઈ બાકીની સાંકરી પુરી કરી ગુંથી જવું. હવે બીજા લુપને પણ એજ પ્રમાણે જોડો. આકતી 'ખ'માં જોવાથી જોડવાની રીત તરત સમજ પડશે.

નીચેની કીનારી—નવ સાંકરીવાલાં દરેક લુપમા ૩ આંટા વગરના ટાંકા, ૧ "પીકટ", ૩ આંટા વગરના ટાંકા, ૧ 'પીકટ', અને ૩ આંટા વગરના ટાંકા ગુંથો. બે ફુલોનાં જોડાણ આગલ અરધાં લુપ આવશે તેમાં ૪ આંટા વગરના ટાંકા ગુંથવા.

ઉપલી કીનારી—છુટાં બે લુપમાંના એકમાં * ૧ આંટા વગરના ટાંકો, ૫ સાંકરી, ૧ આંટા વગરનો ટાંકો. પાસેના લુપમાં ૫ સાંકરી, ૧ લોંગ ટેબલ આગળ ગંથી ગયલા લોંગ ટેબલની ઉપર ગુંથવો, પણ સોયા ઉપર છેલ્લા બે આંટા રહેવા દેવા; ૧ લોંગ ટેબલ પાસેના ફુલના લોંગ ટેબલ ઉપર ગુંથો. સોયા ઉપર રહેલા ટાંકા પણ સાથે ગુંથી જવા, ૫ સાંકરી * થી છેડા સુધી ગુંથી જાઓ.

લેસનો નમુનો.

લેસને જોડવાની રીત.

બીજો કોઇ નહિં મળે તો હું અતિશયોક્તિ નથી કરતો એમ સર્વ કોઇ કબુલશે. ઇ. સ. ૧૮૮૪ ના ઓગસ્ટની ૨૫ મી તારીખે તેઓને ગાદી સોંપવામાં આવી હતી. તેમની સારી કેળવણી ઓક્ષ ઇ. સ. ૧૮૮૫ માં તેમને યુનીવરસીટીના 'ડૉક્ટર' ચુંટી કહાડવામાં આવ્યા હતા. પશ્ચિમાત્ય સર્વ દેશોમાં ફરી તેઓએ કયા કયા સુધારાઓ આપણને અનુકરણ છે ને કયા કયા ત્યજવા લાયક છે તેનો સાર મહદ્ કર્યો હતો. ૧૮૮૭ માં તેઓની ૨૩ માં વર્ષની ખુશાલીમાં પ્રજાની પાસેનું ૫૬૦૦૦ રૂપીઆનું દેવું માફ કીધું હતું. ૧૮૮૬ માં સ્કૉટલન્ડની યુનિવરસીટીએ તેમને એલ. એલ. ડી. ની ડીગ્રી એનાયત કીધી હતી. જ્યારે મહેમ મહારાણી વિક્ટોરીઆએ 'કૈસરે હિન્દ' ના ઐલકાબ ધારણ કીધો ત્યારે તેઓને ૧૧ તોપનું માન આપવામાં આવ્યું હતું. મહારાણીના ૫૦ માં વર્ષના રાજ્ય અમલની જ્યુબીલી' ટાંકણે ગોંડલના ફાટોકરને વિલાયત ખાતે મોકલવા કરવામાં આવ્યું હતું, જે વેળાએ તેઓને કે. સી. આઇ. ઇ. નો ખેતાબ એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. ધરમપુર રાજવવાળાં નંદકુવરબા સાથે તેમનાં લગ્ન થયાં હતાં, જે રાણી થકા ગોંડલ દરબારને એક પુત્ર, અને બે પુત્રી છે. રાણી નંદકુવરબાએ સાહિત્ય ઉદ્દેશમાં સારૂં નામ કહાડયું છે, અને રાજકોટ ખાતે ભરાએલી સાહિત્ય પરિષદની સ્વાગત મંડળીના તેઓ પ્રમુખ હતાં. તેમજ મહારાણી વિક્ટોરિઆએ તેમને 'કાઉન ઑફ ઇન્ડીઆ' નો ખેતાબ અર્પણ કીધો હતો. બે પુત્રીઓ પણ સાહિત્ય પ્રીયજીન છે. પાટવીકુંવર ભોજરાજ શ્રી રાજકોટ ખાતે વસવાટ કરે છે.

સર ભગવતસિંહજી એડીનબરોની 'રૉયલ શીઝીસીયલ કૉલેજ' ના સભાસદ હોવા ઉપરાંત તેના પ્રતિનિધિ રૂપે ૧૯૯૪ માં મળેલી 'ઇનડીઅન મેડીકલ કૉંગ્રેસ' માં કલકત્તા મધે બીરાજમાન થયા હતા.

અંગત અનુભવ વિના સ્વભાવ અથવા કોઠું બીકુ બીના ઉપર લખવું અસ્થાને ગણું છું.

આ રાજ્યને (પાછળ વારસ ન હોય તો) નજરાણું આપ્યા સિવાય દત્તક લેવાની સનદ નામદાર અંગ્રેજ સરકારે આપી છે, તેમજ સને ૧૮૭૬ માં 'બાદશાહી વાંવટો' પણ આપ્યો છે.

રાજ્ય આબાદી.

ભાવનગરથી ગોંડલ સુધીની ૬૪માઇ ધોરાજી સુધીની. ૭૫ માઇલની રેલ્વે આ સંસ્થાનના ૨૮૮૪૦૦૦ રૂપીઆના ખર્ચે બાંધવામાં આવી છે. અને તે પછી ધોરાજથી જેતલસર સુધીની રેલ્વે લંબાવવામાં આવી હતી. બે અંગ્રેજ શાળા, ૩૪ ગુજરાતી નિશાળો, ચાર સંસ્કૃત અને ઉર્દુ પાઠશાળાઓ આ સંસ્થાનમાં છે. રાજ્યની આબાદી સારી છે ને ત્રિજેરી હમેશાં આબાદી દર્શાને રહી છે. 'ગોંડળ દરબાર ગેઝેટ' નામનું સરકારી ખબર-સમાચાર-સરકારી છાપખાનામાં છપાય સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન અને વિગતો બહાર પાડે છે.

આ મહિનાની ૨૪ મી તારીખે સર ભગવતસિંહજીને ૪૬ મું વર્ષ બેસશે જે તેઓને, તેમનાં કુટુંબને આરોગ્યતા બક્ષી માન આબરૂને વધારો કરે! અસ્તુ:

માય—(તરતના અદરાયલા દીકરાને) નવલ, તારી બબરીને અડી બીડીએ રાંધતાં આવડેછ કે? કોઇ દહાડે બબરચી ખુમ પડાવશે તો?

દીકરો—નહીં માયજી. રાંધતાં તો કાંઇ આવડતું નથી, પણ બબરચી ને જવાબી તનપાંચ કરે તો આખે દાદરેથી એક ડુટબોલની. માફક તેને ગબડાવી મુકતાં જાણે છે, કેમકે તે એક "ફોટીઝ ડુટબોલ" કલબની મેમ્બર છે!

K. D. J.

રસ્તેના ભીખારીઓમાં કોઇ કોઇવાર એવા હાજર જવાબ આપે છે કે સામા ધણીને લગાર ભારી પડી જાય છે. એકવાર એક ભીખારી રસ્તે જતા એક શેઠ પાસે માગવા લાગ્યો.

"હું રસ્તા પર કોઇ ભીખારીને કાંઇ આપતો નથી." શેઠે ધ્યપકારાર્પણ પડાવવા કહ્યું.

"ત્યારે સાહેબ, મહેરબાની કરી તમારૂં નામ ને ઠેકાણું આપો કે તમારે ત્યાં હું આંઉં!" K. D. J.

દી. બા. અંબાલાલ શાકરલાલ દેસાઈનો સ્વર્ગવાસ.

લખનારઃ—મી. હીરાલાલ વી. શાહ.

ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદના એક જાણીતા ગ્રહસ્થ દી૦ બા૦ અંબાલાલ સાકરલાલ દેસાઇ ગયા માસના બીજા અઠવાડિયામાં ૭૧ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે. દી. બા. અંબાલાલનો જન્મ સને ૧૮૪૪ માં થયો હતો. તેઓ જ્ઞાતે બ્રહ્મક્ષત્રી હતા. તેમના પીતા સાકરલાલ દેશાઇ અમદાવાદના જાણીતા વકીલો મહિના એક હતા. દી. બા. અંબાલાલે ગુજરાતી કેળવણી લઇ અંગ્રેજી ભાષાની ચોડી કેળવણી લીધી એટલામાં તેમના તન-મનની શક્તિઓ તદ્દન નરમ પડી જવાથી આગળ અભ્યાસ ચલાવવો બંધ કરી તે સર થીઓડોર હોપના હાથ હેઠળ નોકરીમાં દાખલ થયા હતા અને તે સ્થળે તેમણે બે વર્ષ નોકરી કરીથી હતી. બે વર્ષ જેટલી મુદતમાં સર થીઓડોર હોપ દી. બા. અંબાલાલની શક્તિઓ જાણવા પામ્યા હતા તેથી તેમણે દી. બા. ને આગળ અભ્યાસ કરવા લલચાવ્યા જેથી તેઓ નોકરી છોડી અભ્યાસ કરવા લાગ્યા અને સને ૧૮૬૫ માં મેટ્રીકયુ-લેશનની પરીક્ષામાં પહેલે નંબરે પાસ થયા. ત્યાર બાદ તે મુંબઇની એલ્ફીન્સ્ટન કોલેજમાં ઉંચી કેળવણી સંપા-દન કરવા દાખલ થયા હતા જ્યાં સને ૧૮૬૮ માં બી. એ. ની પરીક્ષામાં પહેલા વર્ગમાં પાસ થઇ સને ૧૮૭૦ માં અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત ભાષા સાથે એમ. એ. ની પરી-ક્ષામાં પહેલા વર્ગમાં પહેલે નંબરે પાસ થઈ સર રટ્રેન્ડ નોર્થકોટ ગ્રાજ્યુએટ મેળવ્યું હતું. અને વળી તેજ વરસે એલ. એલ. બી. ની પરીક્ષા પહેલે નંબરે પસાર કરી હતી એટલે એવી રીતે ગુજરાતમાંથી પહેલા પહેલવા એમ. એ. એલ. એલ. બી. ની પદવી સંપાદન કરનાર તરીકે તેમણે કીર્તી સંપાદન કરીથી હતી. હવે તેઓ સરકારી નોકરીમાં જોડાયા અને પ્રથમ તે સુરતની હાઇસ્કુલમાં પહેલા શીક્ષક તરીકે અને પછી તેજ હાઇ-સ્કુલમાં હેડમાસ્તર તરીકેની નીમણુક થઇ હતી અને ત્યાંથી અમદાવાદ હતી હાઇસ્કુલમાં હેડમાસ્તર તરીકે થઇ હતી. તેમની કેળવણી આપવાની પદ્ધતિ વખાણને પાત્ર હતી. તેમની ધર્મ્ય કોઇ રાજ્યમાં જોડાવાની હતી તેથી સને ૧૮૭૫ માં નવસારીના જુલ્લા જજ તરીકે નીમાયા અને પછી ત્યાંથી વીસનગર અને વડોદરામાં જુલ્લા જજ તરીકે બદલાયા હતા. સને ૧૮૭૮ માં મુંબઇની યુનીવરસીટીના ફેલો દી. બા. અંબાલાલને બનાવવામાં આવ્યા હતા. સને ૧૮૮૯ માં વડોદરાની વરીષ્ટ કોર્ટમાં કામચલાઉ ત્રીજા ન્યાયાધિશ નીમાયા. અને પાછળથી તેજ જગ્યાએ વડા ન્યાયાધિશ થયા હતા. તેમની ન્યાય છણવાની નીતી-રીતી રાજ-પ્રકરણમાં સતોષ કારક ગણાતી હતી અને તેમની અડગ ન્યાયવૃતિને લીધે તેઓ આખા વડોદરા રાજ્યમાં જાણીતા હતા. દી. બા અંબાલાલ સ્વતંત્ર ન્યાય આપનાર હતા તેથી તેમણે ના૦ ગાયકવાડ સરકારનો બહુ સારો વિશ્વાસ સંપાદન કરીયે હતો જેને લીધે એ રાજ્યમાં ગુજરાતી અને દક્ષિણી વચ્ચેનો પક્ષાપક્ષીનો પવન ફુંકાતો હતો ત્યારે જાણીતા આપટ કેસ કમીશન ઉપર રિપોર્ટ કરવાનું કામ દી. બા. અંબાલાલ દેસાઇને શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારે સોંપ્યું હતું જેમાંથી તેમણે બહુ સારી કીર્તી અને વિશ્વાસ મેળવ્યો હતો. ના૦ બ્રિટીશ સરકારે તેમની કદર બુજીને તેમને દીવાન બહાદુરનો ખીતાબ આપ્યો હતો. સને ૧૮૮૯ માં વડા ન્યાયાધિશની જગ્યા પરથી પેન્શન પર રીટાયર થયા હતા. દી. બા. સાહિત્યના પુજારી હતા. તેમણે ગુજરે સાહિત્યની સેવામાં પણ સારૂં કામ બજાવ્યું છે. ના. બ્રિટીશ સરકારને માટે સંસ્કૃતની પહેલી બે ચોપડીઓનું તથા મીલ્સની પોલીટીકલ ઇકોનોમીનું ગુજરાતીમાં તેમણે ભાષાંતર કરી આપ્યું હતું. ત્યારબાદ ના. સરકારે પહેલી અંગ્રેજી ગુજરાતી ડીક્ષનરી તૈયાર કરવાનું કામ તેમને સોંપાયું હતું અને તેમની મદદમાં મી. મોન્ટગોમરી તથા મી. મણુભાઇ પ્રસાદને આપ્યા હતા. મી. મોન્ટગોમરીનું ગુરતમાંજ

મરણ થવાથી બાકીના બે ગૃહસ્થોએ દીક્ષનરી તૈયાર કરવાનું મહાભારત કામ ઉપાડી લીધું હતું. આજે તે દીક્ષનરી બીજી દીક્ષનરીઓમાં સર્વોત્તમ ગણાય છે. સાહિત્ય તરફના પ્રેમના લીધે દી. બા. અંબાલાલ દેસાઇએ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના પ્રમુખનો હોદ્દો ટૂંકાક્ષર વર્ષો સુધી ભોગવ્યો હતો. તેમણે એ સંસ્થાની જ્યુબીલી વખતે અને રાજકોટમાં ભરાયેલી ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ પદેથી આપેલાં ભાષણો ગુજરાત સાહિત્યમાંના અનુપમ લેખો તરીકે વખણાયાં હતાં. તેમની રાજ સેવા અને દેશ સેવા કરવાની જે ઇચ્છાઓ હતી તે જોઇન્ટ ન્યુઝેર સેવા ગાળવાની તેમની ઇચ્છા હતી જેથી નોકરીમાંથી રીટાયર થયા પછી પોતાનો સર્વસ્વ વખત ન્યુઝેર સેવાઓમાંજ ગાળતા હતા. અમદાવાદની મ્યુનિસિપાલટીમાં પ્રજાકીય સભાસદ તરીકે લાંબો વખત સુધી કામ બજાવ્યું હતું અને તેના વાઇસ પ્રેસીડન્ટનો હોદ્દો ભોગવવાને તેઓ ભાગ્યશાળી થયા હતા. મુંબઇ ધારાસભાની ધારા સભામાં દાખલ થવાને ઉત્તર વિભાગ તરફથી ઓ. મી. ગોકળદાસ કહાનદાસ પારેખ સામે તેમણે ત્રણ વાર હરીફાઇ કરી હતી પરંતુ તેમાં તેઓ નીષ્ફળ ગયાં હતાં. આપણી નેશનલ કોન્ગ્રેસની ૧૮ મી બેઠક અમદાવાદમાં મળવા પામી હતી તેમાં તેઓ સ્વાગતકારીણી સભાના પ્રમુખ નીમાયા હતા. રીટાયર થયા પછી બીજાઓ જેમ પોતાની જીંદગી ધન મેળવવાને અનેક ઉપાધીઓ વહોરી લે છે તેમ તેમણે વહોરી લીધી નહતી. તેથી તેઓ ન્હેરમાં સારી સેવા બજાવી શકતા હતા. અમદાવાદના નાગરીકોમાં અને ખાસ કરીને વિદ્યાર્થી વર્ગમાં તેમના માટે સારૂં માન હતું જેથી તેઓ ભાગ્યેજ કોઇક મીટીંગમાં પ્રમુખ તરીકે બીરાજી શકતા નહતા. જીંદગીના છેવટના ભાગમાં તેમણે પોતાના પુત્રોને વેપારી લાઇનમાં જોડયા હતા અને તેમની ઓજસ્વી હેઠળ અમદાવાદ, નડિયાદ તથા સુરત ખાતે કાપડ સુતરની મીલો કઢાવી હતી. પરંતુ કામ કરવાના બીન અનુભવને લીધે તેમાં તેઓને નીષ્ફળતા મળવાથી મહુમના મન પર મોટો ધક્કો લાગ્યો અને તેજ ધક્કાએ તેમનો પ્રાણ લીધો. જીંદગીના છેવટના ભાગમાં ધંધા રોજગાર તરફથી અનેક અડચણો આવી પડી છતાં તેમણે પોતાની ન્યાય વૃત્તિને જરા પણ ડગમગી દીધી નહિ હતી. તેમની શારિરિક શક્તી ઘણી સારી હતી કારણકે તેઓ બહુજ નીયમીત હતા, કસરત કરવા તરફ અને મિતાહાર રહેવા તરફ તેઓ બહુ લક્ષ આપતા હતા જેથી તેઓ ૭૨ વર્ષ સુધી જીવવા પામ્યા હતા. તેઓ મળતાવડા સ્વભાવના અને આનંદી હતા. અનેક પુરૂષો તેમની સલાહ લેવા જતા હતા અને તેમાં તેઓ સંતોષકારક સલાહ આપતા હતા. કોઇપણ સારા કામમાં તેઓ આગેવાની ભર્યો ભાગ લેવા કુદી પડતા અને લોકોપવાદથી તેઓ ડરતા નહિ હતા. આવા એક સ્વતંત્ર વિચારક, ન્યાયશીલ, રાજકિય અને સામાજિક બાબતોમાં આગેવાની ભર્યો ભાગ લેનાર વયોવૃદ્ધ પુરૂષ આપણની દુનિયા તજી ૭૨ વર્ષની વયે લકવાના દર્દથી સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે તેથી ગુજરાતે અને ખાસ કરીને અમદાવાદે એક નર ગુમાવ્યો છે. આથી ગુજરાતને એક મોટી ખોટ પડી છે. આ ખોટ પુરાતા લાંબો વખત લાગશે એમાં તો જરા પણ શક નથી. અમો ઇચ્છીએ છીએ કે મહુમના આત્માને શાંતિ મળો! આ તકે અમારે અમદાવાદની પ્રજાને જણાવવાની જરૂર છે કે મહુમે પોતાની જીંદગીનો મોટો ભાગ તેમની સેવામાં આપ્યો છે અને તેથી તેના નિઃસ્વાર્થી પુરૂષનું નામ અમદાવાદની પ્રજાના સ્મરણમાં રહે તે માટે સ્મારક કરવા તેમના ઓળખાનીઓએ પ્રયત્ન શરૂ કર્યો છે તેમાં સહુ કોઇ મદદ કરશે.

આર્યાવર્તના વીર રત્નો.

[૧૬].

ગોંડલના ઠાકોર

હીઝ હાઇનેસ ડૉ૦ સર ભગવતસિંહજી

કે. સી આઇ. ઈ; એમ. બી. સી; એમ. એમ. આર. સી. પી; એફ્. બી. યુ; એલ. એલ. ડી; ડી. સી. એલ. વગેરે.

(લખનારઃ—મી૦ જે. એલ. ડી. બારભાયા.)

नरस्या भरणं रूपं रूपस्या भरणं गुणः । गुणस्या भरणं ज्ञानं ज्ञानस्या भरणं क्षमा ॥ (મહાભારત)	નર તણું ભૂષણ રૂપ, રૂપનું ભૂષણ તે ગુણ છે; ગુણ તણું ભૂષણ જ્ઞાન, અને જ્ઞાનનું ભૂષણ ક્ષમા છે. (જેકીસન.)

ગોંડલ રાજ્યનો ઇતિહાસ.

ગોંડલ; ધોરાજી; ઉપલેટા; ભાયાવદર; સરસાઇ; સુલતાનપુર; અને હડમતીયા એ નામના સાત મહોટા મહાલોથી બનેલું ૧૭૪ ગામ અને ૧૦૨૫ ચોરસ માઇલના ક્ષેત્ર ફળવાળું ગોંડલનું રાજ્ય છે. આ સરસ્થાન હાલાર પ્રાંતના સર્વોત્કૃષ્ટ ભાગમાં આવેલું છે. સરધારના ઠાકોર પહેલા મેરામણજીના પુત્ર પહેલા કુંભોજી આ રાજ્યના પ્રથમ સ્થાપનાર હતા. મેરામણજીને બે રાણીઓ હતી, જે બહિની એક ગોંડલના સુજાસમાની પુત્રી હતી. મેરામણજીના મૃત્યુ બાદ બીજી રાણીના પુત્રને ગાદી મળી તેથી કુંભોજી પોતાને મોસાળ ગોંડળ ગયા. પછી પોતાના બાઇ પાસેથી અરડોઇ અને રીબડાનાં બે ગામો મેળવ્યા અને આજુબાજુનાં ગામો છતી લીધાં. તેના મૃત્યુ પછી તેના પુત્ર સગરામજીએ ગોંડલની ગાદી મેળવી અને તેના પૌત્ર ભીજા કુંભોજીએ ધોરાજી, ઉપલેટા, સરસાઇ વગેરે પરગણાંઓ મેળવી ગોંડળનો વિસ્તાર વધાર્યો.

હાલના રાજ્યકર્તા.

ભગવતસિંહજીનો જન્મ ઈ. સ ૧૮૬૫ ના ઓકટોબરની ૨૪ મી તારીખે થયો હતો. રાજકુમાર કૉલેજમાં એક હુશિઆર વિદ્યાર્થી તરીકે તેઓએ ખ્યાતિ મેળવી હતી. ૧૮૬૯ માં જ્યારે તેઓ ચાર વર્ષના હતા ત્યારે તેમના પિતાજી અને ગોંડલના આઠ રાજ્યકર્તા બીજા સગરામજી પરલોકવાસ થયા હતા. જે દરમ્યાન રાજ્ય કારભાર એજન્સ અમલદાર તેમજ જોડીઆ એડમીનીસ્ટ્રેટરો તરફથી ચલાવવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૭૦ થી ૧૮૮૪ સુધી આવો મામલો ચાલુ રહ્યો હતો. તે દરમ્યાન તેઓએ વિદ્યાભ્યાસ ચાલુ રાખી ઘણી ઉપાધીઓ મેળવી હતી અને તેમાં પણ ખાસ કરીને વૈદક–ચારણ પીઢની ઉપાધી તેઓએ સ્થાનિક તેમજ પરદેશી વિશ્વ વિદ્યાલયમાંથી ઘણી મેળવી હતી. અને જો હું એમ કહું કે આટલી બધી ઉપાધીઓ મેળવનાર એક પણ રાજાકર્તા આપણા [illegible] પરદેશમાં [illegible] તો ગુજરાતી

બીજું કોઇ નહિ, મળે તો હું અતિશયોક્તિ નથી કરતો એમ સર્વ કોઇ કબૂલશે. ઇ. સ. ૧૮૮૪ નાઓગસ્ટની ૨૫ મી તારીખે તેઓને ગાદી સોંપવામાં આવી હતી. તેમની સારી કેળવણી બ્રોઇ ઇ. સ. ૧૮૮૫ માં તેમને યુનીવરસીટીના 'ટ્રેલો' ચુંટી કહાડવામાં આવ્યા હતા. પશ્ચિમાત્ય સર્વ દેશોમાં ફરી તેઓએ કયા કયા સુધારાઓ આપણને અનુકરણ છે ને કયા કયા ત્યજવા લાયક છે તેનો સાર મેળવ્યું કર્યો હતો. ૧૮૮૭ માં તેઓની ૨૩ માં વર્ષની ખુશાલીમાં પ્રજાની પાસેનું ૫૬૦૦૦ રૂપીઆનું દેવું માફ કરીયું હતું. ૧૮૮૬ માં રટલેન્ડની યુનિવરસીટીએ તેમને એલ. એલ. ડી. ની ડીગ્રી એનાયત કરીયી હતી. જ્યારે મહારાજ મહારાણી વિક્ટોરીઆએ 'કૈસરે હિન્દ' ના એલ્કાબ ધારણ કરીયા ત્યારે તેઓને ૧૨ તોપનું માન આપવામાં આવ્યું હતું. મહારાણીના ૫૦ માં વર્ષના રાજ્ય અમલની જયુબીલી' ટાંકણે ગોંડલના ઠાકોરને વિલાયત ખાતે તશરીફ લેવામાં આવ્યું હતું, જે વેળાએ તેઓને કે. સી. આઇ. ઇ. નો ખેતાબ એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. ધરમપુર રાજ્યવાળાં નંદકુવરબા સાથે તેમનાં લગ્ન થયાં હતાં, જે રાણી થકી ગોંડલ દરબારને એક પુત્ર, અને બે પુત્રી છે. રાણી નંદકુવરબાએ સાહિત્ય પ્રદેશમાં સારું નામ કહાડ્યું છે, અને રાજકોટ ખાતે મરાઓલી સાહિત્ય પરિષદની સ્વાગત મંડળીના તેઓ પ્રમુખ હતાં. તેમજ મહારાણી વિક્ટોરિઆએ તેમને ક્રાઉન ઑફ ઇન્ડીઆ' નો ખેતાબ અર્પણ કર્યો હતો. બે પુત્રીઓ પણ સાહિત્ય શૌખીન છે. પાટવીકુંવર મોજરાજ શ્રી રાજકોટ ખાતે વસવાટ કરે છે.

સર ભગવતસિંહજી ગ્રેડીનબરોની 'રોયલ ફીઝીસીયલ કોલેજ' ના સભાસદ હોવા ઉપરાંત તેના પ્રતિનિધિ રૂપે ૧૯૬૪ માં મળેલી 'ઇનડીઅન મેડીકલ કોંગ્રેસ' માં હાજરી આપી બીરાજમાન થયા હતા.

અંગત અનુભવ વિના સ્વભાવ અથવા કોઇ બીજા ઉપર લખવું અસ્થાને ગણું છું.

આ રાજ્યને (પાછળ વારસ ન હોય તો) નજરાણું આપ્યા સિવાય દત્તક લેવાની સનદ નામદાર અંગ્રેજ સરકારે આપી છે, તેમજ સને ૧૮૭૭ માં 'બાદશાહી વાંચતો' પણ આપ્યો છે.

રાજ્ય આબાદી.

ભાવનગરથી ગોંડલ સુધીની ૬૯માઇ ધોરાજી સુધીની. ૭૫ માઇલની રેલ્વે આ સંસ્થાનના ૨૮૮૪૦૦૦ રૂપીઆના ખર્ચે બાંધવામાં આવી છે. અને તે પછી ધોરાજીથી જેતલસર સુધીની રેલ્વે લંબાવવામાં આવી હતી. બે અંગ્રેજ શાળા, ૩૪ ગુજરાતી નિશાળો, ચાર સંસ્કૃત અને ઉર્દુ પાઠશાળાઓ આ સંસ્થાનમાં છે. રાજ્યની આબાદી સારી છે ને ત્રિનેરી હમેશાં આબાદી દર્શાવી રહી છે. 'ગોંડળ દરબાર ગેઝેટ' નામનું સરકારી ખબર-સમાચાર-સરકારી છાપખાનામાં છપાય સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન અને વિગતો બહાર પાડે છે.

આ મહિનાની ૨૪ મી તારીખે સર ભગવતસિંહજીને ૪૯ મું વર્ષ બેસશે જે તેઓને, તેમનાં કુટુંબને આરોગ્યતા બક્ષી માન આબરૂનો વધારો કરે! અસ્તુ:

. માય—(તરતના અદ્દારમલા દીકરાને) નવલ, તારી બહરીને અડી બીડીએ રાંધતાં આવડેછ કે? કોઇ દહાડે બબરચી ગુમ પડાવશે તો?

દીકરો—નહીં માયજી. રાંધતાં તો કાંઇ આવડતું થી, પણ બબરચી જે જરાથી તનપાંચ કરે તો આખે દરેથી એક ડુટબોલની માફક તેને ગબડાવી મુકતાં ખ છે, કેમકે ત એક "ફેલીઝ ડુટબોલ" કહ્યની

K. D. J.

. રસ્તેના ભીખારીઓની કોઇ કોઇવાર એવા હાજર જવાબ આપે છે કે સામા ધણીને લગાર ભારી પડી જાય છે. એકવાર એક ભીખારી રસ્તે જતા એક શેઠ પાસે માગવા લાગ્યો.

"હું રસ્તા પર કોઇ ભીખારીને કાંઇ આપતો નથી." શેઠે છપકામાંજ પડાવવા કહ્યું.

"ત્યારે સાહેબ, મહેરબાની કરી તમારું નામ ને ઠેકાણું આપો કે તમારે ત્યાં હું આંઉં!" K. D. J.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનારઃ—સહનશીલ સખી.

જરથોસ્તી છોકરાં-ઓનાં ખ્રીસ્તી નામ.

પારસીઓમાં કેટલીક બાબતો છે, જેમાં સુધારાની જરૂર છે, અને જે તેઓને પોતાને કે તેઓના ધરનાંઓને દેખાતી નથી; પણ બીજાંઓ જ્યારે બતાવવાની અને સુધારવાની કોશીશ કરે છે, ત્યારે તેઓ બાપડાં ઘણી વેળા તેઓની ખરૂગીમાં બેચામ છે; ઘણે મોટે ભાગે તેમાં મા-બાપનો લાડ, અને જગ-હસી કે લોક-મજાહ તરફ તેઓની બેપરવાઈ જણાય છે. પહેલાં તો આજ-કાલ પારસીઓમાં અંગ્રેજોના નામ ઘણે મોટે ભાગે છોકરાંઓને આપવામાં આવે છે; જાણે પારસી નામ કે ઇરાની નામની ખોટ હોય. ને જ્યારે લગ્નની કે મરણની ટીપમાં આપવું હોય, ત્યારે પેલો બોલતાં ઉમક આવે તેવો બોલ "ઉરફે" સાથે મુકીને પછી લગ્નની કે મોતની ટીપમાં નામ લખાવે ને છપાવે! કેટલાંક કુટુંબો જેઓ શુદ્ધ ઇરાની નામ રાખવાનોજ કટાક્ષ ધરાવે છે, તેઓને ત્યાં પણ બૈરાં-માટીડાનાં ઈંગ્રેજી નામો બોલાય છે ને વપરાય છે; અને તે પરથી ઘણાંક પ્રદેશીઓ મા યા બાપ પરગ્રહ હશે, એવા તેઓના કુટુંબો માટે ઉલટા ખ્યાલો કરે છે. વળી કેટલાંક કુટુંબોમાં તો એવાં ઈંગ્રેજી નામો માટે બહુ ઉકમાહ લેવાય છે, પછી ભલે ને છોકરા તેઓને અંગ્રેજનાં છોકરાંઓ ધારે! જ્યારે અસલના જમાનામાં ઢિંઢુ રાજના આશરા હેઠળ આપણા પારશીઓ વસતા હતા, ત્યારે તેઓએ પણ કેટલાંક ઢિંઢુ નામો ધારણ કર્યા હતાં, હાલ ઈંગ્રેજ સરકારના આશરા હેઠળ છે, તે વિચારથી તેઓ નામ રાખતાં નથી; પણ બાકી બાપ ને દીકરીવારી દેખાવા રાખે છે; જેમાં મજબૂતી સમતોલપણું હોય એ વિશે બીજાંઓને જરા શક રહે છે. જેમ ફેશનની ફરીફાઈ આવે છે, તેમ છએક નામની પણ સરાસરી થતી કેટલાંક ખુણું-ખાંચરાંમાં નજર પડે છે. પારસી નામ આપેલું હોય છે, તે છતાં મોંહડેથી તો પેલું વગર અર્થનું ઉંચેજ નામજ બોલાય છે; પારસીઓ હવે ઉહાપણું વાપરી આ બાબતમાં સુધારો કરે તો ઠીક; નહિ તો હમણાં જેમ તેઓની ઠેકડી તેઓની પીઠ પાછળ થાય છે તેમાં વધારો થશે.

પારસી બાળકો ઠેકાણે, ને મુખ્ય પ્રદેશીમાં હિંદુસ્તાની ભાષા બોલે.

એકબીજી બાબત. કેટલેક ઠેકાણે, ને મુખ્ય પ્રદેશીમાં પારસીઓનાં નહાનાં બચ્ચાંઓ ગુજરાતી બોલવાને બદલે મુસલમાનોની ભાષા બોલે છે. મા-બાપ ગુજરાતી બોલે ને તેઓનાંજ બચ્ચાંઓ તેઓ સાથે હિંદુસ્તાનીમાં વાત કરે ને તેમાં મા-બાપ કેક વેળા ઘણી ઉકમાહમ્યે કહે કે "નહીં, એને ગુજરાતી નથી આવતું." જાણે તેમતિ પોતાના બચ્ચાંઓની કેટલીક હુશિયારી દેખાડતાં હોય! પણ તેઓને શુદ્ધ નથી, કે તેવાં મા-બાપોની કેવી હાંશી-મસ્કરી થાય છે; નોકરો ને આયાઓનાં આશરામાં ઘણા કલાકો બચ્ચાંઓને રાખવાથી ખુદરતી તેઓ ચાકરો સાથે-હિંદુસ્તાનીમાંજ વાત કરે અને મા-બાપના સમાગમમાં વધું થોડાં આવવાથી જ્યારે ભલે ત્યારે બે-ચાર બોલ તેઓ પણ બચ્ચાંઓ સાથે તેવીજ રીતે વાત કરવાથી, તેઓ ગુજરાતી લખવા વાંચવાથી અને બોલવાથી **અમજમ** રહી જાય છે. જ્યારે સમજી અને ડાહ્યાં આસામીઓ આવો નાટક ને તમાશો જોય છે, ત્યારે તેઓ એક બારીસાલનો નિસાસો નાંખે છે; આવાં બચ્ચાંઓનો અવતાર ધોબીના કૂતરા જેવો હોય છે. અને પછી જ્યારે તેઓ ગુજરાતી બોલવાની કે લખવા-વાંચવાની કોશીશ ચોટાડવે કરે છે, ત્યારે તેઓના દેખાવ પર બીજાંઓને દયા ને છુરે છે, કે જેમાં મોટો કસુર તેઓનાં બેવકુફ મા-બાપોનોજ આપણે જોઇએ છીએ. ઘણાંએ બાહુડું કાઢે છે કે "પરદેશમાં કોણ શિખવે?" પણ મા-બાપ ધોવે તો ગુજરાતી

બોલે છે, લખે છે વાંચે છે, પછી મુસલમાની બોલીમાં બચ્ચાંઓ પાસે વાત કરાવવામાં શું ઉકમાઈ લેતાં હશે, તે આઠી સમજમાં ઉતરી શકતું નથી, શિવાય કે બોટી તરબિયત અને બોટી કેળવણી આપવાર્મા મા–બાપોની બેવકૂફી જણાય છે, જે બોલી બબકનો બોક પૂરાવો છે.

✿

દુઃખ–દર્દનાં બાધ–ત્તિ નામ છાપામાં.

આ બાબતમાં સુધારો પારસી કોમે કરવા કરતાં પારસી છાપાઓ કરવો ઘટે છે. લોકોનાં ઘુપાં દુઃખ–દર્દનાં નામ તેઓની કારકીર્દી છાપતી વેળાએ છાપી મારી બોક જાતની તે આપણાબોની કજેતી કરવાનો છાપાને શું હક છે? વદ્ધિ વાંચવા લેંગ દુઃખ–દર્દનાં નામો વાંચ્યાથી કાયદો શું સાધ છે? ઘણી વેળાએ જેમાં કે માટીપાનાં દુઃખ–દર્દનાં બેવાં કકંગા નામો છાપામાં આવ્યાથી તે નહાનાં બચ્ચાંબો, નાદાનો અને અજાણ્યા વાંચીને નિર્દોષપણામાં સધળાંની હાજરીમાં બીજાબોને પૂછેછ કે "બેનો અર્થ શું?" જેનો જવાબ ઘણી વેળાએ બીજાબોને આપવો ઘણો ભારી પડે છે; અને તેથી બેવું છાપવું બેજ અયોગ્ય છે.

આપણે અગેજ છાપામાં હમેશાં ભરમમાં અને મર્યાદાશીલ છાપેલું વાંચીયે છીયે અને તેજ રીતી પારસી છાપાબે પણ નકલ કરવા યોગ્ય છે. આપણી કોમમાં ઘણે મોટે ભાગે કેટલાંક બેવાં શરમાળ હોમ છે, કે પોતાની સાધારણ માંદગી પણ કોબને કહેવા રાજી હોતાં નથી અને બીજ બોનાં દુઃખ–દર્દનાં નામ પણ બીજ બોને માંહેથી સાંભળીને લજ્જાય છે.

બેક વર્ત્તમાન–પત્ર કે બેકુ ચોપાનિયું, જે ઘણાં હાથમાંથી પસર થાય છે તેમાં બેવાં બયદિત શબ્દો વાંચી ઘણાંબો કચવાય છે. અને વિશેષ કરીને જેબોનાં દુઃખ–દર્દ વિષે લહેર છાપામાં છપાયેલું હોય છે; તેબો પોતે પણ તે વાંચીને કમકમે છે. બેવી તેબોની ઉપાડી કજેતી કરવા માટે છાપાને ગ્રેસ ભરે છે; બાવી રીતે સ્ત્રી–પુરૂષોનાં દુઃખ–દર્દનાં નામ છાપીને તેબોને જાહેરમાં બરાબ લગાડવાનો કોઈ પણ છાપાને હક નથી.

ઓત્તારીની!

બેવરા મારતર કલબમાં મેમબરોની ઠઠ થઇ હતી! આજે વરસગાંઠ છે અને દરેક જણા બચ્ચાની બલીહારીમાં મશગુલ થયા હતા.

"બદલુ, આજે સવારે પેલી ભાઈ ભાઈ કરતી મારે ત્યાં આવી લાગીલે."

જમશુ ગલાસ ગટગટાવતો બદલુ આગલ બોલ્યો.

"બોહો! વરસગાંઠને દહાડેજ કે? વાહ તું'ને વરતી ગઇ ને તેમજ તું'ને મુબારકબાદી આપવી—"

"બરે શાની વસ્તી ને શાની મુબારકબાદી! કમબખ્ત આબોબા દહાડા માથું બાઇ જબાની, ને બરચ્ચ આ લડાઇની વખતે વધરે તે જુદો. હું તો બા—"

"દીબર જમશુ, તું ખુશી થબાને બદલે બોર દલગીર થાયચ! હું બહુ અજબ થાઉંચ."

"અરે દીબર બદલુ, બેમાં ખુશી થવા જેવું શું છે? હું તો બા બે દહા આવી તેથી દલગીર છેઉં ને કલબમાંથી જલદી નોહશી આયો." જમશુ બીજુ ગલાસ ભરતો બોલ્યો.

"બ બ બ જમશુ, તું ગાંડા છે ગાંડા. મારે ત્યાં બેમ આવે તો હું તો બબાંના ગીતો બોહાં કરું. હું તો તેને રમાડું, ફોસીબો લેઉં, ને કલબમાંબી બાવું નહિ. તેબી સાચેજ બસ રમ્બાજ—"

"બે તું–શું બકેચ? કાબુને ફોસીબો લેચ?" જમશુ અજબ થતો બોલી ઉઠ્યો તેમજ બીજા ગેલ–બાબો પણ કાનું વકાસવા લાગ્યા.

"વબી કાબુને? બુચીનેજ તો! તારી બેરીને ભાઈ ભાઈ કરતી બાજે બુબી બાવીતી?"

"બ બ બ બદલુ, તું તો બાંધરે બોહેર કુટેચ. બુબી શાની બાવે ને કુબી કબાંથી લાવે? બુબી બાવાને તો હજુર વાર છે."

"બેમ! ત્યારે તું કાંબુને વરે બોલેચ!" બધા મેમબરો બોલી ઉઠ્યા.

"અરે ભલા મનીબો, હું તો મારી સાસુને વરે બરાબો કરેચ. બાજે તેબી પુછેથી મારે ત્યાં ધામો નાબ્બવા બાવી મુશ્કેચ ને તેથી હું દલગીર છું."

"બોત્તારીની"! બધાબો બોલી ઉઠ્યા ને હસતા હસતા તમબોલ ચહાવા લાગ્યા.

બ. ૨. ચીનાઇ.

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૨ જો.

"ક્રીકેટ."

મ્હારાં વ્હાલાં બાળકો,

ઉપરતાં ઉછરતાં બાળકો અને બ્યુસ કરીને છોકરાઓની ઘણીક તરેહની રમતમાં "ક્રીકેટ" ની રમત ઘણો અગત્યનો ભાગ ભજવે છે અને દુનિયાના તમામ હોકો આ રમતની અંદર ઉલટથી ભાગ લેતા માલમ પડયાં છે. અઠવાર અઠવાર જ્યારી ટોળી વચ્ચે એ રમત મેદાનમાં બોલ-બેટ અને "સ્ટમ્પ્સ" ની મદદ વડે રમવામાં આવે છે અને તેમાં એકો વખતે ઘણા જ્યા ભાગ લે છે. એ રમત કેમ રમવામાં આવે છે તે સર્વને રોશન છે. એ રમત ઘણા ઘણા નીતી-રીતીના શીક્ષણો આપણને પુરાં પાડે છે. એ રમતથી રમનારાઓમાં શુરવિરપણું કે સહનશીલતાદિ ગુણો ઉપરાંત બીજા ઘણી તરેહના બોધો મળી રાકે છે. તે માંહેલા થોડાક આજ રોજે તમો વ્હાલાંઓ આગળ સહેજ રજુ કરવાની રજા લઉંછું.

દરેક રમતની અંદરથી છંદગાનીની મહાન રમતનું કોઇ ઉમદા શીક્ષણ ત્યાં સમજુ આપણે મેલ્યે નહી ત્યાં સુધી તે રમતની ખરી ખુબી આપણે પીછાનેલી કહેવાય નહી. તેમ આ "ક્રીકેટ" ની રમતની અંદરથી જે ઉત્તમ ધડો આપણને મલે છે તે આપણી છંદગીને વધારે ખુબસુરત અને સુંદર બનાવે છે.

"જે મેદાન ઉપર તે રમવામાં આવે છે તે મેદાનને આપણે છંદગીમાં સંસારના મેદાન સાથે સરખાવીયું અને એ રમતમાં મુખ્ય ભાગ લેનાર "બેટસમેન" તેને આ છંદગાનીમાં આગળ વધવાની આશા ધરાવતા ઉમેદવારની સાથે સરખાવીયું જેણે "કર્મ" રૂપી આવી પડતા "બૉલ" ની સામે ઘણી ઓસ્તેવારીથી લડવાનું છે અને જેમ પેલો "બેટસમેન" સામેથી આવતા "બૉલ" ને કોઇપણ રીતે મારી હઠાવી પોતાની આગળની ત્રણ "સ્ટમ્પ્સ" ને સહીસલામત સાચવી રાખે છે તેમ આ છંદગીની મહાન જંગ લડવા સામે પારથી આવતા "કર્મ" રૂપી "બૉલ" થી ડરી નહી જતાં આપણને આપણી "મનસની"-"વચ્ચની" અને "કુનચની" ત્રણ મેતેજર "સ્ટમ્પ્સ" ને ઓસ્તેવારીથી ટકારી રાખવાની છે. જો દુશ્મનોરૂપ દુમલાને તાબે થઇ, આજેજ થઇ સામી બાજુથી આવતા "કર્મ" ને આપણું કોઇ રીતે ફટકારી કઢાયીયું નહી તો તે આપણી છંદગીની "દુમત-દુષ્મત-દુવરન"ની

ત્રણ સુંદર લાકડીઓને ઉડાડી મુકશે અને પરીણામમાં આપણી જીંદગીમાં આપણે "આઉટ" થયલા ગણાઇશું. જે પ્રમાણે "વીકેટ કીપર" "બેટસમેન" તરફ ઉભો રહી વધુજ તકેદારીથી સામી બાજુથી આવતા "બૉલ" ને "વેાચ" કરે છે તેમ જીંદગીની મહાન લડતમાં આપણી ઉપર આવી પડતા તમામ "કર્મ" ને "વેાચ" કરવાનું છે અને જેમ "ફીલ્ડ" પર રહેલેા દરેક ચાલક "બેટસમેન" ને "આઉટ" કરવાને ઇતેલર રહે છે પણ તેઓની સામે "બેટસમેન" ઓસ્તેવારીથી ટકી રહેવાની ઉમેદવારી કરે છે તેમ આપણી જીંદગીની મહાન લડતના મહાન સંસારમાં ઘણી તરેહનેા લેાભ, લાલચેા અને લંપટેા આપણને જીંદગાનીમાં કુશારી ઇનસાનીયત હસ્તીમાં જાણે "આઉટ" કરાવવા માગે છે તેઓ સામે પુર બલતવારીથી લડી "નેાટ–આઉટ" રહેવામાંજ જીંદગાનીની ખુશી સમાયલી છે; અને જેમ "કેપ્ટન" આખી "ટીમ" ને દોરવે છે અને તેના હુકમને તાબે થઇ બેલાડીઓ રમત રમે છે તેમ આપણા શારીરીક મેદાન ઉપર લાગણીઓ રૂપી બેલાડી જેજે સુખ–દુઃખની રમત રમી રહે છે તેમાં અંતઃકરણ રૂપી "કેપ્ટન" ના અવાજ અને હુકમ આપણી જીંદગીની જીત લાવી આપશે અને જેમ "અમપાયરેા" આખી રમત ધ્યાનથી તપાસી રહી પેાતાનેા ઇનસાફ આપી રહે છે તેમ આપણી જીંદગીની સુખ–દુખની કે હાર–જીતની મહાન રમત ઉપર ગેબી પીરસ્તાએ પેાતાની નેબેયાની બરેાબર કરી રહ્યા છે અને જીંદગાનીની આપણી લડતમાં આપણે "લેાભ" ને શરણે થઇ "આઉટ" થઇએ કે ઓસ્તેવારીથી લડત લઇ ભલાં બળથી "નેાટ–આઉટ" રહીએ તેની સઘળી નેાંધ તે કીસ્તારને દ્વાર નેાંધાયલી રહેશે માટે આ ક્રીકેટની રમત ઉપરથી જીંદગીની રમતનેા બેાધ હમેશા આપણને હેવેા સતાવાર છે અને અજબર છે.

લ૦ હુમેસનું ભલું ઇચ્છનાર,

બેાટા ભાવા.

"દૌલતે પ્રભાત."

વાંચક ઓ બેાલ! 'પ્રભાત' બડી યા દૌલત ?
વાંચક ઓ બેાલ! ખુદા પુંજથચ યા દૌલત ?
બેાલ ઓ દીલસુફ! ચાહે તું દૌલતને ધીક્કાર!
ઓ મર્દ બચ્ચા! ચાહે તું દૌલતને માર!
ઓ કવી કામેલ! ચાહે દૌલતને તાના તું માર!
પણ દૌલત, હા દૌલતજ છે આ પ્રભાતનેા સરદાર!
હસાવસે, રડાવસે, હજરેા નખરાં બતાવશે,
હા દૌલતજ એ બધાં ઢોંગ મચાવશે!
માન છે, અકરામ છે, સર્વ દૌલતનેાજ દમામ છે.
દૌલત બીન દુન્યા! આ દુન્યાજ ઠાંઇ ઓર છે!
વાંચક! દૌલત તેા જગમાં એક બીજો ખુદા છે;
વાંચક! ખુદા નથી પુંજાતેા પણ હાલ દૌલત પુંજાય છે!
દૌલતબીજ આવે છે વાંચકને જોર,
દૌલત વીના બને છે આદમી કમજોર!
દૌલત વીન! આદમી હાં મરે છે ભાઇ,
મગર દૌલત કરતાં માન વધુ છે જ્યાં જીંદગીની સરસાઇ.

જ. ર. મીનાઇ.

રમુજ સંગ્રહ.

"બાવાળની શીખામણ."

આપણા બી. બેજુભા બાંગાબોડની આજે સાલગરેહ હતી અને બી. બેજુભાએ પોતાના દોસ્તો, સગાં વ્હાલાંઓને રાતરે બાણાપર નોતર્યા હતા.

રાત પડી બધાં જોબરવા બેઠાં. તેજલ-મરચક ચઇ રહી અને બબ્બાના બાટલા ઉઘડ્યા. બે ભુકો ચંપાયા અને બી. બેજુભાના નવેક વરસના દીકરાજી વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

"અરરર૨! પપા પપા ત—"

"કેમ દીકરા, મે તુંને ના કહ્યુંની કે હરગીજ બાતી વખતે બોલ્યે નહિ."

અલબત્ત બેટી બાપ દીકરાને બધી બરાબ્બર ટેવ હતી કે બાતી વખતે બોટો પીજ્જન પાટલો કરે અને કોઇ દીવસ પરોણાઓ વચ્ચે આટોબી બાફે તેથી બાવાળ્યે પોતાના દીકરાજીને આજે સખ્ત તાકીદ કીધી હતી અને શીખામણ આપી હતી કે બાતી વખતે જરાપણ બોલવું નહિ નહિતો વળી કાંઈ ભાંગરો વાટશે કે "મમાળ્ના દાંત તો બોટા છે ને પપાળ્યે કલર કીધોય."

પણ આ વખતેબી દીકરાળ્થી બોલ્યા વગર રહેવાયું નહિ. કારણ તેમાં કાંઇ તે બબ્બાશનો મુદ્દલ વાંક નહતો એકુ બે મીનીટ પસાર થયને પહેલ વહેલી સલાહતી

"અરે પણ પપા તમે હ—"

"પેશુ દીકરા, નાક્યે મોહડે વચ્ચે નહિ બોલ્યે મુંગા મુંગા આ."

બે ત્રણ મીનીટ પસાર થય. બબ્બાના ગલાશો પાછાં લેવાયાં કપ ચરરર ચરરરના અવાજે થવા લાગા. કોઇ બી તે અવાજ પર ધ્યાન ન આપ્યું. પણ પેશુ દીકરાનું ધ્યાન તુરત દોડ્યું.

"અરે પણ પપા, બોય કરતા કે તમે ખુ—" દીકરાથી બોલ્યા વગર રહેવાયું નહિ પણ પાછો જ્યારો મુંગો થઇ ગયો.

"જમશેદ ના કહ્યુંની તુંને પપાએ કે વચ્ચે નહિજ બોલવું. "યુ આર વેરી ડીસઓબીડીયંત." મમાળ્ બી હવે તરારો મુકયો ને તેબી પરોણાંઓને સમજાવા હાફ ઇંગ્લીશમાંજ પણ બોજ્જા! હજુરતો મમાળ્ લારમાં ઇંગ્રેજ બોલીને છરીથી પેટીસ કાપેય ને બધાં બો પાછી સલામતી લેય બેવામાં "ધરરર ધુસ" નો મોટો અવાજ થયો બધા. ચમકમા! કોઇ સમજ્યું કે બોંબ ફેંકાયો તો કોઇ સમજ્યું કે કોઇ ધરમા બેનાર ફીસ્ટ ભરાયો પણ નહિ તેવું કાંઇજ હતું નહિ. ન બોંબ કે ન બેનારફીસ્ટ! બેતો બાપરા બી. બેજુભા વાંસા બોર્ય ખુરસી પરથી નીચે બેસ બોરકુ થય ગયા ને બનીશ ચીરયાં થયાં બધાં એકદમ ઉઠ્યાં ને બચારા બેજુભાને ઉઠવામાં મદદ કીધી. કોઇ જાણે કે બોલુભાએ આજે વધુ બોઢ્યો છે, તો કોઇએ ધારયું કે બેજુભાએ પહેલેથીજ બોસા પેક લઇ લીધા હશે પણ નહિ. એવું કાંઈ હતુંજ નહિ. એવા બેવાતો સેંકડો પેક બેજુભા લેતા હતા પણ બરં કારણ પડી જવાનું તો બે હતું કે જે ખુરસીપર જમ્યા બેજુભા બેઠ હતા તે ખુરસીની નેતર ઉતીજ નહિ પણ ફક્ત ઉપર કોઇએ અલગી ગાદી ગોદડીને મુકેલી.

"બે કોણ કમજખ્તે આ અલગી ગાદી મુકી! બી. બેજુભા આ ટ્રીક જોય ઠોસ્સો કહાડી બોલ્યા. "પપા, પપા, બેતો મેજ મુકેલી પપા બે તો મેજ માપરના પાલનજીને પારી નાખ્યા મુકેલી કે બેવખ્ત જેમ ને પરી જાય તે મજાક પડે!" પેશુ દીકરાબે હવે ભરમ ટ્રેયો.

"હં બેમ? ત્યારે મને કાંય બેસવા દીધો?— બોલાવું નહિ!"

"તે પપા હું તો તમોને પહેલાંથીજ કહેતો તો પણ તમોએ મને બોલવાજ કહાં દીધો જે મને તો તમોએ ચુપજ રહેવા કહ્યું; ને મમાળ્બે વળી મને ડીસઓબીડીયંત કહયો હવે મારો શું વાક!"

(બ. ૨. ચીનાઈ.)

મહેનત બરબાદ ને ગુનાહ લાજમ.

"જોવની પાહલનજી! આય કેકુએ વરી કાંયે બોલબેટ રમતાં હાય ભાંલ્યો. કેવો સુજી ઓયો અને મને પોટીલમણી કરવા નથી દેતો."

"પીલાં, બચ્ચાંને તાહરી ધમકીજ કયાં છે?

"પણ પાહલનજી હું શું કરું? એ પોયાં તો માહરું કહયુંજ નથી માનતો. મરે કેવો હાથ સુજી આયોય?

"કેમ નહિ કહયું માનતો? હુંબી જોઉંય. ચાલ જોઉં પેહલે પેલો આમ લાવ. ચાલ કેકુ સુધ જ ચાલ જલદી પોટીલ તો નહિ પણ આમ આમ ઉભરવા દે. જો જરાબી જીદ પકડશે તો તારું કીધું તું જાણે. જો જરાબી હીલ્યોય તો આ નેતર પરેલીજ છે ને તારા માસ્તરનેબી કહેવરા ને કેકે હું લઇબી નહિ જવશ. ચાલ પીલા એના વાગેલા હાથને આમ ભર ને પછી પાટો બાંધ."

"પણ પાલનજી આમ ભરીને પછી સેક કરવાનોના! ને પછીજ પાટો બાંધુનો?"

"અરે હા, ચાલ જલદી હું અહિંજ નેતર લઇને ઉભોચ."

કેકુના બીહને સુધ ગયા. પીલાંમાંએ જોસથી મકરીને આમ ભરવા લાગ્યો. ત્યાર પછી સેક કીધો ને પછી પાટો બાંધ્યો.

"ચાલ હવે કેવો ડાહ્યો લાગે! એમ હમેશા માર કહયું માને તો—"

"પણ બાવા માયજીએ તો આય સારા હાથને આમ ભર્યોચ ને સારા હાથને પાટો બાંધ્યોચ. વાગેલા હાથ તો આય છે."

"અરે પણ ત્યારે ક્યારનો ભસી કાંય નહિ મુવો!" પાહલનજી દાંત કચકચાવતા બબડયા.

"તે બાવાજી તમો તો કેહે જે અકે બોલ બોલતો ના, જરા હીલતો ના, બસ મુગો મુગો ભરવા દે ને નહિ તો સોટીથી મારસ ને તેથી બાવાજી હું બીહને જરાબી બોલ્યો નહિ."

"મુખ મેહનત બરબાદ ને ગુનાહ લાજમ! પાહલનજી શું તમેબી! તમારીબી બંધિલ હુંગેશની એવીજ રહી ગઇ! મુખ કેવી મેહનત કીધી ને બધા મારા હાથ ને પાસસાંબી દુખી આયા. બાવાજી બરસાના પડી ઉપર જતા રહયા, માયજી પાલનજીપર ચીરસાંતા ચંધણીમાં ગયાં, ને કેકુના પાટો બાટો છોરી પોતાતા બાંધરાં પાંસરાં સાથે બહાર લખોટા રમવા ગયા.

(બ. ૨. ચીનાઇ.)

વીમા કંપનીની જોખમદારી.

આવાં ડોશાએ ઘેરના ફરનીચરનો વીમો ઉતરાવેલો હતો. હવે વીમાનું પ્રીમયમ ખલાશ થતું હોવાથી વીમા કંપનીનો એક એજન્ટ આવાં ડોશાને તેની યાદ આપવા ગયો.

"બાવા આંય આતવારે હું ઘેર ખાલી કરવાની છઉં તે મરી જાઉં આર ગારાં મોકલજોની"! તેવણે પેલા એજન્ટને કહયું," ને જોય બા વરસાદના દહાડા છે તે સામાન બીજાય નહી તે તાલપત્રી ગાહાંવાળાને લાવવા કેહજો!"

પેલો એજન્ટ તો ડોશાં શું કેહવા માગતાં હતાં તે બરાબર સમજ્યો નહી તેથી ડોશાને પાછું પુછયું.

"મકુજે તમે શું કેહવા માગોછ?"

"ઓવાય એમ સાહલજ શાનાં થય જઓછ?" ડોશાં બોલ્યાં, ઘેર ખાલી કરવાનું છે તે કેહું છ તે. સમલેછકેની?"

એજન્ટના ધ્યાનમાં કંઇ સહેજ ઉતરયું હોય એમ લાગ્યું.

"હં, વારૂં પણ તમે તમે તેના કેટલા પૈસા આપવા માગોછ?

"પૈસા?" ડોશાં બોલી ઉઠ્યાં, "પૈસા શાના આપે? તમારી કંપની બધું કરવાને બંધાયલી છે!"

"નહીંજ હમારી કંપનીનો કંઇ એવો ધારો નથી," એજન્ટે કહયું.

"નથી કેમ!" ડોશાંએ તકરાર લીધી, "આય તમારી પોલીશી પર શું લખ્યુંછ તે વાંચોની."

એજન્ટે તે પોલીશી લીધી જે પર નીચે મુજબનું લખાણ હતું:—

"સભાસદો એક મહોલ્લામાંથી બીજા મહોલ્લામાં ખાલી કરી જાય તો તે ફીકસનું ટ્રાનસફર કંઇ પણ દામ લીધા વગર કરી આપવામાં આવશે!"

"બધુ બોલ્યા વગર પેલાએ ત્યાંથી ચાલતીજ પકડી.

(સોલન.)

તેજ સારૂં તો પુછે છ.

"માફ કરજો સાહેબ, પણ તમારૂં નામ શું?" હોટલના કલાર્કે પુછયું.

"નામ?" ઉતારૂએ લગાર ગુસ્સાથી કહયું, મારા સાહેબ, આમ તમારા રેજીસ્ટરમાં મેં સહી કીધીજ તે જોતા નથી કે?"

"હું તે જોઉંછ સાહેબ, ને તેથી તો તમુને પુછું છ!"

(સોલન.)

A Glimpse into The Religion of China.

By Mr. K. E. Punegar. B. A.,

(Continued from Page 74.)

The principal drawbacks noticed by the theologians in this religious system have been summed up as under :—

The right of communication with the Sublime Heaven vested with the mundane manadatory alone, namely, the Emperor, and private persons could not have any claims over that privilege which in their case would tantamount to criminal usurpation punishable by law.

Morality was no divine enjoinment with the primitive Chinese but inculcated and practised rather as a parental or ancestral enjoinment. The proper moral attitude was accentuated with a view to please a mundane father and not the Father in Heaven a wicked curse was avoided to obviate a parental frown rather than with a view to evade the displeasure of God.

This primitive Chinese religion had subsequently to pass through various vissitcudes. Superstition took more and more the place of right religious thoughts. Divination by numbers and diagrams was introduced and oft resorted to. Astrology and meteorology divindled into superstitious practices. Sorcery became prevalent as an inevitable outcome of the contaminating influence of the aboriginal fetichism. Sutteeism was practised by which men, women, horses, chariots and like other belongings of a departed person were forced into the other world with their dead lord.

After this dark period of decadence, a ray of hazy lustre enlivened the religious system of China with the advent of two men of thought, Lao-tzu and Confucius. These two thinkers formulated their own distinct systems of religious thoughts. Their views were diametrically opposed and hence it is aptly said of them that "they saw and did not understand one another." Their lines of religious thoughts are pithily set forward by modern critics in the following words:—

"Toward the end of the Chou dynasty the ancient beliefs and institutions were no better than a ruin, Lao-tzu wished to clear them all away, and then to build up something completely new. Confucius wanted to restore, piously and scrupulously the antique edifice, Lao-tzu the theorist soared into the clouds: Confucius the practical clung to the earth."

Lao-tzu was more a theoretical spiritualist, and Confucius more a practical materialist. The former was a philospher and the latter a politician. Laotzu's system of religious thought savored of pantheism, whilst Confucius' savored of monotheism. Lao-tzu denied God theoretically, Confucius prescinded from Him in practice.

According to Lao-tzu, everything was composed of two elements: the primordeal principle, the Force, which even superceded the sublime Ruler of old, and the primordeal breath, the subtle matter, which formed the substratum of evolutions. With Lao-tzu Life was nothing, the lasting repose after death was everything. This led to the observance of the principles of quietude and abstention instead of to activity and the involving of oneself into the bustle of life.

Confucius could hardly put up with abstract speculation and absract morality. With him the concrete was the principal factor of thought. He addicted to ancient thought and was averse to any change or modification. The great service rendered by him consisted in his compiling the Odes and the Annals which have preserved for us the religious history of those days. All this led to loyalty and kindness as the keystone of his ethics.

In subsequent centuries the influence of Japanese "shinto" was felt in China and Chinese "shinto" was believed in, according to which the Emperor come to be regarded as the son of God.

Chu-hsi was the pioneer of the Chinese philosophy. According to his religious system of thought, there can be no God, no mundane manadator, no Judge, no Providence. Everything was composed of form and matter. Beings spring from the great all and returned into it again.

Buddhism which was ushered in China in A. D. 65, at first met with little success. In the 5th century after Christ the foreign invaders of China succeeded in propagating Buddhism to such great an extent that all the north of China was covered with pagodas. The Buddhists rose in glory under the rulers of the Ming dynasty. The Imperial family which was reigning but lately in China was Buddhist, though even then the litterati were in great favour.

Musings in Solitude.

(By :—A Recluse.)

Blessed are the pure in heart for they shall receive light and blessing from the Lord. The Purity of heart is the one and only redeemer of thee from all the evils of the world, Oh man! No means of salvation for thee is as certain as Purity in heart which is unbreathed by the observance of the principles of Morality, Truth, Virtue and Duty. As the dark sky of mid-night is a wicked thing to the sight of man when compared with the clear glorious Light of the bright silver moon, the sight of a dark vicious heart is despicable when seen through the perspective of Virtue.

Good and Evil unceasingly rage on in battle-field of the heart of man and the war between them is greater than any war on the field of history. If good is victorious thou shalt be glorious; but if evil thou shalt live in eternal misery or shamefaced coward in the surrounding world. Persist in Virtue to constitute thy character on the basis of nobility and Godliness. Live the good life.

Leave off vice for that leads to eternal Death—a death of sorrow and misery. Vice brings a double death to man—Death here burried in the grave of fear, and death in the world to come for the soul grown clothed through the contagion of Vice becomes feelingless of the permanence of life and of happiness from the Lord. Say! Wilt thou be a mallowing swine in the mire of vice dispised of thy Creator and hated of thy fellow-brothers! or wilt thou be one blessed by the Heavens drinking of the azure serenity of the glories of the Lord?

Methinks thou can'st reason and thou shall love divine Virtue. If thou hast Virtue thou can'st see to do what thou would'st by the pure radiant light of Virtue's Self. Man bows down at the image of Virtue. Evil trembles at it with shame in her dark visage. God has His hand over it. Virtue knows no fear nor feels sorrow in the life here or death to come hereafter. But Vice is the constant victim thereof. As a cankering worm it eats up the heart of man and the core of his life with care; and what is left is but a vacant skeleton of himself in which no life abides nor no pleasure. God hath no seat in his heart nor are Love and Truth his companions. His God is his Satan. His friends are Hate and Falsehood that like the comrades of Mephistopheles lift him up Faust-like and bear him unto the Valhalla of torturing Eternity.

"He that hath light in his own clear breast
May sit in the Centre and enjoy bright day:
While he that hath dark Soul and foul thoughts
Benighted walks under the mid-day Sun."

Hast thou seen a Viceous man!
Dark is his countenance and
Evil the burthen of his talk.
Hast thou Seen a Virtuous man?
Pure and serene is his face.
Good drops itself our naturally
Like lucid honey from his inspired lips.
Love virtue, Live in virtue,
Teach Virtue to the vice-stricken humanity.
Die for Virtue.
Death in good is far better than Life in Evil.

Life is short. Time passeth away, Let not a moment vanish unserviceable to Love, God, Truth and Virtue. These shall save thee from calamities. Life bringeth with it in its train. Man is too feeble a creature to govern himself but with the staff of Virtue. Glory cometh to him here. Eternal Glory is his reward there. It is a law of God. Altered it cannot be nor shall it be. If our good actions be not rewarded the Sun-fire shall burn up the very life of the earth; and the sandy deserts shall turn into vice-versa. Oceans, volcanoes shall consume the earth. The threads of Nature's laws subsist on them the human life. If any of these be broken can life be untouched by death? Everywhere shall be chaos, just as much as there shall be anarchy were a law from the governmental code broken in a state. The world cannot get on were the dues of law not fulfilled. The world is made from law. The world is made by law. Practise law and its reword shall be thine.

Therewith shall Wisdom come to thee; and with Wisdom all the happipnss of life.

All heaven is thine. All world is thine. Know in this wicked world fools are they that say Wickedness can triumph. Truth and Righteousness ever triumph or else God cannot be in the world nor can life and light remain in it. The contraries shall devour each other.

Be thou a factor in the removal of this Wickedness and in constructing Virtue.

Truth and Love triumph in spreding their light from one corner of the World to the other.

Submit not to the evil passions provoked by thy environments, but fight manfully with them and trample out the Viper from there. Be not a prey to the temptations of Satan. Shackle them off with the sword of thine own Virtue. This is God-like; but Vice is hard to be crushed and takes very late to do so. It is the most formidable for the bravest can ever meet with. Yet the bravest of the brave and the greatest of the great is he who fights his Passion out and

bendeth not to the corrupt Will and foul desires of his heart. Virtue hath ever triumph destined. Vice is sure to fall. God reigns. Satan falls. Virtue has its glory in the end; Vice that fell Viper is inglorious. God is above in the Light-Sphere. Satan is in Hell.

The "Me" is made up of constituent-parts the material and the immaterial—the Physical and the spiritual—the seen body and the unseen soul.

The flesh is always suprincumbent upon the spirit. The spirit wills but the flesh denies. Oh Soul! Thou the shadow of the light of God! Bend not down to the vacant visonary glimpses of a passional thought as when Faust saw the shadow of Helen on the wall. Subdue not to the wicked charms of base and corrupt ideas. Pay no obeisance to the despicable love Satan oft beguiles thee with. Bodily pleasures are transient.

Why need thee all this turmoil of joy and pleasure when the end thereof is nothing! Pleasure will never endure. Joys are never eternal. Foolish Soul! Be not delighted at a gush of sweet satisfaction. Be not delighted at the sight of treasures. Joy not in the fatness of thy body, in the gorgeousness of thy palace infirm thing! Mockable drug frail humanity! When thou hast those thoughts in thee hast thou ever seen thy face in the mirror of thy soul! Thou seemest thou a lusty hog, or a wellowing sow in the mild of refuse! Thy the corrupt invadeth thee in thy worthless hours! Wretch! Better die than worship the satan of Passion. Eat not more nor drink not more than what can keep the body and soul together. For if thou doest not go the currents of wicked crimes are stirred in thee.

There are two ruling factors in every man inward life—namely the God and the Satan. Thou pious son of man! kill the over-ruling Satan in thee and let the God rule thee. So doing shalt thou rise higher and higher on to the level of Godliness. As soon as the conflict beginneth in thee between these Promethean lords of Heaven and Hell, Oh Man! if thou art not a brute give thy Will and reason to assist the God in thee. Satan soon shall withdraw. Thou shalt drive him only from thee as from Eden were driven our First Parents by God when they sinned.

Think not even a while of something wrong towards mankind. Even in thought harbour not an evil for that too hath its evil reward. Why think evil of others! Why envy those thou can'st not vie with! Why return hate for hate and curse for curse! Why speak falsehood about others! Why indulge in thinking and speaking ill

of others when you art full of faults and wickednesses! Why laugh at other swhen you dost know that death is the end of all, that this short priod of existence is someday or other surely to terminate when nothing of thee either every or curse or falsehood will bring thee happiness! Oh remember! Man shall not hate thee nor curse thee nor laugh at thee nor do any sort of harm to thee in any way if there be no evil on thee.

The cause is in thee and hence the effects thou may'st be growing under. Let the foolish world do what it lists towards thee. Thou pursue thy task of goodness and do it manfully.

Heaven's peace on earth! God's blessings on all!!

God! Save The People!

(From Ebenezer Elliott, Chartist Poet, 1842.)

When wilt thou save the people?
O, God of Mercy, when?
Not Kings and lords, but nations!
Not thrones and crowns, but men!
Flowers of thy heart, O, God, are they;
Let them not pass like weeds away:—
Their heritage a sunken day:—
God save the people.
Shall crime bring crime for ever,
Strength aiding the strong?
Is it thy will, O Father,
That man shall toil for wrong?
"No," say the mountains. "No" the skies.
Man's clouded sun shall brightly rise
And songs ascend instead of sighs,
God save the people!
When wilt thou save the people?
O God of Mercy, when?
The people, Lord, the people!
Not thrones and crowns, but men!
God save the people! Thine they are
Thy children, as thine angels fair
From vice, oppression, and despair
God save the people!

"The A. B. C. of the War."

BY A BOMBAYITE.

A for the Army, that's gone to the front.
B for the Belgians, for they got the brunt.
C for the courage, they put in the fight.
D for the demon, set Louvain alight.
E for the Eagle, no more it will soar.
F for the French, who will pay off a score.
G for the guns, that we know how to fire.
H for our honour, not bought or to hire.
I for the Indian troops to our aid.
J for old Jollicoe, he's not afraid.
K stands for Kitchener, knowing and keen.
L for Liege, where some heroes were seen.
M for Mulhausen, for now it is free.
N for our Navy, the lord of the sea.
O for the Ocean, the Japanese guard.
P for the People, on whom war is hard,
Q for the quarter, we'll give when we're dead
R for the Russians, forging ahead.
S for the safety, of those we hold dear.
T for the test, that the nation can bear.
U for the unity, Britons have shown.
V for the vengeance, we hold not our own.
W for war, we have waged for the right.
X for the Red Cross, that works day and night.
Y for the year, that we hope war will end,
Z for our zeal to the cause we defend.

Advocate of India.

To Death.

A Spirit fled! The call divine obeyed.
The levin-darting mouth, uneven blaze;
The clutches sure, a power that dismayed;
With swiftness unconceived, that set all craze.
Such venom weilding Terror of terrors,
Such of myst'ries a jumbled mass, O Death!
A stroke in conscience foul display errors
Sown broadcast till thine stealthy 'proach, O Death!
What dreadful scourge, tormenting wild what curse
Bequeathed be, but that of Love Divine!
And Life to Love, stately and true nor terse,
Deem we no richer chain of love combine.
Despite thy skittish javelim, mortals learn
To have at thee, O Death, no strong a spurn!

O! Vanity!!

A little fledgeling I,
With fallen crest;
Helpless and sore bend I,
With heavy head and bursting breast.
O Vanity!
How full oft sore tried!
When parent-birds their marbling make,
All sweet and serene rise high;
I to my heart the longing take,
To keep with them in flight well nigh-
O Vanity!
As fleeting visions take thy flight
And be away.

MANECKJI FRAMJI SOONAWALLA.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

ઓક્ટોબર ૧૯૧૪.

રવિ.	હિંદુ માસ: આસો, ફારસ:, પારસી માસ: ૧ લો, ૨ જો. મુસલમાન માસ: જીલ્હાજ, જીલ્હજ.	પુનેમ. ૪ દેપદીન.	સાતમ. ૧૧ અનેરાંત.	ચૌદસ. ૧૮ અમરદાદ.	સાતમ. ૨૫ ગોશ.
સોમ.		એકમ. ૫ દીન.	આઠમ. ૧૨ હોરમજદ.	અમાસ. દીવાળી. ૧૯ દેપાદર.	આઠમ. ૨૬ દપમ્હેર.
મંગળ.	આ મહિનાનો મુદ્રા લેખ: "સત્યેન."	બીજ. ૬ અરશેસંગ.	નોમ. ૧૩ બહમન.	એકમ. હિન્દુ નવું વરસ. ૨૦ આદર.	નોમ. ૨૭ મેહેર.
બુધ.		ત્રીજ. ૭ આસતાદ.	દશમ. ૧૪ અરદીબહેસ્ત.	બીજ. ૨૧ આવાં.	દશમ. ૨૮ સરોશ.
ગુરૂ.	બારસ. ૧ બેહેરામ.	ચોથ. ૮ આસમાંન.	અગ્યારસ. ૧૫ શહરેવર.	ચોથ. ૨૨ ખોરશેદ.	અગ્યારસ. ૨૯ રસને.
શુક્ર.	તેરસ. ૨ રામ.	પાંચમ. ૯ જમીઆદ.	બારસ. ૧૬ અસપંદારમદ.	પાંચમ. ૨૩ મોહેર	બારસ, બકરી ઇદ. ૩૦ ફરવરદીન.
શનિ.	ચૌદશ. ૩ ગોઆદ.	છઠ. ૧૦ મારેસપંદ.	તેરસ. ૧૭ ખોરદાદ.	છઠ. ૨૪ તીર.	તેરસ. ૩૧ બેહરામ.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જું. નવેમ્બર ૧૯૧૪. અંક: ૩ જો.

વિષય.	પાનું.
નૂતન વર્ષે સખી નિમંત્રણ (કવિતા.)	૧૨૯
પ્રભાતનો પ્રકાશ	૧૩૦
પ્રભાતના કવર વિષે ખુલાસો ...	૧૩૧
દુઃખીનમાંથી બહાર	૧૩૨
કંટાલેલ પર ધિક્કાર (કવિતા.) ...	૧૩૪
સાજ્જનની સુંદરી (ચાલુ વાર્તા.)	૧૩૫
હિમ્મતની શી કુરતા (કવિતા.) ...	૧૪૧
વસ્તની મેનેજમરી	૧૪૨
સેવકનો ધર્મોપદેશ	૧૪૬
ખેને યજ્ઞને લગતો ખુલાસો ...	૧૫૦
અસાર સંસાર (કવિતા.) ...	૧૫૩
સર દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર નાઈટ.	૧૫૪
ફેન્સી નીડલ વર્ક	૧૫૫
રસૂલ સંગ્રહ	૧૫૬
તબીબી નીબંધ	૧૫૯

વિષય.	પાનું.
પેસવાઇ કેમ ગઇ?	૧૬૧
કેવીકે આત્માની પારસણ પોરી? (કવિતા.)	૧૬૩
ભાતુઓનો બાગ.	૧૬૫
જ્ઞાનની દુનીયા	૧૬૬
બાળકોને બરતું	૧૬૭
છેલ્લી સલામ (કવિતા.) ...	૧૬૮
Musings in Solitude. ...	169
Alchemy, Old & New ...	172
પુસ્તક પરિક્ષા	૧૭૪
પંચાંગ	૧૭૬

ચિત્રો.

૧ સર દિનશાહ ધનજીભાઈ દાવર નાઈટ
૨ ફેન્સી નીડલ વર્ક

ભિન્ન ભિન્ન ભાતના થાળ ભરી, હાં? આવો સખી હાં? આવો સખી,
કુમ કુમ કેસર હાથ ધરી, હાં આવો સખી હાં? આવો સખી,
અંગ ઉમંગથી સંગ મળી, પુર પ્રેમથી વીણી પુષ્પ કળી,
કુલમાળ શુચી હર્ષે ઉછળી, પછી નૂતન "વર્ષ" વધાવો સખી,
મધુરા મધુરા ટહુકાર કરી, ઉભરાવો આનન્દની લહરી,
શુભ "વર્ષ" મહોં ઉત્કર્ષ ધરી, રસ સાગરને ઉછળાવો સખી,
રસ ઉછળે આવી હશે દીશથી, મન ઇચ્છીત આશ ફળે ઇશથી,
એવી અંતરની શુભ આશીષથી, ભૂમી ભારતી આજ ગજાવો સખી.

"શાયદા."

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

મનુષ્ય જીંદગીમાં જીવવાની ખુબી ને જીંદગાનીની ફતેહની ચાવી મનુષ્યના પોતાના હાથમાંજ છે. "જેવું વાવશો તેવું ઉગાડશો" એ એક કુદરતી કાયદો છે અને તે કાયદો જેટલો જમીન અને ઝાડને લાગુ પડે છે, તેટલોજ તે મનુષ્ય અને તેના કૃત્યોને પણ લાગુ પડે છે. એ કાયદો જેટલો આખી દુનિયાના આકી દુનિયા જેમાં આકી કારોબારને લાગુ પાડી શકાય છે તેટલોજ બલકે વધુ હદમાં એ કાયદો મોનોઇ દુનિયાની મિનોઇ દુનિયામાંથી લાગુ પાડી શકાય છે. નીતી કે ધીવસૂરી, ધર્મ કે સંસારનો પાયો જોતાંથી એ કાયદો સર્વ ટેકાણે એક સરખો કાર્ય કરતો માલમ પડે છે. દરેક સ્થળે ને દરેક સંજોગ વચ્ચે એ કાયદાની બારીકીમાંથી આપણે છુટી શકતાં નથી. પણ એ કાયદાના સંબંધમાં સહુથી વધારે અગત્યનું જાણવાનું તો એ છે કે "જેવું વિચારશો તેવું પામશો. "ઇંગ્રેજીમાં એક પ્રખ્યાત કેહતી છે કે As a man thinketh in his heart so he becomes." જેવું તમે જીગરમાં ધરોછો કે વિચારોછ તેવાં તમો થાવોછ. જે હોવે હોય તે હોંઢે આવે. જે જીગરમાં હોય તેજ અંતે કાયે. જેમ તમારી આવક વધતી જાય તેમ તમારો ખરચ વધતો જાય, તેજ રીતે જેમ તમારા સદ્‌ગુણો વધતા જાય તેમ તેઓનો ઉપયોગથી વધતો થવોજ જોઇએ; તેમ વળી જેમ જેમ તમારા જ્ઞાનમાં, વિદ્યામાં કે હુનર ઉદ્યોગમાં વધારો થતો જાય તેમ તેમ તમારા શુભ વિચારોનો પવિત્ર પ્રવાહ પારકાંઓ વચ્ચે ખાકી જગતમાં પાંથરવો જોઇએ. તમારા બદનને પ્રકાશીત તંદરોસ્તીથી સાદમાન રાખો, તમારા મનને ઉંચ જ્ઞાનથી રોશન કરો અને તમારા અંતઃકરણને પાક પ્રેમથી ભરપૂર બનાવો અને તમારા જીવતાં જીગરમાંથી સહુ કોઇને માટે ભલા ભાતૃભાવનો ભારીક ખ્યાલ રાતને દહાડો બરપા કરો અને જુવો કે જીંદગીની ફતેહ તમારીજ છે. પછી મિનોઇ મોહજતને માટે લોકો તમારી મિત્રતાઇ શોધતાં આવશે, તમારાં ભલાં જીગરના ભલા આશીરવાદ માટે તંગદસ્તો આરજુમંદ રેહતાં દેખાશે. આપણો અનુભવ આપણને શીખવે છે અને દીન દાનાઈ તેને ટેકો આપે છે કે દરેક બનસ.ન પોતાના. જીગરમાં એ લોહચુંબકીક આકર્ષણ શક્તિ ધરાવે છે જેના પરીણામે, તે કોઇ વેળા ખાકી શરીરોને કે કોઈ વેળા નેક લાગણીઓ ધરાવતા બદનોને કે કોઈ વેળા સુંદર વિચારો પ્રગટ કરતા મનુષ્યને પોતે પોતાની આસપાસ ખેચી રાખે છે અને એ રીતે એઓની સાથેજી તે સમાગમમાં આવે છે તેઓમાં એક જાતનો મિનોઇ ધાર્મીક શાન્ત પ્રવાહ એવો તો ફેલાવી દે છે કે જેમ એક માણાળુ મરઘીની ઉકાળી પાંખોમાં તેના પ્યારા પીલાંઓ વાસો કરી શાન્તી મેલવે છે તેમ આ જ્ઞાની કે નેક આસામીની પાક પનાહમાં જીગરનો ઉંડા ભેદ ખુલ્લો થાય છે. પ્રસાતના બ્હાનાં વાંચકોમાં આવી સુંદર શક્તિઓ ખીલતી જાય એવું અમો ઇચ્છીશું. કારણ કે મનુષ્ય જીંદગીમાં મુજરણું અને મુશકેલીઓ વચ્ચે માત્ર નાજીપાસી અને નાઉમેદીના ખ્યાલો બરપા કરી હાય અફસોસમાં જીવવા કરતાં જીંદગીની તે મૂશ્કેલીઓ અને મુજરણોની સામે બળતવારીથી લડવામાંજ બહાદુરી છે અને જે નબોજુ ને વાંધા જેવું હોય તે તો ત્યાગ કરી ધીરજની ઢાલ વડે હીમતની હકુમત મુકરર કરી તમામ જાતની આફત તે અફસોસના ભર્યકરને જુરાં વાદળાંઓમાંથી આસાનીથી બાહેર આવવું તેમાંજ જીંદગીનું જોર અને જોબન છે. તમો જુવો કે દર દીન તમારી આસપાસ કેટલાં કેટલાં તંગદસ્ત અને નીરાધાર કોઇ કોઇના ફરજંદો પડયા છે, તમો જુવો કે આટલી બધી કહેવાતી કેળવણી સાથે આગલ ધસતી ધરતી ઉપર હજી શાન્તીનું રાજ્ય સ્થપાયું નથી અને હવે પછી સ્થપાય એવી વકો નથી કારણકે માનવી જાતનો બયાસ હજી સુંદર સદ્‌ગુણોમાં સંપુર્ણ થયો નથી. એવા સબળા સંજોગો વચ્ચે બાહ્યા બનસાન તરીકે આપણ સર્વને એકજ રસ્તો અખત્યાર કરવાનો છે જે નેકીનો ભલો માર્ગ છે. નેકી-નેકી મોટેથી પોકારીબોલી

નેક્ષ જીવને આવતી નથી. ખુદા, ખુદા; લાખવાર બોદવાથી ખુદાઈ સિકતી જીવને ખોલતી નથી. જે જોઇએ છે તે જાતી ગુણ, જે જોઇએ છે તે જાતી ખ્વાસ, જે જોઇએ છે તે જાતી જ્ઞાન. આપણી આલ મુબારદી ને ગઈ કાલ હતાં તેના કરતા આવતી કાલે વધારે જ્ઞાની, ડાહ્યા ને નેક થઇએ એવી ચાલુ કોશેશ આજેજ—આ ઘડીએ કરવા એમાંજ મનુષ્ય જીંદગીનું સાર્થક છે. એમાંજ ઇનસાનની ફેયાતીની ચુમ ચાવી છે. એમાંજ જીંદગાનીના ભેદ અને ભરમ ખુલ્લા થાય છે. ઇનસાન તરીકે જો તું જ્ઞાન ચાહતો હોય તો તારૂં સાચ્ચું ને હકદાર જ્ઞાન તારી પોતાની પાસે પૈસાના ઢોલમે રાખી મુકવાને બદલે બીજાને આપ. આપ, બસ આપ કારણકે જ્ઞાનના જ્ઞાન કરતાં બીજું કોઇ-ઉત્તમ જ્ઞાન નથી. તું ને બોકો તે મિત્રો ચાહે એવું જો મ્રુચ્છો હોય તો પછી તારી જબાનો નહી પણ જીવનનો પાક અને પવિત્ર પ્યાર સહ કોઇને આપ. આપ, બસ આપ કાંઇ કે ઇશ્વરી પ્યાર કરતાં મનુષ્ય જીવને બીજો કોઇ ચઢતો દરજ્જો નથી. જો તું એવું માગતો હોય કે તારા દીલના દુઃખો ટાળવા તારી આસપાસવાળાઓ તારી નજદીક આવે તો આપ આપ, બસ આપ ઓ ઇનસાન દુઃખી દીલની ટવળથી આંતરદીઓને તારાં જીવનની રાહત. એવાં એવાં નેક કર્મોમાંજ ઇનસાનની જીંદગીની પ્રભાત છે, જેના પ્રકાશ માંજ આકાશના ખાખી પાક પીછાન છે.

પ્રભાતના કવર વીશે ખુલાશો.

અમારા વાંચકોની સેવામાં દર મહીને રજુ થતું **'પ્રભાત'** પોતાનું બાહેરનું એક સુંદર રંગીન કવર અત્યાર સુધી બરાબર હતું પણ આ મહીનાના અંકથી તેનો સણગાર બદલી ને બીજજ સાદી ઢબમાં તે બાહેર પાડવામાં આવ્યું છે તે સંબધી એક ટુંક ખુલાશાની જરૂર છે. ન્યુસ પેપરો કે બોપાઓમાં પ્રગટ કરવાની પ્રેસની અનેક મુશ્કેલીઓ અને કેવી કેવી મુજ્વણો વચ્ચે પ્રગટ કરનારાઓને પ્રેસ વાલાઓ સાથે કામ લેવું પડે છે તેનો કશો પણ ખ્યાલ ધણું કરીને બાહકોને કે વાંચકોને રહેતો નથી. અમોએ જ્યારે **પ્રભાતને** પડેલ વેદલુ પ્રગટ કરવાનું કામ આરબ્યું ત્યારે તેની મહીનાઓ અગાઉ **પ્રભાતને** અનુસરતું એક સુંદર રંગીન ચિત્ર કુંદરતેના ખ્યાલ આપતુ ચીતરાવ્યું હતું પણ તેને બ્લોકમાં ઉતારી રંગીન સહીથી છાપવાનુ કામ મન માનતુ પાર પડ્યુ નહી અને જે કવર અત્યાર સુધી અમો આપતા હતા તે અમોને સંતોષકારક લાગ્યું નહી ત્યાર પછી અમોએ વીલાયતના કેટલાક ચીતરાઓ સાથે તેમજ જુદી જુદી સાહીથી રંગીન ચીત્રો છાપનારાઓની વેલાયતના પ્રેસવાળાઓ સાથે પત્ર વેહવાર કરી **પ્રભાત** ચોપાનીને અનુસરતું એક વીલાયતી રંગીન ચિત્ર તૈયાર કરાવી વિલાયતમાંજ છપાવી મગાવવાની ગોઠવણમાં હતા તેટલામાં લડાઇના કમનસીબ બનાવથી બીજીઓ બાહક અમારૂં કામથી અત્યારે બોરજે પડ્યુ છે અને હમે મુંબઇમાં જે પ્રેસમાં વગર સંતોષે અમો રંગીન ચીત્રને છપાવતા હતા તે કેટલાક નબારેસા સંજોગોને લીધે હાલની લડાઇના ઢીંગામમાં બની શકતુ નહી હોવાથી દીલગીરી સાથે એક સાદા ને સુંદર કવરમાં **પ્રભાતના** અંકને સજ કરવામાં આવ્યો છે જે ઉમેદ છે કે અમારા બાહકો અને વાંચકોને પસંદ પડશે. **"પ્રભાત"** ની અંદરતી વાંચનની બાજમાં અમો બોટકુંજ કહીયું કે દર મહીને સુંદર વાર્તાઓ અને નીચોવો સાથના ૨૦×૮ ફોલ સાઇઝના ૫૦ પાના ભરાય બોટલુ વાંચન અમો જેમ દર મહિને પુરૂં પાડીયે છીયે તેમ લડાઇના ઢીંગામમાંથી ચોલુ આપ્યા જવાની અમો ખાત્રી રાખીએ છીયે.

અમારા બાહકો અને વાંચકોને જણાવવાની અમોને ઘણી ખુશી ઉપજેછે કે આપણુ જાણીતા બાતુ લેખક બાઇ જદબાતુ મહેરવાનજી કોકાવાળાની કમેક કલમથી લખાયલી એક ચાલુ લંબાણ **રસીલી વાર્તા** આવતા **જાનેવારીના** અંકથી **પ્રભાતમાં** ચાલુ કરવાની અમોએ ગોઠવણ કીધી છે.

મર્હુમ જણીતા કવિ દા. બે. તારાપોરવાળાની રસીલી કવિતાઓનો એક મોટો સંગ્રહ છપાયા વગરનો એમના પુત્ર મીન બીમજીભાઇ તારાપોરવાળા તરફથી ભમન મલ્યો છે જે અમારા વાચકોનો સંગીન શોખ પુરો પડશે.

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

આતશબેહરામોની સાલગ્રેહ.

જરથોસ્તીઓના ધર્મ સ્થળો જે પાક આતશ બેહરામો તેઓના પરથવાના વાસ્તીક દીવશે શુકર ગુજારીના જશનો કરવાં અને દસતુરો પાસે વાયઝો અપાવવી એ વરસોનો કાયદો છે અને આવા પવિત્ર મકાનોના નેક યાદના સ્થાપકોની યાદ જીગરે રાખવી એ પણ સ્વભાવીક કાર્ય છે. બીજ ધર્મોવાળાઓ સાથે સરખાવતાં આપણા ધર્મગુરૂઓ પોતાના યજમાનોની આગળ ધર્મોપદેશ કરવામાં કંઇ આગેવાન જગા ધરાવતા હોય એમ લાગતું નથી. ખ્રીસ્તીઓના પાદરીઓ કે મુસલમાનીઓના મોલવીઓ કે હિન્દુઓના બ્રાહ્મણોની માફક જરથોસ્તી દસતુરો જરથોસ્તી પ્રીસ્કાની આગલ ધાર્મીક નીતીમાન-ગ્યોધાયક વાયઝો કે ભાષણો ચાલુ આપતા હોય એવું કંઇએ નથી. જરથોસ્તી ધર્મની બુંલંદી પોશે બાંગ પુકારનારા દસ્તુરો જીંદગીની જેટલી જોઇએ એટલી પાકી જગી ધરાવતા હોય એવું અમો ધારતા નથી. પોતાના બેહદીનોની રાહબરી કરવાને માટે આપણા દસ્તુરો પોતાના સાદેસાદી ભર્યા ખવાસથી અને પોતાના જાતી ઉંચા જ્ઞાનથી લાયક થયા હોય એવું પણ અમો ધારતા નથી. વરસમાં એકાદ બે વખત વાયઝો આપી દસતુરો જો એમ ધારતા હોય કે તેઓએ પોતાના યજમાનોની સેવા કીધી તો અમો હીમતથી કહીશું કે તેમ ધારવામાં તેઓ ગંભીર પ્રકારનીજ ભુલ કરે છે. માત્ર આતશબેહરામોની સાલગ્રેહ ઉપરજ તેઓએ વાયઝ આપીને બાકીના બીજા મહીનાઓમાં ચુપ બેસી રહેવાનું નથી પણ નીયમીત અઠવાડીયે, પખવાડીયે કે મહીને, બે મહીને દર શુભ અવસરે પોતાના યજમાનોને આતશબેહરામોમાં ભેગા કરી કંઇ નસીઅતના કે દાનાઇના બોધદાયક સખુનોથી બેહદીનોની જીંદગીને નીતીમાં જાગ્રત રાખવા-રખાવવા જરૂર પીછાનવી જોઇયે છે. જ્યારે અમો આતશ બેહરામોની સાલગ્રેહ વીશે બોલ્યો છીએ ત્યારે આતશ બેહરામના એકાદ અપવાદ સીવાય કેટલાંક મકાનોની હાલત વીશે એક બે બોલ લખવા ચાહીયે છીયે. ધર્મ સ્થળો, એ ખુદાની યાદના મકાનો છે પણ બાજે વખત અમોએ ઘણીજ દીલગીરી સાથે જોયુ છે કે અગીઆરીઓ અને આતશબેહરામોના મકાનોમાં મુળદાએ ગોયા જાને "કાયા ખાનું" ઉઘાડયું હોય અને આ ધાર્મીક સ્થળોને "કલ્બો" નું ધામ સમજતા હોય એવો દેખાવ કરી મુકે છે. વળી એ મકાનો ઘણાજ સ્વચ્છ સ્થીતીમાં રેહવા જોઇયે, એ મકાનોમાં વપરાતી દરેક વસ્તુ બારી-અને બારણા, જમીન અને સીલીંગ, બાંકો અને ભતીઓ વીગેરે સઘળું ચકચકતું સાફ અને સફાઇદાર જોઇયે તેને બદલે ઘણુંજ હીનપસ્તી ભર્યું છે કે આપણી નજરે એ પવીત્ર મકાનો જેટલાં સાફ અને પવીત્ર, ચોખા ને ચકચકતા રેહવાં કે રાખવાં જોઇયે તેની તકેદારી "મેનેજરો" રાખતા નથી. જ્યાં જુવો ત્યાં ધુર અને જળાં, મેલ અને ગલીચી નજરે પડે તો ત્યાં પછી ખુદાની પવિત્ર ઇબાદત કેમ થાય? વળી એક બીજી બાબદ ઉપર પણ બે બોલ લખીશું. આજ કેટલાંક વરસ થયાં આતશબેહરામોની સાલગ્રેહના પાક દીવસ ઉપર મોહલ્લાઓમાં ફટાસન અને ઓચી બીજી રોશનીઓથી "લાઇટ" કરવામાં આવેછે અને મીહાઇ મેવાવાલાઓ બારણે બેસી જાયછે જેથી જાણે જાત્રાનું રૂપ ધારણ થયું હોય એવું લાગે છે. એ કહેવાતી લાઇટ પાછલ ચતો પૈસાનો ધુમાડો શો ખપનો? એ બીનફેદાકારનો ખરચ જો બચાવી બીજા ઉપયોગી કામ પાછલ વાપર્યો હોય તો કેટલું બેહેતર?

ભાવીક ભક્તોના ધર્મ રક્ષણ સાહાયનો સનાતન રહેવાં જોઇયે. સફાઈ સુધડાઇમાં તે મકાનોને રાખવા જોઇયે, બચ્ચાંના ધર્મગુરૂઓએ અને હામ ભરતા મેબેદોએ પોતાની પાછી જગી ભરેલી છુંદગીથી આસપાસ વાલાઓને વરસમાં એક વખત નહિ પણ દરરોજ નીતીમાન બોધ આપવો જોઇયે.

જાહેર વર્તમાન પત્રો.

પારસી કોમની જગ-બત્રીસીએ ચઢી રહેલા રંગુન નવજોત કેસનો જે "નાટક" શેઠાક મહીના થયા ભજવ રહ્યો હતો તેનો છેલ્લો "સીન" ગઈ તા૦ ૪થી અકટોબરના રવિવારે અત્રેના ઓલમ્પ્રેસ બાગમાં પારસી કોમનું હીત હૈડે ધરનાર કેટલાક મીત્રોએ અને પારસી ટોળાને દોરવવાનું અભીમાન ધરાવનાર કેટલાક બેરખાઓએ રજુ કરીધો હતો, તે વેળાએ આપણી પારસી કોમના કેળવાયલા વર્ગ મહિલા કેટલા વિદ્વાન અને માન પામેલા જાણીતા સખસોએ પોતાની હાજરીથી કે ભાષણોથી ભાગ લીધો હતો તે અમો જાણતા નથી. પારસી કોમની પડખે રહી સેવા કરવાને ગુજરાતી અગ્રેસર પત્રો "જામે જમશેદ" અને "સાંજ વર્તમાન" જેઓ અમારા અંગત મીત્રો છે અને જેઓને માટે અમોને માન છે તેઓએ પારસી કોમની જે "ઓરથોડોક્ષ" સેવા બજાવી છે તેને માટે તેઓને આપણે ધન્યવાદ દઇયું કારણકે આ બેજ પત્રોને લાગ્યું કે કોઇ કહેવાતી જુદદીન નવજોતથી ચુકાણી પારસી કોમની બધી ખાતાપરાણી થઇ જશે અને પોતાના માનીતા મતને વળગી રહી પારસી કોમની સેવા કરવાની આ પંકાયલા પત્રોના પ્રખ્યાત માલેકો અને અધિપતિઓએ જે પોતાની ફરજ બજાવી છે તે બરેબર શોભા ભર્યું અને સાચાસી-ભર્યું છે. તેઓની તે ફરજ હતી અને તેઓએ તે બજાવી, તે ફરજને પાર પાડવા માટે તેઓએ કેટલાક તરફની નામોશી પણ ખમી; પૈસાની ને વખતનેબી ભોગ આપ્યો તે સબબાં માટે પેલા "અલાહીઆગીઆઓ" તેઓને આભારી છે. જાહેર સવાલમાં મોહોને દોરવવા જેટલા જાહેર વર્તમાન પત્રો કાબેલાયક થઇ પડે છે; તેટલું કોઇજ હશે છતાં અમોને કહ્યા વગર ચાલતું નથી કે એ રંગુનની કહેવાતી જુદદીન નવજોતની ચચાઁ ઉપર અત્રેના પારસી ગુજરાતી જાહેર વર્તમાન પત્રોએ જે ભાગ ભજી બતાવ્યો છે અને પોતાનો "કકકો" ખરો કરવાને કોઈ કોઇ વેળા તો હલકી કોસમની ભાષા વીગેરેનો પણ ઉપયોગ કીધો છે તે સઘળું કેળવાયલી પારસી કોમને શોભા આપનારું તો નથીજ. પણ એ સઘળા બની ગયલા બનાવ ઉપર-અમો કંઇ બોલવા માગતા નથી. અને બાજુના ભાઈ-બંધ વર્તમાન પત્રોવાળા અમારા અંગત મિત્રો છે અને અમો કોઇનુંબી દીલ દુઃખવવા માગતા નથી. પણ જે અમોને અજાયબી ભર્યું લાગે છે તે એટલુંજ છે કે "જામે જમશેદ" અને "સાંજ વર્તમાન" જેવા ધનવાન વર્તમાન પત્રોના માલેતોજાર માલેકો માટે ફંડો ભેગા કરવાની શી મતલબ અને તે માટે કેટલાક બેરખાહ મીત્રોએ સભા મેળવી ભાષણો આપ્યા કે અપાવ્યા હતાં તે સઘળું શાને માટે? વીલાયતના જાણીતા અધિપતિઓ "Truth" પત્રવાળા મહુમ બ્રેબુશેર અને Pall-mall Gazette વાળા મહુમ સ્ટેડને જાહેર સેવા કરવા માટે ભંડીખાનામાં વટીક જવું પડયું હતું અને તે જાહેર ફરજનો ખ્યાલ કરી પ્રજાની ઉન્નતીને ખાતર ખસ્યું હતું. પ્રજાની સેવા કરનારા અધિપતિઓની પીઠતો પોહલી જોઇએ. તેઓને માટે ફંડો ઉભાં કરી આપવાની પદ્ધેલ કહાડનારા મીત્રોને માટે કદાચ તેઓ એમ પણ મનમાં બોલતા હશે કે "અમારા મીત્રોથી અમોને બચાવો!" કારણ કે તેમ કરી આ મિત્રોએ વર્તમાન-પત્રોવાળાઓને જરા કઢંગી સ્થીતીમાં મુકયા છે. બેરખાહી અને મિત્રતાઇનીબી હદ હોય છે જે હદ ઓળંગી જઇ આ પ્રખ્યાત પત્રોને જાહેર ફરજ બજાવતાં અધિપતિઓને બનેલા બનાવ માટે દીલગીરી પત્ર લખી આપ્યા પછી "ઓડેસો" આપવા અને તેઓની ભરૂક માટે ફંડો ભેગાં કરવાં એ અમારી કોમની અક્કલમાં ઉતરી શકતું નથી. માત્ર જો સભાજ મેળવી તે જાહેર વર્તમાનપત્રોની વાખવાળીને વખાણ કરી તેઓને ભાષણોથીજ જો કદરદાનાસી કાંધી હતે તો તે સેજબી ગનીમત ગણાતે પણ તેઓને માટે ફંડો ભેગા કરવાનું કામ

તો વખાણવા લાયક કહેવાય નહિ. ઘણીક તરેહના વિચીત્ર બનાવો દુનિયામાં ચાલી રહ્યા છે અને તે સઘળા આપણને ઉઠાળા ફાડીને જોવા પડે છે.

સ્વદેશી સાહસો.

આજે ઘણાં વર્ષો થયાં હિંદના શુભ-ચ્છકો બૂમો મારી રહ્યા છે કે દેશની દરેક હાજતો પુરી પાડવાને તેના વતનીઓએ મથન કર્યા કરવું કે જેથી આસમાની-સુલ્તાની વખતે તે દેશની પ્રજાને કષ્ટ સહન કરવું પડે નહિ અને તે માટે હુનર ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવાને ના. સરકાર તરફથી પ્રદર્શનો ભરીને લોકો સમક્ષ જૂની જૂની જાતના અખતરાઓ કરી બતાવવામાં આવે છે એટલું જ નહિ પણ સ્કુલોમાં સુધ્ધાં તે કેળવણીના પ્રકાર કરાવવામાં આવે છે. છતાં તેનો લાભ જોઇએ તેવો મળી શકતો નથી કારણકે દરેકની ધરછા લીટરરી કેળવણી સંપાદન કરવાની છે. અલબત્ત લીટરરી કેળવણી ઉત્તમ છે અને તેથી તેનો સ્વીકાર કરવો જોઇએ પરંતુ તેથી પોતીકા ધંધારોજગારના જ્ઞાનથી અલગા રહેવું જોઇતું નથી આમ કરવાથી તો આડકતરી ગરીબાઇમાં વધારો થાય છે અને તેથી દેશના હુનર ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવા તરત લીટરરી જ્ઞાન સાથે લક્ષ આપવાથી ઔર લાભ થાય છે. એક સમય એવો હતો કે હિંદ ઉપયોગી દરેક ચીજ હિંદમાંથી મળી શકતી હતી આજે તેને સોય અને ટાંકણી અરે દેશા અને ધાણા જેવી નજીવી ચીજ માટે પરદેશપર આધાર રાખવો પડે છે કારણકે હિંદીવાનોએ હિંદી હુનર ઉદ્યોગોને ખીલવવા તરફ અને જે હતું તેમાં સુધારો વધારો કરવા તરફ આપ્યું નહિ જેથી હિંદી સાહસોમાં વધારો થવાને બદલે ઘટાડો થયા લાગ્યો. હાલ લડાઇનો મામલો છે તેવે વખતે પરદેશી ચીજના ભાવો ઉંચા ચઢી ગયા છે અને તેની નિત્ય ઉપયોગી ચીજની માંગણી બજારમાં વધુ છે શા માટે બાહોશ વેપારીઓ અને વેપારી બુધ્ધી ધરાવનારા ચંચલ નબીશઓ બહાર નથી નીકળી આવતા? શા માટે પોતાની બુધ્ધીનો ઉપયોગ કરી પોતાની કોમની અને દેશની હાજતો પુરી પાડતા? નાના નાના ધંધાઓ શરૂ કરીને મેચીસ, સાબુ, કાગલ વગેરે બરાબર ચાલ્યે પુરી પાડી શકાય તેમ છે અને તેવું જેઓ સાહસ કરવાની તક હાથ ધરશે તેઓ જરૂર પૈસા કમાશે અને દેશજનોને નિત્ય ઉપયોગી ચીજોની ખોટ પુરી પાડી દેશની સેવા બજાવી શકશે.

"ચૂમ ધન બરચે નહીં કે ખાય"—કંજુસ પર ફિટકાર.

લખનાર—મર્હુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

ચતરંગ—ખ્યાલ.

જલો ઐ તુંશાંની—જલો ઐ તુંશાંની,
તેરી મતી હુઇ દીવાની—તેરી ગતી કહાં છુપાની,
તેરી ગતી ન જવાની—જિંદગાની હુએ;
દુનિયાં હુએ ઐ ફાની—કહાં હુએ દૌલત ભોંઇ છુપાની!
હોવે ગરચે તું મશાની—ન આની હુએ.—ટેક.
તોરી કહાં જલી શાન—અરી નીપટ નાદાન,
તોહે કૌન કહે ઇન્શાની હુએ?
હર હર હાની, મરમર લાની, ખાય ન પિલાય પાની,
કૌન કહે "દિલજાન" હાનિ પ્રાની હુએ?—(૧)

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલેરા.

"ધર્મોન્માદ," "કુદરતનો ખેલ," "ડુંપડીનો રોગ"
વિગેરેના કર્તા.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

રોઝીના ગભરાટનો, દેવીદની અજ્ઞપણાનો અને મીસ બેલના ગુસ્સાનો પાર હતો નહિ.

રોઝી હજી પણ દેવીદને ઠગવા માટે ગભરાતી હતી. તેણીએ ઘણું ચાહ્યું કે તે દેવીદ આગલ ખરો એકરાર કરે અને મીસ બેલને ધનસાદ આપે, પણ નહિ. એમ કરતાં તે બીહી ઘેલી થઇ ગઇ. તે આટલી હદ સુધી જાણું બોલી ગૂલી જવા પછી ખરો એકરાર કરી મીસ બેલની નજરો નજર નીચી પડવા માંગતી હતી નહિ. તેણીએ જ્યારે જોયું કે તે આટલી બધી હદ સુધી કૃતેહ પામી હતી ત્યારે તો તેણીએ કુંવારી સ્ત્રીનો રોંગ ચાલુ રાખવાનોજ ઠરાવ કર્યો. તેણીએ ધાર્યું કે તે મીસ બેલને એવી તો ગભરાવી નાખે કે તે ઔરત એમજ સમજે કે તે પોતાની નેમમાં ભુલી હતી. પણ એમ કરવાની રોઝીની હિમ્મત ચાલી નહિ. તે મીસ બેલનો ભયંકર દેખાવ જોઇ નહિ શકવાથી બીઘેલી હરણીની માફક દેવીદનાં પાસામાં વધુ અને વધુ ભરાતી ગઇ.

આથી દેવીદને ઘણું લાગી આવ્યું. તે મીસ બેલ તરફ ગુસ્સાથી ડોળા ફફડાવી બોલ્યો, "મીસ બેલ, તારી રોઝીના ઓરડામાંથી મળી આવેલાં કાગળ ઉપરથી દીન સ્ત્રીટમાં જઇ મીસીસ શાર્પના મોહડેથી આતમી મેળવવા માટે હું તને મુબારકબાદી આપી શકતો નથી, કેમકે મીસીસ શાર્પના કહેવા મુજબ મીસ ફેરીસબ્રુક(રોઝી)ની એક બહેન હતી જે મીસીસ વેગન હતી અને જેણીની સોનેરી વાળવાલી એક બેટી હતી. પણ રોઝેલીનને પરણેલી હરાવવાથી બુદ્ધા જેનની તમામ દોલત તને મળવાની હોવાથી તું કુદરતી રીતે બેટે રસ્તે દોરવાઇ ગઇ અને તેં મીસ ફેરીસબ્રુકને મીસીસ વેગન તરીકે સમજવામાં બહુજ ગંભીર ભુલ કીધી."

"પણ તમો ભુલી જાઓછ કે—" મીસ બેલ કાંઇ બોલવા માગતી હતી પણ દેવીદ તેણીને આગલ બોલતાં અટકાવી બોલ્યોઃ—

"મીસ બેલ, મહેરબાની કરી મને સાંભાળી લેા, કેમકે મીસ ફેરીસબ્રુકને મીસીસ વેગન સમજવામાં તમોએ કીધેલી ભુલ ગમે તેટલી ગંભીર હોવા છતાં—તે લઇ ચલાવી શકાય એમ છે. પણ તમારી ભુલનો ભોગ મીસ ફેરીસબ્રુકને બનાવવાની તમારી કોશીશ શરમ ભરી છે. તમોએ એ નિર્દોષ બાનુ ઉપર ગંભીરમાં ગંભીર આરોપ મુકયોછ કે મીસ ફેરીસબ્રુકે પરણેલી છતાં પોતાને કુંવારી જાહેર કરી બેાટી રીતે બદકે ઠગ બાજીથી, વિશ્વાસનો ભંગ કરી કાકાની દોલત પચાવી પાડીછ એમજ કેની?"

"હું હજીબી કહેવાની હિમ્મત કરૂંછ કે સાહેબ, હા, એમજ છે. મને એ ઔરતે દોલતથી ઠગીછ તેનો મને પરવા નથી પણ તમોને એ ઔરતે મોહબતથી ઠગીછ તે માટે મને ઘણું લાગેછ. જે ઔરત દોલતને ખાતર પણ પોતાનાં પેટનાં ફરઝંદને તરછોડી દે અને તે બાળકની નજર પોતાની હદદાર માતા ઉપર પડતાં તે 'મમી' 'મમી' પોકારી એ ઔરત તરફ ધસી જાય,

છતાં જે ઔરત એમ કહેવાની હિંમત કરે કે એ બાળક મારું નથી તો તે ઔરતની પોતાના બાવિંદ તરફની મોહબ્બત માટે શું ધારવું જોઇએ તે સમજી લેવાનું કામ એ ઔરતના બાવિંદ થશે નિકળેલા તમે।

સાહેબનું છે."

દેવીદ કાંઇક વિચારમાં પડ્યો. મીસ બેલે આગળ ચલાવ્યું:—

"તમો સાહેબ માટે એક રસ્તો ખુલ્લો છે. આબો દીન સ્ટ્રીટ આ ઔરતને ઓળખતો હોવો જોઇએ. તમો આ ઔરતને લઇ મારી સાથે ચાલો અને બાત્રી કરો કે મીસીસ વેગન તમારીજ પસંદ કરેલી ઔરત છે કે નહીં? અને એ ઔરતમાં સહેજ પણ હિંમત હશે, એ ઔરત ખરેખર પરણેલી નહિ હશે તો તે મારી ચેલેન્જ ઉપાડી લેવાને સહેજ પણ આનાકાની કરશે નહિ. પુછો એ ઔરતને તે એમ કરવાને કબુલ છે? પણ હું નહિ ધારતી કે—"

"સસુર," દેવીદ મીસ બેલને આગલ બોલતાં અટકાવી ગુસ્સાથી બોલી ઉઠ્યો, "મીસ બેલ, મેં તને અત્યાર સુધી હદથી જ્યાદા સાંભળીજ. મને મીસ કેરીસબ્રુક સાથે મસલહત કરવા દે. તું દરવાજો બંધ કરી બાહેર જા. હું જ્યારે બંગ વગાડું ત્યારે તારી ચેલેન્જનો જવાબ લેવા અંદર આવજે."

"મારે કબુલ છે."

મીસ બેલ દરવાજો બંધ કરી બાહેર ગઇ, પણ બીજીજ પળે તે પોતાની ભરાવાની જગોએ આવી ઉભી, જેનો ખ્યાલ વટીક દેવીદ કે રોઝીને હતો નહિ, કેમકે તેઓ બંને પોત પોતાની મુશ્કેલીમાં હદથી જ્યાદા ગર્ક થયાં હતાં.

દેવીદે મીસ બેલ જેવી શત્રુ વગરનું મેદાન ખાલી જોઇ રોઝીને બેહદ હેત પ્રિતથી પોતાના પેટમાં દાબી દેણીના ગાલો લાલચોળ કરી નાખ્યા.

"મારી પ્યારી રોઝી, આસપાસ નજર કરી જો કે તારી લડાઇનું મેદાન તારા શત્રુ વગર ખાલી પડ્યું છે હવે મારે મુકી દીને કહેવા દે કે મીસ બેલને। હું એક દુઇ પણ માનતો નથી, તોપણ એકબારગી હું તે માનું. હું જાણું કે તું કુંવારી નહી પણ વીધવા। છે તોપણ હું તને મારી પરણેતર બનાવવા તૈયાર છું. તું કુંવારી નહિ હોવાથી તારા કાકાની દોલત ભલે મીસ બેલના હાથમાં જાય પણ તને સુખ અને સંતોષમાં રાખવાને મારી પાસે પુરતી દોલત છે જેથી તું હાલના જેટલીજ મોજ મજાહ અને આરામમાં રહી શકશે."

દેવીદના આવાં ઉદાર દિલના ખુલાસાથી રોઝીએ ઘણું ચાહ્યું કે તે સાચો એકરાર કરી દે. કયાં સુધી તે પોતાનું પાપ છુપાવી શકશે? કયાં સુધી તે દુનિયાને બાપ આપી શકશે? કયાં સુધી તે મીસ બેલને બાપ લઇ શકશે? આ સવાલો ઉપર ખ્યાલ કરતાં તે કમકમી. તેણીનો આ કમકમાટ દેવીદ જોઈ શક્યો, જેનો અર્થ તે ઉલટોજ લઇ ગયો. તે એમ સમજ્યોકે રોઝી બિલકુલ નિર્દોષ હોવાથી તે તેના ખુલાસાથી કમકમતી હતી.

"રોઝી મને બાફ કર. હું જોકેઉંછ કે તું બીલકુલ પાક અને સાફ છે. હવે હું સમજી શકું છે મેં મારો ખુલાસો કરી તારું દિલ રંજીદા કર્યું છે. રોઝી, બોલ મને બાફ કરશે કે?"

કેવું સાંકડ! રોઝી પોતાનો સાચો એકરાર કરવાને સહેજ સાજ લલચાઇ હતી, એટલામાં દેવીદના ઉપરા સવાલે તેણીની મતિ ફરેવાઇ ગઇ, અને તે ફરીથી કુંવારી હોવાનોજ એકરાર કરવાને લલચાઇ.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

"રોઝી, તારા ખુલાસાથી મારાં બાંધાં ઉપરનો ભાર ઉતરી ગયોછ. હવે તને મારી એટલીજ અરજ છે કે હું તને ઘણી જલદીથી મારી પરણેતર બનાવવા માંગુછ," દેવીદ રોઝીનો હાથ પોતાના હાથમાં લઇ બોલ્યો.

લગનનું નામ સાંભળતાં રોઝી ચોંકી બોલી, "પણ પ્યારા દેવીદ, ઘણા જલદી લગન તે કયારે તું કરવા માગેછ?" રોઝીએ ગભરાટમાં સવાલ કર્યો.

હું એક અઠવાડીયામાં તને મારા બાગ્રામાં લેવા માંગુંછ, કેમ કબુલ છે કેની?"

દેવીદે આ સવાલ એટલા બધો તો કાલજી અને ઉલટથી પુછ્યો કે તેનો જવાબ રોઝીને બોહડે સાંભળવાને તે હદથી જ્યાદા ઉશ્કેરાઇ ગયો હતો.

આ વેળાએ મીસ બેલ પોતાની ભરાવાની જગોએ પોતાનાં મન સાથે પટપટીઃ—

"હા, એ દદાનું દિલ ઠંબેછ! લગનની કબુલાત આપતાં એ ઓરતનું જીગર જખમી બનેછ. દેવીદ! દેવીદ! યાદ રાખજે કે તારી રોઝી તને મારા જેવા અબુટ પ્યારથી ચાહી શકવાની નથી. જે ઓરત દોસ્તને પોતાના જનથી જ્યાદા ચાહે તે ઓરત સાચી મોહબ્બત કદી પણ ધરાવે નહિ. જે ઓરત દોસ્તની તરસી હોય છે તે મોહબ્બતની ખાસી હોઈ શકતી નથી. દેવીદ! દેવીદ! હજી પણ તું મારોજ છે અને સદા તું મારોજ રહેશે."

"પણ જાન," રોઝી. દેવીદને વળગી પડી બોલી, "લગન માટે એક અઠવાડીયું ઘણીજ ટુંક મુદત છે. મને એ ઉપર કાંઇક ખ્યાલ કરવાનો વખત આપ."

"નહિ રોઝી, હું તને આ મકાનમાં વધુ વાર એકલી રાખવા માંગતો નથી, અને હું તને મારી પરણેતર બનાવના આગમજ આ મકાનમાં રહી શકતો નથી. હવે મીસ બેલ અહી રહી શકશે નહિ અને જે ઓરતને તારી ઉપર ગંભીરમાં ગંભીર તોહમત મુકે તે ઓરતની દયા ઉપર હું તને વધુ વાર છોડવા માંગતો નથી. મારાં કોઇ અતલગનનાં સગાં નથી. તારી બહેન સિવાય તારૂં કોઇ એવું નથી કે જેના આશ્રામાં આપણું જીવન ગતાં સુધી હું તને રહેવા દઉં. હું ખાસ લાઇસન્સથી તારી સાથે તુરતા તરત લગન કરવા માંગુંછ. કોઇ નજદીકનાં દેવળમાં આપણે ઘણી ઘણીઆણી તરીકે એક થઇ જઇશું, અને હનીમુન ગુજારવા લાંબી મુસાફરી ઉપર જઇશું. મારાં જીગર, તું એમ કરવાને ખુશી તો છેનો?"

"પ્યારા દેવીદ, એમ ના બોલ. એટલી ઉતાવળ વાજબી નથી, તે ઘાતકી છે," રોઝીએ પોતાના બંને હાથો દેવીદનાં ગળાં આસપાસ નાખી આલેજી કીધી.

રોઝી પોતાની બેટી અને બેહેનને શોધી કહાડવા માંગતી હતી. દેવીદની પરણેતર થવા પછી તેજીને માટે એમ કરવું મુશ્કેલ હતું. વળી લગન પછીની લાંબી મુસાફરી તેણીને માટે મોટી આફત સમાન થઇ પડે એમ હતું, કેમકે ત્યારે તે પોતાની બેટીને ફરી પણ મળી શકે નહિ. આ ખ્યાલથી તે લગન કરવાને સહેજ પણ ખુશી હતી નહિ. તેથીએ દેવીદને આહવાનો તેની આગળ એકરાર કીધો ત્યારે તેણીને સ્વપને પણ ખ્યાલ હતો નહિ કે તે તેણીને આટલી જલ્દી પોતાની પરણેતર બનાવવાની ઉતાવળમાં પડશે.

"પણ પ્યારી રોઝી, હું સમજી શકતો નથી કે લગનમાં ઢીલ કરવાનો સબબ શું? મારા જાન, ખુદાને ખાતર 'હા' કહે."

રોઝીએ પોતાની આંખ ઉંચકી અને દેવીદને કાંઇ અજબ રીતે ધારી ધારી જોઇ પુછ્યું, "દેવીદ તું મને તારાં ખરાં જીગરથી ચાહેછ એ માટે તું શું ચોકસ છે? તું સહેજપણ તો ભુલતો નથીની દેવીદ, તું મને તારી પરણેતર બનાવી સહેજપણ પશ્ચાતાપ તો નહિ કરે કે?"

"કદી નહિ, રોઝી કદી નહિ. હું તને મારી પરણેતર બનાવવા આજનો તલપી રહ્યો નથી. તારા કાકાના આશ્રે તું રહેતી હતી તે વખતથી હું તને ચાહતો હતો. બોલ, તને શું તારી તરફની મારી મોહબ્બતમાં કાંઇ શકછે?"

"સહેજપણ નહિ મારા જાન, પણ મને એ બાબત ઉપર વિચાર કરવા દે. બોલ, દેવીદ, કહે મને કે તું મને વિચાર કરવાની રજા આપવા ખુશી છે?"

"બેશક," દેવીદે હસીને કહ્યું, "રોઝી, મને તે કબુલ છે. હું ખુશી છું કે તું તારી એકલવાઇ હાલત સમજી ગઇછ. હવે મારાં જીગર, હું મીસ બેલનો હીસાબ ચુકતે કરવા માંગુંછ."

આ સાંભળતાંજ મીસ બેલ પોતાની ભરાવાની જગો હરણીની માફક છોડી ગઇ. બીજીજ પળે રંગ વાગ્યો અને મીસ બેલ કાંઇજ જાણતી નહિ હોય તેમ દેવીદ અને રોઝી આગલ જઇ ઉભી. તરતજ રોઝી બોલી ઉઠીઃ—

"મીસ બેલ, તેં જબ્બર ગોયું આપુંછ. મીસીસ વેગન તો મારી બહેન દોસ્તા છે. તે મારા જેવીજ છે.

કોણ પણ ભુલ કરે એવો અમો બંનેનો ચેહરો મારેલ.છ"

"અને પેલી નાની છોકરી જે તમોને જોઇ મમા મમા કરતાં આપણી ગાડીની પાછળ દોડી હતી તે બેટી શું તમારી નહિ?"

"તે કદાચ મીસીસ વોગનની હશે," દેવીદે રોકડું પરખાવી દીધું.

"નહિ, મારા પ્યારા દેવીદ, તે મારી બહેનની પણ બેટી નહિ હતી. તે ડ્રાણની બેટી હતી તે હું જાણતી નથી, પણ તે બાળક મારી બહેનની બેટીને મળતી આવતી હોવાથી તે બેટી ઉપર મારું કુદરતી હેત દોડ્યું હતું અને જ્યારે મેં જોયું કે તે નિર્દોષ બાળક મને ગોલાપ આપવા જતાં મેટોરમાં કચ્ચડાઈ મરવાની અણી ઉપર હતું ત્યારે મને કુદરતી હેત તે તરફ દોડ્યું."

"બિલકુલ ગલત," મીસ બેલ પોતાને પોતાની લલતમાં મોહત થતી જોઇ ગુસ્સાથી બબાલી, "ઓરત તું જુઠી છે. તું હજી તને જાનો જાગરથી ચાહનારને ઠગેછ. જો! જો! ખુદાળી તને જોઇ કમકમેછ! હું ધારૂંછ કે તારાં માથાં ઉપર શેતાન ભમેછ!"

દેવીદે જોયું કે મીસ બેલ રોઝેલીનને અપમાન કરવામાં હદ કુદવી ગઈ હતી. તે પોતાની મશુકનું આટલી હદ સુધીનું અપમાન થતું કેમ જોઇ શકે? તે ગુસ્સાથી બબાલ્યોઃ—

"ઓરત, હવે હદ થઈ ગઇ. મીસ કેરીસબ્રુક પોતે પરણેલી હોવાનો ઇનકાર કરેછ, તે શું બસ નથી?" તું બુદ્રા જેનની દોલત નહિ મેળવી શકવા માટે નાઉમેદ થઇ હોય એ બનવા જોગ છે પણ તેથી એમ કરતું નથી કે તારે મીસ બેલ ઉપર ખોટા આરોપો મુકવા જોઇતા નથી."

"સાહેબ, હું ફરીથી કહું છું કે મેં મુકેલો આરોપ ખોટો નથી," મીસ બેલે હાથ ઉપર હાથ અફાળી એક વાર ફરીથી કહ્યું.

"મીસ બેલ, હવે આ તકરારનો અંત આવવો જોઇએ. મીસ કેરીસબ્રુક કુંવારી હોવાનું જણાવેછ તે તમો માનતાં નહિ હોય તો તમો સાબેત કરો કે એ બાનુ કુંવારી નહિ પણ પરણેલી છે અને એક બેટીની માતા છે."

મીસ બેલ ગુસ્સાથી પોતાનો હોઠ કરડી બોલીઃ—

"સાહેબ, તમારી મરજી બેમરજ છે તો હું એ માટે વધુ તકરાર કરવા માંગતી નથી. પણ તમોએ એમ નહિ સમજવું કે આ બાબત મેં છેવટની પતી મુકીછ. સાહેબ, હું મારા હક અને લલત ચલાવિંછ, નહિ કે એક જનમુસ તરીકે મીસ કેરીસબ્રુકની મેં પુંઢ પકડીછ. જે ઓરતનો તમો બચાવ કરવા માંગોછ, તે ઓરત ઠગારી છે, મારી દોલત અને મેહનતની ચોર છે."

"બામોશ, ઓરત હોશમાં આવ! હું તને એક પળ પણ વધુ સાંભળવા માંગતો નથી. મીસ કેરીસબ્રુક ઠગારી નથી પણ તું પોતે ઠગારી છે, તું દોલતની પ્યાસી છે."

"નહિ, નહિ, ઓ ભોળા જવાન, હું દોલતની પ્યાસી નથી, પણ તારી મોહબ્બતની પ્યાસી છું. હું તને એક ઠગારી ઓરતની મોહિનીની જાળમાંથી મારી જીંદગીના ભોગે બચાવશ. એકબારગી હું મારા પૈસાનો પણ બ્યાસ નહિ રાખું પણ તને તારી મોહબ્બતમાં ઠગાવલી હું કદી પણ નહિ ચાંખુ. હું જાણુંછ કે જે ઓરતને તું ચાહેછ તે ઓરત તને તારી મોહબ્બતમાં ઠગેછ. હું આ મકાન છોડી જાઉંછ પણ તે આગમજ હું આપોકાર જાહેર કરૂંછ કે તું જે ઓરતને ચાહેછ તે ઓરત બેશક ઠગારી છે અને હું તે મારી જીંદગીના ભોગે સાબેત કરવા માંગુંછ."

દેવીદે કશો જવાબ દીધો નહિ. તે પોતાની પ્યારી માશુકના ચહેરા તરફ ટીકતો એક પણ બોલ બોલવા વિના બેસીજ રહ્યો. મીસ બેલ રોઝી તરફ વિક્રાતની નજર ફેંકી તે ઓરડો છોડી ગઇ, પણ તે તે મકાન છોડી ગઈ કે નહિ તે જણાયું નહિ, અને તે જાણવાની નહિ દેવીદે કે નહિ રોઝીએ દરકાર કીધી કેમકે બંને એક બીજના વિચારમાં ખુબ મસ્ત બની ગયાં હતાં.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

મીસ બેલના જવા પછી થોડીક પળ ચુપકીદી ચાલી. દેવીદે ધણુંબી ધરછયું કે રોઝી મીસ બેલ

મુકેલા ગંભીર બદલ કમકમાટ ભર્યો આરોપનો એક વાર ફરીથી ધ્વનકાર કરે પણ તેમ કાંઈ થયું નહિ.

અને દેવીદેજ પોતાની જબાન ખોલીઃ— "મારી પ્યારી રોઝી, મને તારી બહેન દોરા માટે આશમજથી કાંઈ નહિ ખબર આપી? પ્યારી રોઝી, તું તારાં મગજ ઉપર જે મોટો બોજો લઇ ફરેછ તે શું તારી બહેન માટેજ છે? એ બધી તારી મુશીબત શી છે? તું મને નહિ કહે!"

રોઝેટ્ટીને જવાબમાં પોતાની ડોક દેવીદનાં ખભાં ઉપર નાખી દીધી. દેવીદે જોયું કે તે થાકેલી, અને નિરોસ બનેલી લાગતી હતી.

તેણીએ તો ધણુંખી ધરબ્યું કે તે તેણીની સમણ હમીકત કહી દે પણ તેણીની હિમ્મત ચાલી નહિ.

"મારી પ્યારી રોઝી, તું એટલી બધી તો દુઃખી માલમ પડેછ! શું પેલા મીસ બેલના કહેવાથી તું એટલી બધી દુઃખી બની ગયછ! મને સ્વપને પણ ખબર હતી નહિ કે એ છોકરી એટલી બધી ફટાઉ બની જશે! પણ જીગર, તારે એ ઓરત માટે સહેજબી ખ્યાલ કરવો જોએતો નથી. પણ મારા જાન મને કહે કે તારે માથેની જંજાળ શી છે? હું તે જાણવા આંધુંછ."

"મારે શું કહેવું તે હું સમજી શકતી નથી," રોઝેટ્ટીને ધીમે સાદે જવાબ દીધો.

"રોઝી, શું તારી બહેનને કોઇ બદમાશે ફસાવીછ?" દેવીદે સવાલ કરીો. તેને એમજ લાગતું હતું કે રોઝી પોતાની બહેન દોરા યા તેણીના ખાવિંદની કાંઇક બેજાકતથી દુઃખી થઈ ફરતી હતી.

શું જવાબ દેવો તે રોઝી સમજી શકી નહિ, તોપણ દેવીદના બોલને પકડી પાડવામાં તેણીએ પોતાની દોરમતની સલામતી જોઇ લીધી.

"પ્યારા દેવીદ, બટકળ ખરી છે. મારી બહેન દોરાનો ખાવિંદ જબરો ઉઠાઉગીર માલમ પડી આવ્યોછ. પણ આ બાબતનાં ઉંડાણમાં હું જવા માંગતી નહિ હોવાથી ખુદાને ખાતર એવા સમયમાં મને વધુ યાદ આપી મને વધુ દુઃખી બનાવો ના."

પણ રોઝીની આ અપીલની તેણીના ધારવા મુજબની અસર થઇ નહિ. તેણે આગળ ચલાવ્યું, "જ્યારે તેં મારી પરણેતર બનવાનું કબુલ કીધુંછ ત્યારે તો તારે મારેથી સહેજ પણ છુપાવવું જોએતું નથી. તારે મને તારા વિશ્વાસમાં લેવા જોએએછ. હું એમ પુછું કે તારી દોરાનો બદમાશ ખાવિંદ દીન ઓટમાં મીસીસ શાર્પવાલાં મકાનમાં તમે બંનેની સાથે રહેતો હતો?"

"નહિ," રોઝીએ ધીમે સાદે જવાબ દીધો, "તે અમારી સાથે હતો નહિ."

"ત્યારે શું તે બદમાશ તારી બહેનને તજી ગયોછ, કાંઇ બોટો સીંગ સજી ગયોછ?"

રોઝીએ ફરી જવાબ દીધો નહિ. કાંઇ પણ જવાબ આપતાં તેણીનું જીગર ડંખ્યું હતું. દેવીદ એમ સમજ્યો કે તેની અટકળ ખરી હતી અને તેથીજ રોઝી જવાબ દેતાં મુંઝાતી હતી.

"પણ જ્યારે એમજ છે મારાં જીગર તો શા માટે તું તારી બહેન અને તેણીનાં નિર્દોષ બાળકને અહિં લાવી રાખતી નથી?"

"મેં એમ કરવાની પણીશ્રી દોરાને કીધી પણ દોરા 'ના' થી 'હા' કહેતી નથી. તેણીનો ખાવિંદ પાછો આવ્યોછ. હું તેને મરતાંથી મારી સાથે રાખું નહિ. હું દોરાને પૈસાની મદદ કરુંછ. હવે નાણા સંબંધી બાબતમાં દોરાને સહેજ પણ જંજાળ કરવાની નથી. પણ પ્યારા દેવીદ, હવે મીસ બેલનું કેમ કર્યું?"

"એ ઓરતને અહિંથી સદાની જવાજ દેવી જોએએ. કોઇ પણ રવેસે હું એ ઓરતને તારી પાસે રાખવા માંગતો નથી. એ ઓરત બેખમ ભરેલી છે. રોઝી, જ્યાર તારી બહેનની વાતથી તને હદથી જ્યાદા દુઃખ ઉપજેછ તો હું એ વાત હાલ તુરત બંધ કરુંછ. પણ આવતી કાલે શાંત બની તારી બહેનની કેફીયત તારે મને કહી સંભળાવવીજ પડશે. હું તારી બહેનને કાંઇક મદદ કરી શકીશ. અને એમ કરવાને તે કમનસીબ ઓરત તરફ તેણીના બનેવી તરીકે મને દરેક ફરજ બજાવવાની છે કેમ ખરૂં કેની રોઝી?"

રોઝીએ માત્ર ડોકુંજ ધુણાવ્યું.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

દેવીદ વધુ વાર થોભ્યો નહિ. એવી ગોઠવણ કરવામાં આવી કે દેવીદે ખાસ પરવાનો મેળવવો અને નજદીકના દેવલમાં જ્યાં લગન કરવાં. આ પછી રોઝેલીનના વારસાને લગતું કામકાજ બજાવી હનીમુન માટે આઇરગામ ઉપડી જવું. દેવીદના જવા પછી રોઝી વિચારમાં પડી. દેવીદનો ફ્રાવ તેણીને પસંદ પડ્યો નહિ. તે પોતાની બેટીને પોતાની પાછળ મુકી જવા માગતી હતી નહિ. વળી તે મીસ બેલને પણ ફ્રફ્રાવી પે તાની પાછળ મુકી જવા માગતી હતી નહિ. વળી તેણીની બેટીનો તે કેટેથી પણ પત્તો હજી સુધી મેળવી શકી હતી નહિ. તે પણ છુપી રીતે પોતાની બેટીની શોધ ચલાવતી રહી હતી અને તેમ કરવા માટે તેણીને મોટો ભોગ આપવો પડ્યો હતો.

કેટલીક પળો ખ્યાલ કરી તે ઉઠી અને મીસ બેલના ઓરડામાં ગઇ. તેણીએ બારણાં ઉપર ટકોરા માર્યા અને અંદરથી જવાબ આવ્યોઃ—

"અંદર આવો."

રોઝી અંદર ગઇ, જ્યાં તેણીએ મીસ બેલને પોતાનો સામાન પેક કરતાં જોઇ.

"તમે શું માંગોછ?" મીસ બેલે ભવાં ચઢાવી સવાલ કર્યો.

"હું જાણવા માંગુછ કે તું જવાજ માંગેછ?" હેસતર બેલે પોતાનાં ખભાં ચઢાવ્યાં.

"ત્યારે હું શું કરું?" મીસ બેલે તોખરા જેવું મોહડું ચઢાવી જવાબ દીધો.

"તું તારી નોકરી છોડવા પછી શું કરવા માંગેછ? તું ક્યાં જશે? તારી પૈસા સંબંધી હાલત તો સારી નથી, તેનું કેમ?"

"હું શું કરવા માંગુંછ તે તમો જાણવા માંગોછ કે બાનુ? હું લંડનમાં રહી સાજુત કરવા માંગુંછ કે બુઢ્ઢા જોનની દોલત તેં ખોટી રીતે પચાવીછ, જ્યારે ખરી હકદાર વારેસ હું છું, કેમ બરાબર કે બીસીસ વેગન?"

"તું ભુલેછ, મીસ બેલ."

આ સાંભળતાંજ મીસ બેલ દીવાની પેઠે હસી પડી બોલી, "જોયું બાનુ, મીસીસ વેગનનાં નામથી. તમેઓ કેવો જવાબ આપ્યો! તમોને તમારૂં નામ મીસીસ વેગન સાંભળવાની તબેહ પહેલી લાગેછ. બાનુ, જોકે તમો મને મોહત થયલી સમજોછ, પણ ભવિષ્યમાં તમો મારી સામે મોહત નહિ થવા પામો તો હું મારા બાપની બેટી નહિ. બાનુ, તમોએ મારી સ્ટોરેથી બે ચીજ જે મને ઘણી પ્યારી હતી તે ધાતકીપણે છિનવી લીધીછ."

આ વેળાએ મીસ બેલે ગુસ્સાથી પોતાની મુઠી વાળી હતી. તેણીની આંખો ક્રોધ અંજબ રોસનીથી ચળકતી હતી.

રોઝી તેણીનો દેખાવ જોઇ બે કદમ પાછળ હઠી ગઇ.

"આ બે ચીજ તે બુઢ્ઢા જોનની દોલત અને મારી મોહબ્બત છે. ધન મેળવવા માટે મેં હોહીનું પાણી કર્યું પણ તેં તે મને જરપત નહિ થવા દીધું. બાનુ, જ્યારે આપણે બંને એકલાં છિએ ત્યારે તો મને ખુલ્લી રીતે બોલવા દે, મારૂં દીલ ખુલ્લું કરવા દે. દીલના ઉંડાથી તું ગભરાતી તારા દેવીદના પાસાંમાં જરાક જ્ય તેની કુમક ઉપર તું કુદતી હતી નહિ? પણ હાલમાં તે અહિં નથી. હું જાણુંછ કે તે તને છોડી ગયોછ એટલે તેની મદદ તને હાલમાં મળી શકનાર નથી. હું દેવીદને પહેલીજ નજરે ચાહતાં રિઝી હતી અને જો તું વચમાં આવી ન હતે તો તેણે મને જરૂરજ પોતાની પ્યારી પરણેતર બનાવી હોતે. તું શું એમ ધારેછ કે મારી દોલત અને મોહબ્બત લુંટી લીધા પછી હું તને જતી મુક્શ? હું તને માફ કરશ? કદી નહિ."

રોઝેલીન મીસ બેલનો ક્રાકણ જેવો ચેહરો જોઇ વળી બે કદમ પાછળ હઠી ગઇ.

"મીસ બેલ, મારી સાથે એ પ્રમાણે વાત કરતાં તને મારા દરજ્જાનો સહેજણી ખ્યાલ આવતો નથી?"

"સહેજ પણ નહિ બાનુ, જે ઔરત દોલત અને મોહબ્બતની ચોર હોય તે ઔરતનો દરજ્જો ગમે તેટલો બુલંદ હોય તોપણ તે ઔરત સહેજણી માનને લાયક ગણાતી નથી. બાનુ, તારૂં અંતઃકરણ સારી પેઠે

જાણતું હોવું જોઇએ કે તું કેટલી લુડી છે, જ્યારે તું કેટલી સાચ્ચી છું. દેવીદને છુતવાની મને મળેલી તકનો તેં નાશ કીધોછ. તારી ઠગબાજીથી મને ધીકારવા તેં દેવીદને જોકે શિખવ્યુંછ પણ યાદ રાખજે કે દેવીદ કદી પણ તારો થઈ શકવાનો નથી. તે અંતે મારોજ છે પણ મને ઠહે કે દેવીદે તને પરણવાની માંગણી કીધીછ?"

"હા," રોઝીને લથડતી જબાને જવાબ દીધો.

"શું ત્યારે ઘણાં જલદી લગન કરવા માંગોછ?"

"હા, ઘણી જલદી."

"ગમે તે હોય," મીસ બેલે ગુસ્સાથી કહ્યું; "પણ બાલુ, યાદ રાખજે કે હું તને કોઇ પણ જોખમે ઉઘાડી પાડવા વિના રહેવરા નહિ. હું તને ફરીથી કહું છું કે તું દેવીદની કદી પણ પરણેતર થઇ શકવાની નથી."

આ વેળાએ રોઝી ક્રમકમાટથી પોતાના બંને હાથો પોતાની આંખ ઉપર ઢાંકી દઇ પાસેની ખુરસી ઉપર ફસડાઇ પડી.

"કિસ્મતની શી કુરતા."

લખનારઃ—કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.

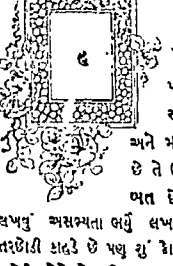
(ગઝલ.)

પકવાન રાંધી પ્રિતથી, પત્રાળી માંહી પીરસ્યાં,
વિષમાંહિ પડીયું વ્યાલનું, કિસ્મતની શી કુરતા.—૧
જમનાર તો જેતાં રહ્યાં, મ્હેનત બધી માથે પડી;
રાંધી રસોઇ પડી રહી, કિસ્મતની શી કુરતા.—૨
વિધિએ કરી તરૂ વાવીયું, આંબા તણું નિજ આંગણે,
કેરી ન આવી કુદરતી, કિસ્મતની શી કુરતા.—૩
મનહર કરાવી મેડીઓ, વસવા ન દીધું વાસ્તુ,
ગમતી હવેલી બળી ગઇ, કિસ્મતની શી કુરતા.—૪
બેપો કરી કરી ખુરદા, લેગા કીધા બહુ ભાવથી,
બાધું ન પીધું બરચીયું, કિસ્મતની શી કુરતા.—૫
છોટાં હતાં જે છોકરાં, મોટાં કર્યાં મ્હા મ્હેનતે,
રળતી વખત તે ના રહ્યા, કિસ્મતની શી કુરતા.—૬
પરણ્યો પ્રિતેથી પ્રેમદા, માંદી પડી તે મોહિની,
સંસાર ભોગવતાં સુતી, કિસ્મતની શી કુરતા.—૭
ભાવે ભવાની ભક્તિમાં, કાયા કસી નહિ કામની;
કાયા બળી ગઇ કાયદી, કિસ્મતની શી કુરતા.—૮

લગનની મોતેબરી.

લખનારઃ—ભી. મીનોચેહર માણેકજી માહન.

(પાને ૯૮ થી ચાલુ.)

વે આપણે એક નાનુંક પણ અગત્યની બાબદ જે સામે ભણેલાઓ બોલે છે અને મા-બાપો બબાળા કાઢતે છે તે ઉપર આવ્યે. જે મહોબ્બત છે. જો કે એ ઉપર લખવું અસભ્યતા ભર્યું લખામ છે અને નીતિ તેને તરછોડી કાઢતે છે પણ શું કોઇ એવો મરદ યા ઓરત હશે કે જેણે પોતાની તમામ જીંદગીમાં એકપણ વેળાએ મહોબ્બતની લાગણી ધરાવી નહોય? શું કુદરત તેને તેવી લાગણીથી બક્ષાત રાખશે? પરદામાં જુઓ તે ત્યાં હયાત છે; ચરસાંમાં નિહાલો કે તે ત્યાં પણ છે; નદી, નાળાં, પહાડો, પરવતોને તપાસો તો ત્યાં પણ તે બેપાયું ચાલુ છે; શીકારી કાદીખાનારાં જનાવરમાં જુઓ કે તેના દિલમાં તે જીવે છે ત્યારે શું માણસનેજ કુદરતે તેનેથી બાકત રાખ્યો છે? હકીકત એ છે કે માણસાઇ ખાસીયત અને લાગણીની એ બાબુને નીતિની રૂએ ખિતવવામાં આવતી નથી. અને જવાન છોકરા-છોકરીઓ કહાણી કુથળાઓ વાંચી ખરા-બોટા વિચારો ધરાવતાં શીખે છે અને માણસાઇ જીંદગીમાં મોટો ભાગ ભજવતી એ લાગણીને સિધ્ધી રાહે દોરવવામાં આવતી નહીં હોવાથી ઘણાક નાસકારક સડાઓ આપણા સંસારને લાગુ પડયા છે.

એમ લખ્યું જમે એવું અસભ્યતા ભર્યું હોય છતાં જો જવાન મરદ અને ઓરતમાં તેઓની લાગણીની ખિલવણી સાથ મહોબ્બતને પણ નીતિની રૂએ ચલાવવામાં આવતી હોય તો વખત આવે તેઓ દરદ અને મોહબત, શહેવત અને ખરા પ્યાર વચ્ચેનો ફરક પીછાની શકે અને તેથી તેઓ નીતિ અને પ્રમાણીકપણાને પોતાનો સાથી ગણે કે જે વગર માણસાઇ જીંદગી એક કંગાલ અને અનીતિનું ચિત્ર છે.

"સાધારણ રીતે ગણુતાં મહોબ્બત હેમાકત છે; પણ મહોબ્બતને તેના સ્વચ્છ રૂપમાં જોતાં આપણી ઉંચી નીતિનું કારણ અને પુરાવો છે," એમ એક લખનાર કહે છે. એજ મીનોઇ લુરસાના ચબળથી આ દુન્યા આપણને હરહમેશ તાજી અને ખુશ માલમ પડે છે. માણસાઇ હસ્તિનું તે એક નિરંતર મધુર ગાણું છે. બાળપણ ઉપર તે રોશની નાખે છે અને મોટપણની આસપાસ એક ખુશનુમાં ઓરેહ ઉભું કરે છે. મહોબ્બત એ વખાણની પેદાયશ છે અને ચાલચલણ ઉપર ખુબજ અને સ્વચ્છ અસર કરે છે. સ્વાર્થના બંદીખાનામાંથી છોડવાને તે એક અકસીર ઇલાજ છે; તે નમ્રી, દિલસોજી, યકીન અને હિમ્મતને ઉશ્કેરે છે.

એક બાનુ માટે એક લેખક કહે છે, કે "તેણીને ચાદવું એ ગોથા ઉંચી કેળવણી લેવા બરાબર છે." એ મુજબ જોતાં, ઓરત એક શીક્ષક છે અને જેણી માણસાઇપણું અને મહોબ્બત શીખવે. કેટલાક છે કે ત્યાં સુધી એક મરદ ઓરતનું જોડું મહોબ્બતની મારફતે (union) ન થાય ત્યાં સુધી તે જોડું પુરૂં સંપાયલું ન કહેવાય. જે પ્રમાણે મહોબ્બતની મીનોઇ લાગણીથી અજાણ રહેલી ઓરત કહેવડાવવાને નાલાયક છે તેમજ મરદનું પણ સમજવું એવું એક એકને સંપૂર્ણ બનાવા પેદા થયાં છે. એતો દિલસોજ કહે છે, કે "દરેક આરાક પોતાની માસકમાં સંપૂર્ણતા જોય છે."

મહોબ્બત અને વખાણ.

ખરૂં જોઇએ તો જેમ મનનું હોય તેમ દિલનું પણ હોવું જોઇએ અને મહોબ્બત ઉપર આધાર રાખવો જોઇએ. એક લેખક કહે છે, કે "વખાણ વગર કદી પણ એક સ્વચ્છ મહોબ્બત જન્મ પામે નહીં; તે ઝિવાયની કોઇ પણ મહોબ્બત અકસ્માત લઈ આવે છે અને તે ત્યારબાદ માણસાઇ આત્મા માટે નાલાયક થઇ પડે છે." ઘણિત જેને આપણે વખાણીએ તેનેજ ચાહી શકીએ. ટુંકમાં, ખરું જોડાણ (union) ચાલચલણના ગુણો પર રહેવું જોઇએ કે જેથી સંસાર સફળ નીવડે!

એક લેખક ખરી દાનાઇથી લખે છે કે, "મહોબ્બતની બાબતમાં બે મરદોના દિલની વચ્ચે નહી ટકી શકાય એવો ફરીયો વહે છે; એક મરદ બીજા મરદની ગમે તેટલી દિલસોઝ અને મદદથી રાહત મેળવતો નથી પણ તેની માતા, યા બહેન, યા પરણેતરજ તે સંપુર્ણ રાહત મેળવે છે."

મહોબ્બત પવિત્ર કરનાર.

મહોબ્બતના દરવાજાથી માણસ એક નવા ખુશ્તુમાં, દિલસોઝ અને બિનસ્વાર્થની દુન્યામાં પ્રવેશ કરે છે. તે પોતાના નવાં ઘરની દુન્યામાં દાખલ થાય છે, જે તેની પોતાની મહોબ્બતનુંજ ફૂલ છે જ્યાં તેને દિન ઉગતા નવા અનુભવ મલ્યાજ જાય છે. તે પોતાની મહોબ્બતથી જો ચાહે તો પોતાના ઘરને ખુશ્તુમાં આગે બેહરત બનાવે અથવા તેજ પવિત્ર મહોબ્બતનો ભુડો ઉપ્યોગ કરી કાયમી અંધાર હોજખ બનાવે. એ સઘળું તેના હાથમાં છે. એક લેખક લખે છે, કે "કુટુંબી જીંદગી ભરેલે કાંટા અને આફતથી ભરેલી હોય પણ તે મીઠાં ફળો પેદા કરે છે. જો એક પતી પરણેતરનું ઘર ફરજંદો વગર ખાલી હોય તો ત્યાં ઘણીક બદી રાજ્ય કરે છે."

દરેક ભૂલોને સુધારનાર ઘર છે. જે એક સ્વાર્થી મનને ઘડીભર ખરૂં સુખ પ્રાપ્ત કરાવે છે. એ બાબત ઉપર એક ઇંગ્રેજ લેખક મી. આરથર હેલ્પ્સ Claims of Labour "નામના રેસાલામાં લખે છે;" કે તમો એક માણસને તવંગર થતો, પોતાના ઓથામાં ઉંચી પદવી મેળવતો, એક વેપારી તરિકે ઉંચી નામના કમાતો જુઓ તો તમો કહો છો કે તે જીંદગીમાં સફળ થયેલો છે. પણ જો તે ઘણીના ઘરમાં કંકાસ અને કજીયો રાજ્ય કરતો હોય, જ્યાં મહોબ્બત અને એક બીજાની સંભાળની જરૂયાજ ન હોય તો હું ખાત્રીથી કહું છું કે તે માણસ પોતાની જીંદગીમાં તમામ નિષ્ફળ ગયો છે. તેણે ભલે ગમે તેવી મોટી કૃતેહ દુન્યામાં મેળવી હોય પણ તે પોતાના ઘરની કૃતેહનો કિલ્લો જીતવા પછાત પડે છે. તે માણસની જીંદગી ઉંચી જેજ નહીં. જેની સખાવત તેના ઘર બહારી કરતી નથી તેને ભલે પોતાના કામોના કિરણો સઘળી દીશાએ મોકલ્યાં હોય પણ તે પોતાના ઘર તરફ-જે મહોબ્બતનું મંદીર અને દિલનો દિલાસો છે-તે તરફ મોકલવા બેનસીબ છે.

એક માણસની ખરી ખાસીયત તેના ઘરમાં ખરા આકારમાં પ્રગટ થાય છે અને તેની બહેર જીંદગી અને કામકાજમાં તેવું જે દેખાવણું બહાર ન આવશે તે તેના ઘરમાં તુરત જણાઇ જશે. એક માણસનું મન ભલે તેના કામ કાજમાં હોય પણ તે જો સુખી થવા ઇચ્છે તો તેનું દિલ તેનાં ઘરમાં રહેવું જોઇયે. લાંજ તેની ખરી ચાલચલણ અને લાગણી બહાર પડે છે. ત્યાં જે પોતાનું બેસ્વાર્થપણું, શક્તી, હિમ્મત, ધીરજ અને મહોબ્બત બતાવે છે. જો એક ઘરમાં મહોબ્બત રાજ્ય કરતી ન હોય તો તે ઘર એક કબ્રીસ્તાન છે. તેમજ ચોખા ઇનસાફ વગર પણ મહોબ્બત, વિસ્વાસ અને માન હોઇ ન શકે.

સર થોમસ મુર ઇંગ્રેજ માટે એક લેખક કહે છે; કે "ન તકરાર ન મારામારી કદીની ત્યાં એક પણ ગુસ્સાથી ભરેલો શબ્દ સંભળાયો નથી-કદી કોઇ આળસુ હતું નહી સઘળા પોતાની ફરજ અદા અને ખુશમીજાજથી બજાવતાં." સર થોમસે એવા ખુશ-મીજાજથી પોતાના ઘરને સુખી કર્યું હતું અને સઘળાં જીગરોને તાબે કર્યા હતાં. તે એટલી નરમી અને ડહા પણથી સત્તા વાપરી ગયો છે કે તેના ઘરમાં હમેશ મહોબ્બત અને ફરજ રાજ્ય કરતાં હતાં અને જે મુજબ

તે પોતાની જાહેર જીંદગીમાં ભલાઈ કરતો તેમ પોતાના નાના કુટુંબના દરેક તરફ દર કલાકે નાની નાની ભલાઈઓ કરતો. ઘર-સંસારી મહોબ્બત જે દિલસોજીને જન્મ આપે છે તે દુન્યામાં દેખાય છે. એક લેખક કહે છે કે "એક માતાની નરમ એકાંત ગોદામાં મહોબ્બતની પહેલવહી ચીંગારી પુટે છે અને તે પ્રફુલ્લિત થતી તમામ દુન્યાના એકેએક ઝગારામાં ફરી વલે છે.

એક ઔરતનું રાજ્ય.

ઘર એક ઔરતનું રાજ્ય છે, દુન્યા છે. જ્યાં તેણી મહોબ્બત, દયા, પ્રેમ અને નરમીથી રાજ્ય ચલાવે છે. એમાં કાંઈજ શક નથી કે ગમે એવો બદચલણ રાક્ષસ એક ઉંચી મનોવૃત્તી ધરાવતી ઔરત સાથ જોડાઇ પોતાની બદચલણ ઘણે દરજ્જે સુધારી શકે છે. ત્યાં તે શારીરિક આસાયશ, મનની શાંતી, સબુરી, સંતોષ મેળવી શકે છે. તેટલુંજ નહી પણ તે પોતાની પરણેતરમાં એક દાનાત સલાહકાર જોઇ શકે છે કે જેણી પોતાની કુનેહથી તેને ભૂલ કરતો અટકાવા શીખે માર્ગે મુકી શકે છે. ના, એક મરદનાં સંકટ અને દુઃખના સમયે એક ઔરત જેવા આપતી એક લાકડી સમાન છે અને તેવા બદબખ્ત સંજોગ સામે થતાં તેણી કદી પણ દિલસોજી અને દિલાસામાં ચુકતી નથી. જવાનીમાં તેણી મરદની જીંદગીનો સબુગાર અને આરામ છે; અને જીંદગીના દરેક તબકે તેણી મરદની વફાદાર સાથી થઇ રહે છે.

અહા; ઈંગલાન્ડનો તે નામીચો રાજદ્વારી, એડમંડ બર્ક, કેવો સુખી હશે કે જ્યારે તે કહી ગયો છે કે "જ્યારે પણ હું મારાં છાપરા હેઠળ (યાને ઘરમાં) દાખલ થાવું છું કે સઘળી જંજાલથી હું વિસરી જતું હું. તેમજ જેવો મહાન સુધારક લુથર, પણ પોતાની પરણેતર માટે કહે છે, "તેણીની વગર અગર મને કાંઇનો ખજનો આપવામાં આવે છતાં હું મારી આ તેણીની સાથેની ગરીબાઇ કદી છોડું નહીં "તેમજ લગ્ન માટે તે કહે છે," કે ખુદાની સૌ કરતાં મોટી અને ઉમદાહ બક્ષેસ તે એક ભલી અને અકીલ પરણેતર ધરાવાની છે, કે જેણી સાથ તે પતી શાંતી અને આરામમાં રહી શકે, અરે, જેણીને તે પતી પોતાની જીંદગી વટીક અર્પણ કરવાને ચુકે નહી...જવાનીમાં લાયક વખતે પરણવાથી કદી કોઇને પસતાવો થતો નથી."

એક મરદ જો હમેશની શાંતી અને સુખ મેળવવા ઇચ્છતો હોય તો તેની પરણેતરે તેની લાગણી તેમજ કામમાં મદદગાર નીવડવું જોઇયે. પણ તેથી કાંઇ એમ નથી કરવું કે તેણી તેની સાર નકકર કરે. એક પતી પરણેતરમાં મરદાઇપણું જોઇ ન શકે તેમ એક બાયીદમાં સ્ત્રીપણું પણ હોવું ન જોઇયે. એક ઔરત માત્ર મનોબળમાંજ હુશ્યાર નહીં પણ મહોબ્બતમાં પણ ઔસ્તવાર હોવી જોઇયે. ખરૂં કહયે તો તેણી પોતાના પતીને પોતાની મહોબ્બતથી; દિલાસો આપે છે અને નહીં કે પોતાના જ્ઞાનથી. એક લેખક કહે છે કે "એક મનોબળવાલી સ્ત્રી (brain-woman) એક ખરૂં દિલ ધરાવતી સ્ત્રી (heart woman) કરતાં આપણને વધુ રીઝવી શકતી નથી." (from "The Professor at the Breakfast Table by Holmes) જીંદગીની જંજાળો મરદને એટલો કંટાળો ખવરાવે છે કે તે ચાહે છે કે તેના પુરસદના વખતમાં નવી ચીજો તેને મળે, એક લેખક એ બાબતમાં નીચલું જણાવા જોગ લખે છે, "અગર મને એકાએક ખુદાની સૌ કરતાં ન્યારી બક્ષેસ મળે પુછવામાં આવે તો હું કહીશ કે ખુદાએ એક મરદ અને ઔરતના દિલમાં જે ફરક રાખ્યો છે તેમાં તેની બક્ષેસ સમાઇ જાય છે. એ ફરકજીદ ઘણીજ બાબતો લાયક, ઘણીજ આરામ આપનારી અને દિલખુશ દોસ્તી સંધાઇ શકે છે જે માટે માણસનું મન તિયાર કરવા પન અશકત છે." ("The war and general Culture" by Mr. Helns.)

ઔરત માટે અગત્યનું શું?

સર હેનરી ટેલર પરણેતરની ફરજ માટે જે લખી ગયા છે તેનું કદાચજ કોઇએ લખ્યું હોય. તે કહે છે:- "એક ખરને પોતાના ઘરને શાંતી અને આનંદથી ભરપુર બનાવાની અકલત ગહન કરવી જોઇયે છે તેથી જરાંય સુધી પોતના પતીને ઘર-સંસારી બાબતનો કંટાળો આપવો જોઇતો નથી. તેણીએ તેની આબ્રો અને

શોખને મળતી થવું જોઇયે. ત્યાં મહોબ્બત હોતી નથી તે ઘર પતીની જંજાળી જીંદગીને માટે આસાયશ ભર્યું નથી. મહોબ્બતનીજ માફક્ત મનની શાંતી, બેજનની આસાયશ અને શારીરિક તંદોરસ્તી મેળવી શકાય છે."

પરણેલી જીંદગીના કાયદા.

ઘણુકરા પરણેલી જીંદગીથી સહેજ ધરાઇ જાય છે કારણકે તેઓ પરણેલી જીંદગી માટે કાંઇ અગત્ય વિચાર રાખે છે. અથવા તો તેઓ પોતાનો ખુશ મીજાજ, મહોબ્બત, સહનશીલતા અને સાદી સમજનો ઉપયોગ કરતા નથી. પહેલવ્હેલાઓ પરણેલી જીંદગીને બેહદ્દ કરતાં પણ કાંઇ વધુ સંગીન માની છે છે અને જ્યારે તેની જંજાળો, રોકાણો અને ફિકર સામે આવછે કે તેઓ પોતાના ખુશ સ્વપનાઓમાંથી જાગત થઈ પરણેલી જીંદગીથી ઝટ ધરાઇ ગયેલો માલમ પડે છે. જ્યારે કેટલાકો પોતાની પરણેતરમાં સઘળી સંપુર્ણતા મેળવવાની આશા રાખે છે પણ તેઓ જ્યારે તેનીમાં ખૂબ-ચુક અને નજરાણાઓ જોય છે કે નાઉમેદ થઇ જાય છે. આ વર્ગના પતીઓ વિચાર કરતા નથી કે ખુદ તેઓમાં જાતજાતની નજરાણાઓ મોજુદ છે અને માણસ જાત એ ખૂબને પાત્ર છે. પણ હું તો એમ કહું છું કે એક માણસમાં ખૂબ-ચુક અને નજરાણાં રહેવાજોગ તે આપણી દયા અને દિલસોજીને વધારે લાયક છે અને એક સંપુર્ણતા પામેલી સ્ત્રી કરતાં નજરાણાં ધરાવતી સ્ત્રી સાથ મહોબતની મજબુત સાંકળ જોડી શકાય છે.

પરણેલી જીંદગીના આ એક સોનેરી કાનુન છે કે, "ખમો અને દરગુજર કરો." લગ્ન ગોઠવા બે રાજ્ય વચ્ચે શાંતીનું (compromise) છે એકે આપવું અને લેવું જોઇયે છે. બીજાએ ખમી લેવુ જોઇયે છે. કદાચ તમો તેહની ભૂલને અખાડા ન કરી જાય છતા તમારે માફ તો કરવુંજ જોઇયે છે. બીજાએ ખમી લેવું જોઇયે. પરણેલી જીંદગીમાં ખુશમીજાજ, સબુરી અને સંતોષ ટેવાય છે છે. બર્ન્સ નામનો ઇંગ્રેજ કવિ એક લગ્ની પરણેતરને ૧૦ ગુણોમાં વેંહચી નાખે છે. તેમાંના ચાર ખુશ મીજાજમાં સમાય છે; બે સમજ શક્તિ; એક હોશિયારી અને શાણપણમાં સમાય છે, એક ખુબસુરતી અને બાકીની બે તેહુની કેળવણી, ખાનદાન વગેરેમાં સમાય જાય છે.

રસુલ હમ્ઝાએ કેહવાયું છે કે નાજનીનો બોજ બનાવામાં ઘણી હોશિયાર છે. પણ હું કહું છું કે તેઓએ બીજરૂં બનાવતાં શાખવું જોઇયે કારણ, મરદને પહોની માફક સહેલથી પકડી શકાય છે પણ તેટલુંજ પકડી રાખવું ભારે છે. જો એક પરણેતર પોતાનું ઘર ઝળકતું અને સુખી ન બનાવી શકે તો તે પતી બીચારો છતે ઘરે ઘર વગરનો છે કારણ એક પતીને એક ઝળકતું, સુખી અને શાંતીવાળુ ઘર ધીરજ-આસાયશ આપી શકે છે. (અધુરું.)

એક નવોજ ડૉકટર.

"ઓહ! કોઈ આવોરે, મરેરે હવે શું કરું?" સનાએ ઘુમાઘુમ પાડી મુકી.

"શું છે સુનાં, શાંતી ઘુમ પાડે છે? સુનાને હોમીએ પુછ્યું.

"અરે શું જોને હોમી, તમેબી સાવજ જેવા બેહી રહ્યા છ ઉઠો ડાકટરને બોલાવી લાવો, આપડું બેબી છે છોકરું ગરી ગીયું છ."

"અરે ખમા, ડાકટરને શું કામ બોલાવેછ." નાનો કરી જે પાસે ઉભો હતો તે બોલી ઉઠ્યો, બાલ પરના પીરોજશાહને બોલાવોની તમે કાલેજ કહેતા શાંતી કે અેવન દોહ્યા બોકાવવામાં ઘણુ દુશ્યાર છે"

(સોલન.)

એક અજમાવવા લાયક નુસખો.

હોમી—પછી તારૂં શેવું હારમોનયમ વેચાયું કે?

સોલી—હા.

હોમી—કેટલે લીધું?

સોલી—ચારી પાંસેના પડેલાસીએ.

હોમી—કેટલામાં લીધું?

સોલી—પોણોસોમાં!

હોમી—ઓહો! તું તો સાહમાં કહાડવાને તૈયાર થયેલો ને પોણોસો કેમ મળ્યા?

સોલી—અરે યાર મેંબી એક તાલ કરેલી. વેચવા કહાડયું ત્યારે એને લીધું નહી એટલે આપણે તો જે સહવારથી વજાડવા માંડયું કેની તે રાત સુધી ચલાવ્યાજ કરેલું તેથી આખરે બચારાએ બેજાર થઇને મેંને માંગેતી કીમતે વેચાતું લીધું. (સોલન.)

"સાંજના પાંચ વાગે આઉં તો કેમ?"

સત્તાણું સુતું ને વરી બે પૈ ઉપર."

"ઠીક છે, ત્યારે જરૂર સાંજે પાંચ વાગે આવજ," "તમે મારી બહેનને અદરાવાની વીટી પણ પહેરાવીનેજ જજો. તમોને અમેથી સાલપામરી ઓઢાડું. આજે રોટો તમેજ રાખો, સાંજે લઇનેજ આવજો સેવક મુબારકબાદી આપેછ."

"થેંક યુ, સાહેબજી!"

સાંજના સાડાચારેક વાગે આપણે ઑફીસમાંથી નીકળ્યા અને એક રોલ્સ ગોલ્ડની વીટી અઢીઆને ખરીદી ચાલ્યા. આપણે તો મી૦ તેમુરરૂપ ટચકરાના ઘર તરફ ઘેરગાં ધામધુમ હતી ને મી૦ તચકરાજી પોતે ઓટલાપર ઉભા રહીને એક મોણહ સાથે વાત કરતા હતા.

મેં સલામ ફાકી ને કહ્યું, "મને મીસ તેહમીનાને મળવું છ."

"મીસ તેહમીનાને મળવું છ? તમારે? શુ કરવા?" તચકરાએ તો પપેટા જેવા ડોળા કઢકાશીને પુછ્યું.

"જી મને એવણે તેડ્યોછ."

"તું તે કોણ છે જે?"

"મારૂં નામ કેખશરૂ છે."

"કેખશરૂ હોય કે કેખશરૂનો બાપ હોય તો તેની સાથ મને શું કામ? તું છે કોન? અહિં શુ માંગેછ?"

"જી હું ચોપાનિઆવાળો છું."

"હં! એમ છે; ત્યારે જા બા અંદર જા તેહમીના હોલમાં પ્યાનો વગાડે છ." તચકરાએ પહેલા મને ઓળખ્યો નહીં, પણ પછી ઓળખ આપી ત્યારે જાણ્યું કે હું તો એનો ભવિષ્યનો જમાઇ હતો."

મારાં માશુકજી તો પ્યાના પર બેસીને નીચલો પીસ લલકારતાં હતાં:—

"આહ! માયા મધુરી! મનમાં તનમાં વાસો તારો ખાસ
આહારે વાહ પ્રીતા પ્યારી, એજરે પ્રીત પ્યારી રસીલી,
રગમાં જગમાં સંધે તુજનો વાસ."

મને તો એવું થયું કે તેના પગ આગળ પડી, પગે પડીને રડી પડું. મારાં પગલાં સાંભળીને તેણી ઉઠી અને મારી સામે હસતે મોહોડે આવી.

"આવોજી, બાવાજીને પુછોછ કે?" તેણીએ પુછ્યું. જે અવાજ તેલીફોનમાં સાંભળેલો તેથી જરા જુદોજ લાગ્યો પણ એ તો હોય. તેલીફોનમાં અવાજ કંઈ ફેરવાતો હશે.

"નહીંજી, તમોને પુછું છ." મેં ધડકતી છાતી ને ધ્રુજતી જીભે જવાબ આપ્યો. "આપ્યે તમારો ફોટો કેની?"

"અરે હા, ઓ માયરે તમે ક્યાંથી લાયા?"

"જી હું—"

"અરે એ સબીને માટે નકામી મેં બીચારી આયાને ધમકાવી. ગઈ કાલની એ ચોપાઇ ગઇ હતી. માફ કરજોજી, તમુને તરદી પડી. તમુને ક્યાંથી મળી?"

"તમેજ મારી પર ગોકલીને?"

"મેં મોકલી? કાંય?"

"મારી સાથ પરણવા."

"કોણ? સબીને પરણવા મોકલી?"

"નહીંરેજી, તમે મારી સાથે પરણવા માંગોછનીજી"

"હું? અરે આપ્યે પારસી તો થૈશો છે." તેટલાં તો તચકરાજી પોતે અંદર આવ્યા.

"બાવાજી, આપ્યે પારસી કોઇ થૈશો છે, કહેજો તમારી સાથે પરણવા આયોછ."

"અરે નહીંરે, એતો કોઈ ચોપાન્યાનું બીલ લઇ આયોછ પરંતુ તો શું બીચારાના માલવાના તો સક્કા નથી ને બોલવાની તો આવડ નથી. કેમરે ઑય? શું કરવા આયોછ? પરણવા આયોછ કે? હેં! બોલતી, મોહોડું સાનું ધુવડની માફક જોયા કરેછ."

"નહીંજી, હું કાંઇ પરણવા નથી આયો."

"ત્યારે શું ધક્કેલા ખાવા આયોછ."

"તેહમીના માથે અદરાવા આયોછ, વીટીઓ લેતો આયોછ."

"અરરરર! કોઈ તદનજ ડાતયોનો ઘસેલો છે. ઓ રામા, એને બહાર કહાડ. કાંઇ હાથનું મુંહેનું પગે ઉઘરી જુએ, એની સુરત બળે તે કોઇ ચીમલાનજ જેવે. છ તે પરણવા સાનો તુટી પડયોછ."

મને તો ધકેલ્યો મારીને બહાર કહાડયો ને હું વિચારમાં પડયો કે નખોદ ગયો એ પાસો ઉલટપ કેમ ગયો હસે. ત્યાંથી બહારો બહાર કયમમાં ગયો તો બધા દોસ્તો મારું મોહરું જોઇને ચું-ચું-ચું હસે પછી ભરકો પુટયો કોઇએ કેઠે મને તેજીદીનમાં બનારી કહાડેલો ને એપ્રીલ પુલ કીધેલા હટ તમારી જાતને ડાહ્યમ દઉં તમારી! પેલો માશુકનો ભાઇ ને ભવિષ્યનો સાસો થઇ આવેલો કેઠે છણો આવાજ કહાડી સકતો હસે તે બે ચાર જણાએ મળીને મારા દાંડા ગણુગરી દીધા. વાત રસ પર ચઢેલી બારેવાટ થઇ ગઇ. ચોપાન્યું કહાડવાનો અભખરો બી દપટ પડી ગયેલ છ ને હાલ તુરત તો પાછું કલમનું ઠીકું હાથમાં લઇને બસવા માડયું છ. ખુદા છે, એમ લોપના પડયા ભેલે રહીસું નહીં; કોઇ મળી જસે ખરી પચાસ હજાર નહીં તો પચાસસો મળશે તોબી બીસ બીઢ લાહ કરશું, નહીં તો આખરે પચાસ બી બાયજ કરવાનાજ.

કુવારી સુચીમાથીથી તો મારો રક્ષક વાંચી હમણ હમણ જવાયછ અને બધી બદામ દરાખ વેરાઇ જતી દેખું. હું અં અં કોઇનો બાદો મોડો વિચાર દોડેચ કે શું. તેનું હોય તો આ તમારા માનીતાં "પેપર"નો અંક મલે કે તુરત અધિપતિની કેરમાં (કમરમાં નહીં હો!) મારી પર લખજો લેખોજી, દું કમાં મારી જીંદગીનું દાસ્તાને દીલરૂબા તમોને તદન અજાનીમાં કહુછ તમો અને હું બેજ જણાયે હો, વાતનું કામ નહીં બદો લેખકની લાઇન માં ઝીપલાયો છે, જરાક સેવક જુવાન છે, ને બાવા પરજેલા તેજ. ૪૬ વર્ષનો (અરમરયા અંદરયા બાલમાદ કરજો) લખ્યો થયોછ પણ હજુર કુંવારેજ લેહું કોઇ ગુલચરમ, દીલચરમ, ગુલ-બદન, ગુલકંદ, અગરબત્તી માંડી વાળતી બાપુ એવાં વિશેષણો અનુભવ વગર આપણને નહીં આવે-મકુ જે કોઇ મને બૈરી હજુર આપતું નથી, ઘરે પડેલા સેવક ધમ દઇને ચેઅરખા ચલકટા તગડેમીરે ચાટલાને પગાર કમાયછ ન પગાર ને પાંચ દહાડા થાય નહીં તેટલાં ને ઘાળ વાટલો થઇ જાય અને બાવા નાહે ને તાપે તેવી વાત બની રહે, પછી કાબુની કુમપથ્થી લાગે કે જુહાપણે દોડાદોડના ચક્કાની પુકે?

માઇ નામ કેખશરૂજીશાહ છે છતાં મારા દોસ્તો મને કેકી કરકારાલુસને નામે ઓળખેછ ને મારા દોસ્તો કોઇ બીજાને સલામ કરતી હોયછ ત્યારે પોતાના કેંટા પર હાથ મુકેછ પણ મને સલામ કરવી હોયછ ત્યારે મારા કેંટા પર હાથ મારેછ. મારા જેવા સમજુ, ઘડાયલા, પીધાયલા અને વળી મોજીલાને કરકારાલુ-સનો ખેતાજ છાજે? મારા દોસ્તો બીચારા ઓડાની છે ત્યારે તે લોકને સમજવે કોણ? જોવોછ, મારી સાથ કોઇ ખુલ્લમખુલ્લે ગોઠવાયું હોય તો બે ચીજ પહેલાં ધ્યાનમાં રાખજો. એકતો દોસમોરીધાને બીજું ગોરી ચામડી! હા-બીની માફક નાકે છબ લગાડું તેવો માણુમ હું નહીં! પૈસા જોડે પહેલાં અને ખુબસુરતી જોડેથી પછી! જઓ વાઇ ઘણા પૈસા હોય તો કાળી મસોટાં જેવી-નેથી ખુબસુરત સંમછ લેવેસ. કહે છે કે આજે પારસી-ઓની દુકતીઓ રેવરેચ થાયછ. તેનું ઓ લોકનું! કયાં છે હું આટલાં વર્ષ થયાં રાહ જોઉછ, તોબી મને તો એકબી દીકરી મલી નથી; હા, બેચાર કાઠીની ડીઢી પુંડે પુંડે ભટકેછ એ વાત ખરી.

કેમછ, કાંઇ ધ્યાનમાં ઉતરેછ કે? જો તેવું હોય તો જેમ બને તેમ જલદી કરજો હો! નહીંતો હું બીજે ઠેકાણે એન્ગેજ થઇ જવસ તો તમો બાયારો હાથ ઘસતાં રહી જસો. બી કનીક!

વળી "પ્રજ્ઞાત" ના અધિપતિરાજ કહેશે કે એમ કરી મારાં માલિકમાં પોતાનાં લગ્નની જહેર ખબર આપેછ, પણ ભાઇરે, પેલી-મેરી બ્રધિરી મત ભુલ્યો-નાબી કહેવત ખબર છે કે? તેમ વળી તમારાં ચરિકોને મારી કહાંણીનો રમુજી હેવાલ આપવાનો અને સાથે સાથે કોઇ ખુલ્લખુલ્લી માગણી કરવાની એતો દુન્યાજ છે.

કોઇ સજ્જત(ી)ની દુકની હાથ લાગશે તો એક વર્ષમાં હજારો બનાવો બનશે અને વળી જીવતા રહ્યા તો આવતે વખત આજ તમારાં માનીતાં "પત્ર"નાં અંકમાં મારો રીપોર્ટ તમો સનમુખ મરી મસાલાવાળી ભરપુર રજુ કરશ, અને જો તે દરમ્યાનમાં સ્વધામવાસી સફરે સીધાવ્યાં તો પછી આપણો ત્યાં મેળાપ.

વાંચક ઉપર! શુભમાપ!!

રબ્ને યજ્ત અને તેને લગતો ખોલાસો, રબ્ને યજ્ત વિષે અવસ્તા તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મલતું બ્યાન.

રબ્નુની આરાધના અને તેથી મળતા ફાયદા.

લખનારઃ—ભીખ્ખનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

(પાન ૧૦૫ થી ચાલુ.)

૨ રબ્નુ યરતની પહેલા ફરદાના પંચિમાં ફકરામાં તેની આરાધના કરવામાં આવે છે અને તેની પાસે માગણી કરવામાં આવે છે ત્યાં તે આરાધના કરનાર આ પ્રમાણે બોલે છે. "અળવંત રબ્નુને અમો (૧) આરાધીએ છીએ તથા આશીરવાદ દેઇએ છીએ. ઉંચે ધરેલી બેટો ઉપર આતશ અને બર્સમ ઉપર અતિશે વહેતી પુષ્કળતા-શરબદાર ન્યામતો તથા ઝાડોના રસનો ઢગલો (મેળવવા) માટે તેના પરોપકારને અમો વખાણીએ છીએ." બંદગી કરનાર શખ્સ પંચિમાં ફકરામાં આ પ્રમાણે બોલે છે અને છઠ્ઠા ફકરામાં તેને જવાબ મળે છે કે "બુલંદ બળવંત રબ્નુ તારી મદદે ઉંચે ધરેલી બેટો તરફ આતશ અને બર્સમ ઉપર અતિશે વહેતી પુષ્કળતા-શરબદાર ન્યામતનો ઢગલો તથા ઝાડોના પુષ્કળ રસ (આપવા) માટે પ્રતેહમંદ પવન અને મનના આપ તથા બાદશાહી બેરેદ તથા યજ્દના ઉત્પન્ન કરેલા ફાયદા સાથે આવશે." આવી માગણીઓ સફળ માણસને થાય છે કે નહી તે જોઇએ.

આપણા માજદીયસ્ની જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે આપણામાં ૩૩ ફરેસ્તાઓ (અમસાસપંદો તથા યજ્તો) છે અને એ ૩૩ ફરેસ્તાઓમાંથી છેલ્લા ત્રણ બરસોમ-હોમ અને દહમ સીવાય બાકીના ૩૦ ફરેસ્તાઓ આપણા મહિનાના ૩૦ રોજના નામો છે અને દરેક રોજે તે રોજ પ્રમાણે જે યજતને દહાડો તેને તેની સેતાએશ તથા આરાધના જેમ એક માણસથી બની શકે તેમ કરવાની ફરજ છે. હવે સવાલ એ ઉઠવો થાય છે કે આપણે જે બંદગી કરીએ છીએ (એ અમસાસપંદ યજતોની) તે કોણને લાગે છે તથા પહોંચે છે. જોકે આ સવાલ ઘણોજ બીકટ છે અને મારા જેવા એક કાચા વિદ્યાર્થીથી આપી શકાય એવો નથી પણ જે આપણને આપણી કેતાબોમાં દાખલા મળી આવે છે તેમાંથી એકજ આપીને દેખાડીશ કે જે આપણે એ અમસાસપંદો તથા યજતની બંદગી કરીએ છીએ તેથી ફકત એ અમસાસપંદો તથા યજતોજ ખુશી થતા નથી પણ સર્વેનો પેદા કરનાર સાહેબ પણ તેવોજ ખુશી થાય છે. જેમ કે ખુરશેદ નીઆએશના ૧૪ માં ફકરામાં તથા ખુરશેદ યસ્તના ૪ થા ફકરામાં આવે છે "જે શખ્સ અમર તુરમંદ (તથા) તેજ ઘોડાવાળા ખુરશેદને ધ્યાને છે-(અર્થયા વખાણે છે) (તે ગેળા) હોરમજદને ધ્યાને છે. અમસાસપંદોને ધ્યાને છે તથા પોતાનાં રવાનને ધ્યાને છે. જે શખ્સ અગર, તુરમંદ (તથા) તેજ

(૧) અવસ્તાની લગભગ ક્રિયાઓ તથા બંદગીમા એક વચનમાં આવવાને બદલે બહુવચન આવે છે, એનો ખુલાસો એમ થઇ શકે કે કદાચ તે અસલના વખતમાં બધા (કુટુમ્બ કરીને એક આખું કુટુંબ) સાથે બંદગી કરતા હોવા જોઇએ અથવા કદાચ એમ પણ એનો અર્થ થઇ શકે કે એક માણસ પોતાના ઘરના બીજા બાકી માણસોને માટે બંદગી કરતો હોય અને તમારે તેદને બદલે અમો બુંટણીએ બાણી શકે એમ પણ હોય.

ધોડાવાળા ઓરશેદને ઇજે છે (તે ગોયા) તમામ મીનો તથા ગેતીના ઇજદોને ખુશાલ કરે છે." આ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે માલૂમ પડે છે કે એક યજતની બંદગી કરવાથી આપણે હોરમજદને બીજા અમસાસપંદોને તથા આપણા પોતાને રવાનને તથા તમામ મીનો અને ગેતીના ઇજદો ને આપણે આરાધીએ છીએ અને એજ પ્રમાણે એથી ઉલટું જે આપણે એક યજતને નાસી-પાસ કરીએ છીએ તથા ધીક્કારી છીએ તો તેથી તે દાદાર અહુરમજ પોતે પણ દુઃખી થાય છે અને તે ખુદ પોતાનેજ ધીક્કારે હોય એમ માલૂમ પડે છે. જેમકે મેહેર યસ્તમાં ૧૩૬ માં ફકરામાં આવે છે કે "જે કોઇ અહુરમજદને અને બીજા અમસોસ્પં-"દોને ધીક્કારે છે, જે કોઇ બહેરાંઓ ખેતરોવાળાં "મિત્રને ધીક્કારે છે જે કોઇ દીનને ધીક્કારે છે જે "કોઇ દુન્યાની વૃદ્ધી કરનાર તથા તેની આબાદી કરનાર "રુન (સુખાધ) અને અસ્તીત (ધનસાધને) ને "ધીક્કારે છે, તે અહુરમજદને તથા બીજા અમસાસપં-"દોને ખુશી કરતા નથી ને બહેરાંઓ ખેતરોવાળા "મિત્રને ખુશી કરતા નથી." આ ઉપરથી આપણે જોઇશું કે કોઇ પણ યજતની બંદગી કીધાથી આપણ ખુદાથી નીચ્ચ નથી તેમજ આપણે કાંઇ એકથી વધુ ખોદાને માનીએ છીએ એમ પણ કાંઇ કહેવાય નહી. બાકી નહી કીધા પછી બીજો સવાલ એવો છે કે શું એ અમસાસપંદો તથા યજતો આપણા તરફથી પોતાની આરાધના થએલી જોવાને ઇચ્છે છે યા નહી? આ માટે પણ અવસ્તામાંથી ઘણા દાખલા મળી આવે છે. જેમ કે "આવાં" યસ્તની અંદર ૮ મા ૧૧ માં અને ૧૨૪ માં ફકરાઓમાં આ પ્રમાણે આવે છે. "કોણ મારી સ્તુતી કરેછ? કોણ મને હોમોવટે, ગેમો-વટે, અને સ્વચ્છ કીધેલા તથા છરિલા જોરોવટે આરાધેચ? કીમા ઇમાનદાર એક સરખા વિચારના અને નેક મનવાળા ભેટ કરનારને તું મદદે જાડે." આ પ્રમાણે અશ્પેંદર પોતે બોલે છે. આ ઉપરથી ખૂલ્લી રીતે સાબેત થાય છે જે અમસાસપંદો અને યજતો પોતાની આરાધણા થયલી જોવાને ઇચ્છે છે અને તે આરાધના ફકત મોટે ભણવાની નથી પણ તે ચોક્કસ ક્રિયા સાથેજ કરવામાં આવે છે જેમકે હોમોવટે-ગોમોવટે વગેરે ક્રિયામાંથી કરવામાં આવે છે અથવા બીજી રીતે જેમ આપણે અશ્પેંદર યસ્તમાંથી મળે છે જ્યાં દરેક મુરાદ માગનારાઓએ, ફકત પેદા કરનાર અહુરમજદ તથા અશો જરથોસ્ત સીવાય કે જેઓએ એથીને હોમ-ગવ અને અરબ્યનુબથી ક્રિયાઓથી ધન્ય છે. ધોડાઓ, ગાયો તથા નાના ગોસ્પંદથી એટલે ખેરાત ક્રીયાથી આરાધેલી છે અને બીજુ વળી એ છે જે તે આરાધના કરનાર માણસ પણ ઇમાનદાર એટલે તે ક્રોધથી રીતે તેનામાં કાંઇ ખરાબ ખામીઓ નહીં હોવી જોઇએ. જેમકે લુચ્ચાઇ, લુટફાટ, દગલબાજી અને બીજાં ખરાબ વ્યસનો, પણ તે આરાધના કરનાર માણસ એક સરખા વિચારનો હોવો જોઇએ. અને તેણે પોતાના મનમાં કાંઇ વેહેમ અથવા ધ્રુપચુપણું રાખવું જોઇએ નહીં. જેમકે આરાધના કરવી કે નહીં એ આરા-ધના કર્યાથી કૃપાદા થશે કે નહીં, તે આરાધેલા યજત મદદે આવશે કે નહીં એ વીગેરે બીજા એવાજ વિચારો વળી બીજી મોટી બીકટ ચીજ છે તે એકે મનની પર બંદગી કરતી વખતે પુરતા કાબુ હોવો જોઇએ. એ બંદગી કરતી વખતે બંદગી સીવાય આ દુન્યાને લગતા લોભ-માયા-કુદ્રતિ-દગોકુદ્રતિ એવા વિચારોનો સદંતર નાશ થવો જોઇએ છે. અને મનને એકદમ શાંત રાખી તથા ભલા અને સારા વિચારો તેમાં ભેલીને બંદગી કરવી જોઇએ છે; હવે આપણે આરાધના કરીએ છીએ તે કેવી મુરાદોને બર લાવવાને માટે આપણને કરવી જોઇએ? શું કોઇપણ આપણી મુરાદ સારી યા ભદ્ર એક ચોક્કસ યજ-તને આરાધવાથી બર આવે છે, આના જવાબમાં પણ આપણને અવસ્તામાંથી લખાણો મળે છે. તે ઉપરથી આપણને માલૂમ પડે છે. જે એક માણસ ચોક્કસ ઉપા-યથી યજતોની મદદ મેળવવા ચાહતો હોય તો તે તેની મુરાદ સારીજ-ફોકાના ફાયદાવાળીજ હોવી જોઇએ, પણ એવીજ દુવાથી જે એક માણસ પોતાની બદ મુરાદ બદલાવવા માગે છે તો તે યજત તેની માગણી ના કબુલ કરે છે. જેમકે અષ્ટિયુર યસ્તના ૨૧ માં ફકરામાં ગોશ-યસ્તના ૮ માં ફકરામાં, રામયસ્તના ૧૫ માં ફકરામાં તથા અર્શસિંગ યસ્તના ૪ ફકરામાં ધર્મ એટલે જમધરીદ

"દેવોની-જાદુગરો તથા બરાબ માણુસોની વગેરેની ઉપર કૃતેહ મેળવવાને તથા માણુસોને અલગ કરવાને અને આપાપનને સુકાવા વગરના કરવાને એટલે ટુકામાં માણુસોના ફાયદાને માટે એણે દુવા માગીઆથી તે દુવા તેને આવા ગેશ-રામ અને અર્ઝાશે બક્ષી હતી. પણ બીજા બાલુએ એથી ઉલટી રીતે બીજે દહાડે એટલે જુદાકે અઝેસ્પર પાસે (ફકરો ૨૯ માં તથા રામયજત પાસે (ફકરો ૬૯ મો.) એવી બદ દુવા માંગી કે "પૃથ્વીના સાતે કેશ્વરોને રહેવાસી વિનાના હું કરી નાંખું" કે જે તેની મુરાદમાં તે નાસીપાસ થયો એટલે એ યજ્ઞતોએ તેની ક્રિયા તથા બંદગી સમજી નહીં અને મદદ નહી બક્ષી. આ દાખલા પરથી માલુમ પડે છે કે આરાધના કરનારની મુરાદ હમેશાં નેકજ અને નહીં કે બદ હોવી જોઇએ. વળી બીજી એક મુખ્ય બાબત વિષે આપણા ધર્મમાંથી આપણને ફરમાન મળે છે કે ફક્ત આરાધના કરતો માણુસજ નેક હોવો જોઇએ એટલુંજ નહીં પણ તે યજ્ઞતની નૈયતે જે ક્રિયા થઇ હોય તેની ચાસની પણ નેક માણુસેજ કરવી જોઇએ. પણ અગર જો કોઇ બદ માણુસ તે ઇજાએલી ક્રિયાની ચાશની કરે છે તો તે ક્રિયા જે યજ્ઞતને પુગતી નથી એવું માલુમ પડે છે. એને મળતો એક ફકરો આવાં યસ્તના ૬૬-૬૬ ફકરાઓમાં આવે છે કે જ્યાં અશો .....બીજા દાખલા હોમયસ્ત; ઇજરનેહા જરથોસ્તના સવાલના જવાબમાં અર્ઝાસ્પર કહે છે, "ક્રિયા કરીહોવી .....વસ્તુની ચાશણી દીનના એલમ શીખેલા... .....વીગેરે એવા તું અધોરમાં તેજ ચાશણી કરવી (અને) મારી આ ક્રિયાઓની ચાશણી-દુરમન ગોસસાવાળાઓએ ભુલ એ.....વીગેરે તથા અંધેળા બેહેરા-બુરા ઘાતકી વીગેરે એવી બુરી આદતવાલા અને બાતીવાલા માણુસોએ બાવી નહીં." બાવીજ રીતનું બીજું આપણને તીર યસ્તના ૫૯-૬૧ માં ફકરામાં અને બેહરાર યસ્તના ૫૧ થી તે ૫૩ સુધીમાં આવે છે અને ત્યાં તો વધારે એમ મળે છે કે એવા બદ માણુસો જો તે ઇજેલી ચીજને હાતમાં પકડે તો..... વીગેરે તીર યજ્ઞદ અને બેહરામ યજ્ઞત જે ફાયદો આપે છે તે પાછો બેચી દે છે એટલુંજ નહીં પણ વધારે નુકશાન જેમકે "બરાન દેશમાં (એટલે કોપિષ્ત દેશ જ્યાં જરથોસ્તીઓ યસ્તા હોય ત્યાં) માણુસો મારબારો લસુરો બેસારો કરી આવે વગેરે બીજા નુકસાનો દેશને લગતાં કરે છે. આની મતલબ બે રીતે કરી શકાય (૧) એકે જ્યારે એક ધર્મી નેક માણુસ પોતાનાં ખરાં અંતઃકરણથી અમસાસપંદ યજ્ઞતની આરાધના કરીને તેઓની પાસે નેક મુરાદોની લાગણીબો હાંસલ કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે. ત્યારે તેની આવી મુરાદો તે અમસાસદો તથા યજ્ઞતો બર લાવે છે પણ જ્યારે એવા ધર્મી માણુસની આરાધના કોઇકી ક્રિયાંની ચાશણી એક વરસ અગાઉ અધર્મી માણુસના હાથમાં તે જાય છે ત્યારે તે એ ચાશણીને એટલે ખુદ ક્રિયાને એક વેહેમભરેલી ધારે છે અને તેને ધીક્કારે છે ત્યારે જે અમસાસપંદોની તથા યજ્ઞતોની..... માટે આ આરાધેલી આ ક્રિયાંની ચાશની હોય છે, તે અમસાસપંદો અને યજ્ઞતો તેથી નાખુશ થાય છે. અને તેથી તે પેલા ખરા ધર્મી માણુસની મુરાદ બર આવતી નથી. (૨) આ વખતની એક શોધ પ્રમાણે મેગનેકફીક ઔરા (Magnetic aura) કે જેને આપણે "ખોરેહ" કહીએ છીએ (કે જે આપણે આપણા અશો જરથોસ્ત સાહેબના માથાં ઉપર કુંડાળા જેવું જોઇએ છીએ તથા જે મેળવવા માટે તુરાની ઘાતકી અફરાસ્પાએ મેળવવાને માટે અઝેસ્પરને આરાધી હતી પણ તેની બદ મુરાદ બર ન આવી હતી.) કે જે દરેક માણુસ પર હોય છે પછી તે માણુસ ભલો હોય કે બુરો, અને જ્યારે આ પાક ઇજેલી ક્રિયાંની ચાશની એક બુરા માણુસના હાથમાં જાય છે કે જેની અંદર Unsympathetic aura હોય છે કે જે Cicra તે પાક ચાશની ઉપર બરાબ અસર કરતી હોવી જોઇએ અને તેના સબબથી તે પાક ક્રિયા બરાબ થવાથી તે અમસાસપંદો તથા યજ્ઞતોને પુગતી નથી અને તેથી પેલા ધર્મી માણુસની મોરાદ બર આવતી નથી. આપણા ધર્મ પ્રમાણે આ આરાધનાની બાબત બણીજ બારીકીથી એટલે એક નાના બાળની જેટલી પણ બારીકીથી ભરપૂર છે. પણ તે બની શકે તેનાં થોડાજ શબ્દોમાં એક બીજી ઉપયોગી બાબત જોઇને

સમાધિ કરીશ. તે બાબત આપે છે કે અમસારપંથો તથા યજ્ઞતોમાં એવા છે કે જેઓ માણસની બાલ આરાધના માટે તથા તેઓની ભળાવણી તથા સંભાળને માટે તથા તેઓ આશા રાખે છે-અને જો તેમ નથી કરવામાં આવતું તો તે યજ્ઞતોને સામે જો દેવો હોય છે તે દેવો તેઓ પર ગાલેબ આવે છે અને તે દેવો એ યજ્ઞતો પર ગાલેબ આવ્યાથી આપણ માણસ જાત પર તે દુઃખ દરદ અને ખીજ એવાં ખરાબ કારણો લાવે છે. આના દાખલા આપણને તીર યસ્તમાંથી તેમજ વંદીદાદની ૧૮ મી ફગર્દમાંથી મળી આવે છે. તીર યસ્તના કરતા છઠ્ઠામાં ફકરા ૧૦ થી ૩૪ સુધી એ બાબત પર એક લંબાણ સરખું બ્યાન આવે છે. જેનો ટુંક સાર આ પ્રમાણે છે. એ યસ્તમાં એમ છે કે ત્યારે માણસ જાત એ પછી આરાધના નથી કરતું ત્યારે તેની (તીર) ઉપર અપોષ નામનો દેવ ગાલેબ આવે છે કે જેના અબળથી વરસાદ, કે જેની ઉપર તીર યજ્ઞત મવકલ છે, તે પડતો નથી અને તેથી આ દુન્યાના લોકો ખોરાકની તંગીમાં આવી પડે છે તથા બીજા ખરાબ રોગો જેવા કે મરકી-દુકાળ વગેરે પડે છે. એવી હાર થયા પછી તીર યજ્ઞદ ફર્યાદ કરે છે કે જો તેને માણસ જાત જેમ બીજા યજ્ઞતો આરાધે છે તેમ આરાધતે તો તે ગાલેબ નહીં થતે. આ ફર્યાદથી તેને અહુરમજદ પોતે મદદ આપે છે અને તેને આરાધે છે કે જેથી તે તીર યજ્ત પાછો તે અપોષ દેવની ઉપર ગાલેબ આવે છે અને તેને મારીને હાંકી કાઢે છે અને પછી વરસાદ લાવે છે. દુન્યાના લોકોને આબાદ કરે છે વીગેરે. બીજું લખાણ વંદીદાદની ૧૮ મી ફગર્દના ૧૮ થી ૨૮ ફકરામાં **આતરાનું** બ્યાન આવે છે કે જ્યાં આતશ રાતના પહેલાં પહોરમાં ઘર ધણીને, રાતના બીજા પહોરમાં ખેડુતને અને રાતના ત્રીજા પહોરમાં તે અશો શરોસને અરજ કરે છે કે જે શરોશ પરોદફર્શ નામના મરધાને ઉંઘમાંથી જાગૃત કરે કે જે માણસને ઉઠાડે છે ત્યારે આતશ અરજ કરે છે કે મારી સામેનો દેવ **આજી** મારી જીંદગીની સામે હુમલો કરવાને આવી પહોંચે તેની અગાઉ તમો ઉઠો અને મને સડી કાઢીયો રોશન કરો અને તેમ કર્યાથી તે આતશ તે માણસોને ચોકસ પ્રમાણમાં સુખ આપે છે. (અધુરૂ)

અસાર સંસાર.

લખનાર:—મી. મનહર વરતેજવાલા.

(ગઝલ.)

અરે જીવડા તું જાણી લે જગતમાં કંઈ ન જોવાનું
સુખો કે દુઃખ દેખીને ન હસવાનું ન રોવાનું
મથે મિથ્યા મહેનતથી ફસાઈ આશમે ફાંસે
મળે કયાંથી મલાઈ કહે જ્યાં પાણીનું વલોવાનું
નહીં ત્યમ સાર સંસારે અહો નિશ જે અસારજ છે.
કહે શું તારવે તેમાં જ્યાં કંકરનું છે સોવાનું
ભલે ઠોઠી પ્રયત્નોથી કરે સંભાળ તેની પણ
ન દેખે દુધ તે કહિયે ચરોળામાં શું દોવાનું
મટે નહીં કોઇ કાળે એ સદા જે કાયલા કાળા
ધૂએ ધરી દુધમાં પણ તે છે તેનું વ્યર્થ ધોવાનું
જગત આ શુન્ય જાણીને ભજીલે ભાવથી ભગવત
કહું મનહરનું માનીને ન કર પત્થર નિચોવાનું.

આર્યાવર્તના વીર રત્નો.

[૧૭]

ધી ઑનરેબલ જસ્ટીસ સર દિનશાહ ધનજીભાઈ દાવર નાઇટ.

(લખનારઃ—જે. એલ. ડી. બારભાયા.)

If you deny me, fie upon your Law,
there is no force in the decrees of
Venice: I stand for judgement:
answer shall I have it?
(Shakespeare.)

ન્યાય સત્યતાએ નકી, જો સત્ય નહિ તો ન્યાય નથી;
ન્યાય ખરો એ કહેવાય, જેમાં અસત્યનું માપ ન તોલાય;
ન્યાય તણી તે પ્રાણહીન, શું નહિ અપેક્ષા તે—
ન્યાય બુધ્ધીકારી શાશનિકા?
(જેક્ષાસન.)

મી. ધનજીભાઈ દિનશાહ દાવર નામના એક જરથોસ્તીને ત્યાં એકના એક પુત્રનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૫૬ ના નવેમ્બરની ૬ ઠી તારીખે થયો, જેનુ નામ દિનશાહ રાખવામાં આવ્યું. દિનશાહે ગુજરાતી માતૃભાષાનું શિક્ષણ લીધા પછી અંગ્રેજી વિદ્યાભ્યાસ ગ્રેજ્યુએટરી હાયસ્કુલમાં પુર્ણ કીધો, અને વિશ્વવિદ્યાલયની કેળવણી લેવા માટે એલ્ફીનસ્ટન કૉલેજમાં અભ્યાસ આદુ રાખી ઉપાધી મેળવી વિદ્વાનત ખાતે વધું વિદ્યાભ્યાસાર્થે જવું ઉચિત ધાર્યું.

મી. દીનશાહ દાવરે ઇંગ્લન્ડ જઈ 'બીડલ ટેમ્પલ' દ્વારા કાયદાનો અભ્યાસ ૧૮૭૭ થી જારી રાખ્યો અને ત્રણ વર્ષ બાદ ૧૮૮૦ માં કાયદાશાસ્ત્ર રૂપે ઉપાધિ મેળવી, સ્વદેશ ભણી આગમન કીધું. મુંબઇ આવી બેરીસ્ટરને. ધંધો શરૂ કીધો, અને કાયદા શિક્ષણાલય (Law College) માં ગુરૂ (Professor) અને પછી નેતા (Principal) રૂપે કામ કીધું. મી. દાવરની ખ્યાતિ કાયદાશાસ્ત્રી રૂપે વધતી ચાલી, જે દરમ્યાન મી. બાળ ગંગાધર તિલકના તરફથી બેરીસ્ટર રૂપે કામ કરી મી. તિલકના પ્રથમના મુકદમામાં તેમોએ સારી પ્રખ્યાતિ મેળવી જેને લીધે ઇ. સ. ૧૯૦૬ માં તેઓને મુંબઇની વડી અદાલતના ન્યાયાસન ઉપર બિરાજમાન કરવામાં આવ્યા. જે દરમ્યાન તેઓની પાસે ઘણા જાણવા જોગ મુકદમાઓ આવી ગયા છે, છતાં પારસી પંચાયત, મી. તિલકનો બીજો મુકદમો, રપેસી બેંક અને કેટલાક પારસી ગૃહસ્થસારી મુકદમાઓ જે તેઓ સમક્ષ આવ્યા હતા તે આપણું લક્ષ ખેંચે છે.

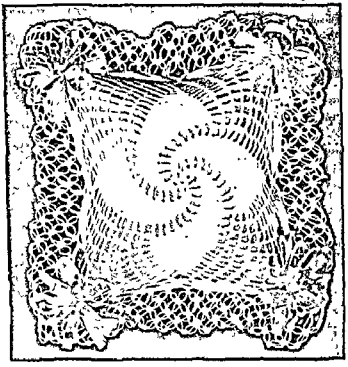
તેઓના ન્યાયાધીશ તરીકેના કાર્યોની પ્રસંશાર્થે નામદાર સરકારે તેઓને ઇ. સ. ૧૯૨૧ માં 'નાઇટ બેચેલર' ની પંક્તિમાં મૂકી અંગતમાન બક્ષ્યું છે. થોડા માસ પૂર્વે તેઓ વડા ન્યાયાધિશ તરીકે બીરાજી ચુકયા છે, અને મુંબઇની અદાલતમાં ન્યાયાધિશ રૂપે ધી ઑનરેબલ જસ્ટીસ સર દિનશાહ પ્રથમ પારસી હોવાથી આપણે પારસી કોમને પ્રથમ અગ્ર ન્યાયાધિશ ધરાવવાનું જે માન મળ્યું છે તે માન મેળવી આપનાર સર દિનશાહ પહેલાજ છે. તેઓને એક પુત્ર અને બે પુત્રીઓ છે. પુત્ર મી. દાવર કાયદાશાસ્ત્રી છે અને તે અત્રે પોતાનો ધંધો ચલાવે છે.

ચાલુ નવેમ્બર માસમાં અઠ્ઠાવન વર્ષ જોનાર સર દિનશાહ લાંબું આયુષ્ય ભોગવી સત્ય માર્ગે ન્યાય રાજા અને પ્રજા ઉભયના આશિર્વાદને પામો! અસ્તુ:

નામદાર જસ્ટીશ સર દિનશા દાવર નાઈટ.

ચંદ્રાગ પ્રેસ, કાઠ, મુ બઇ.

'લીલી' પીનકુશનકવર.

ચંદ્રાગ પ્રેસ, કોટ, મુંબઈ.

Fancy Needle Work.

ફેન્સી નીડલ વર્ક.

લખનાર—**Irene.**

"લીલી" પીનકુશન કવર.

આ કવર માટે "પેરી-લુસ્ટા" દોરાનો એક બોલ અને નંબર ૨ નો ક્રોચેઁડનો સુધો લેશો તો પાંચ ચોરસ ઈંચના માપનું કવર થશે.

૫ સાંકરી લઈ તેની ગોળ રીંગ બનાવો.

પેહલો રાઉન્ડ—૫ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો, એ પ્રમાણે ચાર લુપ બનાવો, ૬ સાંકરી.

બીજો રાઉન્ડ—૩ આંટા વગરના ટાંકા પેહેલા લુપમાં, * ૬ સાંકરી અને ૩ આંટા વગરના ટાંકા પાસેના લુપમાં, * થી બે વખત ગુંથો, ૬ સાંકરી.

ત્રીજો રાઉન્ડ—* ૩ આંટા વગરના ટાંકા પાસેના લુપમાં, ૨ આંટા વગરના ટાંકા આગળ ગુંથેલા, ત્રણ આંટા વગરના ટાંકાના પેહેલા બે માં, ૬ સાંકરી * થી ત્રણ વખત ગુંથો, ૬ સાંકરી.

ચોથો રાઉન્ડ—* ૪ આંટા વગરના ટાંકા પાસેના લુપના, અઢેક આંટા વગરના ટાંકા દરેક ટાંકામાં, સીવાય છેલ્લો, ૬ સાંકરી, * થી ત્રણ વખત ગુથો.

ચોથો રાઉન્ડ સાત વખત ગુંથો.

પાંચમો રાઉન્ડ—૬ સાંકરી * અઢેક આંટા વગરનો ટાંકો ગ્રુપના છેલ્લા સીવાય દરેક ટાંકામાં ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો બે ગ્રુપની વચ્ચમાંના સાંકરીના લુપમાં, ૬ સાંકરી, * થી ત્રણ વખત ગુંથો ૬ સાંકરી.

તેરમો રાઉન્ડ—* અઢેક આંટા વગરનો ટાંકો ગ્રુપના છેલ્લા સીવાય દરેક ટાંકામાં, ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૬ સાંકરી, * થી આખો રાઉંડ થાય ત્યાં સુધી ગુંથો.

હવે તેરમા રાઉન્ડ પ્રમાણે જ્યાં સુધી આંટા વગરના ટાંકાના ગ્રુપ બબે ટાંકાના થાય અને બંને ગ્રુપની વચ્ચમાંના સાંકરીના લુપો ૧૨ થાય, ત્યાં સુધી રાઉન્ડો ગુંથ્યા કરો. ૭ સાંકરી અને એક આંટા વગરનો ટાંકો, ફરતો ગોળ ગુંથી જાઓ. અહીં કવરની આગલી બાજુ ખલાસ થઇ. હવે પાછલી રાઉંડ માટે ૫ સાંકરી લઇ ગોળ રીંગ બનાવો.

પેહલો રાઉન્ડ—* ૬ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો, * થી ત્રણ વાર ગુંથો એટલે સાંકરીના ચાર લુપ થશે. ૭ સાંકરી.

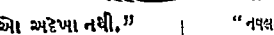
બીજો રાઉન્ડ—એક આંટા વગરનો ટાંકો પેહેલા લુપમાં, * ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો, એજ લુપમાં; ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં; * થી આખો રાઉન્ડ ગુંથી જાઓ.

ત્રીજો રાઉન્ડ—૭ સાંકરી, * એક આંટા વગરનો ટાંકો પાસેના લુપમાં, ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો એજ લુપમાં, ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરના ટાંકા પાસેના લુપમાં, ૭ સાંકરી, * થી આખે રાઉન્ડ ગુંથી જાઓ.

આ પ્રમાણે ૧૧ લાઈન ગુંથો. હવે બને ભાગોને સાથે પકડીને ત્રણે બાજુએ ૭ સાંકરી, એક આંટા વગરનો ટાંકો ગુંથી જાઓ. ચોથી બાજુએ ગુંથતી વેળા ફક્ત આગલીજ સાઇડના ભાગમાં ગુંથવું પાછળનો ભાગ છુટોજ રાખવો કે જેથી કુશન અંદર મુકવાને બને.

હવે કુશનની ચારે બાજુએ જે બોરડર છે તે "સોલોમન સ્ટીચ" ની ચાર લાઇનની બનેલી છે. આ "સોલોમન સ્ટીચ" એટલે તો જાણીતો છે કે તેની બીનત આપવાની જરૂર નથી.

રમુજ સંગ્રહ.

"કેહેજે માટીડાઓ અદેખા નથી."

પ્રભાતના બાતુ વાંચેકા ! સમજોજ કે? માટીડાઓ કહેછ કે "હુમો કાંઇ બૈરાંની કાની અદેખા પરતા નથી." શું એ ખરી વાત છે? નાદ આ બીટ. જુઓ મારી ઉપર શું વીતયું છે? ને મારો માટીડો ઉલટુંજ સમજીને કેવો અદેખો થઇ ગયો હતો.

તે શનીવાર હતો. મારા નવલશા ઓપીશ સીધાર્યા હતા. સવારના આસરે અગયારેક વાગે મારાં માયજીએ બોય પાસે મને તેરાવી કારણકે તે દહાડે એવણ સાધિરાં કરવાના ઉતા ને મને કામે લાગવા બોલાવી હતી. મારા નવલશાનું બોણું ઓપીશે બોકલી ખાધ બાધ હું મારાં માયજીને ત્યાં સીધારીને જતી વખતે મારા નવલશાની જાણ માટે નીચલી ચીટી લખીને ટેબલ પર મુકી, કારણકે તે સનીવાર હતો ને નવલશા જલદી આવનાર હતા. હું ત્યારે ત્યાર પછી હું ચીટી મુકીને ગેઇ. એ ચીટીમાં શું લખ્યું હતું તે જુવો.

"મારા વ્હાલા નવલશા,

મારાં માયજીએ મને બોલાવી ને તેથી હું ત્યાં ગેઇચ, તેમજ મારા "ડોલી" માંથી જીવ ભરાઇ રહયો છે તેનેથી મલતી આવશ ને ફાસી આપતી આવશ. હું જમી ખાઇને રાતના આવશ. બોય તમોને બોણું આપશે. ફકર કરશો ના. લી૦ તમારી વ્હાલી નાજું."

માયજીને ત્યાં સાધરાં બનાવ્યાં ને હમોએ ચાંપ્યા તેમજ શેઢાં મારા નવલશાને માટે લઇ જવા રાખ્યાં. રાત પરી ને હું જમી ખાઇ, મારા ડોલીને મલી, ફાસી લઇ, રમાડી, ઘરે ગેઇ પણ ઓજજા! બહારથી બારણું બંધ! ઘણીક ઘુમો પાડી, મારી સાથે સાધરાં લાવેલી આયાએ બારણાં ઠોકયાં, ઉપર નીચેના બૈરાઓએ બારીએ ઠોકયાં કર્યા પણ મારા નવલશાએ બારણાં બોલ્યાં નહિ. હું તો મરે પાણી પાણી થઇ ગઇ ને જ્યારે મેં ઘણીક ઘુમો પાડી ત્યારે નવલશાએ ગુસ્સામાં બારણાં બોલ્યાં.

"નવલશા આજે એટલા ગુસ્સામાં કાંય છેવ! મેં તેવણને પુછ્યું.

"ચાલ મુંગી મર! વલી પુછેચ કે ગુસ્સામાં કેમ છેવ! જા તારો જે હોય ત્યાં જા ને "ફાસી આપ." નવલશા ચીરાડાતા ન્યુસ વાંચતાં બેઠા.

"એ આય શું કહેવાય? મરે એ તમો શું બકોચ! કોણ મુવો હોય ને કોણ મુવાને ફાસી આપું?"

"કોણ મુવો હોય ને કોણને ફાસી આપું?"

"હા, હા, વલી નવલશા તમો ને એમ બોલવું નહિ ભેમએ હું તો મારાં માયજીને ત્યાં ગયલી."

"હા માયજીને ત્યાં ગયલી ને ડોલી શોલીનેબી મલતાં આયાં ને ફાસી આપતાં આયાં. એવા ડોલી સોલી ઉતા તો પછી મારી સાથે પરણવાનું શું કામ ઉતું? જાની હજુરમી ડોલી સાથ પરણી જાની!"

"મુવો કોણ ડોલી ને કોણ સોલી! નવલશા આજે એ શું ભલતું ભલતું બકોચ?"

"ભલતું ભલતું બકોચ! તેં ચીટીમાં શું લખ્યુંચ કે હું ડોલીમાં જીવ ભરાઇ રહયોચ તે તેને મલતી આવશ ને ફાસીથી આપતી આવશ. એ નાપાક કોણ ડોલી મુવોચ? બોલની કયાં રહેચ.? વલી સાદ લખી ગેઇ કે હું મારા ડોલીને મલતી આવશ."

મરેરે! હવે મને સમજ પડી. આય તો આંધરે ભેહેરું કુવાયું!

"નવલશા, તમે ઘણા અદેખા થયાછ. કેહેજે માટીડાતો અદેખા થાયજ નહિ."

"અદેખો નહિ થાઉં! મારી સાથે પરણીને હવે તું બીજા સાથે દોસ્તી રાખેને—"

"અરે પણ તે ડોલી કોણ ઉતો તે તમો જાણોચ કે!"

"હોશે કોચ ચોર, લોફર, લફંગો, ઠગારો, મુછ, બેવફા, મારે હાથનો માર ખાનારો, કમબખ્ત, મને મલે તો ખરો પછી તેની—" મારા નવલશા હવે ઘણાજ

ગુસ્સામાં આવી ગયા ને ટેબલ સાથે હાથો હાથ અફાડવા લાગ્યા ને હવે મારેથી જોવાઇ નહી શકાવાથી મેં ભરમ ખુલ્લો કર્યો.

"અરે પણ નવલશા, કાંય અમથો જીવ દુઃખમાં નાખોચ? કાંય એટલા બધા ઉશ્કેરાવોચ? એમ તે હું બેવફા, છેહ કે પરણ્યા પછીની બીજા સાથે દોસ્તી રાખું."

"ત્યારે બોલ કોણ આય મુછ ડોલી છે?"

"નવલશા, એ કાંઇ માટીડો નથી. એ ડોશી તો મારો પાળેલો મારાં માયજીને ત્યાં કુતરો છે. નાનપણથી મેં પાળ્યોચ."

"એમ?" નવલશાએ હવે ઠંડે અવાજે પુછ્યું.

"હા એમજ! તમેજી હરવાયા, નકામાં ભડકા થયા. કેહેજે માટીડા તો અદેખા થાયજ નહિ, ઓલ બોશ."

નવલશા હવે ધીરા પડ્યા ને સાથે લાવેલા સાંધરા ચાંપવા લાગ્યા ને ઠંડા પડ્યા.

"પ્રભાત" ની વાંચક બાનુઓ, ચીડી લખો ત્યારે ખુલ્લું લખજો કે તમારા માટીડાઓ એમ ઉધું સમજી પોતાની આંખમાં ઝેર નહિ લાવે.

(ભાસીસ નલાં ભરલેર ચીનાઇ.)

મને કોલેજ કાંય નહીં કહ્યું?

માય—નહીં દીકરા અદી, આજે વરસાદ ઘણોજ જોરમાં છે. હું ધારૂંછ કે આજે તું સ્કુલમાં નહીં જાએ તો સારૂં.

આ સાંભળી અદીનો ચેહરો ખીલવાને બદલે જરા કરમાયો.

માય—કાંય શું છે? સ્કુલમાં નહીં જવાતું તેથી દલગીર થઇ ગીયોછ કે? ડાહ્યો દીકરો છે.

અદી—મને ગઈ કાલનું કહ્યું હોવે તો રાતના બે કલાક મહેનત કરીને લેસન કર્યું તે કરતેજ નહીં! વરસાદ બી હડીયટ જેવો કાલે રાતજીજ કાંય નહીં આયો હોસે?

(નોસાકરો કેકી.)

સમજી દીકરો.

"કેવો ડાહ્યો ને સમાણો દીકરો" માયજી બોલ્યાં "બોંય પર પરી ગીયો તોબી જરાક રડ્યો નહીં, એમજ કહેં દીકરા!"

"માયજી તાંહ કોઇ સાંભળનારૂં ઉતુંજ નહી, તો પછી હું રડીને શું કરૂં?"

(સોલન.)

દુરજ બેસું છ.

માય—મંચેર, જલ્દ જલ્દાપોલ્યો ઘણો ખરાબ દુકતો છે, તેથી તેનાથી દુરજ રહેજે હં દીકરા!

મંચેર—હા ભમા, હું એનેથી દરોજ દુરજ રહેઉછ. એ પહેલા બાંકપર બેસેજ ને હું છેલ્લા પર.

(નોસાકરો કેકી.)

ધંધાદારી કુનેહ.

"નાલ્યાં પીક્ચરો મને બુદ્ધલ ગમતાં નથી. મજ્જા-હનાં મોટાં કેનવાસ પર હોય તે મને બહુજ ગમેછ."

"હું તાહરે તમે કોઇ આર્ટનાં ખાં હોશો!"

"નહીંરે, હું તો પીક્ચર ફ્રેમ મેકર છઉં!"

(સોલન.)

કેટલા વાગ્યા?

બુચો—મારા બાવા પુછેછ કે તમારાં ઘડીયાળમાં કેટલા વાગ્યા?

પડોસી—ચારને વીસ.

બુચો—તો મારા સાહેબ ચારને વીસ ચોવીસજ કહી દેવેનની વરી.

(નોસાકરો કેકી.)

એક નમૂ યાદ.

"મારો બધો સામાન ગાડામાં ભરાએોછ કે?"

"હાજી."

"કંઇ રહીતો નથી ગયું? જોજે પછી—"

"નહીંજી, એક બેહું દેદાયું બી નથી રહી ગીયું."

(સોલન)

પણ પુછવાનું કંઈ કારણ?

મવાજી—બાઇજી, પેલો ડગલો પાટલુન ધોવાનાં છે તે આપો.

ધર ધણીઆણી—કાયો ડગલો પાટલુન?

મવાજી—શેઠનો કેરાબીરનો ડગલો ને પાટલુન છે તે આજે એવણ ઑફીસમાં જતાં જતાં હમારી દુકાને આવ્યા ને કેહયું કે મારો ડગલો પાટલુન ધોવાનો છે તે ઘેરથી લઇ આવજો.

બાઇ—ત્યારે એવણ આજે તમારી દુકાને આવી ગીયા?

મવાજી—હા બાઇજી.

બાઇ—એવણ સારી કાની તો ઉતા કેની?

મવાજી—હાજી.

બાઇ—ને ખરેખરી રીતેજ ખોલતા'તા ચાલ્લતા'તા કે?

મવાજી—હાજતો વરી. પણ એમ પુછવાનું કંઈ કારણ?

બાઇ—કારણકે આજે આઠ વરસ થયાં એવણ ના ગુજરી ગયાજ.

(નોટ—પેલાએ ચુપચુપ ત્યાંથી પોતારા માપ્યા.)

(નાસાકરો કેદા.)

"હેરી, એ તું કરેજ શું? આટલો નાનો છે ને બીડી પુકે છે? તારો બાપ હમણા જોય તો શું કરે?"

"એરેજ પુકે તો!" હેરીએ કેહયું, "કારણ એ એવણનીજ રપેશ્યલ મેકરની બીડી છે!"

(શોલન.)

રામબાણ ઇલાજ!

મીસીસ—ડાકટર, હું ધારૂંછ કે મારા કાવસા-શાદનાં એજનને કાંઇ આરાણ થયલી છે. ખરેખર તેમ છે કે નહીં તે શોધી કેહાવવાનો તમારી પાસે કાંઇ ઉપાય છે?

ડાકટર—ઘણો સહેલો ઉપાય! તમે તેને કેહો કે "હું તમારી સાથે કદી વાતજ કરવાની નથી." એ સાંભળીને જો તે હસે તો જાણજો કે એવણનું બેલું તદન સલામત છે.

(નાસાકરો કેદા.)

હુશીયારી કોઇના બાપની છે?

"મરેરે વરી તમે હારનોત્યમ શાનું ઉંચકી લાયા!" મીસીસે કેહયું, "મુવા પેલા પાસેના હોમજી પાસે એ થોલલું ભરેલું છે તેથી એ આખો દહાડો મારૂં ભેજું બાઇ જાય છે તેમાં તમે એક વધુ ઉમેરાયા!"

"હવે તું મુંગી મરની સમજે નહી તાહરે! એ મેં એનીજ પાસેથી વેચાતું લીધું છ. હવે એ શું વળારે! એનું કપાળ!

(શોલન.)

વાગો બદલીને જાવો!

બેરામ બારીયા બાપડો બચાંથી બહુ કંટાલી ગયો હતો. એક દિવસે તો તેવણના મીજબની રૂમમ ૧૨૪૫૧૦ ડીગ્રી જેટલી થઈ ગઇ અને આખરે તેવણે આપઘાત કરવાનો હરાદ કર્યો.

ફેરેટો લઇને નીકલતાં બારણાં આગલ મેમસાહેબ મલ્યાં. "કેમ! વરઘોડો કયાં ચાલ્યો?"

"બસ, બસ, બચાબ, હવે હું તારી આવી મશ્કરીથી તદન કંટાલી ગીયોછ. આજે સાંજ સુધીમાં તો તું દરીયામાં મારી લાસ તરતી જોસે!"

"અંઇ! એમ છે? પણ આપ્યે તમારો ડગલો, ફેરેટો ને આજનો નવો કેરેલો વાગો બદલીને જવાનો!"

(નોટ—બેરામજીના ઓરડામાં વાગો બદલવા સધાવ્યા તે ઉંધ આવી તે જીવ્યો કરી ગયા.)

(નાસાકરો કેદા.)

અનુભવ લેજો!

પેલો રૂશતમ વીધવાને પરણ્યો ને હવે ખરેખરો પસતાયલ. કહે જો વીધવા સાથે કદીયો પરણવું નહી.

કાંય?

ઘેરે રાતના મોડો આવેજ તેનાં કારણમાં એનાં જુનાં દીલ્લાં બાદણા ચાલી શકતાં નથી

(શોલન.)

તબીબી નીબંધ.

લખનાર—ડૉ. જહાંગીર ખરશેદજી દાળ એલ. એમ. એન્ડ એસ.

(પુસ્તક ૧ લાના પાને પાન્ડ થી ચાલુ.)

તનદુરસ્તીનો નિયમ તોડીને દવાદારૂ વડે તનદુરસ્તી જાળવવાનો ખોટો ખ્યાલ ટેકવનાર એક અગતનું સાધન તબીબી સલાહ અને સારવારની ચાલુ રૂઢી છે. મજબુર રૂઢી મુજબ દવાના ઘીચારા ઘીચાવવામાં તબીબ મંડળના મોટા ભાગનો ગુજારો ચાલે છે, બાજબી સલાહની કીમત પિછાનવામાં આવતી નથી, તેનું દામ આપવામાં આવતું નથી. જે તબીબ મેહેનત લેઇને બરાકને સમજાવે છે કે તેને દવાના ઘીચારાની જરૂર નથી અને વધતી સમજ આપે છે કે ચોક્કસ નિયમ પાળવે તે સારી તનદુરસ્તી જાળવી શકશે, તેને મજબુર સલાહનું કંઇપણ દામ જડતું નથી, અને તે બરાક ખોહે છે, એટલે વખત જતાં, તેની આવક સંબંધી સ્થીતી દયાજનક થઇ પડે છે; જ્યારે તેના ધંધાદારી ભાઇબંધો કે જેઓ જે આવે તેને તુરકાનું ખીલાનું ચોતરી આપે છે, તે જો કુનેહથી કામ લે છે, તો તેને ત્યાં ટંકશાળ ચાલે છે. કહે છે કે એક ચતુર વૈદ્યરાજ એક શ્રીમંત બરાકને બે તુરકાની દવા એકેક પછી ફેરવી ફેરવીને આપતો હતો, અને મજબુર બરાક મહીનાના મહીના દવા લેઇ જઇ રોજીંદા વધારો કરાવતું હતું. એક વેળા વૈદ્યરાજનું બહારગામ જવું થયું ત્યારે તેને પોતાની જગા રાખનાર બેટાને હવાલો આપ્યો, કે સાત દીવસ એક તુરકો બનાવી આપવો અને તે પછી સાત દીવસ બીજો તુરકો બનાવી આપવો. બેટાએ જોયું કે પહેલા તુરકાથી ફાયદો થાય છે, એટલે તેને તેજ ચાલુ રાખ્યો. વૈદ્યરાજ પાછા ફરે તેટલાં દરદી સાજો થયો અને દવા લેતો બંધ પડ્યો. વૈદ્યરાજ આવીને પુછે છે કે પેલો બરાક કેમ નથી આવતો? બેટાએ હરખાઇને જવાબ વાળ્યો, કે તેને પહેલા તુરકાથી ફાયદો થયો, માટે તેજ ચાલુ રાખવામા આવ્યો એટલે તે સાજો થયો, વૈદ્યરાજે નારાજ થઇ બેટાને ઠપકો આપ્યો, 'મુર્ખ' અનાડી એ તેં શું કર્યું? તેં મારો રોટલો ઝોરવ્યો, તેને બીજે તુરકો કાંય નહીં આપ્યો, પહેલોજ તુરકો કાંય ચાલુ રાખ્યો? એ તો શ્રીમંત છે, રોજ દવા લેતાં એને ક્યાં બોટ જવાની હતી; હવે હું ગરીબ માણસ કમાંથી રોટલો રળી ખાવઉ. એવો મામલો અભણ વૈદ વર્ગમા રહ્યુ થાય છે, તે ના પાડી નહીં શકાશે, અને તે વડે ચોક્કસ હોકામા એવો વિચાર ટકી રહે છે, કે તનદુરસ્તીની જાળવણી માટે રોજીંદી ચાલુ દવા લેવાની જરૂર છે. તબીબ મંડળ ઉપર એવો ગંભીર આરોપ મુકી નહીં શકાય, પણ એક બીજા પ્રકારનું ખેણ કોટક થાય છે તે ના પાડી નહીં શકાશે, અને તેનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ એક દાખલા વડે રજુ કરી શકાશે. મારા તબીબી અભ્યાસનાં પહેલાં વરસમાં એક બાળક સીક પડવે તેને જોવને હું મારા કુટુંબના તબીબ કને જતો હતો. તબીબ સાહેબની ઉમ્મર આગળ અધીરાં બરાકનો ધસારો થતો હતો. અમુક બરાકની હકીકત શરૂ થતાં વાર તેવણ તુરકો લખવાનું શરૂ કરતા હતા, અને તે પુરો થવે રજુ કરતા હતા. કોઇ બોલકનાં બાઇ તનકો કરતાં હતાં કે, 'ડાકટર મારી હકીકત પુરી નથી થઇ તેટલાં દવા શું લખી આપી' ત્યારે તબીબ સાહેબ ઠંડે કલેજે જવાબ વાળતા કે, 'અણ બોલ્યો, અમ સબ સમજતા' અને દાસ્તાન પુરું થવે હશીને પેલો તુરકો ફરી રજુ કરતા કે, 'અમ સબ સમજતા, એ સબકા દવા અમ લીખ દીયા.' બરાક સંતોષ પામી કમપાઉંડર કને જતાં અલીપ્રાય આપતાં કે, 'મુવે બુધ્ધો જરા કાગડો છે, બધું જરામા સમજી જાયચ.' કમપાઉંડર તુરકો બનાવતો, જે લગભગ સધલાંયે માટે મોદા બાઇકાર્બ અને એસીડ સીટ્રીકનો દીઠામા આવતો હતો. દવા બનાવવે ગેસ નીકલી ને ફીણફીણ થતું હતું, ત્યારે બરાકો વાત કરતાં હતાં કે 'એવી દવા ઘણી જલદ હોં, જોયું કે, બનાવતાં બનાવતા ફીણ ફીણ થાયચ; અને બીજા તાપસી કરતાં કે, 'હારે માય, દવાતો

એવી જલદ કે તે દહાડે હું લેઇ ગઇ, તે જુચ ફતાક કરીને ઉડી ગીયેા.' એ રીતે સેંકડે નેવુંથી વધુ દરદા ધરાકને ફકત સેાડા વાટર પાવામાં આવતા હતેા, અને ઘણા દાખલામા ખુદરત દરદ સારૂં કરતી હતી, ત્યારે તપીબ્બને તેનેા જશ મલતેા હતેા, કારણ કે તે ધેાણું બેાલવે 'બધું સમજી ગીયેા' અને તેને 'દવા એવી જલદ આપી કે પ્રતાક દેઇને જુચ ઉડી ગીયેા.' પણ મારાં એેશી બાળકને કૃાયદેા નહીં થયેા. રેાજીંદી હકીકત લેઇ જઇ દીવસેા તુલીક કરીયાદ કરવા છતાં સેાડા બાઇકાર્બ અને સીટ્રીક એસીડનેા નુસ્કેા ચાલુ રહેાે. હું ખીજવાઇ ગીયેા અને બાળકનાં માબાપને સમજાવીને બાળકને બીજા તપીબ્બ આગળ લઇ ગયેા. તેવણ પણ સેંકડે નવાણું દરદીઓને એકજ નુસ્કેા લખી આપતા માલમ પડયા, કે જે નુસ્કેા સેનટેાનીનનેા બાઉડર અને સુનામખીના મીક્ષચરનેા હતેા. પેલાં બાળકની બીમારી કરમની હતી, તેને કરમ પડયા અને રાહત મલેા, એટલે મજકુર તપીબની જગેજગ વાહવા બેાલાઇ. પણ તેવણુથી ધરતી તપાસ પછી નુસ્કેા લખી આપના નહીં હતા, તેવણુનેા સુંઠનેા ગાંઠેા તે હતેા. એક બીજા તપીબનેા સુંઠનેા ગાંઠેા કુછવીન મીક્ષચર માલમ પડયેા. ચેાથા તપીબના અનુભવે મને વધુ વીચારમા નાખ્યેા. તેવણુ ધેાબીને વાગે કપડાં બદલે તેમ થેાડે દીવસે પેાતાનેા સુંઠનેા ગાંઠેા બદલતા હતા, તે છતાં તેવણુની પણ આગળા ચાર તપીબેાની માફક વાખવાથી થતી હતી. એવા અનુભવ ઉપરથી શાંત વીચાર એકજ અનુમાન ખેંચી શકે છે, અને તે એકે ઘણા દાખલામા ખુદરત પેાતે દરેક સારૂં કરે છે, કેાઇ પણ દવા આપવા છતાં સારૂં કરે છે, અને કંઇ પણ દવા આપવા વીનાબી સારૂં કરી શકે એમ છે. જ્યે ખુદરત સારૂં કરતી હેાય, અને ભાત ભાતના નુસ્કા વગર વીચારે આંખ વીંચીને કરમાવવામા આવતા હેાય, તેા દવા વડે દુખ સારૂં થયું એમ માનવા કરતાં દવા છતાં દુખ સારૂં થયું એમ માનવું વધારે કારણુ છે.

ઉપલું વીવેચણ દુઃખ થવા પછી દવાવડે સારૂં કરવા બાબેનું છે, છતાં દવાવડે તનદુરસ્તી જળવવાના બુલબારેલા ખ્યાલમાં તનદુરસ્તીના નિયમ જળવવા બાબે બેપરવા રહેવાના બીજા સાથે તે અતલગનેા સંબંધ ધરાવે છે. અમુક નુસ્કાવડે તનદુરસ્તીનેા સર્વ પ્રકારનેા બીમારા મટાડી શકાય છે એવી માન્યતાને લીધે તનદુરસ્તીના નિયમ જળવવાની ધરતી પરવા કરવામાં આવતી નથી.

તનદુરસ્તીના નિયમ પાળીને તેની જળવણી કરવાની જગાએ દવાદારૂના ધીચારાવડે જળવણી કરવાનેા ખેાટેા ખ્યાલ ટેકવનારૂં બીજું અગતનું સાધન પેટંટ દવાનેા ધંધેા છે. પૈસા કમાવા ઘણી અનેક દવાઓનાં બાકાં ડુંકનારી જાહેર ખબરેા છાપાંથી આપવામાં આવે છે, અને તેમાં મજકુર દવાઓને ગમે એવાં બીફટ અને ગંભીર દરદેા સારાં કરવાની બાતરી આપવામાં આવે છે, એટલુંજ નહીં પણ વળી તેના અટકાવ કરવાની વટીક બાતરી આપવામાં આવે છે. જ્યારે તપીબ અને વૈદને ઘરે લેાકેા દવા લેવાને જાય છે, ત્યારે મજકુર જાહેર ખબર લેાકેાને ઘરે રેાજીંદી જાય છે, અને તેઓને એક પ્રકારની મેાહીનીમાં નાખી તેઓનાં મજકુરમાં એવી માન્યતા નીપજાવે છે, કે તેઓ અમુક દવાં વાપરીને તનદુરસ્તીની જળવણી કરી શકશે, એટલે તનદુરસ્તીનેા નિયમ પાળવાની જરૂર નથી.

તનદુરસ્તીનેા નિયમ પાળવાની જગાએ દવાદારૂના ધીચારાથી તનદુરસ્તીની જળવણી કરવાનેા ખેાટેા ખ્યાલ ટેકવનારૂં એક વધુ કારણ તનદુરસ્તીના નિયમેાનાં વીગતવાર જ્ઞાનની કેાટાઇ તેમજ મજકુર નિયમેા પાળવા બાબેની નામરજીમાં સમાયલું છે. આપણે આગળ જણાવ્યું તે મુજબ તનદુરસ્તીનેા સામાન્ય ખ્યાલ કુલે ખેાટેા અને બુલબારેલેા રહે છે. ત્યાં આગળ તેના જુદા જુદા નિયમેાનાં વીગતવાર જ્ઞાનની આશા શી રાખી શકાય? તનદુરસ્તીના સામાન્ય ખ્યાલ ઉપરાંત તેની જળવણીના નિયમેાનાં વીગતવાર જ્ઞાનની જરૂર છે, તેવી વીગતવાર સમજ વીના સામાન્ય ખ્યાલની સમજ જરાજર ખ્યાનમાં ઉતરી શકતી નથી અને જોઇતી અસર કરી શકતી નથી. આગલા પત્રમાં આપણે તનદુરસ્તીનેા સામાન્ય ખ્યાલ રજુ કીધેા હતેા; આવતા પત્રમાં આપણે તનદુરસ્તીના નિયમેાનું વીગતવાર જ્ઞાન રજુ કરવાની કેાશેા કરીશું.

પેશવાઇ કેમ ગઇ?

લખનાર—મર્હુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

આપણી ઉપર રાજ્ય કરી ગયેલાં મહારાણી વીક્ટોરીયાની પ્રતાપિ ગાદીની આગમજ જે અંધેર અમલો આપણા વડીલો ઉપર ચાલી ગયા છે તેનો આપણને જરાપણ ખ્યાલ થાય છે? એવા અંધેર અમલો જે આ ઇનસાફી રાજ્યની આગમજ ભારતખંડમાં હસ્તી ભોગવી ગયા, તેમાં "પેશવાઇ અમલ" એક હતો. આજે જોકે તેની નામ નસલ નથી, છતાં, તવારીખના સફાઓમાં તેની યાદ હમેશ માટે નોંધાઇ રહેલી છે અને આપણે તે માંહેલા સૈાથી છેલ્લા બનાવો અત્રે યાદ કરીશું.

"પેશવાઇ કેમ ગઇ?" આ સવાલ વિદ્વાનોમાં આજે પણ ચર્ચાય છે, અને તેનો મુખ્ય દોષ ખુદ "બીજા બાજીરાવ પેશવા" પર મુકવામાં આવે છે. કહે છે કે બાજીરાવ પેશવામાં હીચકારાપણું ન હોત તો પેશવાઇ જાત નહિ.

તવારીખ પોતે એની સાહદત પુરે છે.

બીજા બાજીરાવ પેશવાને ઇંગ્રેજ સરકારે બીજી વાર ગાદી ઉપર બેસાડ્યાને હજી તો વખત વીત્યો નહી એટલાં બાજીરાવ પોતાની કબુલાતથી ફરી ગયો. તે વેળા સિંધ્યા હોલકર બિગેરે રાજા રજવાડાઓ ભારે પ્રપંચ મચાવી રહ્યા હતા, અને આજના જેવી સુલેહ શાંન્તીનો વેળ નહતો. સિંધ્યા અને હોલકરે તે પ્રસંગે ઇંગ્રેજથી માંયું ફેરવી હિંદુસ્તાનમાંથી તેને સમૂળગો હાંકી કાઢવાને છળ કપટો રચવા માંડતા હતા. તેમાં બીજો બાજીરાવ છુપી રીતે સામેલ હતો.

આ વખતે બાજીરાવના સલ્લાહકારોનો કાંઇ ઢંગ ધડો નંતો. એમાં મોટું પ્રપળ બંડખોર મસલતકારોનું હતું. ૪૦ સ૰ ૧૮૧૦ માં સદાશીવરાવ ભાઉની મારફતે ખુરશેદજી મોદી નામના એક પારસી ગ્રહસ્થને બાજીરાવ જોડે અચ્છી મીત્રાચારી પડેલી હોવાથી ઘણાંનાં જાણમાં આવ્યા. એ ગ્રહસ્થ ઇંગ્રેજ સરકારની નોકરીમાં હતા અને પેશવા તરફથી બ્રીટીશ લોકો વિષે વકીલાતનું કામ કરતા હતા. એ ખુરશેદજી મોદીએ બાજીરાવનાં મગજમાં બ્રીટીશ વિષે સારા વીચાર બેસાડવાની અતિ કોશીશ કરીથી; પણ સદાશીવરાવ ભાઉ અને ત્રીકમજી ડેંગાલીયા નામના મહા પ્રપંચી રાજપદ્વારી દરબારીઓ ઇંગ્રેજ તરફ ધિક્કારની નજરથી જોતા હતા. તેઓએ બાજીરાવને ઉલટુંજ સમજાવી ઉલટી અસર ઉપજાવી.

ત્રીકમજી ડેંગાલીયો એક નીચ અને હલકી પંકતીનો માણસ હતો એને ખુરશેદજી મોદીના એક કટ્ટા રાજદ્વારી શત્રુની ગરજ સારી હતી, અને તેજ અંત તેમનો જીવલેણ જમ થઇ પડ્યો હતો. આ નામીયા ગ્રહસ્થનું મૃત્યુ દગાથી, ઝેર આપવાથી નિપજ્યું હતું. તે જોકે કોણનું કરમ હતું તે આજસુધી અંધારામાં રહી ગયું છે, છતાં તેનો મોટો શક એ પ્રપંજી ડેંગાલીયા ઉપર લાવવામાં આવ્યો હતો કે જે તે વેળા બાજીરાવનો ધણોજ માનીતો થઇ પડેલો હતો.

મરહુમ મોદી સાહેબ જેઓ પાળજીથી કરણાટકનાં સરસુબાતો ઓદ્ધે મોટા દરમાયાપર ધરાવતા હતા. તેઓ જ્યારે મરણ પામ્યા ત્યારે બાજીરાવ જાણતો નહતો કે ત્રીકમજી ડેંગાલીયો, મોદીની અદેખાઇમાં બળી મરે છે.

૪૦ સ૰ ૧૮૧૬ માં ત્રીકમજીને ઇંગ્રેજ સરકારે પકડીને ઠાણાનાં કીલ્લામાં કેદ કર્યો, પણ થોડા દીવસમાં બંદીખાનાના દરોગાની નજર ચૂકાવી તે નહાસી ગયો અને બાજીરાવ જોડે છુપા સંદેસાહ ચલાવવા લાગ્યો. તેનું એક પત્ર પકડાયું કે જેમાં તેણે બાજીરાવને એવું લખી જણાવ્યું કે "તને જલદીથી ઇંગ્રેજની તાબેદારીમાંથી મોકલો કરીશ માટે તારે કાંઇ ચીંતા કરવી નહી. એકાગ્રહ રીતે મારી દરકારવેલી ગોઠવણો મુજબ ચોકકું ગોઠવતા જવું." પુનાના રેસીડન્ટ મી૰ એલ્ફીનસ્ટનનાં

હાથમાં આ પત્ર આવતાંજ તેણે બાજીરાવથી તેનો ખુલાસો ચાહ્યો, કે જે તેને ઉડાવ્યા કીધો. છ માસ એમાં ને એમાં વહી ગયા અને જ્યારે બાજીરાવે ખુલાશો આપ્યો ત્યારે રેસીડેન્ટની નજરમાં તે ખાતરીપૂર્વક દિસ્યો નહી. એ ઉપરથી કરનલ સ્મીથને પુના ઉપર હુમલો લઇ જવાનો હોકમ થયો.

બાજીરાવ આ મામલો જોઇ ગભરાઇ ગયો અને ઇંગ્રેજોને તાબે થવાની ખુશી બતાવી પણ આ તેનું ડોળ માત્ર નામનુંજ હતું. વચ્ચે થોડા દીવસ નહી ગયા એટલામાં તેને પોતાની સર્વે કબુલાતો બૂરી જ્ય ઇંગ્રેજો સામે લડાઇ ઉભી કરવાને સૈન્ય ભેગું કરવા માંડયું. આ જોઇ ઇંગ્રેજ સરકાર ગભરાટમાં પડી અને બીજી વારની તેની ઘણીજ મીનતજારી છતાં એક મોટી લડાઇ થઇ. કોલ્હો તાબે થવા છતાં પેશવાના લશ્કરે હીમ્મત છોડી નહિ. મગર હીચકારો બાજીરાવ જેણે આગળ વહીને પોતાના લશ્કરને સામી હીમ્મત આપવી જોઇએ તે બદલ ભાવણી છોડીને નાશી ગયો.

જેવો બાજીરાવ પોતાના લશ્કરને પડતું મેલી હાશી ગયો તેવોજ તે સર જોન માલકમની પનાહ હેઠલ જઇ ઉભો જ્યાં સુધેહનાં નીચલા કોલકરાર થયાઃ—

૧–"પેશવાએ પોતાનું સઘળું રાજ્ય છોડી દેવું."

૨–"૨૪ કલાકની અંદર બાજીરાવે પોતાના કુટુંબ અને લશ્કર સહીત બ્રિટીશોને તાબે થવું."

૩–"પુના છોડી પેશવાએ બનારસ અગર બીજી કોઇ સારી જગ્યાએ જઇ વસવું."

૪–"ઇંગ્રેજ સરકારે તેના અને કુટુંબના પોષણ માટે રૂ. ૮,૦૦,૦૦૦ આપવા."

૫–"પેશવાના કુટુંબનું બ્રિટીશોએ જરાપણ અપમાન કરવું નહિ."

આએ સરતોને 'ટ્રીટી ઑફ પુના' યાને 'પુનાની સરતો' કહેવામાં આવે છે. આ શરતો ૪૦ સ૦ ૧૮૧૮ માં કરવામાં આવી હતી.

આ પ્રમાણે પેશવાના પુરાતન રાજ્યની ૪૦ સ૦ ૧૮૧૮ માં પાયમાલી થઇ, મગરૂર સાલથી તેની આખી સલતનત ઉપર ઇંગ્રેજી અમલ શરૂ થયો, કે જે પ્રતાપી અમલની પનાહમાં આજે આપણે સુખથી વસીયે છીએ.

બાજીરાવ પેશવા કે જે બીજો બાજીરાવ કહેવાય છે તે ઘણો ખુબસુરત, ઘરકી, મોજીલો અને માયાળુ હતો. તે એક અચ્છો વક્તા (બોલનાર) હતો. સંસ્કૃત ભાષાનું તે ઉંડું જ્ઞાન ધરાવતો હતો. તેનો ખરાશ ભોગો હતો અને એ જેમ તેની મોટી ખુબી હતી તેમ તે હીચકારો હતો અને એ તેની મોટી ખામી હતી.

એવું કહેવાય છે કે બાજીરાવ તરવાના હુનરમાં ઘણોજ કાબેલ હતો અને એકવાર એક ભયંકીત વખતે નદીમાં પૂર આવેલો છતાં નખાતી દઇ બીજે પાર જઇ સલામત આવી શકયો હતો.

પેશવાઇ કેમ ગઇ તે જો આપણે જોઇયું તો પેશવાની તવારીખ આપણને ખુશી રીતે તેના નીચલાં કારણો દેખાડી આપશેઃ—

૧—પેશવા પોતે હીચકારો.

૨—સલ્લાહ આપનાર આપ મતલબપ્યા.

૩—હલકાં માણસોની દોસ્તી.

૪—લડાયકું સમર્થ નહિ.

૫—હલુકીયા મંડળ બીન અનુભવી.

૬—દરબારીઓમાં દ્વેષ–દ્વેશ.

૭—ઇંગ્રેજે તરફ બેવફાઇ.

પેશવાઇ અમલ ભાંગી પડવાથી બાજીરાવ પોતાના કુટુંબ જોડે 'કલ્યાનપુર' નજદીક 'બીતૂર' ગામમાં જઇ વસ્યો, જ્યાં તેને પોતાની જીંદગીના બાકી રહેલાં ૩૩ વરસ બહુજ આળસાઇ અને એકાંત વાસમાં પૂરાં કીધાં. આ પ્રસંગે તે દેશે દેશની તવારીખો વાંચી પોતાનો વખત પુરો કરતો. એને માટે કહે છે કે વાંચતાં જ્યાંથી કોઇ શુરવીર લડયૈયો લડાઇ કરતાં પોતાની જીંદગીની દરકાર નહી કરતાં છતમ્યો ગયેલો નોધાયલો ત્યાં બાજીરાવ હુસકે હુસકે રડી પોતાના હીચકારાપણાં પર ધોધમાર્ય આંસુઓ નાખતો હતો!

તેની ગાદી ગઇ ત્યારે તેની ઉમ્મર ૪૩ વર્ષની હતી. તે ૭૬ વર્ષની ઉમરે ૪૰ સ૰ ૧૮૫૧ ના જાનેવારી મહીનાની ૨૫ મી તારીખે આ દોરંગી દુનીયાનો પોતાનો ખ્યારો ભજન તજી તે દયાળુ દાદમરની દરગાહમાં હમેશને માટે ચાલી ગયો.

કેવી છે આજની પારસણ પોરી?

એક રમજી સ્કેચ.

લખનારઃ—રૂ. ૨. દુ.

છે આજની પારસણ પોરી,
તદન તાવદાંન જેવી;
ભરે હોય કોલસો,
પણ મડમરી એક કહેવી. ૧

એ જોવ રે યારો મારા,
આય ખેણુ ને કંઈ ફોટક;
કે સારૂં નરસું જોતાં,
જીવ રોજ જાય ફોકટ. ૨

આ માયજી કરે વહીવું,
આપ દાલમાં કડછો મારે;
પણ દીકરીજી તો એવાં,
કે બાલનાં પફ કાઢરે. ૩

શું નખરાં તુખરી ચાલે,
ને મચકડ લચકડ જાય;
કે ન્હોંમાં દાંતો ખોટા,
ફસકડ ફસકડ જાય. ૪

આ બાલમાં પેંડીંગ મુકી,
કે છાંટે પાઉડર ગાલે;
ને મારે કુદકા ભુસકા,
જો કે ચાલીસ પર ચાર ચાલે. ૫

શું નાખતું યારો ટીચકું,
શું નૈયન નેઝર નાખે;
એ આજની એવી પોરી,
માબાપની સામે ભાખે. ૬

એ બાલ જોવ રે એવા,
કે ભુત જેવા માથે;
એ ફરે જાથરી પીથરી,
લબરતાં લટયાં રાખે. ૭

ગયાં યારો—ગયાં,
બધરાં ઘરખમ ગયાં,
રહયાં આજે રહયાં,
તદન તાવદાંન જેવાં. ૮

નહીં ઘેરની મલે કસરત,
નહીં ઘેરમાં વાસણ માજે;
ઉંચકતાં એકાદ કુલ્લું,
પોરી આજની કાંસે. ૯

છે ચરે મરે એવી,
કે કાંસ કુંસ ચાલે;
વર બચારો મુંગો,
અફસોસમાં દીલ બાળે. ૧૦

આ છતરી પકડી હાથમાં,
ને કમરે તો પટો;
શું ચાલે આજની છોકરી
હડો બાજુ હડો. ૧૧

આ વરની જોવો કમાણ,
તો બગર પાંચર પાલે;
પણ આજની યારો પોરી
ને ફોલાકુલી ચાલે. ૧૨

આ જોવ રે મારી લાડકી,
શું મચકઇ મચકઇ ચાલી;
આ વરજી જાહેર ખાંધે,
ફેરવે છે જો કાલી. ૧૩

કાંઇ આગલું સાદું સુતરું,
કાંઇ આજનું હોંચપોંચ છી છી;
આ કાટલી જેવે મેળે—
આટલીજ અક્કલ ! છી, છી. ૧૪

ગઇ મમઇ બપઇ મરી,
ઇજારપર દીન કાહરી;
ન પેટીકોટ હોય આજે
તો ચેહડે કેમ સારી? ૧૫

બપઇ ખુદાં કુટઇ મુવાં,
સારીના કાજરા વારી;
પણ મંડઇ મોરઇ ચાલી,
આ દુકતીઓ આજ સારી. ૧૬

ભાઇ સારી પાટમાં જોવી,
પહેડતાં બઇરાં આગલ;
પણ જોવરે આજે કેવી,
નરી જાંઘે કાગલ. ૧૭

કેવું સાદું સુતરું પહેડતાં,
પહેડતાં લગન વાગે;
પણ આજે મારો જોવો,
જાંજર લંગર લાગે. ૧૮

હોય કપડું આના સાતનું,
પણ સીવાઇ સાત જાય;
આ દીવાળું કે દાદો?
બોલોની ઓ ભાય? ૧૯

કંઇ ફીલ પુલ બાપટ,
આ લેસપીસ ટંગે;
ઉપ! એઠના બમણાં ખરચી,
ઘેરમાં અબ્બર માગે. ૨૦

કંઇ ખરચ કરે ખરચ,
ખરચ કરે એવો;
હોય વર યતો તો સુથાર,
તો બી દાદોરોઠ કહેવો. ૨૧

ઓ બાપરે બાપરે બાપરે!
શીસથારી વધી ચાલી;
આ ખરચ જુઠા સાચા,
બીલકુલ ફોકટ ખાલી. ૨૨

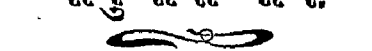
કાંઇ બાર આનાની સપાટ,
ને દશનાં ઘુટ આવે!!
બોલો ભાઇજી મારા,
કેમ વરજી જેલમાં જાવે!! ૨૩

જો ગુંજાસ હોયને પહેરે,
નથી વર કે કંઇ વાંધો;
કાં બીસકીન તણાઇ ટુટે?
કાં એ જુઠો સાંધો? ૨૪

બસ કર બેટા કુરસતમ!
અટકાવ કલમ તારી;
અમુરી કેળવણી કુલ,
આપે છે ફળ સારી. ૨૫

બાનુઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

ખરૂ સહનશીલપણું.

આપણામાં સહનશીલપણાનો ગુણ હોય છે, તો તેનો લાભ ઘણી વેળા અણઘટતી રીતે મતલબી કોઇ આસામીઓથી લેવામાં આવે છે. ને તેઓ આપણને સવાલ કરે છે કે "તમે તો સહનશીલ છેવો કેની? ત્યારે ખમો. અમારી સામે શું કામ થાવો છો?" પણ જો અધીરાઇની આકરી ચઢાઇ સહનશીલપણાનો નાશ કરે તો એક સાધુની સહનતા પણ સડેલાચાઇ જાય તો તેમાં આશ્ચર્યકારક શું છે? જ્યાં સ્વમાનનો સવાલ હોય, જ્યાં આબરૂની આંકણી થવાની હોય, જ્યાં મીઠી શાંતિ પર કંકાસનો દિલ્લો તૂટી પડે, જ્યાં ભલાઇનો ભંડાર, અપજશના ડુંગરોથી ઠાલઁ જાય, જ્યાં સભ્યતાભરી વર્ત્તણુક પર માછણુનો ટોપલો તૂટી પડે, જ્યાં કમઅકલ, ઠઠ્ઠાપણુને દમ ભરાવી દબાવે; જ્યાં નગુણાપણાનો નજીસ વાસ, નાક આગળ રૂમાલ ધરવાની ફરજ પાડે, જ્યાં સડેલાં જેનાંમાંથી નિકળતી ગટર જેવી ગંદકી, તંદુરસ્ત તબિયતનો નાશ કરે; અને જ્યાં કર્ષિણ કાવતરાંઓએ પોતાના કુકર્મી ઠાર્યો અને કંઆળ કળથીથી શાંત મનની શાંતિને ઉંધી વાળે; તો પછી, એક "સ્ટ્રેન્ટ" નું કે ફરેસ્તાનું સહનશીલપણું પણ થોડી ઘડી હવામાં ઉડી જાય, તો તેમાં શું શક છે? સહનશીલતાનો સાહો પકડેલા છતાં, અલકે સહનશીલપણાનો અવતાર હોવા છતાં, જ્યાં સ્વમાનનો સવાલ આવે તો બેશક, ઓછી સહનતાને ચોડો વખત બાજુ મૂકવાની ફરજ પડે. આદમીઓ પોતાની નીચ નેમ અને સગવડભરી મતલબ શોધવા જાજે, સામાં સહનશીલ આદમીઓની સહનતાનો અણઘટતો લાભ લે, તો બેશક, તેઓને તેમની નીચ નેમમાં ફાવવા દેવાં નહિ જોઇએ. એક આસામી સહનશીલ હોય, તેથી કંઇ તે સઘળાં અણઘટતા ઠુમલાઓ, અપમાનો, અને સંકટો સેંટવાને સંકલ્પયું કે બંધાયું નથીજ. શાંત સ્વભાવના સહનશીલ આસામીઓનાં સહનશીલપણા પર, જ્યારે તેંહકરાઇ, અભિમાની, તોછડાઇ, નિંદા, અને અબુરી કળવણી જો ત્રાપ મારે તો એક સાધુ જેવાની પણ ધીરજ ખૂટી જાય, તો તેમાં અજાજ થવા જેવું કંઇ નથી. ત્યારે, સહનશીલ રહેવા માટે આપણે અવશ્ય કરીને સારી ભાગ્યિવતના, સારી રીતભાતનાં, અને સદ્‌ગુણી આસામીઓનાં સમાગમમાં રહેવામાં શોભા છે. જેઓ દુઃખી અને આપણી શાંતી અને સહનશીલપણાને ઉંધાં વાળવાની કોશેષ કરી, દુઃખાની નજરમાં આપણને દુઃખી દેખાડવાની હલકી યુક્ત કરતાં હોય, તેઓથી દોઢસો કોશ દૂર રહેવામાં ડહાપણ સમજવું જોઇએ; અને તેજ ખરૂં સહનશીલપણું છે. "સોબતે અસર" એ કહેવત ખરી છે. સારી પ્રકૃતિના, ઉમદા નેમવાળાં, અને સ્વમોગ આપનારાં, સહનશીલ આસામીઓનાં સમાગમમાં આવવાથી આપણને ફાયદો થાય છે. જેઓ આપણી શાંતીને ઉંધી વાળતાં હોય તેઓથી અલગ રહેવામાં આપણને લાભ છે.

અલેકઝાન્ડ્રા રકુલનાં મુકાનીઓને સૂચના.

ગે એક આગલા અંકમા લખ્યુ હતું, કે શેઠ નરોત્તમદાસ મનસુખરામ કામાના મરહુમને વાર્ષિક દિવસ, કામા રકુલના વિદ્યાર્થીઓ પાળે છે, તે પ્રમાણે મરહુમ મી. માણેકજી ખરશેદજી જવજીની **ધી અલેકઝાન્ડ્રા રકુલના** આગળ તેમજ હાલના શિષ્યોને, મુકાની એઓએ એક સંપથી એકઠા મેળવી, જરૂર કરી, ભાયખ્લા આપારી મરહુમ સ્થાપકનો વાર્ષિક દિવસ પાળે, તો મરહુમનાં નામ કામની યાદ અને કીર્તિ તેઓના છોકરામાં

ચાલુ તાજ રહે. આવતો બોરદાદ મહિનો અને ફરવરદીન રોજ મરહુમનો વાર્ષિક દિવસ (બાજ) છે. જે ૨૯ મી નવેમ્બરે પડે છે તો તે દિને સમસ્ત આગળાં અને હાલના શિષ્યોને એકઠાં કરી, જશન અને ભાષણથી મરહુમનો વાર્ષિક દિવસ ગંભીરતાથી ગુજારવો અને તે દને છોકરાંઓને ખૂટી આપવી. અલેકઝાન્ડ્રા સ્કુલનાં સુકાનીઓને મારી બેપલી સૂચના છે, અને ૨.ને ઉમેદ છે કે જો તેઓ પોતાના સ્વર્ગવાસી પિતાના એક ઉમદા કાર્યને યાદ કરવાની અને વર્ષમાં એક વખત ગંભીરાથી ગુજારવાની તક વિદ્યાર્થીઓને આપશે, તો તેમનું ૨૯ ત્યાંથી પણ ખુશનુદ રહેશે! મારા વિચાર પ્રમાણે ઉપલી નિશાળના રથાપકનો વાર્ષિક દિવસ આવી રીતે ગંભીરાદથી ગુજારવો જોઇએ. મારી આ અરજ પર લાગતાવળગતાઓ લક્ષ આપશે એવી આશા રાખું છું

જ્ઞાનની દુનીયા.

લખનારઃ—મીનોચહેર માશેકજી માદન.

ઇશ્વરના સેવકોઃ-

"ઇશ્વર જે દયાનો સાગર છે. તેનો ખરો ચાકર તેજ છે જે નમનતાઇથી ભુમી ઉપર ચાલે છે; જ્યારે કોઇ અજ્ઞાન તેની સાથ તકરારમાં ઉતરે છે ત્યારે તે કહે છે શાંતી; [એટલે તેને ધુતકારી કહાડતો નથી] જે રાત્રી ઇશ્વરના ભજનમાં પસાર કરે છે; જે ઇશ્વરને આજીજી પુર્વક કહે છે કે ઓ ઇશ્વર, હમારેથી તું નરકની આફત દુર રાખજે કારણ તે હમેશની છે; જે જ્યારે પૈસા ખરચે છે ત્યારે તથા કંજુસાઇ કરતો કે છુટે હાથે વેરતો–બન્નેકે મધ્યમપણું બનલવે છે; જે બીજા ઇશ્વરમાં માનતો નથી; જે પોતાના આત્માને અપવિત્ર કરતો નથી; જે મરદપણાની નીતિ બનલવે છે કારણ તે બગર તે પાપી ઠરે છે" [કુરાન–સરાહ ૨૫–૬. ૬૪ થી ૬૮.]

સુધરેલા મુલકોની ચાંજઃ-

રાજા લાલા બેજનાથ પોતાની "England and India" નામની મુશાફરીની ચોપડીમાં પાને ૩૨ (પ્રગટ કરનાર : જેહાંગીર કરાણી) જે લખે છે તે બગર ટીકાકાએ રજુ કરૂં છું. "(લંડનમાં) ફેશનેબલ રસ્તાઓ અને ચોગાનોમાં જે દેખાવ નજરે પડે છે તે એકહિન્દી શહેરને શરમાવે એવો છે, કાયદા મુજબ કોઇ પણ અનીતિની માગણી થઇ શકે નહી પણ ગરજ મોરી બાપડી. હવાં હજારો ભુખી, ફીક્કી, બદસુરત, બાલાઓ ખુલ્લી રીતે રાહદારીઓ પાસ અનીતિની માગણી કરે છે અને સાંજને છેડે તો પસાર થવું પણ મુશકેલ છે. પેરીસ બાતેના બોલેવાર્ડ કરતાં પણ અત્રે તેઓની સંખ્યા વધારે છે, એ કમનસીબ સંખ્યાનું મોટું કારણ કેશીયણું છે."

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૩ જો.

લખોટા.

વહાલાં બાળકો,

ગઇ વેળાએ "ફ્લિટ" ની રમતમાંથી મળતું કે મેળવાતું જીંદગીનું કંઇક મહાન શીક્ષણ મેં તમો આગળ રજુ કીધું હતું.

આ વેળાના પાઠમાં તમારી આગળ એક બીજી માનીતી રમતનું અવલોકન રજુ કરવાની રજા લઉંછું જે ઉમેદ છે કે તમોને પસંદ પડશું થઇ પડશે.

આપણી જીંદગીમાં હરકોઇમે આપણને આગળ વધવાનું છે અને તે વધવામાં એક નેમ રાખવાની છે કે જીંદગીમાં હું કોઇથી રીતે ઇત મેળવું, તે ઇત મેળવવાને માટે એક ચીતની જરૂર છે, જે એક ચીતમાં જીંદગીના પ્રકાશ બાહેર પડતો રોશન થાય છે અને તેને લગતો કંઈ બોધ આપણને બનણીતી લખોટાની રમતમાંથી મળી આવે છે.

લખોટાની રમત એ બાળકોની બહુ માનીતી રમત છે તેમાં કેટલાક છોકરાંઓ એકથી વધારે સાથે ભાગ લે છે. કેટલાક છોકરાંઓ તો તે રમતે રમતે રમે છે. અને યું દિવસમાં કે યું બેત્રાંઓ છોકરાઓની એ રમત બહુજ માનીતી થઇ પડી છે. જમીનમાં એક ખાડો ખોદવામાં આવે છે અને પછી તેની પાસે એક ઝીણી લખોટી મેલવામાં આવે છે, અને ગોઠે છેટેથી બીજી લખોટી પેગી મુકેલી લખોટી ઉપર આબાદ ટાંકવામાં આવે છે અને તે ડાબા હાથના અંગોઠા અને જમણા હાથની આંગળી વચ્ચે પકડી એવી તો અજબ કોસમથી ટાંકવામાં આવે છે કે આબાદ પેગી મુકેલી લખોટીને પાસેના ખાડામાં ગોબા મોકલી આપે છે. નેમ ટાંકવાની એ એક ખુબી છે. અને એ પ્રમાણે રમનારા છોકરાંઓ વારાફરતી મુકેલી લખોટીને બીજી લખોટીની મદદ વડે ખાડામાં ઉતારવાની ચપલ રમતમાં રોકાઇ રહે છે અને જે નેમ ટાંકીને તેમ કરવાને કૃતેદમંદ નીવડે છે તે જીતેલા કહેવાય છે. વળી કોઇ વેળા તો એથી વધુ લખોટીઓનો ઉપયોગ એ રમતમાં કરવામાં આવે છે અને ત્રણ ચાર લખોટીઓના સામટા "ધસારા"થી પહેલી લખોટીને "ખાડા"માં ઉતારી દેવામાં કૃતેદ્દ કે નીશ્ફળતાની રમત રમાય છે. આ એક નીરદોષ રમત છે પણ તેમાં ઘણી ઉંડી શીખામણ મળે છે. એ રમતમાં પહેલું શીખવાનું જે મળે છે તે એટલુંજ છે કે રમત રમનાર છોકરાએ પોતાનું ધ્યાન ઘણુંજ ચોકસ અને એક ચીતનું રાખવું, બીજું પોતાનું શરીર ઘણુંજ "સ્ટડી" રાખવું ને બરોબર ધ્યાન ધરી આબાદ નેમ ટાંકવી. ઇંગ્રેજીમાં જેને "Attention" કહે છે તે ગુણ રમનારમાં આ રમતથી ઘણો ખીલી રહે છે.

વળી જેમ જેમ નેમ ટાંકીને પહેલી લખોટીને ખાડામાં ઉતારી દેવામાં આવે છે અથવા કોઇ તો ઇંટ કે પથ્થરનો ટુકડો મુકી તેની ઉપર થી નેમ ટાંકે તેજ પ્રમાણે તમારી જીંદગીમાં સમણું બુરૂ હોય તેને ખાડામાં હોમાતી દેવાનું છે. ત્યાંજ તમારી જીંદગીની ઇત છે.

લી૰ તમારો હમેશનો,

મોટા ભાવા.

"છેલ્લી સલામ."

લખનારઃ—સત્ય.

સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ, છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ, (૧)
વિયોગ થાતાં, દુર દેશ જાતાં; છુટે છે દીલની હામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૨)
સુંદર તારાં ઝરણાં! ને ડુંગર સુંદર ખીણો તમામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૩)
સુંદર નારી લટકે શી ન્યારી! ઘોડી કેશરી જાત ઉદામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૪)
દીવ્ય ભુમી શ્રી સોમનાથની શ્રી કૃષ્ણ પૂનીત આ ધામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૫)
પંચ રત્નો શુભ સૌરાષ્ટ્ર કેરાં ખ્યાંતિ ગઇ ઠામો ઠામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૬)
ગુર્જર ભાષા ઉદ્ધિસ કરવા ફારબસે ધાર્યું હયાં કામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૭)
હાથો તેને ત્યાં મળ્યો શુભ કેવો! કવિ પૂજ્ય દલપતરામ!
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૮)
નાટય કળા ગુર્જર ગીરાની, મકટીને પામી સુનામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૯)
સંગીત નાટયની રસીક ભૂમિ તું, સુકીર્તિને પામો દમામ!
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૦)
વૈદીક જ્ઞાન સ્વદેશી તણું હયાં, જંહુ ભટ્ટાદી ગામોગામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૧)
ધર્મ ડંકો શ્રી દયાનંદે ગજાવ્યો, જગાડયો હિંદ સકામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૨)
આર્ય પ્રતિજ્ઞા—શ્રી—આર્ય પ્રતિધ્ઞા, ધ્વજા ધારી ગાંધી આમ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૩)
ગુર્જર દેશનું સ્કાટલાન્ડ તું, આણ હવા પરાક્રમ ધામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૪)
પિતાથી પૂત્રને ઉજવળ શ્રેણી, પ્રસારો મબૂ નિષ્કામ,
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૫)
દીન દીન દીવો, જુગ જુગ ઝળકો, સુખ કીર્તિ વધો, રાખો મામ;
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૬)
કેસરી ચહે કેસરી વત જાશુક ઉચ્ચતા દે ધન શ્યામ!
છેલ્લી હવે સૌરાષ્ટ્ર લેજે સલામ—(૧૭)

Musings in Solitude.

(By:—A. Recluse.)

Truth exists no more in the world. Everywhere falshbood and untruth holdeth their sway in the realm of mankind.

All the evils that torment the generations of mankind simply grow from the dominant control held by injustice and untruth in this changeful world. Wickedness triumphs. Truth falls. Untruth and injustice, wickedness and evil have glory in this mortal world.

Shame conquers. Pride wins. And impiety hath its festive day in this land of ingloriousness. Superstition thorn-scattering stalks on uncontrolled.

Hope is no more nor wisdom the friend of man. Life hath become false and death a terror for him.

Though truth and justice are the pivots on which moves the whole universe yet man doth pervert these wherefrom all the evils arise that we endure.

The sense of inward beauty is lost to man and love divine affects him not. Human love hath been but a pecuniary traffic; and money hath been the greatest factor in all the transactions of life. His evil heart and mind drop down shamefully to the allurments of god mammon.

His submissive thought bends down low at the call of desire.

His reason is marred; the rule of reason is lost to him. Anarchy pervades in his mind wherefrom emanate all the evils that are. The past and present are witness to it. Oh Lord! Let not the future be the same.

Great is Thy glory! Thou art the universal forgiver. We have with our own hands made a wreckage of Thy kingdom. Oh Lord! Forgive us. Let Thy kingdom come. We await Thy sovereignty. Peace and happiness spread on earth! Remove the misery that is rampant on the land and let Thy bliss divine spread its sanctity on earth.

We are but mere shadows on earth. The world is but a huge shadow a creation of our own sense—the shadow of a nightmare phantom-life that passes away Death to the inevitable end of all.

Ruin is constantly at our door. Its irrevocable current moves onward.

We advance onward and onward to the grim land-mark of death that is the final of our life, world, happiness all the while journeying on the path of life.

Our existence is but a drop in the vast ocean of life; and in this living splendour of the mighty universe we are but mutable clouds that shape their varied being, stay awhile, darken a portion of the sphere of time and then sweep down into the concave of nothingness.

Oh Lord! deliver us from all allurements of this illusive world. Nought is the be-all and the end-all of our existence.

Thoughts of the existence to come touch us not. We are groping in the ignorance of the seeming by some vain hopes and make ourselves miserable by cruel fears.

It is not the food thou eatest, Oh man; it is not the drink thou drinkest; it is not the vanity thou indulgest in that will be of use to thee in the end. But it is the good thoughts, good words, good actions, that will come to thy aid when fallest in the jaws of thy inveterate, for that is lying half-way of eternity.

Man that is born of woman is of few days, and full of trouble.

He cometh forth like a flower and is cut down! He fleeth away as a shadow, endureth not, nor doth he ever return.

As the waters fail from the sea and the flow decayeth up, so doth life fall short of him and he riseth not.

Man! thy breath shall slip away once and the world shall then be covered with darkness round about thee; and thow shalt be nowhere while in a vertigo of finality.

Pray! Be pious. Do good to all. Wish good for all. Buddha commandeth thee to do so, Christ, Mohmmed and Zarthushtra, acted thus,

Thou art thine own healer, thine own prophet, thine own redeemer.

Have the lofty in heart, in mind and in soul; that shalt thou be. Then by the joint force of all spread please on earth and place thou shalt aquire on heaven. Breed truth of intellect in the mind.

Be happy! Be eternal! Be sure in spirit. Be virtuous in thy actions and godly in thy behaviour.

Lord! Lord! Teach us to create in the shrine of our heart, thy adamantine image of beauty and fall in self-sacrifice at thy feet.

Worship is made a ritual ceremony a practice for the satisfaction of the perceptive sense and not for the making of spiritual holiness out of a pure idea of love to Thee and love to Thy creatures.

The lower concept prevails the construction of social fabric.

The lofty sense of duty is but a dead matter crumblingly lying in the greedy heart of man. It hath its aim the bosom of god, but in the body of man its idea is limited in the conserved circle of material gains. Thus man

makes nobler thoughts passion's dreams corruped by the low sense of money.

Wicked mortal! All the divineness of the world and of self thou hast lowered to brute-platitudes Know! Thou sufferer of all these impions acts! Who is punished by the stern hand of evil for all this subversion?

Good God! Deliver us from evil and lead us on the path of faith, of truth, wisdom and purity.

These are the yogas whereby we can enter the door of hope and into thy majestic Kingdom.

Renunciation as the sternest factory in the salvation of man. Buddha ordains it as a religious command Christ was an embodiment of it. Mohmmad renounced the world for forty years. And all these were the best, and the perfectest of mankind.

Renunciation meaneth not total abdication of world and all its connections. That is hypocrisy; it is inactivity. The sacred Gita forbiddeth it. It is a deeper appeal of Divine love that unites man more with the world in his capacity as its ruler and master.

It is invisible active force to steer the world into the righteousness and eternity. It is giving the soul and life through a lofty aim of self-sacrifice to the service of mankind. It is being servant in truth and master in reality of the world.

This total renunication will lead man to the higher glories of the spirit.

These latter will uplift its love towards the hope of Heaven.

This latter in its place will unite in perfect harmony the god in man with the man in him.

Union of God with man is effected and salvation is wrought in its entirety.

MAXIMS.

Taking a pill does not solve the diet question.
Don't let your palate get your stomach into trouble.
What we eat to-day is working and thinking to-morrow.
Good food does not mean fancy food. Fancy food is generally poor food.
Body work is indispensable to first-class brain work.
Get the fresh air habit, and the exercise habit.
Give the pores of your skin a chance to keep you well.

The Herald of the Golden Age.

Alchemy, Old and New.

By Prof. Darab D. Kanga M.A., F.C.S.

The two main problems which the twentieth century chemists have before them are:—

(1) The transmutation of one element into another and (2) The getting under control of the intra-atomic energy which when compared to the energy which we get by the burning of coal or wood or by the most powerful chemical action known is by far the greatest. The energy which we get by the breaking up of an atom is of a different class altogether; we cannot compare the two kinds of energy, the one obtained by the action of one system of atoms upon another and the other obtained by the disintegrating of the atom.

The heat evolved by the explosion of Hydrogen and Oxygen gases when they are taken in the proportion required to form water is about two calories while the heat given out by Radium emanation is over 3,500,000 times greater than that let loose by the most powerful chemical reaction known.

At present this heat is being given out by Radium before our very eyes. The disintegration of the Radium atom is taking place every moment and every fraction of a moment; it is not *under our control; we cannot check it*—it is an inevitable property of Radium and any other heavy element like Radium *e. g.* Uranium, Polonium and Actinium which are all radio-active and we know as a matter of fact that all matter is radio-active more or less. This is a tremendous power which the future man of science will get under his control; it is stated that the very breath of air which he draws will contain power enough to drive all the workshops of the world and when that energy, the intra-atomic energy is tapped and brought under control it will be comparatively so very great to the one which we are using at present that future scientists will simply look with horror and amusement at the burning of coal and wood.

I have touched upon this point simply because these two problems are so very closely related to each other; the transmutation of Radium into Helium and the spontaneous development of a large amount of heat in this transmutation.

If we look at the alchemists of old we find that their energies were directed to the finding out of the Philosopher's stone; though they were not able to find out that yet they, by

the experiments which they carried on, may be said to be the persons who laid the foundation of chemistry and so in a way they may be said to be the true chemists; and the chemists of the present day may be said to be the alchemists in a way because we know that they have saved many a chemical industry from a premature death, decay and ruin simply because of the help which they were able to give on account of their sound knowledge in chemistry in converting the waste products and the bye-products into useful and valuable substances. This may be said to be nothing else but simply an alchemical transmutation of useless substances into useful ones by the magic touch of chemical knowledge.

We can recount a number of such instances of the ulilization of waste products and bye-products in chemical industries. *e. g.* the utilization of:—

(1) Hydrochloric acid obtained as a bye-product in the manufacture of Soda in the Leblanc process;

(2) Alkali waste in the same industry;

(3) Glycerine in Soap industries;

(4) Sodium Sulphate in Aerated Water Factories;

(5) Carbornic acid gas from Lime Kilns, and many others.

Morning.

(By:—Adonais.)

The lark enjoys the deepen'd gold
Of the disclosed Heaven's morn,
And doth her heart of rapture hold
Like noon its own sweet rose-dream's thorn;
Oh! She is a living joy of air,
Yet, she to me is a song of care.
The orb of Heaven's radiancy
Sends fleetest fancies in the heart
Of Beauty's worls with minstrelsy
That is but its own innate part;
Yet gloomy love makes it to me
Grief's mortal cloud of mystery.
Oh! Let me for a lonely nook
A place of darkest solitude,
This world abandon joy-forsook
To meet my death in sorrow's wood!
This world is dim, fragile to me,
Bye!-Chant me to death's ecstacy.

Solitude.

(By:—A Recluse.)

Oh Solitude divine! Thy blessed plumes
Spread over me, and seating me upon
Thy cloudy wings, to man unhaunted lawn,
Or, distant climes' most loney glooms,
Bear me to light where all be quietude,
And silence undisturbed, a tranquil home
Where pensiveness and thought soft ebbing come
To meet the resident of solitude;
Or where alone upon the thickest groves
Impearled with dew at morn the Sun-light breaks
In column'd spires, the woodbine chirping pecks
At flushing corn or Philomela loves
To sing her melody responded by
The moon-lit caves where stars oft glimmering die.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

નવેમ્બર ૧૯૧૪.

રવિ.	ચૌદશ. ૧ રાંમ.	૭૮. ૮ જમીઆદ.	તેરસ. ૧૫ અસપંદારમદ.	પાંચમ. ૨૨ મોહોર.	બારસ. ૨૯ ફરવરદીન.
સોમ.	પુનેમ. દેવ ૨ દીવાળી ગોઆદ.	સાતમ. ૯ મારેસપંદ.	ચૌદસ. ૧૬ ઔરદાદ.	છઠ. ૨૩ તીર.	તેરસ. ૩૦ બેહદંમ.
મંગળ.	એકમ. ૩ દેપદીન.	આઠમ. ૧૦ અનેરાંત.	અમાસ. ૧૭ અમરદાદ.	સાતમ. ૨૪ ગોશ.	હિંદુ માસ: કારતક, માગશર. પારસી માસ: ૨ જો, ૩ જો.
બુધ	બીજ. ૪ દીન.	નોમ. ૧૧ હોરમજદ.	એકમ. ૧૮ દેપાદર.	આઠમ. ૨૫ દપમેહેર.	
ગુરૂ.	ત્રીજ. ૫ અરશીસંગ.	દશમ. ૧૨ બહમન.	બીજ. ૧૯ આદર	નોમ. ૨૬ મેહેર.	આ મહિનામાં પુરા લેખ; ,, પીરઝ ,,
શુક્ર.	ચોથ. ૬ આસતાદ.	અગ્યારસ. ૧૩ અરદીબહેસ્ત.	ત્રીજ. ૨૦ આબાં.	દશમ. ૨૭ સરોશ.	
શનિ.	પાંચમ. ૭ આસમાંન.	બારસ. ૧૪ શહરેવર.	ચોથ. ૨૧ ઔરશેદ.	અગ્યારસ. ૨૮	

પુસ્તકઃ ૨ જું. ડીસેમ્બર ૧૯૧૪. અંકઃ ૪ થો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
છે તકસીર કોયની (કવિતા) ...	૧૭૭	દીવાને રાયદા (કવિતા)... ...	૧૯૬
રોહાગીના આશિર્વાદ (કવિતા) ...	૧૭૮	અંતે ધર્મોજય (એક દુંકી વાર્તા)	૨૦૦
પ્રભાતનેા પ્રકાશ	૧૮૦	બાલુબાનેા બાગ.	૨૦૨
વાંચકેાને ખુશ ખબર	૧૮૧	બાળકેાને અરજું...	૨૦૪
દુરબીનમાંથી બહાર	૧૮૨	રમુજ સંગ્રહ	૨૦૫
વિદિશેા ભતેા (કવિતા) ...	૧૮૪	સુખ દુઃખ	૨૦૭
સજ્જનની મેાતેબરી	૧૮૫	જોરી કળ (એક દુંકી વાર્તા) ...	૨૧૦
જ્ઞાનની દુનીયા	૧૮૮	સજ્જનના આશિષ (કવિતા) ...	૨૧૭
રબ્બે બજત	૧૯૦	Knock at the Gate ...	219
સજ્જનની સુંદરી (ચાલુ વાર્તા.)	૧૯૨	Harmful Habits	222
ધી એા. ડૉ. રાસબિહારી બેાસ ...	૧૯૮	પ્રભાતનું પંચાંગ...	૨૨૬

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩॥ પેાસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરજોરની કુા૦

માલેકેા "પ્રભાત," કાન્તા બીલ્ડીંગ, કાકબાદેવી રેાડ, મુંબઇ નં. ૨.

હવે તે દહાડા ગયા !!

એકાદ ટુંક ભણેલા મહેતાજીના હાથના

લખાયલાં

કાગળો ઉકેલવાની તેમજ લખવામાં થતી

ઢીલની હાડમારીથી કયો વેપારી અજાણ્યો છે?

એક ટાઇપરાઇટરની ઝડપ અને સફાઇની

કોણુને ખબર નથી ?

જાણીતી રેમીંગ્ટન ટાઇપરાઇટર કંપનીએ એક તદન સંપૂર્ણ

ગુજરાતી ટાઇપરાઇટર બહાર પાડયું છે.

આ મશીન સરકારી ખાતામાં વાપરવાને સરકારે

પસંદ કર્યું છે.

રેમીંગટન ગુજરાતી ટાઇપરાઈટર.

દરેક મોટી ઓફીસ અને વેપારીને આ મશીન એક આશીરવાદ સમાન છે.

આજેજ એક કાર્ડ લખો, અમે તમારી ખાત્રી કરી આપીશું.

રેમીંગટન ટાઇપરાઇટર કંપની, લીમીટેડ,

૭૫ હોરનબી રોડ, ફોર્ટ,

મુંબઇ.

પ્ર ભા ત.

પુસ્તક: ૨ જું. ડીસેમ્બર ૧૯૨૪. અંક: ૪ થો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
ઝરશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિપાધિત કંઇક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડ્યાં;
ચડવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ભરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

"છે તકસીર કોણની?"

ગજલ.

જે લુટાયો રંગ ગુલનો કહો છે તકસીર કોણની ?
જે કરસમાં આયું બુલબુલ, કહો છે જંજીર કોણની ?
જે લુટાયો રંગ ગુલનો—૧

જે ઝરૂખે બેઠી દિલબર લઇ સિતાર એક હાથમાં,
દિલ થયું ઘાયલ બિચારૂં, કહો કમાં તિર કોણની ?
જે લુટાયો રંગ ગુલનો—૨

શરાપર સદકે થઇ સરદાર ઘસ્યો જંગમાં,
સર થયું તનથી જુદું તો, કહો છે સમશીર કોણની ?
જે લુટાયો રંગ ગુલનો—૩

સર નમાવીને ઉભો નીમાજમાં તે પાકજદ,
લઇ કબ્જા ચાલી ઉઠાવી, છે કહો તાસિર કોણની ?
જે લુટાયો રંગ ગુલનો—૪

ચૈતને કબજે પડેલો કહેછ "ખુદા તું લે હવે"
દર્દ ન્હાસેછે દુર તેનું, કહો છે તકસીર કોણની ?
જે લુટાયો રંગ ગુલનો—૫

કાં રહેછ તકસીર સમશીર ? તીર કહાં જંજીર કહાં ?
એ બધું તકદીરથી, ના પુછ "છે તકસીર કોણની ?"

'રફીક'

શેહાદીના આશિર્વાદ.*

(ઈંગ્રેજી રાહ) "મરૂરે માયો બેહેનો મારી"

૨૨-૧૧-૧૪.

ખાસ રચનાર :—મહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

ધન્ય ધન્ય છે દીવસ આજનો ખુશખુશાલી કાજ,
એક થાય છે શાદી-કોલે, કન્યા અને વર-રાજ;
થજે મુબારક આ જોડાંને, દીન આજનો નેક,
સંપ સુલેહથી સદા વસીને, જોજે સુખ હરેક.

(કોરસ.)

ખુશ બીરી સમાજ, આજ નેક કાજ,
† ખુરશેદ સે ગુલબાનુનાં, શુભ લગન છે આજ. (૧)

સદા પરસપર પ્રિતી રાખી, સુખ જોજે સંસાર,
અનજુમન કુલ લેગી આજે, ઇચ્છે તમને પ્યાર;
ભલાં બાળનાં માત પીતા થઇ, જોજે ભવનું સુખ,
કરણી એવી કરજે કે, નિત હસતુ રેહે તમ સુખ.

(કોરસ.) (૨)

* આ આશિર્વાદ છોકરા અથવા છોકરી કોઇની તરફનાં સાથે જોગાં મલીને અથવા જુદાં જાઇ શકે.

† આ જગ્યાએ પરણતાં વર કન્યાનું નામ લેવું.

શું સુખમાં કે દુઃખમાં તમ સંપે રહેજો સાથ,
સંપીલાં જોડાં પર છે નિત, તે પરવરનો હાથ;
સંપીલી જોડાંની કુખથી, પામો જગ આરામ,
પાક ગુરૂને પગલે ચાલી, કરજો નેક કામ.

(દોરસ.) (૩)

તન મનથી નિત તમે આપજો, માત પિતાને માન,
ફરજ તમારી સમજી પાળો, પ્યાર ધરી ફરમાન;
પાક દોલથી એક થાય છે, આજે જોડું એક,
અનહદમન આશીશ દે છે, તે આમીન થાઓ દરેક.

(દોરસ.) (૪)

સદા તમારી વધતી હોજો, સફળ થજો સંસાર,
ઝરી ખુણીથી ખેંચો તમનાં, બેશ કુટુંબનો પ્યાર.
થજો દુઃખીની દાદ લઇને, પરદુઃખ ભંજન હાર,
કિરતીનાં કીરણ દિપાવી, કરજો શુભ નિતકાર.

(દોરસ.) (૫)

દેખશરૂ સમ કિરતિવંતાં, રૂશતમ સમ બળવાન,
સામ સમાનાં ખુબસુરત થઇ, લેજો જગનું માન;
જાલ સમાની જીંદગી જોજો, શાવક સમ થઇ પાક,
લોભ ક્રોધના વિચાર દિલથી, કાઢો કુલ નાપાક.

(દોરસ.) (૬)

નેક મનશની નેક ગવશની ને કુનશની નેક,
એજ તમારો સદા જાળજો, દયા ધરમનો ટેક;
દિવસ આજનો નિશદીન, ગણજો દિલમાં તમનાં મહાન,
આમીન આશિર્વાદ તમારો, સફળ થજો "દિલ્શન"

(દોહરા.) (૭)

ધન્ય લગ્નની શુભ ઘડી, ધન્ય દિવસને વાર,
સુખ્યાં દંપતી થઇ નમે, સફળ કરો સંસાર.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

જીંદગીની મ્હાન મુસાફરીએ નીકળેલો માનવી પોતાની ચતુર અને ચોકસ ચક્ષુઓ કુદરતની રળીઆમણમાં આસપાસ ફેંકતાં જે તરેહવાર કોયમતના બનાવો બનતા જુવે છે તેમાં શું સુખના કે દુઃખના, આબાદીના, બરબાદીના તરેહવાર બનાવો માનવીના મનને બેચેન કરે છે પણ તે સઘળાંની વચ્ચે કોઇ એકાંત કલાકે કોઇ શાન્ત ઘડીયે ઇનિશાન જ્યારે કુદરતના ગેબી અને ઇલ્હામવાળા કારોબાર ઉપર લક્ષ લગાડે છે ત્યારે તેમાં તેને ખુદાની ખુબી અને ખુબસુરતીજ જગે જગ માલમ પડી આવે છે. પોતાની બદલાતી ઉમરની બદલાતી ઉમેદો સાથે જીંદગીમાં તે આગળ અને આગળ વધે છે. તનમાં કે મનમાં, અંતઃકરણમાં કે આત્મામાં તે વૃદ્ધીમાન થતો જાય છે. જ્ઞાનમાં કે માનમાં વિચારમાં કે આચારમાં પોતાના અને આસપાસવાળાઓ વચ્ચે તે અજબ પ્રકારનો ફેરફાર અને ઉન્નતી નીહાળતો આવે છે, પોતાની ગમે એવી મુશ્કેલીઓ કે મુંઝવણો આફતો અને ચિંતાઓ વચ્ચે તે એકજ ચીજથી માહીતગાર હર હમેશ રહે છે કે ખુદાતાલાની અપાર શક્તિ નહિ વર્ણવી શકાય, નહિ કલ્પી શકાય એવા મ્હાન વીસ્તારમાં વ્યાપી રહી છે. અને શું માનવીની પેદાયશ કે શું ગેબસંપદી પેદાયશ શું ઓર વર આકાશ તે આતશ પવન પાણી કે મતી, આફતાબ કે માહતાબ સૌ નીયમીત ગતીમાં ચાલી રહ્યું છે તે દાદલ્હરીદ્વાર દાદલ્હ પેદાકરે છે.

એ સઘળાંની વચ્ચે માનવીની જીંદગી ત્યારેજ કૃતેહમંદ થાય જ્યારે તે પુરતી દિન દાનાઇમાં સમજતો થાય કે ઇશ્વર એક છે ને કુદરતથી એક છે. પણ પેદાયશ અનેકમાં તે ઇશ્વરી શક્તી આમેજ છે અને માનવી પોતાની મ્હાન શક્તિના પ્રમાણમાં જેટલા અંશે ઇશ્વરી પ્રકાશો પોતાના તનને ખેંચતો જશે, તેટલા પ્રમાણમાં તેનો આત્મા ખીલતો તે પ્રકાશતો માલમ પડશે. સત્ય ક્યાં છે અને અસત્ય ક્યાં છે તે જ્યાં લગી તે જોતાં ને સમજતાં શીખશે નહિ ત્યાં લગી માનવીને મનથી ખુદા કે કુદરતને કારોબાર મીથ્યા ને વગર અર્થનો લાગશે, પણ નાશવંત ચીજોની પાછલ અમર શું છે અને વખતોના વેહ્વાથી આકારોના ફેરફારો વચ્ચે એકજ અખંડ ઇશ્વરી શક્તિ કેમ કાર્ય કરી રહી છે ને રહેશે તેનું મનન કરવાથીજ માનવીના તનમનની મોતેબરી છે. જ્યાં જ્યાં અને જ્યારે જ્યારે માનવી લોભ લાલચ ને લલીતામાં લીન થઇ ચલકતી ચાપ ચાહના ક્ષણભંગુર આકારો તરફ ખેંચાતો જાય છે; ત્યાં ત્યાં અને ત્યારે ત્યારે તે નાસીપાસી ને નીરાશીનોજ ધણી થઈ પડે છે. પણ જ્યાં જ્યાં ને જ્યારે જ્યારે તે પોતાની હસ્તી ખુદા તરફ કે ખુદાઇ શક્તિઓ તરફ લગાડે છે ને દરેક નાશવંત પલ કે આકાર પાછલ તે ગેબી કારતારનીજ કરામત તે જુવે છે ત્યાં ત્યાં ને ત્યારે ત્યારે તે જીંદગીમાં ખરી રીતેજ જીવવેલો કેહવાય છે. માણસની જીંદગીપર રોશની નાખનાર વિદ્યા એલમ કે જ્ઞાન શીવાય બીજું કંઇજ નથી અને જેટલો જેટલા પ્રમાણમાં તે જ્ઞાન-ખરી હકીકતમાં ઇશ્વરીજ્ઞાન, ઇશ્વરી કાયદાઓનું કંઇ ભાન આપણે સંપાદન કરતા જઇશું. દરેમે એલાહીના અભ્યાસ જેમ જેમ આપણે ગ્રહણ કરતા જઇશું તેમ તેમ ખુદાની નજદીક આપણે વધુ અને વધુ જતાં કહેવાઇશું અને પરીણામમાં આપણી જીંદગી વધારે ખુશાલ, વધારે સુખી, વધારે સાદમાન ને એકમતાથી ભરપુર માલમ પડશે. કુદરતના મુકરર કરીલેલા સર્વ કાયદાઓને આધીન થઇ, તાબે થઇ જીંદગીની ગતીમાં આપણે ગળતાં જઇશું, કરણીનો મહાન કાયદો કેમ કાર્ય કરે છે તે આપણે સમજતાં થઇશું, એક જીવ બીજા જીવના ઉપરમાં કેમ બેંચાયેલો રહે છે, તે સઘળું જ્યારે આપણે જાણતા થઇશું ત્યારે આપણી જીંદગી ખુશાલીમાં ખરેખર ખીલી રહેશે. સુખ! સુખ જે આપણે આટલોવાર શોધ્યાં કરતાં હતાં તે સુખ ઇશ્વરનો અમર આનંદ આપણી આગળ આપણા હ્રુદયમાં ઉભરી રહેશે અને ખુદાઇ જ્ઞાનમાં ઇશ્વરી ગાયનનાજ રાગો આપણને સંભળાશે. જે મ્યુઝીક ના સુંદર સરોદ માટે અહિં તલપગાર છપ્પરે તે સુંદર શાન્ત આકાશી નાદ આપણે ક્યારે સાંભળીશું? જ્યારે દર પ્રભાતના પ્રકાશ વચ્ચે આપણા વિચારથી, વચનથી કે વર્તનથી કોઇપણ પારકાનું કંઇપણ રીતે લુંટ કરવાની ભલી ઉમેદમાં દરોજની આપણી કમી ને જીંદગી મુજરીશું ત્યારેજ તે સુંદર શાન્ત આકાશી નાદ સાંભળવાને આપણે સામર્થ્યવાન થઇશું.

અમારાં વાંચનારાંઓને ખુશ ખબર !

અમારી આજ સુધીની સેવાની અમારાં મેહેરબાન વાંચકો અને ગ્રાહકો વાંચકો અત્યાર સુધી જે ઉદારદીલાસી કરતાં રહ્યાં છે તેથી ઉત્તેજન પામી અમોએ આ માસિકની રંગોમાં આવતા જનેવારી માસથી નવું જોડી આમેજ કરવાનો ઠેરાવ કર્યો છે. અમે અમારા આટલા ટુંક અનુભવમાં જોઇ લીધું છે કે વાંચક વર્ગ બેકદર નથીજ. ફકત તેઓ પોતાને માટે બહુજ તંદરસ્ત અને રસીલું વાંચણ માંગે છે અને તેઓની તે જરૂરને પુગી વળવાની એક ફરજ માત્ર સમજી આ માસિકને તેના હજી બીજા વધારા સુધારાના દેખાવ સાથે રજુ કરતા રહેવાનું અમને—અમે ઉપર કહેલું તેમ અમારાં વાંચનારાંઓ તરફથી અમને મળતાં ઉત્તેજણથી-ઉમેદ આવી છે.

બાઇ જરબાનું ઢોકાવાલા વાંચક વર્ગને પુરતી રીતે જણીતાં છે અને તેમની કલમથી લખાયલી એક ચાલુ વારતા માસ જનેવારીના અમારા અંકથી આપની કરવાનું અમે જાહેર કરી ચુકયા છીયે, અને આજે અમારાં એ વાંચનારાંઓને બીજી જે ખુશ ખબર આપવાને અમે શકિતવાન થયા છીયે તે એ કે જણીતા વારતા લખનાર **શ્રી. 'રશ્મિ'** ની રસીલી કલમથી લખાયલી—

"સરજતની સાંકળ"

યાને

"ભૌત અને મારી"

નામની એક પારસકુલ પારસી સંસારી સીરીયલ જનેવારીના અંકથી ચાલુ વારતા તરીકે દેખાવ દેતી રહેશે, તેમજ બેજ લખનારની કલમથી અકેક સંપુર્ણ ટુંક વારતા દર અંકમાં આપતા રહેવાનો અમે મોંઘે દામે હક મેળવ્યો છે. **શ્રી. રશ્મિ**નું નામ એક આહોશ વારતા લખનાર તરીકે જણીતું છે અને અમને તમામ ખાતરી છે કે અમારાં ચોપાન્યાં પ્રત્યેની તેમની એ દીલમોજી ભરી સેવા એક બમુકત રૂપેહજ પુરાવાર થશે.

ત્યારે જનુઆરી ૧૯૧૫ ના અંકથી જણીતી કલમોથી લખાયલી બે ચાલુ વારતાઓ ઉપરાંત બે ટુંકી વારતાઓ જાણીતા રમુજી કવિતાઓ લખનાર "રસ્તમ રરરડુબ્બર" ની કલમથી લખાયલી રમુજી કવિતા મરહુમ કરી દા. બે. તારાપોરવાલાના સંગ્રહમાંથી ચુંટી કાઢેલું વગર છપાયલું કાવ્ય અને કવી ભવાની શંકરની મોહક કવિતાઓનો સ્વાદ તેમાં અપાતો રહેશે ટુંકમાં જેટલું આપો તેટલું પાંચન કરનાર વાચક વર્ગનુંપી પેટ તૃપ્ત થાય તેટલું રસીલું અને તંદરસ્ત વાંચન પુરું પાડવાની દરેક કાળજી કરવામાં આવશે, અને જેમ આગળ તેમ હમણાં લડાઇના મોંઘા દામમાંથી અમારૂં આ માસિક તેની અસલ કીંમતેજ દર મહીને "૧૦×૮" ની ફ્રાઉન સાઇઝનાં ખીચો ખીચ ભરેલાં ૫૦ પાનાંઓ સાથે પ્રગટ થતું રહેશે જે પચાસ પાનાંમાં બીજાં સાધારણ સાઇઝનાં માસિકોનાં લગભગ ૬૦ પાનાં જેટલું લખાણ તેમાં દેખાવ દેતું રહેશે. અમારૂં વર્ષ સપ્ટેમ્બર મહીનાથી શરૂ થાય છે અને તેનું વાર્ષીક લવાજમ પોસ્ટેજ ખર્ચ સાથે રૂ. ૩-૮-૦ છે, પણ જે કોઇ **'રશ્મિ'**ની નવી ચાલુ વારતાનો લાભ લેવા ઇચ્છશે તેઓ જનેવારીથી આગષ્ટ સુધી રૂ. ૨-૮-૦ નું લવાજમ ધરાક તરીકે પોતાનું નામ આમેજ કરાવી શકશે. તા. ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૪ સુધીમાં નામ નોંધાવનારને આ સાથે બીડેલાં હેન્ડબીલમાં સમજાવેલા લાભો તેઓને મળી શકશે, જેને લગતી વધુ ખબર મેળવવાને અમો હેન્ડબીલનો હવાલો અમારાં વાંચનારાંઓને સોંપવાની રજા લઇએ છીયે.

માલેકો,

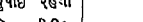
'પ્રભાત'

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

નામદાર પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ.

યુરોપમાં ચાલી રહેલી ખુનખાર લડાઇનું સુકાન કઈ બાજુ છે તે કહું પણ ચોકસપણે કહી શકાતું નથી, પણ આટલું તો ચોકસજ છે કે લડાઇની ખરાબીઓ સાથે લડાઇ ખલાસ થવે પ્રજાની કેટલીક ચોકસ છુપાઇ રહેલી ખુબીઓ પણ ખીલી રહેલી માલમ પડે છે. બ્રીટીશ શહેનશાહતનું બળ અને ખમીર તેના સુંદર સ્પેહસાલારોમાં સમાયલું છે જે લડાઇના વખતેજ પ્રકાશવંત થાય છે, પણ જ્યારે તે શુરવીર સ્પેહસાલારોની સાથે સાથે રાજકર્તા કુટુંબનો વારેસ બેટો નામવર પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ પોતાના કુમળા જીવની જરાખી દહેરત કર્યા વગર રણસંગ્રામમાં ઝપલાવે એ એટલું એને પોતાને માન ભેર્યું છે તેટલુંજ તેની પ્રજાને માટે ખરેખર મગરૂર કરનારું છે. આપણા અતિશય પ્રિય શહેનશાહ અને શહેનશાહ બાનુનો આ નામાંકીત યુવરાજ પોતાની ફરજમાં કેમ પાછલ હઠે ! તે બનેજ કેમ ! પોતાના સોબતીઓની અંદર વખણાયલો, પોતાના વ્હાલાં સગાં-સ્નેહીઓમાં પળોટાયલો, પોતાના પિતાશ્રી રાજા જ્યોર્જ તરફ સાચ્ચે સાચ્ચો વફાદાર એવો આ સપુત લડાઇના હીંગામમાં મુખે કેમ બેશે ? તે બનેજ કેમ ! લડાઇની શરૂઆતમાં રણભુમી ઉપર ઉતરવા તે સામર્થવાન હતો પણ તૈયાર ન હતો, તે ઇતેજાર હતો પણ ફીકરમંદ નહી હતો. શુરવીર સરદાર કીચનરે થોડાંક અઠવાડીયાંમાં એને તૈયાર કીધો અને સહુની નેક મુરાદો સાથે તે રંગ ભુમી ઉપર બીરાજ્યો. આખી શહેનશાહતની આંખ્યો પ્યારા પ્રિન્સ ઉપર લાગી રહી છે. એના એ કામને સહુકોઇ વધાવી લેછે. એવી ઉમેદ સાથે કે આ પ્યારો પનોતો પુત્ર પોતાની પ્રજા અને પીતાની સેવામાં હમેશાં પ્રકારીત થાય. કે જે પીતા પોતાના વ્હાલા લસકરની જાતી મુલાકાતે ફ્રાન્સમાં સીધાર્યા છે.

અર્લ રોબર્ટસ નું નામાંકીત મૃત્યુ.

બ્રીટીશ શહેનશાહતમાં અતિશય મોહું નામ કહાડનાર શુર વીર સપેહસાલાર અર્લ રોબર્ટસ મૃત્યુ પામ્યો છે. ઇંગલાંડ અને હિન્દને સાચ્ચા દનેહી ભાવથી એકત્ર કરવામાં અર્લ રોબર્ટસે કંઈ ઓછો ભાગ નથી આપ્યો. ધંરવી સને ૧૮૩૨ માં હિન્દ ભુમી ઉપર (કાનપોર) જન્મનાર અને પોતાની અજબ શકતીથી વીખ્યાતી પામનાર આ વીરલો બ્રીટીશોનો એક હીરો હતો. તેની બાહોશી, તેની લડાઇઓમાં ભાગ લેવાની કુનેહ વીગેરે માટે એટલુંતો બોલાયુ લખાયું છે કે વધુ કહેવાનું કશું બ્યે નથી. પોતાના દેશને વફાદાર, પોતાના રાજકર્તાને તાબેદાર, જાતી ભોગ આપી પોતાની કીર્તીમાં વધારો કરનાર હોડ રોબર્તસનું નામ અને કામ આજે ઘેર ઘેર ગવાય છે. બયાસી વરસની બુજરગ વયે એવું મરણ નીપજ્યુ છે પણ તે કેટલું નામાંકીત ? પોતાની જહેર જીંદગીથી કારેગ થઇ લોકોને એશ અને આરામ લેવાની આ ઉમરે પણ ઇગલાંડને તેના નામ પ્રમાણેજ લડાયક બળ બક્ષવામાં અને પ્રજાને એ બાબતમાં જાગૃત કરવામાં તેણે કશું બાકી ન રાખ્યુ. અને હાલની

સડાકના હાયકર હીંગાએ એક શાંત બેસવું એ નામશરને ગમતું નહી. પોતાના દેશની દાઝ તેને હકીકે ચહેડી. જે ફ્રીંદ ભુમી ઉપર તે જનમ્યો હતો! તેના માટે તેનો ચાહ કેટલો બુલંદ હોવો જોઇએ કે ફ્રાન્સની ભુમી ઉપર હિન્દુ લસકર કરી ઠામ થઇ પડવે તે બનાવાંઓથી ફ્રાન્સ ખાસ ગયો અને એક વાર જે હિન્દ લસકર ઉપર પોતે હાકેમી ભોગવેલી અને જે લસકરને એણે પ્યારૂં ગણેલુ તેજ હિન્દી લસકરના વફાદાર શુરવીરોની મુલાકાત તેણે આહી, તેઓની વચ્ચે ફરી એક વાર તે ગયો, લડાઇ સંબંધી તેઓ સર્વને તેણે જોઇતી સલાહ આપી, અને ઉધમાંને ઉધમાં તા, ૧૫ મી નવેમબરને દીને પોતાનો જન્ત તે ગેબી ફકરાતરે ને સ્વાધીન કીધો. ઇંગ્રેજી કેહવત પ્રમાણે he died in harness. તેના રહને શાન્તી હોજો.

શ્રી કેળવણી આગલ વધવા

સુવાવડખાના અને પારસી નર્સીસ

સાથે જરથોસ્તી કોમના આચાર વિચારો અને રાહ રીતીઓમાં ઘણો ઘણો સુધારો અને ફેરફાર થઇ ગયો છે. આગલી મુકસાનકારક રસમો અને બેમતલબી વેહમોની જગાયે સફાઇ સુથરતાઇની તેમજ વહેવાર રીતીઓની ચાલ દાખલ થઇ છે તે બધીજ ખુશી થવા જેવ બાબદ છે. એક વેળા એવો હતો કે સુવાવડી પારસી બાતુઓ અંધારી ઓરડીમાં નવા બાળકનો જન્મ આપતી અને સુવાવડખાનાનુ નામ વટીક ન લેતી કે ન જાણતી. આજે તે જમાનોજ બદલાઇ ગયો છે, અને શહેરના જુદા જુદા ભાગોમા હમેસહાર સ્ત્રીઓની સુખ સવરડના સુવાવડખાનાઓ ઉઘડી ચુકયાં છે. વળી બીજી બાજુ હમેસહાર સ્ત્રીઓ ઉપરાંત બીજી દરદીઓપણ હોસપીતલોમાં જવા શીખ્યા છે અને તેઓની સાહરવાર કરવાનો ડૉકટરો અને નર્સો મદદગાર થઇ પડે છે. આપણી જરથોસ્તી બાતુઓ નર્સીંગના પવિત્ર ધંધામાં જે રોકાય અને એ દયાવંતાં પુન્યવંતાં કામમાં ગ્રેમ થાય તો કેવુ સારૂં? પરમાર્થી વૃત્તીના પ્રખ્યાત ડૉકટર હોરમસજી મારીના આ કામમાં આપણને મદદગાર થઇ પડે એમ છે. તેઓની જગ્યીતી હોસપીતલમાં પીક્ષાયતની તાલીમ લીધેલી ખાસ નર્સો આપાત થઇ છે અને તેઓની વડી મેત્રન મીસ ડીલીન-જેઓના કામની અમોએ ઘણી તારીફ સાંભળી છે. તેવી પારસી બાતુઓને નર્સીંગની તાલીમ આપવા, અપાવવાને બહુજ આતુર છે. ડૉ. મારીનાની ઓસપીતલનો "નર્સીંગ સ્તાફ" વેહાયતથી આવેલી આ ખાસ નર્સીંસથી વધારે મજબુત ને સુંદર થયો છે અને જે લાભ તેઓ આપવા માગેછે તે જુવાન પારસી બાતુઓ જો ઉપાડી લે તો જરથોસ્તી કોમની અંદર પારસી નર્સીસ જે હાલમાં છુટી છવાઇ છે તેનો ઘણો મન માનતો વધારો થાય. ખરી કેળવાયલી નર્સીંસ મેત્રને જરથોસ્તી સ્ત્રીઓનાજ શું પણ પારકી કોમની સ્ત્રીઓનીપણ સાહરવાર કરવાને તેઓ સામર્થવાન થાય અને એ રીતે કોમની અંદર સ્ત્રીઓનો એક નવો ઉપયોગી અને ઉપયોગી વર્ગ બરપા થાય.

પારસી સંખ્યાવતો અને તેના ઉપયોગો

પૃથ્વી ઉપર વસતી મનુષ્ય જાતમાં પારસી જરથોસ્તી કોમની સંખ્યા અને સખાવત સાથે સરખાવતાં મોટો દીલગુરદો ધરાવનારી અને કોઈ પણ જાતના અંતર વીનાની તદ્દન્યવાર ધર્મ બાતાઓમાં સખાવત કરનારી જરથોસ્તી કોમ કરતાં બીજી કોમથી કોમથી ચઢતી હોય એવું અમોને ભાષતું નથી. થોડા વખત ઉપર ગુજરનારા એડમંતનસીન શેઠ પીરોજશાહ કાકા પોતાની દોલતને પોતાની વાહાલી કોમને સપુરદ કરી ગયા છે, તેમના રહને શાન્તી હોજો. સખાવત કરનારા જરથોસ્તી સખીઓ તો સખાવત કરી જાય છે પણ તે કેવાં બાતાંઓમાં જરી જોવાયે યોગ્ય નથી. તેનો કેવો વહીવટ ગ્રેાપ્યોને શુધ્ધ થયો જોવાએ તેની કાંઇ જુસ્તેજાર્ડ કે તકેદારી રાખવું નથી એજ મોટા અફસોસની વાત છે. જરથોસ્તી શીરકાના નાવારેસ અને ગરીબ કુટુંબો માટે સસ્તા ભાડાની ચાલીઓ બધાય

છે, જ્યાં મુફલેસ ને તંગદસ્ત આબરૂદાર કુટુંબોને થોડા નજીવામાં ભાડામાં રાખવાની સગવડ સખાવત કરનારાઓએ ચાહી છે પણ આપણો અનુભવ આપણને કંઇ બીજુજ શીખવે છે. સરતાં ભાડાની ચેલીઓ ઉપર મોધાં મોધાં ફરનીચરો રાચ રચીલાંઓ વાપરનારાઓ અને ખરાં ગરીબોથી બે પૈસે વધુ સુખીઓ સુખ્મેથી ત્યાં રહે છે. તેઓએ જાતી ભોગ આપી ચોતા કરતા નબળી ને નપેતર હાલતનાઓને જગ્યા કરી આપવી જોઇયે. બીજી બાજુ પારસી જહેર સખાવતો વિદ્યા હુન્નર અને ઉદ્યોગના કામ અર્થે પણ પુર છુટથી વપરાવી જોઇયે, મરહુમ શેઠ નવરોજ મા. વાહડીયાજીના ત્રસ્ટીઓ જે બારીકાઇથી અને ઉદાર દીલથી વર્તી નાત જાતનો ફરક જોયા વીના દુરઅદેશ સખાવતો કરે છે તેનો દાખલો જહેર ધર્મ ખાતાના દરેક ત્રસ્ટીએ લેવો સનીવાર છે. મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ કાકાના દુર અદેશ ત્રસ્ટી સાહેબોને કંઇ શીખવવા જવુ પડે એમ નથી માટે આપણે એટલુંજ કહીશું કે આ શુભ સખાવતનો રૂડો ઉપયોગજ થાય જેથી કોમની અંદર ઉદ્યોગ ખીલી, લાચારી દુર થાય, સુખ સગવડનાં મકાનોમાં ગરીબ કુટુંબોની વૃધ્ધી થાય અને પારસી કોમની અંદર ચપલ અને ચંચલ ઓલાદનુ વધવું થાય.

આસામની સરકારી સ્ત્રી શિક્ષકો.

આસામ પ્રાંતની સરકારી કન્યા શાળામાં શીક્ષણ આપતી સ્ત્રી શીક્ષકો માટે એક વિચીત્ર હોકમ આપેલો અમારા સાંભળવામાં આવ્યો છે. આસામની સ્કુલોની ઓરીસ્યેંટીયલ ઇનસપેકટ્રેસ નામે મીસ દાસ નો એવો હોકમ જાહેર થયો છે કે જ્યાંની નીશાળોમાં શીક્ષક આપતી સ્ત્રી ને પરણેલી હોય તો તેઓને પુરા પાડવામાં આવતાં સ્કુલને લગતા રેહવાના મકાનોમાં પોતાના પતીની સાથે રહી નહિ શકે, પણ વિચીત્રતા એ છે કે પોતાના ગમે એવા બીજા કોઇપણ સોબતીની સાથે ત્યાં વસી શકે. પોતાના પતીની સાથે તેણી રહી નહી શકે પણ ચાહે તો પોતા સાથે "ચાહ" પીવા તેને બોલાવી શકે. આવી જાતનો વિચીત્ર હોકમ જાહેર પાડવાની શી મતલબ હશે તે તો અમોને મુદલ સમજ પડતી નથી. જો એમજ હોય તો પછી ગરીબ બીચારી પરણેલી સ્ત્રીઓને શીક્ષકો તરીકે રાખવાની શી જરૂર? આવો બેહુદો ઠરાવ જો અમલમાં મુકાતો હોય તો તેમાં બન્ને શીખનાર અને શીખવનારનેજ ગેરલાભ છે. અમોને તો લાગે છે કે એવો ઠરાવ જાહેરમાં મુકવાને બદલે સમજાવીને લેવાને કંઇ ગેરસમ જુતીજ હશે. નામદાર સરકાર એવો ઠરાવ પસાર કરવા દે એ અમારી અભ્યર્થણી છે.

બ્રિટિશો જીતો!

રચનાર—શ્રી. અદરજ્યલી ડી. તુરાની.

બ્રિટિશો જીતો (૨)
તમ રાજ અમ કાજ અમ પર સદા તપો!—બ્રિટિશો.
જઈ જંગમાં ઘસો. (૨)
આ વર્ષમાં હર હર્ષથી વિજય વિજય વધો!—તમ રાજ.
શત્રુ સંહારીને! (૨)
વિજય વાવટો વળી વધુ ફરકાવીને!—તમ રાજ.
બ્રિટિશો જીતો (૨)
ઇંગ્રેજી તાજ તેજથી વધુ વધુ તપો!—તમ રાજ.

લગનની મોતેબરી.

લખનાર :—મી. મીનોચેહર માણેકજી માદન.

(પાને ૧૪૫ થી ચાલુ.)

દો

ષ પણ સમજુ શખ્સ માત્ર ખુબસુરતી ઉપરજ ફોભાઇ પરણવાનું પસંદ ન કરે. બદીકર તે તેનેથી એંચાઇ રહે એ અનવા જોગ છે પણ તેનું પરિણામ હમેશનો પરતાવો અને કજીયામાં આવે છે. પણ હું એમ લખી ખુબસુરતીની કિંમત ઘટાડી નાખતો નથી પણ એક ખુબસુરત ઓરતને તેણીની ચાલચલણ અને ખાસ્યત તપાસ્યા વગર પરણવું એ જીંદગીની મોટામાં મોટી ભુલ છે. કુદરતનો ગમે તેવો ખુસ્તુમાં દેખાવ હમેશ જોતાં નિર્જીવ અને બેશોખ થઇ પડે છે તેમ આજની ખુબસુરતી કાલે સાધારણ થઇ પડે છે; પણ જે તે સાથ ભલી ચાલચલણ અને ખાસ્યત સમાઇ હોય તો તે પતી બેહદ્દતનું સુખ ભોગવી શકે છે. ભલી ચાલચલણ સાથની ખુબસુરતી વખત જતે ખુસ્તુમાં થઇ પડે છે અને નાશ પામવાને બદલે ઓર ખીલે છે. એડીસન કહે છે, કે " જ્યારે હું એક મરદને દિલગીર લેહેજું કે તેની પરણેતર ઉપર બને આફરીન છુટે છે અને જ્યારે મારા જોવામાં એક દરતો ચેહરો આવે છે કે હું તેના ઘરના સુખ અને પરણેતરનો ખ્યાલ કરું છું."

એક બાપની બેટાને નસીહત.

હમોએ ઉપર કવિ અર્નના વિચારો ટાંકી બતાવ્યા છે હવે હમોને કોઇ બરસે જેવા રાજદ્વારી અને સંસારી અનુભવી નરે પોતાના છોકરાને આપેલી નસીહત ઉમેરવા દો. " ખુદાની મહેરબાનીથી જ્યારે તું પરણવાને લાયક થાય ત્યારે તારી પરણેતરની પસંદગીમાં મોટી સમજ શક્તિ વાપરજે કારણ તારૂં ભવિષ્યનું સુખ કે દુઃખ લગનના જોગાણ ઉપર આધાર રાખશે અને લડાઇમાં જેમ એક ભુલથી નાશ થાય છે તેમ તારી ભુલથી તારો નાશ કરશે.....તેણીનો મીજાજ તપાસજે અને તેણીના મા-બાપ કેવાં હતાં તેની તપાસ કરજે; કારણ કહ્યું છે કે " એક ભલી માની દીકરીને પસંદ કરજે." જેમ તેણી તદ્દન નોહતાજ તેમજ મોટી તવંગર પણ ન હોવી જોયે કારણ બેઉમાં પરતાવો અને ધિક્કાર ઉપજશે. એક બેતમાંજ અને ખુબખ ઓરતને પસંદ ના કરતો નહીંતો તને મોટી શરમંદગી વેઠવી પડશે, અને તેણીની 'વાઉ વીછન' જેવી વાતોથી તું કંટાળી જરો."

પરણેતરનું નીતિજનક શરીર.

એક મરદની નીતિજનક ખાસ્યત તેની પરણેતરથી મોટી અસર પામે છે. હલકી ખાસ્યત જ્યારે તેને નીચે ડુબાવશે ત્યારે ઉંચા ખાસ્યતો તેને ખુબ ઉંચી પર ચઢાવશે. પહેલ્લી જ્યારે તેની દિલસોજીને ભારી નાખશે, તેની શક્તિને ઘટાડી નાખશે અને જીંદગીની ઉંચી નેમને ઉંધી વાળશે; ત્યારે પાછલી તેની મહેબતને જવાબ આપી તેની નીતિને ઓરખી વધુ બુલંદ કરશે અને ખરી શાંતી અપાવા મનને નવું કામ કરવાને ઉશ્કેરશે. એટલુંજ નહીં પણ એક ઉંચી ખાસ્યત ધરાવતી ઓરત અજાણપણે તેના ખાવીંદની જીંદગી બુલંદ અને તેનુ-

કામ અને ઉમેદ ભરી બનાવશે. જ્યારે તેથી ઉલટી ખાસ્યત ધરાવતી તેથી ઉલટું જ કરી શકશે. એક ઇંગ્રેજ કહે છે કે "મે મારી જીંદગીમાં ઘણાક નબળા પુરૂષોને કેવલ મેળવતા જોયા છે. તેનું કારણ એટલું જ કે તેઓ ઉંચા ખાસ્યત ધરાવતી પરણેતર ધરાવે છે કે જેઓ તેઓની કારકિરદી દરમ્યાન તેઓને ટેકા આપે છે અને તેઓની જાહેર ફરજમાં દિલસોજ ભાગ લઇ પણ ઉલટમંદ બનાવે છે. એથી ઉલટું મેં ઘણાક બાહોશ અને દિઢ્મતવાન શખ્સો જોયા છે કે જેઓની પરણેતરોની હલકી ખાસ્યતથી તેઓ પોતે સ્વાર્થી થઇ ગયા છે જેથી પોતાની ફરજ સમજતા નથી." આ ઇંગ્રેજ લખનાર પોતે એક ઉમદાહ પરણેતર ધરાવતો હતો અને તે પોતાના દોસ્તો જોગ કાગળોમાં પોતાની પરણેતરનો ખુશમીજાજ, દિઢ્મત અને ઉમદા ચાલચલણને માટે ઇસારા કરે છે.

જેમ જેમ તે લખનાર સંસારનો અનુભવ મેળવતો ગયો તેમ તેમ તેનું યાદીન મજબુત થતું ગયું કે એક ભરદની જીંદગી ભાગી અને ઉંચી કરવા માટે એક સુખી ઘર અને ભલી પરણેતરની ગરજ છે. માણસનું ખરૂં સુખ 'લગ્ન'માં છે. તે એમ કહે છે અને તે પોતાના લગ્નને પોતાની જીંદગીનું ડહાપણભર્યું ડહાપણ ભર્યું કામ લખી જાય છે. તે લખે છે, એમનો મને સુખી થવા ઘણાં કારણો મળ્યાં હતાં પણ શુકર ખુદાના કે માબુસાલ્લાહ જાતનું સૈતાની ઉત્તમ સુખ જે ઘર છે, તેની મને બક્ષેસ મળી. પોતાના એક જાનીદોસ્ત ઉપર લખતાં તે કહે છે, ખુદાની મારી ઉપર મોટામાં મોટી બક્ષેસ તે મારી વહાલી પરણેતર છે. અરે, ભારીમાં ભારી સંકટ વચ્ચે તેણી કેવી દિઢ્મત ધરાવે છે તેનો ખ્યાલ તને આવી ન શકે. લો કે તેણી નરમ અને શાંત છે પણ સંકટમાં તેણી ચપળ બની જાય છે. તેણી મને અલપ્યા ભયમાંથી બચાવે છે, તેણી મને દિલાસો આપે છે, ભલો બનાવે છે, ઉમગી થવા કહે છે અને મારી મુશ્કેલીમાં પણ તેણી મદદ આપવા હમેશ તૈયાર ઉભી છે. "એક બીજા કાગળમાં તે લખે છે:" મારી પરણેતરની સાથ આજ વરસોથી રહેતાં મારી પર મું અબર થઇ અને મને કેવું સુખ મલ્યું જાય છે તે લખવાને હું અશક્ત છું. જ્યારે પણ હું ભલું કામ કરૂં છું તો તેણી મગરૂરીથી પોતાનું સર ઉંચકે છે જેથી મને તે કરવાની બેવડી ઉશ્ક ચુકે છે. અને જ્યારે હું ભુલ કરતો હોઇશ ત્યારે તેણી ગંભીર અને ચુપ બની જાય છે કે જે ગોબા મારે માટે "ડેનજર સીગનલ" છે. લો કે તેણીને તાબામાં રાખું છું છતાં તેણીજ ગોબા મને બતાવે છે, અને જ્યાં સુધી હું તેણીને ચાહતો આવીશ ત્યાં સુધી કોઇ પણ ખુરં કામ કરવાની દિઢ્મત હું કરી શકીશ નહીં."

ઉપલો લખનાર જ્યારે પોતાની સ્વતંત્રતા પ્રતાપથી રાજદ્વારી ચક્રવ્યુહમાં પ્રવેશ-પડ્યો ત્યારે તે ગીડાઉ, કકળાબોર અને પાછ થઇ ગયો. પોતાના ઉંડા અંધેમાં તે લખે છે, "હાથમાં કલમ પકડી હું કલાકો સુધી વિચાર કરતો બેસું છું પણ મારી મુંચવણ અને મુશ્કેલી વધતી જાય છે. આ મારા કંટાળામાં મારી પરણેતર વગર હું આગળ આવી શકું નહીં કે જેથી મને દિલાસો અને દિઢ્મત આપતી બની છે. મારી અને તેણીની વચ્ચેનો ફરક તપાસો, હું જ્યારે સેક્રજમાં કંટાળી મારા ફાડ કરૂં છું છતાં તેણી શાંત મને પોતાની ફરજ બજાવે છે"

જાણીતો રાજદ્વારી ગીઝો પણ પોતાના સંકટ અને દુઃખ વેળા પોતાની પરણેતરથી દિઢ્મત મેળવેલ છે તે પોતાના રાજદ્વારી હરીફોથી તાબુતાબુથી ખાસ હારેલ થતો તો તેનો દિલાસો તેની પરણેતર અને પવિત્ર ઘર હતું. તે પોતાના વૃતાંતમાં લખે છે, "માણસ ઉત્તમ સુખ અને આસાયસ મેળવવા પોતાના બહાર કામમાં વાર્યા મારે છે. હવે હું સમજતો થયો છું કે અમે તેવી મુશ્કેલીમાં પણ ઘરની મહોબ્બત ભરી જીંદગી અને ખરૂં સુખ છે; બહાર જીંદગીમાં અમે તેવી નામના અને નેકી કમાતો આદમી, જો તે ઘરનું સુખ ન અનુભવે તો, ગરીબ અને મોહતાજ છે. તેની બાનુએ તેના સુખ કે દુઃખમાં; સંકટમાં કે આરામમાં, મુશ્કેલીમાં કે ચેનમાં દિલાસાની ભાસ લીધો. તેઓ પરસ્પર તે અગાડ ગીઝોએ તેણીને પુછ્યું. "મારી બદબખ્તી જે મને હવે ખુલ્લી માલમ પડે છે તેમાં તું ભાસ લઇ શકશે?" ત્યારે તેણીએ બદાદુરીને

જવાબ દ્યો "ખાત્રી રાખજે કે તારી દરેક ફતેહમાં હું ખુશાલીથી ભાગ લઇશ અને તારી મુશ્કેલીમાં એક પણ નાસીપાસી અને નાઉમેદની હાય ભરીશ નહીં: જ્યારે તે લુક પ્રીન્સીપલો વજીર થયો ત્યારે તેણે એક દોરડા ઉપર લખ્યું કે, "મારી ગમે તેવી આફત અને મુશ્કેલીમાં હું મારી બાનુથી સદા પુરતો સુખી છું અને ખુદા જો તેણીને જીવાડશે તો હું સદા સુખી રહીશ. "અરે અફસોસ, છ મહિનાની એક પલની મુલતમાં તેણી જગને હવાલે થઇ અને ત્યાર પછી ગીલેની જીંદગી દુઃખી થઇ પડી.

ઈંગ્લાન્ડનો નામાંચો રાજદ્વારી, બર્ક, એક ખુબસુરત મહોબતવંતી અને બાહોશ ઔરતના પ્યારમાં પુરતો સુખી હતો. તેની જાહેર જીંદગી રાજદ્વારી ચલવલથી ફિકર અને કંટાળાથી ભરપુર હતી પણ તેનો બંગ તેના ઘરમાં વળતો. તે કહે છે "આપણા ઘરની ઔરતને ચાહવી એ તમામ દુન્યાના લોકને ચાહવાનું બીજ છે." તે પોતાની બાનુની ખુબસુરતીનું ચિત્ર નીચે મુજબ રજુ કરે છે. જે ભલા ચિતારાને ચરમાવે એવું છે. તેણી ખુબસુરત છે; પણ તે ખુબ-સુરતી તેણીના ચેહરામાં, બાટબટગ યા રંગમાં નથી. જો કે તેણી ખુબસુરત છે પણ તેથી કાંઇ તેણી મારાં જીગર ઉપર અસર કરી શકતી નથી, તેણીની ખુબ-સુરતી તો તેણીનો ખુશાગીલ્જ, દયા, નિર્દોષતા, લાગણી અને રહેમ દિલ છે. તેણીની આંખોમાં મધુર રોશની પ્રકાશી રહી છે, તેથી તેણી સબળાને હોકમ કરે છે પણ તે હક અને દાવાથી નહી પણ તેણીના સદ્ગુણથી. તેણી હજાર જણની વખાણ માટે સરજાઇ નથી પણ એકજ દિલ (યાને પોતેજ) ની આફરીન માટે જન્મી છે. તેણીનામાં દૃઢતા છે તેમ વેળા તેણીમાં નાજુકાઈ પણ જોઇ શકાય છે; તેણીનામાં નરમાસ છે પણ તેથી કાંઇ તેણી નબળી નથી, તેણીનો અવાજ એક મધુર ધિમા ગાયન જેવો છે અને તેણી હજાર માણસની મીજલસમાં વાહવાહ કરવા બદલ મારાં જીગર પર મીસર કરવા સરજાઇ છે; અરે-તે ગાયન સમજવા માટે સામેએ તેણીના સમાગમમાં આવવું જોઇયે! તેણીના શરીરનું બ્યાન કરવું એ ગોયા તેણીના મન માટે બોલવા બરાબર છે; ગોયા તે એક બીજની 'કાપી'છે. તેણીની સમજ અને આહોશી ઘણા કામ કરવામાં સમાઇ નથી પણ ભલાઇને ચુંટવામાં છુપાઇ છે. તેણી સાફ બોલવા કરતાં બે ગુરૂ છે તે છોડી દેવામાં વધુ મથી રહી છે. તેણીની સભ્યતા ખુદરતી અને અદે-ખાવની છે અને નહીં કે માત્ર કાયદાની; અને તેથી તે લાયક ઉપર અસર કર્યા વિના રહેતી નથી. તેણી દૃઢ અને એક ચિત્ર ધરાવે છે; તેણી એટલીતો ખુબી ધરાવે છે કે તેણીની ભૂલોને આપણું મટ માફ કર્યે છિયે."

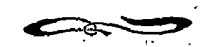
અહા! આપણે કેવી ઉમદાહ, દિલજીત અને ખરી ખુદાઇ શક્તિ ધરાવતી એક બાનુનું ચિત્ર જોઇ ચુક્યા. અરે તેવાજ શબ્દમાં જીવવું પ્રમાણ છે! ત્યારે હવે આપણે એક મહોબતવંતી મહોદારદાર પોતાના બાવ-દુનું ચિત્ર કેમ દોરે છે તે હવે રજુ કરવા દો. ભાગ્ય-શાળી નર તે કરનલ હચ્યીનસન છે તે માટે તેની મોહરદાર લખે છે.

"આપણે જેને જીગરના ઉંડાણથી ચાહતાં હોઇયે અને જ્યારે તેજ મનની મનોહર મુર્તી ભાંગી જાય છે (યાને મરણ પામે છે) ત્યારે આપણી જીંદગી કંગાલ જાણે મુશ્કેલ થઇ પડે છે. વખત જ્યે આપણ દિલાસો શોધી શકયે છીએ અને જીંદગીની કેટલીક મજાહો ફરી ચખી શકયે છીએ. અરે, મને ખબરજ નથી કે મારા પતિના મરણ પછી હું શામાં દિલાસો લઉં! કે જેના વગર મને આ મારી જીંદગી પથ્થર સમાન છે. મારી પાસ સબળું છે માત્ર તે પતિનું દિલ અને મધુર આંખો નથી!"

તેજ બાવદ પોતાની મોહરદારની તારીફ કરતાં એટલાં તો મજબુત શબ્દો વાપરે છે કે તેણી આપણી યાદદાસ્ત શક્તિમાં કોતરાઇ રહી છે. તે લખે છે, "જ્યારે પણ તેણી મને ઘર ખરચનો હિસાબ આપવા આવે છે તો હું કહું છું સબળું તારેજ છે." વળી તેઓ મહોબ્બતની સાંકળથી એટલાં તો જકડાયલાં હતાં કે જેમ જેમ તેઓ ઉમરમાં વધતાં ગયાં તેમ તેમ તેઓ એક એક ઉપર વધુ મોહજંતવંત અને પ્રેમવાળાં બનતાં ગયાં. બીજા વધુ દાખલાઓ આપણે હવે પછી જોઇશું.

(અધુરું.)

જ્ઞાનની દુનીયા.

લખનારઃ—ભીઠ મીનાથડ્રેર માથ્યુકજી માદન.

આરબો અને ઘોડાઓ:—

"સાધનટીસ્તોના મત મુજબ, અરેબ્યા પાસ ઘોડાઓ માટેનો કુદરતી મુલક છે. ત્યાંની રતુની ઘોડાના કદ ઉપર મોટી અસર થતી નથી પરંતુ તેઓ ચાલાક અને ઝાપી બને છે. ઈંગ્રેજ અને રપેનીશ ઘોડાઓમાં અરેબીક લોહી ભેલાયું છે જેથી તેઓ નમુનેદાર હોય છે. આરબો પોતાના ઘોડાઓના લોહીને સ્વચ્છ રાખવાને ઝનુનથી મથન કરે છે અને નર કરતાં માદાને વધુ ચાહે છે. જ્યારે પણ તેઓને ત્યાં નવો ઘોડો જન્મે છે તે દિવસે આખાં કુટુંબમાં ખુશાલી ફેલાય છે અને બાણી પીની થાય છે. તેઓ પોતાના ઘોડાઓને પોતાના બાળકો સાથ માયાથી કેળવે છે જેથી તેઓ એટલા નમ્ર અને વફાદાર નીવડે છે. અને કોઇ પણ હથિયાર વાપરવાની કલાચેજ જરૂર પડે છે. પોતાના માલેકના માત્ર સ્પર્શથી જીત લઇ દોડે છે અને જે તે બેઠક ઉપરથી સરી પડે છે તો પોતે ઉભો રહી જાય છે." [The Decline and Fall of the Roman Empire by Gibbon; ch. on "Arabia and the Arabs. "]

જીંદગી:—

"વારંવાર જીંદગીની દુઃખ અને દીલગીરીપણા માટે આફસોસ અને ફરયાદ કરવામાં આવે છે; પણ જો આપણે જીંદગીની એક નાની બાજુ લઇએ તો તેમાં તમામ અગત્યપણું સમાયેલું જોવામાં આવશે. જેમ એક નાનાં જંતુને કાચમાંથી જોતાં તેના શરીરના દરેક ભાગો ખુલ્લા જણાઇ આવે છે તેમ જીંદગીની નાનામાં નાની બાજુને જો બાદ કરવામાં આવશે તો તેમાં કેટલી ખુશાલી કે મોટું દુઃખ, બારિકાઇ અને અગત્યપણું દેખાઇ આવે છે. જીંદગીને સામટી લેતાં તેમાં જુદી જુદી સમાયલી બાજુદોથી આપણું ચુંચવાઇ જવું, જ્યારે તેઓમાની એક લેતાં તે પર વિચાર કરવાનો કેટલો બોરક મળશે"—[From the "Letter-Bell by W. Hazlitt.]

દેાખમું:—

એક અમેરીકન બાનુ મુસાફર સારા કુંકન પોતાની "A Social Departure (P. 367)માં બાપણ દેાખમાં માટે બટાથી ઉચું મત દરશાવે છે. તેણી કહે છે, "ત્યાં ઉંચા ટાવરો ઉભા હતાં જેઓનું કામ મરણ પામેલાંઓ સાથ હતું. જરથુસ્તે માની લીધું કે કુદરતની કોઇ પણ પેદાશ સ્વચ્છ છે અને રેહવી જોઇએ. મુરદાંની અસ્વચ્છતામાંથી પોતાના ભાઇબંધોને બચાવી દુર ઉંચી ટેકરીઓ ઉપર મરણ પામેલાને નાખવામાં આવે છે, હમારી સામે જરથુસ્તના ઉંચા સ્વચ્છતાના કાનુનના ટાવરો સદ્ સમારી ઉભાં હતાં."

હાફેજ:—

આ નામીચા ફારસી કવિ માટે ચાર્લ્સ સુબર્ટ કહે છે, "ઇરાનના તમામ કવિઓમાં હાફેજ કુદરતી લાગણીઓના સૌથી સરસ બાદેતજાર છે. તેનું કલામ ફકત બોદાર્થ કલામથી ઉતરતું અને બાકી સઘળા કલામોથી ચઢતબાતું ધારવામાં આવે છે. તે સાદાઇ અને સુંદરતાથી ભરપુર છે. તેમાં બનાવટ અને મગરૂરી જોવામાં આવતી નથી.

ધર્મ પાલનારાઓની સંખ્યા:—

જુદા જુદા ધર્મ પાલનારાઓની સંખ્યા શું છે તે આ કોઠામાં જોવામાં આવશે. ખ્રીસ્તી ધર્મ ૫૬૩૦૦૦૦૦૦; હિન્દુ ૨૨૩૦૦૦૦૦૦; બુદ્ધધર્મ ૨૨૨૦૦૦૦૦૦; બુધીઝમ ૧૦૩૦૦૦૦૦૦; જરથોસ્તી ધર્મ, ૧૦૦૦૦૦; બધા દેવતામાં માનનારા, ૨૮૩૦૦૦૦૦૦; તાઓધસમ, ૪૪૦૦૦૦૦૦; શીનતોધમ ૧૮૦૦૦૦૦૦; જુદેઝમ, ૯૦૦૦૦૦૦.

સ્વપ્નો:—

રાબ્ડર હેગારડ નામનો ઇંગ્રેજ એક જણીતો નવલકથા લખનાર છે, તેને પોતાના કુતરાના મોત માટે સ્વપ્નું આવ્યું હતું જે તેને છાયા મારફતે જાહેર કર્યું. તે દિવસથી તેનો કુતરો ખોવાઇ ગયેલો જણાયો અને તેની લાશ નદીમાંથી મળી આવી.

તેજ મીડસમર નોરટનની કોલસાની ખાણમાં ૧૯૦૯ માં એક મેટો અકસ્માત થયો હતો, આને ચગતો સ્વપ્નો ત્યાંજ રહેતો એક શખ્સ જે ઘોડા ચખત માટે આયરલેન્ડ ગયો હતો તેને આવ્યો હતો. 'વરતા' નામની સ્ટીમર ડુબી જવાની ખબર સ્વપ્ના મારફતે થઇ હતી તે વેળા બેઠેલા કમીશન સભ્યમુખ રજુ થયું હતું. મી. સેમર નામનો શખ્સ જે ઓસ્ત્રેલ્યાથી બેઠો હતો તેણે ત્રણ રાત વેર ભયંકાર સ્વપ્નો જોયા હતો કે એક શખ્સ લોહીથી ગગરતો માસતો કકડો કરે છે. આથી તે દરમ્યાન ખાતે ઉતરી પડયો. બે દિવસ બાદ તેને ફરી સ્વપ્નું આવ્યું હતું કે સ્ટીમર ડુબી જાય છે અને તે બચ પડયું.

યોગ અને યોગી:—

"તે ખરો યોગી છે જે પોતાની ફરજ, ફળની આશા વગર બજાવે છે. યોગ એટલે તર્ક છે; અને તે યોગી બની શકતો નથી જે ભવિષ્યની આશા માટે ઉમેદ રાખે છે. યોગ પ્રાપ્ત કરનાર માટે કાર્ય માત્ર એક હથિયાર છે; યોગ પ્રાપ્ત કીધા પછી શાંતી અને સ્થિરતા હથિયાર છે અને તેજ યોગ પ્રાપ્ત કરે છે જે દીઠીઓની ખ્વાહેશ કરતો નથી અને જે આશાની ઘરજાઓને તુચ્છ કરે છે."

રોમનોની અસર:—

"જ્યારે આપણુ યુરોપના જુદાં જુદાં રાજ્યો તરફ નજર કરીએ છીએ ત્યારે ગમે તેવા દરક છતાં તેઓમાં કેટલીક રીતે એક સરખાપણું જણાઇ આવે છે તેનું મુખ્ય કારણ રોમનોએ જ્યારે તે મુલકોને જીત્યા હતા ત્યારે પોતાના વિચારો, કાયદાઓ અને રેવાજોની છાપ પાડી હતી તે છે. અને તેઓમાં દરક દિસવાનો સબબ એ છે કે તેઓએ રોમન વિચારોને એક સરખાં પ્રમાણમાં ગ્રહણ કર્યા ન હતા. કેટલાકોએ રોમના વિચારો અને બીજાઓએ જરમનોના વિચારો મોટા પ્રમાણમાં જાલવી રાખ્યા છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે રોમે આખા યુરોપ ઉપર કેવી મોટી અસર કરી છે."
(History of Rome by Rev. M. Creigaton M. A.)

અફસોસ ના કર:—

ફોકટ છે જીરીને કરવી ફર્યાદ,
ગયેલો માલ કદી ન દે ચોર હાથ;
ક્રોધ યા કજા પર ન બાંધ દિલ,
બાદ તે ઉદ્યું થાય છે મુશ્કીલ.

બધાંને ચાહ:—

"જેમ તું બીજાની વર્તણુક તારી તરફ ચાહે છે, તેમ બીજાઓ સાથે ચાલ, અને જેમ તું ચાહે છે કે બીજાઓ તને આપે તેમ તું બીજાને આપ, જે તને ચાહે છે તેને તું ચાહે તો તેમાં શું ખોટું છે? કારણ એક પાપી પણ પોતાના ચાહનારને ચાહે છે. જે તારું ભલું કરે છે તેનું તું ભલું કરે તેમાં શું ચયું? કારણ પાપીઓ પણ એમજ કરે છે. તારા દુશ્મનને ચાહ તેઓનું ભલું કર ને આશા ના રાખ."

શકનો અંદાજ:—

આપણુ સર્વ ઉપર હકુમત કરનાર ઇશ્વરમજદ! જે બાબતોને મને શક હોય તેનો અંત લાવવા માટે ઘણી દુરદીશારી આપેલી દીનદાર માણુસની ધર્મ સંબંધી કેળવણી બધી રીતે ડાહી સરસ ઘડાઇ છે. કારણ કે ધન કેળવવાની ખાહેશ રાખનારને તેનો ઘટતો બદલો મળશે.

શરમ શાની?

મેજીસ્ટ્રેટ સાહેબે બબેવાને જરા ઠીબામણ આપતાં કહ્યું, "ભલાં માણસ, તુંને વારી વારી અહીં આ પ્રમાણે આવતાં શરમખી નથી આવતી?"

"અરે સાહેબ, એમાં શરમ શાની? તમારાં જેવાં માણસ જ્યાં હોય ત્યાં જતાં મને શરમ નથી લાગતી, પણ હું એમ પુછું છું કે તમને દરરોજ જોતાં શરમ લાગે છે વાર? (નોસારો કાળ.)

રબ્બને યજ્ઞત અને તેને લગતો ખોલાસો, રબ્બને યજ્ઞત વિષે અવસ્તા તથા પહેલવી ભાષાઓમાંથી મલતું બ્યાન.

રબ્બુની ખુબીઓ–તે લોકોનું રક્ષણ કરે છે.

લખનાર :—બી૦ ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

(પાન ૧૫૩ થી ચાલુ.)

આ પણે શરૂઆતમાં જોયું તેમ રબ્બુ આ દુન્યામાં સચ્ચાઇ અને રાસ્તી પર મવકલ છે. એ ઉપરાંત તેને રબ્બુ યસ્તમાં ૭ આ ફકરામાંઆ પ્રમાણે ગીતારેલો છે. ઓ અશો રબ્બુ–ઓ ઘણુંજ સાચા રબ્બુ, ઘણુંજ પવિત્ર રબ્બુ, ઘણુંજ વિદ્વાન રબ્બુ, સંપુર્ણ રીતે તપાસ કરનાર રબ્બુ, સઘળી બાલુએ જોનાર રબ્બુ, ઘણું દુરનું જોનાર રબ્બુ, ઓ અશો લોકોને વધુ સારો ટેકો આપનાર રબ્બુ, ચોરોને વધુ સારી રીતે મારનાર રબ્બુ." આ ઉપરથી આપણે જોઇશું તો માલમ પડશે કે જેમ દરેક યજતોને અશો કહે છે અને તેવો છેજ એવા તેમ રબ્બુને પણ કહેલો છે, પણ વધુ જે આપણને આ ફકરા ઉપરથી માલુમ પડે છે તે એ છે કે અહીયા એ યજતને ઘણોજ વિદ્વાન, સંપુર્ણ રીતે તપાસ કરનાર, સઘળી બાલુએ જોનાર, ઘણું દુરનું જોનાર, જે અવસ્તા લખાણ પરથી તેને જેમ આપણે ઓળખીએ તેમ એટલે ઇનસાફ કરનાર તરીકે ઓળખીએ છીએ, તેનું જે કાંઇ લખાણ મળે છે તે ફક્ત આ યસ્તના ૭ માં ફકરામાંથી મળી આવે છે. એ ફકરામાં એને સંપુર્ણ તપાસ કરનાર તરીકે કહેલો છે. અને તે ઉપરથી આપણને જે પેહેલવી લખાણો એના ચોથે દહાડેની આમદાદે ઇનસાફ કરનાર તરીકે મળે છે તેને આ ફકરો વધુ ટેકો આપે છે. પાછું વળી બીજું જે તમે "સઘળી બાલુએ જોનાર" કરી કહેલો છે તે ઉપરથી આપણને માલમ પડે છે તે "મીનોખેરદ" માં બીજા બાબમાં રબ્બુને "બાદશાહ અને ગરીબ" વગેરે સઘળાઓને બરાબર ગણેલા છે. તે ઉપરથી પણ સાબેત થાય છે કે રબ્બુ એક સઘળી તરફથી બરાબર ઇનસાફ કરનારો છે. આગળ ચાલતાં એજ ફકરામાં કહે છે જે "અશો લોકોને વધુ. ટેકો આપનાર રબ્બુ." આ ઉપરથી આ સાર નીકળશે જે દરેક યજતની આરાધના કરનારને તે યજત ટેકો આપે છે, મદદ આપે છે. પણ અહીંઆં જે રબ્બુને માટે લખે છે, જે તે વધુ ટેકો આપે છે તે એજ છે જે તે રાસ્ત માણુસ જે હમેશાં પોતાનું કામ રાસ્તીપરજ કરે છે. તે માણસને રબ્બુ મદદ આપે છે એટલુંજ નહીં પણ વધુ જે તે કરે તે એકે એક લુહા અને રાસ્તીના માર્ગ પરથી વેગળા ગએલા માણુસ પર પેહેલા રાસ્ત માણુસ સરદારી ભોગવે છે. જેમ રબ્બુ યજદ ઉપર જોયું તેમ દરેક કેશ્વર ઉપર વીગેરે સરદારી ભોગવે છે તેમ અને તેથી રબ્બુને વધુ મદદ કરનાર તરીકે કહેવો જોઇએ.

હવે એજ યસ્તના આઠમાં ફકરામાં તેને "ઓ રબ્બુ તું સઘળાઓ કરતાં વધારે સારી રીતે ચોરોને તથા લુટારા માણુસોને ધીકારે છે, ઠંકાવે છે મારે છે તથા તેમનો નાશ કરે છે" એમ આવેલું છે. હવે સવાલ ઉઠે છે કે રબ્બુ આવા ચોરો તથા લુટારાઓને કેમ ધીકારે, ઠંકાવે તથા મારે એવા દાખલામાં જે આપણે "ખુરશેદ"ને સાથે લખ્યું તો ઠીક સમજ પડશે.

ખુરશેદને આપણે ફક્ત સાધારણ રીતે નજરે જોઈએ છીએ અને જાણીએ છીએ કે તે દરરોજ સવારે ઉગે છે, સાંજે અસ્ત પામે છે. તે આ દુનીયાં રોશની આપે છે, અંધકારને નાબુદ કરે છે વીગેરે આ તેની (ખુરશેદની) ફક્ત દેખાદેવી ખુબીઓ છે. હવે બાતનની બાતમાં તો ફક્ત જેઓ રસાયણ શાસ્ત્રીઓ છે, તેઓ શોધ કરે છે અને તેની ખુબીઓ શોધી કહાડે છે. હવે એ ખુબીઓ આપણે પણ રસાયણ શાસ્ત્રીની મદદ લેવા વગર આપણા પાક ધર્મ પુસ્તકો ઉપરથી જાણીએ છીએ. જેમ કે ખુરશેદની નીયાએશમાં ૧૨ માં ફકરામાં કહે છે કે જ્યારે ખુરશેદ ઉગે છે ત્યારે અહુરમજદની પેદા કરેલી જમીનના વેહતાં ઝરણે દરીયાના તથા ગમપાણીને તથા અશો વેહાએશ કે જે રૂપેના-ચીનાની છે તે એ બધાંઓને પાકી જગી થવાનો સત્રણ થાય છે પણ ૧૪ માં ફકરામાં કહે છે કે જો ખુરશેદ નહીં ઉગે તો, આ હપ્તાકર જમીનમાં જે ચીજો તથા જનવરો છે તેને દેવો મારી નાંખે વગેરે. આ બધું જે થાય છે એટલે આ દુનીયામાં જો ખુરશીદ નહીં હોય તો બધી ગંદીચી અને બરાબ ચીજોનો બધારો થાય અને દરેક સારી ચીજનો નાશ થાય પણ ખુરશેદની હાજરીથી એ બધુ દુર રહેછે અને નાશ પામે છે એજ પ્રમાણે રપ્નુને પણ આવીજ રીતે સરખાવીએ. આપણે જોયું તેમ રપ્નું એ સચ્ચાઇ તથા રાસ્તની ઉપર મદદગાર છે અને તેથ એક રાસ્ત માણસ ચોરો તથા લુંટારાઓ ધીકારે તેમાં કાંઇપણ શક નથી અને તેજ પ્રમાણે તે પોતાના સચ્ચાઇ તથા રાસ્તીના બળથી-જોકે તે શરૂઆતમાં કદાચ અથવા જેમ આ દુનીયામાં ઘણું ખરૂં બને છે તેમ હમેશાં પોતાને પોતાના સચ્ચાઇના સુખનથી આ જુલી અને દગા કટકાવાલી દુનીયાને નુકસાન પણ કરે તો પણ અંતે તેનો અને તેનોજ ને રાસ્ત અને સાચ્ચા માણસનો જય અને ફતેહ છે—અને ત્યારે તે રાસ્ત માણસ જે આ રપ્નુ વસ્તમાં કહે છે તેમ તે જુદા, લુટારા તથા ચોરો ઉપર પોતાની રાસ્ત જબાનથી તથા રાસ્તીના અને એક ખુદાઇ માર્ગ પર ચાલવાથી તેઓ પર તે ગાલેબ આવે છે, ડરાવે છે, મારે છે, ધીકારે અને નાશ કરે છે. ઉપર આવી ગયું તેમ રપ્નુ તેથીજ હપ્તેકર નદી-દરીઆ-ઝાડો તથા પહાડો અને દરેક સેનારાઓ બહેસ્તની આરામગાહ-ગરોથમા વગેરેની જગ્યા ઉપર સચ્ચાઇ બોગવે તથા ચોકસાઇ રાખે છે અને તેજ પ્રમાણે છે. એક માણસ પણ આ દુનીયામાં સરદારી ભોગવી શકે તેવા બીજાઓ પર ચોકસી રાખી શકે અને આ પ્રમાણે આપણામાં જે તેત્રીસ ફરેસ્તાઓ છે તેથોમાંનો દરેક દરેક ચોકસ બાબત પર મદદગાર છે અને તેઓ આ દુનીયાની અંદર સરખી (Directly) તથા આડ-કતરી (Indirectly) રીતે માણસોને તથા દરેક જનાવર તથા ચીજોને મદદગાર થાય છે. વળી મેહેર-યસ્તમાં ૬ મા ફકરામાં એમ કહે છે કે ચિત્ર (મીત્ર) ધાસ્તી ફેલાવે છે, રપ્નુ (તેમના) દીલમાં ધાસ્તી દાખલ કરે છે જેથી આપણને માલુમ પડે છે કે રાસ્ત માણસ હમેશાં જુદાઓને ધાસ્તીમાં રાખે છે અને જેથી સચ્ચા અને રાસ્ત હોય છે તેઓને એ ખુદાઇ રીતે માલુમ પડે છે કે હમેશાં જુદાઓ તેઓથી દુર નાશે છે. આવી રપ્નુની ખુબીઓ હોવાથી દરેક માજદીયસનીજ જરથોસ્તીઓની ફરજ છે જે રાસ્તને હમેશાં વળગી રહેવું, વળી રપ્નુને મેહેરયસ્તના ૩૨ મા ફકરામાં ૧૩૯ ના ફકરામાં દુનીયાની પૃથ્વી કરનાર તથા તેની આબાદી કરનાર તરીકે કહેલો છે.

ગામનો ઘડો લેશો?

ચાંદનભાઇ બારણે ચોક પુરતાં હતાં તેટલાં એક ગામડીયો મટોડીનાં માટલાં લઇ આવી પહોંચ્યો.

"આજ ગામનો ઘડો લેશો?" તેણે પુછ્યું.

"આ તું મરે, તારી જ્યાં ભરે, તારી જ્ય ખરી જ્ય. મુવા પોતેજ મારાં ઘેરનો ઘડો કોણ નહીં લેતો?" અને એમ બોલી ચાંદનભાઇ ફસક ફસક કરતાં ઘેરમાં ગઇ. પેલો ગામડીયો વિચારમાં પડ્યો કે, "મારાં ગામનો ઘડો વેચાતો લેવા પુછ્યું, તેમાં એ ઘરડી આમ છેડાઇ કેમ પડી?"

(નોસાહરો કેળ.)

ગણુની તેણે કાપી. પરણ્યા પછી રોઝીને જેમ ગમે તેમ નિચોવવાની ઘણી સારી તક હાથ લાગવાથી તે ઘણો ખુશી થયો. તેને લાગ્યું કે રોઝી તેને સોનાની ખાણ મળી હતી.

"મારી બેટીને તારી પાસેથી મેળવવા માટે મારો ભેદ વટીક ખુલ્લો કરવાની મેં આંચકી બાધી નથી. એ ઉપરથી તું જોશે કે હું તારી ઉપર કેવો આંધળો, વિશ્વાસ રાખું છું! ચાલ, હવે કહે મને કે તું ખરાં કરાં જંદને ક્યાં અને ક્યારે મારી સાથે મેળવવા માંગેછ

હું આવતી પરમદીને શુક્રવારે તમોને તમાર બચ્ચાં સાથે મેળવશ. પણ હું તમારાં બચ્ચાંને એ દીવસે ક્યાં લાવું? અહિંજ ઠીક થઈ પડશે."

રોઝી વિચારમાં પડી.

"નહિ, આ જગો હવે વધુ વાર સલામતી ભરેલી નથી. હું તારાં મકાનમાં મળવા માગું છું. પણ તારાં મકાનનું ઠેકાણું હું ભુલી ગઇછ."

"મારું મકાન મોંટીક્લેક આતે હોલમ બેંક્સ આવેલું છે."

આ ઠેકાણું મીસ બેલને કાને પડતાંજ તે તેણીએ કાગળના ટુકડા ઉપર ઉતારી લીધું. બીજજ પળે રોઝીએ આવતી પરમદીને પેલા શબ્દોનાં મકાનમાં સાડે ચાર વાગે જવાની કબુલાત આપી. જે વખતે હોરટન રોઝીની બેટીને તૈયાર રાખશે અને રોઝી તેણીનો કબજો લેવા પછી બીજા બસો પાઉન્ડ તેને સુપરત કરશે.

મીસ બેલ વધુ વાર ત્યાં થોભી નહિ, કેમકે તેણીએ ધાર્યું કે રોઝી બાહેર નિકળવાની તૈયારીમાં હતી.

અને તેમજ થયું; મીસ બેલ તે જગો છોડી જવા પછી રોઝી પણ બાહેર પડી અને પરમદીને પોતાના પ્યારાં કરંદની મળવાની અધીરાઈમાં રેજ્જ ભણીને રસ્તો લીધો જ્યાં મીસ બેલ તુરતનીજ આવેલી હતી.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

"ઓ ખુદા!" હેસ્ટર બેલ પોતાનાં મન સાથે બબડી, "રોઝીનું બાળક મારા હાથમાં આવે તો એ ઔરતને મારા અંગુઠા ઉપર ઓરી તો નચાવું કે જેમ ચાહું તેમ સતાડું."

બીજે દિવસે સવારમાંજ મીસ બેલે પોતાના સામાનને પેક કરવા માંડ્યો, તે આખો ઘરમાં દરેક નોકર ચાકરને મળી બેઠી પણ રોઝીને "છેલ્લી સલામ" કરવાની તેણીએ દરકાર કાધી નહિ. રોઝીએ એક ચીઠી મોકલાવી પણ તેના તેણીએ ચાર પાંચ તુકડા કરી તેજ પરબિડીમાં બીડી રોઝી ઉપર પાછી મોકલી. એટલું છતાં પણ રોઝી તેણીનાં ઓરડામાં આવી ત્યારે મીસ બેલ રેજ્જ છોડી ગઇ હતી.

પણ રેજ્જ છોડી જતાં તે મગરુર અને ખારીલી ઔરતને એમજ લાગ્યું કે તે રેજ્જ થોડા વખત માટે છોડી જતી હતી. તે થોડાજ દિવસમાં શેતાણી તરીકે પાછી આવનાર હતી.

હોરટન સાથે રોઝીને કેમ ઓળખ થવા પામી તે આપણે જોઇએ.

મીસીસ પાઇકને વાંચનારાઓ ભુલી ગયા હશે નહિ. આ ઔરત તેજ હતી જેણીએ દોરા બારેનું પચીસ પાઉન્ડ સાયનું એનવલપ ચોરી લીધું હતું અને રોઝીના બાળકને લીલ નામની પુલ વેચનારી ઔરતને સોંપી દીધું હતું. વળી વાંચનારાઓને યાદ હશે કે રોઝીએ પચાસ પાઉન્ડ બીડવા સાથે વધુ મદદ મોકલવાની કબુલાત આપી હતી. રોઝી પોતાનું ઠેકાણું જણાવવા માંગતી નહિ હોવાથી તેણીએ પોતાના કાગળનો જવાબ પોસ્ટ ઓફીસ મારફતે માંગ્યો હતો. આ જવાબ તેણીને દોરાનાં નામે લખાયલો મલ્યો હતો જ્યારે લખનાર તો પેલી લુચ્ચી મીસીસ પાઇક હતી આ કાગળ નીચે મુજબ હતો.

"મારી પ્યારી રોઝેલીન, મને પચાસ પાઉન્ડ સાયનો તારો કાગળ મલ્યો છે. મન કહેતું જણાયે કે તેં મારે માટે તારાં બચ્ચાં સાથે બરાબ વર્તણુક બજાવી છ. દુનિયા સામેથી જંજમાં આપણે બનેએ સાથે ઝોકાવ્યા પછી તારી ફરજ હતી કે મને તારે વિશ્વાસમાં લેવા જોઇતી હતી, તેને બદલે તું તારી બહેનથી અને તારાં એક પુરાં કરંદથી છુપાતી રહીછ. એમ કાં મારી પ્યારી રોઝી? તોપણ હું તારી મરજીની આડે આવતી નથી. હું તારી મરજી રાખવા માંગુછ. નીચેનું ઠેકાણું તારાં પ્યારાં બચ્ચાં સાથે રહુંછ. તારું બાપક

તને હવે તદ્દન ભુલી ગયછ. આ મકાન એક બોરડીંગ હાઉસ જેવું છે અને ત્યાંના એકેએક જણ તારી બેટીને ચાહેછ અને પ્યારથી રમાડેછ. બેચાર દિવસમાં હું તારી બેટીને દવા ખાવા એકાદ દરિયા કાંઠાનુ ગામ-બામાં લઇ જવશ, ત્યાં પુગ્યા પછી અમારા રહેવાનું ઠેકાણું તને લખી જણાવશ, પણ તેટલાં જેમ અને તેમ વધુ રૂપીઆ નીચલા સરનામે મોકલવાને ભુલતી ના. તારાં પ્યારાં ફરઝંદ તારે માટે અરબી ડઝન ચુમીઓ મોકલીછ તે તું કબુલ કરજે. અમારૂં ઠેકાણું નીચે મુજબ છે. હોલ્મ બેંક, ઓલ્ડ હીથમંડ રોડ મેનેસ્ટેડ."

આ કાગળ રોઝીએ અનેક વાર વાંચ્યું. તેણીએ નકી માન્યું કે હવે કાગળ લખેલ દોરાની સહી હોળ હતો, પણ તે દોરાનો નહિ હતો, કેમકે દોરા આ રીતે મરતાં પેલુ કાગળ લખે નહિ.

ત્યારે દોરાને નામે કાગળ લખનાર કોણ હતું, તે રોઝી સમઝી શકી નહિ. શું દોરાનાં નામે કોઇએ બોટો કાગલ લખ્યો હતો અને બોટો કાગળ લખવાનો હેતુ રોઝી પાસે મોટી રકમ પડાવી લેવાનો હતો?

આથી તેણીએ ઉપર મુજબનાં સરનામે પોતે જાતે જવાને હરાવ કીધો.

ત્યાં ને ગઇ. પણ તેણીએ જોયું કે ના ત્યાં દોરા હતી કે ના ત્યાં તેણીની બેટી હતી. તેણીને એકજ રાખ્સ મલ્યો હતો, જેણે રોઝીની બેટીને શોધી કાઢ-વાનું સાથે લીધું હતું. આ રાખ્સે પોતાની વાક-ચાતુરીથી રોઝીનું બેટલું બધું તો લક્ષ બેચ્યું કે એ બેરતે પોતાનો ભેદ સેદ્રજબી આગળ વગર કહી સંભળાબ્યો અને એ બાનુ એજ મકાનમાં પોતાની બેટીને લઇ આવવા આવતી પરમ દીને જનાર હતી.

રોઝી પોતાની નેમમાં ફાવશે કે? મીસ બેલ તેણીની આ નેમમાં ફાવવા દેશે કે?

મીસ બેલ 'ગ્રેન્જ' માંથી નિકલી ત્યારે તેણીનાં બેનમાં જે એકજ બ્યાલ રમી રહ્યો હતો તે દોર-તનને મળવાનો અને તેની સોડેથી રોઝીની બેટીને મેળવવાનો હતો. તે આ બન્બ્યાને મેળવી રોઝીને દેવીદથી સદાની છુટી પડવા માંગતી હતી.

મીસ બેલ એક આળદાર મકાનમાં મીસીસ ફ્રોર્ટનાં નામે જઇ રહી. તે ત્યાં પોતાનો સર સામાન ઠર પાછી દોરતનને શોધવા નિકળી પડી.

તે મોટેલેક બાતે ગઇ. આ હોલ્મ બેંકનો પત્તો મેળવવા તેણીએ કેટલાક રાહદારીબોને પુછ્યું. કેટલીક મુશકેલી પછી તેણીએ અંતે આપેલી નિશાની મુજબ મકાન શોધી કાઢ્યું. તે ઉપર ગઇ. બારણું ઘોકયું પણ જવાબ મલ્યો નહિ. તે બાબા ઓરડામાં ફરી વળી પણ કોઇની પણ નિશાની મળી નહિ. ઘણા ખરા ઓરડાઓ બીલકુલ બાલી હતા, તે પણ બધે ફાંફોલા દતા. તેણીને લાગ્યું કે આ એકાદ બધે ઓરડામાં રોઝીની બેટીને બધ કરી રાખવામાં આવેલી હોવી જોઇએ.

આથી તે એક ઉઘાડી રહી ગયલી બારી વાટે હિમ્મતથી કુદી પડી. કેટલાક ઓરડામાં ફરવા પછી તેણીના હાને કોઇ બન્બ્યાનો રડવાનો સાદ સાંભળ્યો. કેટલાક ઓરડાઓ ફરવા પછી તે તેજ ઓરડામાં દાખલ થઇ જ્યાં રોઝીની બેટી એક ખુરસી ઉપર રડતી બેઠી હતી. ચતુર મીસ બેલે તે બાળકને તુરત પેલા ફુલ વેચનારા બાળક તરીકે તુરત પિછાની લીધું.

"ના રહ, હું તને તારી મા પાસે લઇ જવા આવીછ."

"મારાં મમી મને મળશે?" તે બાળક રડવાનું ભુલી જઇ બોલી

"હા બેટી જરૂર મળશે. મને તારી મમીએન અહિં મોકલીછ. તું આવેછ?"

"બા! હું મમીને મળવા કેવી ખુશ છું!" તે બાળક બેહદ ઉમેદથી બોલ્યું

મીસ બેલ વધુ વખત બોટી થઇ તે ઠીક નહિ હતી. તે તે ગોલાળ જેવાં બાળકને લઇ ઉતરી પડી.

એ વેળાએ તેણીનો ચેહરો ફુલની માફક બીલી રહેલ હતો. તેણીએ પોતાને રોઝીને દેવીદથી સદાની છુટી પાડવામા કુતેહ પામેલી જોઇ.

તેણીના હર્ષનો પાર હતો નહિ.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

તે તે દિવસ હતો જે દિવસે દોરતને રોઝીને તેણીની બેટી સપુરદ કરવાની કબુલાત આપી હતી.

હોરતને આપેલાં ઠેકાણાં મુજબ રોઝીએ તેનાં મકાનમાં દાખલ થઈ દરવાજો ઘોકાયો, જેનો જવાબ હોરતને દરવાજો ખોલી આપ્યો.

"કેમ, મારી બેટી કયાં છે?" રોઝીએ ઘણીજ ઉતેજનાથી સવાલ કર્યો.

"બાનુ, અંદર આવો, હું તમોને કહું." હોરતને ધીમા શોકાતુર સાદે કહ્યું.

હોરતનના શોકાતુર સાદથી રોઝી ચોંકી. તે સમજી ગઈ કે કાંઇ ખુરું થયું હતું. તે મોત જેવી ફિકી પડી ગઇ.

બોલ, "મારી બેટી કયાં છે?" રોઝીએ બેહદ ઉતેજનાથી એકવાર ફરીથી પુછ્યું.

"બાનુ, હું બેહદ દલગીર છું કે—"

"ઓ ખુદા!" રોઝી ધાસ્તીથી બંને હાથો જોડી એક ભાંગેલી બેઠક ઉપર બેસતાં બોલી ઉઠી.

"બાનુ, દલગીર ના થાઓ," હોરતનને લાગી આવવાથી તે દિલાસો દેતાં બોલ્યો, "બાનુ, મારી ગેર હાજરીમાં તમારી બેટીને કોઇ ચોરી લઇ ગયું'છ?"

"ચોરી લઇ ગયું? અરે ખુદા! તું શું બોલેછ? તું મને શા માટે ખોટું સમજાવેછ? મારી બેટી સપુરદ કરવાના બદલામાં તને વધુ મોટી રકમ જોઇતી હોય તો તેમ કહે. પણ ખુદાને ખાતર મને ધુમવ ના."

હોરતન ગમે તેટલો બદમાશ હતો, છતાં તેને રોઝીની આવી દયા જનક હાલતથી લાગી આવવા વિના રહ્યું નહિ. આથી તે કરગરી બોલ્યોઃ—

"બાનુ, હું શું જાણું કે તમારી બેટીને મારી ગેરહાજરીમાં કોઇ ચોરી જશે. બાનુ, હું ગમે તેવો બદમાશ છું પણ એક બચ્ચાંને તેની માતાથી વિખુટું પાડવા જેટલો બદમાશ નથી. બાનુ, હું જે હમણાં તમારી બેટીનું પાંખડું તમારા હાથમાં આપવા નસીબવંત નિવડતે તો મને તો તમારી તરફથી બાકીની રકમ મળવા પામતે. પણ એટલી રકમ મારા નસીબમાં નહિ હોવાથી તમારી બેટીને કોણ જાણે કોણ ચોરી લઇ ગયું!"

રોઝીએ જોયું કે તે બદમાસની આંખો આસુંઓથી ચળકી રહી હતી, જેથી તેણીને પણ લાગ્યું કે તે સાચુંજ બોલતો હતો.

"તું શું ધારેછ? અરે ખુદા! તું શું કરવા માંગેછ? મને કશુંજ્ઞાત આપ કે તું મારી બેટીને શોધી કાઢવ્યા વિના જંપીને બેસશે નહિ."

હું પાક પરવરદેગારના કસમ ખાઇ એમે કરવાને બંધાઉંછ, પણ મને લાગેછ કે તમો બાનુના કોઇ શત્રુનું આ કામ છે. તમો બાનુને કોઇ શત્રુ છે?"

"હા, છે, જે પેલી બીજ હેસતર બેગ છે, જેણીના હાથમાં મારા કાકાની દોલત જતાં મારેથી અટકીછ."

"તે શું પટલા અંગની છે?"

"હા."

"ત્યારે તેજ હોવી જોઇએ, કેમકે પતલા અંગવાલુંજ મારી વાટે તમારી બેટીવાલા ઓરડામાં જઈ શકે એમ છે."

"પણ તે કેમ જાણે કે મારી બેટી આ મકાનમાં છે? આપણે બે જણા સિવાય આ વાત બાહેર કેમ જઇ શકે?" રોઝી હજી કાંઇક શંકાથી બોલી.

"મને લાગેછ કે આપણી વાત એ તમારી શત્રુએ સાંભળેલી હોવી જોઇએ," હોરતને આગાહ તર્ક કીધી.

રોઝીને પણ લાગ્યું કે હોરતનની અટકળ ખરી હતી.

થોડો વખત સુધી શાંત ચુપકીદી ચાલી રહી. જેમ રોઝી તેમ હોરતને ચુપકીદી પકડી રાખી. ત્યાં શાંત ચુપકીદી રાજ ચલાવી રહી હતી.

અંતે રોઝીએજ ચુપકીદી તોડી.

"હું હવે શું કરું? હું મારી બેટી એ ઔરત સેહેથી કેમ મેળવું?"

આ વેળાએ રોઝીએ હોરતન તરફ ઘણીજ દયાજનક રીતે જોયું. તે પોતાની બેટીને મેળવવાના એરા તો જબરા ખ્યાલમાં હતી કે હોરતન એક હર હરતો બદમાશ હતો તે પણ તે ભુલી ગઇ, હવેજ તેણીને લાગ્યું કે આવાં એક બદમાશને પોતાનો તમામ ભેદ ભરમ કહી દેવામાં મોટી ભુલ કીધી હતી. એ જો બીજ હેસતર બેહને ખબર પડી જાય તો!

આ ખ્યાલ તેણીને દુઃખજનક થયો, અને આ ખ્યાલ થતાંજ તેણીના ચેહરા ઉપરનો રંગ ઉડી ગયો. તેણીએ ખચિત માન્યું કે કંગાલ અને ભીખારી જેવા બદમાશ આગલ પોતાનો ભેદ ખુલ્લો કરી દેવો જોઇતો હતો નહિ. પણ હવે તેણીની સ્હાડે બીજો ઇલાજ હતો નહિ. વળી તેણીએ એ પણ જોઇ લીધું હતું કે તે જેન્ટલો બદમાશ હતો તેટલોજ તે ચંચળ હતો એટલે પૈસાને ખાતર ગમે તે કરે તેમાં સહેજભી અજબ ચવાનું નહિ હતું

તેણીએ આ પલે જોઇ લીધું કે હેારતન કાંઇ ઘણોજ ઉંડા વિચારમાં ગર્ક બની બેઠો હતો. તેને, સર્વેથી પહેલો ગમ મીસીસ વેાગન (રોઝી) સોડેથા ગણતી એક રૂમ બંધ પડી જવાનો હતો. અને બીજો ગમ રોઝીની નાઉમેદીનો હતો. તેને મીસ બેલ ઉપર જબરી ચીઢ લાગતી હતી. તેને લાગ્યું કે હવે મીસીસ વેાગન પાસેથી નાણું મેળવવાની આશાને તેણે છેલ્લી સલામ કરવી જોઇએ. કેમકે મીસ બેલ રોઝીની બેહેની સેાલીસીટર થા પેાલીસ સનમુખ ઉભી કરશે તેા રોઝી તેણીનાં ખરાં રૂપ-રંગમાં જાહેર થયા વિના રહેશે નહિ. એટલે રોઝી પાસે એક પાઇ પણ રહેવા પામેણી નહિ. આ ખ્યાલ થતાં તેણીને લાગ્યું કે તે શા માટે હમણાંજ રોઝીને બેાડી ગણી નિચેાવે નહિ?

એમ કરવાનાં હરાવ ઉપર આવતાં તેણે સવાલ કર્યો :—

"બાતુ, તમેાને કાંઇ ખ્યાલ છે કે મીસ બેલ ગ્રેન્જ છેાડયા પછી કયાં ગઇ હતી?"

"મને એટલીજ યાદ છે કે તે લંડન ગઇ હતી. એ સિવાય મને કશી ખબર નથી."

"તમારી બેડી એ ગેારતના હાથમાંથી હું લઇ આવું તે માટે તમેા મને બેાડી ઉપયેાગી ખબર નહિ આપી શકેા?" હેારતને આગળ ચલાવ્યું." તમેા મને કાંઇ ખર્ચનું આપેા તેા હું તમારી બેડીને છેાડી લાવું."

રોઝીને સદ્ગેજભી આનાકાની વગર તુરતજ પચાસ પાઉન્ડ હેારતનના હાથમાં મુકયા, અને હેારતને મેાહડું મટમટાવ્યું.

રોઝીએ ત્યાં વધુ વાર બેાલવાનું દરસ્ત ધાર્યું નહિ. તે તુરતજ બાહેર નિકળી પડી.

હવે શું કરવું તે તેણીને સુઝ પડયું નહિ. જો કે તેણીએ હેારતનને પચીસ પાઉન્ડ પેાતાની બેડીને છેાડી કહાડવા આપ્યા હતા તેાપણ તેણીને પકી ખાત્રી હતી કે હેારતન ગમે તેટલેા બદમાશ અને બાહેાશ હેાવા છતાં કદી પણ મીસ બેલના હાથમાંથી તે તેણીનાં કરજંદને છેાડી કહાડી શકનાર નથી.

ચેાકસ છેાકરાં.

હેામી—ઑરીસથી ઘરે આવતાં તું ઘણી હાકી ગયેલી લાગેછ ડીયર શીરીન શું છે?

શીરીન—(હાકથી દબાએલા સાદડે) બચ્ચાંઓએ આજે મને હાકીને તદ્દન મારી નાંખીછ, ને ઘેલીનેા અવતાર આપેછે.

હેામી—(હમામથી) એ છેાકાને એમ છેાકજ ચેાકાં ના થવાદે. (છેાકરાંને) નવલ, પપા જ્યારે વાત કરે ત્યારે પચ્ચે પટ પટ નહીં કર્યે. એ છેાકરી સાથ ઘણીજ નરમાસથી વરત. નવલ તું સમજેછ કે, ગડબડ ના કર સેાલી મારું ગજવું ના તાણ, સમજેછ કે ખ્યારી એ ઓલી સાથે ઘણીજ માયાથી ચાલજે. સમજતેા નહીં કે સેાલી ગજવામાંથી હાથ બહાર કહાડ; અરરર! ચસમાની ફ્રેમ ભાંજી નાંખી. નીકળ અહિંથી આહ! પૈસેા નવલ શું કરી રહયેાછ. માના ફેટેા ભણે કયારી નાંખેા, જલદીથી એના હાથમાંથી લઇ ખુંદી ઉપર ઓળટ. દુકતાઓને વાસ્તે પેલી નેતર સાવતેા; નવલ મુંગેા રહે, નહીં તેા તુંને માર પડશે. અરરર! બેડું જણાએ સાથે રડવા માંડયું. શીરીન, એકદમ એઓને બીકાણે લઇજા. મારા બેાલાવ્યા, કું ઘરમાં હેાડું તેા મારાં બેજનું શું થાય.

જ્યારે શીરીન છેાકરાંઓને લઇ ઉપર ગઇ ત્યારે ધ્યાનથી ચેહરે હેામીએ પેાતાની મીસીસ તરફ જોયું.

"નેાસ્તાકરેા કેમ."

આર્યાવર્તના વીર રત્નો.

[૧૮]

ધી ઑનરેબલ ડૉ૦ રાશ બિહારી ઘોસ.

એમ. એ; બી. એલ; સી. આઇ. ઇ; એલ એલ; ડી.

(લખનારઃ—મી૦ જે. એલ. ડી. મારભાયા.)

"The three foundations of judgment,
Bold Design, frequent Practice;
And frequent Mistakes"

ઊંચ શ્રેણી કર્મ, દીર્ઘ કામની ખંત;
અને વારંવાર કરાતી ભૂલોઃ
આ ત્રણ અનુભવો પ્રવિણતા લાવે છે.

જન્મઃ બરધ્વાન જીલ્લામાં આવેલાં ટારેકાણા નામના ગામડામાં મધ્યમ સ્થિતિનો બંગાલી ગૃહસ્થ રહેતો હતો જેનું નામ જગબન્ધુ ઘોસ હતું. તેને ત્યાં ઇ. સ. ૧૮૪૫ ના ડીસેમ્બરની ૨૩ મી તારીખે પ્રથમ પુત્ર જન્મ્યો તેનું નામ રાશ બિહારી પાડવામાં આવ્યું.

કેળવણીઃ તે ગામડાની પાસે આવેલા બાનકુરા નામના શહેરમાં રાશ બિહારીએ શિખવા માંડયું. અને સોલમાં વર્ષની તરૂણ વયે ઇ. સ, ૧૮૬૦ માં એનટ-રન્સની પરિક્ષા પસાર કીધી, તે બાદ ૧૮૬૧ તેણે કલકત્તા ખાતે રહી પ્રેસીડન્સી કૉલેજમાં શિખવા માંડયું. ત્યારબાદ બી. એ અને પછી ૧૮૬૫ માં એમ. એ. ની પરિક્ષાઓ તેણે માનસહિત પસાર કીધી. પછી ૧૮૬૭ માં કાયદાનો અભ્યાસ કરી બી. એલ ની ઉપાધી મેળવી.

વકીલાતનો ધંધોઃ તેજ વર્ષના ફેબ્રુઆરી માસની ૫ મી તારીખે મી. રાશ બીહારી ઘોસને વકીલાત કરવાની મંજુરી મળી. અને કલકત્તાની વડી અદાલતમાં પોતાનો ધંધો શરૂ કીધો. પ્રથમમાંજ તેણે ધી ઓનરેબલ મી. જસ્ટીસ દ્વારકાનાથ મિતર જેવાની પ્રેશંસા મેળવી. ચાર વર્ષ સુધી વકીલાતનો ધંધો કરવા ઉપરાંત કાયદો વાંચવાનો અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો. અને પછી કલકત્તા ખાતે પ્રવીણ કાયદા શાસ્ત્રીના પદ માટે લેવામાં આવતી પરિક્ષામાં બેસી ઇ. સ. ૧૮૭૧ માં ઘોસે તે પસાર કીધી. અને તે બાદ કાયદા ઉપર ઘણો પુસ્તકો તેણે રચ્યાં.

જાહેર જીંદગીઃ દિવસે દિવસે કાયદા શાસ્ત્ર તરીકે તેઓની જીંદગી વધુ અને વધુ અરાસ્વી બિચડતી ગઈ અને તે સાથે તેને બાહેરથી અનેક પ્રકારનાં માનો મળતાં રહ્યાં ઇ. સ. ૧૮૭૭ માં કલકત્તાનાં યુનિવરસીટીના તેઓને કાયદાના પરિક્ષક નેમવામાં આવ્યા અને ૧૮૭૮ માં યુનીવરસીટીના તેઓ ફેલો નેમાયા. ૧૮૮૪ ડાકટર આફ લૉઝની પદવીનું માન આપી ૧૮૮૭ માં કલકત્તાની યુનિવરસીટીના તેઓને સીનડીકેટ નેમવામાં આવ્યા. ૧૮૮૯ માં ડૉ. રાશ બીહારીને બંગાળની ધારાસભામાં બેસક આપવામાં આવી. અને તે બાદ સર રોમેશ ચંદ્ર મીત્રની ખાલી પડેલી જગ્યા ઉપર તેઓને વડી ધારા-સભામાં સ્થાન આપવામાં આવ્યું. ત્યાં બજાવેલી સેવાઓના પરિણામે ઇ. સ. ૧૮૯૬ માં તેઓને ઇન્ડી-અન એમ્પાયરના કમ્પેનીયનનો ચાંદ એનાયત કરવામાં આવ્યો. ઇ. સ. ૧૯૦૬ માં કલકત્તા મધ્યે ભરાએલી બાનીસમી રાષ્ટ્રીય પરિષદની આવકાર દેનારી મંડળીના તેઓને પ્રમુખ નેમવામાં આવ્યા હતા.

હાલમાં ડૉ. રાજવિહારી બોસ એક શ્રીમંત જમીનદાર ઉપરાંત કલકત્તાના આગેવાન વકીલ તરીકે ગણાય છે, અને થીએટર રોડ નામના જાણીતા રસ્તા ઉપર આવેલાં 'ગ્રાન્ડ હાઉસ' નામના મકાનમાં રહે છે. શ્રીમંત કાયદા શાસ્ત્રીઓ હાલમાં કલકત્તા મધ્યે જેમ અંગ્રેજી પોષાકમાં સજ્જ થઈને ફરતા જણાય છે તેવું આ ગૃહસ્થના સંબંધમાં નથી. તેને ચપકન અને છોગા સાથે સજ્જ થયેલા નિહાળીએ છીએ. તેઓ બીજી વેળાએ પરણેલા છે. પ્રથમની સ્ત્રી ગુજરી જવા પછી ઘણો વખત તેઓએ વિધુરાવસ્થા ચલાવી હતી, પરંતુ એકલું ન હોવાથી બીજી વેળાએ પરણવું ઉચિત ધાર્યું હતું.

દૈનિક કાર્ય ક્રમ. રાતના લગભગ બાર વાગા સુધી વાચવાનો શોખ હોવાથી તેઓ સહવાસના મોડા ઉઠનારા છે અને તેથી લગભગ સાડાનવને ગુમારે ઉઠે છે. બારવાગે પોતાની ઑફીસમાં જાય છે. સાંજના ફરી રાતીએ ઘેર આવે છે. અને આવી રીતે ઘડીઆળની ગતી જેવી જીંદગી ગુજારીઆથી, સંપીવાના દર્દથી જ્યારે ત્યારે પીડાવા છતાં તેઓ સારી તબીઅત ધરાવી શકે છે.

ઉદાર વૃતિ. પરમાર્થમાં અને ખાસ કરીને કેળવણીના વિષયમાં તેઓ સારો ભાગ લેનારા છે. હિંદુ યુનિવરસીટીની તેઓની અપેક્ષા જગ જાહેર છે. આવી ઉદારતા પછી બીજી ઉદારતાના દૃષ્ટાંતો આપવાં એ સોના ઉપર ઢોળ ચઢાવવા જેવું જ થાય. ચાલતા માસની ૨૩ મી તારીખે તેઓ ૬૯ મું વર્ષ જોવા પામશે. તે તેઓને વધુ યશ, કિર્તિ અને આબાદી અપો એમ ચાહી હું વિરમીશ.

દીવાને શયદા.

લખનાર:—ભો૰ હરજી લવજી દામાણી.

બાકી !

રખડતો આમના મૂકે હજીછે આરજુ બાકી,
ન છોડો હાથને પ્યારા હજી છે ગુફ્તગુ બાકી,
ખફીગી આ તજી દઈને રહમદીલી બતાવોને,
કે હક ઇન્સાફમાં તમને થવાનું છે હજુ બાકી,
મગરૂરી ધરીને શું કરો છો આમ હું! હું! હું!
કજાસર આવતા રહેશે ન હું બાકી ન તું બાકી,
અજામાં યુસ માંગુછું જરા ઐતો બતાવોને,
કહોને કયાં સુધી રહેશે અરે આ જુલ્તજુ બાકી,
ઇબાદત શું કરૂં જાહેદ તમારી સાથમાં આવી,
મને કરમારે સાકીમાં જવાનું છે હજુ બાકી,
કરૂં શું હું યુસલ્લાને શું તરબી કામમાં આવે,
નથી હું જે નથી પાણી હજુતો છે વજુ બાકી.

અંતે ધર્મોજય.

એક દુંદી વાર્તા.

લખનાર:—"દીલખુશ."

"આહ! હવેતો નખોદ ગઇ છેજજ કરકા કરકી ચાલેછ. પણ બાપ જોવ! સર તેમુરસ્પ તાલેવંતના કુટુંબ સાથે ઓળખાણ થયા છે અને તેવણની એક બેટી પરીન અને ટોકરાની દોલત બન્નેમાં સેવકનો ડોલો બોળાયો છે. બટ, કનકા ઉન્ડ ધટ! સમજવા મેળે મારો મુળ પીતરાઇ રશીબી ત્યાં આવતો જતો દેખું. ટોકરાએ આજે આઠ વાગે બોલાવ્યો છે તો ખરો હવે જોઇઅછ કે ઉંદરો કઇ તરફ પેસે છે."

વાંચનાર ઉપર્યું ટાઇલું જસી વ્હાડીયા પોતાના રૂમમાં કરતો કરતો હતો. તે તાલેવંત હોલમાં ગયો જ્યાં કેટો રશીબી આવેલો તેને જોઇ ને બોલ્યો 'યુ ઇન્ફર્નલ બીસ્ટ! તું અહીં'? "કેમ નહીં?" રૂસી બોલ્યો. "મને અત્રે સવા આઠનું એપોઇંટમેંટ છે. "અને મનેબી આહવાગેનું છે" જસી ફફડીને બોલ્યો, તેટલાં નોકરે આવીને ખબર આપી કે શેઠ જસી વ્હાડીયાને પહેલાં બોલાવે છે તેથી તે ગયો.

"વેલ મી. વ્હાડીયા, તમે મને મળવા આવ્યા કોની?" તાલેવંત શેઠે કહ્યું.

"પણ મારી બેટી તમુને ચાહે છે?" તેવણે પુછ્યુ

"હું તેમ માનું છું સાહેબ અને તેથીજ આપને અરજ કરૂં છું" તેણે કહ્યું "ત્યારે જુવો મી. વ્હાડીયા હું મારી બેટીને પુવેલી જોવા ઇચ્છીશ પણ તમો સાથે પરણાવીશ નહીં. તમે એક ઉડાઉ, ઠાકતા, જુગારી અને બીલકુલ રદ બાતલ પુરૂષ છો. તમે તમારા બાપદાદાની લાખની દોલત રાખ કોધી જેથી તમારા પીતા પાછળ છ માસ પછીજ તમારી માતા તુરતજ હૈડે મરણ પામી હું તમો માટે દીલગીર છું પણ મારી પછી મારી દોલત અને દીકરીની સંભાળ લેવા માટે તમે બીલકુલ ના લાયક છો. સીધારો સાહેબજી" તે બુધ્ધાજીએ હકે રોકકું, પરબાબાથી જસી એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર બહાર નીકળ્યો.

બીજે દીવસે બન્ને પીતરાઇઓ મળ્યા રશીને ખુશ જોઇને જસીએ પુછ્યું "કેમ બચ્ચા કંઇ ધણોજ ખુશીમાં આવી ગયોછ?" "હાં ભાઇ, ગઇ કાલે મારી પરીનના હાથની દોસાજ પાસે માગણી કરતાં જે હું બે માસમાં રૂ. ૩૦૦૦ પેદા કરૂંતો મને પરીન સાથે જોડવા તેવન કબુલ થયા છે," રશીએ કહ્યું. "આહ! ખરેજ નસીબવાન કુતરો!" કરી બળતો જસી મનમાં ચોકસ ડરાવ કરી ચાલતો થયો.

જસી પોતાના મીત્ર પેસી સાથે ત્રેનમાં મુસાફરી કરતો હતો, આ પેસી દુબાશાણી એક પકકો બદમાશ હતો.

"આહ! એ મારા પીતરાઇનો જીવ લેઉતો થોડું છે" જસી બળ્યોયો.

"આહા! હા. હા. હા. હા! અરે જસી, એ તમો બન્નેને ઉંદર-બીલાડીનું વેર કેમ છે" પેસી ખડખડાટ હસીને બોલ્યો.

"જોરે એય, હું હાલ રમુજ કરવાના મુડમાં નથી માઇન્ડ વેલ! તે નખોદ ગીયો મજ્જેહતરદથી લખોની દોલતને ફાંકડી પોટ્ટી લઇ જાય અને હું એક ગોબલામાં બેસીને તે જોયા કરૂં? ઓ યીસ યઅ યનટોલરેટ બલ!" જસી ફફડીને બોલ્યો અને બધી કાહણી પેસીને કહી.

"પણ તેની ઉપર તું કેવી રીતે ફાવો લઇ તેને ખુવાર કરવા માગેછ?" પેસીએ બધી વાત જાણે જસીને પુછ્યું.

"જો એણે મકર બુદ્ધા સાંભળી, ખરીને તેની ચવા કબુલાત આપી છે પણ દેશો તો પોતાની શરતને વળગી રહ્યો છે તે જબરો વેપારી બચ્ચો છે. આહ! જો મારી પાસ રૂ. ૫૦૦૦ હોય તો બે માસ આગળ એ રકમની બરકતે એને કોઇપણ રીતે એના ધંધામાં ફાવવા નહી દઉં અને આવી રીતે એ કંગાલ કુતરા ઉપર વેર લઉં. પણ તે લાવવા કયાંથી?" જસીએ દાંત પીસીને ખુલાસો કર્યો.

"તે કાંય તારી રૂ. ૫૦૦૦) ની પોટલીસી છેતી?" પેશીએ કહ્યું.

"પણ તે ગીરવી મુકતાં કંઇ પુરી રકમ નહીં આવે ત્યારે પુરા તો હું ધર્યો ભાઇ ત્યારેજ મળે કેની?" જસીએ દુઃખથી કહ્યું. તે પોતાના ઉંધાં નસીબને શ્રાપ દેતો બેઠો હતો, તેટલાં ત્રેન એક બીજી ત્રેન સાથે અથડીને ભાંગીને આગ લાગી અને તેથી કેટલાંક માણસ છુંડાઇ ગયા, અને કેટલાંક માર્યા ગયાં જેમાં તેઓના કબ્જાનોનીબી એક માણસ મોહનું છુંડાઇને મરી ગયો. અમલદારો જે તપાસ કરતા હતા તે છેક પેલે નાકે હોવાથી જસીને એક વિચાર સુઝયો.

"ચાલ, પેશી, ઉતાવળ કર આ માણસ મારાં કહને મલતો છે તેને મારાં કપડાં પેહેરાવી દે મારા કોટમાંજ મારો કાર્ડ કેસને કાગળ છે જેથી સેવક ઓરેશા જાહેર થશે અને બીજાના નાણામાંથી સેવક બીજે નામે હૈયાતી ભોગવીએ બદમાસ ફશીપર વેર લઈ તેનો પ્લાન ઉંધો વાળશે. બી કપીક! એ બીજાના નાણાનો 'કલેમ તુજ કરજે. ઉતાવળ કર, હું કાંઇ બોક થયો નથી. હું તેનાં કપડાં પેહરી લેઉંછું એ પુરુષ સેવકના નામે ઓરશાં જશે. ચલાવ મુકુલ, બોલ્યા શું રેછ?" જસીએ ઉશ્કેરાઇને કહ્યું.

આ વાતને દીવસ વીત્યા બાદ બન્ને સાહેબો પેશી દુબાશ અને ખસી પાટક (જસી ભ્હાડીયા) સાથે બેસીને પોતની યોજના ઉપર મલકાતા તે પાર ઉતરે તેની સલામતી લેતા હતા તેટલાં જસી એક પેપર ઉપર ટપકે લેતાં ફીક્કાશ્ચ થઇ ગયો તેની આંખે અંધારાં આવી ગયાં.

"શું છે માઇ બૉય" પેશીએ આગળ જઇને પુછયું.

"વાંચ–અરે વાંચ આય–દાદરોળાનો સમાન ઓ માઇ ગૉડ ચેારને પેાલ્ટર્સે હુલની હુલ તે કેદું ખરૂજ રખું. આહ! ખુદાઇ લાકડીને અવાજ નથી. અતે ધર્મોજય!" જસી ઉશ્કેરાઇ બોલ્યો તે 'તાજા સમાચાર' ની કોલમમાંનો નીચેશ પેરેગ્રાફ પેશીએ વાંચ્યેા.

"અમો સારી સન્તોષી જણાવવાને ખુશી છીયે કે આપના જાણીતા શેહરી મી. રૂસતમજી ભ્હાડીયાના એક દુરના સગા વિદ્યાર્થતમાં ગુજરી ગયા ળ જેવન પોતાની બેશાખની દોલત બન્ને પીતરાઇઓ રૂસ્તમજી તથા જમશેદજી ભ્હાડીયાને સરખે ભાગે આપી ગયા છે. પણ છેલ્લા ગ્રહસ્થ થોડો વખત થયા બનેલા ભયંકર રેલ્વે અકસ્માતમાં માર્યા ગયલા હોવાથી બધી દોલત રૂસ્તમજીનેજ મળશે, જેવનનો વેપાર સાંભળના પ્રમાણે કેટલાક વખતથી ગગડેલા હોવાથી આ બાદશાહી રકમથી પાછો ઉભો નીકળશે. વળી અમે વધુમાં જણાવવાને શકતીવાન છીયે અને મી. રૂશતમજીને મુબારકબાદી આપીએ છીયે કે તેવણના લગત શેાકુંમાં અત્રેના જણીતા લખપતી શેહરી સર તેમુરસ્પ તાસેવંતની એક પુરી બેટી પરીન બાતુ સાથે પનાર છે. ખુદા એ જોડાને ઘણું સુખ આપે!"

આ વાંચી બન્નેજણ કપાલ કુટી બેઠા ત્યારે રૂસી પોતાની પ્રીયાને દુઃક વખતમાં પરણીને સુખીજ થયેા.

બાનુઓનો બાગ.

લખનાર—**સહનશીલ સખી.**

ફરવરદીઆન અને પારસી બાનુઓ

ફરવરદીન મહિનાને ૫૨-વરદીન રોજે ઘણાં પારસી બાનુઓ ધર્મની દાઝ હૈડે ધરી દેખમાં નજીક ભણનર માટે જાય છે. આવી એક પાક—પવિત્ર જગ્યા આગળ પારસી બાનુઓને જતાં આપણે જોઇએ છિયે, તેમાં વાંધા જેવું કશું નથી; પણ, જ્યારે તેઓને **ઝાપકદાર** પોશાકમાં, જવ્હસો પહેરીને જતાં જોઉં છું, ત્યારે મારૂં મન એવું તો કચવાય છે કે શું લખું? એક જગ્યા, કે જ્યાં આપણાં મરહુમ વ્હાલાંઓની યાદથી આપણું જીગર ચીરાઇ જાય, જ્યાં આ તકશીદી ત્રણ પાંચ દહાડાની દોરંગી દુન્યાનાં ખ્યાલ મનમાંથી દૂર થઈ, ખુદાઇ ખ્યાલો આપણાં જીગરમાં ને મનમાં વાસો કરે; જ્યાં તેંકકરાઇ, અભિમાની, મગરૂરી, દરજ્જો, અને દોર-દમામ મેજબાંથી નિકળી જઇ, ખુદા અને તેની કુદરતનો ખ્યાલ મગજમાં પેવસ થાય, તેવી એક પવિત્ર જગ્યા પર, ગંભીરાઇથી, શાંતિથી, સાદા પોશા-કમાં જવાને બદલે પારસીના બૈરાંઓને લીલી-પીલી ઝબ્બીઓ અને ઘરેણાં સાથે ખુશ-ખુશાલ ચેહેરે, હસતાં જતાં જોઉં છું, ત્યારે તેઓનાં પથ્થર

"વૅલ્સ મી. વ્હાડા અને તેઓની કમ અક્કલ પર છોની?" તાલેવંત શેઠે કહ્યું.

"પણ મારી બેટી તમને આહે છે?" તેનથી પુછ્યું

"હું તેમ માનું છું સાહેબ અને તેથીજ આપને અરજ કરૂં છું" તેણે કહ્યું "ત્યારે જુવો મી. વ્હાડીયા હું મારી બેટીને મુવેલી જોવા ઇચ્છીશ પણ તમો સાથે ચરણાવીશ નહીં. તમે એક ઉડાઉ, છાકટા, જુગારી અને બીલકુલ રદ બાતલ પુરૂષ છો. તમે તમારા બાપદાદાની લાખની દોલત રાખ કાંધી જેથી તમારા પીતા પાછળ છ માસ પછીજ તમારી માતા તુરેલે હૈડે મરણ પામી હું તમો માટે દીલગીર છું પણ મારી પછી મારી દોલત અને દીકરીની સંભાળ લેવા માટે તમે બીલકુલ બીજી કોઈ જગ્યા મુંબાઈમાં હોય નહિ, તેમ બે ભાટીયા બાંધીને ત્યાં ખાવા-પીવા તે દીવસે દેખમાં દીવસે ઉતરી પડે છે! જે જગ્યાના દેખાવજ આપણું જીગર આપણા વ્હાલાંઓની યાદથી ચી જાય, તે જગ્યા પર ગળાંમાંથી મુક કેમ ઉતરે, મારી તો અલબત્ત્ય છે! જો આ વાત ખરી હોય પારસી બૈરાંઓ માટે એક શરમ ભરેલો અને પસ્તી ભરેલો દેખાવ ગણાય! મોજ-મજાક મારવાની બીજી જગ્યા શું તેઓને મળતી નથી? તે રસ્તેથી પસાર થતાં આપણી છાતી ફાટી જાય છે, તો તેજ જમીન પર બેસીને ખુશ-ખુશાલ ખાવા-પીવાનું જાણે કેમ ચાલતું હશે? જો તેવાં પારસીનાં બૈરાંઓ પથ્થરાં હોયાના અને કમ અક્કલ હોય, તો બનતાં માણીયોએ તેઓને સીધે રસ્તે દોરવવાં જોઇએ. પૂરેપોરી તે એક પવિત્ર ફરજ છે!

ન્યુઝિકના ખુદાઇ હુનરની અને હુનરમંદો કદર અજ્ઞે કેટલી છે?

પ્રખ્યાત ગાનારી મેડમ નૅરીલ્લા પોતાની પાછળ ત્રણથી ચાર લાખ પૌંડની દોલત મુકી ગઇ છે; એમ તેણીના મરણ પછી જાહેર થયું છે; અને તેણી બાર-સામાં પોતાના "એકમપનીસ્ટ"

(તેણી ગાયન- ગાય તે વખતે વાજીંત્ર વગાડનારોને છ

"જોરે એમ,રે. રૂ. ૬૦,૦૦૦ વારસામાં આપી માઇન્ડ વૅલ! તે નખો હુનરની કદર પૂર્તમાં કેવી છે દોલતને ફાંકડી પોટી જાંણી મળે છે! અત્રે સંગીતના લામાં બેસીને તે જોયા! કેવાં નીચવરતામાં આવે છે; બસ!" જસી ફરદીનીપીને, પછી કેટલું બધું માય-બેસીને કહી. ામાં આવે છે; સખાવતનાં ઓઠાં

"પણ તેની ત્યાં રગડામાં આવે છે; અને પોતાનાં તેને ખુવાર કરવા તત કરનારાં સંગીતના પુજારીઓને જોઇને જસીને પુછ્યુંવે છે, એ સદ્ગતોના જ્યારે આત્મા

પુર્વના એકદર લોકોનો ખ્યાલ કર્યે છિયે, ત્યારે પશ્ચિમની પ્રજાની સંગીતના ખુદાઈ હુનર તરફની પ્રસંસા, જનદેશાની અને અક્કલ પસંદ કદરશનાસી માટે આદરનાની ઉદારાર કાઢયા વિના રહેવાતું નથી. પૂર્વના લોકોને પૈસો પ્યારો છે; જ્યારે પશ્ચિમના લોકોને હુનર વ્હાલો છે. પશ્ચિમના લોકો હુનરમંદોને હાર પાડ્યા, તેઓને ઉત્તેજન આપવા, તેમના ગુજરાનના સાધનો શોધી આપવા આતુર અને ખંતીલાં હોય છે; ત્યારે પૂર્વના લોકો મોટે ભાગે સંગીતના હુનરથી અલબુ હોવાને લીધે, તેમની કદર પિછાણવામાં પછાત પડે છે; તેઓ પોતાના જીવે મોજ-મજાહ મારતી વખતે, કે ખર્ચાળુ પોશાકો પાછળ પૈસા વેરતી વખતે, નાણાની અરબાદોનો ખ્યાલ નથી કરતાં; પણ જ્યાં સંગીતની કેળવણીની કે હુનરમંદોને ઉત્તેજન આપવાની, યા પોતાના બચ્ચાંઓને મ્યુઝીકની તાલીમ આપવાની વાત આવે, ત્યાં પહેલો પૈસાનો વિચાર કરે અને તે માટે જેમ બને તેમ શિક્ષકોને નીચવવાની, અને બની શકતા ઓછા પૈસા ખરચીને તેઓ પાસે વધુ વહીવું કરાવવાની તાબુમેંચ થાય; તેમાં જો પોતાની જનવાળાં હશે તો તેઓને ગરજાઉ સમજીને કોઇ વેળા દબરાવવાની, તો કોઇ વેળા શરમમાં નાખીને હાથ કરવાની બાજી રમાશે. આ સઘળાનું મૂળ કારણ આપણને શોધવા જવું જેવું નથી. દેખીતું છે કે પુર્વના લોકો સંગીતના હુનરથી ઘણાં કમનસીબ અને અલબુ છે; અને તેથીજ તેઓ આવા ખુદાઇ હુનરની પિછાણ કમ સમજને લીધે કરી શકતાં નથી; નહિ તો સંગીતના પુજારીઓ અને હુનરમંદો તો અત્રે મહેલમાં રહે! પૂર્વના કેટલાં મ્યુઝીસ્યનો અને શિક્ષકો લાખો પૈકે એકડા કરીને પૈસાવાળા થયા તે કોઇ દેખાડી શકશે? વર્ષો સુધી રગડાઇને મેહનત કરવા છતાં પણ તેઓ પોતાનાં ધારપણું કે ભવિષ્યનું રક્ષણ કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં આવી શકતાં નથી, અને તેનું કારણ જોશો તો પૂર્વના લોકોની બેદરકારી છે. તેઓ સંગીતને એક હુનર તરીકે પિછાણતાં નથી; પણ જાણે મોજ-શોખનું એક નજીવું સાધન ગણે છે, અને તે સાધન ઘણું સસતું ધારે છે; અને તેથીજ તેઓ સંગીત સંગીતની પિછાણ કરવામાં પછાત પડે છે.

સેંકડોની સંખ્યામાં છોકરાઓ ભણે છે, થાય છે; પણ એકબી છોકરા સંગીતના ઉસ્તાદ તરિકે પૂર્વમાં બાહેર પડતા નથી. જે છોકરાઓ શોખને ખાતર મ્યુઝીક શિખવા ઇચ્છે છે, તેઓની પણ તે કુદરતી ઉણપને મા-બાપ દમ ભરાવીને દાબી દેછે; પરિણામમાં એક પણ મ્યુઝીસ્યન પૂર્વમાં આપણને મળતો નથી, અને તેથીજ પશ્ચિમનાં મ્યુઝિસ્યનોની મદદ ઘણી કિમતી અને બાતકારદાયક થઇ પડે છે. એક છોકરાનાં નિશાળનાં અને કોલેજનાં બાર-પંદર વર્ષો અભ્યાસમાં અઠવાડ જવા પછી તે ભાગ્યે ૩. ૫૦ થી ૧૦૦ મેળવી શકે છે; જ્યારે જો તે ૧૨ થી ૧૫ પંદર વર્ષ સંગીતનો હુનર, (જો તેની કુદરતી વળણ મ્યુઝિક તરફ હોય તોજ) હાંસલ કરી મોટો ઉસ્તાદ થઇ શકે અને પછી તે પોતાની આળાકી અને હુશિયારીથી મહિને સેંકડો રૂપિયા મેળવી શકે. એ બાબતમાં પારસીઓની આંખ હજી ઉઘડતી નથી એ અફસોસકારક છે!

રમુજ.

રામલો અને પેમલો નામના બે લાલાઓ રસ્તેથી વાત કરતા પસાર થતા હતા. તેઓનાં નાક સુકાતાં હતાં, પણ પાસે ખરચી નહીં એટલે એકાદ બે બેવકાનાં ગલ્લાસો કેમ પેદા કરવાં તેના વમાસણમાં હતા. આખરે તેઓ પોતાનામાં મસલત કરી એક ટેરાર પર આવ્યા. રસ્તે એક પીંજુ આવતાં રામલો બેસુદ્ધ થઇ જવાનો ઢોંગ કરી બોબ પર ફસડાઇ પડ્યો અને પેમલાએ મદદ માટે મોટી મોટી બુમો પાડી ગડબડ કરી મુકી. લોક જમાવ થઇ ગયું અને પીંજારા શેઠ પણ બહાર દોડી આવ્યા. તેવણે રામલાની હાલત જોઇ દયા બાઇ એક ટમલર ભરીને બેવડો તેને પીવા આપ્યો. પેમલો જાણે તેની કેવીક મેનેજર કરતો હોય તેમ તેની આજુબાજુ વરી બેવડો તેને પાવા લાગ્યો, પણ સાથે કેમ સાંભળે નહીં તેમ કહ્યું, "હદરીના, બધો ગટાવતો રખે, મારે હારૂ થોડોક રાખજે." આનો કોંઇ પણ જવાબ આપ્યા વગર રામલો ટમલરમાંનું ટીપે ટીપું ઓટી ગયો અને બેચાર બટાકા મારી ધીરેથી બોલ્યો, "અરે બનરે પેમરા, ઉં હાનેનુ તુને આપું? તારે જોખવે તો તુંબી બેહુદ્ધ થઇ જા!" (તિસ્કારેલ હશ્ય.)

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૪ થો.

ગીલ્લીદાંડા.

વહાંનાં વહાલાં ભુલકાંઓ,

જુદા જુદા રમકડાંઓમાંથી મલતુ નીતીનુ શીક્ષણ દરમહીને મેં તમો આગલ રજુ કર્યું છે. જુદી જુદી રમતોમાંથી મેળવાતું નક્ષત્રતનુ જ્ઞાન મેં તમો આગલ રજુ કર્યુ છે અને ઉમેદ રાખુ છું કે તમારા વડીલોની મદદથી તમો એની સમજનમાં ઉતશાહથી ભાગ લઇ કેાઇ રમત કે રમકડાંમાંથી કંઇ ને કંઇથી બોધ મેળવતા હશેા.

આ અંકમાં **ગીલીદાંડાની** રમતમાંથી મલતુ શીક્ષણ તમારી આગલ રજુ કરવા માગુછું' એવી ઉમેદ સાથે કે એ શીક્ષણોની ઉપર તમારી કમીની જીંદગીમાં તમો અમલ કરો અને તમારી વધતી જતી વયમાં વૃધ્ધ વયે તેનેા લાભ સંપુર્ણ રીતે મેળવેા.

ગીલીદાંડાની રમત એટલી બધી તેા જાણીતી છે અને જે દરેક ઉધરતે છેકરેા સારી રવેસે રમી જાણે છે. એમાં એક લાંબેા દાંડેા જમના હાથે પકડી તેજ હાથ ઉપર એક નાહની ગીલ્લી મુકી ચેાકસ રીતે ઉછારીની નેમ તાંકવામાં આવે છે અને તે ગીલ્લી જ્યા ઉડીને પડે છે ત્યાથી ચેાકસ રીતે માપ ગણવામાં આવે છે અને જેતુ વધારે માપ થયુ હેાય તે જીતેલેા ગણાય છે **'ગીલ્લી'**નેા ઘાટ પણ લાંબેા એક તુકડાની મીસાલ રહે છે અને લાંબા દાંડા વતે તેને આઘાદ નેમથી ફેકવામાં આવે છે. હવે આ રમત પણ આપણને અર્થ સુચક બેાધ રમનારને પુરેા પાડે છે. લાંબી દાંડી એ તે ગેાયા જીંદગીનુ સ્વરૂપ છે અને જેમ દાંડી લાંબી સાંફ સુવાવી ને સ્વચ્છ હેાય તેજ મીસાલ આપણી જીંદગીની સીધી સાદ ને સુંદર રહેવી જોએ. જાણે દાંડી તે આપણી ઉંપાતાનુ સ્વરૂપ છે જેના વગર જીંદગીની આબાદી નથી. જીંદગીમાં જીવવુ એ ખુશી છે પણ તે જાતી ભેાગથી બીજના ભલાં માટે જીવવુ તેમાજ વધારે ખુશી છે તેમ પેલી દાંડી તે આપણી જીંદગીની અંદર પુરતી આબાદાંનીમાં જીવવાની જાણે ઉમદા નીશાની છે જે નીશાની હરદમ આપણે હાથે રાખવી સલાવાર છે પણ જેમ દાંડી વતે ગીલ્લીને ફેકવામાં આવે છે તેમ આપણી જીંદગી વતે થતી આપણી કરણી ચેાકસ રીતે દોરવવાની છે; અને પછી આપણા કાર્ય કે કર્મ કે કરણીનુ સઘળુ માપ આપણે પેાતાનેજ હાથે ગણી લેવાનુ છે. જેમ ગીલ્લી લાંબી ફેકાય અને તેના માપની ગણતી વધુ થાય તેમ સારૂં તેમ આપણી જીંદગી રૂપી દાંડીથી આપણી ભલી કરણીની સુંદર ગીલ્લી જેમ વધારે લેાકેામાં ફેકાય અને તેના માપ વધુ લેાકેામાં જાયજ થાય તેમ વધારે સારૂં. આ ગીલ્લી દાંડાની રમત સાથે જો આવા સુદર વિચારેા તમે કરતાં રહેશેા તેા તમારી જીંદગીનુ સાર્થક જલદી થશે અને તમારી ભલી મનસુબીના કાર્યોનું માપ વધારે ગણાતુ થશે.અને તમારી જીંદગી વધારે સુખી ને સાદમાન રહેશે જો બીજી કેાઇની રમતની સમજન અને તેમાંથી કંઇ નીતીનુ શીક્ષણ મેલવવા ચાહતાં હેાવેા તેા અરજ કરીયું કે તે **"રમત"**ની બીગત અમેા ઉપર લખી મેાકલવી અને તેની ઉપરથી નીતીનુ શીક્ષણ ઉપજાવી લખી મેાકલવાને મને ઘણાં ખુશી ઉપજશે.

લ૦ તમારેા હમેશનેા મીત્ર
મેાટાભાવા.

તા૦ ક૦—આવતા જનેવારીના નવાં વરસના નવા અંકથી નાતી રીતીને લગતા પાઠેા રજુ કરવામાં આવશે વહાલાં વાંચકેાને અરજ ગુજરવામાં આવે છે કે તેઓએ તેની ઉપર ધ્યાન પુરાવવું.

"પણ તેં મને પેહલીવાર ના કાય પાડી?" તે બોલ્યો

"હા, કારણ તમે એક પત્રથી માગણી કરી તેથી" તેણીએ કહ્યું

"પણ તેથી શું થયું?" તેણે પુછ્યું.

"વાહ, તમે શું એમ ધારો છો કે તમો રૂબરૂમાં પ્રેાપોઝ' કરતાં લાલ અને વાંકા ટીકા થઇ ચુંથણ મંડીએ પડો તે જોવાની રમુજ હું ચુકું. અમારી જીંદગીમાં આવી ટીકા કંઇ ઘડી ઘડી આવતી નથી તેથી આવી મજાહ હું જાણી જોઇને ચુકું એવી ભોળી નથી સમજ્યાછ?"

(આવડે વિચાર્યું કે બધીત બાઇછ ભોળાં તો નથીજ!)

"દીલખુશ"

ઉતારઃ—(રેલવે મેનેજરને)"જુવો સાહેબ, તમારાં ધનજીનમાંથી કોલસો ઉડી મારી આંખમાં ગયાથી તેને ડાકટરપાસે 'ટ્રીટ' કરાવાના મને રૂ. ૧૦ થયા છે તો હવે આપ તે મારે શું કહેલ્લો?"

રેલવે મેનેજરઃ—"કંઇ નહીં મારા મેરબાન, એમા શું છે. હમોને તે ઉડતી કરચની કાંઇજ જરૂર ન હતી તમે કંઇ ફીકર ના કરો જો કે એ કરચ અમારી મ-ત્તા હતી છતાં નજીવી બાબતમાં હમો 'કાગનો વાધ' કરવા માગતા નથી એ બનાવને સેહજમાં મનમાં ન લાવતાં બે ફીકર રહેા સાહેબ"

(ઉતારનું કોણ બોપ?)

"દીલખુશ"

સોરાબઃ—કેમ દોસ્ત નસવી ધાર કે તું પોતે પોતાનો નથી તો તું કોણનો છે? કોણના દેવતાવા!"

નસવીઃ—અલબત, એટલુંજી નથી સમજતો મારા ભાઇ ઘણી હું મારી બૈરીનો વર-મારી દીકરીનો બાપ-મારા પૌત્રનો બપાવો-મારા બાપાને દીકરો-મારા કાકાનો ભત્રીજો-મારા મામાનો ભાણેજ-મારા—"

સોરાબઃ—બસ-બસ દીયર નસવી હું હવે સમજ્યો.

(સોરાબજી નસવીને બનાવ ગયા પછ પોતે સામા બની ગયા.)

"દીલખુશ"

સાવકી માયઃ—"એા ખુદા! આય રૂસી કેટલો રડે છે! કેમ રૂસી, શા માટે રડે છે.

રૂસીઃ—"પપાએ મને કહેલું કે તેવન મારે માટે એક મજાહના નવા માયછ લાવશે ત્યારે તમે તો કંઇ નવા જેવાં લાગતાંજ નથી-હું-હું-હું-હું-"

સાવકી માયઃ—"અરે મરે રે, હવે એ ઘેલા ઘાંચીના કહેવાને કેમ સમજાઉ."

"દીલખુશ"

બીસીસની ફુનેહ.

ધણીછ—"દીયર, હું ધંધા માટે વિલાયત જાઉછું માટે તુને આય સુનાવી વીટી યાદગારી તરીકે આપી જાઉછું જે જોઇ મને રોજ યાદ કર્યા કરે."

બીસીસ—"ઘેકયું! પણ હવે માર કર્યું કરશો?"

ધણીછ—"બોજની બ્હાવી શું કહેછ?"

બીસીસ—"જુવો, હું ખરૂં કહું છું કે આપ વીટીથી તો તમોને હું યાદ કરીશ નહી પણ જો તમો એક દીવાની લૅાકેટ આપી જશોતો તેમાંની તમારી સુખીથી હું ઉઠતાં ને બેસતાં તમોને યાદ કરીશ-સમજ્યા મારા લવ?"

ધણીછ—(પીગળીને) "અરે હારે મારા લવ."

"દીલખુશ"

હોમી—મમ્મા આજનું પુડીંગ કેવું સ્વાદદાર છે (ચુપકીદી.)
ઓહ મમ્મા આજનું પુડીંગ કેવું સ્વાદદાર છે.

મમ્મા—(ગુસ્સામાં) વાંદરો તેનું શું કરવેચ.

હોમી—કંઈ નહીરે મમ્મા હું તો મકું જે ત્યારે કોઈ પરોણો આપરી ટેબલપર એમ કહેચ ત્યારે તમે બહોસ કરોચ કે બીજું જરાક લેશો આવા તેથી મકું જે મનેબી તમે એમજ.

એક અમીરે ભાષણ કરવાને માટે ખાસ પોતાને ખરચે એક ભપકાદાર બીલ્ડીંગ બંધાવીને ભાષણ કરવાના હોલમાં ખુશ ભપકો કરાવતા હતા એક દીવસ પ્રોફેસર સાહેબ તે હોલમાં કામદારો કામ કરતા હતા તે વખતે ગયાને તે કામદારોમાંના એકને પ્લેટ ફોરમ ઉપર જઈને એક ભાષણ કરવા કહ્યું કે બરાબર સમજાયચ કે નહી તેની પોતે ખાત્રી કરે, પેલા માણસ ઉપર ચઢીને પોતાનું માથું ભમાવીને કહેવા લાગો કે, મને કંઈ ભાષણ કરતાં નથી આવડતું કારણ કે હું કંઈ ખરો ભાષણ કરતો નથી. અમીરે કહ્યું કે કંઈ નહી તુંને જે જોઇએ તે બોલ ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું મહેરબાન સાહેબ લગભગ બે મહિના થયા હમો તમો મહેરબાનને ત્યાં કામ કરીએ છીયે પણ પગારની એક અરધીબી મળી નથી તેથી મહેરબાની કરીને કહેા કે તમો કયારે આપવાના છો પેલા અમીરે બીજજ દહાડે પગાર ચુકવી આપ્યો. (ન. જ. ખરાની.)

એક આદમી પાંચ પાઉ લઇને રસ્તેથી જતે હતો તેને તેના દોસ્તે પુછ્યું કે તું પાંચ પાંઉને શુ કરેચ?

પેલાએ જવાબ આપ્યો કે બે પાંઉતો કરજદારને આપુંચ ને બે પાંઉ ઉછીના આપુંચને એક પાંઉ હું ચાતે ખાઉંચ પેલાને સમજ નહી પડી તેથી પુછ્યું કે જરા બરાબર સમજાવ તો ખરો.

પેલાએ કહ્યું સમજ ત્યારે કરજદારને આપુંચ કરીને કહ્યું તે માય બાવાને ઉધાર આપુંચ તે મારા બચ્ચાં તે હવેબી સમજ્યો કે નહી? (ન. જ. પ.)

તમારા સૈનકને ત્યાં નવલાને ઉપરના કામને વાસ્તે રાખેલો હતો તે બીચારાનું સુવાનું બોયતળીયે દાદરની નીચે હમો લોકોએ કરી આપ્યું હતું. નવલુને રાખ્યાને ત્રણેક દહાડા થયા હશે તેટલા નવલુ ફરયાદ લાવ્યો કે બીજે મારનો લવચ્છ એસી રાતના બાર વાગે ધરધર ઉપર ચરેચ તે સવારના ચાર વાગ્યામાં ધરધર નીચે ઉતરેચ તેથી તેની ઉંઘ જતી રહેચ તેથી હમારા ઓરડામાં સુવારસે મેં નવલુને કહ્યું કે તું લવચ્છને કહે કે આસ્તે ઉતરે ને આસ્તે ચરે નવલુ હેઠ મેં ઘણીબી ભાષ બાંધી કરીને હમજાયો પણ કહેજે જા તારા હેઠને જઇને કહે કે અહીંયાં કંઈ હવાની જગા નથી મેં વિચાર કીધો કે હું પોતે કહું પણ હું કે હું ને મનેબી એવો જવાબ આપે તો ઘણી વાર વિચાર કરીને એક યુક્તી મારા ધ્યાનમાં આવી એટલે જઇને એક દોરીયાના વટાણા ચણા લઇ આવીને નવલુને કહ્યું કે રાતના લવચ્છ ઉપર જરો તેનીજ તું આય ચણા લઇને દાદરના બધા ફોટાપર નાંખજે ને સુઇ જજે. નવલુને મેં જેમ શીખવ્યું તું તેમ કીધું ને સવારના લવચ્છ રોઠ ધરધર ઉતરવા બધા તેવાજ ચનાની ઉપર બુટ મુકતાંની સાથે પહેલે માથી નીચે સુધી ધરધરતે નીચે આયો કે નવલુ ઉઠીને કહેવા લાગો હેઠને મેં ઘણી વખત હમજાવ્યા કે હેઠ આહતે ઉતરો પણ માનેજ નહી ને ઘણું વામું હેઠ. ગરીબ બીચારો લવચ્છ તેવખુના ઘણીબાણીએ આવીને વાત સમજાવી તે જુદી ને નકામાં એક હાથ એક પગ લચકાઇ ગીયો તે જુદો જાુઓ શું કામ બોલું તે દહાડેનો નવલું મારી આગળ ફરીયાદ નથી લાવો.

(ન. જ. ખરાની.)

સુખ–દુઃખ.

લખનાર—શ્રીરાઓ શેહરીઆર કાપડીઆ.

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણીએ, ઘટ સાથેરે ઘડીઆં
તાણીઆં તે તેા નવ તળેરે, રઘુનાથના જડીઆં

ઢાંઢુ કવી.

પ્રીય વાંચક સુખ જોઇને ફુલાઇ જવું તેમજ દુઃખ પડે ત્યારે નાસીપાસ થઇને દીલગીર નહી થવુ એવી રીતનું મનનું જે વલણ રાખવું તેજ સર્વોતમ સુખને રસ્તે ચઢવાનો સરળ ઉપાય છે.

ઘણી વખત આપણે જોઇએ છીએ કે કોઇ શેહન શાહ પોતે હદ્દત બક્ષીમાતની માલેકી ધરાવતેા હોવા છતાં તેણેપણ અનેક જાતની આધી વ્યાધી અને ઉપાધીઓ હોવાથી તે પણ ખરેખરેા સુખી હોતેા નથી; કોઇ કરોડપતી વેપારી કે જેની ગામેગામ અને દેશે દેશ વેપારી પેહેાંચીઓ ચાલતી હોય છે. અને જેને દર વર્ષે લાખેા રૂપીઆની પેદાસ હોય છે તેની પણ જો બારીકાઇથી તપાસ કરવામાં આવશે તેા માલમ પડશે કે પૈસા બાબદતું દરેક સુખ તેને હોવા છતાં તે અનેક જાતના બીજા દુઃખેાથી તેમજ ફીકર ચીંતાથી દુખી હશેજ અને તેવીજ રીતે કોઇ દરજાના ચાર આના પેદા કરનાર મજુર પણ બીજાઓને પોતા કરતાં આર્થીક એટલે પૈસા સબંધી સુખી હાલતમાં જોઇને પોતાને દુઃખી સમજે છે, એવી રીતે જ્યારે દરેક માણસ એક યા બીજી રીતે દુઃખી હોય છે, એવું લાંબા અનુભવથી સાબીત થાય છે ત્યારે શું સુખનું નામ માત્રજ દુનીઆની સપાટી ઉપર હસ્તી ધરાવે છે? તેને માત્ર એજ જવાબ મલશે કે હા ખરેખર તેમજ છે. એટલે કે જ્યાં સુધી મનુષ્ય જાત આ દુનીઆનાજ સુખ દુઃખમાં રમ્યેા પમ્યેા રહેશે ત્યાં સુધી તેનું માની લીધેલુ એ સુખ અને દુઃખ દુનીઆને લગતું હોવાથી. તે નામ માત્ર રૂપે એટલે સ્વપ્ના જેવું ક્ષણભંગુર અને ચેટકા માટેજ બીવા છે. એ નીરવીવાદ ચોક્કસ છે.

સીકતઉલ અંમ્બીઆ નામના ઉરદુ પુસ્તકમાં એક ઠેકાણે લખ્યું છે કે જ્યારે પાકુબઅલે અરસામના સૌથી નાના બેટા યુસુફઅલે સલામ (એ બન્ને બાપ બેટા પેગમબર થઇ ગયા છે) ને તે દેશના બાદશાહે કોઇ અમુક બેગુનાહ કારણસર કેદ કર્યા હતા. તે દરમ્યાન તે બાદશાહને એક રાત્રે સ્વપનું આવ્યું કે તે બાદશાહની ઉપર દુશ્મનોનું લશ્કર આવીને તેનું રાજપાટ લુટી લીધું છે; અને તેથી તે બાદશાહને હારી જવાથી પોતાનુ રાજપાટ છોડીને પારકા મુલકમાં નાહસી જવું પડયું છે; કે જ્યાં તેને બહુજ દુખ લાગવાથી તે ગામમાં ભીખ માગે છે ત્યારે છેક સાંજને છેડે કોઇ બુઢીઆ તેને સવારની વાસી ખીચડી ખાવા આપે છે; પણ પોતાની પાસે તે ખીચડી લેવા માટે કશું વાસણ નહી હોવાથી રસ્તામાં પડેલું એક માટીનું ઠીકરૂં ઉપાડી તેમાં ખીચડી લેછે; અને તે ખીચડી આપનારના ઓટલા નીચે રસ્તામાં બેસીને બેાદા તાસનું નામ લખને જેવા પડેલેા કોતીઓ ખીચડીનેા લાલીને મેાઢામાં મુકે છે તેવામાંજ એક આભલેા દેાડતેા દેાડતેા આવીને હાથમાં લીધેલા ખીચડીના કોળીઆ સાથે માટીના ઠીકરામાની સવની ખીચડી પાડી નાખે છે; જેથી ગભરાઇ જઇને જેવા રાજા ઉઘમાંથી જાગી ઉઠે તે વખતે તેા પાછેા પેાતાને બાદશાહ તરીકે જુએ છે, તેવી જદુ અજબ થઇને આગે ગામના તેમજ પેાતાની દરબારના દરેક વીદ્વાન પંડીતેાને બેલાવીને પેાતે રાતના દીઠેલી સ્વપનાની બીનારી અરસ્યાની બીના ખરી કે આ જાતની હાલતની ખરા રાજા તરીકેની બીના ખરી એનેા ખુલાસેા જાણવા માટે તે દરેક

પીદવાનોને માત્ર એટલોજ સવાલ પુછે છે કે, "આ ખરૂં કે પેલું ખરૂં" કારણ કે જો સ્વપ્નાની દરેક બીના દરેક જણાઓને જાહેર કરે તો તેથી તે બાદશાહને બહુજ અરાબ લાગે એમ હતું; માટે "આ ખરૂં કે પેલું ખરૂં" એ સવાલનો જવાજ જ્યારે કેદખી પીદવાન આપી શકયે. નહી ત્યારે કોઇ દરબારીએ કહ્યું કે "બાદશાહ સલામત આપના કેદખાનામાં એક મુસુફર કરીને કેદી છે તે સ્વપનાની તાસીર બહુજ ખરસ જાણી શકે છે પોતે આપના સવાલનો જવાબ તે બહુજ સારી રીતે આપી શકશે" તે ઉપરથી મુસુફ અલે સલામને કેદખાનામાંથી બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને તેમને પણ "એ ખરૂં કે પેલું ખરૂં" એવો સવાલ જ્યારે પુછવામાં આવ્યો તેનો એટલોજ જવાબ મલ્યો કે એમ "આ ખરૂં નથી તેમ પેલુંબી ખરૂં નથી" એટલે કે આ પણ ખોટું છે તેમ પેલુંબી ખોટું છે આ જવાબથી બાદશાહ પોતે તો પોતાના સવાલના જવાબની મતલબ સંમજી ગયો પણ બીજા દરબારના પીદવાનો વગેરે કોઇપણ આ જવાબની મતલબ સમજી શકયું નહી જે ઉપરથી મુસુફ અલે સલામે બાદશાહે રાતે ઉંઘમાં જોયેલો ઉપર લખેલો સ્વપનો ખુલાસાવાર કહી સંભલાવ્યો; અને તે ઉપરથી બાદશાહને જે રંપજ પેદા થયો કે સ્વપનામાં હું બીખારી હતો તે બીના ખરી કે હું અત્યારે ખરેખરો બાદશાહ છું તે બીના ખરી એટલે દુકામાં "આ ખરૂં કે પેલું ખરૂં" એ સવાલનો મેં જવાબ આપ્યો કે, એમ "આ બોટું છે તેમ પેલુંબી બોટું છે." મતલબ કે એમ સ્વપનામાં જોયલી બીખારીની બીનાબી જેમ ક્ષણમાંઁયર અને ગાયબ છે તેવીજ રીતે અત્યારે જે ખરેખર રાજપાટ તું બોગવે છે તે પણ જવેદાન કોઇનું રહ્યું નથી તેમ તારંબી રેહેવાનું નથી માટે એ પણ બીજા એટલે બોટું છે;"

આ ઉપરથી દુનીઆના કોઇબી સુખ દુઃખમાં લીન થઇ નહી જતાં એટલે તેને તાબે નહી થતાં દુઃખ અથવા સુખના ગમે તેવા બીન અનુકુલ અથવા અનુકુલ એવા દરેક સંજોગોમાં પોતાના મનની એક સરખી સમતારતા જલવી રાખી અંતરની એક જાતની પરમ શાંતીનો અનુભવ કરવાની આદત પાડવી એજ ખરેખર ઉત્તમ અને રયાદ સુખ મેળવવાનો સરળ રસ્તો છે.

ત્યારે આ ઉપરથી આપણે શીખવાનું એટલુંજ છે કે રાજપાટ સ્ત્રી પુત્ર માલ મીલકત અને એવી બીજી દુનીઆની બીજી દરેક બાબતોનું સુખદુઃખ મોટે બહેલે બીલકુલ નાશવંત છે માટેજ એવી નાશવંત અને બીબ્યા બાબતોમાં લીન થઇ જઇને તેમાંજ રમ્યા પમ્યા નહી રહેતા પોતે કોણ છે અને આ માનવ દેહમાં પોતાનું મુખ્ય કર્ત્તવ્ય શું છે તે જાણી સમજીને તે મુજબ પોતાનું વર્ત્તન કરવામાં મશગુલ રહેવું એજ ઉત્તમ છે.

જેમ જેમ આ જગતના બીબ્યા સુખ દુઃખોને દુર નાખીને પોતાના સત્ય સ્વરૂપની નજદીક જતા જશો અને જેટલા પ્રમાણમાં પોતાના સત્ય સ્વરૂપનું ભાન વધારે પ્રમાણમાં થતું જશે તેમ તેમ અને તેટલા પ્રમાણમાં તમોને જે એક જાતનું આંતરીક પરમ સુખ અને શાંતીનું ભાન થશે તેજ માત્ર રયાદ કલ્યાણકારક છે, અને એ આંતરીક સુખ અને પરમ શાંતીના ભાનનો અનુભવ મન અને બુધ્ધિની પેલે પાર હોવાથી આ જડ કલમથી લખી શકાય અથવા જડવાણીથી વર્ણવી શકાય એમ નથીજ.

"એક નાનું બાળક જ્યારે જન્મે છે ત્યારે તે પોતાની માની ગોદમા બેસીને તેના દુધનું પાન કરવામાંજ પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે. જ્યારે તેજ બાળક જરા મોટું થાય છે, ત્યારે નાના નાના બાલ બાતના રમકડાંમાંજ પોતાનું દરેક સુખ સમાયલું સમજે છે; તેથી બીજા વધારે મોટી ઉમરે તે બાળક પોતાની શક્તિ અનુસાર અભ્યાસ હોવામાં તેમજ રમતમાંજ પોતાને સુખી માને છે, અને એથીબી વધારે મોટી ઉમરે વાતીના પુસ્તકો અને નોવેલો વાંચવામાંજ પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે, અને હવે જ્યારે તે બાળક બીસ વરસની ઉમરનો બોકરો થયો હોય છે ત્યારે તે પોતાને માટે કરો નોકરી ધંધો શોધી તેમાંજ પોતાને સુખી માને છે અને જ્યારે તે પચીસ વરસનો થયે હોય છે ત્યારે પોતાની એવી ભર જુવાનીમાં જ્યારે પોતાની નોકરી ધંધો સારી રીતે ચલતા હોય છે ત્યારે તે કોઇ ખુબસુરત પોતાના વિચારને મલતી

સુશીક્ષીત કન્યા જોડે પોતાનુ લગન કરવાની તજવીજ કરે છે અને તેમ કરીને પુત્ર પ્રાપ્તી થયા પછી તે પોતાના એ પુત્રમાંજ પોતાને સુખી માને છે. અને જેમ જેમ એ માણસની ઉમર વધતી જાએ છે તેમ તેમ તે પોતાના છોકરાંઓને કેળવવા વીગેરેમાં પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે, અને હવે લગભગ પચાસ વરસની ઉમરે પોતાના છોકરાંઓને પરણાવી પોતાની જાત જતમાં નામ ફાઈ તેનો લાહવો લેવામાં તે પોતાનું દરેક સુખ સમજે છે અને હવે જ્યારે તે પંચાવનથી સાઠ વરસની ભરતીમાં આવ્યો હોય છે ત્યારેજ દરેક કામથી પરવારીને પોતાને કૃત્ય થયેલા માને છે અને તે હવે પોતાની જાતને ઓલખવા તેમજ પોતાના પેદા કરનારને ઓલખવાને ફોકટ ફાંફાં મારવા જેવી તજવીજ કરવામાં તે પોતાનું સુખ માને છે."

પણ અફસોસ! સાદ હજાર અફસોસ. કે હવે ઘણુજ મોડુ થઇ ગયું છે કારણ કે એક તો તેનું શરીર આટલી ઉમરે ઘણુજ અશક્ત થઇ ગએલુ હોય છે અને તે સાથે વળી પોતાના મનને આખી ઉમર સુધી દુનીઆ સંસારી બાબદોમાજ ભમતું રાખેલું હોવાથી તે મન હવે પોતાના પેદા કરનારને ઓલખવા અથવા પોતાની જાતને જાણવાના અમુલ્ય કાર્યમાં બીલકુલ ધ્યાન આપતું નથી કારણ કે નાનપણથીજ પોતાના મનને એવા કાર્યમાં ધ્યાન આપવાની આદત પાડીજ નથી, અને હવે જ્યારે ઘરણની બીકથી તેમજ આવો અમુલ્ય માનવ દેહ ઇશ્વર કૃપાથી પ્રાપ્ત હોવા છતા પોતાનું ખરૂ કૃતવ્ય નહી કરવા માટે તે ખરે ખર પસ્તાય છે; અને તેથી હવે તે પોતાના મનને પોતાના ખરા કર્તવ્ય તરફ વાળે છે; પણ નબળા રાજાએ રૈયત જોરાવર તે કહેતી મુજબ પોતાનું શરીર અશક્ત થઇ ગએલું હોવાથી તે પોતાના મન ઉપર કશો કાબુ નહી રાખી શકતો હોવાથી તેનું મન હવે તે માણસની ઇચ્છા વીરૂધ પોતાને દુનીઆ સંસારી બાબદમાં રમી ઘમી રાખેલું હોવાથી તે માણસને પોતાને દુનીઆ સંસાર વેહવારના મીલા તરફ લઇ જાય છે અને તેથી હવે આટલી મોટી ઉમરે "સાહડી સુધી નાહડી એ કહેવત મુજબ તે માણસ પોતાના પૌત્રા પૌત્રીઓને રમાડવા ખેલાવવામાં તેમજ આખો દહાડો નાના બચ્ચાંના જેવી વર્તણુકથી વરતવામાં પોતાના મનથી પોતાને સુખી માને છે; કોઇ કોઇ વખત તે મહાત્મા સંત પુરૂષોનો સત સંગ કરવા ઇચ્છા કરે છે પણ હવે તો તેનું શરીર દુઃખ દરદોથી બીલકુલ અશક્ત થઇ ગયલું હોવાથી તેનું મન તેને ત્યાં જવા દેતું નથી અને એવી દુખી બેહાલ અવસ્થામાં જ્યારે પોતાની આવી જીંદગીમાં કાર્યો કર્મે પોતાની કરણીના સ્વરૂપમાં આવીને તેની નજરા આંગલ ખડાં થાય છે ત્યારે તેવા નકામા કર્મો કરવા માટે, તેમજ પોતાના યથાર્થ કર્મો નહી કરવા માટે અને તેથી પોતાને મલેલા આવા અમુલ્ય માનવ દેહ નકામો ગુમાવવાથી બહુજ હાય અફસોસ કરે છે, પણ તે અફસોસ કાર્યોલે હવે બહુજ મોડો હોવાથી પોતાની ઘણીજ નાચાર અને કઠંગી હાલતમાં તેનો પોતાનો કીમતી જન્ત કોઇ અણદીઠ મીનેર્લ જહાન તરફ તેનું આકી બદન છોડીને ચાલ્યુ જાય છે.

(અપૂર્ણ.)

ભેદી કળ.

યાને

પૈસો કરે પુન.—પૈસો કરે ખુન.

એક ટુંકી વાર્તા.

(લખનાર:— શોલન.)

"ખા. ખેગનર ઇ સાંજે આરીસ બંધ કરીને ઘરે જતાં તીજોરીને બંધ કરતો હતો. આ તીજોરીની કળમાં પાંચ અક્ષરો હતા જે ગોઠવીને તેનો એક બોલ બનાવતો હતો અને તેથી કળ બંધ કરતો હતો. આ બોલને દરરોજ પોતાના બેજબંધીથી ઉપલટાવીને ફેરવતો હતો, જેથી કોઇબી આદમી તે કળ તે શબ્દ જાણ્યા વગર ઉઘાડી શકે નહી.

"બે આજે વળી મેં બીજોજ નવો બોલ શોધી કઢાયોછ," ખેગનરે અક્ષરો ગોઠવીને પોતાની ટાઇપીસ્ટ મીસ સમરવીલને કહ્યું, "જોવ મીસ સમરવીલ, આપ બોલ શું છે તે જો તમે અટકળી શકો તો જઓ હું કબુલાત આપુંછ કે તીજોરીમાં જેબી કંઇ ચીજ છે તે તમારી!"

"ત્યારે તો હું ધારૂં છું કે તીજોરીમાં કંઇ માલ હોશે નહી." મીસ સમરવીલે કહ્યું. "કાલે તમે પેરીસ જઓછ તે હું ધારૂંછ કે તમોએ વળી કોઇ ફ્રેંચ બોલ શોધી કઢાયો હોશે!"

ખેગનરે હસીને ડોકું ધુંણાવ્યું.

"તમારી અટકળ તદન ખોટી છે" તે બોલયો, "હું આવતી કાલની મુસાફરીનો વીચાર કરતો હતોજ નહી, પણ આજે રાતનાં એક માણસને મળવા જવાનો છઉં, તેના નામનો આપ બોલ છે એતું નામ બજાર વીચીત્ર છે, જે તમે ઓક વરસ સુધીત્રી કાંઇ નહી કાંઇ મારો તોબી યાદ નહી કરી શકો, ધારૂ તમે કહેપહેમ કોમન આગળ રેહેલછની? તો રોસન્નાવેરો ગારડનસ કયાં આવ્યું તે કહેશો?"

લીના સમરવીલે તેને જોબતી બધાની આબી.

"તમે કાલે તો પેરીસ જઓછ તો છેક આઠ દહાડે આવશો," તેણી બોલી "વાસતે આપ નામનો શબ્દ ભુલી નહી જઓ તેટલાં સારૂં કાગળની એક કાપલી પર લખી આપો તો સારૂં."

ખેગનર હસી પડયો; અલબતાં તેની યાદદાસ્ત શક્તિ જેવી જોઇએ તેવી તીવ્ર નહિ હતી.

"નહિ કંઇ જરૂર નથી." તે બોલયો, "હું ને નામ વીશરીબી ગયો હોઉં તોબી આવું ત્યારે એટલુંજ યાદ આપશો કે તે બોલ તમે જબાની આગાઉ જે માણસને મલવા ગયા હતા તેના નામનો છે, તો મને તુરત યાદ આવશે. હું તીજોરીની ચાવ તો તમારી પાસેજ રેહવા દેવશ, હું જશ ને મને જે કોઇબી ચીજની જરૂર પડશે તો હું પેરીસથી આંય બોલ લખી મોકલીશ, કેમ કંઇ બીજું કામબાંજ છે!"

"હાજી, જી આંય રીપોર્ટ મોકલવાનાં છે."

"એમ ત્યારે તો ઓશીય જતી વખતે બગાજર બંધોબસ્ત કરતાં જબે, હું ગયા પછી તમુને કંઇ કરવાનુ નથી. સહવારનાં આબીને કંઇ કામબાં આબ્યાં છે કે નહિ તે જરાક જોવાનું. જો કંઇ બહુંજ અગત્યનું હોય તો મને તાર કરી બોલાવજો, પણ હું નહી ધારતો કે કંઇ એવું જરૂરનું હોય. આશો સાહેબજી. હા બરા હું ભુલી ગયો ત્યારે તમુને બરચની ભરવડ કદાચ પડશે, જોઓ હું તમુને આટલી ભેટ બપુંછ. તે રાખજો."

એટલું બોલી તેણે પોતાના ડગલાનાં જજવામાંથી નોટોથી ખીચોખીચ ભરેલી એક પોકેટ બુક કઢાબી અને તેમાંથી પાંચ પાઉન્ડની એક નોટ કઢાબી લીનાને આપી અને ત્યાંથી ઉતાવળે ચાલી ગયો.

બરાબર દશને ટકોરે લીના સમરહીલ ઓફીસમાં હાજરી આપતી હતી. ગ્રેબનરના ગયા પછી બીજે દીવસે તેણી રાબેતા મુજબ ઓફીસમાં હાજર થઈ પાએક કલાક ગયા પછી, ગ્રેબનરનો ભત્રીજો સાધરીલ આરડર ત્યાં આવી લાગ્યો.

"મી. ગ્રેબનર આજે ઓફીસમાં આવવાના નથી." તેણીએ કહ્યું, "એવનતો પેરીસ ગયા છે."

સાધરીલ આરડર હસ્યા.

"મને તે માલમ છે" તે બોલ્યો, "મને એવન ગઇ કાલે રાત્રે મળ્યા હતા, અને તેવને મને તમારે માટે એક ચીઠી આપી છે. અને આપણે ઘણે લાંબે ચમકતે મેલાપ થયો."

"હા લગભગ છ અઠવાડીયાં થયા" તેણી બોલી, "હું'બી વીચાર કરતી હતી કે તમે કંઈ બહારગામ ગયા કે શું ઓફીસમાં આવતા હતા નહિ.

"તમે મારા કાકાને પુછ્યું હોતે તો તેવને મારું ધ્યાન બરાબર મારી મશગુલી ભલકાવીને ફાડું હતે." સાધરીલ હસતાં બોલ્યો, "એવને તમુને કેહ્યું હતે કે હું એક બાળસુનો બાદશાહ છઉં ને કંઈ કામ કરવું નહિ પડે કરીને આંય પેન્ટીંગનું ઓહું લઈને ફ્રેંચ કરું છું. અરે એ પેનટીંગને લીધે તો અમુને અવારનવાર ચકમક પડ્યા કરી. છેલ્લે તો એવને બશ મને એમ કહ્યું કે તું મારી ઓફીસમાં આવીને કલાર્ક થા નહી તો કે હું આજથી તારો કાકો નહી. મેંબી નાજ કેહ્યું ને તે દહાડેથી કાકા આપણા નહિ પણ મારો દહાડો ફર્યો. સુકાન બદલાઈ ગયું. મારું ઓક પીકચર મેંથે દામે વેચાયું, ને મને "મોરનીંગ ફ્રેન પત્રમાં પીકચરોને કારડુનો પાડવા, સારે પગારે નોકરી મળી છે. ગઇ કાલે રાત્રે મને કાકાજ કલેપહેમ જંકશન પર અચાનક મલ્યા, અને અમે એક બીજાને ફર્પભેર ભેટયા, અને તેથીજ હું હમણા ત્યાં આવ્યો છું, મીસ લીના."

"મી. ગ્રેબનરે મારે સારું કંઈ ચીઠી તમુને આપી-કેની!" વાત ફેરવવા લીનાએ પુછ્યું.

સાધરીલ હસ્યો અને પોતાના સીગરેટ બોક્ષમાંથી એક ઘડી કરેલું કાગળ કહાડ્યું, જે ગ્રેબ્સ ગ્રેબનરની નોટ પોથીમાંથી ફાડેલું એક પાનું હતું.

આ ચીઠી દેખાતી રીતે તેણીના શેઠેજ પોતાના હાથે લખેલી હતી, કારણ લીના ગ્રેબ્સના હરફ બરાબર ઓળખતી હતી.

"ડીયર મીસ સમરહીલ્સ,

મી. આરડરને ખાતર તમે તીજોરી ઉઘાડજો, અને જમણી બાજુએ એક નાનું ખાનું છે તેની અંદર ઘડી કરેલું બ્લુ કાગળ છે જે એમને સ્વાધીન કરજો.

લી૰ સેવક,

જેમ્સ ગ્રેબનર.

લીના આ ચીઠી વાંચી હસી અને તીજોરી આગળ ગઇ અને તેના તાળામાં ARDER બોલ ગોઠવ્યો તેણીની પકકી ખાત્રી હતી કે આ બોલથી તે કળ ઉઘડશે. પણ નહી, તીજોરી તો ઉઘડીજ નહી, હવે તેણીએ Cyril શબ્દ અજમાવ્યો પણ નહી, કળ તો તેથીબી ઉઘડી નહી.

"ગઇ કાલે સાંજે એવન ઓફીસ છોડી ગયા ત્યારે ક્લેપહેમ ખાતે તમુને મળશે એમ એવન જણાવતા હતા કે?" કળ ઉઘાડવા નીશ્ફળ નીવડવાથી તેણીએ પુછ્યું.

આરડરે ડોકયું પુણાવ્યું.

"નહિ નહિ, એ તો કંઈ નહી ધારેલો મેલાપ થઇ ગયો ક્લેપહેમ જંકશનપર તો અમે અચાનક મળી ગયા, ચેયસી બાતેનો મારો સ્ટુડીયો મેં કહાડી નાંખ્યો ત્યારથી હું ત્યાં જઈ રહયો છું. અને એવન તો ક્લેપ-હેમ કોમન આગળ કોઇ પોતાના દોસ્તદારને મળવા જતા હતા. હું એવન સાથે થોડેક છેટે ગયો પછી તેવન મને એક હોટલમાં લઇ ગયા, કેહને આપણે મેળાપ થયો તેની ખુશાલીમાં આપણે સલામતી લઇએ પછી ત્યાંજ આય નોટ લખી

"પણ એવન કયા દોસ્તને મળવા જતા હતા તેનું નામ તો તમુને કહ્યું હોયેજ?"

"નહી, પણ મને એવન નામ શું કામ કહે!" સાધરીલે અચરતી બતાવી, "કાંઇ હોયે કેને તું પોતેજી નથી ઓલખતો. એવનનો કોઇ ઘણો જુનો દોસ્ત છે,

જેને એવન લગભગ વીસ વરસ સુધી મળ્યા નહી હતા. પણ તું તેનું નામ શું કામ જાણવા માગેછ?"

કારણ કે હું તેનાં વગર આપ તીજોરી ઉઘાડી શકતી નથી. તમારા કાકાએ તમુને તીજોરીમાંથી કંઈ લેવા કેદમુ હોય તો આપ બોલ તો કહેલો હોવોજ જોઈએ.

"બોલ, બોલ," સાજરીલ યાદ કરતો બોલયો " હા, મને એવને કહ્યેા હતો ખરો, અને મેં તે લખી લીધેલા. મને એટલું ધ્યાન છે કે તે W ડબલ્યુ અક્ષરથી શરૂ થાય છે પણ તે કાગળજ કેાણ જાણે કયાં છે. પણ હું એમ પુછું કે તેની સાથે આપ તીજોરીના ઉઘાડવા વીષે શું સંબંધ?

મીસ સમરવીલે તેને સમજાવ્યું, સાજરીલ ડરવાનાં બધાં ગજવાં બોલયાં.

"હા ખરા, હવે મને યાદ આવ્યું, તે બોલયો "દુર્ઘા આવતાં આવતાં મારા ગજવામાં કાગળ્યાં પડેલાં હતાં તે મેં ફાડીને નાખી દીધાં એમાંના એકપર મે આપ બોલ લખી લીધેા હતેા."

પણ આપ કાગળ કેાઇ બીજા ડરવામાં તેા નહી રહી ગયું હેાય?" લીનાએ પુછયું.

"નહિ, ગઇ કાલે રાતે અમેં અધિજ સુટ પહેરેલેા."

તે બોલયેા, "પણ વારૂ એથી,હું લેાજ ઘટપી રહેશેા.?

"હા, એનાં વગર તીજોરી ઉઘડવાની નથી, હું આશા રાખુંછું કે તમુને આંપ કાગળની ઘણી અગત નહિ હેાશે."

"તે તેા હવે કેમ કેહવાય." તે બોલયેા, હા વાત એમ છે કે કાકા પેાતાની બધી દેાલત મને આપી જશે એમ દરેક જન જાણતું હતું. તેનેને પેાતાની સઘળી માલ મીલકત મને આપી જવાનું એક વીસ ઘણાં વર્ષ થયાં કરીધું છે જે તેમનાં વકીલેાના તાબામાં હજી સલામત પડેલું છે, પણ જ્યારે અમેા છ અઠવાડીયાની વાતપર અથવી પડ્યા તે વખતે એવને ગુસ્સામા આવીને બીજુ વીલ બનાવ્યું' જેમાં તેનન બધું ધર્મખાતે આપી ગયા છે. વીલ તેનને એક રેસટેારામાં બેશીને પેાતાના હાથે બનાવેલું ને તેપર ત્યાંજ કેાઇ બે શાક્ષીઓની સહી લીધી, અને ઓફીસમાં આવીને આપ તીજોરીમાં મુકયું. ગુસ્સાના આવેશમાં તેવને આવું વીલ બનાવી દઇયું, પણ હવે તે નેા નાશ કરવાને તેવન ઘણા ખાંતી છે કે જેથી પેલું જુનું વીલ કાયમ રહે પણ જો તેવનને બેાધા ન કરેને શું થાય તો આપ નવું વીલ બનાવ રહે ને મારા ભાગે જમ પણ ઓટલી ઉતાવળની કંઈ જરૂર નથી. એ તેા એવનજ એનેા નાશ કરવાને એટલા આતુર હતા એવન ગઇ કાલે રાતે બસ મને એમજ કહે કે મને લાગેછ કે તું મારા વારસામાંથી બાતલ થશે ને તેથીજ એવને મારી પાસેથી વચન લીધું કે સહારે ઓફીસ ઉઘાડતાંને વાર મારે ઓફીસમાં જવું અને તમુને આંપ ચીઠી આપવી, અને જેમ બને તેમ વીલનેા જલદીથી નાશ કરવેા હવે તેા એવન આવે ત્યારેજ તેા."

' અરે, નહિરે, આપણે કયાં વેર એવનને સારૂ વેાળીયે, એવનનેા કંઇ નીયમ નથી. વખત છે આટલા પંદર દહાડાની યાપ. એવન જ્યારે વીલનેા નાશ કરવા આટલા આતુર છે તેા આપણે શું કામ વેાસવું જોઇએ? પેરીસમાં એક તાર કરીને પેલું નામ પુછાએ, તુરતજ તેનેા જવાબ આવી જશે."

અને તુરતજ તેણીએ નીચલેા તાર લખી નાંખ્યેા.

"ગ્રેશનર-હેાટલ એવન્યુ, પેરીસ. તીજોરીનેા બોલ ભુલી ગયાંછે ઓફીસમાં તાર કરજો આરડર."

"તમે જો એ તાર તરતની અગાઉ મેાકલેા તેા બી. ગ્રેશનર હેાટલમાં જરેા તેટલાં એવનને એ મળી જશે, તેથીએ કહ્યું, અને ચાર વાગતામાં તેા આપણને આ બોલ મળી જશે. તમે એ વખતે પાછા આવજો. આપણે તીજોરી ઉઘાડવામાં કૃતેકૃત્ય થઇશું."

"કેમ મને કંઇ કહાડવાજ બેાલાશે?" તેણે પુછયું

"દમણા કામ શું ઘણું છે કે!"

"નહી આપ કાગળેા જરાક જોઇ જવાના છે."

"ત્યારે તેા હું બે વાગે ઓફીસ ને આપને ત્યાં રેસટેારામાં આવા જઇશું, લીના, મને તારી સાથે ઘણી અગત્યની વાત કરવી છે."

"પણ તમુને કંઇ ઘણુંજ અગત્યનું હેાય તેા હમણાંજ તે કેહેતાની!" લીનાએ કહ્યું "કંઇ નહી કાગળેા જરાક બેાસાે."

"એમ? હું તો ફક્ત એટલું જ જાણવા માંગતો હતો કે તું મારી સાથે પરણી શકશે કે નહી તું જાણેછ કે હું તુને ચાહું છું. હું તો તુંને ઘણો લાંબો વખત થયો એ પુછવાનો હતો, પણ મારૂં મુંજારાનું કારણ કોઇ બરાબર ચોકસ નહિ હતું, તેથી અત્યારાયા કશે પણ હવે તો મારા ભવીષ્યની ફીકર મને નથી, ગઇ કાલે રાત્રે મેં કાકાજીઅમ્મી એ વાતથી વાકેફ કીધા અને તેવણુંએ એ સાંભળીને ઘણા ખુશી થયા. એક બારણી એવનતી ને મરજી નહિથી હોને તોબી હું તુંને મારી ધણીયાણી થવાને પુછતે કારણ હવે તો મને નોકરી મળી છે, લીના, બોલ તું મારી થશે?"

જવાબમાં લીનાએ સહેજ હાલું ડોકું ધુણાવ્યું.

બપોરના તેણી સાથરીલ સાથે જમીને આવી, સાથરીલ તેણીનેજ સાથેજ પાછો આવનાર હતો પણ તેને તેના શેઠોએ કોઇ કામસર બોલાવ્યો, જેથી તેને જવું પડયું, પણ તે ચારની અંદર કાકાજીના તારનો જવાબ આવે તે અગાઉ પાછો ઓરીસમાં આવવા કહી ગયો હતો.

ચાર વાગ્યા, લીના ધડકતી છાતીએ તારની રાહ જોતી બેઠી. ચારના પાંચ થયા પણ ન તો તાર મળે કે ન તો તેણીના વ્હાલો સાથરીલ મળે.

તેણી વીલનો નાશ કરવા ઘણી આતુર હતી કારણ કે જો કશું બી. બ્રેન્ડનરને થયું તો કાયદા પ્રમાણે આ છેલ્લું વીલ કાયમ રહે જેથી સાથરીલ વારસા હીરસામાંથી બાતેલ થાય અને એસકેથમત વીલની કલમ પ્રમાણે ધર્માદામાં જાય, લીના પૈસાની લાલચુ નહી હતી, પણ તેણી એટલીજ આરજુ રાખતી હતી કે જે પૈસો ખુદ તેના સાથરીલનો કાકો પણ તેને આપવા ઇતેલ્લર હતો તે સાથરીલનાજ હાથમાં જાય.

શું હશે તેના વીચાર કરતી બેઠી હતી તેટલાં પાંચનો ટકોરો ઘડીયાળમાં પડયો અને એક પોલીસનો કનસ્ટેબ્લર ત્યાં આવ્યો, અને તેણીએ સ્નાતના સમાચાર કહ્યા.

"ક્લેપહેમ કોમન આગળના એક તલાવ આગળ બી બ્રેન્ડનર આજ સહવારે મુવેલો મળી આવ્યો છે," કનસ્ટેબ્લરે કહ્યું "તેના માથામાં ગોળી મારવામાં આવી છે, અને તેના ભત્રીજા સાથરીલ આરડરને તે ખુન કરવા માટે પકડવામા આવ્યો છે."

લીના આ સાંભળી ગભરાઇ ગઇ; તેણીએ એ અક્ષર માનવાની સાફ ના પાડી. સાથરીલ તેણીને માનીતો સાથરીલ તેનાજ કાકાનું ખુન કરે એ તેણીને સાદી અકલમાં ઉતરું નહી.

સાંજના ન્યુસપેપરોમાં આ ખુનની વધુ વીગત આપવામાં આવી હતી. લીનાએ એક ન્યુસ ખરીદ્યુ અને તે હેબતનાક બનાવ ધડકતી છાતીએ વાંચ્યો.

એવું માલમ પડયું કે મી. બ્રેન્ડનર રાતના બાઇને પોતાને ઘરથી ગોડેથી નીકળ્યા. અને ક્લેપહેમ જંકશન પર ત્રેનમાં ગયા, ફરસ્ટ કલાસની અડધી રીટર્ન ટીકેટ તેવનના ગજવામાંથી મળી આવી હતી. ક્લેપહેમ જંકશન પર તેવનને તેને ભત્રીજો જે ત્યાંજ રેહે રેહતો હતો તે મળ્યો. પાછળથી આ બંને જનોને એક હોટલમાં શેમપેન પીતા જોવામાં આવ્યા હતા, જ્યાં શેમપેનના પૈસા આપવા મી. બ્રેન્ડનરે નોટોથી ભરેલી એક પોકેટ બુક કહાડી અને તેમાંથી પાંચ પાઉન્ડની એક નોટ આપી, ત્યાંથી આ બંને જણાને આ તળાવ કે જ્યાંથી મરનાર મી બ્રેન્ડનરની લાશ મળી આવી હતી, ત્યાંના એક બાજટપર બેઠેલા એક કોનસ્ટેબ્લએ જોયા હતા.

ત્યાર પછી શું થયું તે કાંઇ જાણવું નથી આરડરને પકડવામાં આવ્યો તેણે તુરતજ કબુલ કીધું કે તેના કાકાને મળવા હતો, અને જે તલાવ આગળથી તેની લાશ મળી આવી હતી ત્યાં તેઓએ બેસીને વાત કીધી હતી, તેણે વળી એટલું પણ કબુલ કીધું કે તે કાકાને મળ્યો તે અગાઉ તે તેવન સાથે મરાયલો હતો. જેવને તેનો પોકેટ બુક પણ બંધ કીધો હતો અને જેથી તે નાણાંની તંગીમાં આવી પડયો હતો.

તેણે પોલીસને સાફ કહ્યું કે તે કાકાને તો ત્યાં અચાનક મળ્યો હતો, પણ પોલીસ તેની આ વાત માનવાને ના પાડવાની હતી. પોલીસ એમ કહેતી હતી કે સાથરીલજ બ્રેન્ડનરને ક્લેપહેમ બોલાવ્યો હતો અને ત્યાંજ પૈસાને માટે રીકઝટ થતાં તેને તેવનનું ખુન કીધું.

આરડરે આ વાતનો ધીકારથી ઇનકાર કીધો.

તેણે એવું કહ્યું કે તેના કાકા તો કલેપહેમ તેના કોઈ દોસ્તદારને મળવા આવ્યા હતા, જેનું નામ તે આપી શકતા નથી,–તેઓ જ્યાં બેઠા, વાર્તા કરતા હતાં તેટલાં દૂશ વાગી જવાથી બ્રેબનર એકદમ જતો રહ્યો, ત્યારે આરડર સીધા પોતાને ઘરે ગયો. કમ ભાગ્યે તે ઘરે પાછો ફર્યો ત્યારે તેને કોઇએ જોયો નહી કેમ તેનું કહેવું કોઇ માનતું હતું નહી.

પોલીસની નજરમાં અને લોકોને સાધરીલનું આ કહેવું તદન ગમત ભરેલું લાગતું હતું. જે તેને પોતાના બચાવમાં ઉભું કર્યું હતું.

તેની તરફેણમાં એકાદ બે ચીજ જતી હતી. પહેલું તો તેની રીવોલવર મારવાડીને ત્યાં ગીરવી મુકેલી હતી જે દુ છ ત્યાંજ હતી. બીજું તો મરનાર પાસે નોટોથી ભરેલી જે પેકેટબુક હતી તે આરડર પાસેથી મળ્યા નહી કે તે માંહેલી એકબી નોટ તેની પાસેથી —ી નહી.

સાધરીલનો એક દોસ્ત કવેાડીલ નામે હતો જેની તે લીન્ન ગઇ.

"મને તો એમ લાગેછ કે જે માણસનો બ્રેબન- મળવા ગયો હતો, તે એની સાથે તલાવપર આવેલો વો જોઇએ અને તેનેજ એવનને ગેાળાથી વીંધી ખેલો હશે." કવેાડીલે કહ્યું. એ જો પકડાય તો એની પાસેથી આય ચોરાયલી પેકેટ બુકનો પ-તો લાગે. આપણે એટલું જ પુરવાર કરીયે કે આય માણસ સાથે બ્રેબનરને એપેાઇન્ટમેન્ટ હતું તો તેથીબી આરડરનું પામું બદલાઇ જાયછ. એની ઉપર જે શક છે કે બ્રેબ- નરને તેનું ખુન કરવાના ઇરાદાથી તેને કલેપહેમ કોમન આગળ બોલાવવામાં આવ્યો હતો તે તુરતજ દુર થઇ જાય, એને આય એપેાઇન્ટમેન્ટ હતું એ પુરવાર કરવું જોઇએ.

"હું" તે સાભેત કરી શકીશ, લીનાએ કહ્યું, મી. બ્રેબનરે મને કહ્યું હતું કે તે કલેપહેમ ખાતે એક વીચીત્ર નામવાળા માણસને મળવા જાયછ, હું ધારૂંછ કે રોસત્રાવેલેા ગારડનસ આગળજ તે માણસ રહેતેા હોવેા જોઇએ, જો કે મરનારે મને એમ કંઇ કહ્યું હતું નહીં.

"તમે કેહે તે ખરૂંખી હોય," કવેાડીલે કહ્યું, પણ આ રોસત્રાવેલેા ગારડનસ કંઇ નાની ગલી નથી. હું ધારૂંછ કે નહી તેાથી ત્યાં ત્રણસેા ઘરેા હશે જેમાં આય માણસને શેાધી કહાડાયેા. એ નહી બની શકે એવું છે. મને આરડરેબી કહ્યું હતું કે આ માણસ સાથે એવને એપેાઇન્ટમેન્ટ કીધું, અને તેનું નામ તમુંને જણાવેલું નહિ, પણ તમારૂં માનવાને કોઇ સારૂ- ના પાડશે કારણ તમે એની સાથે અદરાયલાં છેઓ. એમ મને આરડરે કહ્યું છે, એટલે કોઇ તો એમજ ધારેછે તેને બચાવવા નામે જુઠું બેાલી તમે જે મને- એવું નામ આપી શકેા તો આખેા કેશજ ઉલટપ જાય.

"એ નામ તેા મી. બ્રેબનરની ઓફીસમાં તીજોરી છે તેની કળમાં નેાંધાયલું છે એ તીજોરીની કળમાં પાંચ અક્ષરેા છે, જે પાંચ અક્ષરેાને જોડીને એક બેાલ- એવન બનાવે છે, દરેજ ઓફીસ બંધ કરતી વખતે એવન આ શબ્દ ફેરવી નાંખે છે, એવનનું ખુન થયું તે સાંજનના પણ પેાતાના આ કહેવાના દોસ્તનું નામ એ દીને આ નામના શબ્દમાં ગેાઠવ્યું ને મને કહ્યું પણ છે કે આ એક વીચીત્ર નામ છે જે તું વરસ દહાડા થશે તેાથી શેાધી નથી કહાડવાની, વાઇ આપણે જો આ તીજોરીના બનાવનારને બેાલાવી મંગાવ્યે ને તીજોરી ઉઘડાવ્યે તેા તમે ધારેછ કે આય બેાલ અંદરની કળમાંથી મળી આવશે?"

"તે હું કેમ કહી શકું? જો કંઇ ધણીજ અગત પડશે તેા હું કાલે આ તીજોરીવાલાઓને મળીશ. પણ હું આશા રાખુછ કે જે માણસને બ્રેબનર મળવા જવાનેા હતેા તે બહાર આવશે, જો તે ખુની નહી હોય તેા તેને બાહેર આવવામાં કંઇ બીહવાનું નથી. વાઇ આંય ચોરાયલી નેાટેાના નંબરેા તમુંને માલમ છે કે? મીસ, સમર ફીલ્ડ!

"હા, ધ-સપેકટર આજે ઓફીસમાંથી તે નંબર લઇ ગીયેાછ! એ કમાંથી એવને નાણું ઉપાડ્યુ તે નેાટેાનાં નંબર મેં નેાંધી લીધાં હતા."

"આંય તીજોરીની આવી પેાલીસ લઇ ગઇ છે કે?"

"નહિ, મેં કાલે ઓફીસમાં ટાઈમકર હાજર રહેવાને કબુલ કર્યુછ અને મારા ઘરનુ ઠેકાણું એ સોકને આપ્યું છે."

"ત્યારે મને લાગેછ કે કાલે એ સોક એ ચાવીઓ લઇ લેશે તીજોરી જો ઉઘાડી પડશે તો ચાવી એ સોક પાસે મને લાવી જોઇશે હાલ જે બીનાઓ બહાર આવી છે તે પરથી તો આરડરની સામે કેસ ઘણો મજબુત છે અને એ છુટવો ઘણો મુશ્કેલ છે."

લીના હવે કવોડ્રીલ આગળથી છુટી પડી. તેણીને મોટી ફીકર વીલની પડી જો તીજોરી આપણી પેલે નહિ ઉઘડે તો પોલીશ ઉઘડાવે અને પછી તેઓની હાજરીમાં તીજોરી ઉઘાડે તો અંદરથી કાંઈપણ ચીજ તેઓ ડોફને પણ લેવા દેશે નહી, જેથી પેલું બેહસત વીલ પણ પોલીશના હાથમાં જાય અને જે પૈસો ઠેકો તેનો ફ્રેડ્રીક બ્રેન્ડનર આરડરને આપવાની બાહેંધરી ધરાવતો હતો તે ધમોદામાં જાય!

હવે શું કરવું. કાલે તો ઘણું મોડું થાય! પોલીસની હાજરીમાં તીજોરી ઉઘડે તો અલબત્ત વીલ કાંય જોએ તેણીને લેવા દેવજ નહી. આવતી કાલની સહવારના દશ વાગતા સુધીનો વખત તેણીની પાસે કાજલ હતો પણ તે કેવી રીતે તેનો ઉપયોગ કરે? કે જેથી તીજોરી ઉઘાડી અને તે વીલનો તે નાશ કરે?

તેણી તુરત પોતાને ઘરે ગઇ. આખરે તેણીને એક વીચાર સુઝયો. મી. કવોડ્રીલે કહ્યું હતું કે રોસટ્રાવેલો ગારડનસ આગળ ત્રણસો ઘરો આવેલાં હતાં. જો આપ ત્રણસો ઘરમાં ત્રણ ત્રણ કુટુંબો રહેતા હોય તો નવસો નામ તેણીને એકઠાં કરવાં જોઇએ. જો મીનીટના ત્રણ નામ મેળવે તો પાંચ કલાકમાં આપ નવસો નામ મેળવાને તેણી સામર્થવાન થાય. આપ નવસો નામમાંથી પાંચ અક્ષરના નામો ઘણાજ ઘોડાં હોવા જોઇએ કે જો મી. બ્રેન્ડનરના કહેવા પ્રમાણે અસાધારણ હોવાં જોઇએ આ ત્રણસો ઘરનાં રહેવાસીઓ સુધ જાય તે અગાઉ તેણી બધા નામ એકઠાં કરી રહેતો ઠીક થાય.

તુરતજ તેણીએ એક ટેક્ષી બોલાવી અને તેમાં બેસી ગઇ ત્યાં વાગતે તેણી ધારેલ ઠેકાણે પુગીતી હજી ઘણા કલાકો તેણીના હાથમાં હતા.

દરેક ઘરમાં જઇને તેણી નીચલા સવાલો પુછતી

"હમાં કોઇ એક બેનના શબ્દ રહેછ જેનું નામ કંઈ અસાધારણ છે? તેને પૈસા આપવાના છે. પછુ નામ યાદ નથી નામ તદનજ વીસરી ગઇ છું. જો જો કોઇ કહે તો તુરત યાદ આવે!

તેણીની આ જુસ્સતેજોમાં કાંઇ રખાવું પડ્યું નહિ, અત્યાર ઘર પુરા કરી તેણી બારમાં ઘરમાં ચઢી અને વરંડાલીને ઉપર મુલ્યન સવાલો કર્યા.

"અરે હાલ્ને, એ નામ વીરેક્ષ (Wyrex)હરો, પેલે ઘેરવાળી બોલી ઉઠી, એ નામના ગૃહસ્થે એક અઠવાડયાની વાતપર મારા ઓરડાઓ આડે લીધા હતા. પણ આજેજ મને કેહજે કંઇ અગતના કામસર ઇગલંડ ઉપડી જવું પડે છે તેથી ઓરડા ખાલી કરી જવાની નોટીસ આપી છે."

લીના આ જવાબથી ઘણી ખુશી થઇ. આ તે નામ હોવું જોઇએ એમ તેણીની ખાત્રી થઇ પણ હજી વધુ ખાત્રી કરવા તેણીએ પુછ્યું.

"વાર એ મી. વીરેક્ષને ગઇ કાલે રાત્રે દશ વાગતે કોઇ મલવા આવેલું?"

"હા, હા, એક મજાદાને કદાવર બાંધાનો ને સુંદર ચેહરાને આદમી આવેલો ખરો, લગભગ કલાકેક તેણે વીરેક્ષની સાથે ઓરડામાં ભરાઇને વાત કર્યા કરી.

બસ હવે લીનાની પુરતી ખાત્રી થઇ, હવે વધુ જુસ્સતેજે કરવાની તેણીને કાંઇ જરૂર રહી નહી હોવાથી તેણી તુરત ટેક્ષીમાં બેસીને જેમ્સ બ્રેન્ડનરની ઓફીસમાં ગઇ.

ઓફીસમાં ગયા પછી તેણીએ અંદરથી બારણું બંધ કીધું. અને તીજોરી આગળ જઇને તેની કળમાં Wyrex શબ્દ ગોઠવ્યો, પછી અંદર કુંચીઓ ફેરવતાંજ તીજોરી તેણીની ધુસ્યાની વચ્ચે ઉઘડી તુરતજ તેણીએ ચીઠીમાં લખ્યા પ્રમાણે ખાનું ઉઘાડયું અને મહિયો વીલ કહાડી લેતે તુરત બારી નાંખ્યું.

ત્યાર પછી તેણીએ તુરતજ મી. કવેાડીલપર ટેલીફેાન કરીયેા કે તેના માજી શેઠ મી, વીરેક્ષ નામના એક ગ્રહસ્થ કે જે રેાસટૂવેલેા ગારડનસના નં૦ ૨૫ વાલા ઘરમાં રહેતેા હતેા તેને ગઇ કાલે રાત્રે દશ વાગતે મળવા ગયા હતા. અને ત્યાં તેની સાથે લગભગ કલાકેક સુધી ટાઇલે વળગ્યા હતા જે તેની ઘરવાળી જરૂર પડશે તેા પુરવાર કરી આપશે. વળી તેણીએ ઉમેરયું કે આ મી. વીરેક્ષ નાહકની જવાની તૈયારીમાં છે માટે તુરતજ પેાલીશને એ બાબતની ખબર આપવી.

મી. કવેાડીલે પેાલીસમાં તુરતજ ખબર આપી જે ઉપરથી વીરેક્ષને લીવરપુલ ખાતેથી પકડવામાં આવ્યેા. તે ત્યાંથી અમેરીકા નાહકની જવાની તૈયારીમાં હતેા અને તે માટે તેણે સ્ટીમરની પેસેજ પણ તૈયાર રાખી હતી. તેની ઝડતી લેતાં તેની પાસેથી મરનાર જેમ્સ બ્રેાનરની પાકેટ બુક મળી આવી. અને તેને બ્રેાનરનું ખુન કરવ માટે સેશનસ કમીટ કરવામાં આવ્યેા.

આ અરસામાં સાઇરીલ આરડરને માન સહીત છેાડી મુકવામાં આવ્યેા હતેા. વીરેક્ષની ધરવાળીએ બ્રેાનરની લાશ ઓળખીને તુરતજ કહયું કે બ્યાજ જેમ્સ બ્રકસ્થ તે રાત્રે વીરેક્ષને મળવા આવ્યા હતા.

વીરેક્ષને ફાંસીની સજા થઇ. જે દીવસે તેને ફાંસી દેવામાં આવનાર હતી તેની એક દીવસ અગાઉ તેને પેાતાનું પાપ કબુલ કર્યું. મરનાર જેમ્સ બ્રેાનર તેને મળવા આવ્યેા. તેઓ ઘણા જુનામાં જુના દેાસ્તેા થતા હતા, જે રાત્રે ખુન થયું તેને સહવારે બંને અચાનક કલેપહેમ સ્ટેશનપર મળી ગયા. વીરેક્ષે તેને પેાતાને ઘરે બેાલાવ્યેા અને તે પ્રમાણે બ્રેાનર ગયેા. વીરેક્ષે કાંઇ નવી શેાધ કરી હતી તે બ્રેાનરને તેણે બતલાવી જે જોઇ બ્રેાનર હસી પડયેા અને એવાં ફેાકટનાં ફાંફાં નહિ મારવાને તેને કહયું.

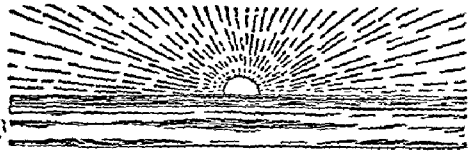
વીરેક્ષને ગરીબાઇમાં સબડતેા જોઇને બ્રેાનરને દયા આવી અને તેને પેાતાની પેાકેટ બુક ઉંચાકી. તેમાંથી પાંચ પાઉન્ડની એક નેાટ કહાડી વીરેક્ષને આપી. પેાતે ગરીબાઇમાં અવતર્યા મારતેા જ્યારે તેના દેારત પૈસાની રેલ છેલમાં ફરતેા હતેા, અને વળી જ્યારે બ્રેાનરને નેાટેાથી ફસફસ થતી પાકેટ બુક કહાડી ત્યારે વીરેક્ષની દયાનત બગડી અને કેાઇપણ રીતે આ પૈસા લેવાનેા તેણે ઠરાવ કર્યેા.

બ્રેાનરને સ્ટેશનપર વળાવા આવવાની તેણે મરજી બતાવી જે બ્રેાનરે કબુલ રાખી અને તેઓ વાત કરતાં કરતાં બાહેર પડયા રસતે ચાલતા તગાવ આગળ નવરૂં જોતા વીરેક્ષે તેને ગેાળી મારી વીંધી નાંખયેા અને તેની પેાકેટ બુક લઇને નાંહથી ગયેા. પછી શું થયું તે તેા આપણે જોઇ આપ્યા છીએ.

સાઇરીલ આરડરને તેના કાકાનેા વારસેા લીનાનીજ મેહનતથી મળ્યેા. કારણ જો થેાડીસ તીજોરી ઉધાડતે. તેા વીલ તેઓ કદી બાળવા દેતે નહીં. કાકાના મરણને ત્રણ મહીના પછી સાઇરીલ લીના સાથે કરી પણ ધામધુમ વગર ચુપચુપ પરણી ગયેા.

સમાપ્ત.

એક જરથોસ્તી મિત્રના લગ્ન પ્રસંગે એક હિન્દુ મિત્રના આશિષ.

રવિવાર તા. ૨૨-૧૧-૧૯૧૪.

લખનારઃ—ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

આજે હર્ષના ઉદ્‌ગારો
હૃદય સરિતામાં,
સ્નેહ ભાવે ઉછળે છેઃ
ઉભરાય છે.
મિત્રનું લગ્ન,
જ્ઞાન લગ્ન,
સ્નેહ લગ્ન, બોધ
કોનુ હૃદય ના ઉછળે?
વિકાસ ક્રમના માર્ગમા–
ઉન્નતિ ક્રમના વિકટ પંથમા,
"લગ્ન," આશિરવાદ છે,
ઇશ્વરી મદદગાર શક્તિ છે,
ખુદાઇ જીવનનું નૂર છે.!
લગ્નથી મનુષ્ય સંપૂર્ણ બને છે,
માનવી જીવનની પ્રગતી કરે છે.
લગ્નો ઘણાં થાય છે,
ઘણા થયાં છે; થશે;
બહુ થોડાં લગ્ન–
સ્નેહ લગ્ન છે!
પ્રભુતાનાં લગ્ન છે!
ઇશ્વરી નીયમનાં લગ્ન છે!
હમણાંનાં ઘણાં લગ્ન, મોહ લગ્ન છે!!!
સ્નેહ લગ્નનાં તો
આછાં આછાં
ઉલ્યાં ઉલ્યાં
દર્શન થાય છે.!
મીત્ર! તુજ લગ્ન
એ ખરેખર

સ્નેહ લગ્નજ છે.
જ્ઞાનમાં, વિદ્યામાં, ગુણમાં
સંપૂર્ણતા, હરહમેશ
તુજ હૃદયમા
આવી વસી છે.
નીત નેકીનો રાગીર્દ–
સાહિત્ય દેવીનો ઉપાસક–
બ્રહ્મ જ્ઞાનનો જીજ્ઞાસુ–
સત્યનાં અણુમૂલ રાહપરનો
ઉત્સાહી આશાવંત મુસાફર–
મ્હારો મીત્ર!
સ્નેહ લગ્નનો નેતા થશે,
લગ્નના શુભ વિચારો
નીજ જીવન મન્દિરમાં
નીત્યે સ્થાપીને,
પ્રેમ ભાવથી પૂજશે,
સંસારમાં સુન્દર સ્વર્ગ બનાવશે.
લગ્ન એ માનવી જીવનનું
ઉન્નતિ સ્થાન છે, એ
જગતની સમક્ષ રજુ કરશે.
આજના મંગલ દીનેઃ
સંસાર–બાગમાં
ધર્મનો "ખુરશેદ"
પ્રાતઃ ઉષાના સ્નેહરંગી કીરણોથી
ખીલી, ખીલતા
દૈદીપ્ય જ્ઞાન–"ગુલ"ને
પોષણ આપી
તેજ અર્પી
જગતમાં ખીલાવશે,
સુન્દર પ્રેમ–પરાગ ભરી
આનન્દ–સુરભી પ્રસરાવશે.
મીત્ર! તુજ જીવન–મન્દિરમાં
સદા આ જ્ઞાન–ગુલની
સુવાસ પ્રસરો!
એ મધુરી મધમધતી સુવાસ અર્થે
પધારશે, વાસ કરશે
શાંતિ, સત્ય અને દયાની દેવીઓ!
એજ અદના પ્રાર્થના
તુજ મિત્રના લગ્ન પ્રસંગે
સ્નેહ ભાવે વહે છે!

અસ્તુ.

(દાંડી.)

—:o:—

ચુંટી કુસુમ નવલ રંગનાં સહુ આજે,
આશિષ માંડ ગુંથી પ્રીય બંધુ કાજે,
કૂલે કુલનો બનાવ્યો એક તંત્ર,
જેમાં શુધ્ધ પ્રેમ વાસવાનો મંત્ર
સ્વર્ગીય પ્રેમ દમ્પતિ તણો ગણાયે,
વિરલ કોઇ લોગવે તે શાંતિભાવે,
કરે પાન તેનું પ્રેમથી હો! મીત્ર,
શુધ્ધ સ્નેહનું બતાવી દિવ્ય ચીત્ર,

(દોહરા)

આશિષ છે તુજ એટલી, રહો સંપથી સુખ માંય,
પ્રેમ સફર તુજ સફલ કરે, વૃજ "ઓકુળ"નો નાથ.

"Knock at the gate."

By a Parsi-Lady.

It was dawn and all nature was radient with light of the piercing rays of the sun, the birds came out of their nests and hummed their hymns of praise to the Creator.

The nimble footed labourers left their cottages at the break of daylight in the hope of reaping the harvest as early as possible. Amidst this lovely scenery of wild Nature a temple was situated at the top of a hill, looking majestic and beautiful with its antique splendour.

The temple gate was shut and a loud knock in the morning disturbed the serenity of the residents. The headman of the temple gave orders to the watchman, to go and see who it was.

The answer came "a man with dirty clothes asking permission to enter the temple-hall."

"Refuse him," and the door was shut again by the watchman:

The residents of the temple were busy with their appointed work, and at noon the watchman had to go once more to the front gate, as there was a knock. He came swiftly to tell the headman, that a haggard looking man in shattered clothes desired to enter the temple. The headman answered negatively, and the stranger had to go back. The day passed with the usual routine of work, and the residents of the temple, gathered together in the temple hall, to chat and fraternize with each other.

It was still dusk, and the watchman announced the arrival of a decent looking man, wrapped in white raiments, waiting outside in the expectance of seeing the headman. He called himself a friend of the temple, and the headman recognized him and was received with due respect. He talked with the headman for a while and declared the subject of his visit to the temple. He received, what he wanted from the headman and then he departed amidst the joy of all.

The silence was reigning supreme, in the mid-hours of night and it was quick in the temple, when the watchman heard a knock at the front gate.

He was wondering, who it was that came at such odd hours of night, but he had to perform his duty, so he paced slowly towards the gate. With the aid of the lantern light in his hand, he saw a man, standing outside the gate. He was majestic and attractive in his look, with charm of manners, and gently said to the watchman, that he was a relation of the headman, and desired to see him. The watchman announced his errand to the headman, who came out of his room, and hastened to the gate.

The stranger was received with love, and made comfortable in the peaceful atmosphere of the temple hall. They talked with each other like brothers, and the headman himself was very careful to see for his comforts and happiness.

At Sunrise, the stranger left the place and the headman went with him till the front gate, and bade him farewell.

The watchman was amazed at the strange behaviour of the headman, and thought deeply over the reason of his different conduct towards the four persons. He could not find out any solution for it, so he resolved to ask the headman.

The next day in the evening, he politely said to the headman, that he could not find out the reason, why the four persons had met with different treatment.

He replied smilingly, that his mind will be pacified, and in the presence of the other residents of the temple, he began to show the reasons of his conduct towards those four.

He said, that this temple was named the Temple of Holiness by its Founder and he was instructed by him to preserve the purity of the temple. The vestures of man are the sign of purity and as long as they are not soiled, any man has the right to enter the temple.

The first man came with dirty clothes, which were the visible sign of impurity, and he had still to learn, that before he deserved to enter the temple he must form clean habits of living. Cleanliness was pre-requisite, and purity without it was a dream. So he was justified in not allowing the man to enter the Temple.

The second man had shattered clothes and was haggard-looking. It is said by the wise men of old that tendencies and inclinations of mind always react on the face. The result of evil tendencies and bad habits is the deformation of physical body, loss of the blush and color of the skin, strength and vitality. All these bring in its train a repulsive look and a keen observer of life can mark out easily the consequence of insane tendencies of life. The residents of the temple of holiness have to always curb the undesirable inclinations of the mind and should have already made some progress in conquering the evil habits of life. Dirty walks of life never bring real purity and without the control of the mind and senses all efforts of purity are of no avail. So he thought it better to refuse the man entering the temple, till he got rid of the undesirable element in him, which would certainly take time. He had yet to learn that before desiring a thing, he had to prepare himself or fit himself for it.

The third man called himself a friend of the temple and had good looks. Now the definition of a friend was a sympathiser or he who sympathised with the other in his weal or woe. The visitor was in unity with the aims of the founder of the temple, and had recognised to a certain extent the need of living a good life with decent habits, which were visible on his face. He met with recognition as a friend and had his difficulties solved by paying a visit to him.

The fourth man was a relation and had attractive looks. He accounted for allowing him to enter the temple, though he came at such late hours. A relation is he who has a link or a blood-tie with the other. The last comer had formed a link with the founder of the temple, which served for the family or blood-tie. He had made himself one with him, as if of the same blood, and his aims and motives were those of the founder. He related to him in such a high degree that he was welcome at any time in the temple, and it was the duty of the headman to receive him personally and see for his wants. The majestic and attractive appearance were the apparent signs of his right behaviour and wise mode of living the life.

How he was able to pass successfully through life was the query of one of the residents. The head-man answered that he prepared himself by self-control, and made himself ready to fulfil his taste dutifully and faithfully, as much as his capacities allowed him to do so. That was the secret of his attractive appearance.

The phrase "those who knock" is for the aspirants of knowledge. An aspirant is one who desires entrance or wishes for gaining the higher knowledge. Now the general rule is this for all, that without passing the lower ranks, one cannot enter the higher one. If a novice wants to enter a college, he must duly equip himself with the necessary knowledge, and get certified by one of the local authorities who has control of education. In the same way an aspirant for higher knowledge should make himself ready for whatever requisites, the path to the higher knowledge wants before knocking at the gate. If he wants entrance to it, he must fulfil the condition, whether he is willing or unwilling. There is no choice of his, he is simply to guard himself from being slipped, and in the meantime to prepare himself till the due time arrives.

The Small and Harmful Habits of Everyday Life.

By Herbert M. Lome.

It is the little thing and not the big thing that counts in both the physical and the moral world. The massiveness of the elephant is impressive, but it is the invisible bacilli, harmful or beneficent, that in a sense control our bodily destinies. The spasmodic and magnificent charity of a very rich man may excite wonder and perhaps admiration, but it is the hidden self-sacrifice of the wealthless millions that makes life worth living on the part of those who are benefited by such sacrifices. Likewise, the small habits that one forms make or mar one, and it is with some of these latter that we shall attempt to deal in that which follows.

Many such habits are due to carelessness. Others are symptoms of some physical or mental defects. Still others are the offspring of stupid fashion or the fads of the moment. Not a few are the outcome of that streak of perversity in our natures that prompts us to do wrong when right is equally easy. Many may be traced to a combination of two or more of these causes. All make for the ill health of brain or body.

One of the more common of these habits is that of stooping, either when walking or sitting. This habit results from sheer laziness in some instances, from muscular weakness in others. As a result of it, the spine is thrown out of alignment and the body out of poise, the circulation of the blood in the head is disarranged, the breething apparatus is cramped, and the work of the digestive organs is seriously hindered. The round shoulders and sunken chest give an appearance of inferiority and ill health; and the victim, not supplied with a sufficiency of oxygen, becomes anemic, weakened, and apathetic. As his digestive powers fail to supply him with a proper amount of nutriment the enfeebled body invites disease.

A literary man, owing to his neglect to maintain a proper position while engaged in his daily labours, was badly afflicted with the "literary stoop." The inevitable ensued, and after a long siege with doctors and specialists whose ministrations gave him little or no satisfaction, he took the advice of a friend, and rigged up an arrangement of straps by means of which his body

was held in an upright position, while his arms and hands remained free. In a week there was a noticeable change for the better in his carriage. The straps were tightened from day to day, and his mental and physical health increased. At the end of two months, the stoop had disappeared, and, the lesson having been learned, the harness was given up. To-day, the gentleman is upright and strong.

Another very common habit that may be responsible for much harm is reading when in trains or trolley cars. This evil is accentuated when it is accompanied by artificial lighting. The motion of the ear calls for a constant readjustment of the optical focus, the strain of which, plus the indifferent lighting, may result in serious injury to the sight. There is a possible relation between the habit of reading on the cars and the comparative frequency of eye-glasses on commuters.

Certain habits due either to a lack of tone in the nervous system or to want of respect for oneself or the sensibilities of others, are annoying to the onlooker, and call for self examination on the part of those who practise them.

Thus there is the unpleasant habit of picking, rubbing, or scratching the nose. The first of these may be excused in children, but in the case of an adult it is disgusting, and moreover may lead to maladies of the delicate lining of the nasal cavities, due to irritation. Polypi, lupus (a type of cancer of the milder kind), enlargement of the nasal glands, and the impairment of the sense of smell, are some of the possible consequences of this habit. In order to effect a cure, an inquiry must be made into the cause, and steaps taken to shape a fitting remedy, on the basis of the inquiry.

Hawking of the throat is sometimes the result of catarrh or kindred trouble, in which case resort should be made to some appropriate remedy. Often it is due to a selfish nervousness, which ignores the susceptibilities of others. In that latter instance, if no attemp is made to check it, it is liable to breed an irritation of the mucous membrane of the throat that may develop into true catarrh.

As showing the force of habit in connection with clearing of the mouth or bronchial passage, the following is illustrative: An old man, well known to the writer, had, in his youth, worked in a cotton-ginning mill. In those days no precautions were taken to preserve the health of employees as now, and the atmosphere of the mill was, in consequence, full of flying particles of cotton, which were drawn into the nostrils or mouth of the workers by the act of breathing. The effort to get rid of them called for a constant

spitting from the tip of the tongue, which, in the case of the old man in question, was accompanied by a sound that may be phonetically rendered as, T-r-r-u-u-t!

Finally, he came to New York and engaged in another business. But he never lost his habit of clearing his mouth of imaginary morsels of cotton at frequent intervals. As a result, his conversation ran something like this: "When I was t-r-r-u-u-t on Broadway t-r-r-u-u-t to-day, who do you t-r-r-u-u-t, t-r-r-u-u-t think t-r-r-u-u-t I saw coming along t-r-r-u-u-t? Georgie t-r-r-u-u-t Jones, t-r-r-u-u-t by t-r-r-u-u-t Jinks!"

In this instance, the habit was not without a touch of unconscious humour. In the case of the ordinary hawker, it is pregnant with revolting possibilities, to say nothing of the spread of disease germs, for which the trousered nuisance is often responsible. The term is used advisedly, for women are rarely guilty of this offense against decency and hygiene.

Biting the nails is usually indicative of an abnormal condition of the nervous system. The medical theory in regard to this and allied habits is that they are instinctive attempts on the part of the sufferer to divert his attention from the trouble that accompanies and causes them. In other words, relief is sought by means of a counter-irritant. The principle involved is a natural one, and recognized in a therapeutic sense. Thus, if we strike or squeeze a finger, we forthwith press or bite it, the pain of the act nullifying that caused by the accident. In the same manner, nail-biting represents an attempt to relieve an unhealthy mental state by an act that causes a bodily sensation.

Here again, a cure can be effected only by treating the cause; this applying to adults as well as to children. The young, however, may acquire the habit through their strong tendency to imitate. In such cases, the good old remedy of bitter aloes applied to the finger-tips will often prove a sufficient remedy. The nauseous flavour will remind the small nail-nibbler of mother's mandates, and between the two, the habit gets the worst of it. The hand of the nail-biter is never good to look upon. Neither is the though exactly pleasant that he conveys to his mouth the dirt that has gathered under his nails. He nearly always suffers from "nail springs" and tender finger-tips, while indulgence in his minor vice in the presence of others is not calculated to increase their respect for him.

Some physiologists assert that crossing the legs when sitting, interferes with the action of the intestines, and checks the circulation of blood in the abdomen and also in the lower portion of the leg so crossed. Within the past

two or three years prominent members of the medical profession have even declared that the habit is responsible for many cases of appendicitis. It is the right leg that is generally crossed, say they, and this position brings about pressure on the vermiform appendix, which, long continued, induces the malady in question.

Another unpleasant practise is that of scratching the head. In some instances lack of cleanliness and a failure to use a fine tooth comb explain this habit; but in others, like nail-biting, it is due to an obscure nervous condition. The clawing of the scalp is not pleasant to witness; and furthermore, it often results in eczema, or what is known as scalp-itch. Sometimes the act is due to an attempt ro relieve the irritation caused by dandruff or dirt that has obtained lodgment at the hair roots. In every instance the cause of the habit can be ascertained and eliminated; hence there is no excuse for its existence.

Some people use the toothpick in public, or "suck" their teeth audibly. No gentleman or gentlewoman—using the terms in the truest sense—would be guilty of either practise, for the reson that a consideration of the feeling of others is the dominant instinct of the well-bred. The toothpick has its place in the scheme of hygiene, provided that it is used in moderation and in private. But if it is constantly in action, it enlarges the spaces between the teeth, thereby robbing the bases of the latter of the protection that nature gave them through the medium of the close-fitting gum. The result is that decay is invited, and the services of the dentist are constantly in demand. Incidentally, the big spaces invite the lodgment of food morsels, and increase the need for using the toothpick. The person who practises the tooth-sucking habit should take counsel with his dentist.

Winking the eyes, rapidly and at frequent intervals, twitching the mouth or nose, wrinkling the forehead twiddling the fingers, etc., are all indicative of some nervous trouble that either exists, or having once existed, has left behind it the habit. In some cases proper treatment is necessary; in others the victim must bring his will-power to bear on the affliction, watching and checking himself persistently. Let his self-esteem come to his aid in this connection. One who is cursed with a habit of this nature is either an object of pity or ridicule. In social and business life, such habits are grave drawbacks, the loss in personal pleasure and financial being serious.

"*Herald of Health.*"

THE conduct of our lives is the only proof of the sincerity of our heart.—*Bishop Wilson.*

પ્રભાતનું પંચાંગ.

ડીસેમ્બર ૧૯૧૪.

રવિ.	હીન્દુ માસ માગસર—પોષ જરથોસ્તી માહ ૬ ને ૭ મો	ચોથ. ૬ આસતાદ.	અગ્યારસ. ૧૩ અરદીબહેસ્ત.	ત્રીજ. ૨૦ આવાં.	દશમ. ૨૭ ચરોચ.
સોમ.		પાંચમ. ૭ આસમાંન.	બારસ. ૧૪ રાહરેવર.	ચોથ. ૨૧ ઓરશેદ.	અગ્યારસ. ૨૮ રસને.
મંગળ.		ચાદશ. ઓર ૧ દાદ. રાંમ.	છઠ. ૮ જમીઆદ.	તેરસ. ૧૫ અસપંદાદ.	પાંચમ. ૨૨ મોહોર.	બારસ. ૨૯ ફરવરદીન.
બુધ		પુનેમ. ૨ મોઆદ.	સાતમ. ૯ મારેસપંદ.	ચોદસ. ૧૬ ઓરદાદ.	છઠ. ૨૩ તીર.	તેરસ. ૩૦ બેહરામ.
ગુરૂ.		એકમ. ૩ દેપદીન.	આઠમ. ૧૦ અનેરાંત.	અમાસ. ૧૭ અમરદાદ.	સાતમ. બેંક ૨૪ બંધ ગોસ.	ચૌદશ. બેંક ૩૧ બંધ રાંમ.
શુક્ર.		બીજ. ૪ દીન.	નોમ. ૧૧ દોરમજ્દ. આદ્ર તીર	એકમ. ૧૮ દેપાદર.	આઠમ. બેંક ૨૫ બંધ. દેપમેહેર.	પારસી પ્રજા તહેવાર— ફરદુનજી મરઝબાનજી ના ખાસ મહીનાની પ્રથમ તારીખ
શનિ.		ત્રીજ. ૫ અસ્ટોમંજ.	દશમ. ૧૨ બાદમન.	બીજ. ૧૯ આદર	નોમ. બેંક ૨૬ બંધ મેહેર.	

પુસ્તકઃ ૨ જું. જાનેવારી ૧૯૧૫. અંકઃ ૫ મો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.
નવાં સાલની સહુચાર (કવિતા) ...	૨૨૭
પ્રભાતનેા પ્રકાશ	૨૨૮
દુરબીનમાંથી બહાર	૨૨૯
સરલતાની સાંકળ (ચાલુ વાર્તા) ...	૨૩૧
હરિ હેપાના હાર છેા (કવિતા) ...	૨૩૮
લગ્નની મેાતેબરી	૨૩૯
રમૂજ	૨૪૧
કક્કેા (કવિતા)	૨૪૩
જેન ઉનન (ટૂંકી વાર્તા)	૨૪૭
રમૂજ	૨૫૨
દુને યજ્ત	૨૫૩
ગ્રે ફાલકન (ચાલુ વાર્તા)... ...	૨૫૫
ફ્રેન્સી નીડલ વર્ક	૨૬૫
આર્યાવર્તના વીર રત્નેા	૨૬૭
તે શું દુઃખ હતેા (ટૂંકી વાર્તા) ...	૨૬૮
નૂતન વર્ષાભિનંદન	૨૭૨
સુખ દુઃખ	૨૭૩
સરલતની સુંદરી (ચાલુ વાર્તા.)	૨૭૬
માનુએાનેા ભાગ.	૨૮૩
બાળકેાને બરતું...	૨૮૪
દાદાઈના હાથા	૨૮૫
પ્રભાતનું પંચાંગ...	૨૮૬

વાર્ષીક લેવાજમ રૂ. ૩॥ પેસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરજોરની કુાં

માટેકા "પ્રભાત," કાનજી રેવરસ, કાલબાદેવી રેાડ, મુંબાઇ નં. ૨.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

"God moves among His mighty worlds afar
Yet shines in every soul a quiet star;
So the huge sun, that climbs the unfathomed blue
Soars glittering in every drop of deed."

અનંત કાળના મહાન ચક્રમાં વખતનો હાથ પોતાનું ચોકસ કાર્ય ચુપચુપ કર્યા જાય છે. ધરતી માતા પોતાની ધરી ઉપર સોનેરી સૂર્ય આસપાસ ફરી પોતાની મંજલનું એક સાલ પુરૂ કરીલુ છે ને આ મહીનાથી નવા વરસની નવી આમદાદથી પ્રજાતના પ્રકાશમાં પ્રવેશ કરી પોતાના પ્રગતીકરણમાં આગળ વધે છે ઇસવી સને ૧૯૧૪ નું સાલ આખેર થયું છે ને ૧૯૧૫ ના સાલમાં આપણુ દાખલ થયાં છયેં. ૧૯૧૪ ની જનેવારીમાં કોઇને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહી હતો કે તે ગુજરતે સાલના આંઠમાં ઓગસ્ટ મહીનામાં આ પૃથ્વીના પડદા ઉપર લડાઇનો ભયાનક ભપકાર દેવતા જાગૃત થશે ને મનુષ્ય જાતમાં પોતાની ખાના ખરાબીની નીશાનીઓ જાહેર કરશે. લડાઇ હજી ખતમ થઇ નથી અને મનુષ્ય હૃદયમાંથી રાજદ્વારી પ્રપંચો હજી દુર થયા નથી. સુખ અને દુઃખ એ કુદરતને નીયમીત કાયદો છે ને દુઃખના દમાણ હેઠળ સુખના સાધનો ખીલી રહે છે. અસલી ઇતીહાસ આપણને પુરવાર કરી આપે છે કે આ ધરણી થપણી ધરતીએ કંઇ કંઇ જુવાન કે જુના છોડાના જનોને લઇ લીધા છે. ફેરફારને ફેરફાર એજ બસ જાણે કુદરત ને ખુશાને નીયમ છે. કંઇ હજારો છોડાની પાયમાલી થઇ છે ને હજારો છોડા હાડમારીમાં આજેપી અટવાય છે. સુકેહનું રાજ્ય આ પૃથ્વી ઉપર ક્યારે થશે? શાન્તિનું સ્થળ આ ધરતી ઉપર ક્યારે પ્રગટશે? હકદાર ઇનસાફ્યા સહુ કોઇને શરમ રાહ ક્યારે જડશે? અસલી ઇતીહાસ ઉપર નજર ફેંકતાં માલમ પડે છે કે ઘણીજી ભયાનક લડાઇઓ અને ખુનખાર યુધ્ધોથી આ ધરતી ઘણીક વેળા ધુંબ રહી હતી. હજીપી આજેપી ચેકેડો શુરવીર લડાયક ખપીર સાથે રણસંગ્રામમાં જીપજાય છે. વખતના વેહવા સાથે એકેડો વરસો પછી આજની લડાઇપી આગલી લડાઇઓ માફક માત્ર ઇતીહાસના પાનાઓ ઉપર જોવા જોઇપાઇ રહેશે. વખતના વેહવા સાથે સહુ વીસરાશે; શરીરો પછીના શરીરો નાશ પામશે. ખાલી તનોની ખાકમાં રાખ થશે પણ એકજ ચીજ અમર આત્માની હસ્તીપી કાયમ રહેશે, જે છે ઇશ્વરનું પવિત્ર નામ. ખુદાની હસ્તી અને ખુદાની અપાર શક્તિને કોઇ પુજી વળ્યું નથી ને કોઇ પુજી વળશે નહી. તે મહાન સાહેબની મહાન ગતીને, રતીભારપી ખ્યાલ મનુષ્ય મજબને કદીપણ પુરેપુરો આવશે નહી. તેની કર્મરૂપી કરામત અને તે જેની સાહેબની આ દુનિયાની તમામ મરામત સલામત તેને અને તેનેજ હાથ છે, જેનો કોઇ દાવો કરી શકનાર નથી. તે સાહેબનો સાહેબ જેની કર્મ બક્ષેથી આ તમામ જગત જોહાનની રચના ને કારોબાર ચાલી રહ્યો છે, તે સહુનું સાર્જન કરનાર છે. તે સાહેબ તો સારો છે તો પછી દુનિયામાં બુરું હોયજ કયાંથી. માનવીનુ મનજ બુરુ ને લાચાર છે તેથીજ માનવી જ્યાં જુવે ત્યાં બુરાઇને દુઃખો જુવે છે. ખુદાતાલાની તમામ જાતની ખામતો ઓ. પેદાયશોમાં. માનવીજ માત્ર માલેજર ભરતમો ભોગવે છે તે તેની અંદર સમાયલી અક્કલના ઉનમ તત્વને લીધેજ છે, પશુ, અપ્સીસ્ત કે અક્કલનું અત્યલ્પ તત્વ જેટલું જોયપે એટલું ખનાન જાતના મગજે હજી પુરેપુરું ખીલ્યું નથી અને દુઃખ કે આફતના ચીન્હો કે ચીનગારીઓમાંથી પસાર થયા વગર ઇનસાનોની અમર આત્મા પોતાના તમામ આનંદ રૂપી અક્કલમાં પુરેપુરો પ્રકાશમંદ થઇ શકતો નથી. જેમ એક ઇનસાનનું કૃતત્વ ને કર્મ છે તેમ તેમ આખી મનુષ્ય જાતનું છે અને તે કુદરતના ભંડારમાં એક યા અનેક રીતે ભરપાઇ કરી આપવાનું છે. તે કેમ અને કેવી રીતે થાય છે તે સમજવાનો કે સમજાવવાનો આ સમો નથી; પણ એટલું તો ચોકસજ છે કે ખુદાતાલા જે રેહમતોને તે હાલાક જેની સક્રિતોને કંઇસાર નહી, જેની કરામતોને કંઇ પાર નહી તેવા ખુદાવંત તાલામાં સંપુર્ણ વિશ્વાસ અને અમુલ્ય એકીન આપણુ ઇનસાન જાતે ધરાવવું જોયપે. પછી દુઃખ ઓવો કે સુખ આવો, આરામ હોવો કે આફત હોવો સર્વ સર્વ સંજોગો વચ્ચે મનની સ્થીરતા માનવીએ જાળવવી જોયપે અને આ વિષયને મથાળે મુકેલી ઇસ્વિઇ સુંદર લીટીઓમાં પ્રભાતનો પ્રકાશ એટલોજ મેળવવા જોયપે કે તે ગેબીમોનો ગેબી દાવાર કે જેની ઉપર સર્વ-સર્વનો આધાર તે સહુ કોઇના જીવરમાં પ્રવેશ કરી રહ્યોજ છે. અને જેમ એક ખોરેમંદ ખુરશેદ દર પ્રભાતમાં પ્રગટ થતાં રાત્રીના કાર્જળી ભનેલા દરના નીમળ ને સુંદર દીપાંઓમાં પોતાનો પ્રકાશ પાંથરી તે દરેક દરના દીપાંમાંથી પોતાનુ તેજ અર્પે છે તેમજ સુવેહ શાન્તિ અને સંપની દીપની દેતીઓ પોતાનો પવિત્ર પ્રકાશ મનુષ્યના જીવર પાંથરો અને ઇંદરોજમાં સુંદર સોસ્યલ પત્તરામણીથી આ ધરતી ઉપર ભાતભાવ ભેકયવાનું રાજ્ય સ્થપાશે. તથાસ્તુ!

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

સંજાણનો પારસી સ્થંભ.

ઇરાન સર જમીન ઉપર એક વેળા સંપૂર્ણ જહોજલાલી ભોગવી પરાગંદે થએલી જરથોસ્તી દીનને કોઇપણ રીતે સાચવવા બચી રહેલા મોડાક મુઠીભર હમદીનો હુન્નરો વરસની વાત ઉપર ન્યારે હિન્દ ભુમી તરફ પોતાનો રસતો લઇ સહી સલામત સંજાણમાં થરીયામ થયા હતા તેની ઐતિહાસીક નોંધ ભરૂચવાસી દસતુર અસપંદયારજી કામદીનજીની ૧૮૨૬ માં સુરતમાં છપાએલી જણીતી કેતાબ નામે "કદીમ તારીખ પારસીઓની કસર" માં લેવાયલી છે જેની વાસ્તવીક યાદ આપતાં આપણી કોમના જણીતા તવારીખ નવેશ મી૦ રૂસતમજી પેસતનજી કરકરીઆએ ૧૫ મી ડીસેમબરના જામેમાં હાલના પારસી પીરસાની આંખ ઉઘાડી છે કે તીર મહીનાના બેહમન રોજ અને સનીવાર તા૦ ૧૨ મી ડીસેમબરે પારસીઓની સંજાણમાં ઉતરવાની બરોબર ૧૨૦૦ મી સાલગરેહ પડી છે; અને બરોબર મી૦ કરકરીઆના શબ્દોમાં આ એક અફસોસ કારક બીના છે કે પોતાના વહાલા વતનને છોડયા પછી હીંદની બદી ભુમી ઉપર ૫૪ મુકવાના પ્રબન્ધાત ઐતિહાસીક બનાવની યાદમાં આપણા મગજમાંથી વીસરાઇ જાય! હિન્દના ઇતિહાસમાં સંજાણનું સ્થળ બરોબર અસલ વતન ઇરાનથી નાસી આવેલાં પારસીઓનાં પગ મુકવાની ભુમી તરીકે જણીતું રાખવા હાલની જરથેસ્તી કોમે કંઇ મુસલીન પગલાં ભરવા જોએ. અને મહા મુસીબતે ઉભું કરાએલું આસરે ૨૦) હજારના કંઠમાં ઘટતો વધારો કરી યાદગારીનો મહાન સ્થંભ ઉભો કરવો જોએ કે ભવિષ્યની ઓલાદની જાણ માટે જરથેસ્તી વફાદારીનું ખમીર અત્યાર આગમચનું બરોબર થયું જોએલું હતું પણ હજી અસુર થયું નથી. બીદાર થવાની જરૂર છે.

શીક્ષણ ભાટે મુસાફરી.

આ કેળવણીના સાધનો દર દીન વધતાં જાય છે, અને કેળવણી અને શીક્ષણો આપવાની રીતીઓ અને રીતીઓમાંથી ફેરફાર થએ જુદા છે. શીક્ષકો સાથે શીષ્યોની જુદી જુદી જગે મુસાફરી અને તેથી મુસાફરીથી થતું અવલોકન યાને મહતું જ્ઞાન શીખવનાર અને શીખનારને બેવડુ આવકાર દાયક થઇ પડે છે. વેદવારૂ જ્ઞાન અને પુસ્તકોમાંથી મેળવેલાં જ્ઞાત વચ્ચે આસમાન જમીનનો ફરક છે જાતી અનુભવથી મેળવેલું જ્ઞાન વધારે સંગીન ને કાયમનું છે. જ્યારે પુસ્તક દ્વારે લીધેલું કે મેળવેલું જ્ઞાન તેટલું સંગીન કે કાયમ રહેતું નથી. અને બખુસ કરીને રસાયન શાસ્ત્રે ભુગોલ વિદ્યા વીગેરે બાબતોનું શીક્ષણ તો જેટલું જાતી જ્ઞાનથી મલે તેટલું બેહતર. યુરોપને અમેરીકામાં એ રૂડી કાયમ છે કે શીક્ષતાં છોકરાંઓને જુદી જુદી જગ્યોએ ફેરવીને જોખવું જ્ઞાન વેદવારૂ રૂડીઓથી આપવું. જણીને ખુશી ઉપજે છે કે અત્રેની ઐચરીનસ્તન કોલેજના રસાયણ શાસ્ત્રના પ્રોફસર ડોરાબજી ડી. કાંગા પોતાના કેટલાક શીષ્યોને લઇ ઉતર હિન્દુસ્થાનની મુલાકાતે ગયા છે અને આપણે

આશા રાખીશું કે તેઓની વિદ્યાને લગતી મુસાફરી નવી શોધખોળ કરવાને કૃતેદમંદ નીવડે, અને તેનો લાભ ગરીબડા હિન્દને મળે.

કન્યા કેળવણી

રહ્યુલે "પોતાની ૨૫ વરસની ખુબીલી ગઇ તા. ૧૪ મી ડીસેમબર ૧૯૧૪ ને દીને મોટી ધામધુમથી ઉજવી હતી. એક વખત એવો હતો કે જ્યારે છોકરીઓને કેાઇપણ જાતની કેળવણી આપવાનું કામ ઘણુંજ વાંધા ભર્યું અને નાપસંદ ગણવામાં આવતું હતું. વખત બદલાયો છે અને આજે ઉધરતી ઓઓ કેળવણી લેવાને ઇન્તેજાર છે એટલુંજ નહી પણ તેઓના માત પીતાઓ પોતાની દીકરીઓને કેળવણી આપવાને ઇન્તેજાર છે. પણ સવાલ માત્ર એ છે કે છોકરીઓને કેવા પ્રકારની કેળવણી આપવી, તેઓને શી; એમ. એ. કે વકીલ ડોકટર બનાવવાની કેળવણી આપવી કે ઘર સંસારી ઉપયોગી ઇંદગીયા પોતાના અને પોતાની આસપાસ વાળાંઓની ઇંદગી સુખી અને ખુશાલ કરી શકે એવા પ્રકારની કેળવણીથી દરેક ઓને માહીતગાર કરવી. ઉપલી સ્કુલના મેળાવડા દરમ્યાન નામદાર ગવરનર સેાઈ વીલીંગડને જે મામાકુલ વિચારો જાહેર કીધા હતા તેનેથી દરેક માતા પીતા અને સ્ત્રી કેળવણીના હીમાયતીઓ વાકેફગાર થવું જોઇએ. નામદાર સેાઈ વીલીંગડને ઘણું વાસ્તવીક પણે કહ્યું હતું કે સ્ત્રી કેળવણીનેા ખરેા શૃંગાર તે સંસારને સુંદર બનાવનાર હોવેા જોઇએ. વિદ્યા અને હુનર કરતા વેહવાર જ્ઞાનથી દીપાયમાન થઇ પોતાના ભરથારને કે કુટુમ્બને સુખીને સાદમાન રાખવા જોગ કેળવણીથી દરેક આ માહીતગાર હોવી જોઇએ. દરેક માતા પીતાએ જાણવું જોઇએ કે તેઓની ઉધરતી દીકરી કેવા પ્રકારની કેળવણીથી પોતાની ઇંદગી ધરે છે.

ઉધરતી બાળકાઓ સંગીતની મ્યુઝીકની કેળવણી દ્વારે એ ખરેખર વખાણવા પરીક્ષા. જોગ છે. તે કેળવણી વેહવાર રીતે

લઇ વેહવાર રીતે તેની પરીક્ષા પસાર કરે એ વળી વધુ ખુશી થવા જોગ છે. તેને પરીક્ષા માટે વેહવાર કેળવણી આપવાનુ સાધન સારાં નસીબે હાલના જમાનામાં આપણા વચ્ચે મોજુદ છે. દેવી તેમજ ઇંગ્રેજી ૬૫ મુજબ સંગીત યાને મ્યુઝીક ઉધરતી બાળકાઓ અને બાળાઓ અને બાનુઓ શીખે એમાં કંઇપણ વાંધા જેવું નથી, પણ મોટા ખરચાને લીધે તેવી જાતની કેળવણી બધીજ બાળકાઓને મળે કે તેઓ મેળવી શકે એ બનવા જોગ નથી. કારણ કે ગરીબોના સંજોગેા ઉંચ મ્યુઝીક શીખવવાના ખરચને બોજો ઉપાડી શકે નહી એ હદન સંભવીત છે. છતા આ ખુશી થવા જોગ બીના છે કે આપણી જરથેસ્તી કોમના થેાડાક ઉલ્લટમંદ કુંટુમ્બો પોતાને ત્યાંની દીકરી ઓને સારૂ ને સંગીત સંગીતનુ શીક્ષણ આપવા અપાવવાને ઇંતેજાર રહે છે અને લન્ડનની પ્રખ્યાત "ત્રીનીતી કોલેજ ઓફ મ્યુઝીક" તેઓની પરીક્ષા લેવાની જોગવાઇ સગવડ કરી આપે છે. મ્યુઝીકના અને ખાસ કરીને "પ્યાના" ના બાનુ શીક્ષક તરીકે બાઇ બીખાઇજી. લી. પાલમકોટનુ નામ આપણા વચ્ચે મશહુર છે અને તેઓ તરફથી કેવી સંગીત પ્રકારની કેળવણી આપવામાં આવે છે તે એટલાજ ઉપરથી જણાશે કે ગયા ડીસેમબર માસમાં એઓના હાથ હેઠળ તાલીમ લીધેલી ૧૫, છોકરીઓમાંથી ૧૨, ઘણીજ કૃતેદમંદીથી પસાર થઇ છે અને આજ સુધીમાં બીસ બીખાઇજીના બદ ૭૫) શીક્ષમાં લન્ડનની જણીતી ત્રીનીતી કોલેજ ઓફ મ્યુઝીકની બધરી પરીક્ષા પાસ કરવાને નસીબવંતા નીવડયા છે. અમો શીખનાર અને શીખવનાર બન્નેને મુબારકબાદી આપીએ છીએ.

સરજતની સાંકળ

યાને

મૌત અને માફી

(એક પારસી ગ્રંથારી વાર્તા)

લખનાર—'રફીક'

પ્રકરણ ૨ જું.

"દિરોજશા શેઠ મેરમાંજ છે કે, બેદલા કાકા?"

"હા, ભાઈ હાજ, છે જ."

"એકલાજ છે?"

"હાજી, ઝીણીયાં આવો, હીરીબાઈ" એમ કહી કેને તે અબલાએ બેદેલા કાકાનાં નામથી બોલાવ્યો હતો તે તેણીને પોતાનો શેઠ જે ઓરડામાં હતો તે તરફ લઇ ગયો. પણ આજે તે અબલાના ચેહેરા પર ગભરાટની કુદરતી નીશાણી જોઇ તે ભલો આદમી ઘણો વિચારમાં પડ્યો વધારે વિચારમાં તો તે એમ પડ્યો કે તે અબલા 'કેમ છેલા બેહેલા કાકા, સારીકાની છેલા' એમ તેને મમતાથી બોલાવ્યા વગર જ્યારે હોય ત્યારે કદીબી ત્યાં દાખલ થતી નહતી.

"આય હેડનાનાં હીરીબાઈ આવેલાં. હેડ" એમ કહી તેણે એક ઓરડાનું બારણું બંધ કરીયું' બારણું ઉઘાડયું અને તેમાં તેણીને તેણે દાખલ કરી.

તેણીને ઘણીજ ગંભીર અદાથી તે ઓરડામાં આવી થંભ ઉભી રહેલી જોતાંજ ડાકટર દિરોજ પટેલ જે એક ખુરશીયેરમાં બેસી વાંચતો પડેલો હતો તે ચોંકીને ઉભો થયો અને શેકહેન્ડ માટે હાથ લંબાવી તે તેણીની આગળ આવ્યો.

"અલો આજે નહી ધારેલી, નહીં વહી રાખેલી મુલાકાતનું માન તેં સેવકને આપ્યું? કાંઇ સેવક ઉપર આજે તારી મેહેર—" પણ તેણીનો હેરો જોતાંજ તે ડરીને આગળ બોલતો અટકી પડ્યો. તેણે જોયું કે શેકહેન્ડ માટે તેણે લંબાવેલો હાથ તેણીએ લીધો ન હતો અને તેની સામે ટગર ટગર જોતી તે ખુબસુરત અબલા ઉભી હતી, અને જે રીતે તેણીની જાતી ઉડ બેસ થતી હતી તે ઉપરથી તેને જોઇ લેવાનું બની આવ્યું કે તેણી હાલ ઘણી ઉશ્કેરાયલી હાલતમાં હતી.

તેણીએ હવે તેને માથાંથી પગ સુધી જોવા માંડયો અને તેણીના નાકનાં ચુલાજની પતલી પાંદડી જેવાં ફીફરાં ઉડવા લાગ્યાં, અને જાણે કંઇ બોલવાની તેણી જીવતોડ કોશેશ કરી રહી હોય તેવા તેના દેખાવ થઇ રહ્યો હતો.

"ના—પાક!"

તેણીની સામે હરણપ્રાણ થઇ ઉભેલો જવાન ડાકતર તેણીનો આ બધો હઠરો જોઇ ગભરાયો તો હતો, પણ તેણીના આ ત્રણ અક્ષરી બોલથી અને જે વિકારથી તે શબ્દ તેણીના બે હોઠ વચ્ચેથી નીકળ્યો હતો તેથી તે તો હારીજ ગયો, તે ભતાં કંઇક ડોલ ખાવી તે હસ્યો અને જેમતેમ હીંમત રાખીને બોલ્યો—

"ઓહો? ત્યારે આજે સીરાં તું કાંઇક બીજીજ મતલબથી આવીછ, વારૂ! બેસ તો ખરી!" એટલું બોલી તે અબલા આગળ તેણે એક ખુરસી મુકી.

"હા, આજે હું એક જુદીજ મતલબથી તારી આગળ આવીછ, પણ તારા ઓરડામાં બેસવું મારે આજથી હરામ છે"

"હમેશ તું કાંઇ એટલી બધી ચોકકસ તો રહેતીતી નહીં!" તે બોલ્યો.

અને તેણી આ ટિકા સાંભળતાંજ તેણીના ચહેરા ઉપર રતાશ ચડી આવ્યો અને તેણીની આંખોમાં ઝાંખું વરસી રહ્યું.

"હા તેમ હોય પણ તે વખત જુદોજ હતો, અને તે વખતે હું મુર્ખ હતી અને ખુદા શાહેદ છે કે જેમ આજે તેમ તે વખતેથી મારી રીતી નીતીમાં પાપ તો નહીંજ હતું. હું મુર્ખ હતી, હું નાદાન હતી અને આજે તે મારી મુરખાઇ અને નાદાની માટે મને આપની પડતી ભારી કીંમત ભરપાઇ કરૂંછ, મારી તે નાદાન્યતને આજે હું નતિજો દેખું છ"

બન્ને થોડીવાર ચુપ રહ્યાં. કોઇ કશુ બોલ્યું નહીં અને તે દરમ્યાન તે અજાલાને હજી જે કાંઇ બોલવું હતું, હજી જે કાંઇ તેને કહેવું હતું તે બોલવાને અને કહેવાને બની આવે માટે તે થાક બાતી ત્યાંજ ઉભી રહી અને પેલો જવાન તેણી તરફ, તેણીના ચહેરા તરફ, તેણીનાં સફના તીર જેવાં સીધાં બદનને નિહાળતો તેણીની સામો ઉભોજ રહયો.

"હંમેશ કરતાં આજે તું ઘણી વધારે ખુબ સુરત લાગેછ, સીરાં?" તે જવાને આખરે ચુપકીદી તોડી.

"ચુપ! કેમ એવા સુખન તું તારાં મોહકાંમાંથી કાઢેછ? તેં મને બાલ્યકાળમાં બાલ્કી કટકો માર્યો પછી તુંને આવા બોલ વાપરતાં શરમાવું જોઇયે."

તે તેણીને પટાવતો આગળ વધ્યો અને પોતાના હાથો તેણે લાંબા કીધા, પણ, પોતાના હાથના એક અછાતથી તે હાથોને તેણીએ બાજુ ઉડાડી નાંખ્યા.

"મને એક માંગણીથી લગાડવાનું તેંજ હીચકારાપણું બતાવ્યું છ તો મદદ માટે હું ઘુમો પાસ દુર રહે- મારી આગળ તું આવતોજ ના, હું તુંને ધિક્કારૂંછ" અને આટલું બોલતાં તેણીના દમામ ઓટથી બધો વધી ગયો કે તે ખરેખર પાછળ હઠીને ઉભો.

"જો શીરાં તું"—

"માફ' નામ મીસીસ શેહના છે!"

"ઠીક ત્યારે, મીસીસ શેહના– તો જોકે આજ સુધી તો મને સીલ્વા યા શીરાંનાં નામથી તુંને બોલા વો હતા—"

"હા, તે હક તુંને મેં નહીં પણ મારી મુરખાઇ એ આપ્યો હતો."

"ત્યારે અરાંબોને છેક અસુરેથી અકલ સુમેઝ એમ કાંય ?"

"તો માટીઓને શુધ્ધી હોવા છતાં તે પુરી જાયછ એમ કાંય? છેક અસુરેથી ? હજુન છેક અસુરું નથી થયું ને તેથીજ હું અહીં આવીછ. તારે સાચે સાચી વાત જાહેર કરવીજ પડશે અને મારાં નામને લાગેલો ડાઘ તારાં સાચવટનાં પાણીથી તારે ધોવોજ પડશે!"

ત્યાં પાછો તે જવાન હસ્યો અને તેને એમ હસતો જોઇ તે જવાન અજાલાના ચહેરાનો રંગ ફીકો મારી ગયો.

"તુંને ખબર છે કે મારા જમશેદજી મારી સામને છુટા છેડાની કર્યાદી માંડેજ ને મારે કાને એવી વાત આવીજ કે તું તારો બચાવ કરવા કોર્ટમાં આવવાનો નથી "

તે વાત ખરી હોવાનું તેણે 'હા' તું ડોકું ધુણાવી જણાવ્યુ અને પોતે કરી મુકેલા તે ઠેરવને સદા મજબુતીથી જાણે તે વળગી રહેવાનો હોય તેમ તેના ચહેરા ઉપરથી ખુલ્લું દેખાતું હતું, અને તે જોઇ તેની સામે ઉભેલી તે અજાલાનો ચહેરો ઉપરપર ગયો.

"તું જાણેછ કે તેથી મને કેટલું નુકશાન થશે તે?"

અને જવાબમાં પાછું તેણે 'હા' તું ડોકું ધુણાવ્યું.

"ત્યારે આવુંનીચ કામ તું કાંય કરેછ?"

"કાંય કરૂંછ? તે તું જાણવા માંગેજ તો સે હું તુંને તે કેહું."

એમ બોલી તે બે કદમ તેની નજીક આવ્યો પણ બ્યર કદમ તે પાછળ હઠી.

"હું એ કેસમાં મારો બચાવ નથી રજુ કરવાનો કેમકે તુંને હું મારી પરબેતર કરવા માંગું છ. તેમ કરી દુઃખમાં કુબા હુબ થયેલી શેહનાને શીરાજ પટેલની સુખી શીરાં બનાવવા માંગું છે. મારી એ મુરાદ હાંસલ કરવાનો એ એકજ માર્ગ છે અને તે

માર્ગ અખત્યાર કરવાની જે એક તક મને તારો ખોટી રીતે વ્હેમાયલો ભરથાર આપવા ભગિજ છે તે લઇ લેવાનો છે. તે તક હું માગવા નથી ગયો, હું તે શોધવા નથી ગયો, તે તક મને શોધતી આવીજ. આટે દાહાડાની વાત ઉપર એ કેસને લગતો મને સમન્સ મળ્યો ત્યારે ઉલ્ટો હું અજબ થયો. મારી ચુપકીદી તારા વરને તેનો કેસ જીતાવી આપશે અને મને મારી મોહ્યતની મુરતી મેળવી આપશે અને જે સાચો પ્યાર તારા જમશેદજીથી તુંને નથી અપાયો તે મારાથી તુંને મળશે."

"પણ હું તો મારા જમશેદનેજ ચાહું છું અને મારી જીંદગી સુધી તેનેજ ચાહતી રહેવાસ તેનું કેમ?" હવે ગુસ્સે થયાની તેની વારી આવી.

"તું જમશેદને ચાહેછ? અને જે રીતે તેં મને એ રસ્તે ઉતાર્યોછ તે પછી તારી એ વાજાત વાત હું મને માનવા કહેછ? મારી ઉપર તેં વ્હાલ નથી બતાવ્યું? તેં મને નથી નચાવ્યો? તેં મને તેવી રીતે નથી નોયેા કે જે રીતે માત્ર પ્યારનીજ આંખોથી જોવાઇ શકાય? હા, હું કબુલ કરૂછ કે મેં તુને કોઇવાર ફ્રાસ નથી લીધી. અને તેં તે આપવાની કાળજી પણ નથી કરીધી, એટલુંજ નહીં પણ શેકહેન્સને માટે તારો હાથ મારા હાથમાં લીધા સિવાય તારા આંગને વટીક મેં હાથ લગાડયો નથી, કે નથી તેં મને તેવી કશી છુટ આપી; તે સઘળું છતાં ઓ ઔરત! જો કોઇએથી મને મારી હાલની હાલતે પુગાડયો હોય તો તે તુંજ છે, અને તુંજ મને હમણાં કહેવા નીકરીછ કે 'હું તો મારા જમશેદજીનેજ ચાહું છ."

"ત્યારે હું તો એમજ હમણાં સુધી જબ મારેછ કે હું તુંનેજ ચાહું છ?"

"અલબત!" તે બોલ્યેા "અને હું તો શું પણ મારી હાલતમાંના સૌએ શો જબુ એમજ સમજે."

તે જવાનનાં મોહમાંથી પાતો આ અકેક બોલ તેની મદદ શોધતી આવેલી તે અબલાનાં હૈયાપર તાવેલાં સીસાંનાં અકેક ટીપાંની માફક પડયો! તે વિચાર કરવા પડી કે એવું તે શું તેણીએ કીધું હતું કે તેણીની સામે ઉભેલા તે જવાનને તેણીના સંબંધમાં આવું પાપી મત બાંધવાનું કારણ મળ્યું હતું? અને તે સવાલનેા જવાબ તેણીને તેણીનાં પોતાનાં હૈયાં તરફ્થીજ મળેયેા અને જોવા તેણીની આંખ આગળથી અજ્ઞાનપણાનેા પડદેા સરી પડયેા.

હવે તેણીને કાંઇ અણદીઠ અવાજે સવાલ કર્યેા કે તે જવાને તેણીને હમણાં કહી સંભળાવેલા બોલ ખરા હતા કે નહીં?

હા, ખરજ હતું કે તેણીને મોંઢેથી 'પ્યારનેા શબ્દ નીકળ્યા સિવાય બધુંજ જે તેણે કહ્યું હતું તે ખરં હતું.

આતશ સાથે ચેાડાં કાદવમાં શું બાનાખરાબી છે તે તેણી આજેજ માત્ર શીખતી હતી.

"ત્યારે તું મનમાં એમજ ચાહે પીએછ કે હું તુંનેજ ચાહું છ" ધિક્કારથી કમકમીને તેણીએ તેને પુછ્યું "અને તેમ માનવાનેા તને હકજશું છે? એમ ધાર કે મારી કાંઇક નબળાઇથી તુંને એમ માનવાનું કારણ મળ્યું‌યું હોય તેા તે છતાં આપ કેસમાં તું જે નીચ પણું બતાવવાનેા ઇરાદેા રાખેય તેથી તેા મારાં દીલમાં તારે વાસ્તે જે કાંઇપણ લાગણી હોસે તેથી ભરી જસે કેમ કે અત્યારથીજ હું તુને ધિક્કારવા શીખીછ.

"હમણાં તું એમ કહેછ સ્રીરત્ન, કેમ કે તું હાલ બે બાજરી બની ગેઇછ, તુંને હાલ તારાં ભલાં નામનેાજ વિચાર આવેછ."

"ત્યારે તે વિચાર તુંને નથી આવતેા?"

"હા, આવેછ મનેથી તે વિચાર આવેછ સ્રીરત્ન, અરે મીસીસ શેઠના અને તું‌ને મારી કરવાનેા એ કરતાં કાંઇ ખીજો વધુ સહેલ રસ્તેા હતે તેા તે હું ખુશીથી લેતે. આપ કેસમાં મેં લેવા ધારેલી વલણને લીધે હું મને પોતાને તારા જેટલેાજ ધિક્કારૂછ, અને મારી જે ખાતરીજ નહીં હતે કે તું તારા વરને નફીસ ચાહતી, ફકત મનેજ ચાહેછ તેા હું એ વળાણ અખત્યાર નહીંજ કરતે. ખારને ઘણા મેાટા ભેગા લેવાનેા હક છે અને તેને માટે તું જે આપ ભેગ આપશે તે ઘણેાજ મેાટેા કહેવાશે, પણ ખાતરી રાખજે કે તેનેા બદલેા હું તુંને મારા અથાગ પ્યારથી વાળી આપસ."

ત્યાં તે જરા ચોંક્યો અને પાછો ધીમે અવાજે બોલ્યો.—

"આપણે બંન્ને-તું અને હું-તો જાણું કેની કે એ બધી વાત ખરીજ છે? જમશેદનો ચહેમ તદન નાપાયાદારજ છે? આપણી દોસ્તીમાં પાપ જેવું કશું હતુંજ નહીં?

"ત્યારે તું ઓટલો ધાટકી કાંય થાયછ?" તેની સામે ઉભેલી અબલા કરગરીને બોલી અને તે બોલતી વખતે તે અબલાની આંખોમાં આંસું ભરાઇ આવ્યાં "લે શીરાઝ, તું મને રીબાવીને મારેછ! તારે ગમે તો લે આય તેજલપરની છરી, આય છાતીમાં ભોકી બધો જેટલો લાવી નાંખ! ઓ નાપાક! અબલાની છરી લઇ હું ચોતરફ ચીરાઇ ફસાદને આપઘાત કરું—પણ નહીં—મારાં નામને જહાં સુધી ડાઘ છે ત્યાં સુધી મને મરવાનો ગોયા હક્ક નથી, એ ડાઘ આપ કીધા કરાવ્યા વગર મારા પેટા કરનારની રહેમતમાં હું ઉભીજ કેમ રહી શકું? તે ઇતારની દયા હું કેમ માંગી શકું? ઓ મેં તારી સાથે એવું તે શું કીધું છે કે આજે તું ધન-દાન્યત છોડી દેવાન રૂપે મને સતાવવા મારી સામે ઉભોછ? ઓ નીચ! એક ઓરતનું પરણ્યું ઇમાન તુ શું સમજેછ?"

અને આટલું બોલતાંજ તે ઓરત એવી ઉશ્કેરાઇ ગઇ કે ઘડીભર તેની સામે ઉભેલા મરદોને મરદ ઘડીક એક પાંદડાની માફક ધ્રુજવા લખકખવા પડ્યો, મગર, તેણે પોતાની હઠ છોડી નહીં.

"તેં શું કીધું? તું પુછેછ? શીરીન, તેં મને પ્યારથી દીવાનો બનાવ્યોછ, બસ બીજું તેં કાંયજ નથી કીધું."

"અને તે લે ખરૂંજ હોય-તું લે ખરૂંજ બોલતો હોય તો—" અને તે અબલા રડતી ડચકાં ખાતી, આંસુડાંથી પોતાની ઊંચ એક બાલુ નમાવી તેની આગળ ગઇ અને તેનાં ખભાપર પોતાનો એક હાથ મુકી તે બોલી.—

"એ બદ્‌જુબ તું લે ખરૂં બોલતો હોય તો-તો આજે દયા કરી તારા તે પ્યારની મને પુરવારી આપ; ને જમશેદજીને જઇને કહે કે આપણા વચ્ચે બાકે દોસ્તી સિવાય કશું હતુંજ નહીં. મારે ખાતર શીરાજ તું એટલું કર ને તારે માટે મને હતથી જવાદા માન બરપા થશે. હું આજનો દેખાવ બધો ભુલી જવસ ને જે માનથી તારી તરફ હું જોતી આવીછ તેજ માનથી તારી તરફ જોતી રહેવસ."

જેમ જેમ તેણીનો આ અકેક બોલ તેણીનાં મોંઢાની કરેજમંદી બોલતો ગયો તેમ તેમ શીરાજના ચહેરાના કદનો જે હાલ સુધી કઠોર હતો તે કંઇક નરમાસ પકડતો ગયો.

"પણ તે છતાં તે માનશે નહીં તો?" તે બોલ્યો.

"તે વાત જુદી છે—તો તેમાં તારો વાંક નહીં કહેવાશે, તારી—તું જેવા તેવાનુ દોસ્તની વાત જો તેવણ નહીં માનશે તો તેવણ માટેનો મારો પ્યાર મારાં દીલમાં વાસો કેમ નિઆરી રાકશે?

"હું દલગીર છેડું શીરાજ કે તારી સાથની મારી રીત ભાત અને ચાલ ચલણથી તું ખોટે રસ્તે દોરવાયો. ખુદાને હાજર નાજર જાણીને કેહું છું, શીરાજ, કે મારી મતલબ તારી સાથે ચેડાં કરવાની હતીજ નહીં-મારો ફેજ હતે તારા હાથમાં છે, મારાં સુખનું જાણી લેવાને સરીયામ સત્યાનાશ વાળવાથી, મારાં નામને બદનામ કીધાથી મારી પાકદામનને ડાઘ લગાડી તું જો એમ સમજતો હોય કે તું મને છતી રાકસે તો તેમાં શીરાજ તારી ભુલ છે. એ હું જોવસ કે હવે મારો કાંઇ ઇલાજજ નથી તો મારી ગમે તેવી નામશ છતાંથી હું મારો ઇજ્જત કબજ કરસ ને તુંને તારી જીંદગીની આખેરી સુધી સંતાપ એજ રહેશે કે તેં એક જવાન નિરદોસ જીવને નાકક માર્યો! પણ હું નહીં ધારતી, મારી પકી ખાતરી છે કે તું મને એ ફેજે પુગાડશે. તારાં માયછ મને પોતાની એક દીકરી માફકજ ગણતાંતાં ને ચાહતાંતાં તો તે મરહુમ મરજીનાં નામથી તુંને આજુછ કરૂંછ, શીરાજ કે ઇજ્જતને ખાતર નહીં તો મારાં પુત્ર બચ્ચાંને ખાતર ધ્યાનમાં આવી પડેલી મારી નેકીને તેમાંથી બાકાત કીજીકર!"

ત્યાં હવે શીરાજ ઉપર રામબાણ અસર થયેલી તેના ચહેરા ઉપર થતા ફેરફારોથી પ્રગટ માલમ પડી.

તે. અબલાની આજુબાજુને આધિન થઇ તે તેના કહ્યા મુજબ કરવાની અણીપર હતો તેટલાં તેની સામે ઝાલાવાલા કરતાં ઉભેલાં પીકચર ઉપર તેની પાછી નજર પડી અને તે અબલાની અનુપમ ખુબસુરતીથી તેનું મસ્તક ફરી ગયું. તેનાં લમણાંનો ચીત્કો વળી પાછો ચઢી ગયો તેનો ચહેરો એકવાર પાછો કઠોર અને ક્રુર બની રહ્યો.

"નહીં, તમે કહેછ તેમ મારે નથી કરવું. બીસીસ શેઠના તમે અહીંથી જાવો નહીં તો હું કાંઇ જાણ્યું ન જાણ્યું ફરી દેવસ-બસ જાવો અહીંથી!" એમ બોલી તેણે ઓરડાનાં બારણાં તરફ આંગળી બતાવી. તે વખતે તેની આંખોમાં અનુંન પ્રગટી રહ્યું હતું.

અને તે અબલા તેની તરફ એવો ચહેરો કરી ત્યાંથી ફરી કે જે ચહેરાનો વખતે થયેલા દેખાવ ફ્રિરોજ મરતાં તુરીકલાક વિસરવાનો નહીં. જાણે એક વિદ્વાન સિંહણ ગોલીથી વિંધાઇ નાચાર નિરાધાર જમીનપર ફસડાઇ પડે તેવો તેણીનો આ વખતનો દેખાવ હતો અને જેવી તેણી તે ઓરડામાંથી બાહાર પડી અને તે બારણું પોતાનાં બીજીગરાં ઉપર બીચબાઇને બંધ થયું કે ફ્રિરોજના ચહેરાપરનો રંજ ઉડી ગયો અને તે જાણે બેશુધ્ધ થઇ જતો હોય તા ગુંગળાઇને મરવાની અણી-પર હોય તેમ તેનો શ્વાસ ગભરાવા લાગ્યો.

તે જ્યાં બેસી પડયો હતો ત્યાંથી હવે ઉઠયો અને એક બજીચેરમાં પડઘાઇને પાછો પડયો.

પ્રકરણ ૨ જું.

શીરીન શેઠના તેના ઓરડામાંથી ગયા પછી લગ-ભગ એક કલાક ડાકતર ફીરોજ પટેલ હીંમ્મા ચાલ્યા વગર તરેહવાર જુસ્સાઓનો ભોગ થઇ પડી રહ્યો.

હાલ તુરત ત્યારે તેને આપણે તેનાં અંતઃકરણ સાથે એકાંતમાં છોડી એ બધી બાબદ જુ હતી તે આપણે તપાસ્યે.

લગ ભગ બીસ વર્ષની તેની જીંદગીમાં ફકત એકજ અબલા, એકજ સ્ત્રી-એકજ ચારત તેની રેહણી કેહણી, તેની રાહ રસમ તેની રીતી નીતી અને તેની દરેક દરેક દીલચાલ ઉપર અસર કરી ચુકી હતી, અને તે તેનાં મરહુમ મા પોતે હતાં. તેવણે તેને એવી સારી તાલીમ આપી તેને એવી સારી રીતે રાખ્યો હતો કે તેની જરા સરખી વાત નીકળતાં તે આટલો મોટો હોવા છતા 'હજુતો એ મારૂં માર' દુધ પીતું બચ્ચું' કરી તેને હેતથી ઓળખાવતાં હતાં અને બાપ પરખી તેનો પ્રેમ એટલે બધો હતો કે તે એક ભક્તિ-ભાવની હદે પુગ્યો હતો.

ત્યાર બાદ ઘણે મોડેથી તેની જીંદગીના સરલ બ્હેતા રોહમાં એક બીજી અબલા આવી ઉભી અને તે બ્હેતા રોહમાં એક અટકાવ એક કઠોડો અટકાવ તેણીએ નાંખ્યો. શીરીન શેઠના ઉપર તેની નજર પડતાંજ પ્યારની લાગણી કેવી હોય તેનો તેને અનુભવ થયો અને તે અનુભવે તેને લગભગ ત્રણ વર્ષ સુધી ઠગેજાતો રાખ્યો.

હવે ડાકતર ફીરોજ કરતાં કોઇ વધુ સ્થાનો આદમી હતે તો તેના રસ્તામાં આવેલી તે લાસ્કથી તે દુરજ રહેતે, પણ કમનસીબે આપણા વધારે જવાનોના સંબંધમાં બને છે તેમ ફીરોજ ઉપર કહેવા સ્થાણુ આદમી કરતાંભી વધુ સ્થાણો અને ઘોડો વધુ ફીલસુફ થવા ગયો. તેણે પોતાની ઇજતપર અને શીરીનની સભ્ય શક્તિપર જોઇએ તે કરતાં વધુ ઇતબાર રાખ્યો અને તે વખતે ઇનશાન જાતનાં મનની નબજાઇનો તેને કશોજ ખ્યાલ થયો નહીં. તેઓ બંન્ને વચ્ચેની લાગણીને પાક દોસ્તી તરીકેજ માની તેઓ એકમેક સાથે વધુ અને વધુ ભેળાતાં ગયાં અને ખરૂં કહુંયે તો તેઓ વચ્ચે તે પાક દોસ્તી સિવાય કશું વધુ બદનામ કરનારૂં હતુંજ નહીં.

ફિરોજે શીરીનને જે કહ્યું તે ખરેખર બહુજ હતું કે તેણે કોઇની વખતે તેણીનાં આંગળે હાથ વરીક લગાડયો ન હતો, અને તેઓ વચ્ચેના તે સંબંધને તેઓએ તો માત્ર પાક દોસ્તી તરીકેજ સાચવ્યો અને માન્યો હતો, પણ લોક તેમ કમ સમજે અને તેમ કમ માને અને જ્યારે લોક તેમની વચ્ચેની દોસ્તીને માત્ર પાક દોસ્તીનાંજ રૂપમાં ન લેય તો પછી શીરી-નના ખાંદીદ એવો એક ગંભીર તોફાનો ઉંચે ઉંચ

પ્રદરય તેઓ વચ્ચેના એ હૃદયાહાર વધી ગયલા સંબંધને પાક દોસ્તીનાં રૂપમાં લેવાને પોતાનાં મનને કેમ મનાવી શકે?

તેઓનું બોહોળું મિત્રમંડલ તેઓને જોઈ ટોકું દીલવવા લાગ્યું અને તેઓમાંથી જેઓ ભલાં અને સાચવટવાળાં હતાં તેઓ તો બીહુવાળી લાગ્યાં કે એમાંથી એકુ દહાડો મોટું તુફાન જાગવાનું, અને તે વાત તેઓ તરફથી તે બંન્નેને કાને વહીક આવી તે છતાં લોકની લાગણીની અને લોક અવાજની દરકાર કર્યા વગર તે બંન્ને નાદાનો જે લેખમ ભરોસો રસ્તો તેઓએ અખત્યાર કીધો હતો તે ઉપર આગળ વધતાંજ ગયાં, તેમાં અમે ઉપર કહ્યું તેમ ફીરોજ પોતાની પ્રજત ઉપર અને શીરીન પોતાના ખાવિંદ ઉપરના પોતાના અખંડ પ્યાર ઉપર આધાર રાખી બેઠાં.

તે વખતે ફીરોજને સ્વપ્નેએ નહીં કે તેમ કરતાં એકે વખત એવો આવશે કે પોતાની જે પ્રજત ઉપર તે એટલો બધો આધાર રાખી રહેતો હતો તે પ્રજતની સામ્રમાં સખ્ત સંજોગો વચ્ચે કસોટી થશે; અને જમશેદજીએ પોતાની પરણેતર સામે ભાંડવા ધારેલી ધુતા ઉપાની કર્યાદીને લગતી નોટીસ તેની ઉપર આક્રમણથી છુટેલા વાયકા સમેત આવી પડી નહીં ત્યાં સુધી તેની બુધ્ધિ ઠેકાણે આવી નહીં. ત્યારે અને ત્યારેજ તેની આંખ આગળનો ઓટાં ડાહાપણનો પરદો સરી પડ્યો; ત્યારે અને ત્યારેજ તેની નાદાની તેની આગળ ઉઘાડી પડી અને ત્યારે અને ત્યારેજ તેણે શીરીનને કેવા ભયંકર લેખમમાં ઉતારી દીધી હતી તેનું તેને ભાન આવ્યું.

હવે જમશેદજીએ શી વાત આટલી હદ સુધી પોતાની તરફના કથાથી પ્રોટેસ્ટ વગર વધવા દીધી હતી એમની નહતું. કોઇની મુખ સાચો ગૃહસ્થ એમ કરેજ કેમ? તેવજ ડાક્ટર ફીરોજ કરતાં શીરીનને તેઓએ અખત્યાર કીધેલ રસ્તેથી વાળવાની ઘણી કોશીશ કીધી અને જ્યારે તે બધી કોશીશ ફોકટ ગઈ ત્યારે તેણે ડા. ફીરોજ પર હાથ અજમાવ્યો અને શીરીને યા ડા. ફીરોજે તેમનું નહીંજ માન્યું એમની કાંધ ન હતું પણ મામલો બધો રોહની રીખામણ જાણ સુધી જેવો હતો. અને કદાચ એટલી અટકલ એ બેઉ જાનજુથ્થીની તરફથી કરી શકયે કે ને તેઓના તે મેળાપમાં પાપ હતે તો તેઓ તેનાં પરિણામથી ડરી જઈ તેઓએ લીધેલા માર્ગથી બાજ આવતે અને પણ અમે આગળ કહ્યું છે અને હાલથી વાંચનારને ખાતરી આપે છીયે કે તેઓનાં મનમાં મેલ કે દીલમાં પાપ હતું નહીં અને તેથી કદાચ પોતાનાં સ્વચ્છ અંતઃકરણ ઉપર મુસ્તાક રહી તેઓએ લોક લાગણીને અને જમશેદજીની તકરારને જોયે તેવું વજત ન આપ્યું હોય તે બનવા જોગ છે કે જેમ કરવામાં તેઓએ સર્વાંમ ખોટુંજ કીધું કહી શકાય.

ત્યારે આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ ફીરોજ તે તે બાબે એટલો બધો નભરવસ અને નચીંત રહ્યો કે તેને તે છુટા છેડાના કેસમાં જોડવા જવાબદાર બનાવવાને લગતી નોટીસ તેને મળી નહીં ત્યાં સુધી તે પોતાની બે બબરીના બાબમાંથી જાગૃત થયોજ નહીં.

અને તે સધળું છતાં હજીએ એ બધી આફતને એક તડાકે દુર કરવાનો એકજ માત્ર ઉપાય હતો, અને તે એકે તે નોટીસ તેને મળતાંજ તે જો જમશેદજી પાસે દોડી ગયો હતે-કેમકે તેઓ બંન્ને જુના મિત્રો હતા—અને તેવધુ આગળ બધો ખુલાસો કરી દઇ હવે તે વાતથી હાથ ઉઠાવવા તેમને જબીનગીરી આપી હતે તો જમશેદજી કાંઇ એવા નહીં હતા કે તેની વાત તેવધુ નહીં માનતે.

જમશેદજીને આ બાબતમાં ઘહેમાવાનું ઘણુંજ મજબુત કારણ હતું, પણ જમશેદજી પોતે ઘણાજ ગંભીર અને શાંત સ્વભાવના હતા. તેવધુને વળી ખરજ હતી કે તેઓ બંન્નેનાં ઓળખીતાઓ જોએ તેઓનું બધુંજોનાર અને ધ્યનાર હતાં તેઓએ તે બંન્ને નાદાનોનું ધ્યાન તેઓએ લીધેલા ખોટા અને લેખમથી ભરેલા રસ્તા તરફ ઘણીવાર એંચ્યું હતું તે છતાં તેઓ બંન્ને એક ડગલું આ જ્યારે પાછળ નહીં હઠયા હતાં ત્યારે તેવધુ જોયું કે હવે કોઈનો આગ્રહ હેવા સિવાય છુટકો ન હતો. એમ તો હજીએ તેવધુ એક ઉદલી કોશીશ કરી લેતે અને કદાચ ટીકો લાગીજી

જતે પણ તેમ કરવું તેવણે પોતાના દરજ્જાથી હવે ઘણું ઉતરવું અને નબળું વિચાર્યું.

તેવણે તકરાર લીધી કે આસપાસ શું બોલાય ? તે સાંભળવાને તેઓના કાન પુરી ગયાછ ? આસપાસ શું ચાલ્યચીવી થાયછ તે જોવાને શું તેઓની આંખો નથી?

અલબત એ બાબતમાં પ્રીરોજ કરતાં શીરીનનું ધ્યાન તેવણે ઘણું ખેંચ્યું હતું, પણ ત્યારે વળી તે સમજુનું પુછવું કેની-અને આજની વધુપડતી છોકરીઓ પોતાને સમજુનું પુછ્યુંજ માની લેય છે-તે એમજ સમજી કે પ્રીરોજ સાથની તેણીની દોસ્તીમાં જ્યારે પાપ જેવું કાંઇ છેજ નહીં અને જો એમ લોકનો કહેવાથી શીરીન પ્રીરોજથી દુરજ રહેતો ખરેખર તો તે દોસ્તીમાં કાંઇ પાપ હોવુંજ જોઇયે એમ સાબિત થાય!

કેવી વાહીયાત તકરાર અને કમનસીબે પ્રીરોજનાં ભેજાંમાંથી કાંઇ એવીજ તકરારનું ભુસું ભરેલું ઓટલે તે ત્રણે જમશેદજી. શીરીન અને પ્રીરોજ પોતપોતાની જુલેમાં જુલવામાં અને કાંટાળું કરેક્ટર થઇ ગયું.

એ સઘળું છતાં અમે ઉપર કહ્યું તેમ પ્રીરોજને નોટીસ મળી તેવાજ તે પોતાની ખરી ફરજ વિશે જાગૃત થયો હતે તો સઘળી વાતનો છેડો ત્યાંજ આવી જતે, પણ પ્રિય વાંચનાર જ્યાં તારાં નસીબમાંજ આ કાંઇપણ વાંચવાનું સરજેલું ત્યાં પ્રીરોજને તેવું ચુકેજ કયાંથી?

ઉલ્ટો, જમશેદજીએ લીધેલાં એ પગલાંથી પ્રીરોજને ગુસ્સો ઉપજ્યો. તેને અતુન છુટવું કે 'એક ગાય જેવી ગરીબ બૈરી' ઉપર આવો ગલીચ જુલ્મ લાવી તેને હેરાન કરવા માંગતા જમશેદને કાંઇજ દીલમાં અરે નથી આવતી? તેને એવુંજ ગમેછ તો ઠીકછે અને પોતાનેજી અથડાવા દેવોજ જોઇયે.'

પણ તેજ વખતે તે ઢીલાંપુટાને એમ તો વિચાર આવ્યોજ નહીં કે એ લડાઇમાં જેને 'ગાય જેવી ગરીબ' કહે છે તેનો કચડાણું નીકળશે, તે બીચારી ચોકકાજની ધાતકી ચકીમાં પીસાઇને છુંદો થઇ જશે તેવું કેમ!

તેનું તો તેને ભાન આવ્યુંજ નહીં, અને જેમ બેરાયલા આદમી વધુ બેરાય તેમ તેનાં વિખરાયલાં મનની કોયેજી ઉપર સેતાને હવે વધુ ગલબો કર્યો, અને નાપાક સેતાનનાં નામ અને કામને પેશ પડતો એક પાપી ખ્યાલ તેને આવ્યો, અને તેને આવેલા આવિચારમાં તેણે તેનાં કીસ્મતે યારી આપેલી તેણે ખોટી રીતે જોયુ.

જો બુરું બનવાનુંજ હોયછે તો ઇનસાનને ઉંધે દાહાડે ઉંધું સુજ પડયા વિના રહેતું નથી, તેનો આ એક દાખલો છે.

જમશેદજી ઉપર તેને છુટેલું જનુંન કાંધક દરજ્જે કમી થયું અને તે જરા શાંત પડયો. તે શાંત થતાંજ તેને વિચાર આવ્યો કે શીરીનને જમશેદજીથી ઓછી તેને તે પોતાની કાંધ નહીં કરે?

જમશેદજીએ લેવા ધારેલાં આ પગલાંથી તે નાહતો તો એમજ માની લીધું કે એ રીતે તેને અને શીરીનને એક થવાનું તેનાં કીસ્મતમાંજ હતું, અને તેમ જો હોય તો તેને મળેલી આ તક તેણે શા માટે ઓછી જોઇયે?

જો ચુપજ રહ્યાથી તેની એ ધારણા પાર પાની હોય તો બોલવાનું કામજ શું હતું? તેણે ત્યારે કરવાનું જે હતું તે એટલુંજ કે કાપડાને તેનું મોંધું ફોગવા દેવું-જમશેદજી શીરીનને છુટી થવા દેવી અને તે છુટી થઇ કે તેને પોતાની પરણેનર બનાવવી!

એ રીતે તે બેવકુફ હાલ તુરત તો મનમાંજ અદરાણો અને મનમાંજ પરણ્યો, પણ તેના એ વિચારો શેખચલ્લી જેવા હતા, એ વિચારોમાં તેણે જમશેદજીની હાર અને પોતાની અને શીરીનની જીત માની લીધી અને તેની એ બુરી વાસનાનો નતિજો શું આવશે તે જોવા માટે તેની અકકલની આંખ તો બંધજ રહી.

અને હવે તેણે કાપેલા આ ડેરાવપર પાછું રખે ફરે તેથી તુરતજ તે ઉઠ્યો (વાંચનારે યાદ રાખવું કે આ બધું શીરીન અને તેના ઉપર વર્ણવેલા મેલાપની આગળ બન્યું હતું) અને પોતાના બચાવને માટે પોતાના વકીલને જે મુખ્તાર નામું આપવા તેણે તૈયાર રાખ્યું હતું તે તેણે ફાડી નાંખ્યું.

આમ્બ્યે તે સઘળું ખુશીથી લઇ ચલાવ્યું. પરણ્યા પછી ૬ વરસે તેને પકડવામાં આવ્યો અને કેદમાં મોકલવામાં આવ્યો. ત્યાં તે ભલી બાનુ પણ તેની સાથ જોડાઈ તેની મુશકેલીમા ભાગ લીધો. બાકસ્તર કેદમાં પડ્યા પછી પોતા માટે જણાવે છે, "હવેજ મને માલમ પડ્યું કે મારી બાનુ કેટલી ભલી, ખુશમીજાજ અને મહોબ્બતવંતી છે, કે જેણી મારે માટે હુલરો હાંદેસામાંથી પસાર થાય છે." તેણીના મરણ પછી તે દુઃખી અને નાઉમેદ થઇ ગયો અને તે ભરથારે તેણીનું એક અતી રસીલું ખ્યાંન લખી તેણીની યાદગારી હમેશ તક કાયમ રાખી ગયો છે.

કાઉંટ ઝીનઝીનડોર્ફ એગ્રાજ એક ઉમરાવદિલની ઓરતથી જોડાયો હતો જેથી પોતાની હિમ્મત અને આદેશીથી તેના ભારી કામોમાં મદદ આપી તેને ટેકારી રાખ્યો, તે સુખી ભરથાર એક ટેકાણે લખતાં કહે છે. "૨૪ વરસના મારા અનુભવ પછી હું જાણુવા શક્તિવાન થયો છું કે એરીજ મેહરદાર મારાં કામ માટે તદ્દન લાયક છે. અરે, બીજું કોણ મારા કુટુંબની અગત્યતા સંભાળી શેતે? અરે બીજી કઇ ઓરત એટલી દાનાઇથી દિલાસો આપતે? અરે, દુઃખ પરણેતર પોતાના ભરથારને આવી સખ્તીઓ અને હાડમારીઓ વેઠતો જોઇ પોતાની હિમ્મત ટકારી રાખતે? ક્યાં ત્યાં ભટકવાની મુસીબતો તેણી સિવાય કોણ ઝોકતે? તેવી હાલતોમા મને કોણ ટેકો આપતે?" "કઇ પારસી પરણેતર માટે આવા શબ્દો વપરાયા હશે?

ડો. લીવીંગસ્ટન, જેને આખું આફ્રીકા ખેદાન મેદાન કર્યું છે, તેને પોતાની મુસાફરીમાં પોતાની પરણેતરના મરણથી જે દુઃખ લાગ્યું હતું તેનું તેને કદી અનુભવ્યું નહતું. તેણીએ પોતાના આવિંદના પહલા ન છોડતાં મુસ્કેરીની સઘળી મુશકેલીઓ ખુશીથી ઉઠાવી લીધી હતી. ત્યારે તે ઓરત, આપણી પારસી પુરીઓની કેટલી ખરી કેળવાયલી અને ડાહી હોતી જોયએ, કારણ, પારસી પરણેનરો, જો પોતાનો આવિંદ નાનાં ગામડામાં નોકરી અર્થે આવી રહેશે, તો તેને આલમ કરશે! ઉપરોજ ડોકતર તેણીના મરણ પછી પોતાના દોસ્ત ઉપર કાગળ લખતાં કહે છે:—"મારે કેહવું જોએયે કે આ ભારી આફતથી હું તદ્દન નાહિમત થઇ ગયો છું' જો એથી બીજું કોઇપણ દુઃખ ઉપજતે તો હું વધુ હિમ્મતથી કામ લેતે પણ આ ગજબથી તો હું તદ્દન નાસીપાસ અને દુઃખી થયો છું. હું તેણીને અને તેણી મને ચાહતી હતી; અને જેમ જેમ તેણીના સમાગમમાં હું વધતો આવતો ગયો તેમ તેમ તે મહોબ્બતવંતી માલમ પડતી તેણી એક ભલી પરણેતર અને બાહોશ માતા હતી. હું હવે માઁ કામ કર્યા જઉંછું પણ તે અરથે દિલે અને બહુ ગમતાં મને!"

એક પરણેનરની સંભાળ અને મહોનતથી પતિમાં કું ફેરફાર થાય છે તે આપણને સર સેમ્યુઅલ રોમીલીના દાખલામાંથી મળે છે. તે કહે છે કે "મને જે જે કૃતેહ મળી છે તે સઘળી મારી પરણેતરની મેહનતનું ફળ હું માનું છું. આ મારાં પંદર વરસ એક બાહોશ, ભલી અને માયાળુ પરણેનરનાં અભ્યાસમાં ગયાં છે. તે મારી મોહદરદારમાં ગહોબ્બત પ્રેમ અને પ્યાર સાથ બાહોશી, લાગવું, દરકાર, સદ્ગુણ અને હિમ્મત જોડાયલાં હતાં. તેમજ તેણી મન અને દિલે નાલુક અને મહોબ્બતવંતી હતી." તે ખાવિંદની મહોબ્બત છેવટ સુધી ટકી હતી અને તેણીના મરણનો ઝટકો તેને માટે અસહ્ય હતો. ભૂખ મરી ગઇ, ઉંઘ ઉડી ગઇ, મન ઉંચુ થઇ ગયું અને ત્રણજ દિવસમાં તે પણ માંદે લાગી ગયો!

સર ફ્રાનસીસ બરટેન પોતાની પરણેતરના મરણથી એટલો તો નાસિપાસ થઇ ગયો કે હજી તે તેણીને કાહડે તે આગમચ તેપણ મરણ પામ્યો અને તે હેતાળાં જોડાને એક કબરમાં દાટવામાં આવ્યું.

બીજો જાણુવાજોગ દાખલો સર મેહમ્મદશાહી મળે છે કે જ્યારે તેની પરણેતર મરણ પામી કે તેને ગમ વીસરતા ૪૩ વરસની ઉમરે લશકરમાં જોડાયો. તેઓ ૧૮ વરસ સુખ અને સંપમાં રહ્યાં હતાં અને તેણીના મરણ પછી પોતાનો ગમ વીસરવા અને પોતાની જીંદગી તેણીના વગર એકલી પસાર કરવા કરતાં લશકરમાં જોડાઇ યુરોપની લડાઇમાં નામના જતી.

જે પ્રમાણે એક હેતાળુ પરણેતરના મરણ પછી પતિ નાસિપાસ થઇ જાય છે, જેના દાખલા આપણે, ઉપર વર્ણવી ગયા તેમ કેટલાક દાખલા એવા જણાવેલા છે કે જેમાં પોતાના પતિના મરણ પછી પરણેતર આજેજ થઇ માર્યું લાગી જાય છે. સર મારટીનના મરણ પછી તેની પરણેતરે તુરત સ્વર્ગવાસ શોધ્યો. આ ઉપરથી એક કવિ કહે છે "તે પહેલ્યાં મરણ પામ્યો; અને તેણીએ બોડી વેળા તેના વગર રહેવાની કોશેશ કરી; પણ જ્યારે તે અસલ હતું કે તેણી પણ મરણ પામી."

જ્યારે મહાન વેલીંગ્ટનના મરણની ખબર તેની પરણેતરને પુગાડવામાં આવી કે દીલગીરીના ભ્રમેથી નખાઈ જતી તે ઔરતે શુરવીર ઔરત માફક કહ્યું કે:- "અરે, સમજું ખતમ થયું છે. હવે હું તેની પાસ જઇ પુગીશ; હવે મારી પરિક્ષા કરવાનું બાકી રહ્યું નથી."

ઔરતો માત્ર દિલાસો આપનાર દોસ્ત યા મહોબતમય એક માતાજ નહીં પણ બાજેવેળા મરદના કામમાં ઉમંગી મદદ કરનાર પુરવાર થઇ છે. વિજ્ઞાનીનો શોધક જેવવાન પોતાની પરણેતરનાં સુખમાં પુરતો સુખી હતો. તેને વિજ્ઞાનીની શોધ એક તુરતના ભરેલા દેડકાના ટાંટયાની હિલચાલ પરથી કરીથી હતી એમ આપણ જાણીયે છીયે. જ્યારે ખરૂં કહીયે તો તે તરફ પહેલવ્હું ધ્યાન ખેંચનાર તેનીજ દિલસોજ બાહોશ ઔરત હતી.

લા વોસીયરસ જેવા પુતળાં કોતરનાર પણ પોતાની પરણેતરના જોડાણમાં પુરતો સુખી હતો. જેણી પોતાના ખાવંદના કામમાં મદદ આપવા ઉપરાંત તેને લગતું કોતરકામ પણ કરતી.

ડા. બકલંડ પણ પોતાની પરણેતરમાં એક ઉપોગી મિત્ર મેળવી શકયો છે તેણી તેના કામમાં મદદ કરતી અને તેની ચોપડીઓને લગતાં ચિત્રો વિગેરે પણ પાડતી. આ સુખી જોડાના બેટાએ તેઓને લગતી જે ચોપડી કહાડી છે તેમાં તે લખે છે:- "જે કે તેણી પોતાના પતિના કામમાં દિલોજાનથી મદદ આપતી છતાં તેણી પોતાના બાળકોને કેળવણી આપવામાં પછાત પડી નથી અને હરકે સહવારે તેઓને લેસન કરાવતી અને ઉપાગી બાબતોનું જ્ઞાન આપતી અને હવે હમો તેણીના શીક્ષણના ફળ ચાખ્યે છીયે અને હમો પોતાને ખરા નસીબવંત સમજ્યે છિયે કે એવાં ભલાં માતાની બક્ષેક્ષ હમેને મળી," આગલ આવતાં તેજ ભાગ્ય શાલી બેટો લખે છે "જ્યારે મારા પિતા પોતાની ચોપડી કાહડવાની ખટપટમાં હતા કે મારી માતા મહિનાઓ સુધી રાત અને દિવસ તે ચોપડીના લખાણો લખતી, ચિત્રો પાડતી. તેઓ એટલાંતો ગુંથાયલા રહેતાં કે કાઇવાર સહવાર પડી જતી અને જ્યારે સુરજના કિરણો બારી વાટેથી ઘરમાં આવતાં કે તેઓ આરામ લેતાં. મારા પિતાની ચોપડીમાં આવેલાં કંઈક ચિત્રો તેણીનાજ હાથનું પરિણામ છે." અહા! આવાં જોડાંના ફરજંદો પણ તેવાંજ નીવડે એમાં શું શક છે.

એજ વેલા આપણને એક બીજો સાયન્ટીસ્ટ હયુમરનો ચોકીદાર દાખલો મળે છે. હયુમર બારિક જંતુઓની શોધ કરતો હતો, પણ કમભાગ્યે પોતાની ૧૭ વરસની ઉમરમા પોતાની આંખોનું રતી ગુમાવી બેઠો હતો. એ છતાં તે નાખીયાંમા નાખીયાં પુસ્તકો લખી શકયો છે કે જેમાં બારિક જંતુઓ અને છોડવાઓનું બારિક અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે. અને તે કામ તેની પરણેતર બજાવતી હતી. નાનામાં નાના જંતુઓની હિલચાલને નોંધી તે દિલસોજ ઔરત પોતાના ખાવંદને કેહતી જે ઉપરથી તે નામાંકિત પુસ્તકો લખી શકયો છે. ઘણીવેળા તે ખાવંદ નિરાશ થઇ જતો ત્યારે તે બહાદુર ઔરત તેને દિલાસો થાને દિમ્મત આપી કરી તેને પોતાના કામ ઉપર લગાડતી. ધીમે ધીમે તે પોતાનાં કામમાં એટલો તો ગુંથાયો કે પોતાની નિરાશી ભુલી જઇ કેહતો કે, "અગર મારી આંખો સાજી થાય તો હું દુઃખી થઇ જાઉં" તે લખે છે, "હું નહીં જાણતો કે મારી સ્થિતિમાં મુકાયલાં ખાવંદને તેની પરણેતર કેટલી ચાહે પણ મારા ખ્યાલોમાં તો મારી પરણેતર સૌ કરતાં સુંદર મેહનતુ અને મહોબતવંતી છે, જે નાની સુની બાબત નથી. તેનું લખેલું પુસ્તક મધમાખ હજી સુધીનું પુસ્તક ગણાય છે. જેમાં તે જંતુઓની હિલચાલ, અને આદત ઉપર

બારીકવાન મુજબહુમત ચલાવામાં આવી છે. તે વાંચતાં કોઈ એમ ધારે કે તેના લખનારની આંખ્યો કેટલી તેજ હોવી જોઇયે જ્યારે ખરૂં તો એ છે કે તેને ૨૫) વરસ વેર અંધાપો ભોગવ્યો હતો અને તેનું ખર માંન તો તેની પરણેતરને ઘટે છે.

એડીનબરોની યુનીવરસીટીના 'લોજીક' અને 'મેટાફીઝીક્સ'ના પ્રોફેસર હેમીલટનની બાનુને! જાણવાજોગ દાખલો નોંધી લઈશું. પંદ વરસની ઉમરે જ્યારે તે લકવાથી પટકાઇ પડ્યો કે તેની પરણેતર તેની આંખ્યો, હાથ, મન, જે કહો તે, થઇ, તેણી ચોતરફ અભ્યાસ કરતી, શોધખોળ ચલાવતી, ઉતારા કરતી અને તેનાં સઘળાં ભાષણો તૈયાર કરી આપતી. તેણીનું કામ કોઇ પણ રીતે હિન્મ્મતવાંન કહેવરાવાને લાયક છે. અને એમાં કાંઇજ શક નથી કે તેણી વગર સર હેમીલટન જેટલી વિખ્યાની પામ્યો છે, તે ભાગ્યેજ પામતે. સર હેમીલટન ઘણોા અનિયમિત અને લાસરયો હતો. જ્યારે તેની બાનુ નિયમીત અને સભાલજરી હતી. તે જોને કે ચાલાક હતો, પણ આળસુ બનતો. જ્યારે તેણી મેહનતુ હતી. એમાં કાંઇજ શક નથી કે જે જે ગુણો પતિમાં ન હતા તે તેની પરણેતરમાં પુરતા પ્રમાણમાં હતા.

યુનીવરસીટીના પ્રોફેસર તરીકે તેને મોટી લડત કરવી પડી હતી, કારણ તેને ઉંધનસી ગણવામાં આવતો. જ્યારે તેને ચુંટવામાં આવ્યો કે પોતાને ટેકા આપનારાઓને ખરાબ ન લાગે તેવા ઇરાદાથી તે માટી ચૈયર રાતદીવસ જાગૃત રહી બીજે દીવસના લેકચરો તૈયાર કરતાં. જ્યારે તે બોલતો કે તેણી વિજળીની ઝડપે ઉતારી લેતી. અહા! તેઓનું જ-મયસ્ત્રિ લખનાર કેટલી લાગણી સાથ લખે છે:- "કેટલીક વેળા ભાષણની આખર બહુ અધુરી રહેતી તો તે પતિ મોડી રાત વેર માથાકીકણ કરતો જ્યારે તેની ભલી પરણેતર વાહી જઇ ત્યાંજ ઉંઘમાં પડતી." કોઇ વેળા તો ભાષણમાં જરાને થોડીક મીનીટ રહેતી ત્યાં તે પતિવ્રતા ઔરત ભાષણના કાંમ ઉપર ઉમંગ અને ઉલટથી વળગી રહેતી, એ રીતે સર હેમીલટને પોતાનું કામ બજાવ્યું. એક ચુંટણ ભાષણ કર્યા તરીકે વિખ્યાતી પમ્યો; આખા યુરોપમાં અભ્યાસી તરીકે તેનું નામ જણીતું છે. તેનો જન્મવૃતાંત લખનાર લખે છે:- "જેવી તે પ્રોફેસરની ચોપડી છપાઇ છે તે લખાનું કામ તેની બાનુ કરતી. આ કામ તેણીએ મહેનત અને ભક્તિથી કર્યું છે. તેટલુંજ નહીં પણ તેણી પોતાના ખાવિંદને એક ચીજ ઉપર દરરોજ જોડી રહેવા શક્તિવાંન કરતી. તે વારેવારીએ નીરાશ અને આળસુ બની જતો ત્યારે તે બાનું તેને ફરી ઉમંગ અને ઉલટ આપતી. તે ઉપરાંત તેણીનો ખુશખીલાજ હમેશ તેને ખુશખુશાલ અને હસમૂખો રાખતી અને તેમાં છેલ્લાં ૧૨ વરસ જ્યારે તે પતિ બીછાના ઉપર રહ્યો છતાં તે ખુશખુશાલ હતો."

"આશકની અરજ."

આશક:—(ઘોડાવાલાને)—"એય, બીસ લુસીના ઘોડા ઉપર તેં કાલે જીન ગોઠવેલું કે?"

ઘોડાવાલો:—"હા સાહેબ, કાંઇ ખોટું હતું, મેહરબાન?"

આશક:—"તે ઢીલું હતું, જેથી તેણી બેસતાંજ પડી જતી હતી તેને મેં જીની લઇ બધાથી લીધી."

ઘોડાવાલો:—"હું તેથી ઘણોજ દીલગીર છું સાહેબ."

આશક:—"કંઇ ફીકર નહીં. હું તેને બચાવનાર કેવો છું. લે આપ ફીકકો અને આજેથી એમજ દીલું ગોઠવજે."

ઘોડાવાલો (નમીને)—"વાર, મારા મેહરબાન."

"દીલખુશ"

"ઘંડા પાણીએ કાસલ."

તે રોજ આવી તેણી સાથે પ્યારનું માથાં દુઃખણ કરતો હતો એવું ધારીને કે તેણી તેને ચાહતી હશે, જ્યારે તેણી તો તેની દરકારથી નહીં કરતી હતી પણ એક દીવસે ભરમ ભુલ્યો.

તે:—"વ્હાલી, હું આવતી કાલે જાઉંછું."

તેણી:—"અ-કયાંથી? આવજે હં!"

તે:—"શું તેથી તું દીલગીર છે."

તેણી:—"અલબત વહી, ઘણી દીલગીર કારણ તમેા આજેજ સાંજે વિદાય થશેા એમ હું ધારતી હતી."

(ટાચ્યો!)

"દીલખુશ"

કક્કો.

(ભવાનીશંકર નરસિંહરામ કવિ.)

કક્કા કર કર કરથી શુભ કામ, કપટ કુટિલતાને તજ કામ,
કૂર શિરપર ફરતો કાળ, તેનો ભજન ઘડી ભય ટાળ.
રાજી હૃદયમાં રહેશે રામ, કક્કા કર કરથી શુભ કામ.

(૨)

અખ્ખા અંતરમાં કર ખોજ, મુક વિષય માયાની મોજ,
તૃષ્ણાનું ટાળી દે તાન, ભજ ભાવ કરીને ભગવાન.
રસનાથી ભજ હરને રોજ, અખ્ખા અંતરમાં કર ખોજ.

(૩)

ગગ્ગા શુરૂથી લેતું જ્ઞાન, અંતરનું કાઢી અજ્ઞાન,
મોહ મમતને છાંડી માન, ગોવિંદનું હોંશે કર ગાન,
અંતરનું ટળશે અજ્ઞાન, ગગ્ગા શુરૂથી લે તું જ્ઞાન.

(૪)

ઘઘ્ઘા પહોંચી જા તું ઘેર, મહા પ્રભુની થાશે મ્હેર,
પરમ ધામમાં પરમાનંદ, અધિક અધિક ત્યાં છે આનંદ,
વિષય વાસના ને તુજ વેર, ઘઘ્ઘા પહોંચી જાતું ઘેર.

(૫)

ચચ્ચા ચતુર થઇને ચેત, પાછળ ઘાલું ન પડે પ્રેત,
મનમાંથી ટાળી દે મોહ, દુનિયામાં નવ કરવો દ્રોહ,
હરિનું વધશે તેથી હેત, ચચ્ચા ચતુર થઇને ચેત.

(૬)

છ છછા મનના સંશય છેદ, ભ્રમણાનો ભાંગીદે ભેદ,
મલીનતાના કાઢીમૂળ, ખૂટ્યો જા માયાની ભૂલ,
અળતા જાતાં નાશે ખેદ, છ છછા મનના સંશય છેદ.

(૭)

જજ્જા કર જીવનનો જાપ, કરજિમશ અંતર કેરાં કાપ.
મનમાંની ભ્રમણા કરશે મંદા, નિનાનાથની કરશે દયા,
પૂર્વ જન્મના લેશે પાપ, જજ્જા કર જીવનનો જાપ.

(૮)

ઝઝઝા શિરપર ઉભ્યાં ઝાડ, પુણ્ય કુહાડાથી તું પાડ,
દીનતાના દાતરડાં વટે, પાપ વૃક્ષના ડાળાં પટે,
ત્રિવિધિ તાપ રૂપી તરૂને તાડ, ઝાઝાં શિરપર ઉભ્યાં ઝાડ.

(૯)

ટટ્ટા જ્ઞાન શિખરની ટોચ, પુણ્ય પગથીએ પળમાં પહોંચ.
સ્વર્ગ તણું ભોગવ તું સુખ, ભવસાગરની ભાંગી ભુખ.
પુરૂષાર્થની હોયજ પોંચ, ટટ્ટા જ્ઞાન શિખરની ટોચ.

(૧૦)

ઠઠ્ઠા માથાકેરો ઠાઠ, પ્રપંચનો આપે છે પાઠ;
દગા કપટથી રહેજે દૂર, પાપતણું તરી જાજે પુર,
સમજ થયાં છે વર્ષા સાઠ, ઠઠ્ઠા માથા કેરોઠાઠ.

(૧૧)

ડહ્યા ડહાપણનો તજ ડોળ, પળમાં તારી નિકળશે પોલ;
ફોકટનો તું થઇશ ફજેત, ચતુર હોયતો હમણા ચેત;
તારૂં જનમાં થાશે તોલ, ડહ્યા ડહાપણનો તજ ડોળ.

(૧૨)

ઢઢ્ઢા પીઠે બાંધી ઢાલ, ચોપે રણમાં લડવા ચાલ;
કરમાં પકડી ધર્મ કટાર, મૂળ કાળને બળથી માર.
કાયર થઇને હટશો કાળ, ઢઢ્ઢા પીઠે બાંધી ઢાલ.

(૧૩)

ણણા રણુંકારથી રીઝ, બળને કુટીલ પુરૂષ પર ખીજ,
શાંતિ સરોવરમાં કર સ્નાન, ધરણીધરનું ધર તું ધ્યાન,
બહુ પુણ્યના વાવી બીજ, ણણા રણુંકારથી રીઝ.

(૧૪)

તત્તા તનમાં આણી તાન, ભાવે ભજીલેને ભગવાન,
તેજી બાંધીને તરવાર, શત્રુ અંદરના સંહાર,
કથા તથા કિર્તન સુંણ કાન, તત્તા તનમાં આણી તાન.

(૧૫)

થથ્થા ઉતરી જાશે થાક, હરિ ભજનની વગાડ હાક,
ભાગી જાશે ભ્રમણા ભૂત, ત્રિવિધિ તાપનો તૃષ્ણા તૂત,
પૂર્વ જન્મના ઉતરે પાક, થથ્થા ઉતરી જાશે થાક.

(૧૬)

દદદા દુનિયામાં થા દીન, મોહ મમત મેલી થા ખીન,
રા શંકર રાજી રહે, કવિ—દોવિંદ કથી કથી કહે,
પરમ જ્ઞાનમાં થઇ પ્રવિણ, દદદા દુનિયામાં થા દીન.

(૧૭)

ધધ્ધા પામીશ હરિનું ધામ, જ્યાં છે પરમ સુખ દીન-જામ,
મરણ—જન્મના ફેરા મટે, રામનામ * રસનાથી રટે
રીઝે અંતરજામી રામ, ધધ્ધા પામીશ હરિનું ધામ.

(૧) ધામ * જીભ

(૧૮)

નન્ના લે નારાયણ નામ, સ્મર સદા તું સુંદર શ્યામ,
પામીશ ભવ સાગરનો પાર, નામ ભજનથી તું નિરધાર,
જપ નારાયણ દીનને જામ, નન્ના લે નારાયણ નામ.

(૧૯)

પપ્પા મુકી દે પાખંડ, દેશે જમડા તુજને દંડ;
કરણી એવું દે કિરતાર, સમજી લે તેથી તું સાર.
શ્રી હરિનું સ્મરણ સુખકંદ, પપ્પા મુકી દે પાખંડ,

(૨૦)

ફેફ્ફા મુકી દે તું ફેલ, મેલી દેને મનનો મેલ.
ચૌણું કર ભકિતથી ચિત્ત, પરમેશ્વર પર કર તું પ્રિત.
મરી જશે માયા મુરકેલ, ફેફ્ફા મુકી દેતું ફેલ.

(૨૧)

બબ્બા સત્ય વચન તું બોલ, બરે બરો મારગ તું બોલ
પરમથામમાંહી પહોંચાય, જન્મ, મરણના ફેરા જાય;
મળે ભવાની મુકિત મ્હોલ, બબ્બા સત્ય વચન તું બોલ.

(૨૨)

ભભ્ભા જાણ જગતનો ભેદ, વાંચી પુરાણ, કુરાન વેદ;
તિમિર અનાદિનું તું ટાળ, પુણ્યતણું બાંધીદે પાળ
બધાવીદે અંતરનો ખેદ, ભભ્ભા જાણજગતનો ભેદ.

(૨૩)

મમ્મા મેલ મમતને માન, અંતરનું તજીદે અભિમાન.
સમતાની ઓઢીને શાલ, તૃષ્ણા ટાઢ હૃદયથી ટાળ.
પ્રભુ ભજનનું કર તું પાન, મમ્મા મેલ મમતને માન.

(૨૪)

યય્યા અંતે થા યશવંત, ભ્રમણા મુકી ભજ ભગવંત,
કપટ આવધા અળગાં કરી, સ્થિર વૃતિ ધરી જાતું ઠરી
બબડઠાર થાવા ઘર અંત, યય્યા અંતે થા યશવંત.

(૨૫)

રરરા રાખ ભજનમાં રંગ, સત્પુરૂષોનો રાખી સંગ,
કર્યા તથા કરતન સુંદુ કાન, ભવસાગરનું ટળશે ભાન
અનુભવ આનંદ થાશે અંગ, રરરા રાખ ભજનમાં રંગ

(૨૬)

લલ્લા લાલચને તજ લોભ, મુકી દે માયાનો મોભ
મૃગજળ સરખી માયા માન, જગત છાંત્રાં સરખું જાણ
ક્ષુદ્ર વિષયપર કરતું ક્ષોભ, લલ્લા લાલચને તજ લોભ.

(૨૭)

વળ્યા વિવેકવડે વિચાર, સ્મરી લેવા સરજન હાર,
હરિજન થઇને હરિકર હાથ, સદ્‌ગુરૂનો કરને તું સાથ.
સમજીને સદ્‌ગુણનો સાર, વળ્યા વિવેકવડે વિચાર.

(૨૮)

સરસ્સા કર સદ્‌ગુરૂનો સંગ, રામભજનનો રાખી રંગ
દયા, ધર્મ રાખી દે દાન, કરશે તારૂં એ કલ્યાણ,
લોગ ભજનમાં કરશે ભંગ, સરસ્સા કર સદ્‌ગુરૂનો સંગ.

(૨૯)

શરૂશા કર હરિકેરી શોધ, કામ, કપટને ચુકી ક્રોધ,
અંતર તારૂં તું અજવાળ, ભવાની ફરીયામાં તું ભાળ.
બનતો ઘવણ કરીને બોધ, શરૂશા કર હરિકેરી શોધ.

(૩૦)

હહહા હૈયામાં ધર હોંશ, અંતરનો તજી દે અફશોસ,
હરિ સંગાતે બાંધી હેત, પાપતણું મરી જશે પ્રેત.
હૃદયતણો ટળી જશે રોષ, હહહા હૈયામાં ધર હોંશ.

(૩૧)

ક્ષક્ષ્ષા ક્ષમાંથી થાશે ક્ષેમ, પ્રાણીપર રાખી લે પ્રેમ,
શાંતિ સાગરમાં કર સ્નાન, ગોવિંદનું કર પ્રિતે ગાન,
હોંશે થઇશ કથીરનું હેમ, ક્ષક્ષ્ષા ક્ષમાથી થાશે ક્ષેમ.

(૩૨)

જ્ઞજ્ઞા ભર અંતરમાં જ્ઞાન, ધરણીપતિનું કર તું ધ્યાન,
અંતરની આંખો ઉઘડે, પાપ થકી જનમવું ન પડે,
ભવાનિ રાખ ભજનમાં ભાવ, જ્ઞજ્ઞા ભર અંતરમાં જ્ઞાન.

(૩૩)

ઞત્રીશ અક્ષરનો સુણ બોધ, સુક્ષ્મમાં સુક્ષ્મ કરશોધ.
અંતર માહિ અર્થ ઉજાર, વિવેક થકી ભવાનિ વિચાર,
કપટ, કુડને કાઢી ક્રોધ, ઞત્રીશ અક્ષરનો સુણ બોધ.

(૩૪)

સંવત ઓગણીસે અડસઠ, રામ ભજનમાં લાગી રઢ,
બાદરવામાં જાણ્યા ભેદ, કૃષ્ણ પક્ષમાં ટૂટી કેદ.
દ્વાદશીને દીન ઉઘડ્યું દ્વાર, ભીક તજીને નિકળ્યો બહાર,
અક્ષર જ્ઞાનથી થયો અભેદ, બાદરવામાં જાણ્યા ભેદ.

(૩૫)

નરસિંહ પિતાનું નામ ગુણવતું લીંમડી નિજ ગામ,
માતા ટેવકુંવર મતિવાન, સામવેદી શ્રીમાળી જાણ,
નિર્મળ ભવાનિશંકર નામ, નરસિંહરામ પિતાનું નામ.

જેન કૅનન.

એક ટુંકી વાર્તા.

લખનાર—"થૅલમાં."

સધલાં ઘડિયાળોની ટંકારીઓ પડે તેના સામટા ગણગણાટમા પોતાનો પૈગામ તેણીને કહેવાને તેણે પસંદ કર્યું હતું.

તે પોતાની ચાલથી શરમંદિ બન્યો હતો, અલબત્તે, તે ઘડિયાળોની ટંકારીઓના ગણગણાટમાં તે પોતાની શરમ વધુ સારી રવેસે છુપાવી શકશે, એમ તે માનતેા હતેા. ગેામા કાંઇજ બન્યું ન હેાય એવા બાહેરના દેખાવ સાથે તેઓ બંનેએ સાથે થા પીધી હતી. તેણે ધાર્યું હતું કે તેણીએ તેની અકળામણ દીઠી નહતી, પેણીને તેણીએ તેને ત્યાં દાખલ થવા સાથેજ જોઇ લીધું હતું કે તે કાંઇક દબાયેલેા હતેા તેનું નામ થા ઑનરેબલ રિચર્ડ ગ્રેન્ટલી હતું અને તેણીનું નામ લેડી જેન કૅનન હતું અને હાલમા તેઓ પૉર્ટલૅંડ પ્લેસમા આવેલાં લેાર્ડ વૅલ્ડનના કુશાદે દીવાનખાનામા ભેગાં મળ્યાં હતાં.

તેણે કહ્યું:—"હું સીબિલ વૉટસન સાથે અદરાયેા છું. ગઇ રાત્રે તેણીએ મારી માંગણી મંજુર કરી હતી."

સગડીને પિઠ કરી તે ઉભેા હતેા અને તેણી ઉપર તેની નજર પડેલી હતી. એક વર્ષની વાત ઉપર તે જોવા દેખાતેા હતેા તેવેાજ આજે પણ તે હતેા કે જ્યારે ત્રીજી વખત તેણે તેણીના હાથની માગણી કરી હતી—અને તે પણ અત્રેજ આજ જગ્યા ઉપર. તે હીંમણા કદનેા અને પેાઢલી પેશાનીનેા હતેા. તે મેાટી ભુરી આંખેા ધરાવતેા હતેા. તેના વાળેા અને મુછ કાળી હતી—તેની આંખેા જોતાં તે ખુબસુરત લાગતેા હતેા—મગર બીજી સધલી રીતે તે સાધારણ દેખાતેા હતેા.

તેણીએ તેને ઉત્તર કર્યેા નહીં અને તે સેજ ઝંખવાણેા પડી પેાતાની મુછ મસવારતેા આગલ બેાલવા લાગ્યેા:—"તેમ કરવાને તેં મને કહ્યું હતું જેન—કાંઇ નહીં તેા એમ તેા તેં મને કહ્યુંજ હતું કે મારે તારે માટે થેાભવું નહીં. હું ત્રાંત્રીસ વર્ષની ઉમ્મરનેા થયેા છું અને હવે મારે લગનના ગાંઠથી જોડાવુંજ જોઇયે. હું સીબિલને ચ્હાતેા નથી—તેણી તે જાણે છે—મને તેણી ગમે છે. આપણી મરજી પ્રમાણે તેણી વર્તશે અને આપણે સદા સાથે મળતા રહીશું. તેણી પેાતે કાંઇ હદ બાહેર પ્રેમ માટે તળપતી નથી—અને મારા ઘરમાં એક ધણિયાણી વના હવે ચાલે તેમ પણ નથી. છેલ્લી વેળાએ એક વર્ષની વાત ઉપર તેં મને કહ્યું હતું કે તારેા પિતા કદાચને બીજાં દસ યા વીસ વર્ષ પણ જીવવા પામે અને ત્યાં સુધી તે અત્રેથી પેાતાનેા વાસેા ઉઠાવી બીજી દુન્યામાં જાય નહીં ત્યાં સુધી તું છુટી થઇ શકે તેમ નથી. એટલું વધીક તેં મને કહ્યું ન હતું કે તું મારી દરકાર કરતી હતી. જો તે આપે મારી ખાતરી હતે તેા હું તે વખત આવતાં સુધી થેાભી જતે."

તે બેાલ્યેા, અને તેણીની આંખેાથી પેાતાની આંખેા મેળવવાની તજવીજ કરી, પેણીને તેણી આરીની બાહેર જોતી હતી. તેણે ફરીને આગલ ચલાવ્યું.

"મેં ત્રણ ત્રણ મરતબે તુને પુછ્યું અને તે દરેક વખતે તેં નાની નાજ પાડી અને હાલમાં જેમ ચાલે છે તેમજ ચાલવા દેવાની ઇચ્છા જણાવી. છેલ્લા છ માસથી મારાં માતા મને પરણાવવા કાજે કલાવાલા કરતાં રહ્યાં છે. તેઓ હવે વૃધ્ધ વયે પહેાચ્યાં છે અને તેઓની જીંદગીની આખેર આવે. તે આગમચ

મારાં એક બાળકને જોવાની તેઓની એકપુરી હોંશ છે. વૅલ, આજે હું તેઓની આલુબુને તાબે થયો. સીસિલ એક શિકારી છે—વર્ષો તક અમો મિત્રો હતા આ ઉપરથી તું જોશે કે તેણી સાથની મારી સગાઈ કોઇ રવૈયે નુકશાનકારક નથી—અમારું જોડાણ કાંઇ ખોરવું નથી, મગર વ્યવહારોપયોગી છે."

તે બોલતો એકાએક અટકી ગયો. તેણી પોતાની બોક ઉપરથી ઉઠી અને તેની નજદીક ગઇ. તેણી તેના કરતાં કદે ઉંચી હતી.

તેણી તેની બેક નજદીક ગઈ. "મગર, ડિક, હું ઘણીજ ખુશી થયછું તું શા માટે મારી ચાહે છે? સીસિલ આપણ તારે લાયકની સ્ત્રી છે. હવે મારે માટે—આપણે સદા મિત્રો હતાં, અને આપણી જીંદગીના છેડા તક તેમજ રહીશું. તમો બંને સાથે આવીને રહેવાને મને ઘણુંજ ગમશે."

જ્યારે તેણી બોલતી હતી, ત્યારે અર્ધ બંધ આંખોથી તે તેણીને ટીકતો હતો. તેના હાથો, જે તેની પિઠ પાછળ વાળેલા હતા, તે એકાએક છુટા થયા અને તેણીને પકડી. તેણીના બંને હાથોમાં ઝાલી તેણે તેણીને પોતા તરફ ખેંચી.

"જૅન કહે તું મને ચાહ છે, અથ ઘડી, દાંજ, હમણાંજ અને હું તે સઘળી કબુલાતો તોડી નાંખું. તે સાદું છુટું કરી નાખી, બીજાંઓના શોરબકોરની દરકાર પણ નહીં કર. તું તારે માટે બોલી થશ, જો તું મને માત્ર એટલુંજ કહેશે, તો તારે માટે સદા થેબાશ."

ઘણીજ ગભરાયી તેણી તેનેથી છુટી થઇ. તેણી દુર જઇ તે દીવાનખાનાની અધવચ્ચે ઉભી.

"મગર હું તને ચાહતી નથી, ડિક. હું તને ચાહતી નથી. અને તે છતાં તું જબરી કરેજ, તે શું કોઇનો ઉપરવનાર નથી? શું તેં મને કહ્યું નથી કે આજ સવાર સુધી તેં કોઇ બીજાના હાથની માંગણી કરી છે? તે પછી આટલીજ વારમા એક બીજા સાથે ચિત્રપતની રમત રમવી એ શું વાજબી છે?"

આ એકાએક થઈ પડેલા બીજાનામા ગોવા તેણી તે મહેને દુઃખની ટોચ, કે જેને તેણી પીછાણતી હતી, અને જેનામા તેણી વિશ્વાસ મેલતી હતી, તેવા તેણીનો ગુંચવાયેલો નાસીપાસ હાલ જોતાં તે દુઃખી થયો.

"હું કાંઇક નાલાયક બન્યોછું—મારે અત્રેથી રૂખસદ લેવી જોઇયે."

તે બારણા ભણી ગયો. તે પાછો ફર્યો, અને બોલ્યો:—"ગઇ રાત્રે મેં સીસિલને કહ્યું હતું કે, હું એક બીજી ઓરતને ચ્હાતો હતો—તે એક એવી ઓ હતી કે જેણીને હું પરણી શકતો નહતો:—અને વર્ષો તક તેણીને પરણીને પરણી શકાય તેમ પણ નહતું મેં તેણીને કહ્યું હતું કે, હું સદા તે ઓરતને ચ્હાતો રહીશ. સીસિલે તે બાબે કાંઈ વધિા ઉહાપો નહતો" તે બોલ્યો, અને. પછું આગલ બોલવા માટું, તેનો સાદ ધ્રુજતો હતો. "હોકત બોલવાના નામથી કહું છું, જૅન, કે જે આ સઘળાં વર્ષો તક તું મને ખરેખરજ ચ્હાતી હતી—અને કેટલીક વેળાએ હું ધારતું કે તું તેમ કરતી હતી—તો હું કહું છું કે તારા પિતાને ખાતર યા કોઇને પણ બદલ તેં એક પાપી કામ કર્યું છે. તે વાત છુપાવીને તેં એક પાપી કામ કર્યું છે." આટલું બોલી તે ત્યાંથી ચાલી ગયો.

હાલમાં લેડી જૅન કુંવરની વય તેત્રીસ વર્ષની હતી, અને છેલ્લાં દસ વર્ષથી તેણી ડિક ગ્રૅન્ટલીને ચ્હાતી હતી. તેને પરણવાને તેણીએ ના પાડી હતી, કારણ તેણીનો પિતા હવે ઘણીજ વૃધ વયનો અને બીલકુલ અશક્ત હાલતનો થયો હતો; વળી તેણી તેને ચ્હાતી હતી તે પણ તેનેથી તેણીએ છુપું રાખ્યું હતું, કારણ જો એક વેળા તેણી તે જાહેર કરે, તો પછીથી તેણી પોતાની નજરોદાજને તાબે થઇ પોતાનો બચાવ કરવાને અશક્ત થઇ પડે તેમ હતું. વધુ મરતને તેણીએ તેની માગણી સ્વીકારવાને ના પાડી હતી, અને હવે આવરે તેની ધીરજની ચોટ થઇ હતી.

તેણીએ દ્વિમતથી સઘળું સાંખ્યું હતું. તેણી ઘણીજ દ્વિમતવાન સ્ત્રી હતી. તેણી પોતાનાં માત પિતાનું એક પુત્ર કરજંદ હતી, અને તેણીને જન્મ આપનાં તેણીની માતા મરણ પામી હતી, અને છેલ્લે ચોવીક વર્ષો આગમજ તેણીના પિતામાંજ તેણીનું સર-

સર્વ સમાચાર ગયું હતું. ચાર વર્ષની વાત ઉપર તે પોતાની મોટરમાથી પડી ગયો હતો, અને તે અકસ્માત પછીથી તે બીલકુલ અશક્ત બની ગયો હતો. તે કોઇ પણ પળે આ જગતમાંથી પોતાનો વાસો ઉઠાવી જાય, યા વર્ષોના વર્ષો તક ખીચાણે પડી રીબ્યા કરે એવી તેની હાલત હતી. હાલમાં તે નાનાં બાળક માફક માલ ઉપર રમકડાં સાથે રમતો હતો, અને હર પળે પોતાની બેટીને હાંક મારતો હતો.

"મોટરનો આ અકસ્માત થયો તેની આગમજ જૈન કેનને ઘણાક મેળાવાઓ કર્યા હતા, અને તેણીના ઘણાક મિત્રો હતા; મગર આ અકસ્માત બન્યા પછી તેણીએ પોતાનો સઘલો વખત પોતાના પિતાની જતન પાછળ રોકવા માંડયો, અને ત્યારે ઘણુજ થોડાં લોકો જોએ તેણીને ઘણાં વ્હાલથી ન્હાતાં હતાં તેઓજ માત્ર તેણીને મળતાં, ભેટતાં રહ્યાં-હવે આલખાણ પિછાણવાળાઓને મળવા જેટલી તેણીને ફુરસદ નહતી.

ઠિક ગ્રેન્ટલી હર હમેશ તેણીને મળવા આવતો હતો. તે તેણીના પ્યારમા નહતો એવો ખોટો દેખાવ તેણે કદી કર્યો નહતો, અને તેઓની મુલાકાત વેળાએ તેણીની પોતાની લાગણીઓ ઉપર કાબુ રાખી ઠિકને એક મિત્ર કરતાં વધુ લાહવો ન આપવાનું કામ તેણીને માટે કાંઇ સેહલ નહતું. અને હવે-હવે-તેઓ કદી એવી રવેસે પાછા મળનાર નહતાં. ઠિક હવે કદી પણ તેણીને મળવા આવનાર નહતો, અને હવણાં એક પળમા જેમ સુર્ય આ પૃથ્વિને અંધકારમા ગરક કરી અસ્ત થનાર હતો, તેમ તેણીની પોતાની જીંદગી પણ તેણીને અંધકાર જણાવા લાગી. તેણી તે બારી તરફ પિઠ કરી ઓરડામા પાછી ફરી. જેવી તેણી તે અંધારા ઓરડા તરફ ફરી કે તેણીને તેના ઉલ્લા શબ્દો યાદ આવ્યા:— "બેલ તું મને બરોબરજ ન્હાતી હતી, તો તે વાત છુપાવીને તેં એક પાપી કામ કર્યું છે." શું તેણીએ એક પાપી કામ કર્યું હતું? તેણી જાણતી નહતી. તેણી આતરીથી માત્ર એટલુંજ માનતી હતી કે તેમ કર્યા સિવાય બીજો ઉપાયજ નહતો. બીજી ઓરતોએ કહાચને બીજીજ રવેસે કામ લીધું હતે.

તેણી અતિપથ થાકી ગઇ હતી. પોતાના એકલવાયાં ભોજન માટે તેણીને ટ્રેસ કરવાનો હતો. તેણી માલ ઉપર જવાને દાદર તરફ ગઇ, તે ઝળકતા મોટા પથરના દાદરા સામે જરા લાગતાં તેણીનાં અંતમાથી એક ઝુજારી પસાર થઇ ગઇ, તેણીને લાગ્યું કે, ગમે એવી હિંમત છતાં એ રીતની જીંદગી ગુજારી શકાય તેમ નહતું.

૨

તેણી સદા એકલીજ પોતાનું ભોજન લેતી હતી, અને તે કારણે તેણી ત્યાં લાંબો વખત લેતી નહતી. કોઇક વેળાએ તેણી જમી રહ્યાં પછી લાંબ બેસી એક ચોપડી વાંચતી હતી, અથવા પોતાના જુના બટલર સાથે સેજ વાતચીત કરતી હતી; લેકીન આજ રાત્રે તેણી ચુપચુપ પોતા સામે ટીકતી બેઠી હતી, અને ઠીક અને તેણી વચ્ચે જે બની ગયું હતું તેનો ખ્યાલ કરતી હતી. તેણીના પિતાને નડેલા અકસ્માતની એકજ દીવસ આગમજ તેણી કેટલી બધી સુખી હતી. આખા સંડનમા તેણીના પિતાના આ માકાનની અનેક તારીફ થતી હતી; મગર તેણીને માટેતો તે સદાનું સુતુ અને ગમગીર હતું.

તેણી એકાએક સાવધ બની. આ તેણીની કેવી નબળાઇ! તેણીનો પિતા હજી હૈયાત હતો; તેના વના તેણીની જીંદગી બેશક સુની હતી!

અકસ્માતથી તેણીના પિતા બેભાન અને અશક્ત બન્યો તેની આગમજ તેણીને કદી ખ્યાલ વડીક આવ્યો નહતો કે તેણી તેને કેટલાં બધાં વ્હાલથી ન્હાતી હતી. મગર હવણાં, જ્યારે તે નાનાં બાળક માફક ચિરાઉ અને ચિથરાહાટેલ બન્યો હતો, ત્યારે તેણી તેને એટલાતો પ્રેમ પ્યારથી ન્હાતી હતી, કે જેવી રવેસે તેણીએ કદી કોઇ આદમ જાતને ન્હાયું નહતું.

પોતાનું ભોજન લઇ તેણી પોતાના પિતાના ઓરડા તરફ માલ ઉપર ગઇ. આ ઓરડો કુશાદે અને અંધકાર હતો, તેમા એક પથરની બાથિલી મોટી સગડી હતી. ત્યાં ઘણુંજ ઘોડું રાચરચીલું હતું. ઓરડાની વચ્ચો વચમા એક મોટો અસલી ઢબનો પલંગ મેલેલો

હતો. ચોરી મિનજતીનો ઝાંખો ઉજાસ તે બીછાણું ઉપર પડતો હતો, તે સિવાય તે આખા ઓરડામા અંધકાર વ્યાપી રહ્યો હતો. જેવી જેન ત્યાં દાખલ થઈ કે એક નર્સ ઉઠી ઉભી થઇ, અને તેણીને કાંઇ કહી ત્યાંથી ચાલી ગઇ. તે પલંગની ઉપર એક આકાર પડેલો હતો, તેનું માથું એક તકીયા ઉપર મેલેલું હતું. તેની આંખ્યો બંધ હતી, અને તેનું તવાયલું શરીર બીછાનામા ભાગ્યેજ ભેદ શકાતું હતું. એક વેળાના નામના પામેલા મોટા લોઢે વેલેલું જે સર્વસ્વ બાકી રહ્યું હતું તે આ હતું.

આ ઘરડો લોઢે પોતાનાં મનની અસ્થિર હાલતમાં પતરંગના બનાવેલાં ગ્રોગજરા સાથે રમતો હતો, તે તેનાં બીછાણા નજદીક એક નાની મેજ ઉપર ગોઠવી મેલેલા હતા, તેમાના કેટલાંક પડી ગયલા હતા. તેને જેન કેનને ઉંચકી પાછા બરાબર ગોઠવ્યાં. તે પછી તેણી તે પલંગ નજદીક બેઠી અને પોતાના પિતાને જોવા લાગી. તે વૃધ મર્દ અળાઇ પળાઇ કરતાં બડબડવા લાગ્યો; જેનો અર્થ 'તમે કેમ છો?' એવો થતો હતો. આવીજ રવેસે તેણીએ બીજી કેટલી બધી રાતો સુધી તેની સંભાળ લીધી હતી.

આ એકાંત કલાકોમા કેટલી બધી વખત પહેલાં નામરજી છતાં, અને ઉલટ જોર તેણીના ખ્યાલો તે મર્દ તરફ દોરવાયા હતા કે જેને આજે તેણીએ સદાને માટે પોતાથી દૂર કર્યો હતો. તેની સાથે તેણી કેવી સુખી થઇ શકતે, તેણી કેવાં કેવાં કામો બજાવી શકતે! તેણી કેવી વિખ્યાતી મેળવી શકતે! હેપ્પીન હવે-હવે.

સઘલું ખલાસ થઇ ગયું હતું—સઘલું મરણ પામ્યું હતું.

આવા ખ્યાલોમા તેણી ધીમે ધીમે નિંદ્રા દેવીને વશ થઇ. એકાએક તેણીને કાને એક સાદ પડ્યો, જે ગોચા ચડોસના ઓરડામાંથી તેણીનો પિતા તેણીને હાંક મારતો હોય તેવો હતો. તેણી ચોંકીને જાગૃત થઇ.

તે સગડીમાં આતશ પુર જોશમા બળતો હતો; પવનના સુસવાટાથી તે ઓરડાની બારીઓ હાલતી હતી. સગડી માંહેલા આતશના ઉજાશમા તેણીએ જોયું કે, તેણીનો પિતા બીછાણામા ઉઠી બેઠો હતો.

"જેન!"—તે પોતાના અસલ તંદરસ્ત મોટા સાદે પુકાર્યો, કે જેમ અકસમાત યવાની આગમજ તે કરતો હતો. એક પગ તે ઓલા ખાતે પોતાના બીછાણા ઉપર બેઠો, અને પછી એક ધીમા નિશ્વાસ સાથે તે પછડાઈ પડ્યો.

હેબતથી ધડકતી છાતી સાથે તેણી તેની ઉપર વાંકી વળી; તે મરણ પામ્યો હતો. તેનો ચેહરો સુફેદ, શાંત અને અક્કસમંદ દીસતો હતો; તેની આંખોમાથી દીવાનાપણાનાં ચિન્હો નાબુદ થયાં હતાં. એકવાર ફરીને તે અસલ હાલતે પોંહચ્યો હતો.

૩

બે કલાક પછી સદંતર થાકીને તેણી પોતાના ઓરડામા જઇને સુતી. જ્યારે તેણી જાગૃત થઇ ત્યારે તેણીએ જોયું કે સહવારનું અજવાળું થઇ ચુક્યું હતું; અને આખાં મકાનમા ગંભીર સુપકીટી પથરાઈ હતી. જેવી તેણી પોતાનાં બીછાણામા ઉઠીને બેઠી કે તેણીને કોઇ મોટા ભયની ચિંતા પેદા થઈ. પડેલાંતો અરે ઉભમાં તેણી સમજી નહીં શકી કે તે ભય માત્ર ખ્યાલી હતો કે ખરેખરો. શું તે અજબલામા કોઇ ભયંકર પડછાયો જોવાની તેણી આશા રાખતી હતી?

જ્યારે તેણી પુર જાગૃત થઇ ત્યારે તેણીએ જાણ્યું કે, આ તો તેણીનો આત્મા ભયથી કાંપતા હતો. તેણીએ પોતાના પિતાનો ખ્યાલ કરવાને યત્ન કર્યો; મગર તેના વિચાર તેણી કરી શકી નહીં. તે અંધકાર ઓરડામાં માત્ર એકજ ચીજ તેણીની સાથે હતી, અને એકાએક તેણી ત્યાં અજવાળું પ્રકાશી નીકળ્યું હોય તેમ તે ચિંતા શી હતી તે તેણીએ જાણી લીધું. હવે ડિક ગ્રેન્ટહીને પરણવાને તેણી છુટી હતી. પોતાના પિતાનાં મોતનો ઉપયોગ આટલીજ વારમા તેણી કરતી હતી, તે માટે તેણીનાં બદનમાથી એક કુજરી પસાર થઇ ગઇ. હેપ્પીન તેણી જાણતી હતી કે, જાણી જોઇને તેવો ખ્યાલ તેણી કરતી નહતી. વેરના દેવતાઓએ એવુંજ નિર્માન કર્યું હતું, કે જે કામથી તેણીએ હાલમા અલગ રહેવું જોઇયે, તેજ કામ કરવાને

જેન ૧૮૮૮
ચૂંટું સર્ક

તેણીની આવી નાસિપાસ અને થાકથી આજેજ બનેલી હાલતમાં તેણીને લલચાવી. તેણીએ ખુલ્લું દીધું કે, એક અંધકાર જંગલમાંથી એક કુદકા સમેત ધસી આવતાં એક વિકાળ પ્રાણી માફક ડિકને પરણવાનો ખ્યાલ તેણીનાં મગજમા ધસી આવ્યો હતો. એક અવાજ તેણીને કહેતો હતો કે,-"ડિક ગ્રેન્ટલી આગલ જા! સહવાર પડતાં જ, અને તેને કહે કે, હવે તું છુટી થઇ છે, તું તેને સદા ચાહતી હતી, અને હવે તું તેને પરણશે. પેલી બીજી ઔરતની તું દરકાર ના કર. તેણી સઘલું સમજી જશે, તે ઉતાવળો બન્યો હતો, તે કારણે શું તમો બંનેની જીંદગી બરબાદ કરવી લાજેમ છે? કદાચને તેમ કરવું તેને માટે મુશકેલ થઇ પડે તેમ હોય, છતાં શું તમો બંનેએ દુઃખમા સબડવું જોઇએ? હરરોજ શું મહીં એવાં કામો કરતા નથી? આ વાતમા કાંઇ ઝાઝો દમ નથી. તારી એકલચાલ હાલતનો ખ્યાલ કર. હવે તારો પિતા તારી નજદીક નથી, તારી આસપાસ બીજું કોઇ રહ્યું નથી. તું ઉમરે વધતી જાય છે. જેમ જેમ વર્ષો વહેતાં જશે, તેમ તું વધુ અને વધુ એકલી પડતી જશે— જ્યારે ડિકને ભળીને તારૂં દિલ ખુલ્લું કર્યાથી તું ઐહલાયથી સુખી થઇ શકશે. વળી ગ્રેન્ટલીને એક કેવો મર્દ તું બનાવી શકશે, તેનો ખ્યાલ કર! તારી મદદ વના તે ખુબે પડી સખાપો કરશે, તેના કરતાં હવેથી આટલો એક નાનો ભોગ આપી તારી સંગતમાં સુખી જીંદગી તે ગુજરે તે શું ભલું નથી! જેન કેનન જેન કેનન, તારી જીંદગીના છેડા સુધી આ તક ગુમાવવા કાજે તું પસ્તાશે! તારી સામે ડોળા ઘુરકતા તે એકાંતવાશમાં કરવા પડનારા પશ્ચાતાપનો ખ્યાલ કર!— તે એકાંતવાશ—તે એકલવાશ હાલત."

તેણીને લાગ્યું કે આવી હાલતમા કલાકો સુધી તેણી બેસી રહી હતી, અને આ સાદ તેણીના કાને પડયા કરતો હતો. તેણીને લાગ્યું કે તેનેથી તેણી દુઃખી થતી હતી, અને કોયા કોઇ તેણીની પાસે એક કબુલાત લેવાને યત્ન કરતું હતું. તેણી ઉંઘના કાજે પળાઓ મારતી હતી. જો તેણીના કાને પડતો આજે અવાજ બંધ થઇ ગો તેણી કાંઇ પણ કબુલાત આપવાને તૈયાર હતી.

"હા, હું જઇશ,"—આખરે તેણી મોટેથી બોલી. "તું તે કાગળ ઉપર લખ,"—તેણીના કાનમા કોઇ કહેતું સંભળાયું. તેણી બીછાણા ઉપરથી ઉઠી, અતી સલગાવી. અને લંખવા માંડયું.

"વ્હાલા ડિક, જો તું મને કબુલ રાખે."

કોઇ અવાજે તેણીને આગલ લખતાં અટકાવી. પેન હાથમા પકડી તેણી અચકી ગઇ તેણીના ઓરડામું બારણું બંધ હતું, છતાં તેણીને ખુલ્લું સંભળાયું:—"જેન, જેન, તું કમાં છે? મને તારી જરૂર છે. આ સોલજરો ઉભા રહેતા નથી. મેજ ધણીજ સકકણી છે, અને મારા હાથો કુણે છે. તેઓ માંહેલો એક પડી જાય છે, તો સઘલા સરી પડે છે." તે કુમળો સાદ આગલ બોલતો ગયો.

તેણીએ પોતાના હાથમાથી પેન મેલી દીધી. એક પળ તેણી તે ઓરડામાં ઉભી, પછી પોતાનું ડ્રેસિંગ ગાઉન લઇ અતી ચુસ્ત કરી બાહેર આસમાં નિકળી.

બે ઘડિયાળો એક બીજાના દમનબદ્દો માફેક સામસામે ટિક ટિક કરતાં હતાં. હજી પણ તે સાદ બીલકુલ ખુલ્લો તેણી સાંભળતી હતી:—"જેન તું આવતી કેમ નથી? કેટલાક સોલજરો તો મેજ ઉપરથી નિચે પડી ગયા છે. તેઓને ઉંચકવા કાજે મારો હાથ પોંહચતો નથી." તેણીએ પોતાના પિતાના ઓરડાનું બારણું ઉઘાડયું, તે સાદ સંભળાતો બંધ થઇ ગયો.

એકાએક તેણીની મુખ્ય ટેકાણે આવી. તે ઓરડામાં સઘલું શાંત હતું. તેણીના પિતાનો ચેહરો ગંભીર અને દમામદાર હતો. તે બીછાણા નજદીક તેણી ગુંઢણે પડી.

"પિતાજી, મને મદદ કરો. હું જાણું છું કે તમો સમજતેછો. હું ઠિક ગ્રેન્ટલી આગલ જવા અને તેને કહેવા માગું છું કે, હું તેને પરણીશ, અને તેણે બીજાને કબુલાત આપી છે, તે થકી મારે તેમ કરવું ન જોઇયે. વ્હાલા પિતાજી, મને આમ કરતી અટકાવાને હિંમત બક્ષો. હું જવા માગું છું. હું જવા માગું છું. તેમ નહીં કરવાને મને મદદ કરો."

તેણી પોતાના પિતાની યાદને વળગી રહી. તેણીને લાગ્યું કે તે ઓરડામાં એક મોટું યુધ્ધ ચાલતું હતું અને તેણી માત્ર તે નિહાળતી હતી, છતાં તેણીની આખી જીંદગી એ યુધ્ધ તરફ તેણીને ધસડી જતી હતી. તેણી ઝબ ઉપર આવીને લડી. તેણીને લાગ્યું કે જો તેણી પોતાના પિતાનાં બીજાણા આગળથી એક ડગલું પણ હટશે, તો તેણીની હાર થશે. તેણીના પિતાએ તેણીને ત્યાં અટકાવી મેલી હતી. તેણીને લાગ્યું કે તેણે તેણીને વધુ મજબુતીથી ત્યાં પકડી રાખી હતી. તેના હાથો તેણીની આસપાસ વિંટળાયલા હતા. તેણી નાની હતી ત્યારે જેમ તેણીને ઉંચકીને ઉપર ઉછાળતો હતો, તેમ તેણે તેણીને ઉંચકી હતી, અને તેની નજર તેણીની ઉપર હતી. તેણે હાલમા તેણીને બીજા કોઇના હાથો પોંહચી નહીં શકે એટલી ઉંચી પકડી હતી. આવી હાલતમાં ગુંચવણ ભરી તેણી નિંદ્રા દેવીને વશ થઇ, તેણીનું માથું તે બીજાણા ઉપર તેણીના પિતાનો હાથ ઉપર મેલેલું હતું.

એવી હાલતમા કેટલાક કલાકો પસાર થયા પછી જ્યારે તેણી જાગૃત થઇ, અને બાહેર દીવાનખાનામાં ગઇ, ત્યારે ત્યાં બીજાં કેટલાંક કાગળો જોયે ઠિક ગ્રેન્ટલી તરફથી આવેલો એક કાગળ પણ તેણીના જોવામાં આવ્યો.

તે નિચે પ્રમાણે હતો :—

"મારી વ્હાલી જૈન,—ગઇ કાલે તારેથી છુટા પડવા પછી હું સીમિલ વૉટસનને ત્યાં ગયો, અને તેણીને કહ્યું કે મારી કબુલાત પ્રમાણે મારેથી વર્તી શકાય તેમ નહતું. ગઇ કાલની તારી સાથેની વાતચીત આગમજ મેં જણ્યું નહતું કે, તું મને ચાહે યા ન ચાહે, છતાં કોઇ પણ ખીજી ઓરતને હું મારી કરી શકું તેમ બનવું મુશ્કેલ હતું. આગલ કોઇને પણ વેળાએ મને જે ખ્યાલ ન થયલો, તે ગઇ કાલે થયો હતો. સીબીલ ખરેજ એક ફિરસ્તો છે, અને તેજ પ્રમાણે તેણી વર્તી હતી. અમારી અદલાબદલીની વાત જાહેર કરવામાં આવી નહતી—તે વિષે કોઇને પણ કહેવામાં આવ્યું નહતું—અને હું જાણું છું કે, કોઇ દીવસે તેણી મારા કરતાં દસ હીસ્સે સરસ પતિ મેળવી શકશે. તું કલ્પી શકશે કે, હાલ તુરત હું મારે માટે ખાસ મગરૂરી લઇ શકતો નથી. એક આવાડાયામાં હું કેનેડા તરફ ઉપડી જનારછું, અને ઉનાળામાં પાછો ફરીશ. મને હા, ના, નો જવાબ આપવાને હવે હું તને કદી પણ કંટાળો આપીશ નહીં. એક દીવસે જ્યારે તુને લાગે કે, તું છુટી છે અને મને ચાહેછે, ત્યારે મને તારે માટે ખોટી થતો તું જોશે.

"તારોજ

"રિચર્ડ ગ્રેન્ટલી."

બસ હવે વધુ લખવાની કાંઇ જરૂર નથી

શુક્રશેલર :—"દરેક ઘેરમાં અકેકી મોટી ડીક્ષનરી રેહતી જોઇએ."

બાબુ :—"અલબત, તમે બીલકુલ ખરૂ કહ્યું ભાઇ, તે કાગળો વીગેરે દાબવાને માટે ઘણીજ ઉપયોગી અગીતજ થઇ પડે છે."

(શુક્રમેલરનું કાંઇ બોલ્યા!)

"દીલખુશ"

તેણી :—"જો હું ગરીબ હતે તો મને શક છે કે તમે મને પરણતે નહીં."

તે :—આય જોયું, કહે જે અનાથીયાને ગામની કનવાર. "અરે જે ચીજથી આપણે ખુદાના હુકમથી દુરજ છીયે તેનો વિચારજ શાનો કરવાનો અને દુઃખીજ શાનું થવાનું ગમે તે કહે પણ હું તો તું અને તારી પાસે જે છે તેથીજ પુર્ણ સંતોષ પામું છું. હવે તો બસ!"

"દીલખુશ".

રબ્ને યજત તેના દોસ્તદારો તેઓના કામ.

દરરોજનો હીસાબ રાખનાર બેહમન, ત્રણ દહાડાનો હીસાબ રાખનાર મેહેર, શરોશ અને રપ્ને અને રસ્તાખીજને દહાડે હીસાબ લેનાર અહુરમજદ વગેરે.

લખનાર :—મી૦ ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

(પાને ૧૯૧ થી ચાલુ.)

૨ બુ યજતના જે મુખ્ય દોસ્તદારો છે તે આપણને ઉદાહરન ગેહપરથી જે મા લમ પડે છે તે ફક્ત શરોશ અને આરતાદ છે, પણ અરદ્દિસુર નિઆશેરા શરોશ ફરવરદીન, અશીસ્તગ વગેરે યસ્તોમાં અને મુખ્ય મેહેર યસ્તમાં રપ્નેના હમશરીકો તરીકે શરોશ, મેહેરે, આસ્તાદ આવે છે. પહેલવી ચોપડીને આધારે વળી એઓમાં ચમારો થાય છે એટલે બહમન (ભલું મન,) બેહેરામ વગેરે ઉમેરાય છે. હવે એઓના એક એક સાથે શું કામો છે તે જોઇએ. મેહેર યજત રપ્નેના જમણા હાથ જેવો છે એમ દેખાય છે કારણ કે મેહેર યસ્તના ૨૦ માં કરદા માંથી એમ માલમ પડે છે કે રપ્નેએ પોતાની કૃતેહનો પાયો જે મેહેર યજતપર રાખેલો છે, જેમકે એ કૃત્રામાં આવે છે કે "જેને માટે રપ્ને જેણે જાથુકનું ચક્રાન (સંસાર મંડળ) રચ્યું છે, તેણે દોસ્તીની મજબુત ગાંઠ બાંધવા માટે એક રેશાણ તૈયાર કર્યું છે.

શું (મેહેર યજત) ઘરને રપ્નેવાલ, કબાણ નહીં કરનારા માણસોનો રક્ષણ કર્તા છે, દગો નહીં જાણનારા માણસોને તે ટેકો આપે છે કારણ કે તારી ઉપર (રપ્ને)એ સંસાર મંડળનો સંપૂર્ણ અને મજબુની પેદા કરેલી કૃતેહનો પાયો રચાયો છે, તથા એ પાયા ઉપરતો જે માણસોએ મિત્રને ઠગવાની કોશેશ કરી હતી તેમનો તેમના પાપી પણાને લીધે નાશ થયો છે, વળી દાદિસ્તાને દીની ઉપરથી માલમ પડે છે જે મેહેર યજત માણસના શરીર, વચનો તથા નશીબની ઉપર પણ છે.

બેહેમન (ભલું મન) એ રપ્નેને ઇનસાફને દહાડે આ ઝમાણે મદદ કરે છે. જ્યાં સુધી માણસો આ દુનીઆમાં રહે છે ત્યાં સુધી તેઓ જે કામો કરે છે, પછી સારાં કે નહારાં તેનો એ બેહેમન અમશાસપંદ દરરોજ ત્રણ વખત હિસાબ લે છે, કારણ કે પીચારો, શબ્દો અને બીજાં બધાં મુખ્ય કામોનો હિસાબ રાખવો એ તેનું એક કામ છે, આસતાદ વિષે આપણે ઉપર કહી ગયા પણ સાએસત લાસાએસતના ૧૭ માં બાજાના ૪ થા ફકરાપરથી એમ માલમ પડે છે કે જ્યારે રપ્ને એક માણસ પાસે હિસાબ તેના કરતુકનો લે છે ત્યારે તે ત્યાં હાજર હોય છે અને તેને (રપ્નેને) રોળ કરવામાં મદદ આપે છે.

શરોશ યજત અશો લોકોનો અચાવ કરે છે તથા પાસબાની કરે છે તથા તેમને પુણ્યગુજર કરવાની સેહલાઇ કરી આપે છે.

બેહેરામયજદ રવાનનો ઇનસાફ થયા પછી જો તે રવાન અશો માણસનું હોય છે તો તેને પોતાની મદદ આપે છે અને ચીતવલ પૂલ પસાર કરવાની વખતે તેની નીગેહબાની રાખે છે.

અહુરમજદ જે હીસાબ લે છે તે ફક્ત કયામતને દીવસેજ લે છે તેનું મળતું વર્ણન દાદિસ્તાની દીનીમાં નીચે પ્રમાણે આવે છે. "એક માણસના આ દુનીઆમાંથી જવા પછી જો તે એક પાક આદમી હોય છે તો તેની જગા બેહેસ્તમાં થાય છે અને ત્યાર પછી તેને કાંઇ પણ ત્યાં પોતાનો હીસાબ રાખવો પડતો નથી, અને જો કાંઇ હીસાબ રાખવો પડે છે તો તે ફક્ત કયામતને દહાડે કે જ્યારે અહુરમજદ, બેહેમન મહેર, રપ્ને અને શરોશ એઓ જ્યારે દરેકના એક સરખી રીતે હીસાબ કરે છે ત્યારે એઓનો પણ હીસાબ લેવાય છે," આ બાબત બરાબર સમજ પડતી નથી. શું

એક વખત તેને તેના કરતૂકના કામનો હીસાબ આપ્યા પછી પાછો ક્યામતને દહાડે આપવો પડે છે અને જે ઝુંવું હોય તો એક માણસના હીસાબ થયા પછી તેને પહેલી દુન્યામાં કાંઇ પણ કામ કરવું પડતું હોવું જોઇએ, જો કે એની બીજી કશી શહાદત મળતી નથી.

ઇને વજત અને તેનું પેલી દુન્યાનું કામ, ઇનસાફ કરનાર, અશેા માણસનું રવાન અને ખુબ સુરત કુમારીકા, બદ માણસનું રવાન અને બદ ઔરત, ચીનવત પૂલ, છેલ્લી જગ્યા, સૂખ અને દુઃખ.

દરેક આદમજાતને આ ફાની દુન્યા છેાડીને પેાતાના આ દુન્યામાં કરેલાં કર્તુતેાનેા હીસાબ આપવેા જોજ. હવે એક માણસના મરણ બાદ તેના રવાનનું શું થાય છે તેનું વર્ણન વંદીદાદમાં તેમજ પેહેલવી કેતાબેા જેવી કે અરદાવીરાફનામું હાદેાખ્ત નુસક (જ દમાં પણ) મીનેા ખેરદ સાએસ્ત લાસાએસ્ત બુંન્દહેશ વગરેમાં આવે છે પણ બધી રીતે જોતાં મીનેા ખેરદના બીજા બાબમાં ફકરા ૧૧૪ થી શરૂ થાય છે, તેનેા ટુંક સાર નીચે પ્રમાણે છે. માણસના મરણ બાદ તેનેા જીવ ત્રણ દહાડા અને ત્રણ રાત સુધી જ્યાં તે રવાન મુકેલું હેાય છે ત્યાં ભમ્યા કરે છે અને હાદેખ્ત પ્રમાણે ઉ-ત્તરવદ ગાથા ગાએ છે પછી ચેાથી આબાદાદે જો તે રવાન અશેા હેાય છે તેા શરીશ વાચ્યે લાવેા તથા કતેદમેદ બેહરામ વજરેનેની બદદથી તે ચીનવત પૂલપર આવે છે, જ્યારે તે પૂલ તેના કામ સારાં હેાવાથી ચેાડેાકેા થાય છે અને પછી તે રવાન જ્યારે ચીનવદ પૂલ પ-સાર કરે છે ત્યારે તેને ત્યાં એક ઘણીજ ખુશસૂરત કુમારીકા કે જેના જેવી આ દુન્યામાં કદી તેણે જોઇ નહીં તેવી તેની નજરે પડે છે. ઘણેા ખુશ થાય છે અને તેને પુછે છે કે અએ ખુશસૂરત કુમારીકા તું કેાણ છે ? ત્યારે તે કુમારીકા જવાબ આપે છે કે અએ અશેા માણસ હું કાંઇ બરી કુમારીકા નથી, પણ હુંતેા જે તેં પેલી દુન્યાની અંદર સારાં કામેા કર્યાં તે છેઉં. એટલે તારી કેરદાર હું અને ત્યાર પછી પેલેા આદમી આગળ વધે છે.

પણ જો તે માણસનું રવાન ખરાબ કામેાથી ભરપૂર હેાય છે તેા ચેાથી આબાદાદે તેને અસ્તરવરાદ ખરાબ વખે દ્રઝીરસ્ત દેવ વગેરે મલે છે કે જેઓ તે રવને આગળ લઇ જાય છે પણ મારગમાં ચીનવત પૂલ પસાર કરતી વખતે તે પૂલ એક તરવારની ધારના જેટલેા પટલેા થાય છે કે જેનાથી તેને ઘણુંજ દુઃખ ખમવું પડે છે અને પછી જાય એવી ધારતી લાગે છે. આગળ ચાલતાં તેને એક બદસૂરતની ઔરત કે જેવી બદસૂરત તેણે આ દુન્યામાં નહીં જોએલી તેવી બદસૂરત તેની સામે આવે છે ત્યારે તે બીહીને પૂછે છે કે અએ બદસૂરત તું કેાણ છે ? ત્યારે તેણી જવાબ આપે છે કે અએ નાપાક આદમી, જે તેં ખરાબ કામેા પેલી દુન્યામાં કર્યાં છે તેનેા હું આકાર છુ એટલે તારી તે કામેાની કેરદાર છેઉં.

આ પ્રમાણે તે બેઉ માણસેા પેલા અશેા તથા બીજો નાપાક રવને વજત કે જે ઇનસાફ કરનારેા છે ત્યા આવે છે ત્યાં રવનું વજત પેાતાના સેનેશ ટાળી, એક બાલ જેટલેા પણ ફરક રાખ્યા વગર અને બાદ-શાહ અને ગરીબ અશેા અને નાપાક વીગેરે સેાને એક સરખા ગણે છે અને ઉપર કહ્યું તેમ કાંઇ પણ ફરક રાખ્યા વગર ઇનસાફ કરે છે.

આ પ્રમાણે ઇનસાફ થયા પછી પાક અશેા માણસ ઘણાજ ખુશરોદાર સુગંધ સાથે પેાતાને પહેલેા એક પગ "હુમત" પર મૂકે છે પછી બીજો "હુખ્ત" પર અને પછી ત્રીજો "હવરશ્ત" અને ચેાથે પગલે તે ગરેા-થમાન બેહેસ્ત કે જે બધેા રેાશનીથી ભરપૂર છે તથા જ્યાં સઘળા અમસાસપંદેા અને યજતેા રહે છે ત્યાં જાય છે કે જ્યાં તેને ત્યાંના અમસાસપંદ અને યજતેા તેની આ નાપાક દુન્યામાંથી સહીસલામત સારા કદુંકાથી મીનેાઇ જોહાનમાં જવાને વારસે શક્તીવાન થયેા તેને માટે તેને ખુશારબાદી આપે છે, ત્યાર પછી તે અહુરમજદ આગળ જાય છે જે અહુરમજદ કહે છે અને કાંઇ પુછેાના એ પેલી ભંપકાર દુન્યાના રસ્તાપરથી આવેલેા તએને પછી ખાતુ સ્વાહીસ્ત જેને મેદીઓજરેમ રેાગન કરે છે તે આપે છે અને ત્યાં તે ખુશ ખુરમેામાં રહે છે.

એથી ઉલતું પેલા નાપાક માણસના ઇનસાફ પછી તે ખરાબ બદનેા વાલી જગ્યાપર જાય છે અને ત્યારે પેાતાનેા દુરમન હુલુખ્ત અને હલુવરસ્ત મૂકીઆ પછી દોજખ જે અંધકારથી ભરપૂર હાય છે અને તેનેાબા બદદેવેા તથા ચાતુકા તે દુઃખ છે ત્યારે જરી કરે છે અને ભૂખ બરાડા મારે છે પણ તેની કેાઇ મદદે જતુ નથી પણ એથી ઉલતું તેને તાના મારે છે અને તેને બીજવે છે અને તને ખરાબ ચીજેનું પ્યાલુ પી-વાને જબરદસ્ત કરે છે.

માથાના એક ફકરામાં એમ આવે છે કે જે લેાકેા અશેા હેાય છે તેને અશેા જરથોસ્ત સાહેબ ચીનવત પૂલ પાસી પસાર કરાવે છે પણ જે તે અશેા નથી હેાતેા તે પૂલ પસાર કરી નથી શકતેા.

ગ્રે કાલકન.

લખનાર :—જરથોસ્તુ મેહરવાનજી કોહાવાલા.

પ્રકરણ પેહેલું.

" ઝપથી આવો, લેડી ફેલીસ અને હું તમને તે બતાવીશ. તમો કહો છ કે ગરીબ બેડુતોમાં બેાટી દહેશત બેસાડવા મેં આ બુમાટો ઉઠાવીયો છે. મગર તમે પોતેજ નજરે જોઇ ખાત્રી કરો 'અને ત્યારેજ તમે માનશેા કે બુઢો જેનેટ જુઠું બોલ્યેા નથી. મારાં જવાન લેડી, મારી બુઢાપાથી નબલી બનેલી આંખો મને દગતી નથી કે નથી મારૂં મગજ પોચું બન્યું તેજ ગ્રાહીત આકાર માત્ર દસ મીનીટ ઉપર અહીંથી પસાર થયેા હતેા અને તે હમેશાં આ રસતેથીજ યાછે ફરતેા હેાવાથી તમે તેને આ તરફથી જોઇ શકશેા " .

ફ્રાંન્સના ઉમરાવી લેંગેડોક કુટુંબનેા બુઢો કારભારી જેનેટ, પેાતાની જવાન શેઢાણીને ગીચ્ચ ઝાડીઓમાંથી સલામત ચલાવી લાવ જતાં ઉપર પ્રમાણે બેાલ્યેા.

સુંદર લેડી ફેલીસ હસતે મુખડે બીન દહેશત તે કારભારીની પુઠે ચાલતી હતી અને જ્યારે ત્યારે સુર્યાસ્ત પછીથી અનેલા તે કુદરતના ખુબસુરત દેખાવ ઉપર તેણી વખાણની નજર ફેંકતી.

બેશક સાંજના સેાનેરી ઝાંઝવાંઝ વચ્ચે ત્યાંનેા દેખાવ દેમાગ તર કરે એવેા હતેા. ઉંચા અને સરખાં ગીચ્ચ ઉભેલાં લીલા ઝાડોની રમણ્ય ઘટા વચ્ચે બુલવંદ " લેંગેડોક કાસ્ટલ " આવેલેા છે તે કાસ્ટલનું શીખર બેાયા બીજના ચાંદની રૂપેરી ઝાપલી જોને તે વેળાએ આકાશ ઉપર દેખાવ દીયેા હતેા તે સાથ કાંઇ છુપી મસલત કરવાની મતલબમાં હેાયેિ, એ મીસાલ દીસતું હતું.

તેની જમણી તરફ એક વીશાળ જંગલ આવ્યું હતું, જે તે ઉમરાવી લેંગેડોક કુટુંબની મેાટાઇ દર્શાવનારી બાપીકી મીલકત હતી. કાસ્ટલની ડાબી બાલુએ ઉછળા મારતી મેડીટરેનીયન નદી વહેતી હતી, જેની ઉંડી લહેરેા ઘણી દીલખુશ લાગતી હતી. અસ્ત પામતા સુર્યના સેાનેરી ઉજાસમાં નદી માહે પડેલા ફ્રેંજસના ગામડાનાં મકાનેાનાં છાપરાંના ઓળા હારબંધ જોવા જોગ જણાતા.

આ વાર્તાની શરૂઆતનેા વખત ફ્રાન્સના કમનસીબ રાજા શેાલમા લુઇની રાજ્યગાદી વખતનેા છે. ફ્રાંન્સમાં ઘેાડા રેાજદા એકઠાં મળતાં અને હુલ્લડ ઉઠાવી રાજગાદી ઉંધી વાળવાના પ્રપંચેા રચાતા, જે કે હજુ સુધી આ ફ્રેંજસનું ગામડું હુલ્લડખેારેાથી બચી જવા પામ્યું હતું, પણ ત્યાં વસનારાઓ કાંઇ પેરીસ શહેરની બદબખ્તીથી તદન અંજાણ ન હતાં.

પરંતુ આ જવાન લેડી ફેલીસને આવતી આફતનેા અંશેા પ્રાપ્ત પણ હેાય તેવું જણાતું હતું નહી તેણીએ ખુશખુશાલ પેાતા આસપાસના તે બીનમુલ દેખાવ ઉપર મગરૂરી ભરી નજમ ફેંકી. આ બાપીકા મીલકત કાઉંટ લેંગેડોકની એક પૂરી બેાટી દાણત હવે પછીથી તેણી પેાતાની બનારી હકદાર મતા હતી તે ઉપર ખુશ થતાં તેણી આગળ વધી.

બુઢો જેનેટ ઘણેાજ ગંભીર દીસતેા હતેા. પેાતા પાછળ આવતાં તે લગભગ હજાર જેવાં હલકાં પરીરૂપ પગલાંને તે હર પલે ધાસ્તીની નજરેથી ટીકતેા હતેા. તેની સુંદર શેઢાણી આસપાસમાં તેના ચુંથણ ઉપર રમેલી હતી અને તે હવે જુવાનીના બહારમાં ખીલી રહી હતી, પણ જેવું તે બચપણ બેાજરેાબ્ભ ભર્યું, પસાર થયું હતું તેવીજ સુખવાસી જવાની જનાર હતી કે તે માટે બુઢા જેનેટને ઘણી વહેમ પડતી આગાહી થતી હતી, જે કે, ભવીષ્ય તેા તદન ભેદના પરદામાં છુપાયલું હેાય છે.

" આ જગાએ ઉભાં રહેા, લેડી ફેલીસ, હું હમેશાં આંહિજ છુપાઇને ઉભેા રહું છું અને અહીંથીજ તમે તે ગ્રાહીત આકારને જોજેા."

બુઢા જેનેટનું ગંભીર કામું અને હેબતથી ચમકતા, ડેાળા જોઇ ફેલીસના ચહેરા ઉપરનું રંગીલું હસતું

ઉડી ગયું. તેટલાં એકાએક જેનેટે તેના ખભા ઉપર હાથ મેલ્યો "સાંભળો"

એક ક્ષોર ભારી કોહાડીના કોકાના અવાજે ત્યાંની શાન્તીમાં ધાસ્તી ઉપજાવે એવી ખલેલ કીધી

"હું દર વખતે આવો અવાજ સાંભળું છું" જેનેટ ધીમે રાદે બબડી "અને આ ચેતવણી પછી તે અમ્ચીતજ્ય ચોકા વખતમાં આવે છે"

"પણ બુતો કાંઇ કામ કરતા નથી, જેનેટ" લેડી ફ્રેવીસ સહેજ હસતાં બોલી "કાંઇ નહી તમે આ અવાજ ક્યાંથી આવે છે તે ચોકાંક આદમીઓ. લઇ તમે શોધી કાઢતા?"

"અરે મારી જવાન બાનુ, મેં એકલાએ આખુ જંગલ ખુંદારી માર્યું, ખુણે ખુણે શોધ કીધી મગર કોઇની જગીન ભાગેલી કે ખાડા ચોદાયલા મેં જોયા નથી. પહેલાં મને ઘણું ભયભીત બબડાટ આવતા હતા. કોઇ પોતાનું પાપ છુપાવવા અહીં ખુન કરેલું શરીર બાનો ચોરાઓલો બબનો દાટતું હોય અને તે શોધી કાઢવા મેં ઘણી ઘણી તજવીજ કીધી, મગર કોકટ. તમે માનો યા ના માનો, લેડી ફ્રેવીસ, આ કાંઇ ભુત પ્રેતના બોળા મને તો લાગેછ અને એવાં શેતાનનાં કામમાં વચ્ચે પડી મને તેનો કહેર એવો લેવા ગમતું નથી. ઓ પવીત્ર મેરી દમો સર્વેને તું બચાવજે; પણ તમે મારૂં કહ્યું માન્યું નહી અને હું ફોકટ નોકરીમાં ગફલાટ બેસાડતો હતો એવું તમે મને કહ્યું તેથી માત્ર તમારી ખાત્રી કરવા હું તમને અહીં લાવ્યો છું. "હવે આ"—તે વધારે બોલતાં એકદમ અચકી ગયો અને બારીપાસે થર થર ધ્રુજવા લાગ્યો. તેને ચુપકીદીમાં પોતાની એક આંગળી આડીની ઉપર ટાંપીને બહાર બતાવી, લેડી ફ્રેવીસે પકડતે ટીકે ચીમાઇને જોયું.

એક ઉંચો, કાલાં કપડાંમાં પીટલાએકો આકાર, બખા ઉપર પાવડા સાથે ચાલતો જતો જણાયો. તેના એક હાથમાં પાવડો પકડેલો હતો અને બીજો હાથ બાકી તેની બાજુમાં લટકતો હતો, અને બતી જેવું તેના પાસ કશું ન હતું છતાં તેના પગલાંપરથી જણે આતશના ભડકાં નીકલતાં હતાં. ગમે એવી દીમત રાખતા છતાં એક ઠંડી ધ્રુજારી તે જવાન ઉોકરીના આંગમાંથી પસાર થઇ ગઇ, અને જ્યાં સુધી તે બેદી આકાર ત્યાંથી પસાર થઇ ગયો નહિ ત્યાં સુધી તેણીને દમ લેવાનુંબી યાદ રહ્યું નહી.

બુતો જેનેટતો બંદગી બબડતો હતો. લેડી ફ્રેવીસ પોતાની નજબાઇ માટે પોતા સાથેજ ગુસ્સે થઇ અને હીમત રાખી તેણી બોલી "ભટ, એ ફકટ કોઇ આદમી છે. એ કોઇ બદરિયારમાં અદ્વિ ભમતો ફરે છે તેમાં તો શક નથી. હું કબુલ કરૂછ મારા ભલા જેનેટ કે તમે મારી ખાત્રી કીધીછ. હવે હું કદીબી ઉતાવલે મત બાંધીશ નહીં. તમુને બોલી ગઇ ઉશારનાર દાબલ કહેવા માટે હું પસતાઉંછું; તમે એને બુત ધારોછ પણ એ માત્ર કોઇ આદમીજાત હોવો જોઇએ. આપણું નોકરોને લાગી એ આદમીની પુઠે જાવો.

"મારાં બાનુ, મારી સાથે કોઇબી આદમી આવવાને ખુશી થશે નહી, કારણ આપણું તમામે તમામ આદમીઓ ખાત્રીથી માન છે કે આ બુત છે. મેં પોતે એકવાર એની પુઠ પકડેલી પણ એને એકાએક હાથ હલાવીને પોતાની આસપાસ નાહાનાં મોટાં બળતાં ભડકાં ઉભા કીધા અને એક એવી કદર બીહામણી ચીસ મારી કે તે હજુસની મારા કાનમાં વાગ્યા કરે છે. તે દીવસ પછીથી હું રાજ તાજની લાશચેમી કદી અહીં આવવાને તૈયાર થતે નહી પરંતુ માત્ર મારા ઉપરનું તોહમત દુર કરવા હું તમોને અહીં લાવ્યો. મને કાંઇ એરીજ ઇસારત થાએછ કે આ કાંઇ બુરૂં બનવાની શરૂઆત છે, પવીત્ર મેરી આપણને બચાવે. ચાલો, લેડી ફ્રેવીસ તમારી દાસી પીકટર વાર જોતી હશે અને કદી જો "માય લેડી" બબ્યુના પામસે કે તેમનાં લાડકાં બેટીને હું અહીં લાવ્યોછ તો તેનું મારી ઉપર બહુ ખફા થશે. બોદા ખાતર ચાલો, અને તે કારભારીએ ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું. તે જવાન સુંદરી તેની પુઠે ચાલી.

"એ ખરૂંજ કદંચુ છે, જ્યારે મારા પીતા પેરીસથી પાછા ફરસે ત્યારે અહીં ઘણી શોધ થવી જોઇશે." તેણી બબડી "હા હું કેવું ધિક્કારછું કે કાઇટ વેદવા પેર પાછા આવે. મે બારે આ બુતના

ચાળા માટે લેંગ્રેહોક ભીલકતના ઉપરી મેં જ્યો પીએરને કહ્યું ત્યારે તેને મને બુઢ્ઢો મુરખ કહ્યોને આપણા નામદાર કાઉંટશ્રી કદાચ પોતાના રુકવાએર પીએરીનું માનશે અને મને હસી કાઢવા નીકલસે, પણ તમે તમારા પીતાજીની જરૂર ખાની કરજો કે હું બોહું બોલતો નથી. જેમ મેં પીએરે કહેછ તેમ હું દરેક આદમીઓને બીહ બરાવતો નથી પણ આ વાત વધારે વખત પડતી રાખવાની સારી નથી "

"ખરં, પણ કેટલું બધું અંધારૂં થઇ ગયું. ચાલો! ને મારા કાઉનટેસ મમા જાણે કે હું અહીં સુધી આવીછ તો ખચીત તમોને અને મને બન્નેને ઠપકો મલશે. જલદી ચાલો. " જ્યારે તેઓ ઝાડીમાંથી બહાર ખુલ્લી સડક ઉપર આવ્યાં ત્યારે તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. આકાસ ઉપર ઝમકતા સેતારાઓ ઉદીપ્ત થઇ ચુકયા હતા. સુર્યાસ્તના સોનેરી ઝલકાટ હાલ ફીકકા રૂપેરી બન્યો હતો. તે બુલંદ મહાલની દરેક બારીઓમાંથી ભભુકદાર રોસનીના ઝલકતા ઓળા બહારના જંગલ સુધી પથર્યા હતા.

આ વેળાએ સામી ટેકરી ઉપરથી એક પાતલો આકાર ઝપટથી કુદકા મારતો નીચે ઉતરી આવ્યો.

" આ મારાં વ્હાનાં લેડી, તમે આવ્યાં કે ? " તે આકાર જે લેડી ફેલીસની દાસી વીકટરનો હતો, તેણી બોલી " તમારાં લેડી મમાએ તમોને જે વખત બોલાવવા મોકલ્યાં હતાં " પછી તેણી નજદીક આવી ધીમેથી બોલી " તમે તે જોયું કે લેડી ફેલીસ ? "

" વીકટર તું મને નાખુશ કરવા માંગતી હોય તો એ સવાલ પુછજે " લેડી ફેલીસે ઉડાવ્યું " હાલતો હું ઉતાવલમાં છું, મારે તરત મમા પાસે જવું જોઇએ "

વીકટર તાબેદારીથી નમી ચુપ રહી, પણ ફેલીસને જતાં જોઇ તેણી મનસે બબડી " એતો નકકી છે કે લેડી ફેલીસે ભુત જોયોછ. નહીતર બુઢ્ઢો જેનેટ મારા તરફ આવી કૃતેહની નજર ફેંકતે નહી. ખચીત આ ઉમરાવી આનુઓ કેટલી બહાદુર હોવી જોઇએ. બા, આપરેતા જ્યારથી આ ભુત પ્રેતના ચાળા માટે સાંભલ્યું છ ત્યારથી સાંજને વખતે બગીચાની અંદરથી એક તસુ જેટલું બી બહાર નીકળવાને જીવ ચાલતો નથી "

લેડી ફેલીસ તુરતજ પોતાની માતાના અર્થેવાન તરફ ગઇ.

કાઉનટેસ લેંગ્રેહોક એક ઘણીજ ખુબસુરત ટેકાદાર અને દબદબાદારી બાનુ હતી. તેણીએ ઘણીજ ભપકાદાર પોશાક સજ્યો હતો અને ઝાહોઝલાલી માટેજ તેણી જન્મી હોય તેવા તેણીનો દમામી હાવભાવ હતો, છતાં તે દીલકસ ચહેરા તરફ જોનારા ચતુર આદમીઓ તેણીની આંખો માહેલી ગમી જોઇ લઇ શકતાં તે એક એવી કદી ન ભુલાય તેવી ગમગીની તેણીની સુંદર આંખોનાં ઉડાણમાં ઉતરેલી જણાતી કે તેનો છાંયો સદાકાલ તેણીની ચહામોમાં છવાઈ રહેતો હતો. લોકો પહેલીજ નજરે કહી શકતાં કે આ બુલંદ મહાલની શેહાણી કાઉનટેસ લેંગ્રેહોક એક સુખી બાનુ ન હતી.

પોતાની બેટીને આવતાં જોઇ તેણી પોતાના મખમલી દીવાન ઉપરથી ઉઠીને ઉભી થઇ.

" ફેલીસ, ફેલીસ, તું કહાં હતી ? મને ખબર મલી કે તું તારી દાસીઓ વગર એકલી જંગલમાં ફરવા ગઇ હતી. ખચીત ફેલીસ આવો ભટકવારો તારા કાઉંટ પપાને ગમશે નહી. તે તું—"

" હા માતાજી, હું જાણું છું કે પપાને તેવું ગમતું નથી " ફેલીસ તુરતજ પડામણે હસકે બોલી ઉઠી. " પણ તેવણ તો હાલ પેરીસ છે અને મારી ખાત્રી છે કે તમે તેવણને એ બાબે કાંઇ કહેશોા નહી. બહાર એકલું ફરવું હરવું ફેરવું ખુશનુમા લાગે છે. પપા હમેશાં અરધા ડજન નોકરોના રસાલા સાથે મને ફરવા મોકલેછ તે મને જરા નહી ગમતું. હું તેવી વખતે એકલી ફરતી એકતની છોકરીનીજી અદેખાઇ કરૂંછ અને તારે હવે મેની ડીયર, તમેજ મને કહેતા કે તેવી એક તક મને મલે તો હું તે પકડી પાડું, અને થોકલા નોકરોને જરા આરામ લેવા દઉં તે સારૂં કની "

કાઉનટેસ મમા હસ્યાં " હું ધારૂંછ મારી દીકરી કે તે કુદરતીજ છે "

" મારા પપાની સખ્તાઇ મને બીલકુલ ગમતી નથી, હર પલે તેઓ ડગલે ડગલે મોટાઇ બતાવવાનો પ્રયત્ન

મને ગમતો નથી. જુવો મમા, આપણું ખાણીના અગ્નેવાંનમાં નોકરોના રસાલા વચ્ચે બેસીને ખાવું લાગે તેને બદલ અહીંજ આ ઓરડામાં મંગાવીએ. અહીં એકાન્તમાં તે વધારે સારૂં લાગશે" લેડી ફ્રેલીસ બોલી.

કાઉન્ટેસે તુરતજ ઘંટ તરફ હાથ લંબાવ્યો. નોકર આવતાં તેને ઘટતા હુકમો આપ્યા. ફ્રેલીસ એક મખમલી ન્હાનું રટુલ પોતાની મમાના પગ આગળ મુકી પોતે તેના ઉપર બેઠી.

"હવે મમા આપણે અહીં એકલાં વાતો કરીએ"

"તે પહેલાં તું મને કહે બેટા કે તું આટલો લાંબો વખત કયાં હતી?"

"તેની દમ વગરની વાત જવા દેવી, મમા મને આજે કાંઇ બીજુંજ સાંભળવું છે. મમા તમે કોઇની દંતારે તમારી જવાનીની વાત મને કહેતાં નથી, બોલો, મમા તમે શું જવાનીમાં મારા જેવાંજ આકરાંને ઉછા છવાં હતાં?"

કાઉનટેસનો ચેહરો કાંઇ દુખભરી યાદથી કુમલાઇને ફીકકો પ્રડ્‌ય મારી ગયો. તેણીએ ધીમેથી પોતાની બેહેના રૂપાલા હાથો ઉઠાવી પોતાની ગમગીન આંખે ઢાબ્યા.

"તે વાતની મને યાદ ના આપ ફ્રેલીસ, પણ સાંભળ, હમણાં તારી ગેરહાજરીમાં મને એક કાગલ તારા પીતા તરફથી મલ્યુંછ, તે આવને અકવાયે પેરી-સથી અહીં આવી પુગશે અને તે ધારેછ કે જવાન માકવીસ ઓલીન-ડ-બેરી તેની સાથે અહીં આવશે અને તે માટે તુને તૈયાર થઇ રહેવા તે ફરમાવેછ" કાઉન્ટેસ લેંગોઇક બોલી.

ફ્રેલીસ ચમકી અને તેણીનો ખુબસુરત ચેહરો ઉસ્ટેરટાટથી રાતો મારી ગયો.

"ઓ મમા" તેણી ફકત આટલુંજ બોલી અને હાથોમાં મોંહ છુપાવી તેની ખામોશી રહી પડી.

કાઉનટેસે ઘણુંજ હેતથી અને ભારે અફસોસની એક હાથ સાથ વાંકી વળી ફ્રેલીસના બીજાએલા ગાલ ઉપર ટીપ કીધી. તે જવાન છોકરી ગુસ્સાભર ઉઠી, ચોગાજુ ફેરા ફરવા લાગી "એ કેવું ધીકકારવા લેગ છે. એક મુગા જનાવર માફક માત્ર સરખે સરખું ખાનદાન હોવાથી એકમેકનું જીગર પુછ્યા વીના જવાન જીવ વેચવા કહારવો? ઘણુંજ ધાટકી" તેણી પોતાના પગો અફાળી બોલી "ઘણુંજ શરમભર્યું?"

કાઉનટેસ અદ્‌સોસીમાં ચુપ બેસી રહી.

"શું પપા એમ ધારેછ કે હું એકે બોલવું છેડે કે મને કાંઇ લાગણી કે ઉમેદો હશેજ નહી. ઓ મે આગલથી બેહુનણની જીંદગીની અદેખાઇ કીધીછ, પણ આજના જેટલીતો નહીજ હોય. હું જનમીજ નહી હોતે તો કેટલું સારૂં."

કાઉનટેસે પથર ફાડી જાય એવી ઉંડી હાય મારી તે સાંભળતાંજ ફ્રેલીસ પોતાનો ઉછાછરો ગુસ્સો ક્ષણમાં લઇ ઝટ પોતાની માતા આગળ આવી તેનાને વળગી પડી.

"ઓ મમા, મમા, મારાં વ્હાલાં માયાળુ મા ખચીત તમે મારી ઉપર સખતાઇ કરશો નહી. મારી ઉપર રહેમ લાવો, એ મારા વધાને સમજવો કે આવાં લગન ઉપરથી હાથ ઉઠાવે. આ મારફીસ નીચે હું કશું જાણતી નથી, મેં તેને કદી જોયો પણ નથી અને જોવા માંગતીપણ નથી. એ લગન અટકાવવાંજ જોઇએ."

"મને દીકર છે મારા ફરઝંદ, કે હું તુને જવાબી મદદ કરી શકશ નહી" ઘણુંજ ગમખ્વારીથી તેણી બબડી.

"ઓ કાઇનેગી મારાં સુખની પરવાહ નથી?" તેણી ગુસ્સાથી પાછી બબાલી.

"ફ્રેલીસ" અતિ મીઠા કરગરતા અવાજે કાઉન્ટેસ ફકત આટલુંજ બોલી અને જવાન લેડી ફ્રેલીસ તુરતજ માફી માંગતી ગુંઠણ પર પડી "મને માફ કરો મારાં મીઠાં મા પણ તમે કદીપણ ખ્યાલ કરી શકશો નહી કે હું કેટલું ખમુંછ —"

"બેટા સાહેજ છે કે તારૂં દુઃખ હું સમજી શકુંછ, મારી જેટી તે માતાએ ધ્રુજતે હોઠે કહ્યું.

"અને તમે મારો વાંક જોતાં નથી કેની મા?"

"મારી દીકરી તારો કસુરતો નહી. મગર એક નાદાન પક્ષી બંધ સલીયાના પીંજરામાંથી છુટવા જેમ માથું અફાલે તેમ તું કરેછ. તું જાણેછ કે એ ચોકકું

હવે કદીપણ અટકી શકનાર નથી, ત્યારે નસીબ સામે લડત કરવી સજાવાર નથી"

"ઓ ખૈદા" તેણી બબડી.

તેણીની માતાએ આગળ ચલાવ્યું. "મારી વ્હાલી ફ્રેલીસ, કાં નહીં મારકરીસ એક તારે લાયકનો છોરો જવાન હોય, મેં આજ સુધી વર્ષો બારીકાઈથી તારા ઉપર નજર રાખીછ અને મારી ખાત્રી છે કે તે કોઇ ઉપર તારું દીલ બાંધ્યું નથી ત્યારે કા નહી તું ને મારકરીસ એકદમ પસંદ પડી આવે."

"નહી, તેમ બનનાર નથી. ફકત મારાં નામ અને મારી દોલત ઉપર મને પરણવા તૈયાર થનાર એક મર્દ કદીપણ છોરો કહેવાએજ નહી—"

"પણ બેટી તું ભુલી જાએછ કે તે તો આપણાં શેહરનો રહેવૈયોજ છે. ફ્રાન્સમાં એકમેકના છોકર કરતાં એકમેકના બાનદાન તપાસનેજ જોતાં સાંધવામાં આવે છ. હું જાણું છ કે એ જંગલી રસમ છે પણ અફસોસ, મારાં બચ્ચાં કે તેમાં હું કોઇપણ રીતે અટકાવ નાખી શકતી નથી. તું હવે સમજમાં આવીછ ફ્રેલીસ અને એટલું તો જોઇ શકતી હોશે કે તારા પીતા અને મારા વચ્ચે કેટલો બધો તફાવત છે છતાં:—"

"હું તે જોઇ શકું છ, નહાનપણથી હું તે જોતી આવીછ. તમો કઇ રીતે આપણી મીલકત પરના બાકુતા સાથે વરતોછ અને બાવા કઇ રીતે તેઓ સાથે ચાલે છે તે હું જાણુંછ. જ્યાં તમે જાએછ ત્યાં દરેક જણ તમુને હસતે ચેહરે આવકાર આપેછ, જ્યારે પપાને જોઇ ઘણાકતો ડરેચોક મોઢું મરડેછ અથવા તેવણને સલામ કરવા બાતરં ઘરમાં ભરાઇ જાએછ. તેની વખતે શરમીંદગીથી મારા ગાલ ભરી જાએછ. પણ તે છતાં હું દીલસે કસુર કરુંછ કે એમાં બધો કસુર મારા પીતાનોજ છે. ઓ મમા, એવડુ એટલા સખત. એટલા દહ મહાર બે રહેમ કાંય છે?"

"હશ, હશ, મારી દીકરી, તુંને એમ બોલવુ જાએ નહી" તે માતા બબડી.

"મમા, મને ઘણીવાર એમ લાગેછ કે તમે પપાને પરણીજ કેમ શકીનાં હશો. તમે આવાં ખુબસુરત રૂપાળુ ધર્મા—"

"બસ બચ્ચાં, બસ, તારા પપાને દીલુપસતી દેનારો એકજી સખુન મારે સાંભળવો જોએએ નહી કારણ તે મારો ધણી છે. હું ખરા દીલથી ઇચ્છુંછ કે આપણા મેહનતુ ખેડુતો તરફ તે જરા વધારે રહેમદીલનો બને. આપણે દરેકજણ ખામી વગરનાં તો છએજ નહી—"

"જાણે મારાં ફરેસનાઇ બક્ષણવતનાં ભાવમાં કાંઇપણ ખામી હોએજની?" ફ્રેલીસ બબડી.

"ફ્રેલીસ, મને મારે લગતો વીચાર કરવા ગમતો નથી. હું તારાં સુખનો વીચાર સતદીન કર્યા કરુંછ. મારી બધી આશાએ મેં જવાન મારકરીસ ઉપર બાંધીછ. મેં હમેંશા તેને માટે સારીજ ખબરો સાંભળીછ મારાં બચ્ચાં મારાં બરા દીલની આ બીખમમયુ ધ્યાન ઉપર લે અને નસીબની સામે થવામાંથી બાજ આવ. બોલતા શુકર કર બેટી કે તારું દીલ બીજે કેઇ તે આપ્યું નથી અને હવે મારકરીસ તારે માટે નકકી થયેલ છ, તો તેને માટે દરેક સારા વીચારો તું કર અને તે તને ગમવેજ જોએએ. ઓ ફ્રેલીસ મેં જે જે બબડુંછ તેમાંથી બોલાતાલા તારો હમેંશા બચાવ કરો એવી સતદીનની મારી દુવા છે"

"તમે મમા—" તે દુખી પ્રેમતો બરાજ સાંભળી ફ્રેલીસ પોતાની માને વળગી પડી.

"હશ, હશ, બચ્ચાં, નોકરો બાબાની ટ્રે લાવેછ—"

તેજ વખતે ચોકાક નોકરો અંદર આવ્યા અને ત્યાંની મેજ ઉપર બાબું ગોઠવી બતી વધારે ખબુકદાર બનાવી પોતાની શેહબાણી તરફની ઇબારત પતાં તુરતજ ઓરડો ઉઘાડ થઇ ગયા.

પ્રકરણ બીજું.

આપણે ગયા પ્રકરણમાં વાંચી આવ્યા તે પ્રમાણે લેજેરોક કાસ્ટલની શેહાણી કાઉનટેસ લેજેરોક અને તેની બેટી ફ્રેલીસ પોતાના બોરાનાં બેકાંતમાં નોકરોના રસાલા વગર એકલાં રાતનું બાબું લેવાં હતાં. કાઉનટેસે પોતાની બેટીને બગર બાબી હતી કે હવે ચોકાજ વખતમાં તેબુનો પીતા પેરીસથી બાબો ફર-

તે ઉપર એક ઓવર કોટ ચઢાડી લેજો, તેનાં ગજવામાં એકાદ બે કાગળો તમારે નામનાં, અથવા તમારે નામની પેઠેટ બુક અથવા નામનાં કાંઈ રાખજો; લાંસ નહીં મલે તો ઓવર કોટ મલે ત્યારે તમે મરી ગયાજ એમ પૂરવાર થશે. હું તમને ત્યાં મલીશ. આવતી કાલ સવારમાં. મી૦ સેમ્યુઅલ ઓડીને તમે મુવેલા સાંભલશો, ચાલો ખલાસ, મારે બીજા કામો આટોપવાં છે."

સેમયુઅલ ઓર્ડ ઉઠીને ઉભો થયો, તેને ટીકી ટીકીને તેના ચહેરાપરથી કંઇક જોવા જાણવાની મેહનત લીધી પણ કશામાં હોયજ નહીં તેમ પીન્ચ બાવા ચાલતા બેઠા.

"રાતે બાર વાગે!"

"રાતે બાર વાગે."

"હું ત્યાં જરૂર.?"

"હું ત્યાં મલીશ."

આ પ્રમાણે છેલ્લી વાત પછી તે છુટો પડ્યો, ને દરવાજે બંધ કરતો ગયો.

"એ સેમ્યુઅલ ઓર્ડ જેવો સાદો તો છેજ નહીં, કોણને છેતરવા આવ્યોછ? અપાટામાં નામ પુછ્યું તેનો જવાબ એક આંચકો ખાઇને આપ્યો તે વખતે સેમ્યુઅલ ઉંહવાતા સાહેબ, તમારા ચહેરા પરનાં ફેરફારથી બોટો ચેતી ગયો કે તમે મને જોડી કાઢવેલું નામ આપોછ. બોળા ભટાક અને ઓલ્ડાગપાટ દેખાવા માંગો પણ સીલાસ કંઇ છેતરાયકે? સરસ્વતી માતાનાં મજબુત ભાણીક જણાઓછ. જ્ઞાનનાં પુંજારી, જ્ઞાનનાં ભંડારી જોયાં જણાઓછ." તેનાં જવા બાદ જેશી મહારાજ સીલાસ પીન્ચ બબડ્યા "તું સેમ્યુઅલ ઓર્ડ નથી, એમ જાહેર કરનાર લબાંણુ મેં તને પરબીડીમાં બીડી આપ્યું છે, મારી પકડજ ખાત્રી છે કે આવેબાલ સાચાં વચની જણાતો તું માણસ કદીબી એ વિશ્વાસ ભંગ કરશેજ નહીં. દાદી ને ભવાં બોટાં હોય તો; હોય બીજો હોયબી."

તેજ રાત્રે સીલાસ ટાફલગર સ્કવેર આગળ આવ્યો, કોર્નરમાં એક મોટા જેવો ઓવરકોટ ઓઢીને ત્યાંજ બોટી ઉપરતો ઉભેલો સેમ્યુઅલ ઓર્ડ સામો થયો. તેનો કોટ વળી ઘણોજ જુનો અને ચરબુળા માણસને લાયકનો હતો.

"જરાક લટાર મારેં? હજી ઘણો વખત હાથમાં છે."

"હું તમારો ફરમાવેલો બંદોબસ્ત છું, સાહેબ." તે બોલ્યો અને સીલાસ સાથે ચાલ્યો. તેનો હાથ હાથમાં લઈને ઓડીની બંટા વચ્ચે પસાર કરતાં પંડીતજી બોલ્યા.

"તમે જનોઇની કે મારો ઇરાદો તમુને આપઘાત કરાવવાનો છે. ઠેકાણી આપઘાતથી તમે દુનીયામાં જીવતાં છતાં મુવેલાં જાહેર થશો. પણ લોક ચર્ચા ઘણી થશે."

"જેમ ચર્ચા જગે તેમ સારૂં. માઇ મોત લોકનાં માન્યામાં ને સાંભલવામાં આવશે."

"હવે મરવાને થોડો વખત બાકી છે. જુનાં શરીરમાંથી એ શરીર સાથે લાંગતાવળગતાપણું ધરાવનારાઓ ઉપર કંઇ કશું કેહવાકરવું છે?"

"એક જલતુંબી નહીં. કંઇ નહીં.

"વારૂં ત્યારે. તમારે જે કરવું છે તે એટલુંજ કે સામે રેલ્વેના દાદર જણાયછ તે ઉપરથી ચઢીને સામી પારે ઉતરી, નદીને કીનારેનાં પુલ ઉપર ધીરે ધીરે ચાલજો, એ પુલને શરૂઆંતને જગ્યેજ એક કોન્સ્ટેબલ ઉભો રેહછ તે તમને પુલ ઉપર જવા દેશે. આપ્રે રસ્તે જવા લાગો ત્યારે ધીરેથી તમારાં નામનો કાંઇ ધરાવતો પેકો ઓવરકોટ આંગમાંથી કાઢીને પુલ ઉપર નાંખી જજો, અપાટામાં ચાલીને પુલને છેડાનો ડાબા હાથનાં રસ્તાની પેહલી ગલીમાં ૧૪ માં ઘર પાસે જઇને ઉભા રહેજો, હું તમારી પાછળજ રહીશ અને ત્યાં આપણે મલીશું. ચાલો, તમે જતા થાઓ. હું થોડે છેટેથી પાછળજ આવુંછ. પુલને આપ્રે છેડે ઓવરકોટ નાંખવા ભુલતાનાં.

સેમ્યુઅલ ઓર્ડ કંઈ બોલવા માંગ્યું. પણ વિચાર ફેરવી નાંખી ફરમાંન બજાલાવવા ચાલતો થયો. દેખાતી મોટી સહેદ દાઢીવાળા તરફ જોતાં તેની ઉમરનો ખ્યાલ કર્યે તો તેનાં પગલાં તેને ઘણી નાદની વયનો બતાવવાનું કરતાં.

હુંઠે ટ્રાંચલમાં તે ખુંટી એડી હશે. "કેની વાત હું" અને પીન્ચ હસ્યો.

"બીજું શું કે સેમ્યુઅલ ઓર્ડ કોણ હતો? તેની ફેમીલી કયાં છે? તેનાં દોસ્તો કોણ છે? કોણને ને કયે દેકાણે ખબર આપવી તે બધું કંઈ ખબર નથી પડતું, પોલીસે ઓવરકોટમાંથી તેનાં નામનો કાર્ડ કાઢ-યો તે ઉપર 'ટેક્સાસ' અમેરીકા કરીને લખેલું. બધી નજરે જોનાર વાત કેહનાર ફકત એકલો હુંજ સવારનાં પેપરમાં કોઇ નહીં જણાયલો સેમ્યુઅલ ઓર્ડ નામનો લાંબી દાઢીવાળો ધરડો પુરૂષ નહીંમાં આપઘાત કરી મુવેલ એવી વાત જાહેર થશે. તમે માંગતા તે મલ્યું."

પોતાનાં મોતની વાત સાંભલી જાણે કેવોક જીવ ઠેકાણે હોય તેમ મોટોરની સીટપર અદેકીને બેસી તે ઝારી રીતે હસ્યો.

"આ ફર્સ્ટ ભજવતાં મેં તમને પાછળથી જોયા, તમને હેબતની ચીચયારી મેલતાંથી સાંભલ્યા, તમારાં મોંઢ ઉપરનો ડરામણા મોતનો ખ્યાલ આપનારો હેબ-ભાવનારો દેખાવ મેં જોયેા, ઓહ! તમે સંપુર્ણતા ધરાવોછ, મને મુવેલો પુરવાર કરવાનો તમારો નાહનો નાટક બરોબર કરોતેહમંદ છે. પીન્ચ હસ્યો, ને બોલ્યો.

"હવે વાત એમ છે કે મારેથી કંઇ નવુંજ નામ આપવું કેની? તેથી મેં જયોર્જ જેકસન નામ પોલીસને આપ્યુંછે, અને લાસ મલે તો મને સેવોય હોટલમાંથી તેડી મંગાવે એમ જણાવ્યુંછ. આજે બપોરે તમારા ગયા પછી સેવોય હોટલમાં એક રૂમ મેં ભાડે રાખ્યો, તે પછી શેરડને આ ગાડી લાવી ને ચોકસ રસ્તે રાતનાં એક વાગતે તૈયાર રેહવા કહેલું તેમ એ ગાડી શ્રી તૈયાર આવી ઉતરી; તે છતાં તમુને લાંબો વખત ખોટી રેહવું પડયું તથી દીલગીર છું."

"આભો વખત મને ખોટી રેહવું પડયું નથી, હવે આપણે કયાં જવાયે છે?"

"કેન્ટ પ્રગણાંમાં મારી એક નાહની કોટેજ છે, ત્યાં આપણે જઇયેછ. એયાર દહાડા તુશીક ત્યાં વસ્તીથી દુર રહીને ભરી ખમ્મા જે પ્લાંન રચેલ હોય તે રચજો. તેટલાં હું તમને મુકીને પાછો ફરી, સવારનાં પેપરો લઇ આવીશ. અમાં તમ ખબરો વાંચીને તમને શંતોષ વળશે ખરેર એમ કેપ્તન મિસ્ટર મી

"બરાબર." ખરો

"વળી તમેને ગમે તેટલો વખત નિકા મુકાર, એ મારી ગરીબડી ઝુંપડીમાં રહેવા વાંચનની ચોપડીઓ, સારા સારા દારૂનાં બોધરા સીગરેટો જે માંગશો તે તમારી સેવામાં હાજર મારાં મુવેલાં માંણસ, તમે મને ચમડીમાં મારી નાંખ્યા તેવા તંદુરસ્ત ને મજબુત જણાયેછે." બન્ને બીલબીલા અવાજ કરીને ગાળામાં હસ્યા.

ધીમું સહવાઇ પડી ગયું હતું, ગુલાબી ઠંડી વાતી; જયારે તે મોટોર પીન્ચની નાહની સુંદર વડીમાં દાખલ થઇ ઉભી રહીજે ઉભી. ત્યાંથી એક મુવડ નીકળી આવ્યો અને કુરનસ બજાવી હુકમ લેવા હાથ ટેકવી ઉભો. (કોઇ કેહશે કે નોકર હુકમ આપ્યો ને કમરે હાથ શાનો? પણ પગ લચકા- ડોકને મરોડ આપી, એક હાથ કમરે દેવો, એ તરફનાં નોકરને શોક તરફ મોટો મહલાઓ બતાવવા- શીખવેલું હોયછ)

"વીસ મીનીટમાં બે જનનો નારતો જોઇએ, બુક! પીન્ચે હુકમ આપ્યો. "આલો સાહેબ, ભાઇ માંણસ તમને નાહવા ધોવાની સગવડ કરશે. હવે કરાગત અહિંને ઘરમાં હોવો એમજ માંનજો."

તેઓ ત્યાં જરા વારમાં નવા જુના થઇ ગયા નારતો લીધા બાદ ગામમાં જવા પીન્ચ તૈયાર થ આવી ઉભો. "તમારો કંઇ હુકમ છે? ત્યાંથી- લાવવું જેવું છે?" તેને જતાં પૂછ્યું.

સેમ્યુઅલ ઓર્ડને ત્યાંની જગ્યા ઘણી પ તેમ વરંડા પરની મોટી ખુરસીપર અદેકી પડયો. મોતનાં સમાચાર!"

"તે તમને મલશે. હવે મારે ત્યાં જોઇયે કે ત્યાં પોલીસ શું ધારેછ. આવતાં જ આવીશ તેટલાં બુક તમારી દરેક સગવડ સાર આલો સાહેબજી."

એમ કહી સાહેબજી કરતો મોટોરમાં જા ધુળની વાદળીઓમાં ગુંચાઇ ગયો.

જોડીને તારી પાસથી માફી માંગી લઉંછ, અને ખરાં દીલથી તમને કાળેત્યત સિવકાર'છ."

"સિકારોછ ખરા કે દોસ્ત?" પ્રત્તેદથી હરખાઇ ને હસ્તાં પીન્ચ બોલ્યો. "પણ ત્યારે સેમ્યુઅલ ઓર્ડ? તે કેવો ફાર?"

"ફાર: માફ:" તેને પાછા બંન્ને હાથો જોડ્યા. "તે કેં નહીં જણાવેલો નાણુસ, પાછો નહીં જણાતો પણ ગયેછ. જોડી ફાર'ડ. માણુસ જોડે ફારડેલાં મોતે પુગ્યોછ."

"સાર, સાર. પોલીશ માણું ટીને મરી જશે યા તેનાં સગાં કે દોસ્તોનો પત્તો મેળ- વ્યા પામશે નહીં. એટલી તરદી આપુને ઓછી." ફેસર. બેનટ્રી પીન્ચને બનાવવા આવ્યો, અને તેનું પકડવા ગયો પણ પોતેજ ફ્રેન્ચ થઇને ભાઇ માંગતો બેઠો. "આજનાં દીવસની મારી ફ્રેત્તેદની યાદમાં મારે એક માહાભારત કામ કરવું જોયએ. આ તમે મને જે ૩૧ એક હજારનો ચેક ભરી આપ્યોછ, તે સેમ્યુઅલ ઓર્ડને નામે તેની યાદમાં હું અને તમે બન્ને મલીને એકાદ ચર્યમાં તખ્તી કોતરાવ્યે, યા એકાદ કુવો તળાવ ખણાવ્યે, યા એકાદ હોસ્પીટાલમાં બિછાંનુ આપ્યે. હું ધારૂંછ આ મારી વાત તમને ગમશે!" પ્રોફેસર બેનટ્રીએ તેની ઘણી તારીફ ગાઇ, આ છેલ્લા વાકય પરથી તે પૈસાનો ભુખ્યો નથી એમ તેને જોઇ લીધું.

"આઇનઃ આઇનઃ દોસ્ત, તું તારી વિદ્યાને જોર એક નહીં ઉકેલી શકાય તેવું ઉખ્માણું ઘડ્યોછ. એક નહીં હરાવી શકાય તેવો જાણકાર, ફ્રેત્તેહમંદ જાણકાર પુરવાર થયોછ."

દિવાને શયદા.

રંગ બતલાવ્યો.

(ગઝલ)

સનમ તારી જુદાઇનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અચાનક આપત્તિનો આ જમાને રંગ બતલાવ્યો,
જીગર માંહે હતી આશા પ્યાલો વસ્લ પીવાને,
બદલ તે ઝેર પીવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
શરાબે ઇશ્કનું પ્યાલું, મેં લબપાસે ધર્યું તું પણ,
પિધા વિણ ફોડવા તેને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
બગીચો આ બનાવ્યો મેં હવે નિજ હાથથી હાયે,
પુરો પામાલ કરવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અતિશે જેહમતો ખેંચી વફાદારી કરી જ્યાં મેં,
વફાપર બેવફાઇનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
ગરેબાં ચાક આ દીધું વહે છે ચશ્મથી ધારાં,
રે પથ્થર સર પટકવા ત્યાં જમાને રંગ બતલાવ્યો,
તમન્ના તીર ખાધાને હવે શમશીર ના નીચે,
ગરદન આ ઝુકાવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો.

હરજી લવજી દામાણી.

વાધની માફક ઝનુનથી ડોળા ઘુરકતા હમારી બન્નેની વચ્ચે આવી ઉભા. તેવને એમાયલને ઘણાક નાલાયક હીણપત્તી ભર્યા શબ્દ સુખનોથી ધરધૂત કીધો. વેના પગ નીચેની જમીનને વટીક તેવને ધીકકારી કાઢી એમાયલ આ બધો વખત એક સંગેમરમરના પુતલાં જેવો સ્થીર અને સ્હેજ મારી ગયો પણ તેની આંખ આતસના ગોળા માફક બળતી હતી. મારા બાજાને ફકોરી જવાબ આપીયા બના તે ચુપચુપ મારી નજદીક આવ્યો અને તદન કઠોર મારી ગએલા બેપરવા અવાજ—જે હમુરથી મારા કાનમાં ઘુમેછ—થી તે બોલ્યો, "નશીબ સામે વધુવાર લડવું ફોકટ છે. છેલ્લી સલામ. માર્ગરેટ, બોલા મારૂ બધુ સુખ તુને બક્ષે" અને હું કાંઈપણ બોલું તે પહેલાં તે ત્યાંથી ચાલી ગયો. મારા પીતાંનો સ્વભાવ ઘણો કરડો હતો અને મારી દીકરી હું તેઓને તાબે થઇ; અને એમાયલની છેલ્લી સલામ પછીથી એક માસે મને આ લેંગકોક હાસ્પટલની કાઉનટેસ દાખલ અહીં લાવવામાં આવી."

"ઓ મમા મમા, મારાં કરેસતાઈ મમા" ફ્રેશીસ રડવાં આવા લાગી "ઓ તમે કેટલું બધું હોસે—"

કાઉનટેસ ગમીથી હસી. "મારા બચ્ચાં ગમગીની કાંઇ હમેશાં આદમીને મારી નાખતી નથી. વળી ભલા પાદરી ઝૅમીરકેડે મને ઘણી નશીયત દીધી અને મને શાન્ત કીધી, તેને મને સાફ કહયું કે ફ્રાન્સમાં એવેાજ ધારો હતેા કે બાપની મરજી મુજબ બેદીઓના ચોકકસ ગોઠવાતા અને હું જો ના પાડું તે મારા પીતા ખુદ રાજતની પરવાનગી મેળવીને મને પરણારી આપશે, તે કરતાં તેા બેહતર હતું કે મારે ચુપકીદીથી મારા પીતાની ખાહેશને તાબે થવું. અંતે મને તેમજ કરવું પડયું અને તે ભલા ધર્મગુરૂની નસીયતે મને મારા થએલા ઘણી તરફની ફરજમાં ઓરતવાર રહેવા શીખવી. મારી દીકરી એ ઉપરથી તું જોશે કે તે માબાપ ધર્મગુરૂની કબર ઉપર ખુ દર ફીરદમ્સે પુલ ચઢાડે છે.

તારા જન્મ પછી—મારાં સુખ, મારા ઝવેર, મારા ખઝાના, તારા જનમ પછી હું વધારે શાન્ત થઇ. મેં તુને એ વાત કદીપણ કહેવા ધારી હતી નહી, પણ હવે તારે માટે એવેા વખત આવેલેા જણાએછે કે મારા ઉપરથી તું દાખલેા લઇ શકશે અને તેથી આ હકીકત મેં તુંને કહીછ. ફ્રેશીસ, તું તારા પીતાની મરજીની ઉપર વારી થઇ શકશે નહી, અને તેથી મારા બચ્ચાં, મારૂં કહયું માન અને આ જવાન માટે સારા વીચારો તારાં મગજમાં એકઠા કર અને તું જનમસજારની ગમીમાંથી બચી જશે.

"તે ભલા માબાળુ એમાયલને તેને તમે ત્યાર પછીથી કદીપણ જોયેા કે, મમા?" ફ્રેશીસે પુછયું.

કાઉનટેસ આ સવાલથી લગાર ગુસ્સે થઇ પણ શાન્તીથી જવાબ દીધેા.

"જે વખત, એક વખત પેરીસમાં જ્યારે હમારી ગાડીના ઘેાડા ભડકયા ત્યારે તેને મને તદન બેતમાંથી બચાવી તે એક સંખુતથી બોલ્યેા નહી. બસ મને કાઉન્ટના હાથેમાં સોંપી પોતે ટોળામાં ગુમ થઇ ગયેા. તારા બાવા તેની હસ્તી વટીક જાણતા નથી."

"અને બીજી વેળા?" દીકરીએ સવાલ ચાલુ રાખ્યા.

"અહીં આપણાં મહેલ આગળ તું ન્હાની હતી અને હું તુને આગમા ફેરવતી હતી ત્યારે મેં તેને બરાબર જોયેા. તે વધારે મજબુત અને દમામી દેખાતેા હતેા, તેની આંખેામા તેજ, માયા અને પ્રમાણીકપણાનેા છાપ હતેા, આપણને જોતાંજ તેને પેાતાના જન્મે હાથે છાતી ઉપર વાળી મુકયા"

"અને તમે તેની સાથે વાતેા કીધી, મમા"?

"નહીં" મારી દીકરી, હું ભુલી ગઇ નહી હતી કે હું કાઉન્ટ લેંગડોકની ધણીયાણી હતી," કાઉનટેસ બબડી. "બાશીબ એમાયલ; હું જો તમારે જગે હેાતે તેા તેને બેચાર ઉપકારના સબુતેા કહી સંભળાવતે—"

"ફ્રેશીસ હું દલગીર છું કે તું વધારે ઉછાછળું મગજ ધરાવેછ, આ વાત કરવાની મારી બેકજર મકસદ છે અને તે બેજર કે માત્રાપના મતને ના તાબેદાર થવું નહી. આપણાં રાજમાં તેમ બની શકતુંજ નથી. હવે બોલ, ફ્રેશીસ, મારકરીસ માટે તારેા શું વીચાર છે?

કાઉનટેસને નારાજ બનેલાં જોઇ ફ્રેશીસ નીપડી "મમા, પહેલવાતેા હું પધારને સમજાવી જોવેય

જોડીને તારી પાસથી માફી માંગી લઉંછ, અને ખરાં દીલથી તને ક્ષમેલ્યત રિવકારું છું."

"સિકારોછ ખરા કે દોસ્ત?" પ્રસ્તેહથી હરખાઇને હસતા પીન્ચ બોલ્યો. "પણ ત્યારે સેમ્યુઅલ ઓર્ડ? તે કેવો ચાર?"

"ચાર્ડ: ચાર્ડ:" તેને પાછા બંન્ને હાથો જોડ્યા. "તે કે નહીં જણાયલો નાંણુસ, પાછો નહીં જણાતો થઇ ગયેછ. જોડી કાઢેલ? માંણુસ જોડી કાઢેલાં મોતે પુગ્યોછ."

"સારૂં, સારૂં. પોલીશ માથુંકુ દીને મરી જશે યા તેનાં સગાં કે દોસ્તોનો પત્તા મેળવવા પાંમશે નહીં. એટલી તસ્દી આપુંને ઓછી." ટસર બેનટ્રી પીન્ચને બનાવવા આવ્યો, અને તેનું પકડવા ગયો પણ પોતેજ ફજેત થઇને માફ માંગતો બેઠો. "આજનાં દીવસની મારી ફ્રેતેહની યાદમાં મારે એક માહલારત કામ કરવું જોઇયે. આ તમે મને જે ૬૧ એક હજારનો ચેક ભરી આપયોછ, તે સેમ્યુઅલ ઓર્ડને નામે તેની યાદમાં હું અને તમે બલે મલીને એકાદ ચર્ચમાં તખ્તી કોતરાવ્યે, યા એકાદ કુવો તળાવ બણાવ્યે, યા એકાદ હોસ્પીટાલમાં બિછાંનુ આપ્યે. હું ધારૂંછ આ મારી વાત તમને ગમશે!" ગ્રેટ્રેસર બેનટ્રીએ તેની ઘણી તારીફ ગાઇ, આ છેલ્લા વાકય પરથી તે પૈસાનો ભુખ્યો નથી એમ તેને જોઇ લીધું.

"આઇનઃ આઇનઃ દોસ્ત, તું તારી વિધ્યાને જોરે એક નહીં ઉકેલી શકાય તેવું ઉખ્યાણું થઇ પડયોછ. એક નહીં હજારી શકાય તેવો જણુકાર, ફ્રેંચ હમંદ જણુકાર પુરવાર થયોછ."

દિવાને શયદા.

રંગ બતલાવ્યો.

(ગજલ)

સનમ તારી જુદાઇનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અચાનક આપત્તિનો આ જમાને રંગ બતલાવ્યો,
સુગર માંહે હતી આશા પ્યાલો વસ્લ પીવાને,
બદલ તે ઝેર પીવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
શરાબે ઇશ્કનું પ્યાલું, મે લબપાસે ધર્યું તું પણ,
પિધા વિણ ફેંકિ તેને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
બગીચો આ બનાવ્યો મે હવે નિજ હાથથી હાયે,
પુરો પામાલ કરવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો,
અતિશે જેહમતો ખેંચી વફાદારી કરી જ્યાં મે,
વફાપર બેવફાઇનો જમાને રંગ બતલાવ્યો,
ગરીબાં ચાક આ દીધું વહે છે અશ્રુથી ધારાં,
રે પથ્થર સર પટકવા ત્યાં જમાને રંગ બતલાવ્યો,
તમન્ચા તીર આધાને હવે શમશીર ના નીચે,
ગરદન આ ઝુકાવાને જમાને રંગ બતલાવ્યો.

હરજી લવજી દામાણી.

આદમી ચાહતું નથી અને જો મામલો અત્યંત ગંભીર હોઞે તો મને મારા ધણી માટે ઘણી ચીંતા લાગેછ ”

“ મમા તેમ છે ખરૂં. મેં ઘણીં વખત ખોટા પાસ દુવા ગુજારીછ કે મારા પપાને મોટા દમાયુ સ્વભાવ બક્ષ. એ મમા, એવણ આપણા ગરીબ ખેડુતો તરફ એટલા સીતમગારક શું કામ થઇ શકતા હશે ”

કાઉનટેસે એકદમ ઇકિદતથી પોતાની બેટીને ચુપ કરીધી. બહાર કોઇનાં પગલાં વાગતાં હતાં.

“ મોં. પીએરી આવેછ. હું એના આય સાંઇ જેવા લીસાં પગલાં ઉપરથી પીછાણી શકુંછ ” ફ્રેલીસ બોલી “ મમા તમે એ બે બદામના આદમી સાથે ઘણા તોરથી વર્તોજ્ઞો, મને તો એને જેતાંજ ધીકાર છુટેછ. ”

“ ૭૮ ફ્રેલીસ, મોં. પીએરી તારા બાવાનો વિસવાસુ કારભારી છે ” કાઉનટેસ બબડી. તેજ વખતે દરવાજે ધીમેથી બોલી એક મધ્યમ વયનો પુરૂષ બપકાદાર કપડાંમાં સજ થએલો અંદર આવીને ઉભો. તે પહેલાં કાઉનટેસને નમીયો અને પછી ફ્રેલીસને નમન કર્યું. તે નમનોમાં એમ ખુલ્લો અર્થ હતો કે મારાં છોકીઓ હું તમારાં ખેતાબને માન આપુંછ પણ તેની આંખો જણાવતી કે તમે મને ધીકકારોછ તેની મને પરવાહ નથી, કારણ કાઉન્ટ જેવા મુરબ્બાને જે એવો પરમાડી લીધોછ કે હું કાંઇબી હુકમો ચલાવરા તોપણ તમે મને કોઇની મુકશો નહી. કાઉનટેસ તેની આ ઇત્યાદિ પામી ગએલી જણાતી.

“ મેડમ, તમે મને બોલાવ્યો? ” તે નમીને બોલ્યો.

“ હા, મારે તમારા સાથ વાત કરવીછ, બેઠક લેવો. ” કાઉનટેસ બોલી તેણીનો હોકમ કરતો સતાવાન અવાજ અને રાણી માફકની ટેક અને દબદબો જોઇ પીએરી એક પલ ઝંખવાયો. તેણીએ એક નીચી ખુરસી તરફ તોરથી આંગળી ઠોંકી જે જોઇ છુપા કીનાથી પોતાનો હાથ પીસી પોતાને લાગેલી ખીજવાટ છુપાવવાની તજવીજ કરતો તે ઝટ બેસી ગયો.

“ મેં કાઉંટ તરફથી કાગલ મેળવ્યુંછ, તેમાં તેઓ ફરમાવેછ કે આપણાં ફ્રેજસના ગામડાંમાં ઘણી તકેદારી રાખવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને આપણી ખેતી ઉપર કોઇપણ અંજાણ્યો આદમીને આવવા દેવો નહી, એમ હુકમ ફરમાવવાને કાઉંટને ઘણું સંગીન કારણ મલેલું છે. ” કાઉનટેસ બોલી.

“ એવા હુકમો ફરમાવવાના સહેલ છે માય લેડી, પણ તે બજાવવા મુશકેલ છે. એ કરતાં તો મેડીટરેનીયન નહીનું પાણી ઓસારવાનું સેહલું પડે! ” મો. પીએરી બોલ્યો. “ મારે તે કાગલ જોવું છે ”

કાઉનટેસ આ નફટાઇથી લાલ મારી ગઇ.

“ મેં તમુને તમારા માસ્ટરનો પેગામ પુગાડયો છ, એથી વધારે તે કાગલમાં તમને લાગતું વળગતું કશું નથી. ” તેણી ગુસ્સાથી બોલી.

“ જેમ તમો મેડમની મરજી, મગર જો કાઉંટ પોતે અત્રે હતે તો આવા તેમના ફરમાનનું કારણ શું તે હું તેમને પુછી શકતે, હું ધારૂંછ માય લેડી કે તમે પોતેબી જાણતાં હોવાં જોઇએ. ”

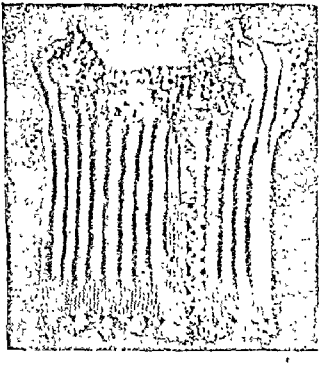
તમારે તમારા માસ્ટરના હુકમો બજા લાવવાની ફરજ સમજવાની છે, તેના કારણો જાણવા માંગવાને તમને કશો હક નથી “ તેણી હજુરથી શાન્તી રાખતાં બોલી. ”

“ ઠીક, ત્યારે તમે મારાં કામમા વચ્ચે પડવાનું છોડી દેવો અને હું મારું કામ કરીશ. હરેક વખતે મુર્ખ ખેડુતો મારા પાસ આવવાને બદલ તમારા પાસ આવેછ પછી હું મારી સત્તા શી રીતે ચલાવી શકું? ”

“ મારો તમુને હુકમ છે કે મારા ગરીબ ખેડુતો ઉપર તમારે જુલમ ચલાવવો નહી. તેઓ મારી પાસ આવેછે તે મારી પોતાની આહેજથી છે. ”

“ હું ધારૂંછ કે આ પ્રમાણે તમારા વચ્ચે પડવાનો જવાબ તમુને ઉલ્લાં કાઉન્ટ તરફથી મલી ગયો હતો ” મોં પીએરીએ એક અદાવતી નજર ફેંકતા કહ્યું.

કાઉનટેસના ગાલ ઉપર ફરી જોશમાં લાલાસ ચઢીયો. તેણી પોતાના ગુસ્સેબાજ ધણીનું અપમાન ઝીલી ગઇ હતી નહી. તેણીએ પીએરીની ના કદરી માટે

"બચ્ચાંની ચેટી"

Fancy Needle Work.

ફેન્સી નીડલ વર્ક.

લખનાર—Irene.

બચ્ચાંની પેટી.

જોઇતી ચીજો:—બે આઉંસ "Lady Betty Ply" ઉન અને નંબર ૧૨ ના હાથીદાંતના સોયાની ૬ ૧) તથા ગરઢન માટે એક વાર બેબી રીબીન. સોયા ઉપર ૭૨ ટાંકા લેવા, અને ૧૦ હાર. ી ચુંથો.

પેહેલી હાર—સાદી ચુંથો.

બીજી હાર—૧૨ ટાંકા બખીયાના લેવા, ૧૦ સાદા ચુંથો.

ત્રીજી હાર—સાદી ચુંથો.

ચોથી હાર—૧૨ ટાંકા બખીયાના ચુંથો, ૧૦ સાદા ચુંથો.

પાચમી હાર—સાદી ચુંથો.

છઠી હાર—સાદી ચુંથો.

સાતમી હાર—૧૦ સાદા, ૧૨ ટાંકા બખીયાના ચુંથો.

આઠમી હાર—બધા સાદા ચુંથો

ઉપલી આઠ હારો છ વખત ચુંથો, તે, જો મોહોડું બચ્ચુ હોય તો વધારે લાયન ચુંથજો. જો સાત વખત ચુંથશો તો ૫૬) હાર થશે.

સતાવનમી હાર—પેહેલી હાર માફક ચુંથો, અને છેલ્લા ટાકામાં આગલના દોરામાં એક ટાંકો ને પછવાડેના દોરામાં એક ટાંકો ચુંથો.

અઠાવનમી હાર—બીજા ટાંકામા આગલીની માફક એક ટાંકો વધારે ચુંથો, ને બાકીનું બધુ બીજી હાર માફક ચુંથો.

બીજી ચાર લાયન તરાંહ માફકની ચુંથીને નાકેના ટાંકામાં આઠેક ટાંકા વધારે ચુંથવા જોયી એ ચાર લાયન પુરી થતાં ૭૮) ટાંકા રેહેવા જોઇએ.

૬૩ મી હાર—દસ ટાંકા સાદા ચુંથો. બાકીના બધા બખીયાના ચુંથો, ને બખા માટે ૧૨ નવા ટાંકા લેવા.

૬૪ મી હાર—બધા સાદા ચુંથો, બધા મલી ૯૦) ટાંકા થશે.

હવે તરાંહ પ્રમાણે ૧૫ હાર ચુંથો.

હવે આપણે બખાંને માથે આવી પુગીયા.

એટલે બખાંની ૧૫) હાર બલાશ થયને ૧૬ મી ચુંથીએ. તેમા બગલ માટે ૨૪ ટાંકા બન કરો ને બાકીના બધા સાદા ચુંથી જાવો. હવે સુધ્ધા ઉપર ૬૬ ટાંકા રહ્યા. હવે ૮૦ હાર પુરી થઈ.

૮૧ મી હાર—બધા સાદા ચુંથો ને નાકેના બે સાથે ચુંથો.

૮૨ મી હાર—પેહેલા ટાંકા સેરવી લેવા, એક બખીયાનો ચુંથો, સેરવેલા ટાંકા એની ઉપરથી સેરવી લેવા.

બાકીના બધા બખીયાના ચુંથો ને નાકેના ૧૦ સાદા ચુંથો.

૮૩-૮૪ મી હાર—૮૧, ૮૨ માફક ચુંથો.

૮૫ મી હાર—બધા બખીયાના ચુંથો. છેલ્લે બે સાથે ચુંથો. હવે સુધ્ધા ઉપર ૬૧ ટાંકા રેહેવા જોઇએ.

૮૬ મી હાર—સાદી ચુંથો.

૮૭ મી હાર—બધા બખીયાના ચુંથો, ને નાકેના ૧૦ સાદા ચુંથો.

૮૮ મી હાર—સાદી ચુંથો.

૮૯ મી હાર—તરાંહથી પેહેલી હાર માફક ચુંથો ને બગલ આગલ એક ટાંકો વધારો.

૯૦ મી હાર—એક ટાંકો વધારો ને બખીયાના ચુંથો. નાકેના ૧૦ સાદા ચુંથો.

૯૧-૯૨ મી હાર—૮૯ ને ૯૦ માફક ચુંથો.

૯૩ મી હાર—૧૪ ટાંકા સાદા, એક વધારો અને ૨૪ ટાંકા બખા માટે નવા લેવા. બધા મલીને સુધ્ધા ઉપર ૯૦ ટાંકા થશે.

૯૪ મી હાર—સાદી ગુંથી.

૯૫ મી હાર—દસ સાદા, બાકીના બબીયાના.

૯૬ મી હાર—સાદી ગુંથી.

હવે બીજી ૧૩ હાર તરંહ માફક ગુંથી જવેા અને ૧૨૦ મી હાર—ગુંથણી વેળા આગલ માફક ખભાં આગલથી અડ ટાંકા બંન કરેા, ને બાકીના સાદા ગુંથેા.

૧૨૧ મી હાર—દસ સાદા, બાકીના બબીયાના પણ છેલ્લા બે ટાંકા સાથે ગુંથના, જેથી એક ટાંકેા ઓછેા થશે.

૧૨૨ મી હાર—એક ટાંકેા સેરવેા, એક સાદેા સેરવેલેા ટાંકેા ગુથેલા ટાંકા ઉપરથી પસાર કરેા. બાકીના સાદા ગુંથેા.

હવે દરેક હાર તરંહ પ્રમાણે ગુંથવી.

૧૨૩ મી હાર—તરાદની પેઠેની હાર પ્રમાણે પણ છેલ્લા બે ટાંકા (જળાં આગલથી) સાથે ગુથેા,

હવે પછીની બધ હારેામા એજ પ્રમાણે ટાંકા ઓળ કરતા જવું, જેથી સુધિયા ઉપર ૭૬ ટાંકા રહેશે (અઢિયા પીક સર થાય છે) સાત પટા પીક માટે થાય ત્યાં સુધી એ ૭૬ ટાંકા ઉપર તરંહ માફક ગુંથી જવેા. હવે ૫૭ મી હારથી—૬૩ મી હાર સુધી ગુંથા જવેા. પણ ખભાં માટે બાર ટાંકા નવા લેવાને બદલે આઠ લેવેા. આથી ૯૦ ટાંકા આગલ માફક સુધિયા ઉપર થશે. આગલના ખભાં જેટલું ઉંચુ ખભું ગુંથાયા પછી બગલ માટે ૨૪ ટાંકા બંધ કરેા, જેથી સુધા. ઉપર ૬૬ ટાંકા રહેશે.

૮૨ મી હારથી ૯૩ મી હાર સુધી ગુંથી ના જેથી સુધિયા ઉપર ૫૦ ટાંકા અને ખભાની પાહોળાઈ બરોબર થાય ત્યારે ટાંકા બંધ કરજો.

૧૧૧ મી થી તે ૧૧૬ મી હાર સુધી ગુંથી જા જેથી ૭૨ ટાંકા રહેશે. હવે બીજા કન્ટ થાય છે જે માટે એ ૭૨ ટાંકા ઉપર ૭ સાત પટારે થાઓ ત્યાં સુધી ગુથી જઈ, પછી માટે ૧૦ સાદી હા ગુંથી, બધા ટાંકા બંધ કરી નાખેા. અને ખભા ભાગને ઘણી સફાઈથી જોડી નાખેા.

કીનારી—એક અણીના સુધિયા (Crochet એ છેલ્લા ખભાના ટાંકા બન કીનારી ત્યાંથી ગુથેા. એક સાંકરી એક ટાંકેા છેાડી એક આંટા સાથને ટાંકેા * થી ગોલ ગુંથી જવેા અને ઉન તેાડી નાખેા. હવે પાછું પેહેલા ટાંકાથી સર કરેા અને પેહેલા નાકામ એક આંટા સાથનેા ટાંકેા લેવેા, ૩ સાંકરી, એક આંટ વગરનેા ટાંકેા (પીકટ) પાસેના આંટા સાથના ટાંકા ઉપર ગુથેા.

આ માફક ચાર આંટા સાથના ટાંકાને ચાર હોલ પડે ત્યાં સુધી ગુથેા, તેજ ટાંકામાં એક આંટા સાથનેા ટાંકેા લેવેા * એક હોલ છેાડી બીજા હોલમાં એ આંટા સાથનેા ટાંકેા લેવેા એક પીકટ એક આંટ સાથનેા ટાંકેા એક પીકટ, એક આંટા સાથના ટાંકેા થી છેડા સુધી ગુંથી જવેા.

એજ પ્રમાણે બીજા ખભાં ગરદન તથા નીચે કન્ટમા બંધી ગુંથા જવેા.

આર્યાવર્તના વીર રત્નો.

[૬૮]

મી૦ રતન જમશેદજી તાતા.

(લેખનાર:—જે. એલ. ડી. આરભાયા.)

YE GENTLY WISE.

Ye noble few? who here unbending stand
Beneath life's pressure, yet bear up a while:
And what your bounded view, which only saw,
A little part deemidevil, is no more:
The shade of false applause will quickly pass,
And one response to truth expressive all.

(Thomson.)

હોક હિતાર્થે કેટલા અર્પણુ કરનારા બહુ જુજ છે,
કેટલા તોફાની જીંદગીમાં અડગપણે રહે છે.
ઘણીકવાર તોફાન સમયે આપ ગેબે ટલી જશો,
એવું ધારી જેઓ કાર્ય કરવામાં પાછા ન હઠશે.
ઉચ્ચ વિચારોના માર્ગમાં નિયમીત ભય છે,
અને તેમાંજ કલ્યાણ વહ્યું સત્યતા સમાય છે.

(જેમ્સન.)

હિંદુસ્તાનમાં આધુનિક કાળમાં એવું કોઈ જનરોજ હશે કે જેણે વ્યાપાર ઉદ્યોગના પિતા મહુમ મી. જમશેદજી નસરવાનજી તાતાનું નામ સાંભળ્યું ન હોય. તેમના બીજા પુત્ર મી. રતનનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૭૧ ના જાન્યુઆરીની ૨૦ મી એ થયો હતો. આજુબાપુની અને અંગ્રેજીની કેળવણી લીધા પછી તેઓ સેન્ટ મેરીઅર્સ કોલેજમાં દાખલ થયા હતા. ઇ. સ. ૧૮૯૨ માં તેઓનાં લગ્ન મી. અરદેશર મેરવાનજી સેઠનાં પુત્રી જોડે થયાં હતાં.

મહુમ મી. જમશેદજી તાતાની દેખરેખ નીચે તેઓ મેસર્સ તાતા સન્સની ફર્મ માં ભાગીદાર તરીકે જોડાયા હતા. અને હાલમાં તેઓ તાતાનાં સઘળાં સાહસો આથે જોડાયલા છે. આખા હિંદમાં તો શું પણ આખા એશીઆમાં પ્રથમ દરજ્જાનું આવતું તાજ મહાલ હોટેલ જે ઇન્ડીઅન હોટેલ્સ કું. લી. ને હસ્તક છે તે સંસ્થાના તેઓ પ્રમુખ છે. તે સીવાય લક્ષ્મ ખાતેની મેસર્સ તાતા લીમીટેડ, અને અન્નેની તાતા આયર્ન એન્ડ સ્ટીલ વર્કસ; તાતા હાઇડ્રો ઇલેક્ટ્રીક પાવર સપ્લાઈ કું. લી; તાતાની સર્વે મીલો; આઇન ડેક આઈનીંગ કું. લી; વગેરે ઘણી સંસ્થાઓના તેઓ ડાયરેક્ટર છે. હિંદુસ્તાનમાં તેઓની માલેકીની ઘણી મીલકતો છે. તે ઉપરાંત ઇંગ્લન્ડનાં બીડલ સેકસ પરગણામાં ટવીકનહેમ ખાતે તેઓની જગ્યા છે, જ્યાં તેઓ વર્ષમાં ઘણા માસ સુધી રહે છે. થોડાજ સમય ઉપર તેઓએ પાટલીપુત્ર ખાતે રોગ ખોલ કરવા વાસ્તે મદદ આપી છે.

પુરાણી વસ્તુઓના સંગ્રહ અને સાહિત્યના તેઓ વિલાસી છે, અને તે માટે તેઓએ જે મદદો વખતો વખત આપી છે તે પ્રશંસાને પાત્ર છે.

સરવન્ટસ ઓફ ઇનડીઆ સોસાયટીને તેઓએ સંગીન મદદ કરી છે અને દેશનાં દીનને લગતી બીનાઓમાં તેઓ છુટે હાથે મદદ કરવા રહ્યા છે. આપણી તરફ ખાનાં દર્દીઓનાં ઉપચાર ગૃહ, દુકિયુ આદીકામાં દીલદોલતોના દુઃખ નિવારણાર્થે અને તેવાં અનેકાનેક સ્થળોએ તેઓએ જેટલી મદદ આપી છે એટલી ભાગ્યેજ બીજા કોઇ મુંબઇના રહેનીસે આપી હશે.

મુસાફરીને તેઓને ઘણો શોખ છે, અને મુસાફરી કરવામાં તેઓને જરાપણ કંટાળો હોતો નથી. તે સિવાય આડખાનની રોપણીમાં પણ શોખ ધરાવે છે. ઘોડેસ્વારીનો પણ સારો શોખ છે. પૈસાદારના પુત્ર તરીકે ગુણ ન ગાતાં આપણે તેઓની ઉદારદૃષ્ટિ તરફ નજર કરીયું તો જણાશે કે પરમેશ્વરે તેઓને જે અખુટ દોલત આપી છે તેનો તેઓ સદ્ ઉપયોગ કરેછે. ચાલુ માસની બીજી તારીખે તેઓને ગુમાવીસધું વર્ષ થઇ ગયું; જે આપણે ઇચ્છીયું કે તેઓને દીર્ઘાયુષી બનાવી હિંદુસ્થાનના લાભનું વિશેષ કાંઇ કરવાનું જેમ બને.

તે શું હુંજ હતો ?

(એક ટુંકી વાર્તા)

લખનાર 'રઈશ'

હું ધારતો હતોજ કે બેરપતવારે સહવારે મારાથી ઓફીસમાં ટાઇમસર જવાશે નહીં; અને તેમ ધારવાને મારી પાસે કારણ હતું.

સહવારે છેક હું બપોરેથી ઉઠયો હતો, અને તેમાં મારો ખરૂં પુછો તો વાંક નહીં હતો. આજ ત્રણેક દહાડા થયા રાતે મને બરાબર ઉંઘ નહીં આવતી હતી અને જે ઉંઘ આવતી હતી તો કોણજાણે શા અજાણસર બેચેની એવો ગભરેા કરતી હતી કે તે રાત મારી સારી જતીજ ન હતી; તેમાં બુધવારની રાત તો મારી એવી ગઇ કે સુતો ત્યારથી તે ઉઠયો ત્યાં સુધી મેં દરેક દરેક કલાક ગણ્યાજ કીધો. ત્યાર પછી કોણ જાણે કયારે મારી આંખ લાગી તે વાર જોઇ જોઇને મારી ઘેરવાલીએ મને જ્યારે મારાં બારણા ચોળી ઘાટાને સજાગજ કીધો ત્યારેજ હું જાગ્યો; ત્યાર બાદ તૈયાર થતાં કલાકનું બદન પડી ગયું જે જેમતેમ ઘણા વારે શોધી કાઢયું, ત્યારે બુટ પેહેરતાં બુટની લેસ તુટી ગઇ એટલે મેંતો જાણ્યું 'તુંજ કે નવને પંચાવનની ત્રેન જે મને મળશે તો પણ હાજીસમાં હું અડધો કલાક લેટ થવસ પણ વળી મને એવો ખબારો થયાજ કરતો હતો કે નવને પંચાવનની ત્રેનથી મારાથી નહીં પકડાશે અને તો નહીંજ પકડાઇ, પણ કેવા સંજોગ વચ્ચે !

સ્ટેશનપર જતાં પોલીસ ચોકી આગળથી પસાર થતાં એક કોન્સટેબલ મારી આગળ આવ્યો અને મને અટકાવી બોલ્યો:

"જરા સાહેબ, એક મીનીટ અંદર આવશો? એક બબેવાને ઓળખવાને માટે અમને સાક્ષીઓની હાજરીમાં ફરમાવેલી સંખ્યા પુરી કરવાની છે."

"એટલે? તમે શું કહેવા'ગ તે હું સમજી શકતો નથી, અને મારીથી હાલ એક મીનીટથી વેગળાય તેમ નથી."

તે કોન્સટેબલ ઘણો નમ્રતા હતો તે છતાં મક્કમ રહી બોલ્યો,

"હું દલગીર છઉ સાહેબ, પણ તમારે મારી સાથે આવવુંજ પડશે. ઘણું તો તેથી તમને પંચિક મીનીટ મોડું થશે. કલેપાર્કમાં થયલાં ખુનને લગતી બીના છે."

"ખુન! કયું ખુન?"

"કલેપાર્કનાં એક મકાનમાં જે ખુન થયું તે આજનાં બધાં પેપરોમાં છે. અમે જે એકને તે માટે પકડયોછ તેને ઓળખાવવાનો છે અને તે વખતે જેટલા સાક્ષીઓ જોઇએ તેમાં એકજ ઘટે છે." મેં જોયું કે ઇલાજ નહતો.

મેં આવવાની હા કહીને તે મને પોલીસ ચોકીમાંનાં એક મોટા હોલમાં લઈ ગયો જ્યાં દશબેક બીજા શખ્સો હતા જેઓ પણ મારીજ માફક સપડાયલા હોવા જોઇયે. અમોને હારબંધ ઉભા રાખ્યા બાદ પોતાની વચ્ચે એક શખ્સને લેઇ બે પોલીસ કોન્સટેબલો અંદર આવ્યા, જેમની પાછલ પોલીસ સારજન્ટ આવ્યો.

"ચાલ, તું આ ગૃહસ્થોમાં ભેળાઇને ટટ્ટાર ઉભો રહે" પેલા શખ્સને પોલીસ સારજન્ટ કહ્યું. અને તે બાપડો મારી પાસેજ આવીને ગોઠવાઇ ગયો. તે વિદ્વાળ ગ્રહસ્થનો એક શખ્સ હતો અને તેણે ખુન કીધું હોવું જોઇયે કે નહીં તે મારખી લેવાને કાંઇ ઘણાં ચાલાક ભેજાંની જરૂર ન હતી.

તમાર બાદ એક ઔરત જે પેલા માર્યા ગયલાં શખ્સની ચાકરી હતી તેને અંદર લાવવામાં આવી અને જે શખ્સ તેણીના કહેવા પ્રમાણે મંગળવારે રાત્રે તેણીના શેઠને મળવા આવ્યો હતો અને જેને તેણીએજ ઘરનું બારણું ઉઘાડી અંદર દાખલ કીધો હતો તેને

અમારી હારમાંથી ઓળખી કાઢવાને તેણીને ફરમાવવામાં આવ્યું.

તેણીએ અમારી આખી હાર તરફ પોતાની સોહી જેવી આંખો ફેરવીને જોયું અને મારી તરફ આંગળી કરીને તે બોલી.

"આય રેહ્યો તે શખ્સ."

"તું સોગંદપર એમ કહેવાને તૈયાર છે?"

"હા."

"તે કેમ જાણ્યું કે તે શખ્સ એવજુજ છે?"

"એવજુ અમાં આગળથી જરા વાંકો વળેલા છે. તે ઉપરથી એવજુને કેયેથીએ હું ઓળખી કાઢયા વગર રેહું નહીં."

અને તેણીએ જે કહ્યું તે ખરજ હતું, કેમકે બધાક અબ્યાસીઓને આપણે જોયા છે તેમ હું મારાં બંધાં આંગળથી જરા વાંકા વળેલા હતો.

"અરે, પણ ભલાં માણસ—"હું બોલવા ગયો, પણ મને ચુપ કરી દેઇ તે સારજન્ટ બોલ્યો.—

"બાલ જા હવે તારું કામ નથી."

અને પેલી ઔરત ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

તે ગઇ કે પેલા બંધવાને લઇને પેલા બે કૉન્સ્ટેબલો ત્યાંથી ચાલી ગયા અને અમને પણ તે સારજન્ટે ચાલી જવા કહ્યું.

હવે પેલી નવને પંચાવનની ત્રેન હું ચુકયો કે તે પછીની ત્રેનને હજી બીજે આખો કલાક હતો, અને આ દીકરીએ મને ઉપરજેલો કંટાળો અને કયરાટ જાણે ચોકો હોય તેમ મને પેલી ઔરતે પોતાના શેકના ખુશી ત્રાદિક ઓળખાની ચોકીસમાં મારી કજેરી કીધી હતી!

"હું ઘણો દલગીર છેઉં, મીસ્તર" તે સારજન્ટ મારી બાજુએ આવી બોલ્યો. "એવી જુકો ચારપાર અનેક એમ તો તમેબ્બી જાણતા હોસો, પણ અમારે માટે તો એ જુબ ઘણી કમનસીબ કહેવાય, કેમકે ખુની સાનેનો અમારો કેસ એવી ઘણો નજીક થયેલો માની શકાય."

તે બીચારાને એ મોટી ખોટ ગયલી લાગતી હતી.

"પણ, વાર તમે તો તે માર્યા ગયલા શખ્સને પરમ દીને સાતના દશેક વાગતે મળવા તો નહીં ગયા હતા?" તેણે મને પુછ્યું.

"ખચીતજ નહીં, ને હું જાણતોબ્બી નથી કે ખુન થયું છે કોણનું? અને મને તે જાણવાની કનવારબ્બી નથી. કેમકે, પોતીસના મામલાની મને ખબર છે" એમ કહી હું ઓસતો થયો. ખરૂં જોતાં પુગે તો મને યાદ છે કે મંગળવારે રાત્રે હું કામપરથી ઓસરેલા ઘરીને ઘરે આવ્યો હતો કે નવ વાગ્યામાં હું ગોહું મારી ગયો હતો. અને ત્યારે હું સ્ટેશનપર આવ્યો અને મેં ઉપર કહ્યું તેમ ત્રેનને વખત હોવાથી મેં એક પેપર ખરીદયું અને તે ઉભેરાતાં મારી નજર

"સાઉથ લંડનમાં થયલું ખુન!"

એમ ચોકાનનારાં મથાળાં ઉપર પડી. એની દીકમાંનું દોડવું કોહી બધાય જણ તેરી ખબરો અકસર કરી હું વંચિતોજ નથી, પણ જ્યારે તે ખુનના સંબંધમાં પેલી ઔરતે મને સદ્દાગ્યો હતો ત્યારે તેને લગતી વિગત જાણવાની જીજ્ઞાસા હું ખેંચાવી રાખ્યો નહીં.

પણ વાંચું શું? હુકતો શુરૂઆત વાંચું તેટલાંજ હું ચોંકયો અને તે પેપર મારા હાથમાંથી પડી ગયું કેમકે, જેનું ખુન થયું હતું તેનું નામ એન્ડ્રુકેનરીંગ હતું અને તેને તો હું સારી પેરે ઓળખતો હતો.

હવે તે-સાંનો તાલુક ખુબસુરત આકાર મારી આંખો સામે આવીને ઉભો, જેવી તે બે વર્ષની વાત ઉપર હતી તેજીજ આજેબ્બી મને તે જણાઇ. તેણીની ઉપર મારો ઘણોજ જુર હતો અને થોડોકવાર હું આ એવી આશામાં હતો કે તેનુંબી હેત મારી ઉપર હશે અને અમે પરણીને એક થઇશું.

પણ તેટલાં તો નાપાક કનેવરોંગ અમારાં બેકરી વચ્ચે આવ્યો અને તેણીને તે ઝુંટી ગયો. નેનસીએ પોતાનાં લગનમાં આવવાની મને ઘણી આજીછ્યી અરજ કીધી તેને લીધે તેણીને બીજાની પરણેતર થતી જોવાને હું ગયો હતો અને તેણીને બાદરને મેદિયા

નીકળતો એકેક બોલ મારાં મોતના ઘંટના અકેક ટકોરા જેવો મને લાગ્યો હતો.

તેણી પોતાના વરના હાથનો ટેકો દોષ દેવળમાંથી જ્યારે બહાર નીકળી ત્યારે તે ઘણીજ સુખી દેખાતી હતી, પણ તે બીચારીના તે સુખી અને સંતોષી દેખાવ ઉપલીજ વારના હતો, કેમકે કલેવરીંગ કાંઈ સારો ભરથાર નીવડ્યો નહીં હતો. તે તેણીની સાથે માયાથી વાકતો નહીં હતો તો નહીં પણ તેણીને મારફાડ કરતો હતો અને મારી નેનસી એવી ગરીબ અને ગરથી હતી કે તે કંગાળની મારફાડથી તે ચલાવી લેતે પણ રડતે રડતે તે તેણીથી એવો અલગ થઇ ગયો કે દાદાડાના દાદાડા તેણીને તે મોંઢ નહી બતાવતો હતો, અને ત્યારથી તેણીનાં દીલમાંથી ખુશી-મનમાંથી સુખ-અને ચહેરા પરથી સંતોષ તેણીને સદાનાં છોડી ગયાં હતાં.

લગભગ એક વર્ષ થયું મે તેને જોઇ ન હતી અને જ્યારે એકાદ મહીનાની વાત ઉપર તે મને મળી હતી ત્યારે તેનો હાલ ખરેજ દયા ઉપજાવવા જેવ મને લાગ્યો હતો, અને જે ખરેજ પુછો તો તેણીનો તે દેખાવ જોયા પછી તેના ને તેના વિચારમાં મને રાત્રે ઉંઘ નહીં આવતી હતી. હવે તેણીને તેણીની આ કંગાળીયતમાંથી છોડાવવાનો ઇલાજજ શું હતો? મને તો એમ લાગ્યું કે તેણી પોતાનાં આ દુઃખમાંથી તેનાં મોતે જાતો તેણીનાં પોતાનાં મોતેજ છુટી થાય. હવે આ અગાધ દુઃખમાંથી તે બીચારી મરીને છુટી થાય એમતો મારૂં ચાલતું હતુંજ નહીં અને હોયણી નહીં, અને ત્યારે આજે કલેવરીંગનાં ખુનની અખરથી મેં જે એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો તે એજ હતો કે મારી નેનસી સદાનાં દુઃખમાંથી હવે છુટી હતી! અને કલેવરીંગનો ખુની પકડી તે પેલા ચોલીસમાં મે જોયેલો બંધવો હોય કે કોઇ બીજો તે મને નેનસીનો સાચો હિતાર્થી લાગ્યો.

તેટલાં મારી ઉત્ત આવી બુધ્ધીથી મારા નેનસી વિશેના વિચારોનો રોહ અટકી પડ્યો. આશ્ચર્યમાં તે હોને ઘણું કામ હતું એટલે છેક અમુરેથી ઘરે આવીને તે ખુનને લગતી મેં હકીકત પુરે પુરી વાંચી.

તે ઉપરથી મને જણાયું કે ભંગળવારની રાત્રે ૧૦ વાગે કલેવરીંગને મળવા કોઇ શખ્સ આવ્યો હતો. કલેવરીંગની ચાકરડી તેને આગળ પીછાણતી નહીં હોવાથી અને તેને પોતાના શેઠનાં મકાનમાં દાખલ કરતી વખતે અડચણો જોયેલી હોવાથી તેણીએ પોતાના શેઠના ખુની તરીકે મને ઓળખાવ્યો હતો.

હવે પોતાના શેઠ કલેવરીંગને એમ મોડી રાત્રે કોઇ કોઇ મળવા આવતા હતા અને પેલા અજાણ્યા શખ્સની તે રાતની મુલાકાતમાં કશું અસાધારણ જેવું ન સમજતાં તેણીએ તેને તે મકાનમાં દાખલ કર્યો હતો.

તે રાત તો એમજ પસાર થઇ, કશું અસાધારણ બન્યું નહીં હતું પણ જ્યારે મીસીસ કલેવરીંગ સવારે ૭ વાગે સળગજ થઇ ઉઠી ત્યારે તેણીએ જોયું કે તેણીના વરનું બીછાનું ખાલી હતું. તે પેલી ચાકરડી સાથે નીચે ઉતરી તો હૉલમાં તે બંનેએ કલેવરીંગને લોહીનાં ખાબોચ્યામાં સુવેલો પડેલો જોયો!

તુરત ત્યાં શોર બકોર થઇ રહ્યો અને ડાકતર આદી લાગતાં તેણે તેને ૭ થા આઠ કલાકનો મરણ પામેલો જાહેર કર્યો.

જેને ત્યારે તે ચાકરડીએ રાત્રે દશ વાગે દાખલ કર્યો હતો તેણેજ તે ખુન કર્યું હોવું જોઇયે એમ સૌએ નક્કી માન્યું પણ જરા જણુસ દરદાગીના અને સબળું જેમતું તેમ હતું એટલે તે ખુનનું કારણ સમજી શકાયું નહીં.

તેની સાથે મને હવે કશું કામ ન હતું મને જે લાગવું વળગવું હતું તે એટલુંજ કે હવે નેનસીનું શું થશે તેનો વિચાર મને પડ્યો!

એ બધા વિચારોમાં હું મશગુલ હતો તેટલાં મારી ઘરવાલીએ લાવીને મારા હાથમાં એક કાગળ મુકયું, અને જ્યારે લીફાફામાંના અક્ષરો મેં નેનસીનાં હાથના પારખ્યા ત્યારે મારીજી ચોંકાયા વિના રહેવાયું નહીં.

મેં તે તુરત ઉખેડીયું. તે કાગળ ઘણું કુંકું ને ટચ હતું. તે કયાંથી લખવામાં આવ્યું હતું તે તેમાં લખેલું ન હતું, તેમ તે જેણે લખ્યું હતું તેની સહી

પણ ન હતી માત્ર મેં અક્ષર પરથી પારખ્યું કે તે નેણુસીના હાથનું હતું, અને તે નીચે મુજબ હતું:—

"મારે તમુને જેમ બને તેમ જલદી મળવું છે. મારે ઘરે આવવાનું કાંઇ કામ નથી પણ મરકુયરી રોડને નાકે પોષ્ટનો થાંભલો છે ત્યાં રાત્રે આંઠ વાગે મને મળજો"

આ ચેહી કાગળ મને મળ્યું તે વખતે સાતેક વાગી ચુકેલા હતા અને તે કાગળ વાંચી તેની મતલબ માટે હું તો વિચારમાં પડ્યો.

મને તો તે કાગળ જે મતલબ સર લખાયું હોય તેમ લાગ્યું:

એક તો એ કે કદાચ નેણુસીની ચાકરડીને માલમ પડ્યું હોય કે હું કોણ હતો અને તેણીએ મને પોતાના ગોઠના ખુની તરીકે ઓળખ્યાની વાત તેણે પોતાની શેઠાણીને કહી હોય યાતો નેણુસીને તેણીનાં આ દુઃખમાં મારી મદદની, મારી સલાહની જરૂર હોય, અને તે ગોઠી ગમે તેવા ભરમમાં લપ્યાયલી છતાં મને તે લપ્યા-વાનું આ છેલ્લું કારણ વધુ સંભવીત લાગ્યું.

ઠેરવેલા વખતની દશ મીનીટ આગમજ હું મરકયુરી રોડને નાકેના પોષ્ટના થાંભલા આગલ જઈ ઉભો, અને મને ત્યાં આવ્યાને વીસેક મીનીટ થઇ હશે કે ત્યાં નેણુસી આવી પુગી.

તેણીએ અલબત કાળો પોષાક પહેર્યો હતો અને ચહેરાપર ભારો કાળો બુરખો નાંખ્યો હતો. તેણી મારી આગળ આવીને ઉભી રહેવાજ તેણીના હાથ મારા હાથમાં હું લેવા ગયો પણ તેણી "નહીં" કરી બોલી મારી આગળથી બે કદમ પાછળ હઠી.

એ 'નહીં' બોલતી વખતનો તેણીનો અવાજ જોકે ઉપાજનક હતો તોપણ તેમાં બીકીક અને ધિક્કા-રની બેગી લાગણીનો કાંઇક અંશ મેં જોયો અને મને લાગ્યું કે તેણીની ચાકરડીએ પેલી પોલીસ પરની વાત તેણીને કહીજ હોવી જોઇયે. પણ ખરેખર, તેમણી હોય તો મને લાગ્યું કે તે ખુન મેજર કાપુંછ એવો તો શક તેણીને કદી આવવોજ ન જોઇયે.

હું તો તેણીને ટગર ટગર જોતો ઉભો. તેણીથી કાંઇજ બોલી નહીં અંતે અમોથી એકનાં બોલ્યા વગર તે ચુપકીદી તુટવાની નહીં એમ સમજી હું પોતેજ બોલ્યો—

"તમે મને બોલાવ્યો?"

"હા, કેમ કે-કેમ કે-હું તમોને કહેવાજ માંગતી હતી કે મને આપ ચીજ મલીછ." એમ કહી તેણીએ એક ચામડાની વોલેટ મારી સામે ધરી જોને મેં મારી પોકેટ બુક તરીકે તુરત પીછાણી.

"અરે, હા, એ તમોને કયાંથી મળી?" મેં અજમ થઇને પુછયું. "હું તે ગઇકાલ સહવારની શોધુંછ."

"તમે ત્યાં મુકી આવ્યાતા" તે બોલી.

"ત્યાં? એટલે કયાં" મેં અજમ થઇ પુછયું.

"હવે ઢોંગ કરવામાં લાભ શું મી. જેનપ-સ? હૉલમાં નીચે આવતાંજ મને એ મળી અને જેવો મેં તેને બીચારાને તેની હાલતમાં જોયો તેવીજ મેં તે સંતાડી દીધી, અને જમરે પોલીસ આવી—"

હવે મને સમજ પડી

"ઓ ખુદા! તું એમ તો નથી ધારતી કે—" જેના જવાબમાં પેલી પોકેટ બુક જે હકીકી મેં મારાં હાથમાંજ પકડી હતી તે તરફ તે પોતાની આંગળી બતાવતી ઉભી.

"હું ને ચાહતે તો એ પોલીસના હાથમાંજ મુકતે પણ આપણી દોસ્તીને ખાતર મેં તેમ નથી કર્યું."

નેણુસી, ખુદાના કસમ ખાઇને કહું છ કે તું કાંઇ જબરી ભુલ કરેછ. આજ વરસ થયું તારાં ચેહરાં મેં પગ મુકયોજ નથી."

"આહા! તું કહેછ તે માનવા જેવી હાલતમાં હું ને હોઉતો કેવું સારૂ! તું કહેછ કે તું મારાં ચેહરામાં આયોજ નથી તો આપ પોકેટ બુક કેમ, પોતેજ આલીને આવી?"

હું, હું, જવાબ આપું? મારા મગજમાંથી તે વખતે તરેહવાર વિચારો પસાર થઇ ગયા.

"તે, એ-નીમ કામ કાંઇ કર્યું તે હું જાણતી નથી અને જાણવા મંગતીજ નથી. આપણે એકબીજા એકમેકને જાણીતાં હતાં. તેથી આપ પોકેટ બુક તારે સ્વાધિન કરેછ, હવે આપણે એકમેકને મળવું નથી" એટલું બોલી તે ફરી અને મારી આગળથી ચાલતી થઇ, અને તેણીને જે ગયે તેટલી બોલાવી પણ તેણીએ મારી તે અરજને કશીજ મચક આપી નહીં.

આપ્યો ધેરા જેવો હું મારે મકાને આવ્યો અને જે બાજીમાં સદંતર અજાણપણે હું ગુંચવાયો હતો તેનું કારણ શોધવાનાં ટેરેટ કાંઈમાં પડ્યો.

અંતે કાકાને હું સુધ જવા ઉઠ્યો તેટલાં મારા તે રમનું બારણું ઉઘડ્યું અને મારો એક દોસ્ત અંદર આવ્યો.

"અહો જેનકીન-સ! બચ્ચા, કાંઇ નસીબ કે આજે ઘરે મેળાપ થયો. પરમ દાહાડે રાતેથી હું આવી ગીયો પણ તું મળ્યો નહીં."

"પરમ દાહાડે રાત્રે? કયારે, મંગળવારે? મને મારી ધેરવાલીએતો નહીં કેહ્યું કે તું આયો'તો!?"

"ધેરવાલીને શું દરકાર પડીછ અને મારા આવ્યાની ખબર કદાચ તુને કહે—નહીં કહે તથી તો હું તારે માટે ચીડી મુકી ગીયો'તો."

"પણ હું મંગળવારે રાત્રે તો બહાર ગીયો'તોજ નહીં? હું તો જલદી સુધજ ગીઓ હતો!"

"તું બાહાર નહીં ગીયો'તો? ત્યારે કયાં હતો?"

"બીછાણામાં, નવ વાગ્યામાં હું સુધ ગીયો'તો"

"ન ન કેહુને સમજાવેછ? હું તારા સુવાના ારડામાંથી જ્યા આયો તો—તો બીછાણું જેવું ને તું બીછાવેલું હતું"

"બીછાણું જેમનું તેમ હતું? એ શું બકેછ? કેટલે વાગે?"

"આશરે દશેક થયલાં હોસે."

"પણ દોસ્ત હું સવા નવેક સુવા ગીયો તે છેક સહવારે ઉઠ્યો."

"નોનસન્સ હું કેમ માનું? મેં તારું બીછાણું ખાલી જોયું; તારો રગ તારા પગ આગળ પડી બધે ગોઠવેલો હતો; ટકયા બરાબર હતા અને ચાદરપર એક કરચલી નહતી—પણ છે શું? કાંઇ આટલો ફીકરો કાંઇ મારી ગીરાછ?"

"તું—તું—ખરેજ કહેછ કે હું દસ વાગે મારાં બીછાણામાં સુતેલો હતોજ નહીં?"

"હા, હા, પણ તેમાં એટલો બધો ગભરાયછ કેમ? એમાં શું? પેલી તારી ઉંઘમાં ચાલવાની આદતી આદત પાછી તુને પડી હોસે, તું સ્કુલમાં હતો—"

હોવો, હું થેરુંપેછ, હવે ગમે તો પોલીસ આવે ને મને પકડે. જ્યારે મારી બદનામીથી નામોશીમાં જનાર મારૂં કોણજ નથી તો મને શું ફીકર છે? નેણુસી તો છુટી? અને તે જ્યારે બોલી હતી કે આપણે બેઉએ હવે મળવુંજ નહીં! ત્યારે તેણીએ ખરીજ આગાહી કરેલી હતી.

નૂતન વર્ષાભિનંદન.

સાખી.

સન ઓગણીસો પંદરે, હિજ રદ્દો દુલ્હાસ;
રિધ્ધી સીધ્ધી પામો સદા, એ ઉરની છે આશ.

ગઝલ.

વિભૂતું સહાયતા દેજે નવા આ વર્ષની માંહે,
કૃપાળુ કષ્ટ તું હરજે નવા આ વર્ષની માંહે;
અમી નીધિ ઉછાળીને સહુ સંસાર ભીંજવજે;
હુસાસે રાખજે નીચદીન નવા આ વર્ષની માંહે;
સફળતા આપજે સરવર ભજવતા ભાર્ત ભુમીમાં;
પુરણ કીર્તિ પ્રકાશે હાં! નવા આ વર્ષની માંહે;
પ્રિતે પ્રભાતની આશીષ, અપું જ્યોર્જ પંચમને;
વિજયવર આપજે તેને, નવા આ વર્ષની માંહે.

"રાયદા."

સુખ:દુ:ખ.

લખનાર—શીરોઝ શેહરીઆર કાપડીઆ.

(પાને ૧૮૭ થી ચાલુ.)

આગલ લખેલી એક નાના બાલકથી તે ઘડપણના મરણ સુધીની અવસ્થામાં આપણે અનુક્રમે જોઇ આવ્યા કે પોતાની માતા ગોદમાના સુખથી તે ઘડપણ સુધીના દરેક સુખ જેવા કે રમત ગમત, અભ્યાસ, ધંધો, રોજગાર, સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, દોલત, ઘરબાર વીગેરે અનેક એવી મનની માત્ર માની લીધેલી સુખ આપનારી ચીજોમાંથી કોઇપણ ચીજ તેને સ્થાઇ સુખ નીરંતરની નચીંતાઇ અથવા તો પરમતત્વની અપાર શાંતી આપી શકતી નથીજ, પણ એથી ઉલટું જ્યારે કોઇ માણસે નાનપણથીજ પોતાની જાતનો તેમજ પોતાના પેદા કરનારનો વીચાર કરીને પોતાના મનને તેવીજ બાબતનો અભ્યાસ પાડયો હોય છે તો તે માણસ પોતાનું યથાર્થ કાર્ય પોતાની શકતી અનુસાર કરેલું હોવાથી હર હમેશ છેલ્લી ઘડી સુધી સર્વોતમ સુખ અને પરમ શાંતી સાથે તે દાદગરની દરબારમાં જવાને ખુશીથી તૈયાર હોય છે.

પોતે કોણ છે, કયાંથી આવ્યો છે, શામાટે આવ્યો છે આ સઘળા ફેરફાર થવાનું કારણ શું છે વીગેરે વીગેરે અદ્રશ્ય બાબતો ઉપર વારંવાર મનન, ચીંતન કરવાથી તેમજ માહાત્મા સંત પુરૂષોનો સતસંગ કરવાથી બહુજ ફાયદો થશે એ ખાતરીથી માનજો; કોઇ માણસ પોતાની નાનપણની ઉમરથી તે ભરજુવાન વયમાં પોતાનું યથાર્થ કાર્ય કરવા લક્ષ નહી આપશે તો ઉપર કહ્યા મુજબ ઘડપણમાં તે બનવું બીલકુલ અશક્ય છે એ ખાતરીથી માનજો; આપણે ઘણીખરી વખત જુવાનીઆઓને બોલતાં સાંભલીએ છીએ કે ભાઇ અત્યારે જુવાનીમાંતો ધન દોલત કમાવાનો તેમજ સ્ત્રી પુત્ર વીગેરેનું સંપુર્ણ સુખ ભોગવવાનો વખત છે; અને ઘડપણને ઓલખવાનો વખત તો ઘડપણનો છે, પણ ખરેખર તેમનો આવો વીચારજ ભુલ ભરેલો છે.

એક ગઝલમાં કહ્યું છે કે:—

"જબ તુમ આયે જગતમે, લોક હસે તુમ રોય"
કરણી ઐસી કર ચલો, કે પીછે હસી ન હોય"

દીલસે યાદ મતલા કર ઉસીકી ઓબાદત સારી કીજીએ
હમે પયેદા કીયા જીસને ઉસીકી યાદગારી હયે.

મતલબકે જ્યારે તમો આ દુનીઆમાં જનમ્યા ત્યારે લોકો ખુશી થયને હસતાં હતા પણ તમો તેવખતે નાના બાળક તરીકે રડયા હતા, પણ જ્યારે આ દુનીઆ છોડીને જાઓ તો એવાં સારાં કાર્યો કરીને જાવો કે તમારી પાછલ કોઇ હશે નહી. સારાં કાર્યો તે શું કે ખુદાતાલાની ઓબાદત અને તુને પેદા કરનારની યાદગારી હર હમેશા મનમાં જારી રાખવી તે; હવે દુનીઆમાં કોઇ અચ્છું જનમતી વખતે તે રડે છે પણ તે બચ્ચાને જોઇને તેની આજુબાજુના દરેક લોકો ખુશી થયને હસે છે તેનું કારણ ઉંડા વીચારથી એજ નીકલે છે કે જ્યારે બચ્ચું દુનીઆમાં આવે છે ત્યારે આ દુનીઆમાં લોભ લાલચ મોહમાયાં જીતીને પોતાનું ખરૂં કૃતવ્ય પાર પાડશે કે કેમ એવો વીચારના સંદેહને લીધે તે રડે છે. મતલબ કે આ દુનીઆમાં પોતાનું ખરૂં કૃતવ્ય નહી થશે તો ઓહા તાલા પાસે પાછો જઇને શું જવાબ દઇશ એવા વીચારથી બાળક રડે છે. અને બાલકના જન્મ વખતે લોકો હશે છે તેની મતલબ એ છે કે તે લોકો એમજ વીચારે છે કે જેવી રીતે આપણે આપણું ખરૂં કૃતવ્ય નહી કરતા દુનીઆ વહેવારમાં લપટાઇ ગયાં છે તેમ આ નવાં આવનાર બાલ અથવા બાલ સાહુજ પણ આપણી ટોલીમાં ભળનારા શરેજ એવા વીચારથી હશે છે, કારણ કે તે લોકો દુનીઆ, સંસારમાં ખુશ રચી પચી રહેલા હોય છે પણ ગઝલનો લખનાર બીજી લીટીમાં કહે છે કે ભાઇઓ આ જીંદગીમાં પોતાના ખરા સ્વરૂપને જાણવા જેવું એવું તો યથાર્થ કાર્ય કરી જાઓ કે મરતી વખતે

તમારી પાછળ કોઇ હશે નહી એટલેકે તમે યથાર્થ સારાં કરમો કરીને મરી જસો તો લોકો તમારા મોતથી હસસે નહીં પણ પીલાપ કરશે.

કોઇ સાહેબોને વીચાર આવશે કે મથાકે તો સુખ દુઃખ નામ લખીને અહી આં કરમની ખીચરીને કરેં ણીના કાયદા ઉપર કયાં ઉતરી પડયાં તો તેઓનું સમાધાન એટલાથીજ થસે કે જેમ દરેક ચીજનો તેઓની આકૃતી પ્રમાણે એકો અથવા પડછાયો પરેછે તેવીજ રીતે દરેક સારા માડા કરમોનો અથવા સારી માઠી કરણીનો સુખ દુઃખ રૂપ એકો અથવા પડછાયો પડે છે. અને જેમ કોઇ આકૃતીનો પડછાયો વાસ્તવીક રૂપે તેનું ખરૂ સ્વરૂપ નથીજ પણ માત્ર આભાસ રૂપ એકો અથવા પડછાયોજ માત્ર છે તેવી રીતે સુખ દુઃખ જે પોતાની કરણી અથવા કરમના ભાસ રૂપ પડછાયો છે અને જેમ કોઇ વીચારશીલ પુરૂષ પોતાને સારો યા માઠો પડછાયો જોઇને ખુશી અથવા દલગીર થતો નથી તેમ દરેક માણસે પોતાના કર્મના ફળ રૂપ સુખ દુઃખ જોઇને તે બધો ક્ષણ ભંગુર અસ્થીર અને મીથ્યાં છે એમ સમજીને તેના ઉપર ઝાઝુ લક્ષ નહીં આપતાં પોતાના પેદા કરનારનું હર હમેશ મનન ચીંતન કરવું એજ માત્ર કર્મ અથવા કરણી તેઓમાંહે ઉતમ છે; એજ આ સુખઃ દુઃખના વીષયમાં કરમની બીજી સમજાવનાની મતલબ છે; જેવીરીતે કોઇ ઉભેલા માણસને પોતાના પડછાયાના માથા ઉપર પોતાનો હાથ મુકવો હોય તો જેમ તે પોતાના પડછાયાના માથાપર હાથ મુકના જાએછે તો ત્યાં હાથ મુકાતો નથીજ; પણ જો તે જરા વીચાર કરીને પોતાના માથા ઉપરજ પોતાનો હાથ મુકી દેછે તો તરતજ તેના પડછાયાના માથા ઉપર પણ તેનો હાથ પોતાની મેળેજ પોંહચી જાએછે; અને તેવીજ રીતે જેમ જેમ આપણે પોતાના પડછાયાને પકડવાને તેની પાછળ દોડી શું તો આપણે પડછાયો આપણી આગળ ને આગળજ દોડયા કરશે પણ આપણા હાથમાં આવશે નહીજ, પણ જો આપણે આપણા પડછાયાની તરફ પીઠ ફેરવીને સુરજ તરફ ધીમે ધીમે અથવા જલદીથી આવવા માંડીશું કે તરતજ આપણો પડછાયો આપણી પાછળ પોતાની મેળે આવ્યાજ કરશે; જેમ સુર્ય કુલ સૃષ્ટીનો જીવન દાતા છે તેમ દરેકનો આત્મા તેનો પોતાનો પરમ સુખ અને શાંતી દાતા છે, અને જ્યાં સુધી ઇનસાન પોતાના કર્મના ફળરૂપ સુખ દુઃખ જેવા પડછાયાં પાછળ મીથ્યા દોડીને ભમ્યા કરે છે ત્યાં સુધી સુખ દુઃખ રૂપ તેનો પડછાયો તેનાથી દુર નાસે છે પણ જ્યારે પોતાના પડછાયા રૂપ, સુખ દુઃખ તરફ પીઠ ફેરવીને તેની તરફ ધ્યાન નહી આપતાં, જ્યારે પોતાના ખરા સુર્ય રૂપ આત્મા તરફ ફરીને તેના તરફ આપણે આપણો રસ્તો લઇએ છીએ અને તેના મનન ચીંતનમાં અનંત તંત્વનું પરમ શાંતીનું જે અનુપમ સુખ મૂલે છે તેજ સુખને ખરે ખર પ્રીસ્ચાચ સુખનું નામ આપું; છું; બાકી દુનીઆને લગતાં જે જે દરેક સુખો તમે જોશો ને તેના ઉપર વીચાર કરશો તો માલમ પડશે; કે જ્યા સુધી તમોને એના તમારાં મનથી માનેલાં સુખો મલ્યાં નથી ત્યાં સુધીજ તમોને તે બહુ પ્રીય લાગશે, પણ જ્યારે તમોને તમારૂં ધરબેલું સુખ પ્રાપ્ત થયું કે તરતજ તમારૂં મન બીલકુજ તેવા મીથ્યા સુખની ઇચ્છા કરશે અને એવી રીતે જ્યાં સુધી પોતાના આત્મા સ્વરૂપમાં પોતાનું મન લીનથાય નહી ત્યાં સુધી જેમ વાંદરો એક ઝાડ પરથી બીજા ઝાડ ઉપર કુદકા મારી સંતોષ પામતો નથીજ તેમ જ્યાં સુધી આ દુનીઆના સુખ મેળવવા પાછળ કુદકા મારીને ફોકટના અથડાવા કરશો ત્યાં સુધી અચલ સુખ કદીબી મળવાનું નથી.

આ લખાણથી એવો સાર નીકલતો નથીજ કે કોઇએ સ્ત્રી પુત્ર, રમત ગમત, નોકરી ધંધો, ઘરબાર, માલ મીલકત, વીગેરે બાબતોમાં ધ્યાન આપવું જ નહી. પણ એ દરેક બાબતો જરૂર કરવી એમ દરેક મોટાં ધંધામા ખાસ હુંકમ છે, પણ તે દરેક બાબતો એવી રીતે થવી જોઇએ કે જેમ કમળનું ફુલ હર હમેશાં પાણીમાં રહેવા છતાં જ્યારેબી તેને પાણીની જહાર કાઢીએ છીએ ત્યારે તે કમળને પાણીના જરા સરંશ સરખો પણ થયો હોય એમ માલમ પડતું નથી, તેવી રીતે દરેક માણસોએ પોતાના અનેક કાર્યોમાં ધ્યાન આપવા સાથે તેમા બીલકુલ લીન થય જઇને

તેની બાબદોમાં સ્થીરપની નહી રહેતાં પોતાની જાત ને ઓલખવા જેવા યથાર્થ કાર્યમાં હર હમેશ સાવધ રહેવુ એજ આ લખાણમાંથી સાર કાઢવાનો છે.

પોતાના આત્મા સ્વરૂપનું મનન ચીંતન હરહમેશ કરવા છતાંપણ કોઇ આગના જન્મોના કર્મો અનુસાર કોઇ આધી, બાધી કે ઉપાધી આવીપડે અથવા તે કોઇ કુલ દુનીઆની બાદશાહી તમારે હસ્તક આવીપડે તો તેવાં દરેક દુઃખ સુખ માત્ર ક્ષણભંગુર અને મીથ્યા છે એમ મનમાં બરોબર કેસાવીને આપણું ઉપર જણાવેલું અચલ સુખ મેળવવાના યથાર્થ કાર્યમાં મચ્યા રહેવું કે જે અનંત સુખ મેળવવાને એજ અમુક રસ્તે આજે કાલે અથવા તો કોઇપણ અનંત કાળમા જવા વીના છુટકોજ નથી એ નીશ્ચય માનજો

અરે અમુલ્ય માનવ દેહ ધારી સુજ્ઞ બધુ ઓ, "ભુલ્યા ત્યાંથી ફરીથી ચઢો" એ કહેતી મુજબ આ જનમ-થીજ અથવા ખરૂ કહીએ તો આજના સુખ દીવસથીજ જો તમોને તમારા મનમાં ખરૂ સુખ, યથાર્થ અચલ સુખ મેળવવાની અભિલાષા થઇ હોય તો, માત્ર આજથીજ નહી પણ હમણાંથીજ તમારા આંતરમનને તમારી જાતને ઓળખવા જેવું કાર્ય કરવાને વલણ આપીદો; અને તે સાથે તમારા મનને એવી તો આદત પાડીદો કે ગમે તેવા કામમાં તમે હો છતાં તમારા આત્માસ્વરૂપનું ભાન તમારૂ મન કદીપણ વીસરી રહેજ નહી. અને વાત સમજો કે જેટલા પ્રમાણમાં તમારા મનને એવા મનન ચીંતનની સ્વભાવીક આદત પાડી દીધી હશે તેટલાજ પ્રમાણમાં ખરાં સુખનો લાહવો તમો લઇ શકશો.

એવા આત્મા સ્વરૂપના મનન ચીંતનના સંસ્કાર તમારા મન ઉપર એકવાર પડી ગયા પછી જેમ ફર વરસ વરસાદ પડવાની સાથે તુરતજ જમીન ઉપર ઘાસ પોતાની મેલે ઉગી નીકળેછે તેવી રીતે તમારા મનમાં એક વાર ચોકકસ પડેલા એવા સંસ્કારથી. માત્ર આ જનમમાંજ નહી પણ જન્મો જન્મમકે જ્યાં સુધી તમારો આત્મા પરમાત્મા સ્વરૂપમાં મળી જશે ત્યાં સુધી કામ આવશે અને પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ, અખુટાની અભિલાષાથી પરમ સુખરૂપ પ્રીતમ ધામમાં સત્વર પોહોચી જશો, કે જે સ્થીતિ એજ માત્ર પરમ સુખ રૂપ સત ચીત આનંદ થવાયે છે.

જેવી રીતે પૃથવીનો જેટલો ભાગ જ્યાં સુધી સુર્યની તરફ રહે છે તેટલાજ ભાગમાં સુર્યનો પ્રકાશ પડેછે અને દીવસ હોય છે; અને જેમ રાત જેવી કરવી વસ્તુ નથી પણ માત્ર સુર્યની ગેર હાજરીનો વખત છે, તેવી રીતે જ્યાં સુધી કોઇપણ માણસ જેટલા સમય સુધી અને જેટલા પ્રમાણમા સુખથી અભીમુખ રહે છે એટલે જ્યાં સુધી તે સર્વત્ર સુખના તનદગરીના પરમાર્થ જેવા ભલા વીચારનું મનથી ચીંતન કરે છે ત્યાં સુધી અને તેટલા પ્રમાણમા તે સુખીજ હોય છે અને રહે છે, પણ જ્યારેથી સુખની તરફ પીઠ ફેરવીને એટલે જ્યારેથી સુખનો વીચાર નહી કરતાં ફીકર ચીંતા, દુઃખ, દારીદ્ર, કુટુંબકષ્ટ, ધર્યા અદેખાઇ જેવા દુઃખ ઉપજાવનારા વીચાર તે કરવા માંડે છે કે તરતજ દુઃખનો અનુભવ જરૂર જોરદાર તેને થવાનોજ. માટેજ ગમે તેવા દુઃખમા પણ સુખનો અનુભવ કરવો, એજ સુખ મેળવવાનો ખરો રસ્તો છે.

માણસ માત્ર ભુવને પાત્ર છે ત્યારે એવાં ભુવન પાત્ર મારા જેવાના લખાણમાં કાંઇ ભુલ હોય એ બનવા જોગ છે, પણ સુજ્ઞ વાંચકો એવી ભુલો તરફ ધ્યાન નહી આપતાં આ લખાણનો જે અસંલ્ય સાર છે તેજ માત્ર સમજી ને તે ઉપર ધ્યાન પોહચાડશે તો આ લખાણની મહેનત સફળ થયેથી માનીશ.

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલકશ.

"ધર્મોજય," "કુદરતનો ખેલ," "ગુંપડીનો ચેરાગ"
વિગેરેના કર્તા.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

રોઝેલીનની ધારણા ખરી પડી. હોરટન તેણીની બેડીને રોધી કાઢવી શકયો નહી. અને રોઝીએ મીસ બેલને મળવાનો ઇરાદ કીધો. તેને હૈયે નેહ હતી કે તેણીનાં વાહલાં કુરબદને ચોરી જનાર બીજું કોઇજ નહી પણ મીસ હેસતર બેલ હતી. રોઝીએ ઘણું ધ્યાનજ કે તે મીસ બેલના પગ આગળ ગુંટણીયે પડે અને આજીજી અને મીન્નતભરીથી તે પોતાના વાહલાં કુરબંદની માગણી કરે. પણ મીસ બેલ ગ્રેન્જ છોડવા પછી હાલમાં કયાં જઇ રહી હતી તેનો રોઝીને સ્વપ નો પણ હતો નહી.

રોઝી આવા ખ્યાલમાં મસ્ત બની રહી હતી એટલામાં તેણીએ બેહદ અજબ થઇ જોયું કે મીસ બેલ તેણીની નજર સામે ઉભી હતી.

"રોઝી મીસ બેલ?"

"હા, હું મીસ બેલ છું."

"રીસ બેલ, તારામાં દયાનો સહેજ પણ કતરો છે કે તે પથરો છે?"

"રોઝલીન, મને જવાબ આપ કે તારાં દીલમાં ઇશ્ક છે કે પથર છે?"

"મીસ બેલ, તારી તરફની મારી વર્તણુકને યાદ કર. મેં તને કેવી કેવી ચાહી!"

"પણ અફસોસ કે તેં મારી દોલત સાથે મોહબ્બત પણ તુરી. અગરને તું મારી મોહબ્બત મને પાછી બતાવે કરે તો હું તારી પ્યારી બેડી તને હવાલે કરું. જા, મને દોલતની સહેજ પણ દરકાર નથી પણ દરકાર મારા સાચ્ચા પ્યારની છે. બોલ, તે આપવા તું કબુલ છે?"

રોઝી ચુપ બેસી રહી. તે એક પણ હરફ બોલી શકી નહી.

"રોઝી, હું તારૂં અંતકરણ ચોપડીની માફક વાંચી શકું છું કે તું કુંવારી નથી પણ પરણેલી છે. તું શું એમ માનેછ કે દેવીદ સાથે તું પરણવા પછી તારૂં પાપ બાહેર આવશેજ નહી? અને તારૂં એ પાપ બાહેર આવ્યા પછી તારી શી ગતી થશે તેનો તને કાંઇ ખ્યાલ છે? તે વેળાએ તું દેવીદની નજરમાં કેવી લાગશે? તારી તરફનો તેનો પ્યાર ધીક્કારમા બદલાઇ જશે. તારી તરફની તેની મોહબ્બત ક્રમકમાટમાં ફેરવાઇ જશે રોઝી, તે તને ઠોકરે મારશે અને તારી સાથની દોસ્તી યત્નાની પળને તે હલ્કારા આપથી વધાવી લેશે. રોઝી, આવી હાલતે પરણેતર થવા કરતાં તારા કાકાની દોલત ઉપર તારાં એકપુરાં વાહલાં કુરબંદ સાથે સુખમાં દીવસો ગુજારવા તું શું પસંદ કરવા જોગ નથી? જે દોલત ઉપર મારો એકલીનો હક છે અને જે દોલત તું પ્યારી બેડીછ તે દોલત તને હું આપી દેવા છતાં શું દેવીદની મારી તરફની મોહબ્બત તું મને પાછી નહી આપશે?"

રોઝી બીલકુલ ચુપકીદી પકડી બેસી રહી. મીસ બેલને લાગ્યું કે તેણીના બોલવાની રોઝીનાં મગજ ઉપર અસર થઇ ચુકી હતી.

"મીસ બેલ, તું શું મને બેટી સપુરદ કરશે, બોલ એમાં તો તું મને ઠગતી નથીની?"

"હું તે આપવા ખુસી છું પણ તે એકજ શર્તે!"

"અને તે શર્તે" કમનસીબ રોઝી શર્તનું નામ સાંભળતાંજ ચમકી બોલી.

"તે શર્ત તારો સાથે એકરાર છે. ડેવીદ ઉપર તારે સાચો એકરાર કરવોપડશે. તે એકરારમાં તારે કબુલ કરવું જોઇએ કે તું કુંવારી નહી પણ એક પરણેલી ઔરત છે, પણ ઠાકાની દોલત જીતવા માટે તારે–"

"બસ, હું સમજી," રોઝી હેસ્તરને આગલ બોલતાં અટકાવી ગુસ્સાથી બોલી ઉઠી, "મીસ બેલ, મારાં વાહલાં ફરઝંદને મારી છાતીએ દાબવા માટે હું એ સઘળું કરવાને તૈયાર છું. હેસ્તર, ખુદાને ખાતર મને વધુ ના ટવળાવ, મને મારૂં ફરઝંદ બતાવ. બોલ, તેને તેં ક્યાં સંતાડયું છે?"

આ વેળાએ રોઝી એટલી બધી તો ઉશ્કેરાઇ ગઇ હતી કે હેસ્તર પણ તેણીનો જુસ્સો જોઇ ઘભ રાઇ ગઇ.

પણ હેસ્તરનો ઘભરાટ થોડીજ પળનો હતો. તે જબરી ડાહ્યી હતી. તે રોઝીના ગુસ્સાથી એકદમ દબાઇ જાય એવી નહી હતી.

"બાનુ, હળવો. મને તારા એકરારની બંને પહેલી જરૂર છે. બોલ, તારો એકરાર લખી આપ. તું ડેવીદ ઉપર તે લખતી હોય તેમ મને લખી આપ. બોલ, હું લખાઉંછ તેમ લખ ને પછી તારી બેટીને તારી છાતી સાથે દાબ."

રોઝી ચાવી આપેલાં પુતળાં માફક ઉઠી અને તેપણ આગલ જઇ બેઠી તેણીએ હેસ્તરે જેમ લખાવ્યું તેમ લખ્યું.

"બોલ રોઝી હવે તારી સહી કર."

પોતાના નામની સહી કરતાં રોઝીની છાતી ભરાઇ આવી અને તેણીની આંખમાંથી આસુઓ ગબડી પડયાં.

રોઝી પોતાના એકરારવાલું કાગળ હેસ્તરના હાથમાં આપતાં ગલગલતા સાદે બોલી, "ઔરત, હું માહત થઇછ, તને સદાની રાહત થંઇછ. બોલ, મને વધુ ના તરસાવ, મારૂં ફરઝંદ ક્યાં છે, મને બતાવ."

"તારૂં ફરઝંદ મારા મકાનમાં સલામત છે"

"તારૂં મકાન ક્યાં છે? તું તે મને ક્યારે સપુરદ કરશે? મારાં વાહલાં ફરઝંદને મળવા મારૂં દીલ કેવું તરપી રહયું છે તેનો તને સહેજભી ખ્યાલ નથી."

હેસ્તર બેલે પોતાના ધરનું ઠેકાણું લખી આપ્યું જે રોઝીએ ઘણી સંભાળથી લીધું. હેસ્તર બેલ તેણીને આવતી કાલે તેણીની બાળક બેટીને સપુરદ કરવાની કબુલાત આપી.

હેસ્તર બેલ પોતાનું કામ પુરં થવાથી વધુ વાર થોભી નહી. તે પોતાની કૃતેહ ઉપર હરતી ફરતી બહેર નીકળી. તેણીને હજી ઘણું કામ કરવાનું હતું. જેન્જનો કંપાઉન્ડ આ ઔરત બેવાજ બ્યાલમાં પસાર કરતી હતી એટલામાં તારવાલો તેણીની સામે મળ્યો, જેણે તારનો એક સંદેશો મીસ બેલના હાથમાં મુકયો મીસ બેલે રોઝીના સંબંધમાં કાંઇક નવું જાણવાની ઇંતજારીથી પોતેજ સહી કરી આપી લીધો. કંપાઉન્ડમાંથી બહેર નીકળી તે તેણીએ વાંચ્યો. તારનો સંદેશો કોઇ ડાકટર તરફ નો હતો જેમાં દેવીદની ભયંકર બીમારીની અને દેવીદ રોઝીને મલવાની કેટલી બધી તમરમાં છે તેને લગતી ખબર આપવામાં આવી હતી.

"કેવું સારૂં થયું કે તારનો આ સંદેસો રોઝી ના હાથમાં જવા પામ્યો નથી, નહી તો મારી સઘળી ઉમેદ ધુળ મળી ગઇ હોત. હા, બસ મને મલેલી તકનો લાભ લઉં ને મારી ઉમેદના દરખત ઉપર મીઠાં ફળ લાહું."

હેસ્તર બેલના જવા પછી રોઝીને કયું ચેન પડયું નહી. તેણીને મીસ બેલના જવા પછીજ ખ્યાલ થયો કે તેણીએ પોતાના ફરઝંદનો કબ્જો લીધા વગર એકરાર આપી દેવામાં બોટી ભુલ કીધી હતી. તેણીને લાગ્યું કે જ્યારે તે ઔરત તેણીને આવતી કાલે તેણી

તું ફરજંદ હવાલે કરનાર હતી તો તેણીનો એ કરારનામાં ઉપર કશો હક હતો નહીં.

આ ખ્યાલ તેજ વેળાએ નહી થયો તેટલા માટે તેણીને ઘણુંજ લાગ્યું પણ હવે મોડું થઈ ગયું હતું. હેસતર બેલ એકરાર લખ ગેજ છોડી પણ ગઇ હતી.

હવે શું કરવું?

એક ખ્યાલ તેણીને ઘાઇ આવ્યો. કાલ ઉપર પોતાનાં ફરજંદનો કબજો લેવાનું મુલતવી રાખવાનો બહાલે તે તેણીએ આજેજ લેવાનો ઠરાવ કર્યો.

બોલ બોલતામાં તે બાહેર જવાનાં કપડામાં સજ્જ થઇ અને હેસતર બેલે આપેલી નીશાની મુજબ તેણીનું મકાન શોધી કહાડવાને બાહેર નીકળી.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

રોઝી પોતાને ઘરેથી નિકળી ત્યારે સાંજનું ઝાંઝવું હતું, એટલે હેસતરનું મકાન શોધી કાહડતાં તેણીને ઝાઝો વિલંબ લાગ્યો નહિ.

તેણીએ દરવાજો ઘોકાર્યો, અને એક ઓરતે તે ઉઘાડ્યો.

"મીસીસ ફ્રોઇ ઘરમાં છે?" રોઝીએ ધણીજ ઉતેજનાથી સવાલ કર્યો.

"નહિ બાઇ મીસીસ ફ્રોઇ બાહેર ગયેછ," ચેલી બાનુએ રોઝી તરફ ધણુંજ માનથી જોઇ જવાબ આપ્યો.

"પણ મીસીસ ફ્રોઇ મારે મકાનેથી અહિં આવવા કયારની નીકળી ચુકીછ બાનુ, તમારી કાંઈ ભુલ તો નથી?"

"નહિ બાનુ. પણ તમો બેસો તે હમણા આવતી હશે," ચેલી ઓરતે સવિસ્તાર આપ્યો.

હેસતર બેલે ત્રેજ છોડવા પહેલાં પોતાનું નામ મીસીસ ફ્રોઇ રાખ્યું હતું.

રોઝલીનને મીસ બેલના આવ્યાની રાહ જોતી બેસવાની ફરજ પડી. ચેલી બાનુ પણ તેણીની સામે બેઠી.

"બાનુ, તમોને મીસીસ ફ્રોઇ તમારાં મકાનમાં મળવા ગયાં ત્યારે તેણીએ કાંઇ કહ્યું હશેકી કે તે કયાં જાયેછ?

"નહિ."

"તમો બાનુને મીસીસ ફ્રોઇ સાથે કાંઇ ખાસ કામ છે?"

આ પળે "મમી, મમી," નો સાદ સાંભળતાંજ રોઝીએ ચોંકી પાછળ ફરી જોયું તો તેણીની બેટી હતી, જેણીને જોતાંજ તે કમનસીબ માતા ખુરસી ઉપરથી છળાંગ મારી ઉઠી વળગી પડી.

"મારાં ફરજંદ, મારી પ્યારી બેટી, તું આખરે મને મલી ખરી! ઓ! હું તને મળવા કેટલી કેટલી ઉતેજ્ઞર હતી! ખુદાએ તને આખરે મેળવી ખરી! મારા જન, તું તારી કમનસાબ માતાને ભુલી તો નથી ની?"

આટલું બોલી માતાએ પોતાની બેટીને વધુ જોરથી પોતાની છાતી સાથે દાબી તેણીનો ગોલ લાલ-ચોળ બનાવી મુક્યો. તે નિર્દોષ બાળક પણ પોતાની માતાને બેહદ જોરથી વળગી પડયું.

આ એક જોવા લાયક ચિત્ર હતું.

"ઓ મમી! મમી!" અને તે નિર્દોષ બાળક બોલ્યું, "તમો કહાં ગયેલાં ઉતાં! મે તમોને કેટલાં કેટલાં શોધ્યાં! તમે બાહેર ગાયાં ને મને ચુપ ગયાં! બોલો, હવે મને તમે ફરીથી છોડી જશો નહિ."

"નહિ, મારાં ફરજંદ કદી પણ નહિ. મારા દમમાં છેલ્લો દમ બાકી રહેશે ત્યાં સુધી હું તને મારી નજર આગળથી બિલકાલીશ નહિ."

"ત્યારે કેવું મજેનું! મમી, મને તમારી આગળ રહેવા કેવું કેવું ગમેછ!"

"ઓ મારાં જન, હું તને સદા મારાં જીગર સાથે દાબેલી રાખશ. તને એક ઘડી વારથી છુટી પાડવા દેવશ નહિ."

"ત્યારે શું બાનું, આ બાળક તમારું છે? હા મીસીસ ફ્રોઇ એમજ કહેતીતી કે એ બચ્ચું તેણીની એક સહીનું છે. ધણુંજ ગરીબ ને રબાનું બચ્ચું છે. ત્યારે શું તમે આ બચ્ચાંનો કબજો લેવા મીસીસ ફ્રોઇને મળવા માંગતા હતાં?"

"હા મારાં આ લાડકવાયાંને માટેજ હું અહિ આવીછું પણ કમનસીબે મીસીસ ફ્રોઇ હજી આવી નહિ. મને નાહક બેટી થવું પડેછ."

રોઝીને બળાપો કરતી જોઈ પેલી ઔરતને દયા આવી તે મમતાથી બોલીઃ—

"પણ એમાં શું મુંઝાઓ છો? તમો બેલાશક તમારાં ફરજંદને લઈ જાઓ. જોકે એ બાળકની ગેર હાજરીમાં અમોને મુદ્દલ સોહવારો નહિ તોપણ તમો બેલાશક લઈ જાઓ. હું મીસીસ ફ્રોર્ડને તમારા આવ્યાની અને તમારાં બાળકને લઈ જવાની ખબર આપદા."

રોઝીને એવુંજ જોઈતું હતું.

"હું તમારો બેહદ ઉપકાર માનું છું બાનુ, મીસીસ ફ્રોર્ડને જણાવજો કે આજે આપણી વચ્ચે મારાં મકાનમાં થયલા વાતચીત મુજબ હું મારી બેટીને લઈ ગઈ છું બાકી એમ પણ કહેજો કે—"

પણ રોઝી આગળ બોલી શકી નહિ કેમકે તેણીને કાને એક ભયંકર બીમીપારી પડી.

એ શું હશે તે જાણવા ઘણીજ દયાજનક રીતે રોઝીએ પેલી બાનું જેણીનું નામ મીસીસ માર્શલ્સ હતું તેણીની તરફ જોયું.

મીસીસ માર્શલ્સ હસીને બોલી, "બાનુ, ઘબરાવો ના. એતો એક કમનસીબ ઔરત છે જે બીચારીને અકસ્માત થવાથી તે પોતાની યાદદાસ્ત શક્તિ ગુમાવી બેઠીછ. તે બીચારી કોણ છે તેનું તેણીને સહેજભી જ્ઞાન નથી. તે જ્યારે પોતાની આગલી સ્થિતિ જાણવાની કોશીશ કરેછ અને તેમાં તે કૃતકૃતી નથી ત્યારે એનીજ રીતે ખુબ ખાંડી એવી કોશેશ કરવાનું છોડી દેછ."

"કેવી કમનસીબ!" રોઝીએ ખરાં હૃગરથી બળાપો કાઢ્યો.

"ખરેજ કમનસીબ!" મીસીસ માર્શલ્સે રોઝીને ટેકો આપ્યો.

હવે વખત ઘણો વહિ જવાથી રોઝી મીસીસ માર્શલ્સનો બેહદ ઉપકાર માની તે મકાન છોડી ગઇ.

બીજો અરધો કલાક પસાર થયો નહિ અને મીસ બેલનાં પગલાં મીસીસ માર્શલ્સે સાંભળ્યાં. તે ઔરત તુરતજ દોડી આવી અને સઘળી કેફિયત કહી સંભળાવી પણ મીસ બેલને મીસીસ માર્શલ્સની કેફિયત કરતાં પણ પોતાની બાબદ ઉપર વિચાર કરવાનો વખત જોઇતો હતો. રેવીદ ઘોડા ઉપરથી પડી જવાની અને તેનાં બેનાં અને આંખોને ઘણીજ ગંભીર ઈજા થવાના બેહદ કમનસીબ બનાવ ઉપર તેણીનું ધ્યાન લાગી રહ્યું હતું.

તેણીને લાગ્યું કે તારનો સંદેશો તેણીના હાથમાં ન પોહોંચો આવી જવામાં કુદરતનો કાંઈ ખેલ હતો. રોઝી રેવીદની ભયંકર બીમારીથી તદન અજાણ હતી, એ તેણીને મોટો સધિયારો હતો.

તેણીએ ફરાર કર્યો કે તેણીએ રેવીદને મકાને જવું અને ત્યાંનો રાહઘાત જોઇ કામ લેવું.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

બીજે દીવસે મીસ બેલને રેવીદના મકાનના મોટા કંપાઉન્ડમાં દાખલ થતી આપણે જોઇએ છીએ. તે ઔરતે ધીમા પણ મજબુત કદમે આખો કંપાઉન્ડ ઓળંગી દરવાજા ઉપરનું બટન દાબ્યું. બટલરે દરવાજો ખોલ્યો, અને મીસ બેલ મકાનમાં ઝડપથી દાખલ થઇ.

બટલર જે મીસ બેલને ઘણી સારી રીતે પીછાનતો હતો, તેને તેણીએ સવાલ કર્યો, "કેમ જેવોન્સ, તારા શેઠ કેમ છે?

તે વફાદાર નોકરે નાસીપાસીથી ડોકું ધુણાવી કહ્યું, "બાનુ, શેઠની હાલત ઘણી ખરાબ છે. કેટલી હદ સુધી ખરાબ છે તે હું જાણતો નથી પણ હું એટલું જાણું છું કે માથાંની બેાબરી ઘણી જોખમાઇછ અને આંખને ગંભીર ઇજા થઇછ. ડાં કારનર અહિંજ છે અને એક સ્પેશ્યાલીસ્ટ આજે આવનાર છે."

મીસ બેલ કશો જવાબ આપે તે અગમજ ભલેલ બટલર યાદ આવવાથી બોલી ઉઠ્યો, "પણ બાઈ, મીસ કેમીસબુક (રોઝી) ક્યાં છે? શેઠે એમનીજ તગર પકડી રાખીછ! ડાં કારનર કહેછ કે મીસ કેરીસબુકના આવવાથી શેઠને ઘણો લાભ થશે."

આ વેળાએ મીસ બેલનો ચહેરો અદેખાઇથી લાલચોળ થઇ ગયો હતો. પણ તેણીને એટલો સધિયારો હતો કે રેવીદ પોતાની મુઠ્ઠીમાં હતો અને તે રોઝીલીનને મળવા આતુર હતો.

"ભલા જેવોન્સ, મીસ કેરીસબુક હવે તારા શેઠ આગળ આવી શકે એમ નથી. અને તેથીજ હું ડાક્ટરને મળવા માંગું છું કે મીસ કેરીસબુકના સંબંધમાં

તારા ભલા શેઠને મારે કેવી ખબર આપવી. ડાક્ટર મને હમણાં મળી શકશે?"

બટલર મીસ બેલને લાયબ્રેરીવાલા ઓરડામાં લઇ ગયો જ્યાં તે ઓરત બેદહ વમાસણમાં બેઠી.

"ઓ ખુદા!" તે પોતાનાં મન સાથે બબડી "શું ફેદીદ પોતાને થયલી ઇજાથી મરી જશે? નહિ, નહિ, હું જ્યારે ફેતેહની છેક નજદીક આવી પુગીછ ત્યારે તો તે દયાળુ ખુદા મારી તરફ જોશે ને જેતે હું વર્ષોથી ચાહતી આવીછ તેને મારી સાથે મેળવશે. જ્યારે—"

તે વધુ બોલી શકી નહિ. લાયબ્રેરીનો દરવાજો ઉઘડી ગયો અને એક અદોરવયનો ગ્રહસ્થ દાખલ થયો, તેણે હેસતર તરફ નજર ફેરવી, અને પછી કપાળ ઉપર કરચલી વાલી તે બોલ્યોઃ—

"તમો બાનુ મીસ બેલ છો. તમો બાનુ મીસ કેરીસબુક તરફથી આવેલાં લાગોછ," ડાક્ટર કારનર હેસતરને માથાંથી પગ સુધી ટીકી ટીકી જોઇ પુછયું.

"નહિ, હું મીસ કેરીસબુક તરફથી આવીજ નથી. પણ ખુદા ખાતર મને જણાવો કે તમારો દર્દી કેમ છે? શું તે મોટી ધારતીમાં છે?"

ડાક્ટરે કાંઇક ગંભીર ચહેરો કરી કહ્યું, "હા, બાનુ, એમ છે ખરૂં. હાલ તુરત તો મારો દર્દી મોત અને જીંદગી વચે છે. મોટી ધારતી માથાંની બેપરીના સંબંધમાં છે. એ બીચારાની આંખોને પણ સખ્ત ઇજા થયછે, પણ આંખની બીમારી માટે મને જેટલી ધારતી નથી તેટલી તેની બીજી બીમારી માટે છે."

હેસતર અચકી અચકી બોલી, "પણ સાહેબ, તમો શું એમ ધારોછ કે તમારો દર્દી પોતાને થયલી ઇજાથી છુટશે નહિ?"

ડાક્ટર હેસતરને ધારી ધારી જોઇ બોલ્યો, "હું એવી આશા રાખતો નથી, મારો દર્દી જવાન અને લોહીવાળા હોવાથી મને આશા છે કે તે મોતને થ, બીમારીમાં લાંત મારવા વિના રહેશે નહિ. પણ હું પુછું? બાનુ કે મીસ કેરીસબુકનું (રોઝી) કેમ કરશું? મી૦ ફેદીદની તરફ એકજ છે જે મીસ કેરીસબુકને ઓળખતી છે. તે એમજ સમજેછે કે તેની અજલ નજદીક આવીછ. પણ તેમ નથી. તે જો શાંત પડી રહે તો મને દરેક ઉમેદ છે કે તે મોતને લાત મારતાં વગર રહે નહિ. પણ તે જ્યાંસુધી મીસ કેરીસબુકને જોશે નહિ ત્યાંસુધી તે શાંત પડશે નહિ."

હેસતરનો આં પળે ગુસ્સો સમાઇ ગયો નહિ. તે સમજી શકી નહિ કે રોઝેલીનમાં એટલું બધું એવાણ ફેદીદને શા માટે લાગતું હતું? તેણીનો ચહેરો ગુસ્સાથી વધુ લાલચોળ થઇ ગયો હતો. તેણીએ ડાક્ટરની હાજરીનો કાંઇ, પણ ખ્યાલ કીધા વગર પોતાના બંને હાથોની મુઠી વાળી અને તેને ઓરત ગુસ્સાથી હવામાં ગુમાવવા જતી હતી એટલામાં ડાક્ટર કારનરે આગળ ચલાવ્યું:—

"કમનસીબે તેની આંખની સ્થિતિથી તે વધુ અસ્વસ્થ બન્યોછ. અને તે જેમ જેમ બેઠર થતો જશે તેમ તેમ તે વધુ અસ્વસ્થ અને બેચેન બનતો જશે."

"એટલે શું એજ કે ફેદીદ પોતાની આંખને થયલી ઇજાથી સદાનો આંધળો થઇ જશે?"

"કાંઇ કહેવાઇ શકાય નહિ. હાલમાં મેં એની આંખોએ પાટા બાંધેલા હોવાથી એનો ચટપટો જરા ઘણો ગભરાયછ અને તેનાં પરિણામે તે પોતાની આંખનો પાટો છોડી નહિ નાખે તે માટે એક એવા જીવાની જરૂર છે કે જેને એ ચાહતો હોય અને જેને ખુશી રાખવાને પોતાની બેચેનીની પણ દરકાર કરે નહિ."

હેસતરે વધુ ગુસ્સાના આવેશમાં પોતાનો હોઠ કરડયો.

તે ઓરત વિચારમાં પડી અને તેમાંથી તેણીને ફારેમ થતાં એ પળ પણ લાગી નહિ.

તેણીએ ડાક્ટર તરફ ધારી ધારી જોઇ પુછયું, "ત્યારે ડાક્ટર શું તમે એમ નથી ધારતા કે મારે મીસ કેરીસબુકનો ભાગ ભજવી બતાવવો જોઇએ? જ્યારે તમારા દર્દીની આંખે પાટા છે તો તે મને પિછાની શકશે નહિ. મીસ કેરીસબુકની હાજરી બુલી જાય તેવીજ રીતે મારો ભાગ ભજવી બતાવશ. જો તમારી રજા હોય તો—"

"નહિ, બાનુ," ડાક્ટર પોતાનો ચહેરો લગાર ગંભીર કરી બોલ્યો, "એ અખ્તરો તમો ધારોછ તેવે

કાયદાકારક નથી, બલ્કે સામો તુકસાનકારક છે. આવો અખતરો તે દર્દીઓ માટે છે કે જેની પણ ભરાઇ રહેલી હોય છે. પણ તેમ આ કેસ નથી. મારો દર્દી દરેક રીતે સાવધ છે, કદત માથાંને લીધે તે જોઇ શકતો નથી એટલુંજ છે. બાકી તમો બંને બાતુનો સાદ તે ઘણી સહેલાઇથી પિછાની શકે એમ છે."

ડાકટરની આ સુચના હેસ્તરને પણ પસંદ પડતી ચઇ પડી, કેમકે જ્યારે ટ્રેવીદ દરેક રીતે શુદ્ધીમાં હતો ત્યારે તો રોઝીનો એકરાર ખુલ્લો કરી દેવામાંજ લાભ હતો એમ થવાથી તેણીએ બાકીથી માન્યું કે ટ્રેવીદ પોતાની બીમારીમાં રોઝીને બિકારી તેણીનેજ ચાહવા વિના રહેશે નહિ.

"ડાકટર હું તમારા વિચારને મળતી છું. મારી સુચનાની મતલબ કોઇ પણ રીતે તમારા દર્દીને રાહત આપવાની હતી, પણ હું હવે જોઇ શકું છું કે મારી સુચના, રાહતને બદલે આફત લાવનારી છે."

"એશક મીસ બેલ, તમો મી૦ ટ્રેવીદના બેસ્ત ખાહ છો એટલે મારે તમોને કહેવું જોઇએ કે મીસ કેરીસબુક (રોઝી) ને બોલાવી લાવવી જોઇએ. હું ધારૂંછ કે મારે હવે ટેલીફોન કરવો જોઇએ. મેં જે તારનો સંદેશો મોકલ્યો હતો તે જે ગામમાંમાં મી૦ ટ્રેવીદને અકસમાત થયો હતો ત્યાંથી હતો. પણ હવે ટેલીફોન—"

"ભલા ડાકટર, મીસ કેરીસબુક ગ્રેન્જ છોડી ગઇછ. તે કયાં ગઇછ તે જણાવું નથી. હું તેણીની શોધખોળ છું. પણ ડાકટર, હું તમારા દર્દીને એકલી મળવા માંગુંછ. તમારાં દર્દીના મારી ઉપર મીસ કેરીસબુક જેટલોજ વિશ્વાસ હોવાથી હું તેની બેચેની દુર કરી સકીશ."

ડાકટરે ભવાં ચઢાવ્યા. તેણે હેસ્તર તરફ વધુ બારીકાઇથી જોયું, અને તે ઘણાજ ગંભીર સાદે બોલ્યો:—

"બાંધું, એટલું યાદ રાખજો કે મારા દર્દીના ચેત બ્રુવતનો સવાલ તેને ઉશ્કેરવો કે નહિ ઉશ્કેરવા ઉપર છે.

"હું તે જાણુંછ ડાકટર."

"ત્યારે મહેરબાની કરો મારી પાછળ આવો. હું તમોને મારા દર્દીનો ઓરડો દેખાડું."

ડાકટરે ચાલવા માંડયું. તેની પાછળ મીસ બેલ મનમાં મળકાંતી ચાલતી હતી.

અને ડાકટર થોભ્યો અને આંગળી વડે ઓરડો દેખાડયો ત્યાં ટ્રેવીદ જીંદગી અને મોત વચે તડફડીયાં મારતો પડેલો હતો.

"બાતુ, મહેરબાની કરી દર્દીને ઘણો વખત સુધી વાતમાં રોકી નાખતા ના."

મીસ બેલે એમ કરવાની કબુલાત આપી અને ડાકટર ત્યાંથી ચાલી ગયો.

મીસ બેલ ઓરડાનું બારણું હળવેથી ઉઘાડી અંદર બબુંજ ધીમા કદમે દાખલ થઇ.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

દર્દીનો ઓરડો બિલકુલ અંધારપટ હતો. હેસ્તરે અંધારામાં પોતાને ગોઠાં ખાતી જોઇ. બારીના બીનીશનો બંધ હતાં. બારી બારણાં પરદાથી ઢાંકી નાખવામાં આવ્યાં હતાં. ધડકતાં હૃદય અને ધ્રુજતા પગ સાથે હેસ્તર દર્દીના બિછાના આગળ જઇ ઉભી તેણીએ જોયું કે પોતાના પ્યારાનો ચેહરો બિલકુલ સફેદ પુણી જેવો થઇ ગયો હતો જેમાં સફેદ પાટા આંખો ઉપર અને માથે બાંધેલાથી તે વધુ સફેદ લાગતો હતો.

હેસ્તર બબુંજ દુઃખી હૃદય થી ટ્રેવીદનો ચેહરો જોતી ઉભી હતી. આ વેલાએ તેણીની છાતીનો ધપકારો તેણીના કાને આબાદ સંભળાતો હતો.

આ પળે ટ્રેવીદે પોતાનો હાથ લાંબો કર્યો. ટ્રેવીદ તે ધ્રુજતા હાથમાં પોતાનો હાથ મુકયો જે ટ્રેવીદે બેહદ મોહબતથી જેટલું જોર થઇ શકયું ત્યાં સુધી દાબ્યો.

"હા, રોઝી તું અને આરી બરી મને તો ધારતી હતી કે હું તને કદીપણ જોવા પામશ નહિ ઓ મારી પ્યારી રોઝી, હું તને જોવાને કેટલો કેટલો ધ્તેબાર હતો!"

ટ્રેવીદ એટલું બોલતાં હાંફી ગયો. એકાદ બે પળ ચુપકીદી રાજ્ય ચલાવી રહી.

અને તેણેજ ચુપ કીદી તોડી. "મારી પ્યારી રોઝી, તારૂં માથું મારી છાતી ઉપર મુક મારાં છુપરને પંપાળ વળશે.

હેતસરે તેમ કર્યું અને ટ્રેવીદ તેણીનાં માથાંનાં વાળ સાથે રમવા લાગ્યો.

"મારાં ખુલ્લખુલ્લ, હું કેવું ઇચ્છું છું કે હું તારો ચેહરો હમણાં જોઇ શકું. પણ હું બહુરાતી ના શું હું કાંઇ આંધળો થઇ જવાનો નથી? ખુદા આપણી બન્ને તરફ જોશે રોઝી, જ્યારે તું હવે મારી નજદીકમાં છે ત્યારે મારૂં દુઃખ દર્દ દૂર થઇ દઇ થવા વગર રહેશેજ નહિ. ચાલ, મારાં ગેલાલ, તારી મીઠી જબાન ખોળા ને કાંઇ મીઠું મીઠું બોલ."

આ વેળાએ મીસ બેલ પોતાનો હોઠ દેવીદના હોઠ ઉપર મૂકયો. રોઝી માટે દેવીદની આટલી બધી મોહબતના મરસીયા (!) સાંભળતાં હેસતર બહુજ મુશકેલીથી દમ લેતી હતી. તે રોઝી તરફની મોહબ્બત વધુ વાર સાંભળવા માંગતી હતી નહિ.

"દેવીદ મારા જાન! તું ભુલેછ. હું કાંઇ રોઝી નથી. ખુદા ખાતર તું મુંજે થતો ના યા ઉશકેરાતો ના. હું હું હું તારી કમનસીબ હેસતર છું."

દેવીદ પોતાનાં પાસામાં તોપનો ગોળો છુટયો હોય તેમ ચોંકયો અને બીજીજ પળે હાથની એક અછાડ સાથે હેસતરને પોતાનાં પાસાંમાંથી દુર કીધી.

"દેવીદ મારા જાન, તું નાહક મારી ઉપર ગુસ્સે ના થા. હું બિલકુલ નિર્દોષ છું. તું આ માટે મને એમ ધિક્કારી તરછોડી કાઢવેછ? રોઝેલીના, ડાં કારટર તરફના તારના સંદેશા છતાં નહિજ આવી ત્યાર હું આવી. મેં રોઝીને બધીજ સમજવી કે જ્યારે દેવીદ તારીજ તરફ કરેછ તો જા, પણ તે નાકદરે નાથી હા કહ્યું નહિ ત્યારેજ તારી તરફની મારી મોહબ્બતથી હું ધસડાઇ અહિં આવી."

"રોઝી નહિ આવી! એમ કેમ બને? રોઝી કહી પણ આવવા વગર રહે નહિ. પણ તને મારે માટે સહેજપણ દયા હોય તો જા રોઝીને મારી પાસે લાવ હેસતર, મને રોઝી જોવા, ખુદાને ખાતર ના ટલવાનં."

"પણ તે તો કેહે જતી રહીછ."

"જતી રહી! કયાં? હું માનતો નથી. તે રોઝીને કેહે છુપાવીછ," દેવીદ બેહદ ઉશકેરાઇ બોલ્યો.

આ વેલાએ હેસતરનો ચેહરો ગુસ્સાથી કેટલો બધો લાલ ચોળ થઇ ગયો હતો ને દેવીદ શું જાણે તેણી ગુસ્સાથી પોતાના બને હાથોની મુઠી વાળી બોલી:—

"હું ફરીથી કહું છું કે રોઝી તારી બીમારીની ખબર સાંભળતા પાછી જતી રહીછ. અને જતી વેલાએ એક એકરાર કરી ગઇછ, જે તને અથવા મને જણાવી ગઇછ.

"એકરાર!" સર્પે ડંખ માર્યો હોય તેમ પોતાનાં બિછાના ઉપર ઉછળી દેવીદ પોકારી ઉઠયો.

"હા, તે એકરાર છે જે કરવાનું રોઝીને શા માટે સુઝયું તે હું સમજી શકતી નથી. કદાચ તેણીનું ડંખ તેણીને સર્પની માફક ડંખ્યું હોય, કદાચ તે ધબરાઇ હોય કે હું તેણીને પરણેલી ઓરત તરીકે શાબેત કરશ કદાચ તેણીનો ખાવિંદ જે જીવતો હોય તે એકા એક ગુમ થયેલા પુરી નિકળ્યો હોય, ગમે તે હોય પણ તેણીએ એકરાર કરી તેણીને મને સપુરદ કીધીછ. જો, તે લા રહ્યો હું તમને વાંચી બતાઉ?"

દેવીદ એક ઝટકા સમેત રોઝીનો એકરાર પોતાના હાથમાં ખુંચવી લીધો, અને હેસતર અટકાવે તે આગમજ તે લઇ પોતાની આંખ ઉપરથી પાટો કપાળ ઉપર સેરવી નાખ્યો. પાટો ખસી જવાથી આંખો ઉપરના જખમો જોઇ મીસ બેલ કમકમ્યા વિના રહી નહિ તેણીની આવી સ્થિતિનો લાભ લઇ દેવીદે તે કાગજ પોતાની આંખ આગળ ધર્યું જે તે લખ વાંચવું. તે નીચે મુજબ હતું:—

"દેવીદ, હું તારી નજર આગળથી સદાની જાઉંછ, કેમકે મેં તને બેહદર બની ઠગ્યોછ, હેસતર બેલનો મારી ઉપરનો આરોપ બિલકુલ ખરો છે. હું કુંવારી નથી, પણ પરણેલી છું, જો કે મારો ખાવિંદ કબરમાં સુતોછ. મારી એક બેટી છે જે માટે હેસતર બેલે તને ખાત્રી આપીછ. મારા કાકાની દોલત હાથ કરી લુખમેરા માંથી બચાવા માટેજ મને એક કુંવારી ઓરતનો સોંગ સજવો પડયોછ, જે માટે ખુદા મને માફ કરે! હું ખુદાની ને તારી ગુનેહગાર છું. દેવીદ, મને માફ કરજે, મને ભુલી જજે, ને હેસતર બેલ જે તને ખરાં જીગરથી ચાહેછ. તેણીને હક ઇન્સાફ આપજે. તે તને સાચી રહીછ, ને સદા સાચ્ચી રહેશે. મને શોધવાની સહેજ પણ કોશીશ કરતો ના છેલ્લી સલામ! કમનસીબ રોઝેલીન વોગન"

છેલ્લી લાંઇન દેવીદની આંખ આગળ જાણે અંધકારમાં ગાયબ થઇ ગઇ, અને તેના હાથમાંથી રોઝીનો એકરાર બિછાના ઉપર પડવા સાથે તેણે એક ઉંડો નીસાસો નાખ્યો.

હેસતરે જોયું કે રોઝીની બેબ્રમાનીની ખાત્રી થવાથી દેવીદ બેભાન થઇ ગયો હતો.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

એસતાં સાલની બંદગી.

૧૯૧૫ નાં બેસતાં સાલની આપણી પહેલી બંદગી, બેશક, આપણા મહાન રાજ્ય-કર્તા અને રાજ્ય-કુટુંબ માટે છે; કે જે શિર-છત્રનાં શીતળ છાંયા હેઠળ આપણે કેવાં નિર્ભયપણે શાંત જીંદગી ગુખી સ્થિતિમાં પસાર કર્યે છિયે! નવાં વર્ષનાં પ્રભાતમાં આપણે પ્રાર્થના કરીયું કે તે સર્વ વ્યાપક સર્વે સ્થળે શાંતિ સ્થાપે, હાલ ચાલતી લડાઈનું ભેરામણું વાદળ વિખેરાઇ જાય, આપણી સલામતી માટે ઇંગ્લેંજ સરકારનું રાજ્ય આપણે માથે સદા કાયમ રહે! આ ખરાં જીગરની બંદગી કરવામાં આપણે આજની છિયે; કારણ કેળવણીનાં મીઠાં ફળથી; વેપાર-ઉદ્યોગ અને ધંધા-હુનરનાં ઓહાળા પ્રસારથી, તેમજ ઇનસાફી રાજ્યનાં નિર્ભેળ ન્યાયથી આપણે જેટલાં ઇંગ્લેંજ સરકારનાં રાજ્યમાં સુખી, આબાદ, નિર્ભયપણે શાંતિથી જેવી જીંદગી ગુજરે છિયે, તેવી જીંદગી અને તેવું સુખ, આપણે બીજા કોઇ પણ રાજ્ય-કર્તાના અમલ હેઠળ ભોગવી શકયે નહિ; અને તેટલા માટે, ખરૂં બોલ્યે તો આપણાજ ભલાં માટે આ બંદગી દાદારની દરબારે આપણે પહોંચાડીયે છિયે!

દિકરો દેશને અર્પણ!

શહેનશાહ, શહેનશાહબાનુ, રાણી માતા અલેકઆન્ડ્રા અને આખાં રાજ્ય કુટુંબને આ બેસતું સાલ તનની તંદરસ્તીમાં, મનની શાંતિમાં અને દોલતનાં ડુંગરમાં આબાદ નિવડે એવી મારી ખરાં જીગરની પ્રાર્થના તે મહાત્માની મીનોતુમ સાંભળે! અને તેઓને આમીન થાયે!!

આજ-કાલ આખાં હિંદુસ્તાનની દિકરેસીઓ આપણા ભલા વાઇસરૉય સાહેબ લૉર્ડ હાર્ડીન્જ તરફ કુટરતી બેચાંન છે. એક પ્રેમાળ પતિવ્રતા પત્નીને બોલાવે હજુ ૭ માસ થયા નથી, તેટલા પોતાના ભરજુવાન હેતાળુ દિકરાને બોલાવાની બેઇ, તે નામદારને ખમવી પડી છે! જેઓ ભલાં હોય છે, તેઓને આ જંજાળી જગતમાં મુંગે મોંઢે ઘણું સોસવું પડે છે; જેઓ પરમાર્થી હોય છે, તેઓને ઘણું બોહવું પડે છે; જેઓ પરોપકારી હોય છે, તેઓને ઘણા ભોગ આપવા પડે છે. અને તેવા એક તાજ્જે દાખલો આપણી સામે નામદાર વાઇસરૉયનો છે.

દેશ અને કુટુંબને ખાતર એવા સ્વભોગ આપનારાં આસામીઓનો આપણે જ્યારે ખ્યાલ કર્યે છિયે, ત્યારે તેઓનાં તેવાં મહત્તવના કાર્યો આપણા અંતઃકરણમાં મહાન માન ઉત્પન્ન કરે છે. દ્રવ્યવાનોં દોલત ઢાકી આપતાં દસ વાર વિચાર કરે છે, જ્યારે નામદાર વાઇસરૉય જેવા દેશહિતકરો દિકરાઓને દેશ-સેવા ખાતર મોતના ગાબાંમાં દાખલ કરતાં એક પળનોયે ખ્યાલ કરતા નથી. રાજ અને રાજ તરફની ભક્તિ-ફરજનો એથી વધૂ ઉત્તમ નમુનો બીજો કયો હોય?

આપણા ઉદાર દિલના વાઇસરૉયે પોતાનો પ્રેમાળ પૂત્ર દેશને અર્પણ કર્યો, તેનો શાંત મને ગંભીરપણે આપણે વિચાર કર્યે છિયે, ત્યારે અખ્ખ્યતીત આપણને ખ્યાલ આવે છે કે દેશ-સેવા એ કેવું મહત્તવનું કાર્ય છે. અફસોસ! એક ખીલતી યુવાનની કળી કરમાતે કરમાઇ ગઇ છે! ભર જુવાનીમાં હજારો આશા-ઉમેદનો ભરેલો વહાલો દિકરો ખોઢવો, એ કંઇ જેવું તેવું દુઃખ નથી; એ દુઃખનો ખ્યાલ તો જેઓ પર એવું સંકટ પડયું હોય, તેઓને બરાબર આવી શકે.

તે સર્વ શક્તિવાન સાહેબ પાસે આપણે દુઆ ગુજારીયું કે આપણા ગમખ્વાર હાકેમને આવાં અસહ્ય સંસારી સંકટો સહુવાની ધર્મવાની શક્તિ આપે! તેમનાં અને તેમની વ્હાલી દિકરીનાં ગમમાં આપણે ભાગ લઇએ છિયે. નામદાર વાઇસરૉયને આ મહાન દુઃખ દરમ્યાન ઝેરણા સંતોષ લેવાનો છે કે દિકરો દેશને અર્પણ કર્યો છે!

અહુરમજદ મરહુમનાં રૂહને અમર શાંતિ બક્ષે!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૫ મો.

જીંદગીની સુંદરતા.

વ્હારા પ્યારાં બાળકો,

ઉપરતી ઉછરતી જીંદગીમાં ઝપલાતાં વ્હારા વ્હાલા બાળકો તમારી રમણ્ય જીંદગીને વધારે રમણ્ય કરવા આ પ્યારા પ્રભાતના પેહલા અંક સાથેજ તમારે માટે માહેકે એકાદ બે પાના દર અંકે ફાજલ પાડી કંઈ કોઇ રમત કે રમકડાં ઉપર વિવેચન કે વર્ણન કરી સુંદર સમજણ આપવાનું કામ આ લખનારને સોંપ્યું હતું; અને તે વ્હારી કમીની શક્તિના પ્રમાણમાં તે કંઈ ઘણી ખુશી સાથે મેં બજાવી હતી.

હવે ૧૯૧૫ ના નવા વરસની નવી શરૂઆત સાથે તમેા આગલ નિતી રીતીના સુંદર ને સુશોભીત શીક્ષણો, બોધદાયક વાર્તાઓ ને નસીહતના સબુતો જે દાનાવો શીખવી સમજાવી ગયાછે તેનેા રસકસ તમેા આગલ દર મહીને રજુ કરીશ ને ઉમેદ ધરાવીશ કે તે તમને અને તમારા વ્હાલાં વાલીઓને મન પસંદ ઉપયોગી ને ઉલટમંદ થઇ પડશે.

વ્હારા પ્યારા બાળકો, યાદ રાખજો કે જે જીંદગીની અંદર તમારા વ્હાલા માત-પીતાને ત્યાં તમેાએ જન્મ લીધેા છે તે જીંદગી ઘણી ઘણીજ અમુલ્ય છે. તેની ખુબીનેા પ્રકાશ જેમ જેમ તમેા મેાટાં થતા જશેા તેમ તેમ તમને માલમ પડતેા જશે કે તમારી જીંદગીનું સાર્થક સુંદર કેળવણીનેજ સ્વાધીન છે. પછી તે કેળવણી તમારા તનને લગતી હેાય, મનને લગતી હેાય કે અંતઃકરણને લગતી હેાય. જેટલુ 'તમારું' તન અને મન સ્વચ્છ ને સુંદર રાખવાની જરૂર છે તેથીજ તમારું અંતઃકરણ નીખાલસ ને નીર્મળ રાખવાની જરૂર છે. યાદ રાખજો કે તમારી વધતી જતી ઉમર સાથે તમારી જીંદગીનેા પ્રકાશ તમારા સુંદર સ્વભાવ, મળતાવડી ખાસીઅત અને ખરી નમનતાઇની ઉપરજ આધાર રાખે છે.

સર્વ જાતના સુંદર સદગુણોમાં તમેા દીપાયમાન થજો અને તમારા કે તમારી આસપાસવાલાઓનું ભલું ચાહવામાં કે ભલું કરવામાંજ તમારી જીંદગીની ઝમકને રોશનમંદ કરજો, તમારી જીંદગીમાં કેમ પ્રકાશમંદ થવું તેનેા એક સુંદર દાખલેા તમારી આગલ આજે રજુ કરીશ. તે એક જાપાનીસ બિની વાર્તા યા કથા છે જે બોધથી ભરેલી છે. કહે છે કે પુરાણા કાળમાં જાપાનના એક મહાન મંદીરના એક ઓચ્છવને દીને તે મંદીરમાં ઇશ્વરની ભક્તી કરવા આવનારા સેંકડો બલકે હજારો સ્ત્રી પુરૂષો એકેકુ સુંદર રોશની વાળુ ફાનસ અર્પણ કરતા હતાં. તે વખતે એક બહુજ શ્રીમંત ને માલેતુજ્જર ધણીએ હજારો સુંદર લાઇટથી દીપાયમાન કરીને તે મંદીરની દીવાલો ઉપર ચઢાવ્યા અને ઘણીજ મગરૂરીથી ઇશ્વર તરફની પેાતાની ભક્તિભાવનેા પુરાવેા દુનિયાના લેાકોને જાહેર કર્યેા. તેજ વેળાએ ત્યાં એક બહુજ મુફલસ અને ગરીબ, કંગાલ અને ચીથેહાલ સ્ત્રી આવી જેણીની પાસે પૈસાનેા એક સીક્કેા પણ નહી હતેા. તેથીએ ઇશ્વર તરફનેા પેાતાનેા ભક્તીભાવ અને જીંદગી કરવાના પેલા મંદીરના મકાન તરફની પેાતાની કંઈ કેમ બજાવવી ! પેાતાના સુંદર સુવાણા સાંભા પ્રકારીત બાત તેણીએ કપાત્યા અને પેાતાના અંગ ઉપરથી ઉતારેલા તે સુંદર આસનેા જ્યેા. તેણીએ વેચ્યેા. જેની કમાણીમાંથી ઉપજેલા પૈસાનું એકજ સાદુ ને શુદ્ધ ફાનસ ખરીદ કરીનું અને ખબર તરફની સંપુર્ણ ભક્તી ભાવની એક અદના નીશાની તરીકે તે મંદીરને તેણીએ

તે સાટી "સાર્ચલ્ટ" નું સાદુ "ફ્રાનસ" અર્પણ કીધું. બીજી બાજુ જુવો કે શું બને છે! કહે છે કે તે મંદીરના રમણ્ય દીવશે જ્યારે હજારો ફ્રાનસોથી જ્યારે તે મંદીર ચકચકીત થઇ રહ્યુ હતું અને પેલી મુફલેસ બાઇએ આપેલાં ફ્રાનસ ઉપર કોઇનું ધ્યાનશ્રી ન હતું તે દરમ્યાન પવન અને તોફાનના એકજ જબરજસ્ત ઝપાટામાં સર્વ ફ્રાનસો એકઠી વખતે બુજાઇ ગયાં પણ પેલી મુફલેસ ને ગરીબ સ્ત્રીએ મુશ્કેલી વચ્ચે મેળવેલું ફ્રાનસ તેની અંદરની રોશની સાથે કાયમ રહ્યુ કે જે ફ્રાનસની ઉપર કોઇએ નજરથી પુગાડી ન હતી. સર્વ જણાં અજાયબીમાં ગરકાવ થયાં અને હજારો બુજાઇ ગયેલા ફ્રાનસોમાંથી એકજ અને એકજ પ્રકાશીત ફ્રાનસ-જે ગરીબ બાઇ તરફથી અર્પણ થયેલું—ઉપર નજર પુગાડી અને સહુ કોઇએ ખાત્રી કરી લીધી કે ઇશ્વરી નજરે માણેતુજાર મીલકતદારોનો તુમાખી તોર ભક્તીના મકાનો ઉપર કદીથી કાયમ રહેતો નથી પણ ગમે એવા મુફલેસની સાચ્ચી જીંદગી અને આદ્રતામાં અટવાયલાઓનું ઇશ્વરી આકીનજર વધારે પ્રકાશમંદ થાય છે. તેમ આપણી આ કમીની જીંદગીમાં બાહેરનો ભપકો ને સપકો ખોટો ને નાશવંત ચલકાટ કદીથી કામ આવનાર નથી, પણ બીજાઓના એકલપેટા દીવાઓ જ્યારે અસ્ત થશે ત્યારે પોતાના જાતી ભોગના સુંદર સદ્‌ગુણોથી સલગાવેલું જીગર રૂપી ફ્રાનસની અંદરનો જીંદગી રૂપી દીવોજ પ્રકાશમંદ રહેશે.

લા. દુવાગીર સેવક,
મોટાબાવા.

દાનાઈના દાના.

ગંગાજળ કાય બયથક, કીયે ભજન દીન રાત
સાધુ બન મય સુમર સુમર, દુરી ન લગા હુય હાય
માળા ભજી મય રામકી, અચત હુમારો હોય
ચીતકી ચીંડીઆં ઉડરહી, રહો બેઠામય રોય

માનવ જાત જ્યારે તે જન્મ આપનારની જનાબમાં પાક કલામથી ફરજ અદા કરે છે યાને જ્યારે તે બેહદ તાલાની બંદગીમાં સર કુંકાની ઉભો રહે છે ત્યારે તેનામાં એક બાબી (સ્ત્રીએ નવવાણ ટકા માણસોમાં) હોય છે તે એજ કે તેનાં મગજની ૩ ભમતા વિચારની ચંચીઓ તેનાં મનને શાન્ત રહેવા દેતી નથી; ઉપરી ચાર લીટીઓમાં આટલો સાર છે કે એક પવિત્ર જગા ઉપર એક માણસ રાત ને દીવસ બેહદનું નામ લઇ બંદગી કર્યા કરે છતાં તે બેહદને ન મેળવી શકે યાને પોતાની બંદગીનાં પ્રતાપથી પોતાનાં મનને શાન્ત ન રાખી શકે, પોતાની ઉંચેરી ન મેળવી શકે તો તેની બંદગી કયા કામની! જેનું ચીત બંદગી કરતી વખતે બંદગીમાં નથી રહેતું તે ગેબા બંદગી કર્યા પછી પણ રડતો રહે છે. બંદગી એ મનની શાંન્તીનો ખોરાક છે. અને જો તે ખોરાક પ્રાપ્ત ન થયો તો તે બંદગી શા કામની! બંદગી તે બેહદ અને માનવ વચ્ચેની સબંધની સાંકળ છે અને તે સાંકળની એકેક કડીને શાન્તીનું પાણી પાયેલું છે. ચાણા જણાવે કે ચીત વગરની બંદગી એ માત્ર મનને ભ્રમજાવવાનું છે. માટે શ્રીય પાંચક બંદગીમાં મગજની-લગામ મજબુત વિચારનાં હાથે પકડી પાક કલામનાં ઘોડાઓને ખુશબ રસ્તા ઉપર છોડી દેજે એટલે છેવટે વિજય વાવટો તારોજ છે.

"ફકીર."

પ્રભાતનું પંચાંગ.

જાનેવારી ૧૯૧૫.

રવિ.		બીજ. ૩ દીન.	નોમ. દશમ. ૧૦ હોરમજદ. માહ-અમરદાદ	બીજ. ૧૭ દેપાદર.	નોમ. ૨૪ દેપમેહેર.	પુનમ. ૩૧ ગોઆદ.
સોમ.		ત્રીજ. ૪ અરશેસંગ.	અગ્યારસ. ૧૧ બહમન.	ત્રીજ. ૧૮ આદર.	દશમ. ૨૫ મેહેર.	
મંગળ.		ચોથ. ૫ આસતાદ.	બારસ. ૧૨ અરદીબહેસ્ત.	ચોથ. ૧૯ આવાં.	અગ્યારસ. ૨૬ સરોશ.	
બુધ	હીન્દુ માસ પ્રોષ ને માહ.	પાંચમ. ૬ આસમાંન.	તેરસ. ૧૩ શહરેવર.	પાંચમ. ૨૦ ખોરશેદ.	બારસ. ૨૭ રસને.	
ગુરૂ.	જરથોસ્તી માહ તીર ને અમરદાદ.	છઠ. ૭ જમીઆદ.	ચૌદસ. ૧૪ અસ્પંદારમદ.	છઠ. ૨૧ મોહોર.	બારસ. ૨૮ ફરવરદીન.	
શુક્ર.	પુનેમ. બેક ૧ બધ. ગોઆદ. માહ તીર	સાતમ. ૮ મારેસપંદ.	અમાસ. ૧૫ ખોરદાદ.	સાતમ. ૨૨ તીર.	તેરસ. ૨૯ બેહરામ.	
શનિ.	એકમ. ૨ દેપદીન.	આઠમ. ૯ અનેરાંન.	એકમ. ૧૬ અમરદાદ.	આઠમ. ૨૩ ગોશં.	ચૌદશ. ૩૦ રામ.	

જાનેવારીનું ઝવેર. { જાતિ ભોગથી જીવની જાગૃતી, જાતી જ્ઞાનથી જીંદગીની જતન,

પુસ્તકઃ ૨ જું. ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫. અંકઃ ૬ ઠ્ઠો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
હિન્દુસ્થાની વાંટી (કવિતા)... ...	૨૮૭	રમુજ સંગ્રહ	૩૨૬
પ્રભાતનેર પ્રકાશ	૨૮૮	સરજતની સુંદરી (ચાલુ વાર્તા.)	૩૨૭
દુરબીનમાંથી બહાર	૨૯૬	બાતુઓનેર બાગ.	૩૨૫
સરજતની સાંકળ (ચાલુ વાર્તા) ...	૨૯૧	બાળકોને બરનુ	૩૨૬
રમુજ	૩૦૦	કિર્તીની રેંચ (ટૂંકી વાર્તા) ...	૩૨૭
લગ્નની મેતેબરી	૩૦૧	બાબુવા નેંચ	૩૩૪
બેશી મહારાજનું માડક (ટૂંકી વાર્તા)	૩૦૪	લગાડે છે આબરૂતેા સકની અજ્ઞત (કવિતા)	૩૩૫
દિવાને મુખડા (કવિતા)... ...	૩૧૨	Marcus Aurelius	૩૩૭
રબ્બે બજ્જત	૩૧૩	પ્રભાતનું પંચાંગ...	૩૪૧
ગ્રે ફાલકન (ચાલુ વાર્તા)... ...	૩૧૫		

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩॥ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરજોરની કુા૦

માલેકેા "પ્રભાત," કામા કેસલ, કાલબાદેવી રેાડ, મુંબઇ નં. ૨.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

જાનેવારી ૧૯૧૫.

રવિ.		બીજ. ૩ દીન.	નોમ. દશમ. ૧૦ હોરમજ્જદ. માહ-અમરદાદ	બીજ. ૧૭ દેપાદર.	નોમ. ૨૪ દેપમેહેર	પુનેમ. ૩૧ ગોઆદ.
સોમ.	માહ ત્રીજ ઉદિત	ત્રીજ. ૪ અરશેસંગ.	અગ્યારસ. ૧૧ બહમન.	ત્રીજ. ૧૮ આદર.	દશમ. ૨૫ મેહેર.	
મંગળ.		ચોથ. ૫ આસતાદ.	બારસ. ૧૨ અરદીબહેસ્ત.	ચોથ. ૧૯ આબાં.	અગ્યારસ. ૨૬ સરોશ.	
બુધ	હીન્દુ માસ પોષ ને માહ.	પંચમ. ૬ આસમાંન.	તેરસ. ૧૩ શહરેવર.	પાંચમ. ૨૦ ખોરશેદ.	બારસ. ૨૭ રસને.	
ગુરુ.	જરથોસ્તી માહ તીર ને અમરદાદ.	છઠ. ૭ જમીઆદ.	ચૌદસ. ૧૪ અરપંદારમદ.	છઠ. ૨૧ મોહોર.	બારસ. ૨૮ ફરવરદીન.	
શુક્ર.	પુનેમ. એક ૧ બંધ. ગોઆદ. માહ તીર	સાતમ. ૮ મારેસપંદ.	અમાસ. ૧૫ ખોરદાદ.	સાતમ. ૨૨ તીર.	તેરસ. ૨૯ બેહરામ.	
શનિ.	એકમ. ૨ દેપદીન.	આઠમ. ૯ અનેરાંન.	એકમ. ૧૬ અમરદાદ.	આઠમ. ૨૩ ગોશ.	ચૌદશ. ૩૦ રામ.	

જાનેવારીનું ઝવેર. { જાતિ બાગથી જીવની જાગૃતી, જાતી જ્ઞાનથી જીંદગીની જતન,

પ્ર ભા ત.

પુસ્તક: ૨ જું. ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫. અંક: ૬ ઠ્ઠો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદ્વાય નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિવાસિન કંઇક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યાં;
ચડવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

હિણાયલી વીંટી.

અરે કુમનસીબ!

તુજને હ્યાં પટકી તે ચાલી ગયી, મેહેર તેની ખટકી હ્યાં ખાલી થયી;
હું કંગાલની ભુલનો તું આજે થઇ ભોગ, મુજને સતાવવા આ સાંધ્યો સંજોગ;
આહ! જન્મી તું કોઇ આંગળે કરવાને રાજ, કે નહીં છાજતું અપમાન આ ખમવાને કાજ?
ચંદર પર થુકતાં ખુદ છંટાયીછ તે, તુજને તેમ હિણતાં ખુદ હિણાયીછ તે;
બસ, મુગી રહે, ચુપ! કરવાં કહેતી ના વેણ, તું મારી છને એ ચસ તુજ નેણ;
મજનેથી ગુસ્સો તો ઘણો છુટેછ, પણ આગલા તે ચાહની ચંદ સિને ખુટેછ;
ગોહર કેમ ગમે હોય સંગ જેનું દિલ, કાગ અને બુલબુલ કેમ બને ખલિલ?
કંઇ નહીં, હ્યાં સુખમાં સદા શોભજે, મજ મેહબુબને મુબારક હાથ શોભજે.

'રઈશ.'

સુંદરપીકટોરીઅલ પોસ્ટ કારડો.

રંગીત ચીત્રો.

પ્રસીધ્ધ ચીત્રકાર રાજા રવીવરમાના હીન્દુ ધરમના હાલનાં કાઢેલા ચીત્રોનાં ફોટોગ્રાફ ઉપરથી બનાવેલા છે

રવી આર્ટ સીરીઝ—આ સટમાં જુદી જુદી જાતનાં ૨૫) રંગીન પોસ્ટ કાર્ડ રામાયણ, ભદ્રાભારત વગેરે હીન્દી પુરાણોનાં ચીત્રો ઉપરથી બનાવેલા છે. અંગ્રેજી વરણન સાથે કીંમત ૨૫) કારડના સટનાં રૂ. ૧-૪-૦.

બ્યુટી સીરીઝ—આ સટમાં ૧૮ જુદી જુદી જાતનાં રમણીય સ્ત્રીઓનાં સુંદર ચીત્રોના સંગ્રહ કે જે પ્રસીધ્ધ ચીતારા રવી વરમાનાં પેનટીંગ ઉપરનાજ છે

કીંમત ૧૮) કારડનાં સટનાં રૂ. ૦-૧૨-૦

ઓનટીક સીરીઝ—આ સટમાં ૨૫ જાતનાં પુરાતન. રાજાનાં ખીરતી શકકાની ૧૫૦) વરસ અગાઉના ધનદા રતાનનાં પહાડોમા અજન્તા, કારલા, કેનરી, ઔલીફેન્તાનાં વગેરે ઠેકાણેનાં જે ગોફાઓનાં ચીતરકામ કરેલા છે તેન જુદા જુદા અંગ્રેજી વરણન સાથે, કીંમત ૨૫) નજીવા સટના રૂ. ૦-૧૨-૦.

જે સેટ સાથે મંગાવનારને વી પી ખરચ માફ.

અંગ્રેજ લીસ્ટ મંગાવવાથી મુફત મોકલશું.

ગલવાણ ઠેકાણું-ઓરીએનટલ પબલીસીંગ હાઉસ,પાટકપર

અથવા

એન બરગ્લેરની કુંપની, કાન્તા બીલડીંગ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ.

આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ

૧ લાંબી જીંદગી.
૨ તંદુરસ્તી.
૩ પૂર્ણ તાકાત.
૪ યાદદાસ્ત
૫ પૂર્ણ ઉત્સાહ
વગેરે વગેરે
મેળવવા
માટે

વાપરો.

કીંમત-ગોળી ૩૨ ની ડબ્બી ૧ નો રૂ।.

વધારે વિગત માટે પ્રાઇસલિસ્ટ વાંચો.

વૈદ્ય શાસ્ત્રી
મણિશંકર ગોવિંદજી.
જામનગર—કાઠિયાવાડ.
બ્રાંચ નંબર ૧.
મુંબઇ.
કાલબાદેવી રોડ.

બીમારોને માટે એક આશાનું કીરણ.

જેઓ શરીરની વેદનાઓ જેવી કે માથાનો દુઃખાવો, લચક, કઠીવાયુ, અકડીગયલા સાંધાઓ, નજલો, સંધીના વગેરેથી સાજા થવાથી નીરાશ થઇ બેઠા હોય તેઓને માટે

અમૃતાંજન

એક રામબાણ ઇલાજ છે. એ વનસ્પતિના ચોક્ખી તત્વોમાંથી બને છે અને સઘળા પ્રકારના

દુઃખારા અને દરદો

ઉપર ચમત્કારીક અસર કરે છે એકવાર અજમાવી જુઓ.

કીંમત ડબ્બી દીઠ આના ૯.

સઘળા ગાંધીઓને ત્યાં અથવા તો

અમૃતાંજન કંપેા, મુંબઇમાંથી મળી શકશે.

હૉ૦ બાટલીવાળાની રામબાણ દવાઓ.

૧ દરેક જાતના તાવ માટે "ઓજ્યુમીક્ષચર" અને "ઓજ્યુપીહલ" આબાદ છે.

૨ "દરદજનો મલમ" એક દિવસમાં દરાજ, ખુજલી અને ફોડા મટાડે છે, કિમત ૪ આના.

૩ "ફ્રાયરેાલ" ઉલટી, જુલાબ અને કોલેરાના જંતુનો નાશ કરે છે, કિમત રૂા. ૧।.

૪ "હુરદાન" સફેદ બાલને તદન કાળા કરી ચકચણ માં ચુવાની બતાવે છે. કિમત રૂા ૩.

૫ "ઍન્ટીર્લીટાનીક પીહલ" શરીર અશકત બનાવવાનો રાગબાણ ઇલાજ કિમત રૂા. ૧.

૬ "દાંતનુ મંજન" દાંતને મજબુત કરનાર સુગંધી મંજન કિમત આના ૮ તથા ૪.

આ દવાઓ દરેક બજારોમાં મળે છે. નહિ તો ખપે

હૉ૦ બાટલીવાળા, વરલી ડાકર—મુંબઇ.

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

મોહનચંદ કરમચંદ ગાંધી. હિન્દનો એક વિરળો.

હિન્દદેશની સેવામાં પોતાનું તન-મન અને ધણુ અર્પણ કરનારા આંગળી પર ગણાય એટલા વિરળા પુરૂષોમાં દક્ષીણ આફ્રીકામાં સત્યાગ્રહ લડત ચલાવવાને માટે પ્રખ્યાત થયલા મી. મોહનચંદ કરમચંદ ગાંધીની ગયા જનેવારી માસમાં થયલી ધરપકડ વગર નોધે પસાર થવી જોઇતી નથી.

આ કાઠીયાવાડી નરમાં પોતાના દેશની દાઝનુ ખમીર એટલું બધું તો ખીલી રહ્યું છે, પોતાના જાત ભાઇયો માટેની ચાહેનાત એ બધેમાં એટલી બધી તો બંધાઇ રહી છે, પોતાની જન્મભુમી માટેનું માન એ સુધ્ધા કદરથમાં એટલું બધુ તો જામી રહ્યું છે કે દર દીવસની એ ભલા નરની ભલી અને જાતી ભોગ આપનારી જીંદગી દરેકને દંડો લેવા જોગજ થઇ પડી છે. દક્ષીણ આફ્રીકામાં બેરીસ્ટર તરીકે કેતેહમંદીથી જીંદગી ગુજારનાર મી. ગાંધી રાજદ્વારી ચલવલમાં પડી પોતાના ગરીબ હિન્દિ ભાઇબંધોને હક ઇનસાફ આપવા-અપાવવાના કામમાં આજ વરસો થયાં પડયા છે અને ઘણીક તરેહનાં દુઃખો અને કષ્ટ ખેચી, તુરંગમાં વતીક જઇ, દંડો વતીક આપી કેટલેક દરજ્જે પોતાની નેક નેમ પાર પાડવાને કેતેહમંદ નીવડયા છે. વરસોના વસવાત પછી હિન્દ દેશમાંજ પોતાની વધુ કામ વધારે અર્પણ કરવા જનેવારી માસમાં તેઓ મુંબઇમાં પધાર્યા હતા પણ હિન્દના આ વિખ્યાતી પામેલા વિરળાને માનવંતો આવકાર આપવાને હિન્દે શું કર્યું? પુરાણી કેહતી પ્રમાણે "રડતીના આંસુ લુછ્યા" જેવી આવકાર આપવાની ગેાઠવન થઇ. બંદર ઉપરથી લેકિની ધમાળ કંઇ ઝાઝી નહી અને "રીસેપ્સન કમિટી" તરફથી અપાયલી "પાર્ટી" બી જેટલી જોઇએ એટલી ઘરઆમને દમામદાર નહી. અરસપરસનાં ભાષણો અને વખાણો ઉપરાંત સાચ્ચી પ્રશસાતી કેતાબ ઠેર જણાઇ આવતી હતી. અને એ "પાર્ટી"માં સર વીરોઝયા મેઢતાએ જે ચાનાકી ભર્યું ભાષણ કરી મી. ગાંધીના કામકાજનો ઇતીહાસ આપી જે જે વખાણનાં શબ્દો મી. ગાંધીની તારીફમા કહ્યા તે ખચ્ચીતજ ધ્યાન પુગાડવા જોગ હતા પણ તેથી વધુ મી. ગાંધીનો જવાબ હતો કે જેની અંદર લેખાએ આવી અપાતી પાર્ટીના "તમાશા" (આ શબ્દ મી. ગાંધીનો પોતાનો હતો) કરતાં ચુપચાપ મુંગે મોહડે દેશની સેવામાં જીંદગી અર્પણ કરવાનું કાર્ય તેમને વધુ પસંદ કીધું, છતાં તેમના ખેરખાં મિત્રો અને વખાણનારાઓ તરફથી આ માન મેલરસને માટે તેમણે પોતાનો હર્ષ જાહેર કીધો.

જેઓ મી. ગાંધીની ખાનગી જીંદગીથી માહીતગાર છે તેઓ એકે અવાજે અમની તારીફનાજ સખુનોમાં આવ્યુતે જણાવે છે કે બહુજ સાદી, નીયમીત અને ખપની જીંદગી તેઓ ગુજાર છે. રેહતરામાં ને રેહરાતમાં, રેહનીમાં ને કપડાંના બહુજ ચોક્ખા શુધ્ધા ને નીરાળા છે; અને જીંદગીના ઘણોજ ઉંચ ideal તેઓ ધરાવે છે. પોતાની સાદી જીંદગીને વધુ અને વધુ સુંદર અને પ્રમાણીત રાખવાની એ નરની નેક નેમમાં મદદ કરવા અંતનાં ભાતાં નેક ગુણીત ને સદ્ગનશીલ પત્નની મીલીત ગાળી પોતાના કૃતજ્ઞપણી આપણા માન અને આદરને પુર

પુરાં લાયક નીવડ્યાં છે. એ બંધે નર–નારીની વખાણવા લાયક જીંદગી, ખમેલાં કષ્ટો અને દેશ પ્રત્યે તેમની અર્પેલી સેવા કોઇનેયી જાગૃત કરવાને પુરતી છે. મુબઇના સ્ત્રિ વર્ગે મીસીસ ગાંધીને માટે માયેવ આપ્યાં મેળાવડો કરી જે માન આપ્યું છે તેને તેણી ઇચ ઇચ લાયક છે. એ વીશે હમારાં ચંચલ લેખક "સહનશીલ સખી"એ "બાનુઓના બાગ"માં જે લખાણ કાઢ્યું છે તેની ઉપર હમારી વાંચનારી બેહનોનું ધ્યાણ ખેંચીયે છીયે.

માનવંત ભલી યાદના અને

સર જમશેદજી અને નવસારી.

નેક દીદારના પેહલા બેરોનેટ સાહેબ નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઇના જન્મ નવસારી મધે થયેા હતેા કે જે બખતાવર ભુમીએ શેઠ જમશેદજી તાતા જેવા સાહસીક વેપારી અને શેઠ દાદાભાઇ નવરેાજી જેવા નામાંકીત નરેાને જન્મ આપેા છે. નવસારીની ભુમી નામદાર ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે અને ત્યાં જરથેાસ્તીઓની વસ્તીની સંખ્યા મુંબઇની વસ્તીના કરતાં બીજે નંબરે આવે છે. મુખ્ય આતશબહેરામેા અને અગીઆરીઓનુ તે વધુ અને ધાર્મીક મથક છે જ્યાના નાવર મરાતબેા કોઇથી ઢેકાણેની અગીઆરી આતશબેહરામેામાં કામ કરવાને પેહેલા છે. તે પુરાણી ભુમી ઉપર જણેવારી મહીનાની અધવચે હાલના નામદાર જવાન પાંચમાં બેરેાનેટ સર જમશેદજી એ મુલાકાત લીધી છે અને ત્યાંના જરથેાસ્તી રેહવાસીઓનું માનપત્ર મેળવવાને લાંબ્યશાલી નીવડ્યા છે. તે માન પત્રનેા જે દુર અંદેશીથી સર જમશેદજી એ જવાબ વાળ્યેા હતેા તે તેમાં સમાયલી બે બાબદેાને માટે વધારે ધ્યાણ એંચનારેા હતેાઃ એક તેા અંદગીની બુલંદી માટે પેહલા બેરેાનેટ સાહેબ નામદાર સર જમશેદજીના બહુજ ચાનક આપનારા અને અનુભવી વિચારેા અને અંદગીની અગત્યતા વીશેનુ તેમનુ માયાકુળ વર્ણન ખમીતર વખાણવાલાયેક હતુ જ્યારે બીજી જે બાબદ સર જમશેદજીએ રજુ કરેી હતી તે તેા નવસારી કે જે જરથેાસ્તી કીરકાની ધર્મની તેકડી તેની ઉપર પારસી સેનત્રલ કોલેજ સ્થાપવા સંબધી ઉલતમંદ વિચારેા. તેવજે કહ્યા હતા કે આજના ચાલુ જમાનામાં ઉપાડી લેવા જોગજ ગણાતા હતા પણ તે સુંદર વિચારેાને અમલમા મુકનારા કયાં છે? પારસી ભાભ્યેા બેાલે છે ગજના ગજ પણ ફારે છે તસું"–મગજ ઘસે છે જ્યારે ગજના ગજ પણ પરીણામ લાવે છે આટલુ સરખું, પણ કંઇ નહી, હાલની ધીરજ શીખવશે આપણને ભવિષ્યની ફરજ. આજે સર જમશેદજીએ જે ઉમેદ જહેર કરેી છે તે આવતા જમાનામાંથી જલદીથી પાર પડે એવુંજ અમારૂ ચાહવું છે જે ખુદા આમીન કરે.

સર જમશેદજીની નવસારી

નવસારીમાં સુવાવડ ખાનું.

મધે છેલ્લી મુલાકાત દરમ્યાન ત્યાંના જણીતા વતની અને શહેરી મી. મેહતાની સારી સખાવતથી બરપા થયલું અને ઉઘડેલું પારસી સુવાવડ ખાનું એક વખાણવા લાયકજ અને ઉપેાગી ખાતું થઇ પડવું જોઇયે. ચુસ્ત અને અસલી વિચાર ધરાવનારા જરથેાસ્તી નરનારીઓનું નવસારી એકવેળા એવું મથક હતું કે ત્યાં સુવાવડખાનાનું નામ હોવું તેબી ગેાવા જણે ગુનાહ ગણાતેા; પણ વખત બદલાયેા છે અને કેળવણી આગળ વધી છે; પરીણામ આગલા વેદમી ને બેઅકલી ખ્યાલેા બાદબેા ને ભાદબેાના મગજ માંથી દુર થયા છે; સુગ ઉડી ગઇ છે; બેાસપીતલો અને સુવાવડખાનાની સગવડેા અને જરૂરી હાજરતેા જણાઇ આવી છે તેબેાનેા ફડેા ઉપયેાગ કરનારાબેાની સંખ્યાબી હવે વધી છે. આ સઘળુ સ્તુતી પાત્ર છે અને એટલુંજ ધ્રુચ્છવા જોગ છે કે એવાં ધર્મખાતાંબેાનેા વહીવટ દરેાબસ્ત આપે. દીનપર દીન એવા ઉપેાગી ખાતાંનેા વધારેા થતેા રહે તેનેા વધુ લાભ લેવાતેા રહે દેશ પરદેશમાં જન્મ આપનારી માતાબેાના સુખ સગવડ ને નવા જન્મતા છોકરાના આરામ અર્થે એવાં ધર્મસ્થળેા અત્યંતજ આવકારદાયક છે, અને તેને બંધાવી આપનારાબેાને પુરતેા ધન્ય છે.

સરજતની સાંકળ

યાને

મોત અને માફી

(એક પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા)

લખનાર—'રઈફ'

પ્રકરણ ૩ જું.

મીસીસ શીરીન શેઠના, ડાક્તર ફીરોજ પટેલનાં મકાનમાંથી નીકળી ગયા બાદ ફીરોજ પોતે એક ઇજીચેરમાં પડ્યાપડ્યો પડ્યો તે આપણે ગયા અંકમાં જોઈ આવ્યાં છીએ, અને એ બધી બાબત શું હતી તેની એક ઉડતી તપાસ તેજ અંકનાં છેવટનાં પ્રકરણમાં લીધા પછી એ વાર્તાની સાંકળ જ્યાંથી આપણે છોડી આવ્યાં છીએ ત્યાંથી પાછી પકડી નીયમસર આપણે આગળ વધીશું.

ઇજીચેરમાં તે પડ્યો પડ્યો શીરીનની દમણાંની મુલાકાતનો, તેણીની સાથે તેને થયલી તકરારનો અને તેણીની ઉપર તેણે બાંધેલી પણ વ્યર્થ ગયલી આશાનો તે વિચાર કરવા લાગ્યો. તેણે જોયું કે લગભગ ત્રણ વર્ષની મુદત સુધી તે ભુલવાયો હતો. તેઓ વચ્ચેની દોસ્તીને શીરીન જ્યારે બોલે બોલ નિરદોષતામાં લીધી હતી, ત્યારે તેણે તેને ખરા પ્યારનું રૂપ આપવામાં કેવી ભુલ ખાધી હતી તેનાં અફસોસમાં તે હવે પડ્યો હતો.

અફસોસ? એક પરજોતરના નાદાન હસ્યા બોલ ઉપરથી તેણે એમ સમજી લેવું કે તે અબલા તેની સાથે પ્યારમાં છે અને તેના પોતાના વાહીયાત વિચારમાં દગાબાજીથી અફસોસમાં પડવું એના જેવી બીજી બેમાકલ કઈ હોય? એ હેમકના જેવો સંસારનો બીજો બીનને હોય?

જે ઓરડામાં તે હાલ બેઠો હતો ત્યાંની હવા તેને ગરમ લાગવા લાગી અને તેથી જાણે તે ચુંગાળ જ્યા મરી જવાની ધારતીમાં હોય તેમ તેને લાગ્યું. તો તેની આસપાસની હવા ગરમ નહીં લાગે? અમે તો અજબ છીએ કે તેની આસપાસની હવાએ ભડકું લઈ સળગી ઉઠી તેને બાળી નહીં નાખ્યો! એવાઓનો જેથી બીજો કેર શું હોય?

તુરતજ તે ઉઠ્યો અને ત્યાંની બધી બારીઓ તેણે ઉઘાડી નાખી અને તે બારીઓમાંથી ફરફર આવતી હવાથી તેના હાલના ઉશ્કેરાયલા જીવને રાહત આપવા બસ નહીં હોય તેમ ત્યાં પડેલો એક પંખો ઉંચકી ગળાં આગળનું શર્ટનું બટન છોડી નાખી જોરથી હવા ખાતો ઉભો.

તે છતાં તેનાં મનને નિરાંત વળી નહીં એટલે હવે તેણે પહેલે ધીમે અને પછી જોરમાં આમતેમ લટાર મારવા માંડી.

તેની સામે આવીને ઉભી રહેલી મુશ્કેલીથી તે એટલો ગુંચવાયો કે તેનો ચહેરો ઉજ્જો લાખ થઈ ગયો હતો. આવી દુઃખની ઘડી તેણે કોઇપણ દીવસ અનુભવી ન હતી. પોતાનાં વ્હાલાં ભાયજનાં મોતને બીજાઓ આગલ બી આવે દુઃખી હોવે તે ઉભો ન રહે હતો; એમ હવે તેને યાદ આવ્યું. તેનાં મગજ આગળનાં નેસ ઉડવા લાગ્યાં અને તેનાં ગળામાં કાચણ બાઝ્યા હોય તેમ તેને લાગ્યું. એકવાર તો તેનાથી ચુમ ચડી પડાય ગઇ અને તેના જવાબમાં જ્યારે બેહેલા કાન અંદર દોડી આવ્યા ત્યારેજ તે તેનો લવારોણો ચહેરા ઉપર ગભરાટની નિશાણી જોઇ તે કંઇક શાંત થયે

અને તેને ચઢી આવેલા જોશ નરમ પડતો ગયો, પણ તે છતાં જાણે ઉંઘમાં તે બીહામણું સ્વપ્નું જોઇ ઉઠયો હોય તેવી તેની હાલત હતી. હજી તેના બદ વિચારો ઉપર તેણે પુરેપુરી ફાવી ન હતી; હજી તેનાં મનમાં ભલી અને બુરી વાસનાઓ બાથોબાથ લડી રહી હતી.

હવે તેને તેનાં પોતાનાં માયજીનો વિચાર આવ્યો. પણ ત્યારે શીરીનબી તેણીના નામેજ તેને વિણુવવાની વેતરણ કીધી હતી. પણ, તે વખતે તેનાં રહુન મારી ગયલાં મગજ ઉપર તે કશી અસર કરી શકી ન હતી; પણ હવે તેને તે મરનાર વ્હાલાંની યાદ બેવડા જોશ સાથે આવી અને મરતી વખતે તે નેક અબલાએએ તેને દીધેલી નસ્યતનો અકેક બોલ તેનાં ગરમ મગજ ઉપર હથોડાના અકેક ફટકા માફક પડયો. "શીરીજ" તેવણુ તે વખતે બોલેલાં તેને યાદ આવ્યાં અને તે મનસે અજબ થયો કે શું તેવણુ આયજ વખતને માટે બોલ્યાં હશે કે "મારે પેટે તું સિવાય કોઇ ફરજંદ થયું નહીં હતું. એક દીકરીની મને ઘણી હોંસ હતી, પણ મારી તે મુરાદ ખુદાએ પાર પાડી નહીં ને તેથી જાણે દુન્યાની દીકરીઓ મારી પોતાનીજ હોય તેમ જે છોકરીઓના સંબંધમાં હું આવતી તેઓને હું મારી પોતાનીજ સમજી તેઓ ઉપર માફ દીલ દોડતું હતું. આપરે પેરેબી તું કોઇ છોકરીને લાવે તો તેને સુખી કરજે. મારા દીકરા સાથે પરણીને પસ્તાઇ એમ કોઇબી છોકરી ધારે નહીં તેવું તું કરજે. તું પરણેલો હોય કે કુંવારો રહે પણ કોઇબી નાજુક અબલા તારી પનાહ શોધતી આવે તેને અધુરે દીલે તારી સીડીએથી ઉતરવા નાં દેતો, આપ વાત દીકરા કાંઇ મારાં મનમાં રમી નહીં રેહી હતી. હું જાણું છું તું મારો નમાનો નિતીમાન અને નેક દીકરો છે પણ કોણુજાણે સાને વાસ્તે આપ બોલે તું ને સંભળાઉછ; મારી અજલ જોર તું ગભરાતો ના, રડતો ના, બડાપેના કરતો, ખુદા ઉપર વિશ્વાસ બાંધીને રહેજે ને સુખી થજે."

આપ તેવણુના છેલ્લા બોલો હતા અને તે તેને આજે યાદ આવ્યા અને તુરત તે ગભરાઇ ગયો.

"ઓ ખુદા! શું કોઇ ગેબી બશારતથી આ વખતને માટે તો આ બોલો મારાં વ્હાલાં માયજીએ મને નહીં કહી સંભળાવ્યા હોય?" તે મનસે બડબડયો "અને જે છોકરીને હું પરણી લાવું તેને નહીં તો નહીં પણ જેમી નાજુક અબલા મારી મદદ માંગતી આવે તેને ખાલી હાથે ને ભારી હૈયે પાછી નહીંજ ફેરવવાનું મને તેવણુનું ફરમાન હતું! તે છતાં આજે શીરીન જેને તેવણુ એક દીકરી તરીકજ લેખતાં અને ચાહતાં હતાં તેનેજ મેં રડતી આંખે અને લોહીથી ઝબરતાં દીલે પાછી ફેરવી! ઓ ખુદા ખુદા!! ને શીરીન બોલીતી મી શું? 'તારાં માયજી મને એક દીકરી માફક ચાહતા'તાં તો તે મરહુમનાં નામથી તું ને આલુજી કરૂંછ, શીરોજ, કે કોઇને ખાતર નહી તો મારાં પ્રભુ બચ્ચાંને ખાતર ધાસ્તીમાં આવી પડેલી મારી નેકીને તેમાથી બોકવી કર! ને એ ખુબું છતાં હું સખત કેમ રેહી શકેવા? ને નાની તેહેમી? તેના વગર તેની માય શું કરશે ને કેમ જીવશે?"

ત્યાં હવે તેની પુરે પુરી ખાતરી થઈ કે તેણે લેવા ધારેલાં પગલાંથી શીરીનનું સર્વાંમ સત્યાનાસ નીકળી જવાનું અને તેમ નહીંજ થાય તેથી તુરત તેણે તેબલ તરફ પોતાનો હાથ લંબાવી ચંગ માર્યો અને તેના જવાબમાં બેહેલા કાકા આવે તેટલાં કબાટમાંથી બ્રાંડી કાઢી તેમાં જરાકજ પાણી નાંખી તે ગટાવી ગયો!

"બેહેલા કાકા" તેનો કારભારી તેના તે ઓરડામાં દાખલ થતાંજ તે બોલ્યો "જરા ટાઇમટેબલ લાવેવાની ને મારા નાલ્લા બેગમાં એક બે જોડી કપડાં ભરો, જરા જલદી કરો ને પછી ગાડી મંગાવો, મારે જરૂરનાં કામસર મુંબાઇ જવું છ."

પીશ મીનીટમાં તો તે પોતાને માટે તૈયાર ઉભેલી ગાડીમાં બેસવા પોતાના બંગલામાંથી બાહાર નીકળ્યો.

"કોઇ આવે તો બેહેલા કાકા તેને કહેજો કે એક બે દહાડા હું બાહાર ગેયેલો છેઉં. કદાચ કવિબી આઉં; તેમ હોશે તો તમુને હું તાર કરમ. એને કેહો રટેશનપર હાંકે, સાહેબજી."

હવેજ તેને કાંઇક કળ વળી, કેમકે, શીરીનનો પર જે હાલ મુંબાઇમાં હતો તેને મળવા અને મળીને બધુ સાચેસાચું કહી ફરીથી શીરીનની અડાસે નહીં જવાની તેને ખાતરી આપવા તે મુંબાઇ જતો હતો.

પ્રકરણ ૪ થું.

શીરીન શેઠાએ ડા૦ જીરોજને આપેલી મુલાકાત પછી ડા૦ જીરોજની શું હાલત થઇ હતી અને તે વિચારોના કેવા તુફાની વંટોળમાંથી પસાર થયો હતો અને આખરે તે શું ઠેકાણપર આવ્યો હતો તે આપણે હમણાંજ પુરાં થયલાં પ્રકરણમાં જોઇ આવ્યાં છીયે. હવે આ પ્રકરણમાં ડા૦ જીરોજ સાથની શીરીનની તે મુલાકાત પછી શીરીનની હાલત શું હતી તે આપણે તપાસીયે.

"આયા," તે પોતાનાં મકાનમાં આવતાંને વારજ તેને સામેજ મળેલી આયાને પોતાનાં ખભાપર નાંખેલી શૉલ આપતાં બોલી "આયા, આય શૉલ લે ને હું મારા ઓરડામાંજ છેઉં પણ કોઇ મને પુછવું આવે તો કહેજે કે બાઇ બહાર ગીયાંછ, સમજી!"

"જી, હાજી," તે બહેલી પોતાની બાઇ આગળ આવી અને તે શૉલ લેતાં પોતાની બાજના ચહેરા પર તે આયાની નજર પડી અને તે ચહેરાનો રંગ જોઇ તે આયા ડધાઇજ ગઇ.

શીરીન શેઠના જે કામે ગઇ હતી તે કામમાં નિરાશ નાસીપાસ થઇ જે જંગલમાં તે પાછી ફરી હતી તે તેના ધનવાન ધણીએ સીઝનને માટે ભાડે રાખ્યો હતો.

તેણી ધણી પાસેને આવી હતી અને થાક ઉપરાંત તેણીની હાલત ધણીજ ઉશ્કેરાયલી હોવાને લીધે તેણીનું આંત તપી આવ્યું હતું.

"બાઈ તું જમતી નહીં? તું કહે તો ઓરડામાંજ જમવાનું લાઉં?" આયાએ ઓરડામાં આવી પોતાની બાઇને પુછયું.

"હા-નહીં-નહીં મારી તબ્યત ઠીક નથી, તેથી હમણાં હું કાંઇજ લેતી નથી, હું જરા સુઇ જઉંછે ને ઉઠીને પછી કાંઇ ને તોસ્ત કરી લેવસ, પણ હું ઉઠીને તુને હાંક મારું નહીં ત્યાં સુધી મને તુ ઉઘાડતી નાં."

એણી ગમ આયા થઇ કે શીરીન બારણાને કળ દઇ બીછાનાંપર પડી.

ત્યારે શું તેણીને ઉંઘ આવી હતી? નહીંજ. તેણીને આવી હાલતમાં ઉંઘ આવે તે બનવા જોગજ નહતું. જ્યારથી તેણીના વરે તેણીને તે ધારતો હતો તેમ તેણીનાં પાપને માટે ખખડાવી હતી અને તે વાતને આજે કાંઇક અઠવાડયાં થયાં હતાં ત્યારની તેણી ઉંઘ અને બાકરી ભુખની બરોબર મોહોતાજ હતી.

જે દાહાડે એ પંચાતી પહેલી જાગી તે દાહાડે પોતાનાં બાપને મળવાનું બાહાનું કાઢી જમશેદજી મુંબાઇ ગયા હતા અને ત્યાંથી તેવણ આજ સુધી પાછા ફર્યાજ નહતા.

તાપથી સસરતું ઇનશાન ઓખારની ભીતમાં કેમ આંખ બંધ કરીને પડી રહે તેમ તે બીચારી ત્યાં આંખ બંધ કરીને પડી હતી, અને તે વખતે તે પેલી મારામારીના બાપોના દેખાવ આજે પાછો તેણીની સામે આવી ઉભો રહેલો હતો; અને તે દેખાવમાં તેણીએ પોતાની સામે ગુસ્સાથી ઉશ્કેરાઇ ગયલા ખાવીંદને ઠેકા કકડાવતો ઉભેલો જોયો. તેના તે વખતના દેખાવ તેણીને આજ સુધી ગભરાવતો ચેરતો રહયો હતો અને તે વખતે તેણે તેણીને કહી સંભળાવેલા બોલો તેણીના કાનમાં હજી આજ સુધી ગણગણ્યા કરતા હતા.

તેજ મુજબ તેણીનાં પરણ્યાં માન ઇમાન અને મરતબા ઉપર તેણે મુકેલાં ગશીય તોહમતોને તેણીએ જે ત્રાસથી તુચ્છકારી વિકારી કાઢયાં હતાં તે વખતે તેણીને ચઢેલું ગુનું હાલ તેણીને યાદ આવ્યું, અ તે બારોપોની પુરવારીમાં તેણીએ જ્યારે સા માંગી ત્યારે તેના જવાબમાં તેણીને તેણે કહી બોલેલા શબ્દો જેમના તેમ તેણીનાં મનમાં તાજા થયા.

"સાબેતી!" તે વખતે વિકારથી તે બ યાદ આવ્યો.

"તુને સાબેતી જોઇયેછ! તારાં બાપ તેની ચુપકીદી કરતાં બધુ સાબેતી બીજ

મજ, ઓ કમઅકલ ઔરત કે શીરાજ પતેદ તેની. ામે જે મુદ્દાં તોહમતોનો બચાવ કરવા નથી ાવતાનો-ને સાહ્‌બ કહેછ કે બચાવ કરવા લાયક તેની ામે કશાજ મુદ્દા નથી !"

ત્યારે અને ત્યારેજ શીરીનના પગની નીચેની ીન નીચેને નીચે સરતીજ તેણીને લાગી. તેણીની ાંખે અંધારા આવવા લાગ્યાં અને માઠ મુરકરીએ ાતાની સુહુન મારી જતી હોયા ઉપર કાબુ રાખી ફક્ત ો એટલુંજ બોલી શકી હતી કે "એમ હોયજ નહીં."

ત્યાર બાદ ગુસ્સા ભરેલા ધનકાર ઉપરથી તે ોબર ખ્યાલી ભરી સમજવત ઉપર આવી; તેજ વખતે ણીએ ગુંચ્યુંભરીએ પડી હાથ જોડી પોતાની સામે ેસેલા મર્દને ધનસાર અને દયાને માટે વિનવ્યો હતો. ણે તે મરદે તેના પત્ર આગળ પડેલી તે અજ્ઞાની ાયાં અંતઃકરણની આલુડને એક પાપી જીવની ાબુતેાડ સમજી તુચ્છકારી કાઢી હતી. તેના લોચ્ચી ાર સામે તેણીએ ધણું માથું ઝુકયું પણ તે ધણું ત્યારે તેણીએ ફોકટ જોયું ત્યારે લોહીન ંકરતાં જીવે નિરાશ અને નાસીપાસીમાં હુબા હુબ ધે તે ચુપ બેઠા.

તેણીને જે મોટા ગમ લાગ્યા હતા તે એ હતા ે જે આદમીને જીંદગી સુધી ચાહવાના ખુદાને બાર ાગર નોંધાણી તે પરણી હતી તેજ આદમી હાલ તે ાક સોબતને બેવફા થયતી તેણીને માનતા હતા.

હાલ તુરત પેલા ડાન પટેલને માટે તેણી કશોજ વેચાર કરવા પાડી રાજી નહીં, કેમકે તેણીને સ્વભેગી બેવો ખ્યાલ ન હતો કે જે પોતાને ધનવાન કહેતા, દેવાતો લેવા તે બેવી દગલબાજ તેણીની સાથે રમે.

પણ, તેણીની ઉપર તેણીના વરે માંડેલા છુટા ાના દાવાને લગતાં કાગળ્યાં તેણીને મળવાં પછી, ેકિક દાહાડા વિતતાં તેણીની હાલત જે ભેખમમાં ઉપી પડી હતી તેવું તેણીને ભર્દકાર ભાન યંધુ;

ત્યારેજ ડાકતર પતેલ જે બી હાલ પુનામાંજ હતેા આ ંજતે જર્જ તેને વિશ્રુવાનો વિચાર તેણીને આવ્યેા,

ણીએ વગર દીધે અમલમાં મુકયેા અને તેનું શું પરિણામ આવ્યું તે આપણે આગલા અંકમાં જોવા આવ્યાં છીયે.

કોણથી અજ્ઞાત આવી બાતચી અને નાતરસ હાલતમાં આગળ કોણ વાર મુકાઇ હતી?

બેઉ મરદો જેઓ બંન્ને તેણીને છગર જનથી ચાહવાનો ફક્રિા રાખતી હતા તેઓ બંન્ને તે બીચારીનુ સર્વાંમ સત્યાનાસ વાળવા બેઠા હતાં; અને તે અજ્ઞાન નાદાન હતી, મુર્ખ હતી પણ નિર્દોષ હતી, તેમાંજ આટલી ળબળતી હતી, તેથીજ તે આટલાં તરફડીયાં મારતી હતી.

વળી કાંઇ એમથી ન હતું કે શીરીન તેણીના ખાવિંદ સાથે કશાથી પ્યાર વગર પરણી હતી. તેઓ બંન્નેને પરણ્યાને પાંચ વર્ષ થયાં હતાં અને તે વખતે તે પ્યારનાં લગન કહેવાયાં હતાં. હા, એટલું હતું કે તે બંન્નેના સ્વભાવ વચ્ચે આસમાન જમીનનો ફરક હતો.

શીરીન એક હસમુખાં સ્વભાવની, ખુશ બીલછ, રડતાંને હસાવે તેવી ઘણી મીઠાસવાલી છોકરી હતી, અને જમશેદ જે તે વખતે ચાલીસ વર્ષની ઉંમરે પુગી ચુકયો હતો તેને તે છોકરી ઘણીજ ગમી હતી. તેણીની ઉંમર તે વખતે ચોવીસ વર્ષની હતી અને તેજ વખતે જમશેદને તેણીએ ગંભીર અને એકમાર્ગી સ્વભાવના જોયા અને જાણ્યા હતા, છતાં તેણીએ તેવખુંમાં એવા ઘણાક ગુણો જોયા હતા અને તેથી જ્યારે જમશેદ છએ પોતેજ આદીને તેણીના હાથની માંગણી કીધી હતી ત્યારે તેણીએ તે દેવાંના હરખ સાથે કબુલ રાખી હતી.

તેણીની પરણેલી જીંદગી તેણી પોતે જેવી ચાહે તેવી પ્યાર ભરી અને સુખી નીવડી ન હતી એમ શીરીન પોતેબી કાંઇ કહેતી ન હતી. તેણીના ખાવિંદનો તેણી ઉપર અથાગ પ્યાર હતેા. તેણીતી મરજી તે તેણીના ખાવિંદને મનસે એક હોકમ જેવી હતી. તે ધનવાન ખાવિંદની પનાહમાં તે દુન્યાનું સુખ જોતી હતી એમ તે પોતેબી કબુલ કરતી હતી. ત્યારે વાંચનાર પુછશે કે એવી વધુ તે માંગતી શું હતી? એ સમજું છતાં તેણીના ખુશ્યાલ જીવને પેશ આવતેા જે એક કાસમનો

ઝાડ તેણીને જોઇતો હતો, જે એક ચોક્કસ તરેહનાં પરાંપરને માટે તેણીનો ઝોક ઢળવાતો હતો તે તેણીને. જમશેદ આપી શકતો ન હતો; ને તે આપી શકતો ન હતો કારણકે તે ફ્રાંસમના લાડ અને તેણી ચાહતી હતી તેવાં પરાંપરાને પુગી વળના જેવો તેનો સ્વભાવજ ન હતો. અને એ રીતે તેણીના પરણવા ખારીકોયી જે તેણીને ન મળ્યું તે મેળવવા તેણીએ પોતાના ખાવીંદનોજ એક જાની દોસ્ત કે જે તેઓને ત્યાં આવતો જતો હતો-મેળાતો હતો તેની તેણીએ સેાડ સાંધી, અને અક્ષમત તેમ કરવામાં તેણીએ પોતાની છડંગીમાં એક મોટામાં મોટી ભુલ કરી હતી.

આગળ આપેલી હકીકતથી વાંચનારને જોઇ લેવાને બન્યું હશે અને અમેબી તેને વળી પાછી ખાતરી આપે છીયે કે તેઓ વચે પડેલી અને પાછળથી વધી ગયલી દોસ્તીમાં પાપ જેવું કશુંજ ન હતું, પણ તે વધી ગયલી દોસ્તીએ રહેતે રહેતે એવું રૂપ લીધું કે તેઓ બન્નેને સાથે જોનારાં તેઓના તે મેળાપમાં પાપ સમજે એમાં નવાઇ ન હતી.

પ્રકરણ ૫ મું.

પોતાની પરણેતર કેવી હોવી જોઇયે તે વિશેના જમશેદજીના વિચારો જુલ્યસ સીઝર જેવા હતા, અને તેથી તેની માંગણી એવી હતી કે તેની જે પરણેતર હોય તેની ઉપર તો ટહેમનો ઓછો પડીક ન પડવો જોઇયે અને તેની તે માંગણી અક્ષમત વાજબીજ હતી.

જે જમશેદજીએ બી જોયું હોય કે તેનાં પોતાનાં બચ્ચાંની માય, તેને તે પરણ્યો તે વખતે જેવી હતી તેવી આજે ન હતી, તો તેણીથી તે બાબદની કશી કનવાર કરીજ ન હતી; વળી જ્યારે તેણે એટલું બી જોયું હતું કે દાક્તર શીરોજની હાજરીમાં તે જ્યારે અસલના જેવીજ રંગીલી, મોજીલી, હસમુખી બનતી તો તેની પોતાની આગળ તે ઓસકવાળી અને મંજીર થઇ જતી, તો તે વિશેથી તે ઉહ કરીને કોઇ દાહાડે બોલ્યો ન હતો; અને તે નહીં બોલ્યો તેમાંજ તેની મોટી ભુલ હતી. તે વખતની તે નાદાન પરણેતરને તેણે જેવા પોતાની ફરજમાં ભુલેલી જોઇ કે તેવણે ચાંપતા ઉપાય લઇ તેણીને વારી હતે તો એ મામલો આજનું ગંભીર રૂપ ન લેતે.

જેટલો જમશેદજીને પોતાના પેદા કરનાર ઉપર વિશ્વાસ હતો તેટલોજ વિશ્વાસ તેવણને પોતાની પરણેતર શીરીનપર અને પોતાના દોસ્ત ડાક્ટર ફ્રિરોજ પર હતો, અને તેથી જ્યારે પહેલ કહેલો તેવણનો વહેમ પોતાની પરણેતરનાં પરણ્યાં પ્રમાણ ઉપર ઉલ્ટકરાયો ત્યારે તેવણ તેનાં દમાણ હેઠળ ગોયા, કચડાઇ મરયાઇજ ગયા.

આગળ ચાલતાં તેવણે તે બન્નેનું પાપ પોતાનાં મનમાં સાબેત થયલું માન્યુ, ત્યારે પોતે વજાજ અજાણ હ્યા. તેવણે માનીજ લીધું કે તેવણની પરણેતરને અને તેવણના જીવનાન દોસ્તે તેવણને નામોશીમાં ગીરફતાર કીધા હતા, અને તેવણનું ઇજ્જતુજ ગોયા તેવણને અઢાર થઇ પડ્યું હતું. પણ, તેજ વખતે વળી તેવણને પોતાનાં પુત્ર બચ્ચાંનો વિચાર આવ્યો, અને વળી સારે નસીબે તેવણ પોતે નબળાં મનના ન હતા તેથી પોતાની પરણેતરને તેવણે ધારી હતી તે કરતાં વધુ નબળી મગજની જોયાથી કાંઇ તેવણ દુન્યાદારી તજી બેસે તેવા ન હતા, અને તેથીજ એ બધા દિવસો તેવણે તનનાં અને મનનાં કેવાં અગાધ દુઃખમાં પસાર કીધા હશે તે તેના સિવાય કોઇનાં ક્યાંને પણ ખબેર હતી નહીં.

શીરીને ઓરડામાં આણી આપાને તો રૂખસદ આપી હતી, પણ, લાંબી વખત એ જાતમાં જે વહારી અને પોતાની બાદ પ્રત્યેની જે લાગણી જોવામાં આવે છે, તેને આધિન થઇ તેણીની શેહાણીના બંધ ઓરડાનાં બારણાં આગળ તે બાહાર ભમ્યા કરતી હતી, અને તેથીજ જ્યારે તેણીએ તે ઓરડામાં જરાક અરબ્બો સનસારો સાંભળ્યો તેથીજ તેણી રાંધણીમાં દોડી ગઇ અને ત્યાંથી ગરમ ગરમ કાશું એક કપ અને તોસ્ટ પાંડીની બે કતરી લઇ આવી જાણે કશાંજ બોલ્યજ નહીં તેમ તે બંધ બારણું તેણીએ ઠોકયું.

તેની શેહાણીએ તે બારણું ઉઘાડયું અને તેજ વખતે તેણીની નજરે પડેલા તેણીની બાબતા વહેરાએ તેણીને ખરેખરી હેબતાવી મારી.

તેણીની શેઠાણીના ખાબમાં હાલ જે ગુજરતું હતું તેથી થોડે ઘણે દરજ્જે તે દીલશેાજ ચાકરડી વાકેફ હતી અને તેની શેઠાણી તરફ તેણીની પુરે પુરી દીલશેાઝ હતી.

તે આવા અંદર દાખલ થઇ અને એક તેપ્યપર તે કાગળનું કપ અને તેપ્યની રકાબી તેણીએ ગેાઠવી મુકી અને પછી બહાર ચાલી જવા જતી હતી પણ તેની બાબએ તેને બેાલાવી.

"નહીં, બાય લઈ જા, મારૂં માથું હલુ નરમ નથી પડયું. લાવ, મારી લખવાની ચેાપડી લાવ એ પણ કાગળ મને લખવાનાં છે ને તે નાંખી આવવા તુને બેાલાઉં તારે તું પાછી આવજે." તે બાબાએ તેણીનેા બ્લોટીંગ પેડ તેણીને આપી અને પછી પેલુ કપ અને તેપ્યની રકાબી ઉંચકી અને—

"આજે ત્યારે તેહેમીબાઇને લઇ આજે કે?" એમ પુછતાં તેણી જરા બારણાં બાજણ ઉભી.

"નહીં, હમણાં નહીં હું કેહું ત્યારે બેાલીને "

"હા, સારૂં કાયું-લાવ મને આપ" અને તે કાગળ તેણીના હાથમાંથી લઇ શીરીને ફાડી નાંખ્યું.

ડા. શીરાજ ક્યાં ગયેા હતેા અને શું કામે ગયેા હતેા તે જો બીચારી શીરીન હાલ જાણતે તેા તેણીની તે રાત અલબત્ત સુખની તેા નહીંજ પણ કાંઇક શાંતીની જતે.

તે બીચારીને થેાડીજ ખબર હતી કે જે વખતે તેણી એક છેલી આલુજી ડેાક્ટર પટેલ ઉપર લખવા બેઠી હતી તેજ વખતે તે પેાતે જમશેદજી આબળ બધેા સાચે સાચેા ખુલાસેા કરી દેવા મુંબાઈ જતી પુના જેનમાં ગેાઠવાએને બેઠેા હતેા.

જમશેદજીને તે વાત કેવા જેવા સાથે કહેવી તેના તેણે મુસાફરી દરમ્યાન બરાબર વિચાર કરી રાખ્યેા હતેા અને પ્રિય વાંચનાર છેક અંતની ઘડીએ તેણે જમશેદજીને મળી એ વાતનેા સણાહ શાંતીથી નિવેડેા લાવવાનેા વિચાર કર્યેા હેાય તેમાં નવાઇ કાંઇજ ન હતી, કેમ કે જમશેદજી બાલેઆલા-પેલા વારતા લખનારાએા કહે છે તેમ પેાતાનાં માથાંના વાળની ટીચકીથી તે પગનાં તળીયાં સુધીના એક સાચેા શુધ્ધ હૃદરય હતેા, અને તે જાણતેા હતેા કે જમશેદજીને ફકત આગલાં કામનેા સાચેા બદરાર તેને માટેનેા પસ્તાવેા અને તેનું કામ કરી ન બને તે માટેની ખાતરી સિવાય કશું વધુ જોવું ન હતું.

પુનાની જેન જી. આઇ. પી. લાઇનપર ગ્રેએ ચેારાણું પંચાણું દફા બને છે તેમ મુંબાઇ ઘણી લેટ આવી અને તે વિકટેારીયા તરમીનસ સ્ટેશને આવી પુગતાં લગભગ રાત થયલી હેાવાથી તે સીધેા વેાટસન હેાટેલમાંજ ગયેા અને રાત ત્યાંજ બેસી કાંદી સહવારે સકાલે તે જમશેદજીને મળવા તેવડાનાં માથને બદલે પહેાંચી ગયેા.

તે બે વચ્ચે ત્યાં શું વાતચીત થઇ તેની કેાઇને ખબર પડી નહીં.

જે માત્ર જણાયું તે એટલુજ કે લગભગ બે એક કલાક એક બંધ ઓરડામાં તેઓ બંન્ને વાત ચીતમાં રેાકાયા અને ડાકતર શીરાજે પેાતાના પરમ સંતેાષ વચ્ચે જોયું કે બધી વાતે તે પેાતે જેવી

રીતે ચાહતો હતો તેવી રીતે જમશેદજી ખાતરી કરવાને શક્તિવાન થયો હતો, અને અમને પોતાને પણ તે વિશે કશો શક નથી, કેમકે, જમશેદજીને ફક્ત એકલુંજ જોઈતું હતું અને તેવણને તે મળતાંજ એક શુધ્ધા અને સાચ્ચા ગૃહસ્થની માફક તેવણે તે કબુલ રાખ્યું હતું.

તેઓ બંન્ને તે મુલાકાતનાં પરિણામમાં મુંઝાઈથી બપોરે ઉપડતી ટ્રેનમાં પુને જવા બેઠા.

બેઉમાંથી કોઇએથી ઝાઝી વાતચીત કરવાની ટ્રેનમાં મરજી દેખાઈ નહીં, કેમ કે તેઓ બેઉનાં મનમાં શીરીનને લગતા જુદા જુદા પ્રકારના વિચારો તુફાન કરી રહ્યા હતા. જમશેદજી વિચાર કરતા કે શીરીન આગળ એ વાત કેમ છેડવી, તેને શાંત કેમ કરવી અને તેની સાથે સલાહ કેમ કરવી?

ડા. ફ્રિરોજ તેણે જે આજે ભલું કામ કીધું હતું તેનું પરિણામ કેવું મન માનતું આવશે અને શીરીનનાં મનનું કેવું સમાધાન થશે તેના તે વિચાર કરતો બાટની સીનરી જોતો બેઠો હતો.

"પણ, એમ ધાર શીરોજ" ત્રેને ખાડી છોડતાં જમશેદજી બોલ્યા "કે શીરીન કદાચ નહીંજ સમજી તો! તે આગળી બાબતથી નહીંજ ભુલે તો.?

"તે નહીં સમજે! શીરીન જેવી મેરી આગલી બાબતી નહીં ભુલે? જમશેદ, તું કોઇ ખસી બસી ગયોછ? તેં મને આપ સવાલ ચાર કલાકમાં ચોવીસમી ચખ્ત પુછ્યો; અરે, બાપ્પો ભંગવાની શાંની બણીછ? શું ફક્ત એટલુંજ કહેશે કે 'શીરાં ચાલ બધું ભુલી જા, મારાં મનમાં કોંઇજ નથી' તો તે એવી મેરી છે, જમશેદ, કે તારા પગ પર માથું મુકશે.

તે બંન્ને દોસ્તો પુણાનાં સ્ટેશન પર ઉતરી પ્લાટ ફાર્મ ઉપર હરીફામ થતાં જમશેદજી બોલ્યો—

"ફ્રિરોજ તું તો હમણાં બંગલે નથી જતો, તું સીધો કોનોટમાં જઈશ, ને પાછી નયીંત જીવે સહ્યારે બંગલે જવસ"

"ને હમણાંજ કોંઇ નહીં!"

"મારી છાતી નથી ચાલતી. સહ્યારે મને લાગેછ કે મને હીંમત આવશે ને—"

"તો તારી મરજી, પણ તારે જગે જો હું હોઉં તો મજ્જેનો વ્હીસ્કીનો એક સ્ટીફ પેગ લઇ ઘેર જઇને આજે હમણાંજ સલાહ કરી નાંખું. તે બીચારીએ એટલું બધું છે એક રાતથી વધુ તેણીને તેણીનાં દુઃખ સાથે એકલી છોડવી એ હું ઘાતકીપણું સમજુછ"

"પણ હવે રેવા કેટલા વલાક? પોલુઆંઇ તો અંહીંજ થયા. નહીં, હું તો હોટેલમાંજ જઇશ. તુંભી ચાલની, પછી જમીને તું તારે બંગલે જજે."

"નહીં, કેંકયુ. હું તો બંગલેજ જઇશ, કેમકે મારો વિચાર કાલે સહવારેજ અંહીથી કેંઇ દુર ઉપડી જવાનો છે."

"કેંઇ દુર? કયાં? ને આપ મોસમમાં!"

"કહાં તે મેં હજી કોંઇ નક્કી કીધું નથી. મારો વિચાર કાલે વલકતે ઉપાડી જવાનો છે, ત્યાંથી રંગુન જવસ ને રંગુનથી લંબાણ દયાંની સફરે નીકળવાનો મારો ઇરાદો છે. વારતે સાહેબજી, હવે કદાચ હમણાં મળાય કે નહીંથી મળાય—પણ, મુસાફરીથી પાછો ફરું ત્યારે તુંને અને એહેન શીરીનને જરૂર મળસ. શીરીનને મારી દુવા કહેજે."

"ચાલ ત્યારે અંહીંજ રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં અકેકો પેગ લઇ છુટા પડીયે."

"ચાલ, ચાલ, શીરોજ હોટેલમાંજ જઈએ, હવે એક બે કલાક બંગલે મોડા જજે. હોટેલમાં સાથેજ જમ્યે ને કાલે અંહીંથી જવાનો તું વિચાર માંડી વાલે તો હું કાલે રાતે મારે ત્યાં પારશી કરૂં" રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં જતાં જમશેદે શીરોજને ઓર્ડર્સ કીધી.

"નહીં, કેંકયુ મારો જીવ હવે ઉચર ગયોછ, મને બધું પેક કરવાનું, બેહેરાને બધી વરદી આપવાની ને—"

"શું ભંગાવું? હેમ કે નેપ્કર."

"જે હોસે તે ચાલશે, વરી હું પીનારો એવો શહેસ કે બ્રીસ્કી કોંઇ સારો તે જાણું"

"હે દોસ્ત" શીરોજ પોતાનું ગ્લાસ ઉંચકી બોલ્યો "જમશેદ, મારી મુરબ્બાથી તુંને અને બીચારી મારી બેહન શીરીનને બધુંજ ભમ્યું બધું છે, તેની

મારી ખરાં દીલની માફી કબુલ કરજે. આજનો આપણો મેળાપ તારા હવે પછીના સંસાર સુખમાં તુને મુબારક થાય. ખુદા તુને અને શીરીનને તમો બેઉની બાકીની જીંદગી સુધી એક મેકનાં સુખમાં ગુચવાયલાં રાખે!"

"ખુદા! પુલથી નહીં રાખે જુદી ડાળ,
સદા તેની હીફાજતમાં રહે માળા!"

"સાહેબજી, કેમ કયું એ કહાંથી તફડાવ્યું? કરાંચીના કાર્ડમાંથી કે?"

"અરે, નહીં રે તેમ કરૂં તો એતો લાગશે તફરાંમઝીમની કર્યાદીજ મારે!"

તેઓ હવે સ્ટેશનની બાહાર નીકળયા અને ત્યાંજ છુટા પડયા.

જમશેદે હોતલનો રસ્તો લીધો અને ફીરોજ પોતાને બંગલે ગયો.

હવે ફીરોજે જમશેદજીને કહ્યું હતું તેમ પોતાને બંગલે જઇ બધું બાંધવા રૂંધવા તે પડયો હતે તો ખરેજ બેહેતર થતે, પણ તેને શીરીનની રાત કોણ જાણે કેવાં દુઃખમાં જશે તેના વિચારે ધૈર્યાજ ફીધો. જમશેદજીએ તેને ખરે ખર કહ્યું દિલાસો લાગ્યો.

એક પોતાની પરણેતર આગળ જઇ, એક ભુલ કબુલ કરી સમાધાન કરવામાં એટલું તે શું હીંમતનું કામ હતું તેની તેને સમજ પડી નહીં.

ત્યારે જમશેદજી શીરીનને મળે તેટલાંજ ને શીરીનનાં મનનું સમાધાન કરવુંજ હોય તો ઉપાય શો હતો?

તેનીથી તો તેઓને બંગલે જવાય નહીં!

આહ! જમશેદજી સાથેના મેળાપનાં આવેલાં શુભ પરિણામની તેણીને એક કાગળ મારફતે તે ખબર કરે તો કેમ? હા, તેમાં શું ખોટું હતું?

એ મુજબ તેણે ગાડીમાં બંગલે જંતાં ઉશ્કેરાટ કર્યો અને તેનો બંગલો આવી લાગતાં તે ગાડીમાંથી કુદી પડયો અને ગાડીનું ભાડું ચુકવી તેનો જંગ બહાર ઉતારવાનું ઉતાવળમાંજ બેહેલા કોકાને સોંપી તે પોતાના ઓરડામાં ગયો અને ત્યાં શીરીન પર એક કાગળ લખવા બેઠો.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

ડા૦ ફીરોજે શીરીનપર જે કાગળ લખ્યું અને જે કાગળ શીરીનની જીંદગીમાં ઘણોજ મોટો ફેરફાર કરનાઈ પાછલથી થઈ પડયું હતું તે આ રહ્યું!

"શીરીન

"મુબાઇ જઇ આજેજ સહવારે તારા જમશેદજીને હું મળી આયોછ એમ જાણી તારાં મનને આશા છે કાંઇક કળ વળશે.

"ગેઇ કાલે જ્યારે તું મને મારે ત્યાં મળવા આવી હતી તે વખતે તેં મને ફરમાવ્યા મુજબ મેં કર્યું છે, અને કહેવાને તારે ખાતર હું ખુશી છેઉં કે મેં જે જમશેદજીને કહ્યું તે તેવેણે બંધુજ સાચુ માન્યું છે. આજ કાગળ આવી મોડી રાત્રે તારી ઉપર લખી મોકલવાનું કારણ એ કે તે વાંચી તારી આજની રાત શાંત પસાર થાય. હવે, શીરીન, તારા બરનું સુખ એક વાર ફરીથી જોતી થજે, કેમ કે, છુટા છેડાની કર્યાદીની હવે કશીએ જરૂર રહેશે નહીં, અને તારાં ભલાં નામને કશો બંતો લાગશે નહીં.

"એ કેસ કોર્ટમાં આવવા દઈ મારો બચાવ હું રજુ નહીં કરવાનો મારા અસલ ઠરાવને વળગી રહેવા હને તો તે પછી ગોઠો વખત રહી તું મારી પરણેતર થતે અને મારી બાકીની જીંદગી હું પરમ સુખમાં ગુજારતે! પણ મારા જોટાના મારી ઉપરનો તારો પ્યાર જોરાવર પુરવાર થયો નથી, કેમ કે જો તેમ હોતે તો જોટાના 'ભોગ' આપવાને તું આંચકો નહીં ખાતે. હવે આવતી કોર્ટે સહવારનાં પહોરમાં હું પુનેથી ઉપડી જાઉંછ. હું કહીં જવસ તે કાંઈ ચોક્કસ નથી; અને બાસ કરીને તેમો બેઉ-વર બેયરે જોયાં અસલ હતાં તેવાં ફરીથી થઈ જવાની તું વ્હાલીને તક આપવાજ હું વ્હાલીયો દુરદરાજ નીકળી જાઉંછું.

"આવતી કાલે જમશેદજી તારી આગળ આવશે અને ખુદા કરે ને તે તારી આગલ આવે ત્યારે તારે માટે અનંત સુખ લેતો આવે! પણ તારા સ્વભાવથી હું વાકેફ હોવાને લીધે મને ભય છે કે તેવણના પ્યારમાં તારો જીવ જે સુખ માંગતો ટળવળે છે તે તેવણથી તુને મળશે કે?

"હું તો એકલો અટુલો કેદેખી રઝળસ રખડસ પણ મારા તે એકાંત વાસમાં તારી સાથે ગુજારેલા કલાકોની યાદ મને મારી તે એકાંત પલો સોહાવવાનું ઘણું મીઠું મોહક સાંપણ થઈ પડશે.

"શીરીન, તુને હું કેટલી હદ સુધી ચાહું છું તે તો તું મારા કલા વગરજ જણેછ; મારા તે પ્યારની આ છેલ્લી વાર તુને યાદ દેવરાવવામાં હું ધારું છે કે હું કંઈ ઓછું કરતો નથી, પણ હવે આજ પછી મારાં મરનાર માયજના કસમ ખાઇને કેહું છે કે એકથી આડી નજર કે આડા બોલથી તારાં ભલાં નામને હું બટો બગાડસ નહીં, અને તેથીજ શીરીન મેં છેલ્લીવાર મારાં દૈયાનો ઉભરો આ કાગળમાં ખાલી કીધો હોય તો તું મને માફ કરજે.

હાલ બેજ

"લા૦ જંદગી સુધી તારો

"ફ્રેડ્રેાજ"

એ કાગળ તેણે બીડયું. તે ઉપર શીરીનનું તેણે સીરનામું કીધું અને એક માણસને દોડતો તે પહોંચાડવા મોકલી આપ્યો, અને તેણે વળી તેને તાકીદ કીધી કે જો બાઇ ઘરમાં ન હોય તો તેણે તે કાગળ ત્યાં સુધી આવવું.

હવે જો કે શીરીન અને જમશેદજી વચ્ચે ઉઠેલા આપ વાંધા અને થયલા અણબનાવની વાત એક જાહેર બતા જેવી થઇ ગઇ હતી તે છતાં શીરીનનાં સાચવટમાં તે બેઉનાં કેટલાંક ઓળખીતાં અને પીછાણવાવાળામાં એટલો વિશ્વાસ હતો કે તેઓ તે બનાવને એક ઘણીજ કમનસીબ નાદાનીનું પરિણામ માત્ર લેખી શીરીન અને જમશેદજી સાથે જેવોને તેવાંજ મળતાં મેટર્તા રહેવાની તેઓ કાળજી બતાવતાં હતાં. તેઓએ તે બેઉની વચ્ચે પડવાની ઘણી કોશેશો કીધી હતી, પણ તે વ્યર્થ ગઇ હતી. જમશેદજીનું શેકી યાદીને કહેવું એમજ હતું કે "તમેા બધાં મને સમજાવવા આવેાછ એ તમારી લાયકી છે અને હું તે માટે તમારેા ઉપકાર માનું છું, પણ જેને એ મારી કમનસીબી સાથે લાગેછ વળગેછ તે કેમ દુમ દબાવીને ન્હાસતેા ફરેછ?"

ત્યારે, અમે આજે કહેછે કે તે સાંજે પુણાના એક જાણીતા અને માન પામેલા રઈસ ખાનબાહાદુર શેઠ નસરવાનજી રતનજી નરીમાનનાં આમંત્રણ ઉપરથી શીરીનને લઈ ગયાં હતાં, તેા વાંચનારને તેમાં અજાયબ થવાનું કાંઈ કારણ જણશે નહીં.

' શીરીન પેાતે જો કે એકલી ફરવા હરવા જતી, પણ કેાઇને ત્યાં હાલ તુરત જતાં ઓરકાતી હતી અને તેથીજ તેનું મત વેરાય એમ સમજી તેણીનાં ઓળખીતાંઓ જ્યારે તેણીને મળવા આવતાં ત્યારે તેણીને પેાતાની સાથે ખેંચી જવાને ચુકતાં નહીં.

ખાનબાહાદુર નરીમાને પુણામાં પેાતાની જંદગી એક સાધારણ સ્કુલ—માસ્તર તરીકે શુરૂ કીધી હતી પણ પાછળથી તેવણે નાનાં નાનાં કંટ્રાકટેા લેવા માંયા અને તેમાંથી આપ બળથી તેમજ પેાતાના મળતાવડા સ્વભાવથી વધીને તેવણ મેાટા સરકારી કંટ્રાકટર થયા અને તેટલાં તાયફાવાલાઓનું હીંદુસ્થાનની ઉત્તર કાંઇક મેાટું રમખાણ જાગ્યાથી સરકારનાં કેામીસેરીયટ ખાતાંનું તેવણને કામ આપવામાં આવ્યું જે કામમાં ખુદાના હુકમથી એવણ પાસે પાંચ પૈસાનેા જીવ થયેા, અને સરકાર તરફથી ખાન બાહાદુરનેા ખેતાબ મળ્યેા; પણ હાલ તુરત અને કેહેાની કે આ વારતા દરમ્યાન તેવણ સાથે આપણને કશુંજ કામ ન પડવાથી તેવણને તેવણની ઉંચપણની મેાજ ભરી આસાયશમાં છેાડી આપણે આંગળ વધીએ.

હવે શીરીન નરીમાનને ત્યાં ગયલી હોવાથી, ફ્રિરોજની પેલી ચીડી તેના માણસ તેણીને બંગલે માળીને આપી ચાલતી થયેા; માળીએ તે ચીડી શીરીનની આયાને આપી અને આયાએ તે ચીડી શીરીનના ઓરડામાં લખવાની તેજલપર પેપરવેટ તળે દાબીને દાણી મુકી.

આયા ચીડી મુકવા ઓરડામાં આવી એટલે પેાતાની બાઈનાં બદલવાનાં કપડાં સ્લીપર તેમજ મેારીમાં સાબુ તુવાલ, મેાંહ ધેાવાનું પાણી ને સુતી વખતનું નાનું ફેરી લેમ્પ એ બધી જરૂરી ચીજ ત્યાં ગેાઠવી મુકીનેજ તે ઓરડામાંથી નીકળી.

તે ઓરડામાંથી નીકળી પછવાડે રાંધણીમાં જવા જતી તેા હૅાલમાંની બતી મેાટી થયલી તેણીને જણાઇ, અને તે ધીમી કરવા ત્યાં ગઇ તેા તેણી પેાતાના શેઠને ત્યાં ઉભેલેા જોઇ ચેાંકી.

તેવણ પાછલી કાંટી એક ત્રીપાઇ ઉપર મુકતા હતા, તે ઉપરથી તેણી જોઇ શકી કે તેવણ હમણાંજ આવ્યા હતા.

"કેમ, આયા બાઇ કયાં છે?" જમશેદજીની નજર તે આયા ઉપર પડતાંજ તેવણે પુછ્યું.

"જી, બાઇ નરીમાન શેઠનાં આઇમાય સાથે ગીયાંછ"

"જમીને આવવાનાં છે કે? તુને કાંઇ કેડી ગીયાંછ કે?"

"નહીંછ, કેાયુ જનેછ, પણ નવ થઇ ગીયાછ તે વખતે બાઇ જમીનેજ આવસે."

"જા, જરા બેાયને મેાકલ, અરે એમ આવ અને કહે બ્હીસ્કી સેાડા લેતેા આવેને મીસ્તરીને પુછ કાંઇ જમવાનું છે કે?"

જો કે પેાતાના શેઢને જોયને આયા ચેાંકી ખરી પણ કાંઇ અજબ થઇ નહીં, કેમકે, જમશેદજી લોકે આડા પુનેના બંગલામાં રહેતા ન હતા તેાપણ કાંઇ કામે કાજે કાંઇ લેવા મુકવા દાદાડેા અઢયેા દાદાડેા એમ આવતા જતા હતા અને તેથી જ્યારે તેણીએ તે ખબર તેવણના બેાયને અને મીસ્તરીને આપી ત્યારે તેઓની કાંઇ તેવણની હાજરીથી અજબ થયા નહીં.

હેાતેલમાંજ જમીને રાત કાઢવાનેા તેવણે જે વિચાર રાખ્યેા હતેા તે છતાં તે વિચાર આપણે ઉપર જોયું છે તેમ ફેરવી નાંખવામાં તેવણે શીરીનનાં સુખનીજ કાળજી કીધી હતી, કેમ કે હેાતેલમાં હરી ફરી શકતાંજ ફ્રિરોજે તેવણને કહેલા બેાલેા તેવણને ખટકયાજ કીધા હતા.

(સાધન છે.)

બરાબર સમજ્યેા.

"મને એક એવી બારણાની સ્પ્રીંગ જોઇએછ કે જે ઘડી ઘડી બગડી નહીં જાય."

"બારણાની સ્પ્રીંગ?" દુકાનદારે પુછ્યું.

"હા, ને જોવની મા. વળી એટલી ભારીબી નહીં જોઇએ કે જે ઉઘાડવા દશ માણસનું જોર વાપરવું પડે."

"આઇ સી."

"ને તેાબી તે એવી મજબુત હેાવી જોઇએ કે બારણું આખેા વખત ઉઘાડ બંધ થાય તેા તેને ફરી બળવળ નહી આવે ને બારણું બરાબર ચપટ બંધ થયું જોઇએ. જરાબી ગેપ રહેવેા નહીં જોઇએ."

"હું સમજ્યેા." દુકાનદાર બેાલ્યેા, "તમુને સાદુ પણ ધરખમને ટકાઉ જોઇએછ!"

"બરાબર છે." ધરકે કહ્યું. "મને એવુંજ જોઇએછ. ઘડી ઘડી બગડી જાય તે સારૂં નહી. હંમેશ તેા ધરખમજ"

"હાજી હું સમજ્યેા તમુને શું જોઇએછ?"

"વેલ, એવી સ્પ્રીંગ બતલાવશેા."

"અમેા બારણાની સ્પ્રીંગ રાખતા નથી!"

(સોલન.)

લગનની મોતેબરી.

લખનાર :—ચી. મીનાચેહુર માણેકજી માદન,

(પાને ૨૪૨ થી ચાલુ.)

એક ઓરતની હાજરીજ ઉલટ, ઉમંગ અને ઉત્તેજન ઉશ્કેરવા બસ છે; ગમે તેવી નિરાશી દૂર થાય છે; દિલાસો આપવા તેથી એક રામબાણ ઇલાજ છે અને નુશર પોતાની પરણેતરની વખાણ એજ મુજબ કરતો હતો. તેથી તેને એટલીતો મદદગાર થઈ પડી કે તેઓ એક તવારીખ અને રાજદ્વારી સંબંધી તકરાર કરતાં. જે ઉપરથી તે પોતાની કિંમતી ચોપડીઓ લખી શકયો છે.

જોન સ્ટુઅર્ટ મીલ જેવા લોકપ્રસ્થની પરણેતર પણ તેને તેના ઉંડા જ્ઞાનમાં મદદ આપતી. પોતાની એક ચોપડી પોતાની પરણેતરને અર્પણ કરતાં તે હેતાળુ ભરથાર લખે છે:—"આ ચોપડી એક મિત્ર અને પરણેતરની વહાલી યાદને હું અર્પણ કરું છું કે જેણે આ સઘળી ચોપડીઓ લખવા મને ઉશ્કેરતી હતી. તેણીની સચ્ચાઇ મારૂં ઉત્તેજન હતું અને જેણીની વખાણ મારી મેહનતનું ઉંચામાં ઉંચું ઇનામ છે."

મીલ જેવા ભાગ્યશાળી પતિ જેવાજ પોતાની પરણેતર માટે તેણીની કબર ઉપર આ મધુર શબ્દો લખ્યા છે; "તેણીની જીંદગી પણ ગમ, રંજ અને દુકગીરીમાંથી પસાર થઇ હતી પણ તે છતાં તેણી પોતાની બહાદુરી, ભીલનજ અને વફાદારી જાલવી રાખી હતી. ૪૦ વરસના લાંબા ગાળામાં તેણી પોતાના ભરથારની વફાદાર મદદગાર હતી અને તેના દરેક કામમાં તેને પોતાના શબ્દો અને કામોથી આગળ પાડતી રહી હતી."

જણીતા સાયનટીસ્ટ ફેરેડેની પરણેતરી જીંદગી પણ સુખી નીવડી હતી. તેની પરણેતર એક મદદગાર, દરેક કામમાં ટેકો આપનારી, રીઝનારી અને મહેનત લેતી હતી. તેથી તે પરણેતરી જીંદગી માટે કહે છે. "લગન સુખ અને માનનું મોટામાં મોટું મુળ છે. તેની પરણેતરી જીંદગી ૪૬ વરસ વેર લંબાઈ હતી તેથી તે લગન માટે જે પણ લખે તે વજનદાર ગણાવું જોઇએ. તે લખે છે:- "એ એક એવો બનાવ છે કે જેથી શારીરિક, માનસીક કે આત્મિક તંદોરસ્તી મેળવી શકાય છે. અને તે આયખાયખુને વધુ મજબુત અને લાલી બનાવે છે." ઉપરો અનુભવ તેને પોતાની પરણેતરી જીંદગીના ૨૮ મેં વરસે થયો હતો અને ઉપર કહ્યું તેમ ૪૬ વરસ તક તે સુખી જોડાંણ ચાલુ રહ્યું અને જેમ જવાનીમાં તેમ બુઢાપામા પણ તેઓ સંપીલા અને મહોબતવંત રહી શકયાં. ખચિત, એક ઈંગ્રેજ કવિના શબ્દો આ તકે ઉમરી આવે છે કે "લગન એક સોનેરી સાંકળ છે જે ખુદ ઇશ્વરના રહેણાંકમાંથી આ દુન્યાતક લંબાય છે; તે બે મહોબતે જીગર અને મનને એક મેકથી બાંધે છે.

ઓરત મદદગાર, વફાદાર અને ભલાઇના ભોગીયા ઉપરાંત એક દિલાસો આપનાર ફિરસ્તો છે. તેણીની દિલસોજી કદી વ્યર્થ જતી નથી; તેણીની દિલસોજી કદી કમી થતી નથી. તેણી દિલાસો આપે છે, ઉત્તેજન આપે છે, ઉમંગ ઉશ્કેરે છે અને સુખ અપાવે છે. એ આયતમાં હુડની જીંદગી પણ લાગણીવંત પડે.

આપે એમ છે. તે જન્મથીજ અકલંકિત હતો, છતાં તેની પરણેતર તેને વફાદાર અને મદદગાર રહી છે તે એક ઉંચી સમજદારી ધરાવતી બાહોશ અને પતિવ્રતા ઓરત હતી અને પોતાના ખાવંદને ઉતેજન આપી તેની દુઃખી જીંદગીમાં તેને ટકાવી રાખ્યો હતો; તેની આસપાસ આશા અને ઉમગની હવા ફેલાવતી અને તેના બીમાર પીડાતાને પોતાના ખુશમીજાજ અને દિલાસાથી એક બગીચા બનાવતી તેમ તે ભરથાર તેણીથી બે સમજ હતો નહીં. જ્યારે તેણી ગેરહાજર હતી ત્યારે તેણી ઉપર કાગળ લખનાં તે ભરથાર લખે છેઃ- "ડીયરેસ્ટ તારા સિવાય મને કશું સુજતું નથી, અને તું તારી હાજરીમાં મને પોતાને સૌ કરતાં સુખી, ખુશમીજાજ અને આબાદ ધારૂં છું. આ કાગળ કું કારણ વગર લખતો નથી. હમણાંજ મને તારૂં કાગળ મલ્યું છે; બીલું આપણા ફરજંદોની યાદ છે; બીલું તારા દિલાસા અને મહોબ્બતની યાદ છે; અને ઉંલું મને પકકી ખાની છે કે તારી મધુર આંખ્યો આ કાગળ ઉપર મહોબ્બતથી નંખાશે" એક બીજા કાગળમાં તે લખે છેઃ- "આપણે બાગમાં જ્યાં બેસીએ છિયે ત્યાં બેસ્યા સિવાય મને કશું ચેન પડતું નથી." તેણી એક દિલસોજ દોસ્ત ઉપરાંત તેના કર્મમાં મદદ કરતા મિત્ર હતી, તેણીની ઉંચી સમજદારીમાં તેને પુરતો ભરોસો હતો અને તેથી તેણી તેના લખાણો વાંચતી, સુધારતી અને નવું ઉમેરતી તે ભરથારે લખેલી ઘણીક ચોપડીઓ તે વફાદાર પરણેતરને આભારી છે; આ રીતે ઉમરવાની-પચ્ચસાથી નહી પણ દિલથી-આનુ-ઓની સંદમાં મીસીસ ડુડ પણ એક આગેવાન જગ્યા રોકે છે.

તેમજ પેનીનસુલાર સ્લાઇ "ના તવારીખ નવેશ સર નેપરની પરણેતર પણ ઓછી આગેવાન જગ્યા રોકતી નથી, તેણીજ પોતાના ભરથારને તે લડાઈની તવારીખ લખવાને ઉશ્કેરતી હતી, અને તેણીની સદાવત વગર તે પુરૂં કરી શકતે કે નહીં એ એક શકમંદ સવાલ છે. નહીં વાંચી શકાય એવા હાથના દસ્તાવેજો અને માસ્તરાંઓ તેણી મોટી મુશ્કેલી વચ્ચે ઉકેલતી અને તેના તરજુમો કરતી. સર નેપરના અક્ષર અજબ ઢંઢસુધી ગુંચવાડા ભરેલા અને નહીં વાંચી શકાય એવા હતા, જેને તે ઓરત ગોદી મુશ્-કેલીએ ઉકેલતી તેની શુધ્ધ કોપી કરતી. એ ઉપરાંત બાળુવા જોગ તો એ છે કે આ ભારે જેહમત ભર્યા કામના દબાણ તળે તેણી કદી પોતાના ફરજંદોની સંભાળ અને કેળવણી આપવામાં પછાત પડી ન હતી. જ્યારે ભરથાર મરણ કાંઠે પડ્યો હતો ત્યારે તેણી પણ ભયંકર માંદગીમાં સપડાતી હતી. આખરે પોતાના મરતા પતિને જોવા તેણીને ખુરસીપર નાંખી તેના ઓરડામાં લઈ આવવામાં આવી. તે બન્નેએ મુંગી મુલાકાત લીધી અને તેજ ઘડીએ ખાવંદનો પ્રાણ ઉડી ગયો અને તુરતજ બેહાલ કલાક પછી તેની પુંઠે તે પતિવ્રતા ઓરતે ચાલ્યા માંડ્યું, અને આજ તકતેથી એકજ ચેરમાં સાથે સુતાં છે!

એવા એવા તો હમો પાસ પુષ્કળ દાખલાઓ પડ્યા છે જેને આપંતાં ચોપડીઓ ભરાય તો પણ આ તકે બેશક વધુ આપવા દરકાર સમજતા છે.

જણીતા કેાતરકામ કરનાર ફ્લેકસમેનની પરણે-તર પણ એક દિલસોજ દોસ્ત અને મદદગાર હતી, જે પોતાના ખાવંદના કોતર કામનાં જેહમત ભર્યા કામમાં ખુશમીજાજથી ભાગ લેતી અને ૪૦ વરસની લાંબી પણ સુખી પરણેલી જીંદગીની યાદમાં તે હેતાળુ ખાવંદે પોતાનું સુંદર "પ્રકાન" "આશા" અને "સખાવત" દેખાડતું પુતળું તે મહોબ્બતવંતી પરણે-તરને અર્પણ કર્યું છે,

એવોજ એક દાખલો બ્રેક ચિતારાનો છે, જેને તેની પરણેતર દુન્યાનો સૌથી સરસ ચિતારો માનતી. તેનું સ્વયું ઉપર ટપકેલું કામ તેણી ઉંચકી લેતી અને ૪૫ વરસ તક તેના સુખ યા દુઃખમાં એક-સરખો ભાગ લીધો. સૌથી લાગણી ભર્યું તો એ છે કે જ્યારે તે ખાવંદ મરવા પડ્યો કે તે પતિવ્રતા ઓરત તેની પાસ ધીમે આંસુ પાડતી દાખલ થઇ. તે મરતા ખાવંદે કહ્યું: "એમજ રહે વહાલી કેત, એમજ બેસી રહેજે; કું તારી તસવીર પાકી લઇશ; કારણ તું મારી હમેશની મદદગાર હતી" અહા! તે વફાદારી!! તે મહોબ્બત!!!

જીમરમેન એક શાંત આત્મા હતો. ગમગીન અને ઉદાસ જેવો શબ્દ હતો. અને કોઈ બીજું પરણેતરને કદાચ "નેગેટીવ ટાઈપ" નો આદમી લીધો હતો ત્યારે તેની બાલુ તેને દિલાસો અને આનંદમાં રાખવાને કોશીશ કરતી, અને તેના વિચારોને ગોવા અભ્યાસ કરતી. જ્યારે તે મરવા પડયો ત્યારે પતિવ્રતા ઓરતે રડી દેતા કહ્યું "મારા વહાલા જીમરમેન! હવે હું કયાં તારા વિચારોનો અભ્યાસ કરવા જઈશ"

ખરી કેળવાયલી અને લાગણીવંત પરણેતરો હંમેશ પોતાના ખાવંદોને મદદ આપવા તૈયાર રહે છે. તે માટે તવારીખનો એક દાખલો ટાંકતા મારા હાથો લાગણીથી ધ્રુજે છે. મધ્ય યુરોપમાં આવેલું વીન્સબર્ગ ગામડું દુશ્મનોને હાથ ગયું ત્યારે ત્યાંની ઓરતોએ માગણી કરી કે દુમોને હમારી કીમતી ચીજો ઉપરી લઇ જવાની પરવાનગી આપવી. પરવાનગી આપવામાં આવી, અને જ્યારે તેઓ ગામડાંનાં દરવાજામાંથી બહાર પડી ત્યારે તેઓની કીંમતી ચીજ તરીકે તે ઓએ પોતાની બાંધ ઉપર શું બાંધ્યું હતું? પોતાના ખાવંદને! (સાંધિ છે.)

મેહનત બરબાદ.

સોતી.—બટ બરાબર નહી. બધી મેહનત ફેરફટ ગેઇ.

હોમી.—બાની મેહનત? શું બરાબર નહી?

સોતી.—હીપનોટીઝમ રે યાર, હું હીપનોટીઝમ શીખેલો તે તુને યાદ છેની? વેસ તે દહાડે દુધવાલાને મેહતાજી બીલના પૈસા લેવા આયો. મેં તેને ખુરશીપર બેશાયો, પછી તેની તરફ બેઠી ટસરે જોયા કીધું. તેનેબી મારી તરફ એમજ જોયું, પછી હું બાજનેથી બોલ્યો, "આપ બીલ તો મેં આપેલું છે."

"પછી મેહતાજીએ શું કહ્યું?"

"મેહતાજી તો કહેજે તમે જુદા છેઓ! પૈસા આપ્યાજ નથી."

(સોલન.)

"શેઠ તમુને કોઇ મલવા આયું છ," નોકરે કહ્યું.

"બાર બેશે કંઇ નામ આપું હોયેની?" શેઠે પુછ્યું.

"નહીંજ, પણ હું ધારું છ કે એ તેજ આદમી છે જે તમારી દીકરીને પોતાનું નામ આપવા માગેછ."

(સોલન.)

જબરો અકલમંદ.

"મારા ગરીબ કાવલામાં અકલ ખરીલે-અચારો બજોજ ભરોને—

"ભલો ને અકકલવાલો" બીજો બોલી ઉઠી "ભલો તો કેવો, રોજ તુને મેડીપાક જમાડતો તો."

"અરે મારતો તો બરોજ પણ તે એવી જમાએ કે તેના દામ પડીને કોઇને દેખાય નહી."

(સોલન.)

પ્રોફેસર બીબાઢ ભાનભુલાને માટે કહેતા કે તેવન જબરા વીસરણા હતા. એક દહાડાપર શું થયું તેથી તેને યાદ રહેતું નહી.

એક દીવસ તે પોતાની બીબીસ સાથે બજાર બાજાપર બેઠા હતા. તેવમ પરોણાઓથી ચીકાર હતી પહેલાં સુપ બપોને પીરસવામાં આવ્યો બીબાઢબાએ તો સુપના બે સદરકા ભર્યા. પછી બીબીસ તરફ બધા સબિલે તેમ મોટેથી બોલ્યો,

"વરી બાજે તેં સુપ તદન બાજી જેવો કીધેછ. હું તુને કંઇજ આવતું નથી."

(સોલન.)

"સમજ્યો, એક ઠગાઇ ભર્યું માત તમને જોઇ-યેછ. લોકો જાણે કે તમે મરી ગયાછ તે સિવાય બીજું કંઇજ નહીં. વિચીત્ર મામલો."

"તમારેથી તે બનશે!"

"સીલાસ પીન્ચ આગળ કંઇજ્યી નહીં બને એવી વાત હેજ નહીં." જરાક વખત બંન્ને જણ એ પછી ચુપ બેઠા, પંડીતે સીગારનો ઢાબડો કાઢી પોતાનાં ગ્રાહક સામે મેલ્યો પણ એક હાથની અછાતે તેને ના પાડી. જે બાદ સીલાસે એક સળગાવી મોઢામાં ખોસી તેનાં ધુવાના ગોટાઓમાંથી બારીકાઇથી તે નિરીક્ષ દેખાતા, ઠોંગી ખોતે મરવા જાહેર થયા ગ્રાહનારનો ચહેરો તપા-સ્યો. સીલાસે મનથી કબુલ કીધું કે અત્યારેતો વાતચીત ઢબછબ, ચેટલાં પરથી દરેક આવનારને અર્ધોઅર્ધ હું ઓળખી લેતો, પણ આ ગુંચવાડે ખવારે તેવો માંણસ હતો અને હું જાણી શકતો નહીં.

"મારે માટે લાંબુ મોત જગતને જાહેર કરો તો હું તમોને માંગો તે રકમ આપવા કબુલ છું" બોલ-વાની વળ જોઇને આખર તેજ બોલ્યો.

વળી પાછી ચુપકીદી. બેઠાબેઠક જરા વારે ટેબલને છેડેથી ખુરસી ઉછળાની તે ધરાર પુરૂષની લગેા લગ આવી લાગી તેને પુછયું.

"તમે કોણ છો?" તેને ઉતાવળે પુછયું.

જવાબ આપ્યા પેલાં તે અચકાયો, ગુંગળાયો, પછી ગણ ખુંખારી તેને જવાબ કર્યો "મારૂં નામ ઓરડ સેન્ટમુઅલ ઓરડ છે." "અને તમારો ધંધો?" તેને ચપ દઇને પુછયું.

"મારો ધંધો જાણીને તમે શું કરશો? તે સાથ તમને લાગે વળગે નહીં." ઠીક. એક માણસ મરવા ચાહે, અને એમ કરીને દુન્યાને છેત્રે, પોતાનાં ઓને છેત્રે તેમાં તેનો કંઇ હેતુ તો હોવોજ જોઇયે. હેતુ સારો હોય તો સારૂં, પણ અનુભવ શીખવેછ કે ૧૦૦ એ ૯૯ દફા એવી વાતમાં હેતુ ભલો રહેતો નથી. માટે દોરવેાથી ગુજરવું અને દુન્યામાં છુપતા રેહવું તેનો હેતુ શું? તમારા હેતુ માટે મને કેહવો?"

"તે બી. મારી પોતાની વાત છે. હેતુથી હું દોરા નહીં."

"ત્યારે તો ભલા ભાઇ, બધુંજ ખુપાવવું છે તો એકલેા હાથે મરવું હતું, મને કહીને મારી મદદ શાની લેવા આવ્યા?"

"મેં એકલાએ મારા લાગતાવળગતાઓથી મુવેલેા જાહેર થવાનાં ઘણાએ પ્રપંચ રચી જોયા, પણ કંઇ વળ્યું નહીં, એક દહાડો હમારી કલબમાં તમારી જાળની તારીફ થતી સાંભળી હું તમારી મદદ લેવા આવ્યો છું. એ કામ માટે હું તમને સારી રકમ આપીશ."

તે કેમ? મુવેલેા માંણસ પોતાની જે કમાંથી પૈસા કેમ ઉપાડી શકે?" પંડીતે પુછયું.

"મરવા ચાહનાર માંણસે હવે પછી નામ ધારણ કરવા ધારેલાં નામ ઉપર પોતાનાં પૈસા ચહડાવી દીધા હોય તો પછી શું?"

સીલાસે એક પરબીડું ને કોરૂં કાગળ કાઢી તે ઉપર કંઇ લખ્યું, પછી તે પરબીડું બીજી તેના હાથમાં મેલ્યું.

"જુવો સાહેબ, આ પરબીડાંમાં મેં તમારે માટેનું માર મત લખ્યું છે એ હમણાં ખોલશો નહીં. હું જ્યારે તમને હુકમ કરૂં ત્યારેજ ખોલજો."

"તમને મારી ઉપર વિશ્વાસ નથી આવતો? હું ઘર જતાંનેજ વાર ખોલી જોઇશતો?"

"તમે વિશ્વાસઘાત કદીપણ કરોજ નહીં, મને પુરતો અનુભવ છે." તે બોલ્યો, પેલેા ચોંકયેા. બોલા સાહેબ, હવે તમે કયારે મરવા માંગોછ?"

"અને તેમ જલદી." તેને આ ઉતાવળથી ગભરાયલીનો ડોળ્યેા જોઇ કહ્યું.

"ઠીક, ત્યારે કહો કે આજે રાતે બાર વાગે મને મલશો?" સમયુઅલ ઓઇનો ચહેરો ખીલી નીકલ્યો. અજબ થતાં તેને પુછયું "કંઇ તાગડો રચીબી કાઢયેા કે શું?"

એનો જવાબ તેણે દીધેા નહીં. તેણે પોતાનું જ દાસ્તાનં આગળ ચલાવ્યું.

"દુન્યામાં જીવતા રહીને મરવા ચાહતા હોય તો આજે રાતનાં બાર વાગતે ટ્રાફલગર સ્કવેર આગળ ભમજો, હમણાં પેહરવાંછ તેવાંજ કપડાં પેહરજો પણ

રજ્નુનું ફુલ, તેની ઊપરથી ઊપજતા આપણી પાક્ ક્રિયાને લગતા વિચારો તથા ખુલાસો.

લખનાર :—ભીખા ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

(પાને ૨૫૪ થી ચાલુ.)

ખુદેહઝના ૨૭ ના બાબમાં ૨૪ મા ફકરા પરથી એમ જણાય છે કે આ દુન્યામાં જે સુગંધી-ખુશબોદાર સારાં ફુલો થાય છે તે દરેક અમસાસપંદ તથા યઝતને લાયક છે તથા અનુસરતાં (appropriate) છે. અને તેજ પ્રમાણે ખુદેહઝના એ હા ના બાબમાં દરેક અમસાસપંદ તથા યઝતને તેના અનુસરતાં ફુલો સાથે ગોઠવ્યાં છે. જેમ કે અહુરમજદને "મર્યંહ અને ગેગરાં" (Myrthle and Jassamine) અનુસરતાં છે. અહુમનને સફેદ મોગરાં, આવાં જે પાણી ઉપર મવકલ છે તેથી તેને Water-lily (વૉતર-લીલી) અનુસરતાં છે અને તેજ પ્રમાણે એ બાબના ૨૪ માં ફકરા પ્રમાણે રજ્નુનું અનુસરતું ફુલ ડોગ-રોઝ (Dog-Rose) નામનું છે.

આ ખુદેહઝના બાબપરથી આપણે જે ક્રિયાક્રમ કરીએ છીએ તે માટે એક ખ્યાલ આવેછે. આ દુન્યામાંથી ગુજર થએલાં માણસો કે જેઓ આપણા સગાં હોય છે અથવા જેઓ સારાં અને અશો હોવાથી આપણે તેઓની "દરૂન બાજ" કરીએ છીએ અને તે વખતે "આફરીનગાન" કરીએ છીએ. એ વખતે આપણે કોઇ વખતે પુલોને ચોકસ રીતે ગોઠવીએ છીએ તથા સાથે મુકીએ છીએ અને વલી કોઇ વખતે ક્રિયા કરતાં કરતાં એક મુબેદ યા દસ્તુર જે "આફરીનગાન" કરતો હોય તે—જે બીજો મુબેદ તથા દસ્તુર તેની સામે હોય તેને એક મોગરાનું ફુલ આપે છે અને એમ અરસ પરસ કરે છે. અને "આફરીનગાન" કરતી વખતે તથા "બાજ" ધરતી વખતે આફરીનગાનમાં તથા બાજમાં ફુલ હોવાંજ જોઇએ એવો જે વીચાર આપણા જરથોસ્તીઓમાં છે તે વીચાર કદાચ આવાજ દાખલા પરથી નીકળીઓ હોવો જોઇએ. એટલે આપણે જે ફુલો ક્રિયામાં લઇએ છીયે તે એ યઝતોની યાદ તરીકે મૂકાએ છીએ. કે જેથી જે તે ભણનાર એ ફુલો અને તેને લગતા યઝતો અમસાસપંદોને બરાબર પીછાને તો (જેમ કે ભણતી વખતે જો આપણે બરાબર તેનો અર્થ સમજીએ તેમ) હોયતો. તે યઝતની આ ક્રિયા બરાબર કરવાને તથા તે યઝતને વધુ યાદ કરવાને બની શકે છે અને તેથી છેલ્લે આપણે આ પ્રમાણે અમસાસપંદ તથા યઝતોને એમ યાદ કીધાથી આપણે આપણા પાક પરવરદેગારને તથા વળી આપણા રવાનને પણ યાદ કરીએ છીએ—

રજ્નુ, રસ્તાખીજના વખતે બીજા યઝતો સાથે મદદ કરનાર, તથા રસ્તાખીજ વાસ્તે બીજા ધર્મોમાંથી મળતું બ્યાન, અને થોડાક એને લગતો ખુલાસો.

દરેક ધર્મમાં વધુ કરીને કયામતના દહાડા એટલે રસ્તાખીજના વખતની યાદ આવે છે. આ દહાડાને The day of Judgment

કરે છે. કે માહોમેદનોનો વિચાર એવો છે જે જે વખતે તેઓ મરણ પામે છે ત્યારે તેમનો કાંઈ ખનસાફ થતો નથી પણ તેઓએ જે કાંઇ આ દુન્યામાં પાપ કીધાં હોય તેને માટે જે શીક્ષા થાય છે તે આ છે જે ફકત તેઓના સવાબ અને પાપના ટોળ તથા પ્રમાણ પ્રમાણે જ્યારે તેઓને તેઓના મરણબાદ ઘોરમાં નાંખે છે ત્યારે તે ઘોર નાની એટલે સંકડાસવાળી જેને ચુરે તંગ કરી કહે છે. તથા પોહોલાઇમાં મોટી થાય છે. એટલે જ્યારે તે સવાબથી ભરપૂર હોય છે. ત્યારે તે ઘોર મોટી એટલે વધારે પહોલી હોય છે કે જેથી તે ઘોરમાં તેનો જન સુખથી રહે છે. અને તેને કાંઇ દુઃખ મળતું નથી. પણ જ્યારે તેના પાપો ઘણા હોય છે ત્યારે તે ઘોર નાની સંકડાસવાળી થાય છે કે જેથી તેની અંદર તેના જનને દુઃખ લાગે છે. અને તેઓનો ખનસાફ જ્યારે છેલ્લો રસ્તાખીજ થશે ત્યારે થાય એવો વીચાર છે . . . . હિંદુઓમાં જો કે અવતાર લેવાની બાબત (Doctrine of Incarnation) આવેલી છે તો પણ તેઓના આત્મા જ્યારે ઘણીજ પાછીજગી મેળવે છે ત્યારે તે આ દુન્યાથી પેલી દુન્યામાં જાય છે અને બીજા બધા સાથે તેનો પણ રસ્તાખીજને વખતે છૂટકારો થાય છે. આપણ જરથોસ્તીઓમાં આપણી કેતાબોમાં મુખ્ય કરીને પેહેલવી કેતાબોમાં એ બાબતપર ઘણું ખરું લખાણ મલે છે. કે માણુસના મરણબાદ ચોથી બામદાદે તેનો ખનસાફ આ દુન્યામાં કીધેલાં કરતુકો માટે થાય છે અને તેની જગા તેના કર્મો પ્રમાણે સારી-યા નઠારી એટલે બેહેસ્ત યા દુજખમાં થાય છે. અને અહીંઆં સુખ ભોગવતાં-(જે તેઓ પાક હોય છે તો) તથા દુઃખ ભોગવતાં (જે તેઓ પાપી હોય છે.) તો ત્યાં કયામતના એટલે રસ્તાખીજના દહાડા સુધી પડી રહે છે. તથા તેઓ ત્યાં શું કરે છે તેનું બયાન પેહેલવી ભીનો અરદ તથા દારેસ્તાની દીની વગેરે ચોપડીઓમાં આવેલ છે — માટે તમોએ પેદા કીધી.? કોણે મને બનાવી? મારી ઉપર ગુસ્સો લુટફાત, મારામારી, બરબાદી, દુષ્કાળ (અથવા બખેડા,) અને જુલમ આવી પડે છે તમારા સિવાય મને બચાવનાર કોઇ નથી, એટલા માટે મને તમો ઉષ્મ શીખવો, કે (જેથી મજકુર બલા હું દૂર કરું)" આ ઉપરથી માલમ પડે છે કે જ્યારે આ દુન્યામાં બધી રીતનું બદફેલ ચાલે છે જેમ કે ઉપલા ફકરામાં આવ્યું તેમ મારામારી જુદાઇ બરબાદી વગેરે ત્યારે આ દુન્યાના લોકો ફરીયાદ કરે છે અને પછી બેજ ૨૯ માં હાના બીજા ફકરામાં અહુરમઝદ પુછે છે જે કોણુને મદદને માટે મોકલ્યું અને ત્યારે તે અશો જરથોસ્ત સાહેબને આ દુન્યામાં આ દુન્યાનો કારોબાર બરાબર ગોઠવવા મોકલે છે તેજ પ્રમાણે આ દુન્યામાં જ્યારે બધી રીતનું ધર્મ જ્ઞાન પાછીજગી અને સારાં કામો જતાં રહેશે અને તેની જગા બધી રીતની બદ ચીજો લેશે અને બુનદિહશના ત્રીજા બાબતના ૩૧-૩૨ વગેરે ફકરા ઉપરથી માલમ પડે છે કે જ્યારે ગુજસ્તેહ ગનામીનો એટલે અહરેમન એટલે તેને

ગ્રે ફાલકન.

(ચાલુ વાર્તા.)

લખનાર :—મીસીસ જરથાતુ મેહરવાનજી કોહાવાલા.

પ્રકરણ ત્રીજું.

જેમ દહાડાઓ પસાર થતા ગયા તેમ "ગ્રે'ંગ ડોક–કારટલ" ની જાગીરી ઉપર સાંજરે ફરવા નીકળતા પેલા ઓળાની ઉશ્કેરણી કાસ્ટલના નોકરોમાં વધારે ને વધારે થવા લાગી. કાઉનટેસ અને તેણીની બેટીએ પોતાના રક્ષવાએર મી. પીએરીને બધી વાતોની બારીક જુસ્તેજુ કરવાને સોંપ્યું હતું તે પ્રમાણે પેલો બાજબગરેલો પીએરી ત્યાં શોધ ખોલ કરી પરવાર્યો હતો અને તેના કહેવા મુજબ ત્યાં તેવું કશુંએ હતું નહીં. કાઉનટેસને તે માનવાની ફરજ પડી પણ તેણીના મને એટલા સમજનારા છતાં મહાલના નોકરો મુર્ખ–ગ્રસ્ત થવા પછીથી મકાનની બહાર નીકલવાને સાહ્સ ના પાડતાં.

પીએરી સીવાય દરેક જણ કાઉંટની પેરીસથી પાછાં ફરવાની બહુજ આતુરતાથી રાહ જોતાં હતાં; પણ પીએરી પોતાના ભાલેકની આ લાંબી ગેરહાજરીથી બેઅરમી ખુશ હતો.

હવે કાઉંટ તરફનાં કશાં કાગલ પત્રો પણ આવતાં ન હતાં અને ગરીબ કાઉનટેસ ફકર ચીંતાથી બેધીરજ બની ગઇ.

"ફેલીસ," એક બપોરે કાઉનટેસે પોતાની બેટીને કહ્યું. "એ હવે વધુ વખત મારેથી ખમી શકાશે નહી. આપણે કોઇની રીતે આ ભુત માટે શોધ કરવી જોઇએ; તારા પીતા કાળુજણે ક્યારે આવશે અને પીએરી ઉપર જરાએ ભરોસો મુકી શકાતો નથી. મારી સાથે સાંજને છેડે આથ જંગલમાં આવવાની તારામાં હીમત છે? આપણે એટલી સાવચેતીથી કામ લેવું જોઇએ કે કોઇલામાં કોઇનેએ આપણી ગેરહાજરીની ખબર પડે નહી.

ફેલીસે તે શાન્ત હીમતવાન ચેહરા ઉપર એક હસતી નજર ફેંકી.

"મારાં વ્હાલાં મમા, હું તમારી સાથે તો દુન્યાને છેડેથી આવવા તૈયારછું, પણ બુદ્ધા જેનેટને આપરી સાથે રાખશો કે?"

"નહી ડીકરી, તેનેએ નહી. કાઉન્ટની રીવોલ્વર હું મારી સાથે રાખસ અને પછી આપણને કશી ફકર નથી."

માતાની બહાદુરી જોઇ ફેલીસ દંગ થઈ ગઇ.

"મારાં મા તમે કેટલાં હીમતવાન છો, હું અજબ થાઉંછ કે આપણાં મગજર ઑસટ્રીયન રાણી મેરી એનટોઇનેટમાંથી આટલો દમામ હોશે કે? કોણ માની શકે કે કાઉનટેસ લૅંગડોક એક ભુતને શોધી કાઢવા રાત્રીના વખતે જંગલમાં કોઇની મદેની રાહબરી વગર એકલાં ગયાં હતાં"

"કાઉન્ટની ગેરહાજરીમાં મારાં ગરીબ માણુસોની સલામતી મારે હાથ છે અને તે હું મારી ફરજ ચુકી શકતી નથી. એ આકાર કયે વખતે બહાર આવેછ?"

"સુરજ અસ્ત પામ્યા પછી."

"બરાબર એ કોઇ જીવતો જાગતો ભુત હોવો જોઇએ, કારણ હવાઇ આકારો માટે દુન્યામાં ભટકવાનો વખત એ નથી! વારૂં તું તારી દાસી વીક્ટરને કહેજે કે સાંજે તું મારા ઓરડામાં આવે કે પછી તેણીનું કશું કામ પડનાર નથી માટે નીચે ચાલી જાએ. તેજ પ્રમાણે હું મારી દાસીનેએ કહીશ અને જ્યારે તમામ નોકરો આપણને લાયબ્રેરીના ઓરડામાં બેસીને વાંચતાં ધારશે ત્યારે આપણે પાછલને રસ્તે બહાર નીકલી જઇશું. મને કાંઇ બરાબર બનવાની આગાહી થાએચ. તે શું છે તે મને કશું સુજતું નથી. ખોટા આપણે મહેનત."

સાંજને વખતે ઘણી સાવચેતીથી તે બંન્ને માં બેટી દાદર ઉતરી બહાર બાગમાં નીકળ્યાં અને ઝડપી પગલે તેઓએ તુરતજ બહાર ઝાડીઓમાં ચક્રાવ્યું.

"મમા, શું તમને દેહશત નથી લાગતી?" ફેલીસ ધીમે બબડી

"મારાં ફરઝંદ, શું પોતાનાં બચ્ચાંની સલામતી ખાતર વાઘણ પોતાના છવ ઉપર આવીને લડતી નથી? મારી લાડકી તારાં સુખના વીચારે મને બેવડી હીંમત આવી ગઇછ; તુને જોવેટ ક્યાં ઉભી રાખી હતી તે જગીયે તુને યાદ છે?"

"હા, આપણે તે તરફજ જઇએછ."

જેવાં તેઓ તે જગીએ જઇ ઉભાં રહયાં કે કોદાડીના કોર ચોકાનો અવાજ આવવા માંડયો.

તે માં બેટી ગભરાટથી ચોકો વખત દંગ થઇને ઉભાં.

આહ! બરાબર પેલાજ પાવડાવાલે। કાલો આકાર સામી સડકેથી ચાલિયે આવતો હતો અને તેની આજુ બાજુ આતશના ભડકાં નીકળતાં હતાં. જેવો તે આકાર આગલ નીકલી ગયો કે કાઉનટેસ હામત ધરીને ઝાડીની બહાર નીકલી.

"ઓ મમા, તે પાછા ફરીને જોશે તો? -" ફેલીસ બોલવા ગઇ. "કોઇ ફકર નથી મારે શોથી કાદવું છે કે એ કોણ છે. આપણે અંદી ઝાડીઓના અંધારા ઓગામાં ચાલ્યું તો તે આપણને જોઇ શકશે નહી" આટલું બોલતાં તે બહાદર ઉમરાવજાટીએ આગલ ચક્રાવીયું' એટલે ફેલીસને મુંગે મોઢે પુઠે જવું પડયું.

ઝાડીનો છેડો આવતાંજ તે આકાર અચબુચ ગેબ થઇ ગયો. આ વખતે ચાંદ પ્રકાશીયો અને ઝાડીઓમાંથી આદનાં રૂપેરી પ્રતીબીંબ છુટાં છવાયાં પડનાં દેખાયી ત્યાં સદેજ ઉજાસ ફેલાયો. કાઉનટેસ નાસીપાસ નાનજ થએલી ત્યાંજ ઘમી ગઇ.

"એ શું દોરો!" તેણી બોલી "જાણે જાદુથી અલોપ થઇ ગયો."

"પણ તે ખરેખરો ભુતજ હોય તો કેવું!" ફેલીસ પુજતે ઝત્રરે પુછયું.

"છટ, હું ભુતોની વાત માનતી નથી—"

એકાએક ફેલીસે પોતાની માતાનો હાથ મજબુત ઝાલી લીધો "જુવો જુવો!" કાઉનટેસે જોયું કે નીચેની સડક ઉપર તેજ આકાર જાણે ચોકી ભરતો હોય તે મીસાલ ફેરા ફરતો હતો. તેઓ પોતાની અંધારીમાંથી ફરેગ થાએ તે પેહલાં તેઓએ સામેથી એક તેવાજ બીજા આકારને બળતાંનાં ભડકાં સાથે આવતો જોયો. હવે તેઓને છુપાઇ જવાનો માર્ગ રહેયો નહી. જમણી તરફ જતાં એક આકાર હતો ત્યારે બીજી ડાબી તરફ બીલ્લે હતો.

"ઓ આપણું શું થશે મમા?" ફેલીસ થરથર ધ્રુજતાં બબડી "ઝાડીમાં છુપઈ જવા સીવાય બીજો આપણો કશો ઇલાજ નથી ફેલીસ, બોલા આપણો અત્યારનાર છે"કાઉનટેસ બોલી "બીક ના, મારાં બચ્ચાં, તે માલક આપણી સાથે છે અને તે આપણને બચાવશે."

"ખરૂં છે મેડમ તે માલેક સર્વેનો મદદગાર છે." અચબુચ તેઓની લાગોલાગ પાછળથી એક ત્રાહીન અવાજ આવ્યો અને કાઉનટેસ જે ઝાડને અથીંગી ઉભી હતી તેના થડે દાર્યું પકાસીયું' અને પડી જતી કાઉનટેસનાં ખભાને પાછળથી કોઇએ ટેકો આપીયો.

"તમે કોણ છેઓ?" હેબતાએલી કાઉનટેસે પુછયું.

"એક દોસ્ત"

આ વખતે પેલા બે ભયંકર આકારો છેક લાગોલગ આવતા જતા હતા. બચવાને ઘણોજ ચોકો વખત હાથમાં હતો, પણ કાઉનટેસ ડગમગી; તેજ વખતે પેલા આકારે ધીમેથી તેણીના કાનમાં પોતાનું નામ કહ્યું તે સાંભળતાંજ કાઉનટેસ લૅંગડોક એક હાથભર ઉઠવી "અંદર આવ ફેલીસ, આ મહદય આપણા મીત્ર છે અને મને એમના ઉપર પુરેપુરો વીસવાસ છે" તેણી પુજતે અવાજે બોલી. પોતાની માતાના અવાજમાં થએલો ફેરફાર જોઈ ફેલીસ હેરાન રહી.

તે બાગનાં થડમાં એક નાની બારી જોયું બારણું હતું. તુરત તેઓ માંહે ઉતરી પડયાં. બારણાં

ચોરાક અંધારાં હતાં તે તરફ આંગળી કરી તેઓનો બચાવનાર બોલીયે "આ અંધારાંમાંથી તમે પેલા આકારોને જોઈ શકશો, જે તેઓનેજ લેવા તમે અત્રે આવ્યાં હોવો તો"

ફેલીસે ચુપ કીદીથી પોતાની માતા તરફ જોયું કાઉનટેસની છાતી કાંઇ છુપી ઉશકેરણીથી ઉછલાતી હતી "તમે શું કાંઈ બીમાર છો મમા?" ફેલીસે પુછયું, "મને તો આ અંધકાર ઉપર કાંઇ કુદરતી ધણો વિષવાર આવેછ."

"મારાં બચ્ચાં હું બીમાર નથી. મને પોતાને પણ એવાજ ઉપર પુરેપુરો ભરૂંસો છે"

"શું એ તદન ખરૂં છે?" પેલા ગ્રાહીત સખસે પુછયું. "તદનજ"

"તમારો આભાર માનું છું હવેજાણું છે કે અહીં અંધારૂં છે તેથી તમને હરકત નહી જણાતી હોય, હું કદાચ રોશની સલગાંઉ પણ પેલાઓ અજવાળું જોશે આ મારો છુપો માર્ગ શોધી કાઢે, જુવો તેઓ અહીંજ આવેછ"

કાઉનટેસ અને ફેલીસે પોતાની આંખો તે જ્યાં આકારાઓમાં બોસી અને તેઓએ ત્યાં અંધાર આડીઓ આગળ ત્રણ આકારો જોયા. ત્રણે પેઢર વેષમાં તદન એક સરખા હતા; તે ગાડીથી માત્ર બે વારને છેટે તેઓ બેઠા.

"દમ જેમ્સ આજ રાતે શું ખબર?" મોં. પીઝેરીનો ઠોર અવાજ સંભળાયો "પેરીસમાં કામ કેમ ચાલેછ?"

"ઘણુંજ સારૂં, માસા દોસ્ત, પેરીસ બહુજ બેચાપર ચઢયું છે. બહેર હુલ્લડની આગ મગજમાં વધારે પસરતી જાયેછ, અરે એક મોટું ટોળુંતો રાજમે લુધના મેદાન ઉપરથી પસી ગીયું હતું અને રાજાને આપણા કાયદા કબુલવાની ફરજ પાડી. અરે જોજોની દોસ્ત, બેકા વખતમાં એ રાજા યતાને ઉઠારી દઇને અમે પ્રજા રાજ ફેલાએછ કે નહી તે તુંજ બતાવશે!"

"હા હા, તેજ વખતે આપણા મગરૂર ઉમરાવ માસ્ટરોને આપણા ગોલામો બનાવશું." પીઝેરી ક્રોધથી દાંતો કચકચાવી બોલ્યો.

"પણ જેમ્સ તું ખરૂં કહેછ કે હવે હુલ્લડ મચાવાનો વખત નજદીક આયોછ?

"અરે હારે ઉમરાવ અમીરોની કતલતો શરૂથી થઇ ચુકી, અને એ મોટેરાઓમાં પ્રજાએ જેવો તરખાટ મચાવ્યોછ કે બધા એ ભાસ વગો ચોંકી રહ્યાછ વળી બાદશાહ તો નહાસી જતો તો પણ તેને તેના આખાં કુટુંબ સાથે પકડી પારીને પરહેજ કીધોછ, હવે એ પ્રજાસત્તાકની કૃતેહ નહી તો શું!"

"ત્યારે તો આપણો હાથેય બહુ સારી રીતે પાર પડસે," પીઝેરી બોલ્યો.

"બચ્ચીતજ, હવે તમે પેઢલાં બધાં ધરેણાં ગાંઠા હાથ કરી લેવો, આપજ કમાવાનો વખત છે, પેલો બેવકુફોનો પાદશાહ તારો મરરર કાઉન્ટ તો હલ્લુર પોતાનું ધેરબાર મુકતુ મુકીને પેરીસમાં શું માથું કુટેછ, પણ આપણે માટે આપજ લાગ ઉત્તમ છે." પેલો બીજો સખસ બોલ્યો.

"એ તો કેવી સીફતથી બધું પસાર કરી લેવાનું તે મને આવરેછ પણ ખબરદાર હું તમુ બેકોને આગલથી કહી રાખુંછ કે પેલી પોરી માર્ક ઇનામ છે." પીઝેરીએ કહ્યું.

"કોણ, પેલા કાઉન્ટની દીકરી કે? હોકો કહેછ કે તેણી ખુબસુરત છે, તુંથી મારો વહાલો જબરો દેખું, કાંઇ ભાવતુંજ નહી, પણ તેની કાંઇ એકાદ બેહનથી તો કાંઇ છે કે?"

"છે તો એક પુરી પણ એટલી મગરૂર છે, હમણાં તો મગજમાં ખાંડી બધે રાખ લઇને ફરેછ પણ એના માબાપને કતલ કરીને એ દુકાનીને હું મારે હાથ કરસ ત્યારે એની અમીમાનીનો બરાબર નંદીને ચખાડશ" તે મુછ સખસ ધણુંજ જતુરથી હવામાં મુકટી કકડાવી બોલીયો.

ફેલીસે પોતાનો ધ્રુજતો હાથ પોતાની માતાના હાથમાં મુકીયો. ગરીબ કાઉનટેસ હંફીગાર મારી ગઇ હતી જ્યારે તેઓને બચાવનાર પેલા ગ્રાહીત સખસની આંખો અંધારામાં પણ ગુસ્સાથી ચમકી રહી.

પીઅરીએ બોલવું ચાલુ રાખ્યું "આજ રાતે હું વધારે સોનાની પ્લેટ લાવ્યોછ; કાઉન્ટની ગેરહાજરી આપણે માટે ઘણીજ નસીબદાર કેહવાય આપણને અ ભુતનો દેખાવ ઉભો કરવાનું સારૂં સુજ્યું. નોકરો તો એટલા બીહી ગયાછે કે સાંજ પડતાં તો સૌ પોતાના ઓળાને જોઇનેજ બીકેછ અને કોઇ સાંજના બહાર ફરવું પણ નથી. આખું જંગલ આપણે માટે ખુલ્લું છે. આજે આંધ સુનાની પ્લેટો લાવ્યોછ તે આપણે અંહી દાટવી જોઇએ, મારો આપણેથી ઘણા સારા ભુતો છીયે; હે ઉઠો હવે આપણે કામે વળગીએ" અને તે ત્રણે શુરવીરો પાવડા કોદાળી બન્ને મારી આગલ ચાલીયા તેઓના પગલાંનો અવાજ નાબુદ થઇ ગીયો પછી કાઉન્ટેસ બોલી :

"બોદાવંદતાદારોનો આભાર કે મને અંહી આવ વાની બેગી બસારત થઇ. ઓ શું કામ કાઉન્ટ હજુર પેરીસમાં રોકઇ રહયોછ?"

"કારણ તેવણ પેરીસ છોડી શકતા નથી તેવણના રસતો હુલ્લડ ખોરોથી ઘેરાય રહયો છે, છતાં મે એક એવી યુકતી કરેલી છે કે કાઉન્ટ ભટકીને આવી શકશે" પેસો અભાગ્યો સખસ બોલ્યો.

"તમે કેટલા માણસુ છેઓ ?" કાઉન્ટેસ બબરી.

"હું માત્ર એનેજ માટે જુવુંછ. મારૂં બ્હાલું વતન ફ્રાંસ હુલ્લડ અને બસ્તીથી મોકલું થાએ તે મારાં ખરાં જીગરની આરજુ છે; એક ઘણા અકસમાતીક સંજોગે મને આ જાગું પોકલપણું માલમ પડી આવ્યુ. એટલે મેં સાહુચેતીથી અંહી એક દરવાલ્લે કોતરીયો તેને મેં છુપા ચાંપો આપીછ અને અંહીથા નીચે બોયમા જવાનો મેં રસતો કોતરી અંદર બે ઓરડા બનાવીયાછ. આ મોટો રેકડો તમુને દીસે છે તેની નીચે તે બે છુપા ઓરડા છે, હું તેમાં બોરાશી ભરતો યાઉંછ અને મને ફકર છે કે ફ્રાંસ માટે જ્યારે તે કાલા દીવસો આવશે ત્યારે તમુને અહીં તમારી બેડી

બે આસરો મલશે તમે નીરદોષ અને ભલાં છો. .રે કાઉન્ટ સાથની તમારી સગાઇને ખાતર તમને પણ હલાક કરી નાખવામાં આવશે જેમાંથી તમુને બચાવવા મેં તૈયારી કરી રાખીછ."

"બોદા તમુને સુખી રાખે" ફેલીસ બબરી.

કાઉન્ટેસ એક પલ વીચાર કરી બોલી "તમોએ કાઉન્ટનેજી મારી સાથે બચાવવા અને નહીતા હું કોલ્લામાંથી એક ડગલું બી આગલ ભરનાર નથી"

"જો મારેથી બનશેતો હું જરૂર કરીશ" તેણે ઘણી ગંભીરાઈથી કહયું. "મારા જનના જોખમે બી હું કાઉન્ટને બચાવવાને બનતું કરીશ,"

"ઓ બોદા તમુને સુખી રાખે, એમાધ્રસ" કાઉનટેસ બચકાં ખેચી બોલી.

"એમાધ્રસ!" હોટી ફેલીસે અચરતીથી પુકાર માર્યા "મમા શું એવણ એમાધ્રસ છે? ઓહ કેવું ધ્રચ્છુંછ કે અહીં આટલું અંધાર નહી હતે"

આ સાંભળી પેલાએ પોતાની કમરના પટા માંથી એક નહાનુ કાગુસ કાઢી સલગાવ્યું અને તેના પકાશમા એમાધ્રલે ચાતુર નજરતી સુંદર જવાન હોટી ફેલીસને જોઇ તેમજ ફેલીસેબી એકજ નજરમાં તે ઉમરાવી તોરવંતો ચેહરો તે કદાવર બાંધા અને તેની બાજ જેવી તીણી ચલકતી પણ માયાથી ભરપુર આંખો જોઇ લીધી.

"આગલી યાદોનો આય હુમહુ ચીતાર, તું એમાધ્રસ પીયે કેમ જાણે?" તેને અજાએથી પુકારયું.

"મારાં મમાએ મને બધું કહયુંછ અને ઓ, હું તમુને માન આપુંછ અને હું ધ્રચ્છુંછ—" તેણી અચકી.

"તું શું ધ્રચ્છેછ, બચ્ચાં" એમાધ્રસે બ્હાલથી પુછયું.

"કે તમારી મોટી નીરાશી માટે હું તમુને પ્રરતો દીલાસો દઇ શકું." ઉછાછકી ફેલીસે ખરાં દીલથી કહી દીધું.

આ શબ્દોથી તે કદાવર સખસનું તન બદન થરથર કાંપી રહયું. તેણે પેલી જવાન છોડીનો હાથ લઈ ચુસ્કારી પોતાને હોઠ દાબ્યો અને તેના ગરમ આંસુ ઓથી ફેલીસનો કપાળનો હાથ ભીંજાઇ ગયો.

"બોદા સાહેદ છે કે તારા સખુનોએ મને ઇગર ભરી નાખનારો સંતોષ બક્ષ્યોછ." તે બોલ્યો

"કાઉનટેસ વર્ષો પછીની આ એકજ ઘડી મને સુખ અક્ષતી થઇ પડીછ"

ગરીબ કાઉનટેસે એક ડુસું ડચકયું ખેંચ્યું. "ખોટા તમુને તમારી લલાઇનો બદલો આપશે. એમાંયલ, ઝરણ તમારો આભાર કદ રવેયે માનવો તે મને સુજ પરતું નથી."

આ વખતે એમાંયલે પોતાના હાથમાંની રોશની કાઉનટેસના ચહેરા તરફ ફેરવી અને તે દુખી ગમગીન ચીકણા ચેહરો જોઇ તે સખત ચોંકયો.

"આહ! તમે એક કાઉનટેસ થવાના કરતાં તમારાં છુગરના રસતાએ દોરવાયાં હતે તો વધારે સુખી થયાં હતે મારગ્રેટ, તારામાં આ કેટલો ફેરફાર" તે અતિ ઘણી લાગણીથી બોલીયો.

"છટ, તમારે આગલી પાછલી યાદ કરવી જોઇતી નથી, તમારે ખુશી જવું જોઇતું નથી કે હું એક દુખી નસીબવત ઔરત છું અને કાઉનટેસ લેંગબાર્ક મારૂં નામ છે. આ બન્નેએ તમોને તે આગલા વીચારો કરવામાંથી રોકવા જોઇએ હું તમુને હજુરથી જુવાનીમા તનદરસ્ત જોઇ ખોટાની ઉપકારીછુ અને તમારી મેહરબાનીઓ માટે ઘણીજ આભારી છું."

તેની બાજ જેવી તીણી આંખો ફરી પાછી ફ્રેવીસ તરફ ફરી. "જ્યારે હું આ મીઠા ચેહરો જોઉંછ ત્યારે મને બોયા આગલા પસાર થયેલાં વરસો એક દિવસ જેટલાં લાગેછ. મને લાગેછ કે હું બોયા મારા જવાનીના સ્વપના માહેલી, મારી મનની મુરતીને જોતો હોઉં" તે ઘણી લાગણીથી બબડયો.

કાઉનટેસ એવેન જેવી જણાઈ "મારી દીકરી, જ્યાત મારકવીસ-ડ-મેરી સાથે અદરાએલી છે, લગન હવે જલદીજ થનાર છે"

"મને તે વાતની ખબર છે." એક ગંભીર હસવાં સાથ તે બોલયો. "તે એક લાયક જવાન છે અને આ જવાન બાળકોને તદન લાયક છે. જોને કે આ વખત શાહદી રાતમસતીનો નથી છતાં હું એમોને લગનનું સંપુર્ણ સુખ ઇચ્છુંછ. હવે તમારી આસપાસ જોવા છે તે માટે આપણે વાતો કરીએ: હમણાં પેરીસમાં ઘણું અગત્યનું કામ છે એટલે મને ત્યાં જવા વગર છુટકો નથી; પણ હું ત્યાં લાંબો વખત માટે બોલનાર નથી. હું નકી ધારતો કે મારી ગેરહાજરીમાં અહીં કશું બનવા પામે. વળી તમારે માટે આ છુપો જગો તૈયાર છે. હું ધારૂંછ ત્યાંસુધી એ એક દીવસમાં કાઉન્ટ પણ આવી પુગશે. આ નીમકહરામ પીએરી આજે તમે તેને કહેલા?"

"નહી, તે કહેવું તદન ફેકટ છે. પીએરીની વીરૂદ્ધ એક સખુન પણ કાઉન્ટ માનનાર નથી, તે સામો હુમુને દમરાવશે અને પીએરી પાસેથી ખુલાસો ચાહવા જઇ તેને બધી હકીકતથી જાણીતો કરશે"—કાઉન્ટેસ દુઃખથી બોલી.

"નહી નહી, તો કાલનો દુકાલ આજે પડશે. તમે સમો સમાલીને કામ લેજો. વારૂં અહીં પાછા ફરૂં તે વખતે તમુને જાણવા માટે મારે કાંઇ નીયાણી કરવી જોઇશે. હું શું કરશ?"

"પુલનો એક ગોટો આ સામેની બે ટેકરીઓ વચ્ચેની લીલા ઉપર નાખશો તો હમે જણીશું કે તમે પેરીસથી પાછા ફર્યાછ; હું રોજ બામદાહમાં તે જોવા આવશ." ફ્રેવીસ બોલી.

"ઠીક, હવે ચાલો હું તમુને કિલ્લા સુધી મુકવા આવું." એમ કહી તેણે ઘંતી ફુલની નાખી. ફ્રેવીસ પેહલાં ઝાડમાંથી બહાર કુદી પડી.

"હવે તારી ધારતી કહાં ગઇ, ફ્રેવીસ?" તેણી માતાએ પુછયું.

"પણ મને ખબર નહતી કે એમાંયલ આપણા બચાવનાર દાખલ આવી પુગશે." તેણી ખુશાલીથી બોલી.

"ઓ મીઠાં ફરઝંદ ખેદાતાલા મને હમેશા વિશ્વાસને લાયકનો કરે" એમાંયલ ઘુસ્તે સાહદે બોલયો. "કાઉનટેસ, તમારી બેટીને મારા માટે આવી માયાલુ લાગણી તમે શીખવીછ. તે માટે હું મારાં દીલથી તમારૂં હેવાન માનુંછ."

"એના લગન માટે એને નસીયત દેવા બાતર મે એ બીના એને કહી હતી."

"તમે આ લગ્ન માટે શું ધારોછ?" એમાઇલ ફ્રેલીસને પુછ્યું.

"એ રસમ બહુજ ધીકકારવા જેવ છે, અને એ જોડાણ માટે મને ઘણો મોટો રીટકાર આપેછ" તે જવાન છોડી ઉશકેરાઇને બોલી ઉઠી.

"અને કાઉનટેસ તે માટે શું કેહછ?"

"નસીબ સામે લડવું એ મુરખાઇ છે છતાં એ રીવાજ તો બેશક ધીકકારવા જેવ છે." તેણી બોલી.

"આહ ફ્રાંસ, તારી પડતી આવતી દેખાએછ તેં આવા તારા અકકલહીણ સખત ધારાઓથી રાજની પક્ર ફરીથી પરણવું અને મહોમેટી ધર્મ મુજબ એકજેકના ચેહરાથી લગન આગમજ જોવામાં નહી આવ્યાં હોય એ રસમ બેશક પરણનારને માઠે વખત દુઃખના દર્યામાં દુબાડેછ, અને તેઓની જીવેદાનીની હાથથી ફ્રાંસની પતી બુરા બ્રાપ પામેછ એમાં શક નથી" અને પાસેની ઝાડી હાલી રહે એવી જબરી દર્દનાક હાય તે સખસે મારી કાઉનટેસનું માથું નમી પરીયું.

ઝાડી પુરી થતાં તેણી બોલી "હવે વધારે વખત હમારી સાથે આગલ વધોના, અહીં ઉનસ પુરતો છે અને હમે ફીલ્લા તરફ સલામત જઇ શકશું."

તે ઉભો રહી ગયો કાઉનટેસે ગૂનાઘટ બોલી આગલ વધવાની તૈયારી કીધી પણ ફ્રેલીસ તે મર્દના કદાવર ખભાને વળગી પડી.

"ભલા એમાઇલ, હમુને નગુણા ધારતા ના તમારી તરફનાં હેરાનથી હમારું જીગર ભરાઇ ગયુંછ અને તે હમો શબ્દોમાં દર્શાવી શકતાં નથી." અને તેણીએ વાંકી વળી તેનાં ખભાં ઉપર વહાલ અને માનથી હોઠ દાબ્યા તેના ઉપર ઘણી અસર થઇ અને ફ્રેલીસનો રૂપાલો હાથ દાબી તેણે મારગ્રેટ તરફ શકેહન્ડ માટે હાથ લંબાવીયો.

વરસો પછી તેઓનો હરત મેલાપ થયો પણ આ રપર્શથી બન્નેને ગઇ ગુજરીની સખત યાદ થઇ. એમાઇલ એક હથું એંચી ઘરત પીઠ ફેરવી ત્યાંથી ચાલી ગયો અને કાઉનટેસે પોતાના લપેરા ખાતાં બહેનને ટેકો આપવા ફ્રેલીસને ધરી લીધી.

ફીલ્લાની બારીઓમાંથી બહુમકાર રોશની બહાર સુધી એંચાઇ આવતી હતી તેના ઉજાસમાં તેઓએ આગલ પગલાં ભર્યાં. જવાન ફ્રેલીસ બબડી "ઓ મમા હું તમારે માટે ઢબી હેરત થાઉંછ. નહી બેતાબે, કે નહી અખુટ ગંજે કે નાતો એવા સખત મીલજના એક હઝાર બાપોએ મને એમાઇલ જેવા બહાદુર પેહલવાનથી છુટી પોડી હતે"

બસ થબ ચુપીયું. વરસોસુધી સારી સમજથી સમાવી રાખેલો તમામ ઉભરો કાઉનટેસમાં જોસથી ઉછલી આવ્યો અને પોતાની બેટીના ખભાં ઉપર પોતાનું માથું પટકી નાખીં તે બેતાકાત અનેકી ઓરત એક નહાના બાળક માફક રડી પડી. ફ્રેલીસ આ બોજ ગભરાઇ ગઇ. કોઇક વખતે તે ગરીબ અબળા શાન્ત થઇ અને પછી તેઓ કિલ્લે પોંહુચાં.

પોતાની મોટી આરામ ખુરસી ઉપર ઢબ ઇને બેસી પરતાં કાઉનટેસ બોલી. "ફ્રેલીસ ધંટ વળીને કોફી મંગાવ મને કાંઇ ઠીક લાગતું નથી."

તરતજ દાસી વીકટર આવીને ઉભી.

"ઓ મડામ, આજેપી, જોનેટ બે આકારો જોયા. હમુને ધણીજ બીહક લાગેછ એ કોણના ભુત હોશે, એ લોકના આત્માને સંતોષવા જોઇએ" વીકટર બોલી.

"મારાં ગરીબ આદમીઓ, જાવો, જાઇને બંદગી કરો કે તમો સલામત રહો, બાકી ભુત જેવું કુત્યામાં કશું હોજ નહી" કાઉનટેસ પણું જુસ્સાથી બોલીયાં.

તે છોકરી આ બન્ને ઉમરાવી મા બેટીઓની બહાદુરી ઉપર ડંગ થતી નોકરોના ખંડમાં દોડી ગઇ.

"અરે જુવોરે આખી સાંજ આપણા રોહાણી-ઓએ વીચરવામાં કાઢી અને તેઓ એટલાં શાન્ત અને ખુશ દેખાએછ કે જાણે ભુત જેવી ચીજ અહીં ભમતીજ નહી હોય" તેણીએ નોકરોને ખબર આપી.

(સાધન ઉ)

બેહરત બીચારા પંચીરામ જોશીને.

ગઇ ક્રિસ્ટમસની રજા ભોગવવા ગુરુવાર ગરબર અને તેનો પ્રિય દોસ્ત બહુમન બબ્બા માસ્ટર મુંબઇથી નવસારી ઉતરી પડયા. નવસારીમાં કોઇ પીછાણવાજું નહીં હોવાથી તે બન્નેએ "સોરાજ બાગ"માં ઉતારો લીધો.

તે એક ડિસેમ્બર માસની તા. ૩૦ મીની બુધવારની સાંજ હતી. અને તે બન્ને દોસ્તોએ લાલવાવટા તરફ હેવું લીધું. ત્યાં ચોળીમાસીનાં પેટમાં સજ્જડ ચચવાટ પડવાથી લથર પથડ કરતા, નવસારીની પ્રખ્યાત ધુળનો ફેસ પાઉડર (!) ગોં પર લેવા અને ન્યુનિ-પાલીટીનાં કાણુસોની સાથ બગડગીરી કરતાં તે બન્ને મિત્રો મોડી રાત્રે પોતાને મુકામે આવી પહોંચ્યા. તેઓ પોતાનાં કપડાં વેર વીખરે રીતે કહાડી બિછા-નામાં બેઠાવા ગયા. ગુરુવાર ગરબર તો મારે બ્હાવો જતાંની વારમાંજ નિદ્રાદેવીને વસ થવા લાગ્યો, જ્યારે બહુમન બબ્બા માસ્ટરને બળની બતીએ કહીપણ ઉંઘ આવતીજ નહીં; બતી બુજવતો ત્યારેજ શાંતિથી ઉંઘાતો હતો.

તે દિવસે તાડીની ઝમમાં બતી બુજવ્યા વગરજ બિછાનામાં ગોહવાયો, પણ સુતા પછી તેનું ધ્યાન બતી તરફ ખેંચાયું બતી હોવ્યે તો ટેર એવી કે ઉંઘજ ન આવે ત્યારે કરવું કેમ? આળસાય તો એવી કે ઉઠે કઇ બજારતનો બાપ! ઠંડીની સખ્ખન ને બાસ્સી મજેની તરેહથી ઓઢી પોઢીને થમ પડવા પછી પાછું ઉઘડવું કાંઇ સહેલ હતુ વાડ? અંતે તેણે એક યુક્તિ શોધી કહાડી અને ગુરુવાર ગરબરને જગાડયો તેણે બીચારાએ તો આટલા વારમાં આખી ઉંઘમી ખેંચી કહાડી હતી.

"મકુજે ગુરુવાદ, ઓ ગુરુવાદ, તું જાગેજ કે?" બહુમન બબ્બા માસ્ટરે તેને મોટેથી કહ્યું.

"કેમ?" ગુરુવારે બંદુસમાંથી પોતાનું છોલેલું માથું બહાર કહાડી પુછયું.

"મકુજે પેલા પંચીરામ જોશીને તું ઓળખેજ કે?"

"નહીં, કાંએ?"

"નહીંરે, બીચારો કાલે સહવારે ગુજરી ગયો." બહુમન બબ્બા માસ્ટરે પાટયાં ગોહવ્યાં "હું જાણું કે તું ઓળખતો હુશે—પણ આલ, નહીં ઓળખતો ત્યારે તો કાંઇ નહીં, મુઇ જા બીચારો ચટને પટ મરી ગયો."

"આએ?"

"ઘણુંજ અજબ જેવું મોત! રાતે બાઇ પીને સુતો તે સુતો. સહવારે ઉઠ્યો ત્યારે તો મુવેલો!"

"વરી મુવેલો હતો તો ઉઠ્યો કેમ?" !

"અરે ઉઠતો તો શાનો જો! મરીજ ગયો કહું છ ત્યારે!"

"અરે હા, પણ શાથી મરી ગયો?"

"નઠ્યા કારણથી, રાતે સુતો ત્યારે ઓરડામાં કેથી બતી બલ્યા કરે ને એકસો ઓકસારોજની નામની જે ગેસ કોઇ કોઇ બતીમાંથી નીકળતાનું વેલાતના ડાકટરોએ શોધી કહાડયુછ તે ગેસ દમમાં જતાથી તેનો બોગ થઇ પાયો ને સહવારે સુંવામાં લાંબોજ થઇ ગયો. આજનાં "નવસારી પ્રકાશ" માં તો મારે સુતી વખતે બતનાં સુંથી ઓરડામાં દીવો રાખવોજ નહીં."

ગુરુવાદ તો એ સાંભળી બિછાનામાં ખડો થય ગ્યો. "ત્યારે તુંબી આપણા ઓરડાની બતી બુજવી-નેજ સુતે કે નીં?" તેણે બબાંકયું.

"ઓ આપણીબી બતી બલવાજ કરેજ શું? મારે તો ધ્યાનબી નહીં! ચાલ કાંઇ નહીં, હવે સુઇ જા બુજવાની હશે ત્યારે બુજવા કરશે. મને તો ઉંઘ આવેછ."

"તુંને ઉંઘ આવેજ તો ચોંટાવ જા. બા, મારે કાંઇ પેલા પંચીરામ જોશીનાં ગોતે મરવું નથી તો!" ગુરુવારે ફેકડતાં કહ્યું, અને એક તડાકે કુદકો મારી બિછાનામાંથી બહાર આપ્યો અને બહુમન બબ્બા માસ્ટરના ભાર સંતોષ વચ્ચે બતી ચુત કરી તે પાછું ગોતુ મારી ગયો.

બીજે દિવસે ગુરુવારે મજકુર પેપરમાં એમથી તેમ શોધવા કાંઇ માર્યા, પણ કાંઇ માલમ પડયું નહીં; તેથી બહુમન બબ્બા માસ્ટરને તે આર્ટીકલ બતલાવા પુછયું ત્યારેજ બહુમન બબ્બા માસ્ટરે પોતાની ચાલાકીની બરી હકીકત ખુલ્લી કરી.

હજુરમાં આ બને મિત્રો જ્યારે સાથે મલે છે ત્યારે પેલા બહેરલી પંચીરામ જોશીનાં રહને હજારા હજાર દુવા કરે છે.

આવાજન! એવી એક—દુડિઉકેશન છે! કોઇ વખત કામ પડવે અજમાવી જોજો, રામબાણ ઇલાજ છે. પરવાનગીની જરૂર નથી.

"બોચાકરો કેમી."

"ઘરનો ઘેલો."

મોભેદ રૂસ્તમદાર આગલ રામલો દુખરો પોતાની બાયડી પેમલી સાથે આવી પુગ્યો અને ફર્યાદ કીધી કે "જો અબેધારણા, આ સોમલીની મા, મને બહુ હતાવે ને મારં કીધું માને નીહ ને ગાર ભાંડતી છે."

રૂસ્તમદાર મોભેદે પોતાનો ચસમો ચઢાવી પેમલી તરફ જોયું અને પછી શિખામણનું દારસ્તાન શરૂ કીધું. "એમ કોઇ કરે કે? માટીને તો પરતું છટર શમઝવું જોઇએ. ને રામલા, તુંબી ભાઇ મોટા જેવો ગધેડો છે. જરા પગમીનું બાપડું પગભોઝ રાખ્યે કેની! બાઇ-રીની કંઇ મગદુર છે કે પાલું બોલે! તડ દેતો કે તમાપો ખેંચી કાઢયે ને દોરા કાઢીને એવી વાત કરીયે કે બાઇરીની ચાતી દખીઝ જાય."

આ ખત ઘરમાંથી મોભેદનાં ગોરાંણીનો અવાજ આવ્યો. "એ શું બકબકારો માંડયોય! બુડી ચેરેલી છે. તે ભળ્યે તો એય તમારું તોડયું ભોંજ નાખય પાલો, તેમ આઇને બકબક કરો, નહીંતો સમેલું છુટહું મારય."

"રામલા, પાલ આવ પેલી તરફ આપણે વાત કરીયે." મોભેદ બોલ્યા.

રામલો બહબડતો ચાલતો થયોહે, "કેવી તારીએ વાત મારી જેવીજ દેખું! ઘેરમાં ઘેલો ને બહાર ડાહ્યો થવા નીકળ્યોં." "નોશાકરો કહ્યા."

નકરી જાણે ભમાઇ.

(જેવણ પોતાને ઘણાં જુવાનમાં ખપાવા માંગતાં હતાં.)

મેરીઅમ—જેમી, જેમી, અરે એની પેલા કોઇ મને કેમ ત્યારનો જોયા કરેછ! ન જાણે ખખરાવ કે એમ તે કાંઈ બહારને ટીકવા કરવાની રીત છે.

જેમીજગ્ગો—ખરેખરા લાવની જાને એને બોખરો કરી નાખ.

મેરીઅમ—(થોડેવારે જેમી પાછો ખાવી લાગ્યો તને) કેમ તુને હસુ કેમ આવેછે. પેલાએ શું જવાબ દીધો અં!

જેમીજગ્ગો—તે તો કેહેજે, એતી ભમાઇને શોધતો'તો નેતું તદન તેવણ જેવી લાગી તેથી કેહેજે જોયા કરતો'તો. તે કેહેજ કે તું નકરી જાણે એની ભમાઇ જેવી લાગેછ. દીનાં અ. ફ. ચીનાઇ.

દુખી પરીન.

દોરાબ—કાંય પરીન શું છે એમ દલગીર કાંય છ?

પરીન—તે શું કરૂ. પેલા નાટકમાં જવાનું છે ને ત્યાં ગવરનર સહિ આવવાનો ને મારી પાસે તો નવી સારી નથી, તેથી ઘણી વમાસણમાં પડી ગયછ કે કઇ પેહેરૂ.

દોરાબ—(બેહેલી શરડો થયને) ઓ મારાં ફલેન્ન તું શું કરવા એટલી દુખી થાયછ! મારેથી તારૂ દુખ નહીં સોસાતુ દીકરા. ચાલ હું મારેજ માટે એક ટીપીટ લાવશ. તુ તારે નર્યાતિ જીવે ઘેરમાં રેહેજે, મારા જીવ દીનાં અ. ફ. ચીનાઇ.

મ્યુઝીકના ખાં યાને પારખનું પુછવું.

નાજબાય—(જેવણ પોતાને મ્યુઝીકનાં ખાં સમજતાં હતાં, તેવણ એક કોનસર્ટમાં બેઠાં બેઠાં મ્યુઝીક કેવુંક સમજતા હોય તેમ તરેહવાર ડોચકીઓ કરીને ટીકા કરતાં હતાં. એક ધણું સરસ વગાડનાર 'પીયાનીસ્ટ' વગડવા બેહેા. થોડો વાર તો તેવણે મુંગા મુંગા સમજના કીધું' તેટલાં તે 'પીયર્નો ઉપર રેસ્ટ' આવેલી હોયાથી થોડેવાર પેહેા 'પીયાનીસ્ટ' બોલ્યા.

નાનાભાય—અરરર! બીચારો ભુલી ગયો, તેમાં ચોબી ગયો ખાં. અરરર! બધાં ક્રોકોમાં કેવું બીચા-રાને ભારી પડી ગયું હશે. વલી મ્યુઝીક થોડું આગલ ચાલ્યું ને વલી 'રેસ્ટ' આવવાથી પેહેા જરા ધબુસાર ચોબ્યો.

નાનીભાય—મરેરે એતે કાંઈ રીતછે! એવા ભડોમાને તે કાંઇ વગાડવા બેસાડવાનો હોશે વાર? હરવાયો વગડતાં વગડતાં બે વખતનો અટકી પડયો ચાલો, ચાલો, નવલશા આપરે ઘેર જઇયે. મને તે બા મ્યુઝીક ધણું મજનું આવરે તે એવું કયરાજેવું સમજતાં તો મુવો જીવ ઉકરી આવ્યો જોવોની આ આપણી આસપાસના બધાં જનાંભી મશ્કરી કરીને હસેછ તેને તમે એમ ઓય રડી પડે તેવું કાંઇ શું કીધુંજ જો. દીનાં અ. ફ. ચીનાઇ.

જીવ સટોસટની ઘડી.

શીરીન—શોરાબ ઓ શોરાબ, અહીં આવતો જલદી આવ ઓ માપરે હવે શું કરૂ. આવનીતો જલદી.

શોરાબ—(જે ફરાગત થયને ઇઝીચેર પર અર્ધે ટાયલો હતો તે રસીપર વગર, ઉપાડે પગે દોડી આવતાં સેનટરપીસ, સ્ટેન્ડ વગેરે બધું ઉઠલાવી નાંખતાં) કાંય કાંય શું છે ડીયર! ઓ માયરે બોયસની શું થયું?

શીરીન—અરે જોવોની અહીં આવોની પેલી બધરી મોહોલાને નાકે તો જઇ લાગી ને ઓય કરતી દેખાતી બંધ થશે તો શુ કરશો જો, જોવોની, જોવોની એની સારી તબીને ગમેછ કે? એવી મને બબાશોકે?

દીનાં અ. ફ. ચીનાઇ.

સરજતની સુંદરી.

લખનાર:—દિલકશ.

"ધર્મોન્માદ," "કુસ્વતનો બોલ," "કુંપળીના ચિરાગ"
વિગેરેના કર્તા.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

ગયાં પ્રકરણમાં આપણે દેવીદને રોઝીનોનો એકરાર વાંચતાં બેફામપ થઇ ગયેલો જોયો છે. દેવીદની થઇ પડેલી આવી સ્થિતિથી હેસતર બેલ બેહદ ઘભરાઈ ગઇ, તોપણ તે ઔરત હિમ્મત હારી નહિ. અનેક બેલાઓથી દેવીદને શુધ્ધીમાં લાવેતાં તેણીને ઘણો વિલંબ લાગ્યો નહિ. તેણે ઠંળા કાંડી મીસ હેસતર તરફ જોયું જેવી મતલબથી કે જે એકરાર તેણે વાંચ્યો હતો તે ખુદ રોઝલીનનોજ હતો કે? ઘડી ભર એ બે જણાનના સાચવટપણાં માટે તેને શક ઉપજ્યો પણ બીજી પળે તે તેણે દુર કરીધો. રોઝીના અક્ષર તે સારી રીતે ઓળખતો હતો. બીજો એ એકરાર ખુદ રોઝીના હાથેજ લખાયલો હતો એવી તેને મજબુત ખાત્રી થઇ. એ પછે તેનો ચેહરો હતો તે કરતાં વધુ ફિક્કો કચ પડી ગયો.

"દેવીદ, તારી આવી બીમારીમાં તને રોઝીથી નાઉમેદ કરવા માટે અને બાદ કર. બોલ, કે તેં અને બાદ કરીધો. હું તારા ચેહરા ઉપરથી ખુબસી રીતે જોઇ શકું છું. તારી તરફની રોઝીની આવી નાલેશી ભરી ચાલથી તારું જીગર જખમી થઇ ગયું છે! પણ હું શું કરું! હું લાચાર છું!"

દેવીદ એક ઉંડો નીસાસો નાખી બોલ્યો, "હું રોઝીની ચાલચલન વધુ વાર યાદ કરી શકતો નથી. તે તે રોશન રોજ બાદ્દર મારી નજરમાંથી પસાર થઇ ગયછ. અને મારી નજર આસપાસ અંધકાર ફરી વળ્યોછ! હું રોઝીને એ અંધકારમાં જોઇ શકતો નથી. હું તે ઔરતને જોવા માંગુંછ. હું રોઝીને કેવી રીતે શોધી કાઢવી શકશ!"

હેસતર બેલે એકાદ બે કદમ પાછળ હટી પુછ્યું, "શું રોઝીની તારી તરફની આવી નાલેશીભરી ચાલ પછી તેણીને મળવા માંગેછ?"

"કાં નહિ? તેણીએ મને દગ્યોછ, પણ તેમાં હું તેણીના બાદ જોઇ શકતો નથી. કેમકે તેણીએ જે બોહું પગલું ભર્યું છે તે પોતાના એકપુરાં નિર્દોષ બચ્ચાંને ભુખે તવળતું નહિ જોઇ શકવાનું પરિણામ છે. હું અને તું રોઝીની જગા ઉપર હોઇએ તો આપણે પણ રોઝીથી બેહતર ચાલ ચલાવી શકીયે નહિ."

"ઓ ખુદા!" હેસતર બેલ પોતાના મન સાથે બોલી, "ત્યારે શું મહેનત બરબાદ અને ગેરલાહ લાજમ!"

તેણીએ ગુસ્સાથી પોતાની મુઠી વાળી અને તે થોડીક પળ વિચારમાં પડી. અને તેણીને એક વિચાર સુઝ પડ્યો અને તે આંખોના ભર્યા ચમાની બોલી:—

"સાંભળ અને ધ્યાન કે તારી રોઝીની બદમાશીની હદ કયાં છે? એ ઔરત પરણેલી છે એટલુંજ નહિ પણ એ ઔરતનો બાવિંદ જીવતો છે."

"રોઝીનો બાવિંદ જીવતો છે! ત્યારે શું રોઝીને હું કદી પણ પરણી શકનાર નથી? ઓ! ત્યારે મારી જીંદગી શું કામની? પણ મીસ હેસતર, હું માનતો નથી. તને ખોટી ખબર મળીછ. હું મારી નજરે રોઝીનો નસીબયાર બાવિંદ જોયા માંગુંછ."

"હું તેને કાલે લાવીશ," હેસતર બેલે નાકનું ટીચકું ચઢાવી બબુલાત આપી.

બીજે દિવસે મીસ હેસતર બેલ દેવીદનાં બિછાના આગળ બબુલાત પ્રમાણે હાજર થઇ.

"રોઝીનો બાવિંદ હાજર છે. તે તમારી સાથે વાત કરવાને આકુંબંદ છે."

"બોલાવ તેને. હું તેને મળવા માંગુંછ," દેવીદે એક ઉંડો નિસાસો નાખી જવાબ દીધો.

મીસ હેસતર બેલ બીજારના ઓરડામાંથી બાહેર ગઇ અને એક શખ્સને દેવીદનાં બિછાના આગલ લઇ આવી.

આ શખ્સ કોણ? જ નહિ, પણ હેસતર હતો જેના કબજામાંથી હેસતર બેલ રોઝીની બેડીને નહસાડી લઇ ગઇ હતી.

તેણીએ મોટી લાલચ આપી હોતનને દેવીદ આગળ રોઝીના ખાવિંદ તરીકે રજુ કીધો, ત્યારે દેવીદની સ્થિતિ બહુજ દયામણક થઇ પડી.

"તું કોણ છે?" હોતનને જોતાંજ દેવીદે સવાલ કીધો.

"હું રોઝેલીનનો ખાવિંદ છું. રોઝી મારી પરણેતર છે."

"તમારાં લગન થયાંછ?"

"હા."

"કયારે?"

"તે મને બરાબર યાદ નથી."

"હમણાં તારી પરણેતર કયાં છે?"

"તે મારી બેટી સાથે કોણ જાણે કહાં નાડસી ગઈછ!"

"રોઝી જાણેછ કે તું જીવતો છે?"

"નહિ, તે મને મુવેલો ધારતી હતી પણ હું મુવેલો પાછો પુરી નિકળીયોછ. હવે હું તેની શોધમાં નિકળું છું."

"તું અહિં કયારે પુરી નિકળ્યો?"

"આજેજ."

"આજેજ!" દેવીદ સર્પે ડંખ માર્યો હોય તેમ ચોંકીને બોલી ઉઠયો, "પણ મીસ બેસ્ટે તો મને ગઇ કાલે તારે માટે મને ખબર આપી હતી."

મીસ બેસ્ટ અને હોતને જોઇ લીધું કે કાચું કપાયું હતું.

મીસ બેસ્ટ કાંઇ ઠીંગુડું મારવાની તૈયારીમાં હતી તેણીને દેવીદે અટકાવી કહ્યું, "બાલુ, મહેરબાની કરી એનેજ બોલવા દેઓ."

આટલું બોલી તેણે હોતન તરફ ફરી પુછયું, "તને ખબર છે કે રોઝીની એક બેહનની છે?"

આ સવાલનો જવાબ શું આપવો તે હોતન સમઝી નહિ શકવાથી અને કાંઇ વધુ છબરડો થતો અટકાવવાની મતલબથી તેણે હેસતર તરફ જોયું, પણ હેસતરના ચેહરા ઉપર દેવીદની નજર ઠમી રહી હતી. તેને હવે વેહમ પડવા માંડયો હતો. રોઝી પરણેલી હોની જોયજ્યે એમ તે માનતો હતો પણ રોઝીનો ખાવિંદ તેની સામે ઉભેલો શખસ હોય એમ તે માની શકયો નહિ.

પણ એટલામાં દરવાજે એકદમ ઉંચરી ગયો અને ઔરત અંદર ધસી આવી. તેણીને જોતાંજ હોતન તથા હેસતર ધબરાઇ બે ચાર કદમ પાછળ હટી ગયાં. તેમની આ ડિલચાલ દેવીદ પામી ગયા વગર રહેવા નહિ.

"કોણ મારી રોઝી!" દેવીદ એટલું બોલતાં એક ભણાંગ સમેત ખિજાના ઉપરથી બહાર આવ્યો અને તેણે રોઝીને ગળે લગાડવાને સહેજભી આનાકાની કીધી નહિ. એ વેલાએ તેની નજર હોતન તરફજ હતી. તેણે જોયું કે હોતન પોતાની કહેવાતા પરણેતરને બીજાંનાં પાસાંમાં જોઇ સહેજભી ગુસ્સે થયેલ યા કચવાયલો જણાયો નહિ. તેની આ ડિલચાલથી દેવીદની પુરી ખાત્રી થઈ કે રોઝીનો ખાવિંદ હોતન હતો નહિ.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

"રોઝી," દેવીદ બેહદ ઉશકેરાઇ બોલ્યો, "પેલા શખસ ઉપર તું નજર કરે. તું એને ઓળખેછ?"

"હા, મને હવે સાચો એકરાર કરવા દો કે મારી મુર્ખાઇથી એ શખ્શના હું સંબંધમાં આવિશ," રોઝીએ સહેજ પણ ધબરાવાં વિના ખુલાસો કીધો.

"બોલ, રોઝા એ તારો ખાવિંદ નથી," દેવીદે વધુ અને વધુ ઉશકેરાઇ સવાલ કીધો.

"મારો ખાવિંદ!" રોઝી ચમકીને બોલી, "હા જોકે હું કબુલ કરૂંછ કે હું કુંવારી નહિ પણ પરણેલી છું પણ મારા ખાવિંદ કાંઇ છેજ નહિ. મારો ખાવિંદ મરણ પામ્યોછ."

"ઓ ખુદા!" હોતન અને હેસતર તરફ ફરી દેવીદ પોકારી ઉઠયો," આ કેવી બદમાશી! હું તુરંત પેલીસને ખબર આપી બંનેના મુરબ્બા ટાટ કરાડેછું!"

આ સાંભળી તુરતજ હોતન ધબરાઇ ગયો, અને તેણે સાચો એકરાર કરી દીધો. આ સાંભળતાંજ હેસતર બેસ્ટ દેવીદના પગ આગળ પડી અને તેણીએ માફી માટે ગીનતભરી કીધી. આ ગીનતભરી રોઝી સુચનાથી દેવીદે કબુલ કીધી.

× × ×

પ્રિય વાંચનાર, આ વાર્તા હવે વધુ લંબાવાની જરૂર નથી. હેસતર બેસ્ટ રોઝીની દોલતની માલીક થઇ છે. રોઝીને પોતાના કાકા જોનની દોલતની કશી જરૂર રહી નથી. તેણીને માટે દેવીદની દોલત પુરતી છે. દોલત કરતાં તેણીને દેવીદનો સાચો પ્યાર બહુજ કીમતી થઇ પડયો છે. ખુશાલી જ્યારે આવે છે ત્યારે ચોમેરથી આવે છે. દોસ્ત પણ રોઝીને હાથ લાગી છે. મીસીસ માઇસ્ટે જે કમનસીબ ઔરતે અકસ્માત થવાથી પોતાની વાદ્દાસ્ત શક્તિ ગુમાવવાની રોઝેલીનને ખબર આપી હતી તેજ દોસ્ત હતી. રોઝીને પોતાની બેહન દોસ્ત દેવીદનીજ કાશેશથી મળતા પાછી છે.

દેવીદ અને રોઝી ઘણી ઘણીવાણી તકીફ કર પડયાં છે.

સમાપ્ત.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

એક દેશભક્ત વનિતા.

મી. અને મિસિસ ગાંધીને મુંબઇમાં જે અસાધારણ આવકાર મળ્યો છે, તે લાયકને લાયક માન મળ્યું છે; અને વિશેષ કરીને મિસિસ ગાંધી માટે હું મગરૂર છું; મુખ્ય કરીને મિસિસ ગાંધીએ જે દેશ સેવા બજાવી છે ફકત તેજ માટે નહિ; પણ એક વફાદાર વનિતા તરિકે જે વિપત્તિઓ આ શુરવિર સ્ત્રિએ પોતાનાં ભાવિંદને ખાતર વેઠી છે તે માટે. અને તે પ્રત્યેક પત્નીને માટે ઘડો લેવા જેવુ છે

મિસિસ ગાંધીએ એક પતિવ્રતા સ્ત્રી તરિકે પતિની પડખે રહી જેલમાં જવાની જરૂર જોઇ છે; અને કેદખાનાનાં સંકટો ખુશીથી સહન કર્યા છે. એવા દાખલાઓ આપણને બીજી કોમમાંથી મળે; પણ હું નહિ ધારતી કે દેશ-સેવા ખાતર એક બંરબારની ભાગ્યણ બની, તેની સાથે બંદીખાને જવા કોઇ પારસણ, ને જરૂર પડે તો, આજના જમાનામાં, જેલમાં જવા તૈયાર થાય! મિસિસ ગાંધીને જે માન મળ્યું છે, તે જોઇ કેટલાંક પારસી બાનુંઓ મનમાં મગન થયાં હશે ને ઘણીએએ ઇચ્છયું હશે કે "અમોનેથી એવું માન ભરિએમાં મળે!" પણ—પણ મને શક છે, કે તેજ વેળાએ, મિસીસ ગાંધીએ ખમેલાં કષ્ટો માથે લેવાની તેઓમાં સહનશક્તિ હોય! પરણીને ઘણી સાથે દેશાવર જઇ આસાનીથી ને સુખ-ચેનથી વસવાનાં કારણને લીધે પણ કેટલીક પારસી કન્યાઓ યા તેઓનાં મા-બાપ લગ્ન માટે ના કહે છે. કાંય? કારણ, "દિકરીને નજર આગળથી દૂર કરવી નહિ;" જો કે દેશાવરમાં મહીનાં કરતાં ને મુંબઇ કરતાં સેંકડે ભાતનું સુખ—સગવડ હોય; તોપણ દિકરીને કુંવારી રાખશે; પણ દેશાવરને ચાહશે, યા બ્યાહી આપણ કાઢાંણી ! ખેડી ધારનીને લીધે પરણાવવશે નહિ, તો પણ મિસિસ ગાંધી જેવી સ્ત્રીઓ આપણા પારસીઓનાં તે કયાંયા જડે? પણ પરણેલી સ્ત્રીઓ પતિ સાથે તેનાં ધંધા અર્થે પણ તેની સાથે દેશાવર જવા નાખુશ હોય છે; ને મહીનાંમાંજ સબાકા કરી તાણા-તપડાના ટુકડા ખાવા તૈયાર થાય છે, તો પછી મિસિસ ગાંધી જેવા માન-પાન ને કબાણ તે કયાં મળે!

હું ફિલ્મતથી કહ્યું કે "રામ ને સીતા"ની કથાથી કેવળ પોણો પારસી ટોળા બીન માહિતગાર છે હું ધ્રુછું છું કે કોઇ હિંદુ સાક્ષર આ કથાને હું કેમ ગુજરાતીમાં છપાવી તેનો ઓઢાઓ. પ્રચાર છુટ્ટા કરે કે જેથી ઘણી પારસી બાનુંઓને તે પરથી બોધ મળે!

ભરથારની ભાગ્યણ બની, માત્ર સુખનોજ ખ્યાલ મન અને છબરમા રાખી, તેની વિપત્તિનાં વખતમાં વિયોગ રાખનારી ભામિની, મિસિસ ગાંધીની પંક્તિપર, કયાંથી આવી શકે? ફકત મિસિસ ગાંધી જેવા સ્વાર્થને ઠોકરે મારનાર અને સ્વભોગ આપનારા આત્માઓજ તેમ કરી શકે.

મિસિસ ગાંધીને જે માન મળ્યું છે, તે તેણુની સાસુરીનો બદલો મળીયો છે એમ કહી શકાય. ભાવિંદ સાથે તન-મન-ધનનાં ભોગે, દેશે દેશ ફરીને, દેશ-સેવા ખાતર અનેક વિપત્તિઓમાં ઝિંદાયું, એ માત્ર પતિવ્રતા કુલાંચનાનુંજ કાર્ય હોય છે. સૃષ્ટિમાં સત્યશી સ્ત્રીઓની સમ્રતમાં તવારિખમાં અમર રહી જવાની કીર્તિ હોતી નથી. એવી મહીલાઓ આ જમતમાં જવલેજ જન્મે છે અને તેઓ પોતાની સુકીર્તિની સદા કાળ છવતી રહે છે; આવી અબલાઓમાં એક મિસિસ ગાંધીનો ઉમેરો થયલો જોઇ, આપણે આનંદ પામ્યે છીયે.

હું ધ્રુછું છું કે સુશીલ મિસિસ ગાંધીના સુમેળ પારસી સ્ત્રીઓ માટે એક દ્રષ્ટાંત રૂપે રહે!

મિસિસ ગાંધી! તમારાં સુકૃત્યોથી તમે સદા જીવતાંજ છો, અને રહેશો. જે માન-પાન-ધ્યાનુ મેળવવા તમે આજે ભાગ્યશાળી થયાં છો, તે તમારા ઉત્તમ પ્રકૃતિવાળા પ્રખ્યાત પતિના પ્રતાપ સમજવા; કે જેમના વિના તમે આજે આટલી વખ્યાતિ મેળવવા ભાગ્યશાળી થાત નહિ.

આવી ભાનની સુશીલ ને પતિને અર્પેલું યથકી સ્ત્રીઓથી પારસી કોમ દીપી નિત્યે એવું ધ્રુછું છું!

મિસિસ ગાંધી! ધન્ય છે તમારી ધીરજ ને! તમારાં સહનશીલપણાને! પરમેશ્વર તમારી પડખે રહે અને તમારી કીર્તિ, તવારિખમાં આવતી ઓલાદ માટે એક નોતમ નમુના રૂજુ કરે! તથાસ્તુ!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૨ જો.

તાબેદારી.

મારા વ્હાલાં બાળકો,

તમો સનમુખ ગીએ મહીને જે સુંદર વાર્તા રજુ કરાવી હતી તેની ઉપર તમોએ જરૂર મનન કરાયું હશે એવી ઉમેદ છે. જીંદગી બે તંરાહની છે: બાહેરની અને આતેનની. હાલ તમો જે જીંદગી નીરદોશતામાં ગુજરો છો તે બાહેરની રસીલી મોજશી જીંદગી છે પણ જ્યારે તમો મોટાં થશો ને જ્યારે તમારી ઉપર સંસારના સુખ દુઃખો આવી પડશે તે વેળા જે તમો જીંદગી ગુજરશો તે હમનાના કરતાં તદન જુદીજ માલમ પડશે; પણ યાદ રાખજો કે તમારી જીંદગીના હવે પછીના જે વરસોમાં જીંદગી તમો પસાર કરનાર છો તેનો સઘળો આધાર તમો હાલમાં કેવી જીંદગી ગુજરો છો તેની ઉપર છે. જાતીભોગ, તાબેદારી, સચ્ચાઇ ને ઉદ્યોગ એ ચાર મ્હાન સદ્ગુણો છે જે તમારી હાલની નાનકડી જીંદગીમાં ખીલવવાના છે કે જેથી તમારી મોટી ઉમરમાં મોટી ને જાહેર જીંદગીમાં તમોને વધારે ખુશઆદાર ને ખીલતાં બનાવી શકશે. જાતી ભોગ વીશે મેં તમોને ગીયે મહીને કંઇક કહયું હતું. આ હફતે તાબેદારી ઉપર કંઇક બોલીશ.

તાબેદારી એ એક એવો સદ્ગુણ છે જેના પાળનમાં તમારી જીંદગીનું તમામ સાર્થક છે.

તાબેદારી તમારા વ્હાલા માત–પીતાની, તાબેદારી તમારા ગુરૂ શીક્ષકની, તાબેદારી કુદરતના તમામ કાયદા ઓની. આ જીંદગીમાં જેઓએ તમને જન્મ આપ્યો, જે વ્હાલાં માત–પીતાએ તમોને આ ધરતી ઉપર ઉપાર્યા ઉછેર્યાં તેઓ પોતાની વૃધ ઉમરથી તમારાં કરતાં હજારો દરજ્જે વધારે ઉપોગી અને અનુભવી તેઓની જીંદગીનુ ઉપયોગીપણું અને તેઓના ભલા અનુભવનુ આચરણ તમોએ ત્યારે ગ્રહન કરીયું કેહવાશે જ્યારે તમો તમારી જીંદગીના દરેક તબક્કામાં તેઓને તાબે થઇને ચાલશો. નાદરમાનીએ કોઇને સુખ આપ્યું નથી ને આપશે નહિં. જો તમારાં માત–પીતાને તમો નાદરમાન નીવડશો, જો તેઓની ફરી સલાહનો અનાદર કરી તમારીજ મરજીનું છુતાપણું વાપરી ગેરવર્તણુક તમો ચલાવશો તો કુદરત તેનો ગેબી કૃટકો માર્યા વીના રહેશે નહી માટે મ્હારા વ્હાલાં બાળકો એ બાબતમાં તમો ઘણીજ સાવચેત રહેજો.

માત–પીતાની અને વડીલ ભાઇ બહેનોની તરફ તાબેદારીથી વર્તવા ઉપરાંત તમારા શીક્ષક અને ગુરૂ તરફ વફાદારી ભરી તાબેદારીથી તમારું સર હર હમેશ નમાવવું રાખજો. જ્યારે માતપીતાએ આ સ્થળ દેહમાં તમને જન્મ આપ્યો અને આ દુનિયામાં લાઇ આવ્યા ત્યારે તમારો શીક્ષક અને ગુરૂ તમોને આ દુનિયાના કાયદાઓથી માહીતગાર કરશે અને જ્ઞાનની રોશનીથી તમારી જીંદગીને ચળકતી કરશે. તમારો શીક્ષક તે તમારી જીંદગીના રાહબર છે અને તેઓના શીક્ષણોની ઉપર તાબેદારીથી અમલ કરવા–ભાંજ તમારી જીંદગીની કૃતેહ છે પણ સહુથી વધારે મજબુત તાબેદારીમાં તો આપણ સર્વને કુદરતના કાયદાઓનેજ આધીન થવાનું છે. જ્યારે તમો તમારા માતપીતાના ફરમાનને તાબે થઇને ચ્હરશો અને તમારા ભલા ગુરના કહયાસર ચાલશો તો વધતી જતી ઉમર સાથે કુદરતના ગેબી ને ભેદ ભર્યા કાયદાઓનુ તમને વધારેને વધારે જ્ઞાન થશે અને તમારી જીંદગી વધારે સાદમાન ને સુખી થશે.

લ. તમારો હમેશનો ભલું ઇચ્છનાર,
મોટાબાપા.

કિર્તીની ટોચ.

(એક કુંડી વારતા.)

લખનાર—'રઈફ'

પોતે અને પોતાની ભવિષ્યની ધણીયાંની માટે આંધેથાં સુંદર ઘરમાંથી નીકળી આજે નવેસ્પર મહીનાની કકડતી ઠંડીની સહવારે જ્યારે જ્હેન પરસી આવ્યો જતો હતો ત્યારે તે ખુશીથી એટલો ફુલીફાલી ગયો હતો કે જણે તે જમીનપરને બદલે હવામાં ચાલતો હોય તેમ લાગતું હતું.

તેમ કરતાં તે એક ઢળાવ ચઢીને ટેકરીપર આવ્યો કે જ્યાં પોતાના બંન્ને હાથો કોટના બે ગજવાંમાં ખોસી મજેદારી નીચાણમાં આવેલાં રમકડાં જેવાં આખાં એશબીન્સટર ગામને નિહાળતો તે ઉભો.

એમ ઉભો હતો તે વખતે તેની આખી કારકીરદી જે ધણી ગરીબ અવસ્થામાંથી શરૂ થઇ હતી તે તેની સામે આવીને સીનેમેટોગ્રાફના પડદા ઉપર પડતા દેખાવની માફક ઉભી રહી. અને આજે? આજે તે એશબીનસટરનાં લોકોના બેહદ સંતોષ અને શાબાસી વચ્ચે તે ગામનો મેયર થઈને ત્યાં આખાં ગામને નિહાળતો ઉભો હતો.

તે આખાં ગામને દીકતો ઉભો હતો તે વખતે તેને યાદ થઇ કે એક ગરીબ વિધવાનો તે એક પુરો દીકરો હતો અને ગરીબ નાનારેસનાં બચ્ચાં તરીકે ત્યાંની સ્કુલમાં તેને મુફત દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. પોતાનાં બચ્ચાંને એમ કોઇ પરગજુની સખાવતથી શીખવા બેઠેલો જોઇ તેની મામની આંખમાં હરખનાં આંસું આવી ગયાં, કેમકે તેણીને તેણીની છતવી છ દગીમાં મોટો અફસોસ એ હતો કે ગરીબીને લીધે તેણી પોતાનાં ફરજંદને કશીએ કેળવણી દીધા વગરનો મુકીને રખે તે મરી જાય.

જે તે મા દીકરાને ઓળખતાં હતાં તેઓ તે ખુદીને ખાતરી આપતાં હતાં કે તેણીનો જ્હેન જે છતશે અને શીખવાપર ધ્યાન આપશે તો તેણીને દાદાડો ફરી જતાં વાર લાગશે નહીં અને તેણે તે બધાંઓની અટકલ પ્રમણે શીખવાપર ધ્યાન આપ્યું ખરૂં અને કેળવણી પુરી કરી બુદ્ધા સ્કીપી વકીલને ત્યાં તે નોકરી રહ્યો. તે તે નોકરીમાં પોતાની જાતી હુશ્યારીથી વધતો ગયો, તે એટલે સુધી કે તે સખાવતી તબેહના બુદ્ધા વકીલે પોતાનાં મરણુની બેધું કે આગમચ્ચ તેને પોતાનો ભાગ્યો બનાવ્યો! અને તે વકીલનાં મરણ પછી સ્કીપી વકીલની આફીસ્ત તે જ્હેન પરસી સોલીસ્ટરની ઑફીસ દાખલ ઓળખાવા લાગી.

એ મુજબ જ્હેન પરસી આગળ આગળ વધતોજ ગયો અને જ્યારે તેની એકવારની ગરીબ બુદી મા મરણ પામી તે વખતે તે પોતાના ધનવાન દીકરા સાથે સુખની રેલછેલમાં પોતાને રહેતી જોવાનો તેણીને સંતોષ થયો હતો.

હાલ તેની ઉમર ૪૫ વર્ષની હતી, અને તેણે નાણુંબી સારૂં પેદા કીધું હતું; તે વળી તે ગામડાંનો મેયર થયો હતો. અને પોતે પોતાની ભવિષ્યની પરણેતર તરીકે તેણે પોતાનાં મનમાં જેને ધારી રાખી હતી તેને પરણનાર હતો. ત્યારે આજે આપણે જ્યારે તેને પોતાની માલેકીનાં સુંદર ઘરમાંથી નીકળી ટેકરી ઉપર ઉભેલો જોઇએ છીએ, ત્યારે તેના ચહેરાપર જે ખુશાલી પ્રગટી રહી છે તે તે દોલતમંદ બન્યો હતો તે કારણે નહતી, કેમ કે દોલતની તો તેને હવે ખોવા આદતજ થઇ ગઇ હતી, તેને તેની હાલતની કશી નવાઈ નહતી, પણ તે મારસ્થા કેટનો ધણી બનાર હતો તેથી તેનો ચહેરો ખુશીથી ઉભરાઇ જતો હતો.

વાંચનાર પુછશે કે કાંય? તેમાં એવું શું મોટું હતું? હા, મારસ્થાના ધણી બનામાં ખરેખર તેને મન

સેનો એક મહત્વનજ હતું, કેમકે, મારસ્પા જેવી નામીચી ખુબસુરતી તેને મળશે એમ જેન પરસીને સ્વપ્ને વદીકે ખ્યાલ નહતો.

કેટલું ખાનદાન ઘણું નામીચું અને દોલતમંદ હતું અને જવાનીમાં જે કોઈ તેનું ભવિષ્ય ભાખી. તેને એમ કહેતે કે આગળ ચાલતાં તે મારસ્પા કેટલાં ખુશનસીબ ઘણી થશે તો તેની તે ભવિષ્ય વાણીને તે પોતેજ હસી કાઢતે અને જ્યારે તે વખત આજે આવ્યો હતો ત્યારે તેનું હૈયું ખુશાકીથી ભરાઇજ ગયું તેમાં કંઈ નવાઇ હતી?

તે બે વચ્ચે વીસ વર્ષનો અંતર હતો, પણ જેન પરસી પોતાની ઉંમર છતાં તંદરોસ્તી એવી સાચવી શકયો હતો કે કોઇ તેને ભાગ્યેજ ત્રીસની ઉપરનો જવાન સમજી શકે.

"સાહેબજી, મી. મેયર"

તના સુમ્મી પોતાના ખુશ વિચારોમાંથી ચોંકીને સલામ ઠોકી ગુજરાયાજી કશુંને તેણે જોયું તો તેની નજર આલમ પડશે; પણ વદીનાર એક બુકસ્વપર પડી; તે હવે પછીના જે વરસોમાં ચે જવા ધરથી નીકળ્યો હતો તેનો સઘળો આધાર તમો તમારો તો કાંઇ બુજરોજો તેની ઉપર છે. જાતીભોગ, ,,,

ને ઉદ્યોગ એ ચાર ન્હાન સદ્ગુણો છે જે તો દોસે નાનકડી છંદગીમાં ખીલવવાના છે કે જે તો દોસે મોટી ઉમરમાં મોટી ને જહેર છંદગીમાં તમોને વાંક?" ખુશાગાર ને ખીલતાં બનાવી શકશે. જાતી ભોગ પીશે મેં તમોને ગીયે મઠીને કંઇક કહયુ હતું. આ હકતે તાબેદારી ઉપર કંઇક બોલીશ.

તાબેદારી એ એક એવો સદ્ગુણ છે જેના પાળનમાં તમારી છંદગીનું તમામ સાર્થક છે.

તાબેદારી તમારા વ્હાલા માત-પીતાની, તાબેદારી તમારા ગુરૂ શીક્ષકની, તાબેદારી કુદરતના તમામ કાયદા ઓની. આ છંદગીમાં જેઓએ તમને જન્મ આપ્યો, જે બ્હાલાં માત-પીતાએ તમોને આ ધરતી ઉપર ઉભાવા ઉછેર્યા તેઓ પોતાની વૃધ ઉમરથી તમારાં કરતાં દુનીયા દરજ્જે વધારે ઉપોગી અને અનુભવી છે, તેઓની છંદગીનું ઉપોગીપણું અને તેઓના ભલા તમેમી જે નિયમ હંમેશ ચાલતો આયોછ તેનેજ વળગી રહેશો કે?"

"તે શું?"

"નવો બપસો મેયર તેની સામે જે પ્હેલો જંપેલો આવે તેને છોડી મુકે એવો નિયમ ચાલતો આવેલો છે તે તમે જાણોછ કેની?"

"હા, તેનો જાણીતી બીના છે, હું જાણું કે કાંઇ વળી બીજો નવો નીયમ હોયે."

એમ કરતાં તેઓ ગામમાં આવ્યા અને રસ્તામાંથી પસાર થતાં બધાં લોકોએ પોતાના નવા મેયરને હસી હસીને સાહેબજી કીધી અને કોઇ વધુ અતરંગતાઓએ તેને શેકહેન્ડ કરી માન આપ્યું.

"જુવો ખરી મોટાઇ શું છે તે તમે આજે જાણોછ. પ્રમાણીકપણે મેળવેલી મોટાઇ બધે દુન્યાની વાભવાળી મેળવેછ, અને—પણ પેલો એપસની તમુને હાથ કરી બોલાવેછ."

મી૦ પરસીએ તે તરફ જોયું અને એપસની જે પણ એક વકીલ હતો અને તે ઉપરાંત મેયરનો તેના ઓધ્યાની રહે કલાર્ક હતો તેની આગળ તે ગયો.

"સાહેબજી, મી૦ પરસી, તમે આરીસમાં જોવો તે આબજબ તમારી સાથે હું વાત કરવા તરપી રહેલ હતો; તમે પેલી બખર સાંભળી કે?"

એપસની પોતાનાં પાટલુનનાં ગજવામાં હાથ નાંખી તેમાં કાંઇ પૈસા હશે તે ખુબખુશાવતો બોલ્યો.

"ઘણી દલગીરીની વાત છે કે આજે પ્હેલજ તમારે ગ...લેગ બનવા પામ્યોછ, કેમકે ગુનેહગાર તેઓના શીક્ષણોના ફી આગળ પડેલા રજુ કરવામાંજ તમારી છંદગે નહીં. હું પેલા મારીન ઉડન બજબુત તાબેદારીમાં આવી આયોછ જો!"

કાયદાઓનેજ આધીન થ૦ પરસી પેલા એપસનીને માતપીતાના કરમાનને તાબે ભલા ગુરુના કહયાસર ચાલશે, જે સ્ત્રીપસી વાકેબની સાથે કુદરતના ગેગી ને ભેદ ભર્યા વધારેને વધારે જ્ઞાન થશે અને તે હું કહું છું કે એ બધી સાદમાન ને સુખી થશે.

લ. તમોરા હમેશનો ત પગ્યે નાહાસી ગો

પરસી જે આ સાંભળી શીકંદાર્ચ મારી ગયો હતો, તેણે જાણે તે વાત તેને અગર નહીં હોય તેમ ડોકું ધુણાવ્યું.

"તેને-તેને વખત એટલો લાંબો થયો કે-કે—"

"હા, બરાબર. તે વાતને લગભગ પચીસ વર્ષ થયાં; લેવોની તે વાત તમે ભુલી ગયા હોય તો હું તમને યાદ દેવડાઉં. તમને એટલું તો યાદ હોશે કેની કે મારડીનઉડ તમે અને સીમસન જે હાલ તમારો ચોતાનો કલાર્ક છે તેઓ મરનાર સ્ત્રીપરથી વશીકરની આશંસામાં સાથે હતા. સ્ત્રીપ્સીના પોતાના ઓરડામાંની એક કબાટનાં બારણાંથી ગીણી ૧૦૦ ની રકમ ચોરાઇ અને તે ચોરવાનો વાંક મારડીન ઉડને ગળે ઓળવાયો અને તે વાંક પુરવાર થતાં તેને સેશન્સ જડકે એક લાંબી મુદતની ટેપ મારી, એ બધું તમને યાદ છે?"

"હા, હા મને યાદ છે!"

"ત્યારે તમને એ પણ અગર હશે કે તેને પોતાની ટેપ ભોગવવા અતરેથી લઇ જતી વખતે તે કમનસીબ કંગાળ નાહસી ગયો હતો અને તે દીનથી તે ગઇ કાલ સુધીમાં તેનો કશોજ પતો હતો નહીં."

"હા-હા-ને આજે તે કયાંછે?"

"તેને મેહેર તે મેં વાત સાંભળી, કેમ કે તેણે મને આજે એક પોલીસ સીપાઇ પાસે તેડવા મોકલ્યો અને મારી આગળ આંહીંથી છટકી ગયા પછીની બધી વાત કહી, જે એમ છે કે આંહીથી નાસી ગીયા પછી તે કેનેડા તરફ નીકળી ગયો અને ત્યાં પ્રમાણીક મેહેનત કરી ખુબ કમાયો, પરણ્યો અને તેને ત્યાં આજે મજેદાર ખુબસુરત બચાંઓબી છે. તે પોતાની સાથે પોતાની એક ગુલાબ જેવી દીકરીને લઇને અહીં આવેછ."

"ત્યાર હવે?"

"હવે શું? હવે થાય તે ખરૂં? એમ માલમ પડેછ કે આજ બે ત્રણ મહીના થયા તેનું મન બસ આંહીંજ આવવા લાગી રહ્યું હતું અને પોતે જાણેછ કે તેનાં મનના એ ધખારામાં સાફ ઘેલાપણું હતું, પણ તેને એમ વિશ્વાસ ઘણો હતો કે તેણે રાખેલી દાઢીથી અને તેનામાં થયલા ફેર ફારથી તે આગળના મારડીન ઉડ દાખલ ઓળખાવો મુશ્કેલ થઇ પડશે. હવે તમને ખબર હશે કે તેનાં માથ બાપ અને બીજા સગાંઓની કબર અંહીનાં દેવળમાં છે; ત્યાં બીચારી તે ગયા હશે અને કેટો ઇન્સપેક્ટર મારશલ જે ઉડના કેસની વખતે હાનસતેબલ હતો અને જેણેજ ઉડને પકડેલો, તેના જોવામાં તે ત્યાં આવ્યો અને તેને ઓળખ્યો. ઉડ અને તેની દીકરી જે પણ તેની સાથે દેવળમાં આવી હતી તેઓની પુઠે પુઠે મારશલ તેઓનાં હોતેલ તરફ ગયો અને તે મારડીનઉડજ હતો અને તે હોતેલમાંજ ઉતરેલો હતો એવી ખાતરી કરી લઇ પોલીસ્ટેબલ્સદારો તેને પકડાવે. તે હાલ તાઉનહોલમાં કેદમાં છે અને તેને આજે તમારી સનમુખ ઉભો કરવાનો છે."

"ત્યારે તે છોકરી બીચારી હાલ કયાં છે?"

"તેની આગળ મારી જોરીને મેં મોકલીછ; ગરીબ બીચારી તે બાળા! ઉડે ખરેખર અહીં આવવામાં સર્વાંમ મુરખાઇ કરીછ; તમે જાણોછ કે ની તેને મારેલી ટેપનો એક દાહાડોબી તેણે નહીં ભરેલો હોવાથી તે જેમની તેમ ઉભેલી છે?" પરસીએ 'હા' કહી અને તેણે સાંભલેલી આ હકીકતથી તે ઘણોજ દુઃખી થયો હોય તેમ લાગ્યો.

"વાહ એ વાત બાહાર આવીછ કે?"

"એની વાત એશામી-સટરમાં કાંઇ છુપી રહે?" એપલબી હસીને બોલ્યો, "એ વાત બધે શેહેરમાં ફેલાઇ ગઇછ; આજે હમણાં તમે મેજીસ્ટ્રેટોની કુલ બેન્ચના પ્રમુખ તરીકે બીરાજશો?"

"હું ધારૂંછ કે એ કેસ પોકરાય તેની અગાઉ તેના સંબંધમાં અમે કેવાં પગલાં લેવાં તે આજે અમે બધા મેજીસ્ટ્રેટો વિચાર ચલાવે તો ઠીક" પરસી બોલ્યો "કેમ કે કદાચ—"

"તમારીથી કશું-કાંઇજ થઇ શકે નહીં; તમારે કાંઇ તેની તપાસ કરવાની નથી, તેની તપાસ તો થઇ ચુકી છે અને હવે તો જે સજામાંથી તે છટકીને નાહાડો હતો તેજ સજા તેને ભોગવવા પાછો જેલમાં મોકલવાનું માત્ર તમારૂં કામ છે, વધારે કમનસીબી તો એ છે કે આજે તમારી સનમુખ પ્હેલો લાવવાને બીજા નાનો ગુનાહનો કેસ કોઇ નથી."

પરસીએ પોતાનું ધડ્યાલ કાઢીને જોયું અને તે બોલ્યો. "ઠીક ત્યારે, હું હવે મારી ઓરીસમાં જઉંછ. તાઉનહૉલમાં તમુને મળીશ. તમારાં ધણીધાણી બીચારી ઉડની છોકરી આગળ છે તે ઠીકજ છે. ભલો માણસ, હાં આયોજ શું કામ?"

પરસી પોતાની ઓરીસમાં ગયો અને હંમેશાં તે પોતાના રૂમમાં દાખલ થઇ ચંગ વગડી પોતાના મેનેજીંગ કલાર્કને બોલાવતો હતો પણ આજે તેણે તેમ કર્યું નહીં અને પોતે પ્હેરેલા ડ્રેક કોટ તોપી અને હાથનાં મોજાં કાઢયા વગરજ વીચારમાં ને વિચારમાં તે પોતાની ટેબલ આગલ જઇ બેઠો.

તે એમ એકાંત વિચારમાં બેઠો હતો, તેટલાં તેનાં બંધ બારણાં પર ટકોરા પડયા અને અંદર આવવાનો હુકમ મેળવવાની વાટ જોયા વગર તેનો કલાર્ક સીમસન પોતેજ અંદર આવ્યો.

સીમસનની આ બેહાદથી પરસી વધીજ ગુસ્સાથી લાલ ચોળ થઇ ગયો.

"કેમ તું અંદર આયો? મેં કાંઇ હજી તુંને તેડયો નથી. જા બાહાર, તુંને તેડું ત્યારે આવજે"

પણ સીમસનની મરજી બાહાર જવાની હતીજ નહીં, એટલે પોતાના શેઠના હુકમને માન આપવાને બદલે તે તો તેની સામે અદબવાળીને ઉભોજ રહ્યો, અને પરસીને તેનો દેખાવ જાણે ચળકું પડવા આવેલાં ગરૂડ પક્ષી જેવો લાગ્યો.

"કેમ? તુ શું માંગેછ? જા, હું તુંને બોલાવું ત્યારે આવજે"

"તમારી સાથે મારે વાત કરવી છે."

"તારી વાત ખાનગી હોય તો હાલ ઉતાવળ શું છે? હું હમણાં કામમાં છેઉં પછી બધું—"

"નહીં, તે વાત મારી પોતાની અંગત નથી; તે ખાનગી છે ખરી, પણ જેમ તે સાથે મને લાગેછ વળગેછ તેમ તે તમનેભી લાગતી વળગતી છે" એમ કહી તે વધીલ સાહેબની સામે એક ખુરસીપર તે ગોથવાયો.

"મારીનહૉડ પાછો પકડાયોછ તેતો તમે સાંભળ્યું હોસે? પણ હા, મેં તમને ભા॰ એપલબી સાથે વાતે જોયા તે પરથીજ મેં જાણ્યું કે તમે એ વાત જાણી હોસે."

"વારૂ, તેનું શું?"

"આજેજ તે બનાવ બન્યોછ એ સૌની તેમજ મારીભી દલગીરી છે; પણ એક વાતે હું ખુશ છું કે તે બીચારાને નિરદોષ જાહેર કરવાની એક તક મારા હાથમાં આવી છે."

પરસી જે આટલોચાર પોતાની સામે પડેલાં બ્લોટીંગ પૅડ તરફ ટીકતો બેઠો હતો. તે હવે ચોંપાને પોતાની સામે બેઠેલાને ટગર ટગર જોવા પડયો.

મારીન ઉડનું નિરદોષપણું? તે કેમ?"

તેણે સીમસન તરફ ડોળા ઘુરકાને પુછયું.

"તેનો ગુનાહ તમારે ગળે ઓળવીને" સીમસન મોહ ફાવકું રાખી બોલ્યો.

એક મીનીટ સુધી પરસી પોતાની સામે બેઠેલા સીમસન તરફ ટીકતો ચુપ બેઠો; તે જાણે એક ગ્રેતાનના કબજામાં આવી ગયો હોય તેમ તેને લાગ્યું. તુરત તે છલાંગ મારીને ઉઘ્યો અને સીમસનને તેના કોટના કોલરમાંથી ધરી બાહાર એંચી લાવ્યો અને પોતાનો ડ્રેક કોટ તોપી અને હાથનાં મોજાં એંચી કાઢી તે એક ગમ ફેંકયાં અને તેની સાથે 'ફાયર' કરવાનો હોય તેમ તૈયાર ટટળુભાર થઇને ઉભો.

"ચાલ, તારે જે કહેવું હોય તે કહે, તું શું માંગેછ?"

"ખુશીથી; હું એમ કહુંછ કે હું તે સાબેત કરી બતાવીશ કે પેલી સો ગીની મારીન ઉડે નહીં પણ તમે ચોરી હતી!"

"ને તારી સાબેતી શું છે?"

સીમસન હસ્યો અને એક કબાટ તરફ આંગળી કરીને તેણે બતાવી અને તે બોલ્યો.—

"આજે પચીસ વર્ષ થયાં આય રૂમમાં કશો ફેરફાર થયો નથી; પાસેના રૂમમાંથી આ રૂમમાં શું બનેછ તે બધું દેખાયછ એ વાત તમે જુલીતો નહીં ગયા હશો; મી॰ જેન પરસી, મેં પોતે તમને તે ગીનીઓ લેતાં નજરો નજર જોયા હતા."

જેન પરસી તેની સામે ટીકતોજ ઉભો.

"જુવો, તમને તે વાતની યાદ નહીં આવતી હોય તો સેઓ હું તમારી યાદ દાસ્ત તાજી કરૂં અને ત્યારે તમે જોશો કે તમારી મુંડી મારા હાથમાં કેવી છે; ક્યાં આપણે ત્રણ જન હતાઃ તમે ઉડ અને હું, જેમ્યુમાં મારો દરજ્જો વડો હતો, અને તમે રકીપ્પી સાહેબનાં માનીતા હતા; ઉડ જેમ માનીતો ન હતો તેમ અણુ-માનીતો પણ ન હતો અને વડો હું હતો એટલે ધસડ બોરોણી મારે હસ્તક વધુ હતો. એક બપોરે આપણને અપણાં કુલને રૂા ગીની આપવાની હતી; જેને તે પૈસા બધાજ રૂાનાનાં ગુલથુમાં જોઇતા હતા. હું એક કેનવાસની થેલીમાં તે પૈસા બેંકમાંથી લાવ્યો. મેં તે તેને ઠેકાણે મુકયા તે બપાડ આપણ ત્રણેએ તે ગણી જોયા. પેલું કુલ પૈસા લેવા આવ્યુંજ નહીં. હું આફીસમાંથી ગયો એટલે તમો બધાએ જાણ્યું કે હું ગયો અને તમે અને ઉડ આફીસમાંજ રહ્યા; બાદ, ઉડભી ગયો પણ તેને કાંઈ 'એકસ્ટ્રા' કામ કરવાનું હશે તે તેને જમીને પાછું આફીસમાં આવવાનું હતું. હવે તમો એકલાજ રહ્યા એટલે તે એકાંતવાસને લાભ લઇ તમે બાથ ઓરડામાં આવ્યા અને પેલી કબાટનાં બાણામાંથી તે પૈસા તમે લીધા, જે મેં બાથ પાસેના ઓરડામાંથી તજરો નજર જોયું."

ત્યાં તે દમ ખાવા થોભ્યો અને પાછું તેણે બોલવું શુરૂ કર્યું.—

"મારે કબુલ કરવું જોઇયે કે ઉડ પૈસા લેવાની આ ટક હાથ કરશે એમજ મને ડેમ હતો અને તમને તે લેતાં જોઇ હું ઘણો અજબ થયો. બીજી સહવારે હું બન્યું તે તો તમો જાણોજ. પૈસા ગેજ થયલા માલમ પડયા, અને ઉડ ઉપર ડેમ પડયો. તે વખતે તે ઘણો જવાન હતો, નાદાન હતો. ઘોડાની ચાલનો તે શોખીન હતો અને છચોક દારૂનાં પીઠાં-ઓમાં તે વારંવાર દેખાતો હતો; વળી તે વાગેવાળ કરજદાર હતો. તે વળી ત્યાં પડેલા સોનાના સિક્કા ચાલ-ચલનો કેટલોક ભાગ એકલોજ પડયો હતો અને સહ-વારે તે સીક્કા ગેજ થયલા માલમ પડયા એટલે કુદરતી તેજ ઝીલાયો. તેની તપાસ થઇ અને તેને લાંબી મુદતની ટેપ મળી. જ્યારે તમે તેની આગળ હતા-પોલીસમાં તેની પાસેજ ઉભા હતાં અને તમે ચુપજ રહ્યા!"

"તેમ તુંથી ચુપકીદી પકડી બેઠો!"

સીમસન આ સાંભળી હસી પડયો.

"પણ મારા શેઠ, મેં તેમાં મારૂં ભલુંજ વિચારયું; મેં તમને અકેક પગથું ચડતાં જોયા અને મને ખાતરી હતી કે તમે ભવિષ્યમાં મોટાં માણસ થશો અને તે વખતે મારી આ ખબરથી મને તરાકો પડશે એમ મેં માની લીધું હતું, જે, તમે જુવોજ છ તેમ આજે ખરજ પડયું છે."

"વાત તો તેં ઠીક જોડી કાઢી, સીમસન; વાર, તે માનશે કોણ?"

"તમે તો તે માનોજછેની? તે વાત ખરીજ છે તેથી તો તમે તે ખરી તરીકે માનોજ; જો હું બોલસ તો તે આખું શેહેર માનશે. જેન પરસી, હું કંઈ મુર્ખ નથી, જુવો સાંભળોઃ બેંકમાંથી તે સીક્કા હું લાવ્યો અને તે કબાટમાં મુકયા તેને વચગાળે તે સીક્કા હું ઘેરે લઇ ગયો અને એકે એક પર મેં છુપી નીશાણી કાઢી, કેમકે, ઉડ બે સિક્કા સાથે ચેડાં કાઢશેજ અને તેને ઝીલાવવો સેહેલ થશે. એમ હું ધારતો હતો. હવે જે રાત્રે તમે તે પૈસા ચોર્યા, તેજ રાત્રે તમે તમારાં બાયની ધરચાણીને સાત સિક્કા ભાડાંના આપ્યા."

સીમસન આટલે સુધી આવતાં પરસી તે પ્રીક્રેા કૃત્ય મારી ગયો અને તે તેનાં બાપપર ધસવા જતો હતો, પણ તેને અટકાવી સીમસન બોલ્યો "શેમેા! મને મારૂં બોલવું પુરૂં કરવા દેશો તેમાં તમોને લાભજ છે. મને ખબર હતી કે ખેલી તકે તમે તમારાં બાયની ધરચાણીનું ભાડું ચુકવશો કેમકે તે ઘણા મહીના થયા ચડી ગયું હતું અને તે ઓરત જે મારીબી ધેરવાલી થતી હતી તેને મેં હાથમાં લીધી. અમે તેમ તેને આપેલા સોનાના સિક્કા એક નાની કોઠલીમાં મુકી તેને સીલ કરી બીજાજ સહવારે બેંકના મેનેજરને સ્વાધિન કીધા હતા, જે તેની પાસે હજીબી છે, કેમ કે મને તે માંગી લેવાની જરૂર આજ સુધી પડી નથી. તે સિવાય બાકીના સિક્કા તમે જોઇતે

આપ્યા તેઓની આતમી મારી પાસેછે અને વખત આવ્યે તે હું રજુ કરીશ."

"ઠીક, તું ચાલાક તો બહુ છે." વકીલ પરસી બોલ્યો અને તે બોલતી વખતે તેના ચહેરા ઉપર બેદરકારીનો છાપ હતો–પણ વર્તનારને કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી કે તે માત્ર ધારણ કરેલો હતો, બાકી અંદર બાનેથી તો તેવનુનાં 'ચોર્યા લેવાયલાં' હતાં.

"તું હુશ્યાર છે તેથી મેં કબુલ કીધું, મી. સીમસન, પણ, ધાર કે તેં મારી સામે આ બોહોતાન મુકયું–તું સાક્ષીથી લેશ આયો પણ જ્યારે તુને એમ પુછવામાં આવશે કે ૨૫ વર્ષ સુધી તું કયાં ટેપલા તળે ઠંકાઇ રહયો હતો, તો તેનો જવાબ તું શું દેશે?"

જાણે એ સવાલ તેની કુચ્છ બીસાદમાં ન હોય તેમ સીમસન હસ્યો અને બોલ્યો—

"જુવો, તેથી તમને કહું–હું એમ કહીશ કે હું આટલે સુધી ન બોલ્યો તેનું એક કારણ એ હતું કે મારડીનહેડ નાહસી ગયો હતો; બીજું કારણ એ કે તે સુખી હતો અને ત્રિજું એ કે એ કમનસીબ બનાવ ઉપરાં બંન્ને કારણ કરતાં દાટી દેવાનો મેં ઠેરાવ કીધો હતો" શેઠના હુકમને માન

યાં તેની સામે અદબવાળીને ઉભોજ રહયો, અને પરસીને તેનો દેખાવ જાણે ચળયું પકડવા આવેલાં ગરૂડ પક્ષી જેવો લાગ્યો.

"કેમ? તુ શું માંગેછ? જા, હું તુને બોલાવું ત્યારે આવજે"

"તમારી સાથે મારે વાત કરવી છે."

"તારી વાત ખાનગી હોય તો હાલ ઉતાવળ શું છે? તું હમણાં કામમાં છેલું પછી બધું—"

"નહીં, તે વાત મારી પોતાની અંગત નથી; તે ખાનગી છે ખરી, પણ જેમ તે સાથે મને લાગેછ વળગેછ તેમ તે તમનેભી લાગતી વળગતી છે" એમ કહી તે વકીલ સાહેબની સામે એક ખુરસીપર તે થાયો.

"મારડીનહેડ પાછો પકડાયોછ તેતો તમે સાંભળ્યું હોસે? પણ હા, મેં તમને મી. એપલબી સાથે રહેવાને માટે મને તું શું આપશે.?" પરસી હવે અધીરો પડ્યો કેમકે તેને ટાઉનહોલમાં જજ મેજરેટ્ટ તરીકે બીરાજમાન થવાને માત્ર ૩૦ મીનીટ રહી હતી.

"તું જાણેછ, સીમસન, કે એતો પૈસા એકત્રવવાની વાત થઇ અને કાયદાની નજરમાં તેબી એક ગુનાહજ કેહેવાય! હું જે ચાહું તો હમણાં પોલીસને બોલાવું ને—"

"એઇ પરસી," હવે સીમસને શરમ છોડી—

"કાયદો જેટલો તું જાણેજ તેટલો મનેબી માલમ છે. મુગો મુગો મરી રહે. એક લાખ રૂપૈયે તોલ, અને બધું જેમ ચાલેછ તેમ ચાલવા દે. કેમ કે નહીં તો એક બીજી ગમથી તને મોતું તુકશાન—

"બીજી ગમથી? તે કયાંથી?"

"મારસ્યા કેડ."

"ઠીક છે, સીમસન" પરસી થોડોક વિચાર કરી બોલ્યો. "તું બપોરે કોર્ટ ઉઠયા પછી મને મળજે. આપણે એવિશે વધુ વાત કરશું. હમણાં હવે મને વખત નથી, કાગળ–બાગળ બધાં બપોરેજ લાવજે."

સીમસન એકબી બોલ બોલ્યા વગર ત્યાંથી ચાલતો થયો.

તેના ગયા કેડે એકાદમીનીટસ્તર શેહેરનો નવો માંગેછ? પાનાં કમની બારીએથી બાહાર એકી ટસરે

"ખુશાથી; કરહયો.

શકાશ કે પેલી સો ગા પારી આગળથી હાલ્યો અને પોતાનો તમે ચોરી હતી!" પોન્ડ પેહેરી ટાઉન હોલમાં ગયો.

"ને તારી સાબેતી ! આવકાર મળયો, ત્યાં તેને

સીમસન હસ્યો અવિશ્વીની તેણે કશીજ દરકાર આંગળી કરીને તેણે બતાવી ર.

"આજે પચીસ વર્ષ થયાં ચોતાના લાલચથ મેજરસ ફેરફાર થયો નથી; પાસેના રૂમમાંથી ગ્રા. બનેબ તે બધું દેખાયછ એ વાત ત ગયા હશે; મી. જ્હોન પરસી, કે ચોકાર હતી, કેમકે ગીનીઓ લેતાં નજરો નજર જોયા નવા મેયરને જોકુ મારડીનહેડ કાણુ છે,

કેવો છે, તે બીચારાનું શું થશે ઇત્યાદી બબુચા તે એક સરખું ઉલટ મંદ હતું.

મેયર સાહેબ એટલા ઉશ્કેરાયલી હાલતમાં હતા કે તેમણે કોઇને નીહાળીને જોયાં નહીં; ફક્ત તેમની નજર ત્યાં રૂમમાં એક ઘરડા ગૃહસ્થપાસે બેઠેલી જવાન ખુબસુરતી પર અને બીજીસ એપલ્બીની પાસે બેઠેલી ખુબ સુરત છોકરીપર ખેંચાઇને ઠરી રહી હતી.

મુબારકબાદીનાં ભાષણો શરૂ થયાં અને તે પુરાં થતાં મેયર પરસીએ તેઓનો પ્રત્યુત્તાપાત જવાબ કર્યો. ને પછી કોર્ટમાં શાંત ચુપકીદી જેને વારતા લખનારાઓ એક ટાંચણી પડે તો તેનેભી અવાજ સંભળાયે એમ બોલાવે છે તે—પ્રસરી રહી.

બાદ, એક નાટકમાં જેમ એકાયક ઓથી તો અચાનક કોઇ દાખલ થાય છે તેવી રીતે મજબુત બાંધણી, રક્ષસી કદનો દાઢીવાલા ચહેરાનો એક ગભરૂ જવાન બંધવાને માટેનાં પીંજરાંમાં પોતેજ દાખલ થયો અને બધીજમ નજર કરતો ઉભો; તે મારડીન ઉડ હતો! આહ! ત્યાં કોર્ટક ઉમરે પુગેલાઓ હતા, જેઓએ જવાનીમાં ઉડને જોયેા હતો તેઓ પાછા બાટલે વરસે તેને જોઇ અચરત થયા અને ત્યાં બેઠાણી જવાનો હતા કે જેઓએ ઉડને જોયેા નહીં હતો પણ તેને માટે સાંભળ્યું હતું અને તે કમનસીબ બીચારો કેવો હતો અને હાલ કેવો હશે તેના જે તેઓ વિચારમાં હતા તેઓ તેને હાલ જોવા ત્યાં એકઠા થયા હતા.

ચેહેલેજ કેસ તેનો નીકળ્યો, કેમકે, જેમ કોર્ટમાં હમેશ બનતું આવે છે તેમ દારૂ પીને ધાંધળ કરવાના, કે રસ્તામાં હરકત કરવાના એવા નાના કેસો જેમને ગુરૂઆતમાં આટોપી લેવામાં આવેછે તેમાંનો કોઇપણ કેસ આજે હતોજ નહીં.

કોર્ટના કલાર્ક ત્યારે મારડીન ઉડનોજ કેસ ઉંચાવવા ઉઠયો.

"નામદાર સાહેબ" તે બોલ્યો "મારડીન ઉડની બાબતમાં આજે—"

તે બોલનાર એપલ્બીજ હતો, પણ તે તુરત અટકી પડયો કેમકે આપણા નવા મેયર અને ત્યાં બીરાજેલા મેજીસ્ટ્રેટોના પ્રમુખ સાહેબે તેને હાથ કરી અટકાવ્યો હતો.

"થોભો! વધુ બોલવાની કાંઇ જરૂર નથી, મારે આ વિશે બોલવું છે."

આહ! હવેજ તેની નજર ભર કોર્ટમાં તેની સામેનીજ બરાબર જગ્યા ઉપર પેલા સીમસન જે તેને ગરદ જેવી આંખોએ જોતો ઉભો હતો તેની ઉપર પડી.

"મારા મેહેરબાન ભાઇબંધો." પરસી સાહેબે બોલવાની શરૂઆત કરી અને તે અકેક બોલ તેનાં મોહમાંથી એવો ધુસ્કો અને છુટો પડતો હતો-કે તેનું બોલવું એકેએક જણને સ્પષ્ટ સંભળાતું હતું. "મારા મેહેરબાન ભાઇબંધો, આપણે સારી પેઠે જાણ્યેછ કે આપ મારડીન ઉડ શા માટે આપણી સાંમે આવીને ઉભો છે. પણ મારડીનકેડ તદન નિર્દોષ હતો. ગુનાહગાર તો એક બીજોજ હતો અને તે આપ તમારી સામે ઉભો છે." એમ કહી તેણે પોતાની તરફ પોતાની આંગળી બતાવી.

"પેલા સોનાના સો સિક્કાની ચોરી તેણે નહીં, પણ, મેં કરી હતી. મેં મારા પોતાના મુખથી શેઠનાં ખાણાંમાંથી તે ચોર્યા હતા. તે ચોરનાર હું પોતે જેન પરસી હતો!"

તે જરા થોભ્યો અને જાં તેને સાંભળનારાઓનાં મજબુત તેના આ પ્રકારથી શું અસર થઇ હશે તે વિચારવું સહેલ છે.

તેણે આગળ બોલવું શરૂ કર્યું.

"મારો તે ગુનાહ બોલ્યો કરવા-કરાવવાનાં હું ફેકટ ફોકો મારતો નથી; તે મારા ગુનાહને કોઇ આહાનાનાં બાંધાં હેયળ ઢાંકવાના પળાયા હું મારતો નથી; હું જાણું છ કે મારા પકારથી હું શું બોહોવસ અને કટલું ખમસ, પણ આ સાચા પકારથી મને સુખ કેટલું થશે તેનોજ વિચાર હું કરસ. તમો માનશો નહીં પણ આજે મારે માટેના આજના ખુશાલખ્ત દાહાડે મારો વિચાર એક જણી આગળ એ વાતનો સાચે સાચો પકરર કરી તેણીની સલાહ લેવાનો હતોજ, પણ હવે મેં ખટુરમાં મોટું પાપ ઉંચાડું મુકયું છે, હવે તમે માત્ય

આખમાં ચાહે તે પગલાં લેવા!" એટલું બોલી પોતાને ગળેથી મોચરના ઓધ્યાની મોતીની ઝળઝળ થતી માંળા તેણે કાઢી અને તેપલ પર તે મુકી નીચી મુંડીએ તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

ઉપરા બનાવને એક કલાક થયા બાદ પરસી પોતાની ઑફીસના રૂમમાં બેઠો હતો ત્યારે એક કલાર્ક તેના હાથમાં એક ચીઠી મુકી.

"ગઇ કાલે તમને એશમીનસ્ટર શહેરે પોતાના મેયર દાખલ ચુંટી કાઢીને તમને એક અનુપમ માન આપ્યું હતું, પણ આજે તને તમારી તે કિર્તીમાં એક એવી કલગીર ઉમેરી છે કે જે એશમીનસ્ટર શહેરની હયાતી સુધી વિસરાનાર નથી. જે ગમે તે હવે થાય પણ જ્યારે ગમે ત્યારેથી તમે મારો હાથ તમારા હાથમાં લેવા આવશો ત્યારે હું સદા તમારીજ

મારસ્થા

થઇ રહેવાને

થોભીશ.

પાછા તે બારણાપર ટકોરા પડીયા અને એક નોકરે આવી ખબર આપી—

"સાહેબ, ઇનસપેક્ટર મારશલ બે કૉન્સ્ટેબલ સાથે આવ્યા છે, તેવણ તમને મળવા માંગેછ."

"આવવા દે તેઓને, હું તૈયાર છેલ્ડ" જોન પરસી બોલ્યો.

અને પ્રિય વાંચનાર તેને તેના આત્મલા શુભાહ માટે પોલીસના કૉન્સ્ટેબલોએ તેને બેડી થોકી અને તે પોતે પોતાનાં કૈરવાયલાં નસીબને ચ્હેરાઉપર સંતોષના છાપ સાથે શરણુ થયો.

☞ આવતા અંકમાં **મી૦ રશીક**ની જાણીતી કલમથી લખાયલી સંપૂર્ણ પારસી સંસારી વારતા રજુ થશે.

લડાયક વાંહુણોની કીંમત—હમેશાં એવું ધારવામાં આવે છે કે સૌથી મોટાં અને ખરચાળું બારકસો બસ ઑરેનોજ બાંધે છે, પણ તેમ નથી. ઑરીશાનું સૌથી મોટું લડાયક બારકસ ૨૮૦૦૦ ટનનું છે.

જાપાને એવા ચાર લડાયક બારકસ દરેક ૩૦૦૦૦ ટનનાં, અમેરીકાએ એક ૩૧૪૦૦ ટનનું, જ્યારે રશીયાએ ચાર લડાયક બારકસો દર ૩૨૦૦૦ ટનનાં હમણાં બાંધ્યાં છે. તે બારકસો બાંધતાં રશીયાને દરેકને માટે લગભગ ત્રીસલાખ પાઉન્ડ લાગ્યા હતા, જ્યારે ઑરીયોની એક સુપરડ્રેડનોટ તે ઉપરના લડાયક સરંજામ પાછળ ૧૭૫૦૦૦૦ પાઉન્ડમાં તૈયાર થાય છે.

૧૮૦૦૦ ટનની દશ તોપ સાથની એક ડ્રેડ-નોટનો ઉપર મુજબ ખરચ આવે છે, જ્યારે ૧૨૦૦૦ ટન અને ચાર તોપ સાથનાં લડાયક બારકસની કીંમત ૧૨૨૦૦૦૦ પાઉન્ડ લગભગ થવા જાય છે.

તે ક્રમેતાં નાનાં કરતાં મોટાં બારકસો બાંધવા સસ્તાં પડે છે કેમ કે મોટાંનાં સંબંધમાં તે બાંધવાનો ખર્ચ એક તોપે ૧૮૦૦૦૦ પાંઉન્ડ જ્યારે નાનાને માટે એક તોપે ૩૬૫૦૦૦ પાઉન્ડ થવા જાય છે.

પેટ્રોલ મોટે ભાગે રશીયાથી આવે છે.

બ્રીટનનાં લશકરનો ખર્ચ ગયે સાલ ૨૮૦૦૦૦૦૦ પાઉન્ડ જેટલો થઇ ગયો હતો.

બેલજીયમનો દર્શનો કીનારો ૪૨ માઇલ લાંબો છે.

ઇંગ્લેંડ કાફ્રસ્તાના એક ઍમ્બીરલનો પગાર ૨૧૯૦ પાઉન્ડ હોય છે; તેને જે ભથ્થું મળે તે જુદું.

ઇંગ્લાંડના કેટલાક લક્ષાપતીઓની ધણવાળી પ્લેઝર બોટોને તરતી આસ્પીતલ વિગેરેના કામમાં લેવામાં આવી છે.

બેલજીયમ પોતાના કલરોની તથે જે કલોા રેશમી રૂકાદ્ધ બાંધેલા આપણે જોઇયે છીયે તે તેઓ બેલજનની યાદમાં પેહેરે છે.

યુરોપમાં ગઇ અડધી સદીમાં જમીનની જે લડાઇઓ થઇ છે તેમાંની અડધી અડધ બેલ્જીયમમાં થઇ હતી.

બેંક ઑફ ઇંગ્લાંડની આજ સુધીની તવારીખમાં તેણે ફકત એકજ વખત નાણું આપવાનું બોલા વખતને માટે મોકુફ રાખવું પડયું હતું.

"લખાઈ છે આખરતો સહુની અજલ"

રચનારઃ—"ફકીર"

સેતાબી તારો છે સહુપર સેતાબ
માથેકની ખલકત પર તારો છે દાબ ૧
તુજ હાથ રહી નહી કોઇની અટલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૧)

માનવ જે જગમાં ધરે છે જનમ
આશક જે શીર્થે છે ખુદની સનમ
નૌશીરવાં શાહ ભલે હોય અટલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૨)

જે જનમે છે જગમાં તે મરવાને કાજ
આલા કે અદના કે રઇયત કે તાજ
બાજ સમ ભમે છે તે મોતની રમલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૩)

જો પેલું રમતું પાણી પર કમલ
મરઝાટથી હસ્તું લઇ જીવનનાં વળ
કાલ તેની થાય છે ભુંપ્રતી મંજલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૪)

લીલી તે દુન્યામાં મલકાતું ગુલ
જ્યાં ભમે છે આશક થઇને બુલબુલ
તેના પણ ખરે છે રોણાંકદાર વળ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૫)

કુદરતની કરામતના ગુથેલા માળા
માં દરખાસ્ત મુકતાં ઠોળાવીને ઠાળ
મધુર તે પરંદાની હાય! મુંગી કતલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૬)

પહાડી તે પુત્ર ઝળકતો આફતાબ
પ્રભાત ખીલી જુવાનીમાં દેખાડે દાબ ૨
શામ તેની ઘટપણ, પાંણી કબ્ર મંજલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૭)

ઠંડા બીજસનો માયાળુ મહાતાપ
શરમથ આપે રાત્રે કીર્તિનું આપ
દુઃખી સવાર જોઇ લે નીંદ્રાના વળ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૮)

મરેલાં માણસને મલેછ કબર
કબરમાં તે કરતો નથી કંઇ સબર
બીજવાયલી કુદરતથી કબ્ર કતલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૯)

મોત તણાં દુતથી નથી છુટતું કોઇ
જબાંને પાંદરે છે મોતની બદબોઇ
ચાલતી નહીં કોઇની નબીની ૩ અકકલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૧૦)

જનમ સાથ મરણ છે આજે કાલે
મરણ સરજાયું છે સહુને કાલે
મરણ સાંમે રહે ભલું સીકંદર બળ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૧૧)

"ફકીર" તુ કરજે બસ નીતીનાં કામ
નથી જેનું બેસતું જગતમાં કંઇ દામ
કરવી છે નીતી ખુદા ઘર અટલ
લખાઇ છે આખરતો સહુની અજલ. (૧૨)

(દોહરો)

આયે હય હમ ક્યાસ લીયે હમ કયા લે જયગે
ભલા કીયા ભલા ન મીલા બુરા કીયા કયા પાયગે

---

૧ દબાણ ૨ દમામ ૩ પેગમબર

Marcus Aurelius.

By Mr. Pestanji D. Khandalavala.

I am going to express to you my impression of Marcus Aurelius, the greatest of the Cæsars, who graced the imperial purple. His father's name was Virus. As a very candid child, he caught the emperor Hadrian's fancy, who dubbed him Verissimus (most true). While but a child of eight, he was promoted to a place among the priests of Mars. Of all the garlands flung on the statue of the God, his alone would light on the sacred head. When reciting hymns, he led the choir of priests. He had them all by heart. A favourite at court, his training was confided to the greatest of the teachers of his day. At fifteen he was made the first magistrate of Rome. Two years later, his uncle Antoninus Pius, the Successor of Hadrian adopted him, and gave his daughter Faustina, of wondrous loveliness, in marriage. The son proved more than worthy of his illustrious father. Antoninus himself, was the legendary King Numa of Rome come again to earth. During his reign of 23 years, Rome had a long spell of peace and equity. Gentle and courteous, he was accessible to all, and stood little on his dignity. So meek he was that thereby hangs a tale. While at Smyrna on circuit, as governor of Asia, the magistrates put him up at Polemon the Sophist who happened to be on a journey. Returning unexpectedly at dead of night, he knocked impatiently at his door. As nothing short of putting the guest out would pacify him, Antoninus had to leave He took the insult quietly. Years after, the Sophist came to Rome to show off his feats of rhetoric. Antoninus was then emperor. He welcomed him warmly to court, warning his lackeys not to turn the door upon him. Soon, an actor came to complain that Polemon as stage director had dismissed him. "When was it," asked the emperor. "At mid-day." "Why? he thrust me out at midnight, and I lodged no appeal." But to return to Marcus. With him philosophy was on the throne. Nothing seemed to touch him. The witchery of the Sirens at the Court, the inebriating incense of flattery, nothing took. What nerve for one who had stepped in the shoes of the dread despots, the deified Cæsars, who to while away idle hours, had captives thrown to lions and tigers, who, with a glance or a gesture could wipe an individual, a family, or a people, off the face of the earth, and that without a breath of opposition, or murmur, save from the victims, without any convulsion taking place in the order of Nature, without the Sun veiling its face, or the thunder-bolts proclaiming that there was a heaven above men, and gods above emperors!

What a frantic world that of the heirs of Cato and of Brutus! What festivals of innocent blood! What orgies of unutterable lust! Within the palace halls of fabulous luxury, whose ceilings were covered with plates of gold set off by precious stones, whose walls were decorated with

gilding, and the most exquisite paintings and statues, whose floors were inlaid with unrivalled mosaics—there was nothing sacred. In the dining-hall lay the guests, extended on couches, spread with roses and myrtles, wearing garlands of odoriferous flowers, while from above fell showers of perfumes. Slaves fanned them and kept off the flies, musicians filled the air with delicious symphonies, and troops of young children executed voluptuous dances. As many as twenty different courses of rare delicacies were served up in vases of gold and silver, and anon the walls would fold away like a screen to display a theatre, where gladiators and wild animals fought bloody combats to give a final touch to the banquet. With such revelry to run riot in, think you, those imperial maniacs happy? No. There hung on most of them the livid shadow of a secret malady. Tormented by nervous irritation, they knew not rest nor peace. Sleepless of nights, Caligula ranged the vast corridors of his palace, watching for the earliest dawn. If such the state of the rulers **What were the ruled like?** They were degraded to the lowest depth. Law and the moral discipline that moulded the Roman citizen was nowhere. When Nero had committed the infamous crime of murdering his own mother there was a general rivalry throughout the empire, to stifle by outbursts of rejoicing the cry of Nature in the matricide's heart. That once august body the Senate, which struck the invading Gaul with awe as an assembly of the Gods, had now fallen so low that to please Nero, they vowed statues to Minerva. One Senator alone had the courage at the cost of his life to guard the sacred trust of conscience and he left the hall. Here is a picture of the depth of cowardice to which despotism and corruption had dragged even those souls, which seemed of the highest strain. You know that Senecca the Stoic was the spiritual director of Nero. Wishing to be excused from directing his own conscience, he carefully separated his maxims, and his conduct. He condemned tyranny, and was a tyrant's tutor. He condemned courtiers, and was never absent from court. He condemned flattery, and no man was more base a flatterer. Then there was Lucan the poet, Senecca's nephew, and a haughty republican. Caught in a conspiracy to strike Nero down, he not only betrayed his friends, but falsely accused his innocent mother of being an accomplice, in the hope of conciliating the emperor by a like crime. In the midst of this dismal degradation, all honour to the woman and she a courtesan, who put these noble (!) Romans to shame. Neither fire, nor rack, could wrest from Epicharis the names of the conspirators and she strangled herself lest the secret should escape her lips under torture. Never had **The Moral Standard** of the world fallen so low. It unbalanced the most robust moral constitution. It unhinged the most contented mind. Rome was infected. Her moral atmosphere, so to say, was as pernicious to men's moral lungs, as the soot, and smoke, and dust of a coal-pit, or a mine is to the lungs of colliers, and miners. It dirtied, it blackened, it corroded men's moral conceptions, and characters. This is why Victor Hugo says: "Ces hommes n'etaient pas pires que d'autres hommes, "Ce qui fait les Cesars, c'est l'air fatal de Rome." (These men were not worse than other

men, what made the Cæsars was the fatal atmosphere of Rome). It is environment that makes the man. Environed by a decline without remedy, and a despotism without escape, the Roman gave up all earthly hope. Thought alone subsisted for him free. With the opening of the East there was an intermixture of religions. Races communicated with one another. Philosophies were mutually exchanged. These fed thought. Its horizon was enlarged. It asked of the divine world the Supreme Being refused it by this. A father, and a citizen once, man became a philosopher now. The contemplation of the Infinite was his consolation in his miseries. But each went his own way. The masses were given to tradition and to dream. In legend and in ecstacy, they sought to enter the supernatural world. But there were sages, fortified by the science of the time, and by Greek wisdom. Of these Marcus Aurelius was one, and he happened to be the master of the world. He showed to bigots degraded, and distressed, what a Stoic's soul was.

What a sad dignity! Scraps of sincerity, and of disinterestedness may be found at least in one's equals. No caress, nor calculation is needed. They can be friends in earnest. Fear nor ambition need corrupt them. But, what could an emperor, to whom the law gave absolute power, meet with? Mercenaries and sycophants. What could he expect of them, but lies and cowardice. Marcus had these all about him in plenty, even in the bosom of his family. It was a tumbling world that he had to govern. He had saved the empire from revolt and the inroads of barbarians. Returning exhausted from a trying journey, he spoke of his eight years of absence. And what was the sympathy shown him by his grateful people? They demanded the distribution of eight gold-crowns per head when they knew the palace drained by the war of all its treasures. His best general Cassius had turned a rebel. His colleague and son-in-law Virus lay enervated by debauch. His children died. Was it calumny that about his wife, or was she criminal? How rapt and enigmatic was her gaze! And his son and heir Commodus! Was he an assassin and a monster? He saw men debase themselves, marriages decline, population decrease, land lying fallow, superstition extending, courage disappearing, love of public good vanishing. He had not the right of a private individual to forget these evils. His rank forced him ever to notice them all, to foresee the infallible and disastrous results, to remedy them in vain, to feel his impotence, and to fight them ever, ever to be defeated. **The Stoic in him stands in stead.** He exclaims, "the politician who plays the philosopher is but a poor brain. What a child, he, to hope for Plato's Republic! A little good, however small, let that suffice." This little good, he did, was to prop up the empire, enervated by disease, destroyed by earthquakes, devastated by floods, exhausted by pestilence, besieged by barbarians! Forced as he is to kill and destroy enemies, against his heart, and his maxims, his victories sadden him. Rare and unselfish as his services were, Rome disapproved of them. No love of glory, no joy of success, no hope of safety, no spirit of strife, sustained him but, conscience alone. A pilot without hope, he steered his ship, certain that the ship had

to sink. If it was hard in those days to be a man; it was harder still to be an emperor. Unflagging ever, he died at his post in Germany, in his tent, at 58, having preserved the empire intact, against treasons and barbarians despite the indifference of his people, the vices of his colleague, the corruption and cowardice of his soldiers. He abstained from pleasures. He avoided luxury. He restricted his powers, resisted the populace, respected the Senate. He never did but what was right, and just. He rendered the law more humane, protected the accused, the child, and the slave. He bore calumny and contradiction. To take the field he sold all his palace furniture, and on his return remitted to the provinces the tax that had been in arrears for 46 long years. He established schools of philosophy, subversive of his own doctrine, and pardoned rebels, who were for destroying him, or his. "To pardon the wives and children of those condemned to death is no great effort of mercy, O conscript Fathers, would that I could recall some of the dead to life!" Pity and goodness, and tenderness flowed from him in torrents, though taught by his creed, to look for the greatest happiness in indifference to pleasure or pain. This fierce doctrine had failed to dry up in him the milk of human kindness. As it gushed from its source it overflowed. He liked to love. His **meditations** radiant with the Divine Spirit are the record of a resigned life, left to us by the most pious of men, the most irreproachable model of virtue, and he an autocratic monarch of the world. In grateful effusions, he enumerates with the most minute and touching care, the kindnesses he has received from parents and teachers. Venerating them, he remains to the last, their friend, their confidant, their debtor. From the loftiest heights of philosophy and politics, he comes down again into the bosom of his family. With the grace and delicacy of a mother, he is mindful of the petty troubles of his little daughters. The caresses and lispings of these darling linnets take him up quite. There is nothing turgid or dry in his thoughts; no tone of command, or of affectation, nothing strained, nor strange in his virtue. Returning home from the Senate at night, or while about to retire to bed in his Germanic camps, he writes these maxims by the midnight lamp. Short, impassioned, brilliant, they are the stilled cries of sober enthusiasm. As we read them, how chastened we feel. Our evergrowing luxury stands rebuked by their selfdenial. Our rebelliousness to Karma's decree stands condemned by their content. Our cynicism is shaken by their generosity. And a whole troop of little meannesses and vices, which lie like a scurf over the conventionality of modern life sneak away ashamed at their constant elevation.

If ever man bore about him

> A silent court of justice in himself,
> Himself the judge and jury and himself
> The prisoner at the bar

that man was the laurelled hero and crowned philosopher, Marcus Aurelius Antoninus Cæsar. Seated on the borders of some gloomy Panonian forest, or Hungarian marsh, the enemy's watchfires gleaming in the dark distance, and no sound to break the dead hush, save the sentinel's tread outside the imperial tent, he seeks the Society of his own noble soul which admonishes

him thus: "Men seek retreats for themselves, houses in the country, sea-shores, and mountains, and thou too art wont to desire such things very much. But, this is altogether a mark of the commonest sort of men; for, it is in thy power, whenever thou shalt choose to retire into thyself. For, nowhere either with more quiet, or with more freedom does a man retire, than unto his own soul, particularly when he has within him such thoughts that, by looking into them he is immediately in perfect tranquillity,—which is nothing else than the good ordering of the mind. Be pleased and content with what happens and with the thread which is spun for you. Do not defile the divinity planted in thy breast. Disturb it not by a crowd of images, but preserve it tranquil. Follow it obediently as a God. Say nothing contrary to truth, nor do anything contrary to justice. The world within you and without, flows away like a river. Make the most of what is here and now. Art thou in love with men's praises? Get thee into the very soul of them, and see! See, what judges they be, even in those matters which concern themselves. Like the race of leaves, the race of man is. The wind in autumn strows the earth with old leaves: then the spring the woods with new endows. Leaves! little leaves! thy children, thy flatterers, thine enemies! and what is common to all of them is but the littleness of their lives. And yet, wouldst thou love and hate! Folly! to be lifted up, or sorrowful, or anxious by reason of things like these. Ah! 'tis on a tiny space of earth, thou art creeping through life—a pigmy soul carrying a dead body to its grave. Think of infinite matter, and thy portion; of infinite time, and thine own brief point there; of destiny, and the jot thou art in it; and yield thyself readily to the wheel of Clotho, to spin of thee what web she will. Death hangs over thee while thou livest: while it is in thy power be good. What has become of all great and famous men, and all they desired, and all they loved? Hippocrates the physician lifting wise brows at other men's sick beds, sickened and died. The wise Chaldeans who foretold the future died. Alexander, and Pompey and Cæsar killed thousands and then died. Lice destroyed Democritus and other lice killed Socrates. Augustus, and his wife, and daughter, and all his court, and all who in his day feasted, and married, and were sick, and chaffered, and fought, and flattered, and plotted, and grumbled and wished other people to die, and pined to become kings or consuls, died; and all the idle people who are doing the same things now are doomed to die. It is not for us, but for the gods, to settle whether we play the play out, or only a part of it." What a noble, gentle, pure and sweet influence, these admirable precepts exercise over us! We feel reconciled to our lot, however obscure, and to the task given us to perform, our only care being to perform it aright, for the blessing of the great Whole, of which we are but insignificant parts. This undisputed lord of the Roman world, seated on the dizziest eminence attainable for human grandeur was a darvish as depicted by the Urdu poet:—

"Hay tan to gul kā rang banā, aur munh par har dam lāli hay, "Juz aish aur tarab kuch aur nahin, jis dinse surat sambhāli hay.

"Hotome rāg tamāshe kā[r] hat par bajti tali hay," "Har roz ba[i] aur Holi hay, aur har ek rat divali h[ai] "Har ān hasi, har ān khushi, har w[a]amiri hay bābā" "Jab āshak mast fa[n]ue, fer kyā delgiri hay baba."

(His body is of the col[or] of rose, and his face overspread with [ro]ses. There's nothing save delight and j[oy] from the day he has gained self-contro[l] There's music on his lips, and the hands keep time to the tune. Every day there's ei[th]and spring, and every night Divali. Eve[ry] moment is one of joy, of content, of not[h]ess. When the lover becomes the inte[r]cated mendicant, what melancholy can the be?

In carrying ideal principles into practical life, Marcus Aureli[us] was under an unceasing self-discipline, is profoundly interpreted by Hafiz:—

"Ay bikhabar, akush, ke saheb e khabar shavi" "Tarahru na bashi, kai rahbar shavi"

(O unknowing, rive to be a master knower, till you hav[e] not been a wayfarer, how can you be a gide?

"Dar maktab hakayak, wa nazde adibe ishk" "Had ay pisar, bakush, ke pidar shavi"

(In the schol of truths, and before love's teacher, stive O son! that one day—worthy to be—father you may be)

"Khab o khrat, ze martabe ishk dur kard" "Unghe rasi ba ishk ke bikhab o khur shavi"

(Far from loves degree, have sleep and dainties put you. To love you attain, when sleepless and foodless you be)

"Gar nure ishk, badil o janat uftad Billah kaz aftab, basi khubtar shavi"

(If the light of good's love, falls on your heart and soul, By God! fairer than the sun will you be)

"Yak dam gharike bahare Khuda sho, gumān mabar" "Kaz abe haft bahar, ba yak mui tar shavi"

(A moment immersed be in God's sea, think not that so much as a single hair of yours shall get wet)

"Dast az misse wajud, chu mardane reh bashuy" "Ta kimiyae ishk bayabi wa zar shavy"

(Like men of the Path, the (base) copper of existence abandon, so that you obtain love's alchemy, and be gold)

"Bunyade hastie tu, che zir o zabar shanad" "Dar dil madar hich, ke zir o zabar shavy"

(If below and above, the foundation of your existence be, think nothing in your heart, that above and below you can be)

"Gar dar sarat hawae wasal ast Hafiza Bayad ke khake dargeh ehle basar shavi"

(If you desire union O Hafiz, it is necessary for you to be the dust of the court of Him possessed of vision).

It was thus, Marcus Aurelius became a perfectly developed man. He was the honor of human nature, says Renan, and not of a determinate religion. Science may come, and apparently destroy God, and the immortal soul, but the "Meditations" will remain young with life and truth It is the absolute religion, that resulting from the simple fact of a high moral consciousness confronting the universe. Of no race, nor country, no revolution or change can ever alter it.

him thus: "Men seek retreats for themselves, houses in the country, sea-shores, and mountains, and thou too art wont to desire such things very much. But, this is altogether a mark of the commonest sort of men; for, it is in thy power, whenever thou shalt choose to retire into thyself. For, nowhere either with more quiet, or with more freedom does a man retire, than unto his own soul, particularly when he has within him such thoughts that, by looking into them he is immediately in perfect tranquillity,—which is nothing else than the good ordering of the mind. Be pleased and content with what happens and with the thread which is spun for you. Do not defile the divinity planted in thy breast. Disturb it not by a crowd of images, but preserve it tranquil. Follow it obediently as a God. Say nothing contrary to truth, nor do anything contrary to justice. The world within you and without, flows away like a river. Make the most of what is here and now. Art thou in love with men's praises? Get thee into the very soul of them, and see! See, what judges they be, even in those matters which concern themselves. Like the race of leaves, the race of man is. The wind in autumn strows the earth with old leaves: then the spring the woods with new endows. Leaves! little leaves! thy children, thy flatterers, thine enemies! and what is common to all of them is but the littleness of their lives. And yet, wouldst thou love and hate! Folly! to be lifted up, or sorrowful, or anxious by reason of things like these. Ah! 'tis on a tiny space of earth, thou art creeping through life—a pigmy soul carrying a dead body to its grave. Think of infinite matter, and thy portion; of infinite time, and thine own brief point there; of destiny, and the jot thou art in it; and yield thyself readily to the wheel of Clotho, to spin of thee what web she will. Death hangs over thee while thou livest: while it is in thy power be good. What has become of all great and famous men, and all they desired, and all they loved? Hippocrates the physician lifting wise brows at other men's sick beds, sickened and died. The wise Chaldeans who foretold the future died. Alexander, and Pompey and Cæsar killed thousands and then died. Lice destroyed Democritus and other lice killed Socrates. Augustus, and his wife, and daughter, and all his court, and all who in his day feasted, and married, and were sick, and chaffered, and fought, and flattered, and plotted, and grumbled and wished other people to die, and pined to become kings or consuls, died; and all the idle people who are doing the same things now are doomed to die. It is not for us, but for the gods, to settle whether we play the play out, or only a part of it." What a noble, gentle, pure and sweet influence, these admirable precepts exercise over us! We feel reconciled to our lot, however obscure, and to the task given us to perform, our only care being to perform it aright, for the blessing of the great Whole, of which we are but insignificant parts. This undisputed lord of the Roman world, seated on the dizziest eminence attainable for human grandeur was a darvish as depicted by the Urdu poet:—

"Hay tan to gul kā rang banā, aur munh par har dam lāli hay, "Juz aish aur tarab kuch aur nahin, jis dinse surat sambhāli hay.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જું. માર્ચ ૧૯૨૫. અંક: ૭ મો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિન એ ફરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાધી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષ્પાધિન કંધક પડયાં;
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડયાં;
ચકયું પડયું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

નવરોઝની બામદાદે બંદગી.

(જગતવાસી સૌ તુજની બળીહારી—રાહ.)

સરસ બામદાદને બુરે શોભાવીરે
ગાઉં ખુબી તારી હૈયે હરખ લાવીરે—સરસ૦
રાતે ચંદ્રથી શીહાઇને શરમાવીરે,
દિસે સૂર્યથી સહુવારને હરખાવીરે,
જ્યું નામ તારૂં એજ સુખની ચાવીરે—સરસ૦
અધ્ધર આસમાન રાખીઉં શોભાવીરે,
ફીર્યા ફુલો પમરતાં સુગંધ સમાવીરે,
દેખી કામ તારાં ભક્તિ તારી ભાવીરે—સરસ૦
ગુલો ડાળે ઝુકે યાદે સર નમાવીરે,
ગાય પશુ પંખી સરેઢ સરસસ્વાવીરે,
હસે જીવ જહાર 'રૂસ્તમ'ને યાદ આવીરે.—સરસ૦

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

જીંદગીના મ્હાન મુસાફરીએ નીકલેલો માનવી સુખ અને દુઃખમાં પોતાની હૈયાતી કાયમ રાખે છે. બાળક અવસ્થાથી તે બુજરોગી સુધી પુગતાં દરેક આદમી પોતાના અંગે આશાનું કીરણુ તેજસ્વી કરવાની ઉમેદમાંજ જીવે છે. તેમા કેરવાતા વરસની બદલાતી ઉમેદોમાં રોળતુ મીસકીન માનવી પોતાની હાલતથી કોઇ રીતે અસંતોષ રહી શ્રેષ્ટ ને સુંદર હાલતમાં જવાની રેહવાની હરહમેશ આરજુ રાખે છે. જીંદગીના ભરપુરપણામાં જીવવું એ જીંદગાનીનો કાયદો છે; પણ જીંદગીના ભરપુરપણામાં જીવવું એટલે શું? એટલે એકે માત્ર બાહેરથી દેખાતાં નાશવંત શરીરનેજ ખરૂ આદમ ન ગણતાં તે શરીરમાં કાર્ય કરતી ચઢીયાતી શક્તિઓનું અવલોકણ કરી તે અમર તત્વની પેદાશોનું પોષણ કરવું અને શરીર ભેગાં આત્માની વૃદ્ધિનુ કળિયાયુકારક સાધન શોધવું તેજ જીંદગાનીના ભરપુરપણાનો કાયદો છે. આપણાં શરીરને, આપણા સ્વભાવને આપણી આશાને કે આપણા સર્વ વિચારો, ખ્યાલો અને લાગણીઓને બસ ઉંચ દરજ્જે ચઢાવી ઉંચ ભુવનોની તીવ્ર પવનીઓની સાથે એકસાન કરવું એજ ખુશી સર્યું છે, એમાંજ જીંદગીની ખુબ્બી છે, પણ તેમ કરવા માટે દુઃખ સહન કરવાની શક્તિ ખીલવવી જોઇયે. આ દુનિયામાં બધુંજ જો આસાન હતે બધુંજ સુખ રૂપ ને શાદમાન હતે તો પછી જીંદગીની વૃદ્ધિ જેટલી દુઃખની કસોટી વચ્ચે ઝઝપટી થાય છે તેમ કસવીત થતે નહી. પણ દુઃખ અને સુખ, આફત અને આરામ જર અને જેહમત, ખુશાળી અને દલગીરી, ચીંતા અને સબુરી નીગેરેના સામા સામા જોડકાંઓ વચ્ચેની દરરોજની નીરંતર લડત આપણા ચારીત્રને ચનવાને ઘણીજ કાર્યસાધક થઇ પડે છે. આપણે જાણીયે છીયે કે ઘણાંઓ પોતાના દુઃખથી કંટાલી હાય અને આફસોસના વિચારોમાં ગુચવઇ પડે છે અને કેટલાંકોતો શારીરીક દુઃખો કે વેદનાઓને મનની બેચેની કે દલગીરી સહન કરી નહી શકવાના સબબે આપઘાત જેવા જબુન નાપેકાર ગુનાહમાંથી ગુંચવાઇ પડે છે તે સઘળાંમાથી છુટવાના અને જીંદગીના ભરપુરપણામાં જીવવાનો એકજ સાદો-સુત્રો, સંગીનને સુંદર ધડાજ છે કે ખુદાતાલામાં સંપુર્ણ એકીન રાખવું અને કુદરતના અચલ કાયદામાં પુરતો એતેકાદ રાખી "સઉ સારૂંજ છે કારણુ કે સઉનો કર્તા સારો છે" એવા બુલંદ વિચારોથી એવા સુંદર ખ્યાલોથી આપણા મનની બેચેની કોઇ રીતે દુર કરી હીમતથી, દ્રઢતાથી, અને આગલ વધીને કહીયે તો ઇશ્વરમાં પુરા વિશ્વાસથી આવી પડેલી શારીરીક વેદનાઓ ખમવી કે મનની મુશકેલીઓ આસાન કરવી એમાજ જીંદગાનીના ભરપુરપણાનો ભાષ સમાયેા છે. જીંદગીથી કંટાળવું એ કાંઇ હીમતનું કાર્ય નથી. પોતાના માટે એવી કમનસીબી ભરી હાલતથી અસંતોષી રેહવું એમાં કંઇ દ્રઢાપણુ નથી. પરંતુ ચાલાકીથી, આશાની ઉમદા મદદથી, "પત્થર તળે આવેલો હાથ કહાડવો." એમાંજ બહાદુરી છે એમાંજ જીંદગીની કુતેહ છે; એમાજ મનુષ્ય જીવનનું ખરૂ ચૈતન્ય છે. દુઃખને તો ઉલટો. આવકાર આપવો જોઇયે કે સુખના રાહ જલદીયા રોશન થાય. જો કાળાં કાળાં વાદલાં હોય નહી તો સદૈવ સદૈવ વરસાદ વરસે કેમ? જો અંધકાર હોય નહી તે તારાંઓ પ્રકાશે કેમ? સુર્યની રોશની શુ કોઇ રીતે તેના ધાંધાંઓને આભારી નથી? લોકો શાન્તિ માગે છે પણ જીંદગીની લડતમાં હાર-જીતની હરીફાઇમાં સર્વોપરી થવાની એકલપેટી ઉમેદ કોણુનાં જીગરમાંથી સમુલગી નાશ પામી છે? મ્હાન પેગામબરેા તરફ નજર પુગાડો, દુનિયામાં થઇ ગયલા, ને થતા ને રેહતા મ્હાન પુરૂષો તરફ તમારૂં લક્ષ લગાડો ને જુવો ને જણો કે તેઓ સઘળાએ કેવાં કેવાં દુઃખો વેઠયાં, કેવી કેવી મ્હાભારત મુશકેલીઓ સહન કરી, કેવી કેવી પ્રાણઘાત આફતોની સામે ટકયાં. કાંયે? કાંયે કે તેઓ સઘળા જીંદગાનીને ભરપુર રાખનારા હતા, તેઓ સઘળા ધારતા હતા કે દુઃખનો દરેક ફટકો તેઓને સુખ લાવી આપશે. લાલચોળ થયલા લોખંડ પર પડતા ભારી હથોડા વડે શુ લોખંડી ધાતુને કંઇ આકાર અપાતો નથી? અને તેમજ આપણા લોંખડરૂપી શમીર આફતના આતશ વચ્ચે લાલચોલ થઇ દુઃખોના હથોડા વડે ચુંથાઇ સદગુણોમાં શુ સપુર્ણ બનતું નથી? હા! એ સઘળું થાય છેજને થશે. એમાંજ જીંદગીની મોજ છે. એમાંજ આદમની હૈયાતીની ઉંચી રોંચ છે.

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

ઓનરેબલ મી૦ ગોપાલ કૃષ્ણ ગોખલે સી. આઇ. ઇ.

ગયો! તે વિદેશે ગુમ થયો! હિન્દનો એક નામાંકિત હીરો! ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૫ ની તે શીદા રાતે ગોખલેના મરણથી હિન્દની રવાસ્તે એક નામીચો નર ગુમાવ્યો છે અને તેની ખોટ પુરાવી બહુજ મુશ્કેલ છે. ગરીબ પણ આબરૂદાર બાત પીતાને ત્યાં ૪૮ વરસની વાત ઉપર ૧૮૬૬ માં જન્મ લેનારો અને ૧૮ વરસની લુવાન વયે બી. એ. ની બીકત પરીક્ષા માન સાથે પસાર કરનારો અને પોતાની જન્મ ભુમીની યાદગાર નિબ્યાલય "પ્રરમુખન" કોલેજમાં શીક્ષક તરીકે નાના પગારના દરમાયાને રહી કેળવણીની પીછાણ કરનારો અને પાછલથી રાજદ્વારી છંદગીમાં પડી દેશ પરદેશની મુસાફરી કરનારો આ એકેા નર આપણી વચ્ચે આજે હેયાત નથી. ભલી યાદના મરહુમ નામીચા નર જસ્ટીસ રાનાડેના વફાદાર ચેલા ગોખલે જાહેર રાજદ્વારી પુરૂષ તરીકે જે નામના મેલવી ગયા છે, તેની યાદ તેના કામેામાં હમેશાની મોજુદ રહેશે.

તકલ કરવા જોગ નમુનેદાર તેની છંદગી તેની સાદાઇ, સાફેદસાઇ અને નમનતાઇ, તે ઉપરાંત પોતાની ખાનગી કે જાહેર ફરજ બજાવવાની તેની દ્રઢતા, જીગરની ચોખ્ખાઇ, પોતાના દેશને અને રાંક રૈયતને ઉપર લાવવાની તેની ફીમતી કોશેશ, "સરવન્ટસ ઓફ ઇંડીયા સોસાયટી" સ્થાપવાની તેની ઉગી નેમ, એ સઘળું આપણા માન અને ચાહ ખેંચવાને પુરતું છે; તેની નમુનેદાર છંદગીના ધોરે લેવાનું ઘણું છે તેના માનવંત મોત પાછલ મહેતમ કરવા એક બે નદી પણ દસદુલર સોકથી મલેલી છે તેની તરફની ચાહેનાતજ જાહેર કરે છે.

એક બાજુ રૈયતના અને બીજી બાજુ રાજાનો, એક બાજુ સરકારનો અને બીજી બાજુ પોતાના મીત્રોનો પુરો વિશ્વાસ ધરાવનાર ધર્મે મારવાડી રાજ અને રૈયતની, કે છગલાંઇ અને હિન્દની, વચ્ચે સુંદર સમતોલપણું કેમ રાખવું અને તેઓનો સમાગમ કેમ મજબુત ને મીઠો કરવો તેનો પાઠ શીખનાર હિન્દ દેશનો ખરો ભક્ત પોતાની માતુભુમીનો ખરો પુત્ર, દેશની દાઝ દીલે ધરનાર, અંતકરણના આવાજ પ્રમાણે સચ્ચાઇથી ચાલનાર, ગરીબ રૈયતનો દાદખાં; કેળવાયલી દુનિયાનો અગરેસર અને રાજદ્વારી બાજતોનો પુરતો ભાદીતગાર કુનેહબાજ ને કરજપરિ નર તે ગોખલે હતો. તેની રાજનીતી ચોખી, તેની તકરાર વજનદાર તેની બોલવાની ધબ છાપદાર, તેની રીતભાત દમામદાર, દરેકના છગરને જીતનારો, રંક અને રાયને ચાહનારેા વહાલો થયો તે મિત્ર મિનોષ જેહાન!

"બહનનુ ખાદી આ બોળિયુ તજી
ચાલ્યો તે આતમા તો મિનોષ મુકામ
સુતું છે કેવું ઉપાન તેનુ શાન્તિ સજી
પામ્યુછે તે ધરતીની ધેયાનપર આરામ
હશે તેની છાતીમાં શી શી ઉમેદ
હશે તેના મનમાં શી શી મુરાદ
હશે તેના શુ શું હાં ભરમને ભેદ
અજલના કાસદથી સર્વ ગરબાદ"

ગોખલેના મુજરથી આખો દેશ ગમગીન છે, તેના રહને શાન્તિ હોજો એજ આપણા જીગરની બંદગી છે!

જાનરેલ ઉપર ગુજરેલ ઘાતકી-પણું અતકારનારી મંડળી.

ઉપલાં નામની મંડળી આજે ત્રણ ચાર દાહેલા થયાં આપણી વચ્ચે વસ્યાંચુના સાથક કામે કરે છે તેની નોંધ લેવાનો પ્રસંગ ઐટલા માટે આવ્યો છે કે એ મંડળીના પેત્રન નામદાર ગવરનર સાહેબ સોર્ડ વીંકિનબતના પ્રમુખપણા હેઠલ એ સોસાયટીનો વારસીક રીપોર્ટ અને તેના કામકાજનો જાહેર ખબર તેમાંજ પોતાની આગલ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો અને નામદાર ગવરનરના બોલેામાં એ મંડળીની નાના સંબધી સ્થાતી એવી તો સંતોષકારક છે કે સરકાર પાસે તેને કોઇપણ રીતે પૈસાની મદદ માગવાની જરૂર

રહી નથી; પણ ફંડ ગમે એટલું મુળલક કે ધરખમ હોય તે ગાંધ પુરવાર કરતું નથી કે કાંમ પણ તેટલુજ મુલ્લક કે ધરખમ થાય છે. એ મંડળીની સ્થાપણા પ્રસ ગે હુવેતોડ મેહનત કરી એ મંડળીની સરજતને સુધારનાર ઉલી યાદના મરહુમ શેઠ કાવસજી મેહરવાનજી સરાફ હતા જેમની દારસાહેબ મરહુમ સર દીનશાજી પ્રીટીટ પેહલા એરેમેટિ સાહેબ જનવરોની બાઇ સાકર બાઇ ઓરપીતલ વગેરે બરપા કરાવી આપી છે. અને આજે આપણે એટલુંજ ધ્યછીયું કે એ મંડળીના ચાલુ પ્રમુખ હાલના સર દીનશા પીટીટ અને હાલના સેક્રેટરી મી. નવરોજ કુપર પોતા અસતકની આ ઉપયોગી મંડળીને વહીવત હુમનાના કરતાંથી વધારે પીસતારને કરે અને માલ ઘોડા કે બલદની ઉપરજ ગુજરતુ ઘાતકીપણું અતકાવીને સંતોષ ન પામતાં, કુતરાં અને બકરાં મરઘાં અને એ જાતના બીજા તમામ પ્રણી માલની ઉપર ગુજરતું નહી વરનવી શકાય એવું ઘાતકીપણુ અતકાવવાની જરૂર છે. તે જોય અને અમલ કરે.

જાનવર ઉપર ગુજરતા ઘાતકીપણાનુ જો અમો વીસતારીને એકુ વરનન કરવા બેસીયે તો અમારી ખાત્રી છે કે અમારા વાંચનારઓની આંખ્યોમાંથી આંસુઓજ વહે. ગરીબ બીચારા આ નીરદોશ વાચા વીનાના મુગા પરદા ઉપર દરરોજની કેવી કેવી જફા ગુજરે છે? મુંબઇ જેવા બોહલી વસ્તીના શેહરમાં કુર વીકરોમાંવાલાઓ દુબળા ઘોડાઓને કઇ ફાસમના બાળકા મારે છે તેની અબર મોતરદારમાં ફરનારાઓને જવલેજ હશે વળી સખત દહડાની છાતી ધરાવનારા ગાડાવાળાઓ જબરજસ્ત ઓઝે ધસડતા ગરીબ બલદોની ગરદન કેમ કચરી નાખે છે અને તે મુગા ગેસપદોને પોતાની નીરદર્ય લાતોથી કેમ નવાજે છે તેની બારીક માહીતી ઓશ આરામમાં ચમન કરનારા શેઠ સેહલાનીઓને કયાંથી હોય?

આટલા સરખા કરેડીઆમાં ઘણા સરખા મરઘાં ભરી લેઓ ઉપર એક તરેહની જનવરી ગુજરે છે તેની અબર માલેતેજદરો હોતેલવાલાઓને કયાંથી હોય? અને નહી બોલી શકાય એવી ઘાતકી રસમને લીધે લોહોના ખોરાક અર્થે મુગાં બકરાઓની જે ગરદન દરોજ રેહ સઇ જાય છે તેનો ખ્યાલ માંસ ખાનારાઓને કયાંથી હોય? મુગાં જાનવરો ઉપર ગુજરતું ઘાતકીપણુ અતકાવનારી મંડળી આપણી વચ્ચે હસ્તી ભોગવે છે છતા આપણી આંખ્યો સનમુખ ચાલી રેહલું અજબ ફાસમનું મુગા જાનવરો ઉપરતુ ઘાતકીપણું તેઓ અટકાવી શકતા નથી એજ અમારી અજાયબી છે.

સાવકી માતાનું ઘાતકીપણું.

જ્યારે અમો જાનવરો ઉપર ગુજરતાં ઘાતકીપણા ઉપર બોલીયે છીયે ત્યારે માણસો અને બસસ કરીને બાળકો ઉપર ગુજરતું ઘાતકીપણું અમો વીસરતા નથી. વીલાયતમાં અને અમો નહીં ભુલતા હોઇયે તો મુંબઇમા પણ બાળકો ઉપર ગુજરતુ ઘાતકીપણું અતકાવનારી મંડળીઓ હસ્તી ધરાવે છે અને તેઓ ગુપચુપ સંગીન કામ કર્યા જાય છે પણ અમો ધાર્યે છીયે કે જ્યાં લગી સંગીન કેળવણીનો પ્રસાર થશે નહીં ત્યાં લગી માણસ માણસ વચ્ચે અને બાળકો ઉપર ગુજરતુ ઘાતકીપણાનો અતકાવ મનમાનતો થઇ શકશે નહી. અજ્ઞન કેમોમાં અને અજ્ઞાન વર્ગોમાં કેટલીક ઘાતકી માતાઓ પોતાના બાળકોને માર મારે છે તેના અસંખ્ય દાખલાઓ મોજુદ છે પણ જ્યારે પારસી જેવી કેળવાયલી અને સુધરેલા ને દયાળુ વીચારો ધરાવનારી એક કોમમાંથી છુતા છવાયા દુરતાના દાખલા મલી આવે છે ત્યારે આપણુને અપ્રશોશાજ લાગે છે. અત્રેના તા૦ ૫ મી ફેબ્રુવારીના પત્રો મધે એક પારસી સાવકી માતાના ઘાતકીપણાનો કેસ મેજરેટ રાવબાદુર ચુનીલાલ સેતલવાડની કોર્ટમાં ચુકેલો જાહેર થયો છે જેમા ઘાતકી દહેજુ ધરાવનારી ૧ મહીના ઉપરજ પરણેલી એક પારસી સાવકી માતાને પાંચ છ વરસના બે બાળકોની ઉપર ગંભીર હુમલો કરવાના વાંક સાઠ બે મહીનાના સખત કેદખાણાની સજા થઇ છે. નાની નીરદોશ છુનીને એક કોચ સાથે બાંધવામાં આવી તેણીને નેતરથી કુટકારામાં આવી હતી તે કુર કાર્ય જાણે પુરતુ નહી હોય તેમ તે બાળકીની આંખ્યોની આસપાસ એક કપડુ વીંટાળી તેણીના શરીરે એક ઘણાજ નાજુક ભાગ ઉપર ડામ દેવામાં આવ્યો હતો. અને એવીજ રીતે આ નાની બાળકીના નાના ભાઇની ઉપરથી સાવકી માનો સાવકો ડામ જુલ્મ રહ્યો હતો. અંતે કેસ કોર્ટે ગયો અને ઉપર જણાવેલી શીક્ષા થઇ પણ અમો ધાર્યે છીયે કે એવાં સખત દહડાં ધરાવતી એક સાવકી માતાને એને બદલે બાર મહીનાનું બંધી બાણું આપું હતે તો તે વધુ વાજબી ગણાતે અમારી અજાયબી એટલીજ છે કે તે નીરદોશ બાળકોના પીતા પોતાની બીજી પરણેતરની આવી ઘોરપતનુકથી માહીતગાર ન હતો?

ઉપલા કેસ ઉપરથી પારસી સંસારને આપણુને કંઇ ખ્યાલ આવે છે અને આજની કેળવણીના જમાનામાં પણ આવી કીસમના આદમીઓ હૈયાત રહે છે તેની ઉપર ભારી અફસોસ છુટે છે, પણ અમો માનીએ છીયે કે આવો કેસ માત્ર અપવાદજ છે અને તે અપવાદજ રહે.

હિન્દની ઉન્નતી.

મરહુમ જમશેદજી નસરવાનજી તાતનું નામ તેઓના કામની અંદર અમર રહ્યું છે. ખરા સ્વદેશી ભક્ત, ખરા ઉત્સાહી નર તે જમશેદજી તાતા હતા કે જેને હિન્દમાં હુન્નર ઉદ્યોગનું ખેતર ખરા કાયું ને હુન્નરોને રોટલીનું સાધન પુરૂ પાડ્યુ. ભલી યાદના નામવર સર જમશેદજી પેહલા બારોનેટ સાહેબ જ્યારે સખાવતથી મશહુર થઇ હુન્નરો ગરીબ ગુરબાંના ઝુપરના સાચ્ચા આશીષ લીધા ત્યારે તેજ નામ ધરાવતા કોઇ પણ સરકારી "નાઇટહુડ" વગરના સાદા મી૦ જમશેદજી તાતા પોતાના ચક્ષુક જેહનના ને ઉત્તમ પ્રીસમના મગજમાંથી હીન્દને આબાદ કરવાની કંઇ કંઇ ભારી યોજના રચી ગયા અને તે નાની સોની નહી પણ મહાભારત યોજનાઓને સંપુર્ણ રીતે પાર પાડી અમોએજ ઉપર કહ્યું તેમ લખ્ખો ગરીબોને જીવતી અને ઉદ્યોગી સખ્યાને જોયા કરી ગયા અને આપણ રોઝથી તેઓની જીંદગીને જાગતી રાખી ગયા. દુરઅદેશ જમશેદજી તાતાના બાહોશ અને વફાદાર બેતાઓએ પોતાના વેપારી બીનાંઓને પોખ્યાં અને તેઓની અંદરથી મહાન યોજનાના ખુલ્લ દરખતો ચેતા કીધાં મુંબઇથી ૮૦ માઇલ લાનોલી મધે પરતા વીધમાર વરસાદનું પાણી અત્યાર મુધી આસપાસ આવેલી પહીનોમાં બરબાદ જતુ હતું. આત્મ વિદ્યાના શોખીન જબણીતા એનડનીબર મરહુમ કેપ્ટન ગેરસ્ટીંગને અચાનક એક વિચાર સુજ પડયો કે એ વ્યર્થ જતા પાણીઓના બળ વડે આપણે વીજલી કાંય નહી ઉતપણ કરે. ગેરસ્ટીંગે તે વીચાર પોતાના મરહુમ મીત્ર જમશેદજી તાતાને કહ્યો અને પરીણામ આવ્યું:- "તાતા હાઇડ્રો ઇલેકટ્રીક પાવર એન્ડ સપલાઇ કંપની". આ કામની શરૂઆત લાનોલી મધે ચાર પાંચ વરસ ઉપર થઇ, લખ્ખો રૂપ્યા ખરચાયા, મેહનત અને મુસીબત, રંજ અને જેહમત ભરેલા દીવસો પછીના દીવશો પસાર થયા અને મગરૂરીભરી ફતેહ ફીરાઇ સાથે મરહુમ તાતાના ઉખોગી આપના ઉખોગી બેતા ઓએ બે કામ અંતે પાર પાડયું.

સોમવાર, તા. ૧૫ મી ફેબ્રુવારી ૧૯૧૫ નો દીવસ મુબઇન ઇતીહાસમાં યાદ રહેશે કે જ્યારે લાનોલી મધે પડતા બેસુમાર વરસાદના પાણીઓમાંથી અજબ્ય ઇજનેરી કલાની વખાણવાલાયક હુનરમંદીથી ગોઠવાયલા સાંચાઓ મારફતે વીજલીક પ્રવાહ મુંબઇની મીલોને ચેદ્વીશ વેદ્વીશ પુરો પાડવામાં આવ્યો જેની અરકતથી મીલોનો દુમારો હવે દુર થશે અને પ્રકાશીત વીજલીક પ્રવાહના ખુલ્લ બળ વડે મીલનો ઉખોગ અને વેપાર આબાદ થશે.

વિંધ્યેલાને શિક્ષણ.

ગઝલ.

વિંગાયું' તો થયું'રે શું'? હગાયું' તો થયું'રે શું'?
અરે દિલ કાં થયું' બે હાલ, વિવશ ખાલી બન્યું'રે શું'?
નવાઇ કંઇ નથી એમાં, વફાઇના મલે જ્યાં ત્યાં;
નહીં એ દોષ કોનો એ, વિધિ સહ ફેરવે એને.
વૃથા એ આશા રાખીતી, સરસની તે ગીયા બાને;
નહીં સમજ્યું' એ ભોલાતું', પથ્થરમા પય વસે તે શું'?
તને દરકાર કેની છે? શો સત્કાર લેવેા છે?
અના હારે થયો તો શું', ઉદાસી ના બનેલું' શું'?
ઉંચા સંસ્કાર લીધાને, વળી સત્સંગ કીધાને;
અને શું' ખ્હાલરૂ આવું', જગત હાંસી કરે વેલું';
મહાજ્ઞાની ગુરૂ કીધા, વેદાંતે વિચરનારા;
રહ્યેા તું' કેમ માયામાં, ફસાયે મોહમાં જ્યાં ત્યાં;
સ્વજન તે શું' ઇતરવાશું'? નહીં પ્રભુથી ન શત્રુકેા;
વિકારીના વિકારોએ ઉઠાવેા મનના સર્વે;
હવે તું' દિલ ખુદાને દે, રહે પરવા ન કેાનીએ;
જહાં સારી ફરે તોયે, ખુદા તારેા સદા રહ્યેા;
જુહાં પ્રીત છોડી દે, પરમ આનંદ પ્રેમે લે;
ખુદા તારેા સદા રાજી. અપેક્ષા તો બીજાશની!

હામોદર દુલભજી બેમકા.

"દુઃખપર ડામ" કે "મનનું હામ?"

લખનારઃ—ભી૦ માણેક ફેરામજી સુંનાવાલા.

એક સેપાહુને ડીલના વખતે છાકટપણામાં હોવાથી પકડી આઠ દીવસની અંધારી કોટડીની સજા કરવામાં આવી. એક રાત્રે જ્યારે તે પોતાનાં કરણુ બીજાના ઉપર પડ્યો હતો ત્યારે તેણે ઓશીમાં કાંઇ ખખડાટ સાંભળ્યો. તુરતજ તેને ભાન આવ્યું કે પોતાની કોટડીનું હવા આવજાવ માટે રાખેલું નાનું બારોક ખુલું મેલ્યું હતું, અને આ બારોક જમીનની ઉપરજ દીવાલમાં હતું. કદાચ તે બારોક ઘમઘોર અંધારામાં શોધી કહાડી બંધ પણ કરે તો હવે બહુ મેહનું થયું હતું. આથી તે સ્થીર પડી રહ્યો અને એક બે પળમાં તો બીલકુલ તેની લગોલગ બીજો ખખડાટ થયો, અને તરતજ તેના ઉઘાડા પગને સાંપની સુમારી અને થંડી ચામડી લાગી. આ વખતે કોઇપણ સાધારણ માણસ હોતે તો અલબત પુષ્કળ ધમરાટ અકળાટમાં પડી, મદદ માટે બુમો પાડી, કિલ્યાણ કરી મેળતે. પરંતુ આ કેદીએ એવું કાંઇએ કર્યું નહીં. તે તો સદંતર ચુપ અને સ્થીર પડી રહ્યો કારણ તે બરોબર જાણતો હતો કે તેની બુમો દૂર આવેલા સંત્રીઓના સાંભળવામા આવવી મુશ્કેલ હતી. જો તેની પાસે પુરતાં સુધાનાં કપડાં પણ હતે તો પોતાનાં શરીર આસપાસ લપેટી લઇ, કાંઇપણ કરી શકતે પણ આ ઝેરી સર્પ સામે તે કાંઇએ બીજો ઉપાય હાલ લઇ શકયો નહીં. સહેજ પણ દીલચાલથી સર્પ ડંખ મારતો હોવાનું જાણવાથી તે પથર મીસાલ થંભ પડીજ રહ્યો. એટલામાં તો આ ઝેરી સાથી, કે જે હવે તેને ઘણોજ લાંબો જણાયો, તે તેના પગો અને શરીર ઉપરથી થઇ છેલ્લે તેનાં મોઢાં ઉપર આવ્યો. તેની આ અખંડ બહાદુરી, સહેજપણ ચલવલ ન કરવાની તેની વખાણવા લાયક સમયસુચકતાથી આ ગંભીર અને ઉંચી કસોટી વચેથી તે પુર કૃતેહમંદીથી જીવતો બહાર પાખ્યો. એક કલાક વેર આ જીવલેન સાણી તેના સારાં તન બદન ઉપર ફરેયો, અને આખરે બરોબર તેનાં માથાં આગળ આવી થોભ્યો અને આસાયશ લીધી. પરોઢિયાં સુધી તે બહાદુર સેપાહુ જરાએ હાલ્યાચાલ્યા વિના તેજ હાલતમાં ચતોપાત પડી રહ્યો. આખરે પરોઢિયુ થતાં ચાય તે ઘણીજ સંભાળથી અને બીલકુલ અવાજ કરવા વગર ઉઠ્યો, અને આસપાસ જોયુ એક ખુણામાં પરોઢે મસમોટો પથર ઉંચકી પોતે સુતો હતો ત્યાં તે સર્પની શોધમાં પડ્યો. પણ કાંઇએ ત્યાં નજરે ન પડ્યું. આ ઉપરથી તે બીજાનાં પાસે ગયો, ટકમા ઉપર પગ મેલ્યો, જ્યા સાંપ હતો પણ સાંપને તેનું માથું બહાર કહાડવા દીધું, તુરતજ પેલા મોટા પથર વડે તેણે તે ખુંદી નાખ્યું. જ્યારે નાસ્તાનો વખત થયો ત્યારે ફરવાને બોલવામાં આવતાંજ તે બીહામણા ઝેરી સાંપને બાહેર ફેંકી દીધો. એક ઓફીસરે અતિ અલપઝલીમાં જોતાં તેને વીશે કેદી પાસે ખુલાસો માંગ્યો. ઉપર દર્શાવેલી પોતાની હેરત ભરી પરાક્રમની હકીકત આપવાથી તે અમલદારે તેને સવાલ કરયો કે "જ્યારે તે જાણતો હતો કે તેનાં એક પણ ડંખથી તે તુરતજ મરી જતે તો કેમ કરી આટલો શાંત પડી રહ્યો?" કેદીએ ઉત્તર વાળ્યો કે, "તે મેં સાંભલ્યું હતું કે કોઇની સાંપ પેહલાં પોતાને છેડવામાં આવ્યા વિના કોઇ ઉપર હુમલો કરતો નથી, તેથી તેને ગમે તેમ મારી ઉપર મેં ચાલવા દીધો." જ્યારે કમાંડીંગ ઓફીસરને આ વાત કહેવામાં આવી, અને સાંપ પણ દેખાડવામાં આવ્યો, ત્યારે તે આ કેદીની હીંમતથી એટલો તો ખુશ થઇ ગયો કે તુરતજ તેને છોડી મેલવાનો હુકમ કરયો.

સરજતની સાંકળ

યાને

મોત અને માફી

(એક પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા)

લખનાર—'રફીક'

પ્રકરણ ૭ મું.

શીરીન પોતાને બંગલે પાછી ફરી તે વખતે એક દશ વાગી ગયા હતા. નરીમાનની ગાડીમાંથી ઉતરી તે હોલમાં આરતે આરતે દાખલ થઇ કે તેણીની નજર જમશેદજીની પાઘડી અને લાકડીપર પડી કે તેણીનું જીગર એક ખુશીનો ઉછાળો મારી મોંદુમાં આવ્યું 'શું ત્યારે' તેણીએ વિચાર્યું કે 'તેણીએ લખેલાં છેલ્લાં કાગળની એટલી બધી અસર તેવણપર થવા પામી હતી કે તેવણે એટલે છેટે આવવાની આટલી ઉતાવળ કરી હતી?'

તેણી તેવણને શોધતી આગળ વધી તે વખતે તેણીના ચહેરાપર રતાશ પ્રગટી રહેલ હતો અને તેણીની આંખો ધડક ધડક થતી હતી.

તેવણને તેણીએ પોતાના ઓરડામાં ઉઘેલા જોયા અને ત્યાં તેણી ઝડપથી ગઇ. તેણીની તરફ તેવણની પીઠ હતી એટલે તેવણ તેણીને જોઇ શકયા નહીં.

"જમશેદજી!" તે બોલી અને તેવણ આગળ બે હાથ પોહોળા કરી દોડી.

તેવણ એક બતી આગળ ઉભા હતા અને તેવણના હાથમાં એક કાગળ ઉંઘાડું પકડેલું હતું.

તેણીનો અવાજ સાંભળી તે ઘણી ગંભીરતાથી ફર્યો અને તેના ચહેરોજ જોતાં તેણીના હોસ કોચ ઉડી ગયા.

તેનો ચહેરો ઉજ્વળ પાખ જેવો હતો, તેના હોઠો લાલ અને તેનાં કપાળનો ગોલ્લો કડોર હતો, અને તેને જોતાંજ શરીરનાં હાંજા ગગડીજ ગયાં અને તેણીએ તેને મળવા પોહોળા કરેલા હાથ તેણીની બાજુમાં પાછા પડી ગયા.

તેણી કાંઇ બોલવાતો ગઇ પણ તેણીની જબાન અંદર બેઆબ જતી હોય તેમ તેણીને લાગ્યું, અને પોતાના વરનો ધાકડો ચહેરો જોઇ તે થંભ થઇ ત્યાંજ ઉભી.

આખરે તે બોલ્યો અને તે બોલ્યોની ગંભીર ચુપકાદી પર તેણીને મનસે જાણે જમાનો વીતી ગયો હોય તેમ તેણીને લાગ્યું.

"તારી સાથે સલાહ કરી તુંને પાછી મારે પડખે લેવા હું ઘરે આયો અને—અને મને આ મળ્યું."

દિરોજનું લેવું કમબખ્ત કાગળ તે બતાવી બોલ્યો.

તે કાગળ તેણીની નજરે પડતાંજ તેણીના ચહેરા ઉપર ગભરાટ છાઇ આવ્યો જે તેના ખાવિંદે પારખી. બીહીક તરીકે માની લીધો.

"એ શું છે?" તેણીએ પુછ્યું.

"એ શું છે?" જમશેદે પાછો સવાલ કીધો અને તેણીની આંગળ જરા વેણીને બાજુમાંથી જોરથી પકડી "તું મને પુછેછ કે એ શું છે? તું જાણીજોઇ નથી કે એ શું છે? આહ! તું જાણેછ કે જે આદમી મારી આગળ અઢવારે આવી દડદડતું જુઠું મને સમજવી ગીયો તેની તરફનું આબ કાગળ છે!" એમ બોલી તેણે તે કમબખ્ત કમનસીબ કમતાકેની આપ-

લાને તેણે પકડેલી તેણીની બાલુમાંથી આંચકો મારી દુર ફેંકી દીધી અને જો તેણીએ આંચકો ખાતાં પાસેના પલંગને પકડી લીધો ન હતે તો તે આંચકા સમેત તે જમીનપર પછડાઈજ પડતે.

"હું હમણાં પાછો આયો તે તુને સમજાવીને સમાધાન કરવા નહીં, પણ જેને હું મારી ભુલ હમણાં આય ઘડી સુધી સમજતો હતો તેને માટે તારી મારી માંગવા હું આયો, પણ હું મુર્ખજ કેની કે એક જુઠને હાથે હું વેચાયો! હું અહીં આયો ને આય કાગળને તારી રાહ જોતું પડેલું મેં જોયું અને તે લઈને મેં વાંચ્યું ન હોતે તો હું ખરેખરજ ઠગાતે નમો અને બાહોશ યુક્તિબાજોના હાથપર વેચાતે!" તે હવે તેની આગલ ધ્રુણી આવી તેનો હાથ પકડી બોલી—

"જમશેદ! જમશેદજી! તમે ધણી ભયંકર ભુલ કરોછ! મને એ કાગળતો જોવા દેવો!"

"નહીં" તેણીને વળી પાછી ખસાડી નાંખી તે બોલ્યો "નહીં એ કાગળ માણ વફાદોને રાખવા આપું તેટલાં તે હું મારી પાસેજ રાખસ; તું શું એમ ધારેછ કે તુને તે ફાડી નાંખવા આપું?"

"તેની ઉપર સરનામું મારું છે, તો તેની ઉપર હકમી મારો છે."

"જ્યાં સુધી તારા વર તરીકે હું છેકું, ત્યાં સુધી તો નહીંજ."

"પણ જ્યારે એમાં ઝેવું તે શું લખ્યું છે તે મને જણાવો."

"નહીં!"

પ્રજ્ઞે એકમેક સામે ટગર ટગર જોતાં ઉભાં.

"શીરીન" આખરે જમશેદજી બોલ્યા "તેં અને પેલા નાપાકે મારી ઉપર આય કેવો સિતમ ગુજર્યોછે તેની તુને ખબર છે? હું જે એવાં ધણુક બીજાઓમાં જોઈને હસ્તો અને તેઓને ધિક્કારતો તેની ઉપરજ આય જસ્તી તમે લોકોએ ગુજારી? તું એમ ના સમજતી કે આજે હું ખુશીથી હમુંછ, નહીં, આજે મને તારા કરતાં વધારે દુઃખ થાયછ. આપણા પારસીઓમાં એવા ધણુક કેરગાઓ છે; તેઓમાંના કેટલાક તો પરણેલાઓ છે અને કેટલાકો કુંવારા છે. જે પરણેલાઓ છે તે લોકોની કુંવારી છોકરીઓ સાથે એવા નાચ નાચેછ અને જેઓ કુંવારાઓ છે તેઓ લોકની પરણેલી બૈરીઓને આડે રસ્તે ઉતારેછ, પણ હું નહીં માનતો હતો કે આ છેલ્લા કેટલા કેરગાઓમાંનો એક મારાં સુખી ઘેરમાં ભરાઈ મારાં પોતાનાજ સુખી સંસારનું આય રીતે સત્યાનાશ વાળશે. એમતો આય બાજુ તરફ દીલસોજી ધરાવનારાંઓએ મને સલાહ આપી કે એમાં કોરટ દરમાંને ચઢીને ફજેતી શું કામ કરોછ? તમે લોક સલાહ સંપજની જુદાં કાંય નહીં રહેતાં? પણ નહીં. એવાં ધણુકા હું નજરે જોતો અને સાંભળતો ત્યારે ધિક્કારથી હસીને વિચારમાં પડતો કે એ બદી તરફ દાર મદાર નહીં કરતાં તેને ઉંવાડી પાડી તેમાં સંડોવાયલાંઓને તેઓને ફેજેજ પુગાડવાં જોઈએ. અને હવે જ્યારે એ કાંહોયુંજ મારી ઉપરજ વીંઝાય તો હું એ ઉપર દાર મદાર કરી કાંહવું વાળું? નહીં એમતેહ તે સંસારના શત્રુઓને ફાયદું પાય, એટલુંજ નહીં પણ માઈ જે ચાલતું હોય તો આપણો આય કેસ અને એવા બીજા બધા કેસો બંધ પારણે નહીં પણ ઉંવાડેજ પારણે ચલાવવાનો હુકમ ફરમાઉં. એવાઓને સોસાયટીમાંથી હડધુત કરી આબરદાર કુટુંબોમાં પગ, પેસારો કરતાં અટકાવવા જોઈએ, પણ આપણામાં સોસાયટીજ કયાં બળીછ? આપણામાંતો ગમે તેવા એક જ્ઞાન અંદરથી મેળો હોય, પાપી હોય, બદ હોય, બુરેહ હોય, પણ જ્યાં સુધી તે ખુબસુરત હોય, એશ્કી હોય, ગમ્મત હોય, જવાન હોય, અને મોંઢાંની ફેંકાફેંક તેને મોંઢે હોય તો તેવાને માટે દરેક ઘેરનાં બારણું ઉંઘાડાં— ગમે ત્યારે આવો—ગમે ત્યારે જાવો! લોકોમાં આજે—"

"પણ મેં ને ફિરોજે એટલું તે શું કાંયજ જમશેદજી?"

"આય કાગળ જો!" પાછું તેરણે તે કાગળ તેણીને બતાવ્યું.

"જો રૉકટર ફિરોજે એ કાગળમાં કાંઇ એવું લખ્યું હોય કે જે તમને મારીથી કાયદાપુર્વક છુટા થવા માટેનો વાજબી હક બક્ષે, તો હું કહું છું કે તેમાં લખેલું બધુંજ ખોટું હોવું જોઇએ, અને તેને માટે તમે

શ્રીરાજપર જે પ્રીટકાર નાંખ્યો તે થોડો છે. પણ શ્રીરાજ એમ લખે તે વાત માનવાની હું સાફ ના પાડું છું!"

"ત્યારે તુને તારા તે દોસ્ત ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છેની! તો મને કહેવા દે, ઓ કમઅક્કલ ઔરત, કે એ કાગળ તારા પોતાના પરણ્યા ખાવંદની નજરે પડવા માટે લખાયુંજ નથી, અને તેથી તે નીચની નાપાક લાગણીને તેણે તેમાં ઘણી છુટથી દોડતી કરીછે."

આ અપમાન તે અબળાથી નહીં સહન થઇ શકાયું અને તે અપમાન સાંભળી તેનાં હાડેહાડ ધ્રુજ્યાં. તે હાલ એટલી બધી ઉશ્કેરાઈ ગઇ હતી કે તેણીના નાકનાં ફીફરાં ઉડતાં હતાં, તેણીની છાતી એક જોરથી ચાલતી ધમણની માફક ઉઠ બેસ થતી હતી અને તેણીની આંખોમાં અંગાર ચમકતો હોય તેમ દેખાતું હતું.

હવે તેણીના વર સાથેનો તેણીના છેલ્લો મેલાપ અને તે વખતે તે કેવો ધાટકી પુરસાર થયો હતો, તે સઘળું તેણીને યાદ આવી ગયું, અને તેણીને થયલા તે અનુભવને આધારે તેણીએ જોઇ લીધું કે તેની સાથે સદરહુ કરવી અને એક પથરની લાકી સાથે માથું ફોડવું એ બરાબર હતું, અને તેને તાબે થવા તેણીનાં સ્વમાને હવે સાફ ના પાડી.

અને તેની સામે ઉભેલા મહેમ ટગર ટગર જોતી તે અબળા એક રાંકી જેવા હેરેશથી જ્યારે ઉશ્કેરાયલી હાલતમાં ઉભી હતી ત્યારે જે ખુબસુરતીથી તે દીપી રહી હતી તે ખુબસુરતી એવી હતી કે બ્રીજર મોત પોતેજી જો તે વખતે તેણીના જાનને પોતાને હવાલે લેવા આવ્યું હતે તો તે જાત ધરાવનાર ઔરતની ખુબસુરતી જોઇ તે ત્યાંથી પાછું ફરતે!

બસ, તેણી પોતાનાં મનમાં એક મક્કમ ઠેડાલ કરીને પોતાની તેમજ આગળ ગઇ અને પોતાના હાથમાંનો પંખો એક ઝટકે ભાંજી તેની તરફ જોઈને તે બોલી—

"જુવો, જ્યારે આપ પંખો પોતાની મેળે આપો એશે ત્યારેજ મારે આજે તમે ભાંજીને જુદા કીધું દીલ પાછું જોડાઇને એક આંગી થશે. આજે તમુને ઉંચે ઢાહાડે ઉંચું સુઝ પડેછ, પણ યાદ રાખજો કે એક વખત એવો આવશે કે જ્યારે સાચી વાત શું છે તે તમને જાણશો અને તેને ખરી તરીકે જ્યારે તમે માનશો ત્યારેજ સમજશો કે તમે મને નાહકની બદનામ કરી મારાં સુખનું સત્યાનાશ વાળ્યું છ, પણ એ બધુ તમે જ્યારે સમજશો ત્યારે મારી માફીને માટે ઘણુંજ અસુર થયું હોસે એમ ખાતરી રાખજો. મારાં નાધલાં પુલ અચ્ચાંને ખાતરખી તે વખતે તમને મારા પરણ્યા ખાવંદ તરીકે હું કબુલ નહીં રાખસ અને આપણે છુટાં પડ્યે તે અગાઉ સમજી લેજો કે ઢાળ શ્રીરાજશા પટેલ કરતાંથી તમે આજે મારી નજરમાં વધુ હેઠાણમાં ઉતરી પડયા છેવો; જાવો તમારું સુઝ્યું કરો અને મારી વિરૂધતા તમારા મુકદમામાં હું બચાવ કરવાથી ઉભી રહેવાની નથી, કેમકે તમારા જોરની સામે તેમ ઉભું રહેવું એ હું મારા દરજ્જાથી હલકું સમજું છ; બસ વધારે મારે કાંઇજ કહેવું નથી, માટે હવે આંહીયી તમો જશો! તમારી હાજરી હવે મને અકારી અણુગમતી થઇ પડીછ."

ઘડીભર તેણીનું આ બોલવું સાંભળી જમશેદજી દંગ થઇ ગયો. તે હવે શું બોલે? શ્રીરીને તેવાનુને બોલવા માટે જગ્યાજ ક્યાં રાખી હતી? એક ઔરત જેનાં હૈયાંમાં પાપ હોય તે એમ એટલું બધું બોલે? તેવણે વિચાર્યું; પણ વળી પાછું તેવણે પકડેલું પેલું કમબખ્ત કાગળ યાદ આવ્યું અને તેવણે ધાર્યું કે શ્રીરીનના તે બધા ટોંચ હતા. "ઠીક છે" તેવણ બોલ્યા "જેમ તારી મરજી; હું હમણાં પાંછો 'કોનાટ' માં જનઉ અને સહવારની ગાડીમાં મુંબાઇ જવસ ને 'તાજ માહાલ' માં ઉતરસ મને કાંઇ લખવું સુકવું હોય તો મારા વકીલને લખજે"

"નહીં, મારે કાંઇજ લખવાનું નથી."

એટલું સાંભળી જમશેદજી તે ઓરડો છોડી ચાલતા થયા અને થોડેક વારે તેવણ બંગલામાંથી નીકળી આવ્યા.

ત્યારે એ રીતે શ્રીરોજે શ્રીરીનનાં મનની શાંતી કરવા જે કાગળ લખ્યું હતું તેણે તો ઉલટું તેણીના સત્યાનાસની ઉપર સેવટનું રીલ માર્યું હતું. અને જ્યારથી તે બે ઘણી ઘણીયાંની વચ્ચે એ ખટપટ ઉભી

થઇ ત્યારથી તે છેક આજે શીરીનને તેણીના એકાંતવાસ હવે ખટકવા લાગ્યો હતો, અને બાજીની જીંદગી હવે તેણીને નામોશીભરી તનદાયમાંજ ગુજારવી પડશે એ વિચારથી તેણીનાં આંગમાં ઠંડીનું એક લખલખું ભરાઇ આવ્યું.

પ્રીરોજનાં તે કાગળમાં શું હતું તે જો તેણી જાણતે, તે વળી મુંબાઇ જઈ બધું સમાધાન કરી આવ્યો હતો તે વાતથી તેણી વાકેફ હોવે, તો જમશેદજી સાથે કેમ કામ લેવું અને શું તકરાર કરવી તેની તેણીને સમજ પડતે; પણ ના જમશેદજીએ તેણીને તે કાગળ વાંચવા દીધું કે ના તેણીને તેવણે પ્રીરોજની મુલાકાત વિશે ખબર આપી, એટલે તેણીતો માત્ર એટલુંજ સમજી અફસોસ કરીને રહી કે જમશેદજીથી તેણીને છુટી કરી પોતે તેણીને મેળવવાનો વાહીયાત ખ્યાલ હજી ડાકટર પ્રીરોજે છોડયો નહીં હતો, અને બારણને જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે ડા૦ પ્રીરોજ લાંબા વખતને માટે મુંબાઇનો કીનારો છોડી ગયો હતો ત્યારે તે વિશે તેણીની માનસીક શાંતી થઇ હતી. તેણીએ મનમેં નકકી માન્યું કે તેણીની સામેના કેસ પુરો થઇ તેણી છુટી થાય ત્યાં સુધી તેણે બાહારજ રહેવાનું પસંદ કીધું હોવું જોઇએ.

એ મુજબ પ્રિય વાંચનાર, સુધરવાપર આવેલી બાજી પાછી બગડી ગઇ હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

ગયાં પ્રકરણમાં બનેલા બનાવપર એક વર્ષ પસાર થઇ ગયું, અને ડાકટર પ્રીરોજ પોતાની જીંદગી પુરી કરી એકવાર પાછો મુંબાઇમાં ફરતો હરતો થઇ ગયો હતો. એક વર્ષ! અને તે એક વર્ષમાં શું શું દુઃખદાયક બનાવો બન્યા હતા તેની તેને કાંઇજ ખબર પડી ન હતી. શૈદાની શીરીનના કોંટેથી છુટા ઉંડા થઇ ચુકયા હતા અને તે જેના હાથમાં એ બેબીની નામોશીનો બટકાવ કરવાનું હતું તે મુંબાઇમાં બનતા એ બનાવનાં અજાનપણામાં ખુશાલ દુર દેશાવર ભટકતો ફરી હતો. હવે ત્યારે મુંબાઇ આવી તેને જ્યારે પહેલો વિચાર શીરીનનો થયો ત્યારે તેણીતો તેણીને પોતાના બ્હાલા ખાવીંદ જમશેદજી અને બ્હાલી બેબી તેહેમીનાં સુખમાં દીવસો ગુજારતીજ હોવી.

મુંબાઇ આવી પોતાને બંગલે હરીધામ થતાં સાંજે તે પોતાનાં માનીતાં ધામ પારસી જમખાનાંમાં ગયો. બાહાર ઓરડામાં કશી ધમચકરી હંમેશની માફક ન જણાતાં જમણી તરફના એક ઓરડામાં તેણે ડોકાવ્યું તો ત્યાં સાત આઠ મેમ્બરો સાથે ગુચ્છળું વળી. કાંઇ વાતચીતમાં રોકાયલા તેણે જોયા, અને હસ્તે મોંદે પોતાની પીકકેપ ઉતારી બન્નેને સામટી 'સાડે' કરતો તે તેઓ વચ્ચે જઇ ઉભો.

"એ એમ કાંય? હું બુનબુન હોવું તેમ મને બધા ટીકાઇ કાંય?" તે બોલ્યો. "કાંઇ તો જરા મને 'વેલ કમ' કરો."

"અલ્લો! એ તો આપણો ડા. પીરોઝ" એમ બોલી માણેક વાચ્છાએ તેને શેકહેન્ડ કરવા પ્હેલો હાથ લંબાવ્યો.

"કેમ્પ. માણેક, કેમ છે? હજી દીકરા વચ્ચી કે? જમશેદ, મેહેરબાં ઝરુ કેમ છે?"

"વૉટસ અપ, ફ્રેન્ડઝ? એ આજે બધા મારી ગમ કાંય જોયા કરોછ? કોઇએ મારાં મોંદાપર મેસ બેસ લગાડીછ કે? ચામોરની વાળા કસબનો વા બ્હારે જમખાનામાં તો નથી ઉડી આયો?" એમ બોલી પ્રીરોજે રૂમાલે પોતાનું મોંહું તુંછી રૂમાલ સાફ જોઇ પોતેજ હસ્યો.

"ડાકટર સાહેબ, વાત એમ છે કે જે એક્ટ્રેકટ વખતે તમારી હાજરી ધણીજ જરૂરની તેજ વખતે તમે સમ્રેડા તીન પાડે કરી જવા કેંદે પોંચારા માંથી ગયા તે તમારી ચાલ તમારા આપ કેન્ડાઓને જરા રૂચી નથી." હોમી ભાષા જે એક સારી વકીલ વાયો ઉધરતો સોલીસીટર હતો તેણે વાત છેડવાની શરૂઆત કીધી.

"ફ્રેકટ વખત-મારી હાજરી? એમ રીયલી સૉરી-શું કોઇ માનીતા ફ્રેકટરની ફ્રેકટ કારકીર્દીની સીલ્વર જુબીલી હતી કે દુનયાની મુસાફરીએ ફ્રીકટરોને લઇ જવાનું હતું તેની મીટીંગ હતી? કોઇ કાંઇ બરાબર બોલે તો માલમ પડે હતી?"

"ત્યારે શું તુંને કાંઇજ ખબર નથી?" ધન કોલસા દલાને પોતાની માજરી આંખો પરીરાજ પટેલના ચહેરાગમ ટકિકી રાખી તેને પુછયું.

"ઓન માય વર્ડ ઓનર, મને કાંઇજ ખબર નથી, અને અતરનું કોઇ પેપરજ નહીં મળ્યું હતું, ધન ફૅકટ હું તે મેળવવા માંગતોતોજ નહીં, કેમકે ચોકસ મુદત સુધી મારે મુંબાઇને ખોળી બાળી મુકવાનું હતું."

"ત્યારે તુંને પેલા છુટા છેડાની કાંઇજ ખબર નથી?" માણેક વાળાએ તેને પુછયું.

"છુટા છેડા? પેલા છુટા છેડા એટલે કયા છુટા છેડા?" ફિરાને ખરેખરજ અજાણ થઇને પુછયું અને તેની એ પ્રમાણેની અજાણપીને માત્ર ઢોંગ સમજી એક ઉંડાખમ મેમ્બર જેને પરીરાજને નામની ઢાકણ હશે તે બનેલું હાકેદર પરીરાજનાં એ અજાણપણા પરિણે શકમંદ હોય તેમ હસી પડયો.

"એ શું છે મને કેહેતો ખરા, મને કાંઇજ ખો ખુદા, મને ખરૂં નહીંતો—"

"સબર, સબર, તું ગભરા ના. આપણે ડોન્ટ બી પુલસ" એમ બોલી માણેક વાળાએ પરીરાજની આ લાગણી ભરી હાલત જોઇ ત્યાં કેટલાક હસી મસ્કરી કરનારાઓને ડોળા કઢકાવ્યા "હીયર, બોય, પ્લીઝ વન પેગ બ્રાંન્ડી એન્ડ સોડા—પરીરાજ તું જરા બેસ, હું તુંને બધી વાત કેહું છું, પણ તે પહેલાં જરા મેં બ્રાંન્ડી સોડા મંગાવ્યોછ તે લઇ લે"

"નહી મને પહેલાં કહે, માણેક કે શું જમશેદજી ગોઠવાયે—"

"હા, ખરી વાત છે, પરીરાજ, શેઠના વિરૂધ્ધ ગોઠવા અને ડા૦ પતેવરાવાલા મુકદમો, ત્રણ મહીનાની વાત ઉપર નીકળ્યો અને ડીઠી ઓપસોલ્યુટ થઇ."

"ત્રણ મહીના થયા! ગ્રેટ હેવન્સ!" અને આ છેલ્લા શબ્દો ડા૦ પરીરાજ એવી તો દુઃખદાયક હવે પુકારી ઉઠયો કે ધડીભર તેની આસપાસ એકઠા મળેલાઓની ગમગીન અને ગંભીર બની ગયા.

પેલો ઉજબખ મેમબર જે પહેલે પરીરાજની અજાણપણાને માત્ર એક ઢોંગ માની હસી પડયો હતો તે હવેમે ત્યાંથી ચલી ગયો અને તુરત બાર આગળ જઇ બોય જે બ્રાંન્ડી સોડા લાવતો હતો તેના હાથમાંથી તે પોતે લઇ પરીરાજ આગળ દોડી આવ્યો.

"હેવો ડાકતર, જરા બાય લઇ હેવો કે તમુને કાંઇ સુજ પડે."

પરીરાજેથી તે લેવાની જરૂર જોઇ અને તેના હાથમાંથી તે તખ્મસર લઇ એક ટાંસે તે પી ગયો અને તખ્મસર બાજુની એક તેજલપરજ મુકયું.

"કાંઇ વધુજ ગંભીર ભુલ થઇ હોરી જોઇએ, કેમકે મુસાફરીએ ઉપડયા અગાઉ જમશેદજીને મળીને મેં બધી ખુલાસો કર્યો હતો અને તે તેવણ સાચેજ માની પોતાની બૈરી સાથે સલાહ કરવા મારીજ સાથે મુંબાઇથી પુને આવ્યા હતા! અરરર, બીચારી નીરોહ છોકરીની જીંદગી ધુળ મળી ગેઇ! હવે?"

તેના સાંભળનારાઓની તેની તરફ દીલસોજીતો બેચેન પણ તે વાત કાંઇ તેઓના માન્યામાં ન આવી. કાંય? આગળ જણાશે.

"ધણી ડેમનીંગ એવીડન્સ તો એક કાગળની પણ જે કાગળ તમે મીસીસ શેઠના ઉપર લુન મહીનામાં લખ્યું હોસે ને તે કાગળ કોઇ સંજોગે જમશેદજીના હાથમાં ગયું હોસે. અલબત હુંતો પેપરોને આધારે કેહું છું. જો તે કાગળ તમેજ લખ્યું હોય તો મીસીસ શેઠના પોતાના આબરૂ છુટકારા માટે તેનેજ આભારી હોવી જોઇએ." માણેક વાળાએ ખુલાસો કર્યો, અને ત્યારેજ પરીરાજને અફસોસ કરવાનું બન્યું કે તે કાગળ જે તેણે તા૦ ૨૨ મી જુને એટલે તેના ઉપરમાની એક દીવસ આગળ લખેલું તે કદાચ જમશેદજી હાથમાં જવાથી જમશેદજી, જેવણ આરવને એટલે ૨૩ મી જુને શીરીનને મળવા જનાર હતા તેવણ તે કાગળ વાંચી પોતાનો વિચાર ફેરવી તેજ રાત્રે ત્યાં ગયા હશે અને બધું રદ્યુચ કકર થઇ ગયુ હશે!

"અરરર, કયાંનું કયાં તેણે તે કાગળ લખ્યું!" હવે તેણે મનસે વિચાર્યું "બીચારી શીરીનને આજે એક રાતની કંગાળપતમાંથી બચાવવાની તેની તજવીજે તો તેણીને સદાની જીંદગી સુધીની કંગાલપતમાં નાંખી

હતી! હવે કરવું કેમ? શીરીનનું હવે શું થયું હશે? અને તેને પોતાને માટે તે બીચારી શું ધારતી હશે?

"માણેક" તે માણેક વાળા તરફ જોઇને બોલ્યો તો ખરે કે પોતે જે કહેવાનો હતો તે ત્યાં બેસા મેલલા બધાઓને કહી સંભળાવવાની તેની મતલબ હતી "તે કારણમાં એવું કાંઈજ નહીં હતું; જમખાનાં એવાં એક કલંકરૂપી મકાનમાં મીસીસ શેઠાને લગતી કાંઇબી ચુનોચેરા કરવી જો કે વાજબી નથી, તોપણ, હું હવે રૂબરૂ લેવું તે અગાઉ મારે એટલો તો ખુલાસો કરવાની મારી ફરજ છે કે મીસીસ શેઠના તમામ નિરદોષ છે, એમ હું તુંને અને બધાઓને મારી પ્રામાણીક ખાતરી આપું છું. તમો ઓ માનો યા ન માનો પણ એ ખાતરી હું મર્દા મરદભમ માયજના કસમથી તમોને આપું છું. જો, હું જાણતે કે મારા આટલા ખુલાસા પછીબી જમશેદજી પોતાની પરણેતર સામે 'પ્રેસીડન્ટ થનાર છે તો હું કદીબી મુંબાઇથી બાહાર દેહે જતેજ નહીં"

એટલું બોલી બીજી થોડી ઘણી વાત કરી ડા૦ [illegible] ત્યાંથી ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

એ અહું શું થઇ ગયું?

ડા. દ્રિરોજ જમખાનામાંથી નીકળી પોતાને બંગલે ગીયો ખરો પણ તે કશી ઝુમરમાં ન હતો; અરે ઝુંમર શું જાણીએ? તેનું મગજજ ઠેકાણે ન હતું. તેનાં મગજમાં આગના સોળા ઉઠી તેનું બેલું ભુંજાતું હોય તેમ તેને લાગ્યું. શીરીનના છુટા છેડા થઇ ચુકયા હતા, ત્યારે તે હાલ ક્યાં હશે અને હાલ તે શું કરતી હશે તેના વિચારે તેને દેવાનો બનાવી મુકયો. નહીં તેને બેહેલા કાકા સાથે વાત કરવા ગમી કે ના તેને જમવા ગમ્યું. બંગલાના હૉલમાંજ તે એમનો એમ ડગલા ફેંટા સાથેજ માથે હાથ દેઇ કપાલનો ચીલ્લો ચઢાવીને બેઠો.

હજી તો રાતના સાડાસાત આઠ થયા હતા અને હાલ તેણે કરવુંબી શું, જવુંબી ક્યાં, અને શીરીનનો ભેળા ભેળવાબી કેમ?

હવે તે ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં 'ટાઇમ્સ' લઇને બેઠો, પણ તેનું ધ્યાન લાગેબી કેમ? તે બાલુએ દેખ્યું અને હાથમાં જમે લીધું અને તેબી એમ તેમ ફેરવી બાજુએ મુકવા જતો હતો તેટલાં તેની નજર

"સુરીદે શક."

(એક નાટક)

બહેમાયલા ભરથારની કાંહાણી.

એ મથાળાં ઉપર પડી અને ચોપાને તે બાબદ વાંચવા તેણે 'જમે' પાછું પોતાની નજર સામે ધર્યું. તે મી૦ કાવસજી ખટાઉના જાણીતા મુરીદેશક નાટકનો રીવ્યુ હતો અને તે તેણે આખો વાંચ્યો. તેણે તે પાછો વાંચ્યો અને તેને લાગ્યું કે આખો નાટક જાણે ચોપાટ ફેરફાર સાથે શીરીન અને જમશેદજીની જીવતી જાગતી કાહાણી ઉપરથીજ લીધો હતો! તે રીવ્યુપરથી તેણે જાણ્યું કે તે પ્લે આજે રરજે થનાર હતો અને તેણે તે જોવાના ટેરાવ કીધા અને જમવાનું કહ્યાની ખુશખબર ખાઇ લઇ તૈયાર થઇ તે તે નાટક જોવા નીકળો અને ટોટનની ગેબડી નાટકશાળા જ્યાં તે નાટક તે રાત્રે રજુ થનાર હતો ત્યાં તે ગયો અને ઓરચેસ્ટ્રા કરતાં ગેલરી તેને વધુ સગવડ ભરી લાગવાથી ત્યાંની ટીકીટ લઇ ગેલરીની આગલી હારમાં તે ગોઠવાયો. નાટક એકતો જોકનો માનીતો એટલે તેને નાટકની તે રાત્રે ગેલરી અને તેબી વળી આગળી હારની ટીકીટ મળેબી શાની? પણ આજ કાલ નાટકવાલાઓ બાહારના ખવાશીઓને ટીકીટ આગમજથી વેચી નાંખી પરવાડી જવાનું જે શીખ્યા છે તેનો ડા૦ રીરોજે લાભ લીધો હતો, જો કે તેમ કરતાં તેને તે ટીકીટનાં ખરાં દામ કરતાં બેવડું બલ્કે લગભગ અઢી ગણું દામ આપવું પડયું હતું!

એ નાટકવાળા સાહેબો અને તેમી આવો કેફેહ મંદ જોનાવર પ્લે રજુ કરનારા માણેકા એમ કાંઇ કરતા હશે? શું નાટક જોવા આવનાર શોખીનોમાં એવું દેખાડવા કે કાહાડાઓ આગમજથી ટીકીટો ખપી ગઇ છે? પણ ત્યારે એવા-છોકરા પંદર વખત જોય તો ન ખરાય તેવા-નાટકના સંબધમાં અમેા ધારયે છીયે કે નાટકના માલેક સાહેબોની એ અધિરાઇ

ફ્રેકટની છે, કેમ કે જો તેઓ નાટક જોનાર શોખીનો ચાટેથી ગમેતા કાંઇક વધુ દામે ટીકીટો વેચાતી ખુદે તો અમો ધારીઅરણી માનતા નથી કે તેઓને કશી ચીંતના અવકરા પડે. હશે, જેવી તેઓની મરજી કેમ કે હાલ આપણે કાંઇ તે સાહેબોને બોધ દેવા નથી બેઠા.

ડા. ફ્રિરોજે ત્યાં ગોઠવાઇ ઓરચેસ્ટ્રામાં નજર ફેંકી તો તેણે તેની બરોબર ધણીજ અલ્પથી વચ્ચેજ જમશેદજી શેઠાનને એક સીટ ઉપર ગોઠવાયલા જોયા અને બરોબર જમશેદજી શેઠતા જોવા એક ગંભીર આદમી 'મુરીદે શક' જોવા નાગીયા નાટકને એક સીટની ચેંટૂનેજ આપવા આવે તેમાં અજબ થવા જેવું હતું જ નહીંજ, પણ જ્યારે ફીરોજ જાણતો હતો કે એવા અને એથીએ સરસ ઇંગ્લીશ કંમ્પનીના નાટકો તેની સાથે બાતો પોતાની પરણેતર સાથે જોવા આવવાની જમશેદજીએ કોઇ દીવસથી કાળજી જતાવી ન હતી ત્યારે હાલમાં તેમને એક ઉરદુ નાટકમાં ગોઠવાયલા જોય ફીરોજને જો અચરતી લાગી હોય તો તેમાં તે વાજબીજ હતો.

"કદાચ એમ્રી" ડા. ફ્રિરોજે વિચાર્યું "મારી આફક્ત ભમેમાં રીન્યુ વાંચીને તો નહીં આવ્યો હોય?"

હોયથી અને નહીં પણ હોય–પણ જમશેદજી ત્યાં બેઠા હતા અને તે નાટકમાં જે બનવું હતું તે ઘણું ખાનથી જોતા હતા એ ખરૂં હતું.

પણ જ્યારે ફીરોજે જોયું–અને તે જમશેદજીની દીકરાયાં ઘણું ધ્યાનથી જોતો હતો–કે જમશેદજી પેલી દાસી જે તે વખતે મરહુમ અમૃત નાયક થતો હતો તેની વહેમી બાદશાહ સાથેની તકરાર–જે બરોબર એ આખા નાટકમાં એક 'માસ્તર પીસ' છે તે–સ્ટેજ નરફ ટીંગાઇ તલ્લીન એકાગ્રતે ધ્યાનજ ધ્યાનથી જોતો હતો ત્યારે તેની ખાતરીજ થઇ કે જમશેદજી તે નાટક રૂકૃત એક નાટક તરીકેજ જોવા નહીં પણ તેને પોતા ઉપર વીતેલી કહાણી સાથે કેટલેક દરજ્જે સરખા અણીમાં મળતો આવતો જણીનેજ ત્યાં આવ્યો હોવો જોઇયે અને વળી વધુ ખાતરી તે વિશેની તેને ત્યારેજ થઇ કે તે તકરારવાળો સીન પુરો થતાંજ પારશી ઉઠીને જમશેદજી ત્યાંથી ઉઠી ગયો અને તેની પછીના સીનોમાં તે દેખાયોજ નહીં હતો. હવે પાછું તેનું ધ્યા સામે ચાલતા નાટક ઉપરથી ખસી ગયું અને વાજીબ આજદપર તેણે પોતાનું ભેજું ચોક્કું માંડ્યું.

"શું તે બીચારીનેજ કેદમાં આવવાની પડી હશે કે?" તેણે મનમેં સવાલ પુછ્યો "અને તેણીને આવવાની ફરજજ પડી હોય અને તે બી ને ત્યાં ઘર દેટમાં આરીજ હશે તો તે વખતે તેણી શું હાલત થઇ હોશે જોઇયે તેનો તિયાર કરતાં કે કારી છુરી અને તેજ વખતે તે નાટકમાં તે ચહેમા ભરથારની તેણીનાં નિરદોષપણાની ખાતરી કરી તેને પે ની તરફ પાછો એંચવાની જે તે અશ્રુઓએ યુક્તિ રચી હતી અને તેથી જે તે વહેમાયેલો બાદશાહ અને તે બીબુરી પડેલી રાણી પાછાં એક થયાં હતાં તે સીન તેની સામે રજુ થયો અને તેણે મનમેં સવાલ પુછ્યો કે ફીરીનને જમશેદજી શું હજીયે એક ન થઇ શકે? નહીંજ થઇ શકે, કેમકે તે બંનેની છેંદગીમાં બનેલા સંજોગો તથા તે બાદશાહ અને તેની રાણીની છેંદગીમાં બરપા થયલા સંજોગો ઘણે દરજ્જે જુદા હતા. મુખ્ય વાતતો એજ હતી કે આખેર તે બાદશાહ પસતાયો હતો અને પોતાની રાણીને મરણ પામેલી સમજી તે હવેરોબાવરો બની ગયેલ હતો અને તેથીજ તે રાણી અને તેની કુદરતી દિલસોજ દાસીને તે પુતળાંવાલા સીનમાં રજુ થતું. ચોકકું ગોઠવાતું રહેલ થયું હતું! ત્યારે જમશેદને તો કશો પસતાવો હતોજ નહીં! તો કાંઇ પોતાની કમનસીબ પરણેતરને મળવાને તલપજ કરતો ટવળતો હતો નહીં? એટલે તેઓને સવાલ કરાવવાનો અને તે કરવાનું કોઇ માથે લેય તો તે કામ પાર ઉતારવાનો બ્યાલ ઘણો દુરદુરજ હતો, એમ તેને લાગ્યું.

પણ, હા એ વાતતો તેના બ્યાલમાં આવીજ નહીં કે જમશેદ આજે નાટક જોવા આવ્યો હતો! કોઇ દાહાડે કોઇ નાટકમાં નહીં ને આજે તે એક ઉરદુ નાટકમાં આવ્યો હતો, તે નાટક તેણે ધ્યાનજ ધ્યાનથી જોયેલ હતો, અને વળી પેલી દાસીની બાદશાહ સાથેની તકરાર પછીના સીનથી જે તે ઉઠી ગયો હતોતે તો ત્યાં પાછો ફરકયોજ નહીં હતો, ત્યારે શું તે સીનથી,

તેની ઉપર કાંઇક અસર થઇ હતી? જો તેમ હોય તો, તાને ઘાએ કોઇ કૂટકો મારે તો શું તેની અસર તેવણ પર નહીં થાય? થાય, પણ કઇ રીતે? શું તદ્દબીરથી?

નાટક પુરો થયો, લોક બધું ઘરોઘર નાટકશાળા-માંથી નીકળવા લાગ્યું અને તેઓ સાથે ડા૦ ફ્રિરોજ બી નીકળીને અને લાગેલા પોતાને બંગલે ગયો.

બંગલે જતાંજ બેહેલા કાકા જે બીચારા પોતાના જવાન શેઠની વાત જોતા વરંડામાંજ એક બાંક પર કાને રૂમાલ બાંધી બાંક ઉપર બંન્ને પગો વાળી તેમને પોતાના ઊંઢ હાથેના કબજામાં ટેકણી ભીંતે અઢેલીને બેઠા હતા તે પોતાના શેઠને ગાડીમાંથી ઉતરી બંગલામાં આવતો જોઇ ચોંકીને ઉભે થયો.

"બેહેલા કાકા, તમુને મેં સત્તર વખત ના કહ્યું કે તમે મારે વાસ્તે જાગો ના; હું આખી રાત નહીં આવતે તો તમે બેસી રહેતે કે? પછી તમે મરવા પડશો તો તમારું કોણ કરશે? જાવો સુઇ જાવો ને જુવો સહવારે વળી વીરતીરમાં પડીને ઉઠતા ના, કાંઇ નહીં આરતે રેહીને ઉઠને સમજોછ કે? વારૂંછ! તે કયાં સુધીનું? શેનની કીંમાંમણ કાંઇ સુધી કે?"

બેહેલા કાકા વારૂંછ કરીને ત્યાંથી વિદાય થયા કે તેની પછવાડે હસીને ટીકતો તેનો શેઠ ઉભોજ રહ્યો.

"મા ખુદા, એ બુઢો જો આજે નહીં હતે તો મારૂં શું થતે? બીચારો કેવો ભલો છે! ભલાં માણુસને કેહેવું છે કે હવે બેઠું કે આપું' તે લઇને ઇચ્છાપોર ગગડી રેહો, તો કેહેજે 'હેહ ઉંતો હીજ મરવાનો' વળી ઉલ્લુ ચોપો છે કે મહીને મહીને પગારણી યાદ દેવાડીને લેતો નથી ને વળી સમ્માવતે બાહાદુર એવો થવા જાય છ કે' મારે કામે ખરચેલા પૈસાની પાકા માંગી લેવાની કનવાર નથી કરતો! હોય એ ખુદા પાસે એજીજ ભેલાઇ અને ભોળાઇ બખાણી લાયો હોસે તેને આપણે શું કરશું?"

બેહેલા કાકાનો ખરેખર ધણીજ છ૭ ડા૦ ફ્રિરોજ પર હતો. બેહેલા કાકાના બાપ ડા૦ ફ્રીરોજનાં મમાંઇ મમાવાને ત્યાં નોકર હતા અને બેહેલા કાકાજી લગભગ ર્વાંસ ઉંધરીને મોટા થયા હતા, અને જ્યારે ડા૦ ફ્રીરોજનાં બાપ ફ્રીરોજના બાપને ત્યાં પરણી આવ્યાં ત્યારે જાણે બેહેલા કાકાને પોતાની સાથે રીતમાં લઇ આવ્યાં હતાં અને ત્યારથી બેહેલા કાકાએ ફ્રીરોજનાં મમાંઇ મમાવાને ત્યાંની ઇમાનદારી અને જાનફેશાની ફ્રીરોજનાં બાપને ત્યાં ત્રાન્સફર કીધી હતી; અને તેમાં વળી ફ્રીરોજનાં માના ગુજર્યા પછી તો ફ્રીરોજને તેણે તન મન અને જાન અર્પણ કીધાં તે એટલે સુધી કે તેનાં માયજીની દૈયાતીમાંતો તે ભલો માણુસ જરા તરાણી આહાર નીકળતો હતો, તેની એક વિધવા બેહેન જે એકલી બીચારી મજગામ મર્ઝબાનની રહેલીપર રહેતી હતી તેનેપણ આંઠ દાહાડે પંદર દાહાડે મળવા જતો પણ પોતાની શેઠાંણીનાં મરણ પછી તો તેણે કેટે જવા આવવાનું બીલકુલ બંધ કરી પોતાની તે બેહેન પુરી બેહુનપણી ઓવારનીવાર કરી મુકી હતી.

તે બીચારી તેને કોઇવાર મળવા આવતી હતી કેમકે ભાઇની લાગણી બેહેન ઉપર ગમે તેવી હોય તે છતાં ભાઇ ઉપર બેહેનનાં હેતની વાત ઓરજ છે, અને જ્યારે મળવા આવે ત્યારે તે બીચારી પરીયારો કરતી કે,

"બેહેરામજી, બેહેન મરેછ કે જીવેછ તે જોવાતો કોઇ દાહારે આવો! અમસી બેહેન એક દાહાડો મરી જશે ને લોકા લોક નાંખી આવશે પંણ અખર્ચ રહ્યા ભાઇને તેની ખસરખા નહી પરવાની!"

"તું'ને કાંઇ થવાનું નથી, કુમળી, તુને મળવા આવું તો આય મારા ચોર્યાને કોણ પર મુકીને આવું?" એમ બેહેલા કાકા તેને સાફ પરખાતી દેતા.

કયાં છે આજે તે બેહેલા કાકાઓ? ખરેખર પગેપગ અઠવાડા બાંય બતલર આયાઓ અને દેઢ દુજાંઓની ધુમ ચકરીમાં તે બીચારાઓની જાત ગોવા આજે નાબુદ થઇ ગઇ છે.

ડા૦ ફ્રિરોજ બેહેલા કાકા સાથે હમામોર કરીને પોતાના ઓરડામાં ગયો. તેણે કપડાં કાઢયાં અને ઢોળવા પર પડ્યો પણ તેને ઉંઘ આવી કે?

અરે આજે ઉપરાસાપરી બનાવો એટલા બન્યા હતા કે ઢોળપાપર સુતાંજ તેને નીરાંતે ઉંઘ આવી એમ ધારવું તે તેને ગોવા દેવાં સુહુનો જાહેર કરવા બરાબર હતું.

નાટકમાંથી ઘરે આવતાંજ તેણે વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે શીરીનને હોકની નજરમાં કેમ નિરક્ષણ જાહેર કરવી તેના તેણે કાંઇ તોર શોધી કાઢવા અને તે વિચાર અમલમાં મુકવા તે ઠોળયા પરથી ઠલાંગ મારી ઉઠયો અને એક ફર્નીચેર ઉપર પડયો.

શીરીનનું શું થયું હતું અને તે હાલ ક્યાં હતી, કેમ હતી, એ સંબાધો એહલા કાકાને પુછવાનું તેને ઘણું મન થયું, પણ તે વિચારજ તેને ગમ્યો નહીં. જમખાનાંમાંથી તે સાંજે શીરીનની બાબદમાં જે ચાવાચીવી થઇ હતી તે તેને ગમી ન હતી પણ તેમાં તેનો ઈલાજ ન હતો.

શું કુદરત છે કે શીરીન જો શીરીન છુરી થાય તો તેને પોતાની કરવાને તત્પર હતો, પણ આજે જ્યારે તે છુરી થઇ ચુકી હતી ત્યારે તેને દુંડી કાઢી પોતાનો તે વિચાર અમલમાં મુકવાનું તેને તો ભાનજ આવ્યું ન હોતું. બસ આજે જે વિચાર તેને ઘેરતો હતો તે એજ હતો કે તેને તેણીનાં નામને લાગેલા કલંકમાંથી મોકળી કેમ કરવી?

હવેજ તેને જ્યારે જમખાનાંની વાત યાદ આવી ત્યારેજ તેને પોતાની ઉપર કહેર છુટયો કે નકામું શીરીનપર તે ન્હેરત કાગળ તેણે લખ્યું હતું. બીચારીએ આટલી રાતતો માઠા અગાધ દુઃખમાં કાઢી હતી અને હવે એક રાત વધુમાં શું ખાડું મોડું થઇ જવાનું હતું કે તેણે ઉતાવળ કરી તે કાગળ ચીતરી કાઢયું હતું. જમખાનામાંજ માણેક વાળાએ કહેલું તેને યાદ આવ્યું કે 'ઘણી ઉંમતીજ એવીસ-સતો એક કાગળની પડી, જે કાગળ તમે મીસીસ શેહના ઉપર લખ્યું હશે અને તે કાગળ કોઈ સંજોગે જમશેદજીના હાથમાં ગયું હોયે' અને હવે તેને સમજ પડી કે કાગળ શીરીનને બંગલે તેણે મોકલ્યું તે વખતે શીરીન ત્યાં ન હશે અને તેટલાં જમશેદજી સહવારે પોતાને બંગલે જવાનો પોતાનો વિચાર ફેરવી તેજ રાત્રે ગયા હશે અને તે કાગળ તેવાનુના હાથમાં આવ્યું હશે! એમ જો હોય તો તે કાગળમાંની બાબદ વિશે શીરીનતો માહીતગાર હશેજ નહીં અને તેમ જો હશે તો તે કાગળમાં શું જુદું અને તે પોતે પુના અને પછી મુંબાઇ એકાયક કાંય છોડી ગયો હતો તેનીબી શીરીનને ખબરજ ન હશે, ત્યારે તે બીચારીએ તો એમજ ધાર્યું હશે કે તેની મતલબને ખાતર-તેણીના ખાવીંદથી તેણીને છુટી થવાની જોવાને ખાતરજ-તે અતરેથી દુરદરાજ ઉપડી ગયો હશે.

હવે તેને એકવાર ફરીથી જમશેદજીને મળવાની લાલચ થઇ અને તે જો કે દુબલો માણસ શ્રીજીને વળગે તેવીજ માત્ર કેશેરા તેને લાગી તે છતાં તે લાલચને એક પકડું વ્યવહારૂ રૂપ આપવાનો તેણે ડેાળ કર્યો. પણ તે ડેાળથી સહવાર અગાઉ અમલમાં મુકી શકાય તેમ ન હતું અને તેટલા માટે તેણે સહવાર સુધી ચોળવાનુંજ હતું.

જમશેદજીને મળ્યાથી જો મામલો ડેકાણુંપર આવે તો શીરીન પાસ જઇ તેણીની માંફી માંગવાની તેની પ્હેલી ફરજ હતી એમ તે સમજ્યો.

હવે જમશેદજી આગળ તેણે કેમ જવું, શું બાદાણે જવું, અને શું વાત કરવી તેના તે વિચારમાં પડયો.

એક વર્ષ અગાઉ જ્યારે તે જમશેદજીને મળવા અને ખરી વાતનો ખુલાસો કરવા પુનેથી મુંબાઇ ગયો હતો ત્યારે તે વખતે શીરીને તેને આપેલી મુલાકાતનો અને તે વખતની શીરીનની આલુજોનો તેવણ આગળ તેણે કશોજ ઇશારો કાઢયો નહીં હતો.

ખરૂં પુછો તો તેને તેટલી હદ સુધી પ્હોંચવાની કાંઇજ જરૂર પડી ન હતી, કેમકે તેને જે કહેવું હતું તે જમશેદજીને તેણે સાદી સરળ ભાષામાં કહી સંભળાવ્યું હતું અને તે સઘળું જમશેદજીએ તે ખરાં તરીકેજ માન્યું હતું. પેલું કમનસીબ ચોપડીએ લખાયલું કાગળ જો વચમાં નહીં આવું પડયું હતે તો સઘળું સમાધાનીથી પાર ઉતરતે એમ તેને હવે ખટકવા લાગ્યું.

હવે જ્યારે તેણે એકવાર ફરીથી જમશેદજીજ એ બાબદમાં મળવાનો વિચાર કાઢયો હતો તો તે એજ ડેાળ ઉપર આવ્યો કે હવે કાંસ્મી વાત બાકી રાખવી નહીં; જો જરૂર પડે તો કેરી નીચ અને સ્વાર્થિ મતલબને લીધે તેણે શીરીનવાલા કેસમાં જોયલા પ્રતિવાદી દાખલ કોર્ટમાં હાજર થવાનું તેણે માંડી વાળવું હતું.

તેમ્બી જમશેદજીને હવે આય કટોકટ વખતે કહી દેવાનો તેણે ઉશ્કેરાટ કીધો.

પણ, વાર, જમશેદજી જો એ બધું જાણતા હતા તેની વાત માનવાને સાફ ના પાડે તો? તેને વળી વિચાર આવ્યો, અને એ સવાલનો તેનાં અંતઃકરણેજ જવાબ વાળ્યો કે તેની વાત જમશેદજીએ ના પાડવાનો સંભવ થણો હતો.

ત્યારે તેમ થાય તો તેની પોતાની વાતના ટેકામાં રજુ કરવાની તેની પાસે સાબેતી શું હતી? કાંઇજ નહીં, માત્ર તેનો સુખન અને શીરીનનો બોલ!

એક જીવ સટોસટના મામલાને તેને ઠેકાંણે પાછેઃ લાવવાની એક ઇનજ્ઞાનમાં શકતી નથી એવી ખાતરી મળતાં જેટલો તેનો જીવ ટવળે તેટલોજ ટવળાટ તેના જીવને હવે થયો.

તેમ જો થયું તો શીરીનથી જીવાશેજ કેમ? તેના પરણ્યો ખાવીંદ તેની ખુચી તોડેમી અને તેની ઇજત અને તેનાં માન વગર તેની જીંદગીના ઝાકીના ઢાહાડા શીરીન ક્યાં જીવતરે જીવીને પુરા કરશે? પોતાની આખી જીંદગીમાં શીરીન એકજ અને આય પ્હેલીજ વખત ખુશી થયો કે આ બધું કાંટાનું કટેસર થયેલું જોવાને અને સાંભળવાને આજે તેનાં મા હૈયાત ન હતાં.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ખબરદાર! પસ્તાશે!!

બારવને અગ્યાર-સાડા અગ્યારને સુમારે ડા૦ શ્રીરાજ, શેઠનાના જમશેદજીને મળવા તેવણની કોટની ઓફીસમાં ગયો.

જ્યાં તેવણની ઓફીસ હતી તે મકાનના માળ ઉપર પ્હોંચતાં તેવણને તેના આવ્યાની ખબર આપવાને ન જોયતાં તે લાગલા તેવણના ખાનગી ઓરડામાં ગયો અને ત્યાં જમશેદજીને એક રોલ તાંપ ડરેક આગળ બેસી કાંઇ લખતા જોઇ તેને જીર આવ્યો.

તે તે ઓરડામાં દાખલ થતાંજ તેણે તેનું બારણું બંધ કરી અંદરથી પોતેજ સાંકળ દીધી કે અંદર કોઇ આવી તે વાત કરતો હોય ત્યારે તેઓને દીસતળે કરે નહીં.

"નહીં, બેસી રેહો" તેને ન્હોતાંજ ભત્રીનો ચીલ્લો ચઢાવી જમશેદજી ઉઠવા જતા હતા પણ તેવણને તેમ કરતાં અટકાવી શ્રીરાજ બોલ્યો "મને લાત મારી બાહાર કાઢવાના ઇરાદાથી તમે હમણાં ઉઠવા જતા હતા નહીં? કદાચ તમારી તરફના તેવા આચરકારને લાયક હું હોઉંખી કેમકે મેંજ પેલું મુરખાઈ ભરેલું અમાનું કાગળ લખ્યું હતું. તે કાગળ લખવાની, જમશેદજી, મારી કાંઇપણ જુરી મતલબ હતી નહીં. હવે આજે મારે જે થોહુંકે વધારે કહેવાનું છે તે તમારે સાંભળવુંજ પડશે; પછી મારાં કહેવાપર તમારે અમલ કરવો કે નહીં તે તમારું કામ છે, અને ત્યાર પછી તમારે ગમેતો મને લાત મારીને ઉભે ઢાહરેથી ગબડાવી દેજો"

શ્રીરાજને તેનાં આ ભાષાણનો કાંઇપણ જવાબ આપ્યા વગર જમશેદજીએ પોતાની ચેરટનાં ગજવાંમાંથી પોતાનું ધડવાલ કાઢી તેની સામે મુક્યું.

"તમુને ધણું તો હું દશ મીનીટ સ્પેર કરી શકસ તેટલાં તમારે જે કહેવું હોય તે કહી દેવો ને લાત મારવાના તમે પોતે ઉઠાવેલા સવાલનો મારો જવાબ એટલોજ છે કે તમને હાથ લગાડવો તો શું પણ એક ચીપ્પો વડેખી તમારાં આંગને અડકવામાં હું નજીલાત સમજું છું."

"એમ? ત્યારે તમારો એ વિચારતો ફેરવાયજ નહીં જમશેદજી કે? આગળનો—"

"બસ, વધારે વાત નહીં, તમારે જે કહેવું હોય તે કહી દેવો"

"ઠીક છે, ત્યારે શરૂઆતમાંજ મને કહેવા દેવો કે જમશેદજી તમે એક નિરદોષ અમલાનું નખ્ખોદ વાળ્યું છે."

"અં પછી?"

"આજે વર્ષની વાત ઉપર તમારા 'ડાયવોર્સ સુટ' ની આગમજ તમને પુનેથી મુંબાઈ આવી હું મળ્યો હતો તે તમને યાદ છે?"

"હા, ને પુનેનાં રેટેનના રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં તમે મોગાચેગા થઇ સલાહમતી લીધી હતી અને પેલી કાળાને માળા વાલી કરીતા બોલ્યા હતા તેથી મને યાદ છે."

"જમશેદજી, ખરેખર હું આજે ગંભીર વાત કરવા આવેલ છું તમારા તાણા તપલા—"

"આહ-હા-હા, મેં તમને તાણા તપલા શું માર્યા? ઉલ્ટું તમે તે વખતે જુદા સોગંદ ખાઈને જે ચને ફગી ગીયા હતા તેની મેં તમને યાદ આપી, એટલુંજ કે ની?"

"નહીં, જમશેદજી, તે સોગંદ જુદા નહીં હતા, પણ, જે બધું કહેવાની મારી ફરજ હતી તે બધું મેં તમોને તે વખતે કહ્યું નહીં હતું; મેં જેટલું તમોને સોગંદપર કહ્યું હતું તે તમે બધું માન્યું એટલે વધુ કહેવાની મેં તે વખતે જરૂરજ નહીં જોઇ હતી."

અને પછી ડા૦ ફિરોજે જમશેદજી આગળ શીરીને તેને આપેલી મુલાકાત અને તે વખતે તેણીએ કબોધેલી આલુછની બધી વાત કહી અને તે બધી જમશેદજીએ તેની સામે બેસી ધીરે મને સાંભળી.

"ત્યારે, તમે આજે મને એમ કહેવા આવ્યાછો પેલી (અને પોતાની પરણેતરને તેને નામે નહીં પણ માત્ર 'પેલી'ના તુચ્છકાર ભરેલા એકલકાયથી જમશેદજીને બોલતાં સાંભળી શીરોજની છાતીનાં પાટયાં ઉઘડ્યાં) નાદન નિરદોષ છે અને તમે-તમે-એટલે ડા૦ ફિરોજશા બમનજી પટેલ કયારે હું તેની સાથે છુટા છેડા મેળવું કે પોતે તેની સાથે પરણી જાય તેની કાગને ડોળે વાર જોતા બેઠા હતા? ત્યારે તેથીજ તેજ નીચ મતલબથી તમે તમારા અઘાત રજુ નહીં કરનાર હતા કે?"

"હા, અને તેથીજ શીરીન મેં કહ્યું તેમ મારે બંગલે આવી હતી. મેં તેણીનું નહીંજ માન્યું અને તે ઘણી દુઃખી થઇને મારે ત્યાંથી પાછી ફરી હતી, અને ત્યાર પછી મને તે વાતનો પત્તાવો થતાં હું તમને મળવા પુનથી મુંબાઇ આવ્યો હતો, કેમકે મેં જોયું કે જે અપેક્ષા તને અને મને પાક તેની તરફ જેમ હું વર્તયો હતો તેમ વર્તનામાં ચરિત્ર હાંચકારપણું હતું"

"ત્યારે એક વખતતો તમે જેને તમે નિરદોષ અબળા સમજોજ તેણીની ઉપર જગની લાનત નખાવવા તમે તૈયાર હતા, નહીં? ઓ સંસારના શત્રુ, તારી એક નીચ મતલબને ખાતર તું મારા પરણ્યા સંસાર શું નખ્ખોદ વાળવા તૈયાર થયો અને તે તે વાળ્યું; ઓ નાપેકાર! ગામમાં શું પરી સુરત છોકરીઓના ટોટા છે? તારા જેવા એટલે જેવા તુંને એક વખત હું ધારતો હતો તેવા જનાનાને વરવાને અને તેઓના સંસાર સુખી કરવાને આજે આપણી જાતમાં કેટલી પુનમના ચાંદ જેવી છોકરીઓ તૈયાર છે તેની તું ને ખબર નથી? આહ! અફસોસ છે કે પારસીયોમાં કોઇ રેનલડસ જેવો લડવૈયો લેખક નથી, નહીંતો "મોટે આંચદેના ભરમો"નાં અર્થ સુચક મથાળાં હેઠળ તેને કેટલું બધું લખવાનો ખોરાક મળે!"

"જમશેદ, તું-અરે-તમે જે બોલો તે સાંભળવાને તૈયાર છેઉં બલકે એશીએ લાખ ઘણું સખ્ત તમે બોલો તે નીચી મુદીએ બધું સાંભળવાની આજે મારી ગેાયા ફરજ છે. તે વખતે હું હેમકે હતેા ધડપત હતેા દેવાને। હતેા કહેકે પાપી હતેા, આજે હું તે નથી."

હાં જમશેદ થમકે દેતા તેમજ આગળની પોતાની બેઠક પરથી ઉઠીને ઉભા થયા અને ડા૦ ફિરોજની સામે તેને ડોળા ફુરકતા ઉભા.

"અય ઇનશાન, તારી વાતનો એક બોલ એક અક્ષરથી હું નથી માનતો; બ, નીકળ અહીંથી ઉઠ!"

એટલું બોલી તેવણે તેને પોતાના ડાબા હાથની આંગળીએ બારણું બતાવ્યું.

ડા૦ ફીરોજની ઉઠીને ઉભો થયો પણ તેની સામે નરમીથીજ જોતો તે ઉભો.

"ત્યારે તમે મેં કહેલી વાત નથી માનતા?"

"એક બોલ નહીં-એક અક્ષર નહીં!"

આ સાંભળી ડા૦ ફીરોજને એક લખલખું ભરાઇ આવ્યું.

"જમશેદ, એક વખત એવો હતો કે મારો એક બોલ તારે મનસે વધારવને ત્યાં થયલાં એક કરારનામાં જેવો હતો."

"હા, તેમ હતું, પણ તે વખત આજે નથી; તેમ હતું કેમકે તે વખતે તું મારા જીવનો મારા જનની સોબતી હતો; ને મારી કલમ નથી, નથી હું કોઇ સાથે એટલો ભેળાતો તે છતાં જેવી દોસ્તીમાં હું આખી દુન્યા સમજતો હતો તે તુંજ હતેા; તુંને સાચવીને મારાં હૈયાની પાસે મારી બોયમાં રાખ્યો તો તું 'મારે

લગનની મોતેબરી.

લખનાર :—મી. મીનોચેહર માણેકજી માદન.

(પાને ૩૦૩ થી ચાલુ.)

શેઠ નીખરેલ જ્યારે કેદખાનામાં પડ્યો હતો ત્યારે તેનો છુટકારો તેની પરણેતરે કર્યો હતો. તેણી મળવા જતી હોય તેમ ગઈ અને એકમેકના કપડાં બદલી તે બહાર પડ્યો, જ્યારે તેણી બહાદુરીથી ત્યાંજ પડી રહી! એથી પણ હૃદયભેદક દાખલો તો ગ્રીતીયસના બાબમાં બન્યો હતો. લોસતીનના ભયંકાર કિલ્લામાં તે ૨૦ મહિના કેદ રહ્યો હતો, તેની પરણેતર તેની સાથ કેદમાં રહી અને તેની ગમગીની દુર કરતી. તેણીને અઠવાડીયામાં બે વાર ગામમાં જવાની છુટ મલતી કે તેણી ચોપડીઓ ખરીદી લાવતી. ચોપડીઓ એટલી બધી વધી પડી કે તે માટે એક મોટી પેટી બનાવાની ગરજ પડી. શરૂઆતમાં પોહરાગીરોએ તેને તપાસવા માંડી અને ચોપડીઓ જાણી બીજી વેળા જોવાની તકલીફ ન લીધી. તેણીએ તુરત પોતાના ખાવંદને નસાડી લઇ જવાનો વિચાર કર્યો, અને ચોપડીઓને બદલે પોતાના ખાવંદને બેસાડી કિલ્લામાંથી બહાર પડી. દરવાજના પોહરાગીરોએ જ્યારે તેને ઉંચકી જોઇ કે તેઓને ભારી માલમ પડી, ત્યારે તેઓએ મજાકમાં કહ્યું "એ કંઇ પેલો કિલ્લાનો રહેનારોતો નથી?" (યાને તેણીનો ભર ચાર) ત્યારે તેણીએ હસીને ઉમેરયું, "નહીંરે એતો તેની ચોપડીઓ છે." પેટી સહીસલામત કિલ્લાની બહાર નીકળી અને તે સાથે તે ઓરતનો કીંમતી બજાનો—ભરથાર,—પણ છુટકારો પામ્યો અને ત્યાંથી તેઓ નાશી ગયાં.

દુઃખ અને સંકટ એ પરણેતરી જીંદગીની કસોટી છે. તેઓ એક જોડાંની ખરી ખુબી અને ખાસ્યત ખુલ્લી કરવા ઉપરાંત તેઓને એકએકની વધુ નજદીક લઇ આવે છે. ઘણીવાર એક જોડાંના સુખનો આધાર તમામ તેઓ ઉપરજ રહે છે; તેઓ એકબીજાને સહાય થાય છે અને દિલાસો મેળવે છે. જ્યારે હીન્સતી પરણેતર મરણ પામી ત્યારેજ તેને માલમ પડયું કે તેને કેવી મોટી ખોટ ગઇ હતી. તેઓ બેઉએ મહોતાજગી અને કંગાલ્યત હાથમાં હાથ ભેળવી અનુભવી હતી; અને તેણીના મરણ પછી તે ખાવંદને મોટામાં મોટું દુઃખ એજ હતું કે જ્યારે સુખ તેઓને શોધતું આવ્યું કે તેણી મરણ પામી હતી. જ્યારે તેણી મરણ પામી ત્યારે દુઃખ અને વિચારોથી ઉભાતી છાતીએ તે બરબારે ઉચ્ચારેલું:—"અફસોસ, મને જે ખોટ ગઇ છે તેમાંથી તેણીની મહોબ્બતતો હું બાકીજ રાખશ કે જેથી મહોબ્બત કદાચજ કોઇની હશે; જેણીજીજ હું સૌ કરતાં સુખી આદમી હતો, તેણીએ કદી મારેથી સુખ અતુભવ્યું નથી છતાં અરે! તેણીએ કેવા ખુશબીજજથી સઘળું દુઃખ સેહવ્યું હતું. મારાં દરેક દુઃખમાં તેણી કેવી મને દિલસોજી દેખાડતી. અરે, જ્યારે હમારાં દુઃખથી હમો સાથે રડતાં ત્યારે તે બસલ દુઃખમાં પણ મારાં જીગરમાં શું લાગણી ઉત્પન્ન થતી હતી તેનો ખ્યાલ કોણ આપશે?"

એક મરદ પોતાની લાયકાતે ઓરતનો પ્યાર પોતા તરફ ખેંચે છે તેમ તેણી પોતાના ખુશબીજજથી તેને સંતોષ આપે છે. તે હરકરના દાખલા ઉપરથી માલમ પડે છે. તેઓએ એકએકને પહેલવહેલાં એક ભાષાણમા જોયાં હતાં, તે પરણેતર લખે છે:—"હું એક

કરેસ્તાનોજ અવાજ સમજી; અને તે આત્મિક શબ્દો હતા જે તે ઉચ્ચારતો હતો; સાંભળ્યા હું તેને મળી અને મેં મારો ઉપકાર દરશાવ્યો તે વખતથી હમારા આત્મા એક હતા." પોતાના પરણુવાનો હેવાલ લખતાં તેણી કહે છેઃ—"એક સુંદર સાંજની ધીમી અને મધુર રોશનીમાં હમો ફરયાં. હમો એક જીગર અને એક આત્મા ધરાવતાં હતાં." તે ભરથાર પોતે આમ લખે છેઃ—"મારી પરણેતર મારો દિલાસો, અને સુખ છે હમો હમારા દરેક વિચારમાં વટિક એક છિયે."

જ્યાં ખરી મહોબત હોય છે ત્યાં મગરૂરી પ્રીત્યારી કે કુંપણું હોતું નથી. અને "પ્રીત"ના દાખલામાં તેમ નોંધાયલું છે. તે બીચારો અતીધણો તંગદસ્ત હતો જ્યારે તેની પરણેતર માલેતોજાર હતી; પરણુવા અગાઉ જ્યારે તેને બીજે ગામ જવું પડયું ત્યારે તેની પરણેતરે તેની તંગદસ્તીના ખ્યાલ કરી, નાણાની રકમ ઓઢર કીધી. પહેલવહી બારીમાં તેણે અપમાન લીધું પણ વિચાર કરતાં તેણી ઉપર એક માયાકુલ પત્ર લખ્યો, અને તે નહીં કબુલ કરવાને માફી ચાહી. લાંબા અરસાની સખ્ખત હેજગારી પછી તે પુરતું કમાઇ ચુકયો કે તેણી સાથ પરણુવાને પોતાને લાયક સમજ્યો. તેણે લખ્યું, "પ્રીયરેસ્ત, હવે હું મને પોતાને તને અર્પણ કરૂં છું અને તેં મારી જીંદગીના સાથી તરીકે કબુલ કરવાને પસંદ કર્યું છે તે માટે હું હેઠાનમંદ છું. . . . હું માનું છું કે હ્યાં આ દુન્યામા કોઇપણ સુખની જગ્યા નથી—પણ આ મેહનતની દુન્યા છે, કે જ્યાં હરેક ખુશાલી આપણને વધુ મેહનત કરવા ઉશ્કેરે છે, હાથમાં હાથ લઇ આપણે તે જગ્યા તરીપાર કરીશું અને એકમેકને બળ અને ઉત્તેજન આપીશું. જે બાદ આપણો લોયલપણો આત્મા તે સહાન શાંત ભુમી તરફ ઉડી જશે." તેની પરણેતરી જીંદગી બહુ સુખી હતી. તેની પરણેતર એક સાચ્ચી અને દાનાવ ઔરત પુરવાર થઈ છે. તેઓ બેઉ તે ચેલા ચાલેલી લડાઈમાં ધાયલ થયલાંઓની સારવારમાં રોકાયાં જ્યાં તેણી એક નેહસ્ત તાપના હુમલામા પટકાઇ પડી મારગે લાગી. તે પોતે પણ તેના હુમલાથી છટકયો નહીં છતાં લાંબે વખતે સાજો થયો. તો પણ પોતાની પતિવ્રતા પ્રિયાનાં અકાળ મોતમાં તે પણ જવાંન ઉમરે સ્વર્ગે સિધાયો.

એક બીજો અસાધારણ દાખલો પીટરમ કોબેટનો છે. તે પોતે એક તુમાખી, સંગીન બેઅદબ અને પાજી હતો. એકવેળા ૨૬ વરસની ઉમરે તે એક રસ્તા ઉપરથી પસાર થતો હતો કે એક ૧૩ વરસની કુમારીકા ઉપર તેની નજર પડી ને ઓવી ઉઠયો, "તે છોકરી મારે લાયક છે." જ્યારે તેણે અદરખાં કે કોબેટ બદારગામ જતાં તેણીને ૧૫૦ ગીની આપી જેથી તેણી નોકરી કરની છોડી દઇ આરામમાં રહી શકે. જ્યારે તે પાછો ફર્યો કે તે તેણીને મળતા ગયો. ત્યાર પછીનો હેવાલ તે લખે છે, "૧૨મના માત્ર ૮૦ રૂપીઆમાં તેણી એક કુટુંબમાં નોકરી કરતી હતી. અને તે માટે એક પણ શબ્દ બોલ્યા અગાઉ તેણી મારી તરફ આવી અને ૧૫૦ ગીની તેમની તેમ મારા હાથમાં મુકી." તેણીની આ કરકસર, મેહનત અને ભલી ચાલચલણ ઉપરાંત તેણીનો અખંડ પ્યાર તે જીતી ગયો. બેઉ કર્મા તેઓ પરણી એક થયાં. તે પોતે તેણીની વખાણ ગાથામાં કદી ઢાકતો નથી અને તેની જીંદગીની વધુકિ કરેહો માટે તે તેણીનેજ ઉપકારી ગણે છે.

આપણે ઉપરની લીટીઓ દરમ્યાંન પરણેલી જીંદગીની કરજો, મહોબત, ઉદ્યોગ જોઈ ગયા તેમજ જાણુવા જોગ દાખલાઓ આપી આપણા બોલાને ટેકો આપ્યો. આશા છે જે આપણી કેામના જવાન પરણેલાં લોકોએ નકલ કરી પોતા પાછળ એક મહોબતતંતુ, કેળવાયલું સદગુણી અને નામના અને નેકીમાં નાજ કરતું કુટુંબ મેળી જાય! પણ આપણને આગળ વધવાનું છે. એક પરણેલી જીંદગી કેમ અને કેવી હોય તે આપણે જોઇ ગયા એ દરોબસ્ત છે, પણ તંદુજ આપણું કામ અતમ થયું નથી. અને તેથી આપણે જે ઉદ્યમ વધુ કરવો દર્શાવ્યાં છે તે ત્રીજના "ઘર"ની ઉપર આવી કાંઇક બોલવાની રજા લઇશું.

ઘર.

ઘર આપણી આસપાસની પહેલી અને અગત્યની નિશાળ છે; ત્યાંજ પહેલવહેલાં એક શખ્સ પોતાની નિર્ત.ની રૂડી યા માઠી કેળવણી લે છે; જે તેની આખી જીંદગી દરમ્યાન તેની સાથી થઈ રહે છે. એક કહેવત છે કે "આસપાસ માણસને ઘડે છે," બીજી એ છે કે "મનથી માણસ ઘડાય છે;" પણ એ બેઉ કરતાં વધુ સચ્ચાઇ ભરી તો આ છે કે "ઘર માણસને બનાવે છે." કારણ ઘરમાં કેળવણી, મન, તન અને આસપાસ પણ બંધાય છે. ઘરમાંજ દિલ ખુલ્લું થાય છે, આદતો બંધાય છે, સમજશક્તિ ખીલે છે, અને ભલી યા બુરી આસપાસ રચાય છે. આપણા મા.બાપસાઇ કાયદા ઘરથીજ શરૂ થાય છે. કાયદા કંઇજ નહીં પણ ઘરનો પડછાયો છે. એક એકાંતમાં એકાંત ઘરમાં એક કુમળાં મગજ ઉપર એક નાનામાં નાનો વિચાર ફલાવવામાં આવે તો થોડાં વરસમાં તે વિચાર તે કુમળાં મગજની મારફતે સઘળાં લોકોમાં ફેલાઇ જાય છે. એમાં કાંઇજ શક નથી કે નાનાં બાળકોને કેળવણી આપતો મારતર રાજ્યના મહાન વજીરો કરતાં વધુ અસર અને બળ ધરાવે છે.

ખુદ ખુદરતનો આ કાયદો છે કે દુન્યવી જીંદગી અગાઉ ઘરની જીંદગી આવવી જોઇયે અને મન અને આસપાસ પહેલાં ઘરમાં બંધાવાં અને રચાવાં જોઇયે. દરેક કુટવો, જે પોતે ખીલી નીકળી દુન્યામાં પોતાની હુશયારી દેખાડે છે, તે પહેલાં ઘરની લાડીમાંથી પસાર થાય છે અને જેમ સોનાને પીગળાવી નિર્મળ કરવામાં આવે છે તેમ ઘરની લાડીમાં તે જીવતાની આરપત. પીગળી નિર્મળ થાય છે. તે ત્યારબાદ કુટુંબમાંથી દુન્યામાં પગલું મુકે છે; અને છોકરપનપણામાંથી શેહરીપણા તરફ ધસે છે! એ રીતે, આપણા સુધારાની પહેલી અને મોટી અસર કરનારી રકુલ તે ઘર છે. સુધારાનો સવાલ જોઇયે તો દરેક શખ્સની કેળવણી ઉપર લટકેલો છે અને જેટલા પ્રમાણમાં બાળકોને ભલી યા બુરી કેળવણી આપવામાં આવશે તેટલા પ્રમાણમાં ભવિષ્યની પ્રજા સુધરેલી કે કુધરેલી નીવડશે.

ગમે તેવા ભણેલા શખ્સની બાળપણની કેળવણી તેને અસર કર્યા વિના રહેશે નહીં. એક બાળક જ્યારે જન્મ લે છે ત્યારે તે નિરાધાર અને પોતાની કેળવણી અને બક્ષિસવણી માટે તમામ બીજાઓ ઉપર આધાર રાખી પડે છે. અને તેના પહેલવહેલા શ્વાસથીજ તેની કેળવણી શરૂ થાય છે. એક પાદરીને એક માતાએ પુછ્યું કે તેણીના ચાર વરસના બેટાને કેટલામાં વરસથી કેળવણી આપવી. તે પાદરીએ જવાબ દીધો, "બાનું, જો હજી તમોએ શરૂ ન કરી હોય તો તમોએ તમારાં બાળકના ચાર વરસ ફોકટ ગુમાવ્યાં છે. તે બાળકને કેળવણી આપવાની પહેલવહી તકજ જે ઘડીથી તમોએ તેની ઉપર નજર કરી ત્યાંથી શરૂ થઇ છે." એક અરેબીક કહેવત કહે છે, "એક અંજીરનું ઝાડ બીજાં ઝાડ તરફ જોઇ કુળ આપે છે," એજ કાયદો બાળકોમાં છે. તેઓનો પહેલવહો ઉસ્તાદજ તેઓ જે દાખલાઓ જોય છે, તે છે.

બ્રિટીશ જેનરલો જેઓએ કદી હાર શું તે જોઇ નથી અને જાણી નથી—આવા બ્રિટીશ જેનરલોની સંખ્યા ઘણી નાની છે કેમ કે ઘણાક નામીચા બ્રીટીશ પહેલવાનોને એક યા બીજી વખત હાર ખમવી પડેલી જણાયલી છે.

કયુક ઔર મારલબરોએ કદી હાર અનુભવી ન હતી. તે બ્રિટીશોનો ઘણો નામિચો જેનરલ હતો, અને જો કે તેને બીજા દેશોના ઘણાક પંકાયલા પહેલવાનો સામે લડાઇમાં ઉતરવું પડયું હતું પણ તે બધાઓને તેણે સીફતસર આપી હતી.

કયુક ઔર વેલીંગટન બ્રિટીશોનો તેવોજ નામિચો પહેલવાન થઇ ગયો છે, જેને લડાઇમાં કોઇએથી હરાવવાની તાકાત બતાવી નથી.

જર્મનોના ફાલ્ડ-ન વૉન મોલ્ટકાને માટે પણ એમજ કહેવાય છે.

ફિલ્ડ માશલ ઉલસ્લી અને મરહુમ ફિલ્ડ માશલ રૉબર્ટસ પણ તેજ નામિચાં લીસ્ટમાં આવી શકે છે.

કુપનની કોપીઓ!

યાને

અધીપતીએ લીધેલું વેર.

એક ટુંકી વાર્તા.

લખનારઃ—સોલન.

"ઓરંગા અખબાર"નો એડીટર-દીનશાહ દમરી વીચારવંત અદાએ માથે હાથ દઇ તેબલપર બેઠો હતો. તેબલપર તેની સામે "ઓરંગા અખબાર" નું ૭ મહીનાના હીસાબનું સરવાયું પડેલું હતું; તેની સામેની ખુરશીપર તે પત્રનો મોલેક મી૦ સાવક સ્પેનસર બેઠો હતો. દેખાયતી રીતે તેની (સાવકની) દાળ દાઝી ગયલી હતી, કારણ આ હીસાબનું સરવાયું નફાને બદલે ટોટો દેખાડતું હતું.

"કેમ મી૦ દમરી, તમે આમ તપાસ્યું કે?" તે બોલ્યો, "હવે તમારો એ બીશે શું વીચાર છે?"

"મેતો મારેથી બનતું કીધું" દીનશાહે જવાબમાં કહ્યું, "ઘરાકી ઘટતી જાય છે, તેમાં કાંઇ મારો વાંક નથી."

"હું કંઇ ક્યાં તમારો વાંક કહાડવા આવ્યો નથી" સાવકે કહ્યું, "હું તમુને એટલુંજ કહેવા આવ્યો છું કે આવતા મહીનાની પહેલી તારીખથી-એટલે આવતા સોમવારથી આપ પેપર બંધ થશે, અને તમારી નોકરીનો હવે વધુવાર જરૂર રેહશે નહીં. મારો પૈસો કંઇ હરામનો નથી આવ્યો કે ફેંકટમાં હું એની પરવાહ કરૂં."

દીનશાહને લગાર ક્યવાટ લાગ્યો. તે કાંઇ સખ્ત બોલીમાં તેનો જવાબ વાળવા જતો હતો, પણ પાછો અટકી ગયો.

"ઠીક છે" તે બોલ્યો, "તમે કેહોછ તેમ આવતી પહેલીએ પેપર બંધ થશે, આજથી બરાબર અઠવાડયું છે, પણ મારી તો એવી પકકી ખાત્રી છે કે આપણે જો બીજા ૭ મહીના પેપર વધુ ચલાવીશું તો આપણે ફાવ્યા વગર રહીશું નહીં. બીલ ગીલ્ડયાંઓ કરતાં તો બેશક આપણું "ઓરંગા અખબાર" ઘણું સરસ છે. આટલા ૭ મહીનાંમાં કંઇ એક નવુંસવું પેપર ફાવે નહીં, એ તો પહેલે એમજ ખોટ આવે પણ મોડે વહેલે—"

"મારે વધુ વાર એ પેપર ચાલુ રાખવું નથી!" સાવકે કહ્યું, "તમે મારો સ્વાવ સાંભળ્યો છે. તમુને અને તમારા સ્ટાફને પુરેપુરો પગાર મળશે. હું તો આજેજ બપોરની ગાડીમાં દેવલાલી જાઉં છું. પણ તમારો બધો બંદોબસ્ત કરીને જઇશ. તમે એક બે દહાડા અગાઉથી પેપરમાં લખી દેજો કે સોમવાર તા૦ ૧ લીથી પેપર બંધ થશે."

એટલું બોલી તેણે ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

"હું એનું એની પર વેર લઇશ!" દીનશાહ બોલ્યો.

દરરોજ સાંજનાં તે ઘરે ત્રામમાં બેસી જતો હતો, અને રાખેતા મુજબ આજે પણ તે તેમજ ઘરે પાછો ફરતો હતો, તેટલાં માર્ગમાં બીજાકોક પ્રવાહ બંધ થઇ જવાથી તેની ત્રામ એકાએક બંધ થઇને અમેરીકા ઈન્ડ્યા સીનેમા આગળ ઉભી રહી ગઇ.

ત્રામ ઉભી રહેવાથી દીનશાહે બહાર ડોક્યું કહાડ્યું અને જોવા લાગ્યો તો સીનેમાની સામેની બીલ્ડીંગ પર તેની નજર ગઇ.

તે બીલ્ડીંગની નીચેની દુકાનમાં ધામધુમ ચાલતી તેની નજરે પડી. દુકાનમાં કામદારો હારેહાર લાગી

ગયા હતા. કોઈ ચુનો દેતું તો કોઈ બારીબારણાં સાફ સુફ કરતું નજરે પડતું હતું. આ દુકાનની કાચની એક મોટી બારીપર હવે દીનશાહની નજર પડી. તેપર એક મોટા પપરદા જેવા જાહેર ખબર ચીટકાવવામાં આવી હતી. દીનશાહે તે વાંચી અને તે વીચારમાં પડ્યો; તે નીચે મુજબ હતી :

> આ દુકાનમાં આવતા સનીવારથી મેસર્સ સ્પેનસરની કું૰ પોતાની એક શાખા ખોલશે કે જ્યાં વરેહવાર ખાધ ખોરાકી તથા પરચુરણ સામાન મારકીટ ભાવે વેચવામાં આવશે.

આ નોટીસની હેઠળ વળી એક બીજી નોટીસ નીચે મુજબ લગાડવામાં આવી હતી.

> સવળી જવી આવતી ત્રામો હમારી દુકાન આગળ ઉભી રહેશે.

દીનશાહ આ જાહેર ખબરો વાંચી બડબડવા પડ્યો.

"વાહ સાવક કાકા ડારેડાર દુકાનો ઉઘાડતા ફરેછ ! પોતાને ત્યાં ટંકશાળ ચલાવે છે તે છતાં આવું કસ એક ન્યુસપેપર વધુ વાર ચલાવવાને ના પાડેછ! વાક ખોટથી આવી તો શું થયું? પેપર કંઈ એક મજ ખીલી નીકળેછ?"

આખરે તે ઘરે આવી પુગ્યો. પોતાના શેઠપર કેવી રીતે વેર લેવું તેનો વીચાર કરતો તે બીજાને ગયો. તેનો બરાબર ઘાટ ઘડવાની તેણે મનમાં યોજના રચી રાખી હતી.

બહારવટીયે તે સ્પેનસરની નવી દુકાને ગયો. ત્યાંનો મેનેજર ધોળીજમાંજ હતો. નોકરો પર તે દમ કશીને હુકમો કર્યો જતો હતો. દીનશાહ ત્યાં ગયો પણ પેલો જાણે જાંખુનો નહોં હોય તેમ ઉભોજ રહ્યો.

"માફ કરજો મી૰ પચુ તમે આંય નવી દુકાનનાં મેનેજર છેઓ કે?" દીનશાહે પુછ્યું.

"હા, હુંજ મેનેજર છઉં. કેમ કંઈ ફરમાસ? ' જાણે શું એક મોટો વાઘ મારતો હોય તેમ મેનેજરે લગાર દમામથીજ પુછ્યું.

"હું મી૰ સાવકશાહ સ્પેનસર તરફથી આવ્યો છું," દીનશાહે કહ્યું.

સાવક સ્પેનસરનું નામ સાંભળતાંજ પેલા મેનેજરની દીનશાહ તરફની વર્તણુક તદન બદલાઈ ગઈ તે હવે ચીંગોપીંગો થઈ ગયો.

"માફ કરજો, સાહેબ, હયાં એકબી ખુરશી નથી તેથી હું તમુને ખુરશીપર બેસવાની ઓફર કરી શકતો નથી. પણ તમે જો કંઈ હલકું નહીં ધારતા હોય તો આ બોક્ષપર બેશો."

દીનશાહે એક ઉંચા બોક્ષપર પોતાની બેઠક લીધી.

"તમુને માલમ છેની કે મી૰ સ્પેનસરનું "ઓરંગા અખબાર" નામનું એક પત્ર છે?" દીનશાહે પુછ્યું.

"હા, હું જાણું છું."

"હું તે પત્રનો અધિપતી છઉં" દીનશાહે કહ્યું, "વાઃ તમારું નામ શું?"

"મેરવાનજી"

"મી૰ મેરવાનજી, વાત એમ છે કે આય મી૰ સ્પેનસરનાં ન્યુસપેપરનું ટટુ કાંઇ બરાબર ચાલતું નથી. હવે એવણે કાંઇ નવીજ યોજના ધારી છે અને તેથી વળી તમારી આય દુકાન સનીવારે ઉંઘડેછ એટલે એવણને બેવડો લાગ મળી ગયો છે. સનીવારે પેપરનો છેલ્લોજ દીવસ છે તે દહાડે એવણે એવો ફરાવ કીધોછ કે ન્યુસપેપરનું હોજરૂ આય તમારી નવી દુકાને ભરવું."

મેરવાન લંગાર ગભરાટમાં પડ્યો.

"મ-મને સ-સહમજ નહી પાતી" તે બોલ્યો.

"હું લગાર ગોળ ગોળ બોલું છું. ન્યુસપેપરનો ફેલાવો ઘણો થોડો છે, જેથી તેને આય દુકાનમાંથી એવું કંઈ પીલું આપવું જોઇએ કે જેથી તે વધુ ટટાર થાય."

"પણ-પન્નુ એવાં પીયાં માટે અમારી પાસે લાઇસન્સ નથી." મેરવાન ગભરાટથી બોલી ઉઠ્યો.

મેરવાનને તેના બોલવાથી જે ગભરાટ ઉપજ્યો તેથી દીનશાહને હસવું આવ્યું.

"મારે તમારી સાથે ખુલ્લા શબ્દોમાં વાત કરવી જોઇશે. લાઇસન્સ કંઈ જોઇતું નથી, હું તો એમ

કેહવા માંગતો હતો કે જેમ ન્યુસપેપરને કશાનો ટેકો જોઇએ છે તેમજ આપ નવી દુકાનનેપ્રી જોઇએછે. આવતા સનીવારે "ઓરંગા અખબાર"ની વધારે કાપી કહાડવામાં આવશે; લગભગ બે હજાર કાપીઓ કહાડીશું, દરેક કાપીની અંદર એક કુપન રાખવામાં આવશે તે કુપન આંય દુકાને લાવનારને એક રતલ ખાંડ ભેટ આપવામાં આવશે. જો દરેકે દરેક કુપન લાં લાવવામાં આવશે તો તમુંને એક રતલ ખાંડનાં બે હજાર પડીકાં તૈયાર રાખવાં પડશે. હેલ્લપર તમારી "ગીની" છાપ છે તે મારન્હે. કેમ સમજણ પડેછે?"

"હા, આવી રીતે મફત ખાંડથી અમુને વધારે જાહેરાત મળશે."

"બરાબર છે." દીનશાહ બોલ્યો. "ખરચ થોડો છે જ્યારે નફો ઘણો જાહોળો છે. આવતા બ્રેસપત અને શુક્રવારનાં ન્યુસપેપરમાં અમે ગ્રાહકની જીજ્ઞાશા ઉશકેરવા જાહેર ખબર આપીશું કે 'સનીવારનાં પેપરમાં આંય જગા લેનેને કાંઇ તમારાજ લાભનું મળશે," એટલે કાપી પર તુટાતુટ પડશે, અને જેમ કાપી પર તુટાતુટ એટલે લાં દુકાનપર તેટલેજ દરેરો ને લુટાલુટ. જેથી તમુંને અને તમારાં મદદનીશોને ઘણી તકલીફ પડવાની. ઘણુંજ થોડાંએ આંય એક રતલ ખાંડ લઇને જતાં રહેશે. ખરાબ લાગશે કરીને કંઇને કંઇળી ખરીદી તો કરશેજ. જો કોઇ નહીળી ખરીદી કરે તો તમે લગાર ચેહતા કરીને પુછજો કે કેમ કાકા મફતની ખાંડ લઇને ચાલ્યા તે કંઇ બીજું ખરીદતાબી નહી કે? એટલે બચારો ચકુનમનો મારેલો કંઇળી ખરીદશે. હુંતો ધારૂંછ કે તે દહાડે તમારૂં કામ ચોવકુ વધી જશે."

ખુશાલીને મારે બેરવાનની આંખો ચમકવા લાગી.

"ઘણીજ સરસ યોજના છે સાહેબ!" તે બોલ્યો, "મી૰ સ્પેનસરને મારી તરફથી સંધ્યારો આપજો કે હું આરેથી બનતું કરીશ. ખરેખર એવન ઘણુંજ ચાલાક બેલું ધરાવે છે!"

"બેશક!" એટલું બોલી દીનશાહે ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

* * * * *

"ગ્યારંગા અખબાર" નો માલેક સાવક સ્પેન દેવલાલીમાં હવા ખોરતો હતો. હોટલની અગાસી પ બેઠો હતો; આજે શુક્રવાર હતો, તેના હાથમાં કાલેનું બ્રેસપતવારનું "ઓરંગા અખબાર" હતું પકડી તે વીચારમાં પડ્યો હતો.

"બસ એજ દહાડા આય પેપરને રલ્યા" તે પ પડ્યો. "જોઇએ એમાં દીનશાહે એ વીશે શું ખુલા કીધોછ, કંઈ ગાયું માર્યુંછ કે?"

એટલું બોલી તેણે પેપર ખોલ્યું. એડીટોર પેજ પર કાળા હરફે નીચલી જાહેર ખબર પર ત તુરતજ નજર ગઇ.

> **આ જગ્યા પર નજર રાખજો.**
>
> આવતી કાલે અને સનીવારે આજ જગ્યા પર તમારી નજર જરૂર નાખજો. તમારે માટે એક ઘણીજ અગત્યની ખબર ત્યાં પ્રગટ થશે. આ તમારી ખબરથી મુંબઇમાં કોઇ દીવસ નહી થયલી ચિજ હોહો થઇ રહેશે.

આ ખબર વાંચી સાવક પહેલાં તો અજાય પાયો, તેણે તે ખબર બીજી વખત વાંચી, અને તેને તેમાં કાંઇ રમુજ માલમ પડી.

"આય દીનશાએ કોઈ જબરો હુશયાર લાગે તે બોલ્યો, "જોનેી લોકને સાજુત બનાવી કુ કાલે યા સનીવારે, એ ખબર આપી આપીને શું બ કે સોમવારથી અમારૂં પેપર બંધ થશે. અને તે જાણવા સારૂં એણે લોકની જીજ્ઞાશા જબરી ઉશ કાઢેલ્યા લાગે, બે દહાડામાં પાંચિક હજાર કોપી ચપાશે, ચાલ એમ્બી સારૂં. એટલી આપુને ખોટ એ

સનીવારે સાવક શુક્રવારની "ઓરંગા અખ ની કોપી લઇને હોટલનાં વરંડા પર વાંચતો બેઠો. આજેબી સનીવારે તેની નજરે ગઈ કાલ વાળી ખબર પડી. "આજે સનીવારે" હોટલાજ તેમાંથી કહાડી નાંખવામાં આવ્યા હતા, આજ જાહેર ખબર તેજ હતી. તેને શું ખબર હતી કે હું તે (શુક્રવારનું) ન્યુસ વાંચતો બેઠો હતો ત્યારે ઘણીએ તેની મુંબઇની દુકાનપર શું દેરોરો પડતો

* * * * *

ગયા હતા. કોઇ ચુનો દેતું તો કોઇ બારીબારણાં સાફ સુફ કરતું નજરે પડતું હતું. આ દુકાનની કાચની એક મોટી બારીપર હવે દીનશાહની નજર પડી. તેપર એક મોટા પપરદા જેવા હરેક જાહેર બાબત નોટીફાય કરવામાં આવી હતી. દીનશાહે તે વાંચી અને તે વીચારમાં પડ્યો: તે નીચે મુજબ હતી :

> આ દુકાનમાં આવતા સનીવારથી મેસર્સ સ્પેન્સરની કું૰ પોતાની એક શાખા ખોલશે કે જ્યાં તરેહવાર બાબ ખોરાકી તથા વસ્ત્રપ્રાવરણ સામાન મારફીટ ભાવે વેચવામાં આવશે.

આ નોટીસની હેઠળ વળી એક બીજી નોટીસ નીચે મુજબ લગાડવામાં આવી હતી.

> સવળી જતી આવતી ત્રામો હમારી દુકાન આગળ ઉભી રહેશે.

દીનશાહ આ જાહેર બાબતો વાંચી બડબડવા પડ્યો.

"વાહ સાવક કાકા કારેહાર દુકાનો ઉઘાડતા ફરેછ ! પોતાને ત્યાં ટંકશાળ ચલાવે છે તે છતાં આવું રસ્ક એક ન્યુસપેપર પણ વાર ચલાવવાને ના પાડેછ! ત્યારે બોટણી આવી તો શું થયું? પેપર કંઇ એક દમજ ખીસી નીકળેછે?"

આખરે તે ઘરે આવી પુગ્યો. પોતાના શેઠપર કેવી રીતે વેર લેવું તેનો વીચાર કરતો તે બીજાંને ગયો. તેનો બજારપર ધાટ ધારવાની તેણે મનમાં યોજના રચી રાખી હતી.

બહારવટે તે સ્પેન્સરની નવી દુકાને ગયો. ત્યાંનો મેનેજર ધોળામાંજ હતો. બેકરો પર તે દમ કઢીને કુકમો કર્યો જતો હતો. દીનશાહ ત્યાં ગયો પણ પેલો જાણે જોયોજ નહીં હોય તેમ ઉભોજ રહ્યો.

"મારે કરવું મી૰ પણ તમે આંય નવી દુકાનનાં મેનેજર છેઓ કે?" દીનશાહે પુછયું.

"હા, હું જ મેનેજર છઉં. કેમ કંઇ ફરમાસ!' જાણે શું એક મોટો વાઘ મારતો હોય તેમ મેનેજરે લગાર દમામથીજ પુછયું.

"હું મી૰ સાવકશાહ સ્પેનસર તરફથી આવ્યો છું," દીનશાહે કહ્યું.

સાવક સ્પેનસરનું નામ સાંભળતાંજ પેલા મેનેજરની દીનશાહ તરફની વર્તણુક તદન બદલાઇ ગઇ તે હવે ચીંગોપીંગો થઈ ગયો.

"માફ કરજો, સાહેબ, હ્યાં એકબી ખુરશી નથી તેથી હું તમુને ખુરશીપર બેસવાની ઓફર કરી શકતો નથી. પણ તમે જો કંઇ હલકું નહીં ધારતા હોય તો આ બોક્ષપર બેસો."

દીનશાહે એક ઉંચા બોક્ષપર પોતાની બેઠક લીધી.

"તમુને માલમ છેની કે મી૰ સ્પેનસરનું "ઓરંગ અખબાર" નામનું એક પત્ર છે?" દીનશાહે પુછયું.

"હા, હું જાણુંછ."

"હું તે પત્રનો અધિપતી છઉં" દીનશાહે કહ્યું, "વાહ તમારું નામ શું?"

"મેરવાનજી"

"મી૰ મેરવાનજી, વાત એમ છે કે આપ મી૰ સ્પેનસરનાં ન્યુસપેપરનું ટટુ કાંઇ બજારજ ચાલતું નથી. હવે એવણે કાંઇ નવીજ યોજના ઘડી છે અને તેથી વળી તમારી આપ દુકાન સનીવારે ઉઘડેછ એટલે એવણને બેવડો લાભ મળી ગયો છે. સનીવારે પેપરનો ઉહેલ્લાજ દીવસ છે તે દહાડે એવણે એવો હરાવ કાઢીયોજ કે ન્યુસપેપરનું હોજજે આપ તમારી નવી દુકાને ભરવું."

મેરવાન લગાર ગભરાટમાં પડ્યો.

"મ-મને સ-સદ્દમજ નહી પડતી" તે બોલ્યો.

"હું લગાર ગોળ ગોળ બોલું છું. ન્યુસપેપરનો ફેલાવો ઘણો ચોડો છે, જેથી તેને આપ દુકાનમાંથી એવું કંઇ પીણું આપવું જોઇએ કે જેથી તે વધુ ટટાર થાય."

"પણ-પણ એવાં પીણાં માટે અમારી પાસે લાયસન્સ નથી." મેરવાન ગભરાટથી બોલી ઉઠ્યો.

મેરવાનને તેના બોલવાથી જે ગભરાટ ઉપજ્યો તેથી દીનશાહને હસવું આવ્યું.

"મારે તમારી સાથે ખુલ્લા શબ્દોમાં વાત કરવી જોઇશે. લાયસન્સ કંઇ જોઇતું નથી, હું તો એમ

કેટલા માંગતો હતો કે જેમ ન્યુસપેપરને કશાનો ટેકો જોઇએ છે તેમજ આપ નવી દુકાનનેપણ જોઇએજ. આવતા રવીવારે "ઓરંગા અખબાર"ની વધારે કાપી કહાડવામાં આવશે; લગભગ બે હજાર કાપીઓ કહાડીશું, દરેક કાપીની અંદર એક કુપન રાખવામાં આવશે તે કુપન આંપ દુકાને લાવનારને એક રતલ ખાંડ ભેટ આપવામાં આવશે. જો દરેકે દરેક કુપન લાં લાવવામાં આવશે તો તમુને એક રતલ ખાંડનાં બે હજાર પડીકાં તૈયાર રાખવાં પડશે. લેબલપર તમારી "ગીની" છાપ છે તે મારજો. કેમ સમજ્યુ પડેછકે?"

"હા, આવી રીતે મફત ખાંડથી અમુને વધારે જાહેરાત મળશે."

"બરાબર છે." દીનશાહ બોલ્યો. "ખરચ થોડો છે જ્યારે નફો ઘણો બહોળો છે. આવતા બ્રેસપત અને શુક્રવારનાં ન્યુસપેપરમાં અમે લોકની જાણ્યા ઉઘાડવા જાહેર ખબર આપીશું કે 'સનીવારનાં પેપરમાં આંપ જગા જોજો કાંઇ તમારાજ લાભનું મળશે," એટલે કાપી પર તુટાતુટ પડશે, અને જેમ કાપી પર તુટાતુટ એટલે લાં દુકાનપર તેટલોજ દરોરો ને લુટાલુટ. જેથી તમુને અને તમારાં મદદનીશોને ઘણી તકલીફ પડવાની. ઘણુંજ થોડાંએ આંપ એક રતલ ખાંડ લઇને જતાં રહેશે. ખરાબ લાગશે કરીને કંઇને કંઇણી ખરીદી તો કરશેજ. જો કોઇ નહીંણી ખરીદી કરે તો તમે સભાર ચેશતા કરીને પુછજો કે કેમ કાકા મફતની ખાંડ લઇને ચાલ્યા તે કંઇ બીજું ખરીદતાણી નહી કે? એટલે બચારો ચકુનમનો મારેલો કંઇણી ખરીદશે. હુંતો ધારૂંછ કે તે દહાડે તમારૂં કામ ચોવદુ વધી જશે."

ખુશાલીને મારે મેરવાનની આંખો ચમકવા લાગી.

"ઘણીજ સરસ યોજના છે સાહેબ!" તે બોલ્યો, "મી. સ્પેનસરને મારી તરફથી સંધ્યારો આપજો કે હું મારેથી બનતું કરીશ. બરેખર એવન ધણુંજ ચાલાક મેલું ધરાવે છે!"

"બેશક!" એટલું બોલી દીનશાહે ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

* * * * *

"ઓરંગા અખબાર"નો માલેક સાવક રપેન ટેવલાલીમાં હવા ધોરતો હતો. હોટલની અગાસી પર બેઠો હતો; આજે શુક્રવાર હતો, તેના હાથમાં કાલનું બ્રેપતવારનું "ઓરંગા અખબાર" હતું પકડી તે વીચારમાં પડયો હતો.

"બસ બેજ દહાડા આપ પેપરને રવા" તે પડયો. "જોઇએ એમાં દીનશાહે એ વીશે શું ખુલાસ કર્યોછ, કંઇ ગાબડું માલુંક કે?"

એટલું બોલી તેણે પેપર બોલ્યું. એડીટોરીયલ પેજ પર કાળા હરફે નીચલી જાહેર ખબર પર તુરતજ નજર ગઇ.

> આ જગ્યા પર નજર રાખજો.
>
> આવતી કાલે અને સનીવારે આજ જગ્યા પર તમારી નજર જરૂર રાખજો. તમારે માટે એક ઘણીજ અગત્યની ખબર ત્યાં પ્રગટ થશે. આ નવી ખબરથી મુંબઇમાં કોઇ દીવસ નહી થયલી ગોઠવો થઇ રહેશે.

આ ખબર વાંચી સાવક પહેલાં તો અજાયબ પાયો, તેણે તે ખબર બીજી વખત વાંચી, અને તેને તેમાં કાંઇ રમુજ માલમ પડી.

"આપ દીનશાબી કોઇ જબરો હુશયાર લાગેછે તે બોલ્યો, "જોનીં લોકને સાબુત બનાવી કાલે મા સનીવારે, એ ખબર આપી આપીને શું કરે કે સોમવારથી અમારૂં પેપર બંધ થશે. અને તે જાણવા સારૂં એણે લોકની જીજ્ઞાશા જબરી ઉશ્કેરવા શાબાશ, બે દહાડામાં પાંચેક હજાર કાપી વધારે જશે, આત્ર એજી સારૂં. એટલી આપુને ખોટ ખાવી

સનીવારે સાવક શુક્રવારની "ઓરંગા અખબાર"ની કાપી લઇને હોટલનાં વરંડા પર વાંચતો બેઠો આજેજી સનીવારે તેની નજરે ગઇ કાલની વાળી ખબર પડી. "આજે સનીવારે" ઇ દહાડાજ તેમાંથી કહાડી નાંખવામાં આવ્યાં હતાં, આથી જાહેર ખબર તેજ હતી. તેને શું ખબર હતી કે શુક્રવારનું) ન્યુસ વાંચતો બેઠો હતો ત્યારેજ ઘડીએ તેની મુંબઇની દુકાનપર શું દરોરો પડતો

* * * * *

તારાં મનનો ગમ તું દુર કર.

લખનાર—" રોશન "

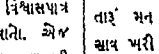
" સંગી હમારે ચલ ગય, હમકો જાને દાર;
કાગજમે કછુ બાકી હય, તાસે લાગી બાર."
" જો મરનેસે જગ ડરે, સો મેરે મન આનંદ;
કબ મરીએ કબ ભેટીયે, પુરણ પરમાનંદ."

કબીર.

હે જીવ, તારૂં કોઈ વહાલું ગુજર પામ્યું હોય, જે તે તારાં હોહીમાંનું હોહી, અને માસમાંનું માસ હોય, જેણે તારૂં જીગર જીતેલું, અને પછી તેનો ત્યાગ કરી ગયું હોય, તો પણ તેને માટે ગમ કરવો ચોકકસ રાખ! તે વાહાલા જીવને, તારા અને મીનેશ્વર આલમ વચે એક સાધણ. યાને ખુદા અને તારા પોતા વચે એક વધારે ધાડો સંબંધ માની, દરેક રીતે, તે આતમા મારફતે, પ્રભુને પીછાનવાનો સમજવાનો પ્રયત્ન કર. માન, કે તે ખુદાની હજુરમાં (તુરત વેલા) તારા એક કાસદ દાખલ, તારો તે તરફનો માર્ગ મોકલેલો કરનાર દાખલ થયેલો છે, અને તારી લાંબી જીંદગી દરમ્યાન, વખતે ને વખતે, તે તારા સમાગમમાં આવ્યો, અને પાછો આવવાનોજ એજ એકીન, તારાં જળતાં જીગરને ઠંડક આપનારૂં એમાંજ તારી મુક્તિ છે એમ જાણજે.

કારીગરને એક જરૂર કારીગરી માટે સોંપનામાં આવ્યું, તે તેનુ પોતાનુ થતું નથી. ધણી માંગે અને તૈયાર ન હોય તેમાં કસુર કારીગરનો. વિશ્વાસપાત્ર ઠરેલો નહીં; માંગનાર તો તે લાયક જનારો. એજ પ્રમાણે, જો તારી ફરજ ભરસા પાત્ર બજાવી હોય તો, ખુશી થા, ગમ નહીં કર. ખ્યાલ કર, કે જે કહન તેણે પેદેરવું તેજ તું પેદેરશે, જે લોખંડના તખતા ઉપર તે ગયો, તેજ તને પણ ઉઠાવશે, અને જે રસ્તો તેણે લીધો, તેજ રસ્તે તું પણ પાછળ પડવાનો. ફકત તારી તૈયારી રાખ! અને, અરે! છતાં તારી ગમખ્વારી અને જીગરનો ટવળાટ કમતી થતો ન હોય, દુન્યવી ખેંચાણો હવે નહીં જેવાં લાગતાં હોય જેમ ચાટક પાણીના લાંબા અપવાસ પછી ચોકકસ નક્ષેત્રના જળ માટે આરઝુમંદ હોય, તેમ, જો તારૂં જીગર તે ગુજરનારને મળવાની તલબ કરતું હોય, તો, તારે માટે એક માર્ગ છે. તારા મનની મુરતીને તે માહાન "ભેદ" સાથ એકત્ર કર. તેમાજ તે સમાઈ ગઇ છે; અને, જ્ઞાન, અગર કર્મ માર્ગે, ભક્તિદ્વારે તેને જ્યા મલ. તે શક્તિ તને પોતા ભણી ઉપર ઉઠાવશે, તું તેને તારા તરફ હવે ખેંચી શકનાર નથી. જો તને ગમલી ખુદ ન પુરાય એવી લાગતી હોય તો બેહેતર છે, કારણ, સંસારી બીજી ખટપટો સામે ટકર ઝીલવાને તું સાબેત થશે, અને, દરેક બડી, જેમ કાબીના પાંદડાં ઉપરથી દરના ટીપાં ખરી પડે તેમ, તારૂં મન જે અફરમજદનુ રહેઠાણ, તે ઉપરથી ગમ ખરી પડશે.

જો તને તારો ગુરૂ મલ્યો હશે તો, આ ભેદના પાઠો તાહરી આંખ્યો સામે ખુલ્લો છે.

રબ્નું, તેની ફ્રવષી તથા બીજી યસ્તોમાંથી મળતું તેને લગતું બ્યાન.

(પાને ૬૧૪ થી ચાલુ.)

લખનાર :—મી૦ ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

આપણા પવિત્ર પૂરતકો પરથી માલમ પડે છે કે દરેક ફ્રેરસ્તાને તેની લાયકાત મુજબ્ જ તેને શરીર તરીકે વર્ણવેલું છે. જેમ કે અર્દીસુરને તથા અશીશંગ ને નાજુકાઇ બક્ષેલી છે ત્યારે બીજા નર યજદોને તેણે પાક પરવરદેગારે જેરમંદ વગેરે ચીતારીઆ. તેજ પ્રમાણે રસ્ને માટે પણ મળે છે કે તે બળવંત અને ખુબ્દ કહેલા છે અને મેહેર યસ્તના ૧૦૦ મા ફ્રકરા તથા ૧૧૬ માં ફ્રકરાથી માલુમ પડે છે કે તે મેહેર યજદની જમની તથા દાબી બાલુએ ચાલે છે. અને જેમ ફ્રરવરદીન યસ્તમાં દરેકની ફ્રરવરશીઓને આરાધેલી છે તેમ રબ્નુની ફ્રરવષીને પણ મેહેર અને શરોશની ફ્રરવશી સાથે આરાધેલી છે અને વળી બીજું જે અશીશંગ યસ્તના પેહેલા ફરદાના ૧૬ માં ફ્રકરાપરથી માલુમ પડે છે તે એ છે કે રબ્નુની બેન અશીશંગ છે જ્યાં લખે છે—"અમ્એ સ્પૈથી ઉતમ યજત, સ્પૈથી ખુર્જેંગ યજત (અશીશંગ) અહુરમજદ તારો પીતા છે, પવીત્ર અારમઇતી તારી માતા છે, અશો અને પવિત્ર શરેશ ખુર્જેંગ અને બળવંત રબ્નુ બોહળાં ખેતરવાળો, હજાર આંખવાળો, દશ હજાર કાનવાળો મિથ્ર તારા ભાઇ છે અને માજદીયસની દીન તારી બેન છે.

રબ્નું, તે રાસ્તી તથા સચ્ચાઇ પર બયકુલ છે, રાસ્તી અને સચ્ચાઇને લગતું મળતું વર્ણન, અવસ્તામાંથી તથા પેહ્લવી કેતાબોમાંથી મળતું વર્ણન, અને તેની અગત્યતા.

આ બાકી દુન્યામાં આપણ માણસ જાતને લાલચના ફાંદામાં નાખવાને કેટલીક ચીજો એવી છે કે જેની અંદર લગભગ દરેક માણસ બેઠા બધા તેના સપાટામાં આવેલા હોય છે. એ ચીજોમાંથી એક ચીજ છે તે સચ્ચાઇ તથા રાસ્તીથી ઉલટી ચીજ તે જૂઠાઇ છે કેમકે એ લુટારૂ માણસ જાતને પહેલ વહેલાં તો તેને લાલચના ફાંદામાં નાખે છે અને ઘણીક વખત તેમાં તેને સચ્ચાઇ તથા કરેહ આપે છે પણ એ સચ્ચાઇ તથા કરેહ લાંબો વખત ટકતી નથી અને મોડે યા વહેલે તેનો નાશ થયા વગર રહેતોજ નથી.

અસલ આપણા ન્યાગાનોના વખતમાં એટલે અવસ્તા જમાનામાં જે મુખ્ય મનની કેળવણી તનની કેળવણી સાથે આપવામાં આવતી હતી તે તેઓને (બચ્ચાંઓને) તેમ્ના બચપણથીજ ખુદ આપણા અશો જરથોસ્ત સાહેબના ફ્રસામો જે **સાચુંજ** બોલવું વમાસવું તથા કરવું એ કેળવણી આપવામાં આવતી હતી. અને ફ્રજરંદોએ નાનપણથી આ શબ્દોની ટેવ રાખવાથી ખુદરતના ફાયદા પ્રમાણે તેઓ પોતાનો વખત જ્યા પ્રમાણે મોટપણમાં બીજા ઘણાક સાદા ગુણો એ ઉપરથી સંપાદન કરે છે. અને તેથી બીજાને એવો સારો ધડો આપે છે. આ બાબત પર " **હીરોદોટસ**" પોતાના જમાનાના ઇરાનીઓ માટે શું કહેછે તે જોઇએ. તે કહે છે કે "તેઓ (ઇરાનીઓ) પોતાના બચ્ચાંને પહેલાં **સાચ્ચું બોલવાને** શીખવતા" અને બીજું જે તે નીચે પ્રમાણે કહે છે તે સઘળું તેના જમાનાના જરથોસ્તીઓ પોતાના વડાએાના ચારસામાં મેળવેલા ગુણો છે તે કહે છે "જે ચીજ કરવા ના રવા હોય છે તે ચીજ વિષે વાત કરવી પણ તેઓ નારવા ધારતા કે જુઠું બોલવું એ દુન્યામાં અત્યંત નામોશી ભર્યું કામ છે એનાથી ઉતરતું (નામોશી) ભર્યું કામ કરજ કરવાનું છે તેના બધા કારણોમાંનું એક કારણ એ પણ છે કે કરજદારને જુઠું બોલવાની ફરજ પડે છે.

આપણા પાક અવસ્તાના લખાણોમાંથી પુષ્કળ ટેકાઓથી એ રાસ્તી તથા સચ્ચાઇને મળતા દાખલા મળે છે અને મુખ્ય કરીને આપણા પાક અશો જરથોસ્ત સાહેબના પાક ગાથાવાનીમાં તો બહોળજ ટેકાઓથી મળે છે અહુનવૈતી એટલે યજ્ઞના ૨૮ માં હરદાના એટલે એ પાક ગાથાવાર્ષની શરૂઆતનાજ પેહેલા ફકરામાંજ અશો જરથોસ્ત સાહેબ દુવા માંગે છે "નમનતાઇથી હાથ ઉંચા કરીને સહુથી પેહેલા અનદીઠ તથા આબાદી કરનાર હોરમજદના તમામ રાસ્તી (૧) ભરેલાં કામોને તથા બધા ભલાં મનની અકલને આ ખુશાલીમાં હું માંગું છું કે જેથી કરીને દુન્યાના આત્મા (અથવા જોહરને) હું ખુશાલ કરું" આ ઉપરથી માલુમ પડે છે કે અશો જરથોસ્ત સાહેબ પેહેલેથી રાસ્તીને માટે નમનતાઇથી દુવા માંગે છે અને તેનજ (રાસ્તીને) પોતાની ઉલ્લી ધરી સુધી જાળવી રાખી હતી, કે જેને પુરાવો જ્યારે એ અશો નર અર્દીસુરની સાથે ગુફતેગુ કરે છે ત્યારે અર્દીસુર તેને "અરેઝવો અશાઉમ જરથોસ્ત" કરીનેજ વાત કરે છે એટલે સાચ્ચા અને અશો જરથોસ્ત-એમજ કહે છે-વળી એજ અહુનવદ ગાથામાં વળી એક ટેકાઓ એટલે અહુનવદ ગાથામાં યજ્ઞસ્નેના ૩૪ માં હાના ૭ માં ફકરામાં તો ખુદ અહુરમજદને રાસ્તી તરીકે ગણેલા છે ત્યાં કહે છે "ઓ રાસ્ત તારા સિવાય બીજા કોઇને હું જાણતો નથી માટે હુમુને તું બચાવ." વળી જો એક માણસ આ દુન્યાનું તેમજ પેલી દુન્યાનું સુખ મેળવવાની આશા રાખવી હોય તો તેણે પણ રાસ્તીજ અખત્યાર કરવી જોઇએ, કે જે અહુનવદ ગાથાના યજ્ઞસ્નેના ૨૮ મા હાના બીજા ફકરાપરથી માલમ પડે છે કે "(આ જે) હાડમંદ તથા (પેલી) જે મીનો (એ) બેહુ દુન્યાના ફાયદા (જે) રાસ્તીથી (છે) (માને રાસ્તીથી મેળવી શકાય છે તે) મને તું આપ, જે કૃપદાઓની મારફતે ખુશાલી આપનારૂં સુખ હાસિલ થાય" આ ઉપરથી માલુમ પડે છે જે આ દુન્યામાં માણસ જાતને જે મુખ્ય પેહલી ચીજ જોઇએ છે તે "સચ્ચાઇ" અને ભલુમન (સારી અકલ) છે. અને જે શખ્સ આ બેઉ ચીજોનો ધણી હોય છે તે તેને આ તકલીફો-અને ખાહી દુન્યાની-ખોટી-જુઠી સમજાતી લોભ લાલચ્ચ તેની ઉપર ગલબો કરતી નથી અને જો એવા માણસ ધણીજ દરિદ્ર હાલતમાં પણ હોય છે તોપણ તે એક ધણા પૈસાદાર માણસની બરોબર પોતાને ગણવા શક્તિવાન થઇ શકે છે એટલે તે સંતોષી રહે છે પણ જેઓ આ દુન્યાની જુઠી માયા અને લોભ લાલચ્ચ મનમાં રાખે છે તેઓ આ દુન્યામાં તેમજ પેલી આવતી દુન્યામાં કાંઇપણ ખરૂં સુખ મેળવવાને નસીબવાન થતા નથી વાસ્તે સચ્ચાઇ અને ભલા મનની અકલને માણસ જાતને આ તેમજ પેલી દુન્યાનું ખરૂં સુખ અને મોહોતાજ કરવી અને છેક પોતાની છેલ્લી ઘડી સુધી જાળવી રાખવાની બનતી કોશીશ કરવી વળી સ્પેન્તોમદ ગાથામાં-યજ્ઞસ્નીના ૪૯ માં હામાં ફકરા ૭-૮ અશો જરથોસ્ત સાહેબ પોતાને પોતાના દીન ફેલાવવાના કામમાં કોણ મદદગાર થશે તથા બેરી તરીકે કોણ થશે કે જેઓ એ સાહેબને એઓના પેગમબરીના કામ માટે સારી શીખામણ આપે-એવી અરજ કરતા માલમ પડે છે. અને તે પાક હાદાર અહુરમજદ પાસે માંગે છે કે "મને મદદ તથા બચાવ આપવાની શક્તિ તથા રાસ્તીની સરદારી અએ હોરમજદ! કરશીસ્તરને (એ સાહેબના સસરા-તથા દીન ફેલાવવામાં મદદ કરનાર) તું આપશે (તેં આપ્યું છે). એ (અરજ) મારે ખાતર (હું) તારી પાસેથી માંગું છું, જેથી હમેશ સુધી તારી નેક પાદશાહીમાં સર્વ પ્રિય હમો થઇએ" એ ઉપરથી આપણે જોઇશું કે પેગમબરીના કામમાં પણ મદદને માટે રાસ્તીનો ધણીજ જરૂર છે. વળી એની પછીના ફકરા ૯ માં કહે છે કે જે "સાચ્ચું બોલનારે દુષ્ટ માણસની મારફતે (દુષ્ટ માણસની સાથે) સરદારી લેવી નહીં

(૧) ગાથાની અંદર જે શબ્દ રાસ્તી તથા સચ્ચાઇની અંદર આવે છે તે ફકત ૪૬ મા હા એટલે ઉસ્તવઇતી ગાથામાં આવે છે. બાકી બધે ઠેકાણે અષ શબ્દ લીધેલો છે અને એ. કા. એ. કાંગા અષેમની માફેનો આપતાં એને અશોદ્ય-રાસ્તી સચ્ચાઇ વગેરે કહેછે અને તેમજ એવણે ગાથામાં બધે ઠેકાણે એ શબ્દ લીધો છે.

. . . , રાસ્તીને લીધે . . . . બદ્દાદુર (શુરતારૂપ) અને જમ્માસ્પ હકીમ ન્હેડાએલા છે એટલે એઉએ રાસ્તીમાં પુરેપુરા હતા તેથી તેઓના દીલ પણ એકજ હતાં. વળી આપણે એશી તરીકે કોણને ગણવા તેને માટે પણ આપણે રાસ્તીનાજ જવાબ મલે છે, જેમ કે ઉસ્તવદ ગાથામાં યજ્ઞતાનીના ૪૬ હામાં-ફકરા ૫ માં કહે છે **"રાસ્ત-નેક માણુસોને પોતાના એશી તરીકે ગણવા—"** આ બાબત પણ આપણા ધર્મનું ઉતમપણું અને એક દીવી દેખાડે છે જેમ કે . . . . સાધારણ રીતે આપણે હાલમાં જેઓ જરથોસ્તીઓ નથી તેઓને . . . . "દરવંદ" તથા દેવો કહીએ છીએ. પણ એનો ખરો અર્થ તો એમ છે કે જે માણુસ બદ હોય અને અહુરમજદના તરીકાથી ઉલટી રીતે ચાલે અને એહેરેમનના માર્ગ પર જાય પછી તે જરથોસ્તી હોય કે કોઈ પણ જાતના એટલે ધર્મનો હોય-તેને દેવ કહેતા હતા-તેજ પ્રમાણે આનો પણ અર્થ થઈ શકે કે આપણા પોતાના એશી તો ઘણા પણ હોય, પણ જેઓ નેક અને રાસ્ત હોય-પછી તેવા જરથોસ્તી હોય કે પર કોમના હોય તો પણ તેઓને એશી તરીકે ગણવા એ સજાવાર છે. વળી વહિસ્તોઇશ્ત ગાથાના છેલ્લા ફકરામાં કહે છે "ખોટા એતેકાદવાળાઓને લીધે (દીન ઉપર) દ્રૂજ થયલા તારા ધર્મ ગુરૂઓને (અએ અહુરમજદ) સંકટ વેઠવું પડે છે. જ્યારે જોઇને **રાસ્તીને** હાણી કરનારાઓ તનાદુર (એટલે ગુનેહગાર) થાય છે અથવા ગણાય છે. રાસ્ત સાહેબ . . . . કર્યા (છે) કે જે તેવા શખ્સોના છુટા પણાનો તથા જીંદગીનો નાશ કરી શકે. અર્થાત અએ હોરમજદ તારી પાદશાહી (અથી છે) કે જેથી નેક જીંદગી ગુજારનાર ગરીબ માણુસને (તેની નેકીના બદલામાં (તું) બેહેતરી (એટલે ખુશ્બદ દરજ્જો) બક્ષે છે." આ ફકરા ઉપરથી પણ માલુમ પડે છે જે જેઓ ખરા ધર્મી અને રાસ્ત હોય છે તેઓને ખરાબ માણુસોથી વેઠવું પડે છે. એજ પ્રમાણે પેહેલવીમાં પણ રાસ્તીને ઉંચી જગા આપી છે જેમ કે મીનો ખેરદના એક બાબમાં કે જ્યાં દરેક સારાં કામ જે માણુસ કરે છે તેના દરજ્જા પ્રમાણે મુકેલા છે, ત્યાં સખાવતને પેહેલી મુકી છે અને પછી બીજી રાસ્તી આવે છે અને પછી બીજાં બધાં સારાં કામો આવે છે.

લડાઇનો ખર્ચ શું? આ સદીમાં થયલો બધી લડાઇઓ કરતાં હાલ ચાલતી જંગી લડાઇ સૈથી વધુ ખરચાલુ પુરવાર થશે. બાલકન લડાઇ આ લડાઇના પ્રમાણમાં ઘણી નાની હતી તે છતાં જ્યારે સુરેહ થઇ ત્યારે તે લડાઇના ખર્ચનો અડસટો પાંચ કરોડ પાઉંન્ડનો કાઢવામાં આવ્યો હતો.

રશો તરફોશ લડાઇનો ખર્ચ મહીને દાહાડે એક કરોડ હેંસી લાખ પાઉન્ડનો આવ્યો હતો. જ્યારે સુરેહ થઇ ત્યારે રશીયાએ હારેલાં તરફોનો ૧૪ કરોડ ૫૦ લાખ પાઉન્ડ આપવાની ફરજ પાડી હતી. પણ તરફોનાં સંસ્થાનો વિગેરે રશીયાને હવાલે કરતાં કુલે પાંચ કરોડ પાઉન્ડની બાકી તેને રોકડા નાણાંમાં આપવી પડી હતી.

ફ્રાંન્કો જર્મન લડાઇ જે આંઠ મહીના ચાલી હતી તેનો ખર્ચ ૩૧ કરોડ ૬૦ લાખ પાઉન્ડ સુધી થવા ગયો હતો અને ફ્રેંચોએ જર્મનીને આલસેસ લોરેન આપી દેવા ઉપરાંત ૨૦ કરોડ પાઉન્ડનો દંડ પણ દેવા આપ્યો હતો.

લશ્કરી ખુટના લગેલા અસાધારણ ખપને લીધે સાધારણ ખુટ શુના ભાવોમાં ૨૫ ટકાનો વધારો થઇ ગયો છે.

જર્મન કાફ્લાનો ખર્ચ ૧૯૬૮ પછી ૬૦૦૦૦૦૦ ઉપરથી વધી વધીને ૨૩૦૦૦૦૦૦ પાઉન્ડ જેટલો થયો છે.

એવો અડસટો કાઢવામાં આવ્યો છે કે હાલના જેવી લડાઇમાં રોકાયલા લશ્કરો સિપાહીને માટે જોઇતા ગોળાઓ બનાવવા જેટલું સીસું આખી દુનીયામાં કેંઇ નથી મળી શકવાનું.

ઇંગલાંડમાં જે કે એક પાઉન્ડની નોટોનું ચલણ નવું અને તેથી કાંઇક નવાઇ જેવું લાગે છે, પણ સ્કોટલાંડમાં તો તે ગીની કરતાં ઘણું સાધારણ વપરાસમાં છે.

રશીયામાં લડાઇ પર થયલા મરદોનું કામ કરવ હજારો સ્ત્રીઓ બાહાર પડી છે.

ગ્રે કાલકુન.

(ચાલુ વાર્તા.)

લખનાર:—મીસીસ જરબાનુ મેહરવાનજી કેકાવાલા.

પ્રકરણ ચોથું.

વર્ષો પછી કાઉનટેસ લેંગડોફના અજબ સંજોગે પોતાની જવાનીના ભલા મીત્ર એમાર્લસ સાથે મેલાપ થયો. લેંગડોફ કાસટલની જાગીરી ઉપર ભમતા ઓળાઓમાં શું ભરમ હતો તે જાણી લેવા કાઉનટેસ પોતાની બેટીની સાથે શોધ કરવા નીકળી અને ત્યાં ઝાડીની અંદર આવેલાં એક ઝાડું થડ એકાએક ખસી ગયું અને ત્યાં તે મા બેટીએ એમાર્લસને છુપું ઘર બાંધીને ત્યાં રહેલો જોયો. પેલા ભમતા ઓળાઓ લેંગડોફ કાસટલના નીમકહરામ સ્ટવાર્ડોર મેાં પીગ્રીએ ખાસ ઉભા કરેલા હતા અને તેને તેના સાથીઓ જોડે પોતાના પાપી પ્રપંચને લગતી વાતો કરતાં સાંભળી કાઉનટેસે તે બુરા આસામીને તેના ખરા રંગરૂપમાં જોઈ લીધો. તે આપણે બધું ગયા પ્રકરણમાં જોઈ આવ્યાં.

ત્યાર પછી તે મા બેટી પોતાને મેહલે પાછાં ફર્યાં. એમાર્લસ સાથની મુલાકાતે તેણી ઉપર ઘણી અસર કરેલી જણાતી. કાંઈ મુંગાવી ફ્રેલીસ આદીને પોતાની માની પાસ બેઠી. કાઉનટેસ પીગ્રેથી બોલી—

"ફ્રેલીસ, જો મારફરીસ સાથની સગાઈ તુંને પસંદ નહીં હોય તો હું તુંને એ વાતની બેાદ્દસ કરીશ નહીં. હું બરાબર સમજું છું કે દોલત હશમતની ગમે એવી ઝાહોઝલાલી કરતાં એક ગરીબ બેદુલતા સાચાં જીગરના વ્હાલમાં વધારે સુખ છે. આવા અણઘટતા ભુલમેાથી જવાન જીગરોમાંથી નીકલતી હાય પીકાયના આપણી કાંસની ભુમીને બદબખ્તીએ ઘેરીછે; તું તારી ખાહેરા પ્રમાણે ચાલજે, અરે પણ હું કેવું ધમ્યું છું કે તારા પીતાને એ બાબે સમજાવી શકું."

ઢેલી ફ્રેલીસ આંખે હાથ દઈ રડી પડી. તેણી મારી રહેશે સમજતી કે તેના કઠોર સખત દીલના આપને સમજાવવા એ હીમાળય પરવતને પોતાનાં બરફથી પીગલાવવા જેટલો નહી અનવા જેમ બનાવ હતો. કાઉનટેસે તે રાતે પોતાની બેટીને પોતાના પાસાંમાંજ સુવાડી; રાત્રે કાઉનટેસ એક ઘણોજ ત્રાસદાએક સ્વપનો જોઈ ઉંઘમાંથી ઝબકીને ઉઠી. પોતાની પાસે પોતાની લાડકી બેટીને નીરદોષ ઉંઘમા પડેલી જોઇ તેણી તુરત ગુંથણ મંડીએ પડી અને ફ્રેલીસના માથાં ઉપર અતિઘણું વ્હાલથી હાય મેળી તેણી બબડી—

"મારી લાડકી બેટી બોદા કરે તે જે દુઃખ તારી માતાના કમનસીબે તને વેઠવું પરીયું છે તે તારાં નસીબમાં હોય નહીં; તુંને ખરાં જીગરથી ચાહનાર એક માયાળુ ઘણી મલે અને નહી કે તારી માતા જેવેા સાંકડા મગજનો ગુસ્સેબાજ ને કાયા કાનનો, જો કે તે એવેા હોવા છતાં પણ તે બેહદ્દતનો માલેક સાહેબ છે કે હું તેના તરફ ખરાં વફાનથી વફાદાર રહી છું."

જે પ્રમાણે એમાર્લસ કહ્યું હતું તે પ્રમાણે બે દહાડા પછી કાઉન્ટ આવી લાગ્યો. તેની સાથે જવાન મારફરીસનો બુઝર્ગ પીતા અર્લ-ડ-એરી હતો. તે બંન્ને વહેવાઇઓ સાથેજ આવ્યા.

કાઉન્ટ દમામમાજ પોતાની પરણેતરને નમીયો પણ પોતાની બેટીને તેણે વ્હાલથી પાસામાં ચાંપી. એટલું તો ખરું કે તેણી તેને દુન્યામા સર્વથી 'પ્યારી હતી સીવાય કે તેની ખાનદાની મગરૂરી. અને જાતી ખવાસની એકલપેટાઇ.

"ડ-એરી, આ મારી બેટી લેડી ફ્રેલીસ છે, તમે જોયું એ હવે કેટલી મોટી થઇછ તે?" કાઉન્ટ મગરૂરીથી પોતાની દીકરીને તેણીના ભવીષ્યના સસરા સાથે ઓળખાણ કરાવતાં બોલ્યો.

બુઝર્ગ અર્લ-ડ-એરી માનથી નમીયો.

"આ ખુબસુરત ચહેરાએ મારી આંખોને ઘણી ટાઢક આપીછે દોસ્ત, પણ બેશક એની મુંદરતાની કીમત તો મારો બેટોજ કરી શકશે." ડ–બેરી નરમાસથી બોલીયો.

"તમારા બેટા તમારી સાથે આવ્યા નથી?" કાઉનટેસે પોતાની બેટીને જવાબ આપવાની મુંચવણમાંથી બચાવી લેવાને ધારી કહ્યું.

"નહી, બાનુ તમુને બેશક પેરીસની પ્રજના હુલ્લડની ખબર તો મલી હશે; મારા બેટાએ ઘણીજ બહાદુરીથી આમ લોકોના અપમાનમાંથી નામદાર રાણીના બચાવ કીધો અને એ તેની હીમતથી તેને બચારાને બહુ ખમવું પરીયું'છ; જ્યાં સુધી મારો બેટો અહીં સલામત આવી પુગશે નહી ત્યાં સુધી મારા જીવને જપ રેહશે નહી."

"મેં પેરીસની ખબર ઘણી થોડી મેળવીછ, કારણ કાઉન્ટે અહીં ફ્રેજસના ગામડાંમાંથી કોઇને પેરીસ તરફ જવા દીધા નથી એટલે ત્યાંની ખબર કાંઇ મલી શકી નથી, હું ધારુંછુંક મામલો ઘણો ગંભીરતે। નહી હોય." કાઉનટેસ બોલી,

"શું બનશે તે કોઇ કહી શકતું નથી, હમણાંતો જરાક શાન્તી છે પણ પ્રજની આગેવાની લેનારાઓ ઘણા કાવતાંબાજ છે તેઓ જો એકાએક હુલ્લડ કરાવશે તો કહી શકાતું નથી કે શું થશે; બોહા આપણને બચાવે."

કાઉનટેસે ઇંતેજારીથી કાઉન્ટ તરફ જોયું.

"તમે એમ ધારોછ કે એ હુલ્લડ અહીં ફ્રેજસ સુધીપણ આવશે?" તેણીએ પોતાના વરને પુછયું.

"ભટ!" કાઉન્ટ ભવાં ચઢાવી બોલીયો. "આરતેા એની બાબતે શું સમજે? મારે પેહલાં જઇને મારા વીસવાસુ મેા. પીએરીને મલવું જોઇએ. તેનાથીજ હું જણી શકશ કે ફ્રેજસની હકીકત શું છે."

"યેાસે" કાઉનટેસ વચ્ચે પડી. "તમે પેહલાં મારૂં સાંભળેા—" કાઉન્ટ તુચ્છકારથી તેના તરફ કર્યો.

"તમારૂં સાંભળું? ખરેખર? શું તમે કાંઇ રાજદારી સમજ ધરાવેાછ? માફ કરજો કાઉનટેસ પણ તમારી આખી અકલ કરતાં હું મારા પીએરીની અરધી અકકલને વધારે કીમતી ધારૂંછ."

કાઉનટેસ લાલ લાલ મારી ગઇ, ફ્રેડીસની આંખેા ગુસ્સાથી ચમકી ઉઠી. બાપડેા ડ–બેરી તેા ડંગર થઇ ગયેા.

"આપણું બોલેલું તે કહી માનનાર નથી" કાઉનટેસ ધીમે બબડી; કાઉંટ ધસારામાં બહાર ગયેા. કાઉનટેસે પેરીસને લગતી બધી ખબરેા ડ–બેરીને પુછવા માંડી અને તે બુઝર્ગ અલે આ ચહેરેનમુન કાઉનટેસની ચાલાકી અને રાજ તરફની અતંત વફાદારી વખામૂીયા વગર રહી શકીયેા નહી.

"શું" તેણે મન સાથે વમાસીયું "આ ગુસ્સેા બાજ કાઉન્ટ પેાતાની અમીરી ખવાસની બાતુના ગુણેા જોઇ શકતેા નથી? જો મા જેરીજ ખસલત એની બેટીમાં ધરાવતી હશે તેા બેશક મારેા ભલેા બેટેા એક લાયક ધણીધણી મેળવશે."

આટલા વખતમાં કાઉન્ટ નાચતેા કુદતેા પાછેા આયેા "કેવી ખુશ ખબર? ડ–બેરી, આપણી બધી આશાઓ સફળ થશે; માં. પીએરીએ મારી ખાતરી કીધી છે કે આપણાં ગામડામાં તદન શાન્તી અને સુસેહ રાજ કરે છે. પેરીસમાં જે જે બન્યુંછ તે માટેથી એ માહીતગાર નથી અને મેં તેને જણાવ્યું પણ નહી માટે આપણા હાથમાં ઠીક વખત છે. આપણે આપણી દરેક કીમતી ચીજો લઇ, આપણાં છેાકરાંઓના લગન કરી ફ્રેજસથી વખતસર નહાસી જઇશું."?

"તમારી ખાતરી છે ફ્રેંગેાડેક, કે આ માણસ તદન ખરેજ કેહવ?" ડ–બેરીએ પુછયું.

"બેશક, અથીતજ આપાં યુરપમાં આવેા નીમકહલાલ, વફાદાર વિશ્વાસુ માણસ મલવેા મુશ્કેલ છે" આંધલા કાઉન્ટે જવાબ દીધેા.

કાઉનટેસ અને ફ્રેડીસે એકમેક તરફ જોયું; તેઓની આંખેા માહેલી ગભરાટની ઇસારત જોઇ હેતાં ડ–બેરી બેચેન બની ગયેા. તેણે કહ્યું. "આવા ગભરાટના કટાકટીના વખતમાં આપણે આપણા નેાકરેા ઉપર બહુ ભરેાસેા મુકવેા જોઇએ નહી, ફ્રેંગેાડેક.'

"અરે પણ મારા પીએરીના સખુનો ઉપરનો હુ મારી જોખીનગીરી આપવા તૈયાર છું." અપીચારી કાઉન્ટ બોલ્યો.

કાઉન્ટેસે કાંઇ બોલવા માટે હોઠો ઉઘાડયા પણ પેલા ગુસ્સેબાજનાં ભર્યા ચઢતાં જોઇ તેણીએ પોતાની બેટી તરફ જોયું.

"પપા તમારા અવિચારવામાં હું બીલકુલ ભાગ લેતી નથી "ફેલીસ બોલી ઉઠી "હું તમને કાંઇ દ્રઢાકત કહીશ કે જેથી તમે એ દગાબોર પીએરીને તેના ખરાં રંગરૂપમા પીછાણી લેશો."

"દગાબોર પીએરી!" કાઉન્ટ ધીકારથી પોતાની આતુની સામે જઇ બોલીયો. "કાઉનટેસ દેગરોઇક, તમોએ મારી ગેરહાજરીના ઘણો હીચકારો લાભ લીધેલ. તમે આપ છોકરીના મજાજમાં તમારા જેવાજ હલકા વીચારો મારા ભલા પીએરી માટે ખરી મુકીયાછ."

ગરીબ કાઉનટેસે આ ખેતવત ભર્યા સખુનો સાંભળી દુઃખથી પોતાનો હોઠ કરડયો. "ફેલીસ તમારી ખાત્રી કરી આપશે કે આ સખુનો એના પોતાનાજ છે, હાલતો એ, વાત પડતી નાખો કારણ બીમારા અર્લ-ડ-એરી ચાકેલા લાગેછ, ચાકેા ખાણાતો પણ ટાઇમ થયો."

ડ-એરીએ ઝટ પોતાની જમણા હાથની બાલુ કાઉનટેસ આગળ ધરી અને તેઓ બન્ને ચુપચુપ ખાણાંના ઓરડા તરફ ગયાં; કાઉન્ટ પોતાની બેટીને લઇ તેઓની પાળ્ય ચાલીયો.

ખાણા ઉપર કાઉન્ટે ભરીબ્બની માસ્યોનેસ ડ-એરીની સલામતી લીધી જે ફેલીસ ચુપ મોંદુકે રમુજ રાખી.

"હું કેવું ધ્યુછુંછ કે મારો બેટો એડવીન એકાદ અઠવાડયામાં આવતા પામે" ડ-એરોએ બહુજ ઇતેજારીથી કહ્યું,

ત્યારે તે મા બેટી એકલાં પડયાં ત્યારે ફેલીસ બોલી—

"મમા આપણે શું કરીએ? પપા કાંઇ આપણું માનતો નથી, તેવણને પેલા બુરા આદમી ઉપર બહોજ વિશ્વાસ બેઠોછ. અને આપણે જે એવણને કહીયું તો એ વાત એવણ પીએરી આગલજ લઇ જઇ તેના ખુશાસો પુછશે તો કામ બગરી જશે."

કાઉનટેસે કડવાસથી હાથ મારી.

"ફકત એકજ ચીજ ઉપર આપણો આધાર છે. એમાબસ હવે વેહલો પેરીસથી આવે તો સારૂ; તું રોજ પેલા પુલના ગોટા માટે તપાસ રાખજે, જે આપણને એમાબસની પધરામણીની ખુશાલી આપશે, અને હવે મારી દીકરી તું તારાં લગન માટે શું કેહછ?"

તે છોડીએ નીચી નજર કરી.

"મારા બાતાનો હુકમ હું કેમ તોડી શકું? તે સાથ વળી એમાબસે તે જવાનને ભોપોછ અને તે મારે લાયકનો છે એમ કહેછ ત્યારે તો હું મારાં તસલીમને તાબે થવસ. એટલું'તો ખરૂં કે બુઝર્ગ ડ-એરી મને પેહલીજ નજરે ગમી આપ્યાછ."

કાઉનટેસ પઢાવથી તેણીને ભેટી પડી.

"મારાં બચ્ચાં, એ ભલા આપનો બેટો પણ તેવોજ નેક હોવો જોઇએ બોલા તુંને હમેંયા ખુશી રાખે."

"અજબ જેવું નથી કે પપાના અને ડ-એરીના સ્વભાવમાં આટલો બધો તફાવત છતાં તેઓ એકમેકના મીત્ર થઇ શકીયાછ."

"છટ બેટી, તું તારા મુરબ્બી તરફની ફરજ ભુલી જાયેછ" તે નેક કેરદાર બાતુએ પોતાની બેટીને રોકી.

બીજા સવારે કાઉન્ટ અને ડ-એરી તદન સાધારણ પોશાકમા તૈયાર થઇ ઘોડેસ્વાર બની ફ્રેજસના ગામાં તરફ ગયા. પીએરી તેઓને જતાં જોઇ ફીકરથી દાંતમાં કચકચાવી બબડયો "આપ બે મોટા મુરબ્બીઓ વાય મારવા નીકલીયછ. એ લોકના પાછાં ફરવા પહેલાજ એ લોકની સુખ્ય ઉપડસે.

તેઓ પાછા ફર્યા ત્યારે ડ-એરી ઘણો ઉદાસ જણાતો હતો. કાઉનટેસે પુછયું.

"કાંઇ બરાક બનારતો નથી ઢરો—"

"મડામ, હું મારા બેટા માટે બહો ઇતેજાર બની ગયોછ. મેં ગામડાંનાં દરેક લોકના ચેહરા ઉપર

બધાં નાપસંદ ચીન્હો જોયાં અને તેથી કાંઈ મને ઠીક લાગ્યું નથી."

કાઉન્ટેસે એક છુપી હાથ મારી.

દહાડાના અઢારીયાંઓ અને પછી એકાદ બે માણસથી ગબડી જવા પણ નાતો જવાન મારકવીસ ૬-બેરીની ખબર કે નાતો પેલા છુપા પેગામનો ફુલતો ગોટો દરેક જણ ધારતી અને ચીંતાથી બેબાકરાં જેવાં બની ગયાં હતાં.

એક સવારે કાઉન્ટ અને ૬-બેરી બગીચામાં ફરતા હતા ત્યારે એક ચીયરેદાર બેયુત તેઓ તરફ ધસી આવ્યો. કાઉન્ટના ભીંગ ફરી ગયાં પણ ૬-બેરી દરબાર કાંમિ ધસીને તેને ભેટી પડ્યો.

"મારા દીકરા, મારા એડવીન, આ તારા કેવા હાલ!"

"બોદાનો ઉપકાર માનો પીતાજી કે હું તમુને ઝવતો આવીને મરી શક્યો, પણ મને લાગેછ કે હું દમણાં બેસુદ થઈ જવસ" અને એટલું બોલતાંજ તે જવાન પોતાના પીતાની પોહલી છાતી ઉપર ગબડી પડ્યો.

કાઉન્ટ અને અર્લ બન્ને મલી તે બેહોશ જવાનને ઉઠાવી અંદર લઇ ગયા. તેવી ફ્રેડીસે જ્યારે જાણ્યું કે મારકવીસ આવી ચડ્યો હતો ત્યારે તેણી પોતાના ઓરડાના એકાન્તમાં ચાલી ગઇ.

જવાન મારકવીસને માથાં ઉપર મોટોપા થએલા જણાતો અને તેમાંથી પુશકલ ઠોઠી ગયું હોય તેમ તે બીચારો તરફ ફીરો ને કાઢેલી જણાતો; પોતાના ચુસ્તીસુલાબ જેવા તનદોરસ્ત કલેવર બેઠાના આવા હાલહવાલ થયલા જોઇ પેલા બુઝર્ગ આપની બાની દુખથી ફાટી જતી હતી અને માથાનુ કાઉનટેસ તેને બની શકતો દીલાસો આપી જવાન મારકવીસની સારવારમાં એકે પગે ઉભી રેતતી.

છેક સાંજ પડતાં મા બેટીનો મેલાપ થયો.

"અમ્બાં વહાલાં પેરીસ મારે મારકવીસ શું બબર લાવાવ!" ફ્રેડીસે પોતાની માને પુછ્યું

"બહુજ બરબબની ભર્યા સમાચાર છે, બેટી. અરે બોદા, આવો દીવા વખત તું કામ આવેછ! બાદશાહી મહાલમાં લુટ ચાલી રહીછ, વફાદાર આદમીઓ બધાં રેહસાંઇ ગયાંછ. અમીર ઉમરાવોનાં લોહીની નેહર ચાલી રહીછ. રાજા રાણી કેદ પરીવાંછ તેઓને બચાવવા જતાં મારકવીસને જખમી કરીને પણ બંદીખાને પકડી ગએલા; એ કેહેછ કે કોઇ ગણેત સખસે એને એક રાત છુપો છોડી દીધો અને રેજીમના ગામડાં સુધી તેને મુકી આવ્યો. મારકવીસતો કેહવ કે હુલ્લડખોરો અડી સુધી પોંચા વખતમાં આવી પુગવા જોઇએ."

"પણ મમા હવે મારકવીસ આવી પુગ્યા તો આપણે બધાંએ શા માટે ખોટી થવું જોઇએ? હવે આપણે ઉતાવલે હાસી જવું જોઇએ "ફ્રેડીસ બોલી.

"બોદા બબર કે આપણાં તાકેમા શું લખ્યું હસે; પણ મને કાંઇ બરાબ બનવાની આશાદી થાએછ. મારી દીકરી આપણી કરણીનું જેવું ખરે તેવુંજ ફળ મલસે એટલે સબુરી રાખવા સીવાય છુટકો નથી."

"પણ જે પેલા ગ્રાહીન સખસે એને બચાવીયો, તે કોણ હશે?" ફ્રેડીસે પુછ્યું.

"કોણ જાણે એ કેહવ કે તેનું નામ બહુજ બજબ જેવું હતું. "એ ફ્રાલ્હન" તેનું નામ હતું અને તે કોઇ ઘણોજ દીલલ્છત દેખાવનો ને બાઝ જેવી તીણી નજરનો સખસ હતો, મને શક છે કે તે—"

આ પલે કાઉન્ટ ત્યાં એકદમ ધસી આવ્યો. "મારગ્રેટ, જલદીથી આપણી ફ્રેડીસના લગનની હવે તૈયારી કરવા માંડ, આપણે બનશે એટલી ઉતાવલે છુપવું ઉઘડું જોઇએ. જે અને અર્લ આપણી બધી રોકડના હીરા વેચાતા લઇ લીધાછ એટલે તે સાથે લઇ જઇશું. ને નોકરોથી બંનણ બનશે તો આપણી મુનાની પ્લેટો પણ લઇશું" ફટ મોં પીએરીજ એ વાત જાણશે."

"મોં પીએરી!" બંન્ને મા બેટી પુકારી.

કાઉન્ટના ભર્યા ચહેરા. "હા, મારો વીશ્વાસુ પીએરી!" કાઉન્ટ દમામથી બોલ્યો.

"કાઉન્ટ રોગેરોક, તમે એ આદમી ઉપર વિશ્વાસ મુકશો તો આપણું બધાંનો નાશ કરશે. હું મારી લખને કહું છું કે છેતરીમાં એકજ વખત મારો મોસ માનો; મોં પીએરી એક રોજાદીનો વફો છે જે રોજા

આપણુ બધાંને મારી નાખવા તૈયાર છે." કાઉનટેસ ઘણી ઉશ્કેરાઇને બોલી.

"એ એક સદંતર ખોટી વાત છે. ટેળા શું તે હુલ્લડ શું? પેરીસની વાત તો એ એક શબ્દથી જાણતો નથી.—"

"એ એક ખરેખરો નીમકહરામ ઢગ છે. હમે પોતે તેનાં કાવત્રાં કાનેકાન સાંભલીયાંછ—"

"મને બધી પુરાવો જોઇશે—" કાઉન્ટ બોલીયો.

"હા, હું તમુને બધી હકીકત કહેવા તૈયાર છું. પણ એક સરતે કે તમે પીએરીને જબને કશું કેહો નહી, નહીતર તે ભર મધરાતે આપણને હલાક કરી નાખશે."

"તમારી હકીકત એ બોલેબોલ જુઠાણું છે અને તેથીજ તમે પીએરીને બચાવ કરવા માટેની ટક આપવા માંગતાં નથી. કાઉનટેસ, હું ખુશીછું કે ચૈરાંબોની નીંદા માનું તેવા હું કાચા કાનનો નથી. હું હવે તમારૂં કાંઇપણ સાંભળવા માંગતો નથી. મેં કહ્યું તે પ્રમાણે કરો, કેલીસ માટે એક રાજવંસી ઘરદાગીનો પોશાક તયાર કરાવો. એવું જોઇ કોઇ બોલશે નહીં કે ઢેંગોક કુંટુંબ ધાસ્તીને વખતેજ પોતાની ઝાહોજલાલી મેલવા ચકીયું નથી" આટલું બોલી તે ચાલી ગયો.

"પહાડ જેવો સખત, હમેશનો પહાડ જેવો સખત," કાઉનટેસ બોલી.

જ્યાન મારકરીસને બીજે દીવસે સખત બોખાર આવવો ચાલુ થયા અને દરેકના ચેહરા ઉદાસ મારી ગયા.

નાસતા પછી લેડી કેલીસ બહારથી ફરીને આવી ત્યારે તેણીના હાથમાં એક પમરતો સુંદર ફુલનો ગોટો હતો,

"ઓ મમા, આ ગોટાએ મને તાજી તનતરસ્તી બક્ષીછ, મમા, એમાંથલ આવ્યાછ."

કાઉનટેસનો ચેહરો ઘણી શાન્તી પામેલો દેખાયો

"મમા, આજ સાંજે આપણે એવણને જબને મલશું, એવણ આપણને બધી ખબર આપશે.

"તેમજ કરશું! બેટા"

લડાઇમાં માર્યા કેટલા જાય છે? બનવા જોગ છે કે આ જંગી લડાઇમાં માર્યા ગયેલાઓની સંખ્યા આગલી લડાઇઓમાં માર્યા ગયલાઓની સંખ્યા કરતાં ઘણી વધારે થવા જશે.

બાલકનની લડાઇમાં ઘણી ખુનખાર નીવડી હતી તેમાં બેઉ તરફથી દશ લાખ નેવું હજાર સિપાહો ઉતર્યા હતા અને ત્રણ લાખ બીસ હજાર માણુસો માર્યા ગયા હતા જેમાં બે લાખ તર્ક હતા.

રૂશો જેપેનીસ લડાઇ વખતે મુકદનની લડાઇમાં રશીયાના સાડાછ હજાર રશીયનો કપાઇ મુવા યા જખમી થયા હતા અને જપાન જેની તરફથી છ લાખ માણુસ તે લડાઇમાં ઉતર્યું હતું તેમાંથી ૪૦,૦૦૦ માણુસ માર્યું ગયું હતું.

સ્પેન અને અમેરીકા વચ્ચે જનેરી લડાઇ દરમ્યાન બેઉ તરફથી ઉતરેલા ૧૩૨૮૦૦ માણુસોમાંથી ૨૩૫૦૦ સિપાહો માર્યા ગયા હતા, જેમાંનાં ૬૫૦૦ લડાઇમાં, એક હજાર તેમને થયલા જખમથી, દશ હજાર તાવની બીમારીથી અને બીજાં જુદાં જુદાં દર્દથી ૩૦૦૦ એમ આંકડો આવ્યો હતો.

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૩ જો.

"અદેખાઇ"

વ્હાલાં વ્હાલાં બાળકો,

દર રોજની તમારી જીંદગીને રમ્ય રાખવાની નીતનાં પવિત્ર શીક્ષણો તમારી સનમુખ દર મહીને હું રજુ કરવામાં આવે છે તેની ઉપર તમો પુરતુ લક્ષ આપતાં હશો એવી આશા છે. તમારી દરરોજની નાની મોટી રમતો કે દરરોજ તમારા વપરાસમાં આવતાં નાનાં મોટાં રમકડાંઓજીજ માત્ર સંતોષ પાછીને તમારે જેવી જેવાનું નથી પરંતુ ઘણા ઘણા સુંદર ને સંગીન સદ્‌ગુણોના સંગ્રહથી તમારા દીલને સ્વચ્છ ને શોભાયમાન રાખવાનુ મ્હારાત કામમ્ભી દરરોજ તમને કરવાનું છે. અને તેવા ઘણાક સદ્‌ગુણોમાં તામેદારીનો સદ્‌ગુણ ઘણો અગત્યનો છે જેની ઉપર ગીઆના પાઠમાં પુરતુ વીવેચન કરવામાં આવ્યું હતું. તેની ઉપર તમોએ ઘણું મનન કીધું હશે. આજ રોજે એક બીજી વાત તમો આગ્રહ કરવા માગુ છું અને તે "અદેખાઇ" ને લગતી છે. ઘણા ઉપરતાં ઉછરતાં બાળકોમાં આ દુર ટેવ આપણે વીશેષ જોઇએ છીયે કે તેઓ પોતાની દાદાગીરી સત્તાને ન પામતાં બાજા બાળકની કે કોઇ બીજાની જારે અદેખાઈ કરે છે. હવે અદેખાઇ એ એકજાતનો પાપભાવ છે. બસ તમેજ મોટાં થશો ને દુનિયામાં જાવ તમુનેજ મળે એ કોઇ કાળે જરાંઈ શકે નહી. આ દુનિયામાં ઘણાંજી આદમીને ઘણીજી વાતે ખુશ થવા જેવી હોય છે અને તેઓ સ્વભાવીક કરણી તેવી પાર ઉતરજી કરે છે. ' જેવું જેણે રોપ્યું હશે તેવું તેને મળી રહેશે. જુઓ એક વાર્તા કહું. એક વેળા ત્રણ મીત્રોને મુસાફરીએ જતાં પંત દોસ્તદ મશ્કરાંનો કંઇ સંજોગ થઇ પડયો. ત્રણ મીત્રો અક્ષરશીજ જાની દોસ્તો હતા અને નવી ભાઇ બીરાદર મેલવવાની ઉમેદમાં હતા પણ કમનશીબે એક બનાવ બન્યો. ત્રણેમાં અદેખાઇ ઉતપન્ન થઇ. બે મીત્રોએ એક સંપ કરી ત્રીજાને ખોરાકમાં ઝેર આપીને મારી નાખવાની ગોઠવણ કરી કે જો તેને મારી નાખે તો બાજનાનો વધેલો લુખકો પેસા બે મીત્રો વેહેચી લે, એવું વિચારી પેસા બે જને ત્રીજાને કંઇ બહેમજે સમજાવી પરદેશ મોકલ્યો ને કહ્યું કે કુસાને દહાડે તું પાછો આવજે આપણે સાથે જમીશું. તેમ તેતો ગયો પણ તેનાં મનમાં કંઇ અદેખાઇ ઉતપન્ન થઇ આવી. તેણે વિચાર્યું કે "જો હું આ બે જનનું કાતલું કહાડી નાખુ ને કોઈ રીતે એ બન્ને ને મારી નાખું' તો આખો બજનો મારે અસ્તક થઇ જાય એવા બુરા અને અદેખાઇ ભર્યા એકલપેતા વિચારમાં સજ થયેલા આ આદમી પરદેશ ફરી દેવેલા દીલમ્ભે પેસા બસલ બે મીત્રોને મળ્યો; અને જમવા આવવાને બહ્મે તેઓની મુલાકાત લીધી બે જને વિચાર કીધો કે ત્રીજાને ખોરાકમાં ઝેર આપી મારી નાખવો ને ત્રીજાએ વિચાર કીધો કે બે જનને કોઇકી રીતે ધાયલ કરી તેઓની અમુલ્ય જીંદગીને નાશ કરી નાખવો ને બાકી વધેલો બજનો બસ પોતેજ વહેંચી લેવો. હવે પરીણામ શું આવ્યું તે જુવો. પેહલા બે જને ત્રીજાને માટે ઘણો સ્વાદીસ્ત ખોરાક તૈયાર રાખ્યો હતો, પણ જેની અંદર ઝેર ભેળવ્યું હતું તે ત્રીજે ખાવા જાય તેની અગાઉ ત્રીજાએ પેસા પોતાના બીલ બે મીત્રોને ખુશ થાયલ કરી મારી નાખ્યા અને બજનેજો મેલવવાની ખુશાલીમાં પોતે સ્વાદીસ્ત ભોજન જમવા લાગ્યો, પણ ભોજનમાંતો ઝેર પીરસેલું એટલે એ ગરીબ બીચારોભી જીંદગીથી નાશ પામ્યો અને ફલ શું આવ્યું? બજનોજ કોઇનેભી મળી રાખ્યો નહીં અને અદેખાઇના પરીણામમાં ત્રણેના જીવ ગયા.

વ્હાલાં બાળકો આ વાતો ઉપરથી આપણને નસીહત લેવાની છે કે અદેખાઇને અંતમ ઘણોજ ઘણોજ બુરો છે, અને કોઇ પારકાંની કે કોઇની મળી રાખેલી જીંદગી અદેખાઇ કરવામાં ઉતરે આપણનેજ ઘણી મોટી હાની છે, માટે વ્હાલા બાળો ચેતેલાં રહેજો.

લ૦ દુવાગીર તમારો,
મોટા બાવા

સાચા પ્યારની કસોટી!

યાને

કોણ સરસ? પૈસો કે પ્યાર?

(પારસી સંસારની એક સંપૂર્ણ વારતા)

લખનાર:—'રઈફ'

પ્રકરણ ૧ લું.

વસંત ઋતુની તે મોસમ હતી અને તેના એક દીવસની એક સાંજે ઝઝકળતાં પુણાના પારેખ કાસ્ટલના જવાન માલેક જહાંગીર પારેખ પોતાના કાસ્તલની લગતી વિશાળ જાગીર જમીન નિહાળતો ઉભો હતો. તે જમીન અને જાગીર તેની પોતાની માલેકીની હતી. પણ તે પોતે વાળેવાળ કરજદાર હોવાથી તે કાસ્તલ અને તેને લગતું બધું મારગેજ હતું અને જે વખત જોય તેમાં તે બધું પારકે હાથ જવાનું હોવાથી તે બધાંની એક છેલ્લી મુલાકાત લેવા તે ત્યાં ઉભો હતો.

"હવે મને લાગેછ કે આય બધું ખોવાને લાંબો વખત લાગવાનો નથી" તે મનસે બડબડ્યો "એમ તો આહું તો એ દુંજ રાખું પણ કેટલી મોટી કીમત તેની મને આપવી પડે? ને તે દું આપું કયાંથી?"

એટલું બોલી તે આગળ ચાલવા જતો હતો તેટલાં તેની પછવાડે કોઇનાં ધીમાં પગલાંનો અવાજ તેને સંભળાયો અને પાછું ફરીને જોતાંજ તેણે પોતાની પાછળ એક કપાળી છોકરીને કાંઇ વિચારમાં ઉભલી જોઇ.

"મીસ પરીન્દ્રેહ! તમે આય વખતે અહીં? આવે વખતે ને આય રસ્તે તમે તો કોઇજ વખતે દેખાએોછ?"

"ગુલબાયને વાસ્તે વેકેન્સ મેગેઝીન લેવા સ્ટેશનના બુક સ્ટાલ પર આવીતી, હવે ફરતી ફરતી બંગલે જાઉછ. તમે અહીં શું કરોછ?"

"હું? હું મારી આય જાગીર જમીનને છેલ્લી સલામ કરવા ખાસ હમણાં અહીં આયોછ, જ્યારે મને તે આપી દેવી પડશે ત્યારે મને ઘણુંજ દુઃખ ઉપજશે, ખરું કેની?"

"પણ, શું ખરેખર, તમુને એ બધું આપીજ દેવું પડશે?"

"તો બીજું શું? એ બધું આપી દેવાની મને ફરજજ પડશે."

"મીસ. મેહેતા" થોડોકવાર ચુપ રહી તે બોલ્યો "મીસ પરીન્દ્રેહ, તમે ઘણાં ભલાં છેવો અને મારી તરફ તમે સાચી દિલસોજી ધરાવેાછ તેથી તમોને કહેવાની મને હીંમત આવેછ કે મેં મારાં પારેખનાં નામીયાં ખાનદાનને મારી ચાલથી ઘણું નામોશીમાં મેળવું છે. પારેખ ખાનદાનનો હું છેલ્લોજ વારેસ છેઉ. મેં મારી દોલત બાય ખરચી નાંખી છે. એ બધું નખ્ખોદ મારાં બીચારા માય બાપો મને નાનો મુકી ગુજરી જવાને લીધે બન્યું છે, કેમકે, તેઓની ગેરહાજરીમ મને સીધે રસ્તે દોરવી ઉધારનાર અને મને સારે રસ્તે ડેારાણે પાડનાર મારે માંથે વાંસે કમનસીબે કોઇ રેવું નહીં હતું. હું મુર્ખ બન્યો, અને એક વાર જે ઉંધા ધુમાં હું મારા બાપદાદાથી મેળાપણે ત્યાંથી જે મેં ઉતરવા માંડ્યું તે છેક હેઠાંધુમાં ગબડી ગયોછેને અત્તે આય હાલતમાં હું આવી પડ્યોઃ હવે મને જ્યારે મારી એ બુરબાયનો દંડ આપવો પડેછ ત્યારે ઘણીજ અનુરે મને શુધ્ધી આવે તે હવે મને શા ખપની? એતો

પરીન્દ્રેર જોતીતો પોતાની એ દીણી હાલતને ત્યમે વતી રહી ને તાબે નહીં થાય તો જાય ક્યાં?

જહાંગીર પારખ અને પરીન્દ્રેરના તે વાદગાર બાપની સાંજ પછીના દીવસની રાત્રે પરીન્દ્રેર ગુલબાનુંના વળ ઓરતી હતી. બાઇ સાહેબ આજે ઠંઠક ચટતપત્યા મુડમાં દીસતાં હતાં એટલે બોલ્યાં,

'કાલે રાતે મને પેશો પારખ કારતલવાલો જહાંગીર મળ્યોતો; પરીન્દ્રેર, સાંજળેછ કે? મકુંજે તો રાતે મેશો જહાંગીર પારખ મળ્યોતો; મારી પૂરેપૂરા ભમનારાઓમાં એ બીચારો ઘણો ખંતીલો અને કુટી છે, તેથી મરે મને એની દયાથી લાગેછ ને તેથી હવે તેનાં હલાસનાંવલાસનાં અનેકૃદામાંથી છુટી મારે અને તેનાં બેજને રાહત આપવા આખરે મને લાગેછ કે મા રહેની મારણી કહુલ રાખવીજ પડશે. હવે તું મને પારખ કારતલનાં ગુલબાનું કરીને બોલાવવાની જરા જરા આદત પાડ. તું મને કોઇ પારખ કારતલની પરીન્દ્રેર કહેતો ગમે કે? મરે, તુંતો એ માન અને મરજાદથી દેખીતીજ જાય નેરાસ કરે, કેમકે તુને એવી આદતજ નહીં રેની-ને તુને કેવું કોઇ મોટું માન [illegible] ગમેજ નહીં એવી તારાં સારાં નસીબ [illegible]"

"એટલે?" અને ત્યાં ગુલબાનું પોતાની ડોક પરીન્દ્રેર તરફ ફેરવી તેને ટીકતી બેઠી.

"એટલે એમ, ગુલબાઇજી કે હું હવે બંધીયા રજા લેવા ચાહુંછ ને—

"તું કાંઇ ખસી તો નથી ગેછ?"

"જદાબી નહીં, એ પગલું લેવાનો હું મ્યારનો વિચાર કરતીતી અને તમારી જંદગીના આ ફેરફારથી મનેબી મારી જંદગીમાં ફેરફાર કરવાની તક મળશે તમોને બીજી નોકર તો સહેલાઇથી મળશે."

"તું કાંઇ મારી નોકર નથી! ને તું અહીં નોકર તરીકે રેલીછ ને અમે તુને તેમજ ગણીએ એમ કહેવુંજ નઝુણાપણું છે. મમા જો જાણુશે કે તું તેવણુની મેહેરબાનીને માયાનો બદલો તું એમ આપેછ તો તેવણ ઘણાં ચીરાશે; તારે બદલે કોઇ બીજી હોતે તો અમારી ઉપર કહેવાય નહીં તેમ કરતે; આથ રીતે તું અમારો ઉપકાર માનેછ કે? જ્યારે જરા તરા અમુને તું કામ લાગતી થઇ ત્યારેજ અમુને છોડી જવાનું તુંને શુઝ પડેછ કે?"

અને એ તુફાન તે પારાબાઉનાં ઘરમાં ચાલુજ રહ્યું? પારાબાઉનાં રતનબાઇને પુછવું પડે? તેવણે તે બીલકુલ જેટલી વાતને વધારીને બાર હાથ જેટલી કરી મુકી, અને બાપ દીકરી ત્યારથી બોળાડો ચલાવીનેજ કર્યા કીધા.

વળી ગુલબાનુંએ એ વાત જહાંગીર પારખને

તેહીની વાહાત વાતથી તેણીને માટે શું ધારે? એટલે તેણી એટલુંજ બોલી કે—

"નગુણાપણું, બીજું શું? બાપજીને તો ઘણોજ ગુસ્સો લાગેાછ ને મારા ધારવા પ્રમાણે વાજબીજ ગુસ્સો લાગેાછ. અમે તે અચ્ચું ઉતી ત્યારે તેની ઉપર દયા લાવી તેને પાળી પોષી મોટી કીધી ત્યારે કેની? નહીં તો કોણ જાણે કાંહાં મારાં માવજ કહે તેમ પારકાને ઘારણે બીચારી અફળાયા કરતે. ખરેખર અમે એની સાથે ભલાઈ કીધી તે જાણે એક ભુલજ કીધી; આખર કરે ને નીચજ કેાહી કેની?"

ત્યાં જહાંગીર ડોળા ઘુરવી જોરમાં પોતાની મુછ મરડવા લાગ્યેા અને તેના આ દેખાવને ગુલબાનું પરીચ્હેર પ્રત્યેના તેના ગુસ્સેા સમજી ખુશી થઈ, પણ ગુલબાનું'નાં છેલ્લાં વેણ સાંભળી જહાંગીરને તો એવું ઝનુન છુટ્યું કે તે સેલખત કાઢનાર જે તેની સામે કોઇ મરદ હતે તો પોતાના હાથમાં પકડેલી નેતરથી તેની પીઠ ફાડી નાંખતે!

જહાંગીર તેણીને બોલ્યા વારમાં છોડી ચાલતો થયેા અને પરીચ્હેરને મળ્યેા.

"હું હમણાંજ તમારાં ગુલબાનું આગળથી આવેા, પરીચ્હેર, તેમણ તેા તમારી સાથે ખુશ બખાલેછ."

"હાછ, તે હું જાણું'છ"

"ત્યારે એ વાત શુ છે?"

"ગુલબાનુએ મને પોતાની સાથે પારેખ કાસ્ટલમાં આવવા કહ્યું અને મેં ના કહ્યું"

"તેમાં શું મોટું ઓહું' બધ ગીલું? જ્યાં તમેા શેહાણી હાખત જવા લાયક ત્યાં તમે બીજાનાં કબ્યાલ્ત હાખલ કેમ જએા? પણ ત્યારે તમે પારાખાઉં'-ચેર છોડીને જવાનાં કયાં?"

"તે કંઇ જાનો નથી, પણ કુવે એ લોક સાથે મને એક વખત વાંધેા ઉઠેાછ, એટલે હવે મારેથી જાવું એ લોકને ત્હાં ઢકાય નહીં!"

"હા, તે ખરૂં, પણ એકલી તું જરેમી કયાં?"

પછી થેાડેાક વાર ચુપ રહી તેણે તેણીનેા હાથ પકડયેા અને બોલ્યેા. .....

"પરીચ્હેર, હાલે તેં મને જે બોલ કેહ્યા તે ઉપર મેં ખુબ વિચાર કીધેા. મને મારા બે ચાર દિવસેાજ દોસ્તોએથી એમ કાંઇ કહ્યું'તું ખરૂં, પણ તારે મોઢેથી એજ તકરાર સાંભળવાથી મારી ઉપર અસર થયછ, અને મેં ધારેલું પણ હું ફરવા નથી માંગતેા, તેમ તું જે મને મદદ કરે તેાજ. બોલ તેમ કરશે? ફકત મને એટલુંજ કહે પરીચ્હેર કે તું મને ચાહેછ, તેા લાખેાની દોલતને તુચ્છ ગણી તારી સાથને ગરીબ સહવાસ કરેાડ દરજ્જે હું બેહેતર અને મુબારક ગણુંલ. મારા જેવા એક મર્દને માટે બાય જેહાંન એકલી હાલતે રસ્તે લેવેા જ્યાં મુસ્કેલ, ત્યાં તારા જેવી નિરાધાર અબલા તેા અટવાયજ જાય! જ્યારે તું તેમી જોખમ માંથે ઉઠાવવા તૈયાર થઈછ તેા હે, મને સાથે લે ને મારી બધી મુરબાઇઓને પળાત નાંખી તારી સાથે હુ દોર બાંધેા આવલ. તું મને કબુલ રાખશે તેા હુ એમ કરી નાંખલને તેમ કરી નાંખલ એવું એવું બોલવાની જ્યાં મારામાં નથી. આપણે એક વખતે બાહાર કેહે દેશાવર ઉપડી જઇશું' અને ત્યાં નવેસરથી જીંદગી શરૂ કરશું'. પાલનજી પારાખાઉ મારૂં નામ પેાતાની દીકરીને અપાવી, તેણીને પારખ કાસ્ટલની શેહાણી બનાવી મારે કરજ ભરપૈ કરવા અને પારખ કાસ્ટલ જે તેવણને મારગેજ છે તે છોડવી પોતાની દીકરીને અને મને તે ભેટ આપવા એક પગે તૈયાર બસ રેહાછ તેા, પરી, તારા પ્યારને ખાતર તે બધાંને ઠોકર મારવા તૈયાર છેઉં. બોલ કબુલ છે?"

"પણ તમને ખાતરી છે કે તમારાં સુખને માટે તમુને મારી જરૂરજ છે?"

જહાંગીર હાં ચેતી ગયેા કે તેની કૂતેહ ચઇ.હતી એટલે તેણીને બાજુમાંથી પકડી પોતાની બાજુમાં ખેંચી તેણે એક કીસ લીધી.

"આપ ડીયર, પ્યાર વિષય જે કંઇ બીજું હેલે તે મારા માંગનારા ગીધોને દયાલે કરી આપણે અહીંજ ચાર ચેાખા પરાની બસ હાંકી દૂર ઉપડી જઇશું' આપ."

એક આડાડીયું તે વાતને વીની ગયું અને પાલનજી પારાખાઉ પેાતાનાં ધરબાણી સ.થે ગેન સ્ટ્રાઇમાં

આવેલાં તેમના બેટાં બગલારોકાં ઘરના હોલમાં વાતે બેઠાં હતાં. વાત બીજી હોય શું? પરીન્હેર મજાજ ફેરવી બેઠી હતી તેની બધી તફસીર હતી અને હવે ને નબુણી છોકરીનું શું કરવું તે ડીસકસ કરવા તેઓ બેઠાં હતાં, તેટલાં, પરીન્હેર પોતે સાદા સુતરા ડ્રેસમાં સજ્જ થઇ હાથમાં ઉતરી લઇ તે હૉલમાં દાખલ થઈ.

"મેહેરબાની કરીને તમે મેહેરબાનો મને આજેજ રજા આપશો? જો તમને કાંઇ અગવડ નહીં પડે તોજ."

"અલબત્ત, અમુને માણુસ વગર અડચણ તો પરજેજ પન તારી જવાનીજ મરજી હોય તો જ, અમે તુને અટકાવતાં નથી. કાંઇ બીજે ઠેકાણે આકરી મળી કે?" રતનબાઇ બોલ્યાં.

"જી, હા."

"તારે પરીન્હેર એ નબુણાપણુંજ કેની?" પાલનજી શેઠ બબડ્યા "બાઇ જેવી હોય તો રતનબાઇનો ગુણ જણી તેવુંના પગ ધોઇને પાણી પીએ; આટલો વખત બેસીને ખુશ્યાની કાની આપું ને લગન જેવા અવસરે કામ કરવું પડે તેથી બીદીને ચાલી એ કેવું બનજ? વારૂં તુંને કાંઇ આકરી મળી? તું કાંઇ બનજ!"

"પારખ કારતલમાં જ"

"પારખ કારતલમાં! મરે, ત્યાં શું ઘુર ઘુંકવાની છે?"

"જી, પારખ કારતલની શેહાણી દાખલ ત્યાં બનેછે, હું આજે તબુ દાદાડા થયા જહાંગીરજી સાથે પરણીને—"

"એ શું બોલ? તું સારીકાંની તો છેની? લાવ તારો હાથ જોઉં કાંઇ તાપબાપતો નથી આવતી? પાલનજી, એ બીચારી કાંઇ મેટતો—"

"અરે તું સાંભળ્યા કરની, રતન! કોણ બને શું ધોંટાવો દોસે; જહાંગીર એકતો બીખારી ને વરી એ તેથી અરસ ને—"

"તું કયાં પરણી? આસરવાદ કોણે સાર્યા?"

"એ બધી વાતથી તમેા મુરબીબાએ વાકેફ થવું હોય તો સરની બજારીના આદરજી દસ્તુરને પુછો."

"જાવો, પાલનજી, એતે એજ એ આપુને બતાવા આવીજ તો જે તે ઘરો લાવરો ફરીજ નાંખો ને આદરજી દસ્તુરને પુછો એને બધાં પુનામાં હરયુત કરેા; વરી મોટી તોખમવાલી ને ખુબસુરતીનું ખોદુંબી પરી કેની તે જહાંગીર પારખની ધરપાંણી થવા નીકરીજી, જહાંગીરનું—"

"અરે પણ રતન આપુને શું? મરવા કેની! તારે એમજ થયું કેની કે અહીં રેહીને તેં અમારૂંજ ઘેર ખપ્યું? ને કદાચ એક બીનીટનાં ઘેસાંપણુંમાં જહાંગીરે તુંને કબુલીશી હોય, પણ તેને જ્યારે ખરો વિચાર આવશે ત્યારે તારે માટે તે મું ધારસો? ચાલ જા, પારખ કારતલમાં જા ને ત્યાંથી તમે બેઉને કેવાં પસેમાન કરીને કાઢંછ તે જો."

"હા, મારા ડાહ્યા પાલનજીને એ પારખ કારતલ તો મારગીજ છે ને તે ઉપરાંત જહાંગીર એવણનો મેાટો કરજદાર છે તેથી એક બીનીટમે એવણુ તમે બેઉને લાત મારીને બાહાર કારસે; પછી જીવજે રોટલીનો ટુકડો બાથને ને પછી જોજે કે—"

"વારૂંછ, જે કયું" એમ એટલુંજ બોલી રતનબાઇની વધુ ગાળગલોચ સાંભળવા નહીં પામતાં તે બેઉનું વધુ ગેરવવા તેઓને નગીને પરીન્હેર પારખ ત્યાંથી ચાલતી થઇ, અને અધાધાક કલાક પછી પોતાના બાર્ણાદનાં પાસાંમાં ભરાઇ હસી હસીને તેઓની સાથની પોતાની મુલાકાતની વાત કરતી બેઠી.

પ્રકરણ ૩ જું.

રતનબાઇએ પરીચેહેરને કહ્યું હતું તે ખરૂંજ હતું કે તેણીના વરે જહાંગીરને ઘણી મોટી રકમો ધીરી હતી; તેવણે એવું સમજીને તે અવારનવાર કાંઇ આપી હતી કે જહાંગીર પારખ ગુજસ્તાબું સાથેજ પરણશે એટલે એ બધું આપેવું આખરે ગુજસ્તાબુંનુંજ થશે કેની!

હવે જહાંગીરે જોયું કે જ્યારે તેણે પાલનજીની દીકરીને તુચ્છકારી કાઢી હતી અને પરીન્હેરને તે પોતાની પરણેતર બનાવી બેઠા હતો, એટલે પાલનજી 'દિલ્હરેશ'માંના શાહ બીકની માફક પોતાનું મોંતનું મેળવવાને સુલ્કાના નથી. પારખ કારતલપર હવે તેવણ જરૂરી

જપતી લાવી તેઓને કોઢમાં ધરીએ આહાર કઢાવશે ને તેથી તેઓએ તે સામેની પોતાની તૈયારી ફરીજ રાખી હતી.

શતેરાત હવે તેઓએ મુંબાઇ જવાનો ટેવાર કર્યો અને ત્યાંથી ક્યાં જવું તેબી તેઓએ મનમાં નકકીજ કરી રાખ્યું હતું. બધું બંકબુક કરીને પરીવ્હેરને બધી મુસાફરીની નીહનેક તૈયાર કરતી છોડી જહાંગીર જરા આહાર જવાને મીસે પોતાની ઓહોળી જગીર જમીન પર એક ઉંડી નજર નાંખવા મહેલમાંથી નીકળ્યો; તે હજતો કમ્પાઉન્ડના દરવાજામાંથી આહાર નીકળેજ કે તેને ત્યાં દરવાજ અ.ગ.જ એક બ્રેન્ચ જેવો દેખાતો ગૃહસ્થ મળ્યો.

"શેઠ સાહેબ, આપ શેઠ જહાંગીરજી પારખ કે?"

"જી, હા; કાંઇ કામ છે? તમારે મને મળવું છે?"

જી, હા, મારૂં નામ અલારખ્યા શીવજી હાસમ છે. તમે શેઠના મુંબાઇના વકીલો મેસર્સ બીકનલ મેરવાનજી એન્ડ મોતીલાલ તેજ માણસી વકીલો છે. તેઓતીજ સુચના ઉપરથી આય બંગલો-માફ કરજો શેઠ કાંઇ મનમાં માઠું ના લાવતા-હું લેવા આવ્યો છું. તમે શેઠ ઘાંથી ઉપડી જનાર છો એમ એઓને ખબર હોયે તેથી મને તપ્તાર અદ્દો મોકલ્યો કે તમારી સાથે વાત કરી મારે તમને એ વિશે પુછવું હોય તો પુછી બી લેઉં; હું દમણા ઇસ્ટરેસનપરથી પધરેા અહીં આવ્યા, બંગલો જમીન સૌતો મને પસંદ છે પણ શેઠ તમે દામ બહુ મોટું માંગોછ, કાંઇ જરા વિચાર કરીને ઉતરો તો આપણે આડું ગોઠી દઇયે"

"તમને એ કોણ તમારાં ઘરાકને વરે જોઇયેછ કે?" જહાંગીર તેના ટ્રેસ તરફ ટીકતાં પુછયું.

"ના, શેઠ મારે પોતાને વાસ્તે જોઇયેછ. શેઠ બહુ રેજગારી કરી, દુઃખની બહુ જોયું ને ખાનાર કોઇ નથી એટલે જરા હવે લાંબા ટાંટીયા કરી પડયે રેનો!" એટલું બોલી તે હસી પડયો.

જહાંગીર તો વિચારમાંજ ઉભો. તે મહેલની તે જે કીંમત માંગતો હતો તે તેનાં માણસોજ તેણે સોંપેલાં નાણાં જેટલીજ હતી. આય મેમણ જો તે લઇને તેને તેનાં નાણાં આપેતો પારસનછ પારાખાઉનો તે મહેલમાં આવી વસવાનો ખ્યાલ દ્વનામાં અખ્ખર ઉઠી જાય, તો જો કે તેને પોતાને તો તેથી કશોજ ફાયદો થાય નહીં,

"કીક છે, શેઠ અંદર આવો-આવો ચાહે પાણી કરો, તમુને તો અમારૂં ચાલે કેનીક તમે બરાબર કોન્ટ્રાક્ટ વખતેજ આવી પુગા 'કેમકે' આજે રાતે સ્ટીમીંગકારવાણી ત્રેનમાં મારાં ઘણીયાંણી સાથે હું મુંબાઇજ જાઉંછ. તમે હવે જવાના ક્યાં છેઓ? આપણે સાથેજ જમ્યે કે બધું તમુને જમતાં જમતાં કહેવાનું બની આવે ને—"

"નહીં, શેઠ, મારે નીમાજ કરવી ને વળી હું અહીં શેઠ કરીમભાઈ ઇબ્રાહીમને બંગલે જનાર છું, ત્યાંજ મેં ઉતારો લીધો છે ને તેઓ મારી રાહ જોતા હશે. તમે એમ કરો, આજની રાત જવાનું માંડી વાળો, હું હમણાં જમીને આવું છું, પછી આપણે નીરાતે વાત કરેં; જો સારૂં બને તો તેમ બને નહીં તો આપણે વ્હડે સહવારની ત્રેનમાં મુંબાઇ ચાલી જઇશું, કેમ?"

જહાંગીરને એ વિચાર પસંદ પડયો અને તે ભલેજ ખોજા ગૃહસ્થ ત્યાંથી રૂખસદ આહતો હતો તેટલાં પરીવ્હેર હસતી હસતી પોતાના હાથમાં ચાનું કપ લઇ ત્યાં આવી.

"ઓ લેવો, શેઠ અલારખ્યા, ચાહે પીનેજ જાવો" જંગીરે તેને હાથ પકડી બેસાડયો.

"માફ કરજો બાઇ, તમુને તજદી પડી; તમે બાઇને કહ્યું ક્યારે ને ચાહે બની ક્યારે? તમો પારસી લાગ્યેા જબરા, શેઠ, પારસીઓમાં મારો જનમારો ગીયેા, તમુને મેં બહુજ તજદી આપી બાઇ."

"નહીંજ, એમાં શું છે? કાંઇ નહીં" પરીવ્હેરે જવાબ કર્યો અને તેણીને સલામ કરી બી. અલારખ્યાએ ચાહે પીધી અને ત્યાંથી રૂખસદ લીધી.

* * * *

રાતના દશેકના અમલ થયેલા હતા અને પારખ કારતલના આશરા હાલમાં જહાંગીર અને અલારખ્યા શીવજી વાતે બેઠા હતા,

"જહાંગીરજી શેઠ, મને બહુ અજબ લાગેછ કે આવી મજેદાર જમીન-આવો સુંદર મહેલ, અને એ બધીની માલજત કરનાર તમારાં આવાં ઘણીયાણી છતાં

તમે એ બધું વેચવા કાઢોછ, એ મને બહુજ દલગીરી ચેદા કરનારૂં લાગેછ"

જહાંગીર દીલનો સાફ અને ભોળો હતો એટલે ને ગૃહસ્થ આગળ પોતાની મુશ્કાઇની વાત જેટલી ટુંકમાં કહેવાય તેટલી કહી અને ઉમેર્યું કે

"ને આખરે તેણીનો હાથ મને કબુલવાની ફરજ પડશે પણ મને પરીચ્હેર મેહેતાના માણસાએ સાવચામાં એક દિવસતો મળયો અને તેણે મને બચાવ્યો—પરીચ્હેર મેહેતા જે હું કેહું છું તેવણ મારાં ધણીયાણી થાય"

"કોણ? તમે રોઢ શું નામ બોલ્યા?"

"પરીચ્હેર મેહતા, કાંય વાર?"

"ના, કાંઇ નહીં—પણ તેવણતો હમણાં પોઢેલાં હોસે ને—"

"નહીંજ, જાગતાં હોસે એવણને હમણાં ઉંઘ નહીં આવે પણ—"

"ત્યારે જરા તેવણને મારી આજની બેરાવશો?"

"હા, પરીચ્હેર જાગેછે? જરા એમ આવની"

"હાજ આવી"

અને પરીચ્હેર ત્યાં આવી પોતાના જહાંગીર સાહબ ગોહવાઇ.

"બેહેન, તમારા બાવાછનું આખું નામ શું?

"જી, ફરદુનજી સોરાબજી મેહેતા"

"ને સોરાબજીના બાવાનું નામ બેજનજી?

"જી, હાજી"

"યા, અલ્લાહ! આપ શું સાંટેક? બેસો બેસો, બાઇ તમે બેસો હું તમુને વાત કેહું તે સાંભળો"

આમ ઉપરાઉપરી સવાલોથી કાંઇક ગભરાઇને પરીચ્હેર, જે ઉઠીને ઉભી થઇ હતી તેણીને બેસવાની ફરજાર કરતાં તે બોલ્યો

"આજથી વીસેક વર્ષની વાત ઉપર હુને તમારા બાવાજી તે મારા દોસ્ત ફરદુનજી સાહેબ આદિકા ગયા. મુંબાઇમાંથી અમે થોડો થોડો વેપાર સાથેજ કરતા હતા. ત્યાં જબ હુંકે પુંજીમાં અમે વેપાર કરવા માંડ્યો તેમાં અમે કમાયા અને તે કમાયામાંથી અપે બાગમાં એક નાની બાજુ ખરીદી લીધી. ત્યાંના જાણીતા ઓએ અમુને ઘણુ ના હીં ને ખરૂં પુછે તો મારી મરજીથી નહીં; શેઠની મરજી તે તેવાની ધણી થઇ એટલે તેમને રાજી રાખવા મારેખી તેવણુ સાથે જોડાવાની ફરજ પડી; નસીબ સંજોગે તે બાજુ વિશેના અમારા વિચારો ખોટા પડયા, અમે ઘણી હેજમારી કરીને ફરદુનજી શેઠની તબ્બત તેવામાં લઇ, તેવણુ કંટાળી ગીયા ને હવે પોતાના જીવવાના દાહાડા થોડા સમજી મને પોતાનો ભાગ વેચી નાંખ્યો. ભાગતો બાજ હોય શાનો? બાજુજ નિષ્ફળ નીવડી તો તેવણુનો ભાગ હું વેચાતો કેમ લેઉં? પણ મારા તેવણુ ઘણા મુરબ્બી જેવા દોસ્ત હતા, એટલે તેવણુનું મન રાજી રાખવા મેં તેવણના ભાગના પૈસા તેવણુને આપ્યા જે લગ તેવણુ મુબાઇ આવવા નીકળ્યા, પણ તે અગાઉ તેવણુ લોરેન્સો માકરીસ કોઇને મળવા ગયા અને ત્યાંજ બીયારા—પણ હવે તે વાત રેહી. તેવણુના ગયા પછીથી મેં તો બાજુ ઉપરની મારી મેહેનત ચાલુ રાખી. તેવણુને ગયા પછી દોઢેક મહાને તે બાજુની છેક ઉંડાણુમાં ઉતરતાં એક નેસ આગોને જણાઇ જેની આખી લંબાઇએ પીળીપીળી રજકણુ ૭વાયલી દેખાઇ મારા કાન હવે ઉભા થયા; તેજ વખતે મેં મનમાં ચીતવું કે જો એમાંથી સોનું નીકળયું તો ફરદુનજીનો ભાગ કાયમ સમજસ અને તેવણુને ફાલે જે આવશે તે તેવણુનું કાંઇ સગુ મળશે તો તેને હવાલે કરસ ને નહીંતો તેવણુને નામે ધરમ કરસ. તેવણુનું કોઇ હવું નહીં પણ નવસારીમાં તેવણુની એક બુચી છે એમ મને કહેતાતા, વારતે મુંબાઇ જઇ તે વિશેની તલાસ કરવાનો મેં હઠાર કરી રાખ્યોતો; કાંઇક વર્ષે તે બાજુમાંથી સારી કમાઇ કરી અધું ઉંધી ઉપાડી તે બાજુ સારી કીંમતે વેચી નાંખી હું પંદરેક દાહાડા થયાજ મુંબાઇ આવ્યો ને ત્યાં કરીહામ થઇ ફરદુનજી શેઠની બુચીની તલાસ કરવાનો મેં ઠેકાર કર્યો તો તેવો તેવણુ શેઠનાં બુચીમાવતો અહીંજ મળ્યાં ને વળી—"

"ઓ મારા જહાંગીર, આપ એવણુ કહેછ તે ખરૂં હોસે કે?" એટલું બોલી પરીચ્હેર પોતાના વસ્ત્રને વળગી પડી.

"ખરૂં, માબજી, સાત પાણીએ ધોયલું ખરૂં; બાજી વરી ખરી મેહેનતે મેળવેલી દોલતનો અર્ધો ભાગ પારકાને આપવા કોણ તૈયાર થાય? બાજુમાંની પેલી પીળી નેસ દેખાતાં મેં જે વિચાર કર્યો હતો તેને

અભિમાનથી હું વળગી રહ્યોછું. મારૂં કોણ છે? ને હોતે તોપણ શું થયું? ખાણ હું પોતે કયાં હોતો હતો? તમારા આવાજથી એકાંસ ક્રોધી ને બને તે લેવીજ પડી પછી તેવણુનો ભાગ—"

"પણ જી, એવણુનો ભાગ તો તમુને એવણે વચ્ચેા કેની?"

"તથા શું થયું અમો બેઉનું નસીબ તેમાં જોડાયલું હતું કે ની?"

"હાજી, પણ આજે હક હલાલનું કોઇ નહીં આપે ને તમે પરણ્યત—"

"કોઇ નહીં બાપ સૌ કોઇ પોતાનાં નસીબનું ખાયછ, કોણુ જાણે તમારાં નસીબે જોર કીધું હોય ને મારી દયાનતની કસોટી કરવા મને તે ખાણ કૂણી હોય; હવે બધી વાત રહેવા દેવો. તમે બધો આય બાંધેલો સામાન છોડી નાંખો, તમારો આય મેહેલ તમોનેજ મુબારક; પણ વાડ એમ કેહું કે તમે તો પરણીબી ચુકયાં છે, ને તમારા બાવાના જની દોસ્ત દાખલ હું તે વખતે તમને કસી પેહેરામણી આપી નથી શકયો તેનું કેમ?"

"જી, બાપ કાંઇ તમે બોલું કીધિયું કહેવાય? હું નહીં ધારતી કે ખરી જીંદગીમાં આવું કોઇ વખતે બી બનતું હોય, કહાં બાવાળના દોસ્તદારને કાંઇ—"

"કેમ શું છે?" એટલામાં એક નોકર ત્યાં આવ્યો જેની તરફ જોઈ જહાંગીરે પુછયું"

"શેઠજી, પાલનજી શેઠ આવ્યા છે"

"ઓં એવણ એવડી રાતે કાંય આયા હોશે, જહાંગીર?"

"એવણને ડીયર માલમ પડયું હોસે કે સાડા-અઢારની ત્રેનમાં આપણે જવાનાં છેયે તેથી પોતાનાં મારગેજનું કાંઇ નક્કી કરવા—"

"એમ કે?" અલારખ્યા બોલ્યો "હોવો ત્યારે આમજ માણસ પાસે આય ચેક હું લખું છ તે એવણને મોકલો, તમે પોતે ના જતા, કેટલા રૂપ્યા તમે મને કહાતા?" એમ બોલી તેણે પોતાની ચેક બુક કાઢી.

"અરે પણ ઉતાવળ શું છે? સહવારે હવે વાત, બધું બરાબર કરીને એવણને આપેજેની? વખતે—"

"એમ? તો હોવો પરીન્હેરબાઇ બાય—" એમ બોલી તે ભલો બોજા ગૃહસ્થ તેબલ આગળ ખુરસી તાણી ચેક ભરવા બેઠો "હોવોછ, પરીન્હેરબાઈ ચેક, એ ચેકથી જહાંગીરનો પારખ કારતલ તમે પે છોડવી મારી તરફથી એ મેહેલ મારી તરફની લગ્ન-પહેરામણીમાં કબુલ રાખી પાછો જહાંગીરબાઇને હવા કરજો ને જહાંગીર શેઠ—"

"કયાં ગીયા એવણ?"

"જી નીચે પેલા પાલનજી આગળ ગીયાછ, પે જી, તમે કાંય અમુને એટલાં શરમાવોછ? તમે—"

"કેમ જહાંગીર શેઠ શું કરી આવ્યા?" પે ખોજા ગૃહસ્થે પુછયું અને તેવણુને જહાંગીર જવા દેય તેવામાં "આય જુવોની જહાંગીરજી" કરીને પ પરીન્હેર પોતાના ધણીને પેલા તેણીને ભેટ મળેલા ચેક વાત કહેવા જતી હતી પણ—

"જરા ઉભાં રેહોની બાયછ, અમુને વાત ક કરવા દેશો કે નહીં?" એમ બોલી પેલા ભલા બોજા તેણીને ચુપ કરી દીધા

"કેમ જહાંગીર શેઠ નીચે શું કરી આવ્યા?

"શું કરી આવે? ગેતો તેવણને રોકડું પરખાવ કે સહવારે મેહેલ અને જે જે જમીન જગીરનાં બ તેવણ પાસે હોય તે લખને આવવું અને તેવણનાં નાણ ભરપાઇ કરી બધું છોડવી હોવામાં આવશે. તેતે મને પૈસો સંમજી હસવા ને ઠઠા કરવા લાગ્યો પણ મે કોઇનું નહીં આપું એટલે પોતાની મેજે ચાલતો થયો."

—"આય જહાંગીરજી એવણે—"

"હું હંહંહંહં—અલ્યોએ બાયજી છે? જરા થોડે અમુને બે જણને વાત કરવા નથી દેતાં? આશો ત્યારે સાહેબજી"

"અરે, પણ ભાઈ બાય—"

"હું નહીં જાણતો-મને હવે વખત થાકી સહવારે આવીશ."

"પણ ભાઇ બાય-અરે અલારખ્યા શેઠ, પણ જરા—"

પણ અલારખ્યાભાઇ તથાં હોયતો સાભળે કે? તે ફિરેસતો તો કયારનો કયાંનો કયાં આકોપ થઇ ગયો અને સહવારે પારખાજિવાલાઓ કેવાં દાંત ઘસતાં રહી જશે તે ઉપર હસતાં હસતાં તે ઘણી ઘણ્યાતીનું જોઈ તે રાતે પહલ પેહેલું જ નચીંતે પોઢવા ગયું.

સમાપ્ત.

"મારા વરને તો કંઈજ દયા મળે નહીં જો" સાંચે કહ્યું.

"એ તું કું બોલેછ દીકરાં," તેની સદી ગુણે પુછયું; "આવો દયાળુ ને નરમ રાવભાવનો તોજી તું એમ બોલેછ?"

"અરે તું એને હજી બરાબર ઓલખતી નથી બા" દીકરાં બોલી "જેની દમણાં બાબાને દાંત વેછ તે બીજારો આખો દહાડો રરરર કર્યા કરેછ પા ઓશીકુંયી આવે કે એવનની દહારી ખેંચીને બનો મુંગો મુંગો રમતો તો તે કાલે જબને દહારીજ તી આવા! હવે કેમ એવનને પુછે?"

"આજની છોકરીઓનો કંઈજ ઠંગઠડો નથી." બી ડોસ્રેણ યનો બોલ્યો, કોઇબી મુરબ્બાએ તેણીના જેની પરેહવરેહની મોજણી કીધી કે તુરત કુદી પડેછ બાર્ય કે તુંબી એમજ કરે, કેમ ખરૂંની?"

"તેતો હવે તમે પુછીને શોધી કહાડો તાદરેજ ાપ," સુનાએ જવાબ દીધો.

પેસી વીચારમાં પડ્યોજ. એ પુછે તો મુરબ્બામાં કું કે નહીં?

"પણ, કારકીર્દિ તું તારા હાથ માટે તદનજ ાયક ઉંડે ને" કાવસ ચીબો યનાં પોતાની પ્રીયાની કરીક બોલ્યો હોતાં બોલ્યો

"એમાં કાવસ," દીના બોલી, "આંખ બાબડમાં ને ને મારા બાવાજ તદન એક મત પર આવેજ અમર દરેક બાબડમાં એવી રીતે એક મત થાઓ કે ની તો આખો સંસાર કેવો સુખી બનેય!"

"દમણા દમણાં માટીઓ પૈસાપર પરણેજ" પીસાંણે કહ્યું "તમેબી એમ મારી સાથે મારા પૈસા પર તો નથી પરણ્યાનાં?"

"નહીં," હસીબ્ય જવાબ દીધો. "હું આબી દ્યાના પૈસાને બાનરથી તારી સાથે નદી પરણું"

પીસાં હજી સુધી સદમેજ નથી ગઇ કે હોબી એમ બોલતાં દહયો કાંય.

પરાક:-(રેસ્ટોરાંમાં બાનાં બાતાં) અરે એય વેટર, આંય પુરીસ કેવની, કેવી રીતે બનાવેજ! અહ- ેમાં ઓહરાંની ચીજ નીકળી? વેટર-બરાબર છે, સાહેબ તમે કેપ્ટીનેટ પુરીસ ઓરડર કીધેતું કે નીં!

(ગોલબ).

ઠોકરો ચાલાક ખરો.

રમુજ ઇન્સપેક્ટર દુષ્ટાર્જિસ એક વખતે નીશાન- ામાં તપાસ અર્થે ગયા હતા ત્યાં તેમણે પહેલા વર્ગની નાત કરવા માંડી અને ઠોકરાઓને જવાબ આપ્યો

પહેલો સવાલ તેમણે એક ઠીંગુ નીશાનબાને કર્યો.

દુષ્ટાર્જિસ:—પોણપાદાસ, બેદુ કેટલા?

પોણપાદાસ:—બેદુ બાર સાહેબ.

દુષ્ટાર્જિસ આજવાબ સમજી નારાજ થઇ ગયા અને એક બીજા ઠોકરાને સવાલ કર્યો જે કર્મ સંગ્રહે પારસી હતો.

દુષ્ટાર્જિસ:—અલ્યા જહાંગીર, બેદુ.

જહાંગીર:—સાહેબ બેદુ એટલે કુંડું, મારા મમ્મા મને રોજ એક આપેય. (ઇન્સપેક્ટર સાહેબ ચીર, ચીર કરતા સ્ટુડનની બહાર નાંસી ગયા.

બાવાજીનાં પેટમાં બુચો.

આદરજીને કસીગર (તરબુચ) બાવાનો શોખ ઘણો પણ પાસેનો પડોશી મંચુ મદારી રોજ બાવાની વખતે આવી બેશે એટલે આદરજીને મરી પીડા પડે એક દીવસે આદરજી એક મોટું કસીગર સુન્દરમાંથી લઇ આવ્યા પણ નખોદગ્યો મંચુ તે વખતે ઘરમાં હાજર હોવાને સબબે તેણેજ કોટની નીચે કસીગર સંતાડી દીધું પણ કમનસીબે આદરજીનો નાનો બુચો ત્યાં આવી લાગ્યો અને તેને બાવાજીનું પેટ સુજેલું જોયું જે વખતે હોસમાં મંચુ પાસે દોડી ગયો અને બુમ મારી બોલવા લાગ્યો.

"મંચેરજી મારા પપાનાં પેટમાં મમાજી માફક બુચો ઉગેલો છે"

(ગરીબ બીચારા આદરજીનો ભરમ ખુલી ગયો અને તેવખતે આખરે કસીગર કાપવાની ફરજ પડી).

"કુદીર"

ભુલતો દાખલો.

બુચોઃ—મમ્મા લીજનો કીરણો કેવો હોસે.!

મમ્મા—દીકરા તારા બાવાની દુમ જેવો.

માણેકઃ—શીરીન ડીયર તું મરી જાઇ તો તુને કોઈ જાતની પીકર રહે કે?

શીરીનઃ—(હેતનો કટકો) નહીર ડીયર તમે વીમો ઉતરાબ્યોચ એટલે પછી પીકર શાની?

આંહેક દીવસની વાત ઉપર વેણીલાલ મહેતાજીએ છોકરાઓને એવું શીક્ષણ આપ્યું હતું કે જ્યારે પણ જવાબ આપો ત્યારે દાખલા દલીલ સાથે આપજો. વેણીલાલે આજે સવાલ કર્યો "અલ્યા રૂસ્તમ લડાઇ કેમ થાય"? રૂસ્તમે તો જબર વીચારવે પાસે બેઠેલા પંડયાશંકર નામના છોકરાને બેચાર થપ્પડ લગાવી કહાડી પંડયાશંકર એકદમ ઉઠ્યો ને રૂસ્તમને મારવા લાગ્યો. રૂસ્તમે પણ વળતા જવાબમાં બેચાર ઠોકી કહાડી તેટલાં વેણીલાલ વચમાં પડ્યા.

"અલ્યા રૂસ્તમ કાં આને થપ્પડ મારી!" રૂસ્તમે ધીરજથી જવાબ આપ્યો સાહેબ તમે શીખવેલું કે દાખલાથી જવાબ આપવો તેથી મેં તમોને દાખલા દલીલ સાથે આપ્યો.

(વેણીલાલે દાખલા માંગવાનું તે દિવસથી માંડી વાળ્યું).

આપણું આયુષ્ય.

લખનારઃ—મી૦ અકબરઅલી ડી. તુરાની.

આપણી આયુષ્યમાં સર્વથી અગત્યની બીના એ શિખવાની છે કે, આપણું આયુષ્ય કેવી રીતે ગુજારવું? આ બાબત સમજની રહેલ નથી. હિપોક્રેટિસે પોતાનાં નેવું અખતરાનાં સિદ્ધાંતોની શરૂઆતમાં કહ્યું હતું કે, "આયુષ્ય ટુંકી છે, હુનર લાંબા કાળ માટે છે, આપણી તકો ક્ષણિક છે, એટલે કે, તે વારંવાર હાથ લાગતી નથી, અખતરાઓ નિશ્ચિત નથી અને ન્યાય આપવો એ મુશ્કેલ છે."

આપણી આયુષ્યમાં સુખ અને કુત્તેહ સંજોગો પર આધાર રાખતા નથી, પરંતુ આપણી પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખે છે. "ઘણાં મનુષ્યો બીજા ઓએ તેમને નાશ કર્યા કરતાં, પોતે જાતેજ પોતાની પાયમાલી અને પડતી શોધી છેઃ ઘણાં ઘરો અને શહેરો, ધાર્મિકપણા આંચકાઓથી નાશ પામ્યાને બદલે મનુષ્યોનાંજ દ્વાથી નાશ પામ્યા છે.

દુનિયામાં જે પ્રકારનાં નાશ છે; એકતો એકદે વહી જતો વખત અને બીજાં પ્રકારનો નાશ મનુષ્યોનાં દ્વાથી થાય છે, બધાં નુકશાનો અને નાશ કરતાં માણસોથી થતો નાશ અર્થાત પાયમાલી ખરેજ એકજાતક છે, અને મનુષ્યનો દુષ્ટ દુશ્મન છે, કે જેથી રીતે સેનીકાએ કહ્યું છે કે, તે પાયમાલી મનુષ્યની છાતીની બરાબર છે. સૃષ્ટિનો સર્જનહાર મદાન કિસ્તાર કશું પણ બરાબર કરતો નથી, પરંતુ આપણને દરેક પ્રકારની છુટ આપે છે, અને જો આપણે આનો ખોટો ઉપયોગ કરીએ તો અવશ્ય આપણને આપણી ભૂલ માટે ખમ-જુંજ જોઇએ, અને આ માટે પોતાની જાતને દોષિત ગણવી જોઇએ. લા બ્રુએરી નામનો વિદ્વાન કહે છે કે, "ઘણાં મનુષ્યો અન્ય માનવોને દુઃખી બનાવવા માટે પોતાનો ઘણો વખત ગુમાવે છે." કારણ કે, "જે બાબત બની ચુકી અને થતાં થઇ ગઇ, તેને કોઇપણ ફરી વખત વણાટમાં ન લાવી શકે તેમજ એટ્રોપોસ ફરી વખત સ્મરણ કરી શકે," ઘણાં શબ્દો પોતાની યુવાનીના વખતમાં પોતા પર એવી રીતનું જંજાળ જગતની ઘુસરી જોડી હે છે કે જે શરૂઆતમાં ખરેખર સહ્ય તથા ફાયદાકારક લાગે છે, પરંતુ ત્યાર પછીનાં વર્ષોમાં તે દિનપ્રતિદિન અસહ્ય અને બોજારૂપ થઇ પડે છે. મનુષ્યો પોતાની જાતને બહુજ ચાહે છે, કદાપણ ખરી રીતે નહિ પણ સારી રીતે પોતાનું ધ્યેય ધરાવે છે, અને આ આયુષ્યમાં અંધકારવાળા એ પડછાયાઓ છે કે જેમાં એક માણસ પોતાનાંજ પ્રકાશમાં જ્યારે ઉભો રહે છે, ત્યારે પોતાનો છાપો પાડે છે. આપણામાંનો પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની આયુષ્યને કેમ દરિદ્ર અને કંગાળ બનાવવી તે સારી પેઠે જાણે છે. આ કામ ખરેખર રહેલું છે. સ્વાર્થી થાવ, પોતા વિષે ઓછું લાવી માણસાટો, પોતાની જાત માટે વિચાર કરો અને અન્ય મનુષ્યો માટે કશોજ વિચાર લાવો નહીં, ઉડાઉ થાવ, કરજના ખાડામાં ઉતરી પડો, ખાવાપિવામાં મિતાહારી થવાને બદલે અકરાંતિયા પેઠે ખાયા કરો, ચોખ્ખી હવા, કસરત અને મેહનત ઓછી કરો અને આ સઘળું કર્યા પછી જોવો કે, તમે પુરતાં કંગાળ અને દરિદ્ર છો કે નહિ?

આ ઉપરથી આપણે સ્હેલાઇથી જોઇ શકાશું કે, આપણી જાતને સુખી કરવાને આપણે કયા ઉપાયો યોજવા જોઇએ?

દુનિયાનાં દરેક દરિદ્ર દુઃખો, હાડમારીઓ અને અથાગ જેહમતો સારાં કાજેજ છે; એમ માનવા માટે મને ઘણી વખત દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ આયુષ્યની જંજાળો જેહમતો અને દિલગીરીઓ જોવા વિષે હું કદીજ ના પાડતો નથી. હું એમ નથી કહી શકતો કે મનુષ્યો સુખીજ છે, પરંતુ માર્ક કેટલાક

"મારા વરને તો કંઈજ દયા મળે નહીં જો"

ાંએ કહ્યું.

"એ તું શું બોલેછ હીલ્લાં," તેની સહી
ાંએ પુછ્યું, "આવો દયાળુ ને નરમ શવભાવનો
ોથી તું એમ બોલેછ?"

"અરે તું એને હજી બરાબર ઓલખતી નથી
ાં" હીલ્લાં બોલી "જોની હમણાં બાળાને દાંત
વેછ તે બીચારો આખો દહાડો રરર કર્યા કરેછ
ા ઓરીચ્થી આવે કે એવનની હવારી ખેંચીને
ાનો મુંગો મુંગો રમતો તો તે કાલે જબને દવારીજ
ારી આવા! હવે કોણ એવનને પુછે?"

"આજની છોકરીઓનો કંઈજ ઢંગધડો નથી."
ી ડાહેરા ચનાં બોલયો, ક્રોધળી મુદ્રાએ તેણીના
ચની પહેલવહેલી મીણણી કીધી કે તુરત કુદી પડેછ
ાકાંચ કે તુળી એમજ કરે, કેમ ખરૂંની?"

"તેતો હવે તમે પુછોને શોધી કહાડોા તાહરેજ
ુબાય;" સુનાએ જવાપ દીધો.

પેસી બીચારમાં પડયોછ. એ પુછે તો મુરખામાં
ે કે નહીં?

"પણ, ડારલીંગ હું તારા હાથ માટે તદનજ
ાલાયક છેઉં જો" કાવરા ચીજો થતાં પોતાની પ્રીયાની
ુદ્દીદ એકદ લેતાં બોલયો.

"ઓહ્ કાવરા," દીના બોલી, "આંય બાજદમાં
ુ ને મારા બાવાછ તદન એક મત પર આવોછ
ંજર દરેક બાજદમાં જોવી રીતે એકદ મત થાઓ કે
ી તો આપણો સંસાર કેવો સુખી જાય!"

"હમણાં હમણાં મારીડાઓ પૈસાપર પરણેછ"
ીકાંચે કહ્યું "તમેજો એમ મારી સાથે મારા પૈસા
ર તેઃ નથી પરણતાની?"

"નહીં," હોમીએ જવાપ દીધોા. "હું આખી
ુન્યાના પૈસાને ખાતરજી તારી સાથે નહી પરણું"

પીલ્લાં હજી સુધી સદમજી નથા શકી કે હોમી
એમ બોલતાં હશેકો કાંય.

ઘરાક-(રેસ્ટોરામાં ખાતાં ખાતાં) અરે એબ
ાટર, આંય પુડીંગ જોની, કેવી રીતે બનાવેછ? આંદ-
ીકાકાંની ચીપ નીકળી? વેટર-જરાજર છે, સાહેબ
ે કેબીનેટ પુડીંગ ઓરડર કીધેલું કે નીં?

(સોલન).

છોકરો ચાલાક ખરો.

સ્કુલ ઇન્સપેક્ટર દુમ્બાસીંગ એક વખતે નીશા-
ામાં તપાસ અર્થે ગયા હતા ત્યાં તેવણે પહેલા વર્ગની
પાસ કરવા માંડી અને છોકરાઓને 'જણાવ્યું' કે
ધારી સાથે જવાપ આપવો.

પહેલો સવાલ તેવણે એક હીંદુ નીશાળવાને કર્યો.

દુમ્બાસીંગઃ—પોથ્થાદાસ, બેદુ કેટલા?

પોથ્થાદાસઃ—બેદુ બાર સાહેબ.

દુમ્બાસીંગ આજવાપ સમજી નારાજ થઇ ગયા અને એક બીજા છોકરાને સવાલ કર્યો જે કર્મ સંજોગે પારસી હતો.

દુમ્બાસીંગઃ—અલ્યા જહાંગીર, બેદુ.

જહાંગીરઃ—સાહેબ બેદુ એટલે ધધુ. મારા મમ્મા મને રોજ એક આપેય. (ઇન્સપેક્ટર સાહેબ શીત, સીત કરતા રકુલની બહાર નીકળી ગયા.

બાવાજીનાં પેટમાં ખુચો.

આદરજીને કસીંગર (તરસુબ) બાવાનો શોખ ઘણો પણ પાચેનો પડેાથી મંચુ મદારી રોજ બાવાની વખતે આવી જોશે એટલે આદરજીને મરી પીડા પડે એક દીવસે આદરજી એક મોટું કસીંગર બજારમાંથી લઇ આવ્યા પણ નબોદગ્યો મંચુ તે વખતે ઘરમાં હાજર હોવાને સબબે તેવણે કોટની નીચે કસીંગર સંતાડી દીધું પણ કમનસીબે આદરજીનો નાનો ખુચો ત્યાં આવી લાગ્યો અને તેને બાવાજીનું પેટ સુજેલું જોયું જે વખતે હોલમાં મંચુ પાસે દોડી ગયો અને ખુબ મારી બોલવા લાગ્યો.

"મચેરજી મારા પપાનાં પેટમાં મમાછ માફક ખુચો ઉગેલો છે"

(ગરીબ બીચારા આદરજીનો ભરમ ખુલી ગયો અને તેવણને આખરે કસીંગર કાપવાની ફરજ પડી).

"ફકીર"

જીવતો દાખલો.

ખુચોઃ—મમા હીજનો કીલ્લો કેવો હોસે.!

મમ્મા—દીકરા તારા બાવાની દુમ જેવો.

માણેકઃ—શરીન દીકર હું મરી જાઉં તો તુંને કોઈ ભતની બીક રહે કે?

શરીનઃ—(હેતનો કટકો) નહીર દીકર તમે વામો ઉતરાએોય એટલે પછી બીક શાની?

આદેક દીવસની વાત ઉપર વેણીલાલ મહેતાજીએ છોકરાઓને એવું શીક્ષણ આપ્યું હતું કે જ્યારે પણ જવાપ આપો ત્યારે દાખલા દલીલ સાથે આપજો. વેણીલાલે આજે સવાલ કર્યો "અલ્યા રસ્તમ લડાઇ કેમ થાય"? રસ્તમે તો વગર વીચારવે પાસે બેઠલા પંડયાશંકર નામના છોકરાને બેચાર થપડ લગાવી કહાડી પંડયાશંકર એકદમ ઉઠયો ને રસ્તમને મારવા લા.ગ્યો. રસ્તમે પણ વળતા જવાબમાં બેચાર ઠોકી કહાડી તેટલાં વેણીલાલ વચમાં પડયા.

"અલ્યા રસ્તમ કાં આને થપડ મારી?" રસ્તમે ધીરજથી જવાપ આપ્યો સાહેબ તમે શીખવેલું કે દાખલાથી જવાપ આપવો તેથી મેં તમોને દાખલા દલીલ સાથે આપ્યો.

(વેણીલાલે દાખલા માંગવાનું તે દિવસથી માંડી વાજ્યું).

આપણું આયુષ્ય.

લખનાર:—મી૦ અકબરઅલ્લી ઠી. નુરાની.

આપણી આયુષ્યમાં સર્વથી અગત્યની બીના એ શિખવાની છે કે, આપણું આયુષ્ય કેવી રીતે ગુજારવું? આ બાબત સમજવી સહેલ નથી. હિપોક્રેટસે પોતાનાં વૈદક અખતરાનાં સિદ્ધાંતોની શરૂઆતમાં કહ્યું હતું કે, "આયુષ્ય ટુંકી છે, હુનર લાંબા કાળ માટે છે, આપણી તકો ક્ષણિક છે, એટલે કે, તે વારંવાર હાથ લાગતી નથી, અખતરાઓ નિશ્ચિત નથી અને ન્યાય આપવો એ મુશ્કેલ છે."

આપણી આયુષ્યમાં સુખ અને ક્ષેત્રેહ સંજોગો પર આધાર રાખતા નથી, પરંતુ આપણી પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખે છે. "ઘણાં મનુષ્યો બીજ-ઓએ તેમને નાશ કર્યા કરતાં, પોતે જાતેજ પોતાની પાયમાલી અને પડતી નોધી છે: ઘણાં ઘરો અને શહેરો. ધાર્મિક પંથો આંચકાઓથી નાશ પામ્યાને બદલે મનુષ્યોનાંજ દ્વાથી નાશ પામ્યા છે.

દુનિયામાં બે પ્રકારનાં નાશ છે; એકતો એકે વહી જતો વખત અને બીજાં પ્રકારનો નાશ મનુષ્યોનાં દ્વાથી થાય છે, બધાં નુકશાનો અને નાશ કરતાં માણ-સોથી થતો નાશ અર્થાત પાયમાલી ખરેજ બેહદજનક છે, અને મનુષ્યનો દુષ્ટ દુશ્મન છે, કે જેવી રીતે સેની-કાએ કહ્યું છે કે, તે પાયમાલી મનુષ્યની છાતીની બરા-બર છે. સૃષ્ટિનો સર્જનહાર મહાન કિરતાર કયું પણ બરાબર કરતો નથી, પરંતુ આપણને દરેક પ્રકારની છુટ આપે છે, અને જો આપણે આનો ખોટો ઉપયોગ કરીએ તો અવશ્ય આપણને આપણી ભૂલ માટે ખમ-ન્નુજ જોઇએ, અને આ માટે પોતાની જાતને દોષિત ગણવી જોઇએ. લા બ્રુએરી નામનો વિદ્વાન કહે છે કે, "ઘણાં મનુષ્યો અન્ય માનવીને દુઃખી બનાવવા માટે પોતાનો ઘણો વખત ગુમાવે છે." કારણ કે, "જે બાબત બની ચુકી અને થતાં થઇ ગઇ, તેને કદાપિ ફરી વખત વણાટમાં ન લાવી શકે તેમજ ગ્રેગોરિયસ ફરી વખત સ્મરણ કરી શકે," ઘણાં સાંભળ્યો પોતાની યુવાનીનાં વખતમાં પોતા પર એવી રીતનું જંજાળી જગતની ધુમરી ફોરી લે છે કે જે શરૂઆતમાં ખરેખર સહ્ય તથા ખુશકારક લાગે છે, પરંતુ ત્યાર પછીનાં વર્ષોમાં તે દિનપ્રતિદિન અસહ્ય અને બોજારૂપ થઇ પડે છે. મનુ-ષ્યો પોતાની જાતને બહુજ ચાહે છે, ડહાપણ ભરી રીતે નહિ પણ સારી રીતે પોતાનું શ્રેય ઇચ્છે છે, આ આ આયુષ્યમાં અંધકારવાળા એ પડછાયાઓ છે કે જેમાં એક માણસ પોતાનાંજ પ્રકાશમાં જ્યારે ઉભો રહે છે, ત્યારે પોતાનો છાપો પાડે છે. આપણામાંનો પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની આયુષ્યને ક્રમ દરિદ્ર અને કંગાળ બનાવવી તે સારી પેઠે જાણે છે. આ કામ ખરેખર રહેલું છે. સ્વાર્થી થાવ, પોતા વિષે ઓછું લાવી માહુ લગાડો, પોતાની જાત માટે વિચાર કરો અને અન્ય મનુષ્યો માટે કશોજ વિચાર લાવો નહીં, ઉડાઉ થાવ, કરજના ખાડામાં ઉતરી પડો, ખ.વાપિવામાં મિતાહારી થવાને બદલે અકરાંતિયા પેઠે ખાયા કરો, ચોખ્ખી હવા, કસરત અને મેહનત ઓછી હ્યો અને આ સઘળું કર્યા પછી જોવો કે, તમે પુરતાં કંગાળ અને દરિદ્ર છો કે નહિ?

આ ઉપરથી આપણે સ્હેલાઇથી જોઇ શકીશું કે, આપણી જાતને સુખી કરવાને આપણે કયા ઉપાયો યોજવા જોઇએ?

દુનિયાનાં દરેક દરિદ્ર દુઃખો, હાડમારીમાં આ અથાગ જેહમતો સારાં કાજેજ છે; એમ માન્યા માટે મને ઘણી વખત દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ આયુષ્યની જંજાળો જેહમતો અને દિલગીરીઓ હોવા વિષે હું કદીજ ના પાડતો નથી. હું એમ પણ કહી શકતો કે મનુષ્યો સુખીજ છે, પરંતુ મારું કહેવાનું

ટલું જ કે, તેઓ સુખી થઈ શકે; અને જો તેઓ પ્રમાણે સુખી નથી, તો તેમાં તેઓનો પોતાનોજ દોષ છે. આપણામાંના ઘણાકો સુખ ભોગવી શકે, પરંતુ તેનો લાભ નહિં લેતાં દુઃખ સાથનાં સંતોષી જીવનનાં ગનો કશોપણ લાભ લિધા સિવાય તેને ખાલી ફોવા છે. આ બાબત દરેકને દુઃખી અને શોકાતુર કરી ખે છે.

આયુષ્ય ગુલાબનાં પુષ્પોનું બિછાનું નથી, તેમજ જંજાળો ઓછામતની લડાઇ પણ નથીજ.

ઘણાં લોકો પોતા પાસે કેટલીક વૈભવની ચીજો નહિં હોવા માટે, અને જે બાબત તેઓ અંતઃકરણમાંથી ખરેખરી શકે તેવી હોય તેનો અફસોસ કરવામાં અને ે બાબત પોતે નહિં સમજી શકે તેમાં દાખલ થવામાં પોતાનું આયુષ્ય ગુમાવે છે. યંત્રનું એક પૈડું મને પીપ પણ મશીનને લાયકનું બંધ બેસતું ન ગોઠે વવામાં આવે તો જેવી રીતે આખું મશીન અરાબર મ આપતું બટકી પડે છે, તેવીજ રીતે જો આપણે જનસમાજનાં મિશ્રણસાર વાતાવરણમાં નહિં રહીને આપણો સંબંધ સંપીલી પ્રજા તરિકે ન જોડીએ તો આપણને તે માટે અવશ્ય સહન કરવું જોઇએ. હદ બહાર હિંમત મનુષ્યોને હઠિલાં બનાવે છે, હદથી વધારે લાગણી આપણી નબળાઇ બતાવે છે, અને હદથી અવધિ કરેલસર રોગની ઉત્પત્તિ સુચવે છે. એ એક કહેવત થઈ પડી છે કે "જેને માંસ એક બોલાક થઈ પડયો છે, તેજ માંસ શીળ્યાંઓને ઝેર સમાન છે." કોઇ પણ મનુષ્ય કુસ્તનાં કાયદાઓમાં કશો પણ ફેરફાર કરવાને સમર્થ બતાવી શકવાને સમર્થવાન થયો નથી.

ધરાની ફોટા દોરમહદને પોતાનાં સુખનું કારણ ગણે છે. અને બરાબર વિચારો અને કૃત્યોના દોર અદ્રીમનને પોતાનાં દુઃખો અને દિલગીરીઓનાં કારણભૂત ગણે છે પરંતુ ખરૂં જોતા આપણું જનતેજ આપણી પોતાનીજ ભૂલોથી આપણી આયુષ્યની હાડમારીઓ વધારી બેસાડે છીએ કે જે ભૂલો બે પ્રકારની છે. તે એકે—બેબાબત આપણને બોટી જણાયા છતાં આપણે આપણું વાર્યું કરે બદ્યે છીએ; પરંતુ તે બરાબર અને બોટા રસ્તે દોરવાઇ ગયા છતાં પણ તેમાં પાછી ભૂલ થાય ખાઈ જઇએ છીએ. જ્યાં સુધી પહેલી રીતની ભૂલ થાય છે, ત્યાં સુધી આપણે આપણી જનતમાં નહિં ભૂલ થાય બાઇ જાય તેવા બરા ભોમિઆની રોપણી કરી છે. તમારે જે કાર્ય કરવું જોઇએ તે બેલાશક કરવાનો પ્રયત્ન કરો અને તે કાર્ય પૂર્ણ કરવામાં તમારે કશી પણ શંકા કરવી જોઇએ નહિં. આપણી ઉંઘાડી આંખો હોવા છતાં આપણે ખોટું કાર્ય કરી બેસીએ છીએ. કારણ કે જો તે ખુલ્લી હોતી નથી તો ખરેખર આપણે પોતે તેને જાણી જોઇને બંધ કરી દઇએ છીએ અને આવી રીતે આપણે ડહાપણ વિનાનાં કૃત્યો કરે જોઇએ છીએ.

બીજી રીતની જે ભૂલો આપણે કરીએ છીએ તે બાબતપર આવતાં જણાવું આવશ્યનું છે કે આપણે આપણાં માતપિતાઓની, મોટેરાંઓની, મિત્રોની, આપણા જ્ઞાનની અને આપણી પોતાની સમજ શક્તિપર વિશ્વાસ અને આધાર નહિં રાખવા માટે છે. ખરેખર આપણું જ્ઞાન તે આપણી જનતનો એક ભાગ છે; આપણે સર્વે દરેક રીતે એકજ વિદ્યાર્થી તરિકે ઉછએ કે જેને આપણે શિખવવું અને કેળવવું આવશ્યનું છે.

જે કંઇ આપણે આપણી જનતને શિખવીએ છીએ તે આપણે અન્ય મનુષ્યો આગળથી શિખેલાં કરતાં તે આપણી જનતનો એક વધારે ભાગ છે. આપણું જ્ઞાન નિશાળ છોડયા પછી પૂર્ણ થતું નથી; કારણ કે ત્યારે તો તે ભાગ્યેજ રાહ થયું હોય છે. તેતો આખી આયુષ્યસર ચાલુ છે. સૈનીકોએ કહ્યું કે, "જેમ મનુષ્યો પોતાના શરિરોને કસરતથી કે મેહનતથી કસે છે, તેમ તેઓનાં મગજોને કસતા હોત અને જેમ મોજમઝાએ ભોગવવા માટે જેટલો શ્રમ વેઠે છે, તેટલોજ શ્રમ સદ્ગુણો મેળવવામાં લેતા હોતતો કેટલું બધું સારૂં લેખાય?

કેટલીક જનતો નશિબ પર આધાર રાખનારી હોય છે. તેમનાં મત પ્રમાણે દરેક ચીજ અગાઉથી ઘવાની નિર્માણ થયેલી છે, અને જે બનવાનું છે તે બન્યા સિવાય રહેવાનું નથી, પછી ભલેને આપણે ઇચ્છીએ કે ન ઇચ્છીએ મનુષ્ય માત્રને તેઓ આત્મચાલક (automaton) તરિકે લેખે છે. પહેલો પોઇન્ટ કે

જે વિષે આપણે વિચાર કરવાનો છે તે એકે સાય-સ (science) ની આયુષ્ય છે કે નહિં? આપણું આપણું નાવ આયુષ્યના જબાનારૂપ સમુદ્રમાં તરાવી હાંકી શકીએ કે કેમ? અથવાતો આપણે જલદીથી આ દુનિયાની અંદરથી ઘસડાઈ જવાને ધિક્કારને પાત્ર થવાનું છએ? આવો ઉત્તર સ્પષ્ટ છે. "મનુષ્ય તે મનુષ્યજ છે, અને પોતાનાં નશિબનો ધણી છે." અથવાતો એ તે પ્રમાણે નથી, તો તેમાં તેનોજ વાંક છે. તે પોતાની આયુષ્યને ચાહે તેવી બનાવી શકે છે, તેમજ જો તે ધારે તો પોતાની જીંદગીને સુખી, સંતોષી અને વિજયી તથા દરિદ્ર, કંગાળ અને મોતસમાન પણ કરી શકે છે. "તમે જે રીતનાં જેવાં થવા ઇચ્છતા હો, તેવાં તમો અવશ્ય થઇ શકશો; કારણ કે તેમ થવામાં પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરની સામટી મદદ સાથે આપણે ઇચ્છાની પ્રબળતાથી તેવાંજ થઈ શકીશું."

આની અનુપમ શક્તિ જ્યારે આપણું આપણાં નશિબ પર ઝવાળીએ છીએ, ત્યારે આપણા માટે ઘણુંજ અગત્યનું એ હોવું જોઇએ કે, આપણે આપણી જાતને જે રીતના થવાં ઇચ્છતા હોઇએ તે વિષે અને આ આયુષ્યમાં સર્વોત્કૃષ્ટ સુખ સંતોષના પરમ હેતુવાની મિલકતો કેવી રીતે મેળવી શકે તે માટે પુછવું અને માંગણી કરવી જોઇએ આપણે પ હેલ્લા મુખ્ય ઉદ્દેશ એ હોવો ઘટે કે આપણે સર્વથી સર્વોત્તમ જીવનવાળી કેવી રીતે કરી શકીએ? હમણેજ નામનાં વિદ્વાને કહ્યું છે કે, "પ્રત્યેક મનુષ્યનો સર્વથી ઉંચ ઉદેશ દરેક કાર્ય પૂર્ણ કરવાનો અને પાર પાડવા માટે તેની દરેક શક્તિઓની સંપીલી ખીલવણીઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે હોવો જોઇએ ઇનરૉલ રીચરે કહ્યું છે કે, "પ્રત્યેક." કાર્ય સંપૂર્ણ અને ફલેદ્રુપ ઉતારવા માટે દરેક વ્યક્તએ પોતામાં એનેલું પાણી હોય તેટલી બધી પોતાની શક્તિઓનું સામટું બળ વાપરી દેવું જોઇએ. આપણે આ માટે, તેમ છતાં, માત્ર સ્વાર્થ બુદ્ધિજ આ બાબત વિષે પ્રયત્ન કરવો જોઇએ નહિં; નહિંતર તેમ કરતાં આપણે નિષ્ફળતાને સહન કરવા માટે નિર્માણ થયેલા હોઇશું." જેવી રીતે બેકને કહ્યું તેમ, "કોઇપણ મનુષ્યની પોતાની ખાનગી દોસ્તનો ઉપયોગ તો ઘણાતી સુધીજ કોઇપણ રીતે થવો જોઇએ નહિં." એટલે કે તેણે પોતાની સંપત્તિનો ભાગ પરમાર્થી અને સખાવતી કામોમાં પણ આપી જવો જોઇએ કે જેવો કરીતે તેની આયુષ્ય બાદ પણ તેનાં નાંણાનો ઉપયોગ થઇ શકે. પ્લેટો અને ઍરીસ્ટોટલ; બુદ્ધ અને સેન્ટ પૉલ નામનાં શ્રેષ્ટ અને મહાન મહાત્માઓએ માત્ર પોતાનાજ જીવનોમાં મગ્ન રહી સ્વાર્થી આયુષ્ય ભોગવ્યું નથી, પરંતુ બીજાંઓને દરેક રીતે ઉપયોગી થવા પોતાની જાતને દરેક પ્રકારનાં સદ્ગુણોથી ભરપુર કરી મહાન પુરૂષો થઇ ગયાં છે.

નવલ—કોઇની વખત તેં અલપઝલપીથી વિચાર કર્યોછ કે રોકફેલર યા કારનેગીની દોસ્તત તારી પાસે હોય તો તું શું કરે?

ફિરોજ—નહીં, એમતો વિચાર નથી કર્યો પણ ઘડીઘડી હું એમ અજબ થઇજ થઉંછ કે તેઓ પાસે મારી કાકમકુશી હોય તો તેઓ બીચારા શું કરે?

*

શીરીન—મરેર પૈસા ગાંધીની મુલાં વિશે મે એવી ખરાબ વાત સાંભળીછ કે બસ—"

આસાં—તે શું મને કહેનો!

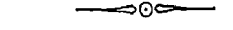
શીરીન—નહીં, આપરી કલબમાં આવતા સનવારે "ડ્રાઈનીની મુસાઇમાં આપણે મગ્નહ માનવી નહીં" એ વિષય ઉપર તકરાર ચાલવાની છે ને એમ્બરો ઘણા આવશે ત્યારે એ વાત કરસ કે બધાં સાંભળે.

એક બીચારો ગામડીયો રેકફેલર મુંબાઇ આવ્યો. એ એકેક દાહાડા ગયા પછી તેને મામલ પડ્યું કે તેનાં બનીવાનનાં સોનાનાં બટન ચુમ થયાં હતાં હવે મુંબાઇની પોલીસની ચબરાકીની વાતતો તેણે સાંભળેલી એટલેકે લાગતો દોડ્યો પોલીસમાં ને તે ચોરીની ત્યાં ખબર નોંધાવી.

ઘરે પાછો આવીને જોયછ તો તેનાં બટન તેના ખાતલાપરના ટકમા તળે હતાં! હવે? તુરત પાછો પોલીસમાં જવા તે દોડતો નીકળ્યો, તેટલાં રસ્તાપર નવા નળ નાંખવાનું ખોદકામ ચાલતું હતું ત્યાં જઇ પુગી ત્યાં ઉભેલા મુકાદમને તેણે કહ્યું કે "ઓ ભાય, હું કામ ક્યાં મારોછ, મારાં બટનતો મયાં!"

ખરો ભોળોજ કેની?

The Secret of Success.

By A Parsi Lady.

The wise men of old have said that our mind is always wavering and runs away from one thing to another. At first when a person tries to control it, he comes to know that it is so much difficult to bend and so fleeting like wind. In modern days when so many things appear to one's gaze and is tempted to do all in a sweep, the adage comes to our mind, seeing us running hither and thither before deciding which steps to be taken. The mind is said to be restless and how true are the words of wisdom even to-day, when we see man hurrying along for nothing and making fuss about trifles. The book of celestial song says thus:-

"For the mind is verily, restless, it is impetuous, strong and difficult to bend, I deem it as hard to curb as the wind."

This restlessness of mind is predominant in young age, which always resents control, but this is the time when the seed of wisdom should be planted in the plastic soil of mind. In youth the mind remains very imitative and takes up any path, which appears to the vision very attractive.

Why we are sent in different countries and nations, with different natures and habits of life! Why we see the different types around us, blooming forth like flowers of various colors, but shooting forth on one tree of life. If a person only grasps the fact, that he has not been sent in vain, in various nations and climes, but there must be some purpose in the Creator's mind in spreading all, wherever He thought to put them best. We all know that we do not live permanently here, after enjoying a few years of life, any way we have to depart from here, so why should we not try to mould our lives according to the beneficial laws of nature, and principles shown by the great men of the past, who have recorded their own experience of life for the benefit of all mankind.

Truths of nature do not change according to times, and the great men have told us that they are changeless and immortal. The same is true now as of old, because we see the fact that this world is like a resting place, where man come and go, but the impress of his doings is left behind each, which is the sum-total of his thoughts and feelings. If a traveller goes to a country without making any necessary preparation for the journey, he is sure to meet with despair and sorrow and perhaps may not reach the desired goal. But the case is reverse for a man, who takes necessary steps before undertaking the journey, and will reach his destination with ease. The same rule should be applied to our coming and going in this world. We gain what we strive at, we prepare condition of ease or sorrow by our behaviour to others, our own cravings being in conact with the desired object of pleasure or pain, and in short we get what we deserve. The old dictum runs thus:- As we sow so we reap, and the lessons learnt in one life become the treasures of another life. At present we work for future, as we did in the past and built our present destiny of bitter or sweet experience of life, we all do not get the same experience in the same way, because the nature is very profuse in her plans and she teaches some by knowledge or suffering, others get it by love or devotion, and some rush forward

without caring for the results in either of the good or evil paths as they for time being suit them. But the difference lies in that, the sooner or later we have to repent or be glad for our choice, made at the beginning of an action or to satiate a cherished desire of long. Thus we prepare ourselves for good or ill and be worthy of our gains or losses.

Now we shall try to take the picture of the lives of great ones. What we see in them? Were the road for them strewed with flowers of life or full of hardships and trials! From the picture we could distinctly see that they braved all the difficulties of life with joyous heart and unswerving determination to follow the right path, taking no notice of whatever came to their lot. This kind of courage gave them the necessary strength and energy to cope with the undesirable things of life, and in the end they came out triumphantly.

Now where lies the secret of their success. They never got discouraged by the seeming reverses of fortune, but worked on and on to better their lives according to the good law, devised many ways and plans to bring nearer the desired end. They experimented with their lives in such a way, which was not contrary to the true path, but tried again and again to settle firmly on it, and followed the trade-marks of those, who left a good and permanent record of their doings in the world. They made use of the knowledge and experience of the wise ones of old, gained by the hard struggle of life, and profited by their counsels and words of wisdom preserved in the sacred books of old.

Another cause of their success was that they were not indifferent or lazy in their gaining the object in view. They worked with resolute will and were never afraid of any kind of failure or got wearied with the work.

Nothing is achieved without paying the price. The labourer should be worthy of his wages, and this law was applied by them to the fullest. They worked hard along the line of development and disciplined their mind and body in such a way, that both these instruments were obedient to the inner will, which controlled and guided them, instead of being driven away on the way which pleased them. The following words of wisdom are as good and true now as they were before.

"The excited senses of even a wise man, though he be striving, impetuously carry away his mind."

"Such of the roving senses as the mind yieldeth to that hurries away the understanding just as the gale hurries away a ship upon the waters."

At the present time we enjoy the results of labour done for years together, in the invention or discovery of things, which were useful to man-kind, and the inventors or the discoverers sacrifised themselves to the last point of their energy, time and money.

Can we imagine what they gained by the hard toil of life? From the account of their lives, it is visible to our mind that they developed perseverance, strength of will, cultivation of mind, and good and better ways of life.

How useful and praise worthy these qualities of mind and body are. The men or women, who have got them are certain to be on the way to success in life. But practice makes a man perfect and without putting in practice what we already possess or know, no increase of knowledge, wisdom and experience is possible.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

માર્ચ ૧૯૧૫.

રવિ.	દી॰ માસ ફાગણ. ચૈત્ર. જરથોસ્તી સદરેવર મેહર.	સાતમ. ૭ આસમાંત.	ચૌદશ. ૧૪ રાદરેવર.	પાંચમ ૨૧ ઓશરોદ. જમશેદી નરોઝ.	બારસ. ૨૮ રસને.
સોમ.	પુનમ. ઠેલા ૧ એક ઘંધ રામ.	આઠમ. ૮ જમીઆદ.	અમાસ. ૧૫ અસફંદારદ.	૭૬. ૨૨ મોહર.	તેરસ. ૨૯ ફરવરદીન.
મંગળ.	બીજ. ૨ ગોશાદ.	નોમ. ૯ મારેસપંદ.	ચૈત્ર માસ. ૧૬ ખુરદાદ.	સાતમ. ૨૩ તીર.	ચૌદશ. ૩૦ બેદરંમ.
બુધ	ત્રીજ. ૩ દેપદીન.	દશમ. ૧૦ અનેરાંત.	ચાંદરાત. ૧૭ અમરદાદ.	આઠમ. ૨૪ ગોશ.	પુનમ. ૩૧ રામ.
ગુરૂ.	ચોથ ૪ તીર.	અગ્યારસ. ૧૧ અદુરમજ્દ. બાદ મેહેર.	બીજ. ૧૮ દેપાદર.	રામનવમી નોમ. બેઠ ૨૫ ઘંધ દેપમેહેર.	
શુક્ર.	પાંચમ. ૫ અશીશ્વંગ.	બારસ. ૧૨ અમત.	ચોથ. ૧૯ આદર.	દશમ. ૨૬ મેહર.	
શનિ.	છઠ. ૬ આસ્તાદ.	તેરસ. ૧૩ અસ્પંદારમદ.	પાંચમ. ૨૦ આર્તા.	અગ્યારસ. ૨૭ કરોશ.	

આ મહિનાના મહા તેજાઃ— મોટું મન, હસતું વદન.

માર્ગનું અનન. { માયા, મમતા ને મરણાદી મારગને મળવાની મરજીનું મોહારમાં મા છે મેહેરબદ મોલા.

પુસ્તકઃ ૨ જું. એપ્રીલ ૧૯૨૫. અંકઃ ૮ મો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.
આસમાની અવાજ (કવિતા) ...	૪૯૭
દુરબીનમાંથી બહાર	૪૯૮
સરલેતની સાંકળ (ચાલુ વાર્તા) ...	૪૦૧
રમુજ	૪૦૬
લગ્નની ગોતેળજી	૪૧૦
આતાનો પ્રેમ (દુઃખી વાર્તા.) ...	૪૧૨
રમુજ	૪૧૫
રબ્બે વજ્રત	૪૧૬
પ્રે કાકૃત (ચાલુ વાર્તા)... ...	૪૧૮
શું દશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીય માહરી (કવિતા)	૪૨૩

વિષય.	પાનું.
નજરચૂક (દુઃખી વાર્તા)	૪૨૪
બાનુએનો બાગ.	૪૨૯
બાળકોને બરનું...	૪૩૦
મહાન પુરૂષોના મોનેરી સખુનો ...	૪૩૧
ગુમાયલું ગોદડ ગોખડે (કવિતા)...	૪૩૨
રમુજ	૪૩૩
મોનો (દુઃખી વાર્તા)	૪૩૮
પ્રભાતનો પ્રકાશ...	૪૪૧
Musings in Solitude	૪૪૨
પ્રભાતનું પંચાંગ	૪૪૬

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩॥ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરજોરની કુંવર.

માણેકજી "પ્રભાત," કાન્તા પ્રેસ, કાકબાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

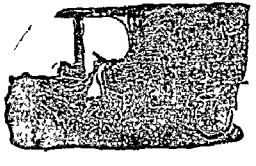
ટેલીફોન
ના૦ ૩૯૧.

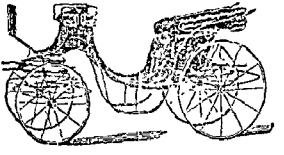
ટેલીગ્રાફીક એડ્રેસ.
"પ્રેસ, મુંબઇ."

મુંબઇના નામદાર ગવરનરોના ખાસ આસરા હેઠલ

ધી ફોર્ટ કોચ ફેકટરી,

ક્રીયર રોડ, મોદી બે, મુંબઇ.

મોટરકાર ઉપલાં કારખાનામાં મોટરકાર માટે એક ખાસ ડીપાર્ટમેન્ટ ઉઘાડવામાં આવ્યો છે, જ્યાં દરેક જાતનાં સુધરે। ।ે ઢપની મોટર ગાડીઓ શોભાયમાન અને મજબુત બનાવવામાં આવે છે. તેમજ દરેક જાતના શેશીનું રીપેરકામ પણ ઘણું સરસ કરવામાં આવે છે.

ગાડીઓ ગાડીઓ હાલના દરેક નવા સુધારા તથા વધારા સાથે ઘણીજ અચ્છી ઢપ પર બનાવવામાં આવે છે, અને જુની ગાડીઓ તદ્દન નવી માફક રીપેર કરી આપવામાં આવે છે. ગાડીઓ તેમજ મોટરકારને બરનો દરેક સામાન વેલાતના જાણીતા મેકરોને ત્યાંથી બારા ગોટા બાવે અમો મંગાવ્યે છીયે. અને દરેક કામ અમારી જાતી દેખરેખ હેઠલજ થાય છે.

એક કાઠું લખવે જોઇતી બીગત તુરત પુરી પાડવામાં આવશે.

માલેક–મી૦ પેસતનજી બી. મેસ.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જું. એપ્રીલ ૧૯૧૫. અંક: ૮ મો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિન એ કરશે બે વાત;
મુર્ખ ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષાધિન કંધક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડ્યાં;
ચકચુ પાડુ સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

આસ્માની અવાજ.

(ટેનીસન ઉપરથી)

આકેલ ને દાના એક મર્દ સર્કરાજ–
–ને કાને એમ પડયો કુલકથી અવાજ,
કે 'દુન્યાને તેમાંનુ' સર્વસ્વણી,
દેના થાશે રહેશે ફકત એક ઘડી,
વણી ત્યાં એક ભિક્ષુકે માર્યો પુકાર,
'ખુરાક આપો નહીં તો મરીશ હું' આવાર,
હવે આપેલુ' તેણે લેવુ' શુ' કામ?
ને માંસ મારે તેને કહેા દેવુ' શુ' કામ?
જે આખી આ જગતને સર્વસ્વણી,
રહેવાનુ' નહીંજ એકથી બીજી ઘડી.

'રશીદ.'

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

ઘ'બાર.

જરથોસ્તી ક્રોમમાં ધર્મ સંબંધી ઘણાક ધાર્મિક રેવાજોમાં "ઘંબાર" એક બહુજ અગત્યની જગ્યા રોકે છે. જરથોસ્તી દીનની શરીયત પ્રમાણે "ઘંબાર" કરવાનું અને "ઘંબાર"નું રંધાયલું જમાવાનું એક બહુજ પુણ્યવંતુ અને સવાબકારક કામ ગણાય છે, પરંતુ આજના જમાનામાં "ઘંબાર" પોતાનું અસલ ગંભીરપણું સાચવી રાખે છે કે નહી તેજ એક સવાલ છે. પુર્વના કાલના સખીતશેહ જરઆશ્તીઓની નેક સખાવતના પરીણામે "ઘંબાર"ની ગોહવનો આજેભી પારસી ક્રોમમાં મોજુદ છે એ ગનીમત છે અને કેટલાક સુધારકો ગરીબો ને તવંગરો એક પંતિ જમે એવા ધરાદાથી "ઘંબાર" કરીને પૈસા બરબાદ કરવાને બદલે ગરીબોને માટે "ઘેરો" બાંધવાની તરફેનમાં અથવા ઓસ્પીતલો જેવાં ખાતાની ખીલવણી કરાવવામાં પોતાનું મત ઓચરે છે તે પણ એક રીતે વિચારવાલેગ સવાલ છે. બુધવાર તા૦ ૧૦ મી માર્ચનો દિવસ મુંબઇની પારસી અનજુમનમાં ગોઠા એક તેહવાર દાખલ પલાયો હતો; કારણ કે અત્રેના રોઠ કાસજી બનાજીવાલા આતશબેહરામના સુંદર અને દીલપસંદ બગીચામાં મોટા મંડપ હેઠળ જરથોસ્તી ખાનુંઓ અને બાળકોની એક જબરદસ્ત સંખ્યાને "ઘંબાર"નું જમન પીરસવામાં આવ્યું હતું. તે મજકુર આતશબેહરામ સાહેબના તરફી સાહેબોના હાથ હેઠળ રહેલા એક મોટાં ડંડની બરકતનું પરીણામ હતું. આજ બે વરસ થયાં એ તરફી સાહેબોએ પેહલ કહાડી જરથોસ્તી બાનુંઓ માટે ખાસ ઘંબાર કરવાનું બીહું જડપ્યું છે અને તેઓની મહેરબાનીથી કહે છે કે મોજુ બાનુંઓ અને બાળકો મલી લગભગ ૮૫૦૦) ની સંખ્યામાં સહવારથી તે સાંજ સુધી જમન ચાલ્યું હતું. હવે આટલી બધી મોટી સંખ્યાને જમાડવાનું અને તેઓની માવજત કરવાનું કામ કંઇ "ખાવાનું" નથી અને જેઓ એ મેનીજ પોતાને માથે લીધે છે તેઓને જે કે ખચ્ચીતજ મુબારક બાદી આપવા જોગ છે તો પણ અત્રે અમો બચુંજ માન પુર્વક રીતે કરતા કાવરતાચ્યાનું ધ્યાન એક બે બાબદો ઉપર બેચીશું કારણ કે એ ઘંબારના જમન સાથ કેટલીક નાખુશ ચર્ચાએ જન્મ લીધો છે, અને ભવિષ્યમાં તેનો અટકાવ થવાની જરૂર છે. ફરીબાદ બાહેર આવી છે કે કેટલીક બાબ્બાઓ જ્યારે બે વાર જમી ગયા હતાં ત્યારે કેટલીક બાનુંઓને જમ્યાં વગર ઘરે પાછું ફરવું પડ્યું હતું. બીજું કેટલીક બાબ્બાઓએ સલાહો તરીકો સાચ્ચ્યા વગર એક બીજાની ઉપર એટલો બધો તો જબરો ધસારો કર્યો હતો કે અમારા સાંભળવા પ્રમાણે એક માનવંત વ્રસ્તીને મોટી ઇજા પાહોચી હતી કહેવાની ફરજ પડી હતી કે "ઓ ભણેલી બાબ્બો જરા ધીરજ રાખી સભ્યતાથી વર્તો." વળી પાસે આવેલા બેહરામજી સ્કુળના ઉોકરાઓ અંદર દાખલ થઇ કહે છે કે "રાતલી"નો ચોરો એકબો કરતા હતા અને એ ઉપરાંત બીજી ઘણી મુશકેલીઓ નડી હતી. અમો સમજી શકતા નથી કે આની જાતનો "ઘંબાર" કરવામાં શું સવાબ છે? બાદ રાખલે કે અમો ઘંબારની સામે બોલતા નથી પણ આવી રીતે ઘંબાર કરવાથી ઉલટી ક્રોમમાં હાંસી થાય છે. તેને બદલે સુખ સગવડ સાચવવા ખાતર મુંબઇ શહેરના જુદે જુદે સ્થળે એક દીવસે માત્ર મુકરર્રેસ અને તંગદસ્ત બાનુંઓ અને બાળકોને જમન આપવાનું કાર્ય અમો ધારીએ છીએ કે વધારે સવાબકારક છે; માલેતાજારો કે જેઓ બે પૈસે સુખી છે તેઓને ખાનપાણીના મુહતાજ નથી પણ જેઓ મરીજ અને નાવારેસ છે જેઓ રરોજ અન-પાણીને માટે ગોપા ટવળે છે તેઓને માટે

અને તેઓનેજ માટે વરસમાં એકાદ વાર જમાડવાનું કર્યું સાધવ્રત કર્યું હોય તો તે ગણીમત ગણાય. આવી "ઘરેણાં ગાંઠાં" પહેરેલી ભપકાદાર પોષાકમાં સજ્જ થયેલી બાનુ ઓને "ધનસાક" જમાડવામાં પુણ્ય લાગેલ થતું હોય એમ અમો બીલકુલ માનતા નથી. બીજી બાજુ અમારી અલપમી ભરેલી દીલગીરી એટલીજ છે કે આ ગંજાવર પાયા ઉપર થતા ધાર્મીક અને જરથોસ્તી ધંબારમાં પીરસાતી વાણીઓમાં એકજ સાધા ભરેલી ચીજ અમારું વિશેશ ધ્યાન એચ્યું છે તે "ગોસ્ત" છે જે મેલવનાને માટે સેંકડો જરદારીઓતો ધાન કહાડી ધંબોર કરવાનું જો દયાળુ જરથોસ્તજી ફરમાન હોય તો પછી જરથોસ્તી દીન અને કિર્યા કામ માટેનું આપણું માનવું માપ કરવાની જરૂર છે. દીનધર્મ પાલવામાંથી દુર અંદેશીની જરૂર છે; નહી કે આંધળુ અનુંન ને આંધળાં રીવાજ.

આ દુનિયામાં ચઢ્ઢા ઉતર કીસ્મ

અતથંજેની કેળવણી.

મના જે સેંકડો મનુષ્યો છવે છે તેમ ગરીબ પણ નીરાધાર અતથંજો આપણી દયાને પાત્ર છે; તેમાં મુખ્ય કરીને ભંગી-મહાર-ચમાર-પાઢીયા વીગેરે લોકો જેઓને હાથ લગાડવાનેભી કેટલાક કમ-કમે છે તેવા તરફ દયાળુ ઇનસાનો તરીકેની આપણી લાગણીઓ વીશેશ એચાય છે. આપણા લોકપ્રીય ગવરનર લાર્ડ વીલગડનનાં પ્રમુખપણા હેઠળ ગઇ તા૦ ૧૨ મી માર્ચને દીને હીંદુસ્તાનની "હીપ્રેસ ફલાસીસ મીશન સોસાયટી"નો જે મેળાવડો અત્રે મલ્યો હતો અને ત્યાં જે રીપોર્ટ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો તે સ્તુતીપાત્ર હતો. આ ગરીબ અને હીનાવસ્થાં અતથંજોની કેળવણી ઉપર ખ્રીસ્તીઓએ ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર એટલા માટે છે કે આવા લાચારના હીંગામમાં આ ઉપ્યોગી મંડળી હસ્તક આજનું કામ કંઇપણ રીતે ઉતરવું નહી જોઇયે. આ ગરીબ કે નીરાધાર મનુષ્યોને કેળવણીથી બે નજીક નજીક રાખવા જોઇયે. હમેતે યાદ છે કે ચોડાક વરસ ઉપર ભંગીઓએ પોતાની સભા મેલવી પોતાને લગતો કાંઇ ઠેડાર પગ પસાર કીધો હતો. કેટલાંક વરસની વાત ઉપર ગુજરાત તરફનાં શહેરોમાં અને ગામડાંઓમાં "અભણ" ગણાતા "કોલીઓ"—"દુબરાઓ" અને "ગોલાઓ"એ પોતપોતામાં સભાઓ મેળવી પોતાની જાત—જતના સુધારા વધારાના ઠેરાવો પસાર કીધા હતા. જો તેવા ઉલટમંદ ઇનસાનોમાં કેળવણીનો વધુ પ્રમાર થાય તો તેના પ્રતાપે તેઓ પોતાની નાતજાતને વધારે સુખીને આબાદ બનાવી શકે એમાં કંઇજ શક નથી.

નામદાર બાર્ડસરોમની દીલ્હી ખાતે મલેલી કાઉન્સીલમાં એક અગત્યનો સવાલ ચરચાયો હતો. આજ લાંબો વખત યર્યા કેળવણી સંબંધી ઉત્સાહથી ભાગ લેનારા કેટલાક શખ્સોં જે સવાલ વારંવાર ઉભો કરે છે તે ધ્યાન પુગાડવા જોગ છે. પૃથ્વીના જુદા જુદા ભાગો ઉપર આજે કેળવણીનો વધુ અને વધુ પ્રચાર થયે છે અને થતો જાય છે અને તેની અસર હીંદુસ્થાન દેશમાંથી થવા લાગી છે એ ખુશી થવા જોગ છે, પણ જે મુસ્કેલી બીજા દેશોમાં નડતી નથી તે અહીં હીંદુસ્થાનમાં આપણને ભોગવવી પડે છે. તે મુસ્કેલી તે ભાષાની છે. હીંદુસ્થાન દેશની જુદા જુદા પ્રકારની જુદી જુદી નાતજાતોમાં બોલાતી વપરાતી ભાષાઓની સંખ્યા એક બે ની નહીં પણ સેંકડોની છે. કેહવામાં આવે છે કે ખુદ બંગાલા પ્રાંતમાં બંગાલીઓમાં બસે જતની ભાષાના વપરાસ જાયજ છે. મરાઠી, હીન્દી, ગુજરાતી, તેલુગુ વીગેરે અનેક ભાષાઓનો ચાલુ વપરાસ હીંદુસ્થાનના જુદા જુદા ભાગોમાં એટલો બધો છે તો પસરી રહ્યો છે અને માનવંત ઇંગ્રેજી સરકારના ઇંગ્રેજ રાજ્યમાં હીન્દ મધે ઇંગ્રેજી ભાષાનો વપરાસ આસરે ૨૦૦) વરસ ઉપર ચઢ થયો હતો તે છતાં હીંદુસ્થાન દેશના વતનીઓનો એક બહોળ બહોળજ મોટો ભાગ ઇંગ્રેજી ભાષા જાણવાથી બે નસીબ છે અમના તો તે શીખવા સમજવાના સબબોથી નીરાળો છે. હવે આજનું આગળ વધેલું જ્ઞાન-ખુશ-કુસ્વત કે આદમને લગતું—ઇંગ્રેજી ભાષામાં એટલું બધું તો પડ્યું છે અને તેનું સાહીત્ય ઇંગ્રેજ જગતમાં એટલુંકે વીસ્તારમાં

આબરૂદાર દેખાવનાં અને આપણું કોઇ મમાઇ બપાઇ હોય તેવાં એક બાઇ બાહાર આવ્યાં.

"મરૂ કોણને પુછોછ?''

"જી, અંહી કોઇ શીરીનબાઇ શેઠના આવી રેલાંચ!"

"નહીંજી, શીરીનબાઇ શેઠનાતો અંહી કોઇ નથી, એવણ કાહારે અંહી આયાંછ? હમણાંતો નવું કોઇ અંહી આયું નથી"

"નહીંજી, હમણાં નહીં, પણ વરસેક થયું—"

"તો તેવણ નવાજબાઇ ખરાસતેા નહીં?"

આ નામ સાંભળતાંજ તેને વિજળીના એક ચમકારા પેરે યાદ આવી કે શીરીનને મદીરેનું નામ નવાજબાઇજ હતું અને તેણીના બાપની અટક ખરાસ હતી એટલે તે તુરત બોલી ઉઠેા

"હાજી, તેવણજ—તેવણ કાંહાં રહેછ?"

"તારે ઉપર બીજે મારે સીધારેાબા—બાય મારાં માથાંપરનેાજ ઓરડેા."

"માફ કરજોજી."

"નહીંરે બાપા કાંઇ નહીં."

અને શીરીજ તુરત બીજે માળે ગયેા અને તે માળપર તે જગને ઉભેા રેહતાંજ એક ગમનું બારણું ઉઘડયું અને તેમાંથી એક ડાસાં બોહાર આવ્યાં, જે મને તેણે બેહેરા કાકાનાં કુંવરબાઇ તરીકે તુરત ઓળખ્યાં.

"કેમ છેવા કુંવરબાઇ, સારીકાંની છેવેાની?"

"ઓ મરૂરે, બાવા આજે તમારાં પગલાં કાંઇ અહીં?"

"તમુને જરા મળવા આયેા-કાંય, નહીં આઉં?"

"નહીંરે, મરૂં, પેર તમારૂંજ છે, પણ કાંય આજે ચાલી ચલાવીને—મારા બેહેરાંમજી સારી—"

"અરે, હારે હા, તમારા બેરાંમજીને વરી હુ-સીક પડવા દેઉં? પછી મારી ચાકરી કોણ કરે? પણ, જરા મને અંદર તેા આવવા દેવેા!"

અને કુંવરબાઇ તેવણને અંદર લઇ ગયાં. શીરીજ શીરીનને મળવા ઘણેા અધીરેા થઇ રહ્યેા હતેા તેાપણ, કુંવરબાઇથી તેણી વિશેની બધી બાતમી મેળવવાનું વધુ દરસ્ત વિચાર્યું, કેમકે, તેને ખબર હતી, તે જાણતેા હતેા કે શીરીન કદાચ તેને પેાતાની આગળ આવવા દેશે નહીં અને જો આવવાબી દીધેા તેા તેણી ઉપર પડતા હાલેસા અને હાડમારીની પુરેપુરી વાત તે તેની આગળ હરગેજ કરશે નહીં.

"કુંવરબાઇ, આજે અહીં હું એમ આયેા કે અહીં પેલાં શીરીનબાઇ શેઠના રહેછ તેવણને જરા મળું; તેવણ કાંહાં રહેછ?"

"હા, બીચારી તે અહીંજ રહેછ, છેક નાકેના ગારામાં રહેછ પેાતાને મદીરેને નામે રહેછ, બેરાંમજીજ મારી આગળ અહીં તેવણને લઇ આયા; બીચારી બાય ગેાલાબ જેવી બેરી છે ને એ એના વરને શું સુઝ પડી હોસે. આપરે તુસતેા વાંચતાં મુવાં પન બેરાંમજીએ થેાડીઘણી મારી આગળ વાત કરેી, તારે જાણું."

"પણ કેટે એ બીચારી બાયછ આવેછ કે? કરેછ હરેછ કે?"

"અરે નહીંરે કરતી હરતી ડાસી થઇ, સારપરથી હેઠે નહીં જતી; ને ઘરી ચપકેા મારી આગળ જરા આવેછ ને તેબી સીવવા મુકવાનું લેવા કરવા"

"ત્યારે બાધા પીધાનું કેમ?"

"બાય પાંડે, માખણ, ઇંડાં—ને કોઇ વખત મારી પાસે બજારમાંથી બીજો મંગાવેછ. હું બજારમાં જાઉંછ તારે બીચારીને પુછતી જાઉંછ. મેંતા કેહ્યું કે માય તું મારી સાથે જમ. દીકરી હું જમસ તે તુને જમારસ, તેા એકની બે નહીં થઇ. બે તન વખત બેરાંમજીએ તેને કેહ્યું પણ એની બેાંઇસીસી છે કે 'ના'ની 'હા' નહીં."

"વાહ એનેા વર કાંઇ બેાકળેછ કે? તમુને કદાચ એણે કેહ્યું હેાય, યાતેા તમે કાંઇ જાણતા હેાવ તેથી પુછુંછ"

"મને વરની વાતતેા માલમ નથી પણ એક વખત બેરાંમજી કાંઇ અડછતું બેાલ્યા કે તેણે હરણાએ કાંઇ

મુસારો બાંધી આપવા કહેલા, પણ અભાગણીએ ના કેહી ને આય હું સીવવાના સદરા લઇ આવું છે એને આપું છું. બીજું કાંઇ આય ફેરબેાર ભરેછ તેમાંથી ચાલતું હોસે ને કાંઇ વરી ઓવા વરની બૈરી તે એની પાસે પોતાનુંળી કાઇજ હોસે નહીં?"

"ચાલો ત્યારે હું જરા તેવણને મળું' તમે કાંઇ કહેતાં ના કે મેં તમુને બધું પુછયું છું."

"નહીંરે બા હું જાણું'છ. વધેા મરૂં, આપ પેટ્રા સાંયેનેા આરેડેા."

એટલું બતાવી કુંવરબાઇ પોતાના ઓરડામાં ભરાઇ ગયાં.

ડા. ફિરોજ શીરીનના ઓરડા આગલ ગયેા અને સારાં નસીબે તેણીના ઓરડાનું બારણું ઉઘાડુજ હતું એટલે જરા વારમાં તે બેઉની નજર એક થઇ ગઈ.

બંન્ને એકમેક તરફ ટગર ટગર જોતાં ઉભાં.

"કેમ, તમે અહીં આવ્યાં? બાહાર જાઓ, આવી જાઓ, હું તમેાને નથી મળવા માંગતી" એમ કહી તે રેહેસિલાભર ઉઠીને તેની સામે ટીકતી ઉભી.

"ખુદા ખાતેર, શીરીન, તું ઠંડી પડ, તું શાંત થા, હું સોગંદપર કેહું'છ કે તુંને કેવી વાતે હું હેરાન નહીં કરૂં. મારી જરાક વાત સાંભળી. પછી તું કેહેશેા તેા તારી આગળ કોઇ દાહાડે નહીં આવસ. તુંને મારેા ઓળખી નહીં દેખાઉસ. બસ આય વખત મારે જે કહેવું છે તે સાંભળ."

તેને તેણીએ ખુરસી આપી બેસાડયેા નહીં, પણ પોતે પાછી પોતાને જગ્યે બેઠી અને મારી તરફ બાહાર ટીકયા કરીું' અને તે વખતે ડા. ફિરોજે જોયું કે તેણીની આંખેા આંસુથી તર હતી.

"શીરીન, હું—"

"ચુપ, મારૂં નામ એ નથી. એ નામ જીણે પોતાને માટે પ્યારૂં ગણીને પસંદ કરીું'તું તેણે જ્યારે તે નામને નાંમોશીમાં ગીરવતાર કરીું'છ તેા મેંબી તે નામની નિશાણ નાબુદ કરીધીછ. મારૂં નામ ખવાજખાઇ છે."

"ત્યારે, નવજબાઇ, આપું માનજો કે પેલા નેહસ્ત મુકદમા માટે મને કાંઇજ ખબર નહીં, તેને લગતી દફાકતતેા હું જ્યારે મુંબાઇ આયેા ત્યારેજ મેં જાણી. તું એમ સમજેછ કે તે મુકદમેા નીકળશેજ એમ હું જાણતે તેા તેમાંથી દુર રહેતા દુમ દબાવી નાહાસી જવા જેટલેા હું નીચ કુતરેા હતેા? જે સદવારે હું પુનેથી ઉપડી મુંબાઇ અને મુંબાઇથી દુર દર્યાની મુસાફરીએ જવા નીકળેા તે સદવારની એક રાત આગમજ મને જમશેદજીએ ખાતરી આપી હતી કે તારી સામે તેવણ કદાંજ પગલાં લેશે નહીં, ને—"

"પુના ગેાડયું' તેની એક રાત અગાઉ—એક રાત અગાઉ?" તેનું કહેવું ધ્યાનમાં ન ઉતર્યું તેથી તેની તરફ જોઇ તેણીએ પુછયું.

"હા, એક રાત અગાઉજ, પણ ત્યારે તે વાત શું કેાર્ટમાં નહીં નીકળી?"

શીરીને મોંહ ફેરવાવ્યું' અને તેને આખે આંસે જાણે લખલખું ભરાઇ આવ્યું હોય તેમ ફિરોજને લાગ્યું.

"કેાર્ટમાં શું બન્યું તે હું કાંઇજ જાણતી નથી ને મેં તે વીશે પેપરમાંથી વાંચવાની કનવાર કીધી નથી. મેં ધાર્યું કે તમે તમારેા બચાવ કરવા નહીં આવા તે માટે સત્યાનાશ તેથી વળી શીયું' પણ એ વાત હવે તાજી કરવામાં મતલબ? હવે એ વાત મને કેહી મને સતાવવાની કાંઇ મતલબ? હું તમુને હાથ જોડીને કરગરીને કેહું'છ, પીરાજશા કે તમે એનર કારભેાની વાત ચુંથવા અહીં આવા હોય તેા તમે અહીંથી જાવેા—ખુદાને વાસ્તે જાવેા."

"ઓ ખુદા, શીરીન—નવજબાઇ તે વખતે તમે મારે વાસ્તે શું ધાર્યું હોસે? તમે મને કેવેા વિકારેા હોસે?"

જાણે તેની એ લાગણી લુછી હોય અને તેની સચ્ચાઇમાં તેણીને રતીભાર વિશ્વાસ નહીંજ હોય તેમ તે જરા હસીને પાછી ગંભીર થઇ ગઇ.

પાછી તે બેઉ વચ્ચે ચુપકીદી પંથરાઇ રહી. અને શીરીનનાં મગજમાંથી તરેહવાર વિચારેા પસાર

થઇ ગયા, અને તે પસાર થઇ જતા તહરેવાર વિચારો માંથી હાલ તે હાલતમાં હતો તે હાલતને બરના વિચારો ચુંટી કાઢી તે મુજબ કામ લેવાની તેને જોગવાઇ થઇ.

તે હવે પોતેજ એક ખુરસી પોતાની તરફ ખેંચીને બેઠો અને તેણીને જે બધું કહેવું હતું તે ધીરજથી કહ્યું. શીરીને તેની મુલાકાત કરીને ગયા પછી તે કેમ અને કેટલો પંસ્તાયો હતો, અને તેજ રાત્રે તે પુનેથી મુંબાઇ જમશેદજીને મળવા કેમ તે ઉપડી ગયો હતો, અને તેમની સાથની તેની મુલાકાત પછી કેવા તે બંન્ને સલાહ સંપજથી પાછા પુને આવ્યા હતા, સાથેજ હાડ પીધો હતો, તે બેઉ ધણી ધણીયાણીના સંપની તેણે કેવી સલામતી લીધી હતી, તેણીને તેજ રાત્રે મળવાની અને મળીને બધું સમાધાન કરી નાંખવાની જમશેદજીની છાતી ન ચાલી હતી, કેમકે શીરીન તેવણુને આગલી પાછલી ભુલી જઇ માફ કરશે કે નહીં તેને માટે જમશેદજી કેટલા શંકાશીલ હતા અને રખેને શીરીનને એક વધુ રાત અશાંતીની કાદવી પડે કરી તેણે—એટલે શીરીનને—ધધેડા જેવાએ પેલું કાગળ લખ્યું હતું અને તેજ રાત્રે તે પોતાની લંબાણ દર્યાની મુસાફરીએ જવ। મુંબાઇ ઉપડી ગયા હતો, તે બધુ તેણે ધીરજથી તેણીને કહ્યું અને તેણીએ તે બધું ડોકું ઘારીની બાદારજ રાખીને સાંભળ્યું અને જેવો શીરીનનો અવાજ બંધ થયો કે તે બોલીઃ—

"હું દલગીર છેઉં, ત્યારે કે હું તમારી ઉપર ગ્હેમાઇ અને મેં તમને ગેરમનસાફ કીધો."

"તોપી મારો ગુનાહ કાંઇ ઓછો થતો નથી, મેં અથવા આપણે બેઉએ એવણુને હું જેમ મળ્યા તેમ મળીનેં બધો ખુલાસો કરી દેવાની તક લીધી હતે તે, જમશેદજીને કોર્ટમાં જવાની ફરજ પડતેજ નહીં અને તું—તમે આપ હાથતે પ્હોંચતે નહીં."

"તમારા કરતાં મારો ગુનાહ ઘણો ગંભીર કહેવાય કેમકે જનથાન્યતમાં એક કાયદો છે કે જે બુલને માટે તે મર્દને જેટલો જવાબદાર ગણે તે કરતાં સો દરજ્જે વધારે એક ઓરતને તે જવાબદાર ગણે છે. મરદના કીડી હાડા નિરદોષ મસ્કરીમાં નીકળી જાય છે, જ્યારે ઓરતને તેથી દશ ગણા, કમતી કીડી હાડાને માટે લાખગણો વધારે દંડ ભોગવવો પડે છે."

"એમ નથી, પણ—"

"હવે તે ગમે તે હોય તે વાસ્તે આપણે તકરાર હાલ કરવી બેજા છે. હું તો તમારી વાત સાંભળી દલગીર થઇ કે પુનેથી મુંબાઇ વેરનો તમારો ધક્કો અકારત ગીયો ને—"

"પણ મારી મુલાકાત કારગત લાગી હોતે તો બધું—"

"નહીં, તોપી નહીં."

"કાંય નહીં?"

"જ્યારથી તેવણુને ને મને છેલ્લી તકરાર થઇ ત્યારથી મારી ઉપરનો તેવણુનો વિશ્વાસ આટલો બધો ઉડી ગયલો જોઇ તેવણુને માટેનો મારો બધો પ્યાર કચડાઇ ભચડાઇ ગયો હતો, મારાં સુખનું પ્યાલું તેવણુના અવિશ્વાસની અછતાથી ભોંયપર પટકાઇ પડી ભાંગીને ભુક્કા થઇ ચુક્યું હતું ને—"

"હા, ને?"

"ને—ને તે ટુકડાઓ ભોંયપરથી વીણી એકઠા કરી તેઓને જોડે તે પ્યાલું પાછું આખુંબી કરું તોપી તેમાં અસંખ્ય સાંધાઓતો રહેજ."

પ્રકરણ ૧૩ મું.

* * *

"પણ, ત્યારે, તે ટુકડા તું નહીં ઉંચકીને એકઠા કરે?"

"નહીં."

"ત્યારે તેહનીતું શું થાય?"

આહા! પ્રિય વાંચનાર, તે નિરદોષ બાળકીનું નામ દેતાંજ શીરીનનું દિલ બેદાયું.

"ને જમ—મારા વરે તમારું માન્યુંજ હોતે અને અમે બેઉ તેવણુ કોર્ટમાં જવા વંચર ઘુતાં પડતે અને રહેતે તો મને મારી ગુલાબ દીકરી ઉપર તેવણુનું

જેટલોજ હક રહેતે પંથુ હવે જે નહીં અને તેની વાત, તે ઉપર વિચાર શાનો કરવો?"

જ્યે કે શરીન એમ કચવાટ અને કંટાળાથી બોલી પણ હાં ફિરોજે જોયું કે તેહેમીની વાત છેડવાથી તેણીનાં હૈયાંએ કાંઈક નરમાશ પકડી હતી, એટલે તેણે હીંમત પકડી તેણીને પુછયું.—

"ત્યારે, હું તારી—અરે—તમારી આગળ જરા આઉં ભલે?"

"હા, મને કાંઈ અડચણું નથી, પણ અહીં વેર છેક ફેરો ખાવાની જરૂર શું છે?".

"શરીન, તે દાહાડે મેં તુને દુઃખ દેવ ઘણી હાડમાર કીધી તે મારી ચાલ આજ સુધી મારીથી માફ થઇ શકી નથી, પણ તું માફ કરશે?"

"હવે તે વખત ગીયો—તે વાત જેવ."

"તું ધારેછ, શરીન, હોકા મું આશા રાખતાં હોસે તે?"

"હા, ને તે આશાને તેઓનાં દિલમાં જનમ આપનાર તમારી હેમકાબજ કેની? તેમ જે આપણે હવે કર્યે તો આપણું જીવતર બળયું. આપણી—હું એકદીને માટે કેહું તો મારી શુદ્ધ ઘણી ખોડેથી પણ ઘણી અસરકારક રીતે ઉંધડીછ."

"પણ, શરીન,—હું તુને શરીન કરીને બોલાવું કેની? પણ, શરીન, તુંને રહેવાનું બીજું સારૂં ઠેકાણું ગળ્યુંજ નહીં? તું છેક ચાલી ચાલીને અહીં કાંય આવી? તુને અહીં કોણ લાયું?" ફિરોજે અજાયબ થઇ આ ઉલ્ટો સવાલ પુછયો હતો.

"મારી જબા પરમાને મારે રહેવું જોઇયે કેની? ને અહીં શું છે? માત્ર ગરીબી છે. બાકી આબરૂ ને ઇજત તો ડારેધર ડગલે ને પગલે છે. ને અહીંથી મને જગા કાંઇ મલતીતી? એતો બેહેલા હાકાનાં બીચારાં બેહેન મરજબાન આગળ ગીયાં. તેવણુને સમજાવ્યું કે મારૂં કોઇ નથી ને મારી મરજી તેવણુની આગળ રહેવાની છે તેથી જેમતેમ મને આય જગા મળી."

"ત્યારે તારૂં ગુજરાન કેમ ચાલેછ?"

"મારી પાસે થોડુંક છે ને વરી સીવું છું સાંધું છું કોર ભરેછ. બીચારાં બેહેલા હાકાનાં બેહનજ મને સીવવાનું બી લાવી આપેછ."

"ત્યારે બજર હાટ? ને રંધેછ કોણ?"

"કોઇ વખત પાઉં ને ઇંડાં તો કોઇ વખત પાઉં ને માખણપરજ ચલાઉંછ. કોઇ વખત તેવણુ પાસે બજરમાંથી કાંઇ મંગાવી બેઉ વખતનું સાંજેજ રાંધી નાંખું છ."

"તુંજ રંધેછ?"

"તો કાંય નહીં? ત્યારે મીસ્તરી રાખું ને તેમલ પર સર્વ કરવા જોય રાખું? ગરીબ સંસારે હું પરણી ગેલ હોતે તો શું કરતે? હાથે રાંધતે નહીં? હા, હાથે નહીં આવતું હોતે, મારે મહીરે આખાં હાટકાંની રેહી ખુલ્યાની કાંની મેં. બાપા કાંધું હોતે તો આજે મારા દાંય ચણાતે. એણે એમ તે મને માસીક લવાજમ બાંધી આપવા કેહું કે જે લવાજમ તેવણુની આવક તરફ જોતાં ઘણું મોટું મને મળતે પણ—"

"તેં ના કહું?"

"તુજકોરથી મેં ના કહું."

"તમારા બેહેલા હાકાનેબી આં કેસની ચોટોક વખત આગળ મેં તેઠાબ્યા ને મારે વાસ્તે એવી કાંઇ સગવડ રોપી કાઢવા મેં તેમને કેહું પણ, ખરેખર મને અંહી કશીજ અગવડ નથી, બીચારાં કુંવર ડોસાંબી કહેવાય નહીં તેમ કરેજ ને બીજી બી બૈરીઓ બીચારી થોડી થોડી થઇ જવેછ."

"પણ, તુંને અહીં સોહાવાયજ કેમ?

"આય મેં કેહું તે કામેમાં વખત નીકરી જવેછ, એમતો મારૂં વાયોલીન જે મારે મહીરેનું હતું તે હુલ્લડ આવીછ પણ કોઇ કાહાડે વગાડવા કાઢયું નથી ને કાઢસણી નહીં, કેમકે આવાં ધરમ ખાતેના ધેરમાં રહેવું તે ઓરી રોબની સ્ટેજ કરવી તે રહેતારને ને રાખનાર બેઉને ધણું નબોજાું થઇ પડે; એમ બીજાં એવાં ધરમનાં મકાનોનો ધણો સાબો પડેલો મેં વાંચેર ને સાંભળેથી છે."

"ને કરવા કરવાનું?"

"હા, જવા માંગું તો જાઉં પણ મારું કાંઇ ધક્કે લાગતુંજ નથી. મને ગમતું નથી. બસ આટલુંજ છેતે ગણું:મનને બધી વાતે હું સંતોષી છેઉં. કૃતજ એકજ આનંદ મને રાતને દીસ ટવળાવેછ."

ને અહીં વળી તેણીની આખોનાં પાપણો હેઠલ પક્ષપક્ષ્યાં ભરાઇ આવ્યાં.

"તે કેમ આનંદ તે તમુને ખબર છે? તે મારી ગુલાબ તેહેમીની ગેરહાજરી! આજે બાર બાર મહીના ઉપર થયા મારી તે દીકરીને નથી જરા પેટમાં ચાંપી, અરે તેને જોવાનીજ ઓવરા, તો પેટમાં કાંઇથી ચાંપું? અરે મારી દુધ પીતી ગુલાબની કળી, તે પોતાની માયને વારતે શું જાણતી, શું સમજતી ઉધરશે?"

અને ઘાં તે કમનસીબ અબલાનું હૈયું ભરાઇ જમશેદજી કુટુંબીને. આંખે રૂમાલ દાબી માથું નીચું કરીને એક વધુ રાત અશાંતીનીજે ન જોયું કે તેણીનો ચેહરો રાતો પીરોજે—ધોયો જોવાએ ચેસ્ટેટથે તેણે જાણ્યું કે તે બીચારી જોર રાત્રે તે પોતાની લંબાણ ધ્યાન.

મુંબાઈ ઉપડી ગયો હતો, તે બધુ તેણે પીરોજજી રહ્યો. તેણે કહ્યું અને તેણીએ તે બધું ડોકું બારીની બાહા... વચ્ચે રાખીને સાંભળ્યું અને જોવા પીરોજનો અવાજ બંધ થયો કે તે બોલી:—

"હું દલગીર છેઉં, ત્યારે કે હું તમારી ઉપર ગુસ્સે થઇ અને મેં તમને ગેરબનસાફ કીધો."

"તેણી મારો ગુનાહ કાંઇ ઓછો થતો નથી, મેં અથવા આપણે બેઉએ એવાનું હું જેમ બળ્યા તેમ બળીને બધો ખુલાસો કરી દેવાની તક લીધી હતે તે, જમશેદજીને કોર્ટમાં જવાની ફરજ પડતેજ નહીં અને તું—તમે આમ હાલતે પહોંચતે નહીં"

"તમારા કરતાં મારો ગુનાહ ઘણો ગંભીર કહેવાય કેમકે સનયા-સતમાં એક કાયદો છે કે જે બુલને માટે તે મદ્દને જોરદો જવાબદાર ગણે તે કરતાં સો દરજ્જે વધારે એક ઔરતને તે જવાબદાર ગણે છે. મરદના ડીડી હાડા નિરદોષ મરકરીમાં નીકળી જાય છે, જ્યારે ઉથલ પાથલ થતી હતી, તે પીરોજ રહેજમાં સમજી શકયો હતો.

જ્યારે શીરીન કાંઇક શાંત થઇ તેણીએ મોહું છાંટયું ત્યારેજ પીરોજની જબાં જરા ઉપડી.

"શીરીન તું એમ રોજ બળાપો કરેછ કે?"

"નહીં, રોજ એમ રડતાં કાંઇ પસ્તાઉં? રડતાં રડતાં આંસું હવે બલાસણી થયાં, તોબી હું માય જેવી માય તે જ્યારે મને મારી દીકરી યાદ આવેછ ત્યારે મને ઘણું દુઃખ થાયછ."

"હું તે સમજું છ, પણ તું હીંમત રાખ, તું સ્યાણી છે તુંને કાંઇ ઝાઝું કહેવું પડે તેમ નથી. ચાલ ત્યારે હવે હું જાઉં"

"જઓ? બેસોની ચાહે કર, ચાહે પીનેજ રોકારો ને—"

"નહીં, ઠેંકયું, આજે નહીં, વરી કોઇ વખત હું આવસ. સાહેબછ"

અને તેણીએ પોતેજ શેકહેન્ડ માટે હાથ લંબાવ્યો, જે તેણે ઘણુંજ માનથી લીધો અને ઘણીજ નરમાસથી શેકહેન્ડ કરી તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

જતી વખત બેહેલા કાકાનાં કુંવરબાઈને મળવા ચુકયો નહીં અને તેવખતે મળી શીરીનની વિદેશ ળાળ લેવાની તેવખતે તાકીદ કરીબી, જે કે તેની તેણી ની તે ભલી ગામડપન બાઇને માટે કહી જરા

હતી અને સફેદ બરફ જેવા ડુંડા ડ્રોકનેણી બ્યુજ રંગનો સૅંથ બાંધેલો હતો. પગમાં સફેદ મોજા હતાં અને સફેદ કીડનાં બુટ હતાં.

જેમ ગાડીમાં આખે રસ્તે તેમ રીરોજની ફેડપર બેસી દાદર ચઢતાં તે બચ્ચાંએ "કહાં છે મમા" ના સવાલથી ફ્રિરોજનો જીવ લઇ નાંખ્યો હતો.

શીરીન રાણેતા મુજબ પોતાનું સીવવાનું લઇને બેઠી હતી અને એકાએક દાદરપર ચઢવાનાં કોઇનાં પગલાં સાથે બચ્ચાંનો પટપટ કરવાનો જીણો સાદ સાંભળી તે ચોંકી ને તે અવાજ પોતાની તેહેમીનેજ અવાજ જણાતાં તે ખુબી વાધણ પેરે પોતાની બેઠકમાંથી ઉછળી અને બારણામાંથી બાહાર નીકળી ચાલમાં ગઇ. સાંટક એવું બન્યું કે તેણીનું ચાલમાં જવું અને રીરોજનું તે બુબી સાથે ઉંબર ઓળંગી ચાલમાં દાખલ થવું એજીજ વખતે થયું એટલે તે મા દીકરીની નજર એક થઇ અને બેઉ એકમેકને ટ્રોટે એવી સાંમડી વળગી પડી કે મળવાની પ્હેલી તલખ કોણે કીધી તે શોધી કાઢવું ફ્રિરોજને માટે મુશ્કેલ થઇ પડયું.

માએ દીકરીને અને દીકરીએ માએને ગળાંસે ચાંપી અને પ્યાર ભરી મીઠી ચુમીઓનો ત્યાં વર્ષાદ વર્ષો રહ્યો.

શીરીન તે બચ્ચાંને લઇને અંદર ગઇ અને તે પવિત્ર મેળાપ જાણે ફ્રિરોજ જેવાની આંખોને લાયક ન હોય તેમ ફ્રિરોજ બાહાર ચાલમાંજ એક બારીએથી બાહાર ટીકતો ઉભો રહ્યો.

ઘોડે વાર ઓરડામાંથી કાંઇ અવાજ ન આવતાં શીરોજે ફરીને જોયું તો બુબી ડાહી ડોહેારી થઇને તેમજ પટ બેસી, દુખમાં બીસ્પીટ ખોરીને ખાતી હતી. તેને એમ ખાતી છોડી શીરીન રીરોજ આગળ આવી.

"ફ્રિરોજ! એ બુલબુલ કયા બાગમાંથી પકડી લાયો?"

"શીરીન, એને માટેની કાલની તારી તલબગારી જું તું એમ ધારેછ કે તારી આગળથી બાહાર જતાં હું બીસરીજ ગીયો હોવસ? નહીં, અંદીયા કાંઇ બાહાર નીકળતાંજ તમેા બંન્નેને એકબી વખત મેળવવાનેા મેં પકકેા વિચાર મારે મનસે કરી મુકયેા હતેા, પણ મને ખબર નહીં કે તે વિચાર હું એટલેા જલદી અમલમાં મુકસ. જમશેદજી બાહાર કેડે ગયેલા છે તે ખબર કાઢતાં મેં જાણ્યું કે તેને મુંબાઇ પાછેા ફરતાં વધેક મહીના લગી શકે તેટલાંતેા હુમણાં સાડા ચારેકને ગુમારે ચેાપાડી તરફ ફરવા જતાં તારી પેજીજ આવા એરીન મને દેખાઈ તે બુબીને આબાગાડીમાં ફરવા લાવી હેાસે ને વળી તેની સાથેજ મારા ભેહેલા કાકાને જોયા એટલે ચેાકકું મજેહતું એમેા ગીયું.

ભેહેલા કાકા સાથે હું કાંઈ વાતમાં ઉભેા અને તે બાહાણે મેં આવાને બુબીની જમશેદજીની જમશેદનાં બાપ હીરાંબાઇની ખબર અંતર પુછી આપ્યાએ મને તારી ખબર પુછી અને એમ જરા લાહાત પર આવતાં તારાં નસીબમાં બુબીને મળવાનું તે બીચારી આપાજીજ બેાલાવું કે

"સેઠ, એક દાહાર બાઇની આગળ બુબીને લઇ જા. એ બીચારાં 'જી હેા' થી કેમ કહેવું' તે કદાં સમજતાંજ નથી. બુબી રેાજ કાંઇ પંદર વખત મમા કાંઇ છે, આયા, મને મમા આગળ લઇજાની કરીને બેાલ્યા કરેછ. જરા નવું કુરતું પ્હેરાઉંછ કે મેંનું ધેાઉંછ કે મને પુછેછ કે આપરે મમા આગર જાયેંછ કે?"

મેંથી જોયું કે આજે જે થાય તે કાલપર રાખવાની વાત સારી નહીં, એટલે હું બેાલ્યેા.

"લાવની કોઇ દાહાડે શું કામ? આજે મારીજ ગાડીમાં બેઇ જા લાવું. તું અહીંજ થેાભજે. હું પાછી એને અહીંજ લાવસ કરી બુબીને "આલ મમા આગળ આવેછ કે?"

મેં પુછયું ને તેવેા નાની કુદકરી મારીને ગાડીમાં ઉભી થઇ ને મારે ટ્રોટે વળગી પડી"

તેટલાં હવે તે બુબી દુખ બીસ્પીટ ખાઇ રહી શીરીને તેના હાથ ધેાયા વાળ બેારાઇ ગરેલા હતા તે પાછા બાંધ્યા અને બળી ભેટીને તે મા દીકરાં છુટાં પડયાં.

ગરીબ નિરદોષ બચ્ચું તેણે મમાને પોતાની સાથે નહીં આવી જોઈ દધાણ ગઇ અને અટેલઇનેજ ઉભી.

"નહીં મમાથી આવે"

હવે તેને કોણ સમજાવે?

મામલો ત્યારે તદનજ આશા વગરનો લાગ્યો ત્યારે ફ્રીરાજે શીરીનને ઇશારત કીધી જે શીરીન સમજી ગઇ અને જરા વારમાં

"ચાલ, તેડેમી હુંબી આઉંછ ચાલ, માય"

કરી તે ફ્રીરાજ અને બુચી સાથે બાહાર નીકળી નીચે ઉતરી ગાડીમાં બેઠી અને ફ્રીરાજે કોચમેનને કદમ કદમ ગાડી હાંકવાનો હોકમ કીધો.

"શીરીન, એને કોઇ ઘડીવડી લગાર નહીં મારૂ માને તો તારે વરે હું ગાડી મોકળવા કરૂં ને ગમેતો બાકીની ગાડીમાં તુંજ ચોપાડી તરફ બેચાર દાહાડે જમશેદ ગામ છે ત્યાં આવ્યા કર ને એને ગળ. જોની આપણે શું વાત કર્યેજ તે સાંભળેજ કેવી? તારાં કપડાં બુલી આવી કરીને તું ત્રામ તરમીનસ આગળ ઉતરી જા, પછી હું એને વિસરાવી મુકસ."

ત્રામ તરમીનસ આવ્યું કે શીરીને ફ્રીરાજ બતાવેલા પ્રમાણે કીધું અને સઘળું રામબાણ પાર ઉતર્યું.

શીરીન થોડા વારમાં એકલી બીચારી પોતાનાં ઓરડામાં બેઠી અને બુચીબાઇ બાજાગાડીમાં બેસી આપાને હવાલે થઇ પોતાના બાપને બંગલે સીધાવ્યાં.

એમ લાગટ ત્રણ મહીના મા દીકરી એકમેકને ભેટતાં રહ્યાં અને આખરે ફ્રીરાજે તેણીને જમશેદના મુકામ આવી પુગ્યાની ખબર આપી અને તેઓની તે મુલાકાત બંધ પડી ગેઇ.

* * * *

હવે "આઘને નહીં લાગું ને ઢાઘને લાગું" તેમ શીરીનપર આવી પડેલું આ સંકટ બીચારા બેહેલા કાકાને ઘણું ડંખતું હતું તેમાં એક ચોક્કસ વાત એક ચોક્કસ બીના તેવણને ઘણીજ ખટકતી હતી તે શું હતી?

આપણે આગળ જોઇશું.

બેહેલો બળાપો તેને તેના શેઠ શીરાજનો હતો તે જોતો હતો કે દહાડે દહાડે શીરાજ નખાતો જતો હતો, અને તેમની બધ તેમના શેઠનાં બાબમાં ખરી હતી. ફ્રિરાજને શીરીનની રાત દિવસની ચીંતાએ ઘેરી રાખ્યો હતો. તેણીની તે હાલ તેનીજ મુરબ્બાઇ તેનીજ નાદાનીને લીધે હતી એમ તેનાં અંતઃકરણથી ના પાડી શકાતું ન હતું.

બેહેલાએ મામલો જોઇ પોતે ચીંતાતુર બન્યા હતા, કેમકે જમશેદજીને ફૉર્ટે જવાબદારીની ગેરહાજરીમા છુટા છેડા અપાવ્યા પછી જેમ બધાં તેમ બેહેલા કાકા એકજ પરિણામની વક્રી રાખી બેઠા હતા અને તે એજ ફ્રિરાજ અને શીરીન પરણીને એક થશે, પણ જ્યારે તે વાતને દાહાડાના દાહાડા, અને મહીનાઓ પસાર થઇ ગયા ત્યારે જેમ સૌની તેમ બેહેલા કાકાની અજબપીની પાર રહ્યો નહીં. હવે ખરૂં કહે તો એક ચોક્કસ બાબદથી બેહેલા કાકાને આ વાત બનવાં પામે તે વિશે શકજ હતો. તે ચોક્કસ બાબદ કે જેણે બેહેલા કાકાને ફ્રીરાજ અને શીરીન પરણી જાય તેને માટે સંકાશીલ બન્યો હતો તે બાબદ તેને એકલાનેજ ખબર હતી. અલબત્ત જેને તે લાગેવળગે તેઓ તે જાણતાં હતાં પણ તેઓ સિવાય જે બાહારનાને તે બાબદની ખબર હતી તે બાહારના માત્ર એક બેહેલા કાકાજ હતા એમ તેવણ જે જાણતા હતા તે ખરેજ હતું.

ત્યારે જે પ્રમાણેકપણે કહે તો બેહેલા કાકાની બીચારાની હાલત તેજ બાબદને લીધે કફોડી થઇ પડી હતી.

ત્યારે હવે તેવણને માટે એકજ સવાલ રહયો હતો અને તે સવાલ એ હતો કે તેવણું તે બાબદ જો ખુલ્લો કેરાવે કે નહીં?

જો તે બાબદ બાહાર લાવી તેવણ તને ઉંધાડી પાટેજ તો શીરીનને ફ્રિરાજ એક થવાને બદલે જમશેદજી અને શીરીનને સલાહ થઈ જાય તેઓ એક થઇ જાયજ જો તે બાબદ તેવણ પોતાનાં મનમાંજ રાખેજ તો શીરીનને ફ્રિરાજ એક થવાનો સંભવ રહેજ પણ પછુ

નર્સ; તેને સર્વેથી સરસ ઘર, સંભાળ, કેળવણી અને દરેક ચીજ મળશે! અમો તેની ઘણી જતન કરીશું!"

તે નર્સ આ રવેશે વમાસ્તી હતી, જ્યારે મિસિસ એંવરીટ પોતાનો પટપટારો ચલાવીજ જતી હતીઃ— "હું જે બચ્ચા ધરાઉછું, તે બેજ છે કે, અમને કોઇ તાલેવંત વાંજ્યું જોડું મળે અને તે આ નાના સૈતાનને પાલક કરી લઇ પોતા સાથે રાખે, કે જેથી કરી મને કાંઇ વધુ કડાકુટ કરવી નહીં પડે!"

તે નર્સ પોતાનું સુંદર ટોપીવાળું માથું એકાએક ઉંચું કર્યું. "તમો આ ખરાં દિલથી બોલોછ, મિસિસ એંવરીટ?"—તેણીએ સવાલ કર્યો. "મિ૦ એંવરીટનું કેમ? શું તેઓને પણ સમજાવી લઇ શકાશે?"

"તેઓને સમજાવવાની કાંઇ જરૂર પડશે નહીં,"—તે જવાન પરણેતરે કડવાસથી કહ્યું "તેઓતો સામા ઘણુજ આભારી થશે. તેઓ આવે ત્યારે પુછી જોજો."

તેજ સાંજે મી૦ એંવરીટ તે નર્સીંગ હોમમાં પોતાની પરણેતર આવી હતી કે નહી તે વિષે ખબર કાઢવાને ત્યાં આવ્યો. તે મજબુત બાંધાનો, સાંવલા ચેહરાનો, ગંભીર દેખાવનો એક મર્દ હતો. નર્સને જોતાં તેણે સ્હેજ હસ્તું મોંહ કર્યું.

"જબરી પિડા છે,"—તેણે નર્સને કહ્યું. "એતું અમારે શું કરવું તે કાંઇ સુજતું નથી!"

આ વેળાએ તે બાળકને દત્તક તરીકે આપી દેવાની સુચના તે નર્સે કરી અને પેલા અધોર મર્દ વિષે ઇશારો કર્યો; કે જેને તેણી ઓલખની હતી. તે તત્વંગર હતો, અને કાપડ વણવાનું કારખાનું ધરાવતો હતો, અને વળી બાળકો ઉપર તેને ઘણી પ્રીતી હતી.

આ સુચના મી૦ એંવરીટને ઘણીજ પસંદ પડી અને તે હાર પાડવાને તેણે નર્સને રજા આપી. "એજ માત્ર એક ઉપાય છે,"-પોતાની ટોપી ગોળ ગોળ ફેરવતાં, અને તે નર્સનો સુંદર પોશાક નિહાલતાં તેણે કહ્યું. "એ ઘણી ધન્યિયાણી બાળકોના માત પીતા થવાને ખરેજ લાયક છે. અમો બંનેમાંથી એક જણ પણ એ બાળકને લઇને એસી શકયે એમ નથી; અને કોઇ પણ સંજોગે એ નાના જીવડાને રહેવાને એક ઘર અમારેથી પુરું પાડી શકાવાનું નથી. મારી પરણેતરે તમને કહ્યું હશે કે—વેલ, ખરી બીના એ છે, નર્સ, કે તેણીની અને મારી વચ્ચે ઘડી ઘડી કજીયો થયા કરેછ. અફસોસ, હેલીન હવે તમને એ પિડા બતાવવાનું સોંપ્યું છે. સાહેબજી. હું કાલે આવીશ."

બીજે દીવસે મિસિસ એંવરીટ એક બાળકને જન્મ આપ્યો. તે બાળક એક બેટો હતો, અને તે નર્સીંગ હોમમાં તેને 'વોર' એવી 'ને નામે ઓલખાવામાં આવતો હતો, કારણ તે બાળકના જન્મની ખબર ની સાથેજ એક બીજી ખબર પણ બાહેર પાડવામાં આવી હતી, કે જે ખબરે ઇંગ્લંડમાં એક નાકેથી બીજા નાકાં સુધી હોહોકાર મચાવી મેહુણો હતો-તે ખબર જાહેર લડાઇ થવાને લગતી હતી.

"અને હાં આપણે માટે એક જવાન સોકરજ છે,"-મગરૂરીથી રાતા થયલા ચેહરા સાથે નાના એંવરીટને ત્રાજવામાંથી ઉંચકતાં તે નર્સે કહ્યું "એ એક ઘણોજ દબદબાવાળો નાનો પોર્પો છે! ગોયા ત્રણ અઠવાડયાંનો હોય એટલો એ મોટો દેખાય છે! તમે તો એને જોવા માંગતાં નહોતા, મિસિસ એંવરીટ?"

"હા તેને જોવાને મને કાંઇ વાંધો નથી," આનંદથી રાતા થયલા ચેહરા સાથે તે જવાન માતાએ કહ્યું; "તેને મારી આગળ લાવો."

પાછળથી મી૦ એંવરીટ ત્યાં આવ્યો. "અમે તેમ છતાં એ એક પોર્પો છે, એ ઠીકજ છે,"—એક નાના છોકરા માફક બેફકરીભર્યા સાદે તેણે કહ્યું; જ્યારે તે નર્સને હસ્તું આવ્યું, અને તે જવાન માંના સોનેરી વાળો પીળી નાખવાનું મન થયું, "હાલમાં છોકરીઓ ગાડી આવકારદાયક થઇ પડતી નથી- જે હોય આ પોર્પોને પાલક કરી લેનાર છે, તેઓ એતે લડાકરમાં આમેલ કરવા જેટલી અક્કલ ધરાવે છે કે નહીં, તેતો ખોદા જાણે. તેઓ તાલેવંત તો છે."

જ્યારે તે બાળક પોતાનું તાલેવંત જોડું નાના એંવરીટને જોવાને આવ્યું, ત્યારે તે નાના ગળોટાને

જોઇ તેઓ અતિશય ખુશ થયાં. તેજ વખતે પોતાની રુપકોરવેલી ગાડીમાં તેઓ તે બાળકને લઈ ગયાં હતે. અમર નર્સે કહ્યું કેઃ—"હવણાં નહીં." તેણીએ ધાર્યું કે, કાંઇ નહીં. તો એક માસ સુધી તે બાળકને તેની માતાનું દુધ મળવું જોઇયે,

તે તવંગર મરદની બી લગભગ છેડાઇ પડી. "બીચારૂ"—તેણીએ કહ્યું "એ બાળકની માતા પોતે એને ધવાડવાની તો નહીજ હશે? તેણી તો એમજ સમ જેલી લાગે છે કે, એ બાળકને પહેલેથીજ ઉપરનાં દુધ ઉપર ઉછારવામાં આવશે."

"વેલ, મેં કહ્યું કે, મેં તેમ ધાર્યું હતું'" તે નર્સે આનાકાનાથી ઉત્તર કરેલો, "મગર એ બાળકને ધવાવાને તેણી પુરતિ શક્તીવાન લાગે છે અને વળી તેમ કરવાને તેણીએ ના પણ પાડ્યું નથી!"

નાનો ઍવરીટ પોતાની માતાનાં દુધના કુદરતી ખોરાકથી પોખાતો આવ્યો.

નૉર્થ સી તેમજ બૅલ્જીઅન લડાઇનાં મેદાનની ઇસ્પીતાલ ઉસ્લી ખબરો સાથે નાના ઍવરીટના વજનમાં થતા વધારાની ખબર તે નર્સીંગ હોમમાં ઉલટ સાથે સાંભળવામાં આવતી હતી.

એક સાંજે નાના ઍવરીટનાં કપડાં ધોઇને નર્સ લઈ આવી જ્યારે તેણીએ દીઠું કે તે બાળક પોતાની માતાના ખોળામાં પોઢેલું હતું, કે જે માતા એક ગામ ચોકર તરીકે પોતાનું નામ આશકારા કરવાને તવપી રહેલી હતી. આ વેળાએ મિસિસ ઍવરીટ ઉપરનાં ખાતી હતી— હા, તેણી મુંગે મોટે ગમગીનીથી આંસુએ ખની, ઉપરાં ખાતી હતી. તેણીના ગાલો ઉપરથી આંસુનાં મોટાં ટીપાં ઝરડી નિચે પડતાં હતા. આ આંસુઓ મારેલું એક તે વોર બેબીનાં માથાં ઉપર પડ્યું.

"મિસિસ ઍવરીટ, બ્હાલાં, આ પ્રમાણે તું ચાલવા દુઃ ખદાસ નહી,"—તે નર્સે વાંધો ઉઠાવ્યો. "તમારે એ પ્રમાણે ઉરેશવું નહીં જોઇયે; આ બાળક પ્રત્યેની ફરજ તમારે યાદ રાખવી જોઇયે! આ બાળક માટેના ખોરાકમાં તમો ઘટાડો કરશો, તે તું ચાલવા દુઃ શક્તિ નથી! તમો એ રવૅસ ગમગીન બનેશો, તે એ બાળક માટે પુરતું દુધ તમે આપી શકશો નહીં."

"બોલા સાહેબ છે, હું તેમ કરવા માંગતી નથી!"—તેણી રડતાં બોલી. "એ બાળકને ધાવવું છોડવવા હું માંગતી નથી—એને બીજાઓને આપી દેવા પણ હું બીલકુલ રાજી નથી! પેલા કમકમાટ ઉપજાવે એવાં માટી બૅબેર ઓને લઈ જાય તે હું—સાંખી—

"તે માટી બૅબેર કમકમાટ ઉપજાવે એવાં નહીં પણ માયાળુ દિલનાં છે, બાઇ,—" તે નર્સે ધીરે ઉતર કર્યો; "તેઓ એ બાળક માટે સધળું કરશે!"

"તેઓ સધળું કેમી રવેસ કરી શકશે?"—તે જવાબ માતા ઉરેકરાઇ બોલી. "તમે જાણતાં નથી. નર્સ! જ્યાં સુધી તમો એક બાળકનાં માતા થયાં નહીં, ત્યાં તક તમે તે જાણી શકા નહીં! હું પણ તે જાણતી ન હતી! પ્રેકીન હવે—ઓ, હું એ બાળકને અતિયંત ચાહું છું! જો મારેથી એને મારી પાસે રાખી શકાતો હોય તો! એને બીજાઓને આપી દેવાને મારા બરથાર—"

ઍટલાંમા દાદર ઉપર ડોબનાં પગલાં સંભળાયાં બારણાં ઉપર એક ટકોરો પડ્યો, અને તેણીનો પતી ઉતાવળે મંદિ દાખલ થયો.

"દક્ષા! મેરી, હું આપણને સારૂં કાંઇક ખબર લાવ્યોછું,"—તેણે ઉતાવળે કહ્યું. એમ છતાં તેના સાદમા ખુશાલી હતી, અને મગરીથી તેની છાતી ખોવેલી હતી. ગોવા તેનાં ખભાં ઉપરથી કાંઇ ભાર ઉંચકાઇ ગયો હોય, અને તે ખુશાલ બન્યો હોય, એવો તેનો દેખાવ હતો. "મારી પહેલી અમે થઇ છે,"—તેણે આગલ ચલાવ્યું. "હાલને કાજતો હું નોકરી બનાનો થયોછું; મગર ને એક શ્રીલજર તરીકે આપણા માન વંત રાજાના લશ્કરમાં હું જોડાઉં, તો મને અધો પગાર આપવાને અને લડાઇ ઉપરથી પાછો ફર્યા પછી ફરીથી નોકરી રાખવાને મારા શેઠો ખુશ કરે છે. હું ધારૂંછું કે, તું અને આ બાળક મારા અર્ધા મુશારા ઉપર આનંદમા રહી શકશો, માટે હું લડાઇ ઉપર જાઉંછું!"

મિસિસ એવરીટ શરમાયાં તેને ટીકવાં લાગી.

"આ બાળક અને હું?"—તેણીએ પડયા કર્યો. અને તે પછી તેણી જે ખોલી તે સાદમાં અનહદ ખુશાલી સમાયલી હતી, તે વિષે શક લઇ જવાને કાંઇપ કારણ નથી. "ત્યારે આ બાળકને હું રાખું કે?"

તે બાળકના પિતાએ ઓલી હમરે તેણીની તરફ જોયું, અને ધીમેથી તે હસ્યો.

"મેં ધાર્યું હતું કે, એમ કરવામાં કાંઇ અડચણ નહીં પડશે!"—તેણે દાંત કાઢતાં કહયું. "મેં અટકલ કરી હતી કે તું એ બાળકથી છુટી પડવાને નારાજ છે! મેં તારા ચારમાંરા જોયા હતા!"

"મગર પેલાં તબગર માટી બૈએરતું કેમ!"

"ઓ, તેઓ!—તેઓ આગલે કરતાં પણ વધુ માતબર બન્યાં છે. તેઓનાં કારખાનામાં હમણાં ખાસી ગોલ વધુવામાં આવે છે, અને તેમાથી તેઓ મોટી દોલત પેદા કરે છે!—તે બેદરકારીથી હસ્યો. "લેકીન આપણું આપણું એટાને—જો આપણે આપણા બેટાને આપી દઇએ, તો આ જગતમાંનું આપણું સર્વસ્વ આપી દેવા બરાબર થાય. મારે લોભ વિચાર કરતાં મને લાગે છે કે, ગમે તેમ કરી આપણું એ બેટાને આપણાં પાંસામાજ રાખવામાં લાભ છે—કેમ, બૉલી?"

"તે, પ્રતિ પોતાની પ્રિયા બેડલી હતી તે ખુરસી નજદીક ગુડપ્રે પડયો, અને તેણે પોતાની પરણેતરની કમ્મર આસપાસ પોતાનો હાથ નાખ્યો. ત્યારે તેણીના હાથમા તેઓનો બાળક બેટા હતો.

જ્યારે તે નર્સ તેઓના ઓરડાનાં બારણું આગલ ગઇ, ત્યારે તેણીએ તેને બોલતો સાંભલ્યો:—"તું મારેજ કે આ સઘળું હવે તુને સુગમ પડતું થઇ પડશે? આપણી આગલી જીંદગી કરતાં બીલકુલજ જુદા પ્રકારની થઇ પડશે!"

નિચે ઉતરી જતાં તે નર્સ ધીમે ધીમે આદે. હસી. "હા, મેં ધાર્યું હતુંજ કે તેઓને આ નવીન પ્રકારનુંજ લાગશે,"—તેણીએ વમાસું. "હાલા છરડાઓ! આ લડાઇના પ્રનાપે કાંઇ નહીં તો આ બે પ્યારા છરડા ઓને એકત્ર કર્યા!"

અફસોસ! આ નેદરલ્ડ લડાઇએ ઉપર જણાવેલા બે છરડાઓને એકત્ર કર્યા છે, લેકીન હેએ છરડા ઓને સદાના જુદા પાડયા છે, કે જેઓ માત્ર એક બીજાની હસ્તીમાંજ પોતાની જીંદગીનું સાર્થક સમજતા હતા.

બમનુ ભાઇ—તુને ખબર કે? કહે જે વેલાતનો કાંઇ દારુગોળો બનાવનાર બરાબર જર્મનો ઉપર ગોળાઓ ઓકવી આપેછ?

કરાંમશેરજી—એ શું બોલેછ? તે કેમ બને? એ તો ખરેખર બધું નામોશી ભરેલું! વાહ તે એ ગોળાઓ મોકલેછ કોનુંતી મારફતે?

બમનુ ભાઇ—આપણા બ્રેંચ સેપાહોની બંદુક મારફતે!

"મજનુ"

"એમ આવ, એમ આવ, આપ કુતરોબી નહીં આવ તેવો કતરોસ કર્યાથી લાગે? બધ જ બંદીયો ને—"

"લાવો લાવો મને નહીં બખર-ત્યારે તો તમારીથી તે નહીંજ બવાય."

"મજનુ"

કાવસ અને રતી બેન-જીનીને ત્યાં મરઘીની એક હીસાની લેઝત ચાખતાં બેઠાં હતાં. મરઘીમાંથી બળી આવતું પેલું "લકી બોન" રતીને બતાવી તેની સંમજ કાવસ આપતો હતો.

"લે, આમ એક છોડા તું પડા અને બીજો છોડા હું પકડી. આપણે તે બેચ્ચે હવે તારાં મનમાં તું કાંઇ ધાર ને જે તારી તરફનો છોડા પહેલો તુટી તારા હાથમાં આવે તે તે ધારેલું પાર પડશે."

"બરે, હું શું ધારું?"

"કાંઇપણ, ગમેતે"

"પણ, મનેતો કાંઇજ યાદ નહીં આવતું"

"આછા ત્યારે હું ધારેછ—કે મેં પકડેલો છોડા તુટી મારા હાથમાં આવશે તો એમ સમજવાકે તું મારી સાથે પનરો ને જે—"

"પણ, હાલા ત્યારે નકામા કાંઇ માથોફોડ કરોછ—લેવની હમણાંજ કેટી દેવુંછે હું તમારી સાથે પરણુસ—નકામો બીચારી મરઘી પર આલમ!"

"મજનુ"

રબ્બનું યજત અને તેને લગતો ખોલાસો.

(પાને ૩૭૨ થી ખતમ.)

લખનાર :—મી૦ ધનજીભાઇ માણેકજી વાચ્છા.

મેહેરદરૂજી તથા તેને મળતું અવસ્તામાં વર્ણન.

જેમ આપણે ઉપર જોયું તેમ રશ્ન અને મેહેર યજદ બેઉ એક બીજાના જાની દુશ્મનરીકા છે અને ઉપર જણાવ્યું તેમ રશ્નએ પોતાના કૃતેહનો (સચ્ચાઇ તથા રાસ્તી કૃતેહનો) પાયો મેહેર યજદપર રાખેલો છે તેમજ રાસ્તી સાથે (એટલે રશ્ન) એક માણસે બીજા માણસને આપેલા ક્રોલથી બંધાયલા રહેવું (એટલે મેહેરમજદ) એ બેઉને ઘણો સંબંધ છે વાસ્તે એની ઉપર ચોકું વિવેચણ કરવું વ્યર્થ નહીં જશે જેઓ જૂઠાઓ વચન તોડનારાઓ ક્રોલ આપ્યા મૂજબ કામ નહીં કરનારાઓ વગેરેને મેહેર યસ્તમાં "મિથ દુખ્ત્રા" અથવા મેહેરદરૂજી કરનારા કહેલા છે. જેઓ આપેલા ક્રોલા બરાબર પાલે છે તેઓને મિથ્રસ કાસેદા તેઓની રખેવાલી કરે છે તથા બચાવે છે. એને મળતું જ્યાન મેહેરે યસ્તના ફકરા ૫ માં આપેલું છે જેમકે "જેના ચિત્તના ભક્તિભાવ ધરાવનારા કાસેદા તમામ ઉંચી જગાઓ ઉપર અને તેમના મીનાશ ઉપર અપલોકન કરવા બેઠેલા છે જેઓ મિથ્ર દુબ્બને જોય છે મીથને જેઓ આગળ ડગી ગયા હોય છે જેમને જેઓ યાદ કરે છે. જેઓને મીથ્ર દરૂબ્બે.....નાશ કરનારાઓ (ધન્ન કરવા માટે) શોધે છે તેમના માર્ગનું તેઓ રક્ષણ કરે છે. વળી ફકરા ૨૨-૩૪ માં કહે છે જે સખ્સ મેહેરદરૂજી કરતો નથી તેને મિથ્ર સખળા જુલમમાંથી ટાલે છે અને સખળા નાશમાંથી ઉગારે છે તથા સંકતમાંથી છોડાવીને તેને બચાવે છે.....જે દેશવાળાઓ મિથ્રને હગતા નથી તેઓના દેશોને મિથ્ર સરસ સત્તા તથા કૃતેહ આપે છે તેઓના મકાનમાં તે સંતોષી રહે છે તેઓને પુષ્કળ માણસો અને ગોસ-પદોના ટોળા મેળવી આપે છે. તેઓના મકાનોને બાનુઓથી મોહોતાબવાળાં અને ગાદી ગોડા અને ફરનીચર વગેરેથી ખુબસુરત કરે છે-તેઓને તે દોલત હીમત-જુના મવાળી કૃતેહ ખુશ્બોવાળી અશોધ-સ્વાનની લગતી મોહોતાબ ડહાપણ, ભરેલી વિદ્યા-સખળા ઉપર કૃતેહ મેળવનારી પવિત્ર સરસાધુ-તથા પાકદીનનો અભ્યાસ કરવાની ઉલત આપે છે; તેમ દેવરૂપી બદીઓ સામે તથા ખરાબ અને પાપી માણસો તથા ધાટકીઓ અને જુલમગારો વગેરેની સામે મદદ અને કુમકો કરે છે જેમ મિથ્ર કોલ-વચન-સોગંદ અને નિતીનો રખે-વાલ છે અને જેઓ તે પાળે છે તેમને તે બચાવે છે તથા સંભાળે છે, તે પ્રમાણે જેઓ મેહેરદરૂજ કરે છે વાને ક્રોલ તોડે છે, ડગે છે-અને બેઇમાન થાય છે તેઓ ઉપર તે ગુસ્સે થાય છે-અને તેમને શિક્ષા કરે છે-વળી જેઓ મેહેર દરૂજ કરનારા છે તેઓને સજા કરવામાં આવે છે-જેમકે મેહેર યસ્તમાં ૧૭-૧૯ ફકરામાં કહે છે મિથ્ર ક્રોધથી ડગાતો નથી નહીં ધરપણથી નહીં મોહોલ્લા કે ગામના વડાથી, કે નહીં દેશના રાજથી. અગર જો કોઇ ધરપણથી-અથવા મોહોલ્લા કે ગામના વડાઓ અથવા ક્રોધ દેશપતી મિથ્રને ડગે ક્રોલ તોડે, તો તે ગુસ્સે થયેલા અને આજુરદે થયેલા મેહેર તે ઘર-મોહોલ્લા-ગામ અને દેશનો, અને તેમજ તેઓના ધણી અને વડાઓનો અને દેશના આગેવાનોનો નાશ કરે છે-; જે પણ દીશાએ અને ઠેકાણે મેહેરદરૂજ કરનારા રહે છે ત્યાં સુધી ગુસ્સે થયલો મિથ્ર જતો રહે છે અને મેહેરશત વિષેની ખાતરી આપતો નથી વળી મેહેર યસ્તના ૫કરા બીજા પરથી માલૂમ પડે છે કે અશો માણસ સાથેનો ક્રોળ અને (દરવંદનો ક્રોલ એ બેઉને એકજ ગણેલા છે-જેમકે એ ફકરામાં અહુરમ-જદ.....રપે તમાન જરથોસ્તને કહે છે-" જેટલું સો

તેઓ એક થાય કે ન થાય અને નહીંજ થાય એવા સંજોગ હાલ વધારે હતા, એમ બેહેલા કાકાને લાગ્યું.

ત્યારે હવે કરવું શું?

બેહેલા કાકા કોઇનાંએ ભલામાં રાજી હતા, એટલે શીરીન અને જમશેદજી વચ્ચે પડેલો આ અબરો અને તેનાં આવેલાં પરિણામથી બેહેલા કાકા અકર વકરમાં પડયા હોય તેમાં કાંઇ નવાઈ ન હતી.

ત્યારે 'ડોહી બોલતી રખે તો કેહેજે નારે બાપા!,' તેવી હાલત બેહેલા કાકાની થઇ પડી હતી, અને તે બીચારો શું કરવું તેના સેનટ પર આવે તેટલાં તો તે મુકાઇને અડધો થઇ ગયો.

તેવજીમાં થયેલા એ ફેરફાર પીરોજશાથી છુપ્યો ન રહ્યો તે એટલે સુધી કે તેવજીએ તેને પોતે આપે તે દવા લેવા અને નહીં તો બે મહીના પોતાને ગામ જઇ આવવાં ઘણું દબાણથી કહ્યું પણ બેહેલા કાકા માને શાના!

તેટલાં વળી તેવજીનાં બેહેન કુંવરબાઈથી બેહેલા કાકાને ખબર મળી કે "હજુન દીકરીને મળવા બેટવાની શીરીનને લાલચમાં નહીં નાંખી હોતે તો પર વરતે કેમકે હવે તેહમીનને મેળવાતુ સહેલ્તર બધ થઇ જવાથી શીરીન ઘણી મુઝાતી હતી અને મરે હાલ તે થઇ રહી હતી."

બસ, હવે બેહેલા કાકાને છેડાય તેમ નહીં હતું: તેવજી જે એક બાજાદ જાણતા હતા તેનો ભડકો ફોડી, દેવાનો તેણે હવે પક્કો વિચાર કીધો અને તેવજી તે ઠેકાણ કેમ અમલમાં લાવ્યા તે આપણે આવતા અંકમાં જોઇશું.

(સાધણ છે.)

ધણી—ભાઇ ગૌડા! તું શું બોલ્યો! આપ ખની-યાનના તું ૨૫ રૂપ્યા આપી આવી? અરે એમ કાંય તું અવતર્યા—"

ધણ્યાણી—અમથા ના ગોખાઇ કરોરે-તું આપી નથી આવી-બીલ તમારી ઉપરજ મોકલવા કહી આપીછ-હું કાંઇ મુરખ છેઉ કે લગનથી તમે મેળવેલા દુક હું છીણુવી હઉં?

"મજાનું"

"ભાઇ, એમ આવ; હું એમ પુછું કે જીવતી બે બાયડી કરવાની સજા શું હોયે?"

"સજા? સરકાર એવાઓને સજા કરતીજ નથી-તેઓને દયા આવે છે કે-

હું એ-શું? દયા આવેછ?"

"તો નહીં? તે બીચારાઓને એકને બદલે બે સાસુ મળે એ કાંઇ ઓછી સજા કહેવાય?"

"મજાનું"

આ નીચલી જાહેર ખબર એક ગુજરાતીમાં આવી હતી:-

"એક સારા સભ્ય સુખવાસનો ખાનદાની અને પરણીને ઘર ... કરનાર જવાન, એવા એક કરેલ પાકટ બુધ્ધીના આદમીની ઓળખ કરવા રાજી છે કે જેનામાં તેને તેણે આ લેવા-ધારેલાં આપ-ઘાટીક પગલાંથી બચાવી લેવાની શકતી હોય!"

"મજાનું"

ધન—યાર, પનવાયી તો હાથ જોડયા-એ સાવ તાઈ જુત લઈ નોકે ધમુંછ!

નસવાન—કાંય? કાંય? એટલું બધું તે શું થયું?

ધન—શું થયું? જરા પછુની જોની-જ્યારે લેખે ત્યારે બસ લાવ-લાવ-ને પૈસાજ લાવ-દીસે પૈસા મગિછ-ચાહે પીતાં પૈસા મગિછ, નાસ્તો ખાતાં પૈસા મગિછ-અપોરનું જમતાં પૈસા મગિછ-સાંજની ચાહે પીતાં પૈસા મગિછ-રાતનું જોમરતાં પૈસા મગિછ સુતાં પૈસા મગિછ-ઉધમાં પૈસા મગિછ-સન્નગર થઇ કે પૈસા મગિછ-ઉઠતાં-"

નસવાન—પછુ તારી બૈરી એ બધા પૈસાનું કરેછ શું? કાંઇ ખબર-"

ધન—(માજરી આંખે હસીને) બસ્સ જાણે મારી, હું પૈસા આપતો હોઉં તો જાણું કેની?

લગ્નની મોતેબરી.

લખનાર —શ્રી. મીનોચેહર માણેકજી માદન.

(પાને ૬૬૩ થી ચાલુ)

બાળકના મન ઉપર ગમે તેવી પણ નાની અસર કરવામા આવે તે તેની તમામ જીંદગીભર વળગી રહે છે કવિ કહે છે, "બાળક માણસનો પિતા છે" મીનતન એ વિચારને બીજા શબ્દોમા રજુ કરે છે, 'જેમ સહવાર આખો દિવસ કેમ જશે તે બતાવે છે તેમ બાળપણની ભવિષ્યની જીંદગી દેખાડે છે" આપણી ઘણી ઘણી ચાલચલણો અને ટેવો આપણા જન્મ પછી તુરત ધારણ કરવામા આવેલી હોય છે. બાળપણમાજ ભનાઇ યા બુરાઇના બીજો વવાય છે, જે આખી જીંદગીવર કડવા યા મીઠા ફલો આપે છે

એક તુરતનુ બાળક એક નવીજ દુનીયામા આવે છે જ્યા જેની ઉપર પણ તેની આખો પડે છે, તે તેને નવાઇ જેવુ અને વિસ્મય પમાડે એવું લાગે છે. શરૂઆતમા તે તેની સામે માત્ર જુએ છે, રહેતે રહેતે તેને બારિકાઇથી જોય છે, તપાસે છે, બુકાનલો કરે છે, શીખે છે, અને તેના વિચાર અને ખ્યાલને મનમાં જાનવી રાખે છે અને જો એક માતા ડાહી અને ભલેડી હોય તે આ પહેલવહેલા જીવનની ચહડી ઝાડ ઉપર ઉપરાત કાળેલ્યતથી તેના મગજ ઉપર ડેસવશે એક દાનાય શખ્સ કહે છે, 'એક બાળક ૧૮ અને ૩૦ મહિનામા જેટલુ આ દુનીયા વિષે શીખે છે, પોતાની શક્તિ માટે ખબર ધરાવે છે, બીજા સાથ મુકાબલો કરે છે, અને પોતા મટે જાણતા શીખે છે, તેટલુ તે તેની આખી જીંદગીમા પણ શીખી શકતું નથી.' એક બાળક જે વિચર કરે છે, જે શીખે છે, તે અતી અગત્યના છે.

બાળપણમાજ આપણુ મન કોઇપણ ચીજનો છાપ પકડી લે છે, અને તેની નકલ કરવા મંડી જાય છે. તે બાદ વિચારો બધાય છે જે તેની તમામ જીંદગી રવે રહે છે. એ માટે અતિ જાણીતો દાખલો સ્કોટલાન્ડના નાબીચા કવી, સ્કોટ નો છે તે પુરાણી વાર્તાઓને કવિતાઇ રૂપમા મુકી નાખીયુ નામ કમાયો છે. અને હજ તો તે વાચના-વકતા શીખે તે અગાઉ તેનો છાપ તેની માતા અને ખમાઇથી તેના મગજ ઉપર પડયો હતો. બાળપણ એક આયના (mirror) મિસાલ છે જેમા તેની ભવિષ્યની જીંદગીના છાપો દેખાય છે એક બાળકની વળગુ તેની જીંદગીની વળગુ છે. અને એક બાળકની ભવિષ્યની જીંદગીનુ મેદાન તેની બાળપણની ખુશાળી, દલગીરી, કુતેહ, નિષ્ફળતા, કોશીશ અને નિરાસાથી બધાય છે

આપણી માણસાઇ જીંદગીનુ સુખ આપણી ચાલચલણ, મીજાજ, કિર્તિ અને દેવ ઉપર લટકેલુ છે, જે સબળાનો પહેલેનો છાપ બાળપણમા પડે છે આપણુ માણસ તરિકે ચોક્કસ રીતનુ છુટાપણુ ધરાવ્યે છિયે એ ખરૂ છે પણ તે છતા આપણી ઉપર બેહારની અસરો પણ મોટા પ્રમાણમા પડે છે તે ભુલવું જોઇતુ નથી. એક ગમે એવા પહરેજગાર રીવજીકને ચાલુ બુરાઇ હસ્ત અને અનીતિમા મુકો તો તેની ગમે તેવી પહરેજગારી અને રીવજીકી હલા તે રહેતે રહેતે રેવા થશે, તો તેવા પહરેજગાર રીવજીક બહારની અસરોને વશ થાય છે તો ખ્યાલ કરો કે એક નિરાધાર મહદવતા બાળક ઉપર કેટની અસર થતી હશે? માટે જે ઘરમા બુરાઇ હોય, કજીયા હોય, અપવિત્રના હોય ત્યા કદીમી બાળકોના મન ઉપર મહોબાત, નેકી શાતી અને પવિત્રાઇના બીજો વાવી શકાય નહી

ઘર એક બાળકની નિશાળ છે અને જેવી અસર એક નિશાળ કેનાવે છે તેવી અસર બાળકો લઇ ભરીમમાં ઉધરે છે જે ઘરમાં મહોબાત અને ફરજ હોય, જે ઘરમા મગજ અને હૃદયની દાનાઇનુ રાજય ચાલતુ હોય, જે ઘરમાં રોજંદી જીંદગી સત્યથી અને પ્રમાણિક હોય, જે ઘરમાં મહોબાત, દયા, પ્રેમ કામ કરતા,

હોય; તો તે ઘરમાંથી આપણુ તેવાજ સત્યુણી, ઇરજ, સભ્યજનારાં, ધ્યમાની, મહોત્તમવર્તન જીવડાઓની આશા રાખીશું. કારણ બાળકો કાંઇ નહીં પણ મા-આપની કુટુંબ-કુબીલાની નકલ કરે છે. તેથી ઉલટું જો મા-આપો અજ્ઞાનતા, સ્વાર્થ, અસભ્યતાથી ઘેરાયલાં હોય તો તે બાળકો અજાણપણે તેવીજ ચાલચલન પકડશે અને જવાનીમાં વધુ અજ્ઞાન, વધુ સ્વાર્થિ, વધુ અસભ્ય નીકળી આ જીંદગીની લાલચોને વસ થઇ પડશે. એક બીક શીક્ષણકુક કહે છે, "જો તમો તમારાં બાળકને ગુલામના હાથમાં સોંપસો તો એક ગુલામને બદલે બે ગુલામ થશે."

એક બાળકને નકલ કરવા સિવાય ચાલી શકેજ નહીં. જેમો તે જોય છે તેની તે નકલ કરે છે. એક નામીચી ગ્રોપડી આ મુજબ વિવેચન કરે છે, એક માણસ માટે સૌ કરતાં અગત્યના વરસો તે તેના બાળપણના છે; કે જે વરસોમાં તે બાળક બીજાને જોઇ તેની નકલ કરતાં શીખે છે. તે પછીની કેળવણી તેના ઉપર ઓછી અસર કરે છે. જો આપણે આખી જીંદગીને નિશાળ ગણીયે તો એક મુસાફર તેના બાળપણમાં જે અનુભવ અને કેળવણી લે છે તે તેની તમામ મુસાફરી દરમ્યાન પણ લઇ શકતો નથી. "(The Doctrine of Education" by Richter,)

આથી માલમ પડે છે કે જે બીજો એક બાળક જુએ તે ભલી હોવી જોઇયે; જે જે દાખલાઓ એક બાળક તપાસે તે ભલા હોવા જોઇયે અને એક સૌ કરતાં અતલગની અને સૌ કરતાં નજરનો દાખલો એક બાળક માટે કાંઇ પણ હોય તો તે તેની માતા છે એક ધર્મગુરૂ કહે છે, એક ભલી માતા સો માસ્તરો કરતાં વધુ લાયક છે. એક માતા સઘળાં છોકરા અને સઘળી આંખોનું એંધાણ છે. તેણીની નકલ એક બાળક હરહમેશ કરે છે. અને આપણે જાણયે છિયે કે હુજર નસીહત કરતાં એકજ દાખલો વધુ અસરકારક છે તે ચગર શબ્દોએ શીખવે છે અને વધુ અસરથી. એક જુરા દાખલાની હાજરીમાં સૌ કરતાં સરસ નસીહત બ ઉપોગી અને બે ફીજમત છે. દાખલાની નકલ ચશે અને નહીં કે નસીહતની. એક નસીહત કહી બતાવી તે ઉપર અમલ ન કરવો એ મોટામાં મોટું હીચકારાપણું છે. જે બેહલીભગતપણું શીખવે છે, જો ખુબું જોઇયે કે બાળક પણ વિચાર કરી શકે છે અને તેમા મા-આપો કહે એક અને કરે બીજું એ તુરંત તે બાળક પારખી શકે છે. એક પાદરી માટે કહે છે કે તેની બગલમાં ચોરેલી ભરવી હતી છતાં તે પ્રમાણિ. કપણાં ઉપર ભાષણ આપતો હતો!

નકલે કરવાથી ચાલચલણ ઘિમે પણ મકકમપણે બંધાય છે. એક નાના કામની અસર કદાચ માલમ ન પડે પણ જેમ તીપે તીપે સરોવર ભરાય છે તેમ તેટલીજ નાની નાની અસરો આખી જીંદગીને બાંધે છે.

એક પિતા કરતાં માતાની નકલ એક બાળક વધા રે કરે છે માટે એક ઘરમાં માતા ભલી હોવી જોઇયે. કારણ ઘર એ ઔરતનું રાજ્ય છે અને તેણીના બાળકો એ્ો રૈયત જેવાં છે, તેઓ ઉપર તેણી પુરતો કાબુ ધરાવે છે. તેઓ પોતાની દરેક ચીજને માટે તેણી તરફ આતુરતાથી જોય છે. તેણી તેઓની સામે એક નકલ કરવા લાયક દાખલો છે, જેની તેઓ દર પળે નકલ કરે છે. એક બાળકના કુમળાં ભેજાં ઉપર કેમ અસર થાય છે તે માટે એક લખનાર જણાવે છે. જેમ એક ઝાડના થડ ઉપર નાનો પણ કાપ હમેશતક રહી જાય છે તેમ બાળકના ભેજાં ઉપર એક નનો પણ છાપ ભુસરી શકાતો નથી. એક બાળકને અણાજી શીક્ષણ એક તૈયાર થયલા જમીનમાં દાણા રોપવા બરા બર છે જે લાયક વખતે ઝુરી નીકળે છે. એ રીતે એક માતા તેણીના બાળકોમાં ફરી જીવે છે. તેણીની આદતો તેઓની બને છે અને તેણીની ચાલ ચલણ તેઓમાં ફરી દેખાય છે છે." માતાની આ અસર અને મહોમત હમેશતકની છે. એક બાળક આ ધરતી ઉપર જન્મ્યું કે તેની કેળવણી દરમ્યાન તેની માતાની અસર ચાલુ થાય છે, અને એક ભલી માત તેની તમામ ઉમર વેર અસર કરતી રહે છે. વિચાર કરો કે એક બાળક જોતપણે આ મેહતાજી રૂપી નિશાળના લીલા સુકા અનુભવોની શીડીઓ ખાઇ અને જમાનાના હાથોની થપેડો ખાધા પછી ડોજુની તરફ ઠકલાસા માટે ફરે છે? બેશક તે તેની માતા તરફ! જે પણ ભલા વિચારોના બીજો તેણીએ પોતાની જીંદગી દરમ્યાન પોતાના બાળકના મનમાં વાવ્યા હોય તે વિચાર તેણીના મરણબાદ પણ ખીલતાજ જાય છું!

એમ કેહવું કરીજ રીતે હમો અંગેજતી ગણુતા નથી કે આ દુખમાં સુધારો કે કુધારો, સુખ કે દુખ, સીવીલીઝેશન કે બારબેરીઝમ એ સઘળું એક ઔરતની **ઘર સંબધી અસરમા** સમાયું છે. એક અમેરીકન શીક્ષણકુક લખ છે, "એક ભલી ઔરતની અસર સુધારાનું પ્રમાણ છે." એક માતાના ખોળામાં રમતું બાળક આપણી ભવિષ્યની પ્રજા છે અને તેથી તે પ્રજા કેવી નીવડશે તે સઘળું તે બાળકની માતા તેને કેવી કેળવણી આપે છે અને રીતભાત શીખવે છે તે ઉપર આધાર રાખે છે.

માતાનો પ્રેમ.

એક ટુંકી વાર્તા.

લખનાર—"થેલ્મા."

"તમે જાણો છો, હું એ બાળકને રાખી શકીશ નહીં," —ઉશ્કેરાયલી, ચીડાયલી અને ગભરાયલી હાલતે નર્સીંગ હોમમાં દાખલ થતાં મિસિસ ઍવરીટે કહ્યું "એક બાળકનું પોશન કરવા જેવી હાલતમાં અમો નથી, નર્સ."

તે શાંત ચેહરાની અને થંડા સ્વભાવની નર્સ ઍજ મોંહ મળકાવી ઉપલા ઓરડા સાંભળ્યા, કારણ એવી વાતો સાંભળવાની તેણીને ટેવ પડી ગઇ હતી; અને હડે કહેજે ઉતર કર્યો કે, "તે બાળક પોતાનું નસિબ પોતાની સાથે લેતું આવશે."

"અમારા બાળમાં નહીં,"—તે નર્સ નેતરની એક આરકેટની અંદર તકયા ગોઠવતી હતી, તેણીની તરફ તથા તે ઓરડામાં આસપાસ નજર ફેરવતાં મિસિસ ઍવરીટે જીદ કરી. "અમારી સ્થિતી ઘણીજ કંગાલ છે. તમો જાણોછો, મારા ભરથાર માત્ર એક નાના પગારના કલાર્ક છે. અને બીજા જણે કયારે તેઓનો પગાર વધારવામાં આવશે! અને વળી—વૅલ, અમારાં લગન એક મોટી ભુલ પુરવાર થયાં હતાં. એક સ્ત્રી ગાયણકાર, કે જે જે પોતાના ધંધાને વળગી રહેવા માંગતી હોય, તો તેણીએ લગનના ગાંઠથી કદી પણ જોડાવું નહીં જોઇયે. મારો ભરથાર તે સમજતો નથી! અને અમારી પરણી જીંદગીના પહેલા ત્રણ માસ પછીથી અમો બંને દરપણે પ્રસ્તાપણે છીએ!"

"ખરેખર?"—તે નર્સે પોતાના રાજેતા પ્રમાણે કાંઇ પણ મત ન આપતાં કહ્યું અને મિસિસ ઍવરીટે પોતાનાં બીજાણું ઉપર બેસી આંગલ બોલવા માંડયું:— "રે દુ-નામાં નામ કાઢયું હતે. હું એક ગાયણકારણું; એટલે કે, હું એક ગાયણકાર બની હતે. હું પાછી મારા સ્ટુડીઓમાં ગઈ હતે, અને જે છોડી સાથે પરણ્યા આગમજ હું રહેતી હતી, તેની સાથે જઇ રહેતે; લેકીન—આ પીડાને લીધે મારેથી તેમ થઇ શકયું નહીં!" આમ કહેતાં તેણીએ ગુસ્સાથી તે બાળણા તરફ આંગળી દેખાડી. "આ મને કેટલો ગુસ્સો ઉત્પન થાયછ, તે હું કહી શકિત નથી!—અને વળી અધુરામાં પુરું, અમો બંનેનાં ગેવાં કોઇ સગાં નથી, કે જેને અમો એ બાળકને સોંપે.! હું તેને ધવાડી શકીશ નહીં, તેમજ તેની માવજત પણ મારેથી થઇ શકવાની નથી! મારેથી તેને બીલકુલ રાખી શકાવાનું નથી; કહો મારેથી તેમ થઇ શકશે? હું હંમેશાં મુસાફરી કરતી ફરું છું, કોઈ વેળાએ એક કૉનસર્ટ પાર્ટી સાથે, તો બીજી વેળાએ કોઇ બીજા ટોળી સાથે; અને જો મારો ભરથાર તાકેવંત હતે, તોય તે એટલો બધો તો આપરવાર્થી છે કે તેનાં ધરમા બાળકોની કલાકાર તે સાંખી શકતે નહીં, હું ધારું છું કે, સલાહ નહીં આલેનમાં આપણતરમી હોવા જોઇયે!"

"આ સહજાજ નહીં,"—તે નર્સ વચ્ચે ઉદાવ્યો. તેણી એક મર્દનો વિચાર કરતી હતી, કે જે તેજ સહચારે તેણીની મુલાકાત લઇ ગયો હતો. તે અધોર વયનો એક મર્દ હતો, અને તેના ચેહરો સોરાયલો છતાં માયાવંતો હતો, અને તેણે તેણીને નિચે પ્રમાણે કહ્યું હતું:—"મારી ઘણીયાણી ઘણીજ મુજાય છે, તેમજ હું પોતે પણ અતીવ્ય દુંજાઇ થાઉંછું; કારણ, અમને પરણ્યાને આટલાં બધાં વર્ષો વહી ગયાં છે, છતાં અમને એકે અપ્રચ્યું થયું નથી! એક બેટાનાં બાત પિતા થવા કાજે કાંઇ પણ કરવાને અમો તૈયાર છીએ,

બૂરાઓ અશીર્વાદની દુન્યાને નુકશાન કરે છે તેટલો એક ખરાબ માણસ જે મેહેરદરૂજ કરે છે તે તમામ દેશનો નાશ કરે છે. તેથી ઓ સ્પીતમ-; તું કોઇ તોડતો મા. પછી તે કોઇ એક દુર્વૃદ્ધ (પાપી માણસ) સાથે કર્યો હોયકે તારી પોતાની દીનવાળા એક અશો સાથે કર્યો હોય-તો પણ તે કોઇ તોડતો ના-કારણકે એક પાપી માણસ સાથે અને તેમજ અશો માણસ સાથે કરીયેલો કોલ એ બને એકજ સરખું છે" વળી સદરે[1] તરીકે નામની ચોપડીમાંથી એ બાબતપર નીચે પ્રમાણે મળે છે-"કોલ તોડવે તે પોતાની દીનની રાહથી ફરવા બરાબર છે-કે જે કોલ તોડવાને આપણી દીન મધે મેહેરદરૂજ કરીને કહે છે" તે મહેરદરૂજના કામથી મોહોતી પરહેજગારી તપાસીને તું ચાલવું કર-અગર જો કોલએ દુન્યામધે એ મેહેરદરૂજપણું કાંઇ હોય તો તે કોલ ભાંગવાને લીધે બધે જહાનમાં તેણ બોહાર તથા બદબખ્ત થાય છે.

"તથા કોલ તોડવાના અથવા વચનથી ફરવાના ગોનાહથી "મેહેર" તથા "રશ્ને" બરકત અને "આફતાબ" તથા "માહતાબ" તથા આસમાન ઉપરના તમામ ફરેસ્તાઓ પણ તે કોલને તોડનારા મરદથી ઘણુંએક-નાખુશનુદ થાય છે-અને ઘણીજ સખ્ત લેયાનતો તે નાપક પર નાખે છે.

"ઓ ર (મેહેરદરૂજ) જિંદે અશો જરથોસ્તે ગેબદાન પરવરદેગારને એ રવેશે પૂછયું કે "જહું બોલનારા શબ્દોકો હાલ તથા મરટ બોરી પ્રકારનો છે" ત્યારે.....જહું બોલનારના રવાનની જગો અંધારાં દોજખ મધે એકદરમનની નજદીકમાં અને તે જગોએ તેના રવાંનને ઘણુંએક દેવો ઇજ્જ તથા આનમ દે છે.

વળી આગળ ચાલતાં એજ ફેતાબમાંથી મળે છે જે રાસ્તીએ કરી.....પરવરદેગારે ગેતી તથા મીનો, આદમ તથા આસમ, દીન-પાકીજગી-નૂર જલકાટ-જમીન-પાણી-ગોસપંદ-ઓરવર-પરવત-તથા દુન્યાની સર્વે ચીજો પેદા કરી-વળી રાસ્તીથી દકતાલાએ કરતા આસમાન.....સેતારા આફતાબ-તથા મહાતાબનું પણ સરજવું કરીયું છે-અને સરવે જેહાનનું કાયમ તથા બરપા રહેવું પણ એ ઇજદ તઆલાની રાસ્તીથીજ થએલું છે,"

વળી જમીઆદ યસ્તના ૭ માં કરદામાંથી એમ મળે છે કે જ્યાં સુધી જમશીદ ખરો અને સાચો રહ્યો હતો ત્યાં સુધી તેનુ ઐશ્વર્ય તેની પાસે હતું તથા તેની દરેક મુરાદ બર આવતી હતી પણ જ્યારે તેણે જૂઠાઈ ભર્યો માર્ગ ધર્યો કે તેનુ ઐશ્વર્ય જતું રહ્યું અને પોતાની મુરાદોમાં નાસીપાસ થવા લાગ્યો.

છેવટે આ બાબત પૂરી કરવા પહેલાં સ્પેન્તોમદ ગાથાના ઇજસ્નેના ૫૦ મા હાનો ૯ મો ફકરો તાંકી લઉંછું.

"મારાં દિલના ઉલટાના કવિતારૂપી વચનો, જે પૂરતી રીતે જણાએલાં (છે તે) સાથે આજેજીની રીતે બેહુ હાથ ઉચા ધરીને, ઓએ.....અહુરમજદ-તુંને હું પહોંચું. રાસ્તીની મારફતે તથા દિધાની જેટ સાથની બંદગીની મારફતે તથા નેક મનશ્નાતીની ખુશી મારફતે અએ અહુરમજ તુંને તુંને ખચિત હું પહોંચું. (કા. એ. કાંગા)

સમાપ્ત.

૧ સાધારણ રીતે સદર ફેતાબને નામે ઓળખાય છે. જુઓ પાનું ૧૬૭-૧૬૧ (દા. દ. ભ. મી. ભમારૂપ આસાનો તરજુમો.)

૨ જુઓ પાનું ૨૬૪-૨૬૫.

સોનાની વાત છે. ગરીબ ફ્રાંસ તારી મર્તી હાલમાં કેવા ઉત્તમ અમીરજાદાઓનું લોહી ચુસેછ, ઓ ભાઈ જીગર તુટી જએછ." તે બહુ ગમખ્વારીથી બોલીયો.

કાઉનટેસ અને ફેલીસે ઘણીજ તાબુબીથી આ બધું સાભળ્યા કીધું. એમાથ્રસ ત્યારે કોણ હતો? એની આટલી બધી સત્તા હતી એવી કશી ખબર તેઓને હતી નહીં અને તેઓ દંગ થઇ ગયાં.

"પીએરીને હું ફાવવા દેનાર નથી, હું આજે રેજ સના ગામડામાં જઇને ત્યાંથી મારા બેહા વફાદાર આદમીઓને લઇ આવીશ જેઓ પીએરી ઉપર નજર રાખશે. પણ આવો, તમે આ બધી ઝાડની છુપી ચાવીઓ જોઇ લેવો, કદાચ હું પાછો ફરૂં તે પેહલાં તમુને એનું કામ પરસે."

કાઉનટેસ થાકી ગએલી હોવાથી નીચે બેસી ગઇ જ્યારે એમાથ્રસે ફેલીસને બધી છુપી ચાવીઓ બતાવી. જ્યાં સુધી પોતાની મેળે તે ખોલી શકે ત્યાં સુધી ફેલીસે તે ઉપર ધ્યાન આપ્યું.

"આહા હવે આપણે જઇએ." કાઉનટેસ બોલી "બોલા તમુને સુખી રાખે. એમાથ્રસ હવે હમારે જવું જોઇએ."

તે બા બેઠીના જતા આકાર તરફ દીલના ઉભરા થી જોતો તે કલાવર તન સખસ થોડોવાર ઉભો રહ્યો. કાઉનટેસનો ઓળો નજરેથી દુર થયો ત્યાં સુધી તેણે ચુપ્પી નજરે તે બેઠીમતી આકાર પાછળ ટીકમા કીધું અને પછી એક જબરી હાથથી ત્યાંની ઝાડી હલાવી તે ઝાડની અંદર ઉતરી પડયો.

જ્યારે તેઓ બગીચા આગળ આવી પુગીયાં ત્યારે તેઓએ સામેથી કાઉન્ટને દોરતો કુદતો આવતો જોયેા.

"કાલ સવારે બધી તૈયારી થવી જોઇશે મારફ્રીસ હાલમાં સાહજને થયેછ એટલે કાલને કાલ તારાં લગન કરવાના છે. મારી દીકરી, જ્યાં સુધી તું લગનના દમામદાર પોસાકમાં સજ થસે નહી ત્યાં સુધી તુંને હું મારફ્રીસ આગલ રજુ કરવા નહી, અને પછી તે તુંને આપણાં ખાનદાની જાહેરાતમાં સજ થએલી જોશે ત્યારે તે તારી સુંદરતાથી કેવો છક થઇ જશે. મારી દીકરી, આપણે જ્યારે ફ્રાન્સમાં શાનતી થયા બાદ આપણે વતન પાછાં ફરસું ત્યારે ઘણાજ ભપકાથી તારી શાહદીની ખુશાલીમાં મેળાવડો કરીશું. ફ્રાલેતો લગન પછી આપણે ઈંગલંડ તરફ ઉપડી જશુ."

"લગનની એક ભેટ દાખલ પપા મારી એક માંગણી કબુલ કરશેા? મોં. પીએરીને જણાવતાના કે આપણે કાલે મુશાફરીએ નીકલનાર છેએ" ફેલીસ રડતાં બોલી.

"રડેચ કાં, ઘેલી?" કાઉન્ટનો મીજાજ ગયેા.

"મને તે આદમીની બહુજ ફ્કર છે, ઓ મને એટલું વચન આપેા, પપા"

"વારૂં ઠીક હવે મુંગી રહીજ. હમણાં પીએરી આગલ જનાર નથી." "તે કબુલ કરતાં ખંચાયેા કે હમણાં આપણે કલાક ઉપરજ તે પીએરીને આવતી કાલના લગન અને મુશાફરીની તૈયારી માટે કહી આવ્યેા હતેા. કેવેા ખરેખરેા અક્કલ હીણ!

ફેલીસ અને કાઉનટેસ હલકાં દીલે અને લગાર ખુશાલ મને કાસ્ટલમાં દાખલ થયાં.

બીજી બામદાદે ખ્હારથી ગમે એવેા શાન્ત દેખાવ રાખવા છતાં આજે કિલ્લામાં કાંઇ ધામધુમ હતી એમ માલમ પડી આવતું. જવાન મારફ્રીસ વરરાજાનેા પેશાક પેહરીને બેઠેા હતેા અને ઉપરના ઓરડામાં તેની જવાન સુંદર કન્યાને પણ શાહદીનેા કેઠેરેા કરવામાં આવતેા હતેા.

"આહ! કેવી સુંદર તું લાગેછ, મારી બેટી, એહ-વીત તુંને પેહલીજ નજરે પસંદ કરશે." પેાતાનાં એક પુરાં ફરઝંદની ગુલછરી જેવી ગરદન આસપાસ મેાતીની માળા પેહડાવતાં તે માતા મગરૂરીથી બેાલી.

"આલેા જલદી, કેટલી વાર કહ્યાં સુધી બેાઢી કરેશેા?" ખ્હારથી અધીરા કાઉન્ટે મગઝાત કીધેા.

કાઉન્ટેસે એક ગંભીર ચુમી પેાતાની બેઠીના કપાલ ઉપર લીધી. "બેાલાવંદતાલા મારી બેટીને પેાતાની પનાહમાં સંભાલે અને સદા સુખી રાખે."

આહ! ત્યાર પછીથી ફેલીસ આંખેામાં આંસુ-ઓની ધારા વચ્ચે આ પેાતાની માતાના છેલ્લા આસીસેા કેટલાં દુઃખ સાથે યાદ કરસે.

કાઉન્ટ પોતાની ખુબસુરત બેટીનો હાથ ધરી દુરબથી ઉઘલતાં જીરને તેણીને નીચે લઇ ગયો જ્યાં બોકાંક વીશ્વાસુ નોકરો આ ધામધુમ વગરના લગ્ન માટે મુબારકબાદી આપવા ઉભાં હતાં. કાઉનટેસ બોદાની બંદગી બજાવતી તેઓની પુઠે આવતી હતી.

જેવી કન્યા તે શાહુદીના ઓરડામાં દાખલ થઇ કે પોતાના હવે બનારા ધણીને જોવા તેણીએ શરમથી ગુલાબી બનેલા રોખસારાએ નજર ઉંચે કીધી પણ મારફતીસની તેણી તરફ પીઠ હતી. તે બારીની બ્હાર જોતો હતો અને તે બીચારમાં ઓટલો ચક્કુર હતો કે તેણે પોતાની કન્યા તરફ જોવાની પણ દરકાર કરી નહી.

કાઉન્ટ હવે બાહરી તરફ ફર્યો પણ તેજ ઘડીએ ગો. પીએરીએ બહારની બારી વાટેથી માહે કુદકો માર્યો અને પોતાના હાથમાંની સીરંટી જોરથી વગાડી કે બીજીજ પલે એક ડઝન ઘાટકી ખરીસ રાખસો તે ઓરડામાં ધસી આવ્યા. જવાન મારફતીસ ને બીચારો ઘણા દીવસની બીમારીથી નાતવાન થએલો હતો તેના ઉપર હીચકારા પીએરીએ એક જબરજસ્ત કુદકો લગાવીયો કે તે પોતાની શાહદીના લેબારામાંજ પોતાના બુઝર્ગ બાપના પગ આગલ જમીનદોસ્ત થઇને પડયો. ગભરાટની એક બીહામણી ચીસ સાથ કાઉન્ટ પોતાના કહેવાતા વફાદાર પીએરી તરફ ફર્યો. તે પાછી જગમારે નફટાઇથી હસી એક પીસટોલ પોતાનાં પેદરબુમાંથી ખેંચી કાઢી. એકજ પલ તે તાતા બીજાજના કમઅકલી કાઉન્ટને, પોતાની મુરબ્બાઇ, તેના કારભારીની દયાનતી બેવફાઇ અને પોતાની નેક વફાદારીની તરફની બેરહમીનો ખ્યાલ કરવાને મથી અને બીજીજ પલે પીએરીના પીસટોલથી ભળથી બેજાન બની એક કારકુદીકરી માફીની નજર પોતાની કાઉનટેસ તરફ ફેંકી તે પોતાની બેટીના પગ આગલ મુરદું થઇ પડયો.

ફ્રેલીસની દાવરી બાવરી બનેલી ચીસોથી તે ઓરડો ધમધમી રહયો. તેણી પોતાની માતા તરફ દોડી દીવાની જેવી દોડી પણ ગરીબ કાઉનટેસ પોતાના વફાદાર પીએરીની સેર જોઈ તેણીનો જાન કમજ થઇ ગયો હોય તેમ ભોંય ઉપર તુટી પડી બીચારા બુઝર્ગ ડ-મેરીલુ પોતાના બેટાને કમોતે મરતો જોઇ હાર્ટ અપ થઇ ગયું અને તે પોતાની બેડકમાંજ મરણ પામ્યો. ફ્રેલીસ બેસુધ બની તુટી પડી.

ઘણીવારે જ્યારે ફ્રેલીસ સુદ્ધીમા આવી ત્યારે પોતાનાં બ્હાવાંઓના મુરદાં આગલ પોતાને પડેલી જોઇ તેણી કમકમાટથી ધુજી રહી, અંતે હીમત રાખી તેણી પેદરમાં પોત.ની માતા નજદીક ગઇ અને. તેણીનું છર વનાનું બદન તપાસવા લાગી, મગર સર્વે ફેકટ છતાં ત્યાં કાંઇની કુટકો કે જબમ નહી પડેલો જોઇ આવા દુઃખમાં પણ તે ગરીબ છોડીને સંતોષ મલીયો કે તેની પવીત્ર માતા કોઇ ખુનીને હાથ મરણ પામી ન હતી પણ દુઃખના આંચકાથી તેણી બેહરતને માર્ગે નીકલી ગઇ હતી.

ભલી કાઉનટેસ લેંગ્રેડાક. તેની બેટી જબુની હતી કે અહીં કરતાં તેણી પેરી દુઃખામાં વધારે સુખ જોઇ રાકશે છતાં તે મોટી માવતરને બોદવાના બ્હાને તેણી માર્યું પટકીને બોધમાર રહી.

એકાએક તેણીને પોતાની કંગાલ એકલવાઇ હાલતની યાદ થઇ અને જો ચંડાલ પીએરી ત્યાં આવી પુગે તો તેણીનું શું થાએ તે બ્હાવે તેણીને નવું જોર આવ્યું. તેણીએ પેલા બીચારા માર્યા ગએલા પાદરીના બદન ઉપરનો જબ્બો ફાડી પોતાના દીલ ઉપર ઓસરીયો અને બારી કુદવી તેણી એક છુટેલા તીરની કાફે પેલાં એમાઝનવાલાં ઝાડ તરફ જવા ઝાડીઓંથી દોડી ગઇ એકાએક તેણીએ પોતા પાછળ કોઇનાં પગલાં સાંભળ્યાં. એક ગભરાતની નજર પોતા પાછળ ફેંકી લેતાં તેણીએ પીએરીને જોયો. તે ક્યા બોરને જોઇ તેણીનાં પગમાં વીજળીક જોર આવ્યું. આજુબાજુ ઝાડીઓમાં ભરાતો પોતાનો જબ્બો ખેંચતી તાબુતી તેણી બદહોમ આગલ વધતી ગઇ પણ હજુર પાપી પીએરીનાં પગલાંનો પડયા પાછળ પ્રગટ આવતો હતો. તે એક છર સટોસટની પળ હતી. ઝાડની એક વળાચુથી તે ક્યારાનો આકાર નજરેપી એક લાબવાર બંધ થયો કે તેજ ઘડીએ પેલા ઝાડની છુપી ચારી દાબી તેણીં બંદર ઉતરી પડી.

એક ઠંડી ધુજારી તે નાલુક બદનમાંથી નીકળી ગઇ કારણ તે ઝબકું ખાલી ખાલી હતું. ઓ ખોદા તેણીનો એકલો રહેવેા બચાવનાર એમાઇલ કયાં હતેા? શું તેણીના ખેરખાહ આ ધર્તિ ઉપર હવે રહ્યો હતેા નહી? તેણી અચાનક જેમી નીચે બેસી ગઇ, અને પેાતાની મીઠી માવતરનાં કમેાત ઉપર એક દર્યાવ ભરીને ગમખારીનેા આંસુ ઉતારીયાં "ઓ મારાં મા, મારાં મા, તમારા વગર હું કેમ જીવીશ, આજે એમાઇલની ગુમ થઇ ગયા હશે અને ચંડાળ પીએરી મને શેાધી કાઢશે તેા મારૂં શું થશે?" આ બધા વીચારથી તેણીના આંસુ સુકાઇ ગયાં અને તેણી મગ જથી બે મગજ બની ગઇ હેાય તેમ બેફામ જેવી ગાઇલ બની ગઇ. જો આવેાજ એક કલાક વધારે જતે તેા તે ખચીત દીવાની બની જતે પણ તે જ્યાર કેાઇનાં ભારી પગલાં વાગીયાં, તે જ્હાને દરવાજે ખુલ્યેા અને જ્હાવરેા બાવરેા બનેલા જેવેા એમાઇલનેા સાહદ પુકાર્યેાઃ—

"લેડી ફેલીસ, લેડી ફેલીસ! તમે અહીં છેઓ!"

જવાબમાં તેને એક ઉંડુ ડચકારૂં એક દુખી હાય સંભળાઇ અને તેને અંદર આવી પેાતા પાછળ કરવાજો બંધ કરીયેા. ગરીબ ફેલીસને ત્યાં પડેલી જોઇ તેને અતી મમતાથી તે બાળકીને પેાતાના હાથમાં ઉઠાવી લીધી અને બે સીડીયે ઉતરી તે તેણીને નીચે બતાવેલાં બેાંયરામાં લઇ ગયેા. એક નહાનાં બીછણાં ઉપર તેણીને મેળી એમાઇલે બની સાવગારી અને એક ગલાસ ભરીને વાઇન લઇ તેણીના હેાય બાળી ધરીયેા "આ પીજા મારાં બચ્ચાં, અને પછી મને કેહ કે તુંને કાંઇ ધ્રજ થયછ?"

ફેલીસે જબરીથી હેાઠ ખેાલી કહ્યું "ઓ એમાઇલ, એમાઇલ, મારાં મા મરવુ પામીયાંછ"

અતી દુખની વેદનાથી તે પીલતન સખસનેા ચેહરેા કરમાઇ ગયેા. તેણે પેાતાના હાથેા મજબુતીથી પેાતાની છાતીએ દાબી દીધા, બીજા ગમખ્વારીથી તેનું જીગર ઉછાલીને જ્હાર કુદી પડતું હેાય "હું જાણુંછ, મારાં ફરઝંદ કે તારાં ને મારાં જન્મેાનાં નસીબ ફુટી ગયાંછ, એવા આપણુને મદદ કરે. હું કમજખ્ત તેમ બનતું અટકાવવાને કમબેર હતેા. મને જો ખબર હતે કે આજે લગનનેા દીવસ હતેા તેા હું મારાં આદમીઓને લઇ આવી તૈયાર રેહવે પણ 'ઘણું મેાડું થઇ જવા પછી મને આવ નીચ કાવત્રાંની ખબર મળી તેવેાજ હું મારા સાથીઓ સાથ ત્યાં ફીલ્લા આગલ દેાડી પુગેા. હમેા ચંડાલેા સાથ બાથેાબાથ લડીયા પણ મારાં માણુસેા થેાડાં હતાં. પેહલાં મેં તુંને કાઉન્ટની પાસ પડેલી જોઇ હતી પણ જ્યારે તેઓ સાથે લડત કરીને હું બીજા મારાં માણુસેાને બેાલાવવા પાછેા ફરવા આગમજ તમેા મા બેાલીને ત્યાંથી ઉઠાલી લાવવાનેા હતેા ત્યારે મેં ફક્ત તારા લગનની જગેા ત્યાં પડેલી જોઇ. તમેા બન્ને મા બેાલીને ત્યાં નહી જોઇ હું દુખથી ગાંડેા બની ગયેા. તારી નેક માવતરતેા બીચારી બેદરકારના બાગમાં ગઇ હતી એટલે તેણીના રવાનને તે બુરાઓ ઉઠારી યવા પણ તુંને જીવતી લઇ ગયા તે માટે મને ધણેા અફસેાસ થયેા છતાં મને આશા હતી કે કદાચ તું બચીને અંહી દેાડી આવી હેાય. ખુદાના શુકર મારાં ફરઝંદ કે તું તે પાપીના કાલા હાથેામાંથી બચી જવા પામી."

"પણ મારાં માતા, મારાં જ્હાનાં માતા" ફેલીસ વીલાપ કરતાં બેાલી.

"તે નેક જાનુ આ જગાની બધી જંજેરેામાંથી મેાકલી થછ એટલેા આપણે સધારેા જોવાનેા છે, એમાઇલ તે દુખી છેાડીને દીલાસેા આપવાને મકસદે બેાલીયેા, પરંતુ તેની છાતી ફાટી જતી હતી. "હું તારા એક બાપ અને મા બન્નેની જગ્યા રાખીશ. તે મરહુમ ફરેસ્તાહ ખસલત જાનુ તરફની મારી લાગણી હું ભુલ્યેા નથી પણ ફેલીસ આવી ધાસ્તીના હીંગામમાં તારે હીંમત રાખવી જોઇએછ, બેટી, તારી હીંમત વગર હું તદ્દન કમજોર થઇ જઇશ."

તે ગરીબ છેાડીએ મહા જેહમતે પેાતાનાં આસું લુછી નાંખીયાં અને તેના હાથમાં પેાતાનેા હાથ મુકયેા,

"હું મારેથી બનતી હીંમત રાખીશ. મારી માવતરના અને મારા સાચા રફીક એમાઇલ હવે તમેાજ મારી સ્થીતીના મદદગાર એક એકલા બાકી રહયાછ."

આ શબ્દોથી તે બ્હાદર તન સખશ ઉપર ઘણી અસર થઇ અને તેને પોતાની આંખમાં દેારી આવેલાં આંસુ છુપાવવા પોતાનો ચેહેરો ફેરવી નાંખીયેા.

"તે ચંડાળ ચોકડી વધારે ખરાબી કરવા ફેજ-સના ગામડાં તરફ પેતાના જેવાજ બીજા પાપી સાથી-ઓની શોધમાં ગઇછ તેટલાં હું કિલ્લામાં જઇ જે કાંઇ બે કીંમતી ચીજો હાથ આવે તે તારી હકદાર મત્તા તારે માટે લઇ આઉં. તારા પેાશાકેાની મારે લાવવા જોઇશે, તેનેા જગાયેા ક્યાં હશે?"

ફેલીસે કુંકમાં કહ્યું પણ પછી ધારતીથી ઉમેર્યું "પણ તેઓ જો પાછા ફરી તમને પકડશે તેા મારું શું થશે?"

"બીહ ના, મારાં માણુસેાએ હજુર કિલ્લાની રખાનીપટી રાખીછ અને તેયીજ પેટેા દગાખેાર વધારે મદદ લાવવા ફેજસ તરફ ગયેછ. વળી મેં ને મારાં બધાં આદમીઓએ ચેહરા ઉપર બુરખા પેહરેલાછ એટલે પીએરી હજુને લુટારાઓ હાખલજ ઓલખેછ. તુ જરાપણ ફકર ના કરતી ટીકરી, અને હું પાછેા ફરું ત્યાં સુધી અતી બળતી રહેવા દેજે. અંધારામાં તુને વધારે ડર લાગશે."

"વાર મહેરબાન એમાબલ, હું તેમજ કરીશ." તેણી બેાલી.

એક કલાક સુધી માથું ઝુમાવી બેાદાતાલાની બંદગી કરતી ફેલીસ બેસી રહી અને સીઢી ઉપરથી ઉતરતાં પગલાંએ ચેાંકી તેવણે ઉપર જોયું. અને એમા-બલને એક ફીકા પાતલા જવાન સાથ ત્યાં ઉભેલેા જોયેા.

"એમેાઇઝલ એવણુ એક મારા મીત્ર છે" એમા-બલ ઉતાવલે બેાલીયેા. "અને એવણુથી બીચારા પેલા પાપીઓને હાથ સપડાઇ જવાથી બ્હજ પામીયાછ, આપણે એવણુને અહીં છુપાવીશું."

તેણીએ ઘણી દીલસેાઝથી તે શેાભીતા પણ દુખથી તબ્બર ખાતા તે જવાન તરફ જોયું.

"હું તમુને ઓલ્બે તેા નહી થઇ પડુ?" તે લારે ગ્રેહમનથી જેમ તેમ બેાલ્યેા દેખીતી રીતે તે ઘણેાજ હેરાન થએલેા જણાતેા અને એમાબલ તેને લગભગ અરધેા ઉચકીને ઉભેા હતેા.

"જરાએ નહી, અહીં કેાઇથી દેાસ્તની જરૂર હતી અને હું તમુને જોઇ ખુશી છું."

"એવણુનાં માથામાં એક સખત જખમ થયેાછ માટે એઓએ એકદમ લેવી જવું જોઇએ સારૂં છે કે મારાં ભાઇએરાંના બે ઓરડા છે" આટલું બેાલતાં એમાબલે ત્યાંના પથરમાંની એક ચાંપ દાબી કે એક બીજો નાનેા ઓરડેા ખુલી ગયેા.

"માણુસેા જોબ્બી બીજે લાવેછ તેઓને મેં ઝાડીને નાકે થેાભાવીયાછ હું જઇને તે બધું લઇ આઉંછ, હું તેષ્ઠાનેથી મારેા છુપેા જગેા બતાવવા માંગતેા નથી, મેડમેાઝલ, તમે આ જવાનનું માથું ધેાઇ ઉપર પાટેા બાંધેા?" અને વાંકેા થઇ ને તેણીના કાનમાં બેાલીયેા "તારૂં નામ અને બાનદાન એને કેહતીના એ તુને મારી એક મુફલેસ સગી ધારેછ અને તું એક આબરૂ ફરજંદ છે એમજ એને ધારવા દેજે."

ફેલીસ તુરત તાબે થઇ ત્યાં પડેલા એક કુંજામાં પેાતાનેા રૂમાલ બેાલી તેણે પેલા તદન હેાંસીયી બેહેાશ પડેલા જવાનનેા ઘા ધેાવા માંડેયેા. તેના રેશમ જેવા નરમ સુંવાલા બાલેા ઘણેાક ફેકાણેથી લેાહીમાં ભીંજાઇને સખત થઇ ગયા હતા તે નરમીથી સાફ કરતા અને બેબાનીમા પડેલા તે ખુબસુરત ચેહરા તરફ દયાથી જોતાં તેણી બબડી. "આવા નાજુક ને રૂમાની ચેહરાના જવાન કદીપણ એક બેહુદા તેા હેાય શકેજ નહીં. એક ભલા શાહજાદા જેવેા એનેા તેાખમી દેખાવ લાગેછ. આહ ફ્રાંસ! તારી બદબખ્ત ભુમી ઉપર વરતા ઉમ-રાવેાનેા શું આવેાજ અંજામ વર્તાએેલેા છે, અરે આ બધી આફત કયારે વહી જસે, અને મારૂં શું થશે, એક માત્રાપ વગાની મુફલેસ બનેલી છોકરીનું?"

આ શબ્દેાના જવાબમાં એમાબલ જે તુરતનેાજ હાથેા ભરી સામન લઇ આવ્યેા હતેા તે બેાલીયેા.

"બ્હાવી બેાની, એક ફરેસ્તાહ માતા, બેહસ્ત-માંથી તુંને મદદ કરનાર છે તે સાથ તે બેહસ્તનેા પીતા આપણુ સર્વેનેા પાલનાર છે, તેને ભુલતી ના"

"મારા ભલા રફીક, હું તે ભુલી નથી અને કદી ભુલીશ પણ નહીં" ફેલીસે શાન્ત જવાબ દીધેા.

શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી!

લખનારઃ—મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાળા.

ચાક માહરા પ્યારમાંણી પામ્યેા ખતા,
નાશ માહરા વડીલની થઇ કુલ મતા,
સુખિયારી દેહુ જઇને ઉપજ્યા રેાગ,
જાન માર્‌ હુવ્યેા હું એણી મુજ ભેાગ!
ફીરમત તું કાંય બેહુંચ કરવા ખ્વારી!
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૧

પાસ માહરી નથી આ જગતમાં જર,
કે પ્યાર કરે જોઇ તેને પ્યારી દિલવર—
ને ભાઇ—બ્હેન કે માતાનું ઘટે નહિં બ્હાલ,
ન નાર કરે લઇ મેાહડું ધુવડ મિશાલ!
ઓ આદમ! છે જરથીજ હ્યાં કદર તાહરી!
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૨

કરૂંછ જે કેાઇપર હું અદના ઉપકાર,
અભાગ માહરાં! જોઉંછ ત્યાં પાછેા અપકાર.
કરૂંછ કેાઇ દેાસ્તેાપર જરા દેશાન—
તેા તાંપિછ તે સાંમા મજ લુટવાને માન!
શું આલી છે વક્રાઇથી ખલક સારી?
શું હશમત પર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૩

પ્રીયા જે કરતે ન આપી વચન,
ગમ એવેા આપતે ન કાપી વચન;
નાશ મારા વડીલની મતા ન થાય—
તેા હાલ માહરેા નહિં આજે એવેા બદલાય.
નસિબ કંઇ દેખાડેછ વલણ ન્યારી,
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી? ૪

સુખિયારાં ઘરમાંથી નાહું કુલ સુખ,
દુઃખ આવી ઉભું લઇ આફતનું ઝુખ.
તન—સુખ ને મન—સુખે દીધી સલામ,
લેાલવાયું લેાળુંણી માહરૂં તમામ.
જાન ભુલી ભયગ્રિત તે થયું ભારી,
શું હશમત પર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૫

કેાણને છે કવેતની મારી કદર?
નાંખેછ કેાઇ આંખીભી તેપર નજર?
કેાણને છે આલેય તે ખુબીનેા ખ્યાલ?
કેાણ જાણે પ્યારની હેાઇ કેવી મશાલ?
કેાણ જાણે કાયનેા જખમ કારી?
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૬

મેાત મારાં જવાનની પડતાં અગર,
ચાક તારૂં કેવું રે થયે જીગર?
શુધ્ધિ ત્યાં કુલ તારી બેાહશે તું જો!
આબ નાખેા આંખેાથી રેશે તું જો!
કેહશે કે 'કેવી છું સંગદિલ નારી!'
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૭

ધરતી જે ફાટે તેા ગરક હું થાઉ,
ગગન જે ગાજે તેા ત્યાં જઇ ભરાઉં;
ફેમ ભુલું ચેહરેા હું તારેા સનમ,
તે વચન, તે વખત, વિચારેા, સનમ?
હામ માહરી સર્વે હ્યાં હવે હારી,
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૮

એવેાણી આવશે તુજ હસ્તીમાં દન,
કે મેા'ત મારાં જવાનપર કરશે રહેમ—
ને ખાલેસ મજ મેાહબતનેા આવશે વિચાર,
ને જોશે તુજ ચશમથી આંસુની ધાર.
યાદમાં મજ કરશે તું હરદમ જારી,
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૯

એ શક્તિવાન સાહેબ ને આકાશી બાપ!
હામ મને જખમ આ ખમવાની આપ.
મ્હારાનિ મેાટા ને સૃષ્ટિનાં શાહ!
કાપ માહરાં કષ્ટેાની કૃપાથી રાહ.
કે રૂહયેા છે કેાપને કંઇ તું'ણી ધારી?
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૧૦

તેહ તારી પાંસે તું જલદી હવે,
જગમાં છે શેાભા મજ જલદી જવે.
સરજતપર કરૂંછ હું મારી સબર,
પણ તેહ હવે કરી મજ હાલપર નજર;
વચનથી વંહી મજ "દિલજાન" પ્યારી,
શું હશમતપર દુનિયાંણી ઉઠીચ માહરી! ૧૧

નજર ચુક!

(એક સત્યકથા વાર્તા)

લખનાર–'રટ્ટિક.'

જેકેપલ ફારસો કંજુસ હતો તો કંજુસ પણ સાથે નેહેસ્ત હતો, લુચ્ચો, કપટી, નીચ, દગલબાજ, આપ મતલબી અને આંખમાં કણીબી શરમ વગરનો હતો.

કેટલાકો તો એને વાસ્તે એમબી કહેતા હતા કે તેની રગેરગમાં લોહી નહીં પોતાનો ફર દોડતો હોવો જોઇએ. તેની જીંદગીની મોટામાં મોટી નેમ પૈસો પેદા કરી તે સંઘરવાની હતી. એમ તો દરેક ઇનસાનની ફરજ પૈસો પેદા કરવાની છે, અને સંઘરવાનીબી તેની ફરજ છે; પણ આપ જેકેપલની પૈસો પેદા કરવાની રીત જુદી હતી. જ્યારથી રકુલતો બાંક છોડી એક ઉનના દલાલની ઓરીસમાંની તેજલ ખુરસીએ તે બીરાજમાન થયો ત્યારથી તે તેનો જીવ આખેર થયો ત્યાં સુધીની તેની નેમ મેં ઉપર કહી તેજ હતી.

એકવીસમે વર્ષે તે પરણ્યો હતો ને તે એમ પર થયો તેનું કારણબી ઘણું વીચીત્ર હતું. તેને કાને એમ વાત આવી કે એકે ચુવડે એક જન રંધી આપ તેના કરતાં તેજ ચુવડે જો બે જન પોતાનો ગુજરો કરે તો ઘણો ફાયદો થાય! એ વાતના ટકોરા તેના મગજની લોટી ઉપર વાગ્યાજ કરતા અને તક સાંપી અનાજના એક મોટા વેપારીની દીકરી સાથે તે પરણ્યો. જોયું કેની? એમાંબી તેણે કર કસરનોજ કાયદો અમલમાં મેલ્યો હતો!

તે નવા થયલા સસરાને તે સપરપુરો જમાઇ ઝેવે ચોપડમે હાથ લાગ્યો કે બીજાવારમાં તે બીજારો બીઝનસ થયો અને જેકેપલ પાસે તેને નાણાંની મદદ લેવી પડી અને એક બે વર્ષમાં જેકેપલ તે ધંધાનો માલેક થયો અને તેનો સસરો તેને ત્યાં મુક પગારે નોકરીએ રહ્યો.

થોડા વખતમાં જેકેપલે નોકરી છોડી દીધી અને જેનરલ કમીશન એજન્ટ તરીકે શેહેરમાં પોતાની એક ઓફીસ કાઢીને બેઠો.

પાંચ વર્ષની કંગાળ પરણેલી જીંદગી ગુજારી તેની બાયડી બીચારી મરણ પોમી અને તેની દીકરી લુસા પોતાના બાપની સીધી સંભાળ હેઠળ મુકાઇ. બાયડી મરી ગઇ એટલે ઘરના ખરચમાં બચાવ થયો તેને માટેબી જેકેપલે ખુદાની શુકરગુજારી કીધી કે નહીં તેની મને ખબર નથી.

થોડા વારમાં તેનો સસરોબી મારગ લાગ્યો, એકેટ ત્રીસ વર્ષની નવજુવાન ઉમરે જેકેપલ પોતાની બાકી રહેલી જીંદગી જેમ ગમે તેમ પોતાને ચેય પડતી રીતે ગુજરવાને પોતાની દીકરી લુસા સાથે એકલો પડ્યો.

તેણે હવે પેલું પોતાના સસરાનું હાથ કીધેલું અનાજનું 'બીઝનેસ' સારે ભાવે વેચી નાંખ્યું અને નાણાં પીર ધારની એજન્સી સ્થાપી જે ઉપરાંત તેરને સટામાં પડ્યો ને તેથી જે આપણી તરફના ઉલ્લુઓ ખુદાર થાય છે તેમ તે ખુદાર થયો કે! અરે ખુદાય ખુદાય કરો! ઉમેરકપલ જેનું નામ, તે તે ધંધામાં એ વોતો સાવચેત કદમે ચાલતો ગયો કે તેના પૈસામાં પૈસો ઉમેરાતોજ ગયો. તમે ઉપર વાંચ્યા, મેં તેને ચીતારતાં જે વિશેષણો લગાડ્યાં છે તેમાં દુરલક્ષ બોલતો નથી વાપર્યો કેની? અને તે નહીંજ વાપર્યો તેનું કારણજ એ કે તે દુરલક્ષ નહીંજ હતો, બલકે હદ બાદાર સાવચેત અને ચોપ તરફ ચેનીને ચાલનાર તે હતો.

ચાલીસ વર્ષની ઉમરે તો તેનું માથાનું ટાલક બોલકું થય ગયું અને જે માત્ર બે ચાર પીત્તાં રહી ગયાં હતાં તે બરફ જેવાં સુફેદ હતાં. તે પોતેબી વાંકો વળી ગયો હતો અને તેનાં કરચળીવાલા ચહેરા સાથે તેનાં બોડમાં

ડાચાંઓથી અત્યારથીજ કદર બીહામણો લાગતો હતો. તમે જો તેને જોઇ તેની દીકરી લુસી તરફ નજર કરો તો લુસી તેનીજ દીકરી થતી હતી તે વાત તમારો ધ્યાનમાં કદીપણ ઉતરી શકે નહીં. અને ઘણી વેળા આપણને કાંટા કચરા અને ગુલાબના ફળ-માંથી એકાદ ગુલાબ મળી આવે છે તેમ તે પ્રજોકપ્-લના ખરેખર કંગાળ સહવાસ છતાં લુસી એક ગુલાબ જેવી દીકરી ઉધરવા પામી હતી.

લુસી સરોવરનાં કહની, દરણી જેવી ચશમની ગુલાબ જેવા ચહેરાની, મોતી જેવા દાંતની, મીઠી સાકર જેવા અને રાતા હોઠની, હંસ જેવી ડોકની, અને કમળ જેવાં ઉજળાં હૈયાંની એક નવ જવાન નાજનીન હતી. તેણીના હાથની તલબ કરતા કાંધક જવાનો તેણીના પગ પાસે પડયા હતા પણ તે સધળાઓને એકજ જવાબ-"નહીં." ફકત એકજ જવાન તેણીના હૈયાની ચાવી મેળવવા ભાગ્યશાળી થયેા હતેા; તેનું નામ ટેવીડ કાર્લ હતું.

તે સાધારણ ખાતાંની ઓફીસમાં એક કલાર્ક હતેા, અને તે આંગમાં કદમાં અને ચહેરાનાં રંગ રૂપમાં લુસીને એટલેા મળતેા આવતેા હતેા કે જેમ એક ચણાની બે ફાડ!

અને સૌથી વધુ અજબ જેવું તેા એકે પ્રજોકપલ જે ખામખા પેાતાની બેટીની મરજીની હંમેશ વિરૂધ્ધ જઇ તેણીને તેાડતેા તે ટેવીડ કાર્લ પ્રત્યેના તેણીના પ્યારને માટે તેણી સાથે એક મત હતેા! તેને તે ઘેરે બેાલાવતેા, તેની આગળે ભાગળે કરી તેને માન આપતેા, તે દીને તે ઝકુ વાણી વધુ રંધાવતેા અને તેને ખવાડી પીવાડી ઘેરે મેાકલતેા.

"પણ એવણ એમ કાંય કરેછ તે હું સમજું છ જહાલી લુસી" ટેવીડે પેાતાની લુસીને એક સાંજે કહ્યું "તારા પપાને ખબર છે કે હું સ્ટીફન વેલવેરનેા ભત્રિજો છેઉં."

"સ્ટીફન વેલવેર? તેવણ કેાણ?"

"વેલવેરની કુા. નું નામ તેં નથી સાંભળ્યું? તેઓ ઉનના મેાટા વેપારી છે."

લુસીએ 'ના' નું ડેાકું ધુણાવ્યું તેથી ટેવીડે ખુલાસેા કર્યેા કે—

"તારા પપા ઉનના દલાલની આફીસમાં હતા ત્યારના ઓળખીએ કે સ્ટીફન વેલવેર તે કેાણ. વેલ-વેરનું કુા. તેા અમસ્યું નામ છે, પણ તેના એકલા માલેક મારા કાકાજ છે, અને લેાકના કહેવા પ્રમાણે તેવણ ઘણા દેાલતમંદ છે. મને તેવણેજ બચપણથી ઉધર્યેા, પાળ્યેા પેાષ્યેા અને કેળવણીથી મને તેવણેજ આપી, જો કે મેં તેા તેવણને કેાઇ દહાડે જોયાજ નથી.

"જોયાજ નથી? એમ કેમ?" લુસીએ પુછયું.

"તેનું કારણ એ કે તેવણ છેક ન્યુ સાઉથ વેલ્સમાં રહેછે, પણ હવે ધંડાંક આવવાનેા તેવણ ખરાદેા રાખેછે એમ મને લાગેછે. લેાક કહે છે કે એવણની તબીયતથી બરાબર ચાલતી નથી, એટલે પેાતાના છેલ્લા દાહાડા પેાતાનાજ વતનમાં નીરાંતે કાઢવાની જો તેવણને હેાંસ હેાય તેા તે કુદરતી છે. તેવ-ણનેા વારસ હું છેઉં,"

"આહ! ને તેથી ત્યારે પપા તારી સાથે-"

"અં, ડીયર સમજી કેની!"

તે વાતને છ મહીના થઇ ગયા અને ઘણેા સ્ટી-ફન વેલવેર ધંડાંક આવી પુગ્યેા. તે કેવેા હતેા, તે મને પુછેાછ? તેનું શું વર્ણન આપું? છુટાં છવાયાં હાડકાંનેા ભરેલેા એક ચામડીના થેલેાજ સમજી લેવેા. જેમ તેની તનની શકતી ઘટી હતી તેમ તે મનેથી નબળેા પડી ગયેા હતેા. તે ચીડચીડેા, ફટાકે અને એક ચરેલેા ઘુડેા હતેા, પણ તે દેાલતમંદ હતેા એટલે આપણા પ્રજોકપલ તેા તેવણ પરથી ઓવારી પંધરાઇ ગયા અને બેાલેાંસ કરીને તેવણ પેાતાને લાયકનું કાંઇ મકાન શેાધી કાઢી હરીફામ થાય તેટલાં તેવણને હસ્તક તેણે પેાતાનું મકાન સેાંપી દીધું. અને ત્યાં રહેવા તેવણને લઇ આવ્યેા, અને સ્ટીફનને પણ તેનુંજ ભાવતું હતું, કેમકે જ્યારથી તેની નજર પ્રજોકપલની પરીસુરત બેટી ઉપર પડી ત્યારથી તે ઘુડેા પ્રપત તેને પરણવાનેા એક ખ્યાલ ફરી બેઠેા હતેા.

અને તેજીજ તેનો જવાન ભત્રીજો લુસી આગળ આવતો જતો હતો, લુસી સાથે ફરતો ફરતો હતો તે તેવચ્ચને ગમતું ન હતું તે એટલે સુધી કે જો દેવીદ લુસીનો ખ્યાલ ન છોડેતો તેને પોતાના વારસા હીસ્સામાંથી રદ આતલ કરવાની ધમકી વડીક તેણે આપી હતી. ઇમિલ્યસે આ મામલો જોઇ દેવીદને પોતાને ત્યાં આવતો જતો બંધ કર્યો.

હવે તે ડોસાએ નીરાંત જીવે લુસીનો પીછો પકડ્યો.

"તું મારી સાથે પરણ" લુસીને તેણે એક વખત કહ્યું "ને હું તુને ધરેણાં ગાંઠીયો મદ્રી નાખસ તુને મોટર અપાવસ, મેહેલમાં રાખસ અને તારે પગે પગે નોકર નકરો દોડતા ફરસ."

પણ લુસીએ તેની તે વાત તુચ્છકારી કાઢી.

હવે તે બાજદ ઇમિલ્યસે પોતાના હાથમાં લીધી.

લુસી પોતાના બાપના ધણા ધાકમાં હતી. બચપણમાં તેણીએ તેને હાથનો બાપેલો જેરપાધ માર તેણીને યાદ હતો અને તે પોતાના બાપને પુરેપુરી પીછાણતી હોવાથી તેણીને બરાબર હતી કે તે તે બાબતમાં પાછો યાદ કરાવવામાં પછાત પડે તેવો ન હતો. તે પોતે તો હતી મગજ ફેરવતા અને મક્કમ વિચારની છોકરી તે છતાં તેના બાપની તેણીને બેવી દહેશત હતી કે તેનાં ફરમાનને તાબે થવા સિવાય તેણીનો છુટકો નહતો. તેની મરજી તે તેણીને મનસે એક લુલમજાર ઢોકમ સમાન હતી. તેણીનો બાપ તેણીની સામે બેસી તેણીને ડોળા પુરણી જ્યારે જોતો ત્યારે એક સાપની સામે જેમ એક કબુતર પુજે તેમ તેણી પુજતી. તેના એ દેવાન્યત ભરેલા કબજામાંથી છુટવાની તેણીએ તરેવાર તજવીજ કરીથી હતી પણ તે બધીજ ફોકટ ગઇ હતી. કેમકે, ઇમિલ્યસ પોતાની બધીજ મરજીમાં હાવતો હતો.

તેના હાથમાં તે લાચાર લાકવાજ હતી અને તેના બજેમ કબજામાંથી દેવીદ મારેતો તેણીનો ભેદદ બોરાવર ખ્યાર તેણીને છોડની ચો તેમ ન હતું.

"તારે મી૰ વેસ્ટવેર સાથે પરણવું જ પડશે, છોકરી." તેણે એક વખત ગરમાગરમ કરીયો "તું મને ઓળખેજ કેની? પૈસા બીખારી પોરણને હવે લુજીજ ન. તેના એ કાકાજ અંદી નહીં હોતે તો વાત જુદી હતી, પણ ઝાડ પર બેઠેલાં પંખેરાંને પકડવા બાતર, આપણા હાથમાં જે પંખેરૂ આવેલું હોય તેને છોડી મુકવું એ મુરખાઇ નહીં તો બીજું શું ? અને તેબી-"

અને દેવીદ જેમ આગળ આવતો જતો હતો તેમ ચાલુજ રહ્યો હવે તો તેના બાપની આ જલેમ સમજાવટથીબી તેણી ટેકાણે ન આવતે, પણ દેવીદજ જ્યારે પોતાના કાકાની બીદીકરી ત્યાં આવવા જવાનું અને તેને મળવા ભેટવાનુ મુકી દીધું હતું એટલે લુસીને તેની દીમત હવે રહી નહીં હતી. તે મળતો હતો નહીં તો નહીં, પણ તેણીની સાથે કાગળ પતરનો વ્યવહાર ચલાવવાનું બી તેણે બંધ કીધું હતું.

એકાદવાર તેણીએ હીંમત કરી તેની આરીસને સરનામે એક કાગળ વડીક લખ્યું, પણ કમનશીબે દેવીદ પોતે આરીસનાં કાંમે બહાર ગામ દુર દેશાવર કેટે ગયેલો હોવાથી તે કાગળ ડેડ લેટર આરીસમાંથી પાછું તેણીને મળ્યું, એટલે તેણીએ બધી હીંમત હવે મુકી દીધી.

રોજની ફીકર ચીંતા અને હાય આરીસાની તેણીને હવે પોતાની જીંદગી વડીક આકરી પડી અને હવે તેણીનું શું થાય શું નહીં તે વિશે તેણી નકરી બની ગઈ, અને પોતાના બાપની તે અધમ મરજીને આખરે તાબે થઇ.

તે ડોસા અને તે પરીસુરત સોળ વર્ષની કોમળાંગી વચ્ચે લગ્ન નક્કી થયું અને ત્યાર બાદ બેાડા વખતમાં તે સાપ અને કબુતર પરણીને એક થયાં.

લુસી તે બધી દીવાઓમાંથી એક ચારી આપેલાં પુતલાં જયવા ઉંદમાં ચાલતાં ધનવાનની માફક પસાર થઈ.

જેવાં તે બંને ધણી ફરજાંની પોતાની સામે આશીરવાદ દેવા ઉભેલા પાદરી આગળ ગુંથજ મરજી

પડ્યાં કે તેણીને લાગ્યું કે તેણીનાં તનનું ખોખું ત્યાં રહી તેણીનો જીવ ઉડી ગયો હતો.

તેઓને લગનના ગાંઠથી એક કરનાર પાદરીનો બોલતો અવાજ બંધ થયો કે તેણી પાછી ઉઠીને ઉભી થઇ અને તે વખતે તેણીને ત્યાં કાંઇ ગડબડ થઇ રહી હોય તેમ લાગ્યું, અને આસપાસ નજર કરતાં તેણીએ જોયું કે તેણી સાથે પરણીને એક થયલા તે ખરીસ ખાવીંદના ગુસ્સા જેમ ગુંડ્યુ મરડયે પડયો હતો તેમ તેજ પોઝીશનમાં વળગી ચચરી ગયા હતા અને તેનીથી પાછું ઉઠાતુંજ ન હતું તેની તે બધી ગડબડ હતી. જેમ તેમ તેને બધાઓએ પકડીને ઉઠાડયો અને તેને બે જન પોતા વચ્ચે પકડીને લગનના દસ્તાવેજ ઉપર સહી કરવા લઇ ગયા, અને ત્યાંથી નીકળી એક સીડી ઉતરી 'હનીમુન' ઉપર જવાને માટે ત્યાંજ તૈયાર ઉભેલી એક ભપકા ભરેલી મોટરકારમાં બેસવા તે ધણી ધણ્યાણીનું જોડું બાહાર આવ્યું.

તેઓ તે સીડી ઉતરી મોટરમાં બેસવા જાયછ તેટલાં તે નવા પરણેલા વરરાજાને કશાની ઠોકર લાગી અને મોટરકાર આગળ તે અફળાઇને પડયો. બધાઓ તેની મદદે દોડી ગયા અને તેને ઉચકવા જાયછ તેટલાં તો.—

"અરરર! બીચારો મરી ગયો" આ વાકય તે ઘરણહાળ થયલી લુસીને કાને પડયો.

ને હતુંભી તેમજ તે ઉસો તે ઠોકર ખાઇને પડતાંજ મરી ગયો હતો.

બીચારી લુસીને ત્યાંથી તુરતજ ઘેરે લઇ જવામાં આવી જ્યાં તે પોતાના ઓરડામાં જઇ પોતાનો લગનનો વાગો ચુથી પીખીને ફાડી નાંખી પલંગ ઉપર ઉંધે મસ્તક પડી. તે ઓથી તો ગભરાઇ ગઇ હતી કે પેલા બનીસનાં અચાનક થયલાં મોતથી તેનો જે કમનસીબ ફેજમાંથી અચાનક છુટકો થયો હતો તેના વિચારથી છુટકારાનો એક દમ બેંચાતુંબી તેણીને આન ન રહ્યું હતું.

* * * *

તે વાતને ચારેક દીવસ થયા કે લુસીનો બાપ તેણીના ઓરડામાં આવ્યો અને તેણીને ધમકારીને પોતાની સાથે નીચે પોતાના ઓરડામાં લઇ ગયો.

"જો, દુકતી માર્ં સાંભળ" તેણીને તે પોતાની સામે ઉભી રાખી તે બોલ્યો "મેં હમણાં મારા વકીલને બોલાવેલો છે, તે હમણાં અહીં આવી લાગશે, મેં તેને તારા મરહુમ ખાવીંદના વીલના સબંધમાં અહીં તેડયોછ; મેં સ્ટીફન પાસે આંઠ દાહડાની વાત ઉપર વીલ કરાવ્યું. મેંજ તે વીલ લખાવ્યું અને તે બીચારાએ મારા કહેવા પ્રમાણેજ કીધું, કેમકે તેજ સરતે મેં તુંને તેની સાથે પરણાવવા કાઢી' તી; તે બુઢો લુચ્ચો મારા હાથ તળે દબાયલો હતો; તે પોતાની બધી દોલત તુંને આપી ગયોછ અને મને તારો જરદી તેણે તેડવ્યોછ એટલે તારી કુવે અરકયામતનો વહીવટ મારેજ કરવાનો છે, પછી તું ઉમરમાં આવતાં તે બધું તુંને મારે સોંપવાનું છે, હમણાં નહીં, તું સમજ? ઠીક, ત્યારે, મારો વકીલ આવે તેને તું હસીને કહેજે, આવું ધન ચકકર જેવું મોહું ના રાખતી, તેને કહેજે કે તું તારી મીલ્કત ને દોલતનો વહીવટ મનેજ સોંપવા માંગેછ, ધ્યાનમાં ઉતરયું કે ?"

તેણીએ તેની તરફ ટગર ટગર જોયું અને પછી ધીમે સાદે તેને પુછયું–

"એમ કે? શું તમે મારી દોલત તમારે સ્વાધીન મારી પાસે કરાવવા માંગોછ?"

"તો વળી બીજું શું?" તે દાંત કચકચાવી બોલ્યો. "ને તું જો સારી ચાલ–

પછુ તે વાકય પુરો કરવાનું તેનીથી બન્યુંજ નહીં, કેમકે તેટલાં તો પેલા વકીલ સાહેબ આવ્યાની તેને એક નોકરે ખબર આપી.

તેણુને અંદર બોલાવવાનો તેણે હુકમ આપ્યો અને જરા વારમાં તે વકીલ પોતાની હંમ પ્રમાણે ધોધલ ધરપય કરતો અંદર આવ્યો અને લુસીને નમીને તે એક ખુરસી ઉપર ગોઠવાયો.

"હું સમજું છું બાપુ" તે લુસી તરફ જોઇને બોલ્યો. "કે તમે મરહુમ વેલ્વેરની અરદેયામતના સંબંધમાં મારી સલાહ લેવા મને બોલાવ્યો છે."

"જી હા" ધ્રુજેકપ્રેજ તેને જવાબ દીધો.

"બરોબર!" તે વકીલ દસ્તગીર ખાને બોલ્યો. હવે આવતો જા જ બોલું થયું." આ તેવણ વીલ વગર મરી ગયા તે ઘણું બોલું

હવે તે ડૉ. વકીલ સાહેબ, વીલ તો કીધેલું છે." પડ્યો.

"ને, પણ વીલ કરનારો તે બીચારાને

"તું મારી સાથે જો!"

વખત કહ્યું "ને હું તુને ઘેર જો તેમણે પોતાની અકકલ તુને મોટર અપાવસ, મેહેરબાની આંઠ દહાડાની વાત ઉપર પગે નોકર નહેરો દોડતા કરસ."

બુસ ભાજ્યાનાં ડોળાથી

પણ લુસીએ તેની તે વાત તુચ્

હવે તે બાબદ ધ્રુજેકપ્રેજ પોતાના કાગ જોયો—

લુસી પોતાના બાપના ઘણા ધાકમાં હતી જ્યારે એક પણમાં તેણીએ તેને હાથનો બાધેલો જેરબ બોલેલું વીલ તેણીને યાદ હતો અને તે પોતાના બાપને પુરેપુ પીછાણતી હોવાથી તેણીને બજર હતી કે તે તે આગલા વખતને પાછો યાદ કરાવવામાં પછાત પડે તેવો ન હતો. તે પોતે તો હતી મગજ કેરવન અને મક્કમ ચિત્તાની છોકરી તે છતાં તેના બાપની તેણીને એવી હેબત હતી કે તેનાં ફરમાનને તાબે થવા સિવાય તેણીનો છુટકે નહતો. તેની મરજી તે તેણીને મનસે એક જુલમગાર હોકમ સમાન હતી. તેણીનો બાપ તેણીની સામે બેસી તેણીને ડોળા ઘુરકી જ્યારે જોતો ત્યારે એક સાપની સામે જેમ એક કબુતર ધુજે તેમ તેણી ધુજતી. તેના એ હેવા-પત ભરેલા કજળમાંથી છુટવાની તેણીએ તરેહવાર તજવીજો કીધી હતી પણ તે બધીજ ફેલ્ટ ગઇ હતી. કેમકે, ધ્રુજેકપ્રેજ પોતાની બધીજ મરજીમાં હાવતો હતો.

તેના હાથમાં તે લાચાર લાહજાજ હતી અને તેના જુલેમ કજળમાંથી દેવીક માટેનો તેણીનો બેહદ નેહવર ખ્યાર તેણીને છોડી શકે તેમ ન હતું.

"શુ-ઉ-ઉ-ઉ-ઉ?" એટલું બોલી ધ્રુજેકપ્રેજ તો પોતાની બેહક પરથી ઉછળીને વકીલની સામે ડોળા ઘુરકતો ઉભો.

"ઘણું અજબ જેવું લાગે છે કે એ બીજા ઘણુબ્બોથી અજાણ છે, અને તે છતાં હું જે કહું છું તેજ ખરું છે. મીઃ વેરવેરેલે પોતાનાં લગનની અગાઉ જે બી વીલ કીધું હોય તે નકામું ગણાવું જોઇયે, અને તેથી એવણ વીલ વગરજ મુજરી ગયા છે એમજ આપણે સમજવું જોઇયે છે, ત્યારે હવે આપણા કાયદા પ્રમાણે તેવણની બધ્બી અસકયામતનો ૩ ભે ભાગ તેવણની પરણેલ-નરને અને બાકીનો બીજો ભાગ તેવણના ભત્રીજા દેવીક કાર્લને મળવોજ જોઇયે."

આ સાંભળી ધ્રુજેકપ્રેજ તો તદન ફેકો મારી ગયો અને આંખે હાથ દેઇ ખુરસી પર બેસી પડ્યો.

× × × ×

એટલ્યત કહેવાની કોઇ જરૂર છે કે તે મે વીખુટાં પડેલાં વ્હાલાંઓ દેવીક અને લુસી બેક થયાં અને પરણીને પરવારી જઇ પેલા વેરવેરની દોલત ઉપર તેઓ હાલ મજલ મારે છે.

મુક્ત "શું ઘર બરબર છે?"

"અલ્યા ઘુર રે પમાડો ના કરો-આટલી કરજ રોજના ખતાંઓ—"

તેણીને હવે પોતા... તુને કેટલુ તે તું સમજતી નથી-તારાં હવે તેણીનું શું થાય"

બની ગઇ, અને પોત મારી પરથી ભુલને ગાંડપણ ને બેવે આખરે તાબે થઇ. મત—"

તે ડોસા અને તું એમ છી કાંઇ બાપડે, મેં તુને

બાંગી વચ્ચે લગન નકકી...રા કાંઇ બોલવાજ નહીં...પણ એ વખતમાં તે સાપ અને બી નહીં આવું કે કોઇ

લુસી તે બધી હીયર"

પુતલાં બચવા ઉધમાં ચા...

થઇ.

જેવાં તે બન્ને બધુનોજ વચ્ચે નહીં પુરાવા હતે આશીરવાદ દેવા ઉભેલા પાદરી "બાજુ

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

સાવકી માતા ને સાવકાં છોકરાં.

ઢાલની બીજી બાજુ.

એક કમનસીબ સાવકી માતાનાં ધરીભરનાં ગુસ્સાની ગંભીર ખૂબીનો મુકદમો ઈનસાફની દરબારમાં આવવાથી કોમમાં ખલબલાટ થયેલો જોવામાં આવ્યો.

અફસોસ છૂટે છે! કમલાગ્ય બાઈને નીચલી કૉર્ટે કરેલી સખ્ત સજામાં, ઉપલી કૉર્ટે થોડીગી દયા દેખાડી સજા ઓછી કરી છે, પણ આપણે આશા રાખીયું કે એથી પણ વધુ ઊંચી કૉર્ટ—હાઇકોર્ટની દરબાર—દયા અને માફીની રેહમ નજરથી જોશે. પણ ઘડતી પર પંચાસ, તે કેહતી મુંજબ, પારસી બાબાએ, ખુદ પારસી કોમનાં થઇને, દયા દેખાડવામાં ઘણી બખીલાઈ કરી છે અને કોમને ધડો લેવાની શિખ આપી છે!! શું શિખ?

ઇનસાફ સાથે દયાનું જોડાણ હમેશાં હોવું જોએઇએ; દયા જ્યાં આસપાસનાંઓ કે સગાં-વહાલાંઓનાં જીવરમાંથી નુગરા થઇ જાય, તો કૉર્ટ કે કોમ તરફથી દયાની આશા કેટલી હોવી જોએઇએ? કમભાગ્યે, બાઇને કેદખાને નખાવ્યાથી કોમમાં શું સારો દાખલો કે ધડો બેસાડવામાં આવ્યો છે? કોમમાંથી એક બાબા જેવમાં ગએ છે, અને તેથી પારસી કોમની હાલ્તમાં ઘણોકે થયો છે!

સાવકી માતાઓનાં જુલમાતનો આગળો જમાનો હવે વહી ગયો છે, અને તે જગ્યા ઘણે ઠેકાણે સાવકાં છોકરાંઓએ લીધી છે. સાવકી માતા કરતાં સાવકાં છોકરાંઓ વધુ નિર્દય, અદેખાં, નગુણાં અને નિમકહરામ સાબેત થયલાં છે!

સાવકી માતાના જુલમના એક દાખલાથી એવું નથી ઠરતું કે સઘળી સાવકી માતાઓજ જુલમગાર હોય છે. શું સાવકાં છોકરાંઓ નગુણાં અને નિર્દય નથી પૂરવાર થયાં?

વર્ષ પચાસ પર તેમજ દાયલા વખતમાં ઘણી સાવકી માતાઓએ દયાળુપણે દિલસોઝીથી સગી માતા જેની ગરજ સારી છે; અને તેવા ઘણા દયા દાખલાંઓ આજે પણ આપણી નજર સામે નામ-ઠામ સાથે લખી રાકાય તેવા છે. જો કોમમાં દાખલો કે ધડો બેસાડવો હોય, તો આગળ થઇ ગયલી અને હાલની સાવકી માતાઓના ઇડા દાખલા તેઓનાં નામ સાથે જાહેરમાં મૂકવા જોએઇએ, કે જેથી દિલ્-મુસલમાન કોમ કરતાં પારસી કોમના ઇડા દાખલાઓનો સરવાળો વિશેષ મોટો જણાશે.

મારાં અથવા માતુઓએ એક સાવકાં માતા તરિકે, એક સાવકાં સાસુ તરિકે અને એક સાવકાં બાપજી તરિકે—એક સગાં માએ, એક સગાં સાસુ અને એક સગાં બાપજી કરતાં પણ ઘણી સરસ રીતે દયા-માયા, રેહમદિલી, લાગણી અને દિલસોઝીથી વર્તી, સઘળાંને પાંખ-પાસામાં લધને ઓલાં હતાં, અને સુખી કીધાં હતાં. સાવકાં માતા તરિકે તેવડે સગાંઓને અને દુનાને એક નોતમ ધડો પોતાના જીવી સદગુણો અને ઊંચા, ઉમદા ખયાલ અને બાસિલાતથી દેખાડ્યો હતો.

એવા તો પારસી કોમમાં હજારો ગુમ દાખલા મૂકી ગયાં છે; તેઓને જાહેરમાં લાવ્યાથી કોમમાં બીજા સાવકી માતાઓને ધડો બેસશે; અને વધિ કે કમ અક્કલ, અણસુ બાબાઓને જોવામાં ધકેલીને! કોમને એવા દાખલાની કે ધડાની કશી જરૂર નથી; બલકે કોમ કે પર-કોમમાં હિણું જાએ છે! કોમમાં આજે પણ સેંકડો ઘણી ભલી સાવકી માતાઓ હેયાત છે, જેઓ સગાં માવતરની ગરજ સારે છે.

પારસી કોમની નાજુક નારીઓને તેઓના ઘરી-ભરના આકરા, મિજાજની ગુફતિને લીધે, જેમનાં નખાવીને બીજી સાવકી માતાઓને ધડો કે દાખલો બેસાડવા કોમ જો આતુર હોય, તો હવેથી ભવિષ્યમાં કુંવારી છોકરીઓ યા રંડાયલી બાબ્યો, બીજી, ત્રીજી કે ચોથી વખત જેવી કરવા નિકળતા બચ્ચાં-છોકરાં-વાળા રંડાયલા માટીડાઓ સાથે પોતાની જીંદગીની ધુળ કરવા અને ભવિષ્યને ક્લિષ્ટ કરવા આમખ્યર સાતસો વખત વિચાર કર્યા પછી પણ પોતાના વિચરને અમલમાં મૂકતાં અચકાશે, અટકશે, તેની દોસ્તને કે લાગરાગને ઠોકરે મારશે, તેની કેળવણી, ચાળાકી હુશિયારી કે હુનરમંદી તરફ તુચ્છકારની નજરથી જોશે, અને પોતાની ઘુમી જીંદગીને દુઃખનાં દરિયામાં ડૂબાડવાને બદલે કુંવારી જીંદગી યા વિધવાપણું વધુ પસંદ કરશે. પરિણામમાં ઘણું મોટે ભાગે બચ્ચાં-છોકરાંવાળા રંડા-યલા માટીડાઓ રખડી જશે; અને જે ફાવી જશે તો ઘર-બાર અને બચ્ચાં છોકરાં જાળવવાની પોતાની મતલબથી અને સ્વાર્થી નેમમાં પ્રાયલા આગમજ સાબી પડતાં પકા બંદોબસ્ત અને બાજબી સરતોને વારવું થઇ પડશે; કે જેમાં પણ તેઓનાં બચ્ચાંઓના રખ-ડાટ સમાયલો રેહશે.

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૪ થો.

નમનતાઇ.

વ્હાલાં વ્હાલાં બાળકો,

તમારી ઉધરતી છંદગીમાં જે કોઇમાં સદગુણની વધારે જરૂર પડતી હોય તો તે "નમનતાઇ"નો ગુણ છે. આપણી આસપાસ જ્યારે આપણે કોઇ નાફરમાન, બીન તાબેદાર અને વદકણાં છોકરાંને જોઇએ છીએ ત્યારે કુદરતી રીતેજ આપણને કચવાટ ઉતપણ થાય છે. પરંતુ જ્યારે આપણી આસપાસ આપણે તાબેદાર અને ભલતાવડા સ્વભાવનાં છોકરાં નમનતાઇમાં રમતાં જોઇએ છીએ ત્યારે આપણને ખરો આનન્દ થાય છે હવે કોયા વર્ગમાં તમેં તમને મુકવા કે મુકાવવા માગો છો તેનો સઘળો આધાર તમારી કેળવણી ઉપર રહેશે. નમનતાઇ એ કુદરતનો ગુણ છે; નમનતાઇ એ ખુદાઇ સ્વભાવ છે. તમારી આસપાસ આડતી ડાંખળીઓ જુવો! જુવો તેઓ કેવી નમનતાઇથી નમી રહી છે. જુવો જેમ જેમ તે ઝાડની ઉપર ફળ પાકતાં જાય છે તેમ તેમ તેની ડાળીઓ કેવી નમતી રહે છે? જુવો તમારી આસપાસ મનુષ્ય કામમાં ઉપીયોગ લાગતાં જનવરો જોવાં કે ઘોડા ગાય અને કુતરા વીગેરેનાં મોંઢ કેવાં જમીન તરફ નમેલાં છે. મગરૂરી એ છંદગીની પાયમાલીની નીશાની છે. નમનતાઇ એ છંદગાનીની ઉચી ટોચ છે. મગરૂરીથી જમશેદ જેવો પાદશાહ પાયમાલ થયો. નમનતાઇથી મર્હુમ રાણી વીક્ટોરીયા ભલી ગણાઇ; કોઇપણ એક ચીત્ર તરફ તમારી નજર પુગાડો; તમારાં ઘરમાહેલા કોઇએ તમારા વ્હાલા તરફ તમારી નેગાહ પુગાડો. જે તેઓ નો ચેહરો નમનતાઇ ભર્યો—તેઓનો ખવાસ સાથે સાથ ભર્યો હશે તો ઝટ તેઓ તમારૂં ઝગર ખેંચશે પણ જે તેથી ઉલટુંજ હોય તો પરીણામથી ઉલટુંજ આવશે. કરૂર આંખોનો તીરસ્કાર ભરેલો ચેહરો કોઇ ચીત્રમાં જોતાં શું તમોને કોઇ જનતનો અનગમો થતો નથી? તો પછી તેવીજ જનતનો તીક્ષ્ણ વર્તનનો ચેહરો દયા-માયાથી ઓળગો, ગુસ્સા ભરેલો જે તમો તમારી આસપાસવાળાને દેખાડો તો નીશ્ચય માનજો કે તમારાથી તમારી આસપાસવાળાઓ દુખી થશે, પણ નમનતાઇ સાલેસાથી જે તમો તમારો સ્વભાવ દરરોજ ખીલવતાં જવો તો પરીણામ તેનું ધર્યુંજ શુભ આવશે. તમારા સારા સ્વભાવથી તમારી આસા પાસ ભલી ભલાઇ પાંથરવાને તમો બંધાયલાં છો. તમારી સારી ખસલત અને ખાસ્યતથી તમારી આસ પાસ તમો સુખ પાંથરી શકશો—ખુશાલી આપી શકશો. નાનાં બાળકો—તમારી છંદગીમાં સરજ્યતે તમને નીરદોશ ને નમાના બનાવ્યા છે તો તમારી ઉધરતી છંદ ગીમાંથી સમજન સાથે નીરદોશને નમાના રહેવો એજ મ્હારી અંતઃકરણપુર્વક દુવા છે, જે તમારી ઉધરતી અને વધતી જતી છંદગીમાં જરૂર આમીન થજે.

લી. દુવાગીર સેવક

મોટાભાવા.

મહાન પુરૂષોના સોનેરી સબુનો.

લખનાર–"દીલખુશ."

૧ એક માણસનો માયાળુ ચેહેરો, શબ્દો, કામો, અને આવકાર સામાનાં દુઃખમાં એવોતો આશીર્વાદ સમાન થઈ પડે છે કે તેઓ પોતાની જીંદગીની લડત આસાની સાથે લડી શકે છે.

"હૂંલ"

૨ "આતરમાં બલીદાનના વારંવાર ભોગ આપવા કરતાં આત્માનો ભોગ તે મહાન વસ્તુ કુંડમાં આપ્યા કરો.

"સ્વામિવિવેકાનંદ."

૩. આપણે બધાં પ્યાર માટેજ જન્મેલાં છીયે, તેજ આપણી જીંદગીનો મુખ્ય હેતુ અને છેડો છે.

"ઈસરાયલી"

૪ જીંદગીનો મીઠાસ, ચાહવામાંજ છે ચહવાવામાં નથી અને આપવામાંજ છે, લેવામાં નથી.

"હયુગ્સ્કે."

૫ ખરાં દીલની દીલસોજીનો મીઠાશ, બેઠાડ પ્યાર ભર્યા શબ્દો અને મનના ગુસ્સા પરનો બેઠોક કાબુ તે સુખ અને દુઃખ વચ્ચેનો ફરક જુલાવી નાખશે.

"સ્ટોર્ડબુક."

૬ પેગમબર જીસસ ક્રાઇસ્ટ સાહેબે દુનીયામાં આવીને હકને માટે ન બોલતાં ફરજ, પ્યાર, સમ્રોગ અને બક્ષીન માટેજ વીવેચન કરી તેમનેજ સર્વોપરી ગણ્યાં છે કે જે સાહેબે પોતાના સુકૃત્યોથી શોભુ અલુંજ કરયું છે.

"મેકીની."

૭ "ખુદાતાલાનો સર્વથી સરસ આશીર્વાદ તે એક સારી બાયડી છે."

"મેરીડીથ."

૮ ડાહપણ કરતાં સરસ એક ભલી બાયડી છે, જ્યારે તેણી કરતાં વધુ સરસ કંઇજ નથી.

"ચૉસર."

૯ સંભાલ! આ જીંદગીના વેચા, તારા અંતરમાં, જે મહાનામી સાહેબનો પવીત્ર અંશ છે તેનીજ સંભા લ રાખીને માત્ર તેનેજ ઉછેરવામાં તારૂં જીવન ગાળ.

"એમીલ."

૧૦ જેનાં હેડામાં નમ્રતા છે તેજ ખરો માણસ છે અને તેજ બીજાઓ ઉપર રાજ ચલાવવાને લાયક છે. તે એક ઉત્તમ ગુણ છે અને માણસાઇ ખાસનો ઉમદા પાયો છે.

"કનફ્યુસીઅસ."

૧૧ એક સારો અને મક્કમ ઇરાદ ઉમદા ટેવ ઉત્પન્ન કરે છે અને તે નવી ટેવ તમારા પોતાનો એક ભાગજ થઇ પડે છે.

"ડ્રમંડ."

૧૨ કરજ ખરાબ વાસના અને મેલ એ મહા બુરી ચીજો છે જેમાંની પહેલી બે કરકસર પ્રમાણીકપણું અને સ્વચ્છતાથી મટે છે જ્યારે છેલ્લી જે આપણી માફક હેરાન કરે છે તેને જેમ બને તેમ કાબુમાં રાખવી.

"સ્પરજીયન."

૧૩ જ્યારે તનનાં દુઃખ, સંસારી કજીયા અને ગેર ઇન્સાફ તથા નાસીપાસીથી તમારો મીજાજ જ્યા ત્યારે શાંતી રાખી તે બાયલુ પીતા ઉપર વિશ્વાસ રાખી જીંદગીની એજમતી અસરથી તમારાં મનના ગુસ્સાને કાબુમાં રાખજો.

"એંત. બુક."

૧૪ વખત, એ ખુદાતાલાની પવીત્ર બક્ષીસ છે અને એકેક દીવસ એક નાની જીંદગી સમાન છે તેનો સારો લાભ લેવાની કોશીશ કરો.

"સર જૅન લબક."

૧૫ મહાભારત દુઃખની વખતેજ તે ઇશ્વરની ખરાં દીલથી સેવા થઇ શકે છે તેથી અતી દુઃખ ભરી વેદનાઓજ સ્વચ્છ તથા શ્રેષ્ઠ લાયકાતોને અજવાળાંમાં આણી ભીતરમાં સમાયલા સદ્ગુણ ખુશીવંત ગુણોને બહાર જાહેરમાં આવવાની ટક આપે છે.

"મૉડીસન."

૧૬ આશા સીવાય દુઃખની બીજી કોઇ દવા નથી દુઃખના વખતમાં, તે ઇશ્વર તરફથીજ પડે છે એમ માની આપણે ધીરજ રાખવી. તે બહારથી ભર્યકર લાગે છે પણ માહે કંઈ ઔરજ મીઠા ભાવો ધરાવે છે.

"એકરપીઅર."

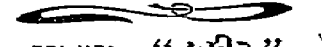
17. Hate and fear, breed a poison, in the blood which if continued affects eyes, ears, nose and the organs of digestion, therefore, it is not wise to hear the unkind things that others may say of us.

"PITHAGORAS."

18. Love, when true, faithful and well fixed is eminently the sanctifying element of human life, without it, the soul cannot reach its fullest height of holiness.

"RUSKIN."

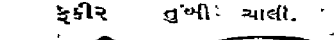
ગુમાયલું ગોહર ગોખલે.

રચનારઃ—" ફકીર "

અરે! ઓ હીંદ!, શું સરજત, સજી છે તુજ, તે આપે
કીધો શું વાંક, તેં કારી જખ્મ સહે છે વિનાં કાપે
ખરી છે ખોટ, નહી શોભે, કદી કો ભાગ, વિનાં ફુલફુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.
અરે! કુદરત, કરો છો કાં', સીતમ ઝારી, ગરીબ હીંદ પર
હઝારો જખ્મમાં એક તે, દીધો કારી, ખરે પરવર
હતું કીર્તી તણું જે ઝાડ, કીધી હરતી, તેની ધુળધુળ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.
ખરો હીંદનો, હતો કોહીનુર, અરે ગોખલે, ગયો ચાલી
વિનાં ઝળકાત તુજ ઝલકત, દીસે દીવસને રાત કાલી
અથડતાં કાં', કીધાં અમને, છોડી વનમાં કરી ફુલફુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ બાગનાં ગુલગુલ.
હતું તું. કીર્તીનું એક વૃક્ષ, ચખાડયાં ફળ, અમને મીઠાં
થયું તુજ, લોહીનું પાણી, જેનાં સુખો અમે દીઠાં
અરે! જમડા, કુહાડી કાં, લગાવી તે વૃક્ષે મુલમુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.
માયાળુ તુજ, જબાં શમશેર, વિનાં ખુન કામ ઉતારે પાર
ખરી ખાસ્યત, પ્રરેસ્તાઇ, પસંદ થઇ, કાની દરબાર
સુકાયા આશ તણા સાગર, કીધાં રડતાં, અમને ફુલફુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.
ઝળકયો સુર્યસમ વહાલા, ફેલાવી ચંદ્રસમ શીતળ
પરગજુ રોહ સમ દેાયો, તરસ્યાં, ખતરે દઇ જળ
હીંદનાં સુર્ય સમ દીવા, ચહડી તુજ પર, કેમ ગુલગુલ ?
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.
જવું છે, આખરે સહુને, અરે સજ્જન, ફકીર કે શાહ
રડે છે હીંદ, આજે કુલ, બોહી ખરો, ખુદ ખેરખાહ
પીયે છે ગમ, તણો પ્યાલો, ચહડતાં આશનાં પુલપુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.
થઇ ખલકત, હીંદ ગમગીન, ખુશાલી, બહેસ્તમાં વ્યાપી
મુસાફીર બાંધી, પુન થેલા, શાહી, ઇશ ઘરે સ્થાપી
હાજો રહને, શાન્તી હજાર, આશીશ એ, હીંદનાં ફુલફુલ
વિનાં બુલબુલ, મરી જાય, બધાં આ, બાગનાં ગુલગુલ.

ગોહર ગયું ગુમાઇ તું
ખજાનો થયો છે ખાલી.
લેવડ દેવડ કરી પુરી
ફકીર તુંભી ચાલી.

રમુજ!

માજીસ્ટ્રેટ—(બંધવાને) હું ધારું છું મેં તને કેટે જોયેલો છે!

બંધવો-(નફટાઈ સાથ) ધારવાથી કાંઈ આવો મુકદમો આગળ વધી શકનાર નથી, એ માટે તો તમને યજ્ઞાનથી કહેવું પડશે, એટલું જ નહી પણ તમારી ધરમપોથી પર સ્ટેાંગંદ લઈ સાક્ષીઓ સાથ તમો અદાલતમાં કાંય દાખલ ન થાઓ એ મારો સવાલ છે, જેનો ફડચો પુલ બેંચે કરવો જોઇયે.

જોકર.

* * *

આદરજી અખરોત-(ચીરડાતમા) પણ ગુલ! તું તો ખરે ભુલકમ કરેચ! તારી અકલ કયા ટોપલા તલે ઢાંકી મુકીચ? આવા લાંબા લચ બીલો ચુકવતાં બીજા મહીનામાં દીવાળું ફુંકશ.

ગુલાં-આવા વીચારો તો તમારે પરણ્યા અગાઉજ કરવા હતા કારણ તમેએ તમારી ખુલ્લી આંખે મને માથાંથી તે પગ સુધી ફાશીનમાં ડુબેલી જોવા છતાં કાંય પરણી લાયા! એ વાંક તમારો કે મારો? પણ હવે તો પડી ગયલાં દુધ પર ફેાકટનો વીલાપ ઠીક નહી—આ બીલ જરા ચુકવી આપો એક વરસ ઉપર થઇ ગયું છ-ટોળી ઠોળી તેથી અત્યારે કયાં લગી ઠોળે?

આદરજી અખરોત-હેં! એ શું બકેચ? તું શું એમ કહેવાં માગેચ કે પરણ્યા અગાઉ તેં જે ખરીદી કિધીચ તેનાં બિલેાભી માહરેજ ચુકાવવાનાં?

ગુલાં-(તણકાથી) ત્યારે શું તમેા નહિ તો તમારો બાપ ચુકવશે કે? મારી ખુબસુરતીપર મોહિ પડો, ફરી જે ખરચ હમાં તે બધો ખર્ચ તમેા નહિ તો બીજો કોણ ભરે?

આદરજી અખરોત-પણ તારા બાપને બિજી બે છોકરીઓ પરણાવવાની છે! ચાલો હવે મુગામુગા બિલ ચુકવી દો! વધુ ચેસ્ટા ના કરો!

(પ્રિય વાંચનાર! કરો ના! આવો જમાનોબી લગભગ નજદીક આવી ગયલો સંભવે છે.)

"જોકર"

* * *

ટાઇરોલ નામનું એક ખુશનુમા પરગણું કે જે ઓસ્ત્રીઆમા આવેલું છે, ત્યાં એવો કાયદો હસ્તી ધરાવેછે કે છોકરી જેવી ઉમરમા આવી કે તુરત કોઇ લાયક સાથ પરણાવી દેવીજ જોઇયે. લગન થતાંજ તેણીને પોતાના પતિના ઘરે જતી વેળા જે ધોધમાર આસુંઓ વહે છે તે તુછવા તેણીની માતા તરફથી અતિ સુંદર નકશીદાર રૂમાલ ભેટ મલે છે જે વધીજ તે વેળાના આસું તુંછવામા આવે છે. તે રૂમાલ "આસું તુછવાનો રૂમાલ" તરીકે ઓલખાય છે. આવાં આસુંઓ તુછવા બાદ તે રૂમાલને ઉંચો કરવામા આવે છે, જે ફક્ત તેણીના ગરણ પરજ બાદાર કાઢવામા આવે છે. તે કિમતી રૂમાલ કયાં મુકવો જોઇયે એ સર્વ કોઇ જાણતા હોવાથી તે સોંધવો પડતો નથી. તેણીની માતા યા કોઇપણ વડો સગો તે બાહરે કાઢી તેના વડી તે મરનારનો ચહેરો ઢાંકવામાં આવે છે, જે તેણીની સાથે કબરમા જાય છે.

"જોકર"

* * *

એક શાળામાં માસ્તરે એવી નોટીસ આપી કે જેઓ પોતાની 'હૂંટ' માસ્તરની ટેબલ ઉપર ભુલથીબી મુકશે તેને તેવણ દેડા દેશે. હવે એક દીને માસ્તરે

પોતાની ટેબલ ઉપર એક હૂંટ જોઇ અને ખુશીમાં આવી જઇ એક દમ તે બહાર ફેંકી દીધી, આ જોઇ છોકરાઓ હસી પડ્યા–જેનું કારણ પુછતાં માલમ પડ્યું કે તે રોપી તો ખુદ માસ્તરની પોતાનીજ હતી!

ગરીબ બીચારા માસ્તર! કેવું ભુલકણું બેજું!

"દીલખુશ"

* * *

રૂસીને અકસ્માત થયો. ડાકટરે તેની હડપચી ઉપરનો ઘા 'ટ્રેસ કરીને કહ્યું:—

"રૂસી, મને ભય છે કે આ ઘા સદા સુધી રહી જશે"

"કંઇ ફીકર ના કરો ડાકટર સાહેબ," તેણે ખુલ્લાં દીલથી જવાબ્યું મને દાઢી ઉગશે કે તે તુર્તજ આ ઘાને ઢાંકી નાખશે સમજ્યા?"

"દીલખુશ"

* * *

જસી:–"રૂસી, હમના સુધી તો તું નાકે જીભ લગાડતો હતો ને એ તુને એકદમ પરણવાનું શું મન થયું?"

રૂસી:–"જોની માય, વાત એમ બની કે હું મારી એક પીતરાઇને મળ્યો જેની છ બેહનો ને ચાર ભાઇ હતા જેવા બેસવા ઊઠવાનીમી ઘણીજ આપદા પડતી હતી તેથી તેમાંથી એક ઓછું થાય તો કંઇ સગવડ થાય કરીને તે મારી પીતરાઇને હું પરણવાનો છું–આવા સમજકે બીચમેં?"

"દીલખુશ"

આટો બાફવાની નવી રીત.

બચઇ મડમ પોતાના લાડકા બુચા સપલને સાથે લઇ પોતાની સહી શીરીન સુધરેલીને ઘર ટી પાર્ટિએ ગયાં. બધાં ચાહે પીવા બેઠાં ત્યારે શીરીન લાગણીથી બુચાને કેક મુકે, બીસ્કેટ આપે, ચાહ પીવાડે પણ બુચો કંઇ ખાય પીયે નહીં. આ ઉપરથી શીરીને અજબશ્રી બતાવી કે, "બચું, તારા છોકરાને બહુજ ચોકું ખાવાની ટેવ છે, આટલા છોકરાઓતો સારા ગામનું ખાય ને ભુખ્યાને ભુખ્યા. કંઇ દવાદારૂ કરેછ કે?" "શું કરૂં શીરીન, એ દુકતાના તો એનાં બેજ કોતક. મારી માફક એ કંઇ મન મુકીને ખાતો પીતોજ નથી" બચઇ મડમે નાલુકાઇ બતાવી શીરીન આથી બુચાને પટાવવા લાગી, "જો બુચા જરા જેલી આપું, અખરોટ ખાયચ, રાસ્પબેરી પીયેચ, ઓછ્યા કંઇ ખાનીતો" અત્રે બુચો કે જે અત્યાર સુધી મુંગોજ બેસી રહ્યો હતો તેને થડે પેટે જવાબ દીધો, "નહીંછ, મમ્મા કહેતાંતાં કે તું પારકા ઘેરમાં જઇને ઓથીની કાની દશુસા મારસે તે બરાબ્ય લાગશે તેથી અગાઉથીજ મને ખુબ ચાંપીને ખવરેવું છે. ઘેરથી નીકલતાંજ મેં બે સપરચંદ, ચાર કેરાં ને એક કેક ખાઇને બે બાટલી ભરીને લેમોનેટ પીધોચ તેથી હમને તો પેટમાં જગા બાકી નથી, તમે કેહો તો થોડું બાંધી લેઉં"

"બાકસાર."

સ્વર્ગનું સુખ.

સાવકઃ પપા, ચોપડીમાં હું વાંચું છું કે "સ્વર્ગનું સુખ એટલે શું?

પપાઃ પહેલે દીકરા તું જોતો કે તારાં મમ્મા નજદીકમાં છે કે?

સાવકઃ નહીં પપા, નથી, પણ તમે મને પેલું કેહોનીતો.

પપાઃ દીકરા સ્વર્ગનું સુખ એટલે જે માણસ પરણે નહીં ને કુમારો રહે તે, હવે સમજ્યો.

"બાકસાર"

પણ એ એક તે કોણ!

એક જણે એક વખતે "ગધેડા" ઉપર ભાષણ આપ્યું. દાખલ થવાની ટીકીટ ઉપર છાપ્યું હતું, "ગધેડા ઉપર ભાષણ, એકને દાખલ કરવો"

"બાકસાર"

નફટાઇની હદ.

ભીમજીભાઇ ભોલા ઝેક દહાડો ફામસર મારકેટ તરફ જતા હતા, એટલામાં રસ્તામાં નામચીન મંચુ ચીલઝાપ્પો મળ્યો. "સાહેબજી ભીમજીભાઇ, કેમ છો ખુશતો ખરા, કેમ કહ્યું ચાલ્યા. મુરબ્બીને કેટલું જે બે રૂપ્યા બનશે સાંજ પડતા પહોંચાડી દઇશ." ભીમજીભાઇએ પાકીટ ઉઘાડી બતાવ્યું કે તેમાં તો એકજ રૂપ્યો હતો, "ચાલો કંઈ નહીં એમી ચાલશે" મંચુએ ચાટવો ગરપ કરી ચાલતી પકડવા માંડી. "હા, પણ તે એ રૂપ્યો પાછો કહારે આપશો?" "પાછો? ભલાદની દુન્યા છે, બે રૂપ્યાનું કામ હું જેમતેમ એક રૂપ્યામાં ચલાવશ ને તમે પાછો માગોચ? જાઃ કંઈ નહીં, હાલ તરતતો મને બીજા રૂપ્યાની જરૂર નથી પણ આજ કાલમાં મોકલી દેજો હું મારેથી વધુવાર એમ શેાભારો નહીં"

"બાકસાર"

હીસાબી ખરો.

માસ્તરે કલાસમાં ગુણાકાર શીખવવા દોઢ કલાક જેવું દુખણી પહેલો સવાલ જાંચને પુછ્યો–

માસ્તરઃ "બોલ અલ્યા જ્યંતુ, જો તારા બાપાને એક બકરી ખરીદવાના ચાર રૂપ્યા એમ તો ચાર બકરીનું શું પડશે?

જંતુઃ (જડપથી) "પણ તે સાહેબ, ચાર બકરી ખરીદવાની જરૂરજ શું? એક બકરી ખરીદી તેને પાળ્યે તો બેાડા વખતમાં ચાર તો શું બાર બચ્ચાં પેાતાની મેળેજ મળે"

કોણ કહેશે કે આગલ જતાં આ છુપ્પો નામ નહીં કહાડે.

"બાકસાર"

જાહેર ખબર આપવી

એળી એક–હુડુઉઉનઅબ્બર છે!

એક રેસ્ટોરાં પર નીચલી જાહેર ખબર હતી.

આ રેસ્ટોરાનાં માલેક ખરાબ બોરાકને ધીક્કારે છે, અને હમેશાં સોલ્જર બોરાક વાપરે છે.

આ વાંચી એક દિવસે ધનજી ધાનશાખખાઉ અંદર ધુસ્યો અને એક પ્લેટ ધાનશાખનો ઓરડર આપ્યો. બાસ્સો પા કલાક જવા બાદ એક વેટરે તેવણ આગળ મેંમાં અખતર જેવાં દીશમાં કાંકરા અને છાલાંથી ભરેલા ચાવલ અને છીછાં હાડકાંવાળી કાળી મેશ જેવી દાળ લાવી મુકી, આ જોઇ ધનજી એ વેટરને પુછ્યું:—

"તમે બહાર તો લખેાછ કે સોલ્જર બોરાક આપવામાં આવશે અને—"

"સાહેબ, તમારી ભુલ છે! અત્રે આપવામાં આવતા બોરાક વિષે તો એક બોલબી લખ્યો નથી. જે લખ્યુંછ તે તો અહિંના શેફ કેવા બોરાક બાપછ તેજ. બાકી બીજું કાંઇ નહીં! સમજ્યા, મારા મહેરબાન!"

બચ્ચાંઓને બેવકુફ!

છુપ્પી–તેહમી માસી, જો હું બી તમારી સાથે માછલી પકડવા આઉં?

તેહમી માસી–માછલી પકડવા? મરે, વરી તે શું બાદ આવું? માછલી પકડવા કોણ જાયછ જે!

છુપ્પી–હાછ, હમે જાણીએચછ. કાલે પપાછ આગલ મમા બોલતાંતાં કે હવે તો બાસેના બંગલામાં કેમ્પબેલ કરકાબાલુસ રહેવા આવાછ, તે હવે તો તમે રોજ રોજ બાલ નાખવા જશેા! હંઅંઅં! કેમ હવે, ખરૂં કેની?

તેહમી માસી–મરેરે, મરે, આએ દુકતીથી તેા હવે હાથ જોડ્યા!

* * *

સાચો મિત્ર.

જહાંગીર–સાચ્ચું કહે દોસ્ત, લોકોનું મારે માટે શું મત છે?

માલેક–અને તેમ કરી તારી સાથે જનમ સુધીની દુશ્મનાઇ કરૂં? નહીંરે, જવા દેની યાર!

પોતાની ટેબલ ઉપર એક ઢેંટ જોઇ અને ખુશીમાં આવી જઇ એક દમ તે બહાર ઈંડી દીધી, આ જોઇ છોકરાઓ હસી પડ્યા—જેનું કારણ પુછતાં માલમ પડ્યું કે તે ટોપી તો ખુદ માસ્તરની પોતાનીજ હતી!

ગરીબ બીચારા માસ્તર! કેવું ભુલકણું ભેજું!

"દીલખુશ"

* * *

રૂસીને અકસ્માત થયેા ડાકટરે તેની હડચી ઉપરનો ઘા 'રૂંસ કરીને કહ્યું:—

"રૂસી, મને ભય છે કે આ ઘા સદા સુધી રહી જશે"

"કંઇ ફીકર ના કરો ડાકટર સાહેબ," તેણે ખુલ્લાં દીલથી જણાવ્યું મને દાઢી ઉગશે કે તે તુર્તજ આ ઘાને ઢાંકી નાખશે સમજ્યા?"

"દીલખુશ"

* * *

જસી:—"રૂસી, હમના સુધી તેા તું નાકે જીભ લગાડતેા હતેા ને એ તુને એકદમ પરણવાનું શું મન થયું?"

રૂસી:—"જોતી માય, વાત એમ જાની કે હું મારી એક પીતરાઇને મલ્યેા જેની છ બેહેનેા ને ચાર ભાઇ હતા જેથી બેસ્વા ઊઠવાનીમી ઘણીજ આપદા પડતી હતી તેથી તેમાંથી એક ઓછું થાય તેા કંઇ સગવડ થાય કરીને તે મારી પીતરાઇને હું પરણવાનેા છું—આવા સમજકે બીચમેં?"

"દીલખુશ"

આટા બાફવાની નવી રીત.

બચઇ મડમ પોતાના લાડકા બુચા સપલને સાથે લઇ પોતાની સહી શીરીન મુબરેલીને ઘર ટી પાર્ટીએ ગયાં. બધાં ચાહે પીવા બેઠાં ત્યારે શીરીન લાગણીથી બુચાને કેક મુકે, બીસ્કેટ આપે, પણ બીચારે બુચેા કંઇ ખાય પીયે નહીં. આ ઉપરથી શીરીને અજાયબી બતાવી કે, "બચું, તારા છોકરાને બહુજ થેાડું ખાવાની ટેવ છે, આટલા છોકરાંઓતેા સારા ગામનું ખાય ને બુખાને ભુખા. કંઇ દવાદારૂ કરેછ કે?" "શું કરૂં શીરીન, એ દુકતાના તેા એનાં બેજ કેાતક. મારી માફક એ કંઇ મન મુકીને ખાતેા પીતેાજ નથી" બચઇ મડમે નાલુકાઇ બતાવી શીરીન આથી બુચાને પટાવવા લાગી, "જો બુચા જરા જોલી આપું, અખરોટ ખાયચ. રાસ્પબેરી પીયેચ, ઓઇચા કંઇ આનીતેા" અત્રે બુચેા કે જે અત્યાર સુધી મુગેાજ બેસી રહેા હતેા તેને થડે પેટે જવાબ દીધેા, "નહીંજી, મમા કહેતાંતાં કે તું પારકા ઘેરમાં જઇને એેાશીની કાની દબુસા મારસે તે ખરાબ લાગશે તેથી અગાઉથીજ મને ખુબ ચાંપીને ખવારેલું છે. ઘેરથી નીકલતાંજ મેં બે સપરચંદ, ચાર કેરાં ને એક કેક ખાઇને બે બાટલી ભરીને લેમનેટ પીધેાચ તેથી હમને તેા પેટમાં જગા બાકી નથી, તમે કેહેા તેા ઘેરૂં બાંધી લેઉં"

"બાકસાર."

સ્વર્ગનું સુખ.

સાવકઃ પપા, ચોપડીમાં હું વરીવરી વાંચું છ કે "સ્વર્ગનું સુખ એટલે શું?

પપાઃ પહેલે દીકરા તું જોની કે તારાં મમા નજદીકમાં છે કે!

સાવકઃ નહી પપા, નથી, પણ તમે મને પેલું કેહેાનીતેા.

પપાઃ દીકરા સ્વર્ગનું સુખ એટલે જે માણસ પરણે નહીં ને કુમારો રહે તે, હવે સમજ્યેા.

"બાકસાર"

પણ એ એક તે કોણ?

એક જણે એક વખતે "ગધેડા" ઉપર ભાષણ આપ્યું. દાખલ થવાની ટીકીટ ઉપર છાપ્યું હતું, "ગધેડા ઉપર ભાષણ, એકને દાખલ કરવેા"

"બાકસાર"

નફટાઇની હદ.

ભીમજીભાઇ ભોલા એક દહાડો કામસર મારકેટ તરફ જતા હતા, એટલામાં રસ્તામાં નામચીન મંચુ ચીબઝાપ્પો મળ્યો. "સાહેબજી ભીમજીભાઇ, કેમ છો ખુશતો ખરા, કેમ કહાં ચાલ્યા. મુરબ્બીને કહું જે બે રૂપ્યા બનશે સાંજ પડતા પહોંચાડી દઇશ." ભીમજીભાઇએ પાકીટ ઉઘાડી બતાવ્યું કે તેમાં તો એકજ રૂપ્પો હતો, "ચાલો કંઈ નહી એબી ચાલશે" મંચુએ ચાટલો ગરપ કરી ચાલતી પકડવા માંડી. "હા, પણ તે એ રૂપ્પો પાછો કહારે આપશો?" "પાછો? ભંલાઇની દુન્યા છે, બે રૂપ્પાનું કામ હું જેમતેમ એક રૂપ્પામાં ચલાવશ ને તમે પાછો માંગોય? વાર કંઈ નહીં, હાલ તરતતો મને બીજા રૂપ્પાની જરૂર નથી પણ આજ કાલમાં મોકલી દેજો હું મારેથી વધુવાર એમ બોલાશે નહીં"

"બાકસાર"

હીસાબી ખરો.

માસ્તરે કલાસમાં ગુણાકાર શીખવવા દોઢ કલાક બેસું દુખવી પહેલો સવાલ જંગુને પુછ્યો–

માસ્તર: "બોલ અલ્યા જયંતુ, જો તારા બાપાને એક બકરી ખરીદવાના ચાર રૂપ્યા બેસે તો ચાર બકરીનું શું પડશે?

જંગુ: (ઝડપથી) "પણ તે સાહેબ, ચાર બકરી ખરીદવાની જરૂરજ શું? એક બકરી ખરીદી તેને પાળે તો બોડા વખતમાં ચાર તો શું બાર બચ્ચાં પોતાની મેળેજ મળે"

કોણ કહેશે કે આગલ જતાં આ છુપો નામ નહીં કહાડે.

"બાકસાર"

જાહેર ખબર આપવી

એબી એક-હુડઉઉઅબબર છે!

એક રેસટોરાં પર નીચલી જાહેર ખબર હતી.

આ રેસ્ટારાનાં માલેક ખરાબ ખોરાકને ધીક્કારે છે, અને હમેશાં સોલેજ ખોરાક વાપરે છે.

આ વાંચી એક દિવસે ધનજી ધાનશાખખાઉ અંદર ઘુસ્યો અને એક પ્લેટ ધાનશાખનો ઓડર આપ્યો. ખાસ્સો પા કલાક જવા બાદ એક વેટરે તેવણ આગળ મેંયાં અખતર જેવાં દીકામાં કાંકરા અને છાલાંથી ભરેલા ચાવલ અને છીકડાં હાડકાંવાળી કાળી મેશ જેવી દાળ લાવી મુકી. આ જોઇ ધનજી એ વેટરને પુછ્યું:—

"તમે બહાર તો લખ્યોછ કે સોલેજ ખોરાક આપવામાં આવશે અને—"

"સાહેબ, તમારી ભુલ છે! અને આપવામાં આવતા ખોરાક વિષે તો એક બોલબી લખ્યો નથી. જે લખ્યું છે તે તો અહિંના શેઠ કેવા ખોરાક બાયછ તેજ. બાકી બીજું કાંઇ નહીં! સમજ્યા, મારા મહેરબાન!"

બચ્ચાંઓને ખેરવજો!

બુચી–તેહમી માસી, જો હું બી તમારી સાથે માછલી પકડવા આઉં?

તેહમી માસી–માછલી પકડવા? મરે, વરી તે શું યાદ આયું? માછલી પકડવા કોણ બાપછ જે!

બુચી–હાજી, હમે જણીએચજી. કાલે પપાજી આગલ મમા બોલતી'તાં કે હવે તો પાસેના બંગલામાં કેબથરૂ કરકાબાલુસ રહેવા આયાછ, તે હવે તો તમે રોજ રોજ બાલ નાખવા જશો! હંબંઅં! કેમ હવે, ખરૂં કેની?

તેહમી માસી–મરેરે, મરે, આબે દુકતીથી તો હવે હાથ જોડમા!

* * *

સાચ્ચો મિત્ર.

જહાંગીર–સાચ્ચું કહે દોસ્ત, લોકોતું મારે સારૂં શું મત છે?

માણેક–અને તેમ કરી તારી સાથે જનમ સુધીની દુશમનાઇ કરૂં? નહીંરે, જવા દેની મા૨!

તમોને નાંખ કયાં છે?

દીનશાહ–માસ્ટર! તમોને નાંખ છે કે?

માસ્ટર–એ તે કેવો સવાલ? આએ શું માણ નાંખ!

દીનશાહ–હું નહીં માનતો કે તમોને નાંખ છે.

માસ્ટર–કાંય, કાંય, મેં તુંને હાથ મુકીને બતાવ્યું 'તી?

દીનશાહ–હા માસ્ટર, પણ કાલે જ્યારે તમે મને માર્યો ત્યારે હું રડતો રડતો ઘરે ગયો અને બાવાજીને કહ્યું કે "બાવાજી, બાવાજી, માસ્ટરે મને ચમથો ચમથો માર્યો."

માસ્ટર–અં, પછી બાવાએ શું કહ્યું? તુંને માર્યો તે સારૂં થયું એમ કહ્યું કેની?

દીનશાહ–નહીંજી, બાવાએ તો એમ કહ્યું કે "તારા માસ્ટરને નાંખ કયાં છે કે એ સુધરે! નકટને નાંખ હોયજ નહીં."

તેથી માસ્ટર મેં તો તમોને પુછયું.

(નોટ–શું ખલાજ લેવો તેને માટે માસ્ટર સાહેબ વિચારમાં પડયાછ.)

હવેજ મારો છુટકો થશે!

રંડાયલો બાપ–(નવ વર્ષની દીકરીને) નાજં, તું જાણેછ કે તારી માસ્ટરણ બીસ મહેરાં મહેતા પરણવાની છે તે?

નાજં–(ખુશાલીથી) ઓ ખરેખર? મને ઘણીજ ખુશાલી લાગેછ કે એ ઘુરડાણી હવેજ મારો છુટકો થશે. પેતભરી દરરોજ મને માર્યા કરતી'તી. પણ કેણ નંગ શોધી કહાપ્યું છ?

રંડાયલો બાપ–(પટાવતાં) નહીં દીકરી, આપણી માસ્ટરણુને એમ નહીં બોલ્યે. હુંજ તેની સાથે પરણવાનો છેઉં અને આવતા હોરમજદ રોજે તો તેણી તારી માય થશે, સમજી!

* * * *

ઉપકાર કે અપકાર.

બાગનો ધણી–(એક નાના છોકરાને પોતાના હાથમાં એક પાટી કેરી પકડીને ઉભેલો જોઇને) એ શું કરેછ? આએ ઝાડ પરથી કેરી ચોરતાં તુંને શરમ નહીં આવતી?

છોકરો–નહીં સાહેબ, એ કેરી મેં કાંઇ ચોરી નથી. એ તો નીચે પડી ગઇ'તી તે હું પાછી ઝાડ ઉપર તેની અસલ જગાએ મુકવા જતો'તો તેટલાં તમે આવી લાગ્યા.

ભલા થનારના ભોગ!

કેની—કેમ ભાઇ પીરોજ, તું સ્કુલ નહીં આવતો કે? આજે તુંને છુટી સાંજી મળી?

પીરોજ—કેમકે કાલે મારી કલાસના માસ્ટર મરી ગયા, તેથી સ્કુલ બંધ રાખીછે.

કેની—હું! કલાસનો માસ્ટર મરી જાય તેથી કાંઇ સ્કુલ બંધ રાખતા હોશે!

પીરોજ—હા, કેમકે તે માસ્ટર ઘણોજ ભલો હતો. તેથી બધા માસ્ટરોએ ઠરાવ કરીઓ કે તેની ભલાઇની યાદગીરી રાખવા માટે સ્કુલ બંધ રાખવી જોએ.

કેની—એમ! અરે, ત્યારે તો મારો માસ્ટર પણ મરી જાય તો બહુજ સારૂં કેમકે તે પણ ઘણોજ ભલો છે, તેથી તે મરે તો અમારા હેડ માસ્ટર પણ સ્કુલ બંધ રાખે, અને તેથી મને પણ છુટી ભોગવવાની મજાહ પડે. કેમ પીરોજ?

પીરોજ—હા! હવે મારી સ્કુલના છોકરાઓ પોતાના ભલા માસ્ટરોની મરવાની રાહ જોવાજ કરેછ!

વહોરે ભાય, હવે કાંહુજકે!

(દેખાવ એક જેનમાં.)

પહેલો ચીતારો–હવે મારે ત્યાં આગલની માફક બચ્ચાંઓની ખરીદી ઝાઝી થતી નથી.

બીજો ગીતારો-(જરા મોટા આવાજે) કાંઈ, મારાં તો ઘણુંજ જલદી ખરીદી લઇ જવાય છે. મેં હજુર તો કોલેજ ત્રણ બચ્ચાંઓનાં ડોકાં છોટયાં, તેટલાંજ એક ગ્રાહકે કહ્યું કે થોડા દિવસમાં બીજાબી બચ્ચાંઓની ખરીદી કરશે.

પાસે બેઠેલાં એક બુઝુર્ગ બાઈ-(બારીની બહાર ડોકું કઢાડી ઘુમ પાડતાં) ગાડે, બાવા મરી જાઉંરે જરા ગાડી ઉભી રાખોતો; મને બહાર નીકળી જવા દેઓ; નહીં તો મારું ખુન થશે. (વધુ ઝીકકે ચહેરે) ચઢીરે માય, હવે કેમ કરું? કાંઇ જાઉં!

* * *

કાંઇ નહીંરે સાહેબ!

વીમાનો એજંટ-કેમ બાઇ, કાંઇ ઘણું ખુશ દેખાઓ છે?

બાઇ-કાંઇ નહીંરે સાહેબ! મારું ઘર આગળથી બળી ચાલ્યું તેથી હું તો વીમાના રૂપ્યા લેવા આવી છું.

સૌથી મોટો ખરચ શું?.

જર ઝવેરી કે જેણી તરતનીજ પરણી આવી હતી, તેણીએ એક દિવસ પોતાની સહી શીરીન શરાફને પુછ્યું:—

"હું મારા ઘેરમાં એવી કરકસર ચલાવશ કે કોઇ ફદાડો અચરજ પાશે નહીં. તમે અવારનવાર મને જરા જરા સલાહ આપતાં જજો પણ હું એમ પુછું કે સૌથી મોટો ખરચ તો ભાહું હશે? કેમ ખરું કે ની?"

શીરીન શરાફ કે જેણી આજ છેલ્લાં દશ વર્ષ થયાં સંસારમાં છપ્પનપણી છે અને જેણીને ત્યાં દર વર્ષે ગલગોટા જેવાં કેકેનડરોની વૃદ્ધિ થતી જાય છે તેણે જવાબ આપ્યો; "હા પહેલાં ચાર પાંચ વર્ષ ભાઇ એ સૌથી મોટો ખરચ."

"અને પછી?"

"પછી દુકતાઓને સાર ઢગલા બંધ ખુટ."

ઓદાનો ઉપકાર!

કેપ્ટન-અરરર, તોબાહ વદાળુ હુબી ચાલ્યું. એક કલાકની અંદર તો આપણે બધાં હુબી જવશું.

હરીયામાં સીક પડેલી ઉતારુ-ઓદાનો ઉપકાર!

"નોયાકરો કેળ."

* * *

વેલાતની મુસાફરીમાં ફાયદા તો ખરો!

ડાકટર-તમો વેલાત જઇ આવ્યાં તેથી તમોને કાંઇ ફાયદો થયો કે?

દરદી દાઢી દુબાવ્યા—હારે ડાકટર, મોટો ફાયદો મારી હીસ્સા, સીસ્સા, સુનાં અને પીસાં દુકતીઓ પરણી ગઇછ, અને મારે માથેથી બોજો હલકો થયોછ.

"નોયાકરો કહ્યા."

કીનો !

લખનાર—"જોકર."

"સાહેબ! આપના હુકમ મુજબ હું ત્યાં જઈ આવ્યો છું, એટલુંજ નહીં પણ આંખો ખુલ્લી રાખી જાદુગર રાધુની તમામ હિલચાલ મેં ઘણી બારીકી સાથ તપાસી છે. મહીં કરતાં નાજુક કંઠની ઓરતો તે પર ખરાં મને નિશાર છે! આપની મોહરદાર દોરીસ ને પણ મેં ત્યાંજ દિઠી હતી, કે જે જાદુગરની લગોલગ હાથો જોડી ઉભી હતી. રાધુ જાદુધર ને ફાળ જોવાના હુન્નરમાં પ્રવીન છે. તે પોતાનું કામ એટલીતો સાહુચેતી સાથ બજાવ્યો જાય છે કે જેથી આપણી સરકાર કોઇ કાલેખી વચમાં આવી શકે તેમ નથી!"

"હરીલાલ! એક બારગી જો તે ફાળ જોવામાં એકકો હોયળી, પણ તે આપણી ઓરતોને ઓટે માર્ગે દોરવી જાયછે તેનો શું કાંઇ ઉપાય છેજ નહી?" તે હરીલાલના સાહેબે ઘણી આતુરતા સાથ સવાલ કર્યો.

"નહિ! કોઇએ ઉપાય નથી! તે ચાલાક જેણીનો આસામી એટલી તો ચતુરાઇ સાથ કામ કરે છે કે જેથા તમો પ્રજા કે સરકાર તેના વચ્ચે આવી શકનાર નથી!"

"હરીલાલ! હાલતો તું અતરેથી જા! માહરૂ માથું ચકભમ થયું છે! કાલે આપરે શું પગલાં લેવાં તે પર વિચાર કરીશું!"

તે નિમકહલાલ નોકર બાહાર પડ્યો, જ્યારે આકતમાં ઘેરાયેલો તેનો સાહેબ તે પાહાડ જેવાં દુઃખ સાથ બાથેબાથ કેમ થવું તેના ખ્યાલમાં મુજતલા થયો.

* * * *

"તારો શો છે કે?" ખુબસુરત દેખાવના એકાદ જવાને એક ચોકકસ ઇમારતના બંધ બારણાં આગળ આવી લાગતાં બાહાર ઉભેલા છોકરાને કાંઇક કચવાટ ચહિત સવાલ કર્યો.

"અંદર જાઓ સાહેબ! તેઓ હાલ એકલાજ છે!" તે છોકરાએ બારણું ઓલી અંદર જવાનો રસ્તો ઝરી ઘણા નમ્રતા ભર્યા અવાજે બોલ્યો.

તે વિકરાળ જવાન ધસારાબંધ અંદર ધસી ગયો ને ભપકા ભર્યા ઓરડામા વચ્ચોવચમાં એક ઉચા બેઠકપર જે રોબ સહિત સંકોચાઇ બેઠેલો હતો તે પર નજર દિધી. તેનું કદ મધ્યમ ઉંચાઇનું, સામળા રંગનો લરેલા ગાળો ને અણીયાલા નાકનો કાંઇક અંશે સામે વાલાનું દિલ છતીલે તે વર્ણનનો જવાન હતો. તેનો બાંધો એક મર્દ કરતાં ઓરતને પેશ પડતો વધારે હતો.

"બેસો સાહેબ!" તે જવાને ઘણી સાલેસી સાથ ફરમાવ્યું—"કાંઇ ફરમાશ?"

"બાહરે તારા કાળાં ધામમાં બે ઘડીથી વધુ ઠોલવું નથી! તું જોવો એક કાળાં કરતુકના કાલ્પ માનપીને ઘોડાના ચાબુકે ફટકાવવા ખાસ અતરે કું આવ્યોછ!"

"વાહ! શું નેક કલામ છે તમારા? અય ખાશી ખનશાન! આય બધી ગરૂરી તું શા આધારે કરેછ? યાદ રાખજે કે તું બાહરી સામે રજ છે!"

"જાદુધર્ના કરતુક પર મુસ્તાક રહેનાર જવાન તું પોતે ક્યાં ખુદા સામે રજ નથી! માહરા આ ચાબુકના ફટકા તાહરા નહેસ્ત ધરમનો જરૂર નાશ કરશે." આટલું બોલતાં તે જવાને ચાબુકવાલો હાથ ઉઠાવ્યો અને તેની એક લગોલગ ઇસ્યો ગયો.

"એક હેરીસન! તારી મજલ નથી કે તું મને મારે!"

તે જવાન અજબ થયો અને એક પળ પાછળ હઠ્યો!

હરીલાલના કહ્યા પ્રમાણે શું એ યુવાન ખરેખર જાદુનું ધરમ જાણતો હશે કે જેની મહદ્દેજ તે તેનું નામ જાણી રહ્યો. "કેમ? તું શું મહને હજીપી પિછાણતો નથી? જો! જો! તારી આંખો ફોડી તારા એક વારના માનીતા ચહેરાને ગૌરથી નિહાલ!" આટલું બોલતાં રાધુએ માંથાપરથી પોતાની કેશાલ્ટ રૂપી તોપી ઉતારતાં લાંબા બાળ ઝુલતા કર્યા "કેાણ? લુચી? કેમળા

કેહની બિહકણ લુસી શું જાદુગર રાધુ બનવા પામીછ? ઓહ ખુદા! આ બધાનો શો ભેદ?"

"આ બધાનો ભેદ એજ કે મહને બેવકૂફ થઇ માહરેથી વધુ ખુબસુરતી પર લોભાવા ખાતર બદલો લેવા અને બળતું ઝગરને ઠારવું! એક કોમળ કેહની બિહકણ ઔરત સાથ પશુ તારા જેવા બદકાર મરદો બેવકૂફ થાય છે તો તેના જુસ્સા એકાદ વિકરાલ વાઘનથી છુપાવા ઉશકેરાય છે! મિઠા કિનાએ મહને ઉશકેરવાથી માહ મહેનતે હું જોપીશ વિધ્યા શીખી સામે વાલાનું દિલ કેમ છતવું એ પર મેં જહેમત ઉઠાવી અને આજે તને માહરા કિનાનો ભોગ થવા આવી લાગેલો જોતાં મેં ઉઠાવેલી તમામ મહેનતને જહેમતનો હું બંગ વલી ગયલો સમજું છ!"

"લુસી! તારા આવાં પગલાંથી તું ખરેખર તમામ ઔરતોની આંખોમાં નિચી પડશે! તારે તો સખી દિલ ચુરટો બતાવી હમારાં સુખમાં તારૂં સુખ માનવું જોએયે! ઠંડી પડ! અને ધીરજ સાથ એપર વિચાર કર, એ માટે આકિલતમા કહિમી તું પસ્તાશે નહી"

"બરાબર છે. તને જે પાપમાલીએ પુગાડીશ તો તમામ ઔરતની આંખોમાં નિચી પડીશ જ્યારે તે શું મહને પરણવાને વચન આપી માહરી આબ-રૂનો ભોગ લીધો તે સારૂં શું તારી મરદ ટોળીમાં ચકચાટો લેખાશે કે? ઓ નાતરસ વર! માહરૂં છુપવું તે હવે શા બખતું? તે જે એક ભુલ કરી હોય તો નહી માફ થઇ શકે તે ભુલનું પરીણામ તાહરે તાહરી બન્ને આંખો સહીત જોવું જ પડશે; કોઇનું ઘર ભાંગતી ચમતે તાહરી ઉપરનું છાપું ધસી પડી કચ્ચાઇ મરશે તેનો તાહરે પહેલાં ખ્યાલ કરવો હતો."

"એમજ જો છે તો મહને માર! લે! માહરો જીવ લે? હું એ માટે તને કદુઆ દયશ નહિ!" તુરત તે ગુચ્છુ પર પડતાં કરગરી બોલ્યો.

"તને મારવાથી માહરા કિનાનો આતશ કેમ ઓલવાશે? નહિ! નહિ! એક લાચાર બેચાર ઔરતની પાક દામન પર ઠગાઇથી હાથ લગાડી ખસી જનારે તો ઘણી મોહટી સજા ખમવી જોએયે છે! તને મારી હું નાહક તારી પરણેતર અને ભુલકાં બાળકનો બાપ શા માટે માહરે સર બેચી લું? બસ? તું બુચો મુચો જોયા કર! બે પળનો તમાસો તને નહિતો આખી ધરતીને એક નેક દાખલો બેસાડશે, અને તે જાણશે કે હમારી આલમ કોઇ ગટરમાં ફેંકી દેવા જેવી હોતી નથી!—પરતાપ! જલદી આવ!" બારણા તરફ ફરી તાળા ફેાડતા પોતાના માથુસને હાંક મારી.

પરતાપ નામનો એક વિશ્વાસુ નોકર તુરત પડેકાંથી પોતાને મલેલા હુકમ મુજબ એક નોકદાર ભાલા સહિત ત્યાં દાખલ થયો જ્યારે તે ગુરવીર કહેવાનો યુવાન દહેશ્ત અને કચવાટ સહિત નિચી મુદીએ ધ્રુજતો ઉભો હતો. એક પળ વધુ!

"અય બદમઝત યુવાન! નિચે શું જોય છે? ઉપર નેગાહ કર અને તાહરાં નહેસ્ત કરમના ફળ આજે કેવાં થયાં છે તે જો!"

તે બેઅદબ અને અદના નોકરના આવાં કડવામથી તે યુવાનનું લોહિ ઉછકી આવું, તુરત તેને કેસરી ઝિલવવા આગળ વધ્યેા—પણ ઓ! તે અજબ હદ સુધી ચોંપી પાળ્યા હતી ગયો, કારણ તેજ કોપેલ વખત છેડાયલી લુસી ત્યાં ધસી આવી અને સહેજ પણ વિચાર કરવાને તે યુવાનને વખત ન આપતાં તે બાઇ ભુલકાંને ઉપર ઉછાલ્યું જેટલે તે નીચે પર-તાપે પોતાના ભાલા પર ઝિંલી લઇ પાળ્યા હતેલા બાપ ભણી બાજી ઓછું ફેંકયું—તે નીરડેપ બાળકે ભાલાની નોકપર પડતાંજ દિલ ફાડી નાખે તેવી એક ઝિની ચિચ્યારી સાથ પોતાનો પ્રાણ છોડી દિધો.

હજી તો તે પોતાનાં બાળકાં ભુલકાંને પોતાના પાંસામા ચાંપે તે અગાઉ તે ભુલકાંની માતા રડતી ચશમ સહિત ધસી આવી અને કકળાટ કરી મેલ્યો.

"મહને બેવકૂફ થઇ એક નહેસ્ત મર્દના પાસામાં દગાવાની મકમદે માહરૂં ઘર છોડી જવાની સજા તાહરા બાળકા રાધુએ આ આપીછ!" તે કમ-કમાત વચ્ચે બરાડયો.

"નહિ! નહિ! મહનેતો બખત આવશામા આવીછ કે એ નહેસ્ત કામ તારૂં છે!" વિકરાલ વાઘન સમદે બડબડી.

"ઓ તું આંધળી ઓરત તું જે મર્દને ચાહેછ તે કાંઇ ખરો મર્દ નથી તેતો મર્દના લેબાસમા સંતાયલી એક નદુરણણી છે!"

"હું નહિ માનું!" આટલું બોલતાં તે રાણુ ઉભો હતો તે તરફ ફરી તો તેની અતીશંત અજાયબી વચ્ચે તેજ રાણુને પોતાનો મરદાઇ લેબાસ ફાડી ઓરતના લેબાસમા જોયા જેજ થઇ ઉભેલી જોઇ ફાટીજ ગઇ.

"જેક! આ બધાનો શો ભેદ? ઓ ખુદા મહને બચાવ! જે જેક મહને અહીંથી લઇ જા!" આટલા બોલો સહિત તે ગુડણ પર પડી પણ તે ભલા બુધાને તુરત હાથો પકડી ઉઠાવી પોતાને ગળે વલગાવી.

"દોરીસ! માહરાં સુખમાં ખલલ નાખનાર ઓ નાગણ, તાહરા જેકમા હવે એવી તાકાત નથી કે જે તને બચાવી શકે! કરી લે બંદગી તને ખુદાને ઘર જવું છે!" પુર ખફગી વચ્ચે તે ઓરત બબાણી.

"માહરે કબુલ છે! માહરા ધણીની બગાઉ જે તું મહને મારવા રાજી છે તો હે હું માહરો ભોગ આપું છું! તું કોણ છે એ હવે હું જાણી શકું છું, કારણ માહરા ધણીએ તને અનેકવાર યાદ કરેલી મહને યાદ છે! હે માહરો પ્રાણ માહરા ધણીના એક કસુર માટે માહરો ભોગ હું આપું છું!"

તે ફગળાયલી અકરાયલી ઓરત તુરત તે નીર્દય જોહાક સામે હજી તો જબ પુગે તે આગમજ તેજ સામે આવી અને તિણા બંજર વટી તેણીને નિચે તરપરટી માછલી સમ તરપર કરતી છોડી મેલી!

"આહ! ઓરત! ઓરત! કસાઇ જેવો બાટકી પેણ પોતાની ફરજીયાત નોકરી તરીકે મેંદાં રહેંસી નાખવા માટે સહેજ આનાકાની કરી કાપતો હશે-પણ તું! ઓહ! જુહાક તું કેટલી સખ્ત હૈયાની હોવી જોઇયે કે આવી નીર્દય કાપાકાપી ચલાવી શકીછ!"

આટલું કહેતાં ગુસ્સે જેકનો નીમકહલાલ નોકર હરીલાલ ગડબડ કરતો ચઢી આવ્યો! અને ત્યાં રમાઇ રહેલી રમત તરફ નિગાહ કરી હદથી બ્યાદ તે કમકમ્યો

"હરીલાલ! હરીલાલ! આ ઓરતે મહને પાય માલ કરી મેલ્યોછ, માહરો તને છેલ્લો હુકમ છે કે એ નાપાક ઓરતને ધનસાકરી દેવડીએ પુગાડે!"

હરીલાલ તો રાણુના વરમા એક ઓરતને પોતાના નોકરોને હુકમો આપતાં જોઇ હેરત સાથ ડંગ થઇ ગયો!

"હરીલાલ! તાહરે માહરી ગમખ્વાર કથા જાણવી જોઇયે!

માહરા રમળમાં છે કે તારો શોક હવે દીવાનો થઇ જશે અને તેમ થતાં આજે બનેલા બનાવો સદા માટે અંધારાં રહેવા પામશે-જે સાંભળ" આટલું બોલતાં તે ઓરતે પોતાની આખી કથા તેણે કહિ સંભળાવી.

"તમારી કથા ધણી ગમનાક છે છતાં તમને હું જતાં મેળનાર નથી. તમો માહરાં ને સરકારનાં કેદી છો!" હરીલાલ આગળ વધી બોલ્યો-પણ તે તેણીને જીવતી પકડી શકયો નહી.

હરીલાલને આગળ આવતો જોઇ ધણી ચતુરાઇ સાથ પોતાની કમ્મરમાં છુપાવેલું ખંજર બેંચી કાઢી છાતીમાં આરપાર ભોકી દીધું-અને હરતા મુખડા સહીત પોતાનો હીસાબ ચુકાવવા આરેહતાળાની દરબારમાં ચાલતી થઇ.

લુસીના કહેવા મુજબ કમનશીબ જેક હરીસન ખરેખર દીવાનો બની ગયો અને અજબ હદ સુધીનાં હસ્યાને રડવા સાથ આસેપાસેના લોકમા એક આપદ જેવો પુરવાર થવાથી તેને દીવાનશાળામાં પુરવામાં આવ્યો. જીંદગીની આખેરી સુધી હરીલાલ પોતાના શોકને ખંત સાથ વળગી રહયો હતો. અને જેઓ તે કમનશીબ યુવાનની કથા જાણવા માંગતાં તેઓને તે દુખદાયક કથા દુખી દીલે કહી સંભલાવતો હતો.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

આ દુનિયામાં શ્વાસોશ્વાસનો એક મહાન કાયદો ચાલી રહ્યો છે જેને ઇંગ્રેજીમાં Inhaling and Exhalingના નામે ઓળખવામાં આવે છે. સાધારણ રીતે માનવામાં આવે છે કે આપણે માત્ર નાક વાટે રાત દીન દમ શ્વાસ લઇયે છીયે અને બાહેર કહાડીયે છીયે પણ ખરી હકીકતમાં તો નાક ઉપરાંત આપણી ચામડીના કંઈ હજારો છીદ્ર મારફતેથી આપણે બેભાનપણે શ્વાસ ખેંચીયે છીયે અને તેજ રસ્તે રાત દીન તે બાહેર કહાડીયે છીયે. આ શ્વાસોશ્વાસની નીરંતર ચાલી રહેલી કુદરતી ક્રીયાની ઉપર મનુષ્યની તંદરોસ્તીનો તમામ આધાર છે. પણ શું એ શ્વાસોશ્વાસતી ક્રીયા માત્ર મનુષ્યોમાંજ છે? અને તે શું માત્ર "દમ"ના "ધમન" ચાલવામાંજ સમાઇ છે? નહી! જરા ઉંડી દાનાઇથી આપણે દરીયાદીલ કરીશું તો આપણને માલમ પડશે કે એ મહાન કાર્યની ઉપર આપણી જીંદગીનો તમામ આધાર લટકેલો છે એટલુંજ નહી પણ કુદરતની તમામે તમામ પેદાયશ શ્વાસોશ્વાસની ખરી ને ખુદાઇ ક્રીયા વગર પોતાની જીંદગી કે સંભાળી શકતી નથી. માત્ર દરરોજ આપણને દમ વાટે કે ચામડીના છીદ્ર વાટે ચોખ્ખી હવાજ શરીરમાં દાખલ કરીને બેસી રહેવું નથી. પરંતુ પ્રેમ, ઠંડાપણ, અને બીજી ચઢવાતી ક્રાસમના સદગુણોનો આપણી આપણા જીગરે દરરોજ ઉતારવાનો છે અને ઉત્સાહ-ઉલ્હાસ-માયા અને મેહબુબતના પવિત્ર પ્રવાહ દરરોજ નીરંતર બાહેર પાડી આપણી અને આપણા આસપાસવાળાઓની જીંદગીને ખુશાલી ભરેલી અને ખુબસુરત કરવાની છે.

સ્થુળ શરીરનો જે કાયદો તે ગોથા મીનીટ મન જેવી લાગુ પડે છે માત્ર બાહેરની શોભામાંજ કે બાહેરનાજ ચલકતમાં કંઈ જીંદગીની મોતેબરી કે મરતબો સમાયેલ નથી પરંતુ આપણી જીંદગીને સદગુણોના અને સભ્યતાના સંગારથી સ્વચ્છને શાદમાન કરવાની જરૂર નથી. હવે એ કામ કરવાને માટે કંઈ એકાંત વાસની જરૂર નથી. પહાડની ટોચ કે જંગલના ખુનાને શોધી કહાડી ત્યાં સદગુણોને ખીલવવામાં કંઈ બહાદુરી નથી. ખરી રીતે સહુને રોશન થયું જોઇયે કે ખુદાતાલાએ આપણને જન્માંથી અને જેથી સંજોગ કે સ્થીતી વચ્ચે જન્મ આપ્યો છે તેજ ખરેખરો સ્તુતીપાત્ર છે અને ત્યાંજ રહી જીંદગીની મહાન લડતમાં લડી સંપુર્ણ રીતે સુંદર થવામાંજ જીંદગીની નેમ જર આવે છે. કેટલાકો જીંદગાનીથી કંટાળી જાય છે, કેટલાકોને જીંદગાનીમાં કોઇ જાતનો કરાર લાગતો નથી, પોતાની હાલની હાલતથી તેઓ સંતોષ પામતા નથી. સમતોલપણામાં રહેવું એ કુદરતી કાયદો છે; આપણે પાછો "દમ"નોજ દાખલો લઇશું: જોઇયે તે કરતાં વધુ હવા આપણા "દમ"માં આપણે લઇ શકતા નથી કે જોઇયે તેથી ઓછી હવા આપણા "દમ" વાટે આપણે બાહેર કહાડી શકતા નથી, સમતોલપણામાંજ આપણે જીવીયે છીયે. તેજ પ્રમાણે સદગુણોના સમતોલપણામાં કે મન-વચનના મીનોઇ મીજાજમાં આપણને હર હંમેશ જીવવાનું છે. અદેખાઇ, મગરૂરી કે બીજાકરે કોઇનાબી હૃદયને દુખી કે ખુશાલ રાખ્યું નથી. ગરીબાઇ એ કોઇ પાપ નથી. એ સદગુણ આપણે જાણીયે છીયે પણ તે ખરી હકીકતમાં આપણે સમઝયે છીયે કે? જો એ વાત સમજતા હોઇયે તો પછી જોઇયે શું! શ્વાસના સમતોલપણામાં જીવતા સહુ કોઇ માંગે છે-સદગુણોના સંગારમાં કોણ જીવશે?

over raiding of ugly passion in the heart to conquer thy decrepit Reason. Shall not he think evil of thee? Surely, if not his heart will mysteriously curse thee. Thou shalt merit scowl for scowl as thou wilt Love for Love. Man is weak, frail mortal! What cans't thou do to fight revenge for revenge and hatred for hatred. God shall avenge the crime for God is Omnipotent.

Do thy best in all the actions that tend to benefit thy self and exalt the trend of thy environments. Do all thou can'st to be of use to mankind. Keep God in sight and the high Vocation of Duty and all actions impossible though they seem, shall fall within thy grip.

Impossibility existeth not. For him who is manly in thought and deed nothing is but what can be achieved.

When any peril comes over thee, remember! it is the transient cloud of destiny over ruling thee. Suffer and bear with patience all its troubles. The tempest will pass away as the fleeting Time and Tranquility shall succeed. Sufferance and forbearance ought to be the badge of humanity. Sufferance leads to universal Victory in the end. Triumph is meant for him who suffers with patience when troubles turn up. Patience is the goal to Glory. Patience is bitter but its fruits are sweet.

Why! Time is changeful as is the World. Art thou suffering to-day? Tomorow the Sun of Happiness shall wake thee up. Be not melancholy nor gloomy for that is the sign of weakness in thee, and human infirmity, lack of power to suffer the torments of the ideal world. God likes thee not if thou lettest sorrow overcome thee for a bit of misery befalling thee.

Fall to the ground the Devil of Temptations and trample him under, the curbing sovereignty of Virtue and no particle of an unclean thought shall be able to make an encroachment upon thee. This shall give thee no Sorrow.

Unveil not the Secrecy of thy heart to any one for as soon as it is unveiled the glimpses of its light are caught by the world-folk among whom it becometh current and the Secret becometh open unto all.

Tell thy secret to any faithful friend and honest relation of thine own whom you do not doubt. "Please speak this to none." Senseless fool thou! Thou hast no reason. Weigh a man ere thou givest him thy heart. Put no faith at once in one who professeth love towards thee-Why! that may be a hypocrite. Doubt, honestly doubt the character of men that speak good of thee and show friendliness. Try them. If they stand thy test put faith in them. Ere that to do so is dangerous.

In weighing be thou not suspected nor give any reason for suspecting thee-men love not those that suspect others.

Speakest thou ill of others! Oh! thou Scandal-monger. The Viper of poison shall eat away thy tongue. Revenge shall gnaw away thy heart. Thou whilest away thy time in vain in minding others' business and having no look-out for thine own. Destiny shall cudgel out thy brain.

Despair not if thou failest in any of thy vital tasks for that shall crumble down thy

power of resolution. Who knoweth the depression may lead to a higher level! Despair is a sign of weakness and infirmity of purpose. Despair, think not, is a cankerer of life and that it bringeth misery. There are men whose whole periods of life are past away in despair and in not attaining to their purpose of life.

Hope beyond the bounds of Hope for a great piece of human happiness lieth therein. Hope till the end of thy life. Hope only perishes with the life above.

Be not discontented with thy lot. Discontent breedeth jealousy which in its stead leads on to self-ruin. Be discontent in the lofty and spiritual sense of the word, but not in its corrupt and physical. Think not that when thou hast attained to the great object of thy life thy will is satisfied, and object accomplished. Get onward! Higher duties await thee. Greater things thou hast still to do. Be not satisfied with what thou hast done. Deed never reaches its limit but with the end of life.

When thou art needy think of those that are more in need than thee. When art successful in life think of the more successful. Example shall teach thee to be what thou wishest to be. Example joined with experience is a greater teacher of life than anything. Keep no limit fixed to thy deeds. As time progresses, progress thou too, on the path of action.

Seek not peace nor happiness nor rest on earth but seek them in Heaven. Futile are the businesses of Earth. Ever-living are those deposited in Heaven.

Know that the whole Creation moveth according to the bidding of the Law of God. The Order that pervades in the whole Universe and in the Life of Man is according to the Law of God. Man hath no power to alter even an atom of it, for he is but an atom of the Law-abiding Universe. All things that proceed from thee by the Law of Karma are in accordance with this Ordained Law whose active influence is every where and on everybody, man, beast and plant.

This Law hath much to do with what is called Destiny or Fate. Hence all thy Karma is worthy of thy Fate. Thy good deeds are so because of thy fate moulded in previous life upon the basis of God by the purity of thy actions; and so, also for evil deed. Mark well this Truth and live accordingly.

Heaven's peace on earth! Gods' blessings on all!!

પ્રભાતનું પંચાંગ.

એપ્રીલ ૧૯૧૫.

રવિ.	આ મહીનાનો પ્રકાશ : ! ભેજ : ભક્તિમાન	પાંચમ. ૪ અરસીસંગ.	બારસ. ૧૧ બેહમન.	ચોથ. ૧૮ આદર.	અગ્યારસ. ૨૫ મેહર.
સોમ.		છઠ. બેક ૫ બંધ. આસતાદ.	તેરસ. ૧૨ અરદીબહેસ્ત.	પાંચમ. આંવાં ૧૯ જશન. આવાં.	બારસ. ૨૬ સરોશ.
મંગળ.	હિંદુ માસ ચૈત્ર-વૈશાક.	સાતમ. ૬ આસમાંન.	ચૌદશ. ૧૩ શહરેવર.	છઠ. ૨૦ બોરજેદ.	તેરસ. ૨૭ રસને.
બુધ	પારસી માહ મહેર તથા આવાં.	આઠમ. ૭ જમીઆદ.	અમાસ. ૧૪ અસપનદાદ.	સાતમ. ૨૧ મોહર.	ચૌદશ. ૨૮ ફરવરદીન.
ગુરૂ.	એકમ. ૧ ગોઆદ.	નોમ. ૮ મારેસપંદ.	એકમ. ૧૫ ખુરદાદ.	આઠમ. ૨૨ તીર.	પુનમ. ૨૯ બેહરાંમ.
શુક્ર.	બીજ. બેક ૨ બંધ. દેપદીન.	દશમ. ૯ અનેરાંન.	ચાંદરાત. ૧૬ અમરદાદ.	નોમ. ૨૩ ગોશ.	એકમ. ૩૦ રામ.
શનિ.	ચોઠ બેક ૩ બંધ. દીન	અગ્યારસ. ૧૦ અદુરમજદ. માહ આવાં.	ત્રીજ. ૧૭ દેપાદર.	દશમ. ૨૪ દપમેહેર.	

પુસ્તકઃ ૨ જું. એ ૧૯૨૫. અંકઃ ૯ મો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.
વખાણ તે સાહેબની (કવિતા) ...	૪૪૭
પ્રભાતનો પ્રકાશ...	૪૪૮
દુઃખીનમાંથી બહાર	૪૪૯
૨૬ તે ૩૬ (કવિતા)	૪૫૧
તાબેદારી	૪૫૨
સજ્જનતાની સાંકળ (ચાલુ વાર્તા) ...	૪૫૩
બિલોરનો ધુચ્ચ (ચાલુ વાર્તા.) ...	૪૬૩
લગ્નની મોતેબરી	૪૬૯
બદમાસ અરબેર (ટુંકી વાર્તા) ...	૪૭૨
સણી કે ણ	૪૭૪
સરદી	૪૭૫
એક સલાહની કીમત કેટલી ...	૪૭૭
એ ફાલકન (ચાલુ વાર્તા)... ...	૪૭૮
આનુબોનો ખાત્મ.	૪૮૬
બાળકોને બગ્યુ	૪૮૮
મોતીની માળા	૪૮૯
બાલુસો પર પ્રસન્ન થયલી લક્ષ્મી...	૪૯૪
પ્રભાતનો ચેપ્ટર...	૪૯૫
The Throbs	૪૯૬
પ્રમ નવું પંચાગ	૪૯૮

વાર્ષિક લેંઝાજમ રૂ. ૩॥ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. અરબ્બેરની કુઠ

ઓફીસ "પ્રભાત," કાલ્બા રેરેસ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

જીંદગીમાં જીવવાની કળા! આ ટુંકો પણ અર્થસુચક વાક્ય ઉપર વાંચક તું બે વાર વિચાર કરજે! જીંદગીમાં જીવવાની કળા? આ બોદ્ધી ને પોદ્ધી પૃથ્વિ ઉપર જે તરેહવાર કીડામના માનવીઓ વસે છે, તેમાંથી જીંદગાનીના રંગ-ઢંગ અજબ પ્રકારે પ્રકાશતા કે ધંકાતા આપણને માલમ પડે છે. માનવી જનને ખુદાતાલા કે કુદરત તરફથી અકલનું જોર જે મલ્યું છે તેની ઉપરજ જીંદગાનીમાં જીવવાનો સઘળો આધાર આવીને અટકતો છે પણ એકીન વગર રની અકલમંદી શું કામની? જીગરની નેક બખસલત-ખાશીયત બગર મનની હોશીઆરી શું ખપની કે ખુબીની! અને દયાજ જીંદગાનીની ખુબસુરતી જાદેર થાય છે. મનની હોશીઆરી કરતાં જીગરની જવાબદારી વધારે જોખમદાર છે. મગજની મજબુતા-ઇના કરતાં હૃદયની નર્મતા વધારે પસંદ કરવા જોગ છે. અને ભતાં દુનિયાના ધંગ કંઈ ન્યારા છે. કોઇને તે પ્યારા છે કોઇને તે અકારા છે. જીંદગાનીથી જે ઓદ્યવા નદી વહી રહી છે તેની બંને બાજુની જમીન ગોયા કર્મના કાંતાઓથી મુંચવાઇ ગઇ છે. જીંદગાનીની તે નદીના પાણી કંઈ તદ્દન સ્વચ્છ કે શાંત માલમ પડતાં નથી. તનો રોદ કેટલો જોરાવર છે, અને તેમાં દરેક જણા દરેક રીતે માત્ર ધસડાયાજ કરે તો પડી એવા ધસાડામાંજ જીંદગાની ઉપર નકી સમજી રાકાય એવો બોજો પડે અને પરીણામમાં પત્તાની જીંદગીને વધારે શોભાયમાન, ખુબસુરત કે ખુશીયતી બનાવવાનું કાર્ય વ્યર્થ જાય.

આપણે એક વેદવાર દાખલો લઇએ. જેમ કે એક આસામીને રાય અથવા ખપનો રોગ લાગુ પડયો હોય તેનું હૃદય ગોયા રાતને દહાડો ધસાતુ અને કોતરાતું જાય તેમ કોઇના દીલમાં દુઃખ કે દરકારીએ મજબુત વાસો કીધો હોય તો તે તેનું મન ચકમક કરે અને તેનુ ઝગર બધુ કોતરાઇ કોતરાઇ જાય. પરી-ણામમાં તે આસામી દુઃખીને ગમગીન થઇ પડે. પણ હવે ધારો કે ખપના રોગથી પીડાતો પેલો આસામી શોદરની ગીચ વસતીથી દુર થઇ કોઇ શાંત પહાડો વાલાં એકાંત મુકામ ઉપર જઇને વાસો કરે અને ત્યાંની સુધી ને સુંદર આબો હવાનો લાભ લે તો પરી-ણામમાં તેનું દુઃખ ઓછું થયું થયું નાબુદ થાય અને શરીરને આરામ થાય તેજ પ્રમાણે જોજો જીંદગીમાં દુઃખ કે દલગીરીથી કંટાલી ગયાં હોય તેઓ લે પોતાની આસપાસ ખુદા કે કુદરતની રજીયાતમાં સર્વ સારૂજ જોય અને ખુદાના કાયદામાં સંપુર્ણ વિશ્વાસ રાખવાની કળા હાથ આવે તો પછી દુઃખ અને દલ-ગીરીના ચિન્હોથી તે નીરાશો થાય અને પોતાની અંદરથી દુઃખ કે દલગીરી આફત કે ચિંતાના ભય-ભીત બીઆંઓ નાબુદ કરી ખુશાળી, સુખ અને સુંદરતાના ઝરણો પોતાની આસપાસ ફેંકવા કે ફેલા-વવાને તે સામર્થવાન થાય. એ કળા આપણે હાથ આવીજ જોઇએ. દુઃખ, દુઃખને દુઃખના પોકારથી દુનિયા ગોયા દીવાની બની ગઇ છે. સુખ સુખને સુખના સઘુનેયીજ હવે દુનિયાની હાદ લેવી જોઇએ. અફસોસ સુખ અને દુઃખ, દલગીરી કે ખુશાલીની વચ્ચે માનવીને હરદમ જીવવાનું છે. એ એક બીજા વગરનું જીવેલું એકલ કે ફોકટ છે, અને આવી જનની સામ સામા પ્રકારની લાગણીઓ વચ્ચેથી નીરંતર લડતમાંજ જીંદગીની જીવ આવીને અથડી છે. મનુ-ષ્ય સીરાયે કુદરતમાં કે બાદી કોઇની પેદાયશ જીંદગાનીમાં જીવવાની કળા ધરાવનાને સામર્થવાન નથી. ખરી હકી-કતમાં અફસોસનાં કુદરતની બની પેદાયશો પોતાની મુકરર કાર્યોથી હરમાં પોતાની જીંદગાનીનો જીવનગાળો ગુજારે છે. માબુમની પેદાયશમાં એવી છે કે જેવી જીંદગાની વહેતો તમામ આજર તેના પોતાનેજ ઝર રહેલો છે. અને લાંજ જીંદગાનીમાં જીવવાની કળા હાથ ધરવાની જરૂર છે. "જીંદગી"એ એક એવો બોલકો શબ્દ છે અને વળી તેમાં "જીવવાની કળા" એ બોલથી બધી તો જીવતી બાગતી ગોયા કોઇ છે કે ખરી પ્રીક્ષકુરીમાં જેની કંઈ સરખાતણી નથી કે જેનો કશો અંતભી નથી. "જીવવું" એ તો સહે કોઇની સરજતે સમયાપવું છે પણ કર્યું જીવવું અને કેમ જીવવું એજ મહાત્મારત સવાલો ઘણે પડે છે. એ સવાલોના જવાબો આપવા કંઈ મેલવું કામ નથી. એ સવાલોના જવાબો આપવા તે ગોયા જીંદગી ભરની મંજલની રંજ ખેંચવા કે એડવા બરોબર છે. "ભલા થવું અને ભલું કરવું" એજ માનવીની જીંદગાનીની ચાવી છે; પણ જુદાં જુદાં આસામીઓ તેજ ચાવીના જુદી જુદી રીતે ઉઘોકર કરે છે. એકને માટે જે ચીજ સારી તે બીજાને ભારી થઇ પડે છે અને જે ચીજ એકને માટે અકારી તે બીજાને પ્યારી થઇ પડે છે. તે સઘળી જુદાઇ વચ્ચે સમતોલપણું સાચવી જીંદગીની પ્રભાતને પ્રકાશીત કરવી એમાજ આત્માનો આનંદ છે. એમાજ મિનોર્ષ મોજ છે. એમાજ જીંદગીની ખરી ખુબી અને ખુબસુરતી છે. તમારામાં ને તેવી કંઈ ખુબી કે ખુબસુરતી હોય તો તેમાં વધારો કરી કર દીન તેને ખીલવવામાં ઓ વ્હાલા વાંચકો પ્રભાતના પ્રકાશનો ઉપયોગ કરશો!

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

લડતાં લશ્કરમાં દારૂનો ઉપયોગ.

નામદાર બ્રીટીશ સરકારની આબકારી નીતી કેવા પ્રકારની છે તે તકરાર બાજુએ મુકી-ગીણા મહીનામાં આપણા ભલા બાદશાહ નામવર રાજા જ્યોર્જનો દીલાવર દાખલો "દારૂ"ના સબંધમાં જાહેરમાં આવ્યો છે તે ખરેખરો વખાણવા લાયકજ છે. હમના જે કમનસીબ સંજોગો વચ્ચે યુરોપની ભુમી ઉપર ભયંકર લડાઈ ચાલી રહી છે તેમાં ભાગ લેતા સીપાહોમાંથી દારૂની બદી દુર થાય તેના સંબંધમાં જુદા જુદા રાજ્યો ઘણી તરેહની યોજના રચે છે. અને "રસીયન" લશ્કરમાંથી દારૂનો ઉપયોગ નાબુદ કરવાનુ ફરમાન જાહેરમાં પણ આપ્યું છે. આપણા બ્રીટીશ લશ્કરને નામદાર હોર્ડ કીચનરે ઘણીજ કીમતી સલાહ આપી છે કે દારૂથી નીરાળા રેહવું; પણ સહુથી વધારે સરસ તો ફ્રેંચ જ્યોર્જે પોતેજ દાખલો બેસાડ્યો છે કે પોતાના ધરમા તેમજ બાહેર દારૂનો ત્યાગ. ઉપયોગ કરવો નહી અને એ દાખલો લઇ લશ્કરમાંથી દારૂની બદી જો દુર થાય તો તે કામમાં રહાય થવાની પોતાની મરજી જાહેર કરી છે.

દારૂની બદી ઉપર વિવેચન કરવાની કંઈજ જરૂર નથી. એ જીવલેન ઝેરથી કેવી ખાના ખરાબી થાય છે તેની ઉપર કંઈજ સરેહની જરૂર નથી. એ દારૂની બદીથી લશ્કરમાં કેવી બીમારી પેદા થાય છે અને લશ્કરનો સામન્ય બાંધો કેવો નબળો પડી જાય છે તે સઘળુ ધ્યાનમાં લઇને નામદાર જ્યોર્જ જે ફરમાન જાહેર પાડ્યું છે તેની ઉપર વેદ્ધવાર અમેલ થાય તો કેવું સારૂ!

અથોરનાન મંડળ.

જરથોસ્તી તોલાની બુલંદીનો આધાર તેના ધર્મ-ગુરૂઓની ઉપર છે અને તેઓની બેહતરીનો સવાલ પારસી કોમમાં એટલી બધી વાર ચરચાઇને ચવાઈ ગયો છે કે હવે તો કંઇ વેદ્ધવાર ઉપાયો યોજી આ ગરીબ બીચારા હીનાતા અફલાતા "અંધેરાઓ"ની હાલત તમામ રીતે સુધારવા સમારવાનો મુસ્કેલ સવાલનો જેમ બને તેમ જલદી નીવેડો લાવવાની જરૂર છે. અને અમો જાણીને ખુશી છઇયે કે ગયા એપ્રીલ માસમાં એક નવા મંડળની સરઆત થઇ છે જેને "અથોરનાન મંડળ"નુ ટુંકુ પણ ભપકાભર્યું નામ આપવામાં આવ્યું છે. જેટલુ નામ ભપકાભર્યું છે તેટલુ તેનું કામબી ધરખમ થાય એવી અમારી ઉમેદ છે તે પાર પડશે? કે રખેને જેટલુ તેનુ ટુંકુ નામ છે તેટલી ટુંકી હયાતીમાં તે ખતમ થશે! ખુદા કરેને હવે કંઇ જરથોસ્તી કોમમાં સંપ રાજ્ય કરે અને ધારેલાં મુસલધીમ કામો કોમની ઉન્નતીને માટે પાર પડે. "અંધેર"નો દરજ્જો કેટલો ગોરો છે-ધર્મગુરૂની બદી કેટલી બુલંદ છે અને દસતુરનો ઓધો કેટલો મોતેબર છે તે આપણે સર્વ જાણીયે છીયે. તે આપણે "જાણીયે છીયે." પણ "માણીયે છીયે" કે? આજ કાલ કરીબને અજાન અંધેરાઓ બીચારા અજ્ઞાનપણાના અંધેકારમાં કેવાં ગોથાં ખાય છે, આજે મોજેદીની મરવન રાખનારા બેહદીનો કયાં છે?

દસતુરોનો દરજ્જો સાચવનારા દીનદારો આજે કયાં છે? સહુ ડીંડા ડીક છે.

બેહદીનો અને મોબેદોની બેડીયોજ પારસી જરથોસ્તી કોમ તકી રહી છે અને રહેશે.

બન્નેને એક બીજા ઉપર આધાર અને આસરો છે પણ કેટલો કમનસીબીભર્યો આ સવાલ છે કે મોબેદ પોતાની અભન અને ગરીબ હાલતમાં બેહદીનોથી દીનાય છે અને બેહદીનો શીખેલા વધેલા અને સાચ્ચા ધાર્મિક ધર્મગુરૂઓની રાહબરી વગર રાતને દહાડો કેવા તવરે છે અને હેરાન હેરાન થાય છે. તમો જાણો છો કે ખુદ "મોબેદો તોળા"માં કેવી અને કેટલી મતફેરીઓ આજેબી ૨૦ મી સદીના કેલવાયલા જમાનામાં મોજુદ છે.

બગરીયાઓ અને કદરીયાઓ અને મીનોચેહર હોમઝનાઓ અને કલાના ચીનાઓ વચ્ચે "હક"ની લડત અને કાર્યા કામોની મગતભરી મતફેરી અફસોસ કે આજેબી મોજુદ છે. "અર્યોરનાન મંડળ" શું કરી બતાવે છે તેજ હવે જોવાનું રહ્યું છે.

એપ્રીલ મહીનામાં અત્રે બે મંડળોની સ્થાપના થઇ. એક તો ઉપર કહેલું "અર્યોરનાન મંડળ" અને બીજું તો આપણા શેહરના કેટલા ઉભરી પારસીઓની બાહેધરી હેઠળ જન્મ પામેલું એક નવું મંડળ નામે "ગુડ લાયફ લીગ." નામના ત્રણે અક્ષરો ધ્યાનમાં? પણ તેના દેશી કામ દ્વારા "ધ્યાનમાં" કામ કરી બતાવશે કે?

"ગુડ લાયફ લીગ."

આ પુર્વથી ઉપર જણાતા શેહરોમાં ઘણા ઘણાબી ઉભરાઇ જતા મંડળો છે તેમાં વળી એકનો નવો વધારો! આપણે તેઓના કાર્યને પ્રતેહ ધ્યાનીશું અને જોઓ "બેડ લાયફ લીગ" કરતા હોય તેઓને "ગુડ લાયફ લીગ"ના ઇચ્છીશું પોતાનું કે દુનિયામાં ભાઇચારો, ખરી અને ખુશીવતી ભાઇચારીના વધારો થાય અને પોતાની મમત અને મતફેરીમાં લોહેા જીંદગી ગુજરે છે તેમાં કંઇ ઘટાડો થાય. "ગુડ લાયફ લીગ"ની નેમો તો ઘણીજ ભલી ને સારી છે પણ તેને પાલનારાઓ અને પ્રગટ કરનારાઓ જો દરરોજ જેટલા "બોલે" ભલા છે તેટલા વરતણે "ભલા" થાય તો પછી આ દુનિયા જે "દોજખનુ ધામ" કહેવાય છે તે "બેહસ્તના બાગ"માં બદલાઇ જાય.

"ગુડ લાયફ લીગ"ની નેમો અને મકસદો અને તેના સ્થાપકોના અને કરતા કારવતાઓના નામો અમોએ અથે વાર વાંચ્યાં છે અને અમો જો ભુલતા નહી હોઇએ તો જગ જાહેર થીઓસોફીકલ સોસાયટીની નેમોનો આધારજ અને થીયોસોફીના સુંદર સાહીત્યમાં શીખવવામાં આવેલી જીંદગી સુધારવાની રીતીબોજ આ ભલા ભાઇઓએ ઓખત્યાર કીધી છે. એના સ્થાપકોના મુખારક નામોમાં થીઓસોફીકલ સોસા યટીના એક વેળાના કે હાલના સબળા સભાસદોજ આપણને જણાઇ આવે છે. અને જાહેર પ્રજા આગલ આ વાત છુપાવવાની જરૂર નથી કે આ સબળા ભલા અને નેક નીશતાના સાહેબો પોતાનીજ હકુમત થીઓસોફીકલ સોસાયટીની અત્રેની શાખા "બ્લેવાટ સકી લોજ"માં કમનસીબે મુકરર કરી શકયા નહી અને થોડા મહીનાની વાત ઉપર તેની એક સામન્ય સભા બોલાવીને જાહેર ચાલી ગયા પછી થીયોસોફીનાજ જોર અને જેહનથી આ નવું મંડળ સ્થાપ્યું છે તો તેઓ સબળાને આપણે મુખારકબાદી આપીશું અને એટલુંજ ધ્યાનીશું કે એ "ગુડ લાયફ લીગ" ખરેખરીજ "ગુડ" નીવડે. આ પૃથ્વીના પડદા ઉપર કેળવણીનો કેટલો બધો પ્રચાર થયા છતાં સામન્ય આમ લોકમાં હજી ઘણા પ્રકારનુ અજ્ઞાનપણું જણાય છે જેના પરીણામમાં ભલી જીંદગી કેમ ગુજારવી તેના સામન્ય બ્યાનથી તેઓ હજી બેનસીબ છે તેવાઓની આગલ "ગુડ લાયફ લીગ"ના "લીડરો" કંઇ પોતાનું પાણી બજ્જાવી બતાવશે તો અમો ધારીએ છીએકે તેઓ કંઇ ઉપયોગી કામ કીધેલું કહેવાશે બાકી કંઇ વાયલા સબમસો આગલજ કેળવણીની વાતો કરવી અને જોઓ પોતાનું ચારીત્ર ચણી શકવાને માટે બીજા મંડળોને આભારી છે તેઓની આગલ ચારીત્ર સુધાર-

વાની વાતો કરવી તે ભરેલા કુવામાં પાણી ભરવા જેવું છે. કેળવણી છતાં આજે હંકારની ધુંધમાં આપણી આસપાસ કેટલી ખાનાખરાબી, બદબોઇ નીંદા ને નાલેસી ચાલી રહી છે. કેહવાતા શ્રીમંત વર્ગનો સડેલો સંસાર આજે કેવી હલકી પંકતી ઉપર ઉતરી પડયો છે. પોશાકના એંચાનકારક તત્વ હેઠળ અનીતી અને એમટલમાલપણું કેવું ઘેર ઘાલી બેઠું છે તે વિગેરે બાબતોની ઉપર જ્યારે આપણે મનન કરવા બેસીયે છીયે ત્યારે આપણે હાઇ અફસોસજ છુટે છે અને ઉમેદનો એક ઉદગાર એવો બાહેર પડે છે કે "ભલી જીંદગી"ની ઝગડતી ભલાઇ ફેલાવવાનું કામ કેટલું બધુ પુણ્યવંતુ છે, અને આજેની ભલા વ્યવહારમાં અને ભલું કરવામાં કેટલું મુખ આપી શકાય છે. "ગુડ લાઇફ લીગ"ના સુંદર નામ હેઠળ સંગીન કામ કરવાનું છે; માત્ર પોતાનીજ મતલબના વિચારો ફેલાવવા બીરદા ભાડે લઇ દર સાંજના મહનારાઓજ વચ્ચે ભલી પોતાની ભાની લીધેલી અને પોતે જે જીંદગી ગુજારે છે તેજ "ભલી જીંદગી" છે એવા અનુમાનથી વર્તનારાઓએ જરા આંખ ખોલીને જોવું જોઇયે કે દુનિયા કેટલી બોહલી અને પોહલી છે અને મતમતાંતર માણસોની લાગણીઓ વચ્ચે થતી વૃદ્ધિનો ખ્યાલ કરી પોતાથી વીરૂધ્ધ મત ધરાવનારાઓથી પોતાનેથી તેટલીજ હદમાં ભલા ગણી શકે એ સંભવિત છે અને તેવી ભલતના વિરૂધ મતની પણ ભલી જીંદગી ગુજારનારા "ગુડ લાઇફ લીગ"ના "લીડરો" કરતાં હજાર દરજ્જે બેહતર, જ્ઞાની અને દાનેશમંદ સ્ત્રી-પુરૂષો આ ચોખંડ દુનિયામાં પડયાં છે તેથી ભુલી જવું જોઇયું નથી. "ગુડ લાઇફ લીગ"ની સ્થાપનાનું મુલજ જો "ગુડ લાઇફ" હોય તો પછી અમારે કંઇ બોલવું નથી પણ અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ તે જો "મમત અને મતફેરીનુંજ પરીણામ" હોય અને પોતાનાજ અહંકાર અને અભીમાનને સર્વોપરી આપવાનું જો તેમાં કંઇ ભાન હોય તો પછી એક દાનાવના સમુદેશમાં એક સંતોષકારક સલાહ અમો આપીયું કે:—

"Your goodness is of no use to you if you are not good to *others*."

ગઈ તે ગઈ.

સ્થનાર:—"ફકીર"

સુનો મુજ અંધની અરજી, રહેયે દીલ સદા કરજી
લાવો ગઇ તેણી કયાં? દરશન લેવા થઇ મરજી
રમી ચોહા દીન મુજ સાથ, રાખી મે માહરી બાથ
કરી રડતો કાં ગઇ ચાલી, બજુ છું તેણીનો હું પાહ
ચલાવતી ચાલ લટકાલી, બની બાળણ હું બાળી
હાય! કરમાયુ જોબન તેણીનું, દીસે દુન્યાં બધી ખાલી
કયાં હું હું? કયાં ખોળું? કયાં પુછું? કયાં ખોલું?
અરે! ગઇ તેણી બીજી સાથ, રડતાં હાથ હવે ચોળું
ફકીર બનાવી ગઇ-તે-ગઇ, ન પાછી આવવાની રહી
દગો દઇ જેવી ચાલી ગઇ, જુવાની ગઇ જુવાની ગઇ

જયસી ચાલ બાથોડી, વયસી જુવાની હય
ભર કટોરા, ગર પીયા, તો ફકીર લા શાની હય;

તાબેદારી.

લખનાર :—ખી. જાંહગીર દારાશા દુંગાજી.

તાબેદારી એ એક ખુદા તરફની આદમ જાતને ઉમદા બક્ષેસ છે, જે વડે સામા વધુનું માન અથવા ઓદ આપણે ખેંચી સકવાને નશીબવાન થઇએ છીએ. ઘણા એક શીક્ષસુદ્રો તેમજ લેખનપુઆએ પોતાની કલમનાં જોરે યા બેજાંની શક્તીથી તાબેદારીને એક આશીરવાદ સમાન લેખી ગયા છે. અને તેઓનાં લખાણ ઉપરથી પણ માલમ પડે છે કે તાબેદારી આ દુન્યાનો મુખ્ય પાયો છે. તાબેદારી ઉપર કાંઇ એક પુસ્તકો રચાયાં છે તથા એ ઉપર આજ સુધી ઘણું બોલાયું છે. તો પણ આપણે હજી તુલીક તેની ખરી ખુબી પીછાનવાને બે નસીબ રહ્યા છીયે.

આપણે સારી રવેશે જાણીયે છીયે કે આ દુન્યા તાબેદારી વગર ચાલી શકતી નથી, યાને આપણે જ્યાં પણ જોઇયું ત્યાં સર્વત્રે તાબેદારીજ છે. એક ચાકર શેઠને, શેઠ કતાવાલાઓને, સતાવાલાઓ સરકારને એમ સર્વ જણાં પોત પોતાનાં વધાને તાબે રહે છે. આ ઉપરથી માલમ પડે છે કે આ દુન્યાનો મુખ્ય પાયો તાબેદારી ઉપરજ રચાયેલો છે.

હવે તમો નજર કરો કે એક લશકર પોતાના વધાને કેવું તાબે રહે છે! અને જો લડાઇનાં ખુનખાર મેદાનમાં તે લશકરનો વડો કાંઇ ઓટો દુકમ પોતાનાં લશકરને આપે છે, તો પણ તેવા બારીક સમયથી તે લશકર પોતાના વધાને તાબે રહી તેના ઓટા દુકમને માન આપી પોતાની અમુલ્ય જીંદગીને લડાઇનાં મેદાન તરફ ઓપલાવે છે: અને તેવા સમયે મોહતનો કરો પણ ડર ન રાખતાં પોતાનાં વધાને તાબે રહી પોતાના પ્રીમતી જાનનો નાશ કરે છે, અને આવા ઓટા દુકમથી એક નહીં પણ એવા સેંકડો વીરદોષ જીવડાઓ માર્યા ગયા છે, આ તે ખરી તાબેદારી કહેવાય!

એ વીષેનો ખાસ સદો આજે આપલું ધ્યાન ઓચી રહ્યો છે અને તે ઇંગ્લાંડની તવારીખમાં જોવાતા દરેકે લખાયલો "Charge of the Light Brigade" નામે ઓળખાતો છે, તેમાં તે લશકરનો સરદાર પોતાનાં લશકરને તોપોનાં મોંદ્ર બણી ધસી જવાનો દુકમ આપે છે. અને તે ૬૭૦ બાદુર લડવૈયાઓ તેનાં ફરમાનને તાબે રહી તે પ્રમાણે ધસી જાય છે. અને આખરે માત્ર ૧૬૦ આદમી આ બાકી જેહાંન જોવા પામે છે જ્યારે બાકીનાંઓ પોતાનું નામ આ જેહાંનમાં તાબેદારીને સારૂ અમર કરી ગયા છે.

આપણે એ વીષેનું બ્યાન ઇરાનની તવારીખમાંથી પણ કાંઇક મેલવી શકયે છીયે અને ત્યાં પણ તાબેદારીને સારૂ એક ઉમદા દાખલો આપણી નજરે પડે છે; જે વીષે કયો જરથોસ્તી અંજાણ હશે?

સ્યાવક્ષ કે જે ઇરાનના પાદશાહ કેકાઉસનો બેટો હતો તેને એક દીન પોતાના બાપ સાથ ચોકસ બાબદ સર તકરાર થવાથી પોતાના આપના દુકમનોને અનાદર કરી અને તેની દરબાર છોડી તુરાન દેસનાં પાદશાહ અફરાસ્યાબ પાસ તે ચાલી ગયો. અને ત્યા થોડોક વખત બાદ તે અફરાસ્યાબની દીકરી સાથ લગનના ગાંઠથી જોડાયો; પણ કુંક વખતમાં અફરાસ્યાબનો કોપ તેની પર ઉતરયો અને આખરે તે પાદશાહે તેને બરદન મરાવ્યો. મરતી વખતે તે બોલ્યો કે "જો હું મારા પેદરને તાબે રહ્યો હતે તો આજે મારી એવી દશા થતે નહિ" પણ અફસોસ કે એ પ્રશ્ચાતાપ બહુ મોડો હતો.

આથી આપણને માલમ પડે છે જે કેટલાક શખ્સો તાબેદારીનાં લીધે અમર થઇ ગયા છે કેટલાકોએ તાબેદારી સારૂ પોતાનો જાન પણ કુરબાન કરયો છે; અને જ્યારે કેટલાકો તાબેદારીનો અનાદર કરવાથી દુખી પણ થયા છે કે જે વીષેનો મજબુત પુરાવો આપણે સ્યાવક્ષનાં દાખલામાં પુરવાર કરી ગયા છીએ.

આ ઉપરથી એમ નહી સમજવું જે તાબેદારી માત્ર ગરીબોને સારૂજ સરનામેલી છે, પણ એથી ઉલટું તાબેદારી ગરીબો તેમજ તવંગરને માટે રચાયલી છે. કદાચ કોઇ તવંગર પોતાના પૈસાનાં જોરે ગરીબોને તાબે રાખી શકશે; પણ તેજ તવંગર સરકારને તાબે છે, એમ પણ ભુલવું નહિ. આથી આપણે જોઇયે છીયે જે આ બાકી જેહાંનમાં સર્વથી પહેલી અને સર્વોથી ઓગત્યની ચીજ જો કાંઇ પણ હોય તો તે "તાબેદારી" છે.

સરજતનાં સાંકળ

યાને

મોત અને માફી

(એક પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા)

લખનારઃ—'રફીક'

પ્રકરણ ૧૪ મું.

જમશેદજી શેઠનો મિલ્લસ આજે કમનસીબે બર બેસાઇ હતો.

તેઓમીનાને પોતાની માયને મળવા જવા દેવાની આયાની લુચ્ચાઇ તેવણને કાંઇ પસગવટ માલમ પડી આવી હતી, કેમ તે અમને ખબર નથી. તે બંન્ને મા દીકરીને મેળવવામાં ફિરોજે જે ભાગ ભજાવ્યો હતો તેનીથી તેવણને જાણ થઇ હતી અને હળુથી ફિરોજે તેણીની 'કાઢી મુકેલી' બૈરીનો પીછો નહીં છોડયો હતો તે વાતથી તેવણ બહુજ છેડાયા હતા; એમ કાંય? કમનસીબ સંજોગે વાજબી યા ગેરવાજબી અબખે વિખુટી પડેલી માયને તેનાં પેટનાં બચ્ચાં મળે તો તે તેમાં તેમના બાપોને ઓટલો વાંધો કાંય? એ ફકત આપણે વારતાઓ માંજ નહીં પણ આપણા ખુદ જીવતા જાગતા સંસારમાં આપણે ડગલે ને પગલે જોયેજ છીયે.

તેહેમીને તેની માય સાથે ભવિષ્યમાં મળતી અટકાવવાને તેવણે શું ઉપાય લીધા હતા અને શું લેવા ધારતા હતા તે આપણને જણાયું નથી, પણ એટલું ખરૂં કે આયા જે વખતે રડતી રડતી કુરમાં જવા પોતાના ગાંસડા પોટલા બાંધતી હતી તેજ વખતે બેહેલાકાકા જમશેદજીને મળવા તેવણને બંગલે આવી ઉભા હતા.

બેહેલા કાકાને જોતાંજ જમશેદજીનો ચહેરો ચીડનો માર્યો કઠોર થઇ ગયો અને તેવણ તેની સામે જરાં ચઢાવી ઉભા.

"બેહેરામજી તમે શું કામ આયાજી તે હું જાણતો નથી-તે છતાં જે કહેવું હોય તે હુંકમાં પટાવી ચાલતા થાઓ, કેમકે મને હાલ કામ ઘણું છે."

બેહેલા કાકા આમ કહેવાથી બીચારા અકરવકરમાં પડી પાણી પાણી થઇ ગયા અને ત્યાંથી મુગા મુગા પોબારા ગણી ચાલવું' તેવણને ઘણું' મન થયું પણ, નહીં, જે વાત તેવણ કહેવા ત્યાં આવ્યા હતા તે તમામ પુરેપુરી કહ્યા સિવાય ત્યાંથી બાહાર નીકળવું નહીં એવો પક્કો ઇરાદા કરીનેજ તેવણ ત્યાં આવ્યા હતા.

જમશેદજીને બેહેલા કાકા તરફ એક નોકર તરીકે માન હતું. બેહેલા કાકા એક નોકર હતા પણ બીજા નોકરોની કીસમના નોકર નહીં હતા એટલે તેવણે તેને બેસવા એક ખુરસી બતાવી અને પોતે એક સોફા પર બેઠા.

તેની લગભગ સામેજ જમશેદજીએ બનાવેલી ખુરસીની છેક કોર પર પોતાના બે પગને ગુંચવણ આગળથી ભીડી તેવણ બે પગના એક બાંયામાં પોતાના બેઉ હાથની મુઠ્ઠી ઢાબી બહાં ઢહાની બેઠા અને મનમાં યથા અષેમ ભણી વાત શરૂ કરીબો જરા પેહેલે લહાવા પણ પછી તેવણને હીંમત જે આવી તે જાણે "પંજાબ મેલ" છુટો!

તે વાતજ એવી હતી કે જમશેદજીએ મોંહ ફાડીને તે સાંભળી.

વાત પુરી થઇ અને જાણે પોતાનું કામધંધો પુરું થયું હોય તેમ બેહેલા કાકા પોતાની ખુરસી જરા દુર ખસાડી જરા ફરાગાતથી બેઠા.

થોડીક વાર બન્ને ચુપજ બેસી રહ્યા. તે ઓરડાની જમણીબાજુ ગોઠવેલી એક સાદડીબેઠ પર મુકેલાં મારબલના ઘડીયાલની ટીકટીક સિવાય બીજો કશો અવાજ ત્યાં સંભલાતો નહતો.

જમશેદજીને તેમના વિચારમાંથી જાગૃત કરવા બેહેલા કાકાએ એક ખંખાર માર્યો અને બેહેલા કાકાની ક્રોસ એકઝામીનેશન શરૂ થઇ.

"તમે પ્રીરોજશાહનીજ નોકરીમાં હજુન છેવોની?"

"જી હા, મારા મુરબ્બી"

"ત્યારે મારી આગળ જે હમણાં તમે વાત કીધી તે તમે તમારા શેઠને જણાવીજ કે?"

"હજુન નથી કેહી મારા મુરબ્બી."

"જુવોની બેહેલા કાકા–અરે બેરામજી એ તમારી મુરબ્બી અને મુરબ્બો તમારા શેઠને વરે રહેવા દઇ મારી સાથે સીધી વાત કરો; એમ તમે બેંગા મેંગા મારી આગળ થશો તેથી તમે જે મને બધું કહેવા નીકળ્યાજ તે હું માની દેવસકે?"

"વારૂજી"

"તમે બગાઉ તમારા શેઠની એવી કાંઇ ખાનગી વાતની બબુબેહ કીધી'તી કે?"

"નહીંજી"

"હું કેમ માનું કે તમુને એવી ચાવાચીવીની ટેવ નથી"

"હું હોંગનપર કેહુંજ, મુર–અરે–સાહેબ."

"ત્યારે આજજ વાત તમે કેમ સાંભળી?" વાં જરા આપણા બેહેલા કાકા શરમાઇને લાલચોળ થઇ ગયા.

"તે–સાહેબ–છે તે–કરીને–સાહેબ—"

"જુવો બેરામજી; મારી આગળ બધું હું જે પુછું તે છે–તે–છે–તે કર્યા વગર બરાબર કેહેવા નહીં તો હું તમુને અંહીંથી રસ્તો પકડાવસ"

"નહીં, સાહેબ–આપ તમારી ને તમારાં–કીરીનબાઇ વચ્ચેની પંચાતની મને થોડીક અડચની ખબર પડીને—"

"તે તમારી જીજ્ઞાસા ઉશ્કેરાઇ, એમજ કેની?"

"હાજી, બરાબર."

"વારૂ ત્યારે તમારા શેઠને પેલી વચ્ચેની વાર વાર થયલી મુલાકાતોની સાબેની આપવા તમુને તો મારા એક સાક્ષી દાખલ ઓલાવેલા કેની?"

"હાજી."

"તે તમે કોર્ટમાં સાક્ષી આપેલી કેની?"

"હાજી,"

"ત્યારે આવે વાતે કહેવા તે વખને તમે ક્યાં બાઇ સુતાંતા?"

"તે જુવો હાએસ, મને મારા હેહના વિચાર પહેલે આવે કેની? હવે કીરીનબાઇ જે મારા હેહને મલેલાં ને મેં હેહનાંજ બારણા આગળ વાત હાંભરેલી તે વખને મારા હેહના વીચાર હું ઉતા તે મેં હાંભરી લીધેલા ને જો કે બાઇએ તો તે વિચાર જણાતાં છતી ઉંચકેલી પણ, હેહ, આપરે ગરીબ મનીખની અકકલ કેટલી? ઉં એમ હમજેલો કે કીરીનબાઇ છુટાં થહે તો કદાચ—"

"હા, બોલો બોલો–આગળ બોલો."

"નીહ હાએસ મારી જીભલીજ નીહ ઉપરતી તે!"

"ત્યારે હમણાં કાંઇ પુડી નીકર્યા?"

"તે મારી બેહેને મને કીહેલું—"

અને ત્યાં બેરામજી પોતે બોલતાં પ્રમી જતા હોય તેમ અટકાને ઉભા, કેમકે કીરીનને કરીદામ બાકામાં તેમનો હાથ હતો એમ જમશેદજી જાણીને રખે ચીરકાઇ પડે તેની તેવચુને ધાસ્તી લાગી.

"તમારી બેહેન? તમારી બેહેનની વજા છે કે?"

"હારેજી, મારી બેહેન જહાં રહેજ કેની તાંજ કેટાં બાઇ રહેતાં છે તે કાંઇ મારી બેન તેવચુને બગી હોસે તે કહેનીતી કે બીમારી કીરીનબાઇના હાલ અવતાર પરી ગીયાજને બામારી રાતને દાહારો દરદ ઉછને—"

"કાંય ? તવળેજ કાંય ? ફીરોજશાતો તેને બળેજ ઓરેજ ને એમ કેમ? વારૂં એ જ્યાં રહેજ તે જ્યા તમારા શેઠેજ અપાવીને તાંઢા રાખી કેની!?"

"નીરે હાશ, તેવણુનેતો પ્હેલું મેંજ કેહું તારે તેવણુને આપવું કેઠાણું માલમ—

"આય તમે ખરેજ કેહોજ? કાંય જુદા થયને જુદું ઓસેજ, ઓરાંમઠા?"

"હોવેરા હાશ આય જુવેા" એમ કહી ઠાક દઇને ઉભા થય એક હાથે કરતી પકડી અને બીજે હાથે દમલા અને બત્તીવાનનાં ઉપરનાં બટન છોડી નાંખી સદરાનું ગેરેબાન હાથમાં પકડીને ઉભા.

"ત્યારે, તમે તે બેઉના પેલા મેલાપની વાત કેહી તે સાચીજ છે? પેલીએ તમારા શેઠને તુચ્છકારી કાઢયેા'તેા એ ખરૂં છે?"

"બોલે બોલ ખરૂં—કેહેા તેા જંદવરતાની ચેપરી હોયને કેહું."

"નહીં, હમણાં નહીં, પણ હું જેની આગળ તમેાને લઇ જાઉં તેની આગળ તમે સોગંદ પર કહેશેા?"

"જી હા,"

"ને તે તમારૂં આય કહેવું બહું લખી લઇ તમારી સહી માંગશે તેા તમે આપશેા?"

"બરાબર આપસ, કાંય નહી હાયેજ?"

જમશેદજી હવે વિચારમાં પડયા; એટલેા બધેા વખત તેવણુ શાંત બેઠા કે બેહેલા કાકાને ત્યાં એક હાથમાં ગેરેબાન અને બીજા હાથમાં કરતી જેમ તેવણુ પકડીને ઉભા હતા તેમ ઉભુંજ રહેવું કે ચાલી જવું તે તેવણુને સુઝ પડયું નહીં.

"બેહેલા કાકા, આય બધું તમે ખરેજ કેહેાજ?"

"મુરબ્બી, આય હું તે જાણેાજ કે?" કરી પેલા ને હાથેા રેકાયલા તેવણે બતાવ્યા "બેહેલાકાકાને તમે તારે ઓરખ્યેા નહીં મુરબ્બી-તેને ખરે ભરેાસેા કરે કેની તેા કસ્તીને તે જુદેા હાથ ની લગારે, મુરબ્બી."

ત્યાં જમશેદજી ઉઠયા ને લીફવાલાં દુલ્લકપેનેા એક લાવ લાવ્યા અને તે તેજલપર મુકી ત્યાં ગાદીનેા બાજેા અને સ્ટીલ પેન બ્હોદીમ ઝેા બેહરની ત્યાં બેહેલાકાકાને બેલાવ્યા.

"જોવ જોવેા તમે મને જે કહું તે બરાબર લખી કાઢી તમારી સહી કરેા જોવ"

"તે હેઠ મને લખતાં એવું—"

"તમે ગામ કાગળ લખેાજ કેની? તેા તેમ આય બરાબર લખેાની!"

બેહેલાકાકાએ લખવાનું શરૂ કીધું.

પ્હેલાં તેા કલમની કાંય તપાસે તેમ સ્ટીલ પેનની તેવણે તાંય તપાસીને તે સાદીમાં બોલીને લખવા બેઠા.

પા એક કલાક થયેા ને કાગળને હજી ઉપરેજ ભાગે તેવણુને કાંઇ મારતાં જોય જમશેદજી ઉઠી તેવણુની આગળ ગયા અને કાગળમાં ડોકું બોસ્યું.

"એ શું બધું આગડ ચુગડ લખ્યું? 'આય બધી દુન્યાને બ્હર પુગાડું છે કે દીરીનબધીનેા કાંઇ વાંક નથી ને જમશેદજી હેરનેાબી વાંક નથી ને મારા હેઠ દાકતર પીરોજહાનેાબી વાંક નથી ને મારેાબી વાંક નથી ને ઉઝે—"

"એ બધું શું લખેાજ? કેાઇનેા વાંક નથી ત્યારે વાંક કેાઇનેા? ને તમુને પણ પુછ્યું કેાણે કે વાંક કેાઇનેા તે શેાધી કાઢેા? અરવાયા તમે લખતા, લાવેા હું લખી કાઢું ને તે બરાબર વાંચીને તમે સહી કરજો."

"તે હાજ બાપ કરજો, પન મકુજે એમાં મને અરચણુતેા નહીંની?"

"અરચણુ? બલબત, એમાં એકબ્બી બેાલ જુદેા હોયે તેા તમુને બતબે—"

"અરે, તારે કેમ નીહ, બેાટેા હોય તેા કની?"

"હા."

"લખેા તારે બેલાહક હેઠ લખેા. લાવેા કેહેાતેા પ્હેલેજ મારી હઇ કરી દહકત મુકું? લાવેા."

"તમે અપટ છેવેા? તમે પ્હેલેથી સહી કરેાને પછી હું મારી મતલબનું લખું' તેા? તમે જોય તપાસી મેં લખ્યું છે તે બરાબર છે કે નહીં તેની ખાતરી કરીને સહી મુકજો."

"ની હાજ, તમે તેવા નીમરે-તમારીથી એમ થાયજ નીહ-તમારૂં તેવું ક્રોહીજ નીહ તે?"

"વાહ ત્યારે, હવે પટપટ ના કરતા હું લખું ત્યાં વેર મુગાજ બેસજો."

"વાહ મુરબ્બી-હવે મુરબ્બી કેહેવા હાએમ?" જમશેદજી આખરે જરા મુછમાં હસ્યા ને બેહેલા કાકાએ જોયું કે તેવણુની કરોહ થેઇ હતી, બાકી જમશેદજી એમ હસે?

આખરે તે લખવાનું કામ પુરૂં થયું અને જમશેદજી ઉઠીને બેહેલા કાકા આગળ આવ્યા અને તેવણે લખેલા ખુલાસો બેહેલા કાકાને વાંચી સંભળાવ્યો.

તે ખુલાસો કાંઇજ નહીં, પણ જેમ વાંચનારાં અત્યાર આગમજ ચેરી ગયાં હશે તેમ શીરીન અને ફ્રિરોજ વચ્ચેના પેલા યાદગાર મેળાપને લગતો હતો. તે મેળાપની વાત જમશેદની આગળ ફ્રિરોજે તેણે પહેલી મુલાકાત લીધી તે વખતે છુપાવી હતી અને મુલાકાત લીધી પાછો ફરી ત્યારે તે જમશેદજીને મળ્યો હતો ત્યારે તે મેળાપ તેણે તેવણુને જાહેર કર્યો હતો, પણ જમશેદે તે મેળાપની વાત જોડી કાઢેલી તરીકે હસી કાઢી હતી. ત્યારે બેહેલા કાકાજીજ જમશેદજીની ખાતરી થઈ કે તે મેળાપની વાત ખરીજ હતી અને શીરીને ફ્રિરોજ સાથે પરણીને એક થવાની વાત સદંતર તુચ્છકારી કાઢી હતી; ત્યારેજ જમશેદજીએ જાણ્યું કે કોઇપણ વખતે ફ્રિરોજે શીરીનનાં આંખને એક આંખણી વરીક નહીં લગાડવાનો ફ્રિરોજે શીરીન આગળ કરાર કર્યો હતો. ત્યારેજ હવે જમશેદજીની ખાતરી થઇ કે શીરીન સાચી અને તેવણુનેજ વફાદાર હતી, અને ખરેખર જો શીરીન અને ફીરોજના તે મેલાપની વાત કોઇ તેવણુના વિશ્વાસુ દોસ્તે જમશેદજીને કહી હતને તો જે બધો ગુસ્સો ઘોંટાળો થયો હતો તે નહીંજ થતે.

"ક્રમ, આય બધું જે લખ્યું છે તે ખરૂં છેની? બોલેબોલ તમે અને જે કહેવું તેજ જે લખ્યુંછેની?

"હાજી, મુરબ્બી, બરાબર છે પન પન—"

"શુ? કાંઇ રેહી ગીયુંછે કાંઇ બોલું"

"ની જી, છોતો બરાબર પન ધર્મમાં એમ લખેલાની કે હીરીનનો કાંઈ વાંક નીહ મરેને ને—"

"બસ પટપટારો. છોડો, બરાબર છે કે?"

"હાજી."

"લેવો ત્યારે હવે તમારા દસ્તકે હું લખાઉંછ તેમ લખીને તમારી સહી કરો"

એમ કહી, બેહેલાકાકાએ લખવાનું શુરૂ કર્યું.

"મુલાકાતે હાજર નાજર—લખ્યુ?"

"જી, હા,—તમે હાએલ, ધીરે ધીરે બોલતા જાઓ, હું લખસ, તમે મને મુજવા ના દોગો."

"એમ? ત્યારે આગળ ચાલો—તા૦ ૨૧ મી જુને ડા. પીરોજશા પતેલ અને બાઇ શીરીનબાઇ જમશેદજી શેઠના વચ્ચે જે મુલાકાત, ડા. ફ્રિરોજશાનાં ઘરમાં થઇ હતી તે મુલાકાતનો આય બોલેબોલ સાચો. અને ખરો હેવાલ છે. એ મેં મારા શેઠ ડા. ફ્રિરોજ શાના ઓરડાના બંધ બારણા આગલ ઉભા રહી બધી હકીકત સાંભળી હતી:—ચાલો આજની તારીખ લખો ને તમારી સહી કરો. દસકત પોતે કરીને કરજો—અરે ઉભા રેહો—સહી ના કરતા"

એટલું બોલી તેવણે ચંગ માર્યો, જેના જવાબમાં એક હમાલ આવ્યો, જેને તેવણે હુકમ કર્યો:—

"જાહો છાપખાનાવાલા પીરોજશા શેઠનું બોલાવ"

મી૦ પીરોજશા અંપું, ઔરંગઝેબ પ્રેસ તરફથી જમશેદજીની આઝીસતું છાપવાનું કામ હોવા તેવણુને ત્યાં આવતા જતા હતા અને આજે પણ તેજ કારણસર તેઓ આવેલા હતા. તેવણુ ત્યાં આવતાં જમશેદજીએ તેવણુને કહ્યું—

"જરા આય બેહેલા કાકા સહી કરેજ તે તમે જોઇ તમારી સાખ મુકાની-ચાલો સહી કરો બેહેલા કાકા" બેહેલા કાકાએ સહી કરી અને પીરોજશાએ સાખ મુકા અને ત્યાંથી તેવણુ ચાલતા થયા કે જમશેદજી અને બેહેલા કાકા, બેઉ પાછા એકલા પડયા, અને જમશેદજીએ જે કે સીધી રીતે નહીં, પણ વાત કરતાં કરતાં આડકતરી રીતે બેહેલા કાકા પાસ તેવણુની બેહેનનું મરણાંત જણી લીધું અને પછી એમ શેઠ લોકનાં બારણાં આગળ ભરાઇને કોઇની

વાત નહીં સાંભળેલી તે વિશે એક તાનું જેવું લેકચર કરી બેહેલા કાકાને તેવણે ત્યાંથી રવાના કીધા.

"અરે હાં—એમ આવો બેહેલા કાકા" બેહેલા કાકા છેક કમ્પાઉંન્ડની બહાર નીકળી ગયા પછી જમશેદજીને કાંઇ યાદ આવ્યાથી તેવણને પાછા બોલાવ્યા.

"જુવો તમે આવે કપડે મારે ત્યાં હવેથી આવતા નો, કાંઇ ગરમ ડગલો—બગલો શ્રીજે છે કેની? નો આય લેતાના શું હાલ ને પાધરી—ઉઘાડે એ બધું—"

"તે હાજા, ગરીબ મનીષ કાંથી લાવે? ને જરા એણી ગમ પેસી ગમ કાટેલું ઓહે તો પણ કાંઇ કામ કે હુય કાંઇ છે? જુવો" એમ બોલી બધે ગેળ ફરીને પોતાનો ડ્રેસ તેવણને તેણે દેખાડ્યો.

"વાર વાર, પણ જરા થોભો!" એમ કહી જમશેદજી અંદર ગયા અને જરા વારમાં પાછા આવી તેવણે બેહેલાકાકાના હાથમાં એક બંધ પરબીડું મુક્યું.

"લેવો આય-હમણા ઉઘાડતા નો ઘેરે જઇને જોજો—એમાં કાંઇ ચીઠી છે."

પણ બેહેલાકાકા એમ ઘેરે પુગેજ શાના? તેવણનો કાંઇ ઝંખ રહે?

રસ્તામાંજ તે ચીઠી ઉઘેડીને જોઇ તો તેમાંથી ચેા રૂપાની એક નોટ નીકળી—અને ત્યારેજ બેહેલા કાકાને ખાલમ પડ્યું કે જમશેદજીએ તેવણને પોતાનાં કપડાંને માટે તેઢીને જે બખાવ્યા હતા તે માત્ર ટોંગ હતા.

* * * *

બેહેલાકાકા ગયા કે જમશેદજી હાલમાં બેસી કાંઇ ખુબ વિચારમાં પડ્યા. એ વખતે તેવણનો ચહેરો બહુજ ઉદાસ હતો અને જો અમે જાણતા ન હોઇએ તો તમની આંખોમાં આંસુ હતાં, તેમ જો હોય તો તમારે ખાતરી રાખવી કે તેવણને કાંઇ ધરીજ મજબુત સાબણીએ પેર્યા હોવા જોઇએ.

હવે તેવણ પોતાના ઓરડામાં જરા ઉઘા અને જતાં જતાં એક હમાલને પુકારીને તેવણની મોટર સાયકલ વરદી કીધી, અને હાલમાંથી ઉપર પોતાના ઓરડા તરફ તેવણ જતાજ તેટલાં દારપર તેમને આવા મળી. આવા રડતી હતી અને તેની કેડપર તેઢેલા દધાને એડી હતી. આવા રડતી હતી કેમકે તે ઘણી જુની આવા હતી અને શેઠે તેણીને આજેજ રજા આપી હતી.

"આવા, તું હમણાં જાની ના, જુવોની તૈયાર કર, હું એને આહાર લઇ લઉંછ ને તું હું આઉં પછી હું કેહું તો જજે."

"વારૂજી" કરી દધાપણે સાદે આવા ગેલી અને જુવોને તૈયાર કરવા પાછી તે ઉપર ગઇ.

અને પ્રિય વાંચનાર ત્યાર પછી એક અડધા કલાકમાં તે બાપ દીકરીને લઇ શીકોને ભળતા તે મોટરકાર જેટલી ઝડપથી દોડાય તેટલી ઝડપથી દોડી.

પ્રકરણ ૧૫ મું અને છેલ્લું.

તેજ દીને જે દીને સહવારે જમશેદજી નાની તેઢીને લઇને મોટર કારમાં મજબુતમાં તરફ જવા પોતાને બંગલેથી નીકળ્યા તેજ સાંજે ચારેકને સુમારે 'એડવેકેટ ઑફ ઇંડિયા'ની આફીસ આગળથી સાંજનું તે પેપર લઇ વેચનારા પોકારેલા પોકારમાં ચારે તરફ પોતપોતાની કાપી લઇ દોડતા નીકળ્યા.

"પેપર પર! આઇડવેા કાર્ડ!! મોટી અકસ્માતની ખબર! એકેક આણા—આઇડવેા કેસેટ"

એ પ્રમાણે આ પોકારેા અકસ્માતની ખબરથી લહેર લેાકને વહેમ કરતા હતા ત્યારે ડા. માસીનાની આસ્પીતલના એક આગળી ઓસાદેલા ઓરડામાં ઉજળા પુણી જેવા ચેદરાની એક પારસી અબલા આવી અને ત્યાં વયમાં ગોઠવેલાં એક બીજાનાં પર સુતેલા પોતાના આકિકાનાં માથાંની પાસેજ પોતાની ડેાક ગોઠવી બીજાનાં આગળ ગુંડાયુ મરડને પડી.

તે દુઃખી ચહેરાની અબલા શીકોન હતી અને જે બીજાનાં પર સુતેલા જમશેદજી શેઠના હતા.

જમશેદજીનાં માથ પલુ ત્યાં હતાં પલુ તેવણ બીજા બીજીતરા સાથે બીજા ઓરડામાં બેઠેલા હતા.

"જમશેદજી! એ મારા જમશેદ!!" બીજે ચહેરે તે અબાલડી અબલા બોલી.

તેનો સાદ સાંભળી આંખ ઉઘાડી તેવણુનો ચહેરો જરા મલકાયો. સારે નસીબે તેવણુના ચહેરાને કશોયે ઘાવ થયો નહતો પણ બીચારાની છાતી કચડાઇ ગઇ હતી.

"તેહેમી કેમ છે?"

"છે, સારીકાની છે તેને અમથા ધક્કા લાગ્યા હાકતરે ભલમ લગાડીને તેને ઘેરે મોકલીએ"

"ગુફરાના ઓહાના!"

ઘોડેવાર ત્યાં ચુપકીદી પંચરાઇ.

"ઠીયર, તું-ને-અરે!" જ્યાં કાંઇ દુઃખ વચાયો તેવણે મોંહ કુમળાયી ઝુમ પાડી.

"તું-ને-ખુદાજ-ને બધું-આ! બધું સમાધાન કરવાજ-હું તેહેમીને-લઇને-આવતો'તો—"

જ્યાં શીરીનની આંખોમાંથી આંસુનો ધોધમાર પરસાદ વરસ્યો અને તેણીએ પોતાના હાથમાં લીધેલા તેવણુના હાથને આંખોમાં દાબી તેને ચુંમીઓ લીધી.

"કહે શીરીન કે તેં મને માફ કીધું છે હું મરી જાઉં—"

"ઓ એમના બોલો, જમશેદજી એમના બોલો" જ્યાં તે ઓરડામાં એક નર્સ આવી પણ તે તે બીમાર આગળ જવાને બદલે બીમારને પોતાની મેરી સાથે જોઇ એક બારી આગળ જઇને ઉભી.

શીરીને તેવણુને હવે નહીંજ માફ કરવાનો અને તેવણુને હવે નહીંજ મળવાનો પક્કો ઠેરાવ કીધો હતો અને લે તેવણુ પોતાની જીવતી જાગતી તંદુરસ્ત હાલતમાં તેણી આગળ આવતે તો કદાચ તે પોતાના ઠેરાવને વળગીજી રહેતે પણ આવી વખતે? ઓ ખુદા! ઓરતનાં દૈયાંને—તેણીનાં જીગરને કોણ પીછાણે?

શીરીન એમ ધસારાબંધ આપણા નાટકોમાં બનેછ તેમ કળાપીત કરતી નહીં આવી હતી. આવ્યા અગાઉ તેણી ડા૦ માસિનાને મળી હતી અને ડા૦ માસિનાએજ તે બીચારીને ઘણી દીલસોજીથી ખબર આપી હતી કે તેણીના ઘણીની આશા ખોટી હતી, અને જ્યારે એકની જીંદગીથી માણીના જેવો કાબેલ શાસ્ત્ર વૈદ્ય હાથ ધોઇને એમ કહેતો પછી શીરીનને પોતાના વરની હાલત વિસે કાંઇજી શક રહે?

શીરીનને ખુદા ઉપર પુરતો ભરોસો હતો અને તે બીચારી ઉપર પડેલાં અગાધ દુઃખોમાંથી તે ખુદાને ઘેરના ધનસાફમાં માનતી હતી પણ આજે તેણી ઉપર તુટી પડેલા પહાડમાં તેણીએ જીંદગીમાં પહેલીજ વખત ખુદાના ઇનસાફી હાથને બદનામ કરી ઘો હતો. ખુદાનું આ પગલું તેણીને આજે ગેરવાજબી લાગ્યું હતું.

"જતી વખત શીરીન—તારાં-નામને-પાક કરી-જવસ-માફ વકીલ કરેગીને મેં બોલાવ્યોછ-તેને-પેલા બેહેલા કાકાનો-મા-રી આગળ—અરે! મારો! કાંઇ કોણ ખુલાસો-મેં બંગલામાં—કાંઇ મુકયોછ-તે કહેવસ ને ને—"

જ્યાં તે બીચારાથી વધુ બોલાયું નહીં તેનો દમ ભરાઇ આવ્યો અને છાતીમાં વધુ દુઃખાવો થયો. તેવણુનો જીવ ગભરાઇ આવ્યો.

તુરત તેવણુ આગળ નર્સે દોડી આવીને ડા૦ માસીના જેવણુ પાસેનાજ ઓરડામાં હતા તેવણુને તુરત બોલાવ્યા.

તેવણે ચમચી ચમચીએ કાંઇ દવા આપી અને તેવણને ઉંચકેરાવા નહીં દેવાની શીરીનને તાકીદ કરી તે બહેને એકલાં રહેવાની પાછી તક આપવા તેવણુ પાસેનાં ઓરડામાં જઇ બેઠા.

બેલા બેહેલાકાકાને મારે જમશેદ શું કહેતો હતો તેની તે બીચારીને કાંઇ સમજ પડી નહીં, તે છતાં તેણી મોંહ ઠાવકું રાખીનેજ તેવણુ જે કહે તે સાંભળતી બેઠી હતી.

"નહીં, જમશેદજી, એવું ના બોલો મારે નામતો આજે તમારી આય ગેહમાં હું બેઇયેજ્ય માફ થઇ ગીયુંછ. તમે સારા થયને ઉઠો કયાંને ખાતર નહીં તો મારે ખાતર મેં ખમેલાં દુઃખને ખાતર છતો અને મને મારી બાકીની જીંદગી સુધી સુખ દેખાડો. જમશેદજી આય આર ચીતળ લઇને—"

"નહીં, શીરીન, હું કાંઇ-નાનું બચ્ચું છુંકે? મારી આંખ-જેવી-ઉઘડી ને-ડા૦ માસીનાનું મોંહ જોવું મેં જોયું કે મેં લક્ષ્યું કે-મારો કેસ-ખરાબ છે; તે ભલા-હકતરની આંખમાં-શીરીન-આંહું હતી

તે-બીચારો-આપણી કહાંણી. જાણે એટલે એટલે ઓ! અથ! મારો! આહ! મને છાતીમાંજ કાંઇ એવું થાયછ કે ને શીરીન જો ફ્રિરોજ તુને ચાહતોજ હોય ને ને—"

"ઓ નહીં-જમશેદ એમ બોલી મને વગર મોતે આય વખતે રીબાવીને ના મારો—"

"પણ લાંબે વખતે કદાચ—"

"નહીં નહીં જમશેદજી કમી નહીં હું તમારીજ પરણેતર છેઉં ને મારાં મોત સુધી તમારીજ રહેવસ અને મુવા પછીબી તમારીજ થવસ."

"મને મને એક ફાસ લે શીરીન—"

શીરીને તેવણના હોઠપર એક ફીક્ષ લીધી

"આહ! એ માફીની ફીસ શીરીન, બેહતી—મોત અને માફીની એકજ ફાસ હવે હવે—"

"વરી, જમશેદજી! તારે હું ઉડી જવઉં, ડીયર?"

હવે ત્યાં જમશેદજીનાં માય, ડા૦ ફ્રિરોજ બીજા જમશેદજી અને શીરીનના બોલબોલાઓ તે ઓરડામાં આવ્યા અને ઉભા. ડા૦ માસીનાએ જમશેદજીની નાડ જોઈ અને મોઢું કમળાવ્યું કે શીરીન માથે તડાપ મારી ડુસકે ડુસકે રડી પડી.

બધાંઓની આંખોમાં આંસુ હતાં; જમશેદજીનાં માય ડાહ્યાં પાકાં હતાં; પર શું અને ઉંસ્પીતાલ શું તે તેવણ સમજતાં હતાં અને જો કે પોતાના પેદાશ જેવા દીકરાને આવાં અકાળ અને અનેમ મોતને બીછાણે પડેલો જોય તેવણનું કળેજું ચીરાય ફસાય જવું હતું છતાં તેવણ ધણીજ હદ વગરની ધીરજ અને સબુરીથી એ બધું જોતાં ઉભાં હતાં.

"શીરીન, એ કાણ રડેછ? માયછ કહાં છે? માયછ, એ રડવાનો સાદ કહાં બાવેછ?"

"ઢીકરા, હું અંઢી છઉં એ તો ઢીકરા કોઇ પાસે સીક હોસે તેનું સયું કોઇ રડતું હોયે."

તેવણે સહુથી વાત ઉડાવી.

"શીરીન આજે સો રોજ?"

"આજે ઓરદાંદ રોજ જમશેદજી"

"ને મહીનો?"

"તીર"

"ત્યારે તો આપણું લગનનોજ મહીનો ને રોજ"

"હા, ડીયર,"

"ડા. કયાં છે?"

"કેમ, જમશેદજી, હું અંઢી છઉં કાંઇ કહેવાય"

"જરા બી. કેમીને મારી આગળ મોકલોની?

તેવણને મેં બોલાવવા કહ્યું હતું તે આપાછ કે?"

અને હયાં, ત્યાં એકલાં મળેલાંઓએ પોતાના ભય વચ્ચે જોયું કે જમશેદજીને હુશ્યારી આવેલી હતી જેવી હુશ્યારી ત્યાં બીજાઓ પડેલાંઓનાં સંજોગમાં હમેશ છેલ્લીજ હોય છે.

મેશર્સ કેમી, લીન્ચ, અને આવનની જાણીતી પેઢીવાલા બાહોશ વકીલ કેમી જે પોતાના લક્ષાપતી કુવને પ્રાણઘાતક અકસ્માત થયેલો સાંભળી ત્યાં દોડીજ આવ્યો હતો તે જમશેદજીવાલા ઓરડામાં દાખલ થયેલ અને શીરીન અને તેવણનાં સાસુ સિવાય બધા તે ઓરડામાંથી ચાલી ગયા.

આપેક કલાકે કેમી તે ઓરડામાંથી બાહાર નીકળ્યો અને બધાં જમશેદજીને જોવા આવેલાઓ જમશેદજીના ઓરડામાં પાછા એકઠા થયા.

"માયછ, જરા અહીં આવો"

માય બીચારાં તેવણ આગળ ગયાં. તેવણને કાનમાં કાંઇ જમશેદજીએ કહ્યું, પછી માફ મેહેનતે પોતાના બે હાથ તેવણની ગરદન આસપાસ વિંટાળી તેવણને કોટે કીધી.

"શીરીન, સાહેબજી ફ્રિરોજ માફ કરજે, મારી શીરીન હવે કરમાવે તેમ કરજે. નહીં શીરીન રડ ના. જે બનવાનું હોયે તે બન્યું. તેહેમીતી સંભાળ લેજે. તેને રડાવતી ના. બધું મેં મારા કેમીને કહેવું છે તે જેમ કહે તેમ તું કરજે. શીરીન-તેહેમી ઓ માયરે!"

બસ, તે ગંભીર તોરવંતો બાદ ચેપારી જમશેદજી શેહનાએ તેજ સાંજે સાત વાગે પોતાનો ખારો પ્રાણ તે કરતારને હવાલે કર્યો.

હવે અમારે માટે કહેવાનું કાંઇ બાકી છે?

હા ધોયુંકે છે—જે અંદી તંદી ઝાડ ઝુડ કરીને અમે વાંચનારથી રૂખસદ ચાહીશું.

* * * *

શીરીનને માસીનાની ઇસ્પીતાલમાં લાવનાર શીરોજ જ હતો.

તે અકસ્માત બન્યાની તેને તુરતજ ખબર પડી અને બેહેલાકાકાને તેણે તુરતજ મજગામ દોડાવ્યો, અને તાકીદ કીધી કે તે બનાવની ખબર કુંવરબાઇની મદદ સાથે ધણીજ ધીરેથી શીરીનને કરવી.

"ને જોવે બેહેલા કાકા, કુંવરબાઇનેજ કહેજો કે શીરીનની સાથે માસીનાની ઇસ્પીતાલમાં આવે, તમે વ્હેલા દોડી જાવોની.!"

ડા. ફ્રિરોજ પોતેજ તે ખબર આપવા દોડતે પણ તેની છાતી ચાલી નહીં.

જમશેદજી અને બેહેલાકાકા વચ્ચેના તે સહવાસના મેલાપથી તે વાકેફ થયો હતો.

બેહેલા કાકાએ જમશેદને ત્યાંથી આવતાંનેવાર તે ખબર પોતાના શેઠને આપી હતી, અને તે વાત ઠેઠર્યાજાંજ બેહેલા કાકાએ નહીં રજુ કીધી તે માટે ફ્રિરોજે તે બાબારાને તે દાહાડે બહુજ ઠપકાર કીધો હતો.

બારવને સહવાસનાં બધાં પેપરોમાં જમશેદજીને થયલા અકસ્માત અને તેથી તેમનાં નિપજેલાં મરણની ખબરવાર નોંધ આવી હતી, જે નોંધમાં તેવણ અને તેવણની પરણેતરની વચ્ચે ધોયું કપર થયલા કમનસીબ બનાવની કાંઇસ્ધોતી યાદ આવતાં એકે એક વાંચનારની દીલસોજી તે કમનશીબ મરનાર અને તેમની સેટલીજ કમતાલની વિધવા તરફ ખેંચાઇ હતી.

એક જણીતાં રોજદાંએ લીધેલી એ બનાવની નોંધ અમે વાંચનારાઓની વાકેફગી ખાતર નીચે ઉતારી લઇએ છીએ:—

"આપણી તરફના જણીતા ચાલ વેપારી અને લક્ષાપતી શેઠયા શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી શેઠનાને ગઇ કાલે સાંજે થયલા મોટરના અકસ્માતથી નીપજેલાં તેમનાં દુઃખદાયક મરણની આજે ખબર લેતાં ખરેખર દલગીરી ઉપજે છે અને જ્યારે વાંચનાર જણશે કે જે વખતે તેવણને અકસ્માત થયો તે વખતે પોતાની નાની દીકરીને લઇ તેવણ પોતાની ધણીયાણી કે જેણી સાથે ધોયુંકની વાત ઉપર તેવણે કાયદા પુર્વક છુટા છેડા કીધા હતા તેણીને મળવા અને મળીને પાછી સલાહ કરવાજ તેણીના મજગામ ખાતેનાં રહેવાનાં મકાન તરફ જતા હતા. તે છુટા છેડાના મુકદમાની કેફયત હજી અમારાં વાંચનારાંઓનાં મનમાં તાજી હશે એટલે તે વાત અત્રે ચુંથવામાં સાર નથી એમ અમે માનીએ છીએ.

"તોપણ, અમે સારી સત્તાને આધારે કહેવાને આજે શક્તિવાન થયા છીએ કે તે છુટા છેડાની કર્યાદી સર્વાંમ એક ખુલજ હતી એમ મરનારની ગઇ કાલે સહવારેજ ખાત્રી કરવામાં આવી હતી અને જ્યારે અમે કહે છીએ કે શેઠ જમશેદજી જેવા એક ગંભીર અને ખરાં ખેતાંનું બરાબર તોલ કરનાર વેપારી અચ્છાનીજ જ્યારે પોતાની પરણેતર નીર્દોષ હોવા વીશેની ખાત્રી થઇ હતી તો તે ભલી પરણેતરનાં નીર્દોષપણાં બાબે વાંચનારાઓના મનમાં કશોજ શક રહેવા જોખે નહીં અને એ ખાત્રી મરનારને કેમ મળી હતી અને કોણે આપી હતી તેને લગતી પુરેપુરી વિગતની ગેરહાજરીમાં અમો વાંચનાર સનમુખ કશું રજુ કરી શકતા નથી, છતાં, તેવણના ચોવીસીટર મી. ફ્રેગી અમને જે જણાવે છે તે ઉપરથી અમે કહી શકે છીએ કે મીસીસ જમશેદજીની પોતાની પરણેતર પ્રત્યેની વફાદારી અને સાચવટ એક જરાયી કલંક લાગ્યા વિનાનાંજ પુરવાર થયાં છે.

"મીસીસ જમશેદજી શેઠના અને મરનારનાં જુદાં માતાજી તરફ આ બુરા બનાવથી હદ બાહાર દિલસોજી બેંચાઇ છે. એ અકસ્માતને લગતો લંબાણુ હેવાલ બીજા ભાગ ઉપર રજુ કીધેલા જણાશે."

* * * *

જમશેદજીને ચુંબનોને આર દાહાડા થઇ ગયા હતા અને આવતાં જતાંઓની મધુભરમાં કોલાહલના

શીરીન પોતાના કોલાબેના બંગલાની દર્યા સાંગેની પાળ પર એક સાંજે દુબતા સુરજ જોતી નાની તેહેમી સાથે બેઠી હતી. કાળી સાડી અને કાળા ફીટ સાથનાં સુધ સુફેદ બન્નાનમાં તે એક જોવા જોગ પીકચર રજુ કરતી હતી; કહેજ કે ખુબસુરત ચહેરો ખુશી કરતાં ગમીમાં ઔરજ મીઠો અને દિલ ચરપ લાગે છે. બીજી ખુબસુરતીઓના બાબમાં તેમ હોય કે ન હોય પણ શીરીન જે વખતે પાળપર બેઠી હતી તે વખતે તેણીનો મુખડો જે ખુબસુરતીથી ઠીપી રહ્યો હતો તે ઉપરથી તો અમે તે કહેનારની વાત સાચીજ માન્યે છીયે.

તેટલાં કાળી બાલુએથી ચાલી આવી એક જવાન ત્યાં ઉભો રહ્યો. શીરીને તેને જોયો અને તેણે શીરીનને જોઇ, પછી ખુશી બાળળ જય તેને પછવાડેથી ઉંચકી કાઢી, અને તેની સાથે આ જાતની બેજાદબી કરનાર કોણ છે તે ડોકું ફેરવીને જોવાની જે નિરદેશ કોશેશો તે કરતી હતી તે જોઇ શીરીનનો ચહેરોબી કાંઇક નરમાંશ પકડી મલકાયો.

"શીરીન, બસ તું એ ખ્યાલ નહીંજ છોડશે?"

"એ ખ્યાલ છોડું? કાંય? મારૂં મોત આવે ત્યારેબી જો એ ખ્યાલ મારીથી ભુલાશે તો મારી તે છેલ્લી ઘડીએબી હું અજબ થવશ."

"ત્યારે હું કેહું છ તે તો નહીંજ કે!"

"નહીં—નહીં—નહીં—ને નહીંજ!"

"તેવણની પોતાની તો મરજી હતી કેની?"

"નહીં—મારૂં દીલ જોવા બચારાએ મરતે દાહાડે મને અમસથું એમ કેહ્યું હોસે, પણ એ વાત તું કાંઇ દાહાડે કરતોજ ના. બસ મારા દિલનો ધણી તેજ એકલો હતો અને હજીબી તેજ છે ને તેજ સદા રહેશે."

"તારી મરજી—પણ હું તુને મળું ભેરૂં તેમાં તુને કાંઇ વાંધો તો નથીની?"

"જરાબી નહીં."

સમાસ.

નોંધ:—સરજતની સાંકળ આજે પુરી થઇ એક લબી પાવરફુલ ડીટેકટીવ વાર્તા આજના અંકથી શરૂ થાય છે.

અમે સદા અમારૂં કામ ગુપચુપ કરતા આવ્યા છીએ. અમારૂં એકાદ કામ સારૂં છે એમ કહેવા કહેવડાવવાનો અમને કશોજ અભ્યરો નથી, અને અમારાં આધીન મત મુજબ તેવી કશી જરૂરબી નથી, કેમકે આજનો વાંચક વર્ગ તેને જે વાંચણુ મળે છે તે કેવું છે, કેવું નહીં તેનું બરાબર તોલ કરવાને પુરતો સામર્થવાન છે, અને તેથી જ્યારે એક લાયક કલમનની લાયક કદર કરવાના હેતુથીજ આજે જો અમે અમારા એ નિયમથી વેગળા જતા હોયયે તો વાંચનાર અમને દરગુજર કરશે.

'સરજતની સાંકળ' જે કે એક નાની સીરી યલ હતી તે છતાં તે પોતાના પ્લોટની મજબુતીમાં કે લખાણુની ઝમકમાં ઘણી કૃતેહમંદ પુરવાર થઇ છે, એમ અમને બેતકરાર ખાતરી મળ્યાથીજ, એક બીજી મોટી સીરીયલ પણ અમે એ જણીતા લખનારનેજ સોંપી છે, જેનો શુરૂઆતનો શોડોક ભાગ આજના અંકમાં અમે દાખલ કાધો છે.

'બીલોરી બુબ્ય' એક ઘણીજ જોરાવર પ્લોટની ડીટેકટીવ વાર્તા છે. ત એક માલાન ચોર—જેને ચોરોન નેપોલ્યનની બાજમાં ઉપમા મળી છે તેની છુંદગીમાંના ઘણોજ રસીલો, વાંચતાં દાંતમાં આંગળાં પકડાવે, અને ઘડીભર રંગેરગમાં દોડતું હોઇએ બંબ કરી નાંખે તેવો સ્ટોરી છે. તેનાં પરાક્રમોએ આખાં યુરોપમાં પ્રેરી પંકતીએ રેખાતા પેરીસનાં પોલીસખાતાને 'માહુ—માહુ' બોલાવ્યું છે, તેનાં પરાક્રમો ઉપરથી લખાએલા નાટકોએ આખાં યુરોપની રંગને ધુલવી છે અને એની એકેથી સીનેમા કું૦ આજે નથી કે જેની રફીનપર એનાં પરાક્રમો નહીં નખાયાં હોય! તમારે તે એવો કાબુ છે?

તે ઉઠાઉગીરોનો ઉસ્તાદ, લલાલાલાખોનો એક યુટકામાં ઉઠાવનાર, ચોરોનો શાહ, હથેળીમાં ચાંદ દેખાડનાર, બ્લેક ગાડીનો બ્લેક ગાર્ડ, બુરજીનો પીર, પોતાનાં નાકના ટીપકાપર બેઉ હાથોની બીલ્લસ મુકી, તેમનાં આંગળાં ફફડાવી મુછપર લીંબુ નહીં ઠરતા દેવ એવા ડીટેકટીવોને કુફેત પોગવી કરનાર, બારબાંના નકુચામાંથી કે સોયનાં નાકોમાંથી નાહલતી જનાર, તે શ્રી 'રશીક'ની નવી સીરીયલનો નાયક.

બારસીન લુપીન!

અને 'બિલોરનો બુબ્ય' તમારો અનમુખ તેનું આખેરી પરાક્રમ રજુ કરશે.

બિલોરનો બુચ !

(આરસેન લુપીનનું આખેરી પરાક્રમ)

(ચાલુ વાર્તા)

લખનારઃ—'૨૫ીક'

પ્રકરણ ૧ લું.

તે બાગની એક બાજુ તે સરોવરની તરફ હતી અને તે બાજુને તે છેડે જે એક ડકો બાકાર નીકળી પાણીમાં લંબાયલો હતો, તે ડકાને બાંધેલી બે હોડીઓ, હવાથી હીલતી તે પાણીની સપાટી ઉપર બે કાળાં હંસ હોય તેમ નાચતી ને ગેલ કરતી હતી.

જો કે તે રાત્રે-જે વખતની અમો વાત કર્યે છીયે તે રાત્રે-ધુમસ હતું, છતાં અહીં તંદી બતીના ઉજાસથી બારીઓ ચમકી રહી હતી, અને જો કે રુપેરી અજવાળું મહીનો હોવા છતાં, ત્યાંનું જાણીતું "એન્જીત હૅસીનો"ને નામે ઓળખાતું કલબ હાઉસ તે સરોવરને સામે કીનારે ભભુકદાર રોશનીથી ઝળઝળી રહ્યું હતું.

આસમાનપર થોડાક જ તારાઓ હતા, રાત અંધારી હતી અને પવન ધીમો અને ઠંડો હતો.

તેજ બાગનાં એક ખુણામાં બાંધેલાં સમર હાઉસમાંથી મોટરમાં પકડેલી શીગાર ફુંકતો, આરસેન લુપીન બાહાર આવ્યો, અને તે ડકાની બાળપરથી ઠેકાવતાં તેણે પુછ્યું—

"આઉસર? મેશર? તમો બંન્ને અહીં છેલ્લા કે?"

તુરત તેનો અવાજ સાંભળી, તે બંન્ને મોટા માંથી એકેક જન, ઉભો થયો.

"હા, મહેરબાન"

"ત્યારે તમાર, રહેજો-ગીલબર્ટ અને વૉશરને લઇ મોટરકાર પાછી આવતી સંભાળજો."

તે પછી બાગની જે તરફ મોટો ઘોરી રસ્તો આવેલો હતો ત્યાં તે ગયો અને આંખ તાણીને તેણે જોયું તો તેને મોટરની આગલી મોટી બતીઓનો ઉજાસ દેખાયો, અને જરાવારમાં એક મોટર તેની આગળ આવીને ઉભી, જેમાંથી મોટો ઓવર કોટ પહેરેલા બે આદમીઓ ઉતરી તેની આગળ આવી સલામ ભરે એ સલામ ભરતા ઉભા.

તેઓ ગીલબર્ટ અને વૉશરે હતા. ગીલબર્ટ બીસથી બાવીસ વર્ષનો એક જવાન હતો. તેના ચહેરાનો ઘાટ ઘણો સુંદર હતો, અને તે આંગે પટ્ટો અને દેખાવનો બહાદુર હતો.

જ્યારે વૉશરે, મોટી ઉમરનો, કદે હીંગણા મુખવા જેવા બાળાલો, અને ફિકા સીકલી ચહેરાનો એક આદમી હતો.

"કેમ?" લુપીને પુછ્યું "તમે તે ઉપ્પુડીને જોયો ?"

"હા, મહેરબાન" ગીલબર્ટ બોલ્યો "અમે તેને સાતને ચાલીસની ટ્રેનમાં ચેરીસ જતાં જોયો, તે અમે અગાઉથીજ જાણતા હતા કે તે તે ટ્રેનમાં ચેરીસ જશેજ."

"ત્યારે આપણે આપણું કામ કરવાને આપણે છુટાજ છીયેતો ?"

"તદન, બેતકરાર, એ વીસા મરાયા બાદે આપણું બાપનુંજ મકાન હોય તેમજ સમજો."

પેલી મોટરનો 'શોફર' જે પોતાની બેઠકપરજ હતો તેની તરફ લુપીન હવે ફર્યો અને તેને હુકમ કર્યો કે—

"તારે અહીં થોભવું નહીં, કોઇનું ધ્યાન ખેંચાશે. બજારમાં સાદા નવે તું સામાન ભરવા આંહી આવજે તે જો બધું કામ રામબાણ ઉતર્યું તો—

"કેમ વારૂ? એમાં હવે શું વાંધો છે, સાહેબ?" ગીલ્બર્ટે પુછ્યું.

લુપીને કશો જવાબ આપ્યો નહીં.

તે મોટર હંકારી ગઇ અને તે પોતે પોતાના તે બે સાથીઓ સાથે પાછો સરોવર તરફ આવ્યો.

"તેં શું પુછ્યું ગીલ્બર્ટ?"

"આપણે ધારેલું એ કામ રામબાણ પાર ઉતારવામાં હવે વાંધો શું છે, સાહેબ?" ગીલ્બર્ટે પોતાનો સવાલ પાછો રજુ કીધો.

"વાંધો શું છે? વાંધો એટલોજ કે આપ કામનો પસ્તાન મેં નથી નક્કી કીધો, અને જ્યારે કોઇનાં કામની તૈયારી હું પોતે મારી જાતી અક્કલે કરતો નથી, ત્યારે તે કામ માટે હું આપણે ભાગે ચઢાવેલો રેહું છું."

"એ શું બોલોછ, સાહેબ? તમારી સાથે મને કામ કરતાં ત્રણ વર્ષ થયાં ને હવે હવે બધી યુક્તિઓ મને સમજ પડતી જાયછ."

"હા, છોકરા, તુંને હજી બધી સમજ પડતી જાયછ તેથીજ રખેને તારાં કામોમાં કાંઇ નજરચુક હોય તેની મને બીકીક લાગેછ; લે, ચાલ તું મારી બોટમાં બેસ ને વાશરી તું બીજી બોટ લે.....એમ! ચાલો, મારો ભેરથી હવેસાં.....ને જે જરાબી અવળચંડી થઇ, તું કે!"

પેલા બે હોડીવાલાઓ ગાઉલર અને મેશરે તે હોડીઓને હાંકી, અને સામેને કીનારે દેખાતાં પેલાં કલબ હાઉસની તાબી તરફ હેંકી લીધું.

તેઓને રસ્તે એકાદ બે બોટ મળી, જેમાંની એકમાં એક આશક માશુકનું જોડું બેસીને ગમ્મત કરતું હતું અને બીજીમાં કોઇ જવાનોની ટોળકી ગીત રંગમાં મશગુલ બેઠી હતી.

લુપીન પોતાના બોટવાની છેક નજીક આવ્યો અને ઘણુંજ હળવેથી તેને કાને લાગી તેણે પુછ્યું—

"ગીલ્બર્ટ, આપ-કામ તેં શોધી કાઢ્યું કે વૉશરે એ?"

"તે સાહેબ હું તમુને ચોક્કસ નહીં કહી શકતો; અમો બંન્ને એ બાબે કાંઇક અટવાયાં થયાં નક્કી કરતા હતા, અને—"

"જોની, વાત એમ છે કે મને વૉશરે ઉપર ભરોસો નથી; તે હકીકત બનાવનો અને લુચ્ચો છે; તેને જે ઓળખે તેજ ઓળખે. મને સમજ નહીં પડી કે મારીથી એને પેટો કેમ નહીં પકડાવાતો?"

"કાંય વારૂ, સાહેબ?"

"હા, હું કેહું છું તેજ ખરૂં છે. તે બેધમ ભરેલો આદમી છે; મને લાગેછ કે તેનું અંતઃકરણ મેલથી ભરપુર છે"

તે થોડોકવાર ચુપ બેઠો, પછી પાછો બોલ્યો:

"તારી ત્યારે ખાતરીજ છે કે તેં ડૉબ્રેક રેયુ-ડીનેજ જોયો?"

"મેં મારી આંખે જોયો, સાહેબ."

"ને તું જાણેછ કે પેરીસમાં તેને કામ છે?"

"સાહેબ તે નાટકમાં જવાનો છે."

"ને તેના નોકરો?"

"રાંધનારીને તો તેણે કેટે ચોકલીજ, ને તેનો ખાનગી નોકર પેરીસમાં પોતાના શેઠની રાહ જોતો ચોગઠાનો છે, અને ડૉબ્રેક જ્યાં જતાર છે ત્યાંથી તે રાત્રે એક વાગ્યા અગાઉ પાછો ફરનાર નથી, પણ....."

"એ વળી પણ શું?"

"પણ, જોવા ડૉબ્રેકનાં મનનો લાહાલ! વખતે તે પોતાનો વિચાર ફેરવે ને જલ્દીપી નીકળી જાવાનું મન કરે, વાસ્તે આપણુને જે કરવાનું છે તે એકુ કલાકમાંજ આટોપી લેવું જોયએ."

"ને એ બધી ખબર તુંને ક્યારે મળી?"

"આજે સહવારેજ. વૉશરે અને મેં તેથી તુરતજ એ તક હાથ કરવાનું બેહેતર ધારયું. પાસેજ એક નવું બંધાતું ઘર છે. તેનો બાજ અમે પસંદ કીધોછ: કેમકે રાત્રે તે તદન એકાંત રહેછ. આપણી હોડીઓને માટે બે ખલાસીઓને મોકલી આપ્યા ને તુરત જ તમને તાર કરીને બોલાવ્યા."

"ચાવીઓ તારી પાસે છે કે?"

"હા, આગલાંજ બારણાની."

"બંદીની આય સામે દેખાયછ તેજ મકાન કે?"

"હા, એજ 'વીલા મરાયા.' અને પેલાં બીજાં એ મકાનો દેખાયછ તે તદન ખાલી છે, એટલે મજેનથી તમોતે જે સામાન આપણને કાઢવો હશે તે કાઢી લઇશું. હું ખરૂં કહું છ સાહેબ, કે એ એક 'માલ' છે."

"છટ, પણ કામ તદન રહેલ છે" લુપીન બડબડ્યો "એમાં કાંઇ મજાહ નહીં."

હવે તેઓ સામી તરફનાં તે સરોવરની ઉંચી પાળ આગળ આવી પ્હોંચ્યા અને ત્યાંજ કાઢેલા એક બાંકામાં કોતરેલી સીડી આગળ તે હોડીઓને થોભાવી

આરસેન લુપીન પોતાના મળતાઓ સાથે સીડીના ચુકામાં સીંદુની દાઢી ઓઢયા જેવું સાહાસ કામ માથે ઉઠાવી આવ્યો હતો. તેનાં કામોજ એવાં હતાં; તે અંધારામાં કટકો મારતો ન હતો અને જેણી કાંઈ કરતો તેમાં તે લોહીનું એક ટીપુંબી રેડવા દેતો નહતો. આજે જ્યારે આપણે તેને જોઇયે છીયે ત્યારે ક્રાંન્સના એક માહાન ઓથેદાર ડીટેકટીવ ખાતાંઓના વડા રેખુદી ગ્રેંજેકના વિલા મરાયામાંનું અતી કીંમતી ફરનીચર ઉંચકી લઇ જવાનું તેણે બીડું ઝડપ્યું હતું, અને એ કામ તેને મનસે એક બચ્ચાની રમત જેવું હતું, એમ બોલનારે તેના ઉપલા ટીકાથી માની લીધું હશે; તેને કોઇબી રહેલ કામ, રહેજમાં પાર ઉતરે તેવું કામ પસંદ ન હતું. તેણે એવાં કામો કીધાં હતાં અને હજીબી તેને એવાં કામો જોઇતાં હતાં કે જેમાં તેને પોતાની છાંબાની છાતી, લોખંડી મગજ અને પોલાદનાં આંગનું કામ પડે, તો તે કામ, નહીંતો કાંઇજ નહીં. જેવી હોડી તે સીડી આગળ આવીને ઉભી કે લુપીન બોલી ઉઠ્યો.

"તે વીલામાંતો લોક હોય તેમ લાગેછ; જોતો પેલી બતી!"

"એ તો શેરની બતી હોસે, મેહેરબાન, જોઇ કેની તે કાંઇ હીલતી ચાલતી જણાતી નથી."

માઉલર પોતાની હોડીને લાંગરી, અને તેને બધી તપાસ રાખવાનો હુકમ થયો; જ્યારે મેયર તે તરફના રસ્તા પર ઉંધડતા એક દરવાજે આગળ ગયો અને લુપીન અને બીજાઓ તે સીડીના બાંકામાં ભરાઇને થોભ્યા.

તેઓ હવે લાગ જોઇને આગળ વધ્યા અને પેલાં મકાન આગળ આવ્યા. ગીલ્બર્ટ ચારી લગાડી જે બારણા લાગી અને બારણું ઉંઘાડતાં તે ત્રણે લુપીન, ગીલ્બર્ટ અને વૉંચારે તે મકાનમાં દાખલ થયા.

હોલમાં ગૅસની બતી ખુલ્લીજ બળતી હતી.

"જોયું કે સાહેબ?" ગીલ્બર્ટ બોલ્યો.

"હા, હા, પણ મને લાગેછ કે જે બતી મેં જોયછ તે એ નહીં" લુપીન બોલ્યો.

'ત્યારે તે કયી?"

"તે હું કહી શકતો નથી. પેલો બારણો કરો આપજ કે?"

"નહીં, સાહેબ" ગીલ્બર્ટ બોલ્યો, અને અજજ કે તે મોટે બોલતાં જરાબી બીહીતો કે અચકાતો નહીં હતો. "સવારતીને બાતર તેણે એ બધું ફરનીચર પહેલે મજલે પોતાના સુવાના અને બીજા બાલુબાલુનર બે ઓરડામાં મુકયું છ."

"ત્યારે દાદર કયાં છે?"

"જમણી તરફ, પડદાની પછવાડે."

લુપીન તે પડદા આગળ જઇ તે ખસેડવા જતો હતો, તેટલાં તેનીથી ચારેક પગલાં આગળનું કાચી ગમતું એક બારણું ઉંઘડયું, અને તેમાંથી એક આદમીનું માથું બાહાર આવ્યું.

"મદદ! મદદ! ખુન!" તે આદમીએ બુમો પાડી, અને પાછો તેજ ઓરડામાં તે ભરાઇ ગયો.

"એ તો ગ્રેંજેકનો અંગત નોકર લૈયો!" ગીલ્બર્ટ બોલી ઉઠ્યો.

"એ જો ગડબડ કરશે તો એને હું સવાદ-ચખાડીશ" વૉંચારે બોલ્યો.

"તારે કાંઇજ તેવું કરવું નહીં, વૉંચારે, સમજ્યો?" લુપીને તેને હુકમ કીધો, અને જે બારણામાં તે આદમી પાછો ભરાઇ ગયો હતો તેજ બારણા ચોટે તે તેની પુઠે દોડ્યો.

પહેલે તે જંભવાના ઓરડામાં આવી પુગ્યો જ્યાં એક તેમજપર એક સલગાવી મુકેલું લેંપ હતું, જેની આસપાસ રકાબીઓ અને દારૂની એક બાતલી ગોઠવી મુકેલી હતી; અને તે ઓરડાને એક નાકે આવેલી બાથ ઓરાડી ભરી રાખવાની ઓરડી આગળ પેલા લીયોને એકાદ બારી વારે નાહાસવાનાં કપડાં મારતો તેણે જોયો.

"જરાબી હતું ના, મારા બકલ્યાં! શેમ ને આય.... પણ આહ!" એમ કહી જેવો લીયોને તેણે પોતા તરફ હાથ લાંબો કરતાં જોયો કે લુપીન ભોંય પર સુધ ગયો અને તેમ તેણે કપડું તો સારૂંજ થયું કેમકે તેજ વખતે એક પછી એક ત્રણ ગોળીનાં બાર લીયો તરફથી છુટા. તરતજ સુતાં સુતાં લુપીને તેના પગ પકડીને તાણ્યા કે લીયો જમીનપર ફસ ડાઈ પડ્યો, અને તેના હાથમાંથી લુપીને રીવોલ્વર ઝુટવી લીધી અને તેને ગલચીમાંથી પકડ્યો.

"લુચ્ચા બદમાશ! તું જાણેજ કોણ સાથે તું લીરલેરી કરેછ તે? એમ આય, વેાશરે એને બાંધ!"

તેને વેાશરને હવાલે કરી લુપીને પોતાનાં ગજ-બામાંથી એક નાની વીજળીની બત્તી કાઢી તે પેલા નોકરના મોંહ ઉપર ધરી.

"આલ પુર કીયું કે વેાશરે? મારે આખી રાત અહીં કાઢવી નથી."

"હવે કાંઇ ધાસ્તી નથી સાહેબ" ગીલબર્ટ બોલ્યો.

"ખરેખર? ત્યારે શું આય ગેાળીબારના અવાજો બહાર સંભળાયા નહીં હોય?"

"બ્લબત નહીં."

"ઠીક, તે છતાં, આપણે તાકીદ કરવી જોઇયે વેાશરે, ચાલ બત્તી લે, ને મારી સાથે ઉપર આવ"

તેણે ગીલબર્ટને બાલુમાંથી પકડ્યો અને તેને પોતાની સાથે ઉપર ઘસડતાં તે બોલ્યો:—

"બધેા! એમ તપાસ રાખે કે? મેં જે શુરૂ-આતમાં ફ્રેહમ બતાવ્યો તે કાંઇ ખોટા હતો?

"પણ, મેહેરબાન સાહેબ, મને શું ખબર કે એ એમ વિચાર કરેલા અહીં આણું લેવા આવશે?"

"જ્યારે લોકનાં ઘેર પ્રાણી તેઓનો સામાન હોયમાં કરી જવાનો ધંધો કર્યે ત્યારે તો બધીજ બબર રાખવી જોઇયે! હવે તારી ને વેાશરેની મને પુરા માહ રહેશે, મુરખાઓ!"

તેઓ પહેલે મજલે પહોંચ્યા, અને ત્યાં ઓર-ડાઓમાંનું ગોઠવી મુકેલું ફરનીચર જોઇ લુપીનનોજીવ ખુશ થઇ ગયો અને તેનું જનુન તુરત સમી ગયું.

"ઓ, બાય જોવ! કાંઇ ઘણું નથી, પણ જે છે તે ઘણુંજ-ઘણુંજ અસલના વખતનું અને કીમતી છે. એ તે ખરેખર માલ!" એમ બોલી તેણે ઘણે નજર ફેરવી પોતાનાં મજબમાં તેની ટીપ કરવા માંડી.

"હું ધારૂંછ કે આ માંહેલા માત્ર અડધા દાગીના માટે કોઇ અમેરીકન કરોડપતી પોતાની બધી દોલત આપી દેવા તૈયાર થાય; અને તોબી કેટલાક મુરબાઓ બજા-ડેછ કે અસલનું ફરનીચર કદે રહ્યું નથી! ને આય ડાંખેક સાહેબ એ કયાંથી લાવા હોસે? પોતાના પૈસા ખરચીને? અરે ખુદા-ખુદા કરો? એ તો જેમ તે એવણના હાથમાં આવ્યું તેમ તે એવણનાજ હમન બરદ આસીન લુપીનના હાથમાં જવાનું!"

હવે ગીલબર્ટને વેાશરેએ તેઓના વડાના હુકમ મુજબ એક પછી એક દાગીના ખીસાવા માંડ્યો અને બેઉએ ઝડપ એવી કીધી કે અધા કલાકમાં તે બોજ સમેત ત્યાંથી પેલી બે બોટોમાંની એક બોટ તો ઉપાડીબી ગઇ; અને તે બોટમાં આઉ-લર અને મેશરને ઉપડી જવાનો હુકમ થયો કે જેથી તેઓ તે સામાન પેલી તેની વાટ જોતી ઉભેલી બોટ-રમાં ભરવા કામે લાગે.

લુપીન પોતે તે બોટ ઉપડતી જોવા ત્યાં હાજર રયો. તે મકાનમાં પાછો આવતાં પેલી બાથ ઓરાડી ભરી રાખવાની ઓરડી તરફથી કાંઇ અવાજ આવતો હોય તેમ તેને લાગ્યું.

તે ત્યાં ગયો તો તેણે લીયોને બાંધેલો પડેલો જોયો.

"આ! ત્યારે એ બુમ તું પાડેછ કે? ઉતાવળો આઇશ નો યા, અમારૂં કામ હવે ઝટ બપાસ થશે. ઇંતઅઝલુંજ કે જોવું તું એમ કાંસ કરોજ કરેલી બાલું

રાખશે તો અમારે સખત પગલાં તારા સંબંધમાં ભરવાં પડશે. તું ને પેર ખાવા ગમેત્યાં? ગમતું હોય તો હમણાં આપજ હાથની મુઠીથી એક પેર તારાં કનેરાંમાં મુકી દેહુ."

એમ તેની ખુશામત મસ્કેરી કરી તે ઉપર ગયો અને માળો તેને કાંઈ સાદ આવ્યો. એ શું સાદ હતો તે તે ચુપચાપ સાંભળતો ઉભો અને તેને કાને નીચે મુજબ અવાજો આવ્યા:

"મદદ! ખુન! કોઇ આવો!! મને મારી નાંખશે! પોલીસના વેશને જલ્દી ખબર આપો!!"

"મને લાગેછ, એ મુછ મજાજનો ગયેલો હોય યા તો હું કોણ છઉં તે તે જાણતો નહીં હોય" લુપીન બડબડયો "ગરીબ બીચારી પોલીસ! રાત્રે નવ વાગે તકલીફ!"

એટલું બોલી તે પાછો કામે વલગ્યો અને જેટલી લુટ મળી તેટલી લુટ તેણે પોતાના સાથીઓને એકઠી કરવાનો હુકમ આપ્યો. હવે તેની ધીરજનીશી હદ આવી.

"ચાલો, બસ હવે!" તે બોલ્યો "વધુ લોભને સારૂ બધી બાજી મારે નથી બગાડવી, અને હવે બીજાં બધાંને વારતે મોટરને નહીં ખોટી કરવી. ચાલો, હું તો હવે બોટ લેઉંછ."

તેઓ બધું લઈ દરીને કીનારે આવી લાગ્યા, અને તેઓ બોટમાં તે સામાન ભરી તેમાં બેસવા જાયછ કે ગીલ્બર્ટ લુપીનને બાજુમાંથી પકડીને બોલાવ્યો.

"મેહેરબાન સાહેબ, જુવો, મારૂં માનો તો અમે એક ફેરો બીજે મારી આવ્યે-પાંચેક મીનીટનું કામ છે."

"પણ, શા સારૂ?"

"જુવો અમને એક અસલની નાની ચીલેતા સંબંધ સામની એક નાની કારકૂદને મારે કહેવામાં આવ્યું હતું ને—"

"પછી?"

"તે અમને મળી નહીં-પણ હવે મને લાગેછ કે પેલી બાઇ બોરાડી ભરી રાખવાની ઓરડી આગળ મોટું તાળું મારેલી જે કબાટ છે તેમાંજ વખત—" અને ગીલ્બર્ટ તે વાકય પુરો કરે તેટલાં તો તેણે પોતે પેલાં મકાન તરફ ચાલવા માંડયું.

વૉટસેની તેની પુઠે દોડ્યો.

"ચાલ, ભા, તુને હું દશ મીનીટ આપી શકું છ, એક સેકન્ડ્‌ થી વધારે નહીં" લુપીન બોલ્યો "દશ મીનીટ થશે કે હું ચાલતી પકડસ" પછી પોતાનું ઘડીયાલ કાઢી લેતાં તે બોલ્યો

"પોણા નવમે થયા ત્યારે એ બેસાપણું નહીં તો બીજું શું?"

વળી તેને ત્યાં યાદ આવી કે પેલો બધો સામાન બસેડતી વખતે ગીલ્બર્ટ અને વૉટસેના ચાળા બાળા કાંઇ ઠીક નહિ હતા. તેઓ સાથેના સાથેજ રહેવાની સંભાળ રાખતા અને બેઉ જણે એક બેકનાં કામ ઉપર તકેદારી રાખતા હોય તેમ લાગ્યું હતું.

"એ શું હશે?" લુપીને વિચાર્યું.

લુપીન એ બાજુનો વિચાર કરતો ઉભો. હવે તેણે જોરથી પોતાની સીસોટી ફુંકી, અને પેલાઓ શું કરતા હતા તેનું માજણું જોવા તે દિશા બરાબર તરફ ચાલ્યો પણ તેટલાં એકાયક એક બંદુક ફુટવાનો અવાજ તેને કાને આવ્યો, અને તુરતજ કોઇની ચીસાટી તેને સંભળાઇ. તુરતજ લુપીન અંદર દોડ્યો, તે હાલમાંથી પેલો દાદર ચઢી ગયો અને જમવાના ઓરડામાં તે દાખલ થઇને જોયછ તો ગીલ્બર્ટ અને વૉટસેને એકમેકને બાઝીર જમીન પર પડયા હતા. તેઓનો પોષાક લોહી લુહાન થઇ ગયો હતો; લુપીન તેઓને છોડવવા ધસ્યો.

ગીલ્બર્ટના કબજામાં તેનો દરીઇ વૉટસેર આવેલો હતો, જેના હાથમાંથી કોઇ ચીજ જે કુંટવી લેવાની તે જીવતોડ મેહેનત કરતો હતો, તે ચીજ શું હતી તે જોવાની લુપીનને કશી તક મળી નહીં. વૉટસેર જેને ઘણું લોહી થયું હતું તે જરાવારમાં જે યુદ્ધ થઇ પડયો, અને લુપીને તેને તપાસ્યો તો તેનાં બખ્તામાં જખમ પડેલા હતા.

"એ જખમ કોણે કીધો? તેં કે ગીલ્બર્ટ?"

લુપીને ઝડપી બની પુછ્યું.

"નહીં, લીપીએ."

"લીયેઓ? લીયેને તો બાંધેલો છે!"

"તેણે દાંતે પોતાના બંધ ઢીલા કીધાને તેની પતરોળ જે ત્યાંજ પડી હતી તે તેણે લીધી."

"બ્લેક ગાર્ડ! કયાં છે તે?"

લુપીને હવે ટેબ્બ હાથમાં લીધું ને પેલી બાજ ઓરાકી વાળી ઓરડી આગળ તે ગયો.

જ્યાં લીયેને બાંધીને રાખવામાં આવ્યો હતો ત્યાં લુપીન ગયો અને જોયછ તો ડૉક્ટરનો તે બાસગી નોકર બે હાથ પોહોળા કરી ચત્તાપાટ પડેલો હતો અને તેનાં ગળામાં એક ખંજર ભોકેલું હતું. તેનાં મોંદમાંથી ઢોહી ઝરતું હતું.

"આહ!" લુપીન તેને તપાસીને બોલ્યો "એ તો ખલાસ થઇ ગીયોછ!"

"તમે ધારોછ, મેહેરબાન?" ગીલબર્ટ ધુજતે આદે તેને પુછ્યું.

"હા, એતો મરી ગીયોછ."

"વૉશરેએ એ કામ કીધું.....વૉશરેએ એને મારી નાંખ્યો"

લુપીને ગુસ્સાથી લાલચોળ બની તેને બાજુમાંથી પકડી હલાવી મુકયો "ખરૂં બોલ, કોણે એ જબુત કામ કીધું? વૉશરે એ કે તે? ખુન! ખુન! મારા નિયમથી ઉલટું, આજે ખુન! મારો કાયદો શું? કે ઢોહીનું એક ટીપું નહીં ને આજે ખુન? ધનસાનનું ઢોહી ધનશાન રેછે? ગમે મારો જન જમ, મારે હાથે મારો જન કબજ થાય, પણ ખુન? કદી નહીં. ઠીક મારૂં શું જાયછ? તમો બંન્નેની કમબખ્તી! એ જબુત કામનો કર તમારે જબરદસ્તીનો આપવો પડશે અને તે? ખુનનો બદલો ગરદન! તમે જાણોછ કે ની? કોય? વૉશરેએ એને કોય મારી નાંખ્યો?"

"વૉશરેએ પેલી કબાટની ચાવી લેવા એના ગાડાં તપાસવા માંડયાં. તેમ કરવા જેવો તે વાંકો વળ્યો કે તેણે જોયું કે લીયેએ પોતાના હાથના બંધ ઢીલા કરી હાથ છુટા કીધા હતા; એ જોઇ તે બીધો અને તેને ખંજર ભોકી દીધું."

"પણ પેલો બદમાશનો અવાજ?"

"તે લીયેએ કીધો. તેના હાથમાં રીવોલ્વર હતી. તે મુવો તેની બગાઉ તેણે તે ટાંકીને ફોડી..."

"અને પેલી ચાવી?"

"વૉશરે એ લીધીછ."

"તેણે તે કબાટ ઉઘાડી?"

"હા,"

"ને તેને જે ચીજ જોઇતી,તી તે તેને મળી?"

"હા."

"ને તે તું તેની પાસેથી ચુંટવી લેવા માંગતો તો? તે ચીજ શું હતી? પેલા અસલ દાગીનાની કારકેટ? ત્યારે શું? જવાબ આપ."

લુપીને જોયું કે ગીલબર્ટ તેના સવાલનો જવાબ રહેલ સુલુકે નહીં આપવાનો તેથી ઊળા કકડાવી તે બોલ્યો—

"તું નહીં બોલવાનોની? પણ યાદ રાખ કે એક બાળુ હું આરસેન લુપીન છેઉં, બચ્ચા! હાંલે તો હવે નાહાસવાની વેતરણ કરશે, પણ—ચાલ એય આવ આય—નાપાક વૉશરેને ઉંચક, એને બોટમાં લઇ જઇયે."

તેઓ બંન્ને પોતા ઉપ્રચે તે વૉશરેને લઇને જમવાના ઓરડામાં આવ્યા, અને ગીલબર્ટ કાંઇ બોલવા જતો હતો જેને અટકાવી લુપીન બોલ્યો—

"ને, સાંભળ!"

તે બેઉના ચહેરા દેહેશતને મારે ફીકા પડી ગયા હતા. કોઇ પેલી ઓરડી આગળ બોલતું હોય તેમ તેઓને લાગ્યું, અને તે છતાં તેઓની ખાતરી હતી કે ત્યાં પેલા મુવેલા નોકર સિવાય કોઇ નહીં હતું.

અને તે છતાં તે અવાજતો આવતો હતો, એમાં કશોજ શક નહીં હતો.

હવે લુપીન પોતે પેલા નોકરનાં મડદાં આગળ ગુંહલુ મરડયે પડયો.

ચોકીદાર તે અવાજ બંધ રહ્યો અને પાછો ચાલુ થયો.

"લાવ મને બાતી આપ" તેણે ગીલબર્ટને કહ્યું

ગીલબર્ટે તે ટેબ્બ ઉપરનું શેડ કાઢી લુપીન આગળ ધર્યું તો લુપીનને માલમ પડયું કે તે અવાજ તે મુવેલાં નોકરનાં શેરીરમાંથી નીકળતો હતો!

ઓ ગજબ! એ શું?

"મેહરબાન સાહેબ, મનેતો બુજતાં છુટેછ.

ગીલબર્ટ બોલ્યો.

વળી પાછો તેજ અવાજ!

(બાકી છે)

લગ્નની મોતેબરી.

લખનાર:—મી. મીનોચેહર માણેકજી માદન.

(પાને ૪૧૧ થી ચાલુ.)

આપણા સઘળા શીક્ષકોમાં માતા આપણને આબુસાઇપણું શીખવે છે. મરદ મગજ છે ત્યારે ઔરત જીગર છે; તે જ્યારે ઇનસાફ છે ત્યારે તેણી લાગણી છે; તે જ્યારે જોર છે ત્યારે તેણી ખુબસુરતી, શોભા અને દિલાસો છે. એક ભલી ઔરતની મહોબતમાંજ તેણીનું જ્ઞાન, અનુભવ અને ડહાપણ કામ કરે છે. મરદ મનને ખીજવે છે ત્યારે ઔરત લાગણી ઠેળવે છે. મરદ જ્યારે મનમાં વસે છે ત્યારે તેણી જીગરમાં જગ્યા લે છે. મરદના કેહવાથી આપણ ચોક્કસ ચીજ માની શકયે ત્યારે એક ઔરતના શીક્ષણથી તે માટે મહોબ્બત ધરાવી તેણીનીજ માફકે સદગુણને બિછાને પિઢાને પિયે. સેંત ઓગસ્ટીન નામના એક પવીત્ર પુરૂષમાં મા—બાપની અસરનો નોંધપાત્ર લાયક દાખલો મળે છે. જ્યારે તેનો બાપ તેને માત્ર રકુલની ઠેળવણી આપવા ખરજ ભરેલો હતો ત્યારે તેની માતા તેને તેની પાપી જીંદગી માટે ઠપકો આપતી, સલ્લાહ આપતી અને તેને માટે રાતો દીન ખંદગી કરતી અને તેને ભલે રાહે દોરવવા મંડતી. આખરે તેણીની મહોબ્બત ફતી અને તેણીની ધીરજ અને ભલાઇનો બદલો આપ્યો. અને તેણીનો બેટોજ નહી પણ ખરથાર પણ ભલાઇ તરફ વળ્યો. તેણીની શરૂઆતનીજ કેળવણી અને અસર તે બેટા ઉપર પડી રહી અને છેવટે તે તવારીખના સફાંઓ ઉપર એક પવિત્ર અને અજરૂ નામ છોડી ગયો છે.

એવા ઘણા દાખલાઓ પડયા છે જેમાં એક સુસ્ત બેટાની જીંદગી તેની માતાના આંસુ આગ્રહથી તબદીલ થઇ મોટપણમાં લાખો ફલો આપતી થઈ છે. કોઇ વાર એવું દીસે છે કે એક બાળકને ભલાઇને માર્ગે ચાલવાની મા-બાપની ગમે તેવી કોશેશ વ્યર્થ જાય છે અને ગોબા પત્થર પર પાણી રેડવા જેવું થાય છે, પણ ઘણી વેળા જોવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ મરણ પામે છે અને કોઇ વાર તો તેને પણ ૨૦) ૨૫) વરસ વિતી જાય છે કે તેઓની ભલી સલ્લાહ અને રૂડી નસીહત ફલ આપતી થાય છે. તેનો એક જાણવાજોગ દાખલો રેવરન્ડ જોન ઓઈ ઓલ નીમાં નોંધાયલો છે. એક પાપી અને હવસી જીંદગી ગુજારવા બાદ તેને લાંબે વખતે પોતાની પાપી જીંદગીનો ખ્યાલ થયો અને તરોજ તેની માતાએ તેના બાળવયમાં આપેલા ભલા સબકો તેની યાદદાસ્તમાં તાજા થયા. ગોબા તેણીનો મુબો અજાજ તેને ભલાઇ તરફ દોરવતો હતો!

બીજો એક દાખલો અમેરીકાના રાજ્યાધિકારી રેનડોલ્ફમાં મળે છે. જે કહે છે, "હું એક નાસ્તિક થયો હતો પણ હું આસ્તિક રહ્યો છું તેનો સબબ એ છે કે મારી બાળવયમાં મારી માતા મને ગુડણ ઉપર એસાડી નેમાજ કરતી કે "અય ખુદા, તું બેહદ્દાતમાં છે;" જેની અસર હજી મારી ઉપર પડી રહી છે." બાળવયના વરસો અચિંત ઘણા ઉપ્યોગી છે. એક ઉમેજ કવિ કહે છે, "તું ભલે ગમે તેવી મોટી જીંદગી ગુજરે, છતાં તારાં પહેલાં ૨૦ વરસજ સા કરતાં લાંબા અને ઉપ્યોગી છે." ત્યારે હવસી અને નિદાખોર ડો. બોસકટ મોતને બિછાને પડયો હતો ત્યારે તેને ગળગળતા સાદે કુખા સાહી "આપ મને મારી બાળવય આપ!" માત્ર તેજ તેને મળે અને તે સુખરી, જ્યારે પણ ઘણું મોડું થયું હતું.

નામિયો ગાયણકાર ગ્રેત્રી એક માતા માટે એટલો ઉચો વિચાર રાખતો હતો કે તે એક ભલી માતાને "ખુદાનું શીક્ષક" કહે છે. અને તે દરોગસ્તજ છે. એક પિતા કરતા માતાજ પ્રજાને ઉછેરે છે, તાજ કરે છે અને તે પ્રજાની આસપાસ નીતિજનક અસરો ઉભી કરે છે તેણીનું ડહાપણ, ખુશમીલજ, અને મોહજતથી બનાવેલી અસરોમાં તે પ્રજા ખુશમીલજી, શાંતોષી, ડાહી અને શાંત રહે છે અને જે અસરો હેથળ એક બહાદુર લાપકાતની બીળાવણી થાય છે.

એક લાયક, કરકસરવાળી, ખુશમીલજી અને અક્કો બાતુનું ગમે તેવું ગરીબ ઝુપડું પણ શાંતોષ, સદ્ગુણ અને સુખ છે! તેણી એક કુટુંબની મગરૂરી છે; ત્યાં બરફ શાંતીથી પેસાઈ આવે છે; જ્યાં આ દુન્યાથી ધરાયલો થાકેલો અને પરેશાન બરફ આરામ લે છે; તેણી જીવનનું બેહદ્દત છે-ત્યાં પરેશાનીથી રાહત છે-ત્યાં બદબખ્તીના દિલાસો છે અને હમેશનું સુખ છે. એ રીતે તમામ જીંદગીની સૌ કરતાં અસરકારક સ્કુલ તે ઘર છે. ત્યાં બુઢાં કે નાના ખુશમીલજ શાંતોષ, બાતિસાયકાત નીતી-દયાણ ફરજ અને સેવાનું શીક્ષણ લે છે. નામિયા કવિ હરબર્ટની માતા માટે કહેવાયું છે કે તેણી પોતાના ઘરને પોતાનાં ડહાપણથી તાબામાં રાખતી પણ તે એટલાતો ખુશમીલજ અને મીઠાંપણાથી કે તેણીનું સાધું ઘર તેણીનીજ કંપતીમાં મલ્યુ માનતું!

ઘરમાંજ સાલેસાબ શીખાય છે; જેનો માસ્તર એક માતા છે જેણી પોતાના બાતિ-દાખલાથી ધડો આપે છે. બરજ કહ્યું છે, "આરત વગર બરફ માત્ર એ બરબ્બ બે પગું જનાવર હતે" ઘરબીજ સખાવત રાહ થાય છે નામિયો રાજદારી બર્ક કહે છે, "આપણા કુટુંબના નાના બાળકને ચાહવું તે આપણને તમામ જગતના ચાહ ઉપર લાઇ જાય છે," સૌ કરતાં દાનાવ અને ભલા પુરૂષો પોતાના ઘરમાં રહેવાને માટે કદી શરમાયા નથી. અને જે માણસ પોતાના ઘરને ચાહે છે તે પોતાના દેશને પણ ચાહે છે. જેમ એક ઘર ચાકચવણુની સૌ કરતાં સરસ અસર કરનારી સ્કુલ છે તેમ સૌ કરતાં બુરી અસરોની પણ છે. અરે આપણે બાળવયમાંથી જવાનીમાં માં આવ્યે તે આગમચ ઘરનું અજ્ઞાનપણું શું શું કરી શકે છે? અરે, આપણુ આપણાં જીવનનો પહેલો દમ ખેંચી અને આખરી દમ છોડયે તે દરમ્યાન આપણી અજ્ઞાન માતાઓ અને આયા-દાયાઓથી આપણે કેવા ખરાબો થાય છે? એક બાળકને બજાત, બુંડી અને નાલાયક માતાને હાથ ઉછરવા દો અને તે માટે તેની તમામ જીંદગીમાર કોઇપણ ઉપાય મળી શકનાર નથી. એક માતાને બુંડી અનીતિવાળી, અને અસ્વચ્છ રહેવા દો; એક ઘરમાં કજીયોકંકાસ, ગડબડ અને અશાંતિ રહેવા દો—તો તે ઘર નહીં પણ દોજખ છે—ત્યાં સુખ નથી પણ હમેશનું દુઃખ અને શંકટ છે;—અરે તેની જગાએથી નાહસવું હ બરબાર સારૂ છે;—પણ અફસોસ, દયા હોજો તે બાળકો ઉપર જેઓ તેમાં ઘરમાં વસી મોટાં થાય છે; જેઓ અનીતિમાં ગબડી પડી ઓર વધુ સંકટનું બાજ થઇ પડી બીજાને. હેરાન કરે છે!

નેપોલ્યન જેવો લડવૈયો જોધ્ધો વારંવાર કહેતો હતો, "બાળકની ભવિષ્યની સારી અને માઠી જીંદગી સઘળી માતા ઉપર આધાર રાખે છે." અને પછી એનાજ બોલીતા શબ્દો ઉભરી આવે છે કે, "કહે નેપોલ્યન દેશને કરવા આબાદન, સરસ રીત એજ છે કે દો માતાને જ્ઞાન!" તે પોતાની સરફરાજ બુલંદી અને કૃતેહનો ભેદ એજ બતાવે છે કે તેની માતાએ તેની ઇચ્છા અને બાતિ વિશ્વાસ કેલવ્યો હતો તેની જીંદગીનો વરતાંત લખનાર કહે છે, "તેની માતા સિવાય કોઇ તેને તાબામાં લાવી શકતું નહીં; જેણી તેને નરમાસ, અને સખ્તાઇથી પોતા તરફ ખેંચતી; તેણીજીજ તે તાબેદારીનો સદ્ગુણ ચાખ્યો હતો;"

એક સ્કુલના 'રીપોરટ' ઉપરથી એક માતાની અસર બાળક ઉપર કેમ થાય છે તેનો અછો દાખલો મળે છે. તે રીપોર્ટ કરનાર મી. તરનેલ કહે છે,

"મને એક મોટી ફેકટરીમાં કહેવામાં આવ્યું કે ફેકતરીના મેનેજરો એક બાળકને નોકરી લગાડતા અગાઉ તેઓની માતાની ચાકચવણુ માટે પુછે છે, અને તે માટે જો ખાત્રી આપવામાં આવે તો તે મેનેજરો માને છે કે તે બાળક પણ કામદાર અને

તાબેદાર નીવડશે પણ તે બાળકના બાપ માટે કશું પુછવામાં આવતું નથી."

(૪૦મો રેન્ડ અને વેલ્સના પેરોડયલ સ્કુલ મુનીપન ના ઇન્સપેક્ટર મી. તદ્દનેલનો રીપોર્ટ-૧૮૫૦)

એવું ઘણી વેળા જોવામાં આવ્યું છે કે એક બાપ બીજું કારણે જો બાપ છાકટો થતો હોય, કઠણીય કંકાસ કરી હાડમાર કરતો હોય પણ જો માતા દાનાવ અને દુઃજનતદાર હોય છે તો તે કુટુંબ સારી રીતથી રહી શકે બાળકો સારી આબરૂવાળાં ઉપર છે. પણ તેથી ઉલટા દાખલામાં ઘરીબામ ભયાનક આવે છે. બાપ ગમે તેવો આબરદાર અને લાયકીવાળો હોય છતાં જો માતા ભુંડી હોય તો બચ્ચાંની ભારીબ્યતી ઉંચી નેકનામી અને કારકીર્દી ઉપર તર્ત્યાંજ ઘાંચુ વળે છે! એક માતા પોતાના ઘરના એકાંતમાં ચોલુ બંત અને ધીરજથી ચોલચલણના બીજ વાવે છે. એક ઔરત ગમે તેવી દાનાવ અને શીખેલી હોય તો તે ઘણી બાદેરમાં આવતી નથી પણ જ્યારે તેણી ના બાળકો સદગુણથી બાદેરમાં દીપી નીકળે છે ત્યારેજ તે ઔરતની ખરી કીમત અને પુખ્તી સમજી શકાય છે.

એ તો ખરું છે કે જે પુરુષ એક મરદ માટે આપણે તેની બાદેર જીંદગી માટે સમજયે છીયે તેમ એક ઔરતની ઘરની જીંદગી માટે બહું યા ઘણું સમજયે છીયે. અને એક ભલી માતાની નામના અને બાદેર ચિછાંન મોટાં ચીત્રો દોરવા અથવા મોટી ચોપડીઓ લખવા અથવા મોટા મોટા એલકાઓથી ચઢિથી છાતી ભરી નાખવા કરતાં ઘણુ ઉત્તમ અને ઉંચા છે. એક ફ્રેંચ લખનાર કહે છે, "એમાં તો કાંઇ શક નથી કે ઔરતોએ મોટાં ચિત્રો દોર્યાં નથી; મહાભારત પ્રમાણેનો ઢગલી કરી નથી; મહાન ગ્રંથો અને પુસ્તકો લખ્યાં નથી; સુંદર પુતળાંઓ કોતર્યાં નથી; તેઓએ મોટા હિસાબો કે સાયન્સની શોધ કરી નથી;—પણ તેઓએ એ સર્વથી કરતાં ઘણું અને મહાલાંત કામ કરી બતાવ્યું છે અને તે એજ કે તેઓનાજ પગો પાસ મોટી મહાન ચિત્રો દોરનારાઓ, ધમારત બાંધનારાઓ, પુસ્તક લખનારાઓ કોતરનારાઓ અને જંગી શોધો કરનારાઓએ પોતાનું બહેલું શીક્ષણ લીધું છે."

એજ ઉપરો લખનાર પોતાની ચોપડીમાં પોતાની માતા માટે માન અને મહોબ્બતથી લખી જાય છે. તે પોતાની માતાને "ઉત્તમ માતા" કહે છે અને ઉમેરે છે કે, "તેણી એક ફરેસ્તો હતો જેણીને ખુદાએ થોડા વખત માટે માણુસાઇ અવતાર આપ્યો હતો." અને તે પોતાની સઘળી નામના અને નેકી માટે તેણીનેજ આભારી લેખે છે. જોનસન જે એક ઘણેજ સખ્ખત અને કરડો હતો તે પોતાની માતાને કેવી મીઠી મહોબ્બતથી ચાહે છે તે જાણવા જોગ છે. તેણીએજ તેના મનમાં ધર્મ માટે પહેલવાં બીજ વાવ્યાં હતાં. પોતાની ગમે તેવી સખ્ખત ગરીબાઇ છતાં તેણીને રાહત આપવા તે બનતું કરતો; અને જ્યારે તેણી મરણ પામી ત્યારે તેણીનું નાનું કરજ અને મરણ ક્રિયાના પૈસા માટે તે બેટાએ પોતાનું નાનીયું પણ નાનું ફિલસુફીથી ભરપુર પુસ્તક "રાસેલસ" લખ્યું હતું. એ બેટાએ પોતાની ૫૦ ની ઉમરમાં પોતાની ૯૦ વરસની માતા ઉપર જે હાગળો લખ્યાં હતાં તે વાંચવા જોગ છે.

અમેરિકાના રાજદ્વારી છુટાપણું મેળવી આપનાર વોશીંગતન જ્યારે માત્ર ૧૧ વરસની વયનો હતો ત્યારે તેનો બાપ મરણ પામ્યો. તે મોટો દિકરો હતો કે જ્યારે તેના બીજાં પાંચ ભાઇ બેહનો તેથી તે નાનાં હતાં. પણ તેઓની માતા નેક ચાલચલણની, કરકસર વાલી અને ડાહી ઔરત હતી, પોતાના આ નાનાં બાળકોની સંભાળ, જતન, અને કેળવણીની ફરજ તેણી પર આવી પડી. તે ઉપરાંત એક મોટી એસ્ટેટની સંભાળ અને દેખરેખ હતી:—તે સઘળું તેણીએ મોટી ફતેહ સાથે બજાવ્યું, તેણીએ એ ફરજોને પોતાની દેખરેખ, ચોંપ, કાળજી, મહેનત અને દાનબ્રથી ઉપરી રીતે: પણ જે શીર કરતાં તેણી માટે મોતેબર સાબીત તો એજ હતો કે તેણીનીજ એકલી સંભાળથી ઉછરેલાં તે બાળકો નાનપણથીજ મા-બાપને જેમ આવે એવાં ઉપયોગી.

(જુઓ રપાર્કની 'લાઈફ ઓફ વોશીંગતન')

બદમાસ બરજોર.

એક ટુંકી વાર્તા.

લખનારઃ—"નાશાકરો કેકી."

લુણસીકુઇપર આવેલા "દાદાના કૉટેજ" માં આજે કાંઇક ખુશાલી વ્યાપી રહી હતી. લવજી શેહરીના એક પુરા લાડકવાયા બેટાની આજે સાલગ્રેહ હતી. લવજી અને તેના વડો ભાઇ સોરાબ છોટાપાણી લઇ પોતાનાં મનને રાહત આપતા બેઠા હતા, જ્યારે તેવણની સામેના સોફાપર તેવણનો નાનો ભાઇ બરજોર બેસીને ગુસ્સાથી વાત કરતો હતો. લવજી શેહરી નવસારીનો એક જાગીરદાર હતો. તેણે ઝીણી મલમલના સદરો પહેર્યો હતો અને તેની ઉપર ખમીશ પહેર્યું હતું. જ્યાં એ બેઠો હતો ત્યાં સુર્યના કિરણો પડવાથી ખમીશના બટનના હીરાઓ ઝગઝગી રહ્યા હતા. તેવણ નવસારીમાં એક સારા આબરૂદાર બ્રહ્મરથ તરીકે ઓળખાતા હતા. તેવણ ગરીબો તરફ માયાથી વર્તતા હતા, એટલુંજ નહીં પણ છુપો ધર્મ કરતા તે કોઇનેપણ માલમ પડવા દેતા નહીં. બીજા કેટલાક ખુશામતખાની માફક એવણુને માનચાંદનો અસબરો હતો નહીં. એવણુના મોટા ભાઇએ આફ્રીકાના નાતા લમાં લગભગ ૨૦ વર્ષ ગુજર્યાં હતાં, અને ત્યાંથી બે પૈસા મેળવી હવે પોતાના વચલા ભાઇ સાથે નવસારીજ આવી રહેલા હતા. જ્યારે એવણુનો નાનો ભાઇ બરજોર જે ૨૨ વર્ષની ઉમ્મરનો હતો, તેણે ગયે સાલજ મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરી હતી. તે પોતાના બેઉ ભાઇઓથી તદન ઉલટોજ હતો. તે લુગારી બરાબ સંગતનો અને ગરીબોને હીણવામાં એકકો હતો. તે પોતાની એવી ચાલ વિષેનો જરાપણ સંસારો પોતાના ભાઇઓના કાનપર જવા દેતો હતો નહીં. તેનામાં એક એવી ખાસ્યત હતી કે જો કાંઇ બોટું કામ થઇ ગયું હોય તો ઝટ પોતાના ભાઇઓ પાસ તે માફી માગી લેતો હતો, તેથી તેનાં બદકામો તેના ભાઇઓને તેમજ કોઇને પણ માલમ પડતાંજ નહીં. આજે ખુશાલીમાં વ્હીસકીની બાટલીનું તજ્યું લાવતાં તેના વડા ભાઇઓએ તેને પરણવા માટે કહ્યું તેથી સેજ બીજવાયમો આપણે તેને ઉપર જોવા આવ્યા. એટલામાં ડ્રોઇંગ રૂમમાં કોઇ દાખલ થયું.

"એ કોણ છે?" વ્હીસકીનું ગ્લાસ ટેબલપર મુકતાં લવજીએ પુછ્યું.

"એ તો હું છું." એમ કહી તેવણના મહોરદાર શીરીન અંદર આવ્યાં.

શીરીનના આવવાથી સોરાબ અને બરજોર ઓરડામાંથી ઉઠી બહાર ગયા.

"કેમ શીરાં!" લવજીએ પોતાની મીસીસને પાસે બેસાડતાં પુછ્યું. "કાંઇ ફરમાશ? કાંઇ હોકમ?"

"વરી હજુર પુછોજ! તમેથી અમથા કાંઇજ થયા?"

"ત્યારે બોલની શું જોઇએચ."

"મને કાંઇથી જોયતું નથી. મારે ફકત કહેવુંચ એ કે આજે દીકરા અદીને સાત પુરાં થઇ આઠમું વર્ષ બેઠું ને હવે એ જીસરાયાની નવજોત કરવી જોયેજે."

"હા હુંબી ઝજ વિચારમાં છું, તુંને આજે કહેવાનોજ હતો. આવતા હોરમજદ રોજે મારા બહેસ્તી ભાવાજીની બાજ છે તે દહાડો હાથમાં લઇ એની નવજોત કરીએ."

"ઓ વાય! તમેથી છેક અતીપર ધીક આવે ત્યારેજ બોલોચ. આજને તો આજથી ફકત તેરજ દિવસ બાકી રહ્યાચ!"

"તેમાં શું થયું?"

"તેમાં શું થયું? હજુર તો મારે કપડાં ચશ્મ વસાવવાનાં છે."

"હજુર તારાં કપડાં બાકી રહ્યાંય શું? પણ બારે તે બરીદાંતાં દેઢલા દિવસ લાગશે. જા, કાલ પરમ મુબાઇ જઇને લઇ આવ."

આખરે હોરમજદ રોજ અને તે બાજાનો દિવસ નકી. થયો. શીરીનબાઇ કાપડીયાની દુકાને સીધાંથી અને કપડાંનો એક નાનો જેવો કુંગર વસાવી લાંબા તોળી મરે આય રહી ગયું પેલું રહી ગયું કરી બીજા દેઢ-લાક ફેરા ખાઇ આવ્યાં. શીરીન જરા ગ્રેહડી હોવાથી કપડાં પાળ્યા. બેશુમાર પૈસા ખરચતી. જેમી નવી નવી ફેશનો નીકળતી તે તેણી ખરીદતી. આથી લવજી કોઇ કોઇ વખત લગાર તીખ્યો થઇ જતો હતો અને વારંવાર બેઉ જણાં આડી પડતાં હતાં. આખરે તે હોરમજદ રોજ આવી લાગ્યો.

* * *

આજે "હાર્કના ટોનિક" નો કાંઇ ઑરજ ભપકો છે. આખો બાગ ફીટસન લાઇટથી તેમજ તોરણોથી સપ્રકારાદર રીતે શણગાર્યો હતો. બેક તથા ઢોલીઓ પોતાના સુંદર સરોદો વચ્ચે પરોણાઓને રીઝવતા હતા, કે જેઓનું માંધું ખાઇ જતા હતા? વચ્ચ આગેથી સોકોની તેમાં ખુબસ કરી રંગબેરંગી સાડી-ઓમાં સજ્જ થયલી અબલાઓની આમદ શરૂ થઇ ચુકી હતી. દરવાજા આગળ બે મોમેદો, લવજી, સોરાબ, અરજેર અને શીરીન પરોણાઓને હસ્તે મુખડે આવકાર આપવો ઊભાં હતાં, જ્યારે માસ્ટર અડી એમથી તેમ બુશારીમાં પોતાના દોસ્તો સાથ મજાદ ઉડાવવામાં પડયો હતો,

તેવામાં પીરોજશાહ પટેલનું ઇંમીલી આવી લાગ્યું. તેજ કુંડુંજ સાથ એક બીજી અબળા પણ હાજર થઇ. તેણી કોણ હતી તે કોઇ ઓળખી શક્યું નહીં.

આ જુવાન અબળા આસરે ૧૮ વર્ષની લોભનમાં ખીલેલી હતી. તેણી સોટા સરખી સીધાં કદની, મોજરી આંખો તથા સોનેરી બાલવાળી એક ખુબસુરત નાર હતી. તેણીએ સુંદર પોષાક તેમજ મોંઘી કિંમતનાં ઝવેરાત પહેરેલાં હોવાથી કોઇ પૈસાદારની છોકરી માલમ પડતી હતી. આ નાજુક અબળાની ખુબસુરતી તરફ દરેક જણની નજર દીઠી દીઠીને જોતી હતી. નવજોતનો વંખત થવાથી ઇસ્તુરોએ તે પવિત્ર ક્રિયા કરી. ત્યાર બાદ મી૰ અને મીસીસ લવજી લેદરીને તેમજ માસ્ટર અદીને દોસ્ત આસનાવો તથા સર્વ બ્હારાંઓ તરફથી સારી પહેરામણી થઇ જે બધી અરજેર રાખતા હતો. ત્યાર પછી સર્વે જણ રીફ્રેશમેન્ટ લેવા ગયાં. ત્યાં પેલી ખુબસુરત બાંધુ પણ આવી, તેને અરજેર આદરસહીત તેમજ પ્રેમી વિગેરે આપ્યું તે તેણીએ હસ્તે મુખડે ઉપકાર સહિત સ્વીકારી. હવે અરજેર તે અબળા સાથ તરેહવાર વાત કરવા લાગ્યો. તે કોક વાતમાં એટલાં તો મશગુલ થઇ ગયાં કે રાતના સાત વાગ્યા તોબી તે કોકને ખબર પડી નહીં. તે બેઉની કંપની વાત કરતાં બાગમા એક એકાંત જગ્યાએ આવી લાગી, ત્યારે તેણીએ કાંઇ જુદોજ રંગ પકડયો. તેણી વાત કરતાં હસી હસીને એવા ચેન ચાળા કરવા લાગી કે અરજેર જેવા લુચ્ચાના પીરને પુછવું શું પડે! હવે તેણે તેણીને પકડી એક કીસ લીધી; તેણીએ તુરત ઝુમ પાડી અને તે લુચ્ચાના હાથમાંથી છુટવા બેચેનાઇ કરતાં તેણીની પતલી ગેલાની સાડીનું ચીરું નીકળ્યું; તેવામજ અરજેર ફીકરા પડી ગયો, ને તેણીને બાથમાંથી છોડી દીધી. તેણીએ છુટકા મેળવી તરત નેણ ફેરવી તે બદમાસને ધમકી આપી કે જો તેણીપર હુમલો કરવા માટે તેણીને એક હજાર રૂપીયા તેમજ તેનાં બાંધાંપરની હીરાની વીંટી નહીં આપશે તો તરત બધાંને કહેશે, તેમજ હુમલાજ આ મેળાવડામાં પોલીસ પાસ પકડાવી આબરૂના કાંકરા કરવામાં આવશે. હવેજ તેને ભાન આવ્યું કે એક નખરાંબાજ છોકરીના હાથપર બાપ ખાપ હુમલો કરવામાં પોતે ખરેખરૂં કાંચું કાપ્યું હતું. પોતાની આબરૂની ફજેતી થવાની બીકથી તેણીએ માંગેલી ચીજો તરત કહાડી આપી. પેલી છોકરી તો પોતાની ફતેહથી ખુશ ખુશ થઇ ગઇ અને પછવાડેના રસ્તા પરથી બહાર નીકળી ગઇ. અરજેર બાગમાંથી હવે પરોણાઓ આવ્યા ત્યાં તેના ખાસ મિત્ર ડાવર ગરાજ મલ્યો. તેની આગળ આ વાતનો બધો ખુલાસો કીધો, શાવક જે કે અરજેર કરતાં ચાર ચાસ્તી સરસ હતો અને તેને ઠગારા ઠોકોનો અરજેર કરતાં

વધુ અનુભવ હોવાથી તરત બેઉ જણ પાછલે બારણેથી બહાર પડયા અને પોતાની ભારે અક્કલથી વચ્ચે પેસી દમારી છોકરીને એક ખુણામાં ઉભી રહી પોતાનાં શરીરપરથી કપડાં ઉતારતી જોઇ, તો તે એક ખુબ સુરત છોકરો માલમ પડયો. તેવાજ તે બંને જણ સેને પકડવા દોડયા તેની અગાઉ તો તે છોકરો રસ્તા પર એક ચીઠ્ઠી ફેંકી ચાલાકીથી લેહેરીગેા માપી ગયેા. તે ચાઠ્ઠીમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું:—

ભાઇ બરજોર,

જો કે આ બધેા બનાવટી ફારસ મને લજવવેા પડયેા છે, તે તારાં ભલાંને ખાતરજ છે. તારી ખરાબ ચાલચલણ સુધારવાને માટેજ એમ કરવું પડયું છે. તું જાણીને ખુશી થશે કે હું કોઇ છોકરી નહીં પણ તારેા એક દોસ્ત છું. દલગીર છું કે મારું નામ તુંને જણાવી શકતેા નથી અને તું કદીએ જાણી શકશેજ નહીં. ભવિષ્યમાં ફરીથી તું એવી અટકચાળી કોઇપણ સાથ કરતેા નાં, નહીં તેા તારા એથીને બુરા હાલ થશે અને આબરૂ ગુમાવી બેસશે. માટે એટલાંજાજ તારી ચાલ ચલણુ સુધરે તેા સારૂં. જો તું સમજી હોય તેા તારે માટે આ બેાલ બસ છે.

લા૦ તારૂં ભલું ઇચ્છનાર,

એક દોસ્ત.

હજુર બીચારેા બરજોર જાણતેાજ નથી કે એ કેાણ હતું. તેણે ઘણીએ તજવીજ કરી પણ કશેા પતેા મલ્યેાજ નહીં. હવે દિવસે દિવસે બરજોરની ચાલચલણમાં સુધારેા થતેા ગયેા અને પેાતાની લાયકીમાં પેાતાના ભાઇઓ સાથ વધારેા કરતેા ગયેા. બરજોરની ચાલચલણમાં એકએક આવેા સુધારેા થવાથી તેના બીજા દોસ્તેાએ વિચારમાં પડયાય, પણ આ વાત કૃશ્ત તેનેા મિત્ર શાવક શરાફ, પેસેા ઓના વેપમાં આવેલેા જવાન અને પીરોજશાહ પટેલનાં કુટુંબ સિવાય બીજાં કોઇનાં પણ કાનપર આજ સુધી ગઇ નથી.

બરજોર પણ હવે પેસ્તનજી પાંડોવાલાની પીરોજ સાથે અદશેા છે, અને તેનાં લગન આવતા હોરમજદ રોજે "દાદના કૅટેજ"માં ભારે ધામધુમથી થનાર છે.

સખી કોણ? શાહ કે કુંવર?

એક દીવસ ઇરાનેાનેા એક શાહ પેાતાના કુંવર સાથે સહવારના ફરવા નીકળ્યેા. રસ્તામાં તેમેાએ એક ગાડાવાલાને પેાતાનું ગાડું કીચડમાંથી કાઢવાની કોશેરા કરતાં જોયેા. તેઓએ પણ તેને મદદ કરી ગાડું બહાર કાઢયું. ઉપકારના બદલામાં બેહેને ગાડામાં બેસાડી એક પીઠામાં લઇ ગયેા અને ઉલાસની "ઓફર" કરી. બેઉએ જે તે ઉપકાર સાથે ના પાડી, અને જતી વેળા શાહે એક ગીની અને કુંવરે બે ગીની તેને આપી. અલબત્ત ગાડાવાળેા આ બેઉને ઓળખતેા ન હતેા તેથી તેને આ વાત પેાતાના દોસ્ત આરનાથે આગળ કરવા માંડી. તેઓએ આ પરથી જણાવ્યું કે તે શાહ અને શાહઝાદેા હોવેા જોઇએ. "જે એમજ છે," પેસેા ગાડાવાલાએ ઉત્તું, "તેા રાજા કરતાં કુંવર ઘણેા સખી છે." અને આ બીના તેણે દરેકને કહેવા માંડી. જ્યારે રાજાએ સાંભળ્યું ત્યારે તે કાંઇક ખેદ પામ્યેા. અને જ્યારે તેજ ગાડાવાળેા તેને ફરીથી મલ્યેા ત્યારે તેને કહ્યું, "તમેા મારી સખાવત ઓછી માનેા છે એ ખરૂં. પણ જેમ તમારા બચ્ચાં ને તમાર કુટુંબ તમારી કમાઇ પર આધાર રાખે છે, તેમ મારી ઉપર રૈયતનેા આધાર છે અને લાખેા ગરીબેાને મારે પાળવા જોઇએ અને તેથી એક રાજે રાષ્ટ્રિક મારે સરખે સરખું આપવું જોઇએ. મારેા દીકરેા તેા હજી નાદાન છે તેને તેા મેાજશેાખ બહાલી છે. તેને કયાં કોઇની ફીકર છે? જોતેા ત્યારે વધુ સખી કેાણ!" એટલું બેાલી તે રાજા જે કોઇજ નહિ પણ જોર્જ ધી સેકન્ડ હતેા તેને એક વધુ ગીની તે ગાડાવાલાને આપી ચાલતી પકડી.

ન. સ. ગોળવાલા.

સરદી.

લખનારઃ—અરદેશર બેરામજી હોમાવજીર.

આ કાટેલ રોગ સેંકડો છોડી હજારોને જીંદગીએ હેરાન કરી આખી જીંદગી દરમ્યાન માણુસોને દુઃખી બનાવે છે, રીબાવે છે અને છેવટે જીંદગીનો નાશ કરે છે. ત્યારે આ સરદી એ શું ચીજ છે તથા તે કઇ રીતે માણુસાઇ શરીરને લાગુ પડે છે તથા લાગુ પડી તો તે નાબુદ થવાના શું શું ઇલાજને હોવા જોઇએ એ માટે કુદરતી રીતે આપણને કાંઇ જાણવાની ઉલટ થઇ આવે છે.

પ્રોફેસર રોઝનો પોતાની એક ચોપડી "Preventive Medicine and Hygiene" માં કહે છે કે આ સરદી, નજરો જોવી રીતે શરીરમાં શરીરને વધુ દુઃખ ન હોય એવું દેખાડતી માણુસોને લાગુ પડે છે તથા ધીમે ધીમે દુઃખનાં જોરમાં વધારો કરવો શરૂ કરે છે. શરીરમાંનો તેનો ફેલાવો એટલો ધીમો છે કે તેની સહેજ પણ અસર દરદીને પહેલાં લાગતી નથી પણ જ્યારે તે મક્કમ રીતે જડ ઘાલી બેઠું હોય છે ત્યારેજ દરદી પોતાની ભવિષ્યની હાલતનો ખ્યાલ કરતો થાય છે. આ સરદીના સર્જા બ્રહ્માંડોનાં નામ બોળખાં મુશ્કેલ નથી. તેઓમાં હાંસી, હાંફણ, દમ, ખડી, ન્યુમોનીઆ વગેરે વગેરે. હડીકાં દરદોનો સમાવેશ છે. જેઓ પાછળ દરદી પોતાના જાને તથા પૈસે ટકે ખુવાર થાય છે.

હવે આ સર્વ જીવલેન તથા સર્વ રીતે હેરાન કરનારાં હડીકાં દરદોનું મુળ સરદી કેવી રીતે દાખલ થાય છે. તે માટે સર્વ લોકોનું સામાન્ય મત શું હોય છે તે આપણે જોઇએ. આપણે સર્વ એમજ સમજીએ છીએ કે આ સરદી રાત્રે તથા દીવસે ગરમ કપડાં નહી પહેરવા કારજ તથા રાત્રે મુસાના ઓરડાઓની બારીઓ નહીં બંધ કરવાથી આપણને Drafts તથા Chill લાગે છે તેથી તથા ઠંડા પીણા પીવાથી આ સરદીનું મુળ રોપાય છે કેટલેક દરજ્જે આ ચાલની આવેલી માન્યતા ખરી પણ હોઇ શકે પણ દુનાના ચાલુ અનુભવો ઉપરથી આપણને જે શીખવાનું મલે છે તેથી આ માન્યતા કેટલે દરજ્જે ખરી છે અથવા તેની સત્યાણ કેટલે દરજ્જે માન્ય રાખની તે નીચલેા ખુલાસો લખી હું વાંચક વરગને મત બાંધવા સોપીશ.

સરદી, હાંસી, હાંફણ, ન્યુમોનીઆ, ખડી જેવા ભુરા દરદો, દીવસો સુધી બહાર ખુલ્લા જંગલોમાં ફરી ખાઇ મુઆ શીકાર કરતાં શીકારીઓને કદી પણ લાગુ પડતા નથી. આ કાટેલ દુઃખોએ Camp Life મુલ્કરતા લશ્કરી સીપહેસાલારો જેઓ બરફ અને વરસાદમાં ભીંજાતી પોતાની Camps માં મહીનાઓ સુધી રહે છે તેઓ તથા તરવાના હુન્નરથી કલાકો સુધી અંગ કસનારાઓ એ સધલાઓ ઉપર ગજબો કરેલો જણાયો નથી; ના એટલુંજ નહીં પણ ઘણાંજ ઉત્તર તરફના અતી ઠંડા મુલકોમાં આ દરદનું રાજ હોવાનું જણાયું કે વાંચવામાં આવ્યું નથી. તેથી પણ વધારે આગલ તપાસ ચલાવીએ તો જે મુસાફરો અને શોધ કરનારા ખેરખાહો Arctic તથા Antartic જેવા અકડાવી નામનારા મયકોએ Expeditions કરે છે તેઓ આ જીવલેન દુશમનોથી તદન નીરાળા હોય છે એવું આપણને બાપોકાર જાહેર મતોથી જંજાવવામાં આવ્યું છે, જો આથી તદન ઉલટું જ પાસ તપાસીએ છીએ તો આપણને જણાવવામાં આવે છે કે જ્યારે આવા મુસાફરો, શીકારીઓ કે લશ્કરી સીપાહો આવા ઠંડીવાળા ખુલ્લા મયકોની મુસાફરીએ ગી જ્યારે શહેરે શેરે પાછા ફરે છે ત્યારે તેઓ કોઇ કોઇવેલા સરદીથી પટકાય છે પણ જ્યારે તેઓ ખુદ ઠંકમાંજ વાસો કરતાં હોય છે ત્યારે તેઓને સરદીતો શું પણ તેઓના ગલા કે નાંકને પણ અસર થતી નથી કે નથી તેઓને

એક બેટી છીંક વતીક આવતી. ત્યારે આ માણસોમાં ચતો ગોર્યોતો ફેરફાર આપણને શીખવે છે કે જ્યારે તેઓ ખુલ્લી હવામાં તથા ખુલ્લા ઠંડા ચોગાણોમાં રહેતા હતા ત્યારે તેઓને અતી (Pure) ઓક્ષ્જી હવા દમમાં લેવાની મલતી હતી તથા તે ઘણા જહોમાં ને પ્રમાણમાં તેઓને મલવાથી તેઓના શરીર લોહીના અતી સાફ બનવાથી ઓરબી બેરાવર તથા તંદરસ્ત બનતા પણ જ્યારે તેઓ વરતીમાં પાછા દાખલ થતા કે રૂતુ તથા હવાના એકાએક બદલાવાથી તથા તદન ઓક્ષ્જી હવા શ્વાસમાં લેનારા તે લોકો થોડી ઘણી ઝેરી હવાના સમાગમમા આવવાથી તેઓ ઉપર સરદીનો ગલબો થતો હતો.

શહેર મધે રહેનારા લોકો વરસાદથી ડરી જાય કે ઠંડીની રૂતુમાં પડતા ધુમસ યા દયથી ગભરાઇ જાય ઘરના બારી બારણાંઓ ખસુસ કરી રાતની વેલાએ મજબુત ઢાંકે છે એવા ખ્યાલથી કે રખે તેઓને Chill લાગે યા રખે તેઓ પવનના Drafts ના સપાટામાં સપડાય એટલાંથીજ ન વસતાં તેઓ વલી પોતાના બાળકોને ગરમ રગમાં બરાબર લપેટવાની કાળજી રાખે છે તથા પોતે પણ મોંટાવેર બંદુસ રંગ ઓઢી થંડીથી પોતાનો બચાવ કરવા દરસ્ત છે પણ આ કેવી હાણીકારક માન્યતા છે તે આપણને ઉપર જણાવેલી અતી ઠંડી રૂતુવાલી હવામાં વસનારા તથા મુસાફરી કરનારાઓની તનદરસ્તી ઉપરથી ખુલ્લી સમજાય છે. ખરી બીના તો આ છે કે સરદી એ સહીએડ, ગોવરાં કે બીજાં ઉડતાં દરદો માફકનો એક ઉડતો રોગ છે. આ રોગો કેટલી હદ સુધી ઉડતાં રોગો ગણાયલા છે તેનું વર્ણન કરતાં એક લેખક કહે છે કે દુન્યાના કોઈ પણ ખંડમાંના દેશમાંથી આ રોગના જંતુઓ કાગળપત્રો મારફતે બીજા કોઇપણ ખંડના કોઇ પણ દેશમાં ફેલાઇ શકે છે. બીજા સાહેતી જે મંગે છે તે આ છે કે સરદીવાલાં સબસાં દરદે.નું જોર પણ બીજાં ઉડતાં દરદો માફક ચોકકસને વખતેજ ઉભરે છે. ત્રીજી સાબેતી એકે એક ઘરમાં વસતાં આખાં કુટુંબ ઉપર, યા એક નિશ્ચે જતાં થોડાંક બાળકો ઉપર આવા સરદીવાલાં દરદોનો ગલબો સામટો થાય છે. આ સગળી સાબેતીઓ આપણને જણાવવાને પુરતી થઇ પડે છે કે સરદીવાલા સર્વ રોગોને હવા સાથ યા કોઇ પણ રૂતુ સાથ ઘણો મોટે ભાગે લાગતું વળગતું હોતું નથીજ. પણ ખુલ્લી હવા તથા વધારે થંડીવાલા દેશોમાં રહેનારાં માણસોનાં શરીરો આવાં સરદીવાલાં દુઃખ દરદોથી મોટે ભાગે નીરાળા હોય છે.

ત્યારે હવે આપણે એ માટે શું કરવું જોએએ? મેલેર્યા નહી આવે તેની સંભાળ માટે આપણે મચ્છરોને મારી નાંખીશું. તાઇફોઇડથી બચવા માખીઓનો નાશ કરીશું પણ આ કરોડો જંતુઓ મારવું એ એક કામ છે જે કરતાં વધુ અગત્યતા આ સરદી અને સરદીથી ઉત્પન્ન થતાં દરદોનો નાશ કરી તેથી બચવાની છે.

ઇલાજ ઘણોજ સાદો, સહેલ્લો ને સુતરો છે. માત્ર તે અજમાવવાની તથા તે અજમાવવા કાજ થોડીક શ્રમ વેઠવાની જરૂર તથા બેાડી છે.

શરીરની દોરસ્તી જેટલા અને તેટલા પ્રમાણમાં મેળવવાની તથા જાળવવાની યુક્તિઓ કરવી આ માત્ર એકલેાજ ઇલાજ છે કે જે આપણને આવાં દુઃખ દરદોથી બચાવશે એમ મોટાં ડૉકતરોના મત પડી ચુકયાં છે. આ ઇલાજ અજમાવવા કાજ નીચલા નીયમો જાળવ્યા તો જરૂરજ ઇલાજ સાદો, સુતરો ને સેહલ્લો જાણવો. ૧. તદન ખુલ્લી હવામાં સવેળા વખત ગુજારો, તથા રાત્રે નીદાવસ્થા પણ તદન ખુલ્લી હવાવાલા ઓરડામાંજ થાએ. ૨. સરદીના અથવા સરદી વાલા કોઇ પણ રોગથી પીડાતા દરદીથી બને તેટલા વેગળા રહો. ૩. તમારી જાતી તેમજ ઘરબારુ સ્વચ્છતા જાળવો. ૪. કસરત અથવા અંગને અતી મહેનત પડે એવો શ્રમ કરતાં શરીરને કેળવો.

આમાંનો પહેલો નિયમ પાળવાથી આપણા શરીરનું જોર અને Resisting Power દુઃખ દરદ સામે ટક્કર મારવાની શક્તિ વધે છે; શરીરમાંની નકામી તથા ઝેરી ચીજો બળી જઇ તેનો નાશ થાય છે; રોગ ઉડવાનો ભય ઓછો બને છે; માટે તાજી, ચોખ્ખી હવામાંજ બેસવાની, ફરવાની, તથા સુવાની તજવેજ પાડો. અને તેનાથી કોઇ પણ દુર જવાની

તજવીજ ના કરો તથા તેનાથી કયી રીતે ડરો ના. બીજો ફાયદો લગાર શક્ય ઉત્પન્ન કરે છે કે શું આપણા ઘરમાં બહારથી આવતાં દરદોથી પીડાતાં હોય તો તેઓને રખડતાં નાંખવાં? નહીં આમ કહેવું જોજ નહીં—પણ બનતી તજવીજથી ઘણો વખત તે માણસના સમાગમમાં ન રહેવું એ સલામતીભર્યું છે. તેઓના શરીરમાંથી નીકળતો પરસેવો, તેઓના દમમાંથી બહાર નીકળતી ઝેરી હવા-તથા, તેઓની ચુક, ઝાડો પીસાબ વગેરેથી વધુજોર ચોકવાનું તથા બીહવાનું કારણ છે કે જેને હજારમે દિવસે પણ ખુલ્લી હવા તથા ચોગાણથી બીહવાનું કારણ નથી. ત્રીજા કાનુનની અગત્યતા વિષે આટલું કહી શકાય કે જાતી સ્વચ્છતાઇ, નાહવાથી તથા વારે વારે શરીરના ખુલ્લા ભાગો સાફ કરવાથી રાખી શકાય છે, બ્યારે અંદરખાનેની જાતી સ્વચ્છતાઇ અંગકસરતથી રહે છે. વસ્તુત સ્વચ્છતાઇ વગર જાતી સ્વચ્છતાઇની શ્રમને પણ ઘણુંજ દરજ્જે પોંહોચે એમ છે. ચોથા નીયમમાંની અંગકસરત શ્વાસોશ્વાસની ક્રીયા દ્વીયાને લીધે આખું સર્વ ઝેર બહાર કાઢે છે અને એ રીતે લોહીને સ્વચ્છ બનાવે છે. જેનું લોહી સ્વચ્છ તેનું શરીર સ્વચ્છ, આ રીતના ત્યારે નહીવા પણ શ્રમ પડે એવા નીયમો કાઢેલ દરદના મુળોને જડ બાલતાં અટકાવે છે. જો તેઓથી બચવું જોજ હોય અને મુખ્યકારી ભરી સોહાયપોગી જીંદગી ગુજરવાની ખરી ખાહેસજ હોય તો તીચક્ષું વાંચી તે અમલમાં મેળો અને જીંદગી સુધીનું સુખ સંપાદન કરો.

૧. ઘર બહારની હવા ગમે એટલી બેજવાલી હોય યા પવન બહાર ગમે એટલો જોરથી ફુંકાતો હોય તો પણ બારી બારણા ખુલ્લાં મેળો.

૨. મોંહ માથું ઢાંકો, સુવાની આદત ઊઠી દેવો.

૩. ઠંડી હવા યા વરસાદમાં ફરવાની તથા ઠંડા પાણીએ નાહવાની આદત પાડો.

૪. જબરી અંગ કસરત ચાલુ કરો.

૫. છાતી ઉપર બને એટલાં ઢીલાં અને ઓછાં કપડાં રાખો.

૬. જે ઓરડાઓ ગીચ હોય યા જેમાં ઘણા માણુસનો વસવાટ હોય ત્યાંથી દુર રહો.

૭. બરદીવાલાં યા બીજાં દરદથી પીડાતાં દરદીઓનાં ઘણા સમાગમમાં જતાં અટકો.

એક સલાહની કીમત કેટલી?

He who can take advice is sometimes superior to him who can give it. VON KNEBEL.

આગલા જમાનાનો એક રાજો પોતાના શેહાક સાથીઓ સાથે એક દીવસ ફરવા નીકળ્યો હતો. રસ્તામાં તેને એક દરવીશ મળ્યો, જેની સાથે રાજાએ ઘણુંક પ્રકારની વાતો કરી છુટા પડતી વેળા તે દરવીશ બોલ્યો કે "જે કોઇ મને સો સીક્કા આપશે તેને હું એક સારી શીખા મણ દઇશ" આ સાંભળી રાજાના સાથીઓ હસવા લાગ્યા અને તેના ઉપર ટીકા કરવા માંડી પણ રાજા દુર અંદેશ હતો, તેથી તેઓને તેમ કરતાં અટકાવ્યા. પછી ફકીરને સીક્કા આપવા ફરમાવ્યું. સીક્કા લઇ તે દરવીશ બોલ્યો.

"નામવર શાહ! મારી સલાહ છે કે એકાદ કામ કરવા અગાઉ તેનું શું પરીણામ આવશે તેનો વિચાર કરવા વગર તે કામ કદી કરતા ના."

બીજાઓને મનથી આ દરવીશ ધુતારો ગણ્યો અને રાજાએ આટલા શબ્દો માટે સો સીક્કા આપી દીધા તે માટે પણ ઘણી ટીકા થઇ. રાજાએ એવા ટીકાતી દરકાર નહીં કરતાં પોતાના મેહેલના બારી બારણા ઉપર અને તમામ બારવટાની ચોન્ને ઉપર સખ્તે ટેકાણે ઉપરા છાપરા કોતરાવ્યા. આ બનાવને શેકાક મહિના થઇ ગયા એ દરમ્યાન ઘણીક ઉંદ્રામાંદ્રાલ થઇ રહી. ટેટલાક ઉમરાવોમાં બેદીલી જાગી. એકે તો રાજાનો જીવ લેવા વિચાર કર્યો. આવા વખતમાં રાજા સખ્ત માંદો પડ્યો. કાબેલ તબીબોએ તેની કસ ખોલવાનો વિચાર દર્શાવ્યો. આ વાત પેલા ઉમરાવને કાને ગઇ એક તબીબને લાંચથી ફુસલાવી એક ટેરી ખજુર વડે રાજાની કસ ખોલવા ફરમાવ્યું. સારી જેવી રીત મળવાના વિચારમાં તે તબીબે આ કામ કરવા માંજે ઉઠાવ્યું.

નક્કી થએલા દીવસે એ તબીબ રાજા આગળ આવ્યો. લોહી ઝીલવા માટે એક તસ તાં મુકવામાં આવી. જેવો તે તબીબ પેલાં ખજુર વડે કસ ખોલવાની તૈયારી કરે છે કે તેવીજ તેની નજર પેલી તસપર કોતરેલા આકારોપર પડી. તેણે શું વાંચ્યું? "એકાદ કામ કરવા અગાઉ તેનું શું પરીણામ આવશે તેનો વિચાર કરવા વગર તે કામ કદી કરતો ના." આ વાંચતાંજ તે વિચારમાં પડ્યો, 'આ કામ જો ફકીર તે રાજા મરી જશે, તો મને ફાંસી મળશે તે મને તે સીક્કા શું કામ આપશે. ના, મારે રાજાને બચાવવોજ જોઇએ.' આ વિચાર સાથે તેણે તે ખજુર બાજી નાખ્યું. રાજાએ આ જોયું, ને તેમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. તબીબને શું કરવું તે સુઝ્યું નહિ પણ રાજાના અભય વચનથી તેને કહેણી હકીકત કહી સંભલાવી. પછી કહેણી પ્રીતુરીઓને સજા કરી અને પેલા સાથી-ઓની અને ટીકાકારોની ખાત્રી કરી આપી કે ઉપલી સલાહના સો સીક્કા કુરુ વિસાદમાં ન હતા.

ન. ર. ગોળવાળા.

ગ્રે ફાલકન.

(ચાલુ વાર્તા)

લખનાર:—મીસીસ જરબાનુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

પ્રકરણ છઠું.

લેડી ફ્રેસીસના લગનમાં અચાનક વધન નડ્યું અને દગાખોર પીએરી પોતાના જેવાજ પાપીઓ સાથ તે છુપાં લગનની નહાની મીજલસ ઉપર તુટી પડ્યો અને એક પક્કારમાં ઠેકાઠોક કાસટલમાં ખુના મરકી ચાલી રહી. લેડી ફ્રેસીસ જેથી બચી જવા પામી હતી તેથી એમાબ્રેસે તૈયાર કરેલાં પેલાં ઝાડવાલાં છુપા મકાનમાં જઇ ઉતરાઇ ત્યાં એમાબ્રસ એક જખમી જવાનને લઇ આવ્યો ત્યાં સુધી આપણે વાંચી આવ્યાં.

લેડી ફ્રેસીસનાં મકાનમાંથી તેણીને ઉપયોગી થઇ પડે તેવી કેટલીક ચીજો એમાબ્રસના આદમીઓ ઉઠાવી લાવ્યાં હતાં તે પેલાં છુપાં જોયરામાં ગોઠવી રહી એમાબ્રસે પેલા જખમી જવાન તરફ ધ્યાન આપ્યું. તે મોહત જેવી બેહામીમાં પડેલો જણાતો અને ઘણી મુશ્કેલીએ દમ લેતો હતો.

"અરરર, ગરીબ બીચારા, મને ફકર છે ફ્રેસીસ કે એની ઉપર ઘણી સખત બીમારી ગાલેબ આવશે પણ હું ખરાં દીલથી એની મદારત કરશ, કારણ આવા બ્હાદર નેકદીલ જવાનો ઘણા થોડા હોએછ. મે એને પેરીસમાં એક દુલ્લડની રાતે પેહેલવેહેલો જોયો. એક ઉમરાવ ખાનદાનના બીજાપની આસપાસ દુલ્લડખોર આસામીનુ ટોળું ફરી વળેલું હતુ અને તે હીયકારાઓ તે હથીયાર વનાના ધર્મ ગુરૂને ગમે તેમ હેરાન કરતા હતા ત્યાં આ જવાન વગર હથીયારે આટલા બધા બીકાલ દુશ્મનો વચ્ચે તે પાદરીનો બચાવ કરવા ધસી ગયો એ દેખાવ કદી હું ભુલશ નહી. કેવો શુરવીર, કેવો દીલસોજ, મારૂં હેત એકેદમ એના તરફ ઢોડ્યું; પોતાની જબરદસ્ત મુકીઓ ચોગાલુએ ઘમ-ઘમાવી તે પેલાં ટોળાંને થોડો વખત બાલુ કરી શકયો, પણ કેટલોવાર તેમ થઇ શકતે! તે ટોળાંમા હથીયાર બંધ બનેલા ખુની દીલના જખમો હતા જેઓ એવું નાહક ખુન રેડવા જરાપી ડરતે નહી હું એકદમ તેઓ વચ્ચે જઇ ઉભો મારા હુકમને તેઓ તાબે થયા અને વીખેરાઇ ગયા; ત્યારથી મને આ જવાન ઉપર અજબ વ્હાલ આવેછ, કારણ એની બીજી એવી બ્હાદુરી પણ ત્યાર પછીથી મારી નજરે પડીછ. અને હવે ફ્રેસીસ, શું આપણે આવા નેકબખ્ત જવાનને મરવા દઇશું?"

"નહી, કદી નહી, હું એની સારવાર કરવાનું મારે માથે લઉંછ."

એમાબ્રસ સેહજ ફીકકું હસીયો.

"હવે મારે જવું જોઇએ, વખત ઘણો કીમતી છે. પીએરી જ્યારે જાણશે કે એકેબી એમુક દાગીના તેને માટે રહ્યો નથી ત્યારે તે કેટલો દુષ્ટ પંદ અફાલી મેલશે. મારાં બચ્ચાં, તારા આ બ્રમ્હાની નીચેથી હું જોઇ શકું છે તારાં બાનદાની ધરેણાં બધાં તારા આંગ ઉપર છે. તેમ વળી પેનાની બીક-કતો વેચી જે એમુલ્યા હીરા કાઉન્ટે ભેગા કીધા હતા તે તેની કમરબંધે બાધિલા હતા તે હું બધાં ઉતરી લાયોછ અને તે મારી પાસ છે, તે બધું હું તારે માટે સાચવી રાખ્યા એટલે બ્હાલાં બચ્ચાં આટલી બધી બદબખ્તી છતાં હુજુર તું ઘણી માતબર છે, પણ મારે હવે જવું જોઇએ તેટલાં તું બીચારા આ જખમી જવાનને સંભાળજે."

થોડાજ વખતમાં એમાબ્રસ ઢાંકેલો ઢાંકેલો પાછો આવ્યો.

તે નાપાકો પાછા ફર્યાંછ તે હું જોઇ શકીયો.
ા સાથીઓને ગે મોકલી આપીયાછ—આ
હું તુને શું કેહું તુને ખબુ દુખ લાગશે પણ
કહેવું જાઇએ. ઉમરાવોની મોટાઇ તરફના તે
ા ધીક્કારને રસ્તો આપવા તેઓએ તાજ આપીકુ
ને સલ્તાની મુકયું છ. ગરીબ અચ્ચાં, તારો મહાલ
ની બુલંદી જમાનાઓ સુધી નીલી રેહ તેવી ગુંજ
ર હતી તે ઉપર એક છેલ્લી નજર ફેંકની હોય તો
આત મારી સાથે ખ્હાર આવ."

લેડી ફેલીસની સમજવાની શકતી ગેાયા સુન
મારી ગઇ. માબાપના કમોહત પછી આ બાપીકા
મીલકત ત્યાં તેણીએ આટલી આટલી અાહોજલાલી
ભોગવી હતી તેનાં નાશની માહેતમે તેણીને વધારે
સાહસવંત બનાવી મુકી. એમાઇએ તેણીને હાથ ધરી
માયાથી ઉઠાડી અને તેણી ચુપચુપ તેણી સાથ
ખ્હાર ગઇ.

આહા! તે ત્રાસદાએક દેખાવ! તારાં સેતારાથી
આ ધરતી ઉપરની દુરસ્ત જેવા આતરી ભલુકના
એળા હેઠળ પ્રીક્રા મારી ગયા હતા, જે અહોા
જલાલી ભરયાં મહાનમાં તેણીએ પોતાના પેદાશને
પેહલો રોશન રોજ જોએાયેા, ત્યાં તેણીએ પોતાનું
તમામ બાળપણ ખુશ રમતમાં કાટેલું જે હવે
પકીથી વંસ પરમપરા તેણી પોતાની મીલકત બનાર
હતી તે આ તેણીની નજરમેા સનમુખ ખાક બરાબર
મલી જતી હતી. મીનારા પછી મીનારા અને કંગુરા
પછી કંગુરા ભરામ થતા ગયા અને ગરીબ ફેલીસે
દુઃખથી પોતાની આંખેા વીચ્ચી દીધી; એકાએક એક
જબરો કડાકા થયેા અને ગરીબ ફેલીસે તે દમાગી,
મહાલને પોતાનું બુલંદ સર જમીનદોસ્ત કરતાં જોયું કે
તેણી તમ્મર આઇ એમાઇનના ખભાં ઉપર ગબડી પડી.

"ચાલ મારાં ફરજંદ, એમ કાંઇ બેાટાતાલાનેા
હુકમ" તે ફેલીસને માથાથી પાસામા દાબતાં બેાલીયેા.

"ચેાલેા!" એક બેાખરા અવાજે એકાએક
તેઓ વચ્ચેથી પુડી નીકલતાં તેણે ગગડાટ કર્યાં "મને
જબ્બુયેા એકદમ કે કેાણ આ બદબખ્ત ઉમરાવેાના
મહાલને ગંધીથી જોતું ઉડાડે છે!"

એમાઇલે બજબુત હેાઠ ભીડયા અને ફેલીસને
એક ખ્હાનાં પંખેરા માફક પેાતાના હાથેામાં ઉઠાવી
બીજલી માફક ઝાડીઓમાં ઝેાકાવ્યું; એક છત્ર સ્ટેા
સટની ગીનેટ અને પાછળ આવતાં પગલાંથી વધારે
છત્ર ઉપર આવી એમાઇલ પેાતે જખ્મ છેાડી સાથ
સલામત ઝાડની અંદર ઉતરી પડયેા.

તેઓને આમ અચબુચ ગેબ થએલા જાણી
પેલાએ ખ્હારથી એક મેાટી બરાડ મારી

"પાછેા એકવાર હું સજ્જડ ઠગાયેા તેમેા કેા
ઉમરાવ ખાનદાનનાંજ હેાવા જોઇએ નહીંતર એ
ખ્હાસતે નહીં; હું કેપ્ટન પીઅેરી આગલ પાછેા જ
આ આખું જંગલ કુદારી મારૂં તેજર રહુ" એ
એમ બબડતેા ફરૂતેા ને ચાલી ગયેા.

"આપણે અહીં તદ્દન સલામત છેયે." ફેલીસ
ઠંડા મારી ગએલા હાથેાને મસલીને ગરમી આપતાં
બેાલીયેા "છ માસ સુધી આસે એટલેા સુકેા પણ
બેારાક મેં અહીં ભરી મુકીયેાય અને પાણીના પીપ
ભરપુર છે, તે સાથે વળી પાણીનેા ઝરેા કાંઇ અ
દુર નથી હું રાત રાતના ભરતેા જવસ અને
મારા ગરીબ અચ્ચાં હેંગેાડાક કાસ્ટલ તેમજ
માલેકનેા નાશ થયેાછ, તેઓની વારેસ તું છેવેજ
તારી પુંઠેબી કેટલાંક આદમીઓ તાંપી રહયાંછ,
આ દુષ્ટ વખતમાં અમારી વંશની કેદેબી સલામ
માટે માફ માની તું બી એક સાથ લેાકનું
હેાએ તેવું એક સાદું નામ અખ્તયાર કર. મારી
બેાકરી હું જાણી શકું છ કે તુંને કેટલું જ
થાએછ તે છતાં તારી હીમતને આફીન દે."

"તમેાને જે ગમે તે નામ મને આ
'તમે જેમ કહેશેા તેમ કરવાને મને કબુલ છે"
નરમાશથી જવાબ દીધેા.

"ત્યારે હું તારૂં નામ કલેાટીલ્દા રા
નામની મારી એક ખ્હાની બેન હતી હું બ
વશ કે તું મારી બેનની બેટી છે અને મારે
મીત્ર બી તુંને મેડમેાજલ કલેાટીલ્દાને નામે
બેાલશે. અરેરે હું ઘરડું છું કે બે બીચા
સાહસે થવા પામે. હવે કલેાટીલ્દા તું

ગ્રે બેટા, તેટલાં હું ફરી એકવાર જરા બહાર જઈ આઉં"

આ બહાદર શખ્સ એટલું બોલી ફરી બહાર પડ્યો. તેને પોતા માટે તો જરાપણ દેહશ્રત ન હતી કારણ તે પારીસમાં પ્રખ્યાત થએલો "ગ્રે ફાલકન" પોતે હતો. તેને જોતાં દરેક આમ વરગ તેનો હુકમ બજાવવા ગુંહણીએ પડતાં કારણ તેને દરેક હુલ્લડખોરોને એમ જાણવા દીધું હતું કે તે પોતે તેઓની પરદેશનો હતો અને પ્રજાસત્તાક અને છુટાપણાંનો પરદારી તેને ઘણી પસંદ હતી. આથી આમ લોકો તેના ઉપર છત્ર કુરબાન કરતાં અને તેના એક સખુન કાયદા માફક તેઓ અમલ લાવતાં. લોકોને આ પોતે પોતા તરફ એવી સખી ગ્રે ફાલકન છુપીથી દયાળી અને ઉમરાવ કુટુંબોને મદદ કરતો અને પુક અમીર ઉમરાવોને ફેંચ પ્રીન્સો અને અમીરી ના કારડીનલો અને બીશપો આ એકલા એક ફ્રાંસની મોટી સત્તાને લીધે છુપીથી બચીને ઈંગ્લંડ પણ જવા પામ્યા હતા. તેનો મોટો હેતુ રાજા લુઈ અને તેની પરણેતર રાણી મેરી એનેટને તેના બાળકો સાથે બચાવવાનો પણ કમનસીબે તે આ તરફ રોકાઈ ગયો અરસામાં હુલ્લડખોરોએ બીચારાં તે બદબખ્ત પરણેજ કરી દીધાં હતાં એટલે ગ્રે ફાલ્કન્હારથી તો તે બાબે ખુશીજ બતાવતી પડી. તે પોતાના પવીત્ર દીલથી જે જાનુ તરફ રહયો હતો તેનાં ઉમરાવી મકાન ઉપર ના બીહા વાદળાં ઘેરાતાં જાણી તે અહી બચાવમા રોકાયો હતો, પણ અફસોસ તે માત્ર ળકી ફ્રેંચીસનેજ બચાવવા પામ્યો. કાઉન્ટેસ ા દુઃખી ઉંમરથી આ પીત્રતન સખસની દુઃખ ગોથા ભરી ગઈ હતી, માત્ર તે ફરજને જોડે જીવતો હતો. પણ ફ્રેંચીસને બચાવી એ નાની સુની વાત ન હતી કારણ પ્રજામાં ખ્યાત ઉભો કરનાર ફ્રાંન્સમાં પ્રજાસત્તાક પેરવી રચનાર કમ્પ્રે દીવના રોજસપીયરે ની ખાનદાનનાં આસામીઓનાં માથાં દીડ મોટાં મોટાં ઇનામો ફાડીયાં હતાં અને એ વધી મોટા ખાનદાનના નામવર આસામીઓ જનુની હાથે દયાદીલુ રીતે રેદ્દસાદ જતાં હતાં. આ ફ્રાંસની ધર્તી આ નીરદોષોનાં ખુનથી દુઃખી ગઈ હતી અને તેવી વેળા ત્યારે લેડી ફ્રેંચીસને અ રાખવી એ ઘણી મોટી મુશકેલીનું કામ હતું.

એમાંઈને મધ્ય રાત્રીએ પાછો ફરતાં તેણે જો કે પોતા જખમી જ્યાન ભર ઉંઘમાં પડયો હતો અ લેડી ફ્રેંચીસ પાણીનો કુંજો પોતાની બાથમાં ઝાલી રાખી બેહદ થાકથી ગીરફતાર બનેલી ભારે ધ્યાનમાં જમીન ઉપરજ પડી હતી. એમાંથી ત્યાં બારણાને અઢેલીને બેઠો. આજના ઉપરા સાપરી બનેલા ગમખ્વાર બનાવોથી તેનું મગજ ચકરમ બની ગયું હતું એટલે તેને ઉંઘ આવી મુશકેલ હતી. કાઉન્ટેસનો દેખાવ તેની ચશમો સનમુખ આવીને ઉભો રહેતો અને તે જોરાવર બદનના સખસનું બીતર ગમની ઢાપણી ધુજ રહેતું.

બ્હારથી, કોઇનો ધોધારી મોટો અવાજ આવ્યો. "પેપીન, તું કોઈ ખરોખરો મુરખ છે." પીઝરીને સાહદ એમાંથી ઓળખ્યો.

"તેં શું કામ એકદમ બંદુક છોડીને તેને મારી નહી નાંખીયો. આપ કંગાલ ઉમરાવના નેહસ્ત એકદમ તરફ ગભીરી જોતો ઉભેલો હતો એમ તું કહેછ ત્યારે તો નકકી જાણવું હતું કે તે કોઇ ઉમરાવ ખાનદાનનોજ હોવો જોઇએ અને ત્યારે તેં એકદમ રીવોલવર કાંધ નહી છોડી? પેલી દુકનીની મારા હાથમાંથી છટકી ગઈ અને કાઉન્ટે કાંઇ સમ્બ્યો કુપનના દીસ મોતી સંધરી રાખવાના તેનોપણ મને પત્તો મળીયો નહીં. એ કહાં ગુમ થઇ ગયાં હશે તેની મને સમજણ પડતી નથી; પણ હું આકાશ પાતાલ એક થાએ ત્યાં સુધી મારી શોધ ચલાવશ; એ લોકો કેટે અહીંજ છુપાએલા હોવા જોઇએ. હલુકર હું પેરીસ જવાર નથી એ દુકની અને એનો બચાવનારો કોણ એ માણસો તેને હું શોધી કાઢું તેજ રેહું. પણ પેપીન, તારી આગે છે કે મેં આજ સુધી થોડી થોડી કરીને જે સોનાની પેટેટા અને ચાંદીકામ લાવીને અહીં ભોંયરે દાટી

ચર્ગમાં પર્ય
હોઈશ. પા
"પા?"

અમા
મારી તદન ખાત્રી છે માંન્યો. પીએરી કે આપણા
પક્ષ, એમાં કોઇ દગાખોર નથી. આપણે આટલી મહે-
નત કર્યા મેળવ્યું હતું તે ઉઠાવી લઇ જનારની
એજ આસામી હોવો જોઇએ. માટે માનો તો તમે
અહીં એક ટોળાશ રાખો જેઓ આ જંગલનો કણ્ણે
ક્રોતડીવત્ત પોતા હસતક રાખે." એક બીજે અવાજ
બોલીયો.

"આપણે તેમજ કરશું, પણ અહીંનાં ખેડુતો
ઉપર જરાણી ભરૂસો મુકાએ તેમ નથી કારણ એ
મા ડોકરી અહીંનાં ખેડુતોને ઘણું ખ્યારાં હતાં—"
પીએરી બોલીયો.

"પણ પેલો બુઢો જેનેટ કર્યા છે તેની ઉપર
ઘણી ચોકાસીની નજર રાખવાની જરૂર છે" પેરીન
બોલીયો.

"હા તેમ છે ખરૂં, અને તેથી મેં તેને મારી
નજરેથી દુર નથી રાખીયો; સેડી ફ્રેન્ચેસની દાસી વીકટર
જખમી થયને પડ્યાની તેને એ ઉપાડી જતોતો અને
મારી પાસ કાકલુદી કરવા આવેલો કે એટલી વીકટ-
રને તેને પોતાને મકાને લઇ જવા દેવી અને
જે તેને તેટલી રજા આપીજ હતે એના શેઠ શેકાણી
ચુવાં એટલે એનો કોણ ભાઇ પુકેજ પણ પેપીન કાલે
સવારે હું અહીંનું આખું જંગલ ફુંડાવશ" અને
તેઓ ચાલીયા ગયા.

"તારા કરતાં ગ્રે ફ્રાલકનની આંખો વધારે તીણી
છે આ પાપી પીએરી" એમાંથી પેતાને મનથી
બબડયો "પણ એક વાતની મારે સાવચેતી રાખવી
પડશે, હું ધારતો હતો કે અહીંથી હમે ત્રણે મેડીટરેનીયન
નદી મારફત ઇટલીને ઇંગલંડ ચાલી જઇશું, પણ તેમ
બનવું મહાલ લાગેછ મારે પેરીસ તરફ જવું પડશે
અને ત્યાંથીજ કોઇ તદબીરથી દુશ્મનોનાં ડાચાંમાંથી
જાસી જવાની પેરવી રચવી પડશે. ફ્રેન્ચેસનેતો સહેલા-
ઇથી મારી ભાણેજ દાખલ ઓળખારી શકાશે પણ
પેલા જવાનનું કેમ કરૂં? એનો ઉમરાવી દેખાવ છુપા-
વવો મુશ્કેલ છે ગમે તે હોય પણ હું આ બન્નેને
બચાવશ."

જ્યારે બામદાદે સુર્યની રોશની પ્રકાશી ત્યારે
જ્યાં ગઈ કાલે બેનેડીક કાસ્ટલ પોતાનું દમામી સર
આકાશની બુલંદીએ ઉઠાવી ઉભો હતો ત્યાં ખાખ
રાખનો ઢગ પડેલો જણાયો તે મહાલનો મગરૂર માલેક
જે અભીમાનીથી માનતો કે તેનું બાપીકુ મકાન બીજા
એક સદી સુધી જવાબ આપશે તેજ મકાનની બાબમ
તેનું બદન પણ બળી જઈને રાખ બાબ થઇ ગયું
હતું જે કીરણુ આ બેનેડીક કાસ્ટલની પાયામાંથી
બતાવતું હતું તેજ કીરણુનો પ્રકાશીત ઓજો પેલી
માબાપ વગરની જવાન નાર જેણી ઉમરમાંથી ભર્યા
બુજરી સાથના ડચકાં ખેચતી પડી હતી તેના ઉપર
ઝાડનાં થડમાંથી આવીને પડયું અને તેણી ઝબકી
ઉઠી પેલા જખમી જવાનને કસિનો સાંભળી તેજ
પેલી પાણીની સુરાહી લઇ તેના પાસે ગઇ અને જ્યા
એમાંથી પ્યાં આવ્યો ત્યારે તેને ફ્રેન્ચેસને પેલા જો
નને પાણી પાતાં જોયેા.

"તમુને આજે જરા ઠીક લાગેછ?" એણે
પુછયું.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—**સદ્ગતશીલ સખી.**

પારસી બૈરાંઓનો ગાદ્યમ્બાર.

ખરી રીતે પારસી બાનું ઓનો ગાદ્યમ્બાર બોલાવો જોઇએ; પણ તેઓ "બાનુંઓ" તરિકે વર્તવા નથી; તે એક સુધરેલી કેળવાયલી કોમને નીચું જોવાનું થયું છે. જાણે "ઘાન—શાક" કોઇ દહાડે લોયું—ખાયું નહિ હોય, તેમ નબોજી દોડાદોડી, અધીરાઇ, જાહેરમાં કેવી રીતે વર્તવું તેની સરિયામ બેખબરી, અને જાહેર રીતભાતની કોટાઇ જોવામાં આવી હતી. આથી કચવાટ ઉત્પન્ન થાય તેવી પારસીનાં બૈરાંઓની ચાલચલણથી ઘણાંઓના ભવ્ય રંજાડા થયા ઉપરાંત, બીજાંઓને બેહદ મેહનત પડી હતી.

આ ગાદ્યમ્બાર ફંડનાં ત્રસ્ટીઓને મારી સૂચના છે, કે તેઓએ આવતે વર્ષ છોકરાંઓનો યા પુરૂષોને ગાદ્યમ્બાર કરવો કે જેથી કંઇ નહિ તો એક વર્ષ ત્રસ્ટીઓને તેમજ તેઓનાં કુટુંબનાં બાનુંઓને તકલીફ વાંધી મોકલ્યા થયું પડે ને રાહત મળે.

* * * *

એક ફ્રેન્ચ્યુમ્ફ આનું-શિક્ષક

૪૩ વર્ષો સુધી શિક્ષણ આપવું અને તે પણ ખુશીથી અને પોતાને શિષ્યોનાં દિલ દોરે ધીરેને તેઓને કેળવણી આપવી, એ એક ધીરજ અને ખંતનો શ્રેષ્ટ દાખલો છે; અને તે મિસિસ ગુસ્તાવ ના. રાણીનાઓ બેસાણો છે. લગભગ અર્ધી સદી સુધી છોકરાંઓ પાછળ તન-મન તારી નાંખ્યા પછી આરામ લેવાનો બનાવ પારસી કોમમાં અને પારસી બાનું ઓમાં બેટલોજ છે. આ તેમની અથાક જેહમતના બદલામાં તેમનાં આશકાં તેમજ દાસનાં શિષ્યોએ એક માનપત્ર અને "પર્સ" આપીને એમની સુંદર સેવાની કંઇક કદર બુની છે, તે શિષ્યોને પોતાનેજ ગ્રોત્રો અને માન ભર્યું છે; અને લગભગ અર્ધી સદીની ખંત-રંજ તરફ જોતાં મિસિસ રાણીનાને તે બદારત છે; પણ રંજનો ગંજ જે એવણે નિશાળના લાભાર્થે પાછો આપ્યો છે, તે ઉપરથી માલુમ પડે છે, કે મિસિસ રાણીની સ્થિતિ એક શિક્ષક તરિકે ઘણી સારી હોતી જોઇએ. હું ઇચ્છું છું કે કોમનાં સઘળાં શિક્ષકો પોતાની જુંદગી ધડપણમાં આરામથી અને આસાએશથી શાંતિમાં ભોગવવા માટે એટલાં દ્રવ્યવાન બને, કે જેથી તેઓને પોતાનાં શિષ્યો તરફની છેલ્લી માયા-મેહરબાનીનો જે બદલો મળે, તે તેઓનાંજ લાભાર્થે વપરાય. પણ આપણી અત્રાહ શું જોઇએ છિયે? હિંદુસ્તાનમાં શિક્ષકોની શી દશા છે? ક્યાં છે તેઓ માટે ફંડ? ક્યાં છે તેઓ માટે આસાએસનાં "હોમ"? ક્યાં છે તેઓનાં નિરાધાર થઇ ગયલાં કુટુંબ માટે મદદ? જુવાની, જે જુંદગીનો સોથી શ્રેષ્ટ વખત, તે દળદેસરી અને વહીવાટી ગાણી નાંખી, ઢુંક પગારમાં તન-મન ઘસી નાંખ્યા પછી, જુંદગીની સાંજે નિરાંતે બેસવા યા અશક્ત થયા પછી યુરોપનાં સાધન મેળવાની કેટલી બેડી આશા તેઓ માટે રહે છે? એ સઘળું જોઇ જાણે છે, તેઓનેજ બખર છે!

મિસિસ રાણીનાએ ઓધ્યો છોડતી વખતે ભાષણ કરતાં સ્ત્રી-કેળવણી માટે અને પારસી કોમમાં કેળવણી "મેનીફેક" ના વખારા માટે, પોતાના લાંબા પારા અનુભવ પરથી જે કિમતી વિચારો દર્શાવ્યા છે, તે આજની કેળવણી લેતી છોકરીઓ અને તેમનાં માબાપોને મનન કરવા યોગ્ય છે!

* * * *

"સ્ત્રી જરથોસ્તી કોનફરન્સ"

કોણ જાણે કોમનાં બેજાંમાંથી આ વિચાર જાહેર પબ્લી છે! હજુ તો જરથોસ્તી કોનફરન્સ મરે કોમમાં બે મત છે; તેમાં ૮૦ ૧૧ મી એપ્રિલનાં "કયસરે હિન્દ" માં 'સ્ત્રી જા

થેારતી કેાનફરન્સ" ભરવા માટે "ઇંડીઝ કેાલમ" માં એક સુચના થઇ છે! હાલમાં સ્ત્રીઓની જે સંસ્થાઓ છે, કેામમાં પારસીનાં બૈરાંઓનેા જે તાળેા છે, તે જોતાં આથી કેાઇ સંસ્થા નહિ ઉઘડે તેમાંજ બૈરાંઓની શેાભા છે, ને મેાભેા ભરમમાંજ સચવાયલેા છે. જેઓ પેાતાનાં અંગત સગાંઓનાં લેાહીમાં રેાટલી બેાળીને આવા તૈયાર થાય, તેઓ કેામનું શું દળદર ફિટાડનાર છે? જ્યાં બૈરાંઓ સાથે મેળાં મળે ત્યાં "ડીગનીટી"(?) ને દરજ્જાનેા પવન પુકે; જ્યાં રમત–ગમતની જગ્યા પર રમતી વખતે બાનદાનીની પેહેડી પર પેહેડી ઉથ લાય; જ્યાં મંડળીના તરિકા પ્રમાણે સધળાં એક પંક્તીનાં નહિ ગણાય, પણ વાતચીત કરવા કે એકમેક સાથે ભેળાવા નાલાયક ગણાય; જ્યાં પૈસાનીજ પુંજી કરવામાં આવે, અને ગરીબેા તરફ તુચ્છકારની નજરથી જોવામાં આવે; જ્યાં સાદાઇને ધિક્કારી ખર્ચાળુ પેાશાકેાને વધુ માન અને ઉત્તેજન મળે; જ્યાં ભેળાનાં ભપકાપર ગજવાનેા ભપકેા વધુ સરસાઇ ભેાગવે; જ્યાં કેામનેા પૈસેા પરકેામને પંપાળવામાં પુન્ય માની, જાત લાભને આપતી વેળા પાપ સમજવામાં આવે; જ્યાં કેામના ઉદ્યેાગ હુનરને ઉત્તેજન આપવાને બદલે, અને નિરાધાર ગરીબેાની દાઝ હેઠે ધરવાને બદલે, પરજાતની દયા આવામાં મેાટું પુન્ય સમજવામાં આવે; જ્યાં જીવે લખલુટ ખર્ચો અને મેાજ–મજાહ કે રમત–ગમત માં પૈસાનેા ધુમાડેા ઉરાડતી વખતે પૈસાનેા ખ્યાલ ભેળાંમાં નહિ આવે; જ્યાં એકે શુભ કાર્યના તળિયામાં, દુશ્મનેા પર ફિનેા–કપટ લખ હેરાન ને નુકશાન કરવાની નીચ નેમ હેાય, અને તેજ વેળા લેાકેાને ઓટે રસ્તે દેારવવા સારાં કામેા કરવાનું ઓહું ડેાળે દેખાડવાનું ધતીંગ ચાલુજ હેાય; જ્યાં હુનર કે ઉદ્યેાગ હાંસલ કરી ગુજરાન કરવાને બદલે ભીખ માંગીને મજાહ કરવા લલચાય નહિ; જ્યાં "હું સરસ કે તું સરસ" ની હેાડાહેાડીની, હાડમારી ભરી આફાળ છાકની, ધકેલા પછાડાની અને હાર–જીતની કંગાળ જીંદગી ગુજરવા પક્ષાપક્ષીની ઠંડાવનારી હરીફાઇ આવે; જ્યાં જરુનાં જોરે ગરીબેા અને દબાયલાં, અને હાથ હેઠાનાંઓને પગ કચડેલાંજ રાખવા માટે સાંપની ફેણના જેવા જેરી ફુંકારાનેા પવન ચેાતરફ પુંકાય, એવેા જ્યારે કેામમાં મામલેા થઇ પડેયેા છે, ત્યારે, તેવા દુષ્ટ કાળમાં "સ્ત્રી, જરથેાસ્તી કેાનફરન્સ" કેામમાં તાંઇ છે તેથી વધુ તાંઇ પડાવના સિવાય બીજું શું કરી શકશે? એ વિષે મને શક છે કે આવી કેાઇ સંસ્થા કેામમાં આવકાર પામે; તેનાં કરતાં પારસી આનુઓ માટે એકજ "ઇનડસ્ત્રીયલ હેામ" ની ત્રિશેષ જરૂર છે અને તે વધુ કાર્ય સાધક સંસ્થા થઇ પડે. કેાનફરન્સ ભરીને ભાષણેા વર્ષમાં એક વખત આપેાઆપી કેામની સ્ત્રીઓનું કંઇ દળદર ફિટનાર નથી. આપણે ઘણી વેળા જોયું છે કે જેઓ ભાષણેા આપે છે તેઓ તેથી તદ્દન ઉલટી રીતે ચાલેછે; પછી ભાષણેા આપવાનેા ભાવાર્થ શું? મેાહડેથી બેાલવું કરતાં કંઇ કરી દેખાડવું જોઇએ. "સ્ત્રી જરથેાસ્તી કેાનફરંસ" વર્ષમાં એક બે વખત મળે ને ભાષણેાની હાર–માળા ચાલે ને તેમાં પણ માંહેામાંહે કચાકચી થાયેઃ "પેલી કહેશે કે મને નહી બેાલવા દીધી કે પેલી કહેશે મને નહિ પ્યાટફેાર્મ પર બેસાડી" એવી પંચાતીનેા એક ઝઘડેા ઉભેા થાય, તેનાં કરતાં એવી કેાઇ કેાનફરન્સજ પહેલી નહિ ઉભી થાય તેમાંજ શેાભા છે.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

પારસી બૈરાંઓનો ગાહમ્બાર.

બરી રીતે પારસી બાનુંઓનો ગાહમ્બાર બોલાયો જોઇએ; પણ તેઓ "બાનુંઓ" તરિકે વર્ત્તાય નથી; તે એક સુધરેલી કેળવાયલી કોમને નીચું જોવાનું થયું છે. જાણે "ધાન—શાક" કોઇ દહાડે જોયું—ખાધું નહિ હોય, તેમ નબોજી દોડાદોડી, અધીરાઇ, જાહેરમાં કેવી રીતે વર્ત્તવું તેની સરિયામ બેખબરી, અને જાહેર રીતભાતની કોટાઇ જોવામાં આવી હતી. આવી કચવાટ ઉત્પન્ન થાય તેવી પારસીનાં બૈરાંઓની ચાલચલણથી ઘણાંઓના જીવ રંજાડ થવા ઉપરાંત, બીજાઓને બેહદ મેહનત પડી હતી.

આ ગાહમ્બાર ફંડનાં ટ્રસ્ટીઓને મારી સૂચના, કે તેઓએ આવતે વર્ષ છોકરાઓનો યા પુરૂષોને ગાહમ્બાર કરવો કે જેથી કંઇ નહિ તો એક વર્ષ ટ્રસ્ટીઓને તેમજ તેઓનાં કુટુંબનાં બાનુંઓને તકલીફ માંથી મોકલાં થવું પડે ને રાહત મળે.

* * * *

એક ફ્રેન્ડમંદ બાનું-શિક્ષક

૪૩ વર્ષો સુધી શિક્ષણ આપવું અને તે પણ ખુશીથી અને પોતાના શિષ્યોનાં હિત હૈડે ધરીને તેઓને કેળવણી આપવી, એ એક ધીરજ અને ખંતનો શ્રેષ્ટ દાખલો છે; અને તે મિસિસ શુશ્રાષ ના. રાણીનાએ બેસાડ્યો છે. લગભગ અર્ધી સદી સુધી છોકરાંઓ પાછળ તન-મન તારી નાંખ્યા પછી આરામ લેવાનો બનાવ પારસી કોમમાં અને પારસી બાનુંઓમાં વેદ્દલ્યોજ છે. આ તેમની અથાક જેહમતના બદલામાં તેમનાં આગલાં તેમજ હાલનાં શિષ્યોએ એક માનપત્ર અને "પર્સ" આપીને એમની સુંદર સેવાની કિંમ કદર બુજી છે, તે શિષ્યોને પોતાનેજ શોભા અને માન ભર્યું છે; અને લગભગ અર્ધી સદીની ખંત-રંજ તરફ જોતાં મિસિસ રાણીનાને તે બદારત છે; પણ રંજનો ગંજ જે એમણે નિશાળના લાભાર્થે પાછો આપ્યો છે, તે ઉપરથી માલુમ પડે છે, કે મિસિસ રાણીનાની સ્થિતિ એક શિક્ષક તરિકે ઘણી સારી હોવી જોઇએ. હું ઇચ્છું છું કે કોમનાં સઘળાં શિક્ષકો પોતાની જીંદગી ઘડપણમાં આરામથી અને આસાએશથી શાંતિમાં ભોગવવા માટે ચેટલાં દ્રવ્યવાન બને, કે જેથી તેઓને પોતાનાં શિષ્યો તરફની છેલ્લી માથા-મેહરબાનીનો જે બદલો મળે, તે તેઓનાંજ લાભાર્થે વપરાય. પણ આપણે આપણી અત્રાહ્ય શું જોઇયે છિયે? હિંદુસ્તાનમાં શિક્ષકોની શી દશા છે? ક્યાં છે તેઓ માટે ફંડ? ક્યાં છે તેઓ માટે આસાએસનો "હોમ"? ક્યાં છે તેઓનાં નિરાધાર થઇ ગયેલાં કુટુંબ માટે મદદ? બુવાની, જે જીંદગીનો સૌથી શ્રેષ્ટ વખત, તે દળદેહરી અને વહીવાંમાં ગાળી નાંખી, ટુંકે પગારમાં તન-મન ઘસી નાંખ્યા પછી, જીંદગીની સાંજે નિરાતે બેસવા યા અશક્ત થયા પછી ગુજરાનનાં સાધન મેળવવાની કેટલી થોડી આશા તેણે માટે રહે છે? એ સઘળું જેઓ જાણે છે, તેઓનેજ ખબર છે!

મિસિસ રાણીનાએ ઓધ્યો છોડતી વખતે ભાષણ કરતાં સ્ત્રી-કેળવણી માટે અને પારસી કોમમાં કેળવાયલા "મેંનાંક" ના વધારા માટે, પોતાના લાંબા પાકટ અનુભવ પરથી જે કિમતી વિચારો દર્શાવ્યા છે, તે આજની કેળવણી લેતી છોકરીઓ અને તેમનાં માબાપોને મનન કરવા યોગ્ય છે!

* * * *

"શ્રી જરથોસ્તી કોનફરન્સ"

કોણ જાણે કોણનાં ભેજામાંથી આ વિચાર જાહેર પડ્યો છે! હજી તો જરથોસ્તી કોનફરન્સ માટે કોમમાં બે મત છે; તેવાં તા. ૧૨ મી એપ્રિલનાં "કયસરે હિન્દ" માં "શ્રી જર

થેરતી કેાનફરન્સ" ભરવા માટે "લેડીઝ કેાલમ" માં એક સુચના થઇ છે! હાલમાં સ્ત્રીઓની જે સંસ્થાઓ છે, કેામમાં પારસીનાં જૈરાઓનો જે તાણો છે, તે જોતાં આવી કેાઇ સંસ્થા નહિ ઉભરે તેમાંજ જૈરાઓની શોભા છે, ને મોભો ખરમમાંજ સચવાયલેા છે. જેઓ પેાતાનાં અંગત સગાંઓનાં લેાહીમાં રોટલી બેાળીને આવા તૈયાર થાય, તેઓ કેામનું શું દળદર ફિટાડનાર છે? જ્યાં જૈરાંઓ સાથે ભેગાં મળે ત્યાં " ડીગનીટી"(!) ને દરજ્જાનેા પવન ફુંકે; જ્યાં રમત-ગમતની જગ્યા પર રમતી વખતે બ્રાનદાનેાની પેઢલી પર પેઢલી ઉથ લાય; જ્યાં મંડળીના તરિકા પ્રમાણે સભળાં એક પંક્તીનાં નહિ ગણાય, પણ વાતચીત કરવા કે એકમેક સાથે ભેળાવા નાલાયક ગણાય; જ્યાં પૈસાનીજ પુંજી કરવામાં આવે, અને ગરીબેા તરફ તુચ્છકારની નજરથી જોવામાં આવે; જ્યાં સાદાઇને ધિક્કારી ખર્ચાળુ પેાશાકેાને વધુ માન અને ઉત્તેજન મળે; જ્યાં ભેળનાં ભપકાપર ગજવાંનેા ભપકેા વધુ સરસાઇ ભેાગવે; જ્યાં કેામનેા પૈસેા પરકેામને પંપાળવામાં પુન્ય માની, ખત લાબને આપતી વેળા પાપ સમજવામાં આવે; જ્યાં કેામના ઉઘેાગ હુનરને ઉત્તેજન આપવાને બદલે, અને નિરાધાર ગરીબેાની દાઝ દૂંઢે ધરવાને બદલે, પરજાતની ઇર્ષા આવામાં મેાટું પુન્ય સમજવામાં આવે; જ્યાં બ્રુચે લખલુટ ખર્ચો અને મેજ-મજાહ કે રમત-ગમત માં પૈસાનેા ધુમાડેા ઉરાડતી વખતે પૈસાનેા ખ્યાલ મેજમાં નહિ આવે; જ્યાં એકુ શુભ કાર્યના તળિયામાં, તે દુશ્મનેા પર કિનેા-કપટ લાધ હેરાન ને નુકશાનનાં કે તેને નીચ નેમ હેાય, અને તેજ વેળા આ નમ્ર અદાથી તે ડોરવવા સારાં કામેા કરવાનું ઝોકયેા કે તેનેજ મેાટેથી

ણીનું હૈયું છોલાઇ જઇ
હતું. તેમાંથી લોહી જમ-
તું કે જે મરદાંને મર્દને
તરીકેજ પુંજતી હતી તેજ
પાપા જાહેર કરતેા આજે

ચ વરસ સુધી તેં એ વાત
!"

ઘડીંગ ચાલુજ હેાય; જ્યાં હુનર કે ઉદ્યેાગ હાંસલ કરી ગુજરાન કરવાને બદલે ભીખ માંગીને મલ્હાલ કરવા લજવાય નહિ; જ્યાં "હું સરસ કે તું સરસ" ની હેાડતેાછની, હાડમારી ભરી અફાણ છકની, ધકેલા, પછાડાની અને હાર-જીતની કંગાળ જીંદગી ગુજ પક્ષાપક્ષીની દુશ્મનાવટી દરીયામાં ચાય; જ્યાં ઝેરે ગરીબો અને દબાયલાં, અને હાથ કચડેલાંજ રાખવા માટે સાંપની ફુંફાડાનેા પવન ચેાતરફ ફુંકાય, તે હતી, પણ તેણીને મામલેા થઇ પડેાયેા છે, ત્યારે, તે જોવાવાઇ આપીજ નહીં. જરથેાસ્તી કેાનફરન્સ" કેાનાની સજા થઇ હતી, નહીં? પડાવવા સિવાય બીજું ત્યાંત રેહી?"

શક છે કે આવી કેાઇ ધુંધાકાએ તેણીના ગેારા ચટમારા તેનાં કરતાં પારસી રતાંધ ધાર આવ્યેા, અને તે છતાં હેામ" ની વિશેષ ટપર તેનાં મેાંઢાં તરફ જોવાજ કરેાં. સંસથા થઇ પડે મહીના" જસ એટલુંજ ધીમે સાદે તે વખત આપ્યેા પછી—

નથી. આપણે! હું નીરદેાષ હતી એમ તેા તું માનેજ આપે છે તેમજ?" એટલું તેણીએ તેને પુછ્યું.

ભાષણેા આજ તે જાણુની હતી કે તે તેણીને દોષિત કરતાં કંઇ.તેા; અને તે છતાં એ સવાલ જ્યારે તેણીએ કેાનફરન્સુછ્યેા ત્યારે તેના જવાબને માટે પેાતાનેા જીવ હાન્ધીર રાખીને તે વાટ જોતી થેાભી.

તે કંપકિ કરવાથી હસીને બેાલ્યેા—

"મેં જે ધર્યું સાંભલ્યું છે તે ઉપરથી હું કેમ ઉરું?" ભાની શકું?"

આ સાંભળી તેણીના ચહેરા ઉપર કચવાટ ફરી વળ્યેા અને ભરતું ખનજાન ઉરવી ઘડીએ જેવી તાણુ તેાડ કરે, તેવી તાણુતેાડ તેણીના ચહેરા ઉપર હાલ જણાય.

"ખુદા શાહેદ છે એવીસ, કે તુને એ બાબતમાં નિરદેાષ સમજવા અને માનવા માટે મને જે મારા જીવની આપવેા પડે તેા આપું, પણ—"

"માફરસ, હું તમારી પરજોનર છેડ; તમે મારી સાથે પાંચ વર્ષ સુધી જીંદગી ગુજારી છે ને-ને તે છતાં તમે મારા સંબંધમાં આવ મહીંચ વાત માનેાછ?"

"હું આજેજ લેડી એન્ડરસનને મળ્યો અને તેણે મને એ બધી વાત કહી"

"તમે મને-તમારી હકદાર વધૂઆંણીને ચોતાલ્યા વગર લેડી એન્ડરસનને મળ્યા?"

"અત્યારત" તે બોલ્યો અને તેનું ગળું તદન સુકકું હોય તેમ એ વખતે તેનો બોલવાનો સાદ બોખરો લાગતો હતો "કલ્યમાં મારી પરણેતરનેજ માટે જે તે જે તે બોલાવું સાંભળવા પછી, મારે માટે બીજો ઇલાજજ શું હતો? ને લેડી એન્ડરસનને ત્યાં ગયો તે એ વાત જુઠી હોવાની પુરવારીનેજ તલબ કરતો હું ત્યાં ગયો હતો કે જેથી કલ્યમાં તારી નીંદા કરનારાઓને તેઓની ઘટતી ડેફે પુગાડવાનું મારીથી બને, પણ—"

"એ તમોને લાયકજ નહીં હતું. પહેલે તમારે મારી આગળજ આવવું હતું" તે બોલી અને ઉશ્કેરાઈને ઉઠી ઉભી થઇ.

"તું બેસ, તું એમ ઉશ્કેરાઇ ના જા, મારૂં સાંભળ અને પછી મને કહે કે હું તારી તરફ સખ્ત ગુનેગાર છું?"

તે પાછી બેસી અને માદલ્યે બોલવાનું ચાલુ કર્યું:

"સાત વર્ષની વાટ પર આપણે એકમેકને ઓળખતાં તાંબી નહીં. હું બાહાર ગામ હતો અને મે. કલ્ય આજેજ જરૂર કે તું લેડી એન્ડરસનની કમ્પા નીયન હતી; તું તેવણ સાથે એક વર્ષ રહી, જો હું કેટે જાઉં તો મને સુધારજે, તું તેવણ સાથે એક વર્ષ રહી અને પછી તું સીક છે એમ કહીને તેવણને તું છોડી ગેઇ, ખરૂં કેની?"

"નહીં, બોટી વાત છે. હું છોડી ગેઇ કારણ કે તેવણનો દીકરો મને પોતાના પ્યારનાં પીજવણથી પજવતો હતો અને લેડી એન્ડરસન તે જાણેછ."

"તું ખરૂં બોલેછ, એજીસ?"

"તમારાં મનસ્સે મને તમે ચોરજ ધારી લીધીછ તો મને જુઠી-લુતરી-લબાડથી કાંય નહીં સમજતા? તમે એમ તે માનોનું તો ખરેજ કેવું છે તમારૂં કહેવાની."

"વાહ ત્યારે હું એ માનું છું—ત્યારે એ કાંઇનીનો તુટેલો છેડો પાછો લઇને આપણે આગળ ચાલ્યે. તું લેડી એન્ડરસનને છોડીને તારાં માસીને ત્યાં રહેવા ગેઇ, અને બીજેજ દીને મોતીની એક માળા લેડી એન્ડરસનને ત્યાંથી ચોરાવાની ખબર ચોતરફ ફેલાઇ ગેઇ. સેવટે તે માળા તારીજ પેટીમાંથી એક રેશમી રૂમાલમાં વિંટાલેલી મળી આવી. તું તો તેની એ હસ્તીને માટે નામુકર ગેઇ. તારી કામદાથી તપાસ આવી તો તે વખતે માલમ પડ્યું કે તું તારાં બાપ જેવણ તે વખતે સીક હતાં તેઓ ઉપર બોડાક વખતમાં ૩૦૦-૪૦૦ રૂપ્યાની રકમ તું બોઢકલ્યે એમ તેં લખ્યું હતું, અને તેજ વખતે એમબ્રી પુરવાર કરવામાં આવ્યું હતું કે તારી પાસે તે માળા સિવાય તે વખતે એક કુટી અદામનોબ્બી અવેજ નહીં નીકળ્યો હતો. એ ચોરીની વખતે લેડી એન્ડરસનને ત્યાં, તેવણ, તું અને તેવણના બીજો નોકરો સિવાય કોઇ વધુ નહતું. તારો વાંક પુરેપુરો સાબેત થયો અને તુંને બાર મહીનાની સજા થઇ, અને તારી લહડતી તબ્યેતને લીધે તુંને ચાર મહીનામાં છોડી મુક્તામાં આવી હતી. છ મહીના બાદ તું અને હું પરણ્યાં. ઓશીસ તેજ વખતે તેં મને એ વાત કાંય નહીં કહી દીધી? મને એ વાતથી અજાણ રાખી તેં મને તારી સાથે પરણવાજ કાંય દીધો?"

"ઓ, તમે એટલું નહીં સમજીશકતા? મેં તમુને તે વાત નહીંજ કેવી કારણ કે હું તમુને ઘણાજ જોરાવર ખાથી ચાહતી હતી અને હું તે વાતથી નિરદોષ હતી. જો હું ગુનાહગારજ હોતે તો તમારી સાથે પરણી તમોને લીધું નહીંજ લગાડતે."

તેણીએ તે છતાં જોર લીધું કે તેનાં માનવામાં તેણીની આ વાત આવી ન હતી, એટલે તેણીનાં દીલમાં કકળાટ અને કાકલુદીની જગ્યા તેણીનાં સ્વમાને હવે લીધી; તેણીને હવે લાગ્યું કે જેણે આખી જીંદગીના બોલ આગલ તેણીનો સોખન ચોંધરી ગણવો જોએ તેણેજ બ્યારે તેને આ દીધી હાલતે પુગાડીછે તો તેને હવે વધુ અપીલ કરવી તેણીએ નાં

તેમજ તેનાં છાપાં હેઠળ તેણીથી હવે ગુજરો નહીંજ થઇ શકે એમ તેણીએ માન્યું.

તે હવે રોંઢોસાભર ઊઠી, પણ તેણે તેને હાથની ઇશારતથી સાંજ થેાભાવી.

"આલ, બોલ હવે તારો ખુલાસો શું છે?" તેણે પુછયું.

"નહીં, મેં તમારો ખુલાદો સાંભળ્યો અને તે ઉપરથી મારી ખાતરી થાયછ કે તમે બહુજ સખ્ત થયાછ; મને તમે સજાની ટેપ મારી ખુશાછ તો મારી તરફનો ગમે તેવો ખુલાસો તમેાએ બાંધિયું તે મત ફેરવી શકનાર નથી. તમે લેડી એન્ડરસનની વાત માનવાનું પસંદ કર્યુંછ, (અને તે વાત મેં તમને જે એક બાજદ કહી તે સિવાય બધી ખરીજ છે) તો હવે મારે કયું કહેવાનું બાકી રહ્યું નથી."

"ત્યારે મેં સાંભળેલી વાત ખરીજ છે એમ તું કબુલ કરેછ કે નીં?"

"હા, ને તે છતાં ભાર મુકીને કેહું છું કે હું નિરદોષ છેઉં."

"આહ! શુકરાના ખુદાના કે આપણે ત્યાં બચ્ચાં નથી."

"હું હવે કોંઇડન ખાતે મારાં માસીબ્રને ત્યાં જાઉંછ. મને હવે અહીં રહેવામાં શોભા નથી. કોઇ દાહાડે તમને સાચી વાત બોલમ પડશે ને—"

તે થેાભી અને તેની તરફ એક નજર નાંખી તે ત્યાંથી ચાલતી થઇ; ના તેણે તેણીની તરફ જોયું કે ના તેણે તેણીને અટકાવવાની કાંઈ કોશેશ કીધી.

૨

દશ દીવસ પછી એલીસે નીચે મુજબ એક કાગળ લખ્યું:—

"કોંઇડન તા૦ ૧૯ મી અગષ્ટ ૧૯

"બ્હાડી કોંરા—જે નામોશી મેં તારે ખાતર ખમી હતી તેને લગતી વાત મારા વરને કાને બાતીબ્ર અને આય લખી તું ને અરજ કરું છું—એટલુંજ નહીં પણ ફરજ પાડું છું કે તું મારી નિરદોષતા હવે પુરવાર કર; જે ગુનાહ તેં કીધો તેને બાતર હવે ચમત્કાર હેરાન થવાનો મારો ઇરાદો નથી, અને તે માટે મેં તુને આપેલાં વચનમાંથી મને તું મુકત નહીંજ કરશે તો એ ભેદનો પરદો ઉંચકી લઇ તે ખુલ્લો કરવાની મને તું ફરજ પાડશે, હાલ હું મારાં માસીબ્રે મરાયા સાથે તેનેજ્યાં કોંઇડન બાતેનાં મકાનમાં રહું છું.

લી. દુવાગીર

એલીસ.

આ કાગળ તેણીએ ધરી કરી એક પરબીડીયામાં મુક્યું અને તે ઉપર

મીસીબ્ર રેનડાલ્ફ હુડન
c/o લેડી અન્ડરસન
હાઇડ પાર્ક મેનશન
લંડન.

એમ સરનામું કરી તે ટપાલમાં નાંખ્યું.

ત્રણ દીવસ નીકળી ગયા પણ તે કાગળનો કેાઇ જવાબ આવ્યો નહીં.

ચેાથે દિવસની બપોરે એલીસ પેાતાનાં માસીનાં મકાનના ડ્રોઇંગ રૂમમાં બેસી કાંઇ નોવેલ વાંચતી હતી, પણ તેની ઉપર તેણીનું ધ્યાન લાગતું નહીં હતું; તેણીને કાને કોઇ મોટર આવ્યાનો અવાજ આવ્યેા, અને એક પલ પછી તેણીને જણાયું કે તે મોટર તેજ ઘર આગળ આવી ઉભી હતી.

તુરતજ તેણીને કાંઇક અનકાંત થયું અને તે આવનાર કોણ હેાવું જાઇએ તે તેણી ચેતી ગઇ; અને જરા વારમાં એક નોકરે તે ઓરડાનું બારણું ઉઘાડી બીલીયમ રેનડાલ્ફ હુડનનું નામ પુકાર્યું અને એક અજાણ્યા તેણે અંદર દાખલ કીધો.

"આ, એલીસ" તે અજાણ્યા પેાતાનાં મોંઢ ઉપર નાંખેલી બાળી ઉંચકી નાંખી બોલી "તેં તે ઘાટના કાગળ કાંય લખ્યું? મને ખાતરી આપ કે તેં તે માત્ર હસવામાંજ લખ્યું હતું."

"હસ્વામાં? અલબત નહીં."

"આ તારે તેા—" પણ તે અજાણી આગળ કાંઇજ બોલાયું નહીં અને તે બેઠેલી એલીસની આગળ ધસી આવી તેણીના બેાળાપર પેાતાનું માંથું મુકી ધસંધસ રડી પડી.

"ફૉરા, તું મને ધીરજથી સાંભળ તેં કાંઈક ચોરીને માટે મેં જે ખમ્યું તેને ૭ વર્ષ થઈ ગયાં; મેં તે ભોગ આપવાને હા કહી એમાંજ મારી નબળાઈ હતી; તેથી હું આપણા ઇનગ્રાનોમાંજ હલકી પડી એટલુંજ નહીં પણ મને કેટલી સજા વધીક થઈ."

"નહીં એ નહીં, એલીસ તું આગળ ના બોલ" તે અશક્ત ચીસ પાડી ઉઠી બોલી.

"નહીં ફૉરા, તુંને હું જે કહું છું તે સાંભળવુંજ પડશે. જ્યારે લેડી એન્ડરસન જાણશે કે તેની માનીતી ભાણેજે એક સાધારણ ચોરની ગીરાફ્ત ઘેર નવરું જોઈ તેણીનો કીમતી નેકલેસ ચોર્યો હતો તો તેવણ શું ધારશે? અલબત તેવણ અજાતો ધણીજ થશેની?"

"મને ના ટવળાવ, એલીસ."

"તેવણ શું કહેશે? જ્યારે તેવણ જાણશે કે તું પકડાવાની બીકે અહીં દોડી આવી મારી પેટીમાં તેં તે નેકલેસ છુપાવ્યો'તો તો તેવણ શું કહેશે?"

"એલીસ, ખુદાના સોગંદ ખાઈને કહું છું કે હું બેગુનો હતો."

"હું તે માનું છું, પણ તે તું લાંબી લઈ જઈ તેના પૈસા ઉપજવે તેટલાં તો એ મારી પેટીમાંથી પકડાયો, અને જ્યારે તેં જાણ્યું કે મારો તારી ઉપર ગજબ ગયો હતો, ત્યારે તું મારી આગળ આવી, મારી પગે પડી અને તું જેની સાથે અહરાયલી હતી તેને નામે તેં મને વીણવી અરજ કીધી કે તુંને મારે હવાલવી નહીં. મને તેં મોટી લાંચ વધીક આપવા માંગી, જેં કે જેણે મારા સમ્માણના એકદા કીધેલા ૪૦૦ રૂપિયા, જે હું મારાં આભરી મા પર મોકલવાની હતી તેમાં તું બ્રીજની રમતમાં હારી જઈ જે કરજ તેં કાઢું હતું તે ફેરવા મારી પાસથી લઇ લીધા હતા અને—"

"પણ તે તો મેં તુંને પાછા આપ્યા કે નીં?"

"હા, હું બંદીખાનેથી છુટ્યા પછી તારા વરને નામનો મને તેં ચેક આપ્યો, અને હું જે ખુલતી નહીં હોઉં તો હું તારાં લગનને દીનેજ છુટી હતી."

"હવે પણ તું કહેવા શું માંગેછ?"

"હું ધારું છે કે મેં તે તો મારાં કાગળમાં તુંને બરાબર ખુલાસાથી સમજાવ્યું છે"

"એલીસ, મારે વારસે તુંને જે દયા નહીં હોય તો મારાં બેબી-બચ્ચાં તરફ જો ને દયા કર; ઓ એલીસ, તું એટલી બધી હૈયાં સહુની કયારે હતી?"

"જ્યાં સુધી તારો ગુનાહ હું એકલીનેજ લાગતો વળગતો હતો ત્યાં સુધી ફૉરા મેં ચુપકીદી રાખી પણ જ્યારે તારૂં તે પાપ મારી અને મારા પરણ્યા સંસારની વચ્ચે આવેછ ત્યારે તો મારે સચ્ચાઇ આપુકાર જાહેર કરવીજ જોઇયે."

"તું તારે ગમે તે જાહેર કરની, તુંને માનવાનું કોણ છે?" ફૉરા હવે નફટ થઈ બોલી.

ત્યાં તેઓ જ્યાં બેઠાં હતાં ત્યાં પડદા પછવાડે કાંઇ ખડખડવાનો અવાજ આવ્યો પણ તેની તેઓમાંથી કોઇ એ કશી કનવાર કીધી નહીં. પોતાની સહી જેને લીધે એલીસે આવું અગાધ દુઃખ ખમ્યું હતું, તેને એવી બે શરમ અને નફટ નાકની જોઈ એલીસ ખરેખર ગભરાઈ ગઇ.

"તું શું, ફૉરા, ત્યારે એમ કહેવા માંગેછ કે—" પણ એલીસથી આગળ બોલાયુંજ નહીં.

"હાજરો વરી! આટલાં બધાં વરસ પછી તારે માનવોજ કોણ? અને તારી પાસે સાબેતી શું છે? એક ભુલાઇ ગયલી આગલી વાત તું બણી કાઢાવશે તો તેમાંથી ઉઠતા કાદવે તુંજ ભરાશે, ફેમકે, હું તો સોગંદપર કહેવસ કે એ બીચારીને એવેા કાંઇ બબાંરા છું; હા, પેલેા તારેા ઇડમત વર તારૂં માને તેા કોણ જાણે બાકી કોઇ તારૂં એ કહેવું માનવાનું નથી."

"ઠીક છે, ત્યારે આપણી આપ મુલાકાત લંબાવવામાં સાર નથી. જા, તું તારૂં સુઝતું ગમે તે કરજે, ફૉરા; અને મારૂં કોઇ માને કે ન માને પણ એ વાત તો હું જાહેર કરવાનીજ."

તેજ વખતે તે હૉલનું બારણું બંધ બારણું ઉઘડ્યું અને એક અઢાર વરસની બાઇ અંદર આવી. તેણી બહાર જવાની હોય યા જઇને આવી હોય તેમ તેણીના પોષાક પરથી લાગતું હતું.

તે ત્યાં મીસીસ રેનડોલ્ફ હીટનને જોઇને અજબ ચમકી ઉઠ્યા, અને ફોરા જે તે વખતે ઉઠવા જતી હતી તેણીને ચા પીવા તેણીએ બેઠેલાંસ કરીને બેસાડી, અને તે બેઉ સહીઓના ચહેરાપરથી તેઓ વચ્ચે વધેરાયલું તેણીએ જોઇ લીધું તે છતાં પોતે બંનેમે કશામાં હોય નહીં તેમ તે બંને સાથે હસી હસીને વાત કરવા પડી. મીસ મરાયા એક હસમુખા સ્વભાવનાં, ખુશાલ જીવના ઘરનાં પણ કુંવારાંજ રહેલાં બાઇ હતાં; તેવણુંનો તેવણુની એલીસપર ઘણો જીવ હતો અને પેલી મોતીની માળાની બાબતમાં તેણીને નિરદોષ માનનારાં તેવણુ એક હતાં.

ચાહે આવી બંને તેઓ ત્રણે ચાહે પીતાં બેઠાં. "ચાર્જ થયું તમે શેબ્બાં" મીસ મરાયા ફોરા તરફ જોઇ બોલ્યાં "હમણાં અમારો એક દોસ્ત અહીં આવવાનો છે જે અડધાક કલાકની વાટપર તેને તેલીફોન કીધો. તમારી સાથે તેની હું ઓળખ કરાવવા માંગું છું."

ફોરા, મીસ મરાયાની આ મેહેરબાની અને માયાથી ઉતરાઇ ગઇ અને હસી હસીને વાતો કરવા લાગી. એમ તેઓ ત્રણે કહેતાં કે બે-મીસ મરાયા અને ફોરા વાતમાં રોકાયાં હતાં, તેટલાં એક નોકરે આવી મી૰ માઇલ્સ શેરઉડનું નામ પુકાર્યું અને તે ગ્રહસ્થ અંદર આવ્યો.

હવે તે ઓરડામાં શાંત ચુપકીદી ફેલાઇ રહી, અને કાંઇ બનું બુરું બનવાની તે બંનેને આગાહી થઇ. મીસ મરાયા, જેણી હવે શું બનવાનું છે તે જાણતી હતી, છતાં તેણીના ચેહેરાપર પણ ગભરાટની નીશાણી હતી. એલીસ, પોતાના ખાવીંદને ત્યાં એકાએક આવેલો જોઇ ચમકી ચોંકીને ઉઠી અને તે ઓરડામાંથી બહાર નીકળી જવા કરતી હતી જેને તેમ કરતી તેણીની માસીએ અટકાવી.

"બેસ એલીસ" તેવણે જરા ચીરાઇનેજ તેણીને હુકમ કીધો.

મીસ મરાયાએ મી૰ માઇલ્સ જેવણુ હજી બે બોલ્યાં તરફ નજર ફેરવતો ઉભોજ રહ્યો હતો તેને બી બેસવાની પ્રશ્નારત કરીબી અને તે બેઠો અને મીસ મરાયાએ બોલવાનું શરૂ કીધું:

"આપણે આજે 'આપોજી અને બેસોજી'' ની તાજીમ તવાજો માંડી વાળીશું કેમકે આપણને હમણાં વધુ ગંભીર અને વધુ ઉપયોગી બાબત હાથ ધરવાની છે અને તેથીજ માઇલ્સ મેં તુંને હમણાં તેલીફોન મારફતે અતરે આવવાની ઉતાવલ કરીબી."

ફોરાએ જોયું કે તે માસીજીનાં બોલવામાં કશી નરમાસ હતી નહીં. તેણીએ વળી જોયું કે તેવણુ પોતે ઘણુંજ ઉશ્કેરાયલાં અને ગુસ્સેથી ભરી રહ્યાં હતાં અને તેણીની ટગર ટગર જોતી આંખોએ ગોપા ફોરાને તેણીની પોતાની મરજી ઉપરાંત પોતાની તરફ જકડી રાખીને બાંધી રાખી હતી.

"આજે બાસ કરીને બપોરથી મને ઘેરનું એવું જ કામ પડયા કરતું કે તેથી, બાય બોટીક મીનીટ તેલીફોન આગળ થઇ તે સિવાય, મને બાય ઓરડા બાગળથી કાંઇ સેંકડો વખત પસાર થવું પડયું હતું, અને હું તો ધારું છું કે એલીસનાં સારાં નસીબે એ કામ નીકળ્યું હોવું જોઇએ, તેમ કરનાં જે બોટાક બોલ મારે કાને પડયા તે ઉપરથી મને બધું સાંભળવાની લાલચ થઇ અને વળી વધુ જે મેં સાંભળ્યું એટલે તો હું બાય પડદાની પછવાડે, બાય હૉલમાં બેડેલાંઓ મને જોય નહીં તેવી રીતે બાવીને હું છુપાઇ. તું માઇલ્સ જ્યારે બધું જાણશે ત્યારે એ બેની વાત એમ ભરાઇ છુપાઇને સાંભળવાનો ગુનાહ મારે માથે તું બેશકે નહીં. ચાલો ત્યારે ફોરા તમો બેઉ-તું અને એલીસ-વચ્ચે જે વાત થઇ તે અહીં માઇલ્સના દેખતાં કહી જાવો, અને નહીં તો તમો કહો તો મેં જે સાંભળીછ તે ઉપરથી હું પાછી પોતે મી૰ માઇલ્સ આગળ પેલી તમારાં માસી લેડી એન્ડરસનની મોતીની માળાને લગતી તે વાત કરી જાઉં? જોવ તમે સહેલ સુલુકે પોતેજ એ એકરાર કરશો તો ફક્ત તેજાજ જાણે એટલે-મી૰ માઇલ્સ, લેડી એન્ડરસન અને તમારા બાવીંદને-એ વાત તમારે કહેવાની છે; બાકબત એલીસના લાભને બાતર એ વાત જાહેર

તો કરવીજ પડશે, પણ તે વખતે તેમાં તે માળાનું ખરું ચોરનાર કોણ હતું તે કાંઇ જણાવવાની જરૂર નથી. ચાલો, ત્યારે તમેજ બોલીઓ કે હું કેહું?"

પણ કેરાવો બોલીજ નહીં, એટલે મીસ મરાયાએ તે મોતીની માળાને લગતી બધી વાત કહી જેમ કરતાં લગભગ એક કલાક થયો.

* * *

તે વાતને અડધી કલાક થઇ ગયા હતા અને પોતાની પરણેતરને તેણે પોતે કાઢેલા ગેર વર્તણુકનો ડંખ ન ખમાતો હોવાથી મી. શેરવુડ પોતાના પગનાં ગુંચળુ ઉપર ટેકવેલા બે હાથના ખોભામાં પોતાનું માથું મુકી અફસોસ કરતો બેઠો હતો.

"બોલીસ! હું દુનીયામાં જે સરવથી સરસ અમલ્લા તે ઉપર વહેમ લઇ ગયોછ એટલે મને હવે તારી તરફની મારીની કેમ આશા રહી શકે? ને ઓ, માફ કર કરીનેબી હું બોલી કેમ શકું? તે મારીની તલબ કરવાનેબી હું લાયક નથી!"

જ્યારમાં બે બાજુએ હાથ તેની ગરદન આસપાસ વીંટાયા અને એક પુલ જેવું માથું તેનાં ખભાં ઉપર ઝુમી પડ્યું અને તેને કાને નરમ અવાજ પડ્યો કે—

"બ્હાલાં જ્યર, જે બાબતની દરયુજર થઇ ગઇ તેની મારી માંગવાની કરીજ જરૂર નથી" અને પછી બોલીસે પોતાની ડોક નીચી કરી તેનું ઝુંબાયું માથું જરા ઉંચકી તેના હોઠો ઉપર કીસ લઇ તે મારીની ત્યાં બ્હારે મોહોર કરી.

માણસોપર એક દહાડામાં પ્રસન થતી લક્ષ્મી દેવી.

ઘણાં માણસો વિષે આપણા સાંભળવામાં આવ્યું કે તેઓપર નસીબ દેવી પ્રસન થતાં, તેઓ એક દહાડામાં હજારો બદલે લાખો રૂપીઆના માલીક થાય છે.

દાખલા તરીકે, માનચેસ્ટરના એક રૂ વણનારનો કેસ લેવો કે જે અથવાડીઆની ૩૦ શીલીંગપર કેટલાક વરસ થયાં મહેનત કરતો હતો.

એક દહાડો અકસ્માતીક તેણે દવાને બદલે એસીટીક એસીડ પીધી, જે વણ જણાને મારવાને પુરતી હતી, તો પણ તેનાં નસીબમાં જીવવાનું હશે તે આ છતાં પણ જેવો તેવો રહ્યો. આ કેસને એવો મોટો ગણવામાં આવ્યો કે એક મોટા પ્રખ્યાત ડાક્ટરેતો આને માટે એક લંડનના પેપરમાં લખાણ પણ કરવું હતું.

આ લખાણની કોપી એક ઓસ્ટ્રેલીઆના ન્યુસે પ્રાપી કે જે રૂ વણનારના ભાઇના વાંચવામાં આવ્યા, કે જે નોનચસ્ટરમાંજ ઓસ્ટ્રેલીઆ ગયો હતો અને ત્યાં મોટી દોલત જોગી કાપી હતી. આ ભાઇ તરતજ લંડન આવ્યો અને પોતાના ભાઇને તેણે શોધી કહાડ્યો, અને જ્યારે તે મેળ થયો ત્યારે પોતાના ભાઇને (રૂ વણનારને) ૧૮,૦૦૦ પાંઉન્ડ આપી ગયો.

જ્હ. કાંગ.

હેનરી હોથોર્ન ૧૮૫૪ માં ૧૮ વરસની ઉમરનો હતો, તે એક દહાડો એક કેનેડીઅન ગામડાં આગળના એક દરીયામાં નહાતો હતો એવામાં તેણે એક બોટને થોડેક દુર દુબતાં જોઇ, તે તરતજ પોતાની બોટમાં કુદી પડ્યો અને તે દુબતી બોટ આગળ ગયો અને તેમાંની એક બાઇને દુબતાં બચાવી; થોડેક વખત પછી તે તેણી સાથે પ્યારમાં પડ્યો, અને તેણી સાથે પરણવા માંડ્યું. તેણી એક વીધવા હતી, પણ તેણીએ ના પાડ્યું, એવું કહીને કે તેણીના મરણ પામેલા ધણીને તેણીએ પ્રથમથી નહી પરણવાનું વચન આપ્યું હતું. પણ તેણીએ તેને પોતાની આવકનો એક મોટા ભાગ આપવા કહ્યો, એવું કહીને કે તેણી પાસે ઘણું હતું, પણ હેનરીને તે ના પાડી અને અમેરીકા જતો રહ્યો. થોડાક મહિના પછી તેને તે વીધવાના મોકીલી ટર તરફથી એક કાગજ મલ્યું કે જેમાં લખ્યું હતું કે તેણે જે બાઇને બચાવી દુબતાં બચાવી હતી તેનું મરણ પામી હતી અને તેને દર વરસ ૨૦,૦૦૦ પાઉંડ આપની મીલકતનો વારસ કરી ગઇ હતી અને તે ઉપરાંત તેણીની ફ્રાન્સ, વેસ્ટ ઇન્ડીઝ, ઇંગ્લંડ અને ઓસ્ટ્રેલીઆમાં આવેલી જમીનો તે આપી ગઇ હતી.

જ્હ. કાંગ.

પ્રભાતનો પોષ્ટ.

☞ નવાં અને લાયક લખનારાઓને આ કોલમોનો લાભ લેવાને માનપુર્વક આમંત્રણ કરવામાં આવે છે. જેઓની મરજી જીવતા નામે લખાણો કરવાની હશે તેઓએ અમારી અગત જોણ સારૂ પોતાનું આખું નામ અને ઠેકાણું આપવું જ પડશે, તેમજ તે લખાણ ઓરીજીનલ છે કે કશા પરથી ઉતારો છે તે પણ અમોને જણાવવાને તેઓએ ભુલવું નહીં. નહીં પસંદ પડતાં લખાણો પાછાં પોસ્ટની દીપ્રીટ બીડવે વાળવામાં આવશે. લખાણો કાગજની એકજ બાજુએ સાહીથી ખુલ્લા હરફે લખવું. ટુંકા વિષયોની જગા જલદીથી થવાની આશા રહે છે.

'ન. જ. ઇ.'—તમો કાંઇ ગંભીર વિષય ઉપર હાથ અજમાવો; અમને લાગેજ કે તેમાં તમે સારૂં કરશો.

'મેહેર નગાર,'—મેહેરબાની થઇ; નાટક ઘરસ કે વારતા આખાં વાંચ્યા વગર અમારીથી તેમનો શરૂઆતનો ભાગ દાખલ થઇ શકે નહીં—માટે તમોએ જે નાટકનો એક ભાગ મોકલીયો છે તે અમોજ મોકલો.

'રોશન'—અમો દમ નથી, બીજું, તમો મેહેનત જાણતાં હશો કે તમે હાલ પસંદ કરેલા તખલુસ હેઠલ મરહુમ મી૦ બાવીવાલા લખતા હતા—માટે એ તખલુસ હવે બીજું કોઇ વાપરે તે અસહ્ય કહેવાય. માટે હવેથી કાંઇની મોકલો તે બીજાં જીવત નામ હેઠળ મોકલજો. કવીતા તમો મેહેને જે તરદી લઇ લખી મોકલી છે તેમાં અમો દમ નથી કારણના તાવની બે બાલુએ લખતાંનાઓ.

ઠોંગી—તમો સાહેબો બધાજ રમુજ લખાણોનો શોખ કેમ ધરાવો છો? જેમ કવીતા બધાથીજ કરી શકાય નહીં તેમ રમુજ લખાણથી જે ગમે તે કરવા જાય તો ઘણી વખત તે રમુજ થઇ જાય છે. કાંઇ બીજું નહીં લખી શકો?

'ફ્રેન્ડીર'—તમે પસંદ કરેલાં જીવત નામ હેઠલ મી૦ દસ્તુરજી એદલજી ભરૂચા આગળ લખતા હતા અને હાલથી કોઇ વખત લખે છે તો એજ નામ જીવતમાં વાપરે છે. માટે અમારી લાચારથી છે કે તમે—હજી તો તમારી લખનાર તરીકેની શરૂઆત છે તેટલાંજ બીજો તખલુસ પસંદ કરો.

અરદેશર બે. હોમાસજર—તમારો વિષય "સરદી" દાખલ થયેલો જોશો. બીજા બેચા ટુંકા લેખો મોકલવાજોગ.

જાંહુગીર દા. દુગાંજી—તમારા લખાણ દાખલ થયલું જોશો. બીજું વધુ મોકલશો.

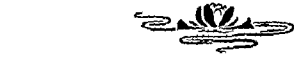
દીલખુશ—તમારા લખાણોનો જથ્થો ખલાસ થવા આવ્યો છે. વધુ મોકલશોજી.

નીચલી ચોપડીઓ મળી છે જેનો રીવ્યું આવતામાં લેવામાં આવશે.

મી૦ જમનજી કમરાજીની "નીના" તથા મી૦ મા. હો. દાદાચાંનજીની "ખુદાને મલવાનો જરથોસ્તી માર્ગ."

નીચલા ચોપાનીયાની પોંહચ સ્વીકારે છીએ.

પુરસદ, સાહીત્ય, જ્ઞાનવર્ધક.

The Throbs.

By a Parsi Lady.

What throbs in man? It is said that the heart throbs and this throbbing of the heart can be realized and also counted. The wise men of old say that the heart of the universe also throbs and has got its own certain limit. The human existence is destined to make the limited beats of the heart, and as the given number is finished, the human life is said to be over. In the same way the heart of the universe pulsates and beats till its appointed time which is aeons and ages which evades man's calculation.

In the sacred songs of religions, the heart of the Founders finds expression, and through their devotees, the throbs of their heart and bursting forth of devotion give added strength and beauty to the charming rhythm of the particular air. These songs pulsate with the life of their creator and these throbs are realized when the singers devotedly try to be one with the life and endeavour to draw out the spirit of its creator, which is veiled under the simple words of its construction. Take the sacred songs of any faith and what will be marked out. The experience, the struggle, and the high aspirations of the Founder for the Supreme Lord will be easily cognized by the ardent spirit who tries to grasp the deep meaning of this seeming phraseology.

The knowers of the sacred science go deeper still and work out wonders what the people call miracles, which are but the knowledge of the working of the hidden laws of nature. It is said that she is an open book for the eyes of the seer, who has made a special claim on nature to open out her secrets by his purity of life and strength of character. How contrary she acts towards an ignorant man, making herself a sealed book for his gaze, whilst a man of knowledge partakes of her every boon, and day by day enriches his life.

It is believed from the olden time that there is no veil in nature for the pure in heart, and the innocent and child-like can even scale the heights of heaven, which the nature zealously guards from the gaze of the impure and wicked, who cannot penetrate her depths.

"The peace of the eternal lies near to those who know themselves, who are disjoined from desire and passion, subdued in nature of subdued thoughts."

The man's heart throbs with the beatings of the heart of the universe because while it is alive it can pant and beat that is the activity going on in the worlds. When it is time for its rest, it stops throbs like the human heart which also ceases its incessant work of pantings and breathings at the time of his leaving the world.

The heart of the universe gladdens when the countries and cities flourish and prosperity and abundance pervade everywhere. It was the time of its youth which led into manhood that was growth; and afterwards like the immemorial law of up and down, the scales turned slowly backward, till it began to decay and decrease. For the throbbings of our heart the same rule can be applied. It rejoices in young age and plays and sings in youth and grows till the certain time appropriate to its increase. After enjoying fully well, the exhaustion gradually makes its appearance which results in the termination of the life forces which gives it the needed energy.

To know and realize the Divinity of the Creator, one must study nature. It is said that the reflection of His Divinity is also shadowed in the man's heart, so to see and experience it, study the heart of man.

Some hearts will show the splendour of its creator, will be warm with sympathies, and will shine out like the stars of heaven. It is always not the same case with every heart. Some darkens sometimes the beauty of its creator and veil His dazling brilliance, with coldness of heart, which is comparable with the clouds of a wintry night, which chills and stiffens the passers by.

Like the cities which are now in ruins or in undeveloped state, they are said to be not in touch with the current civilisation, so the human heart is also said to have been lost the glow and magnificence of its Creator, and not in touch with His beauty.

It has brought its ruinous state or stands at a point where it is very difficult for the owner of the heart to pick up the roses and sweet flowers of life in the shape of the good qualities of the heart.

If the reins of this universe were not in the hands of its Creator, the system would go to pieces, and disorder and ruin would be witnessed everywhere. In the same way if the dweller in the body looses its control over its senses, the body is sure to run a ryst and fall into a chasm, whence it cannot come out without the help and guidance of a friend, who is willing to take trouble for the sake of the dweller in the body.

If the owner of a horse feeds his animal very much and takes no work from it, the animal will be valueless, and will one day break the leg of its owner by mischief. Now see the cause of this result. The horse was not well disciplined and was not trained to be obedient to the voice of its driver.

The owner breathes with rapid throbs of heart and cries aloud in the agony of pain. The immediate help of a doctor relieves his pain, but unless he becomes quiet, and let the doctor do what is necessary, till then he is to be calm and bear as much as he can. The deep pantings of his heart were useless, if he did not check and tried to breathe normally.

In the same manner the throbs of the heart, exhausted and laid waste by the mere exertion of body for animal pleasures, and of mind serving for no purpose, but only for the selfish ends, pulsate with speed as the end of the body approaches near, or the throbs decrease with age. Any way the heart looses its normal motion, and becomes out of order through want of discipline and regularity of its owner.

Take another example of a horse well cared for, but disciplined, obedient to the driver and hard-working. What an useful asset it can be to the possessor who always cares and loves it dearly.

The possessor of a good heart is always loved by others and well considered for. The instances of good and great men show always the grandeur and nobility of their hearts, which throb with equal beats generally ordained for a normal heart of a man. But what a vast difference in the heart of an ordinary man and in that of a saint. As if the throbs of the saint's heart were quite different, so the heart panting in the body manifested such a glow of sympathy and a vast store of humane attributes.

Now take the third example of a horse, which is underfed, overworked and not well treated for. First of all what a skeleton it may look like, which is repugnant to the vision and its rickety body is a burden on the driver, who complains to the owner of the horse of its uselessness and disability for service.

Then the owner sees his mistakes of negligence and of giving it what to be uecessary in order to keep its body in health and vigor.

His folly of saving his money for food at the expense of the animal, corroborates with the man, who in search of God deserts his fellow-men and tortures the body that his soul may reach heaven.

, After a very sad experience, the man knew that this was not the way to find God and in a crippled body the powers of his soul were more hidden than distinct.

With despair his heart throbs and the failure of his aims makes it breathe deep and sigh.

The body made useless by the extremities of life is like a jaded and worn out horse, and the heart underneath revolts against the lawlessness, and pants hard and throbs deep for the remedy. But it was too late to remedy evil and the owner had to pass his time heavily in this life as what was done could not be undone.

The gay and merry hearts throb in a peculiar way in the gaieties of life, which are quite distinct from the throbs and sighs of sorrow and pain.

But of all the throbs, when a good man experiences the joy of his Creator, when a great man or a saint tris to be one with its creator, are best. Because it is thesaying of a great and renowned Founder of an old religion that the beautiful time of his life was that when His heart throbbed with the joy of God. He counted those precious moments as best.

પ્રભાતનું પંચાંગ.

મે ૧૯૧૫.

રવિ.	ત્રીજ. ૨ દેપદીન.		અગ્યારસ. ૯ અનેરાંત.	બીજ. ૧૬ અમરદાદ.	નોમ. ૨૩ ગોશ.	બીજ. ૩૦ રામ.
સોમ.	ચોદ ૩ દીન.		બારસ. ૧૦ અહુરમજદ. માહ આદર.	ત્રીજ. ૧૭ દેપાદર.	દશમ. ૨૪ દેપમેહેર.	ત્રીજ. ૩૧ ગોઆદ.
મંગળ.	પાંચમ. ૪ અસ્સીસંગ.		તેરસ. ૧૧ અહમન.	ચોથ. ૧૮ આદરનું જશન.	અગ્યારસ. ૨૫ મેહર.	જરથોસ્તી માહ આવાં અને આદર.
બુધ	છઠ. ૫ આસતાદ.		ચૌદશ. ૧૨ અરદીબહેસ્ત.	પાંચમ. ૧૯ આવાં	બારસ. ૨૬ સરોશ.	હિંદુ માસ ચૈત્ર–વૈશાખ.
ગુરૂ.	આઠમ. ૬ આસમાંન.		અમાસ. ૧૩ શહરેવર.	છઠ. ૨૦ ખોરશેદ.	તેરસ. ૨૭ રસને.	આ મહીનાનો મુદ્રાલેખ :— "તનું, મનું અને અંતકરણનું રક્ષણ, પવિત્રપણું."
શુક્ર.	નોમ. ૭ જમીઆદ.			૧૪ અસપનદાદ.	સાતમ. ૨૧ મેહર.	ચૌદશ. ૨૮ ફરવરદીન.
શનિ.	બીજ. ૧ ગોઆદ	દશમ. ૮ મારેસપંદ	ચાંદરાત. ૧૫ ખુરદાદ.		આઠમ. ૨૨ તીર.	એકમ. ૨૯ બેહરામ.

એ તુ મનન :- { મોહક મોહિનીથી મુક્તિ મેળવી મયા, મયાહા અમરતણી મીઠાસમાં મીઠાસમાં મયા મેળવે }

પુસ્તકઃ ૨ જું. જુન ૧૯૧૫. અંકઃ ૧૦ મો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
ગરબી (કવિતા)	૪૯૯	દુખ એ શું ચીજ છે	૫૨૬
પ્રભાતનો પ્રકાશ	૫૦૦	એપ્રીલ પુલ (ટુંકી વાર્તા)	૫૨૯
દુરબીનમાંથી બહાર	૫૦૧	શું સરસ (ટુંકી વાર્તા)	૫૩૧
નાના બાળકોની કેળવણી	૫૦૩	બાતમીનો બાગ.	૫૩૬
બીકારનો બુચ (ચાલુ વાર્તા.) ...	૫૦૫	બાળકોને બરડું	૫૩૮
લગ્નની મોતેબરી	૫૧૮	કાકાનુ વીલ	૫૩૯
દુરી ભજન (કવિતા)	૫૨૨	પુસ્તક પરિક્ષા	૫૪૬
કર ને બે (ટુંકી વાર્તા)	૫૨૩	ગ્રે કાલ્ટન (ચાલુ વાર્તા)	૫૪૮
રોઢનસાહી બખરો	૫૨૫		

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩।। પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪।। હિંદુસ્તાન બહાર.

એન. બરજોરજીની કુ।ઠ

માલેકો "પ્રભાત," કાન્તા પ્રેસ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

Premier Art Salon

Choicest Stock of Photo Frames, to fit all sizes

The **Renovating** and **Restoring**

A Speciality

OF

OLD & FADED PICTURES

Picture Framed at a day's Notice.

Artistic Furniture

Made to Order. Designs and Estimates free on application.

AN HOUR WELL SPENT IS PASSED AT OUR SALON.

Oil Paintings, Water Colours, Etching, Engraving

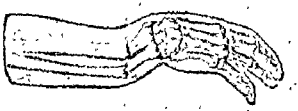
SELECT ASSORTMENT

Uncoloured & Coloured Photogravures.

Antique and Modern Indian Pictures.

A Visit of Inspection to our Salon Requested.

Navsari Buildings, Hornby Road, Fort, Bombay.

હાડવૈદ સ્પેશ્યાલીસ્ટ

જાણીતા ડાક્ટરોની **સરટીફીકેટસ.** જાણીતા ગ્રહસ્થોની

ડૉ. સર ભાલચંદ્ર ક્રિષ્ણા નાયક,
એલ. એમ. જે. પી.

મી० એરામ ન. ખંભાતા હાડવૈદે બનાવેલો લેપ મેં વાપર્યો છે અને તે ઘણો ગુણકારક નીવડ્યો છે.. હું તેની ઘણી વખાણ કરૂં છું.

ડૉ. આર. મોનીયરે, એમ. બી. બી. એસ.
સરજરીના પ્રોફેસર.

મી० ખંભાતાએ મારી હાજરીમાં ભાંગેલાં, ઉતરેલાં, ને સ્થાનભ્રષ્ટ હાડકાંઓથી પીડાતાં ઘણાં માણસોને સારાં કીધાં છે ને તેમને દરદને પુરતો સંતોષ આપ્યો છે. એવ્યો માણસનાં શરીરની રચનાનું ઘણું સારૂં જ્ઞાન ધરાવે છે ને બીજાલીક યંત્રથી હાડકાંનો ફોટો લેતાં પણ જાણતા હોવાથી પોતાનાં કામમાં ઘણી કૃતેહ મેલવશે એવી મારી ખાત્રી છે.

હોરમજી ખરશેદજી દરોગા તથા વરોડરાવાલા હકીમ.

હરસ તથા ગામડીનાં દરેક દરદોનાં અનુભવી ડાક્ટર તથા આંખના તમામ દરદો જેવાં કે કુલ્લાં, બીલ, છારી, પરવાલ આંખમાં આવતો નજલો તથા ઝામર મોતીયાં તથા એ ઉપરાંત તમામ જાતની બીમારીનો ખાતરી પુરવક ઈલાજ કરનાર.

ડે. જફરીઆ મશહીદ,
ફીરોજા સ્ટ્રીટ, હુણીમાની ચોલ,
પેલે માર્ગ.

મેલાપનો વખત.

રવારના ૮ થી ૧૨ તથા સાંજના ૫ થી ૮ વાગા સુધી
મુંબઇ તાઇમ.

એસ. વાય. કરપે એન્ડ કું૦ ગ્રાંટરોડ.

અમો દરેક જાતનું લોખંડનું કામ કરીએ છીએ જેવું કે ઘડીના દરવાજા ફ્રેનસી જાલીઓ કંપાઉંડના દરવાજા જાલીપ્રીની પળ તથા ઇમારતને લગતું કામ તેમજ લોખંડની ખુરશીઓ, વગેરે દરેક જાતનું કામ બનાવી આપવામાં આવશે.

એન. બરજોરની કું૦

રબર સ્ટેમ્પ, પીતલના સીલો વગેરે બનાવનારા તથા કોતરકામ કરનારા

ક્રાન્તા તેરેસ,

કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ.

હીરા અને માણેકના ટુકડાઓ.

હીરા અને માણેકના ટુકડાઓને જેવા કિંમતી ગણવામાં આવે છે તેના કરતાં પણ વધારે કિંમતી બોધ લઇ શરીરે સુખી રહેવું હોય તો નીચેના સરનામે પત્ર લખી ઉત્તમ વાંચન મંગાવો. કિંમત કે ટપાલ અર્થે કાંઇ પણ લેવામાં આવશે નહીં.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

મેહરની કું.

અમારા ગ્રાહકોની ખાશ ફરમાસથી જુનીને જાણીતી મેહરની કું૦ એ આજે મહીનાથી પરચુ. તણ ખોરાકી તથા Oilmen Stores, વેચવાની ગોઠવણ કરી છે.

નાનાશંકર ચાલ,

ગ્રાંટરોડ.

કોટ.

કાવસજી તથા દાદાભાઇ થાનેવાલાની કું૦પની.

ના૦ ૧૪૩, ગનબ્રાવા લેન કોટ, } મુંબઇ.
બ્રાંચ, શેઠના ચાલ ગ્રાંટરોડ, }

ઘી, ખાંડ, ગોળ, ખોખા, દાણ, આટો, ચુલાણ, શરકો, સુખડ, લોબાન, અગર, મેવા, કરીઆણું, તથા વેલાતી પરચુરણ સામાનના વેપારી.

"ઇરાનની ટુંકી તવારીખ."

આપણા નવાગાનો જેઓ બહાદુર, કીર્તીવંત અને મહાન થઇ ગયા તેમ તે સલ્તતી ટુંકી વાંચવા લાયક અને નસીહત આપનારી તવારીખ આજે આપણા સાહીત્યમાં નથી. તે નાવાગાનોને પીછાણવાની દરેક જરોસ્તીની ફરજ છે. આ દળદાર ચોપડીમાં ચારે મહાન વંશો—પીશદાદીઅન, કયાની અન, હખામનીશ અને સાસાનીઅન પમાવવામાં આવ્યા છે. શીખતાં બાળકોને માટે એક અતી કીમતી ચોપડી છે તેમજ લાઇબ્રેરી માટે અને ભેટ માટે એક લાયક પુસ્તક છે.

કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦

એન. બરજોરની કું૦ કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ નં૦ ૨.

Cawasji Sorabji

SERVANT SUPPLIER

No. 409, NEW SONAPUR LALE,

Next to Pork Market,

BOMBAY, 2.

આગની કોઠી તથા સીપ હમારે ત્યાંથી મલશે.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જું. જુન ૧૯૧૫. અંક: ૧૦ મો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિત એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિષાદિન કંધક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડ્યાં;
ચઢવું પડવું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

ગરબી.

રાહ—"બેલને ગળેરે આંધી ઘાંચરડી"

આવી વસંત ખુશાલુમાં ખરી, કાઢી નગ્ન દુર બીનાંન,
પટલી કમર ચાલે નાજ ભરી, હોસ્ને પુર નવ જવાન
સબજ સુન્નેરી સીંગાર સજી—

ચમન ચાહે તુજની દીલભરી, મેના બુલબુલોના રાગ
જડીદાર ફરસ જમીને દીધો જડી, હર્ષીત કોયલો ને કાગ,
શોકનો સોહાગ જગે દીધો તજી.—

'રૂષ્ટિક.'

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

ખુદા તાલાની તંમામ પૈદાયશમાં માનવી નો મોતબર મરતબો તેની અંદર રહેલી મનની માહ્યભારત શક્તિનેજ આભારી છે: અને તેહસાજ માટે ઝીક ર્જનમાનને પોતાની દાનાઇ યાને અકલની વૃદ્ધિને માટે રાત ને દહાડો પરવરદો પ્રકાશ મેલ્યવાની કોશેશ ચાલુ રાખવાની છે. એ મહાન શક્તિ મનુષ્યના મગજે કેમ અને કયાંથી આવી તેનીબી બાતમી મેળવવાની જરૂર છે. અને તેના દરા ઉપ્પેાગ વડે કરવા કેવા મોટાં કામો આ ધરતીની ઉપર પાર પડે છે તેબી જોવાનું સમજવાનું છે મનની બળવાન શક્તિથી નહી કલ્પી શકાય એવો ગંજાવર કામેા આ પૃથવી ઉપર અસ્તરંજારમાં આવે છે. "એનજીનીઅર"ની કૃાળા નદીઓ ઉપર રેલવેના મહાન પુલો પાણીની ઉપર આપણને બાંધી આપે છે અને તેજ "એનજીનીઅર" ની મહાન કળા વડે પાણીના બીસીઆર પેાધમાંથી નીકલતો પ્રચાહ વીજલીક બળ ઉત્પન્ન કરવાને કામ લાગે છે. મોટામા મોટી અને જુનામા જની ચીલ્લે જોવાને ચઢા ઉતર શક્તિના કાચેા માણસની આંખ્યોને લાગતાંજ કુદરતના બદેા ઉધ્લાવવાને આપણને મદદગાર થઇ પડે છે પણ તે સબળામાં માનવીનુ "મન" જ જે કામ કરતું હેાય નહી તેા પછી માનવીનાજ મન વડે ઉભાં કરેલાં અલબથ્થ પ્રકારના ઓજારેાથી કુદરતના કારેાબારમાં વૃદ્ધિના કાયદેા જયાજ છે તેમાં મન વગરનું માનવી શું ખપનું થઇ પડે?

આપણી "આગગાડીઓ," આપણી "રતીમરેા," અને આપણી "મેાતરકારેા" અને આપણા "ઝરેા-પ્લેનેા" શુ માનવીના મગજની મહાભારત કૂટેલ પેાકારતાં નથી? માનવીની મહાન મનની કલ્પના શક્તિથી શું આપણે જમીન, પાણી, આતશ અને હવાના આર અનાસરેા કુદરતના પેદા કરેલાંની ઉપર આપણે કાબુ મેલ્યુંચ નથી? અને એ સબળાં છતાં જમીન, પાણી આતશ અને હવા સાથના આપણા સમાગમમાં રાતને દહાડેા અકસ્માત પામવાની આપણી ફીકર આપણા જીગરમાંથી સમુલગી ગઇ નથી. આપણી મીક્ષા, આપણા કારખાનાઓ અને આપણા વેપાર રાજગારના મથકેા મનની કેળાઇ અને સરસાઇ શું પેાકારી રહ્યાં નથી અને છતાં મનની બેચેની કે જીગરનીઅશાંતી આપણામાથી તમામ નાબુદ થઇ નથી. ત્યારે એ શું શીખવે છે? તે એજ શીખવે છે કે "મન" માનવીનું જેટલું જોઇયે એટલું હજુ ચેાખ્ખું થયું નથી. "મન" માનવીનું જેટલું જોઇયે એટલું ઉચ્ચી પાયરીયે હજુ પુગ્યું નથી. "મન" માનવીનું હજુ મેલું છે. "મન" માનવીનું હજુ ગડલું છે. કાંય કે તે દનીયાઇ લેાભ લાલચને લંપતમાં હજુ પુરૂષળ લપસી પડયું છે અને ત્યાં લગી જીગરનેા આનંદ કેવેા છે, મનની શાન્તી કયાંથી મલી શકે તે વાત આપણે જોઇયિે નહી ત્યાં લગી મનની બેઠાકની બાંધ પુકારી "અમેા તેા આટલા હોરીયાર છયેં" એવુ કહેનું ગુમાની ભર્યું જ થરે છે. જીદગીને નેમ આપણી ઘણી બુલંદ જોઇયે. ખુદાએ ખ્યાલેામાં તે ચક્કુર રેહવી જોઇયે. દુનિયામાં તેા આપણે સવગા જીયેં ને દુનિયા દગલબાજનાજ લે આપણે યત્નને રહીયે તેા પછી જીંદગીની મેાતેમરી અને જન્મને ભેદ શેા? પણ આપણે તેા દુનિયામાં અનુભવ લેવા આવ્યા છે. સુખ અને દુઃખ, ખુશાલી અને દલગીરી, આફત અને આરામ, જ્ઞાન અને અજ્ઞાન, વીગેરે વીગેરેની વચ્ચે જીવ તેાડ મેહનત અને મુશકેલીએ વચ્ચે રાતને દહાડેા આપણે આપણેા રસતેા કાપીયે છીયે અને તે સબળાંની વચ્ચે મનની વકતરૂ આપણને જીવતી ચપ્પતા લાગી આપે છે. કુદરત અને કમીલેા, દોસ્તેા અને દુશમનેા કામ ધંધાંના હમ શરીકેા કે વિચાર આચારના મત્રતાપીશેકાના સબધ રાત દીસના કારેાબારમાંનેા છેવટનેા અંત શું? મેાતથી સબળું શુ કના થશે! આ આ વિચારજ કેવેા ભયાનક છે. જો લેાકેા એમ જાણતા હેાય કે મેાતથી આ સબળુ ૪ના છે તેા પછી મનની આ મહાભારત વકતરૂ શા માટે, પછી જીગરની ભેદી ઉમેદવારીની મતલબ શુ, આત્માની આશાનું પછી કામ શું? પણ ખુદા અને કુદરતના કાયદા બહુ ન્યારા છે કેાઇને તે પ્યારા છે કોઇને તે અકારા છે. જેવી જેવી દસ્તીએ આપણે દુનિયાને જોઇયે તેવી તેવી દસ્તીએ દુનિયા આપણને દેખાય. ભલી કે બુરી તે આપણા મનનુજ પરીણામ છે. મન કેળવણીયા પ્યારે છે પણ જીગર સદગુણે વગર મુવેલું છે. સદગુણેાના સંગાર કેળવણી છે પણ મન વગરની કેળવણી કે બીનકેળવણી શું ખપની! ત્યારે આ સબળી જીંદગીની જેહમતનેા અંત શું?

ત્યારે આ સબળી રંજ પછીની રેહમની આશા કેવી? જીંદગીના ભેદ ભરમેા કેવા ઉંડા છે? તેઓ સબળાને સમજવા કેવા લાયકારૂ છે. તેઓને મન વરેજ આપણે સમજીયે. હલકાં કે ઉતરતી પંકતીના "મન" ને આપણે ઉપલા અને ઉંચ "મન" માં બદલી તાબીજ તે પરીણામ એ આવશે કે આપણામાં જુલી ચેાખ્યા અકકલ ઉંડી અને ખેરડ ખરી ખીલતી જશે જેમા પ્રસાતનેા પ્રકાશ જેમ ઉગારા લાવે છે તેમ ડહાપણની રેાશની આપણી જીંદગીને વધારે અને વધારે રેાશનમદ કરશે અને આ વેગાનાા આપણા જન્મનેા ફેરા સફળ નીવડશે. જીંદગીને રેાશનમદ રાખવાનું કામ આપણું પેાતાનું છે. તે જેટલું જલદી કરીયે તેટલું એકતર!

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

શ્રી ભારત નાટક સમેલનનો મેળાવડો નાટક, અત્રેની ગાંધર્વ મહાવિદ્યાલયના મકાનમાં ગીયા માસમાં થયો હતો તેની બીજી દીવસની બેઠકમાં એક પારસી ડેલીગેટ ગુજરાતી-સંસ્કૃતીમાં રક્ષીત ગાય મરાઠી ભાસામાં એક ભાષણ આપવાનો બનાવ અમો ધાર્યો છીયે કે પહેલા વેહવારમાં છે. દરેક જમાનો પાછલા જમાનાને લુસાવે છે. દરેક નવા જમાનામાં જુના જમાના કરતાં કઇ નવું કંઈ ચઢીઆતુ આપણે જોઇએ છીયે તેમજ નાટક, નાટક તકતો અને નાટક કરનારાઓનીબી વૃદ્ધી આગલા જમાના કરતાં હાલના જમાનામાં વીશેશ આપણને માલમ પડેછે પણ દુઃખ તે હુંનરની સપુર્ણ રીતે વહૃદી હોય એમ અમોને લાગતું નથી. એક દેકાણે વાંચેલુ અમોને યાદ છે કે અસલમાં જ્યારે "નાટક" કરવાની રીત હુંઇ મુંબઇમાં દાખલ થઈ ત્યારે દાખીનું રૂપ બહેર કરવા માટે મુવેલા બકરાની પુછડીનો છેડો ચીરીને મોઢાં ઉપર લગાડવામાં આવતો હતો પણ તે રંગીલા જમાનો હવે વહી ગયોછે તેને બદલે સુંદર ગીતો, દીલખુસ દેખાવો દેતા "સીનરી"ના પડદાઓ અને બેહદ કે હાસ્યકારક "પ્લોતો" આપણી સનમુખ રજુ કરવામાં આવેછે. નાટક એ નીતીનો તકતો કેહવાય છે અને ખરૂ પુછો તો નાટકની અંદરથી આદમે ઘણુ ઘણુ શીખવા સમજવાનું છે પણ દલગીરી એટલીછે કે ઉચ પ્રકારના અને સંગીત શીક્ષણ આપનારા નાટકો કરતાં હસવાના અને ધીંગા મસ્તીના નાટકોના પાત્રો વધુ મોટા પ્રમાણમાં હુંઇ કે વીક્ષાયતમાં દરહમેસાં રજુ કરવામાં આવેછે. લોકોનો શોખ ઉચ પ્રકારનો કરવા નાટક ભરેખર બહુ મદદગાર થઇ પડે પણ કમનસીબે તે ધારેલું કાર્ય ફતેહમંદીથી પાર પાડી શકાતું નથી એજ દીલગીરીભર્યું છે.

વળી વીક્ષાયતના ચુનંદા "એકતરો" અને "એક્ટેસીસ"ની સાથે હુંઇના દેશી "એકતરા"કે "એક્ટેસીસ"ની સરખામણી કરવી તે ગોધા આસમાન જમીનનો ફરક પાડવા બરોબર છે. શું વીક્ષાયતના નાટકોની બારીક હુનરમંદી, શું ત્યાંના નાટકોની વખાણવા અને શું આંના નાટકોની હાલ હવાલી! હુનર અને "આર્ટ"નું કેવું ખુન? કેટલી વેગળ તે, જોનારનો છત્ર બગાડે ખાખ થાય છે. થોડાંક અપવાદ સીવાય હિન્દે કોઈ સગીત "એકતરો" પુરા પાડવા હોય એવું દીસતું નથી. દરકતા બધે બંગાલી એકતરે અને ખાસ કરીને તેઓની સંખ્યાબંધ "એકટેસીસ" પોત પોતાના પાત્રો ઘણાજ સંગીન આવજાવથી ભજવે બતાવતા અમોએ અનુભવ્યાં છે; પણ કમનસીબે નાટકને નીતીના ઉચ તકતો રાખવાને બદલે ધરૂ પ્રકારે હલકા ખ્યાલોમાં તેને બદલી નાખ્યો છે. મુંબઇના કેટલાક ઉરદુ અને ગુજરાતી અને મરાઠી નાટકો ખરેખર નીતીના પાઠ શીખવે છે પણ દુઃખ અપેક્ષ ઉપર કહ્યું તેમ મોટે ભાગે સગીતપણાને બદલે તકલીદીપણું વીશેશ નજરે પડે છે. તેમાં ખરા સુધારાની જરૂર છે. નાટક એ લોકોને કેળવવાનું મુખ્ય સાધન છે અને નાટકના લખનારાઓ અને નાટકના ભજવનારાઓને અમારી અરજ છે કે લોકોના "તેસ્ત"ની હલકી પંકતી પર ઉતારી દેવાને બદલે તેને ઉચ્ચ પંકતી પર ચઢાવવાનો તેઓએ યત્ન કરવો અને તક લીદી પ્યારના કાલ્પણી કાલ્પના કે હસવા હસાવવાને બીન અર્થના ટોંગ-ચેંગથી દાય ઉઠાવવો. અમો એમ નથી કહેતા કે નાટકમાં દાસ્ય રચના નહી જોઇએ. ઉલટું તે તો ઘણુંજ આવશ્યનું છે પણ તે કોઇપણ રીતે હલકા પ્રકારનું તો નહીંજ જોઇએ. નાટકમાંથી મલતા નીતિના ધોરણોનો વીશે જે વિચાર અમોએ ઉપર જણાવ્યા છે તે આજના જમાનામાં "સીનેમેટોગ્રાફ" માં દેખાડવામાં આવતાં દેખાવોનેબી એક સરખા લાગુ પડે છે.

અશોઓની બાજ.

તમામ દેશોમાં અને તમામ પ્રજ-ઓમાં પોતાના બહાદા ગુજરેલાઓની યાદમાં કંઇક ધાર્મીક કાર્યો કંઇ પવિત્ર યાદ કરવાની રીત જળજ છે પણ ગુજર પામેલાં જાહેર પુરૂષોની જાહેર યાદ કરવાનો રીવાજ પારસીઓમાં પોતાના ધર્મના પાક ફરમાનની રૂએ ઘણોજ વખાણવા લાયક છે. દરેક ગુજરનારની પાછલ "બાજ" કરવાનો રીવાજ એ જરથોસ્તી દીનનુ મુસ્તકીમ ફરમાન છે અને તેને હાલના જરથોસ્તીઓ ચીવતપણે વળગી રહી તે ફરમાનને પાર પાડે છે તે ખરેખર ખુશી થવા જેગ બાબત છે પણ તેને જ્યારે હદની બાહેર લઈ જઈ કોઇ બાનગી આસામીની "બાજ" ને જાહેર "બાજ" નું રૂપ આપી બાના-પીતાના મોટા ખરચો કરવામાં આવે છે તે રવાજો અમારી નાકીશ સમજ મુજબ ઘણો પસંદ કરવા જેગ નથી. ગુજરનારની નજયતે "બાજ" કરવામાં આવે તેતો સવાબનું કામ છે અને કોઇ બહાલાં ગુજરનારની નજયતે દરૂન કે દારમની ચાસની કરવી એ સવાબમાં હુજરો કરવાનું કામ છે પણ તે ગુજરનારના નામે "બાજ" ના "બાના" કરવાનું કામ જરથોસ્તી દીનના દીયા ફરમાન પ્રમાણે સવાબકાર છે તે અમો જાણતા નથી.

જાહેર સ્ત્રિ-પુરૂષો કે જેઓએ આખી કોમને માટે ભારી ઉપકારના કામો કીધાં હોય જેવા કે પ્રાયશ્ચીક સખાવતના કરનાર અને કેળવણીખાતાંઓ પગભર કરનાર પેહલા સરજમશેદજી જીજીભાઇ કે દુઃખી વખતમાં માંદાં આદમીઓની દાદના લેનાર ભરી યાદના ખરોપકારી નર મરહુમ રોકતર કેખશરો નસરવાનજી બાદશહરજી જેવાની જાહેર બાજ વરસે દર વરસે કરવી અને તે નામાંકીત નરોની જીંદગી જે નસીયતથી ભરપુર તેમાંથી આપણી જીંદગીને કાંઈ રીતે ફલદ્રુપ કરવીએ તદન અર્થ સુચક છે એવા જગ જાહેર પુરૂષોની "બાજ" કરવાનુ ખરેખર સવાબ છે અને તેઓની "બાજ" ને દીવશે "વાબ્બજ" આપવા અપાવવાનુ કર્યમ્બી સ્તુતી-પાત્ર છે પણ જેઓએ પોતાની હયાતીજ રહી શોડુ ઘણુ કામ થોડાઓને માટે કીધુ હોય તેઓની યાદમાં તેઓના વખાનનારાઓ અને દોસ્ત આસનાઓ જે બાનગી બાજ કરે તો તેમાં વાંધા જેવું કાંઇ નથી પણ એકાદ હેડ માસતરે પોતાના હાથનીચે શીખેલા છોકરાઓને સારી કેળવણી આપી કે કોઇ એકાદ સખાવતી બાબતે ધર્મદા ચેસી બંધારી આપી તેની યાદમાં જાહેરમાં બાંગ પોકારી બાજ કરવીએ મરહુમ ગુજરેલા ઓના કાર્ય ને એક રીતે ઉતારી પાડવા જેવું છે. તેઓના બાનગી કુટુંબોમાં અથવા તેવા મરહુમના બાનગી મીત્ર મંડળોમાં. "બાજ" થાય એમાં બચીત કંઇપણ વીરૂધ બોલવા જેવું નથી પણ અમોએ ઉપર કહ્યુ તેમ જેઓએ આપની પારસી પ્રજા માટે કંઇ ખાસ કામ કીધુ હોય તેવા બાબતોને માટેજ જાહેર બાજના જાહેર મેળાવડા કરવા અમો ધાર્યેછીયે કે વધુ વાજબી છે.

વળી બીજુ દલગીરીભર્યું રીવાજ તો એ છે કે કોઇ મરહુમની બુદ્ધ "બાજ" ની કીયામાં હમશરીક થવાને બદલે "કીર્યા" થઇ રહ્યા પછીના મેળાવડાઓમાં અથવા "બાબજ" માં અથવા બાની પીનીમાં ફોક ભાગ લેવાને વધારે ઉલટ ધરાવે છે. "બાજ"ની કીર્યાની મોતેબરી સમજાવવાનુ અમારૂ કામ નથી પણ અમો જે મુખ્ય ધ્યાન ખેંચવા માગીયે છીયે તે એટલુજ છે કે "બાજ" ના જાહેર મેળાવડા કરવા કરાવવા માટે જેઓ ઉલટ ધરાવેછે તેઓએ તે "બાજ" કેટલા જમાના સુધી ચોલુ રાખવી અથવા તેવી "બાજ" ના જાહેર મેળાવડા માટે કોણ કોણ અને કેવાં કેવાં ગુજતનસીન સખસોની સામેલગીરી કરવી અને કીર્યા કીર્યાં મરહુમોની "બાજ"ની ચુટણી કરવી તેની ઉપર ખમુસ ધ્યાન પુગાડવાની જરૂર છે. પારસી કોમમાં ઘણાંજ નામાંકીત સ્ત્રી પુરૂષો થઇ ગયા છે તેઓ સવાબની "બાજ" જાહેર મેળાવડાથી કરવીજ જોઇયે એવું કાંઇ નથી પણ જેઓ પારસી કોમ ઉપર પોતાના ધર્મકર્મોથી સામન્ય આભાર કરી ગયાં હોય તેઓની નજયતે જાહેર બાજના જાહેર મેળાવડા ખરેખર આવકાર દાયકજ છે.

નાનાં બાળકો—તેઓની કેળવણી તથા આસપાસનાં સંજોગો.

લખનાર—અરદેસર બહેરામજી હોમાબજી.

એકાદ બે વર્ષ માસનાં મુલાયમની કળી સમ બીલકતાં બાળકને તમે ધ્યાનથી નીહાળ્યું છે? તેની દીલચસ્પીનું બારીક અવલોકન તમોએ કદી કર્યું છે? જો આપણે આ નાનાં રમકડાંને પોતાનાજ ખ્યાલોમાં લીન બની તેના બીજાનામાં પડયું પડયું રમતાં તપાસીયું તો માલુમ પડશે કે તેનામાં આજુબાજુઓમાં બનતા બનાવો બેલમમાં હસાવવાની તથા તે પ્રમાણે નકલ કરવાની શક્તિ કેટલાં પ્રમાણમાં હોય છે. પડયાં પડયાં રમતાં એક બાળક આખા તમો તમારો દેખાવ રજુ કરતાં સમેતજ તે પોતાની પેહેલ્લી રમત યા ખ્યાલો તુરત બુધ્ધી જન્ય તમારા ચેહરા તથા દેખાવનો અભ્યાસ કરતું હોય તેમ તમો તરફ ટગર ટગર નજરે ટીકયું માલુમ પડશે. ત્યારબાદ જોવો દેખાવ તમો અખત્યાર કરશો ગંભીર યા મોળકો—તેવોજ દેખાવ તે પણ ધારણ કરવાની સઘળી કોશેશ કરતું તમોને માલુમ પડશે. દાખલા તરીકે તમો હસશો યા ખુશાલીથી તા, તા કરી તાલીઓ પાડતા તેની નજદીક ઉભા રહેશો ત્યારે તે પણ હાથ મરોડની અફલાતપણે કરી ખુશ બનવાની કોશેશ કરતું માલુમ પડશે, પણ જ્યારે રમતું યા ચોજ કરતું હોય તેવામાં તમો ફકત ધમકીની નીશાની દેખાડનારો દેખાવ કરશો યા આંગલી નાક આગળ ધરી જરા ધમકીથી "ચુપ" કરી બોલશો ત્યારે તરત પોતાની રૂપ શાંત કરી—બેસશે. એકાદ રમકડાંએ તે રમતું હશે તે વેળા જો તમો બીલું તદન નવુંજ રમકડું તેની નજર સનમુખ ધરશો તો આ બીલું બાજીલું તુરત પહેલું રમકડું પડતું મેલી બીજાને પકડવાની યા મેળવવાની તરફડી મારશે. માત પીતા યા સગાંસ્નેહીઓના લાડ તથા મહોબતનું જ્ઞાન તે ધીમે ધીમે પીછાણતાં શીખે છે. રડતે રડતે જે સઘળાં આસામીઓ તેના સમાગમમાં આવતાં જાય છે તેઓની રીતીઓ તથા વલણ, વલણનું શિક્ષણ તે નજદીક જોવથી રીતે મેળવે છે. આ સાદા, સાધારણ બનાવો એક બાળકના બાલમાં ખંતીલાં તથા બાળકની સંગતમાં રહેનારાં અને તેનાથી મોજમજહ મેળવનારાં ખુશી આસામીઓ હંમેશાં નીહાળે છે. ત્યારે આ ઉપરથી અનુમાન જે કાઢી શકાય છે તે એજ કે આ બાળકોમાં દરેક ચીજની નકલ કરવાની શક્તિ શરૂઆતથીજ એટલે લગભગ તેની ત્રણ ચાર માસની ઉમ્મરથીજ હોય છે. અને તેનેજ લીધે તેઓમાં કેટલીક ભલી મા ખુંટી ટેવો તેઓની ચાર પાંચ યા વધારે વરસની ઉમ્મરે જામી ગયલી જોવામાં આવે છે. આ નાનું બેજું એક કુમેશાની Sensitive plate મીસાલ છે જેમાં આજુબાજુ બનતા દરેક બનાવો ઘણુંજ મજબુત તથા ચીવટ રીતે છપાઈ જાય છે અને પાછળથી ટેવ યા આદતને આકારે તે પ્રગટી નીકળે છે. બાળક દરેક ચેહરો નીહાળે છે તથા નીશાની અને આપણા બોલવાના અવાજ ઉપરથી આપણા ખ્યાલો પીછાણવા શીખે છે. આ સઘળી સગ્ચાઓ ધ્યાનમાં લેતાં નાના બાળકની રૂડી કેળવણી ત્રણથી ચાર માસની ઉમ્મરથીજ શરૂ થયી જોઇએ છે. આ કેળવણી કોઇ પણ રીતે ભારી પ્રકારની નથી. જે માત્ર કરવાનું છે તે આજ કે ઘર અંદરની સર્વ પ્રકારની વલણ વલણ તથા આજુબાજુના સર્વ બનાવો હંમેશા ભલા હોવા જોઇએ કે જેથી તે ભલી વલણવલણ અને રૂડા બનાવોના રૂડા છાપ આ નાનાં કુમેરામાં હંમેશને માટે છપાઈ રહે.

દુઃખી આસામીઓનાં સમાગમમા ઉછરતું બાળક પુરેપુરૂં તંદરસ્ત હોતું નથી કારણ તેની આજુબાજુનાં દુઃખી બનાવોજ તેને દુઃખી ને રોગી બનાવે છે.

આ કારણ સર જે એક બાબત દરેક બાપ કે આસામીએ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે એજ છે કે તે ગમે તેટલો પણ દુન્યાદારી બનાવો યા સંકટોથી જાતે દુઃખી હોય છતાં જ્યારે તે એક બાળક આગળ પોતાનો દેખાવ રજુ કરે ત્યારે તેણે યા તેણીએ પોતાનું મોંહ હુંમેશાં હસતુંજ રાખવું. તથા બોલવા ચાલવાની અને તેને રમાડવાની ઢબ ઘણીજ શાંત બનાવવી. આથી તે બાળક માત્ર પેસાં સુખ યાને સુખી ચેહરાનોજ ખ્યાલ તેના ભેજામાં ઠસાવે છે તેથી તે ભોળકું અને નીરાગી રહી શકે છે.

બીજાના શરીરની સ્વચ્છતાઇ યા ગંદીલાપણા વિષે એક બાળક નજરે જે જુએ છે તે તુરત તે શીખી લે છે, એટલે સુધડાઇભર્યા-યા ડર્ટી-જેવા દેખાવોના સમાગમમાં તે રહે છે તેવી ટેવો તેનામાં તુરત પડે છે. બાળકને એક કલાક યા અર્ધો કલાક પણ ગંદીયાં કપડામાં રહેવા દેવું નહી કારણ કે તેમ કરવાથી ધીમે ધીમે તેને ડર્ટી બનવાની ટેવ ચીવટાઇથી પડી જાય છે.

બાળકો જ્યારે પોતાની રડારડ કરે છે ત્યારે કેટલાંક આસામીઓ તુરત તેઓને દેડે ઉંચકી લેવાની દોડાદોડી કરે છે. આ બાળકના બાબમાં તેમજ બીજાપના બાબમાં ઘણો ખરાબ બનાવ છે કારણ કે સગવડની વખતે તેને એમ રડતાં બંધ પાડવા ઉંચકી ઉંચકી જે ટેવ પાડવામાં આવેલી હોય છે તે ટેવ જ્યારે માબાપ માટે અગવડભર્યા વખત હોય છે જેવા કે બહારના બાબુસોની આમદ યા ઘરસંસારી કામનું કાંઇ પણ રોકાણ-ત્યારે જેટલી કંટાલાભરી છે તેટલીજ તે બચ્ચાંની તંદરોસ્તીના બાબમાં નુકસાન ભરી છે. આ ઉપરથી કાંઇ કહેવાનું એમ નથી કે બાળક રડતું હોય ત્યારે તેને રડવાજ દેવું અને સહુએ પોત પોતાનું કામ કર્યાજ કરવું. ના એમ નહિં-પણ જે માત્ર કરવાનું છે તે આજ કે તેની રડ બંધ કરવા તેની સોડમાં સાથે પડી અનેક યુક્તિઓ અને હસમુખા ચેહેરા સાથની રમત ગમતોમાં તેને પાંચ દશ મીનીટ લીન કરવું જેથી તે તુરત રડતું બંધ પડે છે. પણ તેને તેની જગ્યાએથી સુવેલું ઉચકવું નહીં.

બાળકનો નાહવાનો વખત તથા તેને રમવા માટે પડવું મેલવા યા બેસાડવાની જગ્યા તેનાં રમવાનાં રમકડાં તેનો સુવા યા ધવડાવવાનો વખત વગેરે માટે જરા વધારે કાળજી રાખવાની તથા દરકાર ભર્યા બનવાની ઘણી જરૂર છે. સવારનો એકાદ સગવડ ભર્યો વખત બાળકનાં નાહવા માટે ચોક્કસજ ગોઠવી રાખવો જોઇએ અને તેને દરરોજ તેજ વખતે નહવાડવાની સાવચેતી રાખવી જોઇએ. તેમ કરવાથી વખતસર દરેક ચીજ બનતી જોઇ ચોક્કસ વખતે ચોક્કસજ ચીજની તલબ બાળકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેવી તેને ટેવજ પડે છે બાળક રડતું કે તેને ધવડાવવાની દોડાદોડ કરનારી માતાને હમેશાં તે બાળક હેરાન કરે છે. પણ વખતસર નેમેજેજ વખતે શરૂઆતમાં મેહેનત લઇ પાડેલી ધવડાવવા યા દુધ પાવાની આદત પાછલથી માતાને ઘણીજ સગવડ તથા સુખ આપે છે. રાતના સુતી વખત બચ્ચાંને દુધ પાવું ઘણુંજ નુકસાન ભર્યું છે. બસુસ કરી ચોથે પાંચમે મહીનેથી તો આ બનાવ બનવો અટકાવવોજ જોઇએ-બાળકને રમત માટે સુવાડવા યા બેસવા જગ્યા અઢાહેદી ચોક્કસ ઠેકાણેજ કરવી જોઇએ છે અને જે બની શકતું હોય તો તેટલી જગ્યાની કોઇ રીતે હદ બાંધી લેવામાં આવે તો તે બાળકની સ્વચ્છતાઇ સુધડાઇમાં અજબ ફાયદો કરે છે.

(સાધન છે.)

બીલોરનો ખુચ!

(આરસેન લુપીનનું આખેરી પરાક્રમ)

(ચાલુ વાર્તા)

લખનાર–'રશીદ'

પ્રકરણ ૨ જું.

લુપીન અને ગીલબર્ટે તે ઓરડામાં કેાઇ નહેાતા જતાં તેમને કાને આવતેા અવાજ કયાંથી નીકળતેા હતેા તેની શેાધમાં પડ્યા હતા.

લુપીન પેલા માર્યા ગયલા નેાકર લીધેાનાં શરીર આગળ વાંકેા વળ્યેા અને વળી પાછેા તેજ અવાજ આવ્યેા. તેઓ જાણે કેાઇ સ્મશાન ભુમીમાં હેાય અને ત્યાં દાટેલાં મડદાંમાંથી કાંઇ અવાજ નીકળતેા હેાય તેવેા ગેાઝારી અને ભયાનક તે અવાજ લાગતેા હતેા. લુપીને માંગવાથી ગીલબર્ટે ત્યાંનું એક ફેન્સ્પ તેની ઉપરનું શેડ કાઢી લઇને લુપીનની આગળ ધર્યું અને લુપીને બારીકાથી તપાસતાં તેને માલમ પડ્યું કે તે અવાજ તે નેાકરનાં શરીરમાંથી નીકળતેા હતેા. પણ તે હેાયજ કેમ? ગીલબર્ટેથી તેમજ લાગ્યું અને તેને કંપારીનું એક લખલખું ભરાઇ આવ્યું.

"સાહેબ" તે બેાલ્યેા "મને તેા મુજરાં છુટેછ; મેહેરબાન."

વળી પાછેા તે અવાજ નીકળ્યેા, અને તે અવાજ આગળની માફક ગેાઝારી અને ભયાનક હતેા.

એકએક ઓચીંતેા લુપીન ખડખડ હસી પડ્યેા અને તેણે પેલા મુવા પડેલા નેાકરનાં શરીરને પકડીને બાજુ ફરી નાંખ્યું તેા—

"બરાબર!" તે શરીરની બાલુમાંથી મળી આવેલી ચલકતી ધાતુની એક ચીજ જોઇ તે બેાલ્યેા "બરાબર! એનેાજ અવાજ ને મને તે શેાધી કાઢતાં કેટલીવાર લાગી!"

ત્યાં તે જડ્યે જમીનપર તેલીફેાનનું રીસીવર હતું જેના સંબંધને તેલીફેાન ભીતે જડેલેા હતેા.

લુપીને હવે તે રીસીવર પેાતાના કાન આગળ ધર્યું; પેલેા અવાજ પાછેા ચાલુ થયેા, પણ તે ખુલ્લેા અને ખરાેરા ન આવતેા હતેા. તેમાં જાણે ઘણાએ માણસેા બેાલતા હેાય, બુમેા પાડતા હેાય, કેાઇને બેાલાવતા હેાય તેવા અવાજેા સંભળાતા હતા જેવા કે:–

"તમે ત્યાં છેવા કે?" "નહીં તે જવાબ નથી આપતેા" ખરેખર, ઘણું ધારતી ભરેલું" "તે હેાકે તેને મારી નાંખ્યેા હાસ્ને" "એ શું? હીંમત રાખેા મદદ નીકળી ચુકીછ પેાલીસવાલાઓ સેાલજરેા."

"આહ!" લુપીન પેલું રીસીવર પટકી નાંખી બેાલ્યેા.

હવે ખરી બીના શું હતી તે લુપીનને માલમ પડી. શુરૂઆતમાંજ જ્યારે તેઓ ત્રણે ઉપરની બધી છતમુસેા ખસાડતા હતા, ત્યારેજ લીધેા, જેના બંધ બરાબર મજબુત ન હતા, તે જેમ તેમ કસકીને તે તેલીફેાન આગળ ગયેા હશે અને પછી મુશ્કેલીએ ઉભેા થઇ તેણે તેનું રીસીવર લીધું હેાવું જોઇએ, અને ત્યાંના તેલીફેાન એકસચેન્જ સાથે તેણે વાત કરીથી હેાવી જોઇએ. અને ખરેખર, પેહેલી બેાટ તેઓની લુટ લઇને ગયા કે લુપીનને "મદદ! ખુન, મને મારી નાંખશે!"

આ કારણ સર જે એક બાબદ દરેક માબાપ યાં આસાનીએ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે એજ છે કે તે ગમે તેટલો પણ દુન્યાદારી બનાવો યા સંકટોથી જાતે દુઃખી હોય છતાં જ્યારે તે એક બાળક આગળ પોતાનો દેખાવ રજુ કરે ત્યારે તેણે યા તેણીએ પોતાનું મોંહ હમેશાં હસતુંજ રાખવું. તથા બોલવા ચાલવાની અને તેને રમાડવાની ઢબ ઘણીજ શાંત બનાવવી. આથી તે બાળક માત્ર પેલાં સુખ યાને સુખી ચેહરાનેજ ખ્યાલ તેના ભેજામાં ઠસાવે છે તેથી તે મોજીલું અને નીરોગી રહી શકે છે.

બીજાના શરીરની સ્વચ્છતાઇ યા ગંદીલાપણા વિષે એક બાળક નજરે જે જુએ છે તે તુરત તે શીખી લે છે, એટલે સુધડાઇભર્યા-યા ડર્ટી-જેવા દેખાવોના સમાગમમાં તે રહે છે તેવી ટેવો તેનામાં તુરત પડે છે. બાળકને એક ફ્લાક યા બ્રીચેં ફ્લાક પણ ગંદીલાં કપડામાં રહેવા દેવું નહી કારણ કે તેમ થવાથી ધીમે ધીમે તેને ડર્ટી બનવાની ટેવ ચીવટાઇથી પડી જાય છે.

બાળકો જ્યારે પોતાની રમ શરૂ કરે છે ત્યારે કેટલાંક આસામીઓ તુરત તેઓને કેડે ઉંચકી લેવાની દોડાદોડી કરે છે. આ બાળકના બાબમાં તેમજ બીજાપના બાબમાં ઘણોજ બરાબ બનાવ છે કારણ કે સગવડની વખતે તેને એમ રડતાં બંધ પાડવા ઉંચકી ઉંચકી જે ટેવ પાડવામાં આવેલી હોય છે તે ટેવ જ્યારે માબાપ માટે અગવડભર્યો વખત હોય છે જેવો કે બહારના માણસોની આમદ યા ઘરસંસારી કામનું કંઇ પણ રોકાણ-ત્યારે જેટલી કંટાલાભરી છે તેટલીજ તે બચ્ચાંની તંદરોસ્તીના બાબમાં નુકસાન ભરી છે. આ ઉપરથી કંઇ કહેવાનું એમ નથી કે બાળક રડતું હોય ત્યારે તેને રડવાજ દેવું અને સહુએ પોત પોતાનું કામ કર્યાજ કરવું. ના એમ નહિં-પણ જે માત્ર કરવાનું છે તે આજ કે તેની રડ બંધ કરવા તેની સોબમાં સાથે પડી અનેક યુક્તિઓ અને હસમુખા ચહેરા સાથની રમત ગમતોમાં તેને પાંચ દશ મીનીટ લીન કરવું જેથી તે તુરત રડતું બંધ પડે છે. પણ તેને તેની જગ્યાએથી સુતેલું ઉચકવું નહીં.

બાળકનો નાહવાનો વખત તથા તેને રમવા માટે પડતું મેલવા યા બેસાડવાની જગ્યા તેનાં રમવાનાં રમકડાં તેનો સુવા યા ધવડાવવાનો વખત વગેરે માટે જરા વધારે કાળજી રાખવાની તથા દરકાર ભર્યા બનવાની ઘણી જરૂર છે. સવારનો એકાદ સગવડ ભર્યો વખત બાળકનાં નાહવા માટે ચોક્કસજ ગોઠવી રાખવો જોઇએ અને તેને દરરોજ તેજ વખતે નહવરાવવાની સાવચેતી રાખવી જોઇએ. તેમ કરવાથી વખતસર દરેક ચીજ બનતી જોઇ ચોક્કસ વખતે ચોક્કસજ ચીજની તજવીજ બાળકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી તેને ટેવજ પડે છે બાળક રડયું કે તેને ધવડાવવાની દોડાદોડ કરનારી માતાને હમેશાં તે બાળક હેરાન કરે છે, પણ વખતસર નેમોસેજ વખતે શરૂઆતમાં મેહેનત લઇ પાંડતી ધવડાવવા યા દુધ પાવાની આદત પાડવાથી માતાને ઘણીજ સગવડ તથા સુખ આપે છે. રાતના સુતી વખત બચ્ચાંને દુધ પાવું ઘણુંજ નુકસાન ભર્યું છે. ખસુસ કરી ચોથે પાંચમે મહીનેથી તો આ બનાવ બનતો અટકાવવોજ જોઇએ-બાળકને રમતં માટે સુવાડવા યા બેસવા જગ્યા અવાહેદી ચોક્કસ ઠેકાણેજ કરવી જોઇએ છે અને જો બની શકતું હોય તો તેટલી જગ્યાની કોઇ રીતે હદ બાંધી લેવામાં આવે તો તે બાળકની સ્વચ્છતાઇ સુધડાઇમાં અજબ ફાયદો કરે છે.

(સાધન છે.)

બીલોરનો

ઢચે

અને તેનો

(આરસેન લુપીન આગળ પડેલાં

ગીલબર્ટને ખભાં-

.ર પકડ્યો.

એ માર્ક ઇતામ કે?"

કરૂં તેમ મને કરવા દે, અને

પ્રભુ-માટે હું જોખમદાર છઉં, તમારા

ાણહાર છઉં, તમોને હું કેદમાંથી

લુપીન અને કેની! પણ તે કયારે? હું પોતે

જતાં તેમને કાઢી કે નીર?"

હતો તેની શોધ

લુપીન પે પછી બારી આગળ પેલાં ઉરકે-

આવાજે આવ્યા.

અણ પાછો

આવ્યો. તેઓ ગમ!" તે બોલી ઉઠ્યો "મેં તેઓને

યાં દોરડાં મદદ!"

તેવો ોધ પછી ગીલબર્ટને કાને લાગી તેણે કહ્યું—

હતો. લુપીને જરા વિચાર કરીને જવાબ આપ્યો,

તેની ઉપરનુંહેવું છે? આપણને કામ લાગે તેવી તારે

અને લુપીને મને આપવી છે?"

કે તે અચાનકનો પલાન શું હતો તેની સમજ ન પડ-

પણ તે ર્ખદે તો ગભરાઇને લુપો તુટ્યો જેવો થઇ

અને તેનો, પણ વાઉચરેને લુપીનપર પુરતો વિશ્વાસ

"ને વળી તે જખમી થયેલા હોવાને લીધે તેણે

મેહરબાનીની આશા જ છોડી મુકી હતી અને તેથી તે

ુને બોલ્યો,

આગ "ધડપટ, સાહેબને જેમ ગમે તેમ કરવા દે.

ુ છટકશે તોજ આપણું કલ્યાણ છે."

હવે લુપીનને પેલા વાઉચર પાસથી ચુંટી લઇ

ગીલબર્ટ પોતાની પાસે છુપાવેલી નાની ચીજની યાદ

રી, એટલે તે ગીલબર્ટનાં ગજવામાં શોધવા પડ્યો.

"નહીં, કદી નહીં! ગમે જન હોવે પણ તે તો

કદી નહીં આપું!" ગીલબર્ટ લુપીનના જબરદસ્ત

કબજામાં બેચતાયુ કરતો બોલ્યો.

પણ લુપીન જેનું નામ! તેણે તેને પાછો ચોપા-

પાટ જમીનપર નાંખ્યો. તેટલાં પેલી બારીએ બે

માણસો ચઢી આવેલાં દેખાયાં, કે આખરે ગીલબર્ટ

તાબે થઇ ગયો, અને લુપીનને પેલી ચીજ આપી

દીધી, જે ત્વરત લુપીને જોવા વગરજ પોતાનાં ગજ-

વામાં સેરવી દીધી, અને ગીલબર્ટ બોલ્યો—

"હવેતો સાહેબ એ સભાળીને રાખજો. એ શું

છે તે હું પછી તમને સમજાવસ. તમે બાતરી

રાખજો કે—"

પણ તે વાક્ય પુરો કરવાનો તેને વખતજ નહીં

મળ્યો, કેમકે તેજ વખતે હરેક બારણું અને બારી-

માંથી પોલીસવાલાઓ અને સોલજરો ત્યાં ધસી

આવ્યા અને બીચારા લુપીનની મદદે ઉભા!

ગીલબર્ટને તેઓએ પકડ્યો અને તેને બાંધ્યો.

લુપીન હવે બાલુ થઇ જઇ બોલ્યો,

"અરે પારો ઠીક થયું તમે જલદી આવ્યા.

આય નાપકે મને બહુજ તજદી આપી. પેલાને તો

મેં જખમી કીધો, પણ આપ—"

તેટલાં તેને કાનસતેખલે પુછ્યું—

"તમે પેલા નોકરને જોયેલ કે? તેમણી એ

લુચ્ચાએએ મારી નાંખ્યો છે કે?"

"તે સાહેબ હું શું જાણું?" લુપીને જવાબ

દીધો.

"તમે નહીં જાણતા?"

"અરે, સાહેબ ખુનના શોર પુકાર થતાં હું તો

તમારી સાથે ગામમાંથી દોડી આવ્યો. તમે બધા

ાબી ગમ ગયા અને મેં જમલી તરફ વળાણ

લીધા, અને એક બારી ઉઘાડી હતી તેમાંથી જોયો

હું ઉપર ચઢવા જઉંછ કે આમ બે ચોરોને તે

બારી કુદાવી નાહારતાં જોયા કે મેં આને (વાઉચરને

બતાવી) ગોળી મારી અને તેના પેલા (ગીલબર્ટ

તરફ આંગળી કરી) સાથીને પકડ્યો.

હવે બીચારા ગરીબ લુપીન પર બહેમ કેાણ લઈ જાય? તેથી લેાકેાએ ખરડાયલેા હતેા. તેણે તેા પેલા નેાકરના ખુનીઓને પકડયા હતા, અને તે બીચારાને તેથી કેટલું ખમવું પડયું હતું તેના પેાલીસ વાલાઓ સાક્ષી હતા!

વળી ત્યાં ગડબડ અને શેારબકેાર એટલેા થઈ ગયેા હતેા કે લુપીને જે કાંઇ તે વડા કાન્સટેબલને કહ્યું તે ઉપર મુજબહેમત કરવાનેા કે ઠંડાં મગજે વિચાર કરવાનેા વખતજ કયાં હતેા? એવી વખતે પેાલીસની સાથે આસપાસનું લેાકજ એટલા મેાટા જથ્થામાં જમાવ થઇ જાય છે કે પુછેા ના અને એ જથુન કામથી લેાકેાનાં મગજ કયાં ઠેકાણે હતાં? તેમાંના મેાટેા ભાગ આવી એમ તેમ દેાડતેા હતેા, જે મળે તેને તરેહવાર સવાલેા પુછતેા, તેઓને જે સવાલેા પુછે તેના જાલતાજ જવાબેા દેતેા, એટલે લુપીને જે કાંઇ કહ્યું હેાય તેા તેની કસેાટી કરવાનેા કેાઇને વખતજ કયાં હતેા?

હવે ત્યારે પેલી બાઇ બેાટાફાટ ભરી રાખવાની ઓરડી આગળની પેલા નેાકર લીયેાનું મડદું જ્યારે પેાલીસને હાથ લાગ્યું ત્યારે તે વડા કાન્સટેબલને પેાતાની ભરી જોખમદારીની શુધ્ધી આવી, અને તે ઘરમાંથી બધા એકેએકને કાઢવાના, અને આખાં ઘરને પેાલીસ નાં પાહારા હેઠળ મુકવાનાં તેણે ફરમાનેા કઢયાં, અને જરાપી ટીલ વગર તેણે હવે તપાસ શુરૂ કરી.

વાઉશરેએ પેાતાનું નામ આપ્યું, ગીલ્બર્ટે તે આપવાની નાજ પાડી; તેણે સાફ સાફ જવાબ દેાધેા કે તેને જે કાંઇ કહેવું હશે તે એક વકીલની હાજરીમાં કહેશે, પણ જ્યારે તેની ઉપર પેલા નેાકરનું ખુન કરવાનેા ચાર્જ મુકવામાં આવ્યેા, ત્યારે તેણે તે કામ વાઉશરેએ કીધું હતું એમ ખુલ્લું કહ્યું અને વાઉશરેએ તે કામના ગુનાહગાર તરીકે ગીલ્બર્ટને બતાવી પેાતે નામુકર ગયેા; અને એમ તેઓએ તે ખુનનેા વાંક એક બીજા પર ધેારવી પેલા વડા કાનસ્ટેબલનું ધ્યાન પેાતાની તરફ રેાકી રાખ્યું, અને જ્યારે તે બાબેની સાબેતી મેળવવા તે વડા કાન્સટેબલ લુપીનને પુછવા તેઓ આગળથી તેની શેાધમાં ગયેા, તેા તેને માલમ પડયું કે તે બાબેા મકરથ ત્યાં કેઇ હતેા નહીં.

તે છતાં કેાન્સટેબલને કશેા વહેમ ગયેા નહીં અને તેણે ધાર્યું કે તે ઝણી ગમ પેસી ગમ કરતેા હશે, અને તેથી એક પેાલીસમેનને તેણે હુકમ કર્યેા કે—

"જા, પેલા ભલા ગ્રહસ્થ જ્યાં હેાય ત્યાં જઇ તેવણને કહે કે જરા મારી આગળ આવે."

પેલા ભલા ગ્રહસ્થને બધે જોયા પણ તેવણેા પતેાજ હેાય કયાંથી?

કેાઇએ તેવણને તે જંગલીની સીડી પર શીકાર પુંકતા જોયેલા જણાવ્યા, તેા વળી કેાઇએ ખબર આપી કે તેવણ ત્યાં એકેકડા થયેલા પેાલીસવાલાઓને અને સેાલજરોને બીજીએા બ્હેચી પેલાં સરેાવર તરફ જતા દેખાયા હતા. પણ જતાં જતાં તેવણ બીચારા કહી ગયા હતા કે કામ પડે તેા તેવણને બેાલાવવા.

તેવણને બેાલાવ્યા, પણ ના તેવણ તરફથી કશેા જવાબ હતેા કે ના. તેવણ પેાતે હતા.

પણ તેટલાં તે પેાલીસમેને દેાડતા આવી ખબર આપી કે તે ગ્રહસ્થ તેા એક બાટમાં હમણાંજ બેસી જોરથી હંકારી ગયા હતા.

પેલા કેાનસ્ટેબલ સાહેબે ગીલ્બર્ટ તરફ જોયું અને ઝટ તેવણને બ્હેમ ગયેા કે તેવણને બનાવી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

"એકદમ ઝટકાવેા તેને!" તેણે હુકમ બાહર પાડયેા "છેડેા ગેાળી તેની ઉપર! તેવણ આમ બદમાશેાના મળત્યા લાગેછ!"

એમ બેાલતેા તે બાહેાશ પેાલીસ અમલદાર પેતેજ બીજા બે પેાલીસવાલાઓને લઇને બાહર દેાડી આવ્યેા, જ્યારે તેના બીજા બહાદુરીયા પેલા બે બદીવાનેા સાથે રહ્યા.

કીનારે આવતાંજ તેણે પેલા ભલા ગૃહસ્થને સેાએક વારને છેટે એક હેાડીમાં હંકારી જતાં જોયેા, જે ભલા ગૃહસ્થની તેઓપર નજર પડતાં તે પેાતાની ટેાપી ઉતારી તેઓને નમી નમીને સલામ કરવા લાગેા, કેવેા નમાનેા!

તેને એમ કરતેા જોતાંજ એક પેાલીસમેને પેાતાની રીવેાલ્વર તેની સામે તાંકીને છેાડી, જેનેા આવાજ ચેા તરફ બધેયમ ફેલાઇ રહ્યેા, પણ પેલા

બીચારો ગૃહસ્થ પોતાની હોડીને હવેસાં મારતો કાંઇ ખુશ ગીત ગાતો સંભળાતો હતો.

હવે પેલી બીજી લાંગરીને પડેલી હોડી પર પેલા કોન્સ્ટેબલની નજર પડી; તેણે સીસોડી ફોડી બોલાક સોલ્જરોને બોલાવ્યા જેઓને તે કીનારાની સંભાળ સોંપી તે પોતે પોતાના બે પોલીસવાલા સાથે પેલી હોડીને તેના કબજામાંથી છુટી કરી તેમાં બેસી પેલા નાહસ્તા ગૃહસ્થની પુઠે દોડ્યો.

તેઓને લુપીનની પુઠ પકડી રાખવામાં કાંઇ મુશ્કેલી ન નડી, કેમકે તે વખતે પ્રકાશતા ચાંદની તેજસ્વી રોશનીના પ્રતાપથી તે કોન્સ્ટેબલ લુપીનની હીલચાલ બરાબર જોઇ શકતો હતો.

વળી તે કોન્સ્ટેબલે પોતાના હરખ વચ્ચે જોયું કે જે હોડી તેને મળી હતી તે ઘણી હલકાં વજનની અને તેથી ઝડપી ચાલની હોવાને લીધે તે પેલા નાહાસ્તા બદમાશની આગળનો આગળ આવતો જતો હતો અને દશ મીનીટમાં તો તેઓ વચ્ચેનો અંતર માત્ર પચાસ વારનો રહ્યો!

"અરે વાતમાં કાંઇજ દમ નથી. આપણે પેલા સોલ્જરોની નકામી તજવીજ આપી. જરા મને તે ઉપર મારો એક વાર હાથ મુકવા દેવોને પછી તમે ફોકો જોજો કે-પણ નહીં, પેલો લાગેજ પકડો!"

ઐસી હસ્યા સરખું તો એ હતું કે પેલો નાહાસ્તાર જાણે અત્યારેજ નાકોમેદ થઇ ગયો હોય તેમ તેણે પોતાની હોડીની ઝડપ એટલી ક્મા કરી નાંખી હતી કે જરા વારમાં તેને પકડી પાડવાની પેલા કોન્સ્ટેબલને હવે ઉમેદ આવી.

અને તેથી પેલા પોલીસવાલાઓ હવે જોરથી હવેસાં મારવા લાગ્યા અને તે બોટ સડસડાટ એક તોરપીડો "હોય તેમ પાણીમાં છુંટી; એક બીજા સો કદમ" ને પેલો હાથમાં ચપ્પોજ સમજે.

"સબર!" કોનસ્ટેબલે પેલા નાહસ્તા બદમાશ (હવે અફસેય નહીં!) ને હુકમ કર્યો, પણ પેલો ગુસ્સે તો ઉકરૂ કુકરૂ થયને હોડીમાં બેસીજ રહ્યો હોય તેમ તેને જવાબ્યો. તેનાં હવેસાંથી કાંઇ જોરી જોબ્યે તેવી ઝડપે હોસતાં'તાં નહીં, અને આ દમ સાહાસ વગરનો મામલો હવે કાંઇક ચોક્કસ થવા પડ્યો.

કોન્સ્ટેબલનાં તેથી લખ્યાં એમ કેવાયાં કે પેલે ધીમો પડી જાય તેઓને તેની નજીક આવવા દઇ તેઓનું કાટલું કાઢવાનો રખે તેનો વિચાર હોય! આપી. જીવ લઇને નાહાસ્તો આદમી એવી બેહરકારી વાપરે તે વાત તેનાં બાહોશ મગજમાં ઉતરી નહીં.

"તાબે થા બદમાશ!" તેણે ગુમ પાડી.

હવે એ વખતે ચંદ્રપર વાદળાંઓ ચઢી આવ્યાથી ત્યાં અંધારું થઇ રહ્યું હતું અને તેઓને તે બોટમાંથી કાંઇ એવું દેખાયું કે જાણે તેઓની તરફ પેલાએ લાંબો હાથ કરીને હોય એટલે તુરત પેલા ત્રણે બાહાદુરો તે બોટને તળપે ઉંધા મુખ પડ્યા.

હવે બહુ બોટ ગોથા પોતાની મેળેજ તરવી ચાલી.

"આપણે શું તેનીથી ડરી જવાયું? છોડો બંદુક એની તરફ, ચાલો તૈયાર છેવો?" પછી પેલાને એક છેલ્લી ચેતવણી આપવાની મતલબથી તેણે ગુમ પાડી.

"તાબે થા.....નહીં તો.....!"

કાંઇજ જવાબ નહીં.

પેલા નાહાસતા બદમાશનાં પેટમાંનું પાણી પી નહીં હોવું હતું.

"તાબે થા! હાથ ઉંચા કર! નહીં! તું નહીં માનતો? ત્યારે તારી કબ્રમાંની સમજ! જો હું પાંચ બોલું તેટલાં તાબે નહીં થયો તો તું વિંધાઇ જઇશ. એક.....બે!.....ત્રણ!.....ચાર!.....હજી નહીં? ત્યારે આપ પાંચમાંચાર! ફોયર!"

તેઓએ પોતાની બંદુક છોડી અને તુરતજ તેઓએ હવેસાંને વળગી પડી બોટ એટલી જોરથી હંકારી કે જરા વારમાં પેલા બદમાશની હોડીની લગો લગ તેઓ આવી લાગ્યા.

પેલો કોન્સ્ટેબલ જે હાથમાં રીવોલ્વર પકડીને તૈયાર ઉભો હતો તેણે હવે પોતાનો તે રીવોલ્વર વાળો હાથ ઉંચકયો અને બોલ્યો—

"જો જરાબી હીલચાલ તો તારં મગજ ફોડો નાંખસ!".

પણ પેલો બદમાશ જરાએ હીલ્યો કે ચું કે ચાં કરે? જરાએ નહીં.

હવે તેઓની બોટ પેલાની બોટને અડકી અને કાંઇ ઝપાઝપી થાય તો તે માટે પેલા બે પોલીસવાલાઓ તૈયાર થઇને ઉભા પણ પેલી બોટની આખી સુસ્ત હાલતનું ખરું કારણ ફોન્સતેબલો તુરતજ શોધી કાઢયું. તે બોટમાં કોઇ હતુંજ નહીં!

પેલો દુશ્મન તે બોટમાંથી કુદી પડી તરતો છટકી ગયો હતો જોઇએ એમ હવે તેણે માન્યું.

બોટમાં પેલી ચોરેલી છાનુસોમનીનાં કેટલીક પડેલી હતી જે એવી રીતે ગોઠવી હતી કે તે ઢગની ઉપર એક જેકેટ ઓળવી તેની ઉપર ટોપી ગોઠવી મુકવાથી દુરથી તે આદમી હોય તેમ દેખાતું હતું.

હવે તેઓએ કાંઇ સળગાવીને બોટમાં બધે તપાસ કરવા માંડી. તેઓએ કપડાંપર કે ટોપીપર કાંઇ નામ હોય કરીને બધું બારીકાઇથી જોયું. તે જેકેટનાં ખીસા. તપાસ્યાં તો તેમાં કાંઇજ ન હતું, પણ તે છતાં તેઓને એવી એક ચીજ મળી કે જેણે પાછળથી ગીલબર્ટ અને બિલોરની તપાસને ઘણું ભપકાર રૂપ આપ્યું. જેકેટનાં એક નાનાં ગજવામાંથી તેઓને એક વીઝીટીંગ કાર્ડ મળ્યો જેની ઉપર

"આરસેન લુપીન"

કરીને છાપેલું હતું.

* * * *

ત્યારે જે વખતે તે કોન્સટેબલ અને તેની સાથવાલાઓ પેલી ખાલી હોડીને ધસડી લઇ જતા હતા અને પેલા સીપાહો કીનારે પાહરો ભરતા હતા તે વખતે આપણો આરસેનલુપીન શું કરતો હતો? તે જે કીનારો તેણે બે કલાકની વાત ઉપર છોડીમો હતો ત્યાં મજેહુથી આસાયશ લેતો હતો!

ત્યાં તેને તેના પેલા બે મદદગીરો માઉલર અને ચેરાર મળ્યા, જેઓને હુકમો જેટલું કહેવાયું તેટલું તેણે કર્યું અને તુરતજ પેલી બોટદ્વાર જેમાં પ્રેમીક જાહેબનો સામાન ગોઠવેલો હતો તેમાંથી એક બેગીજ્વરમાં તે પોતે ગોકરાયને બેઠો અને એકાંત રસ્તેથી બોટર હંકારી જઇ તે નીશુલી પ્હોંચ્યો જ્યાં મોટરને છોડી દઇ તેણે એક તેફસી લીધી જેણે તેને સેન્ટ ફ્રીલીપના દેવળ આગળ ઉતાર્યો, જ્યાંથી તે મેડીમોનેલ નામના મેહોલાંમોનાં એક મકાનમાં પોંચ્યો જેનો એક માળ તેણે ભાડે રાખ્યો હતો જે માળ વિશેની અગર કૃકત ગીલબર્ટ સિવાય તેના બીજા કોઇજી ગોકરાયને ન હતી.

જેવો તે પોતાના માળપર પ્હોંચ્યો કે તેણે કપડાં કાઢી પોતાનું અંગ લુછી નાંખ્યું, કેમકે તે તદ્દન તરબોર થઇ ગયો હતો અને તેના ગમે તેવા રાક્ષસી બાંધા છતાં રખે તેને સરદી થાય એમ તે બીધો હતો.

બીજાછણે જતાં હંમેશ માફક પોતાનાં ગજવાં તેણે ખાલી કર્યાં અને બધું તેજલપર મુકયું, અને ત્યારેજ તેની પોકેટ બુક એને ચાવીઓની વચ્ચે છેક છેલ્લી ઘડીએ ગીલબર્ટે તેને આપેલી પેલી બીજ ઉપર તેની નજર પડી.

અને તે જોઇને અજબ થયો કે તે એક ફીલ્ટ-રનો બિલોરનો બુચ હતો! અને તે બુચમાં કાંઇ અસાધારણપણું નહીં હતું. જે માત્ર તેમાં ધ્યાન ખેંચવા જેવું હતું તે એટલુંજ કે તેના ઉપલા કોતરકામવાલા ભાગપર સોનેરી ગીલોટ હતી, પણ, તેથી તેને એટલી બધી અગત્યતા તેના ગોદવાઓએ કાંઇ લાગુ પાડી તેની. તેને સમજ પડી નહીં.

"હત તમારૂં ભલું થાય! એટલાને ખાતર ગીલબર્ટ અને વાઉશરે જીવ ઉપર આવીને લડયા!" તે મનસે બડબડયો "તેનેજ ખાતર તેઓએ પેલા નોકર લીધોતો જીવ લીધો! એટલાનેજ ખાતર તેઓએ આટલો કીમતી વખત ખોલ્યો! અને એટલાનેજ ખાતર કૃદખાનાના તેમની તપાસનો અને આખરે કુંસીને માંચડે ચઢવાનો તેઓએ નેખમ ખેલ્યો! એ શું બાબદ હોલે તેની મને સમજ પડતી નથી."

હવે એટલી નજીવી બાબદપર તે પોતાનું ભેજું ચોરવું કરવાને લલચાયો નહીં. તેમ કરવાનું તેને મનગી કદાચ થયું અને તો તેમ કરવા એટલી હાલ શક્તિ તેનામાં હતી પણ નહીં. કેમકે, તે થાકીગી ઘણો ગયો હતો અને તેને ઉંઘ આવતી હતી એટલે તે બુચ બાજો બાજીને

ત્યાં મુકી દઇ તે બીજાઓ પડ્યો અને તુરત ઉંઘાઇ ગયો.

તેની ઉંઘ નીરાંત ભરેલી હતી નહીં. તેને સ્વપ્નો આવ્યા કે જાણે ગીલ્બર્ટ અને વાકેશરે પોતાનાં અંદીખાનાના ઓરડામાં ફસડાઇ પડી તેની તરફ હાથ લાંબા કરી ઘુમો પાડતા હતા કે,

"ઓ! બચાવો! બચાવો"

અને તેઓને મદદ કરવાની તેની ગમે તેટલી કાબેલ્ય અને ઉલટ છતાં તેઓનાં સંબંધમાં કાંઇપણ કરવાને તે અશક્ત હતો! જાણે તેને કોઇ અણદીઠ શક્તિએ તેની જગ્યે બાંધી રાખ્યો હોય તેવી તેની હાલત હતી!

એમ બીજા તરેહવાર ભયાનક સ્વપ્નાઓ જોઇ તે આખરે ઉઠ્યો.

"આ ખુદા! સગન કાંઇ સારા જણાતા નથી. એટલું ઠીક છે કે જોમને હું માનતો નથી. નહીં તો...પણ પેલા બુચમાં તેઓને છોડવવાનું કાંઇ તદબિરમ તો ન હોય? જોઉં તેને પાછો તપાસું તો ખરો!"

એમ બોલી તે છલાંગ મારી બીજાનું પરથી કુદીને બાહાર આવ્યો અને પેલા બુચ બારીકાથી પાછો તપાસવાને માટે તે લેવા ગયો તો અજાયબી પર અજાયબી! તેનેથીબી અચરતની એક બીસ પડાઇ ગઇ, કેમકે તે બુચ ત્યાં હતોજ નહીં!

પ્રકરણ ૩ જું.

લુપીન અને મારા વચ્ચે દોસ્તીનો ઘણો ઘાટો સંબંધ હતો. (અને તેમ ન હોય તો તેનું આ પરાક્રમ મારીથી તમારા લાભ અર્થે જાહેરમાં મેળાવાજ કેમ?) તે છતાં, અને મારી ઉપરના તેના વિશ્વાસની પ્રમે મળેલી અનેક સાબેતીઓ છતાં જે એક બાબત આજ સુધી હું સમજી શક્યો નથી તે તેની ટોળ ટોની વ્યવસ્થાને લગતી છે.

તેની એક પોતાની ટોળકી હસ્તી ધરાવે છે, અને તે એક પકકા રાજ અંધારણનાં નીયમ ઉપર લામ કરે છે એ વિશે કશોજ શક નથી, કેમકે. તેણે અજાવેલાં કેટલાંક કામોમાં તેની પોતાની ઉપરની જાની સાર ઇંદાગીરીના, કોક અણદીઠ શક્તિ તરફથી થતી જીવલેણ જોહેમતના અને એક સખી સામેલ્યતની જોરાવર રજુ થતી લાગણીના દાખલાઓ મળી આવે છે; અને તે જે કરી શકે છે તે બધું જોણે એક અતિ જોરાવર મરજીને આધિન રહી થતું હોય, તેમ છે, પણ, તે મરજી કથી, તે કોણની, અને તે કયાંથી અને કોણની મારફતે બાહાર પડેછે તેની કોઇને હરગી ખબર નથી અને તે હું પોતેબી જાણતો નથી. લુપીને તે બાબત ભરભમાંજ રાખી છે અને લુપીન જ્યારે પોતે કાંઇ ભેદમાં રાખવા ચાહે તો તે ગમે તેવીબી કોઇની માથાંફોડ કોશેશથીબી બાહાર આવી શકે નહીં.

ત્યારે, હું જે માત્ર અટકળ કરી શકું તે એટલીજ કે તે ટોળીમાં મારા વિચાર પ્રમાણે ઘણાંજ ચોકસ માણુસો હોવાં જોઇયે અને તેથીજ તે ચો તરફ દહેશત ફેલાવી રહી છે. વળી, તે ટોળકીના ચો તરફ દેશેદેશ અને શહેરે શહેરમાં કુણા ટુકેડા હોવા જોઇયે કે જેઓ એક મુખ્ય સત્તાને તાબે રહી લુપીનના સીરા જોકરો મુજબ જુદાં જુદાં કામો કરતા રહેતા હશે.

અને તેથીજ જ્યારે ગીલ્બર્ટ અને વાકેશરે કાયદાની ચુંગાળમાં આવ્યા એટલે કાયદો તેઓ તરફ એટલી તો સખ્તાઇથી વરતયો કે હોમ ચાહે ચાહે કરવાં પડયું. લુપીનના સાથીઓ કાયદાની ચુંગાલમાં આવે એ કાંઇ જેવી તેવી વાત હતી? અને તેઓનો ગુનાહ શો? ખુનનો! અને તે બે બાબત ગાફીઓથી પુરવાર થયો તો તેઓની સજા શું? મોતની!

ત્યારે વાંચનાર પુછશે કે જ્યારે આટલી લુપીન પેની હોડીમાંથી પાણીમાં કુદી પડી નાહોડો ત્યારે વળી તેણે તેની પુઠે પડનારાઓનાં મોંહમાં પોતાના કાંડાની ખોટું થામાટે આપું હશે? એમને એમજ જો તે છટકી ગયો હતે તો પોતેબી બચતે ને તેના સાથીઓની લુપીનનાં નામની બદનામીમાંથી છટકવે કેવી?

નહીં, લુપીનનું મેં આગળ તમને કહ્યું તેમ જે કામજ હતું, તેમાંજ એને મજબુત શ્રધ્ધની હતી.

ગીલબર્ટ અને વોશરને લીધાનાં ખુનના ગુનાહ-ગાર ઠેરવવા માટે જોયતી સાક્ષીઓમાં એક શાક્ષી તો તે નોકરે કોલેલા તેલીફોનની હતી, જે તેલી-ફોનમાં તેણે કોધેલા "મદદ!.....ખુન!.....મને મારી નાંખશે!" એ પુકારો તદન અર્થ સૂચક હતા અને એ પુકારો તેલીફોનના ઓપરેટર અને તેની સાથના બીજા એક કલાર્ક પ્રગટ સાંભલ્યા હતા, એમ તેઓએ કસમપર કહ્યું હતું. તેઓએ તે પછી તે ખબર પોલીસના કોન્સ્ટેબલને પુગાડી હતી, જેણે પોતાની સાથે સીપાહીઓ અને સોલીજરોને લઈ તે વીલા મરાયામાં આવી પુગતાં કશી વાર લગાડી ન હતી.

શુરૂઆતથીજ આ કામનાં જોખમનો લુપીનને બરાબર ખ્યાલ આવી ગયો હતો. તેણે ઝટ જોઇ લીધું કે આજ સુધીની જુદાં જુદાં મંડલો સાથની તેની કસ્તે હવે આજે જુદુંજ રૂપ લીધું હતું- નસીબે આ વખતે ઉલટોજ ચકરાવો આવેલો તેને લાગ્યો. આ વેળા તેના ઉમત સાથીઓએ ખુનમાં પોતાના હાથ બેાલ્યા હતા, જેમ કરીને તેઓએ તેના પોતાના ચાહતા આવેલા કાયદાનું મોટું ઉલ્લંઘન કીધું હતું. આટલે સુધી તેણે જે પરાક્રમો બજાવ્યાં હતાં તેમાં તેણે કરેલાપતીઓની દોલતો લુટી હતી, લુચ્ચા ઝટેલાઓને તેણે વેતરી નાંખ્યા હતા, એટલે લોકો તેની ઉપર ઝનુની બનવાને બદલે તેનાં આ પ્રમથી ખુશ થઇ પેટ પકડીને હસ્યાં હતાં. આ વેળા તેણે જોયું કે તેમ ન હતું. તેના તે સાથીઓની મુર-ખાઇથી તે પોતે પોતાનો બચાવ કરવાના અને તે બેઉની ગરદન જતી બચાવવાના મોટા જોખમમાં ઉતરી પડ્યો હતો.

તેનું મગજ કેવી ચાલાકીથી ચાલતું હતું તે બતાવવા તેની પોતાની નોટ બુકોમાંની એક કે જેમાં તે તેને ગુંચવાનારી બાબતો ટપકાવી લેતો હતો તેમાંથી નીચેનો એક ઉતારો તમારી સનમુખ રજુ કરું છું:-

"પહેલે તો મારે જોવું જોઇયે કે ગીલ-બર્ટ અને વાઉશરએ મને કેમ કંપ કીધો હતો. વિલા મરાયામાં ધાક પાડવાનો દેખીતો સબબ તેમાંનું કીમતી ફરનીચર ઉંચકી જવાનો હતો, પણ તે માથે લઇ હાર પાડવાની મતલબ એ બેની તદન જુદીજ હોવી જોઇયે, અને તેજ મતલબમાં સારો વખત બેઉનું ધ્યાન લાગી રહ્યું હતું, અને તેઓ ફરનીચરની નીચે અને કબાટોમાં ફક્ત એકજ ચીજ શોધવાના ફાંફાં મારતા હતા અને તે ચીજ તે પેલો બીલ્લોરનો ભુચ, અને તેથી મારે હવે શું કંઇજાજ લેવા તેની સાફ, સમજણ લેવી હોય તો તેમની એ મતલબનો ભેદ મારે પહેલે પાંચમો લેખવો. "ઝટલું તો ચોકકસ છે કે કાંઇ આનગી કારણસર બીલ્લોરનો તે ભેદી કકડો તેઓની નજરમાં બધી મોટી અગત્ય ધરાવતો હોય તેમ લાગે છે, અને તેમાં તે બંન્ને એકલાએાનોજ નહીં, પણ કાંઇ બીજનો પણ લાભ સમાયલો હોવો જોઇયે. કેમકે, તે બીજએ તેથીજ મારી પાસેથી ચોરી લઇ જવાની અજબ હીમત બતાવી છે."

અને આ ચોરીએ લુપીનનું ભેજું બરોબરજ પોલું કીધું.

બે સવારો હવે મુખ્ય તેનાં મગજમાં રમવા લાગ્યા: એકતો એ કે રાતે તેના ઓરડામાં આવેલા ભેદી પરોણો કોણ હતો? બીજો એકે ગીલબર્ટનેજ તેણે પોતાનો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ સપુરત કીધો હતો, તેજ તેના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી જેવો હતો, અને ચોરીનનોન ગોહોલમાં તેનાં આ આનગી મકાનની મા ખબર તેને એકલાનેજ હતી. હવે ગીલબર્ટતો બદીખાને હતો, ત્યારે શું તેણે—એટલે લુપીને એમ ધારવું કે ગીલબર્ટે વિશ્વાસનો ભંગ કરી પોલીસવાલાઓને તેની પુઠે લગાડ્યા હશે? તેમ જો હોય તો તેઓ માત્ર તે ભુચ ઉઠાવીનેજ કાંય ચાલ્યા ગયા? તેઓએ તેને પકડ્યો કેમ નહીં?

એક ત્રીજી બાબત પણ અચંબો પમાડનારી તેને લાગી. એમ કલ્પના કરીએ કે જેઓ તેના ઓરડામાં આવ્યા હતા તેઓને તેમ કરવા માટે તેના માણસું આગળું બારણું ભાંજવું પડ્યું હોવું જોઇયે તો જે કે તેવી જરૂર દસ્તીની નીચાથી તે બારણાંપર કશીજ ન હતી તો તે પછી તેઓ તેના મુખાના ઓરડામાં

દાખલજ કેમ થવા પામ્યા હશે? તેને બરાજર યાદ હતી કે સુતી વખત તેણે પોતાની હંમેશની રીત મુજબ અને તેમાં તે કોઇ દાદાગીરી પકાત પડયો ન હતો તેણે બારણાંને અંદરથી બરતાપરીઓ લગાડી કળ દીધી હતી!

અને એ બધું છતાં એ વાત મોજુદ હતી કે તે બીલ્લોરનો બુધ ગુમ થયો હતો અને બારણું જેમનું તેમ મજબુત બંધ હતું! અને જો કે લુપીનની ઉંઘ બહુજ સખ્તજ હતી કે ગમે તેવી ભર ઉંઘમાંથી તે જરા સરખો અવાજ થવાથી જાગી ઉઠવાની વકાદ હોતો હતો તે છતાં તેઓ તે ઓરડામાં આવ્યાથી તે જાગી ઉઠયો નહીં!

તેણે એ ભેદને પુરી વળવાને કાંઇ બાજાં કાંઇ બાકી નહીં, કેમકે તેની બાતરી હતી કે વખત જતે તે પોતાની એલે ખુલ્લો થશેજ. પણ, તે આ બનાવથી એટલો તો નીરાશ થઇ ગયો હતો કે તેજ વખતે બધું બંધબારણ કરી તે મકાનમાં પાછાં પગ નહીં મુકવાના કસમ લઇ તે બાહાર પડયો.

હવે ગીલબર્ટ અને વાઉટરે સાથે પત્રવ્યવહાર કરવા પાછળ તે મંડયો.

ત્યાં તેને વળી નવીજ નીરાશી મળી. સત્તાવાલાઓ જો કે તે ચુનાદામાં લુપીનને સંડોવવામાં તે માટે જોઇતા બરબમ સાક્ષીની ગેરહાજરીમાં ફતેહ ન પામ્યા હતા તે છતાં તેઓએ એવું ઠેડાબું કે ઉબ્લેકના નોકર લીયોનાં ખુનની તપાસ તે ગામડાંના મેજીસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં નહીં, પણ પેરીસમાં ચલાવવી અને તે તપાસને લુપીનના આગલા ગુનાહોની જે તપાસ હજી એમની એમ ઉભીજ રાખવામાં આવી હતી તેના એક ભાગ તરીકેજ ગણવી, અને તેથી ગીલબરટ અને વાઉટરને પેરીસની મોટી જેલમાં રાખવામાં આવ્યા હતા. હવે એવા હુકમો બધી કારટોમાં અને તે જેલમાં નીકળી ચુક્યા હતા કે લુપીન અને તેના બે ગોઠવા બંદીવાનો વચ્ચેનો સઘળો પત્ર વ્યવહાર અટકાવવો, એટલુંજ નહીં, પણ તેમ કરવા લાગતા વળગતાઓએ દરેક ઉપાયો લીધા હતા.

વિશ્વાસુ પોલીસમેનો તે બે બંદીવાનો ઉપર રાતને દહાડો પાહરો ભરતા હતા એવો પોતાની નજરથી જરા દુર કેદે તેઓને જરા દેતા નહીં.

પોતાના ગે ઠયાઓ સાથે પત્ર વ્યવહાર ચલાવવાનાં ત્યારે લુપીન લગભગ પંદર દહાડા સુધી ફાંફાં માર્યા અને આખરે તેને તે કોશેશ મુકી દેવી પડી, એટલે હવે તેની ચીંતાની ટેમ્પરેચર એકદમ વધી ગઇ હતી એમ તમારે બાતરી રાખવી.

"એક કામનો સૌથી મુશ્કેલ ભાગ તેની આખેરી નહીં, પણ, શુરઆત સમજવી." તે ઘડી ઘડી કહેતો જણાતો હતો.

પણ ત્યારે આ સંજોગો વચ્ચે તેણે તે શુરઆત કયાંથી કરવી? કયો રસ્તો તેણે હાથ ધરવો?

હવે તેનું ધ્યાન તે બિલ્લોરના બુધના અસલ માલેક ઉબ્લેક તરફ એંચાયું; તેણે જોયું કે તેના ભરમથી તે વાકેફ હોવા જોઇયે પણ ત્યારે ઉબ્લેકની રહેણી કહેણીથી ગીલબર્ટ કયી રીતે વાકેફ થયો હોવા જોઇયે? કયી રીતે તેણે તે ઉપ્પરી ઉપર નજર રાખેલી હોવી જોઇયે? હવે તેને એ સવાલોનો ત્યારે ફડચો કરવાનો હતો.

તેના વિલા મરાયામાં થયલી ચોરી પછી તે, ઉબ્લેક પેરીસમાં શીયાળામાં જઇ રહેવા માટે ખાસ રાખેલાં મકાનમાં જઇ રહયો હતો. તે તેનું પોતાનું મકાન હતું, જે લા મારીન રસ્તેવરની ડાબા બાજુએ અને વિકટર હ્યુગો એવેન્યુની સામે આવેલું હતું.

પહેલે તો લુપીન પોતાની સકતેથી એકલી કપેલી દોલત ઉપર જીવનારા એક જબરૂ જરદાર તરીકેના વેષ લઇ, હાથમાં લાકડી રાખી તે તરફ ફર્યા કરેલે, અને પોતાનો ઘણોખરો વખત ત્યાં રસ્તે અને પેલા એવેન્યુમાં ગોઠવી મુકેલા બાંકો ઉપર આવનજવાર બેસીને તે પસાર કરતો હતો.

પહેલે દહાડે ત્યાં તેણે જે શોધ કાઢી તે એ હતી કે મજુરનો વેશ પહેરેલા બે શખ્સો જાણે કસાંમાં હોય

નહીં તેમ રેપ્યુટી ડૉક્ટરનાં તે ઘર ઉપર દેખરેખ રાખતા હતા. જ્યારે ડૉક્ટર બહાર જતો ત્યારે તેઓ પણ તેની પુઠે જતા, અને જેવો તે ઘરે પાછો ફરતો કે તેઓ તેની પુઠે દેખાતા હતા.

હવે લુપીને તેઓની પુઠ પકડી તો તેને માલમ પડ્યું કે તેઓ ડીટેકટીવો હતા.

"હત તેરીકી!" એમ માલમ પડતાંજ તે મનમાં બડબડ્યો: "એવી કોણે આશા રાખી હતી કે ડૉક્ટર પંખેરૂની ચોકસ પાહારા હેઠળ હોય?"

ચોથે દીને એક રાત્રે ડૉક્ટર ઉપર દેખરેખ રાખનારા પેલા બેમાં બીજા ૭ નો વધારો થયો. એઓ સામટા લા મારટીન સ્ટ્રેટના સૌથી અંધારા ભાગમાં વાતે ઉલ્યા અને એ નવા આવનારાઓમાં લુપીને એક એવાને જોયો કે જેને તેમાં સામેલ થયલો જોઇ તે ઘણોજ અજબ થયો, કેમકે તે કોઇજ નહીં પણ જાણીતા પ્રેસવીલ હતો. એકવાર તે બારીસ્ટર હતો; તેને રમત ગમતનો ઘણો શોખ હતો, અને તે કોણ જાણે શા કારણથી ફ્રાંન્સની રાજ્ય સભાનો માનીતો હતો એટલે હાલ તે પોલીસના સેક્રેટરી જેનેરલનો ઘણો મોટો અને માન ભરેલો ઓધો ભોગવતો હતો.

આ જૂએ તેને જોતાંજ લુપીનને યાદ આવી કે આજથી ઉપર ઋતુનૂત ઉપર પ્રેસવીલને ડૉક્ટર સાથે પેલેસ બુરા થઇ પેટ પકડીને હસ્ટેજાલોજ થઇ હતી જેના જેવું કે તેમ ન હતું. તેના ઓફીસરોઓની મુર ખાઇથી તે પોતે પોતાનો બચાવ કરવાના અને તે બેઉની નરદન જતી બચાવવાના મોટા જોખમમાં ઉતરી પડ્યો હતો.

તેનું મગજ કેવી ચાલાકીથી ચાલતું હતું તે બતાવવા તેની પોતાની નોટ બુકોમાંની એક કે જેમાં તે તેને મુંઝવ્યાકરતી બાબતો ટપકાવી લેતો હતો તેમાંથી નીચલો એક ઉતારો તમારી સન્મુખ રજુ કરૂંછું:-

"પહેલે તો મારે નોંધવું જોઇયે કે ગીસ-બર્ટ અને વાઉશરેએ મને ઠંભમ કર્યો હતો. વિલા મરાયામાં ઘાડ પાડવાનો દેખીતો સમય ગયો કે ડૉક્ટરનાં ઘરની જમણી બાજુના નાના બારણો દરવાજો ઉઘડ્યો. અને ડૉક્ટર બહાર આવ્યો. પેલા બે ડીટેકટીવો તેની પાછળ લાગ્યા અને તેણે જ્યારે એક ટ્રામ લીધી કે તેઓએ તેમાં ચઢી બેઠા.

પ્રેસવીલ હવે તે સ્કવેરની બાજુએથી તે મકાન આગળ આવી પ્હોંચ્યો. અને બારણાનો ચંપ તેણે વગાડ્યો. એક બૈરી જે પોરટલનું કામ ત્યાં કરતી હતી તેણીએ તે બંધ બારણું ઉઘાડ્યું, તે બેઉએ કાંઇ વાત કરી અને પછી પ્રેસવીલ અને તેની ટોળાને તેણીએ અંદર લીધી.

"ઘર પ્રવેશ!" લુપીન બડબડ્યો "ચોરી છુપીથી તેથી ગેર કાયદેની મુલાકાત. ભલાં માણસ, સજ્જનોને બાતર મને તો જરા ધ્રજારૂ કરતે! વાર ચાલો તે છતાં તમારી સાથે આવવાની વગર બોલાવ્યે બે બદમી કરૂંછ તે માટે સેવકને હર ગુજર કરજો."

પેલાઓ અંદર ઘુસ્યા પછી બારણું બારણું તેઓએ બંધ કરવાની દરકાર કરી ન હતી, એટલે કશીએ આંચકી વગર આપણો લુપીન ઝડકાટ તેઓની પુઠે ચાલ્યો, પણ તેટલા પેલી પોરટરેસ તેને બહાર બારણાંમાંજ ઉભેલી દેખી, જેને મોહ હારડું રાખી જાણે તેને પેલાઓની સાથે આવનાં અસુર થયું હોય તેમ પુછ્યું-

"પેલા સાહેબો અંદર ગયા?"

"હાજી તેઓ ઓરીકરાવાલા ઓરડામાં છે." તેણીએ જવાબ દીધો.

લુ તે બેધડક આગળ વધ્યો. તેણે ધારી મુકયું હતું ચાહે કોઇ તેને હવે મળશે તો તે જાણે કોઇ દુકાન હોયજ્યિક સાહેબને મળવા આવ્યો હોય તેમ ટોંક કરીને ગયા તેના હીલા બાહાણાંની કશી જરૂર પડી નહીં.

બોળંગી તે ડાઇનીંગ રૂમમાં આવ્યો, જ્યાં પણ લાગી માફક કોઇ હતું નહીં. તેણે એ ડાઇનીંગ રૂમ આર્ત્યા કામને બરાબર લાયકનો જોઇ લીધો, કેમકે આ ડાઇનીંગ રૂમ જે એક મોટો અખંડ ઓરડો હતો તેના તેણે છેડેના બે ભાગ પારદીશનો કરવામાં આવ્યા ન અને તે બે ભાગમાંનો એક ભાગ ઓરીકર

તરીકે અને બીજો ભાગ ડાઇનીંગ રૂમ તરીકે વપરાતો હતો, એટલે લુપીનને તે રૂમમાં ઉભા રહી પેલાં પારદીશનમાં જડેલા કાચો મારફતે ઑરીસમાં પેલાઓ શું કરતા હતા તે જોવાનું ઠીક ફાવશે એમ લાગ્યું.

તે ત્યારે જોઇ શકયો કે પ્રેસવીલે ઓટી ચાપીઓના એક ગુપ્તખાની મદદથી તેજદાર બધાં બાણુઓ ઉંધાડી દીધાં. બાદ તેણે બધાં કાગળોઓ તપાસ્યાં, જ્યારે તેનાં સાથીઓ ત્યાં ગોઠવી મુકેલી અભડાધ્યા પરથી ચોપડીઓ પાડવામાં ગુંટાયા, અને જે ચોપડીઓ તેઓ કાઢતા તેનાં દરેક દરેક પાનાં જોઈ તેમને નીચે નાંખતા.

"તેઓ કોઇ કાગળની શોધમાં હોય તેમ લાગેછ." લુપીને વપરાસું "કદાચ નોટોની શોધમાં તેઓ હશે"

"શું જુલમ છે?" પ્રેસવીલ બોલી ઉઠયો એક બીજાને વારતે—"

અને તે છતાં તેણે પોતાની ગોઠ ચાલુજ રાખી અને તેને જાણે એકાએક કાંઇ યાદ આવી ગઇ હોય તેમ જુની ડબ્બાનાં એક લીકર સ્ટેન્ડમાંથી તેણે ચાર ડીકેન્ટરો લીધી અને તેમનો બીજારના બુચો તેણે એક પછી એક ધ્યાનથી તપાસ્યા.

"ગ્રેવો, હવે એની ડીકેન્ટરોના બુચ સાથેજ કાંઇ મારેછ!" લુપીન તેને તેમ કરતો જોઇ બબડયો "ત્યારે તેઓ કાંઇ કાગળ કે દસ્તાવેજની શોધમાં નથી આવ્યા? ચાલો ત્યારે હું હાર્યો."

પ્રેસવીલે હવે બીજી જુદી જુદી ચીજો લઇને તે તપાસી અને પછી તેણે પોતાનાંના એક જણને પુછયું—

"તું ત્યાં કેટલી વખત આવ્યો હતો?"

"છેલ્લી રથાળાની મોજમમાં છ વખત સાહેબ."

"ને તેં આય મેકેન બરાબર તપાસ્યું"તું?"

"એકી વખતે કેટલા દહાડાઓ સુધી એકેકએક ઓરડો મેં તપાસ્યો હતો."

"તે વખતે ઉંબેક કયાં હતો?"

"પોતાને ચુંટી કાઢનારા પ્રતીનીધીઓની તે મુલાકાતે ગયેલા હતો."

"ને-ને-તે છતાં કોઇ નોકર નથી કે?"

"નહીં, તેને તેવા એકની જરૂર તુરત તો તે બાહારજ જમે છે અને આય પોરટ્રેસ (અજલા પોરટર) બીચારી પોતાની શક્તિ મુજબ ઘર સંભાળેછ. એ અજલા આપણું કામમાં સામેલ છે અને..."

એમને એમ દોઢ કલાક સુધી પ્રેસવીલે શોધ ચલાવીને તેટલા અરસામાં કોઇ સેંકડો ચીજો તેણે ઉંચકી જોઇ અને તેમને ચોકસોકતાની અક્ષર જગ્યે પાછી મુકી.

નવ વાગતાનો અમલ થતાંજ પેલા બે ડીટેકટીવો તે ઓરડામાં ધસી આવ્યા.

"પેલો પાછો આવેછ!"

"ચાલ્સજ?"

"હા સાહેબ."

"નાહાસવાનો વખત છે કેની?"

"હારે સાહેબ!"

ધીરે રહીને પ્રેસવીલ અને તેની સાથના પોલીસ વાલાઓએ તે રૂમ પર એક નજર નાંખી કે રખે કાંઇ જોવા તેમ બાકી હોય કે રખે કાંઇ તેની પોતાની અક્ષર જગ્યે મુકવાનું રહી ગયું હોય અને તે વિશે પોતાની ખાતરી કરી, સંતોષ પામીને તેઓ હવે બાહાર ચાલ્યા,

ત્યારે હવે લુપીનનું કેમ?

પેલાઓ ગયા પછી લુપીનથી નીકળાયે, પણ તેમ કરતાં ઉંબેકની તે સામ સામો થઇ ગયો તો? જો તે ચોથે અને પછી બાહાર નહીં નીકળાય તો?

તેનાં મોજમાંએ તુરત કામ શુરૂ કર્યું અને આસપાસ નજર કરતાં તેણે જોયું કે તે ડાઇનીંગ રૂમમાં જે બારીઓ હતી તે વાટે જો કામ પડયું તો રડેમાંથયા રસ્તાપર નીકળી જવાય તેમ હતું અને તે વિશેની ખાતરી થતાંજ તેણે ત્યાં થોભવાનો વિચાર કર્યો. તે ઉપરાંત ઉંબેકને આટલા નજીકથી બારીબારી

લગનની મોતેબરી.

લખનાર:—**મી. મીનાચેહુર માણેકજી માદન.**

(પાને ૪૧૧ થી ચાલુ.)

૧૧ વરસ વેર ૪ંગલાન્ડની રાજ્ય ગાદીપર આપતાં પર કોઇનું ભારતા ફ્રોમવેલના જન્મવૃતાંત લખનારાઓ તેના બાપ માટે નહીં પણ માતા માટે ઘણું લખી જાય છે. તેણી એક નમુનેદાર અને દ્રઢ મનની ઓરત હતી–તેણી પોતાનાજ પગો ઉપર ઉભી રહેનાર ચીવટ મનની ઓરત હતી; ગમે તેવી મુશકેલીમાં મજબુતાઇથી ઝળગી રહેતી; તેણી જેટલી નરમ અને સબુરી ધરાવતી હતી તેટલી તેણી ઉત્સાહ ભરી અને ચંચળ હતી; તેણી પોતાનીજ મેહનતથી પોતાના પાંચ પાંચ [illegible]ઓને લાયક કેળવણી આપી તવંગર કુટુંબોમાં [illegible]વા રીત પણ ભેગી કરી રાખી, તેણીની મગ [illegible]માણિકપણું હતું અને તેણીની મોહબત તેણીનો [illegible]સો હતો; અને ગમે તેવી મોટાઇ છતાં તેણીની [illegible]કડી કાળજી પોતાના દિકરાને તેના જોખમભર્યા [illegible]ધા ઉપર સલ્લાહ આપવાની હતી.

આપણે ગહન ધર્મ ૬૬૫વાનાર નેપોલ્યનની માતા માટે બોલી ચુક્યા છિયે કે જેને હરાવી શીકસ્ત આપનાર વેલીંગતન માટે બોલીશું. તે ઉંચે ઉંચ પોતાની માતા જેવો ઉધરયો હતો અને ચેહરો તો રહયો પણ તેણીજીજ ચાલચલણ ધરાવતો હતો.

જનરલ નેપ્યર પણ એક નમુનેદાર માતા ધરાવા માટે મગરૂર થયો છે. તેણીએજ તેના કુમળાં ભેજામાં ખુલંદી અને ફરજનો ફણુગો નાખ્યો હતો અને પોતાની જીંદગીમાં ભલા થવા ઉપરાંત ફરજ બજાવવી એ ઉમદા શીક્ષણ તે તેણીથીજ શીખ્યો હતો.

કેનીંગ જેવો ચુનંદો રાજ્યદ્વારી પોતાની માતા માટે અતી ઘણા માન-મોહબતથી લખી જાય છે. તેનું વરતાંત લખનાર કહે છે કે "બેશક તેની સઘળી મોટાઇ તેની માતાના જ્ઞાન અને મહેબતમાં સમાઇ છે. તેણી પોતાના મિત્ર-મંડળમાં ડાહી કહેવાતી હતી અને તેણીની નજીવી વાતોમાં પણ ડહાપણ, સાલેસાઇ, નરમી અને નેકી પમરતી હતી."

કબુચી પણ પોતાની મોટાઇનાં સઘળા માટે પોતાની માતાનેજ આભારી ઢોખે છે; તે કહે છે, "મારા બાપ તરફનો કોઇ પણ વારસો હોય તો તે બદસુરત ચેહરો છે; પણ જે દુન્યાએ મારા બદસુરત ચેહરા તરફ નજર ન કરતાં મને કાંઇ વધુ માની લીધો હોય તો તે મારી માતાની બરકતથી છે." અમેરિકાના પ્રેસીડન્ટ એડમ્સે પોતાના ખાતેની છોકરીઓની નિશાળના મેળાવડા વખતે પ્રમુખપદ લીધું હતું અને પોતાને અપાયલાં માનપત્રના જવાબમાં પોતાનાં બંતિ દાખલા ઉપરથી એક માતા પોતાનાં બાળકો ઉપર કેવી અસર કરે છે તે વિષે અસરકારક વિવેચન કર્યું હતું, "બાળવયમાં, માણસ જાતને મળેલી મોટામાં મોટી બક્ષેશ–એટલે એક માતા–નું સુખ મેં અનુભવ્યું હતું કે જેણી મને ભલે માર્ગે દોરવવા આતુર અને લાયક હતી. તેણીજ મેં ધાર્મિક અને નીતીની અસર મેળવી હતી જે મારી તમામ ઉમર તુકીક કાયમ રહી છે અને આ મારી જીંદગીમાં જો કોઇ પણ ખામી નજર આવે તો મારે એક દિલીથી કબુલ કરવું જોઇયે કે તે સઘળું મારીજ કરણીનું પરિણામ છે."

હિન્દુસ્થાનના આગ્રાના વાઇસરોય વેલેસલી, પણ પોતાની ઉંચી કેળવણી અને ચાલચલણ માટે પોતાનીજ

માતાનેજ આભારી લેખે છે. તેનો બાપ દ્રઢ મનનો હોવા છતાં તે કરડો અને સખ્ત હતો જ્યારે તે પોતાનાં ડહાપણ અને સભ્યતાથી હમેશાં સાદી મુદ્દ અને નમાની હતી. તેણી પોતાનાં બાળકોની દીલસોજ મિત્ર અને માયાળુ માસ્તર હતી, કે જેણીની ચાકરલક્ષણ તેઓએ અખત્યાર કરી તેઓના ધર્મ સંબંધી વિચારો તો ખાસ કરી તેણીનેજ આભારી હતા. પોતાના કોલેજમાં શીખતા બેટા ઉપર તે માતા એક કાગળમાં લખે છે, "હું તને નસીહત કરું છું કે તું હંમેશાં નિયમસર ચાલજે જેથી દરેક ક્રીમતિ મીનીટને તું પીછાનતો થશે અને તારી દરેક ફરજ આસાનીથી બજાવી શકશે" તે બેટાએઓએ પોતાની રજુલ અને કોલેજની જીંદગીમાં જે મિત્રો બનાવ્યા હતા તે ખાસ કરી તેણીજ પસંદ કર્યા હતા.

કારીગરો, ધંધાદારીઓ, અને ઢબીઓ ઉપર તેઓના આચાર વિચાર અને પસંદગીની અસર તો તેઓની માતાઓજ કરી છે, જેના જણવાલાયક દાખલા ગે, ચોમસન, રકેત, સાઉથી, બુલવર અને ગીથે જેવા કવિઓમાં મળે છે. ગેનો બાપ જ્યારે કરડો હતો ત્યારે તેની માતા નરમ અને દયાળુ હતી અને ગે જેમ ચરમાળ અને નમાનો હતો તેમ તેની જીંદગી પણ સ્વચ્છ હતી. જ્યારે તેનો બાપ પોતાના કુટુંબને મુકી દયાદીપ્ર રીતે ચાલી ગયો ત્યારે તેજ ઓરત હતી જે આવાં સંકટ વેળા પણ બાળકોની કેળવણી વિસરી જઇ શકી નહીં. જ્યારે તેણી મરણ પાસી કે તે બેટાએ તેણીની કબરમાં તબ્બતી મારી, "તેણી એક મોટાં કુટુંબની માયાળુ, દાનાર, અને નમ્રમાસવાળી માતા હતી." અને તેણે વસીહત કરી હતી કે તેના મરણ બાદ તેને પોતાની માતા પાસેજ દાટવામાં આવે.

ગીથેની માતા પણ એક અસાધારણ દાનાર માતા હતી. જેનો બાપ તેણીના બેટા ઉપર પડયો હતો. તેણી ખુશામીજ્જી પણ ગાઢી હતી, અને એક બાળકને ચપળ અને ચંચળ કેમ કરવું તે તેણી જાણતી હતી. અને આ માણસાઇ જીંદગી શું છે તે વિષે તેણીએ તેને બાળવયમાંજ માહીતગાર કર્યો હતો. કહેવાય છે કે એક જણીતો મુસાફર તેણીને ઘર આગ્યો અને તેણી સાંજ લાંબો વખત વાતચીત કરી કે તે અજાયબીયાં ભુમ પાડી ઉઠયો કે, "હવેજ હું સમજી શક્યો કે ગીથે એટલો નામાંકિત કેમ થયો!" તે કહિ પોતે પોતાની માતા માટે કહે છે, "તેણી એક લાયક અબલા હતી."

શાકર નામના ચિતારાએ પોતાના નામાંકિત ચિત્રોમાં પોતાની માતાનીજ ખુબસુરતી ધરાવતી ઓરતો ચિતારી છે. જ્યારે તે કોલેજમાં શીખતો હતો ત્યારે તેની માતાએ તેની ઉપર લખેલાં કાગળો એક માયાળુ માતાની નસીહતો અને મહોબતવંત દિલસોજ ઓરતની લાગણીઓથી ભરપુર છે. તેણી એક કાગળમાં લખે છે, "અરે, તું જે મારી લાગણી પિછાની શકે અને તારાં ચિત્રને આંખ્યોમાં દાખી તે ઉપર ચુંબન કરી આંખ્યોમાં આસું સાથે કહું છું મારા વહાલા બેટા! તે તું જો એવા તારેજ તું જાણી શકે કે હું તને વારંવાર નસીહત અને ઠપકો લખું છું તેનો સબબ શો? . . . ઉદ્યોગથી તારી ફરજ બજાવજે—પણ કેમ કરતાં નમાનો અને આલેસ થજે અને જ્યારે તું કોમ ઉપર ઝુક બેસવે ત્યારે તું મગરૂરીથી ફુલાવા કરતાં તું પોતે કેવો હતો તેનો વિચાર કરજે" વાહરે માતા! તારા જેવી માતાઓ જે દુરકની હોય તો અંધકાર, અંધેપો, દેકારાઓ, ટંકારાઓ અને મગરૂરીના બુરા દેવોનો કેવો નાશ થાય!!!

એ ચિતારો શાકર જ્યારે જાપોવો થયો છતાં પોતાની માતાની નસીહતને ભુલ્યો નહીં અને તે નસીહતોને તે પોતાના છોકરાના છોકરાં આગળ બોલી જતો. એવી રીતે એક ઓરતની અસર જમાનાઓ તક ટકી રહી આ દુન્યાને હમેશ શાંત અને તાજી રાખે છે. એજ ચિતારાએ પોતાના ડિકરા ઉપર કાગળ લખ્યું ત્યારે તેને પૈતાની માતાની નસીહત ઉમરી આવી, અને તેણે લખ્યું, "મારા વહાલા બેટા, તું હમેશાં આ કોમ યાદ જોજેયે—બનતું જલ્દિ નેક વિચાર કરજે—કે જેને તારાં મોટાંમાય કરી પણ ભુલ્યાં હતાં નહીં. આપણી જીંદગીનાં દુઃખો આપણી જાતિ-મેહનત અને જાતિ-મગ ઉપર આધાર રાખે છે. જો તને સુખ અને શાંતી જોઇતી હોય તો તું

તારો જાતિ-ભોગ નાનાં કે મોટાં કામમાં આપજે અને મારૂં કરવું એ દાનાય આદમીઓનો કોલ છે."

ફ્રાન્સનો એક નામાંકિત લખનાર મીલેત પોતાની માતા માટે લખી જાય છે, "જે વાર હું આ લખું છું તે વેળા એક એવી ઉંચી મનશક્તિ ધરાવતી ઔરતનો વિચાર કરૂં છું કે જેણી મને આ મારાં કામમાં મદદ આપવાને જરા પણ ચુકતે નહીં. હું તેણીને આજ ત્રીસ વરસ થયાં ગુમાવી બેઠો છું (કે જે વારે હું એક બાળક હતો.) છતાં હજી તેણી મારી યાદદાસ્તમાં જીવે છે અને મારી જીંદગીનાં દરેક તબક્કા ઉપર મદદ આપે છે. તેણીએ મારી જરીબીમાં ભાગ લીધો હતો પણ અફસોસ, મારી આજની સુખી હાલતમાં ભાગ લેવાને તે જીવતી નથી. જ્યારે હું નાનો હતો ત્યારે તેણીને મેં દલગીર કીધી, અને હવે આ મારી ઉમરમાં મારો દિલાસો લેવા તેણી જીવતી નથી, હું જાણતો પણ નથી કે તેણીના હાડકાં કયાં દટાયાં છે. અરે, તે વેળા હું એટલો તો નાનો હતો કે તેણીને દાટવાને માટે જગ્યાનો ટુકડો પણ ખરીદવા હું અશક્ત હતો. એ છતાં હું તેણીનો આભારી છું. દરેક વેળાએ હું મારી ચાલચલણ, રહેણી, વિચારો, અને દયધ્યમાં તેણીનેજ જોઉં છું—અને તેણી મારામાં વસે છે. મારી નસોમાં તેણીનું જ લોહી છે જેથી તેણી મને દિલાસો આપે છે. હું હવે બુઢાપા તરફ ધસ્યો જાઉં છું તો તેણી ના તે સમણા ઉપકાર માટે શું કરૂં? અરે એટલું છતાં પણ તેણી મારો ઉપકાર માનતે જો તેણી આ લખાયલું જોતે! " આપણે કહીશું કે ભલી માતા, લાયક માતા, ઉમરાવી માતા! કે જેણીના બેટાએ તેણીને ૭૦) વરસ પછી પણ આ મુજબ યાદ કીધી!!!

એક માતા પોતાનાં બાળકનાં કવિતાએ બેળાં ઉપર સારો કે માઠો છાપ પાડી શકે. દાખલા તરીકે, બાયરન કવિનું હડીલાપણું-ભાગી સલ્લાહનું તરછોડી નાખવું, તેના વિકાર-વેર અને ગુસ્સાનું મુળ કારણ તેની જીદ્દી-વેરી અને ગુસ્સાબાજ માતા હતી. તેણી બેટલી તો પાજી હતી કે પોતાના બેટાની બદ-કિસ્મતી માટે પણ તેને ગાળો ભાંડતી અને તકરાર વેળા તે જાલીમ માતા પોતાના બેટા તરફ છુટો ચાખો કે છરી મારવા પણ અટકતી નહીં. આવી અકુદરતી અને ઔરત જાતને હિણું લગાડાવે એવી ચાલનો છાપ તે બેટા ઉપર પડ્યો અને તે પોતાની ગમે તેવી ચાલાકી છતાં પોતાની માતાનું કેહેર આખી જીંદગી વેર લેઇ રહ્યો, અને તેથીજ તે પોતાની કવિતાઓમાં ઔરતો માટે હલકું મત અને નીંદા કરી ગયો છે.

જાણીતી નાટકકાર ડુનની માતાએ પોતાના બેટા ઉપર પોતાનાજ જેવો છાપ પાડ્યો હતો. તેણી પાસે પુષ્કળ પયસો હતો જે તેણીએ થોડાજ વારમાં ખરચી નાખ્યો અને કરજ પણ કરવા ચુકી નહીં જેથી તેણીને જેલમાં જવું પડ્યું. આવી હાલતમાં તેણીએ પોતાના બેટા ઉપર લખ્યું, "વ્હાલા બેટા, હું કરજ માટે જેલમાં પડી છું; આવ અને તારી માયાળુ માતાને મદદ કર. લી. તારી માતા" પણ અફસોસ, તે માતાએ પોતાનાં બાળકમાં રોપેલાં ઉદાઉપણાંના બીજે મોટાં થયાં હતાં અને "વડ તેવા ટેટા"ની કેહવત ખરી પાડી. તે બેટા પણ કરજનેજ માટે જેલમા પડ્યો હતો અને તેથી તેણે માયાકુળ જવાબ કે, "વહાલાં માતા તેમજ હું પણ પડ્યો છું; જેથી એક હેતાળ દિકરો માયાળુ માતાને મદદ કરી શકતો નથી. લી. બેટા."

એક અભણ માતા પોતાની બુદ્ધી અસરથી પોતાનાં બાળકનું ભવિષ્ય બગાડી નાખે છે. હેમેર-તીનની માતાએ તેને એની રીતે ઉધારેલ કે તેની ઉપર બુદ્ધી અસર થઇ અને તે જીંદગીભર રડતો અને રડતોજ રહેલો!

જેમ એક વેપારીને ઉંચી રીતભાત, કાબુ, કુથી, દેખરેખ, નિયમ, ઉદ્યોગ, કરકસર, કાળજી, ચોંપ અગત્યના છે તેમ એક ઔરતને તેણીના ઘર-સંસારી કારોબાર માટે પણ તે ગુણો ગુણકારક છે. એવા ખોટા ખ્યાલ રાખવામાં આવે છે કે એક ઔરતને હિસાબ કેતાબ વિગેરેની કશી અગત્ય નથી. એક ઇંગ્રેજ લેખક કહે છે, "એક છોકરાને હિસાબ પકકા શીખવો અને તે માટીડો બનશે" કારણ? તે શીખવાથી તે કુશી, નિયમ, કીમત, કદર, ચોંપ, ચોકસાઇ શીખે છે. પણ

કેટલી છોકરીઓ હિસાબ કરી જાણે છે?—મોભાથી આગળીઓ ઉપર ગણાઈ રહે તેટલી! અને પરિણામ? જ્યે તેથી હિસાબ અને જાણીતલી અજાન હોય તેવરના અરચ-ખુરચણ, આવક-જાવકનો હિસાબ ન રાખી શકે અને ભુલો કરી ફરજમાં ઉતરી જાય. એ મુજબ તેથી પોતાની ભુલથી પોતાના ઘરની શાંતી અને સુખ ઓરવી નાખશે. હમેાએ ઉપર વાર્તાંમતનની માતાનો દાખલો આપ્યો છે, તેથી પોતાના આવકના મરણમાદ એક મોટી ઓસતેત છેવટ સુધી આબાદ હાલતમાં રાખી શકી, જેનું કારણજ તેથીની રૂડી, ચોકસાઈ હતી.

ચોકસાઈ, નિયમ અને રૂડી એ કાંમકાજની કુંચેવ્રેને જીવ છે. જેને ખુંચવી લેા તો કાંમકાજની નિપુણતાનું મુરદું રહેશે. એક કાંમ રૂથી અને નિયમનીજ મારફતે તરીયાર ઉતરી શકે છે. નિયમથી જે એક બીજી અગત્યને ગુણ ખિલે છે તે 'વખતસર' ને છે. એક કવખતસરની ઓરત વખતને ટ્રેાકટના ગુમાથી બીજાની હાંસીનેા ભોગ થઇ પડે છે. જેમ એક વેપારી નારનેા વખત તેના પક્ષસા છે તેમ એક ઘર સંસારી ઓરતનેા નિયમ તેની સુખ સંપજ અને શાંતી છે.

તેમજ કરાપણ એક તેવેાજ સદગુણ છે જે અનુભવથી મળી શકે છે. તેથી એક સારી ચીજ કઇ અને તે કેમ કરવી તેનું જ્ઞાન આવે છે. માટે ઘર-સંસારી સુખ અને આબાદીની માટે એક ઓરતે એવા ઉંચા ગુણો ખિલવવા જોઇયે છે. તેમજ તેણીને એક બાળકની નર્સ, કેળવનાર અને શિક્ષક થવાની પણ જરજ છે.

માત્ર લાગણીથી દોરવાતો ખાર ટ્રેાકટ છે. માટે સમજ શક્તિને ખીલવવાની જરૂર છે. આપણા શરીર ઉપર મન અને આત્માનેા ચોક્સ પ્રકારે આધાર છે માટે તેને પણ ખીલવવું અગત્યનું છે. માટે એક ઓરતને કુદરતી કાયદાઓ જાણવાની બેતકરાર અગત્ય છે જેથી આપણી શારીરિક, માનસીક, નૈતીક અને આત્મિક સુખની ઉન્નતી થાય. અરે, એવા કાયદાઓની ઉંડરજાણીથી આપણા હજારેા બાળકો હરસાલ કવખતે ચોરમાં દટાય છે માટે જાગેા, ચેતેા! *

ઓરતમાં સમજ શક્તિ બાળવવાની અગત્ય છે. કારણ તેથી કાંઇ વગર વિચારે પડી રહે એવી મરદના કામેાક જીરસાનું રમકડું નથી—તેથી પેાતા માટે અને બીજા માટે જીવે છે અને તેથીને સંસાર અને ઘરમાં જે અગત્યની ફરજો બજાવવાની છે તે માટે જેમ તેથીનું ઝગર ડિપ્લેાજ જોઇયે તેમ મગજ પણ ખીલેલું જોઇયે. તેથીની ફરજ મેાટી મેાટી ડિગ્રીઓ ધરાવી પેાતાને વખત તેમાં પસાર કરવાનેા નથી. કદાચ તેથી તેઓની ફરજોને અને ખુબસુરતી ભરે વધતી હેાય (જોકે હમેા તેમ માનતા નથી) પણ તેથી પેાતાની ખરી ફરજ માટે નાલાયક થઇ પડે છે એમ હવે સાયનતીસ્તેા પણ કબુલ કરવા લાગ્યા છે. આજ મત થેાડેાજ વખત થયેા એક જાણીતા સાયનતીસ્ત-ડેાક્ટરે ઉચાર્યું" છે.

પુરાણા રેામ શેહરમાં એક ઓરતની મગફરી Dounum mansit, lanam fecit હતી, થેાડાંજ વરસેા અગાઉ તપેલીને ગરમ કેમ રાખવી તેટલીજ રસાયણશાસ્ત્ર અને ઘરમાં ઓરડાએા કેમ અને કયાં આવ્યા છે તેટલીજ ભૂગેાળ પુરતી ગણાતી હતી. જ્યારે ઓરત માટે હવેકા વિચાર ધરાવતેા કવિ બાયરન, જેની માતા માટે આપણું ધિક્કાર સાથ બેાલી ચુક્યા છિયે, તે કહે છે કે એક ઓરતે માત્ર તેથીનું ધર્મ પુસ્તક અને એક પકવાન પેાથી વાંચવી જોઇયે. જેમ એ વિચાર ઘણેા સાંકડેા અને અવિચારી છે તેમ ઓરતેાને કંટાળા ભરી ચેપડીઓ અને તેઓને કદાચજ કામ લાગે એવી ચીજો શીખવવાનું કામ પણ ટ્રેાકટ, વ્યર્થ અને અવિચારી છે. તેમજ એક ઓરત કેળવણીમાં વાતચીતમાં આચારમાં ઝીણી જોઇયે એ પણ જોવું જોઇયે.

સામાન્ય રીતે બેાલતાં, બેઉ મરદ અને ઓરતની શરૂઆતની કેળવણી—જેમાં તેઓની આલયજણ થયેલ છે—તેમાં તેઓ બેઉ બરાબર જોઇયે; તે વેળા જે કેળવણી એક બાળક-મરદને ઉપેાગી છે તેટલી તે બાળક ઓરત માટે પણ છે, અને બાળ-મજબુતમાં

* હર વરસ પારસી કેામમાં પાંચની ઉમરના બાળકો જબરી પ્રમાણમાં માર્યે લાગી જાય છે, તેનેા સબબ એ છે કે કુદરતી કાયદાઓનું અજ્ઞાનપણું, બેાલસાલ શરીરની બાંધણીનું અજાણપણું અને બેાખાં હવા, પાની અને બેારાકનું અહેતમપણું છે. મુંબેા કે મનાવરેામાં બાળકોનાં બાલુ જેવું કયું નથી.

ભલી ચાલચલણ, નિયમ, રૂથી, સાહેસાઇ માટે જેટલું ભરવામાં આવશે તેટલું આપણું અને તેઓના સુખનું સાંધણ થશે. ઘર કે કુનામાં જેટલી સમજ શક્તિ ખીલવાશે તેટલી ઉપ્યોગી થશે જેથી તેણીને ઘરમાં નિયમ અને રૂથી રચવાની સમજ આવશે; પોતાની જરૂરયાતોને સસ્તી અને સોજી કેમ મેળવાય અને સમાધાની કેમ પંદરાય તેનું જ્ઞાન આવશે. તેમજ મન શક્તિથી તેણી નેક અને બદીને ઓળખી શકશે અને તેણીની નીતિ અને ધાર્મિક કેળવણીથી તેણીમાં બીજાં ઉપર અસર કરવાનું બળ આવશે, અને જાતિ-હિમ્મત અને ઉંચા ચુણોમાં તેણી પોતાના ઘરની શાંતી અને સુખ મેળવી શકશે.

ઉપર મુજબની માનસિક અને ચાલચલણની કેળવણી સ્ત્રીનો સુખનું સાધણ થઇ પડશે તેટલા માટે તે ત્યાંજ અટકવી જોઇયે તેમ નથી. બીજાંના સુખનું સાંધણ-પણું થઇ પડે તે માટે ખાસ જરૂર છે. જો ઔરત હુકમી નીતિની હોય તો મરદ નીતિજનક કરી હોઇ શકેજ નહીં, એ મુજબ, પ્રજાની નીતિજનક સ્થિતી ઘરની કેળવણીને આભારી છે. તેથી ઔરતને ભણી; નેક, જ્ઞાની બનાવાનું કામ સૌ કરતાં પહેલી અગત્યતાનું છે.

નીતિજ નહી પણ એક મરદની માનસિક શક્તિ પણ એક ઔરતની માનસિક ખીલવણી ઉપર આધાર રાખે છે અને જેમ બેઉ બાજુને પુરતી લાયક રીતે કેળવવામાં આવશે તેમ વધુ સમાધાની, શાંતી અને સુખ જન્મ લેશે—તેમ તમામ પ્રજા બુધ્ધ દીએ પુગશે!

હરી-ભજન.

હુંમરી–સોરઠ.

("ભાંરજી ચાંદની રાત"—રાહુ)

નમન તોહે કરૂ સુનો કીરતાર,
જગ પાલક તું તુંહીસે મુંકતી—ટેક
જગ હુએ સારી તેરે આસરે,
જગકા તુંહી આધાર. ૧
જગકી લીલા બને તુંહીસે,
"દીલજાન" સિવા તું ન પાર. ૨

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

હુંમરી–જલ્લા.

("કંગનવા મેરા કરસે સરક ગયેરે"—રાહા.

સરતાજ તોરે ચરન સરકા નમાડેરે,
તુંહી હુએ મોરા માલીક-તુંહી હુએ જગકા ખાલિક-ટેક.
તુંહી બનાયેરે, તુંહી જલાયેરે,
તોહે જો જાવે ભૂલે, દુઃખ સાગારમે વો ડૂલે;
તુહીમે મોરા ખ્યાલકા સબહી લગાઉરે;
"દીલજાન" કા ન ચીતસે તોરે હટાઉરે.

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

કારી-હુંમરી.

("આ જા એ મદ પી"—એ રાહ)

નમું તોહે હરજી,
શ્વાસ-ખાસ તોરા ઘર આસ-ટેક.
તુંહી તાત જગ-રખનહાર,
તોરોહી હું કરજી. ૧.
"દીલજાન" મેરા મિટાય દુઃખસે,
કરૂં ઓહી અરજી. ૨.

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

દેશ-હુંમરી.

("દેશ કોઇ પીઆકો જતા દીજોરે"–રાહા)

તોરી મહેરથી મુજ પર રહીદી જોરે,
તોરે સિવા મોરી કિસ્તી ડુબેગી–ટેક
"દીલજાન" તુંહી એ જગમે હમારા,
મુજે સુખ કાહી માંગ્ય જતા દીજોરે.

મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

"કર ને જો."

એક ટુકડી વાર્તા–"પ્રભાત" માટે આસ-લખનાર–"દીલખુશ."

વાંચનાર, સેવક એક ડીટેકટીવ છે. એક દીવસે હું પેપર ઉઘાડતો બેઠો હતો તેટલાં મારો નોકર "સર જ્યોર્જ લૅનીસ્ટર'ના નામનો કાર્ડ લાવ્યો, જેવાનું ઓલાવીને આ અખર બેસાડયા બાદ તેવણે કહ્યું "સાહેબ મારો બેરો ગુમ થયો છે જે ઘણી તપાસ કરતાં મલતોજ નથી." "શું તે ગુમ થયોછ? મને બધી વિગતવાર હકીકત કહો" મેં પુછયું. "તે એક શબ્દ પણ લખ્યા વગર કેટે ગુમ થઈ ગયો છે જેથી મને ડર લાગે છે કે તેને કંઈબી જોખમ પુગેલો હોવો જોઇએ. વળી તે મને ગુમ પડાવા આવી મશકરી પણ કરે એવો નથી" તેણે ખુલાસો કર્યો. "તમે પોલીસને અખર આપીછ? શું જુગાર પણ રમેછ?" મેં પુછયું. "હા તે જુગાર રમે છે ખરો અને તમારી સલાહ વગર મેં પુલીસને અખર આપવાનું દરસ્ત ધાર્યું નથી" તેવણે કહ્યું.

"ત્યારે જુવો સાહેબ" મેં કહ્યું "હાલ તો એક અઠવાડીયું થોભી જવ પછી એક ઇનામ જાહેર કરો કે જેથી જે તે છેડો આવી જશે."

"મારા વ્હાલા કૂંકને ખાતર હું ગમે તેટલાનું ઇનામ આપીશ" તે બોલ્યો. આ વાતને એક અઠવાડીયું વીત્યા બાદ ૧૦૦ પૌંડ કૂંક માટે અખર આપનારને જ્યારે ૧૦૦૦ પૌંડ તેને મેલવી આપનારને આપવાનું નુસ પેપરથી જાહેર કરવામાં આવ્યું. ત્યાર બાદ એક અઠવાડીયાં પછી એક બાજ તરફથી એક કાર્ડ કવર મલ્યું જેમાં લખેલું હતું કે:–

"૨૭, બકરટન કૅન્ટસ–વેસ્ટમીનીસ્ટર.

"માનવંત સાહેબ, તમે પેપરમાં જણાવેલાં વર્ણનનો છોકરો મારા ઘરમાં છે માટે ઉપરે સીરનામે આવીને મલશો તો સારજ થશે.

લા૰ એલાઝા બુકસ લિખવા.

આ અખરથી અમો ખુશીજ થયા અને આપેલે સીરનામે હંકારી ગયા. તે લિખવાએ બારણું ઉઘાડયું અને કહ્યું કે:–

"સાહેબ, તે જુગારને હું બતાવું, તે પેહલાં મારે કહેવું જોઇએ કે તેણે પોતાની બાદશરત શક્તિ ગુમાવી છે અને તે મને મોહલ્યામાં ભટકતો મળ્યોથી મને દયા લાગવાથી હું તેને અત્રે લાવી છું."

"બાબુ, ગમે તે હશે તેબી તમુને ૧૦૦૦ પૌંડનુ ઇનામ તો મલશેજ તેની ખાત્રી રાખજો. હવે મને તેની સાથે મેલવો." સર જ્યોર્જએ કહ્યું.

અમે સોફા આગળ ગયા–"કૂંક–મારા બચ્ચાં–તું કેમ છે?" તે અધીરા પીતાએ માયાથી પુછયું.

"પપા–વ્હાલા પપા–હું ઠીક છું. મારી બાદ દારત શક્તિ ગુમ થયાથી હું રખડતો મળ્યાથી આ માયાળુ બાબુ મને અત્રે લાવી છે" કૂંક કહ્યું.

"બાબુ" તે બેરોનેટ મીસીસ બુકસ, તરફ ફરીને કહ્યું "હું' તમારો બહુજ ઉપકારી થયો છું. મારે ઘરે આવો અને બેલાશક તમારું ઇનામ ખુશીથી લઇ જાવ."

તે બધાં તે મેહલ જેવાં મકાનમાં પાછાં ફર્યાં તે બેરોનેટે તેણીને એક પત્ર લખી આપ્યો તથા એક નોટ પણ બેંક ઉપર લખી કે આ મોટી રકમથી આ બાબુપર નાહક શક આવી તે ચેક વટાવતાં હેરાન ન થાય તેનો બંદોબસ્ત કરવામાં આવે. ચેક લીધા બાદ તેણી ચાલી જતી હતી પણ તે ભુલાઇને દયા આવ્યાથી તેણીને કંઇક રીટ્રેશમેંટથી ખુશ કરવા તેઓએ તેણીને બેસાડી; ચંગ વગાડવામાં આવ્યો અને વાઇન અને બીસ્કીટ મંગાવવામાં આવી તે રીફ્રેશમેંટની ટ્રે બૉબના હાથમાંથી લેતાં તેણી ઉપકારમાં કંઇ બોલી જેથી હું ચોંકયો—

"ઓ ખુદા! શું તે બનવા જોગ હતું? જો મારો શક ખરો હોય તો હવે એક મીનીટ પણ ખોવવા જેવી નહી હતી" મેં વિચાર્યું.

"મીસીસ બુકસ" બટલરના જવા પછી મેં પુછયું "મારે તમુને એક સવાલ પુછવો છે."

આથી તેણી ચોંકીને બોલી "તે શું મારા મેહરબાન?"

"આ ઘરમાં તમે કેટલી વાર આવ્યાં હતાં?" મેં પુછયું.

આથી તેણી ગભરાઇ ગઇ "શું? તમે શું પુછ્યું સાહેબ?" તેણી બોલી.

"મેહરબાની કરીને જણાવશો કે આ ધરમાં તમને કદી આગળ આવ્યાં હતાં?" મેં ફરી પુછ્યું.

"એકપણ વાર નહીં સાહેબ" તેણીએ હીંમત થી જવાબ આપ્યો.

"આ નોકરોમાંના કોઇને તમે કદી આગલ જોયા હતા?" મેં પુછ્યું.

"મારી જીંદગીમાં કદીપણ—કોઇથી વખત નહીં સાહેબ" તેણી બોલી.

"ત્યારે તો તમે જુઠું અને ઠગારાં છો અને હું ચાલ્યું છું ત્યાં સુધી તમે છુપા વેશમાં જણીતાં આદમી છો" મેં ઉઠીને કહ્યું.

"અરે! તે સાવ જુઠું છે" તેણી ચીચવાઇને બોલી.

હવેજ જણાયું કે તેણીએ આગલો ધોધારી સાદ તજી દીધો 'ઘેડીસાઇક' સાદ કાઢયો હતો. આથી સચ્ચાઇ બહાર લાવવા માટે મેં તેણીનો બુરખો અને માથાની વીગ ખેંચી કાઢી જ્યારે નવા વેશમાં તેણીને દેખને તે બેરોનેટ પુકારી ઉઠયો "ઓ ખુદા! મારી બેરી? મારી છોટાછેડા પામેલી બેરી?"

"હા સાહેબ, હું તેજ છું" તેણીએ ખુલાસો કર્યો. "હું જુગારમાં હદબહાર હારી જવાથી મને પૈસાની જરૂર પડી જેથી બીજે દીને તમારા દીકરાને મેં ફુસલાવી આવી રીતે મને મદદ કરવા મનાવ્યો પેહલાં તો તે એકનો બે થયો નહીં પણ જ્યારે મેં તેને એક માતા તરીકેની મારા તરફની ફરજની યાદ આપી ત્યારે તે સમજ્યો. પછીનું કામ તો સેહેલ હતું. મેં તમારી જાહેર ખબર વાંચી કોઇ પાસે ડાગલ લખાવ્યું અને ખોટી વીટી પેહરી—આંખ આગલ ફોરમેટીક લગાડી તમોને એક વીચરા તરીકે બોલાવીને તમારો છોકરો મેં મેલથી આપ્યો છે તો હું આશા રાખું છું કે આ મને આપેલું ઇનામ તમે પાછું લેશો નહીં." "નહીં ઇસાબેલ, હું તુને આ રકમ ખુશીથી આપી માફ કરીને આશા રાખું છું કે હવે આ પૈસાથી તું તારી જીંદગીનું પાનુ બદલી નાખીને નવી જીંદગી શરૂ કરશે અને હવે બા. ફરી અને તારાં મોહડું બતા વતી ના" તે બુઢાએ કહ્યું અને તેણી ગઇ.

"ફરેન્ક" હવે તે બેરોનેટ પોતાના બેટા તરફ ફરીને કહ્યું. "જો આ કામે ખરાબ લાગ ભજવવા માટે તું ખરાં દીલે દીલગીર હોય તો બા, બેટા, હું તુને પણ માફ કરું છું."

"અગીતજ બ્હાલા પપા, હું આ ટકે મારાં ખરાં દીલની દીલગીરી જાહેર કરું છું" અને ફ્રેન્ક ગુંડબુ મંડીયે પડયો.

"ઉઠ બ્હાલામેટા, ઉઠ—આપણે હવે બધું ભુલી જઇયું" તે બેરોનેટે કહ્યું.

"ખુદા તમુને સલામત રાખે પપા" ફ્રેન્કે ખરાં દીલથી કહ્યું અને તે ઓરડો છોડી ગયો ત્યારબાદ સરજ્યોફેએ મને કહ્યું.

"ભાઇ, હું તમુને એક સવાલ પુછું?"

"હા, બેલાશક પુછો સાહેબ" મેં કહ્યું.

"શું તમે ઇસાબેલ માટે પ્રથમથીજ શકમંદ હતા?" તેણે પુછ્યું.

"નહીં સાહેબ, હું તો સાબી તેને બરીમ મીસીસ બુકસ માનતો હતો. જે તમારો બટલર હાબલ ન થતે તો આ કાવતરું બારીકાઇમાંજ રેહતે" મેં કહ્યું.

"ઓ ખુદા! આ તમે શું કહો છો?" તેણે પુછ્યું.

"એટલુંજ સાહેબ" મેં ખુલાસો કર્યો કે જેથી ઇસાબેલે બટલરના હાથમાંથી રીટ્રેશમેન્ટ ટૂ લીધી તેટ લાએજ મેં તેણીને બોલતાં સાંભળી કે "ઉપકાર થયો ડીક્ટન!" જે ઉપરથીજ મેં ધાર્યું કે તેણી જો કાંઇ અજાણી હોત તો આપનાજ ઘરમાં આપનાજ નોકરનું નામ કેમ જાણે?

"ઓ ખુદા હવે મને બધું સમજ પડે છે કે તેણીએ બોયનું નામ દીધાથીજ તણી તેને ઓલખતી હોવાનું જણાયું."

"બરાબર એમજ છે સાહેબ" મેં તેને ટેકો આપ્યો. "કોયેજ મેં પુછેલા મીસા સવાલને કાંઇ પણ સંતોષકારક ખુલાસો તેણી આપી શકી નહીં કોયેજ મેં હીંમત કરી તેણીને ઉઘાડી પાડી."

વાંચનાર, આ ઉપરથી ધડો એટલોજ લેવાનો છે કે બાહોશ બદમાશોની અંજામપણામાં એક નજીવી ભુલ કરી બટ પડવાજ આવે છે.

"શેહેનશાહી ખબરો."

(લખનારઃ—મીસીસ જાલ બરજોર ચીનાઇ.)

તે પરવરની શું ખુબરત છે કે કોઇથી મનુષ્ય જાતીને કાંઇનો કાંઇ પણ શોખ હોય છે. ગરીબ હો, યા તવંગર હો, તોપણ તેઓ બહુજ શોખ કોઇથી ચીજ પર ધરાવતા હોવાજ જોઇએ. તેજ પ્રમાણે આપણા શેહેનશાહી કુટુંબમાં પણ શાહી બાનુ યા ગ્રહસ્થોને ચોકકસ ચીજપર શોખ હોય છે.

આપણા મરહુમ રાજા સાતમા એડવર્ડ તરેહ તરેહ ચીજનો સંગ્રહ કરતા હતા. એવનુના collection સંગ્રહમાં એક જુનો ચીનાઇ વાસણનો સટ છે કે જે લગભગ દશ હજાર કુકડાઓએ બનેલો છે, ને તેની કીંમત લગભગ ૨૧૫ા ૨૨૫૦,૦૦૦) ની થવા જાય છે. દરેક કુકડો એક ચોપડી જેવી આકારમમાં રાખવામાં આવ્યો છે, તે ઉપરાંત એવનુનાં સંગ્રહસ્થાનમાં અજબ તરેહનો ચાહેના વાસણનો સટ છે જે આસરે રૂ૦ ૧૫૦,૦૦૦)નો થવા જાય છે. આ સટ ૧૮૧૦ માં ત્રીજા જ્યોરજની સાલગરેહને દીને તેની પાંચ છોકરીઓએ પોતાની સહીઓને ટીપાર્ટી આપી હતી તે વખતનો છે. દરેક કુકડા પર ત્રીજા જ્યોરજની સખી પણ મોજુદ છે, મરહુમ રાજા સાતમા એડવર્ડના સંગ્રહસ્થાનમાં એક રાયટીંગ ડેસ્ક છે જે આંહમાં હેનરીએ એન બોલીનને લગનના દીવસે બેટ કીધી હતી તે ઉપરાંત એક જુની દીવીસ્યન ખુરસી છે જે ઉપર ૨૬૭૦ ની તારીખ છે; અને ૧૬૧૦ ના વર્ષની એક બીજી ટેબલ છે, જે ઉપર રાજા એડવર્ડનો કેટલોક ખજાનો મુકવામાં આવ્યો છે. મરહુમ રાજા એડવર્ડના ચીત્રોનાં collection માં ઘણુંજ સુંદર ૨૧,૦૦૦) ચીત્રો છે કે જેની કીંમત બે સુમાર થાય છે. રાજા એડવર્ડના પ્રાઇવેટ મ્યુઝીયમમાં કેટલીક મોતાની અને રૂપાની ચાવીઓ છે કે જે ચાવીઓ મરહુમને બીરડીંગસ અને બપ્તીક્ષ હોલો ખુલ્લા કરતી વખતે મલી હતી. વલી એ સુંદર સંગ્રહસ્થાનમાં એક પીઠાનો ઝભો છે કે જે ૨૦ ૧૫૦,૦૦૦) નો થવા જાય છે. એ ઝભો ૧૮૨૪ માં ચોથા જ્યોરજ પાસે હતો. તે ઉપરાંત રીપુ સુલતાનના વખતનું એક મુન્નાનું ગરૂ પડી છે કે જેની આંચ અને પાંખોમાં હીરા જડેલા છે. વધુ એ સંગ્રહસ્થાનમાં આસરે ૧૮૭ કીંમતી લાકડીઓ છે કે જે લાકડીઓનો સટ એવનુના માતાજી મહારાણી વીકટોર્યાએ એવનુને બેટ આપ્યો હતો.

એવનુની લાઇબ્રેરીમાં આસરે ૧૨૫,૦૦૦) ચોપડીઓ છે અને તે છેક પ્રીન્સ કોનસર્ટના વખતની છે. તેની કીંમત લગભગ રૂ૦ ૧૫૬,૦૦૦) ની થવા જાય છે, અને છેલ્લે એ ઉપરાંત મરહુમ રાજા સાતમા એડવર્ડના Collection માં બાલબાતની ચીજો સમાવેશી છે કે જે જોવાથી અવશ્ય દીલ ખુશ થાય તેમાં કાંઇ શક નથી.

દુઃખ એ શું ચીજ છે?

લખનાર–સાકરલાલ છોટાલાલ ધરીયા.

જગતમાં મનુષ્યથી માંડીને તે નાનામાં નાના પ્રાણીને પણ દુઃખ હોય છે. દુનીયામાં દુઃખી કોણ નથી! કોઇને પૈસા જતા રહ્યા તેથી દુઃખ થાય છે; કોઇને તેની વ્હાલામાં વ્હાલી વસ્તુ જવાથી દુઃખ થાય છે, કોઇ શારીરીક વ્યાધીથી દુઃખી છે, કોઇ સ્ત્રી નહિ મળવાથી દુઃખ માને છે. એવી રીતે આખી દુનીયા દુઃખથી ભરેલી છે એમ ઘડયા વારંવાર સાંભળીએ છીએ. આથી એમ સમજાય છે કે દુઃખ એ જીંદગીના પડછાયો છે અને જ્યાં જીંદગીની હયાતી છે ત્યાં તે હોય છેજ એમ માલુમ પડે છે. ત્યારે શું એક પણ હૃદય એવું હશેકે જેણે દુઃખનો ડંસ નહિ અનુભવ્યો હોય? એવું એક પણ મન હશેકે જેણે ચીંતારૂપી સમુદ્રમાં મથન નહિ કર્યું હોય? અને એવી એક પણ આંખ હશેકે જેણે વરસાદની માફક આસુંઓ પાડી તે આંખ સુકાઇ નહિ હોય? અને એવું એક પણ ઘર નહિ હશેકે જ્યાં મૃત્યુ દેવનું કાળરૂપી વારંટ પ્રવેશ કરી શકયું નહિ હોય? આવી રીતે પ્રાણી માત્રને કર્યો. "દુઃખ ગજુમી રહેલાં છે. આથી દરેક જણ પૈસાની જરૂર પડયને હજારો ઉપાયો કામે લગાડે છે, મેં કુસલાથી આવી કંઇ સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી, અને પેહલાં તો તે એકનો બે થયો નહોતા મનુષ્ય પદાર્થ તેને એક માતા તરીકેની મારા તરફજ્ઞ તેમાંજ યાદ આવી ત્યારે તે સમજ્યો. પછીનું કામ તો સહજ હતું. મેં તમારી જાહેર ખબર વાંચી કોઇ પાસે કાગલ લખાવ્યું અને ખોટી વીરી પેહરી-આંખ આગલ કોરમેટીક લગાડી તમેને એક પોષ્ટ તરીકે બોલાવીને તમારો છોકરો મેં મેલવો આપ્યો છે તો હું આશા રાખું છું કે આ મને આપેલું ઇનામ તમે પાછું લેશો નહીં." "નહીં ઇસ્માએલ, હું તુને આ રકમ ખુશીથી આપી માફ કરીને આશા રાખું છું કે હવે આ પૈસાથી તું તારી જીંદગીનું બાકી બાલ્લી નાખીને નવી જીંદગી શરૂ કરશે અને હવે જા. ફરી મને તારૂં મોંહડું બતાવતી ના" તે બુઢાએ કહ્યું અને તેણી ગઇ.

"જા દેખે સો દુઃખીઆ બાળા,
સુખીઆ કોઇ નાહીરે

"જોગી દુઃખીઆ, જંગમ દુઃખીઆ,
તપસીકુ દુઃખ દુનારે

"આશા મનસા સબઘટ વ્યાપી,
કોઇ મહેલ નહી સુનારે

"રાજા દુઃખીઆ, પ્રજા દુઃખીઆ,
દુઃખીઆ ઘર એરાણી

"દુઃખ કારણ વો સુખ દેવને,
ઉદરી માયા ત્યાગી

"સચ કહે તો સબ જગ દુઃખીઆ,
જુઠા કહે ન જાયરે

"બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શંકર દુઃખીઆ,
જીનને સૃષ્ટિ કમાયરે

"ધ્રુવ દુઃખીઆ, અવધુત દુઃખીઆ,
દુઃખીઆ હે ધન રંકારે

"કહેત કબીરા, ઓ નહી દુઃખીઆ,
જીનને મનકુ જીતારે.

જો આ પ્રમાણે સઘળે દુઃખનું વાતાવરણ છે તો પછી તે દુઃખ અને ચીંતાથી બચવાનો શું રસ્તો પરે કયાં નહિ હોય? અથવાતો એવાં કોઇ સાધનો તેણીએ ઉપાયો છેજ નહિ કે જેથી દુઃખ રૂપી બેડીઓ હોવાયું જાય? જો એમ નથી તો શું સ્થાયી સુખ.

"અને શાન્તી એ કહેવાની ભ્રમણાં અથવા તો આપ્યો. ખ્યાલ છે. જરા બારીકાઇથી કુદરત તરફ નજર ણી એટલે જણાશે કે તેમાંથી છુટવાને રસ્તા છે અને જેથીજ દુખ મળે તેને વાસ્તે જરી ખુશી તથા પુર્ણિત

વાં પ્રથમ આપણે વિચાર પુર્વક જોઇશું તો કે બાહોય દુઃખ મનની સ્થીતીથી ઉત્પન્ન થાય છે અને બુધ કરીનાનેલું દુઃખ ઉત્પન્ન થવાના કારણ, પુર્વના

અથવાતો ચાલુ જન્મના સરકારને લીધે છે. કોઈ પણ દુઃખો અકસ્માત તરીકે કે ઈશ્વરી કોપ તરીકે કે કોઇની સતાવણી તરીકે આવતાં નથી, પણ કુદરતના કાયદા મુજબજ આવ્યા કરે છે અને તેના કારણ ભુત પણ આપણે છીએ. જેટલાં ખોટાં કૃત્યો મનુષ્યે ગયા જન્મમાં કરેલાં છે અથવા તો હાલમાં કરે છે તેનું ફળ તે માત્ર મનને લાગતું દુઃખ છે; દુઃખ પડે ત્યારે દુઃખી થવાને બદલે ખુશી થવું જોઇએ, કારણ કે તેની આપણને જરૂર છે માટે તે આવે છે. તેને સહન કરવાથી વધારે મજબુત, વધારે ડાહ્યા, અને વધારે ચંચળ બની અંખડ સુખની સમીપ જવાય છે. જેમ જેમ માણસને માથે દુઃખ પડતું જાય છે, તેમ તેમ તે પોતાનાં ખરા રૂપમાં પ્રકાશવાને શક્તીવાન થાય છે. ડાંગર ઉપર જેમ જેમ સાબેલાના માર પડે છે તેમ તેમ ચોખા ઉજ્વલ પકડે છે તેવી રીતે દુઃખનો અનુભવ મળે છે તેથી હીંમત, સહનશીલતા આદી ગુણોની ખીલવણીથી ઈશ્વર તરફ શ્રદ્ધા વધારે ઉત્પન્ન થાય છે. દરેક મહાન પુરૂષો જે દુનીયામાં થઈ ગયા તેઓમાંના ઘોડાક દાખલા લેઇશું તો તેમાંથી જણાશે કે તેઓના માથે દુઃખના ડુંગરા તુટી પડવા છતાં પણ તેઓ પોતાના નીયમોમાં, તથા કાર્યોમાં ડગ્યા નહોતા અને પોતાની પાછળ પોતાના અમર નામો મુકી ગયા છે. દાખલા તરીકે ક્રાઇષ્ટ એ એક ઈશ્વરી દુત હતો પણ દુઃખોથી તેમજ આફતોથી મુક્ત નહોતો. છેવટે દુઃખ માંજ પોતાનું સ્થુળ શરીર તેને છોડવું પડયું હતું; તેવીજ રીતે પારસીઓના પેગમ્બર અશો જરથોસ્ત એ એક સત્યવાદી મહાન પુરૂષ હતા, અને જન્મ્યા ત્યારથી અનેક દુઃખોમાં પસાર થયા હતા અને દુઃખ માંજ તેઓના દેહનો અંત આણ્યો હતો. આવી રીતે મહાન પેગમ્બરોને માથે પણ દુઃખોના ડુંગર હતા કે જેથી તેઓનું નિવારણ કરવાને શક્તિવાન હતા, પણ મનુષ્ય રૂપે મનુષ્ય જાતને તેનાથી ઉગવાને નહી પણ ધીમતથી સતત પ્રયાસ ચાલુ રાખવાનેજ તેઓ પોતાના દાખલાઓ આપી ગયા છે.

દુઃખનું બીજું કારણ માત્ર ઈશ્વર ઉપરનો આપણો અવિશ્વાસ છે તેને લીધે છે. ઈશ્વર ઉપર પુર્ણ ભરૂસો છે એમ સઘળાઓ બોલે છે પણ તે પરમાત્માની કૃપા ઉપર આ વીશ્વાસ અને આ શ્રદ્ધાને લીધેજ આપણે દુઃખી થઈએ છીએ. એક વિદ્વાન કવી કહે છે કે:—

If you have faith and doubt not, ye shall not do suly this,—if ye-shall say unto the mountain, be thou removed and be thou cast into the Sea it shall be done.

આ ઉપરથી જણાય છે કે ઈશ્વર ઉપર પુર્ણ વિશ્વાસ રાખવાથી માણસ ધારે તે કરી શકે તેમ છે, પણ તેવો વિશ્વાસ કાલમાં કોણ રાખે છે? વેપારમાં હજારો રૂપીઆની ઉથલ પાથલ વિશ્વાસથી થાય છે. હજામ પાસે હજામત કરવતાં તેનું તીક્ષ્ણ હથીયાર ગળામાં ખોસી નહિ ધારે વાસ્તે સંપુર્ણ વિશ્વાસ રહે છે પણ આફત વખતે જે ખુદા યાતો ઈશ્વર આપી સૃષ્ટિને પેદા કરનાર છે તેના ઉપર શા માટે તેટલો ભરોસો રખાતો નથી? તે જે કરે છે તે સારાને વાસ્તેજ કરે છે, એવું માની તેના ઉપર સંપુર્ણ ભરોસો રાખવો જોઇએ, કારણ કે બોદાને ત્યાં અન્યાય નથી. એક ગુલાબના ઝાડ વિષે વિચાર કરીયું તો જણાશે, કે તેની અંદર કેવી સુંદર ખુશબો તથા લહેજત રહેલી છે! પણ તે ખુશબો મેળવવાને વાસ્તે તેને કેવી કેવી વિપત્તીઓમાંથી પસાર થવું પડે છે! તેનું માથું તથા શરીર કાપી નાંખવામાં આવે છે, મુઢામાને ચુંથી ડોગામાં આવે છે, અને મુળીઆંને અગ્નિની જવાળા નીચે મુકયા પછી તેની ખરેખરી ખુશબોથી સુગંધ નીકળી આવે છે, તેજ માફક દુઃખમાં પણ સુખ છુપાએલું રહેલું છે; અને અંધારા પછી ઉજાસ ચુર છે. ત્યારપછી દિવસ થાય છે, તેજ માફક દુઃખ પછી સુખ આવે છે. જ્યારે આમજ છે ત્યારે અંધકારમાં જે સુખનો ઝરો છુપાએલો છે તેને મેળવવાની અરઠા હોય તો ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરો કે હે પ્રભુ! જ્યારે દુઃખ વગર તારી સાક્ષના થનાર નથી, ત્યારે હે પરવર દીગાર! તું જે દુઃખ આપશે તે હું સહનશીલતા, ધીરજ અને શાન્તિથી સહન કરવા તૈયાર છું. મનિલાસ્ત તરફ નજર કરતાં પણ આપણે ઈશ્વરની ભક્તિનાં

દઇ રહીને અસહ્ય દુઃખ વેઠ્યાં જણાઇ આવે છે. ચીનાંબાઇ ચીતોડના રાણાની રાણી હતી. તેના ઉપર રાણાએ કેવી કેવી વિપત્તીઓ નાંખેલી હતી તથા તેને મારી નાંખવા માટે વિષનો પ્યાલો, સરપોથી ભરેલા કરંડીઆઓ અને પીશાચોથી ભરેલું રહેવાનું સ્થાન ઇત્યાદી ઘણા પ્રકારની પીડાઓ છતાં કૃષ્ણ પરમાત્મા ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી તે સઘળી પીડાઓને તરી જવા શક્તિવાન થઇ હતી અને છેવટે તેનાજ સ્વરૂપમાં મળી ગઇ હતી.

હવે ત્રીજું દુઃખનું કારણ તપાસીશું તો જણાશે કે તે ઉદાસી મન છે, એટલે કે કંઇ પણ આબદ દીલગીર બનવું અને તેનાજ વિચારમાં શરીરને શોષવું તે છે. એક વિદ્વાન કવિ કહે છે કે:-

To be happy the Passion must be cheerful and gay, not gloomy and melancholy. A propensity to hope and joy is *real riches*; one to fear and sorrow, *real Poverty*.

સુખ મેળવવાને સ્વભાવ આનંદી અને ખુશ મીજાજ રાખવો જોઇએ અને ઉદાસ રહેવું જોઇએ નહિ, કારણ કે ખુશ અને આનંદી રહેવામાંજ સુખ છે. ફાસ્તી રાખવી અને દીલગીરીમાં રહી શોક કરવો એજ ખરેખરી દરીદ્રતા છે. કોઇપણ જાતનું દુઃખ આવે તેને વાસ્તે નીરાશ થવું નહિ. કારણ કે તેમાંજ આપણી કસોટી છે. જેવી રીતે સોનીને સોનું બહુ પ્રીય છે તેથી તેને અગ્નિ કમીને લુચે છે તેવી રીતે ઇશ્વર પોતાના ભક્તને વધારે ચાહે છે તેથી તેને વધારે દુઃખ આપી કસે છે. કેટલાકો ગરીબાઇ એને મોટું દુઃખ માની રાત દિવસ તેનીજ ચિંતામાં પડયા રહે છે, પણ ગરીબાઇ એ કંઇ ખરેખર દુઃખ નથી, તેને આપણે આપણી નબળાઇ અને સુસ્તીપણાનો પોશાક પહેરાવેલો છે તેથી તે આપણને દુઃખ રૂપે ભાસે છે. જ્યારે આપણે આપણા નસીબના કરીઆ બની, આત્મ સુધારણાનું કાર્ય હાથ ધરીશું ત્યારે આ દુઃખો પોતાની મેળે અદ્રશ્ય થઇ સુખ આપનાર નીવડશે અને તે વખતે ગરીબાઇના ઉપયોગ સહનશીલતા, હીમત અને શ્રદ્ધાના સદ્ગુણો ખેડવાનું શીખવવામાં થશે.

છેવટમાં પ્રીય વાચક! આગળ કહેવામાં આવ્યું તેવી રીતે જો તું કદાપી નાશ નપામે એવો સુખનો ઝરો, કદાપી અંત ન આવે એવો આનંદ અને કદી ભંગ ન પડે તેવી શાન્તિ મેળવવાને ઇચ્છા રાખતો હોય, જો તું આ અનંત જીવનાં-મુક્તિનાં દ્વાર તરફ જવા ચહાતો હોય તો પ્રથમ તારા મન ઉપર કાબુ મેળવ, અને તહારા દરેક વિચાર, માનસીક ઉભરા અને તૃષ્ણાને તહારી અંદર રહેલી દિવ્ય શક્તિને અનુકુળ બનાવ અને ઇશ્વરી પ્રેમમાં સંપૂર્ણ શ્રધ્ધાથી લીન થઇ, તહન નિરદોષ જીવન ગાળવાને પ્રયત્ન કર જો તું તે પ્રમાણે કરવાને ઇચ્છતો ન હોય તો પછી તું ગમે એટલી પ્રાર્થનાઓ અને ક્રિયાઓ કરે તે સઘળી નિષ્ફળ અને નિરૂપયોગી સમજજે, કારણ કે મહાન પુરૂષો કહી ગયા છે કે જે મનુષ્ય પોતાના મનને વશ કરે છે તેજ દિવ્ય જ્ઞાનનો અને ખરા સુખનો અધીકારી બને છે.

એપ્રીલફુલ!

ચવિત્રા કોરગાંઓના તરેહવાર બેમાનો.

લખનાર-"K. D. J."

એપ્રીલફુલની રસમ બહુ વર્ષની જુની છે. તે ક્યારે શરૂ થઇ તે માટે આપણને કશી પણ નોંધ માલમ પડતી નથી, કે તે વિષે કોઈ પણ જાણતું નથી. જે જાણ્યું છે તે એજ કે એ રસમ જુનામાં જુની છે. આખા યુરોપ ખંડમાં તે ઉપર અમલ કરવામાં આવે છે, અને પહેલી એપ્રીલે ત્યાંના કેટલાક ચવિત્રાઓ સૌને તોબા પડાવે છે. તેઓ ત્યાં તરેહ તરેહના ફારસો ભજવે છે: જેવા કે પરણીઠાંમાં મુવેલા ઉંદર તેમજ એવુંજ કાંઇ પેકેટ બનાવી રસ્તાપર પડ્યું હોય તેમ નાંખશે, અને પછી દુર ઉભા રહી મજહ જોશે. જો કોઇએ તે કાંઇ અગત્યનું પેકેટ સમજી ઉચક્યું અને ખોલ્યું તો તે બાપડાની કમબખ્તી! તરતજ તેને એપ્રીલફુલની ખુમોથી વધાવી લઈ વાજતો ગાજતો તેઓ તેને તેના ઘર સુધી પહોંચતો કરી આવશે. વળી કોઈ રસ્તે ચાલતા મુઝેર્ગ આદમીને કહેશે કે "કાકા, જરા ગજવું તપાસો, પેલું પડી જશે." અને તે બાપડો ગભરાઇને ગજવું તપાસવા જશે તો એપ્રીલફુલની ખુમો સાથે તેને વધાવવામાં આવશે.

અત્રે પણ હવે દિવસે દિવસે એ પવન ફેલાયો છે, અને એપ્રીલની ૧ લી તારીખનો ખાલ લઇ કેટલાક નાપાક કોરગાંઓ સુખી ઘરમાં સડો પેદા કરે છે, એવા કેટલાક દાખલા મારી જાણમાં છે. કેટલાકો કોઇની માસુક, કોઇના આસક્ત યા કુટુંબો પર જુદાં જુદાં નામોથી ભલતા ભલતા ગલીચ શબ્દોથી ભરપુર કાગળો લખે છે, અને કેટલાકોએતો મરણના ખોટા સંદેશાઓ પણ મોકલ્યા છે, કે જેમાંનો અત્રે ફક્ત એકજ દાખલો આપીશ.

નવસારીનાં એક કુટુંબમાં સુરતથી નીચેનો તેલીગ્રામ આવ્યો.

"તમારા છોકરા ગુજર્યા. પાયદસ્ત રાખેલી છે. મોટું જોવું હોય તો જલદી આવો."

આથી તેનાં કુટુંબમાં ભારે રડારોળ ચાલી રહી. તેનાં સગાં વહાલાંઓ ઉપર તારો ગયા અને તેનું કુટુંબ પહેલી મલતી ગાડીએ સુરત ઉપડી ગયું. સુરત જઇને જોયછ તો પેલા ભાઇ તો તદન સારી પેઠે હતા અને કોઇએ ખોટો તાર મુક્યો હતો. એજ પ્રમાણે એક બીજા જાણીતાં કુટુંબમાં પણ એવોજ દાખલો બન્યો હતો. આ નીચ કામ કરનાર કોરગાને પકડી ધકતા કેટલે પુગાડવા ઘણીએ તપાસ કીધી પણ સઘળું વ્યર્થ ગયું.

આ નીચ કામ કેટલાકો દુશ્મનાઇ યા રમુજને લીધે કરે છે, ભલે, જો તેઓએ રમુજ મેળવની હોય તો બીજી ઘણીએ છે, ને નહીં કે આવી બેશરમ ભરેલી! જેમ દરેક રીતની હદ હોય છે તેમ એની પણ હદ હોવીજ જોઇએ.

આ ટંકે મારાં વાંચકો સનમુખ મારે જણાવવું જોઇએ કે આ અદના સેવકપર પણ એપ્રીલની ૧ લીએ પોસ્ટ પારસલથી કાંઇક નવીન પ્રેઝન્ટની નવાઝેશ થઇ હતી, અને તે ચવિત્રાએ તે મારા એક ખાસ ફ્રેન્ડના નામથીજ મોકલ્યું હતું; પારસલ ખોલતાં અંદરથી શું નીકળ્યું? એક ડઝાસ પેપરવેટના ભાંગેલા કટકા, Fun and Frolic નામની એક અજીબ રમુજ દુચકાઓની ફસારાએ ખાઇ નાખેલી પેપડીનાં થોડાં છુટાં પાનાં અને પેપરના દુચા. હું અત્યધીમાં ગર-

કાવ થયો પણ એક ભલા મિત્ર કે જેવણ મારે ત્યાં પરોણા દાખલ ઉતરયા હતા, તેવણે તરતજ માર ધ્યાન ખેંચી કહયું કે "એ તો આજે એપ્રીલની પહેલી તે તમોને કોઇએ એપ્રીલ ફુલ બનાવ્યા." પણ કાંઇ નહીં, તે ગ્રેજન્ટ પણ મને કાંઇ ઉપયોગમાં આવી છે. તે નાગીયો (!) ગ્લાસ મારી ઓરીજમ મારી ટેબલ પર પેપરવેટ તરીકે કામ બજાવે છે, જ્યારે પેલી ચોપડીનાં થોડાં પાનાં પણ ઘણીજ ઉપયોગમાં આવ્યાં છે, કે જેમાંથી મને કેટલાક રમુજ હુચ કાચો લખવાના મલ્યા છે. એક દિવસે બપોરે મારી લાયબ્રેરીમાં બેસી હું મજકુર પાનાંઓ ઉથલાવતો હતો ત્યારે એકાએક એક પાનાંની બાજુમાં પેન્સ કોરાનું નામ તેના પોતાનાજ અક્ષરે લખેલું મારી નજરે પડયું ત્યારેજ મારી ખાતરી થઇ કે આ ભેટ (!) મોકલનાર મી. .....છે. આથી મેં મજકુર ગ્રન્થસની સખત રીતે ખબર લીધી હતી, અને ફરીથી કોઇની ઉપર પણ એવી નાદાનપત નહીં કરવાની તેને ચેતવણી આપી હતી. અરે! હવે એપ્રીલની પહેલી તારીખ પરથી કેટલાક બદમાસો તો પોતેતી જેવે શુભ દિવસે પણ તરેહ તરેહના ફારસો ભજવી રંગમાં ભંગ કરે છે. પણ આહ! હાલ હું મારા વિષયથી દુર ગયો છું, માટે એ બાબદ અત્રેજ પડતી નાંખી ભવિષ્યમાં મલતી ટકે એ ઉપર કાંઇક વધુ વિવેચન કરીશ.

એપ્રીલ ફુલને લગતો એક રમુજી બનાવ એક ઇંગલીશ પેપરમાં મારા વાંચવામાં આવ્યો હતો, જે અત્રે પ્રસંગોપાત હોવાથી ટપકાવીશ.

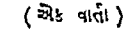
એક બાઇએ એપ્રીલ ફુલની રમત ઠીક બજાવી હતી. તેણીએ પોતાના એક દોસ્તનું સોનાનું ઘડિયાળ તારીખ પહેલી એપ્રીલે લેવ કરયું અને જ્યારે તેણી પકડાઇ અને કોરટમાં તપાસ થયી ત્યારે તેણીએ જણાવ્યું કે "એતો મેં એપ્રીલ ફુલ કીધું." એ વેળાએ તેણીને મેજીસ્ત્રેટે પુછયું કે "આજે તારી પાસ તે ઘડિયાળ છે કે નહીં?" તેણીએ જવાબમાં ચોખ્ખી ના પાડી એટલે તેણીનાં ધરની જાતી હોતાં તે ઘડિયાળ ત્યાંથી મલ્યું. પછી જ્યારે કોર્ટને ડગવા માટે તેણીપર વાંક મુકયો ત્યારે તેણીએ હસીને કહ્યું કે "એતો મેં કોર્ટને પણ એપ્રીલ ફુલ બનાવી." આથી કોર્ટે પણ એવું ઠરાવ્યું કે તેણીને પણ એક વર્ષ સુધી એપ્રીલ ફુલ બનાવવી. તેથી તેણીને મેજીસ્ત્રેટે કહ્યું કે "આવતી પહેલી એપ્રીલ સુધી તારે કેદખાને રહેવું, અને એક વર્ષ પછી કેદખાના માંથી છુટે ત્યારે એમ સમજવું કે કોર્ટે તને પણ એપ્રીલ ફુલ બનાવી." એમ કહી મજકુર સ્ત્રીને એક વર્ષ સુધી વગર ભાડાની કોટડીમાં હવા ખાવા મોકલી આપી એ તે એપ્રીલ ફુલની ખરી મજાદાર!

આ બાબદ ઘણી અગત્યની છે અને હુકેડીજર આવાં કામ કરનાર કોરાઓના ટાંટીયા ભાંજવાજ જોઇયે, કે જેથી ભવિષ્યમાં તેનો ફરીથી લાભ લેવાય નહીં.

(આ બાબદ અમારા એપ્રીલના અંક માટે ખાસ લખાઇ આવી હતી, પણ જગ્યાની કોરાયને લીધે તે હમણાં સુધી રહી જવા પામી હતી—આ૦ પ્ર૦)

શું સરસ—ઈમાન કે સોનાની ખાણ?

(એક વાર્તા)

લખનાર—'રશીદ'

"તમારે ગમે તો મને રીલીફ કમીટીનો એજન્ટ સમજી લેવો" તે ચસમા વાલા આદમી બોલ્યો "લડાઇએ કાંઇકોને નોકરી ચાકરી વગર રઝળતા કરી દીધા છે અને તેથી જુદી જુદી રીલીફ કમીટીઓ આજકાલ ઘણી ઉઘોગી થઇ પડી છે."

"પણ મારે કોઇ દી કોઇની સખાવતપર જીવવું પડશે એમ મેં ધાર્યુંજ નહીં" રૉબર્ટ ડેનીએ તેની સામે સોનાની મોહોરથી ભરેલી એક બેગ લઇને ઉભેલા પેલા આદમી તરફ જોઇ કહ્યું.

"ઘટ-છટ!" પેલો આદમી બોલ્યો "લડાઇમાં આપણે એકમેકને મદદ કરવી વટાર્ટ છે. તું હવે કરશે શું? તું એક પૈ વગરનો લંગડો લુલો અને તારી બૈરી ભુખમરાએ આધી મરી ચાલીછ,"

"તું અમારે વાસ્તે બધુંજ જાણતો દેખાયછ" રૉબર્ટ કાંઇક કચવાઇને બોલ્યો.

"તે બધું જાણવાનું અમારું કામજ છે" પેલાએ જવાબ દીધો. "ચાલ, કહે તને હું જોઇએછ? એક ગીની હમણાં જરૂરીયાતને માટે આપું?"

"પણ મારી જીંદગીમાં કોઇ પાસે મેં ભીખ માંગીજ નથી" રૉબર્ટ પેલાના હાથમાંનો બેગ જોઇ બોલ્યો.

પેલા આદમીએ પોતાના હાથમાંનો તે બેગ એક તેપરપર મુકયો.

"વારૂં, એમ સમજો કે હું તમને મદદ કરૂં તે કોઇકની નહીં પોતા: આપણે તેને એક જાતના ધંધાનું રૂપ આપ્યું: હું તમને પૈસાની મદદ કરૂં તેના બદલામાં તમે મારૂં કાંઇ કામ કરો તો?"

તે માણસની આ દરખાસ્તને તેની મરજીનેજ પેસ પડતો જવાબ આપવાની ઉશ્કેરણીમાં માણ ઉપરથી ખોં-ખોં કરીને ચાંસવાતો રૉબર્ટ ડેનીને અવાજ આવ્યો. રૉબર્ટ ડેનીએ તે સાંભળ્યો. તે પોતે બીચારો લુલો લંગડો હતો, તે છતાં તેની જીંદગીની એકની એક મોજ તેની પોતાની પરણેતરમાં તેણે ભરી મુકી હતી. પણ હાલ તે બીચારી માણ પર ભુખી મરવા સુની હતી. તેણીને લાયુ પડેલી જાણેમ બીમારીને ડાકટરો કદાચ ગમે તે બીજા નામે ઓળખાવે, પણ તે પોતે તો જાણતોજ હતો કે તે બીચારી ભુખમરાનોજ ભોગ થઇને સુતી હતી.

"ચાલ, ત્યારે બોલ, તારે ૫૦૦ પાઉંડ કમાવાછ?" પેલા માણસે તેને પુછ્યું.

રૉબર્ટ ડેનીની નજર હવે ત્યાંનીજ એક ખાખ ખોરાકી ભરી રાખવાને વપરાતી કબાટ તરફ ગઇ અને તેને માલમ હતું કે ત્યાં ભરી મુકેલાં વાસણો તમામ ખાલી હતાં.

"જો બરાજ કેહું તો ૫૦૦ પાઉન્ડ તો હું પણ પાંચ પાઉન્ડ કમાવાને માટે હાલ હું કોઇ ગુનાહ કરવાનીજ કોશેશમાં હતો. જો હું રીલીફ કમીટીનો ખરેખરો એજન્ટજ હોય તો મને થોડીક મદદ કર.. હું ચોરી કરૂં તેનાં કરતાં તારી મદદ ઉપર હાલ તુરત જીવું તે બેહેતર."

"અરે, હું તો પાંચસો પાઉંડની વાત કરૂંછ" તે બોલ્યો "તુંને જોઇતા હોય તો તુંને આપું જો ચાય!"

એમ કહી પેલાએ પેલો બેગ ઉંધાડ્યો અને તેમાં સીંચી મુકેલા સોનાના સીક્કા અને નોટોનો ઢગ તેણે તેને બતાવ્યો.

"જોઇને શું કરું?"

"તમે પ્રોફેસર ઇન્ગ્રેન સાથે કામ કરતા હતાની?"

"તમે મારે માટે બધુંજ જાણોછ? હા, એવણુની લેબોરેટરીમાં હું કામ કરતો હતો. હું તેવણુને ત્યાં એક નોકર હતો અને તેમનાં કામમાં મદદ કરતો હતો.

"ત્યારે તેવણુ સાથની તમારી કાસ્ટીરદીની બધી વાત મને કહેો."

"હું બાર વર્ષ તેવણુ સાથે હતો, તેમાંનાં બે વર્ષ તેવણુ સાથે મેં રીગેટમાં અને દસ વર્ષ બેલગ્રેવમ માં કાઢ્યાં હતાં, હું તેવણુની હાઉસકીપરની દીકરી સાથે પરણ્યો હતો.

"જેવણ ઉપર હમણાં સીક છે."

"હા, જે બીચારી હમણાં મરવા સુતેલી છે." ડૅર્ટ બોલ્યો. "ને કે ડાકટરે એમ કહ્યું નથી પણ ના ચહેરા પરથી હું ચેતી ગયો છું."

"ત્યારે કાંઇ શક્તિનો ખોરાક—"

"ઓ ખુદા, એવું બોલીને તમે દુઃખ ઉપર ડાહામ ના મુકો, ડાકટરેમી શક્તિનો ખુરાક લેવા કહ્યું પણ, તે લાવું ક્યાં ચુહુલામાંથી?"

પેલો આદમી એક ખુરસી તાણી હવે બેઠો, અને રોબર્ટને જાણે તે વીશ્વાસમાં લેતા હોય તેમ બોલ્યો—

"બ્રસ્ત્સમાંબી તમે પ્રોફેસર ઇન્ગ્રેની સાથેજ હતા ની?"

"હા"

"ને જ્યારે તેનાં ઘેર પર દરોડો પડ્યો ને એવણુને તે તજ જવાની ફરજ પડી ત્યારેગી તમે હતા ની? ને બે વર્ષ પછી તમે એન્ટવર્પમાં તેની સાથે આવ્યા કે ની? ને તે બાદ પ્રોફેસર દુન્યાની સફરે નીકળ્યો ખરૂં કે ની?"

"હા, ને તેટલાં તેમની હાઉસ કીપર મરી જવાથી તે કામ મારી બેરી કરતી હતી."

રૉબર્ટ ડેનીને પેલા બળતા આવનારે પોતાનો ચરમો કાઢીને લુછવા માંડ્યો.

"ત્યારે અમુને તારા જેવોજ માણુસ જોઇયીછ" તે બોલ્યો—"પ્રોફેસરનો વિચાર એક ધાતુને બીજી ધાતુમાં ફેરવવાનો હતો ની?"

"ફેરવવાનો?"

"ત્યારે શું સોનું બનાવવાનો?

"નહીં, પ્રોફેસર એવો ઉલ્લુ નહીં હતો કે એવાં વાહીયાત ધાંધાં મારે; તેનો વિચાર સ્ટીલ કરતાં કોઇ વધુ ચીવટ્ત ધાતુ બનાવવાનો હતો."

"ને તેથી તે ધાતુઓ મોટા જથ્થામાં ખરીદતો હતોની?"

ડેનીએ ડોકની ઇશારતથી હા કહી; તેણે ભોગવેલી આગલી જીંદગીની યાદ તેને હાલ કાંઇક મોજ આપતી રહી હતી.

"એક વખત તે ત્યારે એક આંધુ વાહાણ ભરીને સોંકડો ટન ત્રાંબુ લાવ્યો હતોની?"

"હા, પણ તે તે ભુસમાં ખરીદી લાવ્યો હતો અને તેમાં તેણે ઘણો માર ખાધો હતો."

"ત્યારે તે ત્રાંબાનું શું થયું?"

પેલાના આ ઉપરાઉપરી સવાલોથી રૉબર્ટ ડેની અજાયો, તે વિચારમાં પડ્યો કે પ્રોફેસરને લગતી એ વાતમાં તેને શું લાભ હશે?

"પ્રોફેસર ઇનગ્રેએ કેટલુંક અખતરામાં વાપર્યું" તેણે આડધે મને જવાબ દીધો.

"કેટલું? ચોકકે રતલ?"

"નહીં વધારે."

"ત્યારે હર્ટ્ઝવેટ એટલે એકસો બારેક રતલને આશરે? ને તે બી પેલાં રૂ'કડેા ટનમાંથી? ત્યારે બાકીનાંનું શું થયું? કેટે લઇ જઇને મુકયું હોવું જોઇયે. તમે લેાક તે એન્ટવર્પ લઇ ગયા?"

"નહીં. પ્રેાફેસરનેા વિચાર બ્રસલ્સ લઇ જવાનેા હતેા અને તે માટે તેવણે એક જગ્યા શેાધી કાઢી હતી." ડેાશીએ જવાબ આપ્યેા.

"કયાં?" પેલાએ પુછયું.

"કેટલેક દુર હું તે એક ભારેની ગાડીમાં લઇ ગયેા, જેને તે ધારેલે ઠેકાણે જતાં પંદર દહાડા લાગ્યા હતા. તે બાબે ઘણેા ભારી હતેા, અને બે એક માઈલ જવાનું હતું."

ત્યાં પેલા ડેાનીને મળવા આવેલેા આસામી ઘણેા ઉશ્કેરાયલેા લાગ્યેા.

"તે તમે કયે ઠેકાણે લઇ ગયા.?"

"હું તે જગ્યાનું નામ ભુલી ગીયેલ છ"

"પણ તે જગ્યા કયી તરફ આવી તે તેા તમે જાણતા હશેા, મને નકશા પર તે જગ્યા દેખાડી શકશેા?"

"હા, હું પલ્લાન દેારી શકું પણ તે એટલા કામ—"

"જો, મને તે પલ્લાન તું આપે તેા તેના બદલામાં આપ પાંચસેા પાઉન્ડ તારજ સભજ." પેલેા પેાતાની બેંગ ઉંધાડી બેાલ્યેા.

"પાંચસેા પાઉન્ડ! પણ શા માટે?" તેણે દિગ મુઢ બની પુછયું.

પણ પછી એકાયક તેને કાંઇ યાદ આવી હેાય તેમ ઉછળીને તે ઉઠયેા, અને ખુણામાં ગેાઠવી મુકેલી પેતીજ કબાટ આગળ જઇ, તેમાંથી તેણે એક બંડલ કાઢયું. તે બંડલ તેણે જોયું તેા તેમાંથી અડધું પાઉ નીકળ્યું, જે બાલુએ મુકી તે બંડલવાલેા ન્યુસપેપરનેા ટુકડેા લઇ તેણે તેમાંથી કાંઇ વાંચ્યું અને તેને જે વાંચવું હતું તે વાંચી લઇ તે ટુકડાને ઘડીવારણ બીસામાં મુકયેા. તેણે તેમાં જે આવ્યું વાંચી તેનું મથાળું નીચે મુજબ હતું.

"જરમનીને ત્રાંબાના પડતા અવતરા ! બેલ્જીયમનાં ઘરેાનાં બારણાં બારીનાં પીતળનાં હેન્ડલેા અડગશ અને કબેા તેઓએ ઉખેડવા માંડયાં !

તેણે હવે તે પેપરનેા ટુકડેા પેાતાનાં ગજવામાંથી કાઢી તેમાંપર પેલાની નજર સામે પાંચેય.

"આપજ કારણ સર તમેા સવાલેા મને પુછેછ ?"

પેલેા હસ્યેા,

"એમ ધારેા કે હા"

અને તેનાં મેાંદમાંથી આ શબ્દેા પડતાંજ રેાબર્ટ ડેાની ઉશ્કેરાઇ ગયેા.

"ને તું મને પુછેછ કે એ નાંણું તારે કયાંથી મેળવવું કે જેથી તેજ નાંણામાંથી જરમની પેાતાનાં બાના બરાબીનાં દુશ્મન બનાવે?"

"હું તેા તારે પાંચસેા પાઉન્ડ કેમ કમાવા ને બતાવું છું"

પેલેા મેાંહ હલકું રાખીને બેાલ્યેા.

તેનેા આ જવાબ સાંભળી રેાબર્ટ ડેાની ચેહેા ઉશ્કેરાઇ ગયેા કે તે પેલાને ટેટેજ બાઝતે, પણ તેટલાં ઉપરથી "અરરર, એા" કરીને ઘુમેા પાડવાનેા સાદ આવ્યેા અને તે તુરત ઉપર દેાડી ગયેા. અને ત્યારે તે પાછેા ત્યાં આવ્યેા ત્યારે તેની આંખેામાં અંગાર ચમકતેા હેાય તેમ પેલાને લાગ્યું.

"કેમ?" પેલાએ પુછયું.

"ખુદા ખાતેર, તમે આંદીથી જાવેા!"

"તમારી બેરી બેદાલ છે કે?"

તેને કશેાએ જવાબ આપ્યા વગર રેાબર્ટ નિસેાસ્ટ થઇ એક બુરસી ઉપર પડયાંઈ પડેયેા, ને પછી એકાએક ઉશ્કેરાઇ જઇ બેાલ્યેા—

"લાવ મને આપ-દશબાંજ પેસા આપ! ને એક કલાક રેકીને પાંચસેા પાકેડ લઇને આવજે; મને તે પલ્લાન દેારનાં એક કલાક લાગશે."

પેલો આદમી હસ્યો અને તેબલ પર પાંચ સાવરીન્ મુકી ચાલતો થયો.

એ રીતે રોબર્ટ ડેનીએ પોતાનું ઇમાન વેચ્યું.

* * *

તે બીમાર બાઇનો ખાવીંદ શૅંબર્ટ કાંઇ ખુબ રોકેનતમાં રોકાયલો હતો અને તે બીચારી તેને જોતી બેઠી હતી.

તેણીનાં કપાળ પર કરચળી વળેલી હતી, અને તેણીનાં ભવાંનો ચાલ્લો ચઢેલો હતો: તેણીની બાલુમાંજ ઉંચા પાઇનની બે ત્રણ બાટલીઓ અને ગ્લાસ તાજા ફરૂટની ભરેલી એક બાસ્કેટ હતી.

"રોબર્ટ!"

"કેટી ડીયર!"

"આમ તું કયાંથી બધું લાયો?"

"એ મને કાંઇક કામના બદલામાં મળ્યું."

"એ તું કાંઇ પ્લાન દોરેછ કે, શૅંબર્ટ?" તેણે મનમાંજ જખને પોતાનું તે કામ છુપાવી દીધું.

"શૅંબર્ટ, મેં સ્વપનું જોયું કે ખરેખર તું ને કોઇ આપણા પ્રેફેસર ઇન્ગોના તાંબાને માટે પુછતું હતું?"

"કેટી, વ્હાલી તું હવે જરા આસાયશ લે" તે બોલ્યો.

"શૅંબર્ટ, તું મારીથી કાંઇ છુપાવેછ? આગળ તો તું એમ કહી નહીં કરતો હતો."

તેણીને સમજાવી પટાવીને વાહી સેવા તેણે પોતાની પેન બાજુ મુકી, પણ તેણીના ચહેરાપરથી તે ચેતી ગયો કે તેણે માથે લીધેલાં કામનો સનસારો તે બામી ગઈ હતી.

"તમે શું કરોછ તે હું જાણું છ!" તે બોલી "મને અહીં બાળપરથી ઘડી ઘડી પેલાં તાંબાંનો વિચાર આવ્યાજ કરતો હતો. જરૂરમંદોને મોટો ફાયદો થાય તેવો ભેદ તમે વેચવા નીકળ્યાછ!"

"કેટી!"

"હા, ને તેમ કરી તમે તમારું ઇમાન વેચોછ! ખાવું ભલે મને એનો એક ટુકડો યા હવે હરામ છે."

એટલું બોલતાં તેણીની આંખ્યો આંસુનાં પણીથી ભરાઇ ગઇ.

"એથી નજીવાં કારણસર ભલી નેક અબલાએ ભુખી પ્યાસી મરી જાય દુનામાં પોતાનું નામ મુકી જોઇછ; મારી ફરજ હું બી બજાવસ હું બી ભુખી મરીજ જવસ"

"કેટી! કેટી!" તે બોલ્યો.

"શૅંબર્ટ, આપણે ત્યાં દીકરાની બક્ષેસ ખુલ્લએ કાધી હતે તો તેને તું તારા દેશની સેવામાં અર્પણ કરતે; હું જાણું છ કે તું તેમ કરતેજ! તારો દીકરો નથી તો તારી પરણેતર તો છે. લે તેને તારા રાજ અને દેશની સેવામાં અર્પણ કર."

શૅંબર્ટથી તેણીના આ શબ્દો સાંખી શકાયા નહીં તેથી તે ઉઠ્યો અને પોતાની તે પરણેતરનાં કપાળપર એક કીસ લઇ તે પ્લાનના ચીથે ચીડયાં તેણે કરી નાંખ્યાં, તેજ વખતે તેનું બારણું ઠોકયે થોડકું.

પેલો વેર વીખેર થોડોક પડેલો બોરાક પેલી બાસ્કેટમાં તેણે ભરી દીધો અને પછી નીચે ઉતર્યો.

"લે આય પાંચસો પાઉન્ડ" પેલો આદમી જોને રોબર્ટે બારણું ઉઘાડી અંદર લીધો હતો તે બોલ્યો. "દશ દશ પાઉન્ડની ત્રીસ નોટના આડધા કકડાને બસો પાઉન્ડ રોકડા, મને પેલું તાંબું તારા પ્લાનવાલી જગ્યે મળતાંજ બાકીના ત્રીસ ટુકડા તને તુરત મળશે."

"નહીં જોઇયે!" શૅંબર્ટ બરાડ મારી બે ઉપ્યો.

"એટલે?"

"એટલે એમ કે મારે તારૂં એ કામ નથી કરવું."

"તે કામને પેટે તે થોડાક પૈસા લીધાછ કેની?"

"લે આય તેમાંના બાકી વધ્યાછ તે" એમ કહી તેણે થોડુંક પરચુરણ પેસા બાજણ તેબલઉપર હસેલ્યું.

"લે આય ને ચાલ્યો જા"

"પણ, ભાઇ તુંને—

"તે ભેદ મારો નથી, પ્રેફેસર ઇન્ગોનો છે, જા તેને જઇને પુછ"

"પણ તેતો મરી ગીયો"

"તો તું બી મરી જા"

"એન્ટવર્પમાં તેની ઉપર એક બોંબ પડ્યો ને તે ગઇ કાલેજ માર્યો ગયો."

"તારે લે બાય તારા પૈસાની બાકી ને ઉતાવળે મરી જા કે રસ્તામાં તેવણુનો ને તારો મેળાપ થઇ જાય તો તું ને છેક સુધી નહીં જવું પડે!"

"પણ, તું એ કામ માટે કબુલ થયો હતો, તેને પેટે તેં પૈસા લીધા હતા અને તેં તેમાંના કેટલાકતો ખરચીબી નાંખ્યા. વિચાર કર, મારા બાલા દોસ્ત ને બાય તારી નજર સામે રાખી નિરાંતે ગૌર કર, હું પાછો રાતે આંઠ વાગે આવીશ," પેલાએ રોબર્ટને પટાવી લેવાની હવે બાજી રમી.

* * * *

પેલો બીચારો લંગડો રોબર્ટ ઉપર ગયો અને પેલી બાસ્કેટ તરફ ટીકીને તે ઉભો; પછી પોતાની પરણુ તર તરફ જોઇ બોલ્યો,

"બ્હાલી, મને તારી હીંમતમાંથી થોડીક ઉછીકા આપ."

તેણીએ તેનો હાથ લઇ આંખોમાં દાબ્યો અને હસી

"કેટી, ગમે તે થાય પણ આપણે સાથેજ રહેશે કેમી જે હાલ તારો થાય તે મારોબી થાય."

"હા, રોબર્ટ" તે બોલી.

વળી પાછું નીચેનું બારણું ઘોકાયું; તેણીને તે છોડીને નીચે ગયો અને બારણું ઉઘાડયું તો તેણે એક ઉંચા કદના દાઢીવાલા મરદને પોતાની સામે ઉભેલો દીઠો.

"તમેજ રોબર્ટ ડેની?"

"હા, સાહેબ"

"કેટલાક વરસો સુધી પ્રેફેસર ડ્રુનેના નોકર અને મદદનીસ?"

"હાજી."

"પ્રેફેસર એક બોંબથી બાયલ થયા હતા તે તમે જાણોછ?"

"મેં હમણાંજ સાંભળ્યું સાહેબ,"

"તેવણ ગઇ કાલેજ ગુજરી ગયા, હું તેવણુનો વકીલ અને એકઝીકયુટર છેઉં; તમે જાણોછ એવણુનાં કોઇના સગાં વ્હાલાં નથી તે?"

"હાજી, મને બ્યકર છે."

"એવણુ કાંઇ ઘણા પૈસાવાળા ન હતા; તેમની વારસીક આવક માત્ર ૩૦૦ પાઉંન્ડની છે. તે ઘણી વખારે હોતે, પણ તેવણુને સત્તાનો અને બીજાં ચીજાં બ્હેનજનો ઘણો શોખ હતો. તેવણુનું બધું નાણું અહીં ઈંગ્લાંડમાંજ છે.

"તેવણુનાં મરણુની ખબર સાંભળી હું દલગીર છેઉં"

"તેવણુ તમુને પોતાના વારેસ ઠેરવી ગયા છે" પેલો વકીલ બોલ્યો "અને પોતાની બધી અસ્કયામત તેવણુ તમારાં નામ ઉપર કરી ગયા છે."

"એક જરા મને બાજ કરશો? હું હમણાં આવુંછ" એમ બોલી તે ઉપર દોડી ગયો અને પેલી કુટ અને વાઇનની બાસ્કેટ કેટીને બતાવી તે બોલ્યો.—

"ડીયર, આપ હવે આપણુજ છે—હવે આપણા હલાલ પૈસાની તે છે" પછી તે પાછો નીચે આવ્યો.

"તમે જે કહેછ તે શું ખરૂં છે કે પ્રેફેસરનો તમામ પૈસો મને મળશે?"

"હા! થોડાક કાલે મળશે, બાકીનાને મળતાં જરા વાર લાગશે, પણ તમુને હાલ જરૂર હોય તો થોડા હું આપું."

"હા, સાહેબ, એક પાંચ પાઉંન્ડ આપો તો મેહેરબાની"

પેલાએ પોતાની પાકેટ કાઢી.

"વધારે જોઇયે તો વધારે લેઓની?"

"નહીં સાહેબ પાંચજ પાઉંન્ડ જોઇયેછ"

"પણ પાંચજ કાંય?"

"મારે માંઇ વચેનું ખમાન પાછું ખરીદી લેવું છે."

"ઓહ્યે?"

"તે હું તમને કાલે સમજાવીશ, તેટલાં સાટું બસ."

"સાહેબજી"

એ રીતે રોબર્ટ ડેનીએ પોતાનું વેચવા કાઢેલું ખમાન પાછું ખરીદી લીધું હતું.

(સમાપ્ત.)

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સદ્ગુનશીલ સખી.

દિકરીઓ કોણની પાસે રેહવી જોઇએ ?

આ એક મોટા અને મહત્તવનો સવાલ છે, જેનો જવાબ સૌકોઇ નવાણું આસામીઓ આપશે કે, "માતા પાસે." ઝબપથી વેહતા સુધારાના રેહમ ટેકલાંક મા-બાપો એટલાં ઉતાવળે ધસડાઇ—તણાઇ જાય છે કે કુંવારી દીકરીઓનાં ભવિષ્યનો ભય તેઓની સામે ડોળા ધુરકતો નથી, એજ આપણી અચરતી છે!

આજનાં મા-બાપની કૃત્ત છોકરીજ કેળવણી આપવાની હદ બાહેર ઉલટને લીધે તેઓ દુ-બાદારીના લાંબો વિચાર કર્યા વગર પોતાની કુંવારી નિર્દોષ દિકરીઓને નજરથી દૂર પરધર્મની અને પરદેશની બાતાવરણમાં છુટી છોડી દે છે; જ્યારે બીજાઓ, સર્મા—રનેહીઓનાં ઘરમાં કેળવણીને બાહલું સૌકોઇ ગૈલ દુર દિકરીઓ ધીરે છે! આવા દાખલાઓ જ્યારે આપણે પારંવાર જોમમાં જોઇએ છિયે, ત્યારે આપણને કુદરતીજ વિચાર આવે છે, કે એક માતા પોતાની પવિત્ર ફરજંતુ ફરજ બીજાઓને અદા કરવા કહે છે! પોતે પ્રત્યેક જંન્તુઓ-જેમ્બમાંથી અળગ થવા પ્રયત્ન કરે છે.

બીજાઓ, વરની નોકરી દેશાવર હોવાથી, યા ઘણી પ્રદેશમાં ઘંધો કરતો હોવાથી, પોતાની બેટીઓને બીજા બાળુ મીશન બાતાંઓ કે કૉન્વેનટ સ્કુલમાં બેનડી ફી આપી, રાત-દહાડો "બોર્ડર" તરીકે ધકેલી દઇને પોતે નીરાંત જીવે બેસે છે. આવી ગંભીર ગફલતીનું પરિણામ છેવટે શું આવે છે? નજરથી દૂર રેહવાથી મા-દીકરી વચ્ચેનો પ્રેમાળ ઝરો વેહતો રેહતો નથી, પણ ધર્મો વહી જવાથી સુકાઇ જાય છે. અરસપરસનું એકયતાનું બંધારણ ઢીલું થઇ જાય છે: માતાનું મહત્તવપણું દિકરીને દેખ સુષ્ટિમાં માતાનો દરજ્જો કેવો મહાન અને છે, તે દિકરી ભૂલી જાય છે. ઘણી વેળા ગુલામગીરી ગણવામાં આવે છે; માતાજીની શરણ ચવામાં છુટાપણું લુટાઇ ગયલું સમજવામાં છે. મોજ-મજાહનો અભખરો, ઐશ-આરામની બે દરેક ટેકાણે દેખાર દેવાનો હલકો ચડસ; સ્વજી ગમતમાં ભાગ લેવાનો મનનો ધખારો; પૈસ. ખપવા કાજે બોટું ડોળ દેખાડવાનાં પાખંડ, ઇ ખર્ચાળુ રીસીબારી દેખાદેખાથી દેખાડવાના ખાલી ભેજાંની પતરાજીબોર બડાઇ દેખાડવાનો દમામ, એ સધળું એક માતાને પોતાની દિકરીથ પડાવવાનાં કારણોમાંનાં મુખ્ય કારણો હોય છે. રાનાં ઓઇ હેઠળ, ગમે તે આસામી સાથે, ગમે તે છોકરપણે છુટથી ફરવામાં તેથી બાહદુરી સમજે છે. મને પારકા પુરૂષો સાથે મધ્ય રાત્રિ સુધી બે વાજાં બાફક છોકરપણે ભટકવામાં હિમ્મત માની છે. અહીંજ મા-દીકરી વચ્ચેની પ્રેમની સાંકળમાંથી કડી તુટી જઇને સાંકળ છુટી થઇ જાય છે! અને માતા પોતાનાં આગળાં અવિચારી પગલાંનો પશ્ચાતાપ મુખે મોહડે કરે છે.

જેવી રીતે એક માતા પોતાની બેટીની જાળવણી કરી શકે, કાળજી રાખે, તબિયત અને તંદુરસ્તીની સંભાળ રાખે, અભ્યાસ માટે આતુરતા ધરાવી તેણીનાં અભ્યાસમાં સવળતા કરી આપે, અને દિકરીની કુદરતી ખાસિયત, સ્વભાવ, ટેવ અને ચાલચલણ પર ચોંપથી નજર રાખે, તેમ પારકાંઓ રાખે એ માનવું ને સમજવુંજ અકુદરતી છે.

વળી, બીજા હાથ પર, કેટલીક માતાઓ પોતાની જ-મજ્જાની લાંબી મુસાફરીને બાહાણે પોતાની નદોંષ દિકરીઓને પારકાંઓને આધારે છોડીને હવા ખાય અને પછી તેના પરિણામો માતાની ઇચ્છા મુજબ નહિ આવે, તો તેમાં બીજાઓને કે દિકરીઓને દોષ દેવા કરતાં, પોતેજ પોતાનો આભાર માનવાનો છે; અહિંજ ખરેખરા માતાઓને પસ્તાવો શરૂ થાય છે, પણ તે ઘણો મોડો. ઘણા દાખલાઓમાં કંઇ કેળવણી-નેજ બાહાને દિકરીઓ માતાથી છુટી પડતી નથી, પણ ખુદ માતાઓ પોતાની મોજ-મજાહ, આસાએશ, વિગેરે માટે તેમજ જંજાલમાંથી મોકળાં થવા કાજે અનેક બાહાણે તેઓને દૂરને દૂર રાખે છે; અને એ રીતે દિકરીઓને પારકાં રક્ષણ હેઠળ સોંપી પોતે મજાહ મારે છે. ઘણી વેળા તો માતાઓ પોતાનાં **મહીયરાંની** સગવડ સાચવવા દિકરીઓની કેળવણીમાં અને તેઓનાં ભવિષ્યમાં આડે આવે છે. **મહીયરાં** તરફની હદ બાહેરની આગ-દાઝ અને કાળજાનાં પરિણામમાં ઘણી વેળા મા-દિકરીની ધારેલી ધારણાઓ નિરાશી અને નાસિપાસીમાં આવે છે.

ઘણી વેળા, સગાં-સ્નેહીઓ કે મિત્રો પર વિશ્વાસ રાખી, તેઓની સંભાળ હેઠળ, કેળવણી કે હુનર ઉદ્યોગ સંપાદન કરાવવાની શુભ નેમથીજ, દિકરીઓને પારકે ઘર, પારકાંઓનાં આશરામાં સોંપવામાં આવે છે; પણ તેમાં મોટે ભાગે કુગાયલાંજ તેઓ (માતાઓ) હોય છે. મતલબથી દુન્યા કેવી સ્વાર્થી હોય છે, અને કેળવણી કે હુનર આપવાને બદલે મતલબીઓ કેવું પોતાનું કામ કાઢી લે છે, તે તો ખરાજ તેઓ દિકરીઓને અભણ જોય છે, ત્યારેજ સમજીને પસ્તાય છે. આવી રીતનું છેવટ એજ આવે છે, કે તે નિર્દોષ બચ્ચાંઓ જીંદગી સુધી જેને આધારે થોડો વખત પડેલાં હોય, તેઓનાં તાબેદાર, દબાયલાં, ઓસીયાળાં, તાણાન્તપલા ખાતાં રહે છે; અને તે એક માતાની ગંભીર ભૂલનું પરિણામ દિકરીઓને સોસવું પડે છે.

ઘણી વેળા ધર્મને ભોગે કેળવણી આપવા માટે એક દિકરીને દૂર રાખવામાં આવે છે. આવી જાતની કેળવણી કરતાં તો એક દિકરી તદ્દન અભણ રહે તેજ ઠીક. ખરૂં, કે તેથી ફકત ઇંગ્રેજી કેળવણીજ બે નસીબ રેહશે; તેમ સોસાયટીમાં ફરવાનાં ખર્ચાળુ પોશાકોથી અને સોસાયટીનાં ભારે દંડથી તેણી મોકલી રેહશે; પણ તેજ વેળા જો તેણી ડાહી, સમજુ, સારા સ્વભાવની ને ઉંચા ખમીર-ખાસીયતવાળી હશે તો કેળવણી કે હુનર વગર પણ તેણી મા-બાપ કે ગરીબ ધણીનાં ઘરમાં ઉજવાડું કરશે!

ધર્મ કે નીતિ-રીતિના ભોગે જો ઇંગ્રેજી કેળવણી એક માતા પોતાની દિકરીને આપે, તેણી ક્યાં અને કોણ સાથે ફરે છે, તે વિષે એક માતા જો બેખબર રહે, તો તેણીને માતાનું શ્રેષ્ઠ નામ છાજતું નથી.

એક માતાની ગંભીરમાં ગંભીર ફરજ છે કે પોતાની નદોંષ કુંવારી દિકરીઓને પરકામમાં, યા સગાં-વ્હાલાંને ત્યાં, કે મીત્રોને ત્યાં કેળવણી આપવાને બાહાણે, કે કોઇ પણ કારણે ધીરવા પહેલાં લાખ વખત વિચાર કરવો સજાવટ છે. જ્યાં સુધી તેઓ પુખ્ત ઉમરનાં થાય અને પોતે પોતાને સાચવી શકે, ત્યાં સુધી તેઓને એકલાં છોડવામાં ડહાપણ નહિ, પણ એક માતાની ગંભીર ભૂલ છે. ભલે તે દીકરી અભણ રહે, યા અંગ્રેજી કેળવણી લે બેખબર રહે, તેમાં શું મુજાકા?

સારૂં છે કે એ પવન આખી દુનિયામાં નથી ફેલાયો, પણ કેળવણીને બાહાણે દિકરીઓને દૂર દેશાવર નજરથી ને સંભાળથી દૂર રાખવાનો ધંધ રો મોટુ રીવની માતાઓનાં ભણજમાં ભરાયલો છે, જેનાં ઘણાં નહિ ઇચ્છવાલેગ પરિણામો આપણા કાનને કચવાટ સહીત કોઇ કોઇ વેળા અથડે છે, તે સમયે દુન્યાદારી સમજનારી માતાઓની મુર્ખાઇ, ભૂલ અને કમઅકલીપણા પર આપણને અફસોસ છુટે છે!

બાળકોને બરનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૬ ઠો.

ખંત.

વ્હારાં વ્હાલાં બાળકો,

ગીયા અંકમાં તમોને "ઉદ્યોગ" ઉપર કંઈ શીક્ષણ આપ્યું હતું. આ વેળા તેની બેહેન "ખંત" વીશે હું થોડું બોલીશ. આ દુનિયામાં ખુદા અને કુદરતનો એક કાયદો છે કે સઘળું કંઈ આસાન પાર પડે તેની અગાઉ તે બીજાને પાર પાડવા તેની સાથે લડત કરવી પડે છે. તે લડતને માટે "ખંત" ના ગુણની વિષેશ જરૂર પડે છે. આ દુનિયામાં સઘળુંજ કંઈ સહેલું હોતુ નથી.

કોઇપણ ચીજમાં કુદરતે મેળવવા અગાઉ તેને માટે સખત મેહનત કરવી પડે છે. સફરાતમાં નીશફળતાની ખુબ નડે છે પણ જે ખંત રાખી હોય તે સોમાંથી નવ્વાણું તકા કુદરતની આશા રહે છે અને ધારો કે કદાચ આપણે મેહનત કરતાં નીશફળ નીવડયા તો શું થયું? જે ખંત આપણે ચાલુ રાખી હતી તે આપણામાં શક્તિનો કેવો વધારો કરશે? તમોએ કોઇ દીવસે ઉંદરને કંઈ ચીજ કરડતાં જોયો છે? તે ઉંદર કેવો ખંતથી તેની અને તેનીજ પુંડે લાગી બધું કોતરી નાખી ધારેલી મકસદ પાર પાડે છે તેમ ચીવટાથી કોઇની ધારેલી મુરાદ આપણે ખંતના ઉપ્યોગ વડે પાર પાડી શકીયે છીએ; દુનિયામાં જેમી મહાન શોધ થઇ છે તે એકદમ એક તડાકે નડી પણ દીવસોની મેહનત, રંજ અને ખંતનુ તે પરીણામ છે. દુનિયાનાં મહાન સ્ત્રી પુરૂષોની મોટાઇનુ માપ તે તેઓની ખંત છે. ઇતીહાસમાં વખાણવા લાયકના એક મહાન પુરૂષોની ખંતના કંઈ ખ્યાલ આપણને આપે છે, પણ હું જાણું કે થડીક વેળા તમે ઉંઘતાં બાળકો ઘડીક બાદમાં, હારી બાજો છો અને જે કામ ખંતથી પાર પાડવું જોઇયે તેને બદલે બાલીશાઇની હકુમત ચલાવી તે પડતું નાખે છો; થડીક વેળા કંઈ બીકત કામ તમે ઉપર આવી પડે છે તો "એ કોણ કરે" કરીને કરવાના તમો અખાડા કરો છો, પણ એ સઘળુ "ખંત" ની બેરહાજરીનુ પરીણામ છે.

લુહાર પોતાના હાથ નીચેના દાણ્ડ ઉપર મોટા હથોડા ફરી અને ફરી માર્યાજ કરે છે અને સોનો પોતાના હાથ નીચેના સોનાના ઘરેણા ઉપર નાની હથોડી વડે ફરી અને ફરી ટીપન કર્યાજ કરે છે, પણ આખરે તેની અંદરથી તેઓ શું કિંમતનુ કરે છે? સે કડો હથોડા પડયા પછીજ તેમાથી ધારેલી ચીજ તેઓ બનાવી શકે છે, તેમ વ્હારાં વ્હાલાં બાળકો તમારી જીંદગીની અંદર મોટી મુશકેલ બીનાઓ આવી પડે તો લોખંડની ઉપર લુહાર જેમ જબરદસ્ત હથોડા મારે છે તેમ, અથવા કોઇ જુનુ કામ રંજ ભરી ખંતથી પાર પાડવાનુ હોય તો પેલા સોનીની માફક તમારા સદ્ગુણોના સોના ઉપર જ્ઞાન, તાબેદારી વીગેરે વીગેરેની જીની જીની હથોડી ફરી અને ફરી માર્યાજ કરો અને જુવો કે પરીણામમાં તમારૂ ધારેલુ કામ પાર પાડવામાં તમો ખરેખરા કુતેહમંદ નીવડશો. કુદરતનો એ કાયદેજ છે કે જેઓ ખંત રાખે છે તેઓનેજ છેવટની કુતેહ મલે છે. તે કાયદાથી તમો કદીપણ છુટી શકશો નહી માટે સત્રચેત રહીને ખંત રાખવાનાં શીખશો તો ખુદાનુ ચાહવુ છે કુતેહ તમારીજ છે.

લી૦ દુવાગીર તમારો
મોટા બાવા.

કાકાનું વીલ.

સારો

લખનાર:—મીસીસ મેહરબાનુ ફ્રિરોઝશાહ એડનવાલા.

પારસીઓની જુની જાહોજલાલી માટે પ્રખ્યાત [illegible] સુરત શેહરમાં આપણી આ નાહની વાર્તા ઉદ્ભવે છે: વાર્તાથી હાલનાં જમાનાની નથી, પણ અસલનાં જમાનાની જુના અને નવા થઇ થતા વખતની છે.

જ્યારે મુંબાઇનાં પારસીઓ અસલથી રીતીઓમાંનાં ઘણાંક દૂરી ગોને વખોડી નવા દૂરીગો પોતાના સંસારમાં આમેજ કરવા બેઠેલા તેવા વખ્તમાં જુના વિચારનાં શેઠીયા કેહવાતા સુરતનાં રહીસ જેહાંગીરશાહ જગીરદાર કોઇ પણ પોતાને પેટનો વારેસ પાળ્યા સેવ્યા વનાં ગુજરી ગયા; તેઓનું પોતાનું રુપાર આનાર કોઇ ન હતું, પણ તેવણના ત્રણ મરહુમ ભાઇઓનાં ત્રણ દીકરાઓ હતા, તેઓને પોતાની તમામ અસકપાસત અને રોકડ પુંજનાં વીલ મારફત વારેસો કેહવી ગયા.

મરહુમ જેહાંગીરશાહ જગીરદાર સુરતનાં પોતાનાં મંડળમાં ઘણા રમુજ અને વીચારવંત નર કેહવાતા, તેઓનું વીલ આ પ્રમાણે હતું.

"વીલ."

આપણે કંઇ સરકારી દરબારી વાતો કે શહારીતીઓ જાણતા નથી. પેઢના કાકાનાં વંશથી ઉતરી આવેલા આપેહાડે હમે એખુત હૈયે; પણ એખુત એટલે જમીન એકનાર અને જગીરદાર એટલે જમીનો વગેરેનાં ધણી. સરકારી દરબારી રીત પ્રમાણે મારે મારાં વીલમાં આ બાબતો જરૂરજ વાપરવા જોઇયે ને તે એ કે "હું સુરત શેહરનો રહીસ, ગામની પાદરે એત્રાંઓ અરાવનાર જગીરદાર જેહાંગીરશાહ, આ મારું વીલ, મારી પુર દુરસ્તારીમાં, અને જાતિ ચંચળાઇથી કરી જણું છું.

"પેહલું તો એ કે સુરત અને ભીમપોર જવાને અપેર રસ્તે કે મારું એખુત આવે છે તે હું મારા મરહુમ ભાઇનાં દીકરા ગુસ્તાદજી ગોરખરને આ લખ્યાથી આપી બક્ષેસ કરી જણું છું; એ બીજારાને દુકરાં પાળવાનો વધો સોખ હતો, અને દુકરને અસલ જમાનામાં ગોરખર કેહવાં એમ સહુ આગળ બહુદ થય વાતો કરતાં ગુસ્તાદજીના બહેનની બાનું નામ ગોરખર પડી ગયલું. બહેસ્ત હોમે તેવનને:

"બીજું એ જે ગુસ્તાદજીના નેહાળ થયા, હવે બીજા ભાઇનાં દીકરા જમશેદ સચ્ચા બીમારી વારણ આવી—એ મારા મરહુમ ભાઇને ચુંટી ચુંટીને સાચ્ચુંજ બોલવાની ટેવ હતી, તેથી તેને બીજારાને સહુ સચ્ચાબીયાં કરીનેજ બોળાવતા— બહેસ્ત હોમે તેવનનેબી—જમશેદ સચ્ચાબીયાં ને બીમપોર રોહેવનો ગામ હાથનો આખો જમીનનો કટકો, અથવા બીમપોરનું મારું બેનું હું આપી, સોંપી, સપુર્દ, બક્ષેસ કરી જણું છું; એટલું બધું ખુલ્લું લખવાનું કારણ એ જે એ પોર્યાઓ મારાં વીલનો મીનીંગ કરાવવા ચાલતે દહાડે કોરત દરબારે દોડે નહીં.

"બીજું અને છેલ્લું નહીં, વલસાડ ગામે આવેલું મારું બેનર હું મારા નાહના ભાઇના દીકરા નવરોજ નયનરાયને આપી જાઉં છું—બહેસ્ત બીચારા એનાં બાપાને, તેવનને દરેક બાબતમાં નયનરાય કરવાની બેબાની અને કરી બાબરવાની ટેવ હતી, તેથી લોકોએ તેવનને આખે નામ આપેલું હતું, બાકી ત્રણે ભત્રીજાઓ મારા ભાઇઓનાં દીકરા તેથી સહુ જગીરદારજ કેહવાયરે, પણ બીજાઓનું તે જાણે આપું જેવી વાત છે.

"હવે છેલ્લું મુદ્દેબા, દું: છેલ્લું તે એ કે આ લખ્યાથી હું મારા એકસીકુનાર રોહ દોસ્તબા નીમદારીમને માથે ફરજ નાંખી જણેછ, કે મારી રોકડ પુંજનાં રૂ. ૭૫ હજાર છે તેને સારાં બ્યાજે વપરા હો અને આખાં દસ વરેસ બેનું બ્યાજ વધીને પડી બે બ્યાજ

સાથની આખી રકમ મારા ઉપર જણાવેલા ત્રણે ભત્રીજાઓ માંહેલા જે કોઇ સર્વથી તવંગર બનતા પાંમે તેને સપુર્દ કરે.

"હવે, તદનજ છેલ્લું તે એ કે આ મારી મરજીથી, મારે હાથે, પુર સુપ્રલામાં લખાવયું વીલ–વસીયત છે તે પ્રમાણે મારા દાનાવ, ઇનસાદી મીતર શેઠ દોરાબશા નીમહરામે અમલ કરવો, અને કોઇની ગીધને ઓઠું લુટવા વચ્ચે આવવા દેવું નહીં. તમે સમજ્યા કે? ગીધ તે કોણ? વકીલ સાહેબ તમારી હજરો માફી. આપરે દરબારી સરકારી કામ કંઇ જાણુતાંજ નથી તેની વાતજ કેવી?"

આ વસીયતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે શેઠ દોરાબશા નીમહરામ ખરેજ ઇનસાદી અને પોંઢેલેલા માણુસ હતા, તેવુંજ મરહુમ જેહાંગીરસાના ત્રણે ભત્રીજાઓને તેડીને તેઓને આપવા ચાહેલાં ખેત્રાં વેંહેચી આપ્યાં અને પોણો લાખ રૂપૈયા મરહુમની ખ્વાહેશ પ્રમાણે મોટાં બાબે એક માતબર પેઢીને દસ વર્ષની મુદતે સોંપ્યો.

આ ખેત્રાં જુદી જુદી કીમતનાં હતાં; ગુસ્તાદ ગોરખરનું ખેતું ઘણો મોટો સુધારો ભોગવતો હોય તેવું દેખાતું; પણ જો તેમાં જોખતો સુધારો કરે તો પછી તે ખેતરમાંથી કાર્યા સોનાં પાકે એવું મુલવાર હતું જમશેદ સરગ્રા ગીયાંનું ખેતર સર્વમાં કેંક હતું, અને નાહના નવરોજ નસવનજનું સર્વમાં સરસ હતું.

મરહુમ જેહાંગીરશાહની વાડીની પડોસમાં, વસ્તાં અને સુરતનાં બીજાં ઘણાંઓમાં વીલની વાત જાહેરજ ચરચા ગેઇ, તેઓ આપસ આપસમાં આ ત્રણે સુરતી જવાનીઓ માટે જાત જાતનાં અભીપ્રાયો આપવા લાગ્યા, તથા દશ વર્ષની મુદત પછી આ ત્રણુમાંનો કોણ રોકડ પુંજીનું ઇનામ જીતવા પાંમશે તે ઉપર શરત લેવા લાગ્યા.

તે ત્રણેનાં ખવાસ પ્રમાણે લોકો મત ઉચારતાં.

ગુસ્તાદ ચીકો અને પૈસા ખર્ચવાનું આખું ત્યાં બીકન્યુ હતો. જમશેદ સરગ્રાં બીયાં દહાપણુંના ઉડા વિચાર કરીને કંઇપણ કરવામાં જાણીતા હતો, અને નવરોજ નસવનજી તેનાં મરહુમ બાપ જેવો દરેક નવી બાબતોમાં વગર વીચારે અને વગર ચેાખવે છપલું હવે તેમાંનો હતો; તેથી વળી તે ધુંધીની ઉડવાનો.

સહુ સહુને પોતાનું ખેતું મેળવવાને એકજ અહવાયું વીત્યા બાદ, ત્રણે ભત્રીજાઓ જેહાંગીરશાહની વાડીમાં જમતા જમતા વાતો કરતા જણાય છે. નવરોજ નસવનજીએ ગુસ્તાદ ગુરખરને પુછ્યું.

"ભાઇ ગુસ્તાદ, હવે તું તારા ખેત્રાંમાં સુધારો કરવાનું કયારે શરૂ કરેછ?"

"સુધારો? ત્યારે શું અંદર કંઇ બીગાડોછે કે શું? સુધારો કરવા જતાં કુધારો થાય તે તું જાણેછ કે?" આમે પૈસો ખરચવાની વાત આવી ત્યાં બીહને ગુસ્તાદે રોકડું પરખાવ્યું.

"તારા જવાબ પરથી મને તો લાગેછ કે તું ખેતરમાં કંઇજ સુધારો નહીં કરવાનો, ઉજડ જમીનોને ખેડાવવાનીબી કંઇ તકલીફ લેશે કે ફકત ખેની યથસ્તીજ જમા વાપરવા કરશે!" નવરો જમવાનું અટકાવી ઘણીજ નવાઇથી ગુસ્તાદનું મોહડું ટીકવાનું પુછ્યું.

"મારે નવો ખર્ચ કંઇ કરવોજ નથી."

"હું! ત્યારે તો મીલ્ટ મારો કે તમુને કાકાનાં પેણો લાખનો ટેકોબી કહી મલવાની વકીજ નહીં," નવરોજએબી રોકડુ જ કાઢયું.

"નહીં તે કેમ? બાકી તો તારેજ કહે તો મીલ્ટ મારી રાખજો કે કાકાનો પેણો લાખને તેનું બધું વ્યાજ સાથે મારજ આવંછે."

"અહીંની દુન્યાં આડી જાયે તોબી નહીં પણ જો તારે તારી વગર ખેડેલી જમીન ઉજડજ રાખવી હોય તો મને તે ઉપર ખેડકામ કરવા દેશે? હવે કંઇજ નહીં તો તારી જમીનપર ઠીયેઠીયે ઠુંગેલાં ઝાડોનાં ડાબી ડાબ્યાં એક બીજાને હરકત કરે છે અને પુર આપતાં એક બીજાને નડેછ, તેટલું તો કપાવી દેવા દે?"

"મારે એક ઝાડ નથી કપાવવું, એક ડાબ્યું નથી છંટકાવવું, એક તું કહેશે કે એક છોડ્યું છોકાર તો તેમાં નહીં, નહીં ને નહીંજ," ગુસ્તાદ ગોરખરે મજબુતાઇથી કહ્યું. મારે કરોજ ફેરફાર કરવો, કરાવવો કે કરવા દેવાનો ઇરાદો નથી. સમજ્યું હવે?"

"એમ કેમ વાહ?" અત્યાર તુરીક સાંભળ્યા કરતો જમશેદ હવે વચ્ચે પડ્યો. "ભાઈ ગુસ્તાદ! કંઈ સારો સુધારો થોડાક ફેરફારથી થતો હોય તો તેમાં નહીં કરશો?"

"જમશેદ, તું કાંઈ નકામો માથું દુખવેછ? સુધારો, વધારો, કે ફેરફાર તો હું કંઈ કબજ નહીં કરાવાનો મારા બાપદાદાઓ જેમ ખેતી વાસ્તે હળ કરાવતા, ખેડાવતા, રોપાવતા, કપાવતા, વઢાવતા અને વેચાવતા તેજ હુંબી કામ કરીશ. તે સિવાય ફેરફાર કે સુધારાને આપરે ઓળખતા નહીં." ગુસ્તાદે જમશેદને મિઠાસથી જવાબ કર્યો.

"પણ હમણાં નવી રૂઢી પ્રમાણેનાં હળ નિકળ્યાછ તેતો જરૂરજ મંગાવીને વાપરજે." વકી પેસ્તો નચ-નવાઇ નામનો પોચો વચ્ચે હોમાયો.

"નારે દીકરા, જુનું તે સુનું એ ખેતરાં સાથે મને સોંપાયલાં જુનાં મારા બાપદાદાનાંજ ઓજારો મારે હંમેશાં વાપરવાં છે, હમે સમજ્યો. તુંબી યાદ રાખજે કે જુનું તે સુનું."

"પણ મિરાદર, નવું તમે વાપર્યું કે અજમાવ્યું નથી, ત્યારે જુનું તેજ સુનું એમ કેમ કહી શકો? મેં તો અજમાવ્યુંછ, અને જુની રૂઢીનાં હળ કરતાં એ નવાં નિકળેલાં હળ ઘણાજ કાયદા કારક પુરવાર થયલાં મેં જાણ્યાંછ, અનુભવ્યાંછ," જમશેદ પણ નવાં હળની હિમાયતમાં નિકળ્યો.

"તે ગમે તે હોય, નવું ખરીદવા, નવો ખર્ચ તેટલો કાયદો જુનાંમાંથીજ હું મેળવી લેઇશ લેવશ-મારા બાપ દાદાનાં વખતની અસ્સી ચીલેપર અને અસ્સી રૂપીઆપર મને ઘણો ન્હા છે. ભાઇઓ." નવા ખર્ચાના બીહુને ગુસ્તાદજીએ વાત ઉડાવી.

જુનું તે સુનું આ જવાબે ઘણા ખુશાજ કરતાથી બોલતા રહી પાંચ સાત વખત તેનું તેજ પીછ ગુસ્તાદજીએ ખાધું પુરું કર્યું. તેનાં કંટાળો ખાસ તેનાં તરફ ચોખ્ખી પીઠ ફેરવી હવે નરસ નયનવાઇ પોતાને ખોબે ઉતરી આવેલા નવા નવા શોખો ઉઠાવવાપાછળ કરવા વિચારો જમશેદને કહી સંભળાવવા મંડ્યો.

"જોતો મારા જાની ભાઇ જમશેદ," તે બોલ્યો "તું કંઈબી વાત શાંતીથી અને દલાપણુથી સાંભળેછ, તેથી તારી સાથે કોઇને વાતમાં કરવા ગમે ખરી; મારી બધી યુક્તિઓ મેં રચી રાખીછ તે હું તુને કહેઉછ તે સાંભળ."

"ઠીક, બેશક કહેવો, પણ તમે જે કહેવો તે બધુજ મારે કબુલ કરવું જોઇએ એવી છેક આશા નાં રાખશો."

"અરે નહીં તે કેમ? જોતી મારી યોજનાજ એવી ઉત્તમ છે કે તે સાંભળતાંને વાર ખુશીથી તું તે કબુલ કરશે. ભાઇ, મારી જમીનની તદ્દન લગોલગ તરકારીનાં ખેતર અને તેની પાસે મોટું ટોળાવું, એટલે ટોર લોક વસી રાહે તેવી મોટી જગ્યા ખાલી છે, એ બધું હું કામમાં લેવા માંગુંછ, કેમ વારૂં, એ તું પૈસાનાં ડગલા—"

"તું ભાઇ એમ તો નહીં વમાસતો હોય કે મોટો અરાજો ખરીદી લઇને તેપર તું મોટા મોટા ખર્ચો કરવા ધારેછ?"

"અહાહા! તેજતો તરકારીનાં ખેતરની ઉપજ તે દર વર્ષે વેર બેગા પૈસાનાં દગલા લાવેજ ભાવે કેમ જે તરકારી તો સહુ ખાય અને ગાય મેટાં, જરૂરનું, બેસારો લવારાં, એમ થોડાં ખરીદીને ટોળારામાં ભર્યા કે પછી ભાઇ, તું જાનેજ તો ખરો કે એ લેવેરા વર્ષમાં બબે ત્રણ ત્રણ અચ્ચાં ઉપજવે, તે જો ધાર કે બસેજ કે આપ્યે વર્ષે મે એકસો ટોર ખરીદ્યાં તો આવને વર્ષે ૩૦૦ નવાં ઉમેરાઇને ચાલ્યો થશે, વળી તે ચારસોમાં બીજે વર્ષ બીજાં ચારસો ઉમેરાશે તો આંકસો થશે. એમ કાકાના વારસો દસ વર્ષ મકે તેટલાં દર માસે ટોરોમાં વધારો થવાં જુનાં ટોરા વેચવા જરાક તા દસ વરસમાં મારા જેવા પૈસાદારોને બીજા દાદા બાપ ધર્યાપર નહીં રહેશે." આ નવરૂની અજબ યુક્તિ, દોલત વધારા દેવાના ખેલ સાંભળીને જમશેદતો હરખા વનાં રહેવાજબ નહીં.

"પણ ટોરા ખરીદશે તે લેવા જન્મ આપીને વધારા કરશે તો કોઇનું મોત નહીં નીપજશે કે?"

૭૫ મરણી આંઠ દીવસમાં મરી ગેઇ. કેમ? ચીલ ઉંચકી ગયા. ૩૦૦ બકરાં મેદાંમાંથી સવાસો મરી ગયાં? કેમ? ચારવાની જગ્યા ઉપર જમીનમાં મેટાં કાંટા છે તે નાંકમાં અંદરવેર લોકાકને હોહી છત થઇ ત્યાં ઝોકાની પ્રીક ચહડી. પાસેનાં નરકારીનાં ખેતરમાં મરઘાં બટકો ને તેરો જાય ચડી સત્યાનાશ વાળતાં તે કૂરોદ જુદી. નચન્તવાર ને એક આંખનાં પળકારા ભાર કરસદ ન રેવતી. એક જનવરનું વેચાંણ થાય તેટલાં દસ મરી ગયાંની વાત આવે. માંણસો તેર પંખી ચોરી જાય અને સંખ્યામાં ગણુંથી મુજબ આગુદ્ધ વધારો થવાને બદલે ઘટાડોજ ઘટોડો. આપદાયતો. ઢોરોને ચેરાનમાંથી નીકળી પોતાના કુળદીપ ખેતરમાં ગેરી જતાં બટકારવા જમશેદે સલાહ આપી કે કુંવા કાંઠાની વાડ રોપાવવી, પણ ચોપડીઓમાં વાંચ્યું કે એક નાહલી તગારી માપક ઉંડી જમ્યા બેઠળી, અને તેમાં પાણી સમાય તેવું કરવું કે જેથી જ્યાં તેરો ખેતરમાં આવતો જતો પગ દઇ ટુટે ને પડે ને ખેત્રોને ઘટે ત્યારે પાણી મલે તેમજ ઢોરોણી ખુબ ઉંડી અને હસેલા બટકાંચો તરે.

આ મતલબે ખેતર અને જનાવરની જગ્યાની વચ્ચ વચમાં મોટા ઉંડા ખાડા ખોદાવી દેવાદોદી ચાલી. ખાડો ખણાતો જાય ને અચાનક ઢોરો અંદર પડીને પગ ભાંગી લુલાં લંગડાં થતાં જાય, પણ કાંટાની વાતની સમજણ મગજમાં ઉતરે. વેલાતમાં આ નવી ઢરણી અનેક ફાયદાઓ થાયછ, અને જુની અસલ રીત કાંટાની વાડ હવે ફેશનમાં કે ચલણમાં નથી.

હસેા, બેાદાને બખર શા કારણે હગલે હગલે મરવા લાગ્યાં. બકરાં મેદાં દુરસ્તલ થઇ ગયાં, ગાયો ભેંસો બરાબ બરાબ મરવા લાગી અને બધું ધાર્યા કરતાં ખુશાપુશાલ દીસ્વાને બદલે રીકવી ને રડમેસ હાલત બતાવવા લાગ્યું. મુવેલાં ઢોરોનાં ચામડાં ઉતારવા જતાં ઉપરીયલું બરાબર નહીં તે બદલે બાજ લેાકેા ઉઘાપત કરી જતાં, હંસોના પીળા ને ચરીકણી દુંખનારીઓ ફેશનની આંખ પેતા પર નહીં જોનેને તેનેાણી બદલે આંખ બચ્ચેા પેાલ કરવા લાગ્યાં, માંકાળા ટોપલાની રનજેનર ગયા.

જમશેદે એ પોષનિ આંતેા મામલેા જોર ઘણીજ દીલગીરી સાથે વધુ ધેાંટાળામાં હોમાતેા વારવાનું કર્યું અને દરેક ચીજની દેખરેખનાં માણસેાની ઉપ્રાંત અકેક મુકાદમ, ઘરેા, વીશ્વાસુ રાખવાનું સમજાવ્યું.

હજીએ જમશેદ ઘણેા દીલગીર થતેા, પણ જરા નવાઇ નવલને અન બધી વાતની ઉહાટ હતી. પહેલા ચાર છ મહીનામાં કેવું એમજ દેખું, ખરચપણ કંઇ નીકળે નહીં. બાપરે, આ એ કઇ ઢોરોને મરઘરાં એ ખાયછ, કે કાહકનેા ખજનેાથી ખુટી ખમ. પણ સસલાં બધાજ પૈસા વાળી આપી દેવાનાં એવું તેને કંઇક લાગતું. મુંબઇથી ઉપડતી ચીનની આગબેાટ સાથે સીધેા વેપાર તેણે સસલાં નેા શરૂ કર્યેા. ચાર રૂપ્યે દઝનની ખરીદી કરતેા, અને બાર રૂપ્યે દઝનનું વેચાણ! એક દઝન વેચાતાં લીધાં હોય તેા કેટલે એકે બે મહીનામાં છ દઝન થાય એ બધું તેણે વાંચેલું. પણ અફસેાસ; વાંચેલુમ્ આટલી હદ સુધી ખોટું હતું દેખુ! વધારેા કંઇ થાય તેમ જણાયજ નહીં. એ શું ભેદ હશે? જમશેદે તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું કે સસલાને ઘેરી રાખવાની જે હદ છે તે પેાચી માટીની બનાવેલી ભીંત છે, તેમાંથી કેાકીને તેઓ હારેહાર રેાજ દાં નાહસીને હારેહાર જંગલમાં ભરાઇ જાયછ અરર હદ બાંધી લખને દેવાળી ઉપર ભાંગેલા હાથ જરેલા તે તેા દેખું આજની ફેશન સીયા કરા કાતું નહીં. અંદરથી તલું ભેદી સસલાંઓનું લશકર ઘેરેબારે જણને ગેાફવાતું દેખું. ધેાવાયું!

ગુસ્તાદ વધુને વધુ હું હું કરી તેને તેાડી પાડવા લાગ્યેા, અને મનમાં ને મનમાં હવે નવલ નચન્તવારને લાગવા માંડ્યું કે આવેા મામલેા ચાલુ રહ્યેા તેા હું કે વખતમાં પૈસાદાર તેા શું પણ બીખારી કરતાં નબેદાર હાલે પુગવાનું.

તે હીમત હાર્યેા નહીં. સસલાં જે બધા નાહસ ભાગ કરી ગયાં હતાં, તેઓને નામે પૂરેા મુકી, રહેલું તમામ સસલું એક લાંટમાં મુંબઇની માસ્ટાર્ટ ને હવાલે કરી તે જમીન ખેડાવી ત્યાં રોપણી કરાવી; અને જણે સસલાંઓપર વેર લેવાઇ ચુક્યું હાય તેમ તે મુંદર દર્પણા ભેલવા લાગ્યેા.

આઠ દીવસમાં શું સુંદર ઘોડ થયા કે હાહા! નવલ નચ–નવાઇ જેને દરરોજ નવું નવું જોવાની કરવાની બહુજ મજાહ હતી તે તો આ મામલો જોઇ હરખાઇ હરખાઇ ગયો. ઉજડ વેરાનમાં બાતર પાડતાં લુચ્ચાં દુખ્યાં સસલાંઓને બદલે આ તેને વધુ ભાવ્યું પણ વાંચનાર! શું તેની નિરાસાની વાત કર્યે? જે લુચ્ચાં સસલાંઓનું લશ્કર તાહેરેલું તે પોતાની આ અબ્રહ્મ જગ્યા કે શું વખ્ત જોવા આવેલું તે ત્યાં આવા મજાનાં લીલા મીઠા કુમળા ઘોડ જોઇને ત્યાંજ છાંવણી નાંખી પડી કુર કુર આવા મંડેલું. અને આહ જેહમતેથી આંઠે દહાડા તે લોકને ત્યાંથી વિખરાતાં લાગ્યાં જેટલાં અરસામાં તેઓ બધું ખાઇ ખુંડારી સફા ચક જમીન છોડીને વગે ડારે કર પડ્યાં!!

નવલ નચ–નવાઇને ખોટ ભારી ગઇ, પેણ તે કરતાં તેને અલખી ભારી લાગી જેમ તેને ધાર્યું હતું તેમ કેમ નહીં થયું' તેજ એની અલાયથી ભારી હતી.

એક બે દહાડા તે આવા બનાવોથી નિરાસ રહેતો, અને પાછો નવી ઉલટમાં ઉગી નિકળી પાછો કર્શામાં ઝીપલાવતો.

"અરે કંઇ નહીં રે" જ્યારે આવા મામલા જોઇને ગુરતાદ કરતો અને મજાક કરતો, તથા જમશેદ દીલગીર થતો ત્યારે નવલ નચ–નવાઇ પાછી ઉલટ તાજી કરી બોલતો. "વેપારનું સાધન તે શું એક સસલાંજ છે કે? થોડાં ઉડ્યાં ચુડ્યાં હંસ, બટકાં, મરઘાં ચુવેયા ને હંસનાં કબુંદ પીળાં હાથમાંથી જવેયા શું બધું આવી રહેલું' હું સમજ્યા કે? સસ્તો ઉન ઉતારીને સાડી છસો મેંહું મેં એક ભર ચાલને સોંપું છું, તેમી કેમ? વેલાતનાં લોકો ઉન ઉતારીને જે બટાવ્યા તે લોકને પેકડાવીજો, એથી શું કે જેહું એક કરમે ને ચરબદાર થાય તે લોકની ચામડી બીગડે નહીં" ને લખલખાં ચહડીને તવાઇ સુકાઇ નહી જાય. કાંયે તે તેણું તેડાવીશ, તું જોને જે તો ખરો તું જોઇને હલતાજજ જશે કે ચરબચપન મેંહું કે ઓરસ્ત્રેલીયન મેંહુણી એટલું ચરબદાર નહીં હોય." તેને જમશેદને હીંમત આપી.

એ બાપડો નિરાસાને દીલમાં જે ઘડી ઉભી રહેવા દેતો નહીં. કોઇ જેવું હોય તો અકળાઇ ગભરાઇને ભરે નહીં તો મરવાની અણીપર પુગે અથવા અધું દેવાનું થાય; નવલ નચ–નવાઇમાં આશા ઉમેદે ઘણીજ હતી. આશા પર ને મોટી ઉમેદો પર તે રહી શકતા.

બીજે દીને તેને પોતાનાં મેંઢાંઓ ભરવાડો પાસે દોડાવી મંગાવ્યા.ઓ અફસોસ! બાપડાં તે લોકને પેહડાવેલાં કુરતાં તો બધી એક ડેલી પેાચ હોય તેમ તેઓ પર ઝુમી પડેલાં એવાં લેવાઇ તવાઇને પાણીનો પોપરો થઇ ગયલાં. એ કેટલી હીંમત રાખે?

"તોબાહ! તોબાહ! તારાં મેંઢાં, દોસ્ત જમશેદ મજાના કુમળા છે પણ મારાં તો બધાં તારાં હતાં કે જ્યાં ચરબથી બધ ચબ, તે લોકનાં આ એ શું અવતાર?" નવલે અફસોસ કરી.

"બધું જેવા જાય તે અડધાંમાંથીજ જાય." ગુરતાદે ઠીરના કરી.

"જ્યાં છે ત્યાં મારૂં નસીબ ચાલતું નથી," વળી કાંઈ આશા ઉછેરવા તેને નસીબને દોષ દીધો. "પણ જેવા કહે તેમ મહેનું નસીબ પાતરાં તળે; એક ટુક મારી કે પાડું ઉડી જશે ને નસીબ ઉંઘડી જશે."

"જો દીકરા, મારી વાત માનતે તો સુબાનો થતે, હું મારૂં ઠોબારૂં સમારમાં સુરજનાં કિરણ નિકળ્યા વગર બહાર ચારવા કાઢડવા દેતો નથી; કેમકે આખી રાતનો દવ પડેલો તે સહેં ખોરાક એ લોકનાં પેટમાં જાય ને સહેં લાગી કુમળા થઇ જાય- ઉપરથી બદબાંન કુરતાં લોકડાવે તેમાં શું સાર્થક સમજાય?

"બધુ મેં ભરવાડોને એમી તારી ચેતવણી મુજબ ચાલવા કહીજ રાખેલું, કેમકે, હેમક, તું'ને મેં શું કહેલું' કે એ લોકને સહેં પડેલો, દવ વહેલો ખોરાક ચાવવા નાં દેતો?"

"ગે? કરે કીએલું જે? દેવયા તો અમનેજ એ વાત હાંભલતોરે આ." ભરવાડે કનિં હાથ દીધા.

"હાશે, હોશે, ખોરડર આપવા જઉં તેટલાં કંઇ બીજાં કામમાં શું'ટાઇ ગયો હોઉં, એમ હોય."

નવલે ભુલ કબુલી.

"કામનું કાઢકપણું તે નહીં કાંય એમ થાય?" ગુરતાદે ટીકા કીધા.

"બધું ખોટેજ હવે તે બધુંજ અકબૂર તે અકારત જાય."

(સાંધણ છે.)

પુસ્તક પરિક્ષા.

ફિરદોસ.

પ્રગટ કરનાર:—અરદેશર દોરાબજી રૂ. જા. દસ્તુર મેહેરજી રાણા.

ઉપરે નામનાં માસિકની એક નકલ અમારી 'પ્રજ્ઞાત'ની એક નકલનાં બદલામાં તેમના (આગલા) પ્રગટ કરનારાઓ તરફથી અમને નિયમીત મળતી રહેતી હતી, પણ જાનેવારીથી તે માસ્ચ સુધીની તેની એક સરખી ગેરહાજરીએ અમને કાંઇક તાજુબ કીધા હતા. પછી વળી દાબડામાંના જુતની માફક એકાધકે ઓચીંતું લાલમલાલ રહેરે પરણે બદન સાથે અમારી તેબલ ઉપર જ્યારે તે ગયા મહીનાની શુરૂઆતમાં ફીરદોસ આવી ભહું ત્યારેજ તેની ગેરહાજરીનું કારણ અમને જણાયું, અને એ ત્રણ અંકનો પોથો, નપાસી જોતાં જેમ અમને તેની આટલે સુધીની ગેરહાજરીથી ઉપજેલો ગુસ્સો ઠેકાણાર થઇ ગયો તેમ અમને ખ તરીજ છે કે કાગને ડોળે તેના એ બધા ચઢી ગયલા અંકોની વાર જોતા વાંચક વરગની અધીરાઇ અને તેના કકડાટ ચટકાટનો પુરેપુરો ખ્યાલ તથી વળી ગયો હોવોજ જોઇયે. અમે એક માસીકવાલા થઇને જ્યારે અમારા એક ભાઇબંધને માટે બે સારા શોખન ઓલ્યે ત્યારે તે ખરાં દીલ અને ખરાં મનથી કહેલાજ સમજવા. તેનાં પાનાં ફેરવી જોતાં એરદે સાહેબની પીઠ જે જે લખનારાઓનો જમેલો ચોટેલો નજર આવે છે, તે ઉપરથી અમે તેનું ભવિષ્ય ઘણું સારૂં વરતી શકયે છીયે.

એક ચોપાન્યાના સંબંધમાં ભાઇ રશીકની કલમ શું પરિણામ નિપજાવી શકે છે, તે અમને તેમજ અમારાં વાંચનારાંઓને કોઇ રીતે અજાણ નથી, એટલે તે ઉપર સરેહ કરીને બોલવાની કશીજ જરૂર હોય એમ અમે માનતા નથી પણ, માત્ર એટલું અમને કહેવા વગર ચાલતું નથી કે જો મી૦ રશીકની ચાલુજ મદદ મેળવવાનો કાંઇ બંદોબસ્ત થયો હોય તો પછી તેના પ્રગટ કરનાર યા બીજા લાગતા વગગતાને એની હસ્તી માટે શંકાશીલ રહેવાનું કાંઇપણ કારણ રહેવું ન જોઇયે. મી૦ 'રફિક' અમારા મુખ્ય લખનાર છે તેથીજ તેમની આટલી સીફારસમાં અમે ઉતર્યા છીયે એમ સમજવાની મેહેરબાન વાંચનારે ભુલ કરવી નહીં, પણ, એ ભાઇની કલમનું ઉપ્યોગીપણું જાણ્યા પછી જો તે માટે એક બે બોલ કોઇ આવી તક મળતાં ન લખ્યે તો તે સીર્ફ નગુણાપણું જ કહેવાય.

એ બધું ત્યારે બાજુએ મુકતાં તેના પ્રગટ કરનારે આ ચોપાન્યું બહાર પાડવાનો જુમ્મો માથે લેતાં જે ઉમદા નેમ રાખી છે તે અલબત ધણીજ સ્તુતી પાત્ર છે, અને તે એ છે કે એ ચોપાન્યું ચલાવ્યાથી તેની જે આવક થશે, તેમાંથી એ ચોપાન્યાંનો વાજબી ખરચ બાદ કરી તેમાંનો બાકી રહેતો ભાગ નવસારીની પારસી જેનરલ ઓરપીતલમાં ફંડમાં આપી દેવામાં આવશે. એટ અધોરનાન અને તેબી એક ગરીબ ગુજ સનો અધોરનાન પોતાના ધંધામાંથી તેને ફાજલ પડતો વખત આવી પરોપકાર જેહમતમાં ગાળે અને તેની તે જહેમતની જો પુરતી કદરશનાસી નહીં થાય તો પછી તે બીનાને એક ખરીજ કમ નસીબી સમજવી. પણ નહીં, ગુજરાતી લાઇફ વાંચણનો શોખ ધરાવની પ્રજા અમારા અનુભવ પ્રમાણે એટલી બધી બે કદર તો નથીજ; તેને દર માસે સારૂં તંદરોસ્ત, નેકી નીતીનું ઉલંઘન નહીં કરે તેવું વાંચણ મળે અને તે વાંચણ માટે તે જે વાજબી કીંમત આપે તેનો વળી ડેટરોઇટ ભાગ ધર્મ ખાતામાં જાય એ તે વાંચક વર્ગને માટે કાંઇ થોડા સંતોષની વાત નહીં કહેવાય અને તેવું વાજબી લવાજમથી શું? પોસ્ટેજ સાથે માત્ર રૂ. ૩-૮-૦! અમો નહીં ધારના કે આ બધું જાણ્યા પછી એક પારસી ઘર આ માસીક વગરનું રહેશે.

નીના.

લખનારઃ—મી૦ બમનજી નવરોજી કાબરાજી.

"પુરસદ" અને "નવરાસ" ના માલેક અને અધિપતી ભાઇ બમનજી નવરોજી કાબરાજીની નવી પ્રગટ થયલી ઉપલે નામની વારતાનું પુસ્તક—અરજે દલદાર પોથો અમને અમારા અભિપ્રાય માટે મળ્યો છે, જેની પહોંચ ઉપકાર સહીત સ્વિકારતાં અમને ખુશી ઉપજે છે; વધુ ખુશી એમ કે મી૦ કાબરાજીના સ્નેહીઓના એક લખનારે કોઇ બીજે બાહાણે નહીં તો નહીં, પણ પોતાની પ્રગટ કીધેલી વારતાનો રીવ્યુ કરાવવાના હેતુથી બી અમારાં આ અદના માસિકમાં પોતાનો પગ મુકવાની મેહેરબાની ફરમાવી છે.

વારતાની એક ચોપડી અને તે ઉપર ભાઇ બહમનજીનું તેના રચનાર તરીકે નામ એટલે તે વારતા સારી હોવા વિશેની બીજી વધુ ખાત્રીકારી શી જોઇએ? અને કદાચ જે કાંઇથી તેવી સીફારસની જરૂરજ હોય તો અમને કહેવાને સંતોષ છે કે અમે એ વારતા આખી વાંચી છે અને અમને ખરેખર તે ઘણીજ ગમી છે.

એક વારતા તેનાં અસલ ઇંગ્રેજી નામ હામ સાથે હોય તે છતાં તે ગુજરાતીમાં ઘણીસારી અને કતેદમાં દ અની શકે છે, એ તે સારી સમજ પડતી અને જોરાવર કલમથી લખાએ હોય તોજ, એમ અમારૂ મજબુત માનવું છે, અને અમને અતરે લખી વાળવાને કરીથી આચકો રહેતો નથી કે અમારી તે માન્યતાને અમારી આગળ બેઠેલો ભાઇ બમનજીની નિંદા એ બોલે બોલ ખરી પાડી આપી છે. ભાઇ બમનજીની લગભગ બધીજ વારતાઓ અમને વાંચવાની જોગવાઇ થઇ છે, અને તેમાં કોઇક વારતાઓ અમને તેના અસલ પ્લોટમાં કાંઇક નરમ પડતીબી લાગી છે, મગર, તે છતાં ભાઇ બમનજીની એક ચે૦ક્ષ કીમતની લખાણબાણીથી તે વારતાઓ વધીક અમે કાંઇક ઓછા ઉત્સાહ કે કમતી પ્યારથી વાંચી હોય એવો અનુભવ અમને આજદીક તો થયો નથી, પછીની વાત તો અમો કહી શકતા નથી. આ વારતાના સંબંધમાં તેમ નથી; તેનો પ્લોટ અસલમાં ઘણો જોરાવર અને તેનું પહેલેથી છેલ્લે સુધીનું વળું ઘણું રસીક છે એટલે તે ભાઇ બમનજીની કલમથી આવો અચુક ઇનસાફ પામી હોય તેમાં નવાઇ નથી.

ભાઇ બમનજીને પોતાને હરતક પ્રગટ થયલાં. અને થતાં પુસ્તકોમાં અમને અવસ્ય જે ગમે છે તે એ કે તેવણનાં સઘળાંજ પુસ્તકો એકજ કદ અને એક સરખીજ બાઇન્ડીંગનાં બાહાર પડયાં છે અને પડતાં રહે છે. એક સારી કલમ, સુંદર પ્લોટ, ડીસેંટ છપાઇ, પક્કી બાંધણી અને લગભગ ૩૨૫ પાણાંનો દળદાર પોથો, એ બધું વારતાના કયા વાંચનારને પસંદ ન આવે એ એક સવાલ છે.

ગ્રે ફ્રાલકન.

(ચાલુ વાર્તા.)

લખનારઃ—મીસીસ જરબાનુ મેહરવાનજી કેદારવાલા.

પ્રકરણ ૮ મું.

અમાઇલના જવા પછી તે પોકલ જાઇના છુપાં મકાનમાં એકલાં પડેલાં જવાન છતાં ઘણું શોકાતુર બની ગયાં હતાં.

"હું ગોંઝયો અમાઇલનો જગીયો કદીથી પુરી શકશ નહી કસોટીલડા, પણ તોપણ હુ હવે તનદરસ્તી મેળવતો જઉંછ એટલે તમને બની શકતી મદદ કરશ" જુલસે કહ્યું.

"જુલસ હું તમારી બહાદુરી અને અમારી ખવાસ જાણું છું, મેં તે મારા મુરબ્બી અમાઇલને મોઢે સાંભળી હતી અને હું જાણું છ કે મારા જેવી નીરાધાર અબળાને બચાવવા તમે તમારાથી બનતું કરશો, પણ હું ધારૂંછ કે આપણે અહીં દુષ્મનોથી તદન સલામત છીયે પણ મને મારા મામા માટેજ વીચાર આવેછ. ઓ જ્યે તેવણને કાંઇ કર્યું થયું તો પછી આપજ શું થશે?"

"કસોટીલડા તમે અમસ્થી ફકર ના કરો, કારણ મારી ખાત્રી છે કે તેવણના એક બાલનેબી કોઇ વાંકો કરશે નહી. તેવણે બહારથી હુલ્લડખોર પ્રજની પક્ષ ધરીછ એટલે લોક તેઓ ઉપર કુરબાન છે."

"તમે શું ધારોછ જુલસ, આવાં હુલ્લડ માટે મુખ્ય જોખમદાર કોણ હશે?—" કસોટીલડા વાતે ઉતરી.

જુલસ તેણીને માત્ર એક ખેડુતની છોકરી ધારતો હતો એટલે રાજ્ય સંબંધી તેણીને કશી સમજ ન હોય એમ તેનું માનવું હતું એટલે તેણે સમજાવવા માંડ્યું.

"હું ગરીબ વર્ગનો ઝાઝો કસુર જોતો નથી, રાજ્ય તરફથી ઘણો મોટો કર તેઓ ઉપર નાખવામાં આવ્યોછ અને છેક અતેજ થઇ ગયું છે એમાં શક નથી પણ તેમાં આપણા નેક શાહની તકસીર નથી. સોલમા લુઇ રાજાના બાપારા પંદરમાં લુઇ રાજાના વખતથી બાદશાહી તીજોરી તદન ખાલી થઇ ગઇછ; લુઇ પંદરમો ઘણો લખપતીયો રાજા થઇ ગયો તેની માનીતીઓએ જેમ બન્યું છે તેમ પ્રજાનો પૈસો મોજ શોખમાં બરબાદ કીધોછ તેમાં મેડમ ડુબેરી નામની તેની માનીતી કાઉનટેસે એ પંદરમાં લુઇને બે અબજના કરજના બોજામાં ઉતારીયો હતો. તે વખતથી રાજની તીજોરી ખાલી પડેલી છે. પંદરમો લુઇ તરેહ કરેહ કીસમની મોજશોખમાં લખલુટ જીંદગી ગુજરી પોણોસોની ઉમરે ચાલતો થયો. અને આ તેના દીકરાનો દીકરો આપણો હાલનો બાદશાહ લુઇ સોલમો ગાદીએ આવ્યો. એ બીચારો તદન બાબાવરખી ગાદીએ બેઠો છતાં એણે લોકો ઉપરથી કર ઓછા કરવાનું કીધું પણ એના બાપ વખેલા અમીર ઉમરાવોની મંડળીએ તે માન્યું નહી અને સામો કર વધારીયો; તેમ કરીને કાંઇ રાજની તીજોરીમાં પૈસા ઉમેરાયા નહી પણ એ કાવતાંખોર ઉમરાવોના ગજવાં છુપીથી ભરાયાં. એ ઘણું ઘાટકા કામ હતું, બીચારા ગરીબ વર્ગની હલાલ મહેનતના તેઓને પેટ પુરતાં મલતાં નાણામાં આ પ્રમાણે શ્રીમંત વરગે આચકાં મારવા માંડીયાં એટલે લોક. ઉશ્કેરાઇ રહયું હતું, તેટલાં ગએ વરસે નેહરત દુકાલ પડયો અને લોકો ભુખમરાથી ગાંડાં જેવાં બની ગયાં. બધી ટોપલો ગરીબ રાજા ઉપર આવ્યો અને રાજને ઉધું વાળી અમીર ઉમરાવોનો નાશ કરી પ્રજા સત્તાક સ્થાપવા લોકોએ મનસુબા કીધા અને તેઓને તેમાં મુખ્ય મદદ કરનાર રોબસપીઅર અને ડ્રેંટો જેવા પ્રજાપ્રીય આદમીઓ મલી ગયા. તેઓએ અમીર ઉમ

રાખીને વગર દયાએ રેઢકણી નાખવા માંડપાછ અને અંદી જુલસ જરા અચકાયો પણ પછી મજબ સાવધ રાખી તે બોલીયો. "હું હમેશાં અમારેતની તરફેણમાં હોવાથી કોકો મારાં લોહીનાં પણ તરસીયાં બન્યાંછ."

"કોણ જાણે, કેમકે હું તમુને સાધારણ આદમી દાખલ માની શકતીજ નથી" કલોટીલ્ડા ગંભી રાયથી બોલી.

"તેમજ અજબ જેવું છે કે તમુને હું કોણ ભલી કરીએ કે પ્રીનસેસની તમો સરોબરી કરી શકો એવાં ધારૂંછ." જુલસ લાગણીથી બોલીયો.

કલોટીલ્ડા સરમાઈને ચુપ રહી. જુલસે પોતાતા ખુલ્લા હાથે તેની આગળ એક પુસ્તક વાંચવા માંડયું અને એ પ્રમાણે તેઓ વચ્ચે દીવસો પુરા થવા લાગા.

કોઇ વાર તેઓને બ્હારથી લોકોનાં જુસતેજુ કરતા અવાજો સંભળાતા અને તેઓ ધ્રુજારીથી એમાંથતની રાહ જોતાં

આ પ્રમાણે હેબત બસકનો એક આખો માસ પીટી ગયો પણ એમાંથત પાછો ફરયો નહી.

એક સાંજે જુલસે કલોટીલ્ડાને રડતી જોઇ.

"મોટી કલોટીલ્ડા હીંમત ધર, હજુરથી સઉ સારૂંજ થશે." તે જવાને તેણીને હીંમત આપી.

"ઓ જુલસ, મારા મામા એમાંથત ગુમ થઇ ગયાછ, તે કોકે તેઓને મારી નાંખેલા હોવા જોઇએ. હવે આ બેકદર ઘાટકી દુ-મામાં હું તદનજ એકલી પડીછ—"

જુલસ તેણીની નજદીક ગુંઠણ ઉપર પડયો, અને તેણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો.

"કલોટીલ્ડા વહાલી, હું તારે માટે મારો જન બી આપવા તયૈયાર છું. હું એ ભેદ મારા મામાને કહેવાનો હતો પણ તુંને આવી રીતે ગમ કરતી હું જોઇ શકતો નથી. કલોટીલ્ડા હું તુંને ખરાં દીલથી ચાહું છ. હું એ ખુદ શાહ પોતે હતે તો પણ તારા જેવી જાનુ મેળવવા માટે હું મને પોતાને ભાગ્યશાલી ધારતે. તું બામનું ફરઝંદ છે પણ તારી અજબ જેવી મનોહર ખુબસુરતીથી હું ખરાં દીલથી તારો પરસતાર બનીશ."

ઢાકી ફ્રેણીસ ડંગ થઈ ગઇ.

તેણી કે જેણીએ એક માલેતુજાર માણસના હાથનો તુચ્છકાર કરેલો તે શું આ આમ લોકના બેટાને કબુલે! તેણીએ પોતાના દમામી ખાનદાનનો વીચાર કર્યો છતાં જુલસનો ખાનદાની ચેહરો જોઇ તેણીએ ચાનકી રાખતાં કહ્યું—

"તમે મને અજબ કરોછ જુલસ, શું તમે વીચાર કરીને બોલોછ?"

"હા મારાં દીલોજાનથી, પણ તું મને નાસીપાસ કરતી ના"

"તમોને નાસીપાસ કરતાં હું પણ નાસીપાસ થઇશ એમ છે." તેણીએ નીચી નજરે જવાબ કરીયો. "જુલસ, પણ હમણાં એ વિષે વધારે વાત કરતા ના. મારા મામાને આવવા દેવો તેવધુત શું થયું હશે તેજ વીચાર મારામાં સર્વોપરી છે"

"તારા આટલા જવાબે મને બેહદ્દતનું સુખ દીધું છે, તારી આજ્ઞા હું મારે સર ઉઠાઉંછ, હાલ હું એ વીષે એક સબુતથી બોલીશ નહી."

ફ્રેણીસ ઉઠીને પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઇ.

પોતે શું બોલી હતી તે ઉપર ફરી વીચાર કરી જોતાં તેણીને પોતાની બ્હાલી માવતરના સબુનો યાદ આવ્યા. આહ! તેણીએ સાચ કહ્યું હતું કે-"કોઇ કોઇ માતપર ઉમરાવની જહારની ઝાકોઝવાલી કરતાં કોઇ સાચાં દીલનાં બેડુતનાં વફાદાર હેતમાં વધારે સુખ સમાએલું હતું" અને ફ્રેણીસને એમ લાગીયું કે તેણીની આ પસંદગી માટે તેણીની માવતર બેહદ્દતમાંથી પણ હજારી હોવી જોઇએ પણ તેણી પોતાના કેરેક્ટર પીતાનો વીચાર કરી શકી નહી. કેટલોક ખાનદાનની એક અમીરાતી એક સાધારણ બેડુત વર્ગના બેટા સાથ સગાઈ કરે એનો કદન એક બ્હાવજ

ગ્રેહતની ચેારમા સુતેલા કાઉન્ટનાં ખાકી ડાકકાંનેમી કમકમાવા જોગ હતેા!

મહીનેા પસાર થઇ ગયેા કે હવે એમાઇલ માટે જુલસને પણ ફકર ચેસવા માંડી અને ફેલીસનેા ચેહરેા વધુને વધુ ફીક્કા પડતેા ગયેા. એક દીવસ તેણીએ જુલસ આગળ પુજરતે હેાઠે કહ્યું—

"જુલસ, છેલ્લું પાણીનું પીપ ખાલી થઇ ગયું છ હવે ભાઝેરેા એકાદ કુંડી જેટલું પાણી બચીયું હેાસે."

"કાંઇ ફકર નહી, હું આજે રાતે ઝરામાથી પીપ ભરી લાવસ, તું મને જરાતી નીસાથી આપ—"

"શું તમે આવું જેખમ ભર્યું કામ માથે લેશેા?" તેણી ફુગલાઇ ગઇ

"જો તમે તેમ કરશેા તેા હું તમારી સાથે આવસ"

"કંઇ નહી મારી બેમુલ ફલેાટીલ્લા પછી એમાઇલ મારે માટે શું ધારે?"

"તમે કાંઇપણ કરેા પણ હું તમારી પુઠે આવશ આ મારૂં ગણું તેા અત્યારથી પાણીની તંગીને લીધ સુકાવા માંડયું છ"

જુલસે ગલાસ ભરીને તેણીને પાણી આપીયું.

તેણીએ ચુસી ચુસીને પીધું. "આપણા હીસા મેાતી કરતાં આપણને પાણી બેમુલ છે" તેણી બેાલી.

હવે હું ઉપર જઇનેજ સાંભલું છ, જો કશેા ગનગારેા જણાશે નહી તેા હું પીપ લઇને જલદી નીકલસ."

ત્યાં તમામ શાંત હતું. હવે બન્ને જણ ઢીમત ધરી બહાર નીકળ્યાં; જુલસે પીપ ખભે મારીયું અને ફેલીસે કુંજો લીધેા. તે ઝરેા નજદીકમાંજ હતેા. જુલસે કુંજો ભરીને ફલેાટીલ્લાના હેાદ આગલ ધર્યેા. આડા તે હું નીરમલ તાજું પાણી! આજેજ તેઓએ ખરી તરસે પેટ ભરીને પીધું. તેઓ બન્ને બહાદની ખુલ્લી હવા દમમાં લઇ ઘણાં ખુસાલ બની ગયાં. જુલસે પીપ ભરવા માંડયું, તેટલાં તેને દુરથી કેાઇ ચીજા દેખાવા લાગીયા. "ફલેાટીલ્લા, એકદમ ધર દેાડી જા" જુલસ બેાલીયેા. "હું પાણી લઇને દેારેા આઉ છ"

ફેલીસે પણ તેજ પલે પેલા આકારેા જેયા કે તેણી જુલસને બેસીને દેાડવા લાગી. જુલસે પીપ પડતું નાંખ્યું અને ભરેલેા કુંજો ઉઠાવ્યેા.

"ફલેાટીલ્લા તું દેાડ પેહલાં અને દરવાજો ઉઘાડ" જુલસ બેાલીયેા "આપણે અંદર એકદમ ભરાઇ જઇએ."

ફેલીસ એક પંએરા માફક ઉડી પણ જુલસ તદન નબલેા પડી ગયેા હતેા અને ચાલતાં લપેડા ખાતેા હતેા. ફેલીસ ઝાડમાં દમ બેસીને ઉતરી પડી ખુલ્લું બારણું રાખી જુલસની વાટ જેાતી ઉભી.

તેણીને દુરથી કેાઇના ભટકના પુકારેા સંભળાવા લાગીયા અને શું બન્યું હતું તેનેા તેણું કાંઇ વીચાર કરી શકે તે પેહલાં એક આકાર ત્યાં ધસી આવ્યેા, અને ઝાડમાં ઉતરી પડતાંજ છુપી ચાવીથી દરવાજો બંધ કરી લીધેા.

બેાદાના શુકર કે તે જુલસ હતેા પણ તેના હાથ ખાલી હતા બહારથી કેાઇના બેાથારી અવાજો ઘણાં તીરસકારી ભરીયા આવતા હતા.

"વરી પાછેા તે ગુમ થઇ ગીયેા, હવે તેા કેપ્ટન પીચેરીને કહી આ જંગલનેા બધેા ભાગ સલગાવી મુકવેા જોઇએ" અને તેઓ બબડતા ફરતા ત્યાંથી ચાલી ગયા.

જુલસના કેહવા પ્રમાણે તેને એક આદમીએ મજબુત ઝાલી લીધેા હતેા પણ સમયસુચકતા રાખી તેણે પેાતાના હાથમાંના ભરેલા કુંજો તેના નાક ઉપર જોરથી મારીયેા જેનાં પાણીમાં તે ગુંગળાઇ ગયેા તેટલાં જુલસ છટકીને નહાઠેા.

તેઓ બંન્ને આ પેાતાના બચાવથી બેાદાતાલ્લાના શુક કરવા ગુંદણુ મંડીએ પડયાં. પણ તેઓ એક ટીપુંભી પાણી પેાતા સાથ લાવી શકીયાં નહી; તેના વીચારે તેઓ બંન્ને દીલથી ઘણાં ફકરમંદ બની ગયાં હતાં; વળી પેલા આદમીઓની ધમકી સાંભળી તેઓ હેાશતાહ ગયાં. ફેલીસ બેાલી "અરેરે. આપણે બહાર

નથીજ નહી હતે તો કેવું સારૂં? આપણે પાણીનું એક ટીપુંયે મેળવી શકયાં નહી અને હવે પેલો પાપી પીઅરી અઢીંગું જંગલ સલગાવી મુકી આપણને છુટતાં ભારી નાંખશે, ઓ ખોદા તું રહેમ કર."

એક બીજો દીવસ પસાર થઇ ગયો. હવે તે બંન્ને વચ્ચે માત્ર એકજ ગલાસ પાણીનું બાકી રહયું હતું.

"પી જા ફ્લોરીડા" જુલસ હેતથી બોલીયો, "હવે પીઅરીને હાથે મરવાનો વખત નજદીક આવ્યોછ હવે ઉપાય જેવું કશું બાકી રહયું નથી." તેણે સખત હાય મારી.

"ફ્રેંચેરી! ઓ જુલસ, મને એક વાતનું વચન આપ કે તે પાપી આદમી મને પકડે તો તેજ પલે તારી પીસ્તોલથી મને જાનથી મારી નાખજે મને વચન આપ—"

"મારી મીઠી ફ્લોરીડા ખોદા આપણા ઉપર મેહેર કરશે અને તેવો દહાડો બતાવશે નહી, એક છેલ્લો ઉપાય છે, આજ રાતે આપણે નહાસી જઇએ?"

"પણ આપણે કયાં જઇશું?" તેણીએ શકથી પુછયું.

જુલસે એક દુખનું ડચકું ખાધું. "ખચીત આપણે કયાં જઇશું ઓ એમાઇલ, ભલા એમાઇલ, તમારૂં શું થયું હશે?"

તે શબ્દો બોલાઇ રહેતાંજ તેઓએ કાંઇ ખખડાટ સાંભળ્યો. બંન્ને મુરદાં જેવાં ફીકાં મારી ગયાં. કેદી ઝાડની અંદર કુદીને ઉતર્યું; ઓ ખોદા, તે કેદ્યુ હતું? દુન્યા ભરની ચીંતાની એક પલ વધારે અને બીજજ પલે, ઓ ખુશાલી! તેઓએ એમાઇલના હર્ષીત ચેહરા જોયેા. એક કોકયારી સમેત ફ્રેંચીસ દોડીને એમાઇલનાં પગ આગલ ગુંહ્યુ ઉપર પડી: તેણે એક બચ્ચાં માથુંક તુરત પોતાના હાથોમાં ઉઠાવી લેતાં તે પીસતન જુસના આંસુઓથી ફ્રેંચીસનો ચેહરો ભીંજાઇ ગયો.

"મારાં બચ્ચાં, મારાં વ્હાલાં ફ્રરઝંદ, ખોદાતાલાના હજારો હેશાન કે તું સલામત છે. જુલસ, ખચીત તે માલેકની આપણ ઉપર ઘણી રેહમ છે, તુને એક વાર પાછો તનદુરસ્ત જોઇ મને નેહાયત ખુશી ઉપજેછે" અહીં તે થોડો વખત થોભ્યો. જુલસ તેના હાથોને મજબુત ઝાલી ઉશકેરાટથી અવાચક જેવો ઉભો રહી ગયો હતો; તે બન્ને વહાલાંઓને શાન્ત થવાનો વખત આપીયા બાદ એમા પહેલે પોતા પાસેનાં બંડલમાંથી બે એકુતના પોશાકો બહાર કાઢીયા.

"એક પલ પણ આપણે બોદુની જોઇએ નહી. જે કાંઇ લેવાય તે તમે તમારી સાથે લઇ લેજો; આપ બીલીયાળો બધાં હું મારી કમરે બાંધી લઇશ."

બે બાહેલાં બેઠબી તેને કશો સવાલ કીધો નહી પણ તુરત તેના હુકમ મુજબ કરવા મંડીયાં, અને થોડા વખતમાં તેઓ તૈયાર થઇ ગયાં.

એમાઇલે હવે એક નાની દુબ્બી બ્હાર કાઢી અને તે બાહેલી ભુકી ફ્રેંચીસના મોંહ અને હાથ ઉપર લગાડી કે જેથી તેણીની રૂપાલી સુફેદ બરફ જેવી ચામડી ઘેરી બની ગઇ. વળી તેણે એક જાતની પ્રવાહી કાઢી જુલસના સુંદર સોનેરી બાલોને લગાડી કાલા કરી નાખીયા અને તેઓ બનેને પેસા એકુતના હોથાર પેહેરાવી તે તેઓને આગલ લઇ ગયો. તે નીમકહલાલ ઝાથી ઘુરૂં પડતાં તેઓને ઘણું લાગીયું અને પછી ઓદાનું નામ લઇ તેઓ રસ્તે ઉતરીયાં; જુલસ ચોપાસ જોયું, ત્યાં કોઇપણ પીએરીનું આદમી જણાતું ન હતું. વગર ખલલે તેઓ જંગલને છેડે જઇ પુગ્યાં.

"આહ, મારા પીસતાસ ફ્રરીને અચ્છી બન્દુકો તે કેદ્યનો શરાબ લઇ આવેા હતો અને પીએરીનાદરેક આદમીને પાયેા હશે તેમાંજ આપણે વગર હરકતે ત્યાંથી અહીં સુધી નીકલી આવી શકીયાં" એમાઇલે કહ્યું "હવે કાલે તો આપણે પેરીસ પુગી જઇશું; અહીં આપણે માટે એક ગાઇ તૈયાર છે અને ત્યાં પેરીસમાં ત્રે ફ્રાલ્ગનના ભાણેજો ફ્લોરીડા અને જુલસને માટે મકાન તૈયાર છે, સંભાળજો મારાં બચ્ચાંઓ, તમે બહારથી બન્ને એક મેકના ભાઇ બેન છેઓ તે યાદ રાખજો, અને પેરીસમાં મોઝે મને રેહજો; બેકુતના અવતારમાં

તમોને કોઇની હેરાન કરશે નહી મગર ઘરની બહાર કોઇની દહાડો નીકલતાં ના"

"તમે હમારી સાથે છો મુરબ્બી એમાઇલ, એટલે હમોને જરાભી ફકર નથી" ક્લોટીલ્ડા હીમતથી બોલી.

"બોહતાલા તમોને તમારી નેકીનો ભલો બદલો આપે" ખાં દીલથી જુલસ બોલીયો.

પેરીસમાં તેઓનાં ગાડાંને ઘણી તરફથી રોકવામાં આવ્યું પરંતુ ગ્રે ફાલકનને જોતાંજ તેઓ સર્વે માનથી નમીને બાજુ ચર્ય જતાં.

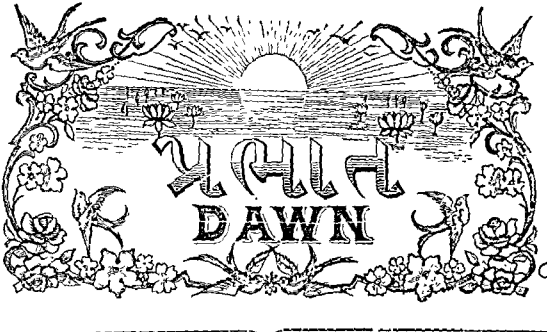
તે વતે પેરીસનો મામલો તદન હાથથી ગયો હતો; ગરીબ કમનસીબ નીરદોસ રાજા લોકમા લુઇનુ ડોકું ટીમરાં ઉપરથી ઉતારી મેળવામાં આવીયું અને તેની આલીશન રાણીના પણ તેજ હાલ થોડા વખતમાં થનાર હતાં; લોટો કસાઇ દીલનાં બની ગયાં હતાં. બદનીબ ખુશાલીના જુલસા સાથે ગ્રે ફાલકનને પેરીસમાં આવકાર મલતો. તેને પોતાનાં સગાઓને એક બ્હાના મુખવાસી મકાનમાં ઉતારો આપીયો અને પોતે પોતાની મંડળીને ભેટવા ગયો. તેની બે દીવસની આ ગેરહાજરીમાં ગરીબ રાજા લુઇની આબરૂ આવી ગઇ હતી; તે બદલી તેને બેહદ દુઃખ થયું પણ તેનો કશોભી ઇલાજ ચાલી શકે એમ હતું નહી. હુલ્લડખોરોએ ઘણીજ ખુશી માં આવી ગયા હતા અને એમાઇલે જબરી કરી. પોતાનાં મન ઉપર રાખી બહારથી તેઓની ખુશાલીમાં ભાગ લેવાનું ડોળ ધાર્યું.

એમાઇલ કાંઈ ક્લોટીલ્ડા અને જુલસની સાથે રહી શકતો નહી, કારણ તે લોકોનો વડો સીંહરાજ હતો અને તેને બીક હતી કે જો તે પોતાના બ્હાર્યા. ઓ સાથ રેહતો લોકોની આવનજાવ તેના મકાનમાં થાએ અને કદાચ કોઇને તેનાં તે બેગીઓ માટે વેહમ પડે, આથી તે દક મલતી ત્યારે તેઓને ઉડતી મુલા કાત આપી જતો તેજ. તેઓનાં તે શોભીતાં મકાનને ઘણીજ દિલચમન બાગચો હતો અને તેમાંથી પુલના તોરા બનાવી તેઓ અડવાડીયાંમાં બે વાર ગ્રે ફાલકન ઉપર મોકલી તેમાં તેઓ છુપા સંદેશા મોકલતાં; આવી રીતે તેઓ એક બેદુતના છોકરાને પોતાનો પેગામબરી બનાવીને તેનાં મારફતે કામ લેતાં હતાં.

આવી રીતે તે નામાંકીત પણ નીરદોષ લોહીથી રોજ ભીંજતાં તે શેતાનના સ્વપમાં ફ્રેન્સમાં ભડભડ્યું શેહરમાં તે બન્ને જણ શાન્તીથી વસતાં હતાં. લેડી ફ્રેસીસ પોતાની આગલી મોટાઈ લગભગ ભુલી ગઇ હતી. તે પોતાને એક બ્હાના ઝુપડાં માહેલી ક્લોટીલ્ડા જ ધારવા લાગી. જુલસનું બીતર પોતાના શેહરની બાણાબણીથી જળતું હતું, પણ તે કદાં બોલતો નહીં અને ક્લોટીલ્ડા જેવી સુંદરી સાથ તે શાન્તીથી દહાડા ગુજારતો.

મગર આટલું સુખ કે શાન્તી પણ તેઓનાં નસીબમાં હતું નહી તેની તેઓને કયાં ખબર હતી!

(સાધન છે.).

પુસ્તકઃ ૨ જું. જુલાઇ ૧૯૧૫. અંકઃ ૧૧ મો.

સાંકળીયું.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
તકદીરની તસ્વીર (કવિતા) ...	૫૫૩	રમુજ સંગ્રહ.	૫૭૬
પ્રભાતના ગ્રાહકોને ખબર	૫૫૪	બીરબલનો બુચ (ચાલુ વાર્તા.) ...	૫૭૭
દુરબીનમાંથી બહાર	૫૫૫	બાલુઓનો બાગ.	૫૮૪
કાકાલુ બીલ (ચાલુ વાર્તા) ...	૫૫૭	બાળકોને બરવું	૫૮૬
હરી-ભજન (ઠુંમરી).	૫૬૪	ક્ષુધી મંડળી (ઠુંબી વાર્તા)... ...	૫૮૭
નાનાં બાળકોની કેળવણી	૫૬૫	સેવક તમારો પરણે કે નહી ...	૫૯૧
હરી-ભજન (ઠુંમરી)	૫૬૬	સ્ત્રી અને તેણીનો દરજ્જો.... ...	૫૯૨
લગ્નની ગોતેબરી	૫૧૭	પુરાતન હિંદની નવાઇઓ. ...	૫૯૬
ગ્રે ફાલકન (ચાલુ વાર્તા)	૫૭૦	મોરના પીછાંમાં કાત્ર	૫૯૭

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩॥ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.

ઓન, બરજોરની કુઠ

માણેકા "પ્રભાત," કાન્તા ટેરેસ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

દુરબીનમાંથી બહાર અને દર્શને દુનિયા.

ગયા મહીનામાં અત્રેના એક પારસી સાહિત્ય. પુરાં નાનકડાં "પારસી લેખક મંડળ" સનમુખ વરોદરાવાલા જણીતા હિન્દુ સાક્ષર રા. બા. દરગોવીંદદાસ દ્વારકાદાસ કંટાળાળાએ "પારસી સાહિત્ય" ના રસીલા વિષય ઉપર એક રસીલું ભાષણ આપ્યું હતું જેનો જહેર પત્ર દ્વારે ફીક આદરસકાર થયો હતો. મનુષ્ય જાતના જુદા જુદા તોલા કે કોમની રાહરીતીઓ-આચાર વિચારો કે લોભ-લક્ષણો શું શું અને કેવાં કેવાં છે અને તે જુદા જુદા જમાનામાં કેમ કેમ અને કેવાં કેવાં બદલાય છે તેનો કંઇકથી ખ્યાલ જો આપણને આપુ જમાનામાં મેલવવો હોય તો તે તોલા કે કોમના સાહિત્ય ઉપરથી રપષ્ટ માલમ પડે છે. જેમ પારસી પોતાના પારસીપણામાં જેટલો વિચીત્ર અને વિલક્ષણ છે તેમજ તેનું કેહવાતું પારસી સાહીત્યપણ તેટલુંજ વિચીત્ર અને વિલક્ષણ છે. પણ આટલું તો ચોક્કસજ છે કે પારસીઓમાં વિદ્યા અને કેળવણીનું ખમીર અસલથીજ મગજે હોવાથી ગમે એવા જમાનામાં ગમે એવી મુશ્કેલીઓ વચ્ચેથી વિદ્યા કે કેળવણીના ચીનેવ પ્રગટ થતાં રહ્યાં હતાં અને હાલના આપુ જમાનામાં પણ પારસીઓનો પ્રકાશ તેઓની કેળવણી-વિદ્યા અને જાતી ગેનમાં પ્રગટ થતો ખુલ્લો માલમ પડે છે. પણ તે સઘળું ધ્યાનમાં લીધા છતાં બીજા ભાષ્યબંધ કોમ અને મનુષ્ય જાતના જુદા જુદા ટોલાના અસલી કે હાલના જુદા જુદા સાહિત્યના સિદ્ધાંતો સાથે સરખાવતાં આટલું તો કબુલ કર્યા વિના આપણને ચાલી શકે નહી કે આપણું પારસી સાહીત્ય માત્ર નામનું જીવ જાન વિનાનું ને માત્ર કહેવાતુંજ છે. નથી તેના સાક્ષરોમાં કાંઇ વધારો, નથી તેના પુસ્તકોમાં કંઇ ઉંચ પંકતી, નથી તેના લખાણોમાં કાયમની ઉંડી છાનાઇ, નથી તેના વિચારોનું શ્રેષ્ઠ બોહલાપણું, નથી તેનામાં ઉંચ વિચારોનો કવિતાઇ જુસ્સો કે નથી તેનામાં પદ્ય લખાણોનો પાકો પરચો. હશે ખુણે ખાચરે પડેલા, પોતાની કીમતી લેખક કીરતીની જરા પણ કદર પીછાનાયા વગરના જમાનાના હાથની છેલ્લી આંગલી ઉપરના ટાપા ગણાય એટલા સાક્ષરો પારસીઓમાં કદાચ પાયા હશે પણ હજી સુધી વેલકર સ્કોટના જેવી નવલ કથા લખનારાઓ અને રબિન્દ્રનાથ ટાગોર જેવી કવિતા લખનારાઓ અને પોતાના બોહલા ને બુલંદ ઉડા ને. ઉંચા વિચારોથી જગતમાં કેળવાયલા વર્ગમાં વિખ્યાતી પામનારા પુરૂષોને પેદા કરવાને હજી આપણી કોમ ભાગ્યેજશાળી થઇ નથી.

છતાં "જ્યાં હોય ત્યાં પારસી પેહલો" એ જણીતી કેહતી મુજબ ગુજરાતી સાહિત્યના મેદાનમાં પણ પોતે કાંઇ મુલ જીવતું કરી બતાવવાને પારસી પાછલ રહ્યો નથી મરહુમ મહેરબાન બેહરામજી કે જવાન મિત્ર અરદેશર ખબરદારના સંસ્કૃત ગુજરાતી કવિતાઓ, કે મરહુમ કવિઓ ફીરોઝ કે દા. એ. તારાપોરવાલાની મધુર કવિતાઇ લીટીઓ, કેખશરો કે બમનજી કાબરાજીની જોરાવર "નોવેલો" કે જહાંગીર મરજબાન ની હાસ્યપ્રકારક વાર્તાઓ, મરહુમ મનચેરજી મનમુખના ધરખમ લખાણો કે "આબુક" માં લખાણો કરનારા નામવંતા ચાનદારના ચીમકીદાર આર્ટીકલો આજેની પારસી સાહિત્યની શોભામાંનું સંગીનપણું જાલવી રાખે છે; પણ તેઓના વાંચનારાઓ અને લખાણનારાઓની ચોક્કસજ હદ આવી રહે છે. વળી ગુજરાતી છાપાના બીજાની પેહલ કહાડનાર અને ગુજરાતી પત્ર પેદલ વેલું પ્રગટ કરનાર મરહુમ ફરદુનજી મરજબાનજી કે ફારસી સાહિત્યથી ગુજરાતી સાહિત્યને પેહલા દીપાવનાર જગ આસકાર મરહુમ મુસાંરીરાઇ જેવા સાક્ષરો

પારસી કોમમાં દરજ્જાને પેદા પડતા રહે એવી આપણે આશા રાખીશું એવી આપણે દુઆપણ ગુજારીશું; અને એટલીજ આશા રાખીને સંતોષ પકડીશું કે માત્ર ભાષાની શુષ્કતા—કે જેની કળા કમનસીબે હજી આપણું હાથ આવીજ નથી—દરદીને સુધરતી જાય એટલુજ નહી પણ આપણી ચાલુ વપરાતી ગુજરાતી ભાષામાં માત્ર સંકૃતજ નહી પણ પરજાતી ભાષાના મધુર શબ્દોનો મન માનતો ઉમેરો થાય કે જેથી આપણી પારસી ગુજરાતી ભાષાની મધુરતા-મીઠાસને મોહીની વધતી જાય અને આવતા જમાનાના સાહીત્યમાં તેનુ પણ નામ પંકાય.

સેંટ જોન એમબ્યુલન્સ એશોસીએશન

આ પૃથવીના પદડા ઉપર ઘણીએ સંસથાઓ કાર્ય કરતી હશે પણ અમો ધાર્યે છીએ કે આપણા વચ્ચે જાણીતી અને માનીતી થઇ પડેલી સેંટ જોન એમબ્યુલન્સ એશોસીએશન જેવું પુન્યવંતુ અને પંકાયલુ કામ કોઇબી બીજી મંડળી કે સંસથાં કરતી હોય એમ અમોને સંભવતુ નથી. બીમાર પડેલા આદમીઓની સારવાર કરવી એ બહુજ પુન્યવંતુ કાર્ય ગેખાય છે પણ તેઓજે સંભાળ અને સારવાર "સાયનટીફીક" રીતે યાને બરોબર કેળવાયલી કુદરતી કાયદાને આધીન થઇને કરવી એ બહુજ તારીફે લાયક વાત ગણાય છે. સીમલા મધે નામદાર વાઇસરોયે ગીયે મહીને એ સંસથાં સબંધી જે જે સભ્યનો ઓચર્યા હતા તેને એ એશોસીએસન પુરેપુરી લાયક છે. જાહેર મેળાવડાઓ વખતે કે લડાઇના હીંગામે કે કોઇબી મુશકેલ પ્રસંગે એ એશોસીએશનવાલા સભાસદો જે પ્રમાર્થી અને પુન્યવંતુ કામ આતોપી રહ્યા છે તેની ખુબીનો ખમરાત જેઓ કમનસીબ સ્થીતી વચ્ચે અનુભવે છે તેનેજ રાહત માલમ પડે છે. આપણે એટલુજ ઇચ્છી શું કે આ પ્રમાર્થી ખાતાનો વહીવટ હજી વધુ પ્રમાણમાં હોંશે હોંશે ચલાવે થાય અને વધુ મોટી સંખ્યામાં નવા નવા ઉમેદવારો ઉલતથી બાહેર પડે કે જેથી નાત જાત જાતી કે જ્ઞાતના તફાવત કે ભેદ વગર ભલી અને ખરી ભાઇબંધીનું ભલું અને વેહવાર કામ એ સભાસદો કરી રહ્યા છે તેઓના કામની કદર બુજાય અને તેઓની જીંદગીની જેહમતનો જરા મલે. એજ અમારી દુઆ.

મુંબઇ શહેરની ખુબસુરતી

હિંદુસ્થાનના ઘણા નામાંકીત શેહરોમાં પ્રખ્યાત મુંબાઈ નગરી શેહરોની રાણી ગણાય છે અને તેને હુંકમાં Bombay the Beautife કેહવામાં આવે છે. સામાન્ય નજરે એ તદન સાચ્ચું ને બરહક્ક છે પણ જ્યારે એ ખુબસુરત મુંબઇને તેની બારીકાઇમાં તપાસવામાં આવે છે ત્યારે તેની દરેક એબો આપણી આંખો સામે ખુલ્લી થાય છે અને એ પ્હોરી નગરીની તકેદારી માટે સરકારની, "શેહરી બાવાઓ"ની કે તુપાતલાં કે તુપાતાં "ઇમપ્રુમેંટ ટ્રસ્ટ"ના શેહર સુધારકોની કેટલીક બેદરકારી કે આમાંથી સાથે સાથે ખુલ્લી થાય છે. શેહરની ગરીબ ગીચ વસ્તીના કંગાલ મોહલ્લાઓ સુધારવા સમારવાને બદલે માલે તોજ્જરોની "મોતર" સગવડને ખાતર રસ્તાઓ પોહલા કરવાના "ઇમપ્રુમેંટ ટ્રસ્ટ"ના કામો ઉપર તેના એક ત્રસ્ટી શેઠ દી. ઓ. વાચ્છાનો ખુબરો ખરેખર સ્તુતી પાત્ર છે; અને મુંબઇ શહેરને અનેક રીતે રળીયામણું કરવાની સરકારની ઉમેદથી વખાનવાલાયેગ છે મુંબઇ શહેરને સ્વચ્છ અને તંદરોસ્ત અને નમુનેદાર બનાવવાની શેહરી બાવાઓની અઠવા ડીક જબરી જેહમતથી આપણને ગહેર છે પણ તે સધળાં છતાં મુંબઇની કેટલીક એબો અને ખામીઓ હજી દુર થઇ નથી એજ પ્રજાને ભારી અફશોસ છે.

મુશકેલ રહીશાને ઓરીબંદરનું પ્રખ્યાત સ્ટેસન નવી પોસ્ટ ઓફીસની સુંદર ઇમારત અને બીજા નીચ ઉંચી નીચી નીચી હવેલીઓ વચ્ચે આવેલો પુરેણો "ભાત્યા બાગ"નું નામ યાદ હશે "નામ યાદ હશે" એમ કરીને અમોએ લખ્યું છે કારણ કે તે જગ્યા ઉપર "બાગ"નું નામ હવે રહ્યું નથી બાગ જેવું ત્યાં કંઇબી દીસતું નથી. એટલે જગ્યાની ઉપરબી ખુદા ખબર કેટલા સુહબા પડી ચુકયા છે અને હવે પછી પડશે. ત્યાં અસલ જીવતાં જીવત મુકામલું શહેરી બલેનીનું ખુલ્લું બાવળુ તે મરહુમનો મરણ પાછલ આજે સુનપાતમાં વીતલાયને પડયું છે તેની ઉપર પ્રજાનો અનેક પોકાર પડી ચુકેા છે પણ "શહેરી બાવાઓ"ની શુધ હજી ઉઘડતી નથી તેથી આપણા અફસોસમાં વધોરો થાય છે. વળી નામાકીત નામદાર પેહલા સર જમશેદજી જીજીભાઇનું સુંદર ને દમામદાર બાવળુ મુમબઇના "તાઉનહોલ"ના એક પાછલા ખુનામાં ધુર ખાતું પડયું છે તેને પીજે આપણા જીગરમાં એવડો અફસોસ ભરપા થયો છે. ભાત્યા બાગ સુધારક કમીટી એ બુજરોગીના બાવળાંઓ અસલ ભાત્યા બાગવાળી જગ્યા ઉપરના નવા રોનકદાર સરકલમાં ગોઠવી શેહરની શોભામાં વધારો નહી કરી આપે!

કાકાનું વીલ.

લખનારઃ—મીસીસ મેહરબાનુ ફિરોઝશાહ એડનવાલા.

(પાને ૫૪૫ થી ચાલુ.)

પ્રકરણ ૩ જું.

નવલ નય–નવાઝને આ ચોંટાળાભર્યો, અફ્સોસ-કારક, મામલાની ઢીલગીરીથી નિરાશા નિપજ્યા વગર નહીં. હજુ બીજા દુન્યામાં ધંધા ઘણા નવા નવા પડેલા છે. મરવાં, કુકડાંમાં નસીબ નહીં હોયે ને કંઇ બીજાંમાં હોયે. આમ આશાથી જીગરને ઉછાળતું ને ઉછાળતું જ રાખતો, વળી કેફત આશા ઉમેદો બાંધીને એસી ન રેહતાં બાહોમ કામમાં જી પલાવતો જતો.

એનામાં કામનો ઉમંગ અને ઉલટ, આશા એ બધું વખાણવાલેગ હતું, જો એટલી ઉલટ સાથે એક જરાક વીચારવંત તે હતે તો ઘણુંજ મેળવવા પામતે તેમાં શક નહીં; તે ઉમંગ ઉલટને ભરવા દેતોજ નહીં. પણ તેમ વીચાર કરવાથી તે ચોલતો નહીં, આજેજ બધું થઇ જશે ને કરી નાખવુંજ બરૂં એમ કર્યાજ જતો. બધાં મેદ્રમાંનો પોણો ભાગ મરી ગયો અને હજી તેની યોજનાનો અધુરો રહેલો ભાગ બજવવા તે તળપાપડમાં હતો; હજી તો પેલા પાડોશી શેઠના સોરાબશાની તળાવડીની ખરીદી કરવાની હતી. માછ લાંનું વેચાણ અને તે સાથે વળી ત્યાં બગલાં ઉછેર-વાનું તેનું મન હતું, પણ અંદી જન્મરોદ વચે પડયો, બગલાં ઉછેરે તો માછલીના ધંધા પર પૈસા પેદા કરવાની આશા રાખવી નહીં. બગલાંને માછલીનો ખોરાક એ તળાવડીમાંથી મલ્યા ઉપાંત મોટો વેપારજી થઇ શકે એવું બનવાલેગ નહતું એમ તેને કેઢવામાં સમજાવવામાં આવ્યું અને એ તેના વચ્ચમાં પણ આવ્યું' કે ખુબસુરત તંદુરસ્ત બગલાં ઉછેરવા માટે તળાવ-ડીમાં ઢગલે ઢગલાં માછલાં રેહવાં જોઇયે, ને તે વાત તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરી. તેણે સોરાબશાહ સુરતી નામના એક બહુજ એક માર્ગી પણ મોટા જાગીરદાર અને બોહળી હકુમત ધરાવતા જુના વિચારના શેઠના ઉપર તેવનાર્યા પંખીઓનાં વેચાણ માટે માંગણી મોકલી.

હવે વાત એમ હતી કે સોરાબશાહમાં જુના ખાનદાનની પુરણી ગત પ્રમાણેની ગરજી બહુજ હતી. તેવણની તકેદારી એમ હતી કે આપેહદેથી વારેસાઓમાં આવતી આવતી જમીનો, ખેતરો, તળાવો, નાળાંઓ, રેટકાઓ, બંગલાઓ, જનાવરો વગેરે વગેરેમાંથી એક કાંકરો પણ વેચવો નહીં. ગમે તેટલું મોહું દામ કાય નહીં આવતું પણ તેઓ કશું પણ વેચાણમાં ધરતા નહીં. દરેક ચીજ શું તેઓના આપેહદેનાં વખ તની ન હતી? ત્યારે જો તેમાંનું કંઇ પણ વેચે તો નામનો નાશ થાય, એવો ડર રાખી તેઓએ કશું પણ અત્યાર સુધીમાં વેચ્યું નહતું, અને અવિચ્ચા ધોયેલ્યા નવલ નય–નવાઝએ ત્યારે તેવનનાં ખુબસુરત દુધહરીત્રાં જોવાં રૂપેરી પાંખનાં બગલાંઓને વેચાતાં લેવાની માંગણી મોકલી ત્યારે જોઇ તેઓના મીલનસર ધરતીમાં ઘુડ રહી, અને તેવનની ગર્જનાથી બે ઘડી સુરતની સરહદ પર વર્ત્તતાં દુખરાંઓની કુદરતીને ગોયા ધર્મીક પંખો આંચકો લાગ્યો.

તેવણે બહુજ ઘણાજ વાંકા દુંડા બોલોમાં નય-લની ઝાટકણી કાઢવાની ઉપાંત એટલી ગુસ્તાખી વેર આગળ વધીને કેહવાયું કે આની તરફ તારૂં ધ્યાનુ ફેરવ્યામાં લાવતો રખે, કે જેથી મારાં માણસો મારી હકુમતનાં બગલાંનાં વેચાણની તારી માગણીથી એટલાં છેડાયેછ, કે મને બીક છે કે તું તારી પર ગુસ્તાની ગર્જનાનું વાદલ તોડી પાડું તે પેહલાં તેઓજ તારો ખીમો ખુરદો કરી નાંખશે.

"બળ્યાં એનાં પણ કાયદાની કંઈ એનેાજ સમજતેા દેખું." એ સાંભળીને બળતાં પાણવાની ઉક્ત ટમાં કુદી રહેલા નવલને શેારાબશા સુરતી કરતાં પણ કંઈજ ઓછી ચીડ ચઢી નહીં.

ફરકતેા ચટકતેા તે શેારાબશાહની જમીનપરથી તેમની વાડીની બાજુમાંથી જતેા હતેા, તેટલાં એક સાદા દેખાવના જવાનને એક ઘણાજ તેારવંત ખુબ સુરત ઘેાડા ઉપર સ્વાર થઇને જતાં જોયેા. તેણે ધાર્યું કે એ માણસ આ તુચ્છ મિજાજના સુરતીના ઘેાડેા હાંકી જતેા હશે, તેથી તેને વાતમાં ઉતારવાને નવલે કહ્યું "ઘેાડેા ઘણેાજ આબદાર ને તેજી છે, સાહેબ, તમારેા!"

"આહાહ!" તે જવાને પેાતાનેા ઘેાડેા નવલનાં રેડવાલ ઘેાડા આગળ ખેંચી લાવતાં હસીને વાતમાં ઉતરવાનું કર્યું. "આ જમીનનાં જગીરદાર શેઠ શેારાબશાહ સુરતી થા તેના તુમાખી બેાર દીકરા જેહાંગીર પાસે પણ એવેા એકે ઘેાડેા નથી. અરે એ મુંવારે ઘેાડાને ખચરમાં ફરકેા સમજતા!"

હાલ વખત એવેા હતેા કે શેારાબશાહ અને તેનાં કુટુંબ માટે જેટલું બુરું બેાલાય તેટલું નવલને ઘણું મીઠું લાગે, તેથી તેને આ વાત વધારવાનું ચાકુ રાખ્યું' પણ વળી તે સાથે તે પેાતાનું રેડવાલ મેાંઘુ ઘેાડું તેના સુંદર ઘેાડા આગળ હજાર દરજ્જે ઉતરતું જોઇ શરમાઇને લાલ થઇ ગયેા. શેારાબશાહનાં ઘેાડાની મસ્કેરી કરતાં તેનાં ઘેાડાની પણ મસ્કેરી થયીજ જોઇએ. એમ તેને લાગ્યું.

પેલાએ આ તેનાં મુંચવાડા અને શરમ ભણી આંખ માડા કાન કરી જરા વાત ચલાવી. "જુએાની, સાહેબ, એ પારસી આપણી જાત પર્યો, પણ હું તેા કેહું છ કે જે કેાઇ પેાતાને ખાનદાની ટેક માટે એટલેા બધેા મગરૂર અને ગુસ્તાખ બને તેને એવાં છેક રેડવાલ ઘેાડાં રાખવા શરમાવું જોઇયે. એ પછી તે પેાર્બાએ આ નવા ધંધામાં ઝીપલાવનાર નવ નવાબને રેસનાં ઘેાડાઓનું તથા મુંબઇની આલસમીની અને પુનાની રેસીસેાનું એક એવું તેા સુંદર બ્યાન કરી બતાવ્યું કે નવાં નવાંમાં વાહેામ ઝીપલાવનાર તે જવાન-પાનું જીગર નાચી કુદી રહયું. ઘેાડાની શરત નાં નિશાણા ઉપજાવનાર, ધિકારવા જોગ પરિણામની બરાબરી તે દરસાવતે શાનેા? વળી તેને છેડવે ઉભરયું:

"આજે ચીરસેા પારસી શેાર્યેા, પેાતાના જવાન દીકરા જેહાંગીરને એક ઘેાડેા માંગેાજી તે નહીં ખરીદવા દેતેા; હું રેસનાં ઘેાડાંઓ ઉછેરું છું, અને વેચું છું અને રેસમાં દેાડાઉં છું, તેથી જેહાંગીર મારી પાસે એક તેજી જનાવર મંગાવ્યું, પણ એ પેાર્યો જરાક ખર્ચાળુ દેખું, તે પુરી કીમતનું દામ હાથમાં નહીં તે બાપ પાસે માંગવા ગયેા, તેણે મને ને તેનાં દીકરાને બેન્ની એ બાબે ધમકાવીને ધિક્કારી નાંખ્યા. બળ્યા એ અસલી ભાચા ભુગા પારસીનાં ટેસ્ટ ધેાયું' ખચરું બધું એકજ સમજેજી."

જોઇ લેવેા નવલ નચ-નવાબનાં જીગરની નાચકુદ ને તે દેખાતી હેાય તેા આહાહા! એક વખત ન્હાથ-ક્ષમીના રેસનાં મેદાનમાં જવું, અને ઘણાજ ચાલદાર તેજી ઘેાડા ઉપર બેસીને, શેારાબશાહ સુરતીની ગુસ્તાખીને આ કેવેા મજબુત પ્રકેા પુગાડેા. એક સુંદર ઘેાડે પરાણીને અસલી શેાખીને દેખાડવું કે તેનાં ખચરાં કરતાં નવલ કેટલી હદસુધી ચઢતી ચેાકેરીનાં ઘેાડા પરાણી શકે છે. તેને એક ઘણાજ સરસ, તેજી, આબદારની પરાણુ ત્યાંને ત્યાંજ તે પારસી જવાન્યા સાથે કરી લીધી.

તે રેસવાળા જવાન્યા આગળ વાત નિકળતાં પેાતાનાં અનેક ધંધાએા પછી શેારાબશાહનાં ધંધા બળતાંઓની પણ બધી વાત કરીધી. તુરતજ તેનાંમાં નવા ધંધાઓમાં ઝીપલાવવાની જે ઉકટ હતી તે જોઇ લેઇ પેલા જવાન્યાએ તેનાં આગળ પેાતાનાં ધંધાનું રસીલાંપણું કહી સંભલાવ્યું, અને કંઇપણ ચીજના છેડા માટે ગંભિરાઇથી વીચારવાને થેાભવાની આદતજ તેનામાં નહીં એટલે તુરતજ નવલનું મન ઘેાડાની શરતનાં ધંધાપર ચેાંટયું.

જ્યારે નવલ ઘર પેાંહેાંચ્યેા ત્યારે તેને આ નવા ધંધા ઉપર એટલી ઉકટ છુટી આવેલી કે બાકીના બધા તેના આરંભેલા ધંધાઓ તેને હવે જુના, ફેાકટના અને ફિક્કાસ્વ જણાવા લાગ્યા,

તેનાં બાકી રહેલાં લગભગ ત્રણસો ગેંઠાં, જે ખર્યા ન હતાં તો ભરચા કાંઠે જેવાં પુષ્પાર્ણ થઇ રહેલાં તે વેચી નાંખવા કહાડ્યાં. પણ વેચતાં લ્યે કોણ જે? આખર જમશેદ સચ્ચાંગીયાંને આ ચોપાંનું હીત દૈડે લાગતાં તેને તેની કીંમત આપી પોતે ખરીદ કરી લીધાં.

"બીજાં છસો કુતરાંઓ મારે ત્યાં અમથાં પડી રહેશે, તે મને કંઇ કામ નહીં આવશે, એ આંએ ત્રણસે ગેંઠાં સાથે હું તેને બક્ષીસમાં તુંને આપી દઉ છું મારા જમશેદ, કેમ જે તેં મારી પર મેહરબાનીઓ કીધીછ, તો મેહરબાનીનો બદલો તો મહેરબાનીજ વાળવો જોઇયે. ભાઇ, તું એટલો મહેરબાન છે કે મારેથી તારો ઉપકાર વાળવા-નીખી તાકાત બતાવી શકાતી નથી; તું બધાંનું જ સારૂં કરે છે; જ્યારે આપણો આંએ ભાઇ ગુસ્તાદ. તોબાહ! એનેથી, એ એટલો એકકપેટો છે કે બીજાનું કંઇપણ કામ એ ધ્યાનપર લેતોજ નહીં. જ્યારે દસ વર્ષ પછી કાકાની દોસ્તત મને મળશે ત્યારે હું જમશેદ તુંને મોટા વીસ્સો તેમાંથી જરૂર આપીશ. પણ ગુસ્તાદને વારતે હું હમણાંથી કહી રાખું છે કે સત્રા રૂપ્યો આપીને એની કાસળ હું મારાં પીલમાંથી પટાવશ-"

આવું નવલનું બોલવું સાંભળીને ગુસ્તાદે ફરી બેવડી ઠઠ્ઠા કરી. "અરે બા, ના આપતોની. પણ તેથી તું જાણેછ કે એવો તારી ધમકીઓમાં હું ડરીને તુંને મારો પૈસો બરબાદ કરવા આપશ કે? તુંને શું મહીનાના ત્રીસે દહાડા તું નવા નવા ધંધામાં છીપલા વવાની હામ ભીડે છે."

"સમજેછ કે? જમશેદ, કાકાની વાત તુંને ખબર કે? કાલે મેં એને કહ્યું કે ભાઇ ગુસ્તાદ, એક સો ગીની આપ ને મારી સાથે ધંધામાં ભાગ્યો આ, તો સાફ ના કહ્યું. મેંબી એનું ફકત દીલ જોવાજ પુછ્યું" નવલે જમશેદને કહ્યું.

"ભાઇ આવી ચ્યા ત્યારે ધંધામાં ભાગ્યો શોધ-વાને બાહલે બીજાંને પૈસે વેપાર કરવા નિકળ્યા." ગુસ્તાદે કહ્યું.

"અરે બા, એમના સમજતો કે હું થોડી ધંધા-ની ઓટમાં પૈસે ખાલીજ થઇ ગયો છ જરાબી નહીં, એતો હાલમાં તુર્ત વેળા રોકડ કાંઇ નહીં હતું તેથી કરીને મને એક જને એક ઘણોજ ચાલકાર ઘોડો ફકત એક સો ગીની એટલે ૧૫૦૦ રૂપ્યામાં વેચ્ચ દેવાની માંગણી કીધેલી તેને ભરી દેવા જોઇતાતા. પણ હવે કાંઇ ફકર નહીં, તે થોડા થોડા લેવાની કબુલ થયોછ. એવો મારો તે મિત્ર ભલો છે!"

"મિત્ર? તું જે માણસ સાથે ગઇ કાલે ગેર તરફ સોરાશ્રશાહ સુરતીને ત્યાંથી પાછો વળતાં આવ્યો તે કે? તે દોસ્ત તારો કયે દહાડનો? એ એતો તદન જગજાહેર જોકો જમશો છે, નવલ, એની દોસ્તી તુંને ભારી પડશે, હં! એ લક્ષાંસ હાંસીને તુંને કાંઇ છેતરીને પહેડાની જવાતો," જમશેદે હવે ધીરેજ અદનેં ખરી દીલગીરીથી ભાર મેલી નવલની સુહ્ન ઘોલી.

"તું બીહનાં ભાઇ, એ છેત્રી જાય તેવો નજરો ચોચો હું નથી. એની પાસે એક ખુબસુરત ચાલકાર ઘોડો એકસો ને વીસ ગીનીની ખરીદનો હતો, તે એને બિચારાએ મને એકસો ગીનીમાં વેચી દીધોછ."

"ત્યારે શું તે ખરીદી કાકીબી કે વળી?" ખરા અફસોસથી જમશેદ પુછયું.

"નવલ, તારાં માન્યામાંબી કેમ આવેછ કે એક દિવસની કહેતા કે એક મહીની દોસ્તીમાં એક ખરેર દોસ્ત તુંને વીસ ગીનીની ભેટ કેવી કરી શકે?"

"ભેટ? વીસ ગીની ભેટ કોણે મને આપીને તેની વાત?" નવલ બોલ્યો.

"એ ભેટ નહીં તો બીજું શું? એકસો વીસ ગીનીની એ ચીજનાં તુંને એ માણસ એકલી રૂપ્યા આરજ કરે ને વીસ ગીની ભેટ તરીકે તું નહીં ગણે?"

"તેનેબી જવાબ મારી પાસે મજબુત છે, ભાઇ જમશેદ, તું ધક્કસનાં, જોતી, આંએ મેદાનમાં શરત-તના ઘોડાઓ ભાગમાં ઉછેરવાનો હમે બેહુ ધંધો કરનાર છઇયે, ત્યારે જો પહેલેજ તમકકે એ મને વેત્રેતો પછી દહાડા આગળ કેમ લેવાય? તેથી વીસ પચીસ ગીની એમ કે એમ!"

"ભાઇરે મારા, તું ધણીજ હેરાન થશે, તું મારે માને તો આ એ એનાં વીસ પચીસનાં ઉપકારમાં તું એની સાથે આવા અણઘટ્યા ધંધામાં ઝીપલાવવાનું કરતોજનાં. એ ધંધામાં ચાની જેટલી નથી તેવી ખુવારીતો તદન સાણતને નક્કીજ છે. જરૂરજ એમ કર કે આંએ જે ઘોડો ખરીદ્યોછ, તે લઇને તેનું દામ એને આપી દઇ એનેથી સદાનોજ છુટો પડ. તું ઉંધાડી આંખે એમ ખાડામાં હોમાયછ, તે હું તુંને પડવા દેનાર નથી."

"એટલું બધું? હું તારી સલાહ માનુંખરી, પણ દોસ્ત જમશેદ, તું જનોછ, હવે હું એનેથી કેમ છુટો પડું? ઘોડો ખરીદ્યોછ પણ તેની પુરી રકમ આપી દેવાને મારી પાસે રોકડા હાજર નથી." શરમાઇને તેને કબુલ કીધું.

"ત્યારે એમ કેહ; શરમાયછ શાનો? ચાલ મારી પાસે ગઇ કાલે મારાં ખેતરની ગણોતની દહોડ હજારની ઠેલી આવીછ તે તું લે ને એને આપી દઇને છુટો થા." જમશેદે હાતમ દીધ બતાવ્યું. તે ત્યારે આ ઔદર—આ ઉદાર માંગણી કરતો હતો, ત્યારે તેને તેમ કરતો વારવા-રોકવા માટે ગુસ્તાદ ગોસાર તેનાં હાથની કોણી તેને મારમાર કરવો જતો હતો. પણ જમશેદે તેની ચેતવણી ન ગણકારતાં નવલ પાસે વચન લીધું કે દોહડ હજાર રૂપ્યા તે એવી શરતે નવલને આપે કે તે તે ઘોડાની કીંમત આપી દઇ લેશે! જમ્યાથી સદાનો છુટો થાય. જો તેને શરતને માટેનાં ઘોડાઓ ઉઠેરવાનુ મનજ હોય તો પછી મુંબાઇ પુનાની રેસમાં ઘોડાઓ આપનાર એક બુઢા ગદ્ધસ્થને તે ઓળખતો હતો તેની પાસેથી હીસાબ કિતાબ મેળવીને તે નવલને વધારે જાણકાર કરશે પછીજ નવલે તે ધંધામાં ચચવું તેટલાં નવલે ખરીદ કરેલા નવા ઘોડાને શર્તમાં ઉતારવાને તેનો જીવ તલપાપડ થતો હોય પણ ધણીજ ના મરજી પછી તેનાં મુંબાઇની રેસમાં જવાની પરવાનગી આપી અને નવલ જેને આ મરણ લાખોજ રૂપ્યા મેળવી દેવાનાં હવે આપનાઓ જેવા મડિયા તે પોતાનાં સુંદર ઘોડા સાથે મુંબાઇ ગયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

પંદરેક દીન બુધીક નવલ તરફથી જમશેદે કશું સાંભલ્યું નહીં, પછી આ નામચીન કાગળ જમશેદને હાથ આવ્યું, જેનો લખનાર નવલ હતો.

"વાહલા મારા પિરાદર જમશેદ અરે તુંને મુંબઇની હાહોઝવાલી નો શું ખ્યાલ આપું? શું મોટી મોટી ઇમારતો, અને મોટા મોટા દર્યાનાં કિનારા? અને ત્યાં શું જગતની બ્યુટીઓ બધી એકઠી થાયછ. અને મહાલક્ષ્મીની રેસ વખતે ત્યાં શું દશેરા! ચોર કે પાડપાડુઓનો નહીં જો? પણ પારસી લોકની બૈરીઓ ના અને પેહુલેા ઓટલા પારસી માટીડાઓનેા તું તો મુંબાઇ આવે ત્યારે બે પાંચ દહાડા વાપર્યા વાડીમાં કે બુમલા ચોરની ગલીમાં રોજનાં આઠ આના આપીને ઉતરે ને હાહહતા ગલીચ ગંધારામાં જમેણી ને સુવેથી બાપરે, બાપરે, દર વખત હું મુંબાઇ આવતો તો ત્યારે હુંબી એમજ કરતો હતો. પણ હવે તો એવા ઉતારાની મને ધણીજ સુગ છે. હોટલ તો કેહ જેનું નામ કેટમાં મોટા હોટલો છે રૂ. પાંચ રોજનાં આપ્યા કે મોટા લાડસાબમાં ખપી જવાનું પણ અહીંનાં હોટેા બાલ કેવા સરસ સમારેછ, ને નેકટાઇ કોલર ને આધ્યગલાસને સુનાની કે રૂપાંની મુઠની હાથમાં એસ્ટી લાકડીઓ પકડેછ હુંતો તે હોટેા સામે જણે નરો ભાભર ખુંન્ને ઓલ્યો. ગપાટ દેખાઉંછ તુંને ખબર કે જમશેદ હવે મારી ઉમરશી થઇ, તુંને ગુસ્તાદ હજી પરણ્યા નહીં તે હું શું કરું. પણ મારૂં પણવાનું મન થયુંછ ને મેં એક છોકરીને પસંદપણી કાધીછ. તું જોશે તો તુરત કેહશે કે કાચની ઠેલી છે કે વેલાતનાં વાહણ પરથી ઢીંઢુસ્તાંન ઉતરેલી મડમ છે. શું કરૂં, જમશેદ. એ છોકરીને લીધે, રાતને દહાડો મને કંઇ ધંધાણી નહીં સુજતો એ છોકરીના એક ભાઇ છે તેની દુકાન છે હારમોન્યમને ખીન્નં મેંપુરા વેચવાની તે વેચાંણ પાસતે એ છોકરીની ત્યાં દુકાનપર એસેછ. એ હોકતું દુકાનનું નામ, ખોરશેદ મેહરની કું. કોટ, મેડો ઓટ છે. તું પણી કંઇ સુગાઇ નાં ઉઠતો કે દુકાનદારને મેં બૈરી તરીકે લેવાનું નકી કીધું છ, મારાં ધનભાગ્ય હોય કે એવી છોકરી મને મલે. છોકરીનું નામ

ખોરશેદ મેહર હોમજી છે. દુકાનની અંદરના ભાગમાં એ બેઠકનું ઘેર છે. મેં તો મનથી નક્કીજ કીધું છે કે તે છોકરીને તું જોય ને મને સલાહ આપે, પછીજ હું આગલ પગ ભરું. વારતે જરૂર આવજે, દીકરા, ભવીષ્યની પાલ બાંધવાની તે ગુરતાદની તકેદારીની તયારકીમાં ઉડારી દેવાની વાત નથી. વારતે જરૂર આવજે. ને આવતી વખતે મારી ખોરશેદ વારતે મારા ઓરડાની અલડાઇ પર એક ગાયનની ચોપડી છે, તેમાં બધાં નાટકોનાં અસલ ગીતો છે તેબી લેતો આવજે. મને બરાબર યાદ નથી કે તે ચોપડી કયાં છે? પણ તું ભાઇ, એટલી મેહનત લઇને જોય, ખોરારામાં કે અલડાઇ પર કે ઓરડાની ટેબલપર કે લાકડાની વખારમાં, યા ગંધારામાં યા—યા—તું જરાક ખોળીને કાઢાઇ જેની કે પંચાત પડે. હાલ જરાક મારૂં મગજ મારી ખોરશેદની યાદનાં ઉભરામાં ચકભમ થઇ રહ્યું છે, તેમાં મને મારૂં મુકેલું મેલેલું યાદબી નથી આવતું.

"મેહરબાની કરીને ભાઇ, તું જો મને સુખી થયેલા જોવા ચાહતો હોય તો તુર્ત આવજે. ને જુનાં ગાયનની તે ચોપડી આવાજનાં બધાવાજની છે તે લેતો આવજે. જરાક શોધવું પડશે એમ મને લાગેછ ભંડારખાંણી જોજેની બા જરા.

લા. તુંને ઘણી ઘણી દુવાનો દેનાર નવલ.

તા૦ ક૦ ખોરશેદનો ભાઇ મી૦ મેહેર હોમજી બ્રણોજ માવાળુ અને ભલો માનસ છે. તે પોતાની બેન સાથે મારા જેવા સાદા ભાજરલુંબને પરણાવવા કંબજ વાંધો નથી લેતો; હવેજ ઓરાબશાહ સુરતી જોશે કે તેની હેંકારી કેવી બીન ફીકતની હતી. વળી ભાઇ હું ખેતીવાડી અને જમીનો ઝાડ ઝાંખરાં સહ વેચી નાંખી કંઇ વધારે સારો વગવાટો ધંધો કરવાનું પસંદ કરૂંછ, જેમ મારી ખોરશેદબી ચાહેછ અને તેનો ભાઇબી કેહછ, મને પોતાનેબી લાગેછ કે બ્રહુત ભાઇનાં ભાવ અંઢી પરસ્તાંન જેવા મુંબાઇમાં કોઇ પુછે નહીં તો વધારે વાત તું ભાઇ અંઢી આવશે પછી આપણે મોંઢે મોંઢનું કરી લઇશું. મારી ખોરશેદનાં બાલનો ભોરો તદન ચળકતો કાળો ને ગોરૂં દુધ જેવું કપાળ છે તેથી એ ઘણીજ દમામદાર સુંદર દેખાયછ તું એને જોતાં વાર મારે વારતે પસંદ કરશે."

નવલ.

આ કાગળ વાંચીને જમશેદ સચ્ચાંમીયાંની પુરી ખાત્રીજ થઇ કે તેને આ કરવા ધારેલી ધણાણી ખોરશેદ મહેર હોમજી તેને એક કગરસથી ગમવાની નથી. તેથી જો ભલી અને નેક મનસ્તીની હતે તો કમાઇ ખાવાનું મોઢું સાંભત તે નવલની જમીનો વેચી નાંખવાની તેને સલાહ આપતે નહીં, આ વાતથી તેને જુદી માર્ગ કે તેણી ભલા ખવાસની અને ઉંડા વિચારની નહીં પણ આજકાલની સુધરેલીમાં ખપતી, છાકટાં મગજની કોઈ ઓરત હશે.

જમશેદ ધબરાયો, એક તો નવલ પોતાને આ ખોરશેદનાં બબરમાં લીન્ન થયલો સમજેછ અને બીજું તો નવો ધંધો કરવાની ઉલટમાં ને ઉતાવળમાં રહીને તે બાપેદાદેનો ખેતરનો ધંધો કાહડી નાંખવાને કોઇ સાથે જમીનની વેચાંણ ખતની પાવતીઓ લખી લખાવવાની ઉતાવળથી કરતો ફરે, તેમ કરતો તેને અટકાવવાને હવે જમશેદ બનતી તાકીદે ત્યાં જવા નિકરયો. મુંબાઇ જવું ને નવલને વગર વિચારે ફસતો અટકાવવો તે તેની મુખ્ય નેમ હતી.

બીજ સવારે ગુરસ્તાદ હંમેશની પોતાની રાબેતાની રીત પ્રમાંણે પોતાનાં ખેતરોમાં કામ કરતાં માંણસો ઉપર ઉપરી પણું ચલાવવાને જતો ત્યાં તેને જમશેદ ઘોડેસ્વાર થયલો સામો મલ્યો અને તેને તેણે પુછયું કે તે મુંબાઇ જતો હતો, ત્યાંથી કંઇ તેનું કામકાજ યા મંગાવવું મુકવું હોય તો તે તેનું પુછવા આવ્યો હતો.

"મને મુંબાઇમાં કંઇજ કામ નથી, બા, તારી મેહરબાંની જમશેદ, લાલાઇ હવે તમેબી ચાલ્યા કે મુંબાઇ? હુતા જાણુંતોતોજરે, કે મુંબાઇની રેલની ધકુધર બધી લખીને એ પોથી તુંનેબી ત્યાં એંચવાનો તો ખરોજ ભલો તમેબી નવલ જોગાજ થવાનાં હું, બા, બોલા તમુંને તોફેયત બક્ષે દુરજ રહેવાં ભલા."

ગુસ્તાદે હંમેશની રીત મુજબ ગુસ્તાખી ભર્યું હસવું કરતાં કહ્યું.

"હું રેસમાં નથી જતો, ગુસ્તાદ, હું તો નવલની સેવા બજાવવા જાઉંછ." જમશેદે જવાબ કર્યો.

"સખાવત ધરેથી થવી જોઇયેનો!" તેણેકહ્યો.

"વાજબી છે, સખાવત ધરથી શરૂ થવી જોઇયે, પણ તે ઘરમાંજ કરીને બેસી ન રહેતાં બીજાઓને જોઇતી મદદ કરવીજ જોઇયે, નહીં તો પછી આપુંને જ્યારે બીજાની મદદ જોઇયે ત્યારે તેઓ આપુને આપે નહીં તો. જ્યારે આપુંને મદદ જોઇયે ત્યારે આપણી મદદે આવે કોણ?"

"જેઓ બીજાઓને મદદ આપે નહીં, તેઓ કોઇની મદદ માંગવાની હાલતમાં આવી પડતાંજ નથી, લાઇ," ગુસ્તાદ પોતાનું બોલવામાં ચુકે તેવો ન હતો. "અરેપણ, જેમાં કે પૈસાં મારાં માણસો, બે બોલ તારી સાથે વાતે ઉભો તેટલા એ ગમારોથી હાથ ત્યાં હાથ અને પગ ત્યાં પગ રાખીને ટાઢોકેમ વળગ્યાછ, ચાલ ભાઇ, જમશેદ' સખાવત અને મદદ ઉપર હું લેક્ચર આપવાનો વખત બોંઢહુ તો મારી જમીન બેપાક રેહવાની, અને કાકાનાં વારસાની આશાથી પુરી પડવાની, સાહેબજી મારી યાદ ભાઇ નવલને સાહેબજી."

તે પોતાનાં કામ તરફ દોડ્યો, તેનાં કેડવા મુજબ તેનાં માંણસો અધું પડતું છોડી બેસી રહેવાં; જ્યારે ગુસ્તાદ ત્યાં જગીનપર ફરતો રહેતો, ત્યારે બેકથી સખ્તાઇથી માંણસો પાસે કામ લેતો કે જ્યારે તેની નજર બેક ઘડીથી તેબો ધારતા કે ત્યાંથી દુર છે તો તેનો લાભ લેવાને ચુકતા નહીં. બે કારણે મજુરો જ્યાં તુવીક બીજે બાહાર મજુરી મલતી હોય તો ગુસ્તાદને ત્યાં આવવા રાજી થતા નહીં. તે ગંણત્રી કરતો કે પક્ષસો કરવાનો વખતનો પલેપળનો ઉપયોગ કરવો, તેમ કરવાથીજ પક્ષસો ઘણો મેળવી શકાશે.

હવે જ્યારે લોકોનાં સાંભલવામાં આવ્યું કે નવલ નવ-નવાઇ શરતની પુરી મુંબાઇ ગયો હતો, ત્યારે લોકો જાગ્યાં, અજમ કે દીલગીર જમી નહીં, તે ગયો તેવો વળી નવા ધંધાનો ધખારો પુરો પાડી શેઠા વખતમાં પાછો આવશે એમ લોક જાણી ચુકેલાં પણ જ્યારે લોકોએ સાંભલ્યું કે જમશેદ તેની પુરે મુંબાઇ જવાજ ત્યારે સહુ ધણુંજ દીલગીર થયા અને તેને વેહલો પાછો ફરવાને દુવા દેવા લાગ્યાં.

જમશેદ મુંબાઇ આવ્યો તો ખરો, પણ નવલે પોતાનાં કાગળમાં પોતાનાં ઉતારાની જગ્યા કે મકાન ચોક્કસ મોહલ્લો કહું લખેલું નહીં એટલે તેને તેનો જગ્યો શોધવાની ઘણી મેહનત પડી. આખર ઓરોદનાં ભાઇની દુકાન અને રેહઠાણ પેહલા શોધી કાઢડી ત્યાં જવું એવા ઇરાદાએ કોટમાં વસ્તા એક તેનાં જુનાક આડત્યા ખટલું મેહતાને તેને પુછ્યું.

"અરે આવોજી મારા શેઠ, હું તમુને દરોજસ્ત એ ભાયબેલા વેતા આયું. તમે અહીંનાં અજાણ્યા, તે હું તમુને ત્યાંજ લય જયને મુંકું. મારા મેહરબાન."

ખટલુ મેહતાએ જમશેદનાં કામનો થય પડવા માટે માન લય વધાધ્યી કહ્યું. અને તેને લય ચાલ્યો હવે જમશેદે વમાસ્યું કે ખટલુને સગાક્ષા કરી એ ભાયબેલી રીતભાતની વાત જાણી લેવી ઠીક પડશે: પણ દીલગીરી સાથે ખટલુએ કહ્યું કે હું એ લોકને જરાકશી જાતિ પિછાણે પિછાણુંતો નથી, પણ જો કંઇકથી જાણવું હોય તો એ મેહર હોમજીવાળાંઓની પારેસમાં એક મોટે ઘરનાં બાઇ રેહતાં હતાં તેવન ચીનથી અધું હર તરાંહનું કાપડ મંગાવીને વેચતાં તેવનને એ ભાઇ બેન સાથે ઘણો ઘરોબો હતો.

અને જમશેદ હવે તે બાઇને ત્યાંજ પેહલો ગયો. ખટલુને સલામ કરીને વદાય કરી તે પેસાં ચીનથી કાપડ મંગાવીને વેચનાર બાઇ ધનબાઇજ કાપડવાને ત્યાં ગયા.

આવતે માવતે થયા પછી જમશેદે એક ચિનાઇ ઘાટપોટનું ઝગલું પોતાનાં મિત્રનાં બુચા વાસ્તે પસંદ કરી ખરીદ્યું, અને પછી અંદી તંદીની વાતમાં ઉતરતાં જમશેદે પુછ્યું.

બાઇ, તમે મારા ગામનો સુરતી નવલને પાસેનાં તમાંણ પારેસીએ હારમોન્યમ વેચનારને ત્યાં જોયોતા હશે? એને કાપડનો ઘણો શોખ છે, કંઇ ખરીદીથી કોથી કે વાર?"

"અંહું હું! મારી પાડોસન ખોરશેદ મેહરજીમજી ને ત્યાં નવરોજ જગીરદારને ત્યાંના આવન જાવન કરેજ તેની વાત કેહવેજ કે? તે નાન તો કંઈ ખરીદીએ આવ્યા નથી. પણ ખોરશેદને પેહલ ઓઢનો ભારી શોખ છે. હજી તો દોહોડ હજાર રૂપ્યો મારો માંગતો નિકળે છે તે એ લોકે ભર્યા નથી, ખોરશેદની સાડી બંદીઓ ને લેસ રીબીન બધું મારે ત્યાંથીજ લેજ, ને બેહ ભાઇ બેન બુટાબી મારેથીજ લેજ. ને એવનનાં ભાઇનાં સુટબી મારે ત્યાંજ સીવાયજ."

"એમ કે? ત્યારે તો સારૂં?" દોહડ હજારની રકમ કાપડની ખરીદીની ઉધાર કરનાર માણસો કેવાં લેવાં જોયે તેનો વિચાર કરી લેતાં જમશેદ બોલ્યો.

"બીજું શું કે, ખોરશેદ મડમ જેવી દીસેજ તેમાંનું કંઇ નહીં હું? એ પેહલે માળે રેહજ ત્યાં અચાનક જબને લુઓતી જે કેવી કાળી મસેલાં જેવી છે, એ તો ચાર દહાડે ને ચાર દહાડે એક એવા બાસ્તરફીમ" કરાને કંઇ ઇજેજ મેળવણી છે તે લગાડેજ ને ગોરી ગોરી દેખાવાના પછડા મારેજ, વળી મરેરે, પછાડા બળે, બીજું તે બબર કે? બાલબી બીચારીનાં કેટા બુટારા માફક મારા જેવા છે, ને રંગે કંઇ ધુર્યા જેવું દેખું તો, તેને ચળકતા કાળા ભમર જેવા કરવા વાસ્તે હેર હુશ મેંધાં દાટ વાપરેજ છ."

"પણ કાંય, એમ ખોટો દેખાવ કરવાનું કંઇ કારણ?" જમશેદે અજબ થઇ પૂછયું.

"બાવા તમે કંઇ બાહારગામનાં કે, વાર?" તે બાનુએબી અજબ થઇ પૂછયું. "અહીંની છોકરીઓકની તે સારે ઘેરે જલ્દી ઉંચકાઇ જવાના પછાડામાં એમ ઘણાં અવત્યાં મારેજ, બાવા, ને પછી એવી મોંઘી દાત દવાઓનાં પછાડા,પટા ને લેસ, રીબીન, બો, બુળ ઠેરમાં તણાઇ તુટેજ." ધનબાઇએ ખુલાસો કર્યો. "તેમાં પાસેની ખોરશેદ મેહર હોમજીનાં જેવી ફ્રેશનમાં ચકચુર ને આંખ વીંધીને હોમાતી છોકરીઓમાં તદન આગેવાનને ફર્સ્ટ નંબર આવે હું! મારૂં માંનબે ઓવાય, હેરે મરે, ખોરશેદજ આવેજ હું! તમુને અહીંજ મલવાની જોગવાઈ થશે ને તમે જાણશે કે મારૂં બોલવું. ખુબું છે કે ઓહું."

જમશેદે ગજવામાંથી એક સોનાનાં સીકાથી ભરેલી ડેલી બેંચી કાઢડી ધનબાઇને ઝબસાંની કીંમત આપવા માટે એક મોહર તોડાવવા આપી જે વખતે અંદર આવી તે આવીને આવીને સાથે વાયોલેટ પાઉડર, ચેરી બ્લોસમ, હેરહુશ, એસ્ટ્રાખારત ક્રીમ સહીતનો ધીમા મીઠા પમરાટ અંદર ઓરડામાં પ્રસરી રહ્યો.

"આવો, ખોરશેદ, આવો માય, આંખે મારા ગ્રાહક છે, શેઠ, કંઇ બીજું લેવેનો? મારી પાસે ગીનીનું છુંદું કંઇ નથી." ધનબાઇએ કહ્યું.

"તમો બાજી પાસે કંઇ લેશોકેજ?" જમશેદે હવે નવી ફેશન પ્રમાણે ઇનવોયુસ થયા પછીજ વાત ચીત કરવી એ બધા તરીકાઓ બાજુ મેકી સીધું ખોરશેદનેજ પૂછયું.

જવાબમાં ખોરશેદબાઇએ શરમાઇ જવાનાં ડોળ બતાવ્યાં, પણ તેવતની મદદે ધનબાઇજ હાજર હતાં. "ઓવાય એ લાડકી સુંદરીનાં ગજવાં કયાં છે જે? ગજવાંજ એટલાં જે એક ચોબો રૂપ્યોબી નહીં માય સમાય."

ખોરશેદ આ માર્મિકયુક્ત જવાબને જોતીજ રહી, તેનાં હાથમાંથી ગીનીથી ભરેલી મોટી ડેલી, તેના ગોરા ભરેલા ગોલાબી ગાલો, ખુલ્લી મોટી આંખ્યો, તંદુરસ્ત ઉંચા બાંધા એ જોતાં તેથી ખુશી થતી જણાતી.

તેઓ ત્યાં જરાક વાતે એટાં મુંબાઇની અને બાહારગામની તારીફ ખાંને બોરુંઓ પોતપોતાને લાયકની કરતાં, જમશેદ બોલ્યો.

"મને અહીંની ઘણીક ચીજો પસંદ પરેજ, હમારાં ગરીબનાં સુરતની બાઇઓ કરતાં, અહીંની બાઇઓની ખુબ સુરતી ખચીત ઘણી તારીફ લાયક છે." જમશેદે જોયું કે ખોરશેદ આ બોલથી ઘણીજ હરખાઇ ગઇ. વાત ઘણી આગળ વધી, દરેક વખત જમશેદનાં બોલવાને ખોરશેદ પોતાનીજ તારીફમાં બોલતા હું ગણી-માંની

લઇને શરમાઇ શરમાઇને નીચું જોયા કરે. હવે પોતાની ચુંચ્યાથી તેને છક કીધો તો બાકી રહે તો તેને હવે પોતાનાં સુરીલાં ગણુતાં કંઠીથી ફેરત કરી લઇ પોલની તરદેવમાં ખેંચવો, એમ વીચાર કરીને તેણીએ માંગ્યા વનાંજ એક ગીત ગાઇ સંભલાવવાની પોતેજ આફેર કરી, અને પોતેજ ગાયુંખી.

જમશેદ વિચારવંત હતો. તે ખુલ્લું જોઇ શકયે કે તેને છતવા પછાડા મારતી હતી. વળી તેણીનાં ગાયનનો આવસ તેને જરા કે પસંદ પડયો નહીં, તે ગાની વખ્તનાં અડધાં મરચાં તોળનાં ચેણુચાળાથી તેને કંઇક વિશરમા જોય લાગ્યા.

જમશેદ બધું પૂરૂં થતાં જવા ઉઠયો. તેને જતાં જતાંથી તેણીને જણાવ્યું નહીં કે નવલ નચ નવાઇનો તે પિત્રાઇ ભાઇ હતો. ધનબાઇની તો ભાણે કે આ ચોકકુ બાપ બેસે તો વચમાંથી મારા રૂપ્યા દોઢ હજાર નિકળી આવે; જમશેદ ઉઠીને ત્યાંથી નિકળેલો પાછો ધર્મશાળામાં આવ્યો. નવલને કયાં શોધવો તેનો તે વિચાર કરતો હતો જમી લઇને પાછું પેલાંઓની દુકાન તરફ તેને કુદરતી હેવું લીધું; ત્યાંજ નવલને મલવાનો દરેક સંભવ હતો. બન્યુંથી તેમજ. ઘણીક ઉતાવળ અને દોડાદોડી ધકાકા મુકી કરતો નવલ તે રસ્તે જતો તેને અડધે રસ્તો મલ્યો.

"ઓહોહ! તું કયારે આવ્યો? હું પરમ દહાડથી દરેક ત્રેનપર જતો જતો હાફ ગયો, પણ તું જણાયો નહીં.?" નવલે કહ્યું.

"પરમ દીનથી! જ્યારે તેં મને કાગળ લખ્યું ત્યારીજ કે? જરાક કાગળ મલે, બધું ઉંચું નીચું કર્યે પછી નીકલ્યેકની ભાઇ? કાગળ પોસ્તમાં નાંખતાં ને વાર સુરતની ગાડીઓપર મને લેવા જવા જ્યા કીધો? કેટલો નાદાન થયેલ? જે ગાડીમાં હું આવ્યો. તેમાંજ તું મને લેવા નહીં આયો! અને નવલ શરમાઇ ગયો.

હરી-ભજન.

હુંમરી-પરજ.

("સબ ભાઇ હમારે સંગ ચલો"—રાહા.)

દાસ પપિષ્ઠી હરજી દયા કુછ કિયો,
આસરાકી તુંહારા-ઉસે દે દીયો—ટેક
બદીમેંહી બહતરઐ-જન્મ ગુમાંયા,
કછુ તોરે હીતકા કરમ નાં કીયો ૧
"દીલજાન" હુએ અબ તોરી નેક રાહપે,
બદી દુર કર કે હુએ સંતમે સિયો.

લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

હુંમરી-પિલુ.

("મોરારે બેરાગી જોગીઆ"—રાહા.)

દુઃખી હાલપે કરયું નિગાહ,
ખાલિકે-ખુદરત, હું પાપિ પુકારત—ટેક
સંસારે સારો બદીમે ગુમાંયો,
આખિર તેરાહિ આસરા ૧
"દીલજાન" સે મઝે ભજન કરતહું,
ખુદાવંદ મોહે રહાય આ. ૨

લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

હુંમરી-ખમાચ.

("દુધ બેચને અય નાં જવું સૈયાં" રાહા.)

પિતા પાલનહાર પડું તોરે પયયાં,
સબ દુખમે તું ખાલિક ઉગાર—ટેક
હીરદેમે એ બસો તુંહી અબ,
હે હરદે આકૃત મેરી સબ;
"દીલજાન" તેરે ફરમાંપે સદા
કરું નિશાર ૧

લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

હરી-ભજન.

મલાર-હુંમરી.

("એક કામિની બન-બન આવે"—રાહા.)

હમ શિવા તોરે કહાં જાવે,
ચરણ-વદન હમ પડત હી તોરે, આશ
હમારી પુરાવે—ટેક
પાપકી ગઠડી તુંહી છુડાવે, સબયેહ
દુઃખમે તુંહી બચાવે;
જય-"દીલજાન" તોરેહી છાંયે, કોને
દુજા રાહા પાવે? ૧

લખનાર-મરહુમ કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

નાનાં બાળકો—તેઓની કેળવણી તથા આસપાસનાં સંજોગો.

લખનાર—મી૦ અરદેસર બહેરામજી હોમાવજીર.

(પાને ૫૦૪ થી ચાલુ.)

કેટલાંક બેવકુફ લોકો પોતપોતાનાં યા મીત્રો આવ્યા હોય તેઓ સાથે વાત કરતાં યા કાંઇ રમત રમતાં હોય તે રમતનાં અનુનમાં બાળક નજદીક બેઠાં હોય છે તે વખતે પણ મોટી યા ગંદી ભાષામાં બોલવા યા વાત કરવાની મઝાહ લે છે. બાળકની ભનિષ્યની જીંદગી માટે આ એક ઘાટકી રીતી છે જે કેટલાંક અણઘડો અજાણપણેજ નહીં પણ કેટલીક વખત તો જાણી બુજીને અમલમાં મેલે છે કારણ કે જ્યારે તેઓને કેઢવામાં આવે છે યા ઇસારો કરવામાં આવે છે કે બચ્ચાંનાં દેખતાં તેમ ન કરવું ત્યારે તેઓ જવાબ વાળતાં સમજાય છે કે બચ્ચાંની જાણે બલા. આ કારણોને લીધે જ્યાં પાંચ પંદર જુદા જુદા અવાસના ઉમરે પુગેલાં માણસો એકઠાં થતાં હોય ત્યાં પાંચ સાત યા એટલીજ વધુ ઉમ્મરના નાનાંઓને લેશ બેસવામાં કેટલાક આપો બુલ કરે છે. દાખલા તરીકે મેહતનના સાદરી પ્રાણસો, બુબીક કલબો વગેરે બધકો એવા હોય છે કે જ્યાં બધાજ માણસ એકજ જાતના આચાર વિચાર યા નીતીરીતીના ભેગાં થાય એ તદ્નજ અશક્ય બનાવ છે. માટે આવી જગ્યાઓએ બાળકોને સરઅવસરે પણ લઇ જવા ન જોઇએ. માયાળુ અને સારા શબ્દોના પડયા બાળકના કુમળાં ભેજામાં પડવાથી તેના શબ્દો પણ માયાળુ તથા ભલાજ બને છે. ઘર બધે મધુર હલકે ગાવામાં આવતી કવીતાઓ યા ગામણો, રમણીય દેખાવના ચીત્રો, તેમજ ઉપર ગોઠવવામાં આવતાં પુસ્તો, બુઠ્ઠી નાંખી સાફ તથા ચળકતું રાખવામાં આવતું ઘરનું ચર્ચ રાચરચીલું વગેરે દેખાવોની ઘણી રૂડી તથા તંદ્ રોસતી આપનારી અસરો બાળકો ઉપર થાય છે જ્યારે ઘર બધે કકડાંબોબામાં થતો અરસપરસનો કકળાટ યા મોટેમોટે થતી બોલાચાલી, પાછલે ઓરડે યા રાંધણીમાં કામ કરતાં આસામીને આગલે ઓરડે બોલાવવા માટે પાડવામાં આવતી બુમો, આ સઘલા બન વો બાળકોમાં બુરી ટેવો દાખલ કરે છે એટલુંજ નહીં પણ એક યા બીજી રીતે તેની તંદુરસ્તી ઉપર પણ અસર કરે છે. ના, એટલુંજ નહીં પણ ઘરનાં ઉધાડ ઢાંક કરવામાં આવતાં બારણાં બારી માટે સંભાળ લેવાની જોઇએ છે કે તેઓના ધમાધમ અફડાવાનો અવાજ થાય નહી પણ તે સંભાળથી તથા ધીરજથી ઉઘાડ બંધ થાય અને તેની સાંકળ યા કળ બરાબર રીતે પોવામાં આવે. મેમીસ સળગાવતી વખતે દાવડી ઉપર જે ઓગીતો ચમકારો થાય છે તે પણ બાળકની હાજરીમાં થવો ન જોઇએ, આવા કદી કલ્પી પણ ન શકાય એવા નજીવા બનાવો ઘણી વખતે બાળકને અતી હેરાન કરનારાં અને બુરી ટેવો પાડનારાં થઇ પડે છે.

બાળકને ચોક્કસ ચીજ ખાવા ગમે છે તેટલા માટેજ તેને તે ચીજ આપવી એ કટોડી રીત છે. જે ચીજ નુકસાન કરનારી યા તબીયત બગાડનારી હોય તે બાળકના ગમે તેટલાં કમકમાં છતાં ન આપવી યા અપાવવી જોઇએ. ઘણીક વેળા કાંઇક બુજ જોતાં તેડેવારો પર—જેવાં કે આતશ બઉજમ યા અગીયારી જેવાનાં વરસને દીને ત્યાં જઇ ફારેગ થયા પછી, યા ચોંદરાતને દિવસે દરીયે પુજા સાફર ચકારી ફારેગ થયા બાદ યા કોઇ પણ મેળા જેવા જાય તે દિવસો વગેરે હીંગામો ઉપર માબાપ યા વડીલો એમ ધારતાં જણાય છે કે બચ્ચાંને ઇજાતી

સમાજલક્ષ ૧૮૪૩ માં "The Union" માં લખતાં કહે છે કે ઓરતોને આવી રીતે ધંધો રોજગારમાં લગાડવાથી ઘણું નાશકારક પરીણામ આવે છે. જે લખાણ હમારી આ બાબદને મજબુત ટેકો આપે છે.

નોકરી ધંધો કરતી ઓરત ગમે તેટલું કમાતી હોય પણ તેણી પોતાની ફરજમાં ભુલે છે એમ સઘળાંઓ કબુલ કરશે. ઈંગલાંનની મોટી અને ફેકતરીઓમાં ઓરતો કામ કરે છે તે માટે એક નીતિ શાસ્ત્રનો લખનાર કહે છે:—"એ મુજબ ધંધો કરતી ઓરતોએ ભલે આપણા દેશની દોલતમાં વધારો કર્યો હશે પણ આપણી સંસારી જીંદગી ઉપર મોટી નાશકારક અસર થઇ છે. આપણું ઘરની પવિત્રાઇ અને કુટુંબની સગાઇનો સાંધ તુટી ગયો છે. બાવંદ અને પરણેતર જુદાં પડયાં છે અને માતાને બાળકો અકલમ થયાં છે તેની મોટી અસર ઓરતોની નીત ઉપર થઇ છે. તેણીની ખરી ફરજ તો ઘરસંસાર સંભાળવાની, સદ્ગુણી બાળકો ઉછેરવાની અને ખાવંદને રાહત આપવાની છે પણ એ મુજબ ધંધે-ચાકરી લાગવાથી તેણી તે સઘળું ગુમાવે છે. બાળકો સ્વછતાં-સ્વસ્થતાં થઇ જાય છે; નાજુક લાગણીઓ મંદ થાય છે, તેથી વધુવાર એક માયાળુ દિલસોજ મરદની મિત્ર ઓરત રહી નથી બલકે મરદની હરીફ અને તેનાજ જેવી જવાબદારી ધરાવતી થઇ છે. તેણી એવી દશામાં જીવે છે જ્યાં તેણીનું સરમાળપણું-જે સદ્ગુણને બચાવાની એક ધાસ છે-તે નાશ પામે છે. કાંધપણ વિચાર-દુર અંદેશો અને દરદ પણ વગર તેઓ છુટાપણું મેળવે છે. માબાપની ધાકમાંથી અને પરવરીશમાંથી તેણી છુટી પડવા ચાહે છે અને તેમ થતાં તેણી મોટી લાલચોને વશ થઇ જુંડી નાર તરીકે ઉંચાડી પડે છે. તેઓ જે જાતની દશામાં વસે છે તેથી તેઓની શારીરિક અને નીતિક જીંદગી ઉપર અસર કરે છે; જેથી હલસ ઉશકેરામ છે; બીજા દાખલાઓ જોઇ તેમ કરવાની મરજી થાય છે; જે કરતાં આદત બંધાય છે અને તેની અસર આખા દેશ અને પ્રજા ઉપર પડે છે."

તેજ મુજબ તેણીને રાજદ્વારી હક્કો સોંપવા એ તેણીની ફરજથી બાહેર છે. એક ઓરતની રાજદ્વારી હક્કોનું એકજ તેણીનું ઘર છે જ્યાં તે પોતાની દાનાઇ બતાવી તે નાના રાજ્યને અને તેટલું સુખી અને શાંત બનાવે! રાજદ્વારી હક્કો માગનારી સ્ત્રીઓએ તેમાં પોતાની બુધિ સમાયલી માને છે પણ હમો તેઓને આપોઆપ જાહેર ચેલેંજ કરી પુછએ કે તેઓ દેશની બુધિ કરતાં તૈયાર હોય તો તેઓએ પોતાના ઘરની ફરજ બજાવી છે કે? પોતાના ખાવંદોને સુખ સગવડ અને તાબેદાર રહી છે કે? તેઓએ કદી એક મોટા રાજદ્વારી નરા નાણા શાસ્ત્રી, વિદ્યવાન, દિલસુર પુત્ર દુન્યાને આપ્યો છે કે? જો તેમ ન હોય તો પોતાના ઘરને સુખી દેશાની વૃદ્ધિ કરવાનો તેઓનો ખ્યાલ દ્રઢ બેસેમ છે.

છેવટે, ઓરતોની ઉન્નતીના ઘણા માર્ગોમાં તેઓને રાયણ વિધાની "સાયન્ટીફીક સ્ટડી" માં મોટ્ટ લવાની ગરજ છે. જેથી બીમારીનો મોટો અટકાવ થઇ શકે તેમજ થોડે પૈસે, થોડા બગાડે શરીરનો તાપ આપી શકે એવો ખોરાક તેણી બનાવી શકે; જે એક ઓરતનું આબાદપણ છે?

છેવટે. બાનુઓ, તમારાં ઘરને તમો એવું પવિત્ર એવું સ્વચ્છ, એવું ખુશ બનાવો કે તમારા ખાવંદો, ભાઇઓ, પિતાઓ અને કુટુંબીઓ પેલું "ઘરું" પણ બીજા બ્યાપારોથી ભરપુર ગાયબુ ગાવા માંડશે કે:—

ભલે, આપણ મળીહો અને મેહફીલોમાં મહાલ્યે,
છતાં તે ઘર-કે જેવી બીજી કોઇ જગ્યા નથી,
તેનાથી કમ છે.
આકાશમાંથી મોહ ગોયા ત્યાં આપણને
આવકાર દયે છે,
જેને ભલે દુન્યામાં દુઃખો પણ ત્યાં મળી શકનાર નથી.
ઘર-મીઠું ઘર-ઘર જેવી બીજી કોઇ જગ્યા નથી
ઘર જેવી બીજી કોઇ જગ્યા નથી..
ઘરથી દુર થયલા માટે સઘળો ભપકો ફોકટ છે!—
અરે, મને મારું ફરી કંગાલ ઝુપડું આપો,
જ્યાં પડીઓ મુંજર હલકે મારા અવાજને
જવાબ આપે છે,—
અરે, એ સાથ મનની શાંતી મને આપો!
ઘર-મીઠું ઘર-ઘર જેવી બીજી કોઇ જગ્યા નથી
ઘર જેવી બીજી કોઇ જગ્યા નથી.

બાનુઓ, આ ટકે મેં આ નાનકડો પેગામ તમો.સન-મુખ રજુ કરવાની છુટ લીધી છે. આપણી કોમમાં કુવારાંપણાંનો પનત જોશભર ફાટી નિકલ્યો છે એ સચ્ચાઇ છે. અને તેને દુર કરવાના ઘણા સાંધણો રજુ થયાં છે. આપણી કેળવણીમાં દરરોજ થવો જોઇયે, આપણી રસમો બદલાવી જોઇયે, રીતની ભીખ બંધ પાડની જોઇયે વિગેરે સાંધણો રજુ થતા રહે છે. એશક્ત તેઓ તેની હદમાં બરાબર અને વજનદાર છે. પણ તે અખત્યાર કરવાને કટકો વખત, કટકો રંજ, કટકલી તકરાર અને કટકલી શક્તિની જરૂર છે તેનો ખ્યાલ સાધારણ મગજ ને આવી શકતો નથી. અને વળી આપણો વખત વાત વાતમાંજ નીસરી જાય છે અને જે સુંદર ટકામાં આપણે આપણું ઘણી રીતનું લખું કરી શકયે તે ટકો આપણે તાના જણી, વાત-ચિત, અને તકરારમાં ગુમાવીયે છીયે વલી બેઉ પક્ષ બરદ અને ઔરત-બાનીલરી છે. અને તેથી માત્ર વાતવાતનાજ સાંધણોએ જે પોકાર કોમમાં કેલાયો છે તેને દુર કરી શકાય નહીં તે ગોયાં હકતે ખાંત છે અને હાલ આપણા સંજોગો જોતાં તે વટાની શકાય એમ હમો માનતા નથી.

તેથી એવા વિચારો ધ્યાનમાં લઇ હમોએ આ નાનકડો પેગામ તે બે પક્ષની માયાળુ-નરમદિલ પક્ષ બાનુ-પક્ષને કહેવાની જરૂર જોઇ છે. હમોએ આ પેગામ ખાસ એજ પક્ષને પહોંચાડવાની મકસદ રાખી છે તેના કારણો નીચે મુજબ છે. (૧) એ પક્ષ ખાસ કરી માયાળુ-નરમદિલ-જલ્દી અસર કરી શકાય એવી કુદ-રતની અનોખમ બક્ષેલ છે. (૨) જે જે સાંધણો એ પવન માટે રજુ થયાં છે તે, હમોએ કહ્યું તેમ, સજોગો, વાપરવાં બોગ નથી. કોમ ઘણાક લવ્યારો-પટ્ટો અને પાર્ટીઓમાં વેહેચાયલી છે. તેથી આ એક પેગામ એવો છે જે સઘળા વિચારના બાનુઓને એક સરખી રીતે પેશ પડશે (૩) આ પેગામ, બીજાં સાંધણો કરતાં, ઓછા મુશકેલ, સહેલ, અને પ્રત્યેક કુખસની કોશશેથી સમજી વિકાની અને આપણાં ઘર સંસારમાં વાપરી શકાય એમ છે. (૪) એ બાબે આપણી કોમમાં જાયજીત અજ્ઞાનપણું વ્યાપી રહ્યું છે જેથી આ પેગામ ને ધીમી-મધુર રોશની તરિકે દાખલ કરવાની નેમ રાખી છે (૫) જે એજ અદના પેગામને અનુસરી એક બાનુ ચાલવાનો કરહ કરે તો તેણી પોતાના ઘરને બીજાં કોઇ પણ સાધણ વગર, બેહદ્ત સમાન સુખી બનાવી શકે અને એક મોતેબર દાખલો કોમ સનમુખ રજુ થાય (૬) છેવટે હમારો એવો મત છે કે એ બરાબીનું મુળ-શરૂઆત જે પણ કહો તે-એજ છે કે એક બાનુ પોતાના ઘરમાં તેણીનો કેવો મહાન ઉંચો દરજ્જો છે તે સમજી શકતી નથી અને ઘર અને તે શું તેથી તેણી અજ્ઞાન છે.

હમો ત્યારે રૂખસત લઇયે તે અગાઉ કેટલાક શબ્દો ઉમેરવાની રજા લઇયે છીયે. જરથોસ્તી કોમની બાનુઓ આ ઉપરથી તમો શું ખ્યાલ નથી કરી શકતાં કે એક ભલું યા ભુંડું ઘર, એક ભલું યા ભુંડું કુટુંબ અને ભલા યા ભુંડાં ફરજંદો પેદા કરવાનું સઘળું તમારાજ હાથમાં છે. ભલે તમે ગરીબ હો, ભલે તમો ધુએજી અને દુંચ ન શીખ્યા હોવ, છતાં શું તમો ખુશમીજાજ અને સદ્ગુણી રહી નથી શકતાં? જો તમો, મે દાખલા આપ્યા છે, તેવી પવિત્ર બાનુઓ બાકુક દ્રઢ નીશ્ચયથી તમારા ખાવંદની તાબેદારી અને ઉપર આપી ગયલા દાખલાઓની ભલી પરણેતરો અને ભલી માતાઓ બાકુક જીંદગી ગુજરો તો જે કરવાદો, જે કુવારાપણાંના સડાઓ, આપણાં કોમનું જીગર કોતરી ખાય છે, તેઓનો કેવો મરો થઇ જાય! આજ સદીઓ અને સદીઓ વિતી જવા છતાં બખતાવર પણ કમનસીબ ઇરાનના મહાન પુજ્ય અશો જરથોસ્ત પેગમબરના શબ્દો, જે અશ્વીસ્તુએમ ગેહુમાં જલવાહ રહ્યા છે, તે શબ્દો બાકે બાકુ જરથોસ્તી કહેવાદારો બાનુને એક સરખા લાગુ પડે છે અને જે પવિત્ર શબ્દો ઉપર મનત કરતાં આપણ રૂખસત લઇયું.

"નમાનહે નમાનો પદનીમ અયવનેમ અપહે રતુમ યજમઇદે,"

અર્થ:- "ઘરની ઘર ધણિયાણી (જે) અશો (તથા) અગેઘનો સરદાર (તેને) હમો વખાણીએ છીયે."

"અશો નારી (જે) વધારે નેક મનસની વાળી, વધારે નેક ગવસનીવાળી, વધારે નેક કુનસની વાળી, પુરતી રીતે (તથા) સારી રીતે શિખેલી, પોતાના ખાવંદને તાબેદાર (તથા) સાચ્ચું બોલનારી (તથ) જે (નારી) સપંદારમદ (અમેશાસ્પંદ)ના જેવી, તથા, અમે અહુરમજદ, તારા જે (બીજા) નારી શિક્ષણના ફરેસ્તાના જેવી, (એવી ઔરતને) હમો વખાણીએ છીયે."
(અશવીસ્તુએમ ગેહ)

(સમાપ્ત)

ગ્રે ફાલકન.

(ચાલુ વાર્તા.)

લખનારઃ—મીસીસ જરબાનુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

પ્રકરણ ૯ મું.

જુલસ અને ફ્લોટીલ્ડા પારીસના તે ન્હાનાં મકાનમાં એકલાં વસતાં હતાં અને પોતાના બગીચામાંનાં સુંદર પુષ્પોના તોરા બનાવી એક ખેડુતના છોકરા મારફત એમાઇલ ઉપર મોકલાવી તેમાં તેઓ સંદેશા કહેવાડતાં.

આજે તે છોકરો પોતાની ટોપલી લઇ ઝુપડાંનાં ઉંબર આગલ ઉભો હતો, ફ્લોટીલ્ડી પોતાને હાથે સુંદર પુષ્પો બાંધતી હતી અને જુલસ પેગામ લખતો હતો ત્યારે એકાએક બારણાં આગળ ઓળા પડીયા અને કાલાં કપડાંમાં વીંટલાએલા એક સખસ અંદર આવીયા.

તુરત તે છુટથી હસીને બોલીયા "ગુડ, મારી ખુબસુરત માલણ મને એક તારો તોરો વેચસે?"

જુલસે મોટા ગભરાટ વચ્ચે ફ્લોટીલ્ડને મોહત જેવી જીભ પડી જતાં જોઇ તે સમજી ગયો કે કાંઇપણ અસાધારણ હતું ખરૂં એટલે ઝટ નજદીક જઇ તેને પેલા તુરાના બે ભાગ કરી એક તે સખસ આગલ ધરીયો; તેને તીણી નજરે ટીકી ટીકીને જુલસનો ચેહરો જોયો અને પછી પુલના પૈસા આપી તોરો લઇ તેને મુંગે મોંઢે ચાલતી પકડી કે ફ્લોટીલ્ડે એકેદમ જુલસનો હાથ પકડીયોઃ.

"આપણે અહીંથી નઠાસવું જોઇએ, એક કલાક તો શું પણ એક મીનીટ કે એક પલભી આપણે ખોટવી જોઇએ નહી; એ મો. પોઇરી હતો અને એને મતે ઓળખી કા છ તેમાં તો જરાભી શક નહી મેં એની આંખમાં અદાવતી કેતેહ જોઇ લીધી આ જુલસ આલો આપણે એમાઇલ નજદીક જઇએ નહી તો આપણું આવી બનશે."

જુલસે ધાસતી જોઇ લીધી.

"તારી ટોપી અને કોટ લે, ફ્લોટીલ્ડ, આપણે આ છોકરાની સાથે એમાઇલની સોંયમાં જઇએ; આપણે સાથે તરકારી ભરીને ટોપલી લઇએ અને તે વેચવા નીકળ્યાં હોઇએ એવું ડોળ ધાલવું જોઇએ."

ફ્લોટીલ્ડ ફકરથી થરથર ધ્રુજતી હતી જુલસે પોતાની ટોપલી તરકારીથી ભરી અને ફ્લોટીલ્ડની પુલને રોપાથી ભરી અને બંને જણ પેલા છોકરાની સાથે ઉશકેરાએલાં જેવાં બહાર નીકળ્યાં પણ પાછળ આવતા ચંડાળ પીઅેરીને તેઓએ જોયો નહી, જે સાવચેતીથી તેઓની પુઠે છુપો આવતો હતો.

મોહલ્લાઓમાં આદમીઓને ગંજાવર ટોળામાં એકઠાં થતાં જોઇ તેઓ અજબ થઇ ગયાં. જે રીતે આ બત્રીસ આદમીઓ ધમધમાટ મચાવતાં હતાં તે ઉપરથી લાગતું કે કોઇથી અસાધારણ બનનાર હતું ખરૂં. તેટલાં તે ખેડુતના દુકતાએ પટપટારો માંડયો.

"આપણે નામનર ગે ફાલકનને અંહી. થોડા વખતમાંજ મહત્વ કારણ જ્યાં આવા લોકો રેઢાવાના બનાવો બનેછ ત્યાંજ તે હમેશાં રેહ છે. આજે પેરી ઓપ્રીયન રાણીનું મગજ ઠેકુ ધુળમાં ઉડાડવાનું છે. કેવી ગમ્મત પરશે. તમેથી ઘણાં ભાગ્યેગશાલી દેખું કે તે દેખાવ જોવાને તમુને મલશે." તે દગાબીજ દુકતાની આ બડકથી બેહદ ફેફીસે પોતાનાં તબબલન માં ધુરેલી ધુજરી અટકાવવાનું ફાવ્યું. તેથીએ ગાઇલ જેવી રીતે જુલસ તરફ જોયું. તે જવાન બરફ જેવો સફેદ મારી ગયો હતો. તેના પોતાના હાથો મજબુત ચીપડાઇ ગએલા હતા. અને બધાં તે બોલ્યો ત્યારે જુસ્સાથી તેની આંખો બલતી હતી.

"હમને ખતાવ કે ગ્રે ફાલકન કયાં છે અને તારે રસ્તે ચાલ્યે જા, હમારા વખત કીમતી છે."

તે છોકરો બેચદમીથી હસીયો.

"તે એવાં તે કયાં સવંગની લાટીએ જવેાછ! જો કેાઇબી સાંભરે કે જુલબી રાજવંશીઓની કતલ જોવાને તમે વખત બેાલેલેા કેહેાછ તેા તમુને અમીર ઉમરાવેાની સફના માની તુરત દીમરાં નજદીક બસડી લાય જાએ" તે છોકરેા નકટાઇથી બેાલીયેા.

જુલસે જોયું કે તેને કાયું કાપીયું હતું. હવે તેને સમેા તપાસી લેવાનું કીધું. વળી તેને એક બાતેલી ડાલીને તેઓ તરફ ટીકી ટીકીને જોતાં જોઈ મેાટેથી કહ્યું—

"કલેાટીલ, હાલમાં આપણે કુલ વેચીયું નહીં, પહેલાં ગ્રે ફાલકનને મલી કુઆનીને પછી વેચશું."

પેલી બાતેલી ગામડીપણુ ખલીસ જેવી ચમકતી આંખે તેઓ નજદીક આવી "એ ખુબસુરત પેારી, તારાં પુલેા ખરીદવાને હવે કેાઇબી કંગાલ અમીર ઉમરાવેા જીવતા રહ્યા નથી. એ નાખી દઇ હાથમાં કાંઇ બરછી ભાલેા ધર, તેનુંજ હવે તેા કામ પરસે."

"શું એકલ્લા પેટા અમીર ઉમરાવેાજ પુલેાની મજાહ ચાખે કે?" જુલસ મગજ કેહાણે રાખી બેાલીયેા. "એ તેા ખુબસુરતીના ઝવેર છે કે એક ગેાટેા તમેબી તે લબ જોવેા, કેવાં શેાભેછ?"

તેહીએ પેાતાના જાડા ખરજાવડા હાથેામાં તે ચુંથી પુલેા લીધાં. "હીક, હીક, મને એવું હમણુંજ કામ પરસે, પેલી ઓલીવન ચેારત પેાતાનું માથું ઢીમરાં ઉપર નમાવસે ત્યારે હું એ તેહુનીની ઉપર નાખસ, એ પુલેાના નીસારથી તેહુી ખુસ ખુસ થશે અને તે કરકસા ચેારત હસી પડી જુલસેબી હસવામાં ભાગ લીધેા પછુ તેનું ધ્યાન બરફ બીસાપ્રત હતું મારી ચુકયું હતું. નાદાન કેહીસે ચુકી જવી જોઈ ભારે તીરસકારથી પેલી ઉભી ડગરી તરફ જોયું.

પેલી ડાકણે તે તરત જોયું અને ગુસ્સાથી બેાલી.

"આએ જેવકૂફ છેકરીને શું છે? શું એ પેલાં જુલબીઓની પણ એેબનારી નથી? મારી તેા ખાત્રી થાએછ કે એહુી પેાતેબી એક અમીરઝાદી છે.

ફીક્કીસ ઉજરી વાખ થઈ ગઇ જુલસે ચેતવણી મારે તેહુીના હાથ દાબીયે અને પછી ધણેાજ ગુસ્સામાં આવ્યેા હેાએ તેમ બેાલીયેા.

"અરે એતેા તદન મુરખ છે, દયાહીણુ અમીર ઉમરાવેાનેા નાશ કરવેા એજ વાજબી છે તે એ હજુર સમજતી નથી. હમણાં એ મેાટી માંલગીમાંથી ઉઠેલી છે તેથી એનું મગજબી પુરતું સાવધ થયું નથી."

"પણ મને તેા લાગેછ કે એ અમીરી ખાનદાનની છે એમ અત્તરે છેકરી, મારી સાંમે ઉભી રહે. નહીં, નહીં, નહીં. આવેા ઢીંગલી જેવેા ચેહરેા કેાઇ બેહુતણીને હેાએજ નહી મારી ખાતી થાએછ કે એ કેાઇ દુસ્મન તરફનીજ છે" પેલી વદકણીએ એમ બેાલતાં ગરીબ ફેજીસને બેંચીને પેાતાની સામે ઉભી કરીબી.

તે ગરીબ છેકરી એક પુટલાં જેવી દીગમુઢ બની ગઈ તેહુીએ અતિ કાકલુદીની નજર જુલસ તરફ ફેંકી જ્યારે પેલી બાતેલી ચેારતના લેાબંડીન હાથેા હજુર તેહુીની નાજુક બાજુ ઉપર ધીંડલાઇ રહ્યા હતા "એ ધણીજ નાજુક છે, બાઈ, એનેબી લેાહીના દેખાવ જોવાજ શકાતેા નથી, તેથી એ બીહુપેલી છે એને છેારી દેવેા, હું એને ડેકાણે લાવસ." જુલસે કહ્યું.

પણ આ વખતે ટેાળાંનું ધ્યાન ત્યાં બેંચાવા લાગીયું અને આસપાસ બેમાં થતાં તેઓએ મચાલ ઉઠાવીયા "અરે એક ઉમરાવઝાડી, તેહુી પેલી ઓલીવન રાણીને બચાવવા નીકલી છે." પેલી ચેારતે લેાકેાને ઉશકેરવા માંડીયાં.

"હલાવ ત્યારે એને અને બંદીઆને લઇ ચલાવેા." ડબ્બેા બંધ ધાટમી સખસેા ત્યાં ધસી આવતા બેાલીયા.

"એ જંગલી છેકરીને મારે હવાલેજ સેાંપેા, હું એની મતી ઠેકાણે લાવસ" જુલસ આખાં બહનનાં ઠર ઠર કાંપતા પણ ડહાપણી અજબ હીંમત રાખતાં બેાલીયેા.

લેાકી ફેજીસ તરફથી કાકલુદી કે દયા માંગવાનેા એક શબ્દ પણ નીકલ્યેા નહી તેહુીના હેાઠ જાણે મુગા મારી ગયા હતા.

"ઓ છોકરીને અહીં ઉભી રહેવા દઇ પેલી મગરૂર રાણીનું ડોકું ધુરમાં ઉડી જતું એને જોવા દેવો." એક અવાજ પુકાર્યો.

"આપણી સાથે એનેભી ચોકાર કરવામાં સામેલ થવા દેવો. બાદશાહ અને ઉમરાવોને મોહતા! હમેશનુ છુટાપણું અને પ્રજાસત્તાક!" એક ત્રીજો અવાજ પુકારી ઉઠ્યો.

"ઓ એણી એમ ખુશી સાથે બેસસે, આલ ફ્રેડીરીક મારી સાથે ચોકાર કરવામાં સામેલ થા." અને જુલસ હવામાં પોતાની ટોપી ઉરાડી મોટેથી બોલીયો.

"પ્રજાસત્તાકની જય! જય! જય!"

ગરીબ જુલસ ભુલી ગયો કે ટોપી માથાં ઉપરથી ઉંચકવામાં તેણે ભુલ કરીછે. તેના દીલછત લાંબા બાલના બુલફા જે કે રંગીને કાંસા બનાવી નાખ્યાં હતાં પરંતુ તે બીખરાઇને તેનાં ખભાં ઉપર પડ્યાં, ટોળાં માંહેલો એક સખસ આ વખતે છેક જુલસની લગોલગ ધસી આવ્યો અને તેને ટીકી ટીકીને જોતાં તે મનસે બોલીયો.

"હા, તેજ, તેજ, ચેહરો, ત્યારે એ મુવો નથી."

જુલસે તેને જોયો અને પીએરીને ઓળખી લેતાં તે ઠંડોગાર બની ગયો. હવે પીએરી ટોળાં તરફ ફરી બોલ્યો.

"ઓ બે જણને બતાવો કે ફ્રાંસની મગરૂર રાણી આમ ડોક તરફથી કેવા તીખા તમતમતા તાતેલા દાહમનો હાર ચેહરવા પામેછ. હું આમ બન્નેને ઓરપુછ અને મારા સાથીઓ એ લોકને આગલ ઉંચોને ઉભા કરો અને મેરી એનટોઇનેટનું ડોકું ઉડી જતું એ લોકને જરૂર બતાવી આપો."

"શું આ જવાન ઉપરભી તમુને શક છે શું?" પેલી લડાયક ઔરત બોલી ઉઠી. પણ તેણીને જવાબ મલીયો નહી.

લાખ્ખો આદમીના ગંજાવર ટોળાંના શેતાનીયત ધાપ્યો પુકારો વચ્ચે તે બદબખ્ત જવાન રાણી મેરી એનટોઇનટને ત્યાં ઢીમરાં આગલ લાવવામાં આવી. જ્યાં તેણીના ધણી રાજા સોલમાં લુબ્બું લોઢી રેડવામાં આવ્યું હતું ત્યાંજ તેણુને ઉભી કરવામાં આવી. આહ! એકવારની તે દમામી ખુબસુરતી, તે રાજકરતી બાનુની ઝાહોઝલાલી, એક આંગલીના ઉંચકાવા આગલ લાખ્ખોની પ્રજાની તાબેદારી એ બધું હાલમાં કહાં હતું? હાલ તેણી કીસ્મતની દુખ્ખી જીંદગીથી બેરાએલી પોતાની આંખો આકાથી બાપની યાદમાં બહેરત તરફ ઉઠાવી રાખી પોતાના બદનસીબીને તાબે થઇ ઉભી હતી. તેણીની સુંદર ગરદન ખુલ્લી હતી અને તેણીનાં ખુલ્લાં ખભાં ઉપર વીખેરાઇ પડ્યાં હતાં. તે નેહરત જગીયા "ધ-પ્લેસ-ડ-લા-રેવોલ્યુસન" લાખ્ખો આદમીઓથી ઉભાઇ ગયો હતો. છત ઉપર આવેલા બતીસ પેરીસીયનો બદ સબુની ઉચ્ચારી તે એકવારની તેઓની રાજકર્તી રાણીને અપમાન કરતા હતા ત્યાં જુલસ અને ફેલીસને લઇ જઇને ઉભાં કરવામાં આવ્યાં ત્યાંનો દેખાવ જોઇ તેઓ બેબાકળાં જેવાં બની ગયાં. પીએરીની કરડી નજર તેઓના ચેહરા ઉપરના ફેરફારો તપાસતી હતી. જ્યારે ગરીબ બાપડી મેરી એનટોઇનેટનું માથું હજારો નીરદોષોનાં ઝાહી, ચાપી ચુકેલાં ઢીમરાં ઉપર મુકવામાં આવ્યું ત્યારે જુલસ અને ફેલીસે એકમેકનો હાથ મજબુત ઝાલી આંખ વીંચી દીધી. પોતાની ભલી રાણીનો આવો અંજામ તેઓથી ખુલ્લી આંખે તામોશ થઇ શકાએ એવો હતો નહી.

એક પલની તદન શાન્ત ચુપ ફરી પછી જે રાક્ષસી અવાજે ટોળાંમાંથી ઉઠી રહયા કે તે બન્ને જવાન જીવેએ જણીયું કે બીમારી તેમની રાણી પોતાના નીરદોષ ધણીને ભેટવા એડરતની સફરે નીકલી ચુકી હતી. તેજ પલે ફેલીસે પોતાનું માથું જુલસના ખભાં ઉપર બે સુખ્બીમાં પડ્યા નાખીયું, એટલે હા-રોના ટોળાંમાં તેણી કચડાવા લાગી.

જુલસ ધણી મુશ્કેલીએ તેણીને ટોળામાંથી બ્હાર લઇ જવા લાગીયો પણ પાપી પીએરી અને પેલી કરકસા ઔરત તેઓની પુઠે લાગીયાં,

"ગુ ઢોંગ કરેછ, અબ જવાન, આંખે છોકરીબી કોઇ અમીર ખાનદાનની છે. હવે એનું માથુબી ઢીમરાંને સપુરદ થવું જોએએ. તેણી લે એ મોટરાં જુલમીઓની પક્ષ બેચનારી નહી હોતે તો બેર બેસુદ

કેમ થઇ જતે?" અહીં તેણીએ હવામાં પોતાનો રૂમાલ ઉરાડી ફાટો ઢોળ માફક બરાડ પાડી.

"જુલમી રાજા નહી! ગમરૂર રાણી નહી! બસ ફ્રાન્સ સદાનું છુંદું! પ્રજાસત્તાકની જય! એકસરખાં-પણાની જય! અમીર ઉમરાવોને મોહત! અને પ્રજા-સત્તાની જય!" બરાડથી તદન બોખરા મારી ગએલાં અવાજે તેણીએ ફરી અને ફરી પુકાર ઉઠાવ્યા.

"ચાલરે જવાન, એનેથી કહે કે એમ પુકારો મારે."

"એ તદન નાદાન બચ્ચાં જેવી છે અને આવો ડોહીનો દેખાવ એને કદીપણ આગલ જોયો નથી તેથી એ હેબતાઇ ગઇછ. એ ગ્રે ફ્રાલકનની ભાનેજ છે, હું કસમ ઉપર કહું છું કે એ કોઇપણ અમીરઝાદી નથી."

"શું એક અમીરઝાદી નહી? અને આવો ડાહી જેવો ચેહરો ને નાજુક હાથ પગ? ૭૮ જવાન તું જુઠું બોલેછ."

"અને તમે શું જાણતાં નથી કે આવી ઉત્તમ ખુબસુરતી ગરીબોમાંથી હોયે છે? આ બાતુ આપણા વર્ગની છે એમ હું તમને કસમ ઉપર કહું છું એ માનવંત ગ્રે ફ્રાલકનની ભાણેજ થાએછ" જુલસ બોલીયો.

ફેલીક્ષ આ વખતે સહોમાં આવી. પેલી ભેંસા-સુર ઓરત બોલી.

"તેમ હોય તો નામાંકીત ગ્રે ફ્રાલકને પોતાની હીમતનો ચોટો ભાગ પોતાની ભાનેજનેથી આપવો હતો, પણ હું જાણવા માગું છું કે એને અહીં કોઇ બીજું ઓળખનાર છે કે?"

"જેને તમે જોવા ઇચ્છોછ તે અહીંજ છે." પીઅરીનો અવાજ આવ્યો અને ગરીબ ફેલીસે એક હાથ ઉંચો કુદકો માર્યો. "હું એ છોકરીને પુરતી રીતે પીછાણું છું, એ પોતે તમારી ખાત્રો કરી આપસે, લાવો હું એણીની સંભાળ લેવસ."

જુલસેથી પીઅરીને ઓળખી લીધો અને તે જવાનને હવે શું કરવું તે કશું સુજ્યું નહી.

"જો તું મારી સાથે ચુપચુપ ચાલી આવસે તો આંય ગ્રેથી તુને જરાપી બીહવાનું કારણ રહેશે નહી." પીઅરી ફેલીસના કાનમાં ધીરેથી બબડયો. "હું લાંબો વખત થયો તારી શોધ કરતો હતો ફેલીસ, અને અંતે તું મારે હાથ આવી."

તે ઉમરાવ છોડી પેલા ચંડાલના નષ્ટ કબુતોથી કમકમીને તેના આગલથી હઠી ગયા. જુલસે તેણીનો હાથ મજબુત ઝાલીયો.

"પીઅરીના ભવાં ચઢીયાં અને તેણીના કાન ઉપર વાંકો વળી ફરીથી તે બબડયો—

"જો તું મારી પનાહમાં આવશે નહી તો તુને તારી જીંદગીથી હાથ ધોવા પડશે. તેઓ તુને મારી નાખી તારો છુંદો છુંદો કરીને ક્યરી નાખસે. હવે શું કેહવું?"

હવે તે અમીરી અજવાળામાં પોતાનું અસલ ખમીર ઉભરી આવ્યું. પોતાના પીતાના નમ્રથી પર-વરેસ થએલા તે નીમકહરામ પાપી સખસ તરફના ધુરલા ધીકારથી તેણીની રગો થપકવા લાગી અને ધુરલા તુચ્છકારથી તેણીએ કહ્યું.

"આવા ૭૮ સટોસટના વખતમાં પણ ઓ ઝેરી સર્પ, મારાં મા બાપનો નીચ ખુની, હું તારી મદદનો તુચ્છકાર કરું છું. તારી પનાહનો ખ્યાલ કરતા તો હું હજાર ઘણાં ભયંકર મોહતે મરવા તૈયાર છું."

"મર ત્યારે" તે દૈત્ય કીનાના દાંત કચકચાવી બોલીયો "અને તારી સાથે આંયથી મરસે જે તુને લઇને ગુમ થઇ ગીયા તેઃ. એ તારો વ્હાલો હશે, એને પેહલાં તારી નજર આગલ ઘણાજ કમકમાટ ભરીયાં મોહતે મારી નાખવામાં આવસે. બોલ હજુરથી તારો વિચાર ફરેછ?"

"કદી નહી, શેતાનની બાડેપરી કબુલી દુજખી જીંદગીએ જીવવા કરતાં ધાટકી મોહતની ગમે એવા વેદના ભલી." તેણી બબડાટ ઉશકેરાટથી બોલી.

"ઠીક છે". પીઅરી બોલીયો અને પેલાં ટેળાં તરફ ફર્યો. "આ બે જણ ઇનસાફના હાથમાંથી ૭૮-કોને નહાસતાં ઉમરાવ ખાનદાનનાં છે એઓને બંદીખાને નાખવાં જોયએ."

પીઅરીનું સાંભળી પેલી ખડતલ ઓરત બોલી. "પણ એણી તો ગ્રે ફ્રાલકનની ભાનેજ થાએછ?"

"સદ્‌નસીબ ખોટું. મારી ખાત્રી છે કે ગ્રે ફાલકને તો કદી એમને જોયાં, પણ નહીં હોય." અને ફ્રેલીસને મજબુત ધરી તેને જુલસના હાથમાંથી ખેંચી કાઢી. જુલસે એક જબરજસ્ત મુક્કી કડકાવી પીએરીના ડાચાંમાં ઘોબો કાઢી કે તે હીચકારો તુરત ધુળમાં પડ્યો.

પણ હવે ટોળાંનું ત્યાં ધ્યાન ખેંચાયું, અને તે બાદશાહી તાજ લોઢીના દેખાવથી ઉશ્કેરાઈ રહેલાં ટોળાંને આ લડાઇમાં સામેલ થવાનુ ઘણુંજ ગમીયું.

પીએરીએ જમીન ઉપરથી ઉઠતાં ફ્રેલીસ તરફ આંગલી ટાંપી મોટેથી કહ્યું. "અમીરઝાદી લેગેડોક!" કે તુરતજ તે અર્ધા ગેલાં બનેલાં માણસોએ જમેલાએ "અમીરઝાદીને મોહત! અમીરઝાદીને મોહત!"ના પુકારો ઉઠાવીયા. અને ગરીબ ફ્રેલીસ એક પીળાંની માફક એક ખરીસ હાથમાંથી બીજા રાક્ષસી હાથોમાં ફેંકાવા લાગી. જુલસને ચકર ચઢી આવીયા તેટલાં એક જંતુની ટોળકી તેની ઉપર ઉતરી પડી. તેને જોયું કે કસોટીલ્ડા પાછી બેઘામ બની ગઇ હતી. જુલસને હરામ ઉડાવી નીચે પટકે તે પેહલાં તેના કાન ઉપર એક બલવાન બદાદર અરાજ પડ્યો. આહા! તે તેને બેહદરતના વાજીંત્ર જેવો મીઠો લાગ્યો. તે એમાબલ હતો.

"સ્વદેશીઓ!" તેને વાદલ ગજાવ્યું. "આ તોફાનનું શું કારણ? અને શા માટે આ જગામાં બાકી રહેલી મારી એક જુવાની એસીને તમે આ પ્રમાણે અહીં તહીં ફેંકોછ? એને તમોને કેમ નારાજ કરીયા? અથવા શું મારેથી તમે કંટાલીયાછ, કે મેં કાંઇ કામમાં ગફલતી કરીછે? શા માટે હું તમારા વીશ્વાસને લાયક હવે રહ્યા નથી? કોણે પેહલાં છુટા. પણા અને સરખાપણા માટે પુકારો ઉઠાવીયા હતા? કોણ પ્રજાસત્તાકની મોટી તરફદારી કરેછ.?"

"ગ્રે ફાલકન, ગ્રે ફાલકન" ટોળાંમાંથી હજારો અવાજે પુકારી ઉઠ્યા. "હમેશના હમારા માનવંત ખેરખાહ ગ્રે ફાલકન છુટાપણું અને સરખાપણું ઓજ ગ્રે ફાલકનનો મોટો છે, તેજ હમોને સુખ બક્ષનાર છે."

ને બી એમાબલ મગરૂરીથી હસીયો છતાં તેની આંખો ગુસ્સાથી બલતી હતી. બાંડો પણા તેને બેઘામ ફ્રેલીસને પોતાના હાથોમાં ઉઠાવી. "કાંય આ નીરદોષ છોડીના આવા હાલ કરવામાં આવ્યાછ, કાંઇ એનો બાપસ સંમજનવસે?" એમાબલે પડાય ધુજે રહે તેવો. ગગડાત કર્યો.

પેલી ખડતલ બેહુતની ટોળાંઓમાં પોતાની કાણી મારતી પીએરીને બેંચી ધરી ત્યાં તાણી લાવી. "આમ માણસ જવાબદાર છે, અને એણીને અમીરઝાદી કહી એ જો જુદો હોય તો એની કમબખ્તી આવેલી જાણવી." પેરી ઝારત બોલી. પીએરી બબાવમાં કાંઈ બોલવા ગયો. પણ એમાબલની આંખો મારેલી ધમકીથી તે દબી ગયો તે જાણતા હતો કે ગ્રે ફાલકનનો એકજ સબુત અને લોકો તેની ત્યાંજ બોટી બોટી કરી નાખે. બંને એકમેક તરફ જોતા થોડી પલ ચુપ ઉભા. પીએરીએ મનથી વીચાર્યું. "હું, ત્યારે પેલી જંગલમાંની છુપી નહાસતેા એને આભારી હતી."

"અને મારે કામ પારખી લીધુંછ" એમાબલનું જીગર બોલતું હતું અને શાન્ત દમામથી પોતાને હાથ હીલાવી ગ્રે ફાલકન બોલીયો.

"કાઇનેબી ગેરહનસાફ થવો જોઇએ નહી. સ્વદેશીઓ તમે એને બંદીખાને લઇ જાવો. એને શું કહેવું'છ તે પ્રસે બપોરે હું સાંભળસ."

તેની આંખો આસપાસ કરાંતી શોધમાં ફરવા લાગી. જુલસ પાબી ગયો કે તે તેને શોધતો હતો એટલે ઝટ તે નજદીક આવી બોલ્યો.

"સ્વદેશી, આપ છોકરીને ઉંચકવામાં મને તમુને મદદ કરવા દેવો." જુલસનું આ સંભાળવું બોલવું એમાબલને ગમીયું તેને ઝટ ફ્રેલીસનો બેઘામ આકાર જુલસના હાથોમાં મુકીયો.

"નામદાર ગ્રે ફાલકન" એક શખ્સ અહીં વચ્ચે પડ્યો. "આ જવાન અમીરોની સંજ્ઞો છે એવો એના ઉપર શક છે—"

"એમકે! ત્યારે તો એને મારી નજરેથી દુર કરવો જોયે નહી. મંગેણી એનો દેખાવ શક પરતો

લાગેછ ખરો. હું એને કોઇની પ્રહાણે મારી સાથેજ રોકી રાખશ." એમાઇલ તે સખ્સ ઉપર વાંકો વળી ધીમેથી બોલીયો. એટલે તે નમીને ખસી ગયો.

જુલસ ફ્રેલીસને ઉંચકી એમાઇલની પુઠે ચાલીયો. ઘોડા તેઓને રસ્તો કરી આપતાં, અંતે એક ગાડી શોભાવી એમાઇલ તેઓ બન્નેને લઇ અંદર બેઠો અને મારેથી બારણું બંધ કરી એમાઇલે પહેલો સવાલ મુકીયો.

"તમે બુપડાંમાથી બહાર કાંય આવાં? તમે જોઇ લીધું કે રસતે નીકલવાનું બહુજ ભયંકર પરીણામ આવું."

જુલસે બધી બીના કહી. પીઝેરી ત્યાં ફુલ ખરીદવાને બ્હાણે આયેા અને ફ્રેલીઓ તેને જોઇ ગાભરી બની ગઇ અને એમાઇલની શોધમાં તેઓ નીકલ્યાં તે જુલસે કહયું "રસતે એક કોઇ ખરવસદર ઓરતે હમેને શોભાથી આપણાં ગરીબ રાણીનું મોહતત જોવાને હુમોને ફરજ પાડી તે જોતાં ફ્રેલીઓ બેસુદ્ધ થઇ ગઇ અને તેથી એનાં ઉપર વહેમ ખેંચાયો અને કામ બગડયું."

"તમે બ્હાર નીકલી પડયાં તેથી આપણું કામ કોઇ ઓછું બગડયું નથી હવે તો બોદા આપણો બચાવ કરે, અત્યાર સુધી તો લોકોનો હું માટો વિશ્વાસ ધરાઉંછ પણ પીઝેરી કોઇ રમખાણ ઉભું કરશે એવી મને દેહશત છે. હવે તો આજને આજ આપણે ડોવર ઉપડી જઇએ તેજ એક આપણો બચાવ છે પીઝેરીને જીવતો છોડવામાં મે ભુલ કીધી હવે આપણો બોદ તે નીચ સખ્સના હાથમાં આવ્યોછ તે તમોને અગીતઆઇ પુરવાર કરી આપતે તો—"

"પણ ફ્રેલોટીલ્ડતો આમની બેરી છે ત્યારે શું કામ એનો જાત જોખમમાં ધારવા જોઇએ" જુલસે બોલીયો એમાઇલ ચુપ રહયો.

"ઓ મોં એમાઇલ આ કેવો સીતમ આપણા જુલસ ઉપર વરસી રહયોછે લોકો તો ગોવા દીવાના બની ગયાંછ જાણે રસતાઓ ઉપર તો દેવરથાન ઉલટેછ. ગરીબ ફ્રેલોટીલ્ડને કેટલું ખમવું પડયું છે."

"હજુર મને આજ્ઞા છે. હું હમણાંજ જઇને રેગસપીયર આસેથી ડોવર જવાના પરવાના લઇ આઉ મને તો કોઇ રોકનાર નથી મગર તમો બન્નેને માટે બે પરવાનાની અતિ બહુ જરૂર છે. ગરીબ બાદશાહ આપણે આવી ગયોછ અને હાલ તરતતો આ કસાઇ દીલતો રેગસપીયર ફ્રાંસતી ગોવા લગામ ઘરીને બેઠો છે પણ ફ્રેલોટીલ્ડ કયારે હુશીયાર થશે."

અને તે ગરીબ છોકરીએ પોતાની આંખો બોડી અને ગભરાટથી આસપાસ જોયું.

"મારાં બચ્ચાં" એમાઇલ તેણીના ઉપર હેતથી વાંકો વળ્યો. તેણીએ અક્કે દમ ઉભવી ઉઠી તેને ગલે હાથ લપેટી જીગર તુટી જાએ તેવાં ડચકા ખેંચવા માંડયાં

"ઓ એમાઇલ, મેહરબાન એમાઇલ, તમે મને પાછી નવેસરથી બચાવી ફરી એક વાર મારી જીંદગી તમુને આભારી થર્યછ. બોદા તમુને બહુ સુખ બક્ષે. ઓ બોદા તાલા તમોને એનો બદલો આપે!"

તેણીનું સુંદર માથું મોથાથી પસવારતાં એમાઇલ બોલયો.

"શાન્ત થા બેટા, હજુર આપણે તદન સલામત નથી. તારી ઉશકેરણી કોઇએ જોવી જોઇએ નહી. એકજ દીવસ વધારે અને આપણે આ નીરદોષોનાં લોહીથી ભીંજએલા કમનસીબ શહેરને સદા સુધીનું છોડી જઇશું.

તેણી આ સાંભળી શાન્ત થઇ બેઠે, વખતે ગારી એક મકાન આગલ ઘોબી, અને ફ્રેલીસનો હાથ પકડી જુલસ અને એમાઇલ અંદર ગયો.

એક બીમાર જેવો દેખાતો જવાન ટેબલ આગલ કાગજનો ચોરામાં મુંડું ખોસી કંઇ ચીતરતો બેઠો હતો. તે બે પ્રવાસકને જોઇ મનથી ત્વરત ઉઠી ઉભો થયો તેના સાથીઓને જોઇ તે હેરત થએલો લાગો. પણ તે કાંઇપણ બોલીયો નહી.

એમાઇલ ત્વરત એક આરામ ખુરસી ગામલ ખેંચી "અહીં બેસ ફ્રેલોટીલ્ડ તું ઘણી થાકી ગઇછ" પછી તે પેલા સખ્સ તરફ ફર્યા "લીઅન બોડા રાહ ન પાડે અને ગેરત અહીં લઇ આવ તું કેહે બ્હાર હાલ જતોતાં, મને તારું કામ પડશે."

તે જવાન ઝટ પોતાની કસબ મુકી દઇ ખરીદી માટે બ્હાર પડયો. બ્હાણા બ્હાદ એમાઇલે પેલો લીઅનને બોલું લઇ જવ કહયું. "હું જરા બ્હાર જઇ આઉંછ. બાય કે જવાન મારી સાથે આવેશે છે તેને કેહે બ્હાર જવા દેતો ના, અને મારી ગેરહાજરીમાં અહીં કોઇણી ઓવે તો તેને અંદર દાખલ થવા દેતો ના. જોજે સમાઇલ્ડે મારી ગેરહાજરીમાં આ જવાનને કાંઇ મંત્રવા આવે નહી, હું હમણાં એકાદ કલાકમાં પાછો ફરીશ" આટલું કહી તે બ્હાર પડયો.

"કલારકનો બજરાત."

હોટલના માલિક—(કલાર્કને) હોરમજી બોમને કહો કે તાજરતીબ "૬૬" ને માટે નારતો લાવે.

કલાર્ક—(અજબથી) તે સાહેબ એટલી બધાં કાંઇ ઈંડાં નથી! બોમ ક્યાંથી લાવશે?

હોટલનો માલિક—અરે મારા સાહેબ ૬૬ માણસ નહિ પણ નં. ૬૬ ને માટે હવે સમજ્યો? કોઇ તદન ચોપચું છે. (બધાં બરજોર ચીનાઇ.)

"બાવાજીનો મદદગાર."

જજ—પણ હજુર તું નાદાન છે ને એટલી વારમાં ચોરી કરેચ! બોલ તેં ચોરી કાંધી કે નહીં?

જવાબદાર—હા, સાહેબ મેં ચોરી કાંધી પણ મેં મારા બાવાજીને મદદે કાંધીચ.

જજ—એટલે?

જવાબદાર—એટલે એમ સાહેબ કે મારા બાવાજી રાત દહાડો ઓજર ધંધા પર છે ને તેવણ હમણા રીક ને બાવાનું ખુટી ગીયુંચ સાહેબ તેથી સાહેબ એવણને મદદે હું નોકરી કરેચ. સાહેબ દીકરાની ફરજ છે કે વખત આવ્યે માબાપને મદદ કરવી. ખરી વાત નહિ સાહેબ? (બધાં બરજોર ચીનાઇ.)

"એ બી ઠીક."

બાવાજી—લે દિકરા તું સ્કુલ જરી તો તારાં વરસ પર ઘણી મજાની ભેટ આપશ.

દિકરાજી—પપા શું ભેટ આપશો?

બાવાજી—તું કહે તે દિકરા આપશ.

દિકરાજી—ત્યારે પપાજી મને ટેલીફોન અપાવશો?

બાવાજી—ટેલીફોન લઇને શું કરશે?

દિકરાજી—તે પપા હું સ્કુલે મુકશ ને એક જુંગણું આપરે ત્યાં રાખશ ને મહેતાજીના બધા જવાબો બેરે બેસીનેજ આપસ, સ્કુલે જવું પડશેજ નહી. કેમ પપા? (બધાં બરજોર ચીનાઇ.)

ભીખારાને દેખાતુંજ નથી!

લશ્કરમાં ભરતી થયલા નવા સીપાઇઓ ત્યારે કવાયત કરતાં કંટાળી જાય છે, ત્યારે તેઓ કોઇ પણ રીતે નાપાસ થવા માટે તરેવાર પુક્તિ કરી ડાકટર પાસે આવે છે. એવો એક સીપાઇ એક દિવસ ડાકટર પાસે આવ્યો.

ડાકટર—તમને શું થાયછ? તમારી નજર કુંકી છે, એમ તમેને લાગેછ?

સીપાઇ—જી હા, સાહેબ!

ડાકટર—એટલે કયાં સુધી દેખાતું નથી?

સીપાઇ—આ જુઓ, ડાકટર સાહેબ સામે કંપા-ઉંડની બજાર પંદુ હોસ્પીટલના નામનું પાટીયું દેખિયું છે તે તમિને દેખાયછ કે?

ડાકટર—હા દેખાયછ!

સીપાઇ—એની જમણી બાજુએ જે એક બારીક ચુંક બારેલી છે તે આપના જોવામાં આવેછ ખરી કે?

ડાકટર—હાજ હશે!

સીપાઇ કહે ત્યારે હવે સમજી લ્યો કે જે ચુંક તમને દેખાયછ, તેને હું મુદલ જોઇ શકતો નથી.

(નોટ—ડાકટરે શું રીઝલ્ટ આપ્યું તે જણાવું નથી.)

"નોચાકારો કહી."

બુઓ હુરવાર તો ખરો!

બુઢ્ઢો ગોવે દારબહાદુર દરતુર કે જેવણ ઘણા સખાવતી હતા તેવણ ઓરડેનજમાં વારંવાર છોકરાઓની મુલા-કાત આપવા જતા હતા. એક દીવસ તેવણે એક છોકરાને અચણચુ સવાલ પુછયોઃ—

"બુચા તું મોટો થશે ત્યારે શું કરશે?"

"બેકુત સાહેબ."

"ઠીક, રેપતને ખોરાક પુરો પાડશે એ સારૂં છે, (બીજા તરફ ફરીને) અને તું—"

"માસ્ટર થવસ સાહેબ."

"સારૂં, એ બી મજાનું, નાનાં બચ્ચાંઓને કેળવણી આપવી એ સારૂં છે, (ત્રીજા તરફ ફરીને) અને તું!"

"દસ્તુરજી થવશ."

"સાંધી સરસ, મારાં નાનાં બચ્ચાં! નાનાં બચ્ચાં ઓનાં જેલમાં ાશખામજાન. ાબધેણા ઉતારવાં એ ઘણું સારૂં છે. વાહ, શું કારણ સર તું દસ્તુરજી થવા ગમેછ?"

તે નાના છોકરાએ પોતાની ચમત્રિ આંખો ખુશાહીથી ચમકાવી જવાબ આપ્યો.

"કારણ કે તમો જ્યારે આવોજ ત્યારે મરઘીને પુડીંગનું ખાણું હમોને મલેજ. "નોચાકારો કહી."

એવરચે બાબું કાંય બારેજ?

એક પ્રોફેસર એક વાર પોતાના ચેલાઓને એક ફેકટરી દેખાડવા લઈ ગયો. ઘણાક જુદી જુદી જાતના સાંચાઓ દેખાડયા પછી એક સાંચા આગલ ઉભા રહી તેની ખુબીઓ સમજાવવા લાગ્યો. આ વખતે પાસે ઉભેલા આમાંનો એક કામદાર જેવો આદમી અવારનવાર કાંઇ કાંઇ વચમાં ટાપસી પુરી તેને સુધારો કરતો. આથી પ્રોફેસર સાહેબનું પાકી આબરૂ, તેવણ ગુસ્સામાંજ ફેકટરીનો ઉપરી આગલ ગયા અને પુછયુંઃ—

"આ પેલો છે કોણ? જાણે મારા કરતાં વધારે સમજતો હોય તેમ વચે વચે પુરાવા કરેછ!"

"કોણ? આપ પેલા ભડો અને બતકા જેવો છે તે? એ તો સાહેબ, જેણે આ સાંચો શોધી કહાડયો તે પોતે છે."

(નોટ—પ્રોફેસર સાહેબનું કાંઇ બોલ્યા!)

"નોચાકારો કહી."

બીલોરનો બુચ!

(આર્સેન લુપીનનું આખેરી પરાક્રમ)

(ચાલુ વાર્તા)

લખનાર—'રશ્મિ'

પ્રકરણ ૪ થું.

ડૉક્ટરને ત્યાંનું ઘરનું કામકાજ કરનારી પેલી ઔરત કલેમેન્સ ડૉક્ટર આગળથી ગયા પછી ડૉક્ટરે કાગળો લખવાનું શરૂ કીધું, બાદ તેણે લખવાનાં સુફેદ કાગળ પર કાંઈ આંકડાઓ માંડ્યા, અને તે કાગળના પત્રોકને ઉભો પકડી તે તરફ તે ટીકતો બેઠો, અને તેથી તેની પછવાડે ચીમાકીને જોતા ઉભેલા લુપીનને જોવાનું બની આવ્યું કે તેણે નીચે મુજબ બાદબાકીનો એક હીસાબ કીધો હતો—

૯–૮–૧.

એ સમજી આપણે ગયા અંકમાં વાંચી આવ્યાં.

તે હીસાબ પોતાની નજર આગે પકડી રાખી તે બડબડયો,

"નવમાંથી આઠ ગીયા તો એક રહ્યો..... તે વિશે કશો શક જેવું નહીં."

તેણે એક કાગળ વધુ લખ્યું; તે કાગળ બંધ કુડે, અને ટચ કર્યું. તેને તેણે પરબીડીયામાં મુક્યું અને તે ઉપર સીરનામું કીધું, જેમ કરી તેણે તે તેયલ પર ઉપું એટલે સીરનામાંવાલી સાઇડ ઉપર કરીને મુક્યું કે લુપીને તે સીરનામું વાંચી લીધું કે નીચે મુજબ હતું?

"મોંશ્યુ પ્રેસવીલ,

"પોલીસ ખાતાંના સેક્રેટરી જેનરલને પુરુ."

બાદ, તેણે ચંગ વગાડયો, અને જેવી પેલી ફ્રેંચી કલેમેન્સ અંદર આવી તેની સામે ઉભી રહી કે તેને તેણે પુછ્યું.

"કલેમન્સ, તું નાની હતી ત્યારે સ્કુલમાં ગએલી કે?"

"હા, સાહેબ, બસમત હું ગેઇ'તી."

"ને તુને હીસાબ શીખવાતા કે?"

"હાજ તો, સાહેબ!

"ત્યારે તું બાદબાકીમાં ઘણી હોંશી છે."

"તે તમે શા ઉપરથી કેહેતા, સાહેબ?"

"કેમ કે તું જાણતી નથી કે નવમાંથી આઠ બાદ તો એકજ રહે; એ ઘણી બચ્ચાની બીના છે ને એ હીસાબનો પાયેજ તુને બરાબર નહીં દોષ તો પછી તારી કંદોઈજ નકામી."

તે એમ બોલતો બોલતો ઉઠ્યો અને પોતે પાછળ પોતાના હાથો ચોળતો ચોળતો બધા ઓરડામાં ફર્યો, અને પછી ડાઈનીંગ રૂમ આગળ થોભી તેણે તેનું બારણું ઉઘાડ્યું, અને બોલ્યો—

"મને તો એમ લગે કે આંને નવમાંથી લેવો અને તેથી બાકી રહે, અને તે એક તેજ કે જે અંદી બાકી રહેલો છે, ખરું કે નીં? અને આંય મીસ્તર આપણને તેની સાબેતી આપેછ, ખરું કે નીં?"

એમ બોલી પેસા જે પડદા પાછળ લુપીન હતો તે તેણે પોતાના હાથે પસવાર્યો.

"અરે, પણ મારા મેહેરબાન તમે અહીં લગભગ ગુંગળાઇ મરતા હોસો! ને હું અનુનમાં આપ પડદામાં ખંજર મારતે તો? તમે બહુજ કેની કે હેમલેટને હાથે પેસા પડદા પછવાડે ભરાયેલો વજર કરજ મર્યો ગયો હતો? એ કેણ? અંદર ઉંદર તો નહીં હોય? પણ હોય તો છવતો હશે કે મુવેલો? આવો બાદાર આવો મારા હેમલેટના વજર સાહેબ, મારા પટે પેાસ દોસ્ત, બાદાર આવો."

હવે આપણા આરસેન લુપીનને આ જાતની હાલતમાં મુકાવાની આદતજ નહીં હતી એટલે પોતાને આ કજસ અને કહેરી હાલતમાં જોય તેને ઘણો ખિસાર છુટયો હોય તો તેમાં કાંઇ નવાઇ ન હતી. બીજા પંખેરાઓને છટકામાં પકડવાં, તેમની પાંખ તોડવી, તેમના હાથ પગ તાણુવા એ બધું લુપીનને મનસ્વી ગીરડીયાં ઉપજાવનારૂં હતું, પણ બીજાઓ તેને આમ ચીડવે અને તેને પૈસે ખડખડ હસે એ લુપીનને અણુગમતું હતું. 'તેરી તો ઢી ઢી ને મેરી તો દે-દે' તેવો લુપીન સાહેબનો દીસાંચ હતો. ત્યારે હવે પેસાના રમખાણ તાણુનો તેજવાબ બી શું આપે?

"ભી૰ હેમલેટના ભી૰ વજર" પડદો ઉંચકીને જોયા વગર ઉંચેથી લુપીનની દેહદી આજુબાજુ રાખી "તમે બીકા કય મારી ગયલા દીસોછ?" પછી પડદો ખસેડતાં લુપીનને જોઇને "હરો, એવણ તો પેસાજ આપકદાર જૂપક મહરય છે કે જેવણ મારે માટે આ મકાનની આલુબાજુ ઉભા રવી દાદાડાના-દાદાડા થયા. હાંડયા તોરેછ! ત્યારે ભી૰ વજર તમેભી પોલીસમાંજ કેવો કેની? નહીં, નહીં, હીં મત રાખો, હું તમને કહી પલ નથી દેવાનો!..... કયેમન્સ હું જરા, જોયજ કે મારો હીસાજ કોણ વાતે ખોટો નથી. તે મને કહ્યું કે મારાં ઘરમાં નવ જણસો ભાગ્યા હતા, અને લાંબી બાદાર નીકળના જોગો મને મલ્યા, તેબોને ગણ્યા તો આંકજ થયા હતા. નવમાંથી આંઠ લઇયે તો એક રહે કેની? અને તે એક તે આપ કે જે-કંઇલું તેનીથી જોવાય તેટલું જોઇ લેવાને પાછળ રહી ગયો હતો!"

"વાર? પણ પછી શું?" લુપીનનું હવે અટલું પાણી આવ્યું હતું કે જાણે પેસાને ટોટે વળગી તેને સદાનો ચુપ કરી નાંખે! પણ તે એટલુંજ પુછીને રહ્યો.

"અને પછી? કાંઇજ નહીં, મારા ભલા દોસ્ત. વધારે તું મગિયજ શું? ફારસ તો તમામ થયો. બસ એટલુંજ કે આપ ચોરી તારા વડા ગ્રેસવીસને તું પહોંચાડે તેજ હું તારીથી મુંઝાઉ. કયેમન્સ, આપ મી૰ હેમલેટના મી૰ વજરને બાદાર જવાનો રસ્તો દેખાડ, અને, ફરીથીબી. કોઇ વખત અહીં આવવાની એવણની મરજી થાય તો આવવા દેજે અને એવણને બા આભર બેસાડજે અને એવણની આગતા સ્વાગતા કરજે. આ, મી૰ વજર, ગમે ત્યારે આવજો જજો, ઘેર તમારૂંજ છે અને તમારો આપ નોકર....."

લુપીન કાંઇ બોલવા જતો હતો પણ તે અચકાયો. તેનું તો ઘણું મન થયું કે તોપના ગોળા જેવું કાંઇ બોલીનેજ તે ત્યાંથી વીદાય થાય, પણ તેની આજે જે હાર થઇ હતી તે બેથી દયા ઉપજાવનારી હતી કે માથે તોપી ધારી પેસી દારીની પુઠે જેલમાં ચાલી જવા સિવાય તેણે કશુંજ બેહેતર નહી ધારયું.

પણ બાદાર આવતાં ઉંચેકના તે બોરડાની બારી ગમ મુંકી ધુમાંવી બંબાળ્યો—

"નીચ, ધ્યાનતી કુતરા, ગટરના મેલ, તુંને એ અપમાનનો સ્વાદ ચખાડીશ તું પોતાને ઘણો મોટો સમજેછ! ને મારા જેવાને દબરાવવામાં તું પડાપ માનેછ તો ઠીક છે, પણ એક દાહાડો, બચ્ચા એવો આવશે કે....."

લુપીનના ગુસ્સાનો પાર નહીં હતો. અમે કહ્યું ની કે એવો કમનસરદ પોતાની સામે જોવાની તેને આદતજ નહીં હતી, અને જે ચાલાકીથી ઉંચેકે આ કામ હાથ ધરી બજાવ્યું હતું તે ઉપરથી ઉંચેકની મગજ શક્તિ કેટલી ઉંચી હતી તે વિશે લુપનની ખાત્રી થઇ હતી.

જે સફાઈથી તેણે ડૉક્ટરને આ વખતે કામ લે તો જોયો તે ઉપરથી તેણે મનીજ લીધું કે તે ડૉક્ટર એક ઘણોજ સજ્જુત મનુષ્ય, શાંત અને સમતોલ મજ્જનો, હીમતી, પોતાને વાસતે અને પોતે જે બાજી રમે તેને માટે બાતરી ભરેલો એક ઇનસાન હતો.

ત્યારે હાલ ડૉક્ટરના હાથમાં જે બાજી હતી તે શું હતી? અને તે બાજી કોણ કોણ અને કેટલા જણ ઘવચ્ચેની હતી? લુપીને આ સવાલો પોતાને મનસે પુછ્યા પણ તેના જવાબો તે આપી શક્યો નહીં; એ બધો ગડબડ ઘોટાલો શું હતો તેની તેને કશીજ સમજ પડી નહીં; તેમાં તે ઉંધે મસ્તકે બંધાવનાં કશાંભી સાધન વગર અંદર પડ્યો હતો, કેમકે, બધીજ બાબતોનો બરાબર વિચાર કરતાં તે એમ ડુતો માની શકોજ નહીં કે એ બધી ધમ્ધપર અને ધાંધળ એક માત્ર બીલારના બુચને માટે હોય!

માત્ર એક બાબદ તેને ઘણીજ ગમી અને તે એ કે ડૉક્ટરે તેના વેષમાં તેને ઓળખી કાઢ્યો ન હતો. ડૉક્ટર તો તેને પોલીસનો એક નોકરજ સમજ્યો હતો, અને તેથી તેને વિચારવાનું બની આવ્યું કે ના ડૉક્ટર જાણતો હતો કે ના તો પોલીસને ખબર હતી કે તેઓની પંચાતીમાં એક ત્રાહિત ચીજો સામેલ હતો.

એ એકજ બાબદ તેની તરફેણમાં હતી અને તેથીજ તેઓની વચ્ચે તેને જ્યાં અગત લાગે ત્યાં, જેમ ગમે તેમ અને જ્યારે ગમે ત્યારે પોતાની મુંડી ખોસવાને તે છુટો અને આબાદખત્યાર હતો.

હવે વખત નકામો ખોઇયા વગર ડૉક્ટરે તેને આપેલું ગ્રેસવીકને નામનું કાગળ તેણે ઉઘેડ્યું, જે નીચે મુજબ હતું:

"તારા નાકના દાંડા આગળ, મારી જ્હોકા પેસ-ચીલ, તારી આંખોનીજ નીચે! તેને તે હાથ વડીક લગાડયો! એક જરા વધુ કોશેશ તું કરતે તો મારી બાજી પકડાઇ આવતે, પણ તું તો મુરખજ છે કે નહી! અને તોબી મને ઠમકાવવા તેઓએ તારા જેવાને પસંદ કર્યો! ગરીબ બીચારા ફ્રાન્સ."

"સાહેબજી, ગ્રેસવીક પણ જે બીજી વાર તને પકડશ, તો તારા બુરા હાલ સમજવા, કેમ કે મારો નીયમ જેનાં નેતરાંજ બોલમાં ગોળી મારવાનો છે.

ડૉક્ટર.

"તારા નાકના દાંડા આગળ" તે ક્રમણ પાછું વાંચતાં લુપીન બબડ્યો "અને મારો કે તે લુચ્ચો સાચુંજ કહેતો હોય તો! સાંતપાની કોથી રહેલ જગ્યા તેજ સૈથી સલામત જગ્યા! હવે તેની તલાશમાં આપણે રહેવું જોઇયે અને વળી ડૉક્ટર પર એટલી તકેદારી કાંય રાખવામાં આવે છે તેથી જાણવું જોઇયે, તેમજ એ શખ્સને લગતી વધુ વિગતથી આપણે મેળવવીજ જોઇએ."

લુપીને એક બાનગી ૧૮-કલાકની ઓશીસતી મદદ લીધી અને તેઓએ તેને ડૉક્ટરને લગતી નીચની હકીકત પુરી પાડી:

"ઓલીવરીસ ડૉક્ટર લેશે-દુ-રોહન તરફથી બે વર્ષ થયાં રેપ્યુટી; સ્વતંત્ર મેમબરોની સંજ્ઞમાં બેસનારો રાજ્યદ્વારી; મત કાંઇ ચોક્કસ નહીં. રાજ્ય સભામાં જે ભાગ તરફથી તે બેસે છે, તે ભાગ ઉપર ધુમ પૈસો ખરચવાને લીધે ત્યાં તેનું 'પોઝીશન' ધણું મક્કમ છે. બાનગી આવક કરી નથી, તો બે કે પૌરીસમાં એક મકાન હોવા ઉપરાંત ધન્જન ખાતે એક અને નાઇસ ખાતે એક વિલા છે. લુગતમાં ખુબ ખોટું છે તો બે કે તે તે નાણું ક્યાંથી મેળવે છે તેની કોઇને ખબર નથી. તેનો લાગવગ જબરોછે અને પ્રધાનોને કશામાંથી મસ્કો લગાડવા વગર તે પોતાનો બોલ તેઓ વચ્ચે ઉપર રાખી શકે છે, એ કદાચ રાજ્યદ્વારી સરકસમાં તેના હોસ્તો ઘણા હોવાને લીધે એમ હોય."

"એતો એને લગતો બધારી, ઇસ્તવેજ કહે-વાય." લુપીન તે વિગત ઘ વાર વાંચીને બોલ્યો "મને જે જોઇએછે તે સંસારી બાતો પોતીસનો ઇસ્તવેજ કેમકે તેમાંથી ગમે તેવા એકની બાનગી જુદીજની હકીકત મળી આવે છે. તે, જો મને મળે તો હું જાણી શકું. આપ ડૉક્ટરની સાથે માથાં ઝીક કરતાં હું કાંઇ વખાતમાં તો નહીં અટવાઇ જાઉં? ને વખત હવે ઘણોજ થોડો બાકી છે."

લુપીનનાં મકાનો ઐકથી અનેક હતાં, જેમાંનું એક જે તે વખતે તે વારંવાર વાપરતો હતો તે રૂમ તો બાન્દ્રાનાં મોહલ્લામાં નાયબ્રહ્મ આર્ચની નજીક આવેલું હતું જ્યાં તે માણેકબ ઐમન્દનાં નામ હેઠળ

રહેતો હતો. તે ઘણો સંગવડ ભર્યો માણ હતો અને તેની દેખરેખ તેનાં નોકર આલબર્ટનાં હાથમાં હતી. તે નોકર તેના શેઠ ઉપર ફીદા હતો અને તેનું મુખ્ય કામ લુપીનના ગોકાચ્યો તરફથી તેને માટે ટેલીફોનથી આવતી ખબરો નોંધી લેવાનું હતું.

લુપીન પોતાને ઘેર પહોંચ્યો અને તેની અનબણી વચ્ચે તેને ખબર કરવામાં આવી કે પોલકાક થયો તેને મળવા એક અબલા બેઠી થયને બેઠી હતી.

"શું?" તેના નોકરે તેને ખબર આપતાં તે પુકારી ઊઠ્યો, કેમ કે, તેનું તે મકાન તદન ખાનગીજ હતું અને તેને કોઇ ત્યાં મળવા આવે એવી તેણે આશા રાખી હતીજ નહીં "એમ કેમ? અહીં તો મને મળવા કોઇજ આવતું નથી! તે જવાન છે કે?"

"નહીં, સાહેબ હું નહીં ધારતો."

"હું નહીં ધારતો? એટલે શું?"

"કારણ કે તેણે ટોપીને બદલે માથે ઓઢણી લેવાની શોખ મુકી છે, અને તેથી તેણીના ચહેરો બરાબર દેખાતો નથી; તે કોઇ ઢાઇપ શરાફર થાતો દુકાનમાં તો હું–હું તેવું, તેવી લાગેછ, તેણીના ડ્રેસ્સુપરથી કાંઇ ત્યારે હવે પેલાના રા– નામે પુછ્યું?"

"ના."

"શું આપે?

"મી૰ હેમસેતના મી૰ વજ્રર ~ કાંય આવીછ?' જોયા વગર ડોકે લુપીનની ડેકરી ચાલુ ~ તે "તમે શીકા કૃચ મારી ગમતા દીસોછ". પછી પડદો ખસેડતાં લુપીનને જોઇને "હલો, એવણ તો પેલાજ આશરદાર જુકદ અહસ્ય છે કે જેવણ મારે માટે આ મકાનની આજુબાજુ ઉભા રહી દાહાડાના દાહાડો થયા. ઢાંટિયા તોરેછ! ત્યારે મી૰ વજ્રર તમેખી પોલીસમાંજ છેવો કેની?... નહીં, નહીં, હું મત રાખો, હું તમને કશી ખબ નથી દેવાનો!..... કસેમન્સ તું જરા, જોયછ કે મારો હીસાબ કોઇ વાતે ખોટો નથી. તે મને કહ્યું કે આ ઘરમાં નવ જણસુસો ખાવા હતા, અને ત્યાંથી આ નીકળતા જોઇ મને મેલ્યા, તેમાંને ગણ્યા તો "નવ" થયા હતા. નવમાંથી આઠ લઇયે તો એક રહે તું તેણે બારણું ખોલ્યું અને અંદર ધસારાબંધ દાખલ થયો. પણ ઝટ પાછો અચાનને ઉભો.

"કયાં છે? તું શું બકેછ? અહીંતો કોઇ નથી!"

"કોઇ નથી?" આલબર્ટ તે તરફ દોડતાં બોલ્યો.

"કયાં છે?" અને ખરેખર તે ઓરડામાં કોઇજ નહી હતું.

"સાહેબ, સાચું કેહું છ કે એમ કેમ તેની મને સમજ પડતી નથી; હમણાં પાચેક કલાક થયો મે બારણું આગળ ચીમાઇને જોયું તો તે અબલા અહીં બેઠેલી હતી ને મારી આંખને તો કશી ખબ નથી કે હું ભરકુતજ જોઉં!"

"વાંધું, તે અબલા અહીં વાટ જોતી બેઠી ત્યારે તું કયાં હતો?"

"હાલમાંજ સાહેબ! મેં હાલ એક સેકન્ડની છોડયો નથી! તેણી જો બાહાર ગઇ હતે તો હું જોત થકતે."

"પણ હમણાં તો તે અહીં નથી ની!"

"હા, હમણાં તો નથી, ને બોટી થઇ થયને કદાચ ચાલી ગેઇ હોસે, પણ તે ગેઇજ કેવી રીતે તેજ અનબણી છે!"

"તે ગઇ કેવી રીતે? તેમી તુંને કહેવા માટે કોઇ બીજુગર જોઇયે કે!"

"એટલે સાહેબ?"

"એટલે એમ કે તે બારી વાટેથી ગેઇ; જો બારી હજી ઉઘાડીજ છે, ને આપ બોલિતળ્યું કે નીં? એટલે બારી વાટે આપ વખતે કોઇને રસ્તાપર કુદી પડતાં સ્વાર કેટલી? રસ્તામાં આપ ટાઇમે ગોકની આવજા બી ઝાઝી રહેતી નથી. તે એમજ જતી રહેતી એમાં કોઇજ શક નથી."

હવે તેણે આજુબાજુ બારીને જોયું અને ત્યાંની બધી બીજુસો જોઇની તેમ મુકેલી જણાતાં તેને સંતોષ મળ્યો. તે ઓરડામાં એવી કોઇ ખીંમતી બીજુસ રહેતીજ ન હતી અને એવો કંઇ અગત્યનો દસ્તાવેજબી ત્યાં નહી રહેતો કે જેથી તે અબલાનો એમ એકાયક ત્યાંથી ચાલી જવાનો અબજબી માલમ પડે.

"કોઇનો ટેલીફોન આવ્યો' તો!

"નહીં."

"કોઇ કાગળો?"

"હા, ઉલ્લા તપાલમાં એક આવું."

"ક્યાં છે તે?"

"તે સાહેબ હમેશ માફક તમારા ઓરડાની તેબલપર મેં મુકયું છે."

લુપીનનો સુવાનો ઓરડો ફરોર્ધંગ રૂમની પાસેજ હતો, પણ તે બે ઓરડા વચ્ચેનું બારણું તે હંમેશાં બધેજ રાખતો હતો, અને તેથી તે કાગળ લેવા તેને હોલમાંથી થઇને પોતાના તે ઓરડામાં જવું પડયું.

ત્યાં જઇ લુપીને ઇલેકત્રીક લાઇટ સળગાવી અને બધે નજર કરી તે ચાલી ઉઠયો.

"ક્યાં છે? મને તો કાગળ નથી દેખાતું?"

"હા.....મેં પેત્રાં ફલાવર વાલની પાસેજ મુકયું છે."

"અહીં તો કાંઇજ નથી" લુપીન હજી બધે નજર કરતો બોલ્યો.

"તમે સાહેબ ભરતેજ જગ્યે શોધતા હોસો" એમ બોલી પેલો આલબર્ટ જે આટલે સુધી બારણા ઉઘાડો રહી સવાલ જવાબ કરતો હતો તે હવે તે ઓરડામાં આવ્યો અને જ્યાં તેણે તે કાગળ મુકયું હતું ત્યાં તેણે બધે જોયું તો તે કાગળ તેને મળ્યું નહીં.

"નખ્ખોદપર નખ્ખોદ ને તેની ઉપરથી નખ્ખોદ! એ પેલીતુંજ કામ.....પેલીએજ તે કાગળ લીધું અને તે કાગળ લઇને નહાડી હોવી જોઇયે; આ સ્થતાન ની દાદી!"

"તું દીવાનો છે! ફરોર્ધંગ રૂમ અને મારા બાપ ઓરડા વચ્ચે રસ્તોજ ક્યાં છે?" લુપીન બોલ્યો.

"ત્યારે સાહેબ એ કામ કોણનું?"

તેઓ હવે બેઉ ચુપ રહ્યા-લુપીન પોતાનો ગુસ્સો તામેલ કરી વિચાર કરવા લાગ્યો તેણે પુછ્યું,

"તેં તે એનવેલપ જોયું'તું?"

"હા સાહેબ.

"તે કેવું હતું?"

"સાધારણ જેવું ને સીરનામું પેનસીલે લખ્યું હતું."

"આહ! પેનસીલે?"

"હા, સાહેબ, ને તે ચીતરી કાઢયું હોય તેમ લાગતું હતું."

"વારૂ, સીરનામાના બોલ બરાબર શું હતા? તને તે યાદ છે?"

"હાજી, મને તે યાદ છે, કેમકે મને તે જોતાંજ જરા અજબ જેવું લાગ્યું."

"બોલ, જલદી બોલ!"

"તે પર મોસ્યુ ડી બોમન્ટ માર્ફકેલ કરીને લખેલું હતું."

લુપીને હવે પોતાના તે નોકરને ખભામાંથી પકડી હીલાવીને તેને પુછ્યું

"તેમાં ડી બોમન્ટ હતું? તારી ખારી છે! ને બોમન્ટની પાછળ માર્ફકેલ લખેલું હતું?"

"હા સાહેબ મારી પકી ખાતરી છે."

"આહ! ત્યારે તે ગીલબર્ટે તરફતું કાગળ હતું!" એમ બોલી તે ફિક્કા મુખ મારી ગયેલા ચહેરાએ અદબ વાળી ઉભો; તે કાગળ ગીલબર્ટે તરફથીજ હતું તે વિશે હવે તેને કશો શક રહ્યો હતો નહીં. ગીલબર્ટે લુપીન સાથે પત્ર વ્યવહાર ચલાવતી વખતે કર્ફક વખો થયાં બેજ નીચમે મીરનામું ફરવાની હજ લુપીનના કહેવાથી અખત્યાર કાધી હતી, અને ગીલબર્ટે આખરે તેને મળેલી કોઇ તકનો લાભ લેઇ તેની ઉપર એક કાગળ લખ્યું હતું. તેમાં તેણે શું લખ્યું હશે? તે

કમનસીબે કેદીએ શું શું બોલમાં તેમાં લખી મોકળા હશે? તે બીચારાને શું મદદ જોઇતી હશે? અને તેણે શું યુક્તિથી તેમ કરવા માટે પોતાના વકીલ સલાહ આપી હશે?

હવે લાં લુપીને બધે ફરીને બારીકાઇથી જોયું; કેમ કે લાં-દરોઈંગ રૂમથી ઉલટું—બધાં ઉપયોગી ચીજો રાખવામાં આવતાં હતાં, પણ તેને એકકી તાળું ભાંગેલું કે કળ તુટેલી દેખાઇ નહીં, અને તેથી તેને પોતાને માનવાની પ્રરજ પડી કે પેલી અજાણી મતલબ પેલું ગીલબર્ટનું કાગળજ ચોરવાની હોવી જોઇએ.

હજીએ તેણે પોતાના વધતા જતા ગુસ્સાને ધણો રોકયો અને તે બોલ્યો—

"પેલું કાગળ આપું તે વખતે એ ઓરત ઘરમાં હતી કે?"

"નહીં, પણ જે વખતે તે કાગળ આપ્યું તેજ વખતે તે ઓરતભી આવી હતી."

"તેણીની નજર સીરનામાપર પડી હોય એમ તું ધારેછ?"

"હા."

લુપીનને હવે જે અનુમાન બાંધવું હતું તે તે બાંધી ચુકયો. હવે તો તેને જોર શોધી કાઢવાનું હતું કે તે અજાણ્યે તે ચોરી કીધીજ કેમ? શું બારણાની એક બારીમાંથી થઇ તે બીજી બારીમાં આવી હશે? તે બનવા જોગ હોય નહીં, કેમકે લુપીનના પોતાના ઓરડાની બારી તેણે બંધ કીધી હતી અને હાલમાં તે અંદરથી બંધજ હતી.

વાહ, ત્યારે દરોઈંગ રૂમ અને તેના ઓરડાની વચ્ચેનું બારણું? તદન નહીં બનવા જોગ, કેમકે તે ચપ્પત બંધ હતું, તેને કળ હતી અને તેના અડગરા જેમના તેમ હતા.

પણ ત્યારે એક આદમી પોતાની ઇચ્છાનુસાર દિવાલમાંથી તો પસાર થાય નહીં! કોઇએ ઓરડામાં કે તેની બાહેર જવું હોય તો તેને એક રસ્તેથી બીજે રસ્તે તો જવુંજ જોઇએ; તે બે ઓરડાની દીવાલમાં તો કોઇ બાનગી રસ્તો કોતરી કાઢેલો નહીં હોય કે જે તે ઓરતને એકલીનેજ માલૂમ હોય? નહીં, તેમથી નહીં, કેમકે, તે દીવાલજ એટલી જાડી નહીં હતી અને તે તમામ ખુલી હોવાથી તેવું કાંઇ હોય તો માલમ પડયા વગર રહે નહીં.

આ બધી અટકળોના જવાબો તેને દમ સાસ વગરના મળ્યાથી લુપીને પોતાનું બધું ધ્યાન હવે બારણાંપર રોકયું.

તે પાછો ડ્રોઈંગ રૂમમાં ગયો અને તે બારણાંને ખુબ બારીકાઇથી તપાસવા માંડયું, અને તે ચોકખો ખરો. તેણે પહેલીજ નજરે જોઇ લીધું કે તે બારણું ચાર જુદાં જુદાં ચોકઠાંનું બનેલું હતું અને તે દરેક ચોકઠું એક સળંગ પાટયાનું નહીં પણ ૭ સાંકડી પટીઓનું બનેલું હતું. છેક નજીક આંખ રાખીને જોતાં તેને માલમ પડયું કે નીચેનાં ચોકઠાંનાં પાનાંની બે નાની તીનની તેકસોથી માત્ર ટેકવી રાખવામાં આવ્યું હતું. કેવીરીતે? જેમ એક આરસીની ફ્રેમની પછવાડેનાં પાટીયાંને નાની તેકસથી જરી ઢીલાં આવે છે તેમ. લુપીને તેને આંચકો મારીયો તો આસાનીથી તે પાનેલ નીચે પડયું અને તેની સામે એક ખાંચો રહ્યો.

આલબર્ટે અજમાયશની ચીસ પાડી, પણ તેને અટકાવી લુપીન બોલ્યો,

"એમાં આપણે શું મોટો વાંધ માર્યો? એ બધું છતાં આપણે આપણી શોધમાં એક ડગલુંભી વધ્યા નથી; આ એક ૧૬ ઇંચ ઊંચા અને ૯ ઇંચ પોહોળો ખાંચો છે, જેમાંથી નવ દશ વર્ષનું એક બાળક નહીં પસાર થઇ શકે તો એક અજાણ્યો તેમાંથી પસાર થઇ કાગળ ચોરી લઇ ગેઇ એમ તું મને સમજાવેછ?"

"નહીં, પણ તેણીએ એમાંથી હાથ બાહેર અડગરા કાંઇ નહીં ઉંચાડયા હોય?"

"નીચેનો અડગરો ખરો પણ ઉપરનો તો નહીંજ; લે તું પોતેજ તે ઉંચાડવાની તજવીજ કર."

આલબર્ટે તેમ કરવાની કોશીશ કરી પણ તેનું કાંઇજ વળ્યું નહીં.

"હવે ત્યારે?" તે બોલ્યો.

લુપીને તેને કશો જવાબ દીધો નહીં, તે લાંબા વખત સુધી વીચાર કરતો ઉભો, અને પછી એકાયક બોલી ઉઠ્યો

"લાવ મારી તોપી લાવને ડગલો—.....

તેણે ઘણીજ ઉતાવળ કરી અને જેમ તેમ તૈયાર થઇ તે રસ્તે પડયો અને તેજ વખતે ત્યાંથી પસાર થતી એક ખાલી તેક્સીમાં તે કુદી પડયો.

"જલ્દી ચલાવ રૂપ મેતીગનેન!"

વાંચનારને ખબર હશે કે આ મોહોલ્લામાં લુપીનનું બીજું ઘર હતું જ્યાં તે પેલાં ફરતીબરની ચોરી કરી ગીલ્બર્ટ અને વાડોરને ધનજન પોશીમાં પડતા મુકી નાહાસી આવ્યો હતો અને જ્યાંથીજ પેલો **બાઇબારનો ખુચ** ગયબ થઇ ગયો હતો!

તેનું તે ઘર આવી લાગતાં તેક્સીમાંથી તે કુદી પડયો, અને તેમાં દાખલ થવાનો પોતાનો ખાનગી દરવાજો ખોલી તે મકાનમાં પેઠો અને ઉતાવળે દોડીજ રૂમમાં દોરી જ્યાં ત્યાંની લાઇટ સળગાવી તેની પાસેનાજ પોતાના બેડરૂમનું બારણું તપાસ્યો તે બોંય-પર ફસડાયાં મારીને બેઠો.

તેની અટકળ ખરી પડી! એ બારણાંની બીએ એક પાનેલ પેલાં બારણાંની માફકજ હતું! અને તે પાનેલ વાલો ખાંચોબી પેલાં બારણાંનાં પાનેલવાલા ખાંચાના જેટલોજ હતો!

"સત્યાનાસ!" તે બોલી ઉઠ્યો અને જે ગુસ્સો તેણે આટલે સુધી દાબી રાખ્યો હતો તે રોકાની બાટ-લીના ખુચની માફક હવે બાહાર કુદી પડયો "આ નખોદયાં કામની સેવટે તો ત્યારે મારીથી પુગાશેજ નહીં કે?"

ગીલ્બર્ટેજ તેને પેલો **બાઇબારનો** ખુચ આપ્યો હતો, ગીલ્બર્ટેજ તેની ઉપર પેલું કામળા મોકલ્યું હતું અને તેણેજ મોકલેલી બેઉ ચીજ એટા વખતે ગુમ! નહીં, તેણે માન્યું અને તેની પકી ખાતરી થઇ કે એ બેઉ બનાવો કોઇ માત્ર સંજોગનેજ આધારે બન્યા હોય એમ નહીં પણ તેનાં પોતાનાં બળની વિરૂધ કોઇ ત્રીજું પોતાનું બળ વાપરતું હતું, અને એવું બે માંયાંનું કોણ હતું તેની તેને બબર ન હોવાથી તે વધુ અને વધુ ગુચવાયો. તેણે આજ સુધી અજા-યુન કામો પાર ઉતાર્યા હતાં મગર તેને કોઇએ કેમે આવી નડતરો કદી નહીં નડી હતી; અને હવે તેની નજર સામે એક ચોકકસ તારીખ આવીને ઉભી રહી, જે તારીખે કાયદાની ચુંગાળમાં ફસી પડેલા બેને મુસીને માચડે ચઢવાનું હતું. તે બે તે તેના સાથીઓ હતા જેઓ તેનાં દરેક કામમાં તેને પડખે ઉભા રહેતા અને તેઓ તેમનાં તે બધાં કામો માટે પોતાના જનનથી તે દંડ ભરપાઇ કરનાર હતા અને આરસેન લુપીન કયાં નાચાર નિરધાર હાથ જોડીને બેઠો હતો!

(સાપણ ૭.)

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—**સહનશીલ સખી.**

લેખક મંડળ.

મરહુમ ભાઇ શોરાબ. લી. પાલમકોટે સ્થાપેલાં **લેખક મંડળને** ૧૭ વર્ષ પૂરાં થયાં છે. તેના વાર્ષિક ખાણા દરમ્યાન તા૦ ૨૨ મી મેએ કામાં બાગમાં એક જશન થયું હતું. મંડળની ૧૭ વર્ષની હૈયાતીમાં જશન કરવાની શુભ શુરૂઆત વિદ્વાન ડોકટર મોદીએ કરી છે. તેમ કરવામાં બે શુભ નેમ સમ્યગ્વાય છે: મંડળને ખાણા માટે એક લાયક સારી જગ્યા કે જે સાલિઝા પ્રમાણે જશન કર્યા વિના તે જગ્યા મળી શકિત નથી) મળી છે. અને બીજું તો એ કે એક ધાર્મિક કર્યની પેહલ થઇ છે. તે શુક્ર ગુજરીનું જશન ખરેખર શુક્ર કરવા જેવુંજ હતું. કારણ આપણે લાંબો વિચાર કરીશું તો માલુમ પડશે કે ડોકટર મોદીની ખંત અને મી૦ મુનશીની મેહનતથી મંડળ મજબુત બન્યું છે, તે એક શુક્ર કરવા જેવીજ બાબત છે; અને જશનની જે પેહલ થઇ છે, તે બરાબર અને બરહક છે. મને અજબ લાગે છે કે આગળા પ્રમુખો અને સેક્રેટરીઓને એ વિચાર કેમ સુઝ પડયો નહિ! હું ધન્યું છું કે હવે પછી હમેશાં વાર્ષિક ખાણું જશનની ક્રિયા સાથે થાય, અને સભાસદો ખાણામાં હાજર થવા આગમજ જશનની ક્રિયામાં પણ સામેલ થાય!

લેખક મંડળ જેવી એક સંસ્થા પારસી કોમમાં ઉભી કરવાનો પ્રથમ વિચાર મરહુમ ભાઇ **સોરાબ પાલમકોટના** મગજમાં પેહલો ઉભો થયો હતો, જે જાહેર થતાંજ, મરહુમે પોતાના કરતાં વધુ શુઝોઅ વિદ્વાનોને પ્રમુખપદ આપવાનું દરસ્ત ધારી આગળી હરોલમાં મુકી માન આપ્યું હતું; અને પોતે પ્રમુખપદનુ માન લેવાની સેહજ પણ અભિલાષા વિના, ફકત તેના સેક્રેટરી તરિકે પોતાની જીંદગીની આખેરી સુધી રેહવામાં સંતોષ માન્યો હતો, અને મંડળને ઘણાકોના વેરભાવ, દુશ્મનાઇ; અને તોફાન સામે નિભાવી રાખવાની, તેમજ જીવતું–જાગતું રાખવાની આતૂરતા તેમજ કાળજી મરહુમની છેલ્લી ઘડી સુધી સેહજ પણ ઓછી થઇ નડી હતી.

લેખક મંડળ છેલ્લાં થોડાં વર્ષોમાં પ્રમુખો અને સેક્રેટરીઓનાં બાબમાં કેક કમનસીબ નીવડયું. એટલે એક પછી એક પ્રમુખો અને સેક્રેટરીઓએ સ્વર્ગ વાસ શોધ્યો! પણ બે–ત્રણ વર્ષો થયાં મંડળનું સુકાન સમશુલ ઓલમા ડોકટર જીવનજી જ. મોદી બી. એ. ના હાથમાં આવ્યા પછી, ખતીલા સેક્રેટરી મી૦ દસ્તમજી ન. મુનશી સાથે મંડળને નિભાવી રાખવા પાછળ શ્રમ અને ઉત્સાહ દેખાડવામાં તેમણે કંઇ બાકી રાખી નથી. બંન્ને ઝહરયોની શુભ નેમ બેશક સ્તુતીપાત્ર છે.

જેઓ વગર વિચારે અને વગર સમજે (ઘણી કેટલાક તો સભાસદો થયને) મંડળને જલ્દી તોડી પાડવાની વાતો કરે છે, તેઓને આપણે એટલુંજ પૂછીશું કે ડો૦ મોદી અને મી૦ મુનશીની જગ્યાએ જો તેઓને નેમ્યા હોત, તો તેઓ આવું પગુ કરી દેખાડી શકત નહિ! અને મંડળ કદાચનું સ્વર્ગવાસ થયું હોત, કે જેમ કરવાની કેટલાકોની નેમ હતી અને

છે; કારણ કેટલાકોએ તો લેખક મંડળ એ બે શબ્દો સાંભળવાની કે બોલવાની "બાધા લીધી છે"! મરહુમ મી૦ પાલમકોટનું આપેલું એ નામ હોવાથી, મંડળના એ નામમાં પણ ફેરફાર કરાવવાની અનેક યુક્તિ અને તદબીર થઇ હતી અને હજુ થાય છે. આપણે ધરાઈગું કે "લેખક મંડળ" જેનું જોણીતું-માનીતું અને તમામ બંધનેસતુ નામ સદા કાયમ રહે! જો નામ ફેરવાયું તો પછી આપણે માની લઇશું કે મંડળથી ચેરવાયું; એટલે "બહુરૂપી" બન્યું! યા મરણ પામ્યું!

લેખક મંડળ તરફથી મોટી મોટી આશા ઉમેદ રાખનારાઓ એવી અભિલાષા ધરાવે છે, કે "મંડળે આ કરવું જોઇએ ને પેલું કરવું જોઇએ; નહિ તો મંડળ શું કામનું?" આવી રીતે બોલીને મંડળને હેરાન કરાવનારાઓ મંડળના સભાસદો નહિ પણ દુશ્મન નોજ ગણાવા જોઇએ. આવે પ્રસંગે આપણને પેલી ધ્રીજ કહેવત "Save me from my friends!" યાદ આવે છે. તેઓ જે માંગે છે તેનો ખ્યાલ કરતી વેળા બૂરી જાય છે કે મંડળની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ એટલી મજબૂત નથી કે પ્રભુખ સાહેબ તેઓની મોટી મોટી ઉમેદો, બસ મોહડામાંથી બોલ નિકળ્યા જાંજ બર લાવી શકે. વળી તે બોલનારાઓનેજ જો ગજવામાંથી નાણાં કાઢવાં કહ્યાં હોય તો પેહલાં તેઓજ વમાસણમાં પડે.

જેઓ પોતાની સ્વાર્થી કે પરમાર્થી નેમ પાર પાડવા મંડળને ચોક્કસ આસરોમાં ભલરાવ કરે છે, તેઓએ પોતેજ પેહલાં પોતાના ખીસામાં હાથ નાંખવો, તેમજ બીજાઓને પણ ખીસામાં હાથ નાખવાની ફરજ પાડવી, અને તે રીતે એક મોટું ફંડ એકઠું કરી આપવું જોઇએ, અને પછીજ મંડળને અને મંડળના મુકતારીઓને મોટે મોહોરે શિખામણ દેવાની લેખો કરવી જોઇએ.

બુઝર્ગ અને વિદ્વાન ડોકટર મોટીએ અનેક જંજાળો, રોકાણો અને તરેહ પ્રકારની મેહનત છતાં લેખક મંડળ માટે તેના ખંતીલા, ઉમંગી અને જુવાન સેક્રેટરી સાથે જે કરી બતાવ્યું છે તે માટે ખરૂં જોતાં તો સઘળા સભાસદોએ તેઓનો ઉપકાર માનવો સજોવર છે; કે એ બે બ્રહ્મચારી ખંતીજોર મંડળ જીવતું જાગતું રેહવા પામ્યું છે. જેઓને સબુરી કે કે સંતોષ નથી તેઓએ મંડળને વગોવવા અને તેને નુકસાન કરવા કરતાં તેનાં ફંડની સ્થિતિ સુધારવાની કાળજી અને કોશેશ કરવી જોઇએ અને જેમ બીજા ફંડોમાં લોકો નાણાં ભરે છે તેમ લેખક મંડળના ફંડમાં નાણાં ભરવા માટે લોકોતુ લક્ષ એ ફંડ તરફ ખેંચી એક જાહેર વર્તમાન પત્રમાં તે ખુલ્લું રાખવું જોઇએ.

આ વેળા "સાહિત્ય પરિષદે" લેખક મંડળના વિદ્વાન પ્રમુખને જે માન આપ્યું છે, અને સેક્રેટરી મી૦ રૂસ્તમજી ન. મુનશીનો રસીકો રસાક્ષો દાખલ કર્યો છે, તે પરથીજ મંડળની પ્રતિષ્ઠા પૂરવાર થાય છે. બાકીનાં બેસનર આસામીઓ, તેમજ લેખક-મંડળના સંકારીલ સભાસદોને મારી ભલામણ છે કે મંડળનું ફંડ મોટું થાય, ત્યાં સુધી સહનશીલ બની, હાલ જે છે તે પર સબુરી રાખી શુક્ર કરવું કેમમાં આવું એક પુરૂ મંડળ હેવાતી ધરાવે છે તો તેને નિરાતી રાખવા પ્રયત્નો કરવા મંડળે કેક કરી દેખાડવું છે અને હજુ પણ ભવિષ્યમાં કરી બતાવશે, જેઓ એમ કહે છે કે "મંડળે કંઇ કર્યું નથી." તેઓ માટે આપણે માની લઇશું કે તેઓ મંડળના ખેરખાહ નથી. પણ દ્વેષભાવથી બોલનારાઓ છે.

બાળકોને બારનું.

પ્રભાતનો પાઠ ૭ મો.

પ્રમાણિકપણું.

વહાલા વહાલાં બાળકો,

અત્ર મહીને દર મહીને તમો સનમુખ આ ચોપડીમાં લીટીઓ લખવાની હું જે કોશેશ કરું છું તેનું પરીણામ શુભજ આવતું હશે એવી ઉમેદ ધરાઉ છું. તમારી ઉઘરતી જીંદગીમાં જેમ શરીરની તંદરસ્તી બલવત્તી લાભકારક છે તેમ સદ્ગુણોનો સંગાર સાચવવો કલ્યાણકારક છે. આપણુ સર્વેને ઘણા ઘણા દુર ગુણો લાગ્ય પડયા છે તે સર્વ દુર કરી ખરા સ્વરુપને સુંદર સદ્ગુણોમાં આપણુ સર્વને સપુર્ત થવાનું છે. તેના ચોથાશ સદ્ગુણો ઉપર મેં આગલા અંકોમાં વીવેચન કીધું હતું. આજે પ્રમાણીકપણાના ગુણ ઉપર એક બે બોધ રજુ કરવાની ઇચ્છા રાખું છું.

વ્હારા વ્હાલા બાળકો, પ્રમાણીકપણાનો ગુણ અતેહો બધો તો ઉમદા છે, તે ગુણ તમારી જીંદગી ભર તમને કામ આવશે. એ ગુણની બીલવણીને આપણા આધાર તમારી બચપણના સંજોગોની ઉપર છે. એ ગુણની જો બરોબર આપણે કુતેજરી રાખ્યે અને સમે એવા સંજોગોમાં પણ એજ ગુણને વલગી રેવાની કોશેશ કર્યે તો આપણે તે આપણને સારજ પરીણામ લાવી આપે.

એ ગુણની બીલવણીની સાથેજ સત્યાગ્રહ અને વફાદારીના ગુણો સાથે સાથે બીલે છે

જુઓ બ્રાહ્મચારી; બેદરકારી અને બેવફાઈ મનુષ્ય જનતના મોટામાં મોટા દુશ્મનો છે. લુહ કહીએ હશે શકતું નથી. બ્રાહ્મચારી, બેદરકારી કે બેવફાઈ તમોને કોઇપણ દહાડો બહાદુર કે સુખંદ બનાવશે નહીં.

હિત્યાસના અસંખ્ય દાખલાઓ જુઓ, તમારી દરરોજની જીંદગીમાં બનતા ગ્રેકડો બનાવોની ઉપર જરા ધ્યાન લગાડો ને જુઓ કે સાચ્ચા, પ્રમાણીક, મેહનતુને વફાદાર આદમીઓજ આ દુનિયામાં જેવતે જીત્યા છે. બ્રાતાર-બ્યાશીને તકલીફો છે, પ્રમાણીકપણુ પવિત્ર ને મજબુત છે. તમારી જીંદગીની અંદર ઘણા નરમ ગરમ બનાવો બનશે, તમારી જીંદગીની અંદર લોભ લાલચો તમોને ઘણીએ નડશે છતાં હમેશ તમારાં અંતઃકરણને! સાચ્ચાં ને તમારા મનને હમેશા પ્રમાણીકજ નીવડજો. જો તમારૂં અંતકરણ ના કહેતો પછી ગમે એવી લલચાવનારી ચીજોને અડશોના. સત-સચ્ચાઈ અને પ્રમાણીકપણુ એ બેહુ સગી બેહનો થાય છે; એ બંને હમેશા સાથેના સાથેજ રહેછે અને એ બંને ગુણોનુ જેઓ પાલન કરે છે તેઓને ત્યાં-તેઓના ઝુપરે શાન્તિને સતોષ રાજ્ય કરે છે. વ્હાલા બાળકો તમોને કદાચ લાગશે કે મેં નવું કંઈ કહ્યુ નથી પણ નવું કહેવાનુ કંઈ રહ્યુ નથી. જે રહ્યું છે તે દરરોજ નવું થવાનું છે, નવું કરવાનુ છે અને નવુ બનવાનુ છે. પ્રમાણીકપણે તેની ઉપર અમલ, કરો અને ફતેહ તમારીજ છે

લ. તમારો હમેશનો

મોટા બાવા

છુપી-મંડળી.

"જોકર."

ઓવન હોલસન-એકાદ પગભર થયેલી મિલનો ચાલાક ગૃહનો ખડતળ ઘરનેર, પોતાના કામથી ફારગ થઇ ઘરનો રસ્તો લેતો હતો, અર્ધે રસ્તા પર તેણે એક નાહતા છોકરાને પોતા સનમુખ આવી ઘણા તાઝમ્ તથાને, સાથ, સલામ ખેંચી કાઢતાં નરમાશ સાથ તે યુવાનનું નામ જાણવા માંગ્યું-"નાહના ચેકુશ! માહરૂં નામ, ઓવન હોલસન છે! કાંય? કાંઇ કહેવું છે?" "જી હા! મહને આ ખત તમો સાહેબને હાથો હાથ પુગાડવાનો હુકમ થયો છે!" આટલું બોલતાં તે નાહતો લિપ્રફ્રો તે ભલા યુવાનના હાથમાં મેલી પાછી એક સલામ ખેંચી ત્યાંથી નાસુદ થઇ ગયો.

* * * * *

"તમો આજે કાંઇ જેવા જેવું તેવા ખુશાલ નથી! આજે એમ કાય?" ઓવન હોલસનની ભવિષ્યની મોહરદાર એલીસે ઉચીત મન સાથ સવાલ કર્યો.

"મહને કાંઇ નથી! તું સુણેછ! હું રોજના જેવો ખુશાલ ને આનંદી છું!", તે ભલા યુવાને ઉડાવનારો જવાબ કર્યો.

"હું જાણતી નથી બલકે તમો તમારી વ્હાલી પ્રિયાને ફગવાની જે કોશીશ કરો છો તેમાં તમો પોતે મોહટી ભુલ કરો છો! તમો દિલમાંને દિલમાં મુજવો છો. મહને કહો તમને શું છે? તમો જે કોઇ મુશીબતમાં સપડાયા હો તો તે મહને કહો! હું તમારી ભવિષ્યની મોહરદારને તે બધું જણવાનો શું હક નથી? મહને તે કહો! વ્હાલા ઓવન, તમારી તે મુશીબતનું વર્ણન માહરી કને કહો-ચામદ આપરે બન્ને સાથે મલીને હલાવી કાઢવામાં કૃતેહ પામ્યે! પુતા આપણને જરૂર શાબે પાશે!"

"તું જ્યારે આમ જીદ્ર કરેછ ત્યારે તો હું લાચાર છું! હું હાલ જે ભુરા સકંજામાં સપડાય ગયોછ તેમાંથી બાહાર નિકલવું ખરે માહાલ છે! તારી સાથ અડરાયા આત્મજ માહરે માહરી સ્થિતીનો ખ્યાલ કરવો હતો! પણ અફસોસ કે માહરી આંખો તે વેળા ઢુકેલી હતી! અફસોસ! માહરી સાથ મેં તારી બેમુળ જીદ્દગીની કયરી નાખી!"

"એમ ના બોલો! વ્હાલા ઓવન એમ ના બોલો! આવા સખ્ત સબુનો માહરી છાતી વિંધી નાખેછ!"

તે ટુંકેલા દિલના જવાનમા વધુ બોલવાને કોઇ તાકાતજ બાકી રહેવા પામી નહિ અને તેથી મુજે મોહડે એક છાપો પોતાની માહબુબના હાથમાં મેળી તે ચોક્સ કરેરા વાંચવા બેસારો કર્યો.

તેણીએ તારીફ લાયક ધીરજ સાથ તે આખો કરેરો નીચે મુજબ વાંચ્યો.

રશયન ગવરનરનુ જબુન ખુત!

લખવાને ભારે અફસોસ થાય છે કે રશ્યાના વાયની ઉપમા પામેલા દ્રઢ મનથી ખરી ખંત સાથ કામ કરનારા ગવરનર 'જનરલ કોમરોસ્કી' જે આખી જહાનમા મશુર થઇ ચુકેલો છે, થઇ કામે સાહજના ચારના ગમલે વળિરે આત્મનો મથકથી પોતાના રહેઠાણે વાપસ ફરતાં રસ્તામા નિર્દય પણે માર્યો ગયો છે ખુની ધ્યાન નિકલીશ સકે-જમાં છટકી જતો પોલીશના હાથમાં ઝિલાયો છે. ખોળ કરતાં એ એકાદ છુપી મંડળીનો સભાસદ જણાય છે, પણ તેમ હોવાનો તે સાફ ઇનકાર કરના સાથ ગવરનરનુ ખુન કરવાનું કારણ પણ કંઇ આપતો નથી. વધુ કરી એ જવાબ્યાપણે કરવીજ સલ્લામ વગર તપાસે તોપના મોહડાં પર મુકવામાં આવશે."

"હું તો કાંઇપણ સમજી શકતી નથી કે એ કરપીણ ખુનોના સાથ-તમને સંબંધ શું છે!" તે ભલી ઓરતે દુઃખી થતાં છતાંએ સવાલ કર્યો.

ગયો, જ્યાં એક નજીવા બાહાનાને ગંભીર રૂપ આપી હમો મરાયાં તેનો જન લેવાના ઝોરદંદ ખાતો હું ચીરકાતમા કલબ છોડી ચાલતો થયો. છેક મોટી રાતે હું હોટલમા દાખલ થયો, ગજરાયલો અકરાયલો હું ત્યાં જજ પુગો અને ત્યાં કોબનેબી બજર કર્યા વના ફક્ત વેટરને બોલાવી બાંદર બિલ ચુકવી ત્યાંથી નિસરી સીધા સ્ટેશનપર જજ પુગો-અર્ધાએક કલાકમાં જે ગાડી આવી પુગી તેમા હું સવાર થાંઉ તે અગાઉ ડીટેકટીવ કોકે આવી મારી ગરદનપર હાથ મુકયો અને ફ્રાન્સની સરકારના નામે મહને પરહેજ કીધો.

"માહરૂં કામ ધણું અગતનું છે! આવી બેનાદક રોકાણ મહને સહેજે પસંદ નથી!" મેં કરડાકીથી તેણે અખડાવ્યો.

"તમારા કામની હમણે રતી ભાર પરવાહ નથી" તે તુછકાર સાથ બોલ્યો.

"હમો તો ફક્ત હમારિજ કામ કેમ કરવું તે જનેછીએ છ!"

"પણ મહને આમ પજવવાનુ કારણ શું છે? મેં કાંઈ કોઈ પર કોડયું નથી કે કોઇને લુટયો નથી!"

"તે બનવા જોગ છે, પણ તમને કાંઇ પર કોડવા કે ચોરી કરવા માટે પકડવામાં આવતા નથી, પણ પીટર પેટરોસ્કીનું ખુન કરવાના આરોપ માટે સાબુત પુરાવા સાથ પરહેજ કરવામા આવે છે. તેની લાસ હમણે કલબના કમપાઉંડમાંથી હાથ લાગીછ."

"એ બધું જુઠું છે!"

"ઓવન સાહેબ! જુદાં બધાંની પરીક્ષા કરી બધું ખોળું ગોથી કાઢવાનું કામ જો કે હમારૂં છે છતાં ધનવાદ તોજવાનું કામ સરકારે બીનઓ માટે રાખેલું હોવાથી એ બધું તમો એકાદ ધનવાદ તોજનાર કલેજર બોલવાનું મુલતવી રાખો! હાલતો માહરા વધા પાસે ચાલો તે જે હુકમ આપે તે પર બધો આધાર રહેતો છે!"

હું તુરત રાજી થયો અને તેની સાથ ગયો. મહને મારી કંઇ થયેલી લઇ જવા વધા સામે ઉભો કરવામાં આવ્યો.

"કેમ કોક? પિટર પેટરોસ્કીનો ખુની ત્યારે હું આખર ઠિકાણે!" ત્યાં જજસાંગતાંજ વકીલ કોકને સવાલ કર્યો.

"જી હા! કોકએ જવાબ કર્યો. જે બાદ અકેક સાક્ષીએ મારી વિરૂધમાં જબાની આપી કે જેઓ કલબના મેમબરો હતા. જબાની પુરી થતાં મારૂં બંજર તપાસવામાં આવ્યું.

"સાક્ષીઓની જબાની જો કે એ યુવાનની વિરૂધ જાયછ, છતાં મરનાર પર વપરાયલું હથયાર બેશક આ નથી, જે તપીલ પોતે સાબેત કરી ચુકયા છે. ખુનીએ જે જરબ લગાવ્યોછ તે બંજર કરતાં અકેક કુદાડાનો ભારા આપે છે. ઓલ્યુજ નહિ પણ એ બંધવાના પોશાક પર લોહિનુ અકેક ટીપુંબી જણાતું નથી. સાક્ષીઓની જબાની સીવાય બિજી કોઇ સાહદત એની વિરૂધ જતી નથી. ગુરસામાં જેમો કાંઇ એ બોલ્યો હોય તો તેથી એ સાબેત થતું નથી કે પિટર પેટરોસ્કીનો ખુની એજ હોવો જોઇયે, અને તેથી માનવંત સરકાર તરફથી મહને અપાયલી સલાની રૂએ એ નિર્દોષ બંધવાને માન સહીત છોડી દેવાનો હુકમ કરૂંછ!"

મહને તુરત છોડી દેવામાં આંગ્યો-રસ્તામાં મહને ખબર આપવામાં આવી કે પિટર તો કયારનો છુપા ઇલાયમાં અમેરિકા પસાર થઈ ગયો હતો.

ત્રણ માસના એક નાદના ગાળા બાદ તે બન્નો બ્હાર્યા લગનના પવિતર ગાંઠથી જોડાઈ એક થયાં તે બન્નેને તે છુપી મંડળીનો એટકો તો ડર હતો કે જે સબબે ઓવન પોતાના મિત્ર પિટરને કેવી રીતે બચાવી શકયો તે કદિપી કોઇને તો શું પણ પોતાનાં અર્ધાંગિ વટીકને કહેવાનું દરકત ધારયું નહિ. આ બિના લાંબા વર્ષો લગી છુપીજ રહેવા પામી ફક્ત ઓવનનાં અકાળ મરણ બાદજ વાર્તાની રૂપમા પિટર તરફથી બાદાર પાડવામાં આવી કે જેથી આજે એ બરી વાર્તા જાણવા જેટલી આપણ નશીબવંત નિવડયાં છીએ.

સેવક તમારો પરણે કે નહિ ?

કોઈ સલાહ આપશો, પ્લીઈઈઝ ?

સલાહનો તલબગાર—શોખીન.

૧

ઓ પરણેલા વાંચકો ખોલી જબાન,
કરો કંઈ ખુલાસો કરી કરમ;
ખોલો—ઓ કહો રફીક મહેરબાન,
કે શાંત પડે મુજનું આ ભેજું ચકલમ;
મુશ્કાલ એ સવાલથી ગયોછ અકરઈ,
એ ઉખપાણા ભેદીથી ગયોછ ગભરઈ;
ને ભેજું મુજ ગયું છે તદન ભખરઈ,
આ! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૨

અઝીઝ, છું કુંવારો હાલમા બા હું,
ને ખર કહું છું સુખી છું તદન વાંચનાર;
ખુદા ખબર ભેજામાં આવું છે કંઈ શું?
કે કરવા શાદી બદો થયોછ તૈયાર.
લાઉંછ હું દોઢસોનો માસીક પગાર,
ને મન ગમતાં મોજીયા મારંછ હું ભાઈ;
શું મારશ એ મોજમાં, લાવી એક નાર?
ઉંહ! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૩

બાઈ પી કલબમાંથી મોડે હું આઉંછ,
ને નાટકને ફોટકમાં મજા ઉડાઉંછ;
દુખવારા સાથે ત્યારા ઘરે હું જાઉંછ,
ને વારંવાર ગટરમાંથી હું ઝપલાઉંછ;
સામતી રજા એકમાં પડેછ અગર,
તો ઉપડી જવા બહારગામ રાખ્યું છ લખી;
બસ પ્રરછને હરછ, નથી કસી ફીકર !
હા! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૪

પુછનાર યા પરછનાર નથી બા કોઈ,
મુજ જીવનો હું માલીક છું, ડીયર વાંચનાર;
ચાહે સો કરૂ—ન નડે ભઈ કોઈ,
છું સુખ્યારો ખરે નર હાલને કાજ યાર;
મોસીર પર રાખું છ કુલ પગાર મુજ પાસ,
નહિ ભાગ તેમાં પડનાર ભરયું છે કોઈ;
નથી મારતું બેરાદર તેમાં કોઈ ચાંચ,
બસ! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૫

છું એક વાતેજ દુખ્યારો મહેરબાન વાંચનાર,
અગર હું પહું છું જો કોઈ વાર સીક;
ત્યાર નથી કરવાવાલુ કોઇ મુજની સારવાર,
ઇસ્પીતાલમાં પડવાની લાગે છે બીક;
કબુલું છ કે નથી કંઈ મોટું એ દુઃખ,
પણ ઓસ્યાર યત્ના કોઇનું ગમતું નથી;
છે બીજી વાતે બધું બંદાને સુખ,
અરે! ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

૬

ઓ પરણેલા વાંચકો ખોલો જબાન,
મુજ કમીનાની ભુલ બા ભાંજજોરે કોઇ;
જીંદગી પરણીના સુખદુઃખનું કરો કંઈ બ્યાન,
ને સાચો બા હેવાલ સુનાવો કોઇ;
કહો પરણી જીંદગીમાં છે કે બા સુખ ?
યા દુઃખ કુંવારી જીંદગી યાને ભરયું છે ભય,
સાચ્યુંજ બા કહેનો, ના ખોલતા અનટરય,
ઝટ ખોલોની વાંચકો પરણું કે નહિ ?

સ્ત્રી અને તેણીનો દરજ્જો.

લખનારઃ-ગામરેની ગારી.

સ્ત્રી એ માત્ર એક અક્ષરી શબ્દ છે છતાં આ દુન્યામાં તેણીનું કાર્ય, ઇનશાન ઉપર તેણીની અસર અને કુલ બલકતના કારોબાર ઉપર તેણીની હકુમત કેવી જોરાવર પણ અનદીદ છે તેનો ખ્યાલ તો એ આપણને ઉંડાણથી તપાસતાંજ આપણને આવી શકે છે. આ ભુવનનો રાજા જોને કે મરદ છે છતાં સ્ત્રીઓ હાકમ ઉપર પણ હકુમત ચલાવનારી અને સરદારી ભોગવનારી છે-ખરેખર જોતાં તો તે પોતેજ એક બાદશાહ જેવી છે કે જે મોહબતનું તાજ પેહેડી નીતીના રાજદંડ વડે એ કહેવાતા જોરાવર મરદને તાબે કરતી રહી છે. પ્રેમ તેણીના કાયદો છે-સહનશીલતા તેણીનો ઇનસાફ છે અને નમનતાઇ તેણીનાં ફરમાનો છે કે જેની સામે ગમે તેવો મજબુતમાં મજબુત મર્દ પણ પોતાનું મગરૂર સર ઝુંકાવાને સરજાયલો છે, અને ત્યારે આવી એક સ્ત્રીનો દરજ્જો ઘર કે બાહાર શેહેર કે દેશમાં એક મરદનાજ જેટલો ચઢતો ને ઉંચો છે એમ જો આપણ કહીએ તો તે કોઇપણ રીતે ગેરવાજબી ગણાય નહી. મગર અપરોમ્સ કે તેમ છતાં ઘણીકવાર આપણ મરદોનેજ નહી પણ બાનુઓને વટીક બોલતાં સાંભલીએ છીએ કે સ્ત્રી ગમે તેટલી આગલ વધેલી હોય તો પણ તે દર એક બાબતમાં મરદ કરતાં ઉતરતીજ થવી ને ગણાતી જોઇએ અને ત્યારે આપણે સવાલ કરીયું કે એમ કાંય? અલબત્ત શારીરીક બાંધામાં તો તેણી તેના કરતાં ઉતરતી એટલે નાજુક અને નબલી છે અને તે કારણ સર અગર તેણીને હલકા ગણી ઉતારી પાડવામાં આવે તો ખચીત તદન તેના જેવું ગેરવાજબી બીજું કાંઇજ હોય શકે નહી સબબકે શારીરીક બળથીજ અગર માનવા ઇનસાનની ઉંચી હાલતને પુગી શકતું હોય તો હાથી એક હેવાન હોવા છતાં તેમા મનુષ્ય કરતાં વધુ બળ છે તો શું તે કદીપણ એક મર્દ કરતાં વધુ અકલમંદ કે અદતો ગણાય શકાશે? એવા દાખલાઓ ઉપરથી ત્યારે આપણે જોઇ શકીએ છીએ કે સ્ત્રીની શારીરીક નમતાઇ કે નાજુકાઇ કોઇપણ રીતે તેણીને એક મર્દથી હેઠી પંકતીએ ઉતારતી કે મુકતી નથી. હવે મગજની સ્થીતી તપાસ્યે કહે છે કે એક મર્દનું મગજ એક સ્ત્રી કરતાં હંમેશાં ચઢતું હોય છે કારણ કે તે કદ અને વજનમા વધુ મોટું માલમ પડયું છે પણ એ હકીકથી કાંઇ દરેકજ દાખલાઓમાં ટકી શકતી નથી કારણ કે તોલ કરતા માલુમ પડયું છે કે એક મગર મચ્છનું ભેજું એક મરદના ખોપરી વજનદાર જોતાં કરતાં પણ વજનમાં વધુ ઉતરતું છે મગર તેથી કાંઇ એક ઇનશાન ને આપણ મગરમચ્છની બરોબરીમા મુકી શકતાં નથી એટલે એ દાખલા ઉપરથી પણ સીધ્ધ થાય છે કે એક ચીજના વજન ઉપર કાંઇ તેની સમજ શકતી કે બુધ્ધીને આધાર રહેતો નથી પછી સ્ત્રીની મગજશકતી કેટલાક દાખલાઓમાં એટલી તો જોરાવર પુરવાર થયલી છે કે તેને મુકાબલે મરદો અજબ જેવી હદે ઉતરતા જણાયા છે. લેખક બાનુ તરીકે Jane Austin નો દાખલો જગજાહેર છે. ધરમ અભ્યાસી તરીકે લઇએ તો Mary Howard એક ઓલમાના જેવીજ પુરવાર થયલી છે, વળી એક લડાયક તરીકે સુરવીર પણામા મરદનેબી બાજુ બેસાડે તેવી ફ્રેન્ચ પ્રજાની માનીતી Jeandase હતી. એજ મુજબ સીતારાની સોધમાં ગઝીત શાસ્ત્ર વીગેરેમાં પણ ઓએઓએ કરેલી શોધો અને મરદની બરોબરીમાં ઉતરેલા તેના દાખલા આજે નોધમાં મઓજુદ છે મગર આપણા પારસી કોમની કેટલીક

બાનુઓનેજ નહી પણ કેટલાક કેલવાયલા મરદોને પણ આપણુ કહેતાં સાંભલીએ છીએ કે એ જ્ઞાનની બાબદમાં આમ સ્ત્રીને આગલ વધવા દેવી સલવાર નથી. તેવા ડોહોદ ચતુરો કહે છે કે તેમની સ્ત્રી કદત તેઓની સગવડને ખાતર માત્ર તેમનું ઘર સ્વચ્છ રાખવા તેમને સારાં સારાં પકવાનો જમાડવા અને તેમનાં બાલકોની સંભાલ લેવા માટેજ સરજાયલી છે. અને એવી રીતે પોતાની પાક પરજીતર પોતાના બાલકોની માતાને એક ગુલામગીરીમા અસીર કરી રાખવામા તેઓ વડાઇ લે છે પણ અફસોસ તેઓ જાણતા નથી કે આવી ઉતરતી પંકતીએ રહેલી સ્ત્રી તેની ઓલાદની વૃદ્ધી કરનાર માતા છે કે જે પોતાની આવી દીનાવસ્થી હાલતને લીધે તેજ દરજ્જાને જન્મ આપશે કે જેઓ પણ તેવાંજ નમલાં અને સાંકડા મનના તથા સ્ત્રી જાતી તરફના અભાવને ગેરમાનને લીધે મજાદ થશે તેણીનો નાશ કરનાર પોતાના કુલવંત નામને નામોશીમા લાવી મુકનાર પુરવાર થશે. હીંદુ તથા મુસલમીન વર્ગમા સ્ત્રીની યુવાની હાલત આપણે સારી રીતે જાણ્યે છીએ જો કે હીંદુ-ઓનો અસલ ધર્મ તો એ બાબદથી તમામ વેગલો જાય છે કેમકે મનુ, નામના તેમના એક આગલા પય-ગમબરે પોતાના એક ધર્મ પુસ્તકમાં કહ્યું છે કે "જ્યાં સ્ત્રીઓને માન આપવામાં આવે છે ત્યાં ખુદા પણ રાજી થાય છે." વલી આપણા જરથોસ્તી ધર્મમા પણ સ્ત્રી અને તેણીના ઉંચા દરજ્જા માટેનું ફરમાન ઘણુંજ વખાણવા જોગ છે. અવસ્તામાં જણાવ્યું છે કે "અશોનારી જે નેક મનવાલી હોય છે, જે નેક સખુના બોલે છે તેને હુમો વખાણીએ છીએ જે નેક કામો કરનારી અને સીખેલી હોય છે તેને હુમો વખાણીયે છીએ." અને ત્યારે આપણને ખ્યાલ કરવાનો છે કે હજારો વરશ ઉપર-તે શીક્ષા જમાનામાં કે જે વખતે સ્ત્રીને ખરખર એક ગુલામ તરીકે ગણવામાં આવતી હતી તેવા અજ્ઞાન જમાનામાં વદીક આપણા પવિત્ર પેગમબરે સ્ત્રીને ભલી અને મરદની બરોબરીમાં ગણેલી અને જાહેર કરેલી છે તો હવે સુધારાના હજારો સાલ પસાર થયા છતાં અફસોસ આપણુ તેજ પાક ધર્મના પાલનાર તેથી માટે તમામ ઉલટું અને હલકુંજ મત ધરાવીએ એ બરોબર આપણા પાક મહજબની સામે થયા જેવું બલકે પવીત્ર જરથોસ્ત અને ખુદ ખુદાના વટીક કાયદા અને હુકમનું ઉલધ્ધન કરવા બરોબર છે. અવસ્તામાં જણાવ્યું છે કે એક સ્ત્રીને તેણીના ભરથાર જોડે દરેક ધાર્મીક ક્રીયામા ભાગ લેવાને એકજ સરખો હક છે પણ તેથી ઉલટું કમનશીબે આપણુ જોઇએ કે કેટ-લાક આપણા ગ્રહસ્થો પોતાની સ્ત્રીઓને એ તેણીના હકનો હીસ્સો આપવામાં ઘણુંજ નીચું અને હલકું સમજે છે એટલુંજ નહીં પણ એ બાબદને અનધડતી છુટ અને નહીં ધડતા કુપારા તરીકે લેખવાની મુર્ખાઇ કરે છે. તેણીને તેઓ કહે છે કે આંકોશમાંજ રાખવાનુ કાહાપણ ભરયું છે કારણ કે નહી તો એવી છુટ પારસી કોમમાં ખરીત ઘણી બીજાઓ કરનારી પુરવાર થશે. પણ આ વિચાર તમામ ભુલભર્યો છે બરાબરીને બગાડે. બીજાથી તેણીને હદ બનાના આંકોશમાં જ્ઞાન કે નીતિના કાંઇ પણ શિક્ષણ વિના. એક જનવરી હાલતે ઘરમાં રાખી મેલવામાં છે સમજ કે આવા હદ બનાના આંકોશથી તેણીને આ દુન્યામાં ઘરમા રાખી મેલવામાં છે કારણ જે એવા હદ બનાના આંકોશથી તેણીને આ દુન્યાની સારી ને બુરી બાબુ તપાસીને તોલ કરવાની તક મલતી નથી તથા પોતાં ઉપર કાબુ રાખી પોતાના દુરગુણોને પોતાની જાતી કોશેશથી દુર કરવાનું તેણી સીખતી નથી અને તેથા થાય છે એમ કે તે આંકોશમા એક તલસાર પણ ફેર પડતાંજ તેણી પોતાના પોત કેલવાયલા ખવાસ અને અજ્ઞાનપણાને લીધે જે પગલું ભરે છે તે આવદા તેણીને નાશ કરનારજ પુરવાર થાય છે. મગર હવે સ્ત્રી માટે આવા વીચારો કાંઇ દરેકજ માણસો ધરાવતાં નથી જેમ તેણીને શીક્ષા ચીતરનાર અજ્ઞાનો હસ્તી ધરાવે છે તેજ પ્રમાણે તેણીના સર્વોતમપણાની સ્તુતી ગાનાર શુરવીરો પણ કાંઇ ઓછા નથી એ વીશે એક વીદ્વાન ના સખુનો નીચે પ્રમાણે છે તે કહે છે કે—

The beautiful see the beautiful and the base the base. Men portray their own Characters by the manner in

which they portray the character of others and this is specially true with regard to their judgment of women. If they have treated them as toys and playthings they esteem those frivolous and empty. If they have used them lawlessly they write them down as base. If on the other hand they have honoured or cherished them they will hold them as superior to themselves in all finer human qualities." "We pity the man,"

says Ritcher, "for whom his own mother has not made all other mothers Venerable."

એટલે—ભલાં ભદ્દાં તેણીમાં ભલુંજ જોય છે અને બુરાઓ બુરૂ. તેઓ પોતાના અંતરમણ વાદે સ્ત્રીને નિહાળે છે કે જે અંતરમણ જેવું હોય છે તેવીજ પડછાયો નાંખે છે. જેઓએ તેણીને એક રમકડાં પેઠે રાખી છે તેઓ તેને ઉછાળીને એવેજદુર ગણે છે. જેઓ ગેર કાયદે તેની સાથે વર્તયા છે તેઓએ તેણીને બુરીજ ધારી છે મગર બીજા હાથ ઉપર જેઓએ તેણીને એક પવિત્ર છોડવા મીસાલ માન અને ભક્તિનાં પાણી ઉતારી છે તેઓએ તેણીને દુનીઆમાં સર્વથા ઉતમ અને ઓલા તરફની એક પાક બક્ષીસ તરીકે જાણી છે. રીચર નામનો એક વિદ્વાન કહે છે તે માણસની હું દયા કરૂંછું કે જેને તેની પાક અને પ્યારી માતા તરફના ભક્તિભાવે વટીક કુલ દુનીઆની માતાઓને ઐરેટ ગણવાનું શીખ્યવું નથી.

હવે ધર્મની લાગણી બંનેમાં તપાસીએ તો તેમાં પણ ઓજ વધુ સવોપરી જણાય છે. એક મર્દ સ્વતંત્ર, મગરૂર અને પોતાના બળ ઉપર મુસ્તાક હોય છે ત્યારે બી પોતાના નરમ બનાસને લીધે પોતાથીબી ઉચ્ચ પાક શ્રેષ્ટ શક્તિ ઉપર આધાર રાખવાને આતુર બને છે. કે જે ત્રીજા ધર્મ અને ઓલા છે. એક વિદ્વાન કહે છે કે ખુદા અગર કદીબી જાણાય તો તે એક પાક સ્ત્રીની આંખોમાંથીજ છે. તેણીનો ખુદ આતમાજ ખુદા તરફના ભક્તિભાવ અરપા અને આધારની એક બેહદ છે. જો કે ધાર્મિક લાગણીવાલા મર્દ અનયાસીઓના દાખલા આપણે ઘણુંક જાણયા છે. તોપણ સ્ત્રી તો ગોયા પોતાનો હક, ધર્મની બાજુ અને ખુદ ખુદાના આતમાજ લઇને જન્મેલી છે. કદાચ ઓમ થવાનો સબબ તેણીના લગાર બીકણ સ્વભાવને લીધે હોય અથવા બીજા ઉપર આધાર રાખવાના એ તેણીના સ્વભાવીક ગુણને લીધે પણ હોય. ગમે તેમ હોય પરંતુ આ એક પુરવાર થયલી બીના છે કે તેણી હુંમેશાં સામન્ય રીતે ખુદા ઉપર એક મરદ કરતાં વધુ ભરૂસો રાખનારી હોય છે. સ્ત્રીની પ્રીદાગરીના ઘણાક દાખલાઓ નોંધાયા છે કે જેમાં એક હીંદુ બાનું મીરાંબાઈનો દાખલો ઘણોજ જાણવા લેગ છે. મેવાડની આ રાણી માટે કહે છે કે તેણી પોતાના ધર્મ ઉપર એટલી તો ફીદા હતી કે જ્યારે ભોજરાજ સાથે તેણીને પરણાવવાની માંગણી થઇ ત્યારે એક રાણી થવાના બદલે વટીક તેણી પોતાની પવિત્ર આસ્થાથી ફરી કે હઠી નહી સેવટે પોતાના રાજવંસી ભરથારને ત્યાં જવા પછી તેણીએ તે બાદશાહી સુખનો કશોજ લાલ લીધો નહી અને એક ભક્તાણીની જીંદગીજ જીવવાનું શરૂ કર્યું, ભોજ રાજે તેણીની સામે વાંધો ઉઠાવ્યો સારાંસ થયું એમ કે સેવટે તેને તે પવિત્ર નારને ગુરસાના અવેશમાં બંદીખાને નાંખવાનો હુકમ ફરમાવ્યો પણ જ્યારે તેમ કરવાથીબી તેનું કાંઇ વલું નહી ત્યારે તેણીને મારી નાંખવાના હેતુથી એક ઝેરી સર્પને એક દાબડામાં બંધ કરી તેણીની ઉપર રવાના કર્યા તે દાબડો ખુલતાંજ જે ઝેરી ફાડો તેણીની નજરે પડયો તેથી તે જરાબી ગુસ્સે થઇ કે ડરી નહી પંણ શાંત હસવા શાથ તેનો સ્વીકાર કરતાં તેણીએ કહ્યું કે "ફકર નહી એક ભક્તાણીનો આત્મા પોતાના ભરથાર તરફની કાયમી ભેટને આવકારદાયક ગણશે" અને આમ કહી તેણીએ તે કાતરસ્વીતરા સર્પને ખુદા તરફના પુર ઇતબાર સાથ પોતાની સુંદર ગરદનની આસપાસ વીંટાળ્યો અને કહેવાને અજબ જેવું છે કે ભનભરે તેણીને કશીજ ઇજા

કરી નહી ટુંકમાં તે પછી તેણીએ વનવાસ અખત્યાર કરયો અને એક અંજાણ્યા નામ હેઠલ વરસો પસાર કરયાં. હવે એક દીવસ એ વાતની જાણ તેણીના બાદશાહી ભરથારને થતાંજ પોતાની ચાલની પસતાવો કરી તે પોતેજ તેણીની માફી માંગવા છુપા વેશજમાં ગયો. ચેવટે જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે તેણી આગલ માફીની આર્જુમાં ગુઠણે પડેલો શખ્શ તેણીનો ભરથારજ હતો, ત્યારે ઠપકાનો એકપણ શબ્દ વિના તેણીએ તેને ઉઠા ડયો. અને ખુશી સાથ પોતાના રાજય'શી મેહેલમા તેની સાથ પાછી ફરી. એવા દાખલાઓ ઉપરથી ત્યારે આપણે જોઇ શકીએ છીએ કે એક બીજું ધાર્મીક બલ એક મર્દ કરતાં હમેશાં વધુ હોય છે.

અને ત્યારે મર્દ અને ઓરતનું આ દુન્યામાં કાર્ય અને એક બીજા તરફની ફરજ શું છે તે ટુંકમાં આપણે તપાસીએ-કુદરતનો કાયદો છે કે સ્ત્રી મર્દ કરતાં તનથી નબળીજ. હોવી જોઇએ અને તેથી શારીરીક મેહેનતથી તેણીનું ગુજરાન કરવા તેણીની સગવડ તપાસવા પોતાં ઉપર ગમે તેવીભી આફત છતાં તેણીને સુખશાંતીમાં રાખવાની મર્દની ફરજ છે એટલુંજ નહી, પણ સ્ત્રી તરીકેનો તેણીને દરજ્જો જલવી જોઇગીમાં તેણીનો Guide એટલે દોરવનાર બની બાહદુરીથી તેણીની બાજુમા તેણીનો બચાવ કરવા આખી જીંદગી સુધી એક મર્દ બંધાયલો છે અને બદલામાં સ્ત્રીએ તેણીના સુખદુખનો ભોગીઓ બની પ્યાર અને ભક્તિભાવ કે જે તેણીની જાતિનો ખરો સનગાર છે તે સાથ જેની જીંદગીનાં અંધકારમાંથી તેનો Guiding Star એટલે રોશની આપતા સીતારાની માફક પોતાની જીંદગી તે ભોરાવર મર્દને અર્પણ કરી દેવાની. છે કે જે અરસપરસની આપ લેમા જ્યારે ગોઠો થાય છે ત્યારેજ કુદરતના ત્રાજવામા ફેર પડી જાય છે અને પરીણામમાં સ્ત્રી અને મર્દના સંસારમાં આબાદીને જગે બરબાદી અને રોશનીને જગે શીહા અંધકાર વ્યાપી રહે છે. મગર જે મર્દો સ્ત્રી માટેના આ વિચારો સાથ મલતા ન થાય તથા જેમને સ્ત્રીને નામની છીજ્જ હોય તેમને સદા યાદ રાખવાનું છે કે તેમના હાલના ગમે તેવા વીચારો છતાં અને તેણી માટેના ઉતરતાં મત છતાં તેમને પોતાની ખુદ હસ્તી માટે તેણીનાજ આભારી થવાનું છે તેણીનાજ નાજુક હાથોમાં તેઓ ઉપરના છે વલી જ્યારે તેઓની શારીરીક કે સ્વભાવીક ખામીઓને લીધે અગર તેઓ હીનાયા હોય તો પણ તેણીએ તો તેમને સદા એકજ સરખી નજરે અને એકજ સરખા પ્યારે જોવા અને ચાહવા છે. સૈથી પહેલી તેમની આંખો જ્યારે આ ભુવન ઉપર ઉઘડી ત્યારે એક સ્ત્રીનાજ ચહેરા ઉપર તે ઠરી હતી. જ્યારે નાનકડી છોકરી તેઓએ સૈથી પહેલેા પુકાર કરયો ત્યારે તે તેણીનાજ મીઠાં નામનો હતો. આજે તેણીનો કાયદો અને હુકમ તોડવામાં મર્દને તેઓ વડાઇ લેતા હોય પરંતુ તેઓ ઉપર સૈથી પહેલું ફરમાન કરનાર હંમેશાં એક બીજા હતી. હા!! ખરેખરા ભણેલા અને ભલા તો તેઓ છે કે જેઓ તેણીને પોતાથીબી ચઢતી ગણવામાં મોજ માને છે. અને ત્યારે હવે એક બીજાને સુંદર હોય તો તેણી એક રમકડાં તરીકે ગણવી જોઇએ નહી, અગર તેણી તંદરોસ્ત હોય તો બોલકો પેદા કરી તેઓને ઉધારી મરદની સગવડને ખાતર તેમનું ઘર રાખી તેમને સ્વાદીસ્ટ પકવાનો જમાડવાને માટે પણ સરજ્યથી નથી વલી જ્ઞાન તથા ઉમદા વીચારોથી બે નશીબ રાખી તેણી ઉપર હરએક તરાહની સરદારી ભોગવવા પણ કુદરતે તેને બનાવી નથી. તે તો સદા યાદ રાખજો કે બાલકોનો રક્ષણ કરનાર રાહબર જવાનોને સલામત દોરવનાર ફીરસ્તો વૃધોની બાજુમાં મદદ આપતો એક સાચો મિત્ર અને કુલ પરથ્વીના મેહેસ્તનો ભોમીઓ છે કે જે અગર મેહેસ્તનો દરવાજો કોઇ કમબખ્ત માટે બંદ હોય તો પણ તેની શીહા જીંદગીમાંથી રોશનીનું એક ઝીણું કારણ ફેકનાર એક સીતારો છે. સેવટે એક જાણીતા કવીની, ઉમદા લાઇન સાથ આ વીશય હું ખતમ કરીશ તે કહે છે કે:—

What were earth without a woman's face
A life without a woman's love
A desert waste without a resting place
A starless pathway through a silent grove

માનેઃ—એક સ્ત્રીના ચહેરા અને તેણીના ભક્તિ ભાવ વીનાની દુન્યા તે એક આંસરા વીનાના ભયંકાર વેરાણ જેવી હતે અને તેમાં મર્દ એક અંધકાર રાતે ગીચ ઝાડીઓથી ઘેરાયલાં એક શીહા માર્ગમા ચાલતા એક થાકેલા મુશાફીર જેવો હતે જેના અંધકાર અને જેની જીંદગીના માર્ગોનો કદીભી છેડો આવનેજ નહીં.

પુરાતત્વ હિંદની નવાઇઓ.

(લખનારઃ—માણેકજી ફરામજી સુનાવાલા.)

સર્વથી પુરાતત્વ હિંદી ઇમારત.

નેપાલની સિમાએ આવેલાં 'પીપ્રાહવા' નામે જગ્યા નજદીક ઇ. સ. ૧૮૯૮ ના સાલમાં Mr. W. C. Peppé એ એક ઇમારતની શોધ કરી હતી. અનેક મજબુત સાહદતો ઉપરથી આને ઇ. પુ. ૪૫૦ અંતરાદ્રની મુદતનાં બાંધકામ દાખલ ગણવાનું વિદ્વાનોને વાજબી કારણ મલે છે. ગૌતમ બુદ્ધનાં મરણની માત્ર થોડાક વખત પછીનો અસ્સો હાથ રહિત દીસે છે. આ અસલી બાંધકામ તેનાં ખરાં સંગીન રૂપમાં ઓદાયા પામ્યું હતું. ઘુમટ (Cupola)ના આકારનું પાકી ઈંટનું આ પ્રખ્યાત પુરાણું બાંધકામ નમુનેદાર છે, જેની તખ્તેની આસ ૧૧૬ ફીટ, કે જ્યારે ઉંચાઇ ૨૨ ફીટની મપાય છે. લાદી મીનાસલની ઇંટોને એક ફીસમના ચુનામાં બેસાડેલી લાગે છે, કે જેઓમાની સર્વથી મોટી ઇંટનું માપ ૧૬ "*૧૧"*૩" જેટલું છે.

પુરાતત્વ હિંદી બાંધકામો.

પુરાતત્વ હિંદી બાંધકામોનો નમુનેદાર, કળાબાજ દુનર અશોકના રાજ્ય અમલ (ઇ. પુ. ૨૭૨-૨૩૨) દરમ્યાન અતીસય ખીલેલો જણાઇ આવે છે. મારકેય વંશ ના આ નામાંકિત શહેનશાહના વખતમાં આવી કળાઓ જે પગભર થવા પામી હતી તે છેક સદીઓ તક અલબત્ત કાંઇક ફેરફારો સહિત ચાલુજ રહેવા પામી. મધ્ય હિંદમાં ભોપાલ તરફ આવેલાં Sānchi ખાતે બૌદ્ધ ધર્મને લગતાં સંખ્યાબધ 'સ્તુપા' (stupas) અને ઇમારતો મલી આવે છે. તેમજ નાગોદ જીલ્લામાં આવેલાં ભરત ખાતેનાં ઘણાંક કીમતી કોતરકામોને નાશ પામતાં બચાવી લેવામાં આવ્યાં છે. પાતલીપુત્ર, યાને હાલનું પતના, બુદ્ધ ગાયા, અને જમના ઉપર આવેલાં પુરાણાં પ્રસિદ્ધ મથક મથુરા ખાતે અસલી બાંધકામોના ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના નમુનાઓ મલવા પામે છે.

સાંચી ખાતેનાં એક મોટાં ઘુંમટ, કે જેને અશોકના વખતનું બાંધેલું ધારવામાં આવે છે, તે ઉંચાઇએ ૫૮ ફીટ જેટલું છે. વખતના વહેવા સાથ જેમ તે વેળાનાં બાંધકામોની ઉંચાઇ વધતી જતી તેમ ઘુંમટનો આકાર બદલાઇ સીધો, ઉંચો, મિનારા સરખો થવા લાગ્યો, કે જેઓને 'સ્તુપા'નું નામ આપવામાં આવતું. આવાં 'સ્તુપા' હરેક દેકાણેથી જડી આવે છે.

ઘણાંક આવાં બાંધકામો ઉપરનાં કોતરકામો ગિમાડે છે કે ચુનાનિ તેમજ ઇસાનિ હુન્નરોની વિશેષ અસર થવા પામી હતી. સીકંદરની ચઢાઇ બાદ જેમ અનેક હિંદને લગતી બાબતોમાં જાણવાલાયક ફેરફારો થવા પામ્યા હતા તેજ મુજબ આ દેકાણે પણ જોવામાં આવે છે. એશિયાના બીજા સુધરેલા દેશો, તેમજ આફ્રિકા અને યુરોપ સાથ આર્યવંશ જે ધાડો સંબંધ ટેકવી રાખવા કૃત્તેહમંદ નિવડયો હતો, તેનુંજ અલબત્ત આ પરિણામ ગણી શકાય. અશોકના રથભો તપાસતાં જણાશે કે તેમાંજમ ગ્રીક નકશીકામની હાજરી માલમ પડે છે તેમ વળી ઇરાની બાંધકામની ઢબ પણ મોજુદ દિસે છે.

* જુઓ, "The Imperial Gazetteer of India," Vol. II p. 102.

પ્રભાતનો વધારો.

મોરનાં પીછમાં કાગ.

(મોટી ચાલુ વારતા.)

લખનારઃ—'રફિક.'

તે

'સરજતની સાંકળ,' 'હક હનસાફ,' 'ગુલબદ' 'ગમગીન ગુલાં,'
'બિલોરનો બુચ,' 'નિતા,' ઇત્યાદિના રચનાર.

પ્રકરણ ૧ લું.

જુન મહીનાની એક શાંત અને સુંદર સાંજે ઈંગ્લાંડના એક ઘણા પુરાણાં મહેલના મોટા દરવાજા આગળ લોકોનું ટોળું એકઠું થયું હતું. તે દરવાજાથી થોડેક કદમ દુર એક મોટું લાકડાનું કામચલાઉ આરકું ઉભું કરી તેને તરેહવાર રંગબેરંગી પુલોના ભરેલા લીલા કંજર વેલથી ખુબ તરેહ સીંગારી લેવામાં આવ્યું હતું. અને તેની ઉપર મોટા ફાફરડા જેવા અક્ષરે 'Welcome to Ridge Court' એટલે 'રીજ કોર્ટમાં ભલે

વધારો'નો આવકાર આપનારો લેખ મારવામાં આવ્યો હતો, અને તે આરકાંની બાજુમાંજ તે ગામનું વખણાયલું ખેડ 'ક્યારે-ગાડી-નજર-પડે-કે-અમે-ભેંકડો-તાણ્યે'નો તોરથી તૈયાર ટટણખાર થઈને ઉભું હતું.

મોટા લોખંડના દરવાજામાં દાખલ થતાંજ એક મોટો ઢળાવદાર પોહોળો રસ્તો આવતો હતો જે વાટે તે ધનાઢય મહેલમાં જવાતું હતું, જ્યાંના વિશાળ ઓટલાપર સારાં સોજાં કપડાંમાં સજ થઇ તે રીડજ કોર્ટ મહેલનાં નોકર નફરો ઉભાં હતાં, જેઓમાં ત્યાંનો હેડ બતલર—જે હમેશાં એવા માતબરોના મહેલોમાં ઘણો મોટો અને અગત્યનો દરજ્જો ભોગવે છે તે—સીડીપર પોતાની આંખોને નમતા સુરજનાં કીરણથી બચાવવા કપાલપર પોતાના જમણા હાથની હથેલી આડી કરી દુર નજર તાણતો ઉભેલો દેખાતો હતો, જ્યારે સીડીની નીચે બેઉ બાજુએ ગોઠવી મુકેલા પથ્થરના સીંહોની આગળ આઠીક દજન કોચમેનો અને ઘોડાવાળાઓ કમરે બાંધેલા પટામાં હાથ ખોસી દરવાજા તરફ જોતા ઉભા હતા.

જે રીતની ત્યાં સામાન્ય ધામધુમ હતી અને ધધુણ મચી રહી હતી તે ઉપરથી કોઇ એમજ સમજે કે ત્યાં કમમાં કમ કોઇ શહેનશાહણાનુ આવી પુગ્યાની રાહ જોવાતી હશે, પણ જો ખરૂં પુછો તો તેઓ જેનાં આવી પુગવાની એમ ઢાગને ઢોળે રાહ જોતાં ઉભાં હતાં તે માત્ર વિસેક નાતાલ જોઇ વળેલી એક જવાન છોકરી હતી, જે તે રીડજ કોર્ટ અને તેને લગતી વિશાલ જાગીર જમીન અને વર્ષોથી એકઠી થતી આવેલી જંજવર દોલતનો ઢગલો લેવા ત્યાં આવતી હતી.

એમ પાંચ મીનીટ પસાર થઇ, દશ થઇ, તો પણ સ્ટેશનપરથી આવતી ગાડી દેખાઇજ નહીં, એટલે તે બતલરે દરસામાંજ પોતાનું ઘડીયાલ—જેને તેનાં કદપરથી ગંધણીમાંના કોઇ ચવિત્રા હુકતાએ પુર્ડીંગ ભુંજવાના તંદુરની ઉપમા આપી હતી તે—કાઢયું અને તેમાં જોઇ 'સીરીયાઉસ' ડાચું કરીને બડબડયો—

"ત્રેન લેટ થઇ હોવી જોઇયે."

"યા તો એ છોકરીએ ત્રેન 'મીસ' ણી કીધી હોય!" એક ઘોડાવાલો બોલ્યો.

જેવો તે બોલ્યો કે તેને તે બતલર જેનું નામ મી૦ સેાક્સ હતું તેણે બાંધો.

"તે છોકરી! તે છોકરી એટલે શું? તે છોકરી કેમ કે? નામ દઈને બોલતાં મોંકું ભાંગી જાયછ કે? બબરદાર! બાદ રાખજે કે બાઇ સાહેબનું નામ મીસ રીડજ કોર્ટ છે."

તોપના ગા ગોળાથી તે બોલનાર ઘોડાવાળો બાપડો ગભરાઇજ ગયો અને ઝટ પોતાની ચીમની પોંટ હેટને હાથ લગાડી તેણે તે 'મોટાં' માણસની દરગુજર ચાહી.

"નહીં છોકરા, મીસ રીડજ કોર્ટ ત્રેન 'મીસ' કરે એમ હું જાનતો નથી. રીડજ કોર્ટવાળાઓએ એવી બેદરકારી કોઇ દહાડે બતાવીજ નથી, અને જો મીસ રીડજ કોર્ટને સ્ટેશનપર આવતાં લેટજ થયું હોય તો તેવણ માટે ત્રેન બોટી થઇજ હોસે."

"જી, હા." એટલુંજ બોલી તે બીચારા ઘોડાવાલાએ ટુંકમાંજ પતાવ્યું, અને તે જ્યાં ઉભો હતો ત્યાંથી હઠીને જરા દુર જઇને ઉભો, કેમકે, આટલું બોલવામાંજ મી૦ સોમ્સ એટલો ઉશ્કેરાઇ ગયો હતો કે રગેને ડાબા હાથની એકજ અછાતથી તે બીચારાની ઠોક ફરી જાય એમ તે ઘોડાવાળો બીધો હોય તો તેમાં કશું બોટું ન હતું.

પણ નહીં. મી૦ સોમ્સે કહ્યું તેમ મીસ રીડજ કૅાર્ટે ટ્રેન 'મીસ' તો નહીંજ કીધી હતી; કેમકે આ નાની ટપાટપી ચાલતી હતી તેજ વખતે મીસ રીડજ કૅાર્ટને માટે ગયલી બેઠીની ફાંકડી ગાડી તેવણને લઇને ત્યાંનાં સ્ટેશન યાર્ડમાંથી બાહાર નીકળતી હતી, અને દુરથી 'હુરરરરે'ના પોકારો ત્યાં ઉભેલાંઓને કાને આવતાંજ પેલા એન્ડવાળાઓએ પોતાનાં ભેંબુડાં મોંહમાં ખોસ્યાં અને તે ફુંકવાની તૈયારીમાં ઉભા.

તે ગાડીમાં ત્રણ જન—એક બુઢાં બેસાં અને બે જવાન છોકરીઓ—બેઠેલાં હતાં. તે જવાન છોકરીઓમાંની એક, મીસ રીડજ કૅાર્ટની સહી હતી, જે હાલ તેણીની સાથે રહેવા અને વસવા આવતી હતી. તે બહુ આંખ્યો અને રેશમ જેવા નરમ અને સલુના જેવા રંગના વાળોવાળી ગોરી ઘટમારી છોકરી હતી. તેણીના હોઠો પટલા અને આંખ્યો ઝીણી હોવાને લીધે તેણીનો ચહેરો ખુબસુરત તરીકે દીપી નીકળતો ન હતો, અને તેણીને જોનાર એક તકાકે કહી શકે કે તેણીની આંખ્યોમાં કાશ્મીરસ્તાન ભરેલું હતું. તે ડાવડી અને બંધી દીસતી હતી. તેણીની જોડમાં બેઠેલી છોકરી તે પોતે મીસ રીડજ કૅાર્ટ હતી.

મીસ રીડજ કૅાર્ટનું વર્ણન? પીસતાલીસ વર્ષની આ અઢાર વયની ઠલમે ઘણુંક લખ્યું હશે, કંઇક ખુબસુરતીઓ ચીતારી હશે, પણ આજે ખાલેસ દીલનો એકરાર કરવાને તે જરાણી શરમાતી કે અચકાતી નથી કે એ જવાન બાળાની જે અનુપમ ખુબસુરતી ત્યાં ઉભેલાંઓની નજરે પડી તેનું પુરેપુરું વર્ણન કરવાને તે કલમ બીચારી અશકત છે. તેને એક દીલકશ ગુલાબનો ગોટો કહો તો તેથી બરહકક છે. તેને મીઠાશે ભક્ષનાર મોળતી માલણ કહો તો તેણી દરોગસ્ત છે. તે બવાસની નરમ, મીજસની સાલેસ, અને બાસ્યતની મનપસંદ હતી. તે મીઠાસ ભક્ષનાર મનમોહન નાજનીનની પેશાંનો લંબાચી ગોળ, અને તેણીનું અંગ સીધું, સરૂનાં ઝાડ જેવું ઉંચું, પટલું અને એક પુરડી દીદવાણીના જેવું ચપળ હતું. તેણીના બન્ને ગાલો ઉપર ગુલાબી રંગની ગોયા રજાલ પંથરાઇ હતી. તે પરીન પથકરનાં માથાંના વાળ ચળકતા સોનેરી રંગના હતા, જે તેની સાફ સફાઈદાર અને સુંવાણી ગરદન પરથી નીચે ઉતરી તેની છેક કમર સુધી પોંચ્યા હતા. ટુંકમાં તે એક કમળની બીલંતી પણ સુંદર અને નાજુક કળી જેવીજ હતી. તેણીની આંખો કંઇક ભુરી હતી અને તેનાં પાંપણ ઉંડા ઘઉં વરણના રંગનો સીંગાર લઇ બેઠાં હતાં, અને તેનીથી જરાક ઉંચે તેણીનાં ભવાંની ઠાળી ઝીણી લીટી તેણીના આખા ચહેરાને સંપુર્ણ બનાવી તેમાં કાંઇ ઓરજ મીઠાસ ઉમેરી રહી હતી. તેણીના દુધીયા રંગના દાંત કાચાં અનારના દાણાની બીસાલે તેણીનાં મુખની બોહક સંદુકમાં ગોઠવાઇ રહ્યા હતા, અને તેણીના ચહેરાની એ બધી અપાર ખુબસુરતીની હદ તેણીની ગોળ ચપટી હડપચીમાં આવીને અટકી હતી. એમજ સમજી લેવાની કે ગોયા એ નાજનીનને કુદરતે પોતાની

ગમત અને પોતાનો શોખ પુરો પાડવાને માટેજ કકડે કકડે જેમ પોતાને કુરસદ મળતી ગઇ તેમ માહા મુશ્કેલીએ ધીરે ધીરે બનાવી હતી. એવી એ લુસી રીડજ કૉર્ટ હતી.

પેલાં જઈ ડાસાં—મીસીસ ડોસન—મુંવાં જાણે આખે તન બદને અકડી ગયાં હોય તેમ સીધાં ટટાર હસ્તે ચ્હેરે ગાડીમાં બેઠવાયલાં હતાં. પેલી મીસ મેરી વરનર તેઓની ગાડીને બળતો ઉત્સાહભરેલો આવકાર હસ્તે ચ્હેરે જોતી બેઠી હતી, જ્યારે લુસી રીડજ કૉર્ટ ઘણી ગંભીર અદાથી, જાણે ઉંઘમાં કાંઇ બાબ જોતી હોય તેમ પોતાની સીટની પાછળી પીઠને અઢેલીને બેઠી હતી.

જેવી તેઓની ગાડી રસ્તામાં ઉભા કીધેલાં એક આરકાંમાંથી પસાર થઈ કે એક બોલ્યો—

"બાપરે! કેટલી ખુબસુરત! પણ જરા બીબત્સી લાગેછ."

"બીબત્સી?" તેને બીજાએ જવાબ આપ્યો "બધાંજ 'રીડજ કૉર્ટવાળાંઓ' બીબત્સી હતાં પણ તેઓના બીબત્સમાં હું મેશ મીઠાસ રહેતો આયેાછ."

હવે તે ગાડી પેલા દરવાજા આગળનાં આરકાં આગળ આવી અને લોક અત્યાર સુધી જે ગુચ્છલાંમાં આમ તેમ આડું તીડું ઉભું હતું તે એક પલટણની માફક હારે કટાર ગોઠવાઇ ગયું અને કોઇકોઇએ પોતાની ટોપીઓ, તો કોઇકોએ પોતાના રૂમાલો હવામાં ઉંચે હીલવી ખુશાલીના પોકારો કીધા. જેવો એ ઉત્સાહ મીસ રીડજ કૉર્ટને કાને પડયો કે તેણી પોતાની સીટપર ખડી થઇને બેઠી અને મોંહ હસતું રાખી ડોક હીલવી તેણીએ તે બધાંઓનો જવાબ કર્યો.

મીસ વરનર ઘડીમાં આય બાજુ અને ઘડીમાં પેલી બાજુએ પોતાની ચળકાટ ચળકતી ચશમ ફેરવતી બધે જોતી બેઠી, પછી પોતાની તે ચશમ મીસ રીડજ કૉર્ટ તરફ ટીકેલી રાખી તે બોલી—

"મારી વ્હાલી લુસી! તું કેટલી ઠંડી ને બેદરકાર?"

"ઠંડી?" પોતાની કમ્પેનીયન તરફ જોઇ મીસ લુસી બોલી.

"હા, ઠંડી, જાણે બરફ! ને બાય હું જોનીી! કેવી ઉલટમાં આવી ગેાછ? મીસીસ ડોસન પર બી જોની કેવી અસર થઇછ તે!"

"ખરેખર" મીસીસ ડોસને ટાહુકો પુર્યો "આ બધો દેખાવ જોઇને હેરું તો જાણે ભરાઈ આવેછ."

"ને લુસી તું એવેા દેખાવ કરીને બેઠીછ કે જાણે તારી જીંદગીમાં એવા બનાવો જોવાની તુંને આદતજ હોય!"

"ત્યારે, તમે લોકેા મને કહેા હું શું કરૂં? ગાડીમાં ઉભી થઇને નાચું?"

"અમે તું ને નાચવા કયાં કહેાછ? પણ જરા તારા ચ્હેરાપર ખુશાલીની લાગણી તો દેખાડ!"

"હું જો એક છોકરોજ હોતે તો ગાડીમાં ઉભો થઇ, ટોપી ઉતારી બધાને 'બાઉ' કરતે પણ હું છોકરો નથીની!"

"ગમે તેવું કોઇ ગરીબ ને કંગાળ હોય તેબી જરા લાગણી દેખાડવાને ચુકે નહીં, ને તું તો જાણે એક શહેનશાહણાનું હોય તેમ અહીં બેસી રહીછ. કોણ ધારે કે આજે અહવાડયાંની વાત ઉપર તું ફ્રાન્સની એક સ્કુલમાં અડધી ભુખી ઠોકાતી એક છોકરી હતી!"

"કાંય, એમ તુચ્છકારથી કાંય બોલેછ? આપણને તો પેટ ભરતું આધાનું મળતું હતું."

"તે હાસે, પણ જરા વિચાર તો કર કે કાલે જે એક સ્કુલમાં શીખતી છોકરી હતી તે આજે આય બધાંની રાજ કરતી માલેક થઇછ. તું એક રીડજ કૉર્ટજ છે તેની જો કાંઇ વધુ પુરવારીની ગરજ હોતે તો તારી આજની આય ગંભીર અદા અને ઠંડેરાથી તે મળી આવતે."

"તું ભુલી જાયછ, મેરી! કે આય બધો ઉત્સાહ રીડજ કૉર્ટના વારેસને માટે છે, મારે પોતાને માટે નથી, હું જે હમણાં છેઉં તેને બદલે બખરીલ્વખરી ગયેલી એક ડાસી થી હતે તો તેઓનો આજનો ઉત્સાહ આય ઉત્સાહ કરતાં કોઇ રીતે કમતર નહીં રહેતે."

"પણ રીડજ કૉર્ટની માલેક તો તુજ છે કેની? ને તેથી આય બધી ધધુખર તારેજ માટે કહેવાય, ને તે છતાં તું જાણે કશામાં હોય નહીં તેમ ઘુંઘસ જેવી બેસેછ, ને—બ્યા એ શું?"

તે પેલાં બેન્ડનો અવાજ હતો.

લુસી હસી અને બોલી—

"એ અવાજ બતાવેછ કે આપણે ઘેરની છેક નજીક આવી લાગીંછ."

મેરીએ તે તરફ જોઇને જોયું અને તેણીની નજર રીડજ કૉર્ટની ઢાળી બાલુએ ઝાડોની ગીચ ઘટાએ ઢંકાયેલાં એક મોટાં મકાન ઉપર પડી.

"એ આય ઠયું મકાન! એ મર્લ હોલ હોસે લુસી, જો!"

લુસીએ તે તરફ જોયું

"હા, એજ માસ્કવીસ મર્લનો મેહેલ હોસે" મીસ વરનરે બોલવું ચાલુ રાખ્યું, "એ તારો ઝાથી નજીકનો પડોસી થાય, લુસી, ને આય ગામમાં તારા કરતાં અગત્યમાં બીજો દરજ્જો લેાગવતો એ હોસે. મજેહનું ઢાંકડું મકાન છે!"

પછી બોડીક વારે તે પાછું બોલી—

"તુંને આવકાર આપવા એ માસ્કવીસ થી અહીં આવો હોસે કે? તે બીચારો ગજબે ગરીબ છે, એટલે નમાનો તો હોસેજ."

"એ બધું તે કેમ જાણ્યું?" લુસીએ તેણી તરફ જોઇને પુછ્યું.

"વડીલ મીઠ હેડે મને કહ્યું—ને તેવધુ તુંનેબી કહેતે પણ તારૂં ધડક કયાં તે વખતે ઠેકાણે હતું? હું તો બા બધું ચોપીચોપીને પુછ્યું."

અને ત્યાં ઉભેલાં બધાંઓ એ કોરસમાં સામેલ થયાં, એટલે, લુસીએ ને બધાંઓ તરફ નજર ફેરવી બોલી—

"હું તમારો ઘણો ઘણો ઉપકાર માનું છું ને હું ઉમેદ રાખું છું કે આપણે બધાં સલાહ સંપજથી સાથે રહીશું. એક વાર ફરીથી તમારો હું ઉપકાર માનું છું."

તે જવાબ ટૂંકો ને ટચ હતો, પણ તે જવાબ દેનારનો અવાજ એટલો તો મીઠો અને એવો તો મધુર હતો કે તે ત્યાં ઉભેલાં બધાંઓનાં હૈયાંનાં ઉંડાણમાં પહોંચી ગયો અને તેઓ ઉલટમાં આવી જઇ તે ગાડીની આસપાસ ફરી વળ્યાં, અને ત્યાં એ ત્રણેને માટે ઓછી થતાં લાગતાંવળગતાંઓને ફીકર પડી કે આખી રાત એમ ગાડી ત્યાંજ ઉભી રહેશે કે કેમ? અને કદાચ તેટલાં ઘોડાઓએ તે સામટા અવાજોથી ચમકી તે બધાંઓનાં દીલમાં કચડાઇને ભચડાઇને મરવાની ઢેહેશત ન બેસાડી હતે તો. આખી રાત તો નહીં, પણ કોણ જાણે કયાં સુધી તે ગાડીને એમને એમ ઓછી થવું પડતે તે કહી શકાતું નથી.

તે ઘોડાઓ એવા ચમકયા કે તે ટોળાંને ફરજ્યાત ઢાંયણાંય થઈ જવું પડયું અને ગાડીએ આગળ ચાલવા માંડયું.

"વાહ! અંહીનાં કોઇ પેપરને માટે આ બનાવને લગતી કેવી ફક્કડ આર્ટીકિલ લખી શકાય" મેરી વરનર બોલી "રીઝર્જ કૉર્ટની વારેસતું હાં આવી પુગયું—લોકોનો ભારે ઉત્સાહભર્યો આવકાર—રીઝર્જ કૉર્ટની જાગીરનાં ભાડુતોની પ્રીદાગીરી—લોકોનાં ટોળાંએ ગાડી ઘેરી લીધી—રસ્તાઓ ઉપર ફુલનો છંટકાવ—મીસ રીઝર્જ કૉર્ટનું છટાદાર ભાષણ—વિગેરે—વિગેરે."

"મેરી, તું'ને નાટક કરવા મુકી હોય તો હું નહીં ધારતી કે તું જમવાનું'ય માંગે," લુસી હસીને બોલી.

"ખરેખર? નાટકની તો મારામાં કુદરતી બક્ષેસ છે."

"મીસ વરનર, તું હવે પટપટ છોડ ને જરા સુલુક રાખ, પછી વળી તું કહેશે કે—"

"અરે મુગાં રેહોરે, આપણે સીડી આગળ આવી પુગ્યાં" મેરી મીસીસ ડોલ્સનને મુગાં રાખતી બોલી "એ આય સીડીની પગથી ઉપર કોણ છે, લુસી! પેલા તો મી૦ હેડ વકીલ અને પેલો બતલર છે કે કોઇ બીશપ સાહેબ છે? ને પેલો, એ, લુસી મારી ખાતરી છે કે તે મારકવીસ ઓફ મર્લ હોસે."

બટલર મી૦ સોમ્સ બે ગૃહસ્થો વચ્ચે ઉભેલો હતો. તે બે ગૃહસ્થોમાંનો એક જે અધોર વયનો, ગોળ ચહેરાનો અને જરા જરા સફેદ થવા આવેલા વાળનો હતો, તે મી૦ હેડ સોલીસીટર, અને બીજો જે જવાન વયનો પતલો, ઉંચો કાળી ભ્રમર જેવી આંખોવાળો, ફિક્કા ચહેરાનો હતો તે મારકવીસ ઓફ મર્લ હતો. કોઇનો ઇરજ્જો તેના ચહેરાપરથી માલમ પડી આવે છે, તેમ મારકવીસના બાબામાં ન હતું. એટલે એમ કે તેને જોતાંજ કોઇ એમ ન જાણે કે ઇંગ્લાંડનો બીજી પંકતીનો તે એક માન પામેલો ઉમરાવ હતો. ઉલટું તેના દેખાવમાં કાંઇક એવું હતું કે જોનારને તે ચહેરો કાંઇ ઝાઝો ગમેજ નહીં અને

તે ચહેરો ધરાવનારને માટે તેને માન કશુંજ બરપા થાય નહીં. ગમે તેમ હોય, પણ લુસીની નજર તે ચહેરા પર પડી અને તેને તે ચહેરો ગમ્યોજ નહીં.

પેરી ગડબડમાંથી છુટી ઘોડાઓ એવા જોશથી ત્યાં દોડી આવ્યા કે પેલા સીડીની આગળ વાટ જોતા ઉભેલા ઘોડાવાલાઓ ગભરાઈને તે આવતી ગાડી આગળ દોડી પહોંચ્યા અને ઘોડાઓની ડોકને પોતાને કબજે લઇ લીધી અને તેઓને ધીમા પાડી કદમ કદમ ચલાવી તે સીડીની આગળ લઈ આવવામાં ગાડીપર બેઠેલા કોચમેનોને તેઓએ ઠીક મદદ આપી.

બટલર દ્વાર ખોલ્યો સીડી ઉતરી પડયો અને તેણે ઝટ દઈને ગાડીનું બારણું ઉઘાડયું, અને પેલા વકીલ સાહેબ હાથમાં ટોપી લઈ તે ગાડી આગળ આવ્યા, અને તે બાનુઓને તેવણે પોતાનો હાથ આપી તેમાંથી ઉતારી.

"ભલે પધાર્યાં મીસ રીડજ કૉર્ટ" તે હસીને બોલ્યો.

લુસી લાલ સૂર્ખ ચહેરે ત્યાં ઉભી રહી, અને જેવી તેણીએ પોતાની બે સહીઓ ભેગી સીડી ચઢવાની શરૂ કરી કે લોર્ડ મર્લ ટોપી ઉતારી તેઓને નમ્યો.

"અતરે તમને આવકાર આપવાને મને રજા આપશો, મીસ રીડજ કૉર્ટ" તે બોલ્યો, "તમારા સૌથી નજીકના પાડોશી દાખલ તમને આજે મળતા આય આવકારમાં મારી સામેલગીરી આપવાની મેં છુટ લીધી છે." તેનો અવાજ જો કે ધીમો હતો તોપણ બેસુરો હતો અને જાણે દરેક બોલ જોખી જોખીને તે બોલતો હોય તેમ લાગતું હતું: "તમે લાંબી અને કંટાળાભરેલી મુસાફરીથી થાકી ગયાં હોસો."

"મુસાફરી લાંબી હતી ખરી, પણ હું કાંઇ થાકી ગેઇ નથી. લોર્ડ મર્લ, આય એવણ મીસીસ ડોસન અને એવણ મીસ મેરી વરનર."

લોર્ડ મર્લ તે બેઉને નમ્યો; બાદ, તેની નજર મીસ મેરી ઉપર ઠરી રહી, પણ તે માત્ર એકજ પલ અને બીજી પલે તેણે ત્યાંથી તે બસાડી નાંખી લુસી ઉપર ઠીકેઠી રાખી.

વળી પાછા ત્યાં બાહાર પુકારો થયા અને લુસી તેઓ તરફ ફરી, અને હસ્તે ચહેરે નમન કરી ચાંદર ડ્રોઈંગ રૂમમાં દાખલ થઇ.

તુરતજ લોર્ડ મર્લે એક ખુરશી તેની જગ્યાએથી ખેંચી ઠાઠી લુસીને બેસવા માટે ગોઠવી.

"તમને આવકાર દેવામાં સૌથી પહેલો ગણાવવાની હું ફરજ સમજતો'તો, મીસ રીડજ કૉર્ટ, અને મેં તે ફરજ હવે અદા કીધી છે, એટલે હું રૂખસદ ચાહીશ." લોર્ડ મર્લ બોલ્યો, "તમેણી હવે આસાયશ લેવો. તમને કાંઇણી જરૂરી કામ પડે તો હું તમારો નજીકનો પાડોશી છેઉં એમ યાદ રાખવાની મહેરબાની કરજો. મને જ્યારે બોલાવશો ત્યારે હું તમારી ખીદમતમાં હાજર થવસ."

" તમારો હું ઉપકાર માનું છું, લોર્ડ મર્લ " લુસી બોલી.

" સાહેબજી, બાનુ'ઓ " તે બીજાઓને નમીને ત્યાંથી નીકળી આવ્યો.

" તે તેને જમવા કાંય નહીં થોણાવ્યો, લુસી ? " મેરીએ કાનમાં કુંકે મારી.

" હું થાકી ગેઇછ, મેરી " લુસી બોલી.

બીસીસ ડાસન ઉોલમાં ગેઇ અને એક 'મેઇ'ને લઇને તે બે જ્યાં બેઠાં હતાં ત્યાં આવી.

" આય તમારી દાસી છે, મીસ રીડજ કૉર્ટ " તેવણ બોલ્યાં, " એ તમુને તમારા ઓરડાઓ બતાવશે. "

લુસી હવે ઉઠી અને તે દાસીની સાથે ચાલતી થઇ. તે મેહેલ કેટલો ગંજાવર હતો તેનો ખ્યાલ કરવાને હાલ તેણીને કશો વખત મળ્યો હતોજ નહીં.

તે દાસી તેણીને તેણી માટે તૈયાર કીધેલા ઓરડાઓમાં લઇ આવી, જે એવા તો આરાસતે કીધેલા હતા કે મેરી વરનર જે તે બેઉની પાછળ પાછળ ચાલી આવી હતી તેનીથી અજાયબીની એક ચીસ પાડ્યા વગર રહેવાયું નહીં.

" લુસી, અહીં તો અલાઉદ્દીનનો મેહેલ નજર આવેછ" તે બોલી "હું તે આંખો ફરીને ક્યારે ભેવસ ? પણ હમણાં નહીં, તું થાકીને લુસ થઇ ગેઇછ, એટલે હું હાલ તુરત મારા ઓરડામાંજ સંતોષ પકડસ. કાંઇ ભેઇએછ ? કાંઇ મારી જરૂર—પણ, આહ ! હું બી શું બકુંછ, જ્યારે તારી મરજીને તાબે થવાને ને તારો પડયો બોલ ઉંચકી લેવાને અહીં કુરીબંધ નોકર નફરો હાજર છે. "

" ને છતાં મને કાંઇ ભેઇએછ ખરૂં " લુસી બોલી.

"તે શું ? ઝટ બોલની બોય દેતી કે હું—"

" મને ભેઇયેછ બાસાયશ, ને-ને-બાય—બધુંજ ખરૂં છે—બ્યાલ નથી એ મારાં મગજમાં ઠસાવવાની મને ઘણી જરૂર છે, તેથી એકાંત—"

" આહ ! હવે સમજી—એટલે એમ કે મીસ મેરી વરનર તમે અહીંથી પટો—રે હું ચાલી, સાહેબજી. "

પેલી દાસીએ ઝટપટ બેગ્સ અને ટ્રંકો બોલી નાંખી, અને બધાં કપડાં બપાટામાં તેઓ માટે તૈયાર રાખેલી કબાટો અને બાણાંમાં ગોઠવી નાંખ્યાં, જે સબબું લુસીએ ઘણા મોટા સંતોષ વચ્ચે જોયા કીધું.

જેવી તે છોડી તે કામ પુરૂં કરી રહી કે તેણીનળી લુસીએ ત્યાંથી જવા દીધી.

" તું જા હવે, છોકરી ! હું જરા બળેટાઉંછ, પણ તારૂં નામ શું ? "

" સુસી—સુસી બોન્ડ. "

" નામ મજેહનું છે—જા, મને કાંઇ ભેઇશે તો ચંગ મારીને તુંને બોલાવસ. "

સુસીને આ હોકમ મળતાંજ તેણીએ તે ઓરડાની બારી આગળ મોટી આરામ ચેર ગોઠવી અને પડદા બરાબર કરી ત્યાંથી પગના અંગુઠા ઉપર નીકળી ચાલી. નોકરોવાળા ખંડમાં તે ગઇ અને તુરત ત્યાં રીપોર્ટ કીધો કે

" બાઇ, ઘણીજ નબાની, સાલેસ, ભોળી અને અતી ખુબસુરત છે."

પ્રકરણ ૨ જું.

બારી આગળ સુસી જે પેલી કુશાદ્દે આરામ ચેર ગોઠવી ગઇ હતી તેમાં લુસી રીજ કૉર્ટ બેઠી અને નિરાંતે બાહારનો દેખાવ જોવા લાગી. તે બરૂ પુછો તો બારી નહીં હતી. તે મોટું બે ભાગનું બારણુંજ હતું જેને બાઘે ભાગે નકસીદાર કટેરા જડી લઇ તેને અદધું બંધ કરી દેવામાં આવ્યું હતું, એટલે તે બારીનીજ ગરજ સારતું હતું; માત્ર ફરક એટલોજ કે બારીને નીચલે અડધે ભાગે દીવાલ હોય છે, યા તો કટેરા હોય છે અને ઉપરની બારી જુદી અને નીચેની જુદી હોય છે, જેથી તેના જે ગમે તે ભાગ—ઉપલો યા નીચો બંધ રાખી બીજો ઉઘાડો રાખવામાં આવે છે, યા તો બન્ને બંધ રાખવામાં યા તો ઉઘાડા રાખવામાં આવે છે. હાં તેમ ન હતું, તે અમે કહ્યું તેમ આખંડ બારણુંજ હતું અને તે ખુલ્લા ભાગને બે કકડે બેહુંચી નાખવામાં આવ્યો હતો અને નીચે કટેરા ભરી લઇ ઉપલો ખુલ્લોજ રાખવામાં આવ્યો હતો.

તે ત્યારે તે આરામ ચેરમાં નીરાંતે બેઠી અને હાલ જે તેણીના બાબમાં બન્યું હતું તે ઉપર તે વિચાર કરવા લાગી. તે જે તેણીનાં સંબંધમાં બનવા પામ્યું હતું તે એટલું અચંબા ભરેલું હતું કે તેણી જાણે તે બધું એક ખુશ સ્વપ્નાંમાં જોતી હોય તેમ તેણીને લાગ્યું. બરેબર, બેશીએ તેણીને યાદ આપી હતી તેમ એક બઢવાડીયાંની વાત ઉપર તો તેણી સેંટ એલોની બોરડીંગ સ્કુલમાં શીખતી બાળાપ વગરની એક સાધારણ છોકરી હતી, જેણીને માટે, ત્યાંથી શીખીને નીકળ્યા બાદ એક ગવરનેસ યા ટીચર થવા ઉપરાંત પોતાની જીંદગીમાં કમાઇ ખાવાનો કશો વધારે ચાન્સ હતોજ નહીં.

તેણીનો એક કાકો હતો તેની તેણીને બબર હતી. તે વળી રીજ કૉર્ટનો માલેક હતો, એક મોટો જાગીરદાર હતો અને તેની પાસે બેશુમાર દોલત હતી એમણી તે જાણતી હતી; પણ, ના તેણીએ તેને કોઇ દીન પગ મુકયો હતો, નજરે જોયેા હતો કે ના તેનાં આલીશાન મકાનમાં તેણીએ કોઇ દીન પગ મુકયો હતો, એટલે પોતાના કાકાને લગતું તે જેટલું જાણતી હતી તે કેવળ નકામું હતું અને વગર અગત્યનું હતું. ત્યારે એમને એમ એકસાં હવે તેણી સ્કુલ લાઇફનો ગુજારો કરતી ચાલી અને એમને એમ વર્ષ પછી વર્ષ બી ગબડતાં ચાલ્યાં. તેણીની અપાર ખુબસુરતી અને તેણીની રીતભાતથી તે સ્કુલમાં વટીક તેણીની સાથે શીખતી છોકરીઓની અને શિક્ષકોની એક સરખી રીતે પ્રશંસા પામી હતી, અને તેણી પોતાની એ જીંદગી માટે સુખી અને શુકરગુજાર હતી. તેણી બધાંઓમાં લોક પ્રિય હતી તે છતાં તેણીનામાં કાંઇક એવું હતું કે જેથી તે બધાંઓથી અલગજ રહીને પોતાનો ત્યાં

નિરવાહ કરતી હતી. તે કાંઇ એટલી ચાલાક, ચબરાક કે હુશ્યાર નહીં હતી, તેમ વળી તે મગરૂર કે મીજસીણી નહીંજ હતી—તો ભે કે રીઝજ કૉર્ટવાળાંઓ પોતાની જે મોતેબર મગરૂરીને માટે નામીચાં થઇ ગયાં છે તે તેણીની રગેરગમાં દોડતી હતી—છતાં, તેણીના આખા દેખાવમાંજ કાંઇ એવું હતું કે જે તેણી અને બીજી બધીઓ વચ્ચે એક લીટી દોરી ઉભું હતું. તેણી કોહેલી કે કુંજરી તો હતીજ નહીં, તેમ વળી તે પટપટબોરી કે જરા જરામાં હસી પડે તેવીબી તે હતીજ નહીં. તે નમાની, સાલેસ અને લેસરાઉ હતી, પણ તેમ વળી લ્હેકતી કે આંગળી આપતાં પોંચો પકડે તેવીબી હતી નહીં.

ત્યારે, મેં ઉપર કહ્યું તેમ એમને એમ વર્ષો પસાર થતાં ગયાં, અને એક હક્કબંધ ગુલકળી જેમ વખત જતે બીજી પોતાના રોશન બાહારને ખીલવતી જાય તેમ તેણી વખત જતે ઉઘરતી ઉછરતી ગઇ, અને તેટલાં એક સહવારે મી૰ હેડ સૉલીસીટરે ત્યાં આવી તેણીને ખબર આપી હુબતાવી મારી કે રીઝજ કૉર્ટવાળા મી૰ રીઝજ કૉર્ટ ગુજર પામ્યા હતા અને તેવણ પોતાનું સર્વસ્વ તેણીનાં નામ પર કરી ગયા હતા!

હવે તેને બદલે આ ખબર કોઇ બીજી છોકરીને કાને પડી હતે તો તે કેવીએક ખુશીમાં આવી જઇ કુલી કાલી જતે, પણ, મીસ મેરી વરનરે તેણીને ઉપર જણાવ્યું તેમ લુસીના ભાણમાં તેવું કશુંજ બન્યું નહીં; અને જ્યારે એ ખુશ વધાઇ તે સ્કુલમાં બધે ફેલાઇ ગઇ અને તેણીને એ ખુશબખ્તી માટે મુબારકબાદી આપવા તેણીની આસપાસ બધાં એકઠાં મળ્યાં ત્યારેબી જેમ તેણીએ પેલા મી૰ સાઇમન વોલરનો તેનાં રૂપીયાને માટે 'થેંકયુ' કરી ઉપકાર માન્યો હતો તેમ તેઓનેબી માત્ર એજ શબ્દોમાં તેણીએ હસીને ઉપકાર વાળ્યો એ સર્વની અજાયબી હતી.

મી૰ હેડ વકીલ તરીકે ઘણો પ્રમાણીક અને ઇનસાન તરીકે ઘણોજ માયાળુ હતો, અને તેથી તે પોતાની બધી કાયદાપુર્વક ફરજ બજાવ્યા વિના તે જંપીને બેઠોજ નહીં. વહેલે તો તેણે જોયું કે જે નવજવાન વારેસ ઉપર નસીબ દેવી ખડખડ હસી હતી તે દુન્યામાં વાએ જહાંન એકલી હતી; એટલે આવા મોટાં ધંધાર મકાનમાં તેનીથી એકલું તો રહેવા જવાયજ નહીં અને રહી શકાયજ નહીં. ત્યારે તેણે એક અધેર વયની 'ડ્રમેન્ચન' માટે જાહેર ખબર છપાવી અને મીસીસ ડાસનમાં પોતાનાં મનને સંતોષ આપતી એક ડ્રમેન્ચન તેણે શોધી કાઢી અને મેળવી. હવે તેણે વિચાર્યું કે લુસા આગળ લગભગ તેણીની ઉંમરની એક બોલકણી, ખુશ સ્વભાવની અને લેસરાઉ 'ડ્રમેન્ચન'ની જરૂર હતી. અને તેવી કોઇ તે સ્કુલમાં હોય તો તે જોવા તેણે લુસીને અરજ કીધી.

નસીબ સંજોગે હતી—ત્યાં એવી એક છોકરી મીસ વરનર નામની—હતી, જેની સાથે લુસીને બીજી છોકરીઓ કરતાં વધુ સહીમીતાં હતાં. તે છોકરીબી તેણીની માફક માત્ર બાપ વનાનીજ હતી. તેણીનો સ્વભાવ બધી રીતે લુસીના સ્વભાવથી ઉલટોજ તેવણે જોયો અને જેમ વિજલીના ભાણમાં છે કે એકમેકથી ઉલટી ખાસ્યતની વિજલી એકમેક તરફ ખેંચાય છે, તેજ નિયમ તેવણે ઇનસાન જાતનેબી લાગુ પાડયો અને મીસ મેરીને તેથીજ તેવણે વધુ પસંદ કીધી.

"હા, મને ઠાંઇ અડચણ નથી" વકીલે પોતાનો વિચાર તેણીની આગળ જણાવતાં લુસી બોલી હતી "જો મીસ વરનર આવશે તો હું તેણીને લેવસ."

અને મીસ મેરી વરનર તો લુસીના મોહમાંથી એ ઓફરનો થોડોક સનસારો સમજતાંજ કુદી પડી હતી.

એક અઠવાડયાંમાં તો બધી તૈયારીઓ સંપુર્ણ થઇ ચુકી અને આજે તેને પરિણામે લુસી રીજ કૉર્ટ—તેણીની માલેકીનાં રીજ કૉર્ટની બારીએ બાહાર બગીચામાં નિહાલતી બેઠી હતી.

તેણીને તે બધુંજ નવું નવું અને અજાયબીભરેલું લાગ્યું અને ત્યાં તેણીની સાથે જો કે મીસીસ ડોસન ઉપરાંત તેણીની સ્કુલની સહી અને કુંડીથી ગણાતાં નોકર નફરા હતાં છતાં તેણીનાં મનમાં ભય અને વસવસો પેદા થયો કે તેણીને ત્યાં નવરૂં અને એકાંત ઘણુંજ લાગવાનું.

હવે, તેણીને બદલે જો એક જવાન મર્દ તેણીની માફક ત્યાં આવ્યો હતે અને જો તેની લાગણી એ ક્રીસમની હતે તો તે દરગુજર કરવાલેાગ જો લેખાતે તો લુસીની ક્રીસમની એક જવાન અળાળા માટે તો તે છુટછાટ અકસર જરૂરની લેખાવી જોઇયે. તેણીને જોવાને બની આવ્યું હતું કે તેણીને ત્યાં આવેલી જોઇ બધાં ખુશી થયાં હતાં—તેણીની બાગીરમાં વસનારાં બાદુતોએ તેણીને દીલોજાનીબર્યો આવકાર દીધો હતો અને નોકર નફરોએ તેણીની કદમબોસી કીધી હતી, અને તેણીના સૌથી નજીકનો પડોશી લોર્ડ મર્લ વટીક ત્યાં તેણીને આવકાર દેવા આવ્યો હતો, અને તે છતાં ગાડીમાંથી ઉતરી તેણીએ સીડીપર પગ મુકયો ત્યારથી તે હમણાં સુધી તેણીને જાણે જીંદગીમાં હજી કાંઇ અોછાપણું હોય, હજી કાંઇ બધારૂં હોય તેમ ખટકયા કીધું હતું, પણ તેવું તેણીને શું જોઇતું હતું, તેણીને તેણીની તે જીંદગી ચાહે તેવી સંપુર્ણ સુખદાયી બનાવવાને શાની જરૂર હતી તે તેણી વટીક સમજી સમજાવી શકી નહીં હતી.

થોડીક વારે તેણી તે બારી આગળથી ઉઠી અને એક ચંબુ જે ત્યાં પાસેજ હતો તે વળગ્યો.

"જે માંગું તે બધુંજ મારી પાસે છે" તે બડબડી, "અને તોબી એક બચ્ચું જેની પાસે દુન્યા વરણનાં રમકડાં હોય તોબી આસમાન પરનો ચાંદ લેવા છેડાય અને ગોબ્યાકું કરે તેવી મારી હાલત છે. જો મારે બદલે બાય જગે મેરી હતે તો, ઓ, તે કેવી સંતોષી અને સુખી હોતે! ને હું—પણ ત્યારે મને જોઇયેછ શું?" અને આ પોતાના વિચાર પર તે પોતેજ હસી.

પેલા ઘંટના જવાબમાં સુસી અંદર ઓરડામાં દોડી આવી અને જાણે તેણીને શા માટે હમણાં બોલાવવામાં આવી હતી તે તેણી ચેતી ગઇ હોય તેમ પોતાની જવાન બાઇના વાળ ઠરી તેણીને ડ્રેસ બદલવા મદદ કરવા પડી ગઇ.

તેટલાં 'ડીનર'નો મોટો ઘંટ થયો અને મેરી વરનરે લુસીનું બારણું ઠોકયું.

"ચાલની લુસી. જમવાનો ઘંટ થયો" તે અંદર આવી અને બોલી "તું તૈયાર થઈ થી કે? વાહ! આય મજલીનનો 'સુટ' તું'ને કેવો મજેહનો શોભેછ! હું તો જાણું કે મારા આય રકર્ટ અને બ્લાઉઝમાં હુંજ દીપી રેહીછ, પણ તું તો—"

"મને મારી 'મેડ' એવી મળીછ કે મારો દેખાવ બધો તેનેજ આભારી છે એમ કહું તો ચાલે" લુસીએ હસીને જવાબ દીધો.

તેઓ બંન્ને નીચે હોલમાં ગયાં, જ્યાં મીં હેડ તેમની વાટ જોતા ઉભા હતા. લુસીને તેવણે હાથ આપ્યો અને તેણીને ડાઇનીંગ હોલમાં લઈ ગયો.

તે ઘણો મોટો હોલ હતો, અને જેહની નજરે જોતાં તે હજારો મીનભતીઓના ઉતારથી ઝળઝળ થઈ રહ્યો હતો, પણ તે મીનભતીઓ નહીં પણ મીનભતીઓનાં 'શેન્ડેલીયરો' માં વિજળીક બતીઓ ગોઠવી લેવામાં આવી હતી, જે એ પ્રમાણે ઝળઝળી રહી હતી. ત્યાંની ટેબલ અને ત્યાંની સાઇડ બોર્ડો વિગેરે ફરનીચર કોતરી કાઢેલાં ઓક લાકડાંનું અને ગ્લાસ કામ વિનીશ્યન ઢાચ અને કારીગરનું હતું. રીડજ કૉર્ટની વારેસની આજની આમદની ખુશાલખ્તીમાં રીડજ કૉર્ટનાં નકકર સોનાં રૂપાંનાં જમવાનાં અને બાણું સર્વ કરવાનાં વાસણો આજે ખાસ બાહાર કાઢવામાં આવ્યાં હતાં, જે ઉપરાંત બધી કીંમતી જબુસોની સાથે મળી રીડજ કૉર્ટની મોતેબર મોટાઈની ખુબરૂપી પુકારી રહ્યાં હતાં.

લુસી વળી પાછું સ્વપ્નું જોતી હોય તેમ જોઈ. જે બધું તેણીની નજરે પડયું તે તેણીનું જ ખરેખર હતું કે કેમ તેના વિચારમાં તે સુંદર બાળા સરબસર ઉતરી ગઈ.

"લુસી" મેરી વરનર બોલી "આય સુધાં ત્રીજી વખત મીં હેડે તું'ને બોલાવી પણ તારૂં તો ધકકજ નથી, જરા બે મીનીટ તો ધ્યાન ઠેકાણે રાખ!"

"ઓ, માફ કરજો હું મીં હેડ" લુસી ખરેખર જાણે ઉંઘમાંથી ઉઠી હોય તેમ ચોંકીને બોલી.

"કાંઇ નહીં, મીસ રીડજ કૉર્ટ, તમને હું ડીસટર્બ નહીં કરતે પણ આય મીસ વરનરનું કહેવું એમ છે કે મારે તમુને તમારા કુટુંબને લગતી તવારીખ કહી સંભળાવવી."

"નહીં, મીં હેડ માફ કહેવું એમ નથી. તમે જો તે તવારીખ કહેવા માંડશો તો અમુને બધાંને ઝુંકણ આવશે. હું જરા જરા લચલચતી જબાને કહી સંભાળાવું અને જ્યાં ભુલ કરૂં ત્યાં તમે મને સુધારવાની મેહેરબાની કરજો."

"હા, મીસ વરનર, માશ કરતાં તે તમે વધુ સારી રીતે કહી શકશો. ચલાવો ત્યારે."

"લુસી, અમે બધાં હમણાં લોર્ડ મર્લની વાત કરતાં હતાં. મેં તું'ને કેહું તેમ આય રીડજ કૉર્ટ એક વખત એ મર્લ વાળાઓનું હતું."

"હા" લુસીએ હુંકારો પુર્યો.

"ત્યારે એમ માલમ પડેછ કે મરહુમ મારકવીસ તે આય હાલના મારકવીસના બાપ બેહદતી પૈસો ખરચવાના બહુ શોખીન હતા અને એ કીસમનો શોખ ધરાવનાર બીજા બધાઓની માફક તેવણે પૈસો ખરચવા—કહો કે લુટાવવા માંડયો એટલે તેવણુને આય

રીઝ કૉર્ટ તેમાંના સર્વસ્વ સાથે તમારા ઠાકાને આયદેહ વેચવો પડયો. એ કાંઇ નાનો જેવો લોગ આપેલો કહેવાય? અને તેથીજ હાલના મારકવીસ સાહેબ કાંઇક કંટાળેલા અને કાયલી જેવા લાગેછ."

"પણ અને ખણર છે ત્યાં સુધી તો એવી મિલ્કતો ટ્રસ્ટમાં હોયછ એટલે વેચાય નહીં?" મીસીસ ડોસને મી૦ હેડ તરફ જોઈ સવાલ ઉઠાવ્યો.

"વડા દીકરાની સંમતીથી તે વેચી શકાય" મી૦ હેડે સમજ આપી, "અને મરહુમ મારકવીસને બી તે બધું વેચવા અગાઉ તેમના વડા દીકરાની સંમતી લેવી પડી હતી અને જો નહીં વેચતે તો સદંતર તેઓનો નાશ થાય તેમ હોવાથી તેણે તે તુરત આપી. જે તેઓને તે વેચાણુમાંથી મળ્યું તેમાંથી થોડુંક તેઓએ રાખી આય 'હોલ' જેમાં હાલ મારકવીસ રહેછ તે તેઓએ ખરીદયો."

"ત્યારે, એ હાલનો મારકવીસ પોતાના બાપનો એકજ દીકરો કે?"

"હા, મી૦ હેડ, એમાં કાંઇક ભેદ જેવું અમુને લાગેછ, વારતે જરા માંડીને એ વાત અમુને કહો" મીસ વરનરે વકીલને વિણવ્યો.

તે વકીલે લુસી તરફ જોયું.

"હવે ચાલો, મી૦ હેડને તેવણના વાઈનની મજાહ ચાખતાં હાલ તુરત ડીસ્ટર્બ ના કરો" મીસીસ ડોસન વચ્ચે બોલ્યાં અને તે ત્રણે બાનુઓ ડ્રોઇંગ રૂમમાં આવીને બેઠી.

મેરી વરનર પ્યાના આગળ દોડી ગઇ અને બેસવા અગાઉ લુસી તરફ ફરી તેણે પુછ્યું:—

"લુસી હું એકુ બે પીસ વજાડું કે?"

"હા, એમાં પુછેછ શાનું? પણ જો વરી એવું ના કરતી કે મીસીસ ડોસન કંટાળીને ઉઠી જાય."

"ને તું? અહી બેસેછ કેની?"

"નહીં, હું તો જરા વરંડામાં ફરૂંછ. ત્યાંથી તું વજાડશે તે હું સાંભળસ."

મેરી વરનરે એક ઓપેરા ઓવરચર શુરૂ કીધો જે સાંભળતી લુસી બે ચાર મીનીટ ત્યાં થોભી અને પછી ત્યાંથી તે વરંડામાં ગાહાર નીકળી, અને એક બુણે આવીને ઉભી. હજી તો તે ત્યાં ઠરીઠામ થઇ આસપાસ નજર ફેરવેછ, તેટલામાં તેણીની નજર સામે બાગમાં એક ઝાડનાં થડને અથીંગી નીચે જમીન પર બેઠેલા એક જવાનપર પડી અને તે ચોંકી.

પહેલે તો તેણીને લાગ્યું કે તે એકાદ બાગબાન હશે, પણ તેણીની નજર તેણે પેહેરેલા કપડા પર પડતાં તેણીએ જોયું કે તે કોઇ નોકર જેવો નહીં લાગતો હતો; તેમ વળી કોઇ રહેલાણી ગૃહસ્થ આસામી જેવો પણ તેનો ડ્રેસ નહીં હતો. ત્યારે લુસીએ ધાર્યું કે તે કોઇ તેણીની જાગીર ઉપર દેખરેખ રાખનારો 'ગેમ કીપર' હશે. વળી, તેની આગળ એક કુતરો અરડાઇને પડયો હોવાથી તેણીએ પોતાનું તે અનુમાન નકકીજ માર્યું.

તે જવાન જાણતો હશે કે ત્યાં તેને જોનાર કે તેને કહેનાર પુછનાર કોઈ ન હતું, એટલે આપ લાખ ચાલીસનાની માફક મજેદથી લાંબા ટાંટીયા કરી, પગ પર પગ ચડાની ત બેઠો—કહો કે તે અબેટાયલો—હતો, અને તે તેણીને લગતો કોઇ નોકર હતો કે નહીં તે બાબેનો વસવસો હજીએ લુસીનાં મનમાં હતે તો તેનું હાલનું બેગીશનજ તેણીનો તે વસવસો દુર કરવાને બસ હતું.

લુસીએ તેની તરફ ધારી ધારીને જોયું અને તેને એ રીતે કોઇ જોયછ એવી તેને જાણે ગંધારત થઈ હોય તેમ તેણે પોતાની ડોક ઉંચકી પણ તેણીની ઉપર તેની નજર પડી નહીં, પણ લુસી હવે તેનો ચહેરો બરાબર જોઈ શકી અને તેણી દ્રષ્ટાઈને તે ચહેરો જોતી સ્તબ્ધ ઉભી રહી, કેમકે તેણીની નજરે પડેલો તે ચહેરો કુદરતી રચનાનો એવો સોંગાર પામેલો હતો કે તેણીએ તેને ક્રોધ નામીચા ચીતારા અથવા ઉસ્તાદ પુતલાં કોતરનારના ગણ્યાસ્પદ લાયકનો ધાર્યો. તેનો દેખાવ મોભાદાર અને દ્વિલપજીર હતો અને તેની કાળી ભ્રમર આંખ્યો અને પટલા હોઠથી તે ઓરજ દીપી રહ્યો હતો.

લુસીને તે ચહેરો ઘણોજ—ઘણોજ ખુબસુરત લાગ્યો. તેણીએ તેની ગ્રીક જેવી ચેશાની ઉપર મનની ભલાઈ અને ઇજ્જતની આબાદ નીશાની જોઇ લીધી. તેને એમ નિહાળીને જોતાંજ લુસીની છાતી ધડક ધડક થવા લાગી. શા સબબસર તે તેણી પોતેજ સમજી શકી નહીં, અને તેની આગળ કોઇની હાજરીનું જે વખતે તે જવાનને જરાએ ભાન નહીં, તે વખતે ત્યાં ઉભી રહી તેના ચારામારા જોવાનું નામુનાસેબ સમજી તે ત્યાંથી જતી રહેવા ફરતી હતી. પણ, કોણ જાણે કયી અણદીઠ શકતીએ તેણીને ત્યાંજ થંભ કરી ઉભી રાખી, અને હવે જવું કે જરા વધુ થોભવું તેના તે વિચારમાં હતી તેટલાં તો ત્યાં એક બીજો આકાર આવીને ઉભો રહેતો જણાયો.

પેલો તે જવાનની પાસે અરડાઇને પડેલો કુતરો જે અત્યાર સુધી ભર ઉંઘમાં હતો તે ત્યાં કોઇનાં પગલાંનો અવાજ સાંભળીને ચોંકી ઉઠ્યો અને લુસીએ બી તે તરફ નજર કરતાં તેણીએ લોર્ડ મર્લનો પટલા ઉંચા આકારને ત્યાં ઉભેલો જોયો. તેણે પોતાનો એક હાથ પોતાનાં ગજવાંમાં ખોસ્યો હતો અને બીજા હાથમાં તેણે લાકડી પકડી હતી જે ઉપર તે હાલ ટેકીને ઉભો હતો, અને તેની નજરમે પ્રીઝર કોર્ટના મકાન ઉપર તેણે ઠેડપેલી હતી.

લુસી તેને એમ પોતાના મકાન તરફ ટીકતો તે શા માટે ઉભો હતો તેનો હજી તો વિચાર કરે તેટલાં પેલો કુતરો ભોંચ્યો અને લોર્ડ મર્લે ચોંકીને તે તરફ જોયું તો તેની નજર ત્યાં પેલા અબેટાઈને પડેલા જવાન ઉપર પડી. તે જવાન પર તેની નજર પડતાંજ તેનો આખો ચહેરો કાંઇ અજબ કીસ્મે પ્રકાશી રહ્યા અને પેલા અબેટાયલા જવાન તરફ જોઇ તે બોલ્યોઃ—

"ત્યારે તું હજી અહીંજ છે કે?"

"હા, હું હજી અહીંજ છેઉ" તે જવાને જવાબ દીધો અને તેનો તે અવાજ લુસીને કાને પડતાંજ તેણીનાં તન બદનમાં ખુશાલીનો રેલો ઉત્પન્ન થઈ દોડતો થયો હોય એમ તેણીને લાગ્યું.

"ન કાંય?" મર્લે તોરમાંજ પુછયું, "હવે તારૂં રહેવાનું આંહીં કશુંજ કામ નથી. હવે મામલો બદલાયો છે, ને તારા જેવા રખડતા ભીખારીની મીસ રીડજ કૉર્ટને કશીજ જરૂર નથી."

ચેલો જવાન હવે ઉછળીને ઉભો થયો અને બોલ્યોઃ—

"તમે મીસ રીડજ કૉર્ટ તરફથી બોલોછ? અને તેમ હોય તો શું સત્તાથી તમે એમ બોલોછ?"

"એક ઔરતથી લુચ્ચાની હાજરીથી મીસ રીડજ કૉર્ટને મોકળી રાખવાની મારી તેણીના સૌથી નજીકના પડોશી દાખલ ફરજ છે."

"બસદાર!" તે જવાન ગુસ્સાથી પણ ધીરે રહીને બોલ્યો, "તમે જાવો અને મને મારે મારેગમર રહેવા દ્યો. તમને તમારે લાયકની સજા હું કરી શકતો નથી અને એક પડેલા માણસને સતાવનારા તમે હીચકારા છેવો એટલે તેવી ઇંછા હું જરૂર જોતોણી નથી."

"જો, મારૂં માન ને તું જા. તુંને પૈસા જોઇતા હોય તો તે હું આપું ને—"

ચેલા તેની સામે ઉભેલા જવાને પોતાનો હાથ લાંબો કીધો જે લુસીએ જોયું કે પાંદડાંની માફક ધ્રુજતો હતો.

"બુદા બાતેર તમે જાવો! ફકત એકજ મીનીટ વધુ હું મારો ગુસ્સો તાબોસ કરી શકસ પછી શું બનશે તેને માટે હું કોઇ રીતે જવાબદાર રહેવસ નહીં."

લોર્ડ મર્લે જાણે તેની પોતાની ગણત્રીમાં તે જવાન તુચ્છ હોય તેમ ધિક્કારથી હસ્યો અને પછી ત્યાંથી તે ચાલતો થયો. છેક લાંબે જઇને તે થોભ્યો અને તેણે પાછળ ફરીને જોયું. એક પલ તે બેઉની આંખ્યો એક થઇ અને તે મારકત્રીસનો ચહેરો વિકાળ બની રહ્યો અને જરા વારમાં તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

લુસી આ દેખાવ જોઇ ફીક્કી ફચ મારી ગઇ હતી. તે તો દરેક પલે વધ્યો રાખતીજ ઉભી હતી કે જે જવાનને ચેલા લોર્ડ મર્લે અપમાન કીધું હતું તે ઉછળીને તેને ટોટેજ વળગશે, અને તેમ જો થયું હોતે તો તેણીને ખાતરીજ લાગી કે તેના જબરદસ્ત હાથોમાં ચેલો મર્લ એક ભગતરાંની માફક ફચડાઇજ જતે, અને તેથી જ્યારે મર્લનો જતો આકાર તેણીની નજરે પડતો બંધ થયો કે તેણીએ નિરાંતનો એક દમ ખેંચ્યો.

ચેલો ત્યાં બાદી રહેલો જવાન પાછો જમીન પર પડ્યો અને પોતાના બંને હાથોની હથેલીમાં માથું મુકી તે બેઉ હાથને તેમની કોણી આગળથી પોતાનાં પગનાં ગુંઠણો ઉપર ટેકવીને તે બેઠો. પણ, જરા વારમાં તેણે તે માથું ઉંચકી લીધું અને પોતાના કુતરા તરફ ફરી બોલ્યોઃ—

"બરૂ છે, જીપ, હું ગરીબ છેઉં અને રખડેલ છેઉં, એટલે મારે બાંહીથી વંજ માંપવોજ જોઇયે, પણ, જીપ, હું મારી બચવગીની બે જબ્યા કેમ છેડું? ને તે છતાં બાંહ નહીં, જીપ, આપણે બાંથી જતાજ રહીશું."

તે હવે કાતરેલાં ઘાસથી લાંબા ગાલીચા જેવી બની રહેલી જમીન તરફ આગળ વધ્યો, અને તે લુસીની નજર આગળથી એમ ગુમ થઈ જતાં લુસી હવે વરંડા પરથી ઉતરી અને જ્યાં પેલા લોર્ડ મર્લ સાથે તે જવાનને 'ત્રણ-પાંચ' થઇ હતી તે જગ્યે જઇને ઉભી, અને હવે શું કરવું તેના તે હજુ તો વિચાર કરેછે તેટલાં તો તેણીની પાછળ કોઇના પગલાંનો અવાજ આવ્યો અને પાછું ફરી જોતાંજ પોતાની સામેજ તે જવાનને તેણીએ ઉભેલો જોયો, અને તેને જોઇને જેટલી તે ચોંકી તેટલેજ એક જવાન અજાણને પોતાની રૂબરૂ જોઇને તે ચમકયો. તેણે તુરત પોતાની ટોપી ઉતારી હાથમાં લીધી અને દરગુજર માંગવાની હવે તે ઢાંઈ બડબડયો અને પેલો કુતરો જે લુસીની આગળ તેણીને જાણે તે કેવો એક ઓળખતો હોય તેમ ઠેઠી ગયો હતો તેને પાછો બોલાવી ત્યાંથી તે ચાલી જવા ઠરતો હતો, પણ પછી તેનો તે વિચાર એકાએક ફેરવાયો હોય તેમ તે જડ થઇને જ્યાં હતો ત્યાંજ ઉભો અને બોલ્યોઃ—

"તમારી હું માફ માંગુછ. આજે જે બાનુંઓ અહીં મીસ રીડજ કોર્ટ સાથે આવ્યાં તેમાંના તમે એક છેવો ?"

અને "નહીં, હું મીસ રીડજ કોર્ટ પોતેજ છેઉં" એમ બોલવાને બદલે લુસીએ તેના સવાલના જવાબમાં ફકત 'હા' કરીને કહ્યું.

"આહ! મેં ધાર્યું'તુંજ" તે પેલી પોતાની ટોપી હાથમાં રાખીને બોલ્યો. "હું— હું પણ મારે તે બોલવું ઘટતું નથી. તમારી સાથે બે બોલ બોલવાની મેં બેઅદબી કીધી હોય તો હું દરગુજર ચાહું છું."

"તમે મને શું કહેવા માંગતા હતા ? તમે શા માટે બીહોછ ?"

"હું તમારી પાસે એક મેહેરબાની માંગવા ચાહતો હતો" તે બોલ્યો "તમે મીસ રીડજ કોર્ટનાં સહી છેવો તો આજે રાત્રે તમે તેવણને મળશો ખરાં કેની ? તમે માયાળુ અને નરમાશવાળાં નજરે આવોછ, તો જમાનાની ગીરદેશીમાં આવેલા એકને માટે એક બે બોલ તેવણને કહેશો ?"

"તમારે માટે?"

"હા, મારે માટે."

"અહીં રીડજ કોર્ટમાં રહેવાની મને પરવાનગી જોઇયેછ" તે બોલ્યો અને તેણીએ જોયું કે તે બોલતી વખતનો તેનો અવાજ ગળગળતો હતો. "હું તેણીની બીદમત બજા લાવીશ. એવણ જે કહેશે તે કરીશ. અહીં એવું એક ઝાડ નથી, એક રોપો નથી, એક ઘોડો નથી કે એક કુતરો નથી કે જેને હું ઓળખતો નહીં હોઉં ને ચાહતો નહીં હોઉં. લોકો મને હેબતાવી મારેછ કે મને હવે અહીંથી જતું રહેવું પડશે, કેમકે હવે મામલો બદલાયો છે. સ્કવાયર રીડજ કોર્ટ સાહેબ મને ઓળખતા'તા ને તેવણે મને અહીં રહેવા દીધો'તો, પણ મને બીજા હેડ વકીલે કહ્યું કે મારે હવે જવાની તૈયારી કરી રાખવી, ને મને અહીંથી નીકળતાં જરૂર આવેચ ! મને એ બાનું પર કશો હક નથી; પુદા એ બીચારીને સુખી રાખે; મારું કાંઈ તેવણ પર જોર નથી, ફકત તેવણનો નોકર થઇ રહેવા

દેવાની તેવણની મેહેરબાનીના હું તલબગાર છેઉં. પુદા ખાતર તેવણને મારી તરફથી સમજાવજો, અને—અને—હું કાંઇક ઉશ્કેરાઇને બોલ્યો હોઉં તો મને માફ કરજો, પણ મારો બધો જીવળાન એમાંજ છે."

તે અવાજથી, તે અરજ કરતા ઉભેલા ચહેરાથી લુસીનું હૈયું ભેદાયું.

"તમારૂં નામ શું ?"

"હેરી હર્ન."

"ઠીક છે. મીસ રીડજ કૉર્ટની બાહાલી માટે જવો હું જવાબદાર છેઉં. તમે અહીં રહેજો."

"ઓ, બાઇ, હું તમારો ઉપકાર કેમ વાળસ ? તમારે મનસે આય બાબદ નજીવી લાગતી હોસે પણ મને તમે—" તે જે બોલવા જતો હતો તે નહીં બોલ્યો, "માફ કરજો, તમારો ઘણો ઉપકાર માનું છ. મને તમારૂં નામ કહેશો ?"

લુસી આ સવાલ સાંભળતાંજ લાલ લાલ થઇ ગઇ અને તેની સામું જોઇને બોલીઃ—

"મારૂં નામ મીસ લુસી રીડજ કૉર્ટ છે."

આ ખરો ચકરાર સાંભળી ના તે ચોંકયો કે ના ગભરાઇને ઉજળો વાળ થઇ ગયો, પણ જાણે આખે હૈયાત હોઠસે લગાડવાને તરસી બની રહેલી આંખે તેણે તેણીના ચ્હેરા તરફ જોયાજ કીધું.

"મારે તે પ્હેલેથીજ જાણવું હતું" તે બોલ્યો "મારે ચેતી જવું હતું. મીસ રીડજ કૉર્ટ મારામાં તમોને એક એવો નોકર મળશે કે જેના જેવી તાકાત અને નિમકહલાલી કોઇજ નોકરમાં તમે જોશો. હું મરસ ત્યાં સુધી તમારૂં એ એહસાન ભુલસ નહીં. પુદા તમને સુખી રાખે અને તમારો નિગેહબાન થાય."

એટલું બોલી તે તુરત ગુઠણ મરડયે પડયો અને એક હાથે તેણીના મજલીનના મોટા ફ્રોકની કોર પકડી તે ઉપર ઘણુંજ માનથી તેણે ચુંબન કર્યું, અને પછી એક છલાંગ મારી ઉઠી તે ત્યાંથી ચાલી ગયો.

લુસી તે ગયા પછી પેલાં ઝાડનાં થડને ટેટ્ટીને ઉભી રહી, અને જેવાં તેનાં જતાં પગલાંનો અવાજ બંધ થયો કે આંખે હાથ દઇ એક બચ્ચાંની માફક તે રડી પડી.

એ હાલતમાં તેણીને જો મીસ વરનર જોતે તો તેણીને લુસીની બેદરકારી કે ઠંડી લાગણીને માટે ફરીથી ફર્યાદ કરવાનું કશું કારણ કારણ રહેતે નહીં.

બરફ ભાગી ચુકયું હતું. તેણીના ફ્રોકની કોરને પેલા જવાન હેરી હર્ને જે ક્રીસ લીધી હતી તે ગોયા તેણીના હોઠ સુધી પ્હોંચી હતી, અને એક ધગધગતા અંગારના કકડા પેરે જેવી અને તે હોઠોને જલાવતી તે ત્યાં ચોટકી રહી હતી. તેણી હવે ત્યાંથી ફરી અને ઉતાવળે કદમ તેણી પોતાનાં મકાનમાં ચાલી ગઇ.

(સાંધણ છે.)

પુસ્તકઃ ૨ જું. ઑગષ્ટ ૧૯૨૧ અંકઃ ૧૨ મો.

સાંકળીયું.

વિષય	પાનું.
કરવું શું (કવિતા)	૬૧૫
ગ્રાહકો તથા લેખકોને ખબર ...	૬૧૬
દુરબીનમાંથી બહાર	૬૧૮
મરહુમ ઑ. મી. ગ્રાહામ.તથા ફાજલઅલી	૬૧૯
મહેબુબની મુરતી (કવિતા)...	૬૨૨
સંસારમાં હું શું કરૂં (કવિતા) ...	૬૨૨
કાકાનુ બીલ (ચાલુ વાર્તા) ...	૬૨૩
નમ્રતા	૬૩૪
ગ્રે ફાલકન (ચાલુ વાર્તા)	૬૩૬
પુરાતન હિંદની તવાઇઓ. ...	૬૪૪
બીલેારનેા બુચ (ચાલુ વાર્તા.) ...	૬૪૫
યુલાળના ગ્રાઇ સાથે સરખામણી ...	૬૫૪
બાતુઓનેા બાગ.	૬૫૭
બાળકોને બરતુ	૬૫૮
ફાની આ દુનિયાનેા ફાની કારોબાર ...	૬૫૯
મેાસમના પીછાંમાં કાવ્ય	૬૬૧

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩॥ પોસ્ટેજ સાથે હિંદુસ્તાનમાં—રૂ. ૪॥ હિંદુસ્તાન બહાર.
ઍજન્ટ, બરસોરની કુા૦
ગ્રાહકો "પ્રભાત," કાન્તા ટ્રેડર્સ, ગ્રાહમહેલી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

Premier Art Salon

Choicest Stock of Photo Frames, to fit all sizes

The **Renovating** and **Restoring**

A Speciality

OF

OLD & FADED PICTURES

Picture Framed at a day's Notice.

Artistic Furniture

Made to Order. Designs and Estimates free on application.

AN HOUR WELL SPENT IS PASSED AT OUR SALON.

Oil Paintings, Water Colours, Etching, Engraving

SELECT ASSORTMENT

Uncoloured & Coloured Photogravures.

Antique and Modern Indian Pictures.

A Visit of Inspection to our Salon Requested.

Navsari Buildings, Hornby Road, Fort, Bombay.

પ્રભાત.

પુસ્તક: ૨ જું. ઑગષ્ટ ૧૯૧૫. અંક: ૧૨ મો.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરદોષ નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિપાધિન કંઇક પડ્યાં,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉંચે ચડ્યાં;
ચડવું પડ્યું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

કરવું શું?

(સવૈયા એકત્રીસા)

જે ધંધામાં વિત્ત જડે નહિ, એ ધંધો આદરવો શું?
જે ભોગે જગનાથ જડે નહિ, તેવો ભોગ તે ધરવો શું?
જે તરણીથી તીમિર ટળે નહિ, તે તરણીને કરવો શું?
જે સંકટમાં સહાય થાય નહિ, તે સહાયકને કરવો શું?
જે ગુરૂજનથી જ્ઞાન મળે નહિ, તેવા ગુરૂને કરવો શું?
સ્વારથ બુદ્ધિથી કરે પરમારથ, તેવો પરમારથ કરવો શું?
જે સેવાથી થાય ન સિદ્ધિ, તેવી સેવા કરવી શી?
જે બુદ્ધિથી મરણ નીપજે, તેવી બુદ્ધિ ધરવી શી?
કથામાં કૃષ્ણ કથન નહિ, તેવું કથન કરવું શું?
જે મથનથી માખણ ન મળે, તેવું મથન કરવું શું?
જે વિદ્યાથી વિનય વધે નહિ, તેવું ભણતર ભણવું શું?
જે ઇભારત પઠે ચણતા, તેવું ચણતર ચણવું શું?

દયાશંકર ભવાનીશંકર કવિ.

* કપડવણજ.

વાંચકો, લેખકો અને ગ્રાહકોને ખબર.

અમોએ ગયે મહીને અમારા વાંચકો અને ગ્રાહકોને ખબર આપી હતી તે મુજબ આવતા મહીનાથી અમારું "પ્રભાત" બીજે હાથ જાય છે, અને તેની માલેકી "દીરદોશ" ચોપાન્યા સાથ એક થઇ છે. ૧૯૧૩ ના સપ્ટેમ્બરમાં પેહલો અંક જાહેર પાડતા જે ઉતશાહ ઉલ્લસ અને ઉમંગ અમોએ ધરાવ્યો હતો તે ૧૯૧૫ ના સપ્ટેમ્બરમાં રહયો નથી એજ અમારી દીલગીરી છે, વધતાં જતાં બીજા ત્રીજા કામ કાજોના દબાણ હેઠળ અમો "પ્રભાત" ની ઉપર જેવું જોઇયે એવું લક્ષ આપી શકતા ન હોવાથી, તેમજ ઘણી તરેહની મુશકેલીઓ અને મુજવનો અને અતડેરીઓ વચ્ચે અમોને કામ લેવું પડતું હતું તે સઘળી જેહમત વાંચક વર્ગના શોખ ખાતર અમોએ હીથી ઉપાડી લીધી હતી, પરંતુ "માણુસ ધારે છે ું ને ખુદા કરે છે શું" તે મીસાલ અમારી ધારેલી યોજના ને ઉમેદ બર આવી નથી કે કમનસીબ સંજોગોથી બર લાવી શકયા નથી તે માટે અમારાં કરતાં વધુ દીલગીર ને ગમગીન કોણ હશે?

વાંચક વર્ગમાં પેહલી પંકતીનું એક માસીક, ચિત્રો સાથે પ્રગટ કરવાનું અને તેમાં જુદી જુદી કીસમના અને ખાસીયતના ને ખવાસના વાંચકોના મન રંજન કરવાનું કામ કંઇ જેવું તેવું નથી છતાં અમારી શકિતના પ્રમાણમાં અમારેથી બન્યુ તેટલું કીધું હતું અને જો અમારે હાથ રેહતે તો હજી એમા ઘણા નવા નવા સુધારા વધારા અને ખેંચાનકારક વાંચનો અને "ચીત્રો" નો ઘણો મનમાનતો ઉમેરો કરતે પણ અમારા નસીબે અમોને બારી આપી નહી છતાં ઓટલુતો સંતોષથી અમોને કેહવું જોઇયે કે જ્યારેણી અમો ગયા અને જ્યાંથી અમો ગયા ત્યારે અને ત્યાં અમોને ઘણોજ મનમાનતો આવકાર મળ્યો હતો અને શું ગ્રાહકોની સંખ્યામાં સંગીન વધારો કે શું લેખકોના ગણત્રીમાં વધારો અને વધારોજ જાહેર થતો રહયો હતો. પણ પાછલથી લડાઇના ગમખ્વાર ઝીંગામે અને બીજા ત્રીજા નહી ધારેલી મુશકેલીઓએ અમોને બેચેન બનાવ્યા અને "પ્રભાત" ના વહીવતનો બોજો અમારા વેપારી કામમાં હરકત કરતા થઈ ન પડે એવી ધ્રુકછાથી અમોએ અમારી રાજી ખુશીથી કંપની હાથ લીધા વીના "પ્રભાત" નો સર્વ હક "દીરદોશ" ચોપાન્યાના માલેક મી. દોરાબજી રૂશતમજી દશતુર ને સવાધીન કીધો છે અને હવે અમારા ગ્રાહકો વાંચકો અને કદરદાન ગ્રાહકોથી છુટા પડતાં બેચનની એક ભારી ફરજ અમારે બલાવી છે અને તે અમોને સાહિત્યના સાગરમાં સંગીન હીસ્સો આપનારા દીલસોજ લેખકો અને અમારી કમી કોતાહી પ્રસંસા કરનારા અમારા તમામ ગ્રાહકો, ઓફજ અને જાહેર ખબર આપનારાઓ, અને અમોને સામન્ય રીતે ઉતેજન આપનારા અમારા સર્વ ખેરખા મિત્રો અને છેવટે અમારી કારકીરદી જોઇ અંદરયા બળતા "કેહવાતા દુશમનો" વતિકનો અમો ખરાં જીગરથી ઉપકાર માનીયે છીયે. બે વરસની મુદત દરમ્યાન દર મહીને નીયમીત અંક ચિત્રો સાથે કહાડી બીજા કોઇથી ચોપાનિયાંઓ સાથે સેજની હરીફાઇમાં ઉતર્યા વગર લખાણોનો જે સંગીન ફાલો અમોએ વાંચક વર્ગ આગલ રજુ કીધો છે તેનું સમ્પુર્ણ હેશાન કંપની હાંમ લીધા વીના લખ્યાર દીલસોજ કલમ કસોતુ અમો માનીયે છીયે. ડોન ફેતોગ્રાફીક સ્ટુડીયોવાલા મી. હોરમસજી સોરાબજી મીસ્ત્રી જેવને અમારીજ ફરમાસથી "દરમીસ" ના તખલુસ સાથે જાહેર પડી "પ્રભાત" ની પ્રભાત પ્રકાશમંડ કીધી હતી, કે જેવનના લેખો અને કવિતાઓ આજે છાપે છાપે જાણે હવે સાધારણ થઇ ગયા છે. અમારા લેખકોની અંદર બીજુ નામ વાજબી મગરૂરી સાથે અમો બેદન બીબાઢબ્ધ લીમડબાઇ પાલમકોટનું લઇશું જેવીએ કંપની સ્વાર્થ વગર પ્રભાતની માલેકી કે "મેનેજમેંટ" માં જરાપણ

ભાગ લાગ વગર સંખ્યાબંધ ગ્રાહકો અમોને મેહનતી આપવા ઉપરાંત અવારનવાર પોતાની ખરેલ અને કીમતી કલમનો લાભ અમોને આપ્યો હતો તે ઉપરાંત અમારી ગુશીલ બેહન "સદ્ગનશીલ સખી" એ નીયમીત એકબ્બી અપવાદ શીવાય બારહું ચોવીસ અંકોમાં "બાલુઓનેા બાગ" દીપાવેમાન કરીયો હતો. જ્યારે અમારા એક મરગી "મોટા ભાવા" એ "બાળકોનો બાગ" કંઈબી મોટાપ માગ્યા વગર ૨૪ અંકોમાં નીયમીત સાચવી રાખ્યો હતો. મરહુમ કવિ અને અમારા બેરખા મિત્ર દા. એ. તારાપોરવાલાને અમો ભુલતા નથી જેમને પોતાની ઘણીક કીમતી કવેતોથી અમારા પ્રભાતને સણગાર્યું હતું અને પોતાના મરણ બાદબી એવનનું નામ અમારા પ્રભાતમાં બરેજ દીપતું હતું. જાણીતા હિન્દુ લેખક મી. જેકીસન. લ. હુ. બારભાયાએ પોતાની તેજ કલમનો અને બોહોબી લાગવગનો અમોને લાભ આપ્યો છે તે માટે તેબોનાંબી અમો ઉપકારી છબયે. જાણીતા લેખક બેહનો મીસીસ જરબાનુ મેહરવાનજી કોઢારવાળા અને મીસીસ મેહરબાનુ પિરોજશાહ બેહન-વાળાએ તેમજ મી. ફકીરજી બરજીદજી દમણીયા, તેમજ જાણીતા અને માનીતા વાર્તા નવેસ "રસીક" પોતાની રસીલી વાર્તાબોથી અને મી. સો. મ. દેશાય, મી. બમત બનાજી, મી. મીનોચેહર માણેકજી માદન, મી. માણેકજી કાવસજી પટેલ, મી. ચાવકશાહ હોરમસજી આભવાળા એબ્બો સવેબે ગુજરાતી ઇબેજી આરટીકલો નીયમીત લખી અમોને ઉપકારી કર્યા હતા. જ્યારે Miss. "Irene" "ફ્રેન્સી નીડલ વર્ક" નો વિભાગ પુરતી ચાવાકોથી ચલાવ્યો હતો. નવસારીવાલા જાણીતા જવાન દે બક "દીલખુશ" ના અર્થે રમુજ અર્થે સગીત લેખોબેબી પ્રભાતના પાનાબો દીપાવ્યા હતાં. જ્યારે જાણીતા અને માનીતા રોહરીબો અને લેખકો ડો. જહગીર દાજી ડો. જીવનજી મોદી અને મી• ફ. પે. કરકરીયા જેવા ચુનદા લેખકોબે અમારી એકજ અરજ અને આગ્રા ઉપરથી પોતાના સંગીન લેખો ત્યારેબી માગ્યા ત્યારે પુરા પાડ્યા હતા. અમારી આપ વધાઈ કરવા અમો માગતા નથી. એટલુંજ બસ, છેવટે ખુના પડતાં હમો હમારા મેહરબાન વહાલા મીત્ર ભાઇ ખુરશેદજી જમશેદજી બમનજી વાડીબા જેવને પ્રભાતનું નામ પહેલ વહેલું પાણી ઉપર ઉતારવું તે વેલાયી તેનું સુકાન છેવટ સુધી પકડી રાખી નીભાવીયું તેવબુને હમો કેમ વીસ-રીએ. એવન ભાઇની અથાગ મેહેનત અને કાબલીયથી અમોને અતહદ તેકો મલીઓ છે, જે માટે હમો એવનનો ઘણો મોટો આભાર માન્યે છીયે. છેવટે પરવરદેગાર આગલ અમારી એટલીજ પ્રાર્થના છે કે સાહિત્ય બાગમાં ઉતપણ કરીયું આ અમારૂ બ્યારૂ બાળક "પ્રભાત" બારકો પીતાના હાથમાં રમે અને ખુબ પોષાય અને જેમ જેમ તે ઉમરમાં ભરાતું જાય તેમ તેમ તેનો પ્રકાશ દીનપર દીન વધતો જાય! તથાસ્તુ!

અમો અમારા ગ્રાહકથી છુટા પડતા નીચથી હુવા નવા સાલ માટે ધ્રુછીએ છીએ. લા૦ દુવાગીર સેવકો,

ઓત. ખરશેદની કું. ગ્રાહકો "પ્રભાત."

સાલ મુબારક!

(આગમજથી)

સાદી મયખાનેથી નીકળી શીશો. લઇ તું બહાર આવ,
જામ ભરી તું પા બધાંને ગમગીને ખુશયાર બનાવ;—
તું મિતારી તાર તાણી ગા હકીકી ચીજ કંઈ,
કહે તે માલણને જગાડી ગુલ દસ્તા યા હાર બનાવ;
ગુલ તું કહે બુલબુલને તારાં રોજ સબકતા આજનો,
જાગ, ગુલશનને ગનાવી દિલગીરને દિલદાર બનાવ;
તું બી બુલબુલ જલ્દી જા બાદે સ્બહાને કર બબર,
કહે જુનાંને મુદ્દી બાહેર, લઇ નવું તૈયાર આવી;
તે નવાંને કરજે તાકીદ હસ્તું રહે બુશ સદા,
સૈને શાંતી ને સુખ આપે એમ તે પાસ બરાબર મનાવ;
બાકી રબ પાસે હું માંગું કાંઇ ઘણું નહીં એજ બસ
રહેમ ઉતારી તારી દીપર જગને બુશ ગુલ્જાર બનાવ.

'રસીક'

દુરબીનમાંથી બહાર
અને
દર્શને દુનિયા.

કન્યા કેળવણી.

કેળવણી એ મનુષ્ય મન-મગજ નો ઉમદા સંગાર છે અને તેમાં અને સ્ત્રી અને પુરૂષની વિદ્યાની મદા શોભા છે. આપણે ત્યારે અરબી સદી ઉપરનો જુનો જમાનો વાદ કરશે છીયે ત્યારે તે વેળાની કેળવણી આપવાની રૂપી, તે વેળાની નીશાળો, અને શીક્ષકો, તે વેળાના કેળવણી ખાતાઓ અને પુસ્તકો આજની સરખામણીમાં તો જાણે જીવ વીનાના અને નર્દોજ જેવા હતા પણ વખત અને પાશ્ચિમાતની આગળ વધેલી કેળવણીના રોહે દિન્દ ઉપર પણ અસર કરી અને ઈંગ્રેજ બાદશુર સરકારના અમલમાં કેળવણી ની રૂપીએ ઘણા પ્રકારનો ફેરફાર અને વધારો સુધારો કરી મેલ્યો. "ક્રોલેસ" અને "ધ્રોનદર ગારતન" ની રૂપી તો જાણે આપણા મા-મમ્મણને ખભરખી ન દની અને રમતા રમતા સોતીના માર વગર શીખવું" એવોજ જાણે આપણા બાપ દાદાઓ માટે નવાઇનું હતું. તે સઘળું આજે ફેરવાયું છે અને તેની સાથે કેળવણી લેવાનું કે આપવાનું સંગીનપણું બી ગયા ફેરવાઇ બહલાઇ ગયું છે. (ગેમ ૫૦) વરસ ઉપરની જે રહા રીતીઓ તપારાથી આપણને માલમ પડશે કે સ્ત્રિઓને કેળવણી આપવાનું તો પણ ઘેરમાંથી બાદેર નીસરી ફરવા-દરવા જવાની જાણે વીચીત્ર અને વીસમય પમાડનાર હતું.

પુરાણા જેગા સ્ત્રિ કેળવણીનો પાયો અરબી સદી ઉપર ત્યારે નખાયો ત્યારે તેના લાલ લેનારાઓ જમના દાયની છેલ્લી આંગલી ઉપર ગણાય એટલાં હતાં ઙતાં પરમેશ્વર કૃપાથી અને દીમતવાન નર નારીઓની જેદમતથી કન્યા કેળવણીનું ઠામ આગલ વધતુ ગયું અને જે પાછલા પારસી દીત્યાસ ઉપર નજર નાખીયે તો ગેર બરાબરજ માણેકજી સરાફ અને ગેર મેરાનજી સાપુરજી બંગાડી, ગેર દાદાભાઇ નવરોજી અને ગેર નવરોજ ફરદુનજી જેવા અગ્રેસરો પેદા પયા જોએ દિમતથી લાયા, આગલ પયા અને પારસી સ્ત્રિઓમાં કેળવણીનો ફેલાવો થાય તેની યોજના પછીની યોજનાઓ રૂપી એકપુજ નદી પછી ઉપલા નીચલા વર્ગોની નીશાળો પણ સ્થપી તેઓને પોતાના ખર્ચે નીભાવી અને તેના ફલો આજના જમાનાની ઉપરતી બાનુઓ કેટલીક દેજાન સાથે લે છે એ જાણીતી વાત છે. યુનીવરસીટીની બીક પરીક્ષાઓ પાસ કરવી એ કાંઇ સેલનું કામ નથી: અને તે પણ આપણી બાનુઓમાંથી કેટલીક ઉલનમંદ બાહરોએ કરી બતાવ્યું છે. શું વેરીનો કે શું કાયદાની, શું આર્ટની કે શું દુનરની યુનીવરસીટી ડીગ્રીઓ મેળવી કેટલીક પારસી બાનુઓએ તો અખ્ખીલ નામ કહાડયું છે. વળી આજે જ્યાં જુવો ત્યાં માસીક ચોપાનીઓમાં અને ખસુસ કરીને "પ્રજાત" માં પુરૂષ ભેગા સ્ત્રિ લેખકો પોતાના ખરાં અને ખુલ્લા નામ સાથે તહરેવાર આજદ ઉપર તહરેવાર લેખો લખી પોતાની કોમની અને કેળવણીની સીધી કે આડકતરી ફરજો બજાવતી માલમ પડી છે. અને વળી પારસી સ્ત્રિઓને જાહેર ભાષણ આપવા-વવાનો શોખની હમના ઘણો વધ્યો છે અને એ રીતે સ્ત્રિ કેળવણીનો સારો પ્રસાર થતો માલમ પડયો છે. આજે કોઇજ પારસીનું ઘેર એવું હશે જ્યાં ઉપરતી પારસી અભણ કેળવણી અને દીધ્યાના મીથાં ફળ ચાખતી ન હોય અને પારસીઓને જોઇ હીન્દુ કે મુસલમાની કોમે પણ પોતાની નાની બાળકીયોને બરતી કેળવણી આપવા બાપવાનું બીજુ જડપ્યુ છે એમાં ખુશી થવા જેગ બાબત છે.

વળી એ ઉપરાંત નાની-મોટી પારસી કન્યાઓને માટે એક "બોર્ડીંગ સ્કુલ" જેવોલી ખાતે મી૦ બહા-દુરજી બસતક ચલાવવામાં આવે છે, તેનું બાતુ જે ૪૦-૫૦ વરસની વાત ઉપર ઉથું કરવાની વાતો આપણી કોમમાં ચાલી હતે તો અમો ધાર્યે છીયે કે ગરીબ બીચારા બહાદુરજીને બુજરોગ તરફથી જરૂરજ નાકેમેદી જીને નીરાશીતા સરખાવ મલતે, પણ વખત પોતાનું કામ કર્યા જાય છે અને કન્યા કેળવણી દીનપર દીન આગલ વધતી જાય છે.

આ સઘળું છતાં એકજ બીજ અમોને અદેખામાં નાખે છે અને તે હાલના જમાનામાં અપાતી બોર્ડીંગોમાંને બોર્ડરા બનાવનારી કેળવણી છે. અમોને એ બીલ્કુલ ઘરોજ લપ છે કે "બોર્ડીંગમાં ને મુકવીને તે બીચનેમેનની" ઘીખતી, ભુરોવા-બીપયા અને અમલી દીત્યાસના નામો ભરતી કે આજની ઉંડી "બાપન્સ" કન્યા પોતાના કુટુંબનું કે સંસારનું સુખ કેમ જાળવી સકતી હશે? રાધનકળા, સીવવા ભરવાનું, વાસન ઉચ-કવાનું કે ઉજરવાનું બર્ચાં ઉઠેરવાનું કે બુજરોગ માત-પીતાને તાબે થઇ, સાદી, સાદેસાદ બરજી છતાંથી ચાતરવાનું સર્વ રીવાજ ઉમરતી અજાણીઓને કેટલું કાર્ય સાધક છે તે સંબાળુથી લખી જણાવવાની જરૂર નથી.

સ્ત્રી કેળવણીનો ખરો સંગાર તે તેની સંસારની સાદાપમાંજ સમાયો છે, અને અમો એટલુજ બચ્ચીયે છીયે કે સ્ત્રીને બાજરીજ દીક્ષા સ્ત્રીને મલે અને પોતાની સાદીને સંગીન કેળવણીના પ્રતાપે પોતાના બીવના સંસારનું સુખ આપવાને અને લેવાને તેવુ બાગ્યશાલી થાય.

જણીતાં વેપારીઓની હરોલમાં આવી ગયો હતો. ત્યાર બાદ તે કુલકુ લશ્કરી (Indian Army Reserve of officers) અમલદારોની સંકમાં દિલી લશ્કરમાં ભેગાયો હતો, અને ત્યાં નામના કાઢી તે નામદાર બાદશઁમનો માન્યધારી ઑ-ડ-કાં થયા પામ્યો હતો. નામદાર શહેનશાહના નામથી ઓળખાતી સ્કૉટસ બૉડી-ગાર્ડની ટુકડીના સભ્ય થવાનું માન તેને ૧૯૦૪ માં મળ્યું હતું.

જ્યારે કલકત્તાથી નીકળી તેની બદલી મેસર્સ ગ્રાહામની કું-ની કરાંચી ખાતેની શાખામાં કરવામાં આવી ત્યારે ત્યાં પણ તેણે સારી નામના ધણા જુજ વખતમાં મેળવી હતી. પરંતુ ત્યાર બાદ ધણા ઘોડા વખતમાં તેની બદલી મુંબઇ ખાતેની શાખાના ઉપરી તરીકે ૧૯૦૬ માં કરવામા આવી, અને આવતાની સાથેજ તેણે વેપારીઓમાં પોતાની સારી છાપ પાડી હતી અને આગે ચેમ્બર ઓવ કોમર્સ ના ઉપ-પ્રમુખનું સ્થાન તેને બે વખત આપવામાં આવ્યું હતું, તે ઉપરાંત નામદાર મુંબઇ સરકારની ધારા સભામાં વધારાના સભ્યસદ તરીકે તેની નેમલુંક કરવામાં આવી હતી. ત્યાર બાદ તેની ચુંટણી વખી પાછી ધારા સભામાં નામદાર સરકાર તરફથી થઇ હતી અને તે સ્થાન તેણે અત્યાર સુધી ભોગવયું હતું. ઘોડા વખત ઉપર કાપડીઆઓની મંડળીએ, માલ મંગાવવાની શરતો માટે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. અને તે માટે કાપડીઆઓ તેમજ માલ મંગાવી આપનારી અંગ્રેજ વેપારીઓની પેઢી વચ્ચે ગમ્ત વિક્ષેપ પડવા પામ્યો હતો, તે વખતે બેઉ પક્ષને સમજાવી તેનું નીકારણ કરનાર, મરહુમ ક્રેપ્ટન ગ્રાહામજ હતો. આથી દેશી વેપારીઓનો તે માનીતો થઇ પડ્યો હતો. તાત્કાલીક મદદ કરનારી સેન્ટ જ્હોન એમ્બ્યુલન્સ એસોસીએશનનો ઉપ-પ્રમુખ હતો અને તેથી ગયા માસની તા૦ ૧૪ મીએ ધાબલ થવાના ચેપાહોને લઇને નૈકા "મદ્રાસ" આપણું બારામાં આવી પુગી ત્યાં તે ગયો હતો, અને કમનશીબે ચટ્ટાનિવાર બંદારીમાં ૩૦ શૅટની ઉચાઇએથી તે પડી ગયો, અને તેનાં શરીરને ગમ્ત ઇજા થઇ. તેને ત્યાંથી તાબડતોબ સેન્ટ જ્યોર્જીસ હોસ્પીતલમાં લઇ જવામાં આવ્યો અને બનતી સારવાર કરવામાં આવી છતાં થએલી ગંભીર ઇજાને લીધે તેજ દિવસે રાતના તેણે પોતાનો પ્રાણ ફિરતારને સોંપ્યો. બીજે દિવસે તેના મરણના સમાચાર સાંભળી ધણાઓને અત્યધણી ઉપજી, કારણ કે, સોમવાર તા૦ ૧૨ મીએ ભરાયલી ધારા સભામાં પુના મધ્યે તેણે પુર ઉત્સાહથી ભાગ લીધો હતો, એટલુંજ નહીં પણ તા૦ ૧૩ મી એ રાતીના પુનાના સરકારી મેહલમાં જ્યારે ધારા સભાના સભ્યોને નામદાર ગવરનર તરફથી ખાણું આપવામાં આવ્યું ત્યારે તે ત્યાં હાજર હતો.

ચાલીસ વર્ષની જુવાન વયે આવી રીતે દેશી અને અંગ્રેજ વેપારીઓના માનીતો અગ્રેસર જે મુંબઇ બેંકનો પ્રમુખ હતો તેનું મરણ વેપારી આલમને વિલાપ કરાવનારૂં હતું, અને મુંબઇ બેંક, મેસર્સ ગ્રાહામ ની કું-ના તેમજ મેસર્સ ત્રીભોવનદાસ વરજીવનદાસની કું-ના તથા ગ્રાહામની કું-ના જોડે કામ કરનારા વેપારી-ઓએ પોતાની પેઢીઓ બંધ રાખી તેઓની તરફ માનની લાગણી દર્શાવી હતી. તેમજ દેશી વેપારીઆતું એક રેપ્ઝન્ટેશન તેમના મરણની દિલગીરી જણાવવા મી૦ ચતર્ભુજ શિવજીના પ્રમુખપણા નિચે મેસર્સ ગ્રાહામની કું-ના માં ગયું હતું. તે ઉપરાંત ગ્રાહામની કું-ના હરતકની સ્ટીમરો અને બીજે સ્થળે અડધી કાઠીએ વાવટા ચઢાવવામાં આવ્યા હતા. મરહુમ પોતાની પાછળ વિધવા, ચાર નાના પુત્ર અને એક પુત્રી છોડી ગયો છે. તેમની ઇચ્છાનુસાર મરહુમ ક્રેપ્ટન ગ્રાહામ તું શબ જંતુ રહીત કરી કોટના મોટા દેવળમાંથી બુધ-વાર તા૦ ૨૬ મીએ સાંજનાં લશ્કરી માન સાથે કાઢી સ્ટીમર ઉપર ચઢાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાંથી તેને રેકોટલેંડ ખાતે જ્યાં તેના પિતા છે ત્યા પુગાડવામાં આવશે. આ વખતે કોટના દેવળમાં ધણા જોરીતા અંગ્રેજ અને દેશી મદ્રશેથી હાજરી જણાતી હતી. જે સમયે દેવળમાં શબને કાઢવાની ક્રિયા થતી હતી. તેજ સમયે મરહુમ ઓનર્ બ્રેપ્ટન ગ્રાહામના જની મિત્રએ પણ આ દુનિયા તજ સ્વર્ગ માટે કુચ કરી છે.—

ઓનરેબલ મી૦ ફાજલભાઇ મેહેરઅલી ચીનાઇ, સી. આઇ. ઇ.

ઓનરેબલ મી૦ ફાજલભાઇ મેહેરઅલી ચીનાઇ સી. આઇ. ઇ. કચ્છ અને કાઠીઆવાડમાંથી ઉતરી આવેલા ખોજા કુટુંબના હતા, અને તેઓએ પ્રથમ પોતાના પિતાની પેઢીમાં કામ કીધું હતું. રાજદ્વારી ચક્રાવવાને લીધે પુનામાં જ્યારે બે અંગ્રેજોના ખુન કરવામાં આવ્યા હતા ત્યારે મી૦ ફાજલભાઇએ સરકારને સારી મદદ આપી હતી, અને તે બાદ જ્યારે મરકી વિષે નામદાર સરકારે કમીટી નેમી ત્યારે તેમની સલાહ બહુ ઉપયોગી થઇ પડી હતી.

મુંબઇની મ્યુનીસીપલ કોરપોરેશનના સભાસદ હોવા ઉપરાંત તેઓ સ્ટેન્ડીંગ કમીટીમાં હતા અને તેના પ્રમુખ તરીકે તેઓએ ઇ. સ. ૧૯૧૩-૧૪ કામ કીધું હતું, તેજ વર્ષમાં તેઓને મુંબઇના શેરીફ નેમવામાં આવ્યા હતા. આ માન મેળવવા માટે તેઓને માનપત્ર આપવા ખાતર સર કરીમભાઇ ઇબ્રાહીમના વડપણ નીચે રૂ. ૧૨૦૦૦ ભરાયા હતા. જે તેઓની ઇચ્છાનું આર ખોટા ખર્ચમાં ન ગુમાવતા ઐસ્લામી વિધાર્થીઓની શિષ્યવૃત્તિમાં વાપરવામાં આવ્યા છે. ઐસ્લામી કોમ તરફથી તેઓને મુંબઇની ધારા સભામાં સભાસદ ચુંટવામાં આવ્યા હતા જે સ્થાન તેઓએ આજ દિન સુધી ભોગવ્યું હતું. એક આગેવાન ખોજા વેપારી તરીકે તેઓને ગયા જાનુઆરી માસમાં નામદાર સરકાર તરફથી સી. આઇ. ઇ. નો ખેતાબ બક્ષવામાં આવ્યો હતો.

મરહુમ મી૦ ચિનાઇને મેસર્સ આદામની કુ૦ જોડે અંગત સંબંધ હતો. તે પેઢીના તેઓ જોખમદાર દલાલ હોવા ઉપરાંત તેજ પેઢીને હસ્તકની ઝસ્ટીબાટીક પેઢીના પણ મુખ્ય આસ્તીવા હતા. તે ઉપરાંત મેસર્સ વોલકર્ટ બધર્સને હસ્તકની બોમ્બે ફ્લોવર મેન્ડ ઓઇલ મીલના જોખમદાર દલાલ હતા, અને ઘણી સંસ્થાઓના તેઓ (ડાયરેક્ટર) માર્ગ દિદર્શક હતા. મુંબઇના નામદાર ગવર્નરની ઉઠલી ધારાસભામાં તેઓ પોતાની સખ્ત માંદગીના સબબે હાજરી આપી શક્યા ન હોતા અને તે વખતે તેઓની સુખાકારી માટે ચિંતા કરવામાં આવી હતી. મરહુમ મી૦ ચીનાઇ મરહુમ કેપ્ટન આદામના અંગત મિત્ર હતા, અને જે કે માંદગીને સબબે તેઓ મિત્રના મૃત્યુ વખતે હાજર ન હોતા, છતાં જે સમયે ઓન. કેપ્ટન આદામનું શબ કાદવાની ક્રિયા કરવામાં આવતી હતી, ત્યારેજ મી૦ ચીનાઇએ પોતાનો પ્રાણ પણ કિરતારને હવાલે મુકી, ઓચીંતું ત્યાં બે મિત્રોએ સાથે મળવાનું ગોઠવ્યું છે. અને આવી રીતે બે ઉપયોગી તેમજ ઉદ્યોગી જીંદગીનો અંત આવ્યો છે. બંને ગ્રહસ્થો સ્વભાવે બહુ મીલનસાર હતા અને પોતા પાછલ મુકી ગયલા કુટંબ અને મિત્ર મંડળનું બ્હાલ અને હીત સદા પોતાને હૈયે ધરનારા હતા. તે બને ઉપ્યોગી ઉપ્યોગી નરોના અમર આત્માને સ્વર્ગમાં શાન્તિ મલ્હને એજ પ્રાર્થના સાથે આ ગમગીન નોંધ ખતમ કરીયું.

સંસારમાં હું શું કરૂં?

(જંગલો)

(૧)

સંસારમાંહિ હું શું કરૂં, સંસારમાં ન સુખજી,
સંસારમાં સુખ શોધતાં, ભાંગે ભક્તિથી ભુખજી. સંસારમાંહિ.

(૨)

રટવાને મરવાના રોગમાં, હોય સુખના હમેશજી;
માયા ત્યાં સુખ નથી મુળમાં, કાયા ત્યાં છે કલેશજી. સંસારમાંહિ.

(૩)

સંરિતા વહેછે અસંતોષની, તેમાં મનડું તણાયજી;
મનડું રહે છે મુંઝાઈને, શોક રહે છે સદાયજી. સંસારમાંહિ.

(૪)

ભવાની ગમે નહિ ભવ ભવે, ભવમાં નડે સોગજી;
સંસાર ન ગમે સ્વપ્નમાં સંસારીને છે શોગજી. સંસારમાંહિ.

ભવાનીશંકર નરસિંહરામ કવિ.

મહેબૂબની મૂર્તિ.

(ગઝલ)

મહેબૂબ તારી મૂરતિ, નિહાળવા ઘેલો થયો.
તરૂમલ તનુંન્હે તજ્યાં, તનનાં સુખડાં તજ્યાં,
મનથી મહેબૂબને, નિહાળવા ઘેલો થયો. મહેબૂબ.

(૨)

ભમવું ના ગમે જરા, ભમવું બે ભાનમાં
અજબ તારી આંખડી, નિહાળવા ઘેલો થયો મહેબૂબ.

(૩)

તુંહિ તુંહિ! તાનમાં! ભમું છું બે ભાનમાં
માશુક તારૂં મુખડું, નિહાળવા ઘેલો થયો. મહેબૂબ.

(૪)

શરીર સૂકાયને, મનડું મુંઝાય છે
માશુકના મેળાપને, નિહાળવા ઘેલો થયો થયો. મહેબૂબ.

ભવાની શંકર નરસિંહરામ કવિ.

કાકાનું વીલ.

લખનારઃ—મીસીસ મેહરબાનુ ફ્રેરોઝશાહ એડનવાલા.

(પાને ૧૬૪ થી ચાલુ.)

પ્રકરણ પાંચમું.

"ચાલ, શુકરાનાં, તું આખર આવ્યેા, આવ, આવ, હું તુને મારી દીલજાન ખોરશેદ પાસે લઇ જાઉં." તે ઉતાવળમાં હલ્યાંથી પોતાનીજ વાતનું ગાલ્લું ગબડાવતેા રહેયેા.

"જરા ધીરેા પડ, અકળાનાં, ચલાવ, ચાહેને ધીરેથી આપ્યિ, ચાલ." જમશેદે તેને ધીરેા પાડયેા. પણ તે અધીરેા બધુંજ ઉતાવળે કરી નાંખવાની ઉલટવાળેા છોકરેા ધર્યેા ધરાય શાંનેા. તે ઘણેાજ અજણ થયેા કે ખોરશેદ જેવી એક રૂપસુંદરીને મલવા જવાનું ચાહ બીસ્કીટને ખાતર દીલમાં કેમ નાંખવા જમશેદને ભાવતું હશે. પણ જ્યારે જમશેદ ધરાંતીને ત્યાં ગયેા ત્યારે તેની પુછે તેને જ્યા વનાં છુટકજ ન રહયેા.

"બે કપ ચાહ અને અડધી દજન બટર બીસ્કીટ" જમશેદે ખોરડર આપ્યેા અને ટેબલપર ખુરશી ખેંચી બેઠેા. જમશેદ સાથે તે નવલની શાંતીથી બેઠેા કે? નહીંજ તેા. તે અધુખરા પેરે સાંકડી જગ્યામાં અછાડ પછાડ કરવા લાગ્યેા.

ચાહ આવી તેને ઠંડી કરીને બે કલાકે પીવાય ખવાય રહે તેવા ધીરજથી જમશેદે તે પીવી શરૂ કરી, નવલનું ઉભાય આવ્યું.

"જમશેદ ભાઇ, તું એક વખ્ત મારી ખોરશેદને મલે કની તેા બીજી વખ્ત મલવા જતી વખતે આમ ધીરેા ઢેર નહીં થવ લાગે." તે બેાલ્યેા.

"એમ કે? ત્યારે શું તારી ખોરશેદને જોનારે ધણીજ ઉતાવળમાં ખાવું જોઇયે? તેમ જો હોય તેા મારેથી બાધામાં ઉતાવળ કરવી જોઇયે; કેમકે મેં તેણીને આજે સવારે જોઇછ. હમણાં બે કલાક યર્યાજ જોઇછ!"

"હેં! એ શું મસ્કરી? તું મારી ખોરશેદને કયાંથી જોઇ?"

નવલ તેા ઉતાવળમાં પાછેા જવાનેા ત્યાંજ રહે તેમ હતું, પણ જમશેદે તેને ખોરશેદને ધનબાઇજી કાપડયાને ત્યાં મલવા માટેની સઘળી વાત કહી અને વળી ઉમેર્યું કે તેણીનાં ચેનચાળા તેને બેહરેજ તમકે પસંદ ન હતા.

"એ ફકત એક ધણીજ ખર્ચાળુ જવાન છે, અને દેખાવ બધેા ઉભેા કરેછે. જો તારે તે વાતની ખાત્રીજ કરવી હોય તેા એનેા ચાહ કેટલેા પૈસાપર છે તે જાણવુંજ હોય તેા હું કંઇ વખ્તમાં હું તુંને અવાવી આપીશ કે એ તું'ને પરણવા ચાહતી ઔરત મારી કેવી ઉપર કેવી જહીજદ ઠગી જશે તે."

નવલતેા આ ખબરથી ધણેાજ દીલગીર થયેા, પણ જમશેદ જે કંઇ બેાલતેા અને તેને કહેતેા તે કેટલી હદ સુધીનું ખરૂં પડતું તેથી બીજાપાને પાસેની ખુરસીપર બેસી જઇ ચાનું કપ ઓટી ગયેા.

"સમજેછ કે નવલ, મારા પૈસાનાં જોરે હું તેં પસંદ કરેલી ખોરશેદને છતવા માંગું તેા કંઇજ વખ્ત નહીં લાગે તેવેા મામલેા મેં જોઇ લીધેા છે. જો તારી ખાત્રી કરવી હોય તેા એક બેાલા હલાસામાં તું જોઇ લેશે, મારા કલાપર ચાલશે તેા. બાકિબ્ય ખાખું એક હાથ સેાંપવાનું તેમાં તું જીદી નહીં થાય તેા ખરૂં." નવલ કબુલ થયેા. વળી તેને કબુલ કર્યું "કે પેલેા બેાલા વેચનાર જવાંન જમશેદનાં કેહવા પ્રમાણે ખરેજ લુચ્ચેા અને લટખટ હતેા એમ બધેથી તેને મુંબઇ

આવનાં સાંભલ્યું હતું" એમ તારૂં દરેક કેહવું આપણે ખરેજ હોઇ, અને તું જે ખોરશેદ માટે કેહ્યા તેમ વખતે ખરૂં હોય, તારા પૈસા સાથે વળી તારો દેખાવ જોવને મારાં કરતાં જો તુને તે પસંદ કરે તો હું તેમાં તેણીનાં વાંક જોતોજ નથી પણ મને લાગેછ કે એક વખત મને દરેક આશા આપીને, મને હા કહીને પછી તેણી તુને કબુલ કરેજ શાનો. તે કરતાં તું કેહ્યા તેમ હું ચાલશ."

"મારો ડાહ્યો દીકરો, મારો ઘણોજ ડાહ્યો દીકરો. તું મારા કેહવાપર જરાક ચાલશે તો તું સુખી થશે. હું ખોરશેદની પરીક્ષા લેવા માંગું છું, જો હજીપી તેણી તે મારી પરીક્ષામાં પસાર થશે તો તુને તારી ખોરશેદ મુબારક. જો તેણી કામગતી અને પૈસાની લોભી જણાશે તો પછી એની જાળમાં ફસવાનાં કરતાં કુમારૂં રહેવું સારૂં. કેમ?"

"પણ તું જોજે તો ખરો, મને નહીં લાગતું કે એ લોકો તારીપર જરાપી લોભાય? એ લોકો જાણે છે કે મારી પાસેશ્રી પુરતા પૈસા છે ને વળી ખોરશેદનાં ભાઇ ફરસ્તમે બધું ચોક્કસ કરી વેર ગોઠવી રાખ્યું છે કે હમે જેવાં પરણે કે મુરતની મારી તમામ જમીનો એનર ને એરસ્તેત સર્વે વેચી નાંખીને અહીં એક મોટી નાટકશાળા બાંધવી તેના મારેજર ને મેનેજરથી હમે બેઉ જણાઓ. મારી ખોરશેદ ગાયનમાં ઘણીજ પ્રવીણ છે તેણી હારમોન્યમ ને ગાયન સાથે પોતાપર રાખશે, ફરસ્તમને એનાં દોસ્તો કેહ્યા કે બે પાંચ વર્ષમાં હમે એવાં તો મશી જણું કે જેનું નામ? પૈસેપુરને નામશી સારૂં કહાડીશું."

"નામની વાત નાં કરતો બા, પછી વખતે તું પૈસેપુર થાય ખરો, પણ જાગીરદાર તે એક ઉમરાવ કેહવાય તું રોફપાનો ઉમરાવનો કુંવર થી તે નાટકકાર થાય અને તારી બાયડી નાટકમાં ગાયન ગાઇ કોળકરાં વગાડે એ બધો ખપાલ તુને ખુશ કરેછ, પણ જો નરસ એ તારા પ્લાનથી મારાં ઝાંખવું રૂવેરવું ઉભું થશને કમકમેજ આપણાં મમાયે બપાયે એવી ગાયનકાર નાટકવાળી વહુ મેલવવા કેવાં અત્યારે જેરેતમાં કમકમતાં હશો. એવું કંઇ કરતો નાં, જો કરે તો હમે તને હમારાં કુટુંબનોથી કેહવા લજવાઇશું." હવે જમશેદે તેને બહુજ ખુબખારી તેની શુધ ખેલવાનું કહ્યું. નરસ રડવા જેવો થઇ ગયો મુંબાઇ આવ્યોજ ત્યારથી નાટકશાળાને દર રાત્રે હજારો રૂપિયા નાટકમાં મેળવવાનાં સ્વપનાઓ જોતો ડોસો શું કરત બુસ! તેનેથી યાદ આવ્યું કે તેનાં વડવાઓને આ ખ્યાલ તદનજ ધિક્કારવા જોગ લાગતો હતો.

"હું મારાં સુરતી ઓલ્યગપ માલમતાનાં વેચાંણની ઉતાવળ કરીશ નહીં, હવે, જમશેદ, તું પેહલાં ખાત્રી કર કે ખોરશેદ ખોટાં દીલની નથી." તે કબુલ થયો.

"ઠીક ત્યારે, જો મારો પ્લાન સાંભળી લે, હું પેલી બે લોકની પાડોસન ધનબાઇજીને ત્યાં એક ઓરડો ખાલી છે તેમાં બાકે રેહવશ ને ધનબાઇજી મને રાંધી ખવાડશે, હું જુદો જુદો બે લોકોને મકલવા કરશ, તેટલાં તુંથી તે લોકને મકલતો ભેટટો રેહજે જોકેપે બેમાંથી કોણને એ પસંદ કરેછ પણ સાથે સાથે એનાં ભાઇ સાથે તારી નાટકશાળાનાં હવામાં ફિલ્લા બાંધતો નાં. એનો ભાઇ તારી મુરતની અસ્કયામત ડાહ્યડી નાંખવાનું કહે ત્યારે એટલુજ બોલજે કે પેહલાં લગન થાય, પછી બાયડીને લઈ જઇ મુરતનું બધું માર દેખડાવી પછી વેચાંણ કરવ ત્યાં વેનાં નહીં એમ કબુલ થા."

"હા, હા, હું બધી વખત ખોરશેદને મકલતો ભેટટો રેહવું તો પછી મને કશાંની ના નથી. એ છોકરીનું ધ્યાન મારીપર ઘણુંજ છે ને ફરસ્તમ તો વળી મને પોતાનો ભાઇજ ગણેછ. વેચાંણ ખતની ઉતારવગ હું નહીં કરૂં એમ હું તુને વચન આપુંછ."

એ પ્રમાણે તેઓ અવારનવાર ખોરશેદને મકલતા ભેટટા રહ્યા, જમશેદે ચાલું મેહના મારફત, તેની બાયડી મારફત, અને છેલ્લે પોતેજી વાતચીત મારફત ધનબાઇજીને જણાવ્યા દીધું કે તેની દોલત ને જમીન ને અસ્કયામત ઘણી ખોટની હતી, અને તે એક ભારી બાયડી મેળવવા મુંબાઇ આવ્યો હતો, અને તેનું કારજ કરનારને તે સારી રકમ આપશે.

હવે જોષ જેવો ધનબાઈજીનાં પગાડા! વળી તે કરતાંથી હજાર ઘણું વધુ પગાડામાં બાપદી ખોરશેદ પડી. ધનબાઈજી મનમાં પ્લાંન ગોઠવતાં કે ખોરશેદ સાથે એ સુરતી બાઇયાને ગોઠવી દેવું તો કાજ કરવાની મોટી રકમ મફો, જોવું! ગોદરવાનું સપાટ મફો, ને ખોરશેદ ઉપર ચઢાવેલાં નાણાં પાછાં નિકળે. હવે તે ડોસાએ પેહલાં દીને ખોરશેદનાં બાલને કલર માટે બધું કહેલું ઉઠાવવા પડયાં, અને ખોરશેદને ઘણીજ અરસ તેની નજરમાં ચિતારવા માંડી. જમશેદ આ ફેરફારથી મુંઝમાં હસીને મોજ મેળવતો.

આણીગમ નવલને પણ ઘેરી રાખવાની સીફત તે ભાપ્રબેન ચાલુ રાખતાં, જો જમશેદ આબર હાથ આવ્યો નહીંજ તો પછી નવલ તો છેજ, રૂસ્તમ મેહેર હોમજીનું કરજ દરદહાડે વધ્યું જતું અને તેનાં માંગનારાઓ તેને ધાક ધાઈ કરતા. તે તેમ્હોને ચોપાડતો મરવા પડતો.

ખોરશેદનો બધો વિચાર જમશેદમાં હતો તે તંદુરસ્ત, ખુશસુરત, અને પૈસામાં તેમજ વિચારવંત અને ધીરજવંત બધાંમાંજ નવલ કરતાં વધું હતો. તે બાપદી તેને રીજવવાને માંપનો ગાતી અને હારમોન્યમ વગાડતી જે જમશેદને ઝેર જેવું કડવું લાગતું. પણ તેણી સમજી નહીં શકતી કે નવલ જેમ તેણીનાં ગાયન અને વગાયનથી ખુશ થયને તેણી ઉપરથી ઉદાસીન પૂછપાછ જતો તેમ જમશેદ કેમ નહીં કરતો?

એવા બધાડા પછાડામાં પંદરેક દીન ગયા પછી જમશેદે ખટલુની ઘણીયાણી સુનાઇ આગળ જાહેર કર્યું કે મુંબાઇમાંથી બાપદી મેળવવી તેને ઘણી કઠણ પડતી તેથી હવે તે પાછો પોતાનિ વતન સુરતજ જવને ત્યાંની કોઇ તંદરસ્ત, ઘરનાં કામમાં હાડમાં વાળેલી, કલાકારી બાપદી ખોવી લેનાર હતો! આતો ખોરશેદ અને તેનાં બાલને તેમજ ધનબાઇજીને ઘણીજ દીકગીરી આપનારી ખબર હતી. ખોરશેદે તેને જતવાને કેટલા બધાડા માર્યા તે બધું ફોકટ.

"પણ હું તુને કહું છ કે આંખે તાજ કપડાંને પીઠવાસનાં અર્ધ પાછળ હું મરવા પડયો. મને મોટું કરજ થઇ ગયું છ. મુંગી મુંગી નવલને કબુલ કરી દે કે પછી બધી પંચાતમાંથી ઓછાં થઇ જઇયે." તેણીનો ભોજ રૂસ્તમ હવે બબાલવા લાગ્યો.

"પણ ધીર રૂસ્તમકે, ઘણીને એ મને સુરત લઇ જઇને રોટલા ઘઘાવવા બેસાડે તો પછી?" ખુરશેદે હસત જતાવી. તે બાબસાહેબ કામકાજનાં આખે હાડહનાં હતાં, અને ઉધાર પૈસે ઘરમાં બોય બટલરથી કામ લેતાં.

"પણ એને સુરતનું વેચાંણ દરેક અરકયાંમતનું કરવા કરાવવાનું આજે વળી પાછું દબાંણ કરી જોઇયે. અને તારીપર એટલો જીર છે કે એ એવું કંઇ ઓડાનીપણું કરેજ નહીં. વળી સુરતી ગામડામાં બબાવાનું હવે એને ગમતુંજ નથી, તેથી પોતાની મેળેજ મુંબાઇમાં ગોઠવાશે."

હવે તે બાઇ જેને નવલને વધુ રોકવા માંડયો. તેને સાથે લઇને અસલ માફક ફરવું, હરવું, બાવા પીવા નિકળવું, નાટકોમાં જવું વગેરે બધી ધમધપ કરવા માંડી, એ દરમ્યાન સાથે સાથે મુંબાઇની મોહીનીનો રસ રૂસ્તમ નવલને પિવાડોજ રહ્યો અને સુરતની જંગલી રાહરસ્મો, અને ઓછા બાલ તરફ ધિક્કાર ઉપજાવતો રહ્યો. પછી વળી તેને તેની અરકયાંમતનાં વેચાંણમત તરફ ખેંચવા માંડયો. નવલ જરાક જરાક પરવા મંડયો હતો. જો તેને જમશેદને આ બાબદમાં યોગ્ય જવાનું વચન ન આપ્યું હતે તો તે બનતી ઉતાવલે પોતાની અરકયાંમત કાઢવી નાંખી નાટકશાળા બાંધવા અત્યાર પહેલાં ઉતાવળમાં ઉતરીજ પડતે. પણ જવાબમાં તે તેઓને ઉડાવ્યા કરવાનું કરતો અને પોતે પરણ્યા પછીજ એસતેંત વેચી નાંખવી એમ મજબુતાઇથી તેઓને કહી ગ્રહલાવતો.

તે પોતાનાં બોલને વળગી રહ્યો; પંણ રોજ કંઇ નવું નવું કરી બબાવનાર તે ઘણુંને આમ પોતાની યુક્તિ પાર પાડવામાં જે દીલ ખમવી પડતી તે ઘણી હતી.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

રૂસ્તમ મહેરહોમજી અને ધનબાઇજી હવે ખોરશેદને નવલ સાથે ગોઠવી દેવા પોતાથી બનતું કરવા લાગ્યાં; રૂસ્તમ અવારનવાર કહેતો કે નવલ તેણીનું

"તું હમણાં ઘણોજ ઉશ્કેરાઈ ગયો છે, તે તારૂં ખ્યાલ ઘડક ઠેકાણે રાખવા મને તારી સાથે આવવાની ઘણી જરૂર જણાયછે, તું પવનની પીઠપર જતો હોય તેમ ઝડપથી ચાલેછ તેથી હું તુને જરોજર રહેવા મારેથી બનતી ઝડપ વાપરીશ." બેત્રણ મોહલ્લા વટાવ્યા ત્યાં સુધી નવલને ગોંદીદોડે ચાલતો જમશેદે છોડયો પંછી તેને રોકવાનું કરયું. તેને તેના ખભામાંથી ધરી સહ ધીરજથી કહેવું.

"ભલા ભાઇ, એ નોટીસ કાઢનારનો તમામ હીસાબ હું સારી રીતે ચુકતે કરી આપીશ, તું મારી પર વિશ્વાસ રાખ. અઆરસો રૂપીઆ તારા નસીબમાંથી ઉતરવાના નથીજ, બીજું કંઇજ નહીં."

"અરે અઆરસો રૂપીઆ શું એવી બીસાદમાં છે? મારી ગરીબ બેરશેદને શું હું બેનલાયતને મોતે મરવા છોડશ કે? અત્યારે ત્રણ પાંચ હજારની હોતે તો તેથી હું નહીં જરા હેતે?"

"જેમ તારી મરજી. હવે થવાનું છે તેજ થશે. મારૂં માનશે તો સુખી થશે નહીંતો તારી મરજી."

નવલે જમશેદનું સાંભલવાની દરકાર ન કરતાં દોડતો ઉડતો ગયો બેરશેદને ત્યાં, ત્યારે જમશેદ પાછેર તેણીની પાડોસણ ધનબાઇજી આવતા આવ્યો. તેને તેણીને મોંઢરેથી સાંભળ્યું કે "શું કરૂં, મારો દીકરો આદરજી કાપડયા હવે બેરશેદનાં રૂપીઆ વસુલ કરી લેવા મને વડી વડી કહીને મેરમાં મારી સાથે ચીઠ્ઠાં પાડે તે મેં આખર નોટીસ કહાડીછ.

જમશેદે ત્યારેજ જાણ્યું કે નોટીસ ધનબાઇજીને ત્યાંની હતી, અને તેમાં લખેલું બહાનું તદન ગલત હતું.

તેજ સાંજે ખુશાથી છલાછલ ભરેલ નવલ જમશેદને મલ્યો, અને બોલ્યો.

"જમશેદ, તારેથી થાય તેમ તું મારી બેરશેદને અજમાવ, તેણીની પરીક્ષા લે, પણ તેણી દુર થશે નહીં. મેં તેણીનું કરજ ભરયું છે, અને આજે તેણી અને ને મનેજ દુનીયામાં એકલાને ઘણી કરવા તૈયાર છે."

તે ખુશીથી ઘોકલાલ થઇ ગયેલો. "મારા જેવો સુખી મર્દ દુનીયામાં કોણજ હશે!"

જમશેદ કંઇજ બોલ્યો નહીં; કેમકે ઘર આવ્યો, ત્યારે તેને એક ચીઠી મલી હતી જે વાંચીને તેનું ગજવે બેસી હતી. તે ચીઠી બેરશેદે તેની ઉપર પેસાની અરજમાં આ પ્રમાણે લખી હતી.

"ગરીબોની દીલસોજી કેડે પધારનાર એક નિરદોષ બોરત તમને આ સત્તરો લખીને આલુછ કરેછ કે સેંકડો પારસી નરનારને તેઓના ગરીબડા અવતારમાં રીબતાં-મરતાં બચાવી લેવાનાં પરિણામે એક નાહની રકમનું ઋણ તેણીને સર ચોંટયું છે, તેમાંથી તેણીને બચાવી લેશોજી. મોહડે મોહડું મને સઘલું કહેવા દીલેજર લા૦ તમુને એકલાનેજ આખી જગમાં વધુ હેતથી ચાહનાર તમારી થવા ઇચ્છનાર બેરશેદ મેહર હોમછ.

આ ચીઠી તેનાં ગજવામાં હજી હતી. જમશેદે નવલને કશુંજ કહયું નહીં. મનથી તેની દયા ખાઇને તે ચુપ બેઠો. નવલના જવા બાદ તે તેણીને મલવા જવા તૈયાર થયો. અને કેહલુ મોકલ્યું, તે તેણીને હમણાં મલવા આવતો હતો એમ તેણીએ જ્યારે જમશેદની આમદ જાણી ત્યારે હુંક વખ્તપર વચનથી બંધાયલી તે નાદાન લચકતી છોકરીએ મનસે વમારયું, કે જમશેદ જો જરાકજી તેણી માટે વીચાર જણાવશે તો નવલને તે ખબેરી કાઢવા વાર નહીં લગાડશે.

હા, બેરશેદ હમેશ કરતાં ઘણીજ વધારે બની-ઠનીને જમશેદને મલવા વાસ્તે હેડે રૂસ્તમની દુર્ઘટની આલુમાં બેરશેદ હતો ત્યાં આવી. જમશેદે તો ખુરસી દીલે તેણીની ચીઠીપર વાત ચલાવી.

"એ તમારી ચીઠીપરથી મને જણાય છે કે તમે ભલે હું તમારા હાથની માંગણી કરૂં તો મને કબુલ કરશો. પણ તમારાં હેતાળુ સહી અને પારોસન બાબ ધનબાઇજી"—

"અરે નહીરેજી, એવન માતાં પારોસન ખરાં, પણ હેતાળુની નહીં ને સહીની નહીં." બેરશેદે હોઠ કરડીને તેને વધુ બોલતાં અટકાવ્યો.

ચોડો વમાસ્તાં કે જમશેદ એ ગરીબડી સાથે પરણશે નહીં પણ પૈસા એવે રસ્તે ઉમેરવાનાં કરતાં ઘરમાં સુખ ઉમેરવાની કાળજી સમલુ જમશેદને વધુ હતી.

ગુસ્તાદજી બત્રીસ વર્ષની ઉમરે પુગ્યા હતા, એટલે તેજ ઉમરે લગન કરવાં એમ તેની મરજી હતી, તેથી તેને પોતાને પેશ પડતા એક કન્યાસ મિજાજની વિધવા ઓરત સુનાપ સુતારને પસંદ કીધી તે વિધવા ઓરત પાસે માય બાપને ઘેરનો પૈસો અને તેણીને ધણુને ત્યનિ પૈસો ઘણો હતો અને વળી તેણી ધણીજ સંઘરાડી હતી એવી વાતો ગુસ્તાદે સાભળેલી તેથી ડોકાએ ગમે તેટલો તીરસ્કાર બતાવ્યો પણ ગુસ્તાદને તેણીજ પોતાને લાયકની લાગી.

લગનને પાંચ મહીના નહીં થયા તેટલાં તે ઓરતે તેનાં દાંતમાં ખાસડું આપ્યું. પણ ડોકને આ પોતાની ખેલવત ન દેખાડવા ખાતર તે હસ્તો ને હસ્તોજ રહેતો. તેથી પાસે શું પૈસો હતો, અને તે ક્યાં હતો કે કેટલો કેટલો હતો તે તેણીએ તેને જણવા દીધો નહી, અને કદીની નહીંજ જણાય તેની કાળજી તેણી રાખતી. વળી તેણી એટલી ચીસકી હતી કે આજે વખત બાતા પિતાનુંબી બદૂજ કમતી અને કંગાળ ગુસ્તાદને આપતી, અને લડી વઢીને દર મહીનેના ખર્ચ તેનાં પાસથી મેળવે પોતાને હાથ લેતી. જે વધુ કટકટ થઈ તો તેણી કમુલ કરવાની ચુકતી નહીં, કે બોદા ન કરે ને ગુસ્તાદનેબી આંહિ આવે તો પછી તેણીનો આધાર શું? તેથી તેણી પોતાને ખાતે જુદો પૈસો સંઘરતી. એમ ગુસ્તાદ ધણું સંઘરવા જતાં, અને દસ વરસનાં માતબર થઇ જવાનાં સ્વપના જોતાં મંસારે દુઃખોને કંગાળ થઇ ગયો. હવે બની તેતો બની આ બાબડી પરભુબાબા તેને કેવી સખ્ત છકડ આપી હતી તે કમુલવા જેવી હતકી પંકતીપર તે જતો નહીં, પણ વિચારવંત જમશેદથી ખરો બામકો તે છુપાવી શકતો નહીં. જમશેદ પોતાનાં લગનમાં થયું જોઈગ્યે તેમ ધણીજ સુખી સંસારનો નિરધારો, તેની બાબડી બાલુ ધણીજ હાડી, સરવી, અને નમાની સાથે જમશેદ જોઈજ વિચારવંત કમાતુ દીલની હતી. તેણીનાં મરહુમ કાકાની દીકરી આંહાં પણ તેણીનાં જેવીજ ખુબસુરત, નમાની ને હાડી હતી. તેથી જમશેદનાં ઘરમાં ઝાઝી આવનજાવન કરતી; પણ તે છોકરીના વારસામાં તેણીને મરહુમ પીતા રૂ. ૩૦ હજાર આપી ગયો હતો, છતાં આંહાં સુખી નહતી. કારણ કે તેણીના ઘરમાં તેણીની સાવકી માતા હતી. તેથી પોતાનાં બાપનાં ઘરમાં સુખી હતી નહીં; છતાં સોરાબશાહ સુરતી જેવા તાલેવંત શેઠયા તેણીને પોતાની વહુ કરવા, પોતાનાં સપુત જેહાંગીર સાથે વરવાને અવાર નવાર માંગણી તેણીની સાવકી માતાપર મોકલતા; જે આ છોકરી સ્ત્રીકારતી નહીં, તેની બાબતમાં મોટી પંચાતીઓ તેણીની સાવકી માતા તેણી સાથે કરવા જતી પણ મુગે મોંઢેરની આંહાં ધણીજ સમલુપણે પોતાનો ઠઠાવંતો નાનો જવાબ આપી બધા વખત ચુપ રહેતી.

આંહાંની સાવકી માતા હીલતુબાઇને આ સગાઇ બદૂજ પસંદ પડી હતી, પણ આંહાંને કેમબી કરીને તેણી સમજાવી શકતી નહીં. આ કારણે તેણી અવાર નવાર આંહાં સાથે નવી પંચાતીઓ જગાડી ઝઘડો લેતી; જેથી તે સમલુ છોકરી ઘરનું પોતા હસ્તક સોંપાયલું કામકાજ કરી લઇ, સીવવા ભરકુવું લઇને પોતાની પીતરૂષ બેન નાલુ જમશેદને ત્યાં જઇને પાછળા પોહરે બેસતી.

સોરાબશાહ સુરતીનું નામ મોટી જાગીરો અને મબલક પૈસાને જોરે તાલેવંતમાં બખપું ખરૂં, પણ તેવનની કુર હુકુમતથી તેઓ ત્યાં ગરીબો વચ્ચે ઘણો છુપો તીરસ્કાર મેળવી ચુક્યા હતા. તે સાથે તેવનનો બેટો જેહાંગીર કાંઇ તદનજ. ઉધત, અભશેલ, બૈયાસ અને ઉડાઉ પુરવાર થઇ ચુકેલો એટલે આંહાં જેવી સમલુ છોકરી તેનાં પૈસાને જોરે તેને કમુલ કરે એ બનવાજોગ નહતું. તેણીની ચાલ ચલગતનો અનુભવ જમશેદ અને નવલ ને ઠીક અસર કરતો. જમશેદ જાણી ચુક્યો હતો કે તેણી નવલને કમુલ કરે તો તે સમલુ નાર તેને સીધે રસ્તે ચલાવી જરૂર સુખી કરશે. નવલબી હવે જમશેદનાં અને ગુસ્તાદનાં સંસારો જોઈ અનુભવ મેલવવા પાંખો હતો, તેથી તેને પણ આ હાડી છોકરી બદૂજ પસંદ હતી.

તેઓને તેહુીની માંગણી કરવાને આ એકજ વાત બીયકાયતી.

તે શું હતું? તે તેહુીનો વારસો હતો. આપી મોદી-તે વખતે રૂપ્યા ત્રીસ હજારની રકમ સુરતમાં ઘણી જબર દસ્ત કેહવાતી-રકમ ધરાવતી તે છોકરી એમ તો નહીં માની લે કે તેહુીનાં પૈસા ખાતર જમશેદ તેહુીને પોતાનાં ઘરનો વર અપાવવા તૈયાર હતો? વળી ધનવાન જેહાંગીરને તેહુી નાપસંદ કરતી એવીજી તેઓ પાછળાં પગલાં લેતાં, પણ તેમાંથી તે વેળાએ તેઓ બન્ને-નવલ અને જમશેદ-તેહુી પૈસાપર બેચાર તે જેહાંગીરને વરવા તરપ કરતી નથા એવું જોઇ તેઓ બન્ને તેહુીનાં ઉમદા ગુણની વધુ તારીફ પોત પોતા વચ્ચે કરતા.

દીવસો ગબડવા લાગ્યા, તેમ તેમ નવલ ગુસ્તાદની બાયડીનાં કલાંત પણાથી બીહ હળદીને પરણવા બાબતનાં વિચારમાં વધુજ કરણ થવા લાગ્યો. દહાડામાં દસ વખત ગુસ્તાદ પોતાની છોકરીને બાપ દેતો, પણ જમશેદ કે નવલ બાળળ છાતો કાઢીને બોલાં કુકતો કે એતો હોયજતો. બેરાંઓ એટલી મજબુત લગામ નહીં રાખે તો પછી પૈસા સંબાળેથી નહીં તો. હું તો એવુંજ પસંદ કરૂંછ." કોઇપણ રીતે પેતે બાવાં લગનથી અમુખી નથી બન્યો એવું બતાવવાનું કરતો. પણ જમશેદ ને નવલજ ફક્ત નહીં, પણ દીવસ જતે તે ગોરતનાં કલાંતપણાની વાત બધે પ્રસરી રેહતાં ગુસ્તાદનો સંસાર ભુંડી બાબડીથી બીગડી ગયો હતો એમ બોલાવનાંઓ પણ જોઇ તેવા બાબ્યાં હતાં.

અવાર નવાર જમશેદ અને નવલ પોતાની બાયડી અને તેહુીની સગી બાંયો સાથે લગન સંબધી વાદવીવાદ બલાવતાં, અને ત્યારે તે બને પિતાઇ ભાઇઓ બાંયોનાં વિચારોથી ઘણા ખુસ થતા. જમશેદની બાયડી નાજુ અને બાંયોનાં વિચારો પરણવા સંબધી એકજ હતા. અને તે બહુજ ઉંચા હતાં. ઉંચા એટલે પૈસાવાળો ઘરે પરણી જવું એમ નહીં, પણ એક ભલાં ઉત્તમ દીલનો માંણસનું ઘર બાબાદ કરવા જવું એનાં જેવું મોટું બાજા લોને બીજું કંઇજ નથી એમ તેબા કેહેતાં.

રેહતાં રેહતાં સંપુર્ણ બાત્રી થતાં જમશેદે પોતાની બાયડી મારફત બાબાને નવલ સાથે ગોરવતાની ગોરવન કરીબી. તે નવલનાં ઘણાં સુખ શતોષ વચ્ચે સંપુર્ણ રીતે પાર પડી; યાને બાબુએ ઉદાહુ! એબાયસુ જેહાંગીરનાં કરતાં, ટુંક પુછવાળા, પણ બેહતનુ અને દબાળુ નવલને ઘણીજ ખુશાલી પોતાનાં પણી તરીકે કબુલ રાખ્યો, અને બે રીતે નવલબી જમશેદની સમજબતથી બેક ભલી સ્ત્રી સાથે ગોરવાવા પાચ્યો.

પ્રકરણ બાંઠમું.

પાંચ વર્ષનેા અરસેા પુરેા થયેા તે વાતને કે જ્યારે તે પિતાબાેએ વચ્ચે કાકાનાં વારસાની વેહેંચણી થઇ હતી.

બે પાંચ વર્ષનાં દરમ્બાનમાં સર્વથી માતબર જમશેદ થઇ ચુકયેા હતેા, તેની પાસે ૨૦ ટકાનું બ્યાજ ઉપજે તેવેા ધંધેા નીબી ચુકયેા હતેા; તેની જબીનને બટતેા સુધારેા અને ફેરફાર તેને કરવા બાંધેા, પણ તેનાંમાં નવલ જેટલી ઉલટ ઉમંગ ન હેાવાને લીધે તે તે કામ મુલતવી રાખ્યેા જતેા હતેા, જેથી નવલને જણાયું કે તે જમશેદનાં હદ બાહારનાં ઉપકારેામાં દબાયલેા હેાવાથી તેને પેાતાની બતી ઉલટે જમશેદે કરવા બાહ્યું તેમ બાબળા રહીને પેાતે બાબુલેા પાસે કામ લઈ જમશેદની બેતીવાડી તેને બત દેવી કરી ભેસી. બેથી તે બબીસબબું પેદા કરી શકેા.

"ગુસ્તાદ ગોરખર હજી જ્યાંના ત્યાંજ રહ્યેા હતેા. નાતે બેક પાબ વધી કે નાતેા બેક પાબ તેની ઘટી. તે સુધારા વધારામાં કંબ બર્ચતેાબી નહીં ને પછી તેની ઉપજ કંબ મેાટી વધારે થંતીબી નહીં. બા રીતે તે બેદરાં હતેા ત્યારબીજ જોવાને તેવેા રહ્યેા હતેા.

નવલે બાપાબ્યે ઉતાવળે દોડાદોડીમાં ઘણું બોહું હતું, પણ તેમ બોડીને બીડ કરીને બેસી રહે તેવેા તે ન હતેા, બનુભવ મેળવતાં રહી તે વધુ ધંધેા જબે. અને તેથી વળી જમશેદની દોરતીબા તે જે બોહું તે પાછું મેળવતેા જતેા અને હવે હવે જે કંઇ કામ

આરંભતો તેનો પાયો જમશેદનાં કલા પ્રમાણેજ રચતો, જેથી કરે ઓદ્યાનો સંક્ષોભ ન દેહતો.

ચાલુ વર્ષમાં ગુસ્તાદે પતેના પૈસા, જેનાં કરતાં ઘણાજ વધારે કીમતી નવલની જમીને પતેતા આપ્યા; કેમકે તે કામ કર્યા પેહલાં જમશેદની સલાહથી તેને મામલેસ્વરનાં પપેટવાળાઓને પોતાની જમીનપર રોહયા, અને વળી ગોદરીસ હોટેલનાં પપેટાને અનુભવ મંગાવી તે મોટકે કર્યા. આ કારણે તેને જમીનમાંથી. ઘણો ઉત્તમ માલ મેળવ્યો.

આ તેનું પેહલુંજ કાર્ય હતું, કે જે તેને ફતેહમંદ કર્યુ હતું. એ ફતેહનું મુળ કારણ હવે દલાલપની ઉતાવળ દુર કરી, લાંબો વિચાર કરી પછીજ કામ મજબુત પાયે સ્થાપીત કરવાને લીધે હતું.

ગુસ્તાદ ગોદરમરે જ્યારે સાંભળ્યું કે નવલનાં પતેના ઘણાજ વખાણવાલાયક અને મોંઘા ભાવે ઉચકાય તેવા હતા ત્યારે તેને નાક ચઢાવી જમશેદ આગળ બબાડા કાઢવા માંડયા.

"જોજોની, જમશેદ, એ પૈસાએ આંખે વર્ષે ઉત્તમ માલ ઉતાર્યો તેવો આપને વર્ષો એનેથી ઘનાર નથી. ને વખતે વળી કંઇ બીજુંજ કરી બતાવશેનો. દમણજ એનાં બેલનમાં કંઈ નવા વિચાર નહીં દેખાતા હોયો કે, એ તેઓ, એવનજર હસતા હસતા બેહ હાથમાં કંઇ નીકળે લઇને આવતા દેખાયછ. કેમ ભા, વળી કંઇ નવું સુજ્યું કે!" ગુસ્તાદે હસતા હસતા ઉકેરાઇને કંઇ નવું કહી દેવાની ઉતાવળમાં તે તરફ આવેલા નવલને પુછ્યું.

"ને જમશેદ આ બે કપડાંનાં ટુકડામાંનો કયો સરસ રંગેલો જણાયછ?" તેને ગુસ્તાદનાં બોલવાપર ધ્યાન ન આપ્યાં પોતાનુંજ ચલાવ્યું.

"અલબત્તાં, દોસ્તા, તારા જમણાં હાથનું કપડું ઘણુંજ ખુબસુરત રંગનું દીપેછ. બેહ એકસરખા બ્લુ રંગનાં છે પણ એકપર રંગ વધારેજ સરસ ખોલેછ." જમશેદ બોલ્યો.

"એહ! ફતેહ! ફતેહ! એ સાંભળી તેને ગરમ મચ્છરી મુંકી. જોની, ભાઇ, ગુસ્તાદ, મેં જ્યારે મેંદાં, બારાં, ગાય, ભગદ, સમસાં, ઢંસ, તગાર મચ્છી વગેરેનાં ધંધાઓમાં અગાઉ ભક્ત ખાધી ત્યારે તું મને ઘણું હસેછ, પણ તારા ભલાક મરફેરીનાં તાણાં મેં બાર રાખ્યા નથી. આંખે રંગ મેં નવો શોધી કાઢયોછ, અને તેનું હું પેટંટ લેનાર છઉં, પછી સઘળી ઉજાસે તે હું તુંને તેમાં જરૂર ભાગ નાંખવા દેવશ"

"દુઃ દુઃ બળે તારી વાતઃ મને તું કોકની તારા વેપારમાં ભાગ આપવાની વાતજ નાં કર, દોસ્તા, તું તારી કમાણી ખાયા કર." ગુસ્તાદે જમશેદનો હાથ ઝાલીને નવલને જવાબ કર્યો. તેને જમશેદનો હાથ ઝાલવાનું કારણ એટલુંજ કે તે હજી હસનાંજ કેહતો તો કે નવલ વળી કંઇ નવા તરંગો કરતો હશે. તેમજ થયું.

"ભાઇ ગુસ્તાદ, હવે નવલ ઘણો ધડાયોછ. તેથી એ નવો વેપાર શું છે તે સાંભળવા પેહલાં તું કેમ જવાબ દેછ? વખતે કંઇ ધરખમ પાયે હોયજી." જમશેદે તેને કહ્યું.

"ગમે તે હોય, પણ એના ઉઘાડીનાં ધંધામાં મારે ભાગ કરવો કે નાંખવોજ નથી." ગુસ્તાદે ખભાં ખખડાવ્યાં.

"જમશેદ તું સમજતો ખરો, જોની ભાઇ, આજ લાંબા વખત થયાં રંગરેજનો ધંધો ઘણો પૈસા પેદા પાડેછ, તેમ તું જોકેછ, પણ સાથે સાથે ઘણાક રંગ એવા કાચા હોયછ કે જ્યાં દોસ્તમાંનાં ભીનાં કપડાં તેથી રંગાઇ જયછ. મેં છટ્ટીવીની એક મોટી દુંગારી કર્મ સાથે કાગળપત્ર ચલાવીને ઘણીક સમજણ મેળવીછ, તે ઉપ્રાંત હું રંગનાં બીબાંની ઉપજની અદ્દી ઓનીમી કરનાર છઉં. તથા રંગ શી રીતે મજબુત, ઓછાવતા વનાનો રહે તેનોબી મેં અભ્યાસ કરીને ઘણાક કારખાએ રંગી જોઈ ખાત્રી કરીછ. અને તે વળી મેં ઘરની માણ કેપર મોકલી જોયા, જોને તે બહુજ પસંદ કરી મારી સાથે આખાં ૮-૯યા વચે આડત ચલાવવા પ્રોપોસલ આપ્યુંછ. એવા ધંધામાં નાણાંની રોકાણ અગત્યનાં મોટીજ જોઇયે, પણ બાઇ, એમાં એક દમડીની ખોટ નથી, મેં પાયો ઘણોજ મકમ કરીછ. બસ તારા જેવો એકજ વિચારવંત અને દદ મનવાલો ડાદયો

આણસ મારો ભાગ્ય થાય તો મને અવારનવાર એંધી પકડીને રાખે. વાહલા ભાઈ."

"અંહંહું!" ગુસ્તાદે ચેણા કર્યા. "સમાલજે, જમશેદ, એ પેથી તારીપર શીશામાં ઉતારવાની જળ નંખેછ, હું!"

"તારૂં તે શું ભલું થશે, ગુસ્તાદ." આંપણાંનાં તાપક્યાં, નવો ધંધો માંડવાની ઉઘડની વચ્ચેજ ગુસ્તાદ આવતો જોઈ નવલ છેડાયો. "જમશેદ બોલવાની, મેં કંઈ કોઇ દહાડોબી તારી કે કોઇની સાથે પ્રપંચ માંડીને કોઇને મારી સુજમાં ડોહ્યાછ?"

"નહીં દીકરા, હવે તું ઘણો ઘડાયોછ, અને કંઈબી કરે તે નક્કી કરે તેવુજ છે, વારસે ધીરે ધીરે અધું સમજાત. જો તુંને મારા જેવો એક ડાહ્યો અને વીચારવંત, ઠંડાવંત માણસ જોહતો હોય તો મનેબી ધંધો કરવા પેહલાં તારા જેવો એક ઉલટમંદ ઉમંગી માણસની ઘણીજ જરૂર છે, જ્યેથી આપણે બન્ને ભાગમાં ઘણા ફાયદું એમાં શક સુબોહ કંઈ નથી. ગુસ્તાદ, તેં આલ પકડવા માંડી કે? ભણ્યા." જતાં ગુસ્તાદને જમશેદે કહ્યું. તે તો આ બન્નેને માથું રોડતા છોડી આલ પકડી ગયો.

પછી શું બન્યું?

એવા મોટા ધંધામાં નાણાંની ઘણી મોટી થાપણ જોઇયે, અને નવલની ધણ્યાણીએ પોતાનું સર્વસ્વ રોકડ પોતાનાં ધણીનાં ધંધામાં રોકવા મોટી ખુશી દેખાડી અને જમશેદની બાયડી નાજુ પણ પોતાની બાપે આપેલી જણસો, તથા પોતાની માએ આપેલી જણસો વગેરે વેચી સાટીને સઘળું પોતાનાં ધણીને તેમાં રોકવા માટે આપ્યું. તે બન્ને પીંચાઇ ભાઇઓ સાથે ભાગમાં પેટ્ટ લઇ આ રંગનો ધંધો માંડ્યો. જમશેદ કશુંજ કરતો કે નવલનાં ધંધામાં, ઉલટમંદ સાથ વનાં જમશેદથી તે ધંધો એકલે હાથે થવે નહીં, જ્યારે નવલ જમશેદનો આભાર સઉ આગળ ગણીને બોલતો કે જો જમશેદ તેને પાકા ઠંડાથી અને ઉંડા વિચારથી સીધો ચલાવે નહીં તો તે આ ધંધામાં કૂદવે નહીં.

લોટો પેહલાં ખુશ બજડતા કે જમશેદ સમજી માણસ થઇને ખાલી હાથની ઓરત સાથે પરણ્યો; પછી વળી વધુ બજડવા લાગ્યા કે એવો સમજી વીચારવંત થઇને મેલા નચનવાઇ સાથે ધંધામાં જોડાયો. પણ બન્ને વાતમાં જમશેદજ વાજબી હતો અમ તેઓએ છેવટ્ટાં જોયું.

ડાહી સમજી ઓરતો મેલવવાથી તેઓ કેવા સુખી અને નેહાળ થયા તે સર્વેએ જોયું. ઇચ પ્રકારના લોકોને નવલે મોટા પગાર પોતાને ત્યાં નોકરમા તેમાં પગાર સઉ કરવાને તેની ધરખાણીનાં રોકડ નાણાં તેને ઘણુંજ કામ આવ્યાં.

તે પરદેશી લોકોએ ગોરાં મુલકમાંથી નવલને ત્યાં આવીને તેઓનો તે ધંધો ઘણોજ સરસ રીતે વધારી દીધો અને જેઓ નવલ ઘણોજ નાદાન અને દરેક કામમાં જીવલાની હાડમાર બનાર તરીકે લેખતાં આવેલાં તેઓએ જોઇ લીધું કે હવે નવલ નચનવાઇ તેવો રહ્યેલ ન હતો. જમશેદની સોબત તથા એક ભલી સમજુ ઓરત પામવાથી તે ધંધે અને સંસારે સુખી થવા પામ્યો.

દસ વર્ષનાં અરસામાં વાંચનારાઓ—આપણો ગુસ્તાદ ગોરખર હજીબી જ્યાંનો ત્યાંજ રહ્યેલો હતો. એક ઠાંકરા ભાર તે દોલત વધારી શક્યોના હતો. વધારામાં વધારો તેનાં કુટુંબમાં લડતાં વડતાં સાત છોકરાંઓની તુંકાની અલાયદો થયો હતો. બાકી તે સીવાય પૈસે તની હાલત જેની તેજ હતી. તે આજવેર બોલ્યાજ કરતો કે આખર ને અવલ જમશેદ ને નવલ ઓઢે દિવાળું ડૂંકશે તે જેથી ત્યારે પૈસાવાળામાં ગણાતો તેજ એક સાબુત બાકી રેહશે પણ કશું તેવું દસ વર્ષનાં હીંચાકમાં ન બન્યું, તે બીચારો ધંધરાઇને દરગુફાળ થઇ ગયો ત્યારે દસ વર્ષ પછી એક દીવસે ડેલવેરે વખ્તે કાકાનો વારસો આપી દેવાને તેઓનાં ધંધાનાં ચોપડા શેઠ દોરાબશાહ નીમહરામીમ મંગાવ્યા તે પરથી જાણીયું કે જમશેદ અને નવલ દિવાળું કાઢવાની અણીપરતો નજ હતા પણ તેનાં કરતાં હજારો રૂપ્યા રોકડ પુરાંત તેઓ નિપજવી શક્યા હતા.

"ભાઇો સાહેબો. મોહો, હવે મને જણાવો, તમો બન્નેમાંથી કોણને આ કાકાનાં વારસાનું નાણું આપું વહે?" તે ભાગમાં કામ કરતા જમશેદ નવલને દોરાબશાહે ચોપડાળા જોવા પછી પુછયું.

"બલ્કયાનાં સાહેબ, જમશેદને તેજ મલવા જોઇયે; કેમ જે એની મદદ વનાં હું જરૂર અત્યારે પાઈ વનાનો હતે." નવલે ચોખે દીલે કબુલ કર્યું.

"નવલનેજ એ નાણું મલવું જોઇયે," જમશેદે ધંભીરાઇથી કહ્યું. "કેમ જે એની ઉલટ ઉમ ગયા આ ધંધો મચ્યોછ, બાકી મારામાં એટલો 'ઉમંગ હતો નહીં કે હું આ મોટો ધંધો રચાપી શકતે."

"ઠીક ભાઇબો, ત્યારે તમો બન્ને જણાઓ કાકાનો વારસો સરખે હીસ્સે વેહેંચી લેવો, જોયું, ઉમંગ, ઉલટ સાથે ઠંડાવ અને દયાળુપણે કરેલો ઉંડો વિચાર એ જોડાય તો કેવાં સારાં પરિણામ નીપજેછ હું?" દોરાબશાહે કહ્યું.

તેઓ કાકાનો વારસો મેલવી સુખી થયા.

સમાપ્ત.

નમ્રતા.

લખનાર—"દીલખુશ."

"By humility and the fear of Lord,
are riches, honour and life."—*Solomon.*
Humility that low sweet root,
From which all heavenly virtues shoot."
MOORE.

વાંચનાર, નમ્રતાએ જેવરાવરને, નાનાએ મોટાંને, નમવામાં કશીજ હલકાઈ સમજવી નહીં, કારણ, જે ખજાનાને નમે છે, તે ખુદાતેજ નમે છે, કારણ મોટાને મોટો બનાવનાર પાક પરવરદ્‌ગાર છે. યાદ રાખજો, કે નમનતાનું નીચાળુ કશુંક કરવાથીજ મોટાઇનાં ઉંચા ખૂમાં જવાય છે.

તમો નમ્રતાથી નીચે બેસશો તેમાંજ તમારી ઉન્નતી છે. ઝાજવાંનું પલ્લું ત્યારે ઉંચું ચઢી જાય છે ત્યારે તે વજનની કરવાઇમાં આવે છે. કહે છે કે:—

'નમન નમેલો આપકુ—નમેલો ઉંચા હોય
નમે તરાજુ પલ્લાં—નમે જે ભારી હોય'

વળી, દરીયામાં મોતી એક નીચે જળને બેસે છે કાંય કે તેની કીમત થાય છે ત્યારે કચરો સપાટી ઉપર તરી આવે છે કારણ કે તેની કીમત નથી. ત્યાંથી કઠણો હોય ત્યાં સદા નરમાસ રાખજો કાંય કે રેશમથી પોતાની નરમાસથીજ તલવાર પણ તેને કાપી શકતી નથી.

ડાનાવો કહી ગયા છે કે મોડી જુબાન, નરમાસ અને ખુશીથી, તમો એક હાથીને પણ બાંધીને એની શકશો ત્યારે મગરૂરીમાં તો પગપર કુહાડો મારી ઝેર ભરેલું હોવાથી તે બાતાજ તમો જરૂર. નમ્રતા, એ દુઃ ભરેલાં ઝાડની મીલકત છે, કારણ એક વખત દુઃનું ઝાડ હમેશાં મગરૂરીથી શીર્યુંજ ઉભું રહે છે. નમ્રતાનો બોધો નેકીપર પડવાથી તે ઔરથી વધુ ઝબકી રહે છે. મતલીમાં નમ્રતા રાખવી એજ ખરી નમ્રતા છે. યાદ રાખજો કે ખરી મોહબ્બત અને માન નમ્રતાથીજ મળે છે, બાકી એક મગરૂર માણસથી તો ખુદ ખુદાથી દુરજ રહે છે. ખુબો, કે કોડી નમ્રતાથી બાકામાં સર મેલે છે જેથી તે ચાકર ખાય છે, ત્યારે હાથી ગરૂરીથી સરપર બાક નાખે છે તેને કંઇજ મલતું નથી. વળી નમ્રતામાં પણ ફેર હોય છે. કુમારી નમનતાજ ઓટી ને મતલબી હોય છે જેવી કે ગરજવંત ઘણો નમે છે, દગાબોર બેવડો નમે છે મિત્રોરે. જો તમો અનેરે ભલા હશો, સદ્‌ગુણનો ઝરો તમારાં હૈર્યમાંથી વેહેતો હશે, તમારા ઇશ્વરનો તમોને ડર રહેશે, તો ગમે એવી હાલતમાંથી તમો, નમ્રતા જાલવી શકશો. ડાનાવ થવાનું પેહલું પગથીયું નમ્રતાજ છે. મહાન પુરૂષો કહી ગયા છે કે ઇશ્વર પ્રાપ્તીની કોશેશમાં ઝીપલીવવા પેહલાં તમારે એક બાલક જેવા નમ્ર અને નિર્દોશ થવું જોઇએ. એક નમ્ર મનુષ્યની નમ્ર વાણી, સચ્ચાઇને પ્રકાશ આપે છે. આ અવનીમાં આણી વધવા માટે સર્વેએ કુદરતના કાયદા પ્રમાણે ચાલી મગરૂરી તજી નમનતાજ એખત્યાર કરવી જોઇએ, કારણ જ્યારે એક મગરૂર માણસ હાડગાર થાય છે ત્યારે એક નમ્ર માણસ શાંતપણે ઇશ્વરી આશીર્વાદની દીલખુશી ભેદુજત ભોગવે છે. એક પુરૂષના સર્વે અવયવોથી તેને બચાવવાને માટે નમ્રતાનો સદ્‌ગુણ પુરો બક્તર છે. એવી કોઇપણ ચીજ નથી કે જેમાં નરમાસ નથી. સદ્‌વરતની દીલખુશ ભેદુની, સાંજના સુર્યના આકાશની વેળાના ધીમા શીતળ ઝરણ, વસંતનો સુખથી પવન, રાતના પક્ષીના માયલુના મીઠાશ એ સર્વ, ઇશ્વરની નમ્રતા ભરેલી કૃતીનો આબેહુબ પુરાવો છે. એક નમ્ર, માણસ, સાચો, પ્રમાણીક અને પોતાની ખુબ કશુંક કરવામાં હમેશ તત્પર હોય છે. વિદ્વતા અને નમ્રતા આ બે ગુણો જો એક પંડીતમાં હોય તો પછી તે પોતાની તરફ કોણું દીલ ન ખેંચે? નમ્રતા વગર બીજા સદ્‌ગુણો મેળવવા કોહટ છે કારણ ખરો ખુદાબ

અંશ એક નમ્ર માણસમાંજ ઝલકી રહેલો છે, જે ગુણ આપણને સુધારીને ઉંચે દરજ્જે પુગાડે છે. આપણા દુઃખ અને ખુદામાં અવિશ્વાસ ભરેલી લાગણી માટે ધીરજનો પેહલો પાઠ નમ્રતાજ આપણને શીખવે છે. જેમ ખુબસુરતીને સાદો પોશાક શોભાવે છે તેમ ડહાપણને નમ્રતા શોભાવે છે. એક નમ્ર મનુષ્યનું બોલવું સત્યને પ્રકાશ આપે છે અને તેના દરેક સદ્‌ગુણ ઉપર નમ્રતાની છાંયા પડવાથી તે આ અવનીમાં સુખ, શાંતી, માન, અને મરતબો મેલવી વધુને વધુ દીપી નીકલે છે.

શામલભટ કહે છે કે "વિનય (નમ્રતા) એ વશીકરણની વિદ્યા છે જેથી સર્વે વશ સહેલથી થાય છે. ખુશામત એ અસત્ય બોલીને બીજાને પ્રસન્ન કરવાની વિદ્યા છે જ્યારે નમ્રતા એ સત્ય બોલીને બીજાને સહેલથી વશ કરવાની વિદ્યા છે, કહે છે કે:—'A good word is a good obligation'.

નરમાસ એ નદીઓનો ચોકીદાર છે. તે માણસનું કુશીનપણું પરખાવે છે. ખાનદાની ખમીર વિના નમ્રતા હોતીજ નથી. કહે છે કે:—

"નમનતાઇ દે છે—સુખી જીંદગાની,
અરે એજ છે મોટપણની નિશાણી."
(મરહુમ દા. એ. તા.)

જ્યારે નમ્રતા માટે મેરહુમ સોહરાબ પાલમકોટ કહી ગયા છે કે:—

"ખાનદાની માણસથી ખુબી મલે
નીચ મારે ફાંફાં કંઇ નહીં વળે,
ખાનદાની માણસમાં નમનતાઇ છે,
કુલ રહીત નરોમાં—ડોટાહી છે."

વળી ફારસીમાં કહે છે કે:—

"તેઝી-વ-તુંડી ન આમદ એકાર
નરમી-પર આવર્દ—જે સુરખે માર"

એટલે—"તેજને તુંડી કંઇજ કામ આવતી નથી પણ નરમાસ તો સાંપના દરમાંથી વટીક સેહલથી સલામત રીતે બહાર આવે છે."

જ્યારે સર તોમસ મુર કહી ગયા છે કે:—

"નમ્રતા—વડાં તરફ ફરજ છે, બરોબરીયા તરફ માન છે—આપણાથી નીચાં તરફ લાયકી છે અને બધાં તરફ સલામતી છે, અને તે નીચી છતાં સર્વે ઉપર સત્તા ધરાવે છે."

છેવટ સંત કબીરદાસની એક કથાનો દાખલો ટાંકી આપણો વિષય અસ્‌ખ્ય ભાગી દુવાઓ સાથે ખતમ કરીશ. સંત કબીરજી પોતાના આશ્રમમાં જંત્રમાં કહે છે કે:—

પીળીએ કયા?—તો કહે તામસ-એટલે-ગુસ્સો. "તામસ-પી-શીતળ ભયા—ફિર કછુ રહી ન પ્યાસ
ભૃગમુની મારી લાતસે—પ્રભુપદ ગ્રહ્યો જ્યું દાસ."

યાને કે:—જે કોઇ પોતાનો ગુસ્સો પી જાય, અને ગમે એવું અપમાન મલ્યા છતાં તે ખમી જાય અને પોતાનાં મનની શાંતી જાળવી રાખે તે માણસને પછી બીજાં કશાંની તરસ રહેતી નથી. ભૃગમુની કરીને મોટા તપેશ્રીમાવા હતા. જેમણે ઘણા લાંબા કાળ સુધી ભગવાનનું તપ કર્યું હતું અને તેમને ઇંદ્રાસન પણ મેળવ્યું હતું. પણ તેમને પોતાને વિષે એવો ગર્વ ચઢી ગયો હતો કે એક વાર તેઓ વિષ્ણુજીની દરબારમાં ગયા, ત્યાં તેમને જોઇ સર્વેએ ઉભા થઇ માન આપ્યું પણ વિષ્ણુજી બેસી રહ્યાથી ભૃગમુનીને અપમાન લાગ્યાથી રીસ લાવીને તેમને વિષ્ણુજીને એક લાત મારી પણ વિષ્ણુજી તેથી શાંતી જાળવી જરાએ ગુસ્સે ન થતાં ભૃગમુનીનો પગ ઘણોજ જહાલથી પકડીને દાબવા લાગ્યા અને બોલ્યા કે "ઓ, મહારાજ તમારા પગમાં વાગ્યું હશે—માટે મને તે દાબવા દેવ." આવી જાતની સહનશીલતા જોઇને ભૃગમુનીને બહુજ પસ્તાવો થયો જેથી વિષ્ણુજીને પગે પડયા કે 'મહારાજ મને માફ કરો.'

ત્યારે કબીરજી કહે છે કે ભૃગમુનીએ ગુસ્સો કરી જરૂરીથી વિષ્ણુજીને લાત મારી તેમાં સાધું તેમનાજ પગમાં વાગ્યું, અને ઉલટ પસ્તાવું પંડયું તેમાં વિષ્ણુજીનું શું જવું રહ્યું? જે મને તો સામો વિનય વાપરીને સહનશીલતા બતાવી હતી. વાંચનાર આવું નામ તે નરમાસ અને સહનશીલતા!

કાયી અને તે ત્રણેજણે બોદાનુ નામ લઇ માટે જાણીયા લીધી.

પોતાનું વહાણ વતન છોડતાં કદીબી કોઇને આટલી હદે ખુશાલી લાગી ન હોય. તે ત્રણે હવે છુટકારાનો દમ ખેંચવા લાગીયા અને આતુરતાથી તેઓની આંખો પેલાં ઇંગ્રેજ વહાણુ ભણી ટીકાઇ રહી. હોડીવાલા એમાઇલ સાથે વાતે ઉતરયો.

"અરે સાહેબ, ગઇ રાતે હમારી હોડી છોડીને અંદર એક બુરાને એક ઔરત બેસીને નદીયો નહાસી ગયાં, હમો ઉપરમાંથી જાગી ઉઠયાં અને તેઓને જોયાં તેજ હમે બંદુકના બાર કીધા પણ તેઓ તો સલામત ચાલી ગયાં"

"કદાચ હું કેહેવાને શોધુંછ તેજોજ તેહશે." એમાઇલે કેહયું. "તેમજ જો હશે તો હું ધંગલંડ સુધી તેઓની પુઠે પડસ."

"ઇંગ્રેજને આપણુને તપાસેછ, જુવો ઉંટ ઉપર ટેકો થઇને ઉભાજ કદાચ તેઓ આપણુને વધારે નજદીક જવા દેશે નહીં." હોડીવાલા બોલીયો.

એમાઇલે પોતાનો સદેહ હમારા કાંઇ હવામાં ઉડાડીયો. વહાણ ઉપરથી હોડી ચોગાવવાની ખસારત મળી અને તુરત એક ઇંગ્રેજ કેપટને ઝાજ ઉપરથી કેહયું."

"તમે કેટલુ હેઓને તે હું માગેછ?

એમાઇલનું હ્રદય ખુશાલીથી ધપકવા લાગીયું.

"હમે દોસતો છેયે, અને ઇંગલીશ વહાણુની પનાહ મંગેવા આવીયાછ"

"ઠીક ઠીક" ખુશીભર્યો સાહદે ત્યાંથી જવાબ મલ્યો.

થોડાજ વખતમાં તે ત્રણેજણ વહાણુની ઉપર આરામ જઇ ઉભાં. કેપટને પાસેથી ઇંગ્રેજની સારતી પાસપોર્ટ લીધી પછી એમાઇલ પેલા હોડીવાલા આદમી વાંકો વળી પોતાનો તેના કાનમા બોલીયો.

"તું તરે પાછો ફર, હું અહીંથી મારા મીત્રોની ટોળમાં ભળેછ."

તેને કહેવાની વેહમ ઉપન્યો નહીં અને તે ગીતો ગાતો પોતાની હોડી હંકારી ગયો.

તે ઇંગલીશ વહાણના ડેક ઉપર એમાઇલ આંખોમાં નીરાસ સાથ ફ્રેંસીસ અને જુલસનો હાથ ધરી ઉભો.

તે માણેક બોદાનું હેસાન માનો મારાં બચ્ચાંયો કે અંતે આપણે બચવા પામીયાંછ."

હોડી ફ્રેંસીસ ચુંહણ ઉપર પડી અને જુલસે તુરત એમાઇલનો હાથ લઇ પોતાને હોઠે લાગીયો "અને બોદાવાલા પછીથી હમે તમુને આભારી થયાંછ" તે ખરાં લોસથી બોલીયો.

"અને મારા પછીથી રોબસપીયરને ને કે તેમ કરવાને તેને સ્વપનેબી વીચાર્યું ન હશે" એમાઇલે જવાબ દીધો.

દયાલુ ઇંગ્રેજ કેપટને તેઓની કહાણી જાણવા માંગી જે કાંઇક સાવચેતીના સબુનો સાથ તેને કેહવામાં આવી.

તુરતજ આ ત્રણેએ ભોગવેલી વીપત્તીની વાત ઉતારઓમાં ફરી વળી કે દરેક જણ દીલસોજીથી તેઓ તરફ જોઇરહ્યું અને બની શકે એરી રીતે તેઓની ખાતરદારી કરવા માંડી.

"હમારો હેતુ એજ પ્રમાણે નીરદોષોને બચાવવાનો છે." કેપટને કહયું. "તે સાથ એક બીજી બાસ મતલબને ખાતર ઇંગલંડ સુધીથી હમે આ વહાણુ અત્રે લાવ્યાછ તે કામ સરંજામ ઉતરે ત્યાં સુધી હમે અહીં થોભીશું."

"તું કોઇ રીતે તમોને મદદે લાગી શકું એમ છે?" એમાઇલે ઉત્સુકથી પુછયું.

"કેપટને ગમખ્વારીથી કહયું" હું હમારા ઇંગ્રેજ બીજાઓ લોર્ડ પામરસ્ટનને બચાવવા અહીં થોભીએ તેઓ ચેરીસમાં એક કારડીનલની મુલાકાતે વેલાતેવેરથી આવ્યા હતા. અત્રર મલવા મુજબ તે કારડીનલનું મકાન તુરતજ ઓલખી તારાજ કરી નાખ્યું' અને બાંધેલ જજેદ કાંઇ પણ લોર્ડ પામરસ્ટન ત્યાંથી નીકળી નાઠાછ એમ પકે પાળે હમુને અત્રર મલીછ; પણ તેઓ કયાં

હશે તે બાબે હવુને બહુજ ગૌંતા થાએછ. તેવણ છબ્બીસ મેન છે એટલે પેરીસીયનોની મગદુર નથી કે તેમના બાલનેબી વાંકા કરે પણ આવા હેવાનીયત વખતમાં કાંઇ ધણો ભરૂષો પડતો નથી.'

એમાબલે અફસોસથી કહ્યું "હું કહેવાને અતિથ્ય દલગીરછું કે તે ભલા ધર્મગુરૂને બે માસની વાત ઉપર લેંગડાદે કાસટલમાં મારી નાખવામાં આવ્યા હતા."

કેપ્ટન આ સાંભળી ધણો બેદ પામ્યો. "ત્યારે હવે અહીં બેલ્જી રહેવામાં કાંઇ સાર નહી. વહાણ ઉપર બીજબી નહામણી જનારાંબ્યા છે અને હું ધારૂંછ કે હવે તમેા બધાંની સલામતી ખાતર વહેલું લંગર ઉચકી એતેા સારૂં. ચાલેા, મારા મેહનતુ સાથીએા ઉપકારની તપારી કરેા"

પેલી તરફ જુલસ અને ફેલીસ ખુશાલીથી ઉભાંતા જીગરે ડેક ઉપર ઉભાં હતાં. "કેપ્ટનદીલ હવે બેાલાતા-લાની મેહરથી આપણા ઉપરની બધી આફત વહી ગઈછ, હવે હું મારી ઉમેદ ફળવાની વખી રાખું!" તે જવાને પુછ્યું.

પેાતાના અંકલમા ખરી સાહયતા આપનાર આ નેક જવાન તરફ ફેલીસનું દીલ બેંચાયું હતું અને તે જો કે તેણીના ધારવા મુજબ આમ વર્ગનેા હતેા પરંતુ તેણીની નજરમાં એક ભલા ઉમરાવ કરતાં પણ ચડતેા હતેા.

"જુલસ, હું તેા એમજ સમજું છ કે દુનબામાં હું તમારે માટેજ સરજનએલીછું, પણ–પણ તમે એમાબલ આગલ એમાબે જરૂર વાત છેરબે અને એબેા તરફથી કાંઇ તમે ખુલાસેા સાંભળેા તેા તેથી તમે તમારૂં મત મારે માટેનું બદલશેાના? જુલસ હું બખ્ખીત તમારીજહું".

તેબેા બન્નેના જીગર ખુશાલથી ભરાઇ ગયાં હતાં. આ વખતે ત્યાંથી એક બુઝર્ગ સખસ પસાર થયેા ફેલીસ તેને જોતાંજ સખત ચોંકી અને સામેથી એમાબલને આવતાં જોઇ તેણી બોલી. "એા મેહરબાન એમાબલ, મેં એક જુનેા માનીતેા ચેહરેા હમણાં બબાબલ, મેં એક જુનેા માનીતેા ચેહરેા હમણાં જોયેા એા બખ્તીત તે હમારેા જુનેા કારભારી જોસેટ હતેા એમાં તેા શકજ નથી તે ભલે દીલા દીલાને જોતેા હતેા પણ મારા આ ફેરવાએલાં સ્વરૂપથી તેને મને એકદમ પીછાણી નહીં. ચાલેા આપણે તેને બનાવીએ કે લેંગડેાક બાનદાનનું એક વારેસ હજુર હેબાત છે અને તે બખ્તીત સાંભળીને ધણેા ખુશી થશે." ફેલીસે સામે આંગલી ટાંપી ઉમેર્યું. "એ જુબેા હજુર એ મનેજ ટીકેછ."

ડેક ઉપર બીજાં ધણાં બાસામી હતાં જોએા બધાં ફેલીસને દુર રીતે મદદ કરવાને નજદીક આવીને તેણી સાથ બે બોલ વાત કરી જતાં મગર એક જણે હજુર સુધી કશીબી દીલચાલ કરી હતી નહી. એક ઉંચી દુઃખી દેખાતી બોરત, પેાતાની આંખેા ઉપર રૂમાલ ઢાંકી દીવાલને માથું અઢેલી ચુપચુપ બેઠી હતી પણ જ્યારે બુટેા જોસેટ ત્યાં એકદમ ધસી આવ્યેા ત્યારે તેણીએ રૂમાલ બસેડી ઉપર જોયું.

"એા તમામ ફરેસ્તાબેાના નામથી!" બુટેા જોસેટ એક નહાનાં બાળક માફક હબકાં ખેંચી બોલીયેા "એા મારાં જવાન શેાણી, એા એતેા તમેજ છેબે! મેં તમુને પેહલાં તમારા આ પેહરવેસથી પીછાણ્યાં નહી પણ બા બેાલા, આ કેવી ખુશાલી, અરે પણ બેવણ ક્યાં ગયાં, બેવણની ખુશાલી કેટલી બધી—" તેને વધારે ડબ્બાં બેંચ્યા.

"મારા ભલા જોસેટ મેં ધારીયું જ કે મને જીવતી જોઇ તારાં ભલાં જીગરને ધણી ખુશી ઉપજશે તે એક વારની હમારી બેટાઇ જે હાલ જુલમમાં મલી ગઇ છે તેની બાકલી રહેશી—"

પણ જોસેટ માત્ર બેટલુંજ બોલતેા "અરે પણ બેવણ ક્યાં ગયાં બેવણની ખુશાલી—"

તે વધુ બોલે તે પેહલાં એક ઉતાવલા હાથે જોસેટને બાલુ ઝીધેા અને એક ઉંચેા પાતલેા બોરતનેા બાકાર ધરીને ફેલીસ તરફ દોડી આવ્યા, એક પલ સુધી દીવાની જેવી બદાએ તેણીએ તેને દીઠા કીધા, પણ પછી ફેલીસને વળગી પડી તેણી બોલી "મારી દીકરી, મારી ફેલીસ, બા દુબળુ બેહરતના બાપ, હું કેમ તારૂં હેબાન માની શકશ."

જો કબર ઉઘડી અંદરથી મુરદું બ્હાર કુદીને પડતે તો લેડી ફ્રેલીસ ચાટલી ચમકતે નહીં!

"મારાં મા, મારાં વ્હાલાં મમા! આ બોદા બાતર મને કહો કોણ કે હું સ્વપનો જોતી નથી. એમાબેલ, જુલેસ, હું બ્રુચુંછ કે ઉઘાડીંછ, આ શું બ્રચીત મારાં માતાજી મને મલીયાછ" તે ગરીબ છોડી ગાફલે જેવી બબડવા લાગી.

એમાબેલ ઉપર ઉપર એક બરફના પુતલાં મીસાલ થંભ થયને ઉભો હતો તે એક સ્બ્દથી બોલીયો નહી જુલેસ અબ્બએબીમાં ગીરફતાર બની ગયો હતો; પણ જેનેટ તેઓ બંનેના હાથો પકડી પુકારી ઉઠયા.

"બોદાના શુકર કે એ કાંઇ સ્વપનો નથી મા બેટી બંન્ને સલામત બચી ગયાંછ. જેઓ આજ સુધી એકમેકને મુવેલાં ધારતાં હતાં. આ તે નાતરસ ધાટકી દીવસ પછીથી આ કેવી સુખની સવાર"

આ બધો વખત કાઉનટેસ માતા અને ફ્રેલીસ એકમેકને જોટી ઠચકાં બેંચતાં હતાં, કેક ઉપરના એકબ્મી આસામીની આંખ સુકકી રહી હતી નહી અંતે કૃપટનની ફસારતથી એક પછી એક ઉતારઓ તે બીધુદાં પહીને પાછાં મલવા પામેલાં વ્હાલાંઓને એકલાં છોડી ત્યાંથી સભ્યતા ખાતર ચાલી ગયાં.

"ઓ મારાં બચ્ચાં! મારાં બચ્ચાં! હુન્યા મને કેવી અકારી ઉંર જેવી લાગતી હતી અને તે કેવી હવે આનંદી અને ખુશનુમા લાગેછ" કાઉનટેસ બબડી.

"મેં અને એમાબેલે તમુને ગુજરી ગએલાં ધાર્યા હતાં, ઓ તે બીચારે મને કેટલી કેટલી દુખી કીધી."

"એમાબેલ? ત્યારે શું તુને એમાબેલે બચાવી?", કાઉનટેસે પુછયું. "હા મહેરબાન એમાબેલ, તમે કયાં છેઓ?" ફ્રેલીસ પુકારી.

તે કદાવર તનસીતર બુજતે બગલે નજદીક આવ્યો. આગલા તમામ પવીત્ર જુરસાઓએ તેને હાલમાં તદન આલેબ બનાવી મેલ્યો હતો તેને નજદીક આવી કાઉનટેસનો હાથ ઉઠાવી પોતાને હોઠે ઢાબીયો.

"હું બોલી શકતો નથી, તમોને જીવતાં જોવાના આ અદભુત ચમત્કારો મને બોદાતાલાના આભારમાં કયરી નાખ્યોંછ" એમાબેલ પોતાના દીલબ્જત હલકે બોલીયો.

"તમે કેમ બચી જવા પામ્યા મારા બેબુસ મમા, તે મને કહો" "જેનેટને એ માટે પુછ મારી વ્હાલી, હું તો કશું જાણતી નથી."

બુઢો જેનેટ ધડતી મગરૂરીથી મલકાયો.

"હા મારાં જવાન લેડી ફ્રેલીસ, હું તમુને બધું કહીશ. તમુને એકવાર પાછાં હસતાં જોઇ મારી ઘરડી આંખોમાં ટાઢક પરેછ પેલા ભંયકર દીવસે હું તદન જંગલી જેવો બની ગયો. ચૅંડાલ પીએરીએ જ્યારે એકેદમ કહેર વરસાવીયો ત્યારે હું પડોસના ઓરડામોંજ હતો. હું તદન બે આખરો બેની ગયો હતો. તેના બુરા સાથીઓ નોકરોના જાન લેવાનેજી ડર નહી તેના હતા તેથી હું છુપયે રહેયો પણ જ્યારે ફ્રેજસનાં ગામરોમાંથી તેઓ વધારે માણુસો લાવવાને ગયા ત્યારે હું કોઇની જુવે નહી તેમ પેલા બદબ્ખ્ત ઓરડામાં ગયો. બહાર ઉંભર આગલબ્ જ તમારી જવાન દાસી વીક્ટર તદન નહી ઓલખી શકાએ એવા છુંદાએલા ચહેરા સાથે પડી હતી. હું આગલ ગયો મેં તમુને ત્યાં જોયાં નહી, ગરીબ કાઉન્ટ લેડીમાં લેડીને બેભાન પડેલા હતા પછી હું મારાં કઉનટેસ બાનુ આગલ ગયો મેં એવબ્થુની નાડ ઘણીજ ધીમેથી ચપકતી જોઇ હવે મને એક બીચાર સુજયો. તે ઘાટકા સખમ્સો કદીબી કાઉનટેસ બાનુને જીવતાંતો રેહવા દેજ નહી એમ મારી ખાત્રી હોવાથી મને એક સારો બીચાર સુજ પડયો. મેં તુરતજ બીચારી વીક્ટરનું બેપરન લોસરી લઇ મારાં લેડીને બાંધું અને વીક્ટરની ટોપી પણ મારાં શેઢાણીને પેહેરાવી તેઓને ઉઠાવી મારે બુપરે લઇ ગયો પણ રસતે મને પીએરી મલયો તેને મેં કાલાવાલા કીધા કે જખમી વીક્ટરને મારે ત્યાં લઇ જવા દેવી તેને મને ગુંડાથ્થી જવાબ કીધો કે તેહી પોતાની બાજની જીંદગી બચાવવા મને અરજ કરવા બાદી તેથી તેહીને જમીન દોસ્ત કીધી, તેને ત્યાં પડી વીક્ટરને

મારે ઘર લઇ જવાને પરવાનગી આપી અને આવી રીતે હું મારાં છોકરીને મારે ઝુપરે સલામત ઉચકી લઇ ગયો. ત્યારે મારાં છોડી સુધ્ધીમાં આવ્યાં ત્યારે તેવણ બચ્ચાં જેવાં નાહેાવત થઇ ગયાં હતાં. મને મેાટી ચીંતા હતી કે તેવણ સુધ્ધીમાં આવતાંજ પેાતાની મેાટી માટે પુછશે અને તેથી મેં બન્નુ એટલું એમને છોડી દેલીસ માટે ઉઠાવ્યું પણ તેમ કર્યાં સુધી બની શકે. અને તેવણના ચાલુ સવાલેાથી હીમત હારી જઇ મે કહી દીધું તે સાંભળવાથી તેવણ ઘણુંજ બીમાર પડી ગયાં પણ તે માફેક ઉપર મને પુરતેા ભરૂસેાતેા અને મેં રાતેાદીન એવણની ચાકરી કરી ઉઠાડયાં. પેરીસની ખુરી અબરેા મને ફ્રેન્ચસના ગામડાંમા હર હમેશ મલતી રેહતી અને તેથી મેં નહી કહ્યું કે મારાં કાઉનટેસ બાનુ માત્ર ઇંગલંડમાજ સલામત રહી શકે તેમ હતું એટલે ઇંગલંડ હાસી જવાનેા મેં પાકકેા વીચાર કરીલે તે માટે પૈસા જોઇતા હતા અને માર્ક લેરીનું એક સારૂં ધરેણું હમે તુરત વેચીયું અને ખેડુતના વેષમા મુસાફરી કરતાં હમે ગઇ કાલેજ ડેવે આવી પુગીયું રાતે અંધારાનેા લાભ લઈ હમે એક હેાડી છોડી તેમાં બેસીને આ સ્ટીમર તરફ નીકથી આવ્યાં પણ બેાડાક સોંસજરેાએ ભમકી ઉઠી બેંદુકનેા મારેા ચલાવીયેા પણ તે માફેકની મેહરથી હમેાને કશી અસલત આવી નહી."

"આ ભલા નેક જેનેટ, તારી ભલાઇનેા આભાર કેમ વાળી શકાશે?" ફેલીસ તેનેા હાથ હેતથી દાબતાં બેાલી.

"અરે ફેલીસ આ નેક સખસે મારે માટે કેટલું કેટલું વેઠયું છે તેનેા એક સખુનખી તેને તું ને જણાવીયેા નથી" કાઉનટેસ બેાલી.

ગરીબ જેનેટના કરમાએલાં ગાલેા ઉપર સુખના આંસુ ઉતરી આવ્યા "આ ભાઇએંશાથી દીવસ હું જોવા જીવેા એજ મને મેાટામાં મેાટેા બદલેા મલી રહયેાછ, હવે હું સુખથી મરવા તૈયાર છું."

"ભલા જેનેટ, મરવાની વાત કરે ના હમે તારી ઘણીજ માણ અને હેતથી સંભાળ લઇશું" એમાઇલ આંખેામાં ખીનાસ સાથ જેનેટના ખભાને હેતથી વળી ગતાં બેાલીયેા "તુને હમારા સુખના સેાતારા સમાન હમે પુંજ્યું."

હવે લુઇસ અજાએેાથી ગાઇલ જેવેા બની ગએેલેા એમાઇલ તરફ આવ્યેા, "મને કથી સમજ પરતી નથી મેાંઝેાર એમાઇલ તમે તેા કેડેાટીલને તમારી ભાનેજ કેહતા હતા એટલે મેતેા તેને આમ વર્જની બેટી ધારી લીધી હતી—"

એમાઇલ મગરૂરીથી હસીયેા "જ્યારે મેં એને ના વારેસ મા બાપ વગરની થઇ ગએેલી ધારી ત્યારે મેં એને મારી ભાનેજ કરી લીધી પણ હાલમાં એના કાઉનટેસ મમા હેવાત છે અને એ હવે પેાતાનું ખાનદાની નામ પાછું અખ્તયાર કરશે, પણે હવે એ ઉમરાવ ખાનદાનની છે એમ જાણી તું શું તરા પીયારેામાં પાછેા હઠશે?"

"કહી નહી મેંતેા પેહલી નજરેથીજ માની લીધું હતું કે એની એક ભલી ડચેસ કે પ્રીનસેમ જેવી દમામી હતી પણ—પણ—હું ભીખારી મુસ્લેસ અવતારનેા બની ગયેાછ માટે કદાચ એના મા વાંધેા લેશે."

"કાઉનટેસ માટે તેા મને પુરેપુરી ખાત્રી છે પણ ફેલીસને પેાતાને શું કહેવું છે?" એમાઇલ હસીને બેાલીયેા.

તેણી મીઠાસથી હસી અને લુઇસ તરફ આવતાં બેાલી "જે બીજું નામ મને લુઇસથી છુટી પાડે તેા હું કેડેાટીલ નામ હેાળજ રેહવાને ખુશી છું." પછી તેણી પેાતાના મા તરફ ફરી બેાલી "જ્યારે મારાં કાઉનટેસ મમા જાણશે કે મારૂં દીલ તમારી તરફજ છે ત્યારે એવણ તમારી બેાદુતની બેલાદ માટે જરાએ વાંધેા લેશે નહી એવી મારી પકકી ખાત્રી છે લુઇસ મારાં માતાજી નજદીક આવ્યા."

"લુઇસ! બેાદુતની બેલાદ!" કાઉનટેસ તે જવાન તરફ ટીકી ટીકીને જોતાં બેાલી "મને ખમજ પરતી નથી આંખ તેા—આંખ તેા—"

"મારકવીસ એડવીન લુઇસ—ડ—મેરી ધન હવે તુરતજ બેાલી ઉઠેા: "એડવીન

અદરઅેલાં જેવી ફેલીસ લૅંગડોક છે. હું ધચ્છું છ કે તમો બંન્ને એકમેકને રાજી ખુશીથી કબુલ કરોછ." અને એમાધસે હરખાતાં જગરે તે બંન્નેના હાથ જોડીયા.

તેઓ બંન્ને અજાયબીથી સખત ચોંકયાં.

"તે મારકવીસ, જેને હું ધીકકારતી હતી તે?" ફેલીસ બોલી ઉઠી "લેડી ફેલીસ, જેણીને હું તેણીના બાપ જેવી પાછળને મીજાસી ધારતો હતો તે?" ઓદીન જુલસ બબડયો.

એમાધસે બીહાસથી હસતી કાઉનટેસ તરફ ફરી બોલાસો કીધો "હું જાણતો હતો કે વગર કારણે તેઓ બંન્ને એકમેકને ધીકકારતા હતા મને તમારી આહેસતી ખબર હતી કે તમે બે બંન્નેને એક થએલાં જોવાને આતુર હતાં ત્યારે મેં જવાન મારકવીસને ફકટ એક પટકાયી બાગેલ થએલો પડેલો જોયો ત્યારે હું તેને મારાં બાડના મકાનમાં ઉંચકી ગયો અને બે બંન્નેને એકમેકને ઓળખવા દીધાં નહી મેં ધારી રાખ્યું હતું કે એતું છેવટ એવુંજ આવસે."

"હમેશના હમારા માયાળુ ખેરખાહ કાઉનટેસ મધુર હલકે બોલી "હમારી પાસે કુલ દુન્યાનો અખુટ ગંજ હતે તો તે પણ તમારી નેકીના બદલામાં નજીવો ગણાતે."

એમાધસે કાંઇ બોલવા માટે હોઠ ઉઘાડીયા પણ તે તુરતજ બાજુએ ફરી ગયો, તેના ઉપર ઘણી અસર થએલી લાગતી.

ઓદીન જુલસ હસતી ફેલીસને લઇ કાઉનટેસ આગળ આવીયો.

"બહાર માદર, હમુને તમારા આશીષ આપો. ને કે હું દોલત મીલકત વગર ફકટ એક નામના ખેતાબ સાથે તમારી સુંદર બેટીના હાથની માંગણી કરૂંછ છતાં હું એણીના સુખને ખાતર મારી જીંદગી આપવાથી તૈયાર છું."

"હજારો આશીષો તમોને આમીન થજો બહાદા બેટા, તમે લૅંગડોક કાસટેલમાં પધાર્યા હતા તે કરતાં વધુજ વધારે ખુશાલ દીકરે હું મારી બેટી તમારા હાથમાં સપુરદ કરૂંછ કારણ તમો બન્ને એકમેક માટેજ સરજાએલાં છો એમ તમો હમણાં સમજી શકોછ અને તેમાંજ સંસારનું સમપુર્ણ સુખ સમાએલું રહેછ મારી દયકીરો બેટલીજ છે કે મારાં કરઝંદને તેનાં કુટુંબની મોટાઇ પ્રમાણે હું લગનની ઉમદા પેહરામણી કરી શકતી નથી."

"તે માટે ચીંતા કરવાની કશી જરૂર નથી. મરહુમ કાઉન્ટે પોતાની રોકડ રકમોથી તેમજ મીલકતો વેચીને નાણા ઉભાં કરી તેના જે બેમુલ હીરામોતી ખરીદી રાખીયા હતા તે બધા મારા પાસ સલામત છે વળી ફેલીસ જ્યારે મારાં બાડવાલાં મકાનમાં દોડી આવી ત્યારે તેણી લગનની કન્યાના પહેરવેષમાં હતી અને તમારાં બધાં તે બાનદાની બારહેરા તેણીએ પેહરેલાં હતાં તે પણ મેં સાચવી રાખ્યાંછ એટલે આજે તમો હજુર લબ્ધોપતી છો તમારી બેટાએ અને ડાહોળલાલી ધંગલંડના બારમાં મુલકમાં તમે ઘણી સારી રીતે બાજીથી શકશો અને ઓદીનના હાથોમાં એ નાણાં ચાર ઘણાં થવાને વાર લાગશે નહીં."

આ સાંભળી બધાને એમાધસ એક પરીત્ર ફરેસ્તા જેવો વહાલો લાગીયો "ખરેખરા ઉમરાવ દીલના એમાધસ" તે જવાન જોડું બોલીયું.

"તમે બધુ હમારાં સુખ માટેજ કીધું છ, તમારા પોતાને માટે શું કશુંજ નહીં?" કાઉનટેસ ધીમા સાદદે બોલી.

તે પોતાની છાતી ઉપર હાથોની અદબ વાળી ચુપ ઉભો. લેડી ફેલીસે તેના બબાં ઉપર અતીશણી મમતાથી હાથ મુકી તેનાં કાનમાં ધીમેથી કાંઇ કહયું. જવાબમાં તે બહાદર સખસ એક નેતરના બાડ બીમાર ઠરદર કંપી રહયો અને એક સખુનબી બોલીયા વગર ત્યાંથી ચાલી ગયો.

"તેં શું કહયું, મારી દીકરી? કાઉનટેસે આતુરતાથી પુછયું.

"મેં એવણને એક વાતનું વચન આપીયું છ હું તમને વખત આવવે તે બાબદ કહેવરા ઓ મમા, આપણે તેવણનો કેમ આભાર માની શકાયું?"

તે નફકખ્ત આજે ઘણી સારી મુશાફરી કરી તેઓને સુંદર ઈંગલંડને કીનારે વખતસર લાવી ઉતાર્યા.

કુમનસીબ પણ વ્હાલાં વતન ફ્રાન્સની નદી સાથે જોડાએલી સુંદર નદીની સામે તેઓએ એક ખુશનુમા મકાન ખરીદ્યું અને ત્યાં તેઓ જઇ રહયાં.

જુલસ અને ફેલીસનાં લગન થયાં અને લેંગડોક ખાનદાનના દરેક ઉત્તમ ઝવાહીરોમાં કન્યા ઘણી દીપી રહી. જુલસના જેવો મગરૂર વરરાજા કોઇ બીજે જવલેજ જોવામાં આવ્યો હોય. સુંદર લેડી ફેલીસ ઉપર તેને તનોમનથી કુરબાન થએલો જોઇ કાઉનટેસે ઓલાતાલાના આભારમાં પોતાની આંખો આકાશ તરફ ઉઠાવી.

લગન પછી એમાઇલ તેઓનું મકાન મુકી ગયો. તેને પોતાનો રસતો ખોળી લેવાનું નકકી કર્યું. દીન ઉગતે તે વધારેને વધારે ગંભીર અને દલગીર થતો જતો હતો, અને જ્યારે તેને મકાન મુકી જવાની તયારી કરતો લેડી ફેલીસ-ડ-એરીએ જોયો ત્યારે તેણી ગભરાયી તેનો હાથ ધરી બાગમાં ચલાવી. લાંબી બગીચામાં એક માંડવા આગળ કાઉનટેસ વાંચતી બેઠી હતી. ફેલીસ બોલી "ભલા એમાઇલ, તમે અજમાવો જુવો, જરૂર અજમાવી જુવો" આટલું બોલી તેણી ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

ઘણીજ ઇતેજારીમાં ફેલીસ અને જુલસ માંડવાથી થોડેક છેટે ઉભાં રહયાં. તેઓ બન્ને પોતાના નેક ખેરખાહને માંગી મુરાદે પુગેલો જોવાને અતી ઘણાં આતુર હતાં પણ કાઉનટેસ શું કેહતી તે બાબે તેઓ ચીંતાથી અરધાં થઇ ગયાં હતાં.

અંતે કેટલોક વખત પછી કાઉનટેસ અને એમાઇલને તેઓ તરફ ધીમે પગલે આવતાં તે જોઇને જોયાં. એકજ નજરે તે વહાલાંઓ શું પરીણામ આવ્યું હતું તે પામી ગયાં.

એમાઇલની બાઝ જેવી તીણી આંખો જીગરની ખુશીથી ચમકતી હતી. કેવું અતીશે મધુર હસવું કાઉનટેસના હોઠ ઉપર પથરાયું હતું.

"ફેલીસ, આજ પછીથી મારી પોતાની બેટી, તે હમુને સુપી કાર્યાંછ" એમાઇલ, સુંદર ફેલીસને પોતાના પાસાંમાં લેતાં બોલીયો,

આવી રીતે તે ગુરસેબ્લાન પાછા કાઉન્ટનાં કુટુંબીઓ તેના લેંગડોક નામથી સદંતર છુટા પડી ગયાં.

કાઉનટેસના દરજ્જાની ઓહોબાલી કરતાં સાદી મડેમ એમાઇલ દાખલ તેણીએ ઘણું વધારે સુખ ભોગવીયું; અને જ્યારે ફ્રાન્સમાં તમામ સુલેહ શાંતી પથરાઇ ત્યારે તેઓ પોતાનાં પ્યારાં સ્વદેશ પાછાં ફર્યા.

જેનેટ ઘણો વખત સુધી જીવીયો અને એકવાર પાછું જ્યારે તેઓએ ફ્રેજરમાં એક સુંદર મકાન ખરીદી ત્યાં વસવાટ કર્યો ત્યારે તે બુઝર્ગ નીમકહલાલ પુરૂષની ખુશાલી માઝ સમાઇ ગઇ નહી.

અને ત્યારેજ તેઓએ જાણીયું કે પીએરી હુલ્લડખોરોને હાથ મારીને ગયો હતો તેને પોતાના લાભ અર્થે કાંઇ મોટું કાવતરું પોતાના સાથીઓ સામે રચીયું એટલે તેઓએ ઉશકેરાઇ તેને જખમ કર્યો.

લેંગડોક કાસટલની અમીરી જાગીર લેડી ફેલીસને તેણી એકલી બાકી રહેલી વારસ દાખલ હાથ આવી; અને ત્યાં તેઓએ તે મેહલ તેની અસલ રઉનકમાં નવેસરથી પાછો બંધાવીયો. બુઢો જેનેટ પોતાની જવાન લેડી ફેલીસના બાળકોને દરરોજ તે પોતાને ગાડ આગલ લઇ જઇ તેઓના બાતપીતાની બાલકી વાતોથી વાકેફ કરતો અને આવી રીતે ગ્રે ફાલકનનું તે છુપું મકાન હજુરણી યાદગાર રહી ગયું છ.

સમાપ્ત.

પુરાતન હિંદની નવાઇઓ.

(પાને ૫૬૬ થી ચાલુ.)

(લખનારઃ—મોહનલાલ કરામજી સુનાવાલા.)

'ભરત' ખાતેનું 'સ્ટુપા'.

અલાહાબાદથી દક્ષિણ—પશ્ચિમે આસરે ૧૦૦ માઇલને છેટે આવેલાં 'ભરત' (Bharhut) ખાતે જે 'સ્ટુપા' આસરે ઇ. પૂ ૨૦૦ થી ૧૫૦ વચ્ચે બાંધવામાં આવ્યું છે, તે ૭ ફીટ ઉંચું છે. આનો દરેક ભાગ કોતરેલાં ચિત્રોથી ભરપુર હતો, તે ઉપરના લેખો જે અનેક દંતકથા રજુ કરતા તેમાંની ઘણીક વલી કેટલીક પાહલી ભાષાની પ્રતાપોમાં મલી આવે છે. તે ઉપરાંત ૨૦૦૦ વર્ષની વાત ઉપર હિંદના વતનીઓની જીંદગી કેવા પ્રકારની હતી તેનો પણ ખ્યાલ તે ઉપર કોરાયલા ચિત્રો ઉપરથી સહેલાઇથી આણી શકાય છે. **સર એલેકઝાંડર કનીંગહેમે** કલકત્તાનાં 'ઇંડીયન મ્યુઝયમ' માં આ સઘળાં કોતરકામોને તદન વાજબી પણેજ ખાસાતરાં હતી, તદ્વિતર બીજાં એવાંજ કેટલીક કિમતી કોતરકામોનો નાશ થયો તેવેજ કેજે પુગતે.

'સાંચી' ખાતેનાં ખંડિયેરો.

ભોપાલ રાજ્યમાં આવેલાં 'સાંચી' ખાતેનાં ખંડિયેરો પહેલાં ઇ. સ. ૧૮૧૮ માં શોધાયાં હતાં, જે ૧૭ 'સ્ટુપા' ત્યાં ખડા હતાં; પરંતુ પાછળથી કારપણે ખોદકામ થતાં ઘણાંક કિમતી જણવા ખડિયેરોનો નાશ થયો હતો, ઇ. સ. ૧૮૮૦ નાં વર્ષથી આ પાછળ ઘણી વખાણવા જેવ ખત રાખમાં આવે છે. મુંબઇ સર્કલના આર્કેયોલોજીકલ સર્વેયર Mr Cousen તેણે બધા મલી ૨૩૬ મોટા કદના ફોટોગ્રાફ ૧૯૦૦-૧ માં લીધા હતા.

ત્યાંનું સર્વેથી મોટું 'સ્ટુપા' કદાચ અશોકના અમલની પણ આગગચનું હોય તેમ જણાય છે. આ બાંધકામની આસપાસ પત્થરની ઉમદા 'રેલીંગ્સ' પણ કરવામાં આવી છે. ત્યાંના કેટલાક સ્થંભો પણ તે માફક શાહનશાહ અશોકના અમલ (ઇ. સ. ૨૬૨—૨૬૧) રમ્યાનના હોય એમ પુરવાર થાય છે. વળી ત્યાં ચાર ગજનાર દ્વારપાલ ઉભાકાર કરવામાં તે વેળાની એ ચારીક કળાનો વધુ પુરાવો રજુ કરે છે. અને એમ ભરત' ના નકશીકામ વિષે આપણ જોઇ ચુકયા છિએ જ મુજબ આ કેકણે પણ તેવીજ કળા જણાય છે.

હિંદની અતિ પુરાતન તલવારોમાં સફાચમાં 'બ્રોડ એજ,' યાને "ધાંબાનો જમાનો" કશો ફરસો આપતો નથી; એટલે જે ધાંબાનો કોમપણ સ્મમની હથીયારો બનાવવામાં આવ્યાં હતાં નહિ. આ ધાતુનો મુખ્ય ઉપયોગ કેપ, વાઝ અને એવાજ પ્રકારની ઉંચ વસ્તુઓને સણગારવા થતો હતો. પરંતુ 'કોપર' નાં હથીયારો હિંદના—અનેક ભાગોમાં તે વેળા જણીતાં હોવા જોઇએ, જેની સાબિતીઓ અચુક મલી શકે છે.

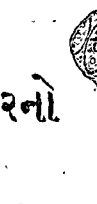
ઇ. સ. ૧૮૭૦ માં મધ્ય હિંદમાં Gungeria ખાતે ત્રાંબાનાં કેટલાંક ઓજારો મલી આવ્યાં હતાં, જેથી એક તદન નવી નવાઇ બહાર આવવા પામી છે. મધ્ય પ્રાંતોમાં આવેલા બાલાઘાટ જીલ્લામાં ઉપલે કેકણે એક ઉંડા ખાડામાં કાંસ્ય સંભાલથી ડટાયલો તે ખણતો મલી આવ્યો હતો. બધાં મલી ૪૨૪ ત્રાંબાનાં ઓજારોનો તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેનો વજન ૮૨૬ પૌંડ જેટલો થવા જતો તેમાં ૧૦૨ પાતલી રૂપાની વાળીઓ (વજન ૬ પૌંડ) હતી. ૨૬ ઓજારો હાલ પ્રસિદ્ધ બ્રિટીશ મ્યુઝયમમાં પુર સલામતીમાં બિરાજે છે, કે જેઓ દરેક જુદી જુદી ઢબનાં છે.

બેબીલોનિયન, મજીપ્શ્યન, તેમજ પિરૂવન ઢબનો તેઓનો મોટો ભાગ બનેલો રજુ થાય છે, તેમજ વળી આબરીશ પુરાતમ ઢબ સાથ તેઓનો મુકાબલો થઇ વાસ્તવિક પણે કરી શકાય, રૂપેરી (ખરાં રૂપાની) વાળીઓ. ઉપર ગોથાનાં માથાનું કોતરકામ દીઠામાં આવે છે. આ બતલાવે છે જે તે વાંસળો ખાસ કોઇ પવિત્ર મંદીરોને લગતાં હોવાંજ જોઇએ, એટલું કહેવામાં—" યાને ધારવામાં આવે છે જે તેઓની ઉદ્ભવ આસરે ૩,૫૦૦ થી ૪,૦૦૦ વર્ષો આગમચની હોવી જોઇએ. કાનપોર, કુતેહગઢ, માનપુરી, અને મયુરા ખાતે વારંવાર તલવારો, ભાલાઓ, ચિરોજે જે હથીયારો જડે છે તો ધણું કરી ત્રાંબાનાજ બનેલા હોય છે. [અત્રે જણાવવું અગત્યનું થઇ પડશે જે બાબિલોન ખાતે ખોદકામો કરતાં સ્વરસ્થ ત્રાંબુ જડી આવે છે. આનો ઘણો ખરો ઉપયોગ તે વખત થતો હતો, ચીકાગો યુનિવર્સીટીનાં મ્યુઝયમમાં ત્રાંબાની કેટલી પુરાણી તખ્તીઓ જળવી રાખવામાં આવી છે.

લુરિસ્થાન ખાતે એક રૂપાનો 'વાઝ' ત્રાંબાની બેઠક ઉપર લગાડેલો જોવામાં આવે છે, જે સર્વથી કિમતી તેમજ પ્રાચિન્ય લેખાય છે, એવોજ એક કિંમતી નક્ષકીદાર વાઝ રૂપાનો છે જે ઉપર Maram, Sin, જે. ઇ. પૂ. ૩૭૫૦ માં થઇ ગયો, હતો તે સેમિરાઇ શહેનશાહનું નામ જણાય છે. ત્યારે છેક ૬,૦૦૦ વર્ષે ઉપર પણ ત્રાંબાનો ઉપયોગ કેમ થતો તે આ ઉપરથી જણાય પડે છે. †]

* જુઓ, "The Imperial Gazetteer of India, Vol. II. p. 98.

† જુઓ, "The Scientific American" for Nov. 12th, 1910.

બીલોરનો બુચ!

(આરસેન લુપીનનું આખેરી પરાક્રમ)

(સાચુ વાર્તા.)

લખનાર—'રફીક'

પ્રકરણ ૫ મું.

હવે આપણે આપણા લુપીનને છોડી રેપ્યુટી ડોબ્રેક જેની સાથે આપણને લગભગ ગલુપી જેટલુજ આ વારતા દરમ્યાન કામ છે તેના ઘર સંસાર તપાસ્યે.

આગલ ડોબ્રેકને લગતી જે બાબદો આવી ગઇ તે ઉપરથી વાંચનારે જોયું હશે કે તે ઓકટ્રો અટુલો રહેતો હતો. તેનાં ઘરમાં પેલી કલેમન્સ નામની એક ઓરતજ હતી જે તેનાં ઘરનું બધું કામ કાજ કરતી હતી અને ડોબ્રેકે જમવાનું બાહારજ રાખેલું હતું.

હવે જે દીને પ્રીસીલે તેનાં માણસો સાથે અને લુપીને તેનાં ઘર પર દરોરો નાંખ્યો તેની બારવને બપોરે જમીને ડોબ્રેક જેવો પોતાને મકાને પાછો ફર્યો કે તેને કલેમન્સે ખબર આપી કે તેણીએ એક પકારવાવાલી બિચારા ઓરતનો બંદોબસ્ત કીધો છે, જે થોડા વખતમાં આવી પુગશે.

તે પકારવાવાલી ઓરત થોડાક વખતમાં આબરૂદાર ટ્રેડણોની ભલામણ ચીઠીઓનાં એક બંડલ સાથે ત્યાં આવી લાગી. તે બાલાક અને અધેર વયની હતી. ડોબ્રેકી મરદ નોકરની મદદ વગર ઘરનું બધું કામ કાજ ઉંચકી લેવાને તે રાજી હતી. છેહલ્લી તે કાઉન્ટ સેન્વચેટને ત્યાં રહેલી હતી અને ડોબ્રેકે તેણીને માટે પુછી જોવા કાઉન્ટને ટેલીફોન કીધો અને કાઉન્ટની તરફથી તેના કારભારીએ તેણીની ઘણી મજબુત ભલામણ કીધાથી તેણીને ડોબ્રેકે રાખી લીધી.

હજીતો તેણી પોતાની ત્રંકલાની હરીદામ થઇ તેટલાં માંતો બાણું પકારવાનો વખત થાય તે અગાઉ તેણીએ આખું ઘર વારીજુરીને સાફ કરીનાખ્યું અને ઓરડાઓની જમીનને ચોળી ચોળીને સ્વચ્છ કરી નાંખી.

બાદ, રાતનું બાણું બડપૂર્વી તૈયાર કરી તેમજ ઉપર મુકયું, જે બાદ ડોબ્રેક બાહાર ગયો.

પેલી પોરટ્રેસ કલેમન્સ સુઈ ગયા બાદ રાત્રે અગયાર વાગે પેલી પકારવાવાલીએ બાગનું બારણું ઉઘારયું અને તે વાટે એક આદમી અંદર આવ્યો.

"એ તમે કોબ્રેક?" તેણીએ તેને પુછ્યું.

"હા, હું લુપીન છેઉં"

તેણી તેને નીજ બાળારના પોતાના સુવાના ઓરડામાં લઇ ગઇ અને એકદમ રડવા તતરવા પરી.

"બાય વરી પાછાં તારાં બચુક કોહેતાં કાવતરાં વગર તારીથી નહીં જીવાતું? મારા હાથો તારાં નજીસ કામોથી કાંય ખરડેઉ? મને મુગી મુગી કાંય નહીં મરવા દેતો?"

"પણ મારી વ્હાલી વીકટરી હું કરૂંમી.

જ્યારે મને આબરૂદાર ટેબારનાં ઉપનસાનનું કામ પડે ત્યારે તુંજ મને તુરત

જાય છ? અને દુન્યાની કરોડોને અબજોની વસ્તીમાંથી મારાં કામને લાયક તુંનેજ ધારી તુંનેજ હું ચુંટી કાઢું છ તે પરથી તો ઉલ્ટું તારે ખુશ થવું જોઇયે!"

"બસ એટલુંજ કેની? ને મને તેમ કરી તું કેટલી જોખમમાં નાંખેછ તેનો તેં કાંઇ વિચાર કીધો? તારે મનસે તો જાણે તેં હસવાનું કીધું!"

"એમાં તું જોખમ શું જોય છે."

"તે તું મને પુછેછ? આય સરટીફીકેટો બધીજ જુદી ઉપર કરેલી નથી?"

"સરટીફીકેટો હંમેશ બોટીજ હોયછ."

"ને ધારકે ડૉક્ટરને તે માલમ પડે–તે એ વિશે ખબર કાઢે તો!"

"તેણે ખબર કાઢીણી!"

"શું? તે શું?"

"તેણે કાઉન્ટ સેલવેટના કારભારીને તેલીફોનથી કીધો ને—"

"ચાલ, ત્યારે જોયું કેની? હવે મારૂં આવી બન્યું!"

"નહીં, કાઉન્ટના કારભારીએતો તારી હજાર મોંઢે તારીફજ કીધી"

"પણ તે મને કયાંથી ઓરખે?"

"પણ તું તેને ઓરખુંછ કે ની? મેંજ તેને કાઉન્ટને ત્યાં રખાવેલો એટલે તું સમજી ગેઇ ની?"

લુપીનના આ ખુલાસા પછી વીકટરી કાંઇક શાંત પરેલી દેખાઇ.

"હીઃ" તે બોલી "જેમ ખુદાની મરજી બાતો જે ખરૂં બોલું તો જેમ તારી મરજી. વારૂં ત્યારે આય બધું રમખાણ જગાડી હવે તું મને કહેવા શું માંગેછ?"

"પહેલે જે તારીથી હું ચાહું છ તે એકે મને અહીં ઉતારો આપ. તું એકવાર મારી અત્યંગીની આપા હતી એટલે આય ઓરડો આપણે બે ભાગે વાપરસું ને ડ્રીંચેરપર હું સુવસ."

"વારૂં પછી?

"પછી મને તારીથી જે બને તે બાવાનું આપજે."

"ને પછી?"

"ને પછી મારી સરદારી [હેડલ જેમ હું કેહું તેમ મારી સાથે બધી જડતી લેવા—"

"શું કરવા?"

"પેલી એક કીંમતી જણસની મેં જે તારી આગળ વાત કીધી તે મારે શોધી કાઢનીછ."

"તે કીંમતી જીણસ કેવી?"

"બીકારનો ખુચ."

"બીકારનો ખુચ? યા ખુદા! ને તારો તે નખ્ખોદ ગીયો ખુચ નહીં મળીયો તો!?"

લુપીને તેને આસ્તેથી બાલુમાંથી પકડી અને ગંભીર થઇ તે બોલ્યો.

"તે આપણે જો નહીંજ શોધી કાઢયો તો ગીલબર્ટ, જવાન ગીલબર્ટ જેને તું દીકરાની માફક ચાહેછ, તે મારોંજ જશે, ને તેજ હાલ વાઉશરેના થશે."

"વાઉશરે જહાંન્નમ જાય, મને તેની પરવાહ નથી પણ ગીલબર્ટ....."

"તે આજનાં પેપરો વાંચ્યાં? મામલો બેહદ્દ્‌ જોયછ. વાઉશરે પેલા ડૉક્ટરના નોકર લીયોનાં ખુનને માટે ગીલબર્ટનેજ ગળે પડેછ, ને વશી એવું માલમ પડેછ કે એ જણ્યુન કામ કરવાને નાપાક વાઉશરે એ ગીલબર્ટનીજ છુરી વાપરેલી દેખાયછ. એ વાત આજે સવારે બાહાર આવી. ગીલબર્ટ આ ઉપરથી ગભરાયને જેતે જેતે બકેછ જેથી ઉલ્ટો તે વધુ ફસવાનો સંભવ છે. ચાલ બોલ, મામલો આવો છે તો તું મને મદદ કરશે?"

* * * *

ડેપ્યુટી ડૉક્ટર મધરાત્રે ઘરે પાછો ફર્યો. એ મુજબ કેટલાક દીવસો સુધી લુપીન ડૉક્ટરને ત્યાંજ રહી તેનુંજ બાઇ પોતાની શોધ બોલ કરતોજ રહ્યો. જેવો ડૉક્ટર ઘરમાંથી બાહાર જતો કે તે પોતાનું કામ રોજ શરૂ કરતો અને એકે એક ઓરડો તે ઘણીજ બારીકાથી, એવો જેતો કે તેનું એક ખુણું તે બાકી ન રાખતો.

વિક્ટરી તેનાં કામમાં સરોજર તેને મદદ લાગતી હતી. તેબલના ચૈયા, ખુરસીની ગાદીઓ, જાળીનાં પાટયાં, ઉપરની સીલીંગની કારનીશો, આરસાઓ, પીક-ચરની ફ્રેમો, ઘડયાળો, પાણીની ફીટીંગ્સો વગેરે વગેરે જે એક બાહોશ ભેજાંને બધું સુજે તે સધળું તે તપાસી જોતો હતો. તેઓની નજર તેટલાં વળી ડૉક્ટર ઉપરથી જરાપણ ખસી ન હતી. તેઓ તેની દરેક દરેક હીલચાલ ઉપર નજર રાખતાં હતાં. તેના ચહેરાનો વખતો વખત બદલાતો કદરો વટીક તેઓની નજરથી છુપો ન રહેતો હતો. તે શું ચોપડીઓ વાંચતાં ન્યુસ વાંચતાં તે કહી બજારને વધુ અગત લાગુ પાડતો, તે શું કાગળો લખતો અને તે કોણપર લખતો હતો તે સર્વની નોંધ તેઓની નજરમાં સમાઇ રહેતી હતી.

અને તે બધું કામ સેહેલ હતું કેમ કે તે ખુલ્લે બારણે રહેતો હતો. કોઇને તે મળતો ભેટતો નહતો અને ઘડયાલની ચક્કરની માફક તેની રહેણી કહેણી ઝોક સરખી રોજ બરોજ નિયમીત રહેતી હતી. તે ઉપ્પરટીઓની હારીસમાં બપોરે જતો અને સાંજે ઉલખની મુલકાત લેતો હતો.

"હજી કાંઇની એવું હોસે કેજે આપણે ન જોયું હશે" બધેની શોધ સપુર્ણ થઇ રહેતાં લુપીન બોલ્યો.

"તેવું કાંજ નથી" વિક્ટરી બડબડી "તું નકામો વખત કાઢેછ ને મારી ખાતરી છે કે તમ કરતાં આપણે પકડાઈ જવાનાં."

વાંચનારે જાણવું જોઇયે કે ગ્રેસચીલના ડીટેકટીવોએ ડૉક્ટરનો હજી કાંઇ પીછો છોડયો નહતો અને તેઓને ઘેરની બોહાર ફરતાં હરતાં વિક્ટરી જોયા કરતી હોવાથી તેનાં પેટમાં જીવ ન હતો. તે તો એમજ માનતી હતી કે તેણીનેજ પકડવાની તેઓની મતલબ હતી અને જ્યારે જરા તરા કાંઇ લેવા તે બાહાર નીકળતી અને ત્યાંથી જ્યારે સલામત પાછી આવતી ત્યારે ઘણી અજબ થતી કે તેઓને મળેલી તેણીને પકડવાની આ તક તેઓએ શામાટે ગુમાવી હશે?

એક દીવસ એમ બાહાર ગયલી તે ધ્રુજતી લખલખતી ઘરે આવી.

"શું છે મારી વ્હાલી વીક્ટરી?" લુપીને પુછ્યું "તું એટલી ફીક્કી કેમ?"

"ફીક્કી? તો બીજું શું? મારે જગ્યે તું હોત તો શું તું રાતો માતો દેખાતે?"

તે ત્યાં આવીને બેસી પડી અને પછી ખાવને બોલી.

"મેવા વાલાને ત્યાં હું ભાવ પથતી હતી તે વખતે એક માણસે બોવી મારી સાથે વાત કીધી"

"હત તેરીકી! તે તુંને નહાસાડી લઈ જવા માંગતો તો?"

"નહીં, તેણે મને એક કાગળ આપ્યું."

"ત્યારે હવે કયાંઇ શાની? તે પ્યાર પત્ર હોસે ને તારીજી મરજી હોય તો વાર ચોખા."

"નહીં, તેણીએ કહ્યું કે આપ તારા શેઠને આપજો. મેં પુછયું કયો શેઠ, ડૉક્ટર સાહેબ કે? તો કહેજો નહીં, તારા રૂમમાં જે રહેછ તેને."

"એમ?" હવે લુપીન ચોંકયો ખરો.

"લાવ તે મને આપ" અને વીક્ટરીએ તે પોતાનાં ગજવાંમાંથી બાહાર કાઢનાં લુપીને તે તેણીના હાથમાંથી ઝુંટાવી લીધું.

તે એનવેલપ ઉપર સીરનામું કયું નહતું પણ એક બીજું કવર જે તેમાંથી તેણે બેંચી કાઢયું તે ઉપર

"મોંશુ આરસેન લુપીન
C/o વિક્ટરી."

એમ લખેલું હતું.

"સેતાન!" તે વાંચી બોલ્યો "મામલો ધર થતો જાયછ.

તે સીરનામાંવાળું પર બીજું તેણે બોલ્યું. તેમાંઇ એક કાગલી નીકળી જે ઉપર નીચલા બોટા કાળા અક્ષરે લખેલા હતા

"તું જે ફાંફાં મારેછ તે ટ્રેકટ છે
અને તેમાં મોટો જોખમ છે.....
વારતે બધું છોડી દે"

વીકટરી એક હાથ મારી બેગુહ થઇ ગઇ અને લુપીન જાણે કોધથી તેની સામા આવી તેનાં મોહપર ઘુપ્પા તેને અપમાન કીધું હોય તેમ શરમથી લાલ થઇ ગયો. જાણે તેના ખપર ખ્વાહોના ઘણાથી નાકહેવાં છતાં તે પોતાના હમન બરદ સાથે તરવાર બાજીમાં તે ઉતર્યો હોય અને પોતાની તે હુલવાઇનાં પરીણામમાં તેનાં મોં અને હાથ ઉપર જખમો લઇ પાછો ફર્યો હોય તે પ્રમાણની નાત્રોસી તેના ચહેરા ઉપર પંથરાઇ રહી'

તો પણ તે ચુપજ બેઠો, વિકટરી પોતાની બેહોશી-માંથી હુશયાર થઇ ફામે વળગી અને લુપીન ત્યાં તે ઓરડામાં બેસી વીચારમાં પડ્યો.

તે રાત્રે તેની જરાપણ આંખ લાગી નહીં. તે બડબડ્યોઃ—

"વિચાર કરવામાં ફાયદો શું? હું એવી એક ગુપ્તવસ્તુ છોડવા માંગુછ કે જે ગમે તેટલી અકકલથીપણ નથી છુટતી. એટલું તો ખરેજ છે કે આપ બાપદમાં હુંજ એકલોજ નથી. ડોક્ટર અને પોલીસની વચ્ચે નીચે ચોર હું હોવા ઉપરાંત એક ચોથોપણ કોણ છે જે પોતાને હીસાબે અને જોખમે એકામબર મડેલો લાગેછ અને તે મને ખોળખેછ અને હું શું કામપર હાલ લાગેછ તેની તે જાણેછ. ત્યારે એ ચોથો ચોર કોણ? હું કાંઇ ભુલતો તો ન હોવું? ને..... અરે, મારો ગોળી એ બાબદનો! હું તો હવે સુધ ભણેંછ!"

પણ તે ઉંઘી શકયો નહીં અને રાતનો મોટો ભાગ એજ રીતે પસાર થયો.

પાછળી રાતે ચાર વાગે ઘરમાં કાંઇ ગડબડ થતી તેને સાભલવાઇ ને તે કુદકા મારી તે ઉઠયો અને દાદર આગળ જઇ જોતાં ડોક્ટર નીચે ઉતરી બાગ તરફ જતાં તેને દેખાયો.

હવે લુપીન જે હાલ વીકટરી વાલો ઓરડો ઘાપડતો હતો તે આખી બાજુ બાગ તરફજ હતી એટલે તે તે ઓરડાની બારીએ ગયો તો ધોડા વારમાં તેને ડોક્ટર ત્યાં બાગમાં આવતો દેખાયો. એક મીનીટ પછી તેણે તે બાગનું બારણું ઉઘાડ્યું અને એક મોટા રૂવાંટીના ફાલરવાલા ઓવર કોટમાં મોંહ છુપાવેલા એક આદમીને તેણે અંદર લીધો અને તે બેઉ જણ ડોક્ટરની આરીસનારા ઓરડામાં ગયા, એમ લુપીનને માલમ પડ્યું.

હવે જેમ વિકટરીવાલા તે ઓરડાની બારી બાગ તરફ હતી તેમ નીચલા ખંડમાં આવેલા ડોક્ટરની આરીસ પણ બાગ તરફ હતી અને તે તરફ તે આરીસની બારી આવેલી હતી. લુપીને હવે દોરડાંની એક સીડી લીધી (અને તે તેને કયાંથી મળી તે તમે પુછોછ? જાવો, મારાં મેહેરબાન ત્યારે તમે લુપીનને ઓળખ્યોજ નહીં. જરા તમે તેનો ડગલો જોશો તો તેમાં શું શું કટોકટ વખતે કામલાગે તેવી જાણુસો ભરેલી હતી તે તમે જોઇને અજબ થતે.) અને તેને છેડી નાંખી બારીએ તેનો એક છેડો બાંધ્યો અને બીજો બાગમાં ઝુલતો રાખી તે નીચે ઉતર્યો અને જોવા તે પેલી આરીસની બારીની એક સપાટીપર આવી લાગ્યો કે સીડીપર ટાંગાઇને તે થોભ્યો.

તે બારીઓને વીનીશયન હતાં અને તે અંદરથી બંધ હોવા છતાં તેમની બાજુએ જે ખુલ્લી જગા રહી હતી ત્યાં આંખ ચીટકાવી તેણે અંદર જોવાની કોશેશ કીધી તો અંદર શું બનતું હતું તે સાંભળી નહીં પણ તે જોઇતો શકયો.

ત્યારેજ તેને માલમ પડ્યું કે જેને ડોક્ટર પોતાની સાથે બાગને રસ્તે અંદર લાવ્યો હતો તે મરદ નહીં પણ એક ઔરત હતી, જે કે તેના માથાના વાળમાં કોઈ કોઇ સુંદર તાર દેખાતો હતો છતાં લુપીન જોઇ શકયો કે તે એક જવાન ઉંચાં કદની ઘટમ દાર ચહેરાની અબલા હતી. તેણીનો પોશાક સાદો પણ સ્વચ્છ અને સુઘડ હતો અને તેણીનો ચહેરો જે ખુબસુરત બ્રોજમ હોવો જોઇએ તેહાલ કાંઇક દુઃખને મારે કરમાયલો અને કમોળાયલો હતો.

"મ્હે એ અબલાને કયાં જોઇછ?" તેણીના ચહેરા પર લુપીનની નજર પડતાં તે વિચારમાં પડ્યો" મને એ ચહેરો, એજ દેખાવ, અને ચહેરાનો એજ કહેલા કેટે જોયલો યાદ છે."

પ્રકરણ ૬ ઠું.

તે અબલા તેઅકલપર જે હાથનો ઘેરો દઇ ડોક્ટર જે પણ ઉભેલો હતો તે જે કાંઇ બોલતો તે ધ્યાનથી સાંભળતી તેની તરફ પોતાની નજર ટાંકેલી

રાખી ઉભી હતા ડોક્ટરની પીઠ લુપીન તરફ હતી. પણ ડોક્ટરની સામેની એક આરસીમાંથી લુપીન તેનો ચહેરો આબાદ જોઈ શકતો હતો અને તેથી જે ક્ષણે ડોક્ટર તે અબલા તરફ જોતો ઉભો હતો તેની તે ક્ષમ જોઈ લુપીન ચોંકયો. તેને તે બધો દેખાવ એક સરપ અને કછુતર જેવો લાગ્યો. જાણે પોતાની સામે ઉભેલાં એક કછુતર તરફ ફુંફાડા મારતો એક સરપ તેને ગળી જવાની તક જોતો ઉભા હોય તેવો મામલો લુપીનને તે વખતે લાગ્યો. અને એમ તેઓ એકમેક સામે ટીકતાં ઘણી વારનાં ઉભાં હશે કેમકે તે અબલા કંટાળીને હવે એસી પડી એમ લુપીને જોયું. જેવી તે અબલા બેઠી કે ડોક્ટર તેણી આગળ વાંકો વળ્યો અને પોતાના વાળવાળા કદરૂપા મજબુત હાથે તેણીને તે બગલગીરી કરવાનો તેનો ઇરાદો હોય તેવી ઢબ તેની હતી, અને તેજ વખતે લુપીને જોયું કે તે અબલાની આંખોમાંથી ઠંડા આંસુનાં ટીપાં વહેતાં થયાં. કોણ જાણે તે આંસુની ધારાથી ડોક્ટર ઉશ્કેરાયો હોય કે કેમ તે તેણે ઝટ પેલી અબલાની તરફ ધસી જઈ તેણીને પોતાના મજબુત હાથોની બગલગીરીમાં પકડી લઈ પોતાની તરફ ખેંચી. પેલી અબલાએ તેને ધક્કાબુક્કા અને ધિક્કારથી પોતાની આળથી તેને હડસેલી મુકયો અને તે પછી એક બીજા વારની ખેંચ તાણ પછી બંને એક સાથે ટીકતાં થોભ્યાં.

ડોક્ટર હવે બેઠો. તેના ચહેરાપર ક્રુરતા અને તેની આંખોમાં મરતીનું એણ લુપીનને પેલી આરસીમાંથી પ્રગટ દેખાઇ અને પછી જાણે ક્રોધ સાથે બેઠેલા મહદનીશને તે કાંઇ લખાવતો હોય તેમ તેણજ ઉપર આંગળાંના ટકોરા મારીને બોલવા લાગ્યો.

તેણી એક જરાણી હીલી ચાલી નહી. પણ તેની તરફ ક્ષમાથી જોતી તે બેસી રહી. લુપીનને તે વખતે તે અબલાનો ચહેરો એટલોતો ગમ્યો કે તેણીને તે જોતો ઉભોજ રહયો અને તેણે તેણીને કયાં જોઇ હતી બાતો તેણે કોઈ જોયલી બીછના જેવી લાગતી હતી કે કેમ તેનાં વીચારમાં તે પડયો, લુપીનનું હવે તુરત ધ્યાન ખેંચાયું કે જરાણી માલમ નહીં પડે તેમ તે અબલા પોતાનો હાથ કયા તરફ લઇ જવાની કોશેશ કરતી હતી.

એમ તે પોતાને હાથ સેરવતી સેરવતી તેજસ્વની એક બાજુએ લઇ જતી હતી કે જ્યાં લુપીને જોયું બીશેરના ભુચ વાલી પાણીથી ભરેલી એક ટીકતર હતી. તેણીના હાથ ત્યાં સુધી પુગયો, તે ટીકતરનો તેણીનો તે હાથ લાગ્યો તેણી જરાક ઉડી અને પેલો ભુચ તેણીએ પકડયો. તે તરફ પછી જરાક તેણીએ ફરીને જોયું અને તે ભુચ તેણીએ પાછો છોડી દીધો. એ ઉપરથી એમ માલમ પડયું કે તે ભુચ લેવાની તેણીની ધારણા હતીજ નહીં.

"આય કોતક જોયું?" લુપીન બબડયો "તેમી બીશેરના ભુચનીજ શોધમાં લાગેછ, અને એ રીતે મામલો દીનપર દીન વધુ ગંભીર બનતો જાયછ એમાં કાંઇજ શક નથી."

પણ પાછી તેની નજર તે અબલાપર પડતાં તેણીના ચહેરા ઉપર એકાએક ગજબ પ્રસરી રહેલું તેણે જોયું કે તે ઢંગ થઇ ગયો, અને તેને માલમ પડયું કે પેલા ભુચની શોધમાં ગયલો તેણીનો તે હાથ હવે તેજસ્વની એક બીજી તરફ જ્યાં વેર વિખેર થઇ ખરેખર કાગળોની અંદર એક ખંજર છુપાઇને રહેલું હતું તે તરફ ગયો.

એક ઘીરોઢી પોતાની સાથેની ચકલીની નજીકને નજીક આવી જેમ પોતાની ચુંગાલમાં લેવા કુદકો મારે તેમ તે ખંજર લેવા તે હાથે કરીયું અને તે લીધું.

ડોક્ટરતો વાત કરતોજ રહયો તે હાથ તેની પીઠ પાછળ હવે ઉભો થયો; અને લુપીને હવે દીગમુઢ થઇ જોયું કે તેની ગોલા જેવી જરદન રર જ્યાં તેણીએ પેલાં ખંજરથી ઘા કરવાનો હતો, તે તરફ તેણીએ પોતાની નજર ટાંકેલી રાખી.

"ખુબસુરત ઔરત તું ઘણું મુરખાઇ ભરેલું કામ કરેછ" લુપીન તેણીની મતલબ પામી જઇ બબડયો.

તેણીએ તે ખંજરવાલો હાથ પેસાની જરદન ઉગામ્યો અને જરા અચકાઇને ઉભી.

લુપીન આ મામલો જોઈ વિકટરીને પોતાની પાસે લાવ ત્યાંથી રબર હબર કેમ નાદ્રસવું તેના વંચારમાં પડ્યો.

તેણીઓ પોતાના હોઠ ખુલ્લા રાખી દાંત કચકાવ્યા વિકટરાની સાગણીથી તેણીનો ચહેરો કદરૂપો ઇ ગુલ્લસ થઈ રહ્યો અને પેલી ગરદનમાં તે ખાના રણીનું દબાણ, ચક્રાણી દેવા તેણી.—

પણ તેજ વખતે ડોક્ટર વંકો વળી ગયો અને ડાક દેતો ઉઠી ઉભો થયો અને પેલી ઔરત ગમ ફરી ણે તેના હાથની હવામાં ઉડ્યે ઉછળી રહેલી નાજુક ંદી પોતાની જબરદસ્ત મુઠીમાં પકડી લીધી.

અને તે છતાં ધણુંજ અજબ જેવું કે તેણે ણી ઉપર ઝાડમાં ઝાડ નહીં તોડી પાડ્યાં! તેણીનું કામ જણે તેની કાંઈ બીસાદમાંજ ન હોય તેમ ણે તે ગણીને તેને તુચ્છકારી કાઢવું તેણે તેનો પેલા ટેલા હાથ એક ઝટાક મારી તેજરપર પટકયો, અને મેત તેણીએ પોતાના હાથમાં પકડેલું તે ખંજર ી દીધું અને પોતાના બન્ને હાથોમાં પોતાનો ચહેરો ાવી તે દુકકે દુકકે રડી પડી.

તે હવે તેણીની આગળ પાછો આવ્યો અને ીને કાંઈ કહયું.

તેણીએ પોતાની ડોક ધુણાવી જવાબમાં તેને કડી તેણે જીદ કરી અને તે ઔરત જમીન પર ાનો પગ ગુસ્સાથી અફાલી ઉભી થઇ અને લુપી- સંભાષ તેના મોટા અવાજે બોલી.

"નહીં! કદી નહીં!"

તે ઉપરથી ઑક્ટર બીજો બોલ બોલ્યા વગર ક્ટ તે અબલાનો જરનો ઠોટ લાવી તે તેણીનાં બખાં- તેણે નાંખ્યો અને તે અબલાએ પોતાના માથાં અને ાંપર એક ઘોસ નાંખી બાહાર જવા તૈયાર થઈ.

તે તેને બાહાર સુધી મુકી આવ્યો.

બે મીનટ બાદ તે બાગનાં બારણાંને તાળું દેવાનો ાજ લુપીનને કાને આવ્યો.

"દરગીરીની વાત છે કે હું તે ઔરતની પુંઠ જઇ નથી શકતો" લુપીન બબડયો "બહુતો ડોક્ટરને લગતી તેણીની સાથે જરા વાત તો કરું. મને એમ લાગેછે કે તે ઔરત અને હું સાથે થઈયે તો કાંઇ કામ પાર ઉતાર્યે ખરૂં."

ત્યારે ગમે તે હોય પણ ડોક્ટરના સંબંધમાં બની એ આજે પુરવાર થયું કે જેની છેદગી હમેશ એક સરખી નિષ્પ્રમાત ગણવામાં આવતી હતી તે વકીલ પાછળી રાત્રે છુપાછુપ જે વખતે તેનાં ઘરપર પોલીસની નજર નહીં તેવે વખતે મુલાકાતો લેતો હતો.

લુપીને તે સંબંધી તપાસ રાખવા પોતાની ટોળીના બે જનપર વિકટરી પાસે કેહવડાવ્યું, અને બીજે દીવસની રાત્રે તે પોતેજ આખી રાત જાગતો પડી રહ્યો.

આગલા દીવની માફક પાછલી રાત્રે ચાર વાગે લુપીને વળી પાછી કાંઇ ગડબડ સાંભળી અને તે દીવની પાછળની રાતની માફક આજે પણ ડોક્ટર કોઇને અંદર લાવું.

લુપીને પોતાની ટોરચાંની સીડી પાછી આગલા દીવની માફક ઉતારી અને પેલોજ બારીમાંથી તેણે ીમાડને જોયું તો ડોક્ટરના પગ પાસે પડીને જોર જોર રડતો એક મરદને તેણે દીઠો.

તે મરદાને મરદ બીચારો હુસકે હુસકે રડી ડોક્ટરનાં ગુંથણ પકડતો અને ડોક્ટર પોતે તેની એ હીણી હાલત ઉપર હસી પોતાની આગળથી હાલ્યેજતો. પેલો માણસ તો તેને વળગીજ રહ્યો અને પછી તેના મગજમાં કાંઈ વાહડું આવ્યું હોય તેમ આંખરે તે ઉઠ્યો ઉઠ્યો અને ઉછળીને તેણે ડોક્ટરનું ગળું બે હાથે જોરમાં પકડયું અને તેને ખુરશી ઉપર પછાડ્યો.

પેલાએ તેનું ગળું એવું તો જોરથી દાબ્યું હશે કે ડોક્ટરના ડોળા બાહાર નીકળી આવ્યા અને તેનાં કપાળ પરની નેશોનો ભારો ઉપરી આવ્યો પણ પછી એક સેતાનનાં જોરે તે પોતાના દીવાના મનદરદના હાથમાંથી છુટો થયો અને એક હાથે તેને પકડી બીજે હાથે તેનાં મોહપર બે કકડાવીને ફટકા માર્યા.

તે આદમી હવે ઉઠીને ઉભો થયો તે તદ્દન ઉજળો બાપ થઈ ગયો હતો અને તેનાથી પુરું બોલ્યું ચલાઈક રહેવાતું હતું નહીં, તે એક પલ જાણે થાક લેવા બેઠો અને પછી પોતાનાં ગજવામાંથી એક રીવોલ્વર કાઢી ડોક્ટરની સામે ધરી.

ડોક્ટર જાંટો જોઈ કે તે રીવોલ્વરની નળી તેનાં નાકને લાગી તોબી ના ચવર્યો કે ના સ્વર્યો, એટલું જ નહીં પણ જાણે તેની સામે ટાંકેલી તે પીસ્તોલ એક નાના ચેકુસની ઓરગન હોય તેમ તેની તરફ ટીકતો હસ્તો ઉભો!

એક પીસ્તોલવાલો પોતાનો હાથ લાંબો રાખી તે આદમી દશથી પંદર સેકન્ડ ઉભો, જે પછી ધીરે રહીને તે પીસ્તોલો પાછી તેણે પોતાનાં ગજવામાં મુકી અને બીજાં ગજવામાંથી નોટનું એક બંડલ તેણે કાઢયું.

ડોક્ટર તેની આગળ હવે આવીને ઉભો.

પેલા આદમીએ તે નોટનું બંડલ તેની આગળ ધર્યું અને ડોક્ટરે અધીરાઇથી તે તેની પાસથી લીધું; અને નોટો ગણી જોઈ તે હજાર હજાર ફ્રાંકની વીસ નોટો હતી.

પેલો આદમી ડોક્ટર જે વખતે નોટ ગણતો હતો તે વખતે તેને જોતો ચુપ ઉભો. કદાચ તેણે હવે વધુ કશું બોલવાનું વાજબી નહીં ધાર્યું હોય. ડોક્ટર પોતાનાં કામથી પરવારીને હઠે તેમાંનો આદમી નહીં હતો ત્યારે તેની આગળ બોલી બબડીનેથી શું કરવું? એમ તે આદમીએ કદાચ ધાર્યું હોય. પોતાના તે દુશ્મનને જબ્બે કરવાની બીતે આદમીએ આશા છોડી હોય તેમ લાગતું હતું. તેણે કદાચ એમથી ધાર્યું હોય કે ડોક્ટર મુવાથી બી તે ડોક્ટરના સકંજામાંથી છુટે તેવા સંજોગો ન હતા.

તેણે પોતાની ટોપી લીધી અને ત્યાંથી તે ચાલતો થયો.

સહવારે અગ્યાર વાગે વિક્ટરી બજારમાંથી પાછી ફરતાં તેણીએ લુપીનના હાથમાં ચીઠી મુકી. તે તેના ગોદામોમાં તરફથી હતી. જે તેણે ઉપરની ને નીચે મુજબ વાંચી.

"જે ધણી ડોક્ટરને આજે પાછલી રાતે મળવા આવ્યો હતો તે સ્વતંત્ર પારટીનો વડો, લેંગર ઉપાડી હતો તે બહો ગરીબ અને બચારવાલ આદમી છે."

"ચાલો" લુપીન બોલ્યો "એટલું તો પુરવાર થયું કે ડોક્ટર ધમપ્રથી નાણાં કદાવેછ; પણ, ઓ તે કામ કરવાની તેની શું અસર કારક રીત છે?"

અને ત્યાર પછીના બનાવો એથી લુપીને ડોક્ટરના સંબંધમાં બાંધેલા આ અટક ખડી પાડી આપી.

બહુ દાહાડા બાદ એજ મુજબ એક બીજો મળવા આવનાર ડોક્ટરને મોટી રકમ આપી ગયો, અને બે દીન પછી એ બીજો આદમી પોતાની માળા તેને હવાલે કરી ગયો.

પેહેલા આવનાર ડેશેમોન્ટ નામનો એક સેનેટર હતો અને બીજો માકવીસ ડી અલબુ ફ્રેકસ તે પ્રિન્સ નેપોલ્યનો વડો પોલીટીકલ એજન્ટ અને બીજા પાર્ટીવાલો એક ડેપ્યુટી હતો.

એ બધી વખતે દેખાવો લગભગ પેલા લેંગરું ડેપ્યુટીની મુલાકાતના જેવાજ હતા અને જેમ તે વખતે તેમ એ બધી વખતે બ્રત ડોક્ટરની થઇ હતી.

"અને ત્યારે એમજ બધું ચાલ્યા કરેછ" લુપીન ને એ બધી ખબર મળતાં તે બડબડયો.

"ચાર મુલાકાતો તો મારી રજર થઇ અને તે અગાઉ અને હવે પછી એવી કાંઈક મુલાકાતો થઇ હશે અને થશે મને એ ખબર આપનારાઓ તરફથી અહીં મુલાકાતે આવનારાઓ કેટલા કેટલા હતા તેજ માલમ પડયું છે એ ગની મત છે. હવે તે લોહને જબ્બે મળું? શા વાસ્તે? તેઓને શું જરૂર કે તેઓ મને પોતાનો ભરમ કરેડશે? વારૂ, ત્યારે હું અહીં પડીજ રેહું? તેથી શું કામ? હું અહીં કરેછ પણ શું? ને વીકટરી મારી નજરથી અહીં રહેશે તેમી મોટા જેટલું જ કામ બજાવશે."